

श्रीः ।

श्रीमद्बृहत्पाराशरहोराशास्त्रम्.

(पूर्वखण्डसारांशमूलम्)

उत्तरखण्डं च ।

जटाशंकरसूनुना ज्योतिर्विदा श्रीधरेण

विरचितया सुबोधिन्या संस्कृतटीकया सभाषया

समलंकृतः—

सोऽयं ग्रन्थः

पूर्वखण्डे अमृतसरपुरनिवासि नानकचन्द्रतनय गिरिधरलाल शर्मणा,
उत्तरखण्डे च खानदेशीयरावेरग्रामनिवासिपरशुरामभट्टतनूजन्मना

गोविन्द शर्मणा शास्त्रिणा संशोधितः

पंडित शिवलालात्मज श्रीधरेण

अस्य पुस्तकस्याधिकारिणा आज्ञया

मुद्रय्यां,

स्वीये “ज्ञानसागर” मुद्रणालये पुनर्वारं मुद्रयित्वा प्रकाशितः

भाद्रपदशु० १ शकः १८२१ संवत् १९५६

एतद्ग्रन्थस्य १८६७ तमाब्दिद्वाराजनिषमानुसारेण राजपहाडिकुंडोदरार्णेन

सर्वेऽप्यधिकाराः मुद्रणाधिकारिणा स्वायत्तीकृताः सन्ति.

मूल्यं द्वयं मुद्रिकाः (१)

विद्याविनोदरसिकान् विज्ञापयामि.
 अस्मिन्सुद्रणालये महाभारतादि पुराणग्रन्थाः व्याकरण
 काव्य नाटक चण्वादयोग्रन्थाः वैद्यकग्रन्थाः धर्मशास्त्र
 ग्रन्थाः कर्मकाण्डग्रन्थाः वैदिकग्रन्थाः इत्यादि
 सर्वेपिग्रन्थाः सीसकाक्षरेमुद्रिताः संति,
 तेच ग्राहकगणेभ्यः यथार्थं
 मूल्येन मिलिष्यन्ति.

पंडित श्रीधर शिवलालजी.

“ज्ञानसागर” छाप्खाना.

(मुम्बई.)

॥ श्रीः ॥

५२५
११.००५

विद्वदभ्यर्थना ।

स्वस्ति श्रीमदुदयदयदलदलनजनितापरिमितविततदिगन्तविश्रान्तकान्तकीर्तिषु अतीतानागतवतमानसमयत्रितयसमालोचननिपुणेषु न पुनः स्वस्वीयसैवाध्ययनेनानुकृततलस्पृष्टखलखलायमानजलवैभवेषु श्रीमद्विद्वद्भूतेशु सुविनीताविगीतस्य नीचैस्तनाभिधेयस्य मे परः सहस्रप्रणतिपुरःसरं प्रार्थना निकुरम्बैकसारभूता विज्ञापना समुल्लसताद् ।

भोः पंडितप्रवराः ! इतः पूर्वं बहुलपंडितैः कालज्ञानसाधनीभूता ज्योतिःशास्त्रग्रंथा अनेके संमुद्भ प्रकाशिताः परोपकारैककर्तव्यताकाः समुपलभ्यन्ते । अपि च तानेव ग्रन्थाननुसृत्यार्वाचीनपंडिताः कालचर्यामवगत्य व्यवहरन्ति । परं च होराशास्त्रस्य कश्चिदप्यार्षग्रंथोऽद्यापि केनापि न संमुद्रितः नापि प्रकाशमानीतोऽतो न कचिदपि व्यवहृतोऽपि दृश्यते । किंचात्र भूतले होराशास्त्रग्रन्थाश्चाष्टादशसंख्याकाः सम्प्रबृत्ताः संतीति तावत्कश्यपवचनाच्छास्त्रकर्तृनामनिर्देशनादनुमीयते । तच्च यथा—

सूर्यः पितामहो व्यासो वसिष्ठोऽत्रिः पराशरः ।

कश्यपो नारदो गर्गो मरीचिर्मनुरंगिराः ॥

लोमशः पौलिशश्चैव च्यवनो यवनो मनुः ।

शौनकोऽष्टादशश्चैते ज्योतिःशास्त्रप्रवर्तकाः ॥ इति ॥

अपरं चैतस्य ज्योतिःशास्त्रस्य कल्पानिकत्वम्, न प्रथमत उत्पत्तिरासीदिति ज्ञानलवदुर्धिदग्धैरधुनातनैर्नव्यजनैर्न तिलमात्रमपि भ्रमितव्यम् यद्योक्तमेतत्सोत्पादनप्रवर्तनपारंपर्यं वासिष्ठेन महर्षिणा—

ज्योतिःशास्त्रं समग्रं प्रथमपुरुषतः स्वर्णगर्भाद्विदित्वा

पूर्वं ब्रह्मा ततोऽयं निखिलमुनिगणप्रार्थनायश्चकार ।

(४)

विद्वदभ्यर्थना ।

तच्चेदं सुप्रसन्नं मृदुपदनिकरैर्गृह्यमध्यात्मरूपम्
शश्वद्विश्वप्रकाशं ग्रहचरितविदां निर्मलं ज्ञानचक्षुः ॥ इति ॥

तथाच सर्वेऽपि महर्षिप्रोक्ता ज्योतिःशास्त्रग्रंथाः सर्वथैव सर्वदैव सर्वेषामेव मान्या
भवितुमर्हन्तीति रामप्रतमेव । तत्रापि प्रवर्तमानेऽस्मिंश्चतुर्थे कलीयुगे श्रीमन्महामु-
निश्रीपराशरमुनेरेवानुभवसिद्धत्वेन प्राधान्यमभिहितं दृश्यते यथा चोक्तम्—

कृते तु मानवं शास्त्रं त्रेतायां बादरायणिः ।
द्वापरे शंखलिखितौ कलौ पाराशरः स्मृतः ॥ इति ॥

अपरं च—

कृते पैतामहं शास्त्रं त्रेतायां बादरायणम् ।
गार्गीयं द्वापरे प्रोक्तं कलौ तार्तीयिकं स्मृतम् ॥ इति ॥

भोः पण्डिताः ! अतोऽस्माभिरयमारंभः समारब्धः खलु । अस्य बृहत्पाराशरहो-
राशास्त्रस्य परोपकारैकतात्पर्यवत्या मत्या प्रकाशनेन तत्कार्यसिवाधविषया च पुस्त-
कसंपादनेऽद्य यावद्वादशवर्षं प्रकृष्टप्रयत्नं समारभ्य कचित्कचित् किञ्चिद्यथालब्ध-
ग्रन्थान्महता प्रयासेन देशविदेशातिलङ्घनविलङ्घनपरिश्रमेण संपाद्य संचित्य सं-
मृदीकृतोऽयं ग्रंथः । तत्राप्यस्य ग्रन्थस्य परिमितिश्च शताध्यायसंख्यायुता वर्तते इति
तावदस्यैव ग्रन्थस्यान्तिमश्लोकार्थतो निष्पद्यते । तत्र च यथोक्तम्—

एवं होराशताध्यायी सर्वपापप्रणाशिनी ।
युगेषु च चतुर्ष्वेव प्रत्यक्षफलदायिनी ॥ इति ॥

तत्र चास्मिन् ग्रन्थे खंडद्वयम् । पूर्वखंडमुत्तरखंडं च । तन्मध्ये पूर्वखंडसमुदि-
ताध्यायसंख्या चार्शतिसंख्यापरिमिता वर्तते इति तावदस्यैवोत्तरखण्डस्य प्रथमश्लो-
कार्थत एवावगम्यते । यथोक्तं तत्र—

भगवन् सर्वमाख्यातं शातकं विस्तरेण मे ।
ससहस्रायुतग्रन्थैरशीत्यध्यायसंयुतैः ॥ इति ॥

किंचाम्य ग्रन्थस्य समुदितपथसंख्या च द्वादशसहस्रपरिमिता विद्यते । तत्र पु-

पृष्ठे तूपरितनश्लोकार्थतपवैकादशसहस्रपरिमिता । उत्तरखंडे चैकसहस्रपरिमि-
तेति यथायथं सर्वमवधेयं सुधीभिः । तत्र विशेषश्च—

मया बहलतरप्रयत्नसमारंभेऽपि समग्रशताध्यायपरिमितो ग्रन्थो नोपल-
म्भितः अपि च समग्रमुत्तरार्धमाद्योपान्तं यथानुगतमुपलम्भितम् । पूर्वाह्नं च खं-
डशः खंडशः संप्राप्तं न कुत्रापि समग्रं समुपलब्धमिति यथाप्राप्तं यथाप्राप्तं संचित्य
संचित्य सम्यक्तया विषयान्समालोडय क्वचित्क्वचिदपूर्णं दृष्ट्वाधुनातनविशेषप्रब-
लग्रंथकारसदुक्तिसमावेशनेन तत्स्थविषयसमीकरणेन संव्यवस्थाप्यैकपञ्चाशदध्या-
यपरिणदं कृतम् । तच्चापूर्णं दृष्ट्वा न टीकाविषयीकृतम् । उत्तरार्हं च समग्रमुप-
लभ्य प्रवर्तमानसमये तदुपयोगं चावलोक्य टीकाद्वयेन समलंकृतं कृतम् । अस्तु श्रीः ।

अथ चैतद्वन्धोपलम्भने यैर्यैः पण्डितैः पुस्तकप्रदानेन मम साहाय्यं कृतं तेषां
तेषामुपकृतिरमृतिसम्पादकनामाभिधानानि तावत्प्रदर्शयामि ।

प्रथमं च पुस्तकम्—अस्मद्गुरुणां सम्प्रति वैकुण्ठपीठाविकुण्ठितलुण्ठनसादाराणां
कोटाग्रामनिवासिनां श्रीमदौदीच्यसहस्रजातीयानां अम्बालालशर्मणां समीपतः
किञ्चित्पूर्वखण्डं सम्प्राप्तम् ।

द्वितीयं च—दाक्षिणात्यतंजावरग्रामनिवासिविष्णुपंतशर्मशास्त्रिणः सकाशा-
द्वादशशतश्लोकात्मकं पूर्वखण्डं संप्राप्तम् ।

तृतीयं च—मुंबय्यां ज्योतिर्विपंडितहरजीवनशर्मशास्त्रिणः सकाशात् किञ्चि-
त्पूर्वखण्डं समुपलब्धम् ।

तुर्थं च—श्रीमन्महामोक्षनगरीश्रीकाशीपुरीतः प्रवरपण्डितगौरीशङ्करशर्मणः
शास्त्रिणः सकाशात्समग्रोत्तरखंडं समुपलब्धम् ।

पंचमं च—अमृतसरनिवासिपंडितरामदत्तशर्मणः शास्त्रिणः समीपतः समग्र-
मुत्तरखंडं लब्धम् ।

षष्ठं च—अस्मन्मित्रवर्यमहादेवदीक्षितसकाशात्समग्रमुत्तरखंडं लब्धम् ।

एतेभ्यः शास्त्रिभ्यः एतद्वन्धस्यास्माकं प्राप्तिरभूत् ।

अथ चैतद्वन्धोत्तरखंडस्थटीकाकरणे येषां येषां साहाय्यमासीत्तेषां तेषां चे-
ष्टानि नामधेयानि—

(६)

विद्वदभ्यर्थना ।

प्रथमतः अमृतसरनगरनिवासिपण्डितगिरिधारीलालशर्मणः

ततश्च—जयपुरनगरनिवासिपण्डितशिवदत्तशर्मणः ।

ततश्च—जयपुरनिवासिमगनीरामशर्मणः ।

तदनंतरं च—धौरेयोपाव्हश्रीकृष्णशर्मणः ।

ततश्च—औरंगाबादनिकासिज्योतिर्वित्पण्डितश्रीहरिकृष्णशर्मणः ।

तदुत्तरं च—खानदेशीयरावेरग्रामनिवासिपरशुरामभट्टात्मज गोविंद शर्मणः
शास्त्रिणः संशोधने विषयसमीकरणे च ।

एवमुक्ताभिषेयानां च सर्वेषां शास्त्रिणां बहूनुपकारान्संस्मरामि ।

विदुषामग्रतश्च प्रार्थयामि । यदि समग्रपूर्वखण्डसंपादनेन मां कृतार्थमकरिष्यं-
स्तर्हि तेषां बहूनुपकारानहमस्मरिष्यम् । इति सर्वं शिवम् ।

भाद्रपदशुक्लपक्षः शके १८२१

विक्रमशकाब्दाः १९५६

श्रीमज्जटाशंकरसूनुज्योतिर्वित्-
श्रीधरशर्मा.

अथ श्रीमद्वृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशस्थ- विषयानुक्रमणिका.

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०
प्रथमोऽध्यायः १.		गुलिकसाधनम्	११
स्वकृतमंगलाचरणम्	१	गुलिकोदाहरणम्	१२
मंत्रैषकृतपराशरस्तुतिपूर्वज्योतिःशास्त्रक-		गुलिकध्रुवांकचक्रम्	११
सारप्रश्नः	११	प्राणपदसाधनं	११
पराशरकृतमंगलाचरणम्	११	प्राणपदस्योदाहरणम्	१३
ग्रंथाऽधिकारी	११	तृतीयोऽध्यायः ३.	
ग्रंथाऽनधिकारी	११	मेघादिराशिस्वरूपम्	११
शास्त्रावतीर्णः	११	निषेकशोधनम्	१४
द्वितीयोऽध्यायः २.		अयनांशः	१५
जन्मकुंडलीस्वरूपम्	३	पलभाजनम्	११
सूर्यादिग्रहाणां स्वरूपम्	४	लंकोदयानुसारेण वा स्वदेशानुसारेण वा	
पंचांगस्थितग्रहेषु चालनम्	६	लग्नसाधनम्	१६
ग्रहाणां तात्कालिकीकरणम्	११	नतोन्नतसाधनम्	१७
भयातमभोगसाधनम्	७	चतुर्थदशमसाधनम्	११
चंद्रस्पष्टीकरणम्	११	भावसंधिसाधनम्	११
उच्चनीचग्रहाः	११	भोग्यकालादल्पेष्टलग्न साधनम्	१८
ग्रहाणां मूलत्रिकोणसाधनम्	११	सारणीप्रवेशश्लोकः	११
सूर्यादिग्रहाणां मित्रादिभेदकथनम्	८	लग्नपत्रम्	११
मैत्रीचक्राणि	११	भावपत्रम्	११
अस्योदाहरणम्	११	लग्नभावपत्रचक्रे	१९
शुभाशुभबलचक्रे	११	मेपादिनामसंज्ञा	११
ग्रहाणां बलानि	११	मेपादिस्वामिनः	११
श्रृंगायप्रकाशग्रहस्पष्टीकरणम्	१०	पुनर्मेषादिस्वामिनः	११
अस्योदाहरणम्	११	बोडशकगनामसंज्ञा	११
ध्रुमादिशेषकचक्रम्	११	होरासाधनम्	११
ध्रुमादिस्पष्टचक्रम्	११	अस्योदाहरणम्	११
किंचित्कलविचारः	११	होराचक्रम्	३३

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ०सं० ।	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ०सं० ।
द्वेष्काणसाधनम्	२३	समन्विशांशचक्रम्	३३
अस्योदाहरणम्	११	स्वेदांशसाधनम्	११
द्वेष्काणचक्रम्	११	अस्योदाहरणम्	११
चतुर्धाः	११	स्वेदांशचक्रम्	११
अस्योदाहरणम्	२४	अक्षवेदांशसाधनम्	३४
चतुर्धाशचक्रम्	११	अस्योदाहरणम्	११
सप्तमांशसाधनम्	११	अक्षवेदांशचक्रम्	११
अस्योदाहरणम्	११	षष्ठ्यांशधिपनामसंज्ञाः	३५
सप्तमांशचक्रम्	२५	अस्योदाहरणम्	११
नवमांशसाधनम्	११	षष्ठ्यांशचक्रम्	३६
अस्योदाहरणम्	११	वर्गभेदसंज्ञाः	३७
नवमांशचक्रम्	११	किंशुकादिचक्रम्	११
दशमांशसाधनम्	२६	पारिजातादिचक्रम्	३८
अस्योदाहरणम्	११	भेदादिचक्रम्	११
दशमांशचक्रम्	११	षोडशवर्गफलम्	११
द्वादशांशसाधनम्	२७	चतुर्थोऽध्यायः ४.	
अस्योदाहरणम्	११	मेपादिदृष्टिभेदः	४१
द्वादशांशचक्रम्	११	दृष्टिचक्रम्	११
षोडशांशसाधनम्	२८	पुनर्दृष्टिभेदः	४२
अस्योदाहरणम्	११	पंचमोऽध्यायः ५.	
षोडशांशचक्रम्	११	रिष्टारिष्टभंगकथनम्	४३
विंशांशसाधनम्	२९	मातृकष्टम्	४४
अस्योदाहरणम्	११	पितृकष्टम्	४५
विंशांशचक्रम्	११	अरिष्टभंगः	४६
षिद्धांशसाधनम्	११	षष्ठोऽध्यायः ६.	
अस्योदाहरणम्	११	भूमफलम्	११
चतुर्विंशांशचक्रम्	११	पातफलानि	४७
मांशेधाः	३१	परिधिफलम्	४८
अस्योदाहरणम्	११	चापफलानि	४९
मांशचक्रम्	११	शिखिफलम्	५०
त्रिंशांशसाधनम्	३२	गुलिकफलम्	११
अस्योदाहरणम्	११	प्राणपदफलम्	५३
विषमत्रिंशांशचक्रम्	११		

पूर्वसंस्थविषयानुक्रमणिका.

३

प्रतिपाद्यविषयः ।	पृ० सं०	प्रतिपाद्यविषयः ।	पृ० सं०
सप्तमोऽध्यायः ७.		अस्योदाहरणम्	७७
अग्नीलाफलम्	५२	आरूढकुंडली	७७
अग्नेर्गलाफलम्	५४	तन्वासरूढफलम्	७७
अष्टमोऽध्यायः ८.		अथैकादशारूढफलम्	७७
ग्रहाणां कारकभेदे आत्मकारकम्	५५	द्वादशस्थानाचारूढफलम्	७९
भावकारकभेदाः	५६	द्वादशोऽध्यायः १२.	
चरकारकचक्रम्	५७	उपपदे ग्रहफलम्	७३
पुनर्ग्रहकारकभेदाः	५७	अस्योदाहरणम्	७६
कारकांशकुंडली	५८	उपपदकुंडली	७७
अस्योदाहरणम्	५९	त्रयोदशोऽध्यायः १३.	
नवमोऽध्यायः ९.		कारकमारकादिविचारः	७७
कारकांशफलम्	५९	मेषादिकारकमारकविचारः	७७
कारकांशग्रहाणां फलम्	५९	चतुर्दशोऽध्यायः १४.	
कारकांशे दशमभाव फलम्	६१	द्वादशभावनिरीक्षणसंज्ञा	८०
कारकांशे चतुर्थभाव फलम्	६१	प्रथमभावफलम्	८१
कारकांशे नवमभावफलम्	६२	हितीयभावफलम्	८२
कारकांशे सप्तमभावफलम्	६२	तृतीयभावफलम्	८४
कारकांशे तृतीयभावफलम्	६३	चतुर्थभावफलम्	८५
कारकांशे द्वादशभावफलम्	६३	पंचमभावफलम्	८६
कारकांशे त्रिकोणादिफलम्	६३	षष्ठभावफलम्	८८
दशमोऽध्यायः १०.		सप्तमभावफलम्	९०
भावफलम्	६६	अष्टमभावफलम्	९३
अस्योदाहरणम्	६६	नवमभावफलम्	९४
होराफलम्	६७	दशमभावफलम्	९६
अस्योदाहरणम्	६७	एकादशभावफलम्	९७
वर्णदलम्	६७	द्वादशभावफलम्	९८
अस्योदाहरणम्	६७	पंचदशोऽध्यायः १५.	
वर्णदिविचारः	६८	परजातादियोग	९९
घटीफलम्	६९	लग्नेशद्वादशभावस्थितफलम्	१००
अस्योदाहरणम्	६९	धनेशद्वादशभावस्थितफलम्	१०१
एकादशोऽध्यायः ११.		तृतीयेशद्वादशभावस्थितफलम्	१०१
आरूढफलम्	७१	चतुर्थेशद्वादशभावस्थितफलम्	१०२

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०
सुतेराद्वादशभावस्थितफलम्	१०२	ध्रुवांकाः	१२४
षष्ठेराद्वादशभावस्थितफलम्	१०३	चक्रे	१२५
सप्तमेराद्वादशभावस्थितफलम्	१०४	अस्योदाहरणम्	११
अष्टमेराद्वादशभावस्थितफलम्	१०४	विंशोऽध्यायः २०.	
भागेराद्वादशभावस्थितफलम्	१०५		
दशमेराद्वादशभावस्थितफलम्	१०५	अष्टकवर्गफलानि	१२६
लाभेराद्वादशभावस्थितफलम्	१०५	सूर्यफलम्	११
व्ययेराद्वादशभावस्थितफलम्	१०६	अस्योदाहरणम्	१२७
षोडशोऽध्यायः १६.		चंद्रफलम्	११
		अस्योदाहरणम्	११
पूर्वजन्मशापघातकम्	१०७	मौमफलम्	१२८
सर्वशापास्तुतक्षयः	१०७	अस्योदाहरणम्	११
पितृशापास्तुतक्षयः	१०८	बुधफलम्	१२९
मातृशापास्तुतक्षयः	१०९	अस्योदाहरणम्	११
भ्रातृशापास्तुतक्षयः	११०	गुरुफलम्	११
मातुलशापास्तुतक्षयः	१११	अस्योदाहरणम्	१३०
अन्नशापास्तुतक्षयः	१११	शुक्रफलम्	११
पत्नीशापास्तुतक्षयः	१११	अस्योदाहरणम्	१३१
प्रेतशापास्तुतक्षयः	११२	शनिफलम्	११
नक्षत्रयोगाः	११३	अस्योदाहरणम्	१३२
अनपत्ययोगाः	११४	अस्यार्थः	१३३
चिरात्पुत्रयोगाः	११५	पुनः मौमफलम्	११
दत्तपुत्रयोगाः	११५	अस्योदाहरणम्	११
सप्तदशोऽध्यायः १७.		शुभाशुभफलम्	११
		अस्योदाहरणम्	१३४
त्रिकोणशोधनम्	११६	सर्वाष्टकवर्गफलम्	११
अस्यचक्राणि	११७	भावफलम्	१३५
अस्योदाहरणं चक्रम्	११८	राहुयुक्तगुरुफलम्	१३६
अष्टादशोऽध्यायः १८.		लभेद्युतगुरो विराजते त्रेष्काणफलम्	११
		निधनार्कः	१३७
एकाधिपत्यशोधनम्	११९	अस्योदाहरणम्	११
अस्योदाहरणम्	११९	निधनचंद्रः	१३८
एकोनविंशोऽध्यायः १९.		निधनलग्नम्	११
		अत्रोदाहरणम्	११

पूर्वसंहस्थविषयानुक्रमणिका.

५

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं० ।	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं० ।
मुद्रापाष्टकवर्णफलम्.....	१३९	चंद्रयोगाः.....	१५१
उफलम्.....	१४०	अधियोगफलम्.....	१५२
शक्तिफलम्.....	१४१	मुनफाऽनफादुरुधराकेमदुमसंज्ञाः.....	१५३
एकविंशोऽध्यायः २१.		मुनफाफलम्.....	१५४
प्रसादयोगनामसंज्ञाः.....	१४२	अनफाफलम्.....	१५५
भययोगाः.....	१४३	दुरुधराफलम्.....	१५६
योगौ.....	१४४	केमदुमफलम्.....	१५७
कृत्तियोगाः.....	१४५	केमदुमभंगः.....	१५८
संख्यायोगनामानि.....	१४६	रवियोगाः.....	१५९
वा फलानि क्रमेण.....	१४७	वेत्तियोगफलम्.....	१६०
द्वाविंशोऽध्यायः २२.		उभयचरीफलम्.....	१६१
केसरीयोगफलम्.....	१४८	सुखीनपुंसकयोगाः.....	१६२
लायोगफलम्.....	१४९	षट्क्रीबियोगाः.....	१६३
राशुभयोगफलम्.....	१५०	प्राणिनां वृत्तिनिर्णयः.....	१६४
तयोगफलम्.....	१५१	त्रयोविंशोऽध्यायः २३.	
हलयोगफलम्.....	१५२	अनेकविधभारकभेदाध्यायः.....	१६५
केकायोगफलम्.....	१५३	चतुर्विंशोऽध्यायः २४.	
धरयोगफलम्.....	१५४	आयुर्दायाध्यायः.....	१६६
वयोगफलम्.....	१५५	दीर्घायनेकभेदानामायुश्चक्रम्.....	१६७
योगफलम्.....	१५६	पंचविंशोऽध्यायः २५.	
गयोगफलम्.....	१५७	पुनः आयुर्दायाध्यायस्यद्वितीयः प्रकाशः.....	१६८
नाभयोगफलम्.....	१५८	षड्विंशोऽध्यायः २६.	
रदायोगफलम्.....	१५९	रुद्रग्रहलक्षणम्.....	१६९
स्ययोगफलम्.....	१६०	महेश्वरग्रहलक्षणम्.....	१७०
योगफलम्.....	१६१	ब्रह्मग्रहलक्षणम्.....	१७१
गयोगफलम्.....	१६२	ब्रह्ममहेश्वरग्रहलक्षणम्.....	१७२
योगफलम्.....	१६३	सप्तविंशोऽध्यायः २७.	
मयोगफलम्.....	१६४	पितृनिर्णयम्.....	१७३
रेजातयोगफलम्.....	१६५	मातृनिर्णयम्.....	१७४
शनिवियोगफलम्.....	१६६	भ्रातृनिर्णयम्.....	१७५
रेजातादियोगाः.....	१६७	भगिनीपुत्रनिर्णयम्.....	१७६
हविष्योगफलम्.....	१६८		

ग्रन्थविषयः ।	पृ० सं० ।	ग्रन्थविषयः ।	पृ० सं० ।
अष्टाविंशतित्तानि.....	१८३	चतुर्विंशोऽध्यायः ३४.	
पितृभानुनिर्याणम्	१८४	जाग्रदावस्थाकथनम्	२०२
कलत्रनिधनम्	१८४	दीप्तावस्था	२०३
अन्यनिधनम्	१८५	बालावस्था	२०४
मरणनिमित्तानि.....	१८५	प्रवासावस्था.....	११
निधनदेशः	१८५	लज्जितावस्था	११
अष्टाविंशोऽध्यायः २८.		शयनावस्था	२०६
राजयोगादिकलम्	१८६	अस्योदाहरणम्	२०७
द्वादशयोगफलम्	१८७	स्वरांशमूर्त्यादिशेषां कचके	११
चतुर्विध संबंधः	१८७	दृष्टिभेदः.....	११
राजामात्यादियोगफलम्	१८७	सूर्यफलम्	११
पारिजातादिशुभाशुभविचारः.....	१८७	चंद्रफलम्.....	२०८
पारिजातादिकलम्	१८८	भौमफलम्	२०९
विशेषयोगादिकलम्	१८८	बुधफलम्	२१०
एकोनविंशोऽध्यायः २९.		गुरुफलम्	२११
पुनः राजयोगादिकलम्	१८९	शुक्रफलम्	२१३
राजचिह्नयोगः	१९०	शनिफलम्	२१४
घोयोगः	१९३	राहुफलम्	२१५
सुखयोगः	१९३	केतुफलम्	२१६
सेनाधीशयोगः	१९३	सर्वभावफलम्	११
प्रधानयोगः	१९३	पंचविंशोऽध्यायः ३५.	
राजयोगरसायनम्	१९४	दशानां संज्ञाः	२१७
त्रिंशोऽध्यायः ३०.		विंशोत्तरी दशा	२१८
घनयोगविचारः.....	१९५	षोडशोत्तरी दशा	११
एकविंशोऽध्यायः ३१.		अस्या उदाहरणम्	२१९
द्विद्वययोगः	१९६	अस्याश्वकम्	११
बंधनयोगः	१९७	द्वादशोत्तरी दशा	११
द्वाविंशोऽध्यायः ३२.		अस्या उदाहरणम्	११
पूर्वत्रयवर्णनाऽध्यायः.....	१९८	अस्याश्वकम्	२२०
त्रयविंशोऽध्यायः ३३.		अष्टोत्तरी दशा	११
सुखदुःखादिकथनाव्यायः	१९९	अस्या उदाहरणम्	११
		अस्याश्वकम्	२२१

पूर्वसंहस्थविषयानुक्रमणिका.

७

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं० ।	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं० ।
पंचोत्तरीदशा	२२१	स्थिरदशा	२३५
अस्याउदाहरणम्	२२१	अस्याउदाहरणम्	२३५
अस्याश्वक्रमम्	२२२	अस्याश्वक्रमम्	२३६
शताब्दिकदशा	२२२	उत्तरदशाचतुर्विधा	२३७
अस्याउदाहरणम्	२२३	अस्याउदाहरणम्	२३७
अस्याश्वक्रमम्	२२३	अस्याश्वक्रमम्	२३८
चतुरशीत्यब्दिकादशा	२२४	ब्रह्मग्रहाभिनदशा	२४१
अस्याउदाहरणम्	२२४	अस्याउदाहरणम्	२४२
अस्याश्वक्रमम्	२२४	अस्याश्वक्रमम्	२४२
द्विसप्ततिका दशा	२२४	कैट्टादिदशा	२४३
अस्या उदाहरणम्	२२४	कारककैट्टदशा	२४४
अस्याश्वक्रमम्	२२५	अस्याउदाहरणम्	२४४
षष्टिहायनी दशा	२२५	अस्याश्वक्रमम्	२४५
अस्याउदाहरणम्	२२५	कारकग्रहदशा	२४५
अस्याश्वक्रमम्	२२५	अस्याउदाहरणम्	२४६
षट्त्रिंशतिका दशा	२२५	अस्याश्वक्रमम्	२४७
अस्याश्वक्रमम्	२२५	मंडुकदशा	२४७
नवमांशानवदशा	२२६	अस्याउदाहरणम्	२४७
अस्याउदाहरणम्	२२६	अस्याश्वक्रमम्	२४८
राश्यंशकदशा	२२६	गूलदशा	२४८
कालदशा	२२६	अस्याउदाहरणम्	२४८
अस्याउदाहरणम्	२२६	अस्याश्वक्रमम्	२४८
अस्याश्वक्रमम्	२२६	नक्षत्रदशा	२४९
पुनःकालचक्रदशा	२२७	योगार्हदशा	२४९
चक्रदशा	२२७	अस्याउदाहरणम्	२४९
अस्याउदाहरणम्	२२७	अस्याश्वक्रमम्	२५०
अस्याश्वक्रमम्	२२७	दृग्दशा	२५०
वर्षपर्यादशा	२२७	अस्याउदाहरणम्	२५०
अस्याउदाहरणम्	२२७	अस्याश्वक्रमम्	२५०
अस्याश्वक्रमम्	२२७	त्रिकोणदशा	२५०
वर्षमासास्थिरदशा	२२७	अस्याउदाहरणम्	२५०
अस्याउदाहरणम्	२२७	अस्याश्वक्रमम्	२५०
अस्याश्वक्रमम्	२२७	नक्षत्रादिदशा	२५०

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ०सं०	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ०सं०
अस्याउदाहरणम्	११	केतुदशाफलम्	२६८
अस्याध्वकम्	२५४	शुक्रदशाफलम्	११
तारादशा	११	हादशमावायीशदशाफलम्	२६९
अस्याउदाहरणम्	११	सप्तत्रिंशोऽध्यायः ३७.	
अस्याध्वकम्	२५५		
वर्षददशा	११	अंतर्दशाप्रकरणम्	२७४
अस्याउदाहरणम्	११	अस्याउदाहरणम्	११
अस्याध्वकम्	२५६	विंशोत्तर्यंतर्दशाचक्राणि	२७५
पंचस्वरदशा	११	अंतर्दशाशुभाशुभविचार	२७७
अस्याउदाहरणम्	२५७	हादशमावायीशदशाशुभाशुभे	२७८
अस्याध्वके	२५८	खेतरंतरफलम्	११
योगिनीदशा	११	रविमध्येचंद्रांतरम्	२७८
अस्याउदाहरणम्	११	रविमध्येभौमांतरम्	२७९
अस्याध्वकम्	२५९	रविमध्येराहंतरम्	२८०
पिंडादिचतुर्दशा	११	रविमध्येगुरुंतरम्	११
संव्यादशा	११	रविमध्येशान्यंतरम्	२८१
अस्याउदाहरणम्	११	रविमध्येबुधंतरम्	११
अस्याध्वकम्	२६०	रविमध्येकेतुंतरम्	२८२
पाचकदशा	११	रविमध्येशुक्रांतरम्	२८३
अस्याउदाहरणम्	११	अष्टत्रिंशोऽध्यायः ३८.	
अस्याध्वकम्	२६१		
षट्त्रिंशोऽध्यायः ३६.		चंद्रांतरफलम्	११
		चंद्रमध्येभौमांतरम्	२८४
विंशोत्तरीपंचविपसंज्ञाः	११	चंद्रमध्येराहंतरम्	११
विंशोत्तरीमहादशावर्षनक्षत्रचक्रम्	२६२	चंद्रमध्येगुरुंतरम्	२८५
जुक्तयोग्यालयनम्	११	चंद्रमध्येशान्यंतरम्	११
अस्याउदाहरणम्	११	चंद्रमध्येबुधंतरम्	२८६
सूर्यदशाफलम्	२६३	चंद्रमध्येकेतुंतरम्	११
चंद्रदशाफलम्	२६४	चंद्रमध्येशुक्रांतरम्	२८७
भौमदशाफलम्	११	चंद्रमध्येसूर्यांतरम्	२८८
राहुदशाफलम्	२६५	एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ३९.	
शुक्रदशाफलम्	२६६		
शनिदशाफलम्	११	कुजमध्येकुजांतरम्	११
बुधदशाफलम्	२६७	कुजमध्येराहंतरम्	२८९
		कुजमध्येगुरुंतरम्	११

पूर्वसंहस्थविषयानुक्रमणिका.

९

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं० ।	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं० ।
कुजमध्ये शन्यंतरम्	२९०	शनिमध्ये चंद्रांतरम्	३०७
कुजमध्ये बुधांतरम्	"	शनिमध्ये मीमांतरम्	३०८
कुजमध्ये केत्वंतरम्	२९१	शनिमध्ये राव्हंतरम्	"
कुजमध्ये शुक्रांतरम्	२९२	शनिमध्ये गुर्वंतरम्	३०९
कुजमध्ये सूर्यांतरम्	"	त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ४३.	
कुजमध्ये चंद्रांतरम्	२९३	बुधमध्ये बुधांतरम्	३१०
चत्वारिंशोऽध्यायः ४०.		बुधमध्ये केत्वंतरम्	"
राहुमध्ये राव्हंतरम्	"	बुधमध्ये शुक्रांतरम्	३११
राहुमध्ये गुर्वंतरम्	२९४	बुधमध्ये सूर्यांतरम्	"
राहुमध्ये शन्यंतरम्	२९५	बुधमध्ये चंद्रांतरम्	"
राहुमध्ये बुधांतरम्	"	बुधमध्ये कुजांतरम्	३१२
राहुमध्ये केत्वंतरम्	२९६	बुधमध्ये राव्हंतरम्	३१३
राहुमध्ये शुक्रांतरम्	"	बुधमध्ये गुर्वंतरम्	"
राहुमध्ये सूर्यांतरम्	२९७	बुधमध्ये शन्यंतरम्	३१४
राहुमध्ये चंद्रांतरम्	२९८	चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ४४.	
राहुमध्ये कुजांतरम्	"	केतुमध्ये केत्वंतरम्	३१५
एकचत्वारिंशोऽध्यायः ४१.		केतुमध्ये शुक्रांतरम्	"
गुरुमध्ये गुर्वंतरम्	२९९	केतुमध्ये सूर्यांतरम्	३१६
गुरुमध्ये शन्यंतरम्	"	केतुमध्ये चंद्रांतरम्	"
गुरुमध्ये बुधांतरम्	३००	केतुमध्ये कुजांतरम्	३१७
गुरुमध्ये केत्वंतरम्	३०१	केतुमध्ये राव्हंतरम्	"
गुरुमध्ये शुक्रांतरम्	"	केतुमध्ये गुर्वंतरम्	३१८
गुरुमध्ये सूर्यांतरम्	३०२	केतुमध्ये शन्यंतरम्	३१९
गुरुमध्ये चंद्रांतरम्	३०३	केतुमध्ये बुधांतरम्	"
गुरुमध्ये मीमांतरम्	"	पंचचत्वारिंशोऽध्यायः ४५.	
गुरुमध्ये राव्हंतरम्	३०४	शुक्रमध्ये शुक्रांतरम्	३२०
द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ४२.		शुक्रमध्ये सूर्यांतरम्	३२१
निममध्ये शन्यंतरम्	"	शुक्रमध्ये चंद्रांतरम्	"
निममध्ये बुधांतरम्	३०५	शुक्रमध्ये मीमांतरम्	३२२
निममध्ये केत्वंतरम्	"	शुक्रमध्ये राव्हंतरम्	"
निममध्ये शुक्रांतरम्	३०६	शुक्रमध्ये गुर्वंतरम्	३२३
निममध्ये सूर्यांतरम्	३०७	शुक्रमध्ये शन्यंतरम्	३२४

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं० ।	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं० ।
शुक्रयन्त्रेवुधोत्तरम्	३२४	अस्याउदाहरणम्	३५३
शुक्रामयेकैवत्तरम्	३२४	अस्याश्वकम्	३५४
षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ४६.		प्राणदशाफलम्	३५५
उपदशानयनम्	३२५	सूर्यफलम्	३५५
अस्याउदाहरणम्	३२५	चंद्रफलम्	३५६
विंशोत्तुपदशाचक्राणि	३२५	मौमफलम्	३५७
विदशाफलम्	३३९	राहुफलम्	३५७
सूर्यफलम्	३४०	गुरुफलम्	३५८
चंद्रफलम्	३४०	शनिफलम्	३५९
मौमफलम्	३४१	बुधफलम्	३६०
राहुफलम्	३४२	केतुफलम्	३६०
गुरुफलम्	३४२	शुक्रफलम्	३६१
शनिफलम्	३४३	एकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ४९.	
बुधफलम्	३४४	कालचक्रदशानयनम्	३६१
केतुफलम्	३४४	सव्यापसव्यतःमेष्टादिदृष्टिकापंशा झा-	
शुक्रफलम्	३४५	तव्योः	३६२
सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ४७.		अस्याउदाहरणम्	३६४
सूक्ष्मदशाकरणम्	३४६	कालचक्रसव्यापसव्यमार्गदशाचक्रम्	३६५
अस्याउदाहरणम्	३४६	कालचक्राऽपसव्यमार्गदशाचक्रम्	३६६
अस्वाश्वकम्	३४७	कालचक्रसव्यापसव्यांतरचक्राणि	३६७
सूक्ष्मदशाफलम्	३४७	कालचक्रांशफलम्	४०३
सूर्यफलम्	४४७	उदयफलम्	४०३
चंद्रफलम्	४४८	देहजीवफलम्	४०४
मौमफलम्	४४८	गतिभेदाः	४०४
राहुफलम्	४४९	गतिनांफलानि	४०५
गुरुफलम्	४५०	सिंहावलोकनादिगतिफलम्	४०५
शनिफलम्	४५०	पुनर्गतिफलम्	४०५
बुधफलम्	४५१	महादशाफलम्	४०५
केतुफलम्	४५२	अंशाशुर्निर्णयः	४०५
शुक्रफलम्	४५२	अंतर्दशाफलम्	४०६
अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ४८.		नवांशफलम्	४१९
प्राणदशानयनम्	४५३	पंचाशत्तमोऽध्यायः ५०.	
		चरदशाफलम्	४१९

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०
एकपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ५१.		सुदर्शनचक्रम्	४१९
दशवाहनचक्रम्	४१५	राहुदृष्टिकथनम्	४२०
सुदर्शनचक्रफलम्	४१६	ग्रहाणां सुदयवर्षाणि	४२१
अस्त्योदाहरणम्	४१७	ग्रहकर्तृप्रशंसा	४२२

इति बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडस्थविषयानुक्रमणिका स०

अथ बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागस्थविषयानुक्रमणिका.

प्रथमोऽध्यायः १.

प्रेत्ययमुनिष्ठताः पराशरमहर्षये प्रथम
पराशरमुनेः कृतप्रभाषिणंदपुरःसरोत्तर-
दामम्

ज्योतिःशास्त्रस्य सम्यग्ज्ञानोपायवर्णनम्
ज्योतिःशास्त्रस्य वेदसाध्यम्
गुभाष्टमफलकयनरीतिः
सूर्याष्टकवर्गविंदुविचारः
चंद्राष्टकवर्गविंदुविचारः
शोभाष्टकवर्गविंदुविचारः
पृष्ठाष्टकवर्गविंदुविचारः
हस्तस्यष्टकवर्गविंदुविचारः
गुक्ताष्टकवर्गविंदुविचारः
ज्येष्ठराष्टकवर्गविंदुविचारः
मघरेखाविचारः
पूर्वाष्टकवर्गरेखाविचारः
चंद्राष्टकवर्गरेखाविचारः
शोभाष्टकवर्गरेखाविचारः
पृष्ठाष्टकवर्गरेखाविचारः
हस्तस्यष्टकवर्गरेखाविचारः
गुक्ताष्टकवर्गरेखाविचारः
ज्येष्ठराष्टकवर्गरेखाविचारः
मघरेखाविचारः

करणस्थाननिर्वचनं
सूर्यादिग्रहपेदादिराशिचर्मांकविचारः
करणस्थानचक्रलेखनप्रकारः

द्वितीयोऽध्यायः २.

अथ भावसाधनप्रकारः
संधिसाधनम्
दृष्टिसाधनम्
शनिदेवेत्यभौमानां विशेषदृष्टिसंस्कारः
उच्चबलसधनम्
सूर्यादिग्रहाणां सप्तवर्गबलविचारः
युग्मायुग्मबलविचारः
केंद्रादिबलविचारः
द्रेष्काणबलविचारः
दिग्बलविचारः
नतीज्जतबलविचारः
पक्षबलविचारः
दिनरात्रिभागबलविचारः
वर्षमासादिनहोरेशबलविचारः
अयनबलविचारः
चंद्रबलकप्रामाण्यमादिग्रहबलम्
गतिबलम्
चंद्राबलम्
नैसर्गिकबलबलविचारः
उत्कर्षविषयबलानां दृष्टिलेखनसंस्कारः

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०
भावबलानयनप्रकारः	६०	प्रकारांतरेण रश्मिविचारः	८५
ग्रहविशेषयोगेन विशेषसंस्कारः.....	६१	मतांतरेण गतिवशाद्विहंगमसहस्रद्विविचारः	८७
भावविशेषेण तु कालविशेषेण बलाविक्रया-		ग्रहसंज्ञारूपतो रश्मिफलनिर्णयः	८८
नयनविचारः	६२	योगविशेषेण रश्मि-हासद्विविचारः.....	९१
भावानां दिग्बलम्	६३	उच्चपापरश्मिनिर्णयः	८९
बलप्रकरणोपसंहारः	६४	राजयोगकारकरश्मिविचारः	९१
ग्रहभावोभयानां प्रोक्तपद्धत्यैक्ये सुबलत्व-		द्विग्रहादियोगे रश्मिफलनिर्णयः	९०
पृथक्संस्थानियतसंख्या	६५	रश्मिप्रयोजनम्	९१
अर्वांतरस्थानादिपंचबलानां पृथक्संख्या-		एकादिरश्मिसंख्यातारतम्येन रश्मिनाम-	
परिगणनम्	६५	शुभफलम्	९१
बलानां सुगमपरिज्ञानाय नियतांकचक्रम्	६७	चतुर्दशदिरश्मिसंख्यातारतम्येन रश्मिनां	
बहुयोगहेतुषु प्राप्तेषु विशेषयोगकर्तृतया		शुभं फलम्.....	९३
फलप्रदज्ञानम्.....	६७	आरंभतो यावद्वाशिसमापनसंततिविचारः	९५
एतच्छाधिकारिलक्षणम्	६८	रश्मिवशादैश्वर्यविचारः	९६
तृतीयोऽध्यायः ३.		बहुप्रापकत्वयोगः.....	९१
अधोच्चरश्मानयनविचारः	६९	परतोदशाधिपत्वयोगः	९७
चेष्टारश्मानयनसाधनीश्रुतचेष्टाकेंद्रविचारः	७०	राजयोगः	९१
चेष्टारश्मिशुभाशुभरश्मिविचारः	७१	सार्वभौमपदाक्षियोगः	९८
ग्रहाणामिष्टकष्टविचारः	७१	नरादिप्राप्यसंख्याविचारः	९१
इष्टकष्टसमवर्गेषु स्वोच्चादिस्थानज्ञाननिर्णयः	७२	कलौ शूद्राणामेव राजयोगकथनम्	९९
सर्ववर्गेषु फलमध्ये शुभाशुभविभागः	७५	भाग्यादिफलानां व्यवस्था	१००
शुभाशुभसहितदिकफलदिनफलविचारः	७६	पहलव्यवस्था	१०१
सविस्तरदिग्फलदिनफलशुभाशुभफलवि-		अध्यायोपसंहारः	१०१
चारः	७९	पंचमोऽध्यायः ५.	
सग्रहादिफलसाधनम्	७७	अथ रेखास्थानादिविचारेण शुभाशुभ-	
स्थानकरणविचारः	७८	फलम्	१०२
चतुर्थोऽध्यायः ४.		भावफलानां बलहानिफलनाशविचारः	१०३
अथ शुभाशुभसूचकललाटाक्षरफलविचारः	७९	पूर्वभागोक्तयोगानां व्यवस्था	१०३
द्वादशभावविचारणीयविचारः	८०	भावविचारः	१०३
रश्मिविचार	८१	पितृमात्रारिष्टविचारः	१०४
बेशकसंस्कारांतरेण रश्म्या नयनविचारः	८२	स्थानकरणतारतम्येन त्रिकोणशोधनश-	
मूलत्रिकोणादिवक्ष्यमाणस्थितविशेषरश्मि-		कारः	१०५
संस्कारांतरविचार	८३	एकाधिपत्यशोधन प्रकारः	१०७

उत्तरसंज्ञस्थविक्यानुक्रमणिका.

१३

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०
त्रिकोणोकाधिपत्य शोधनप्राप्तेस्साकरणे		बुधविचारः	११
ध्वन्दास्वयनम्	१०९	गुरुविचारः	११
सूर्यतश्चतुर्धाम्यामायुःकथनम्	१११	शुक्रविचारः	१३८
राशिभविचारेण पितृमात्रविष्टम्	११२	शनिविचारः	११
वेश्मस्थाने रेखाभावे आयुःकथनम्	११३	उक्तानां फलविचारः	११
करणादिविचारेण भावविचारः	११४		
		दशमोऽध्यायः १०.	
षष्ठोऽध्यायः ६.		अथ पिंडांशकादिभेदवर्णनम्	१४०
अथान्दशर्षया भाग्यादिवर्णनम्	११९	पिंडायुर्ध्रुवांकवर्णनम्	१४१
भावफलज्ञाने कालचर्या	११	ध्रुवायुदायध्रुवांकविचारः	१४१
भावफलज्ञाने शुभग्रहपापग्रहभेदेन वि-		रश्म्यायुर्दायध्रुवांकविचारः	१४२
शेषः	१२०	वर्षमासायायुरुत्पादनप्रकारः	११
कारकसंज्ञग्रहविचारः	१२१	नवांशायुरुत्पादनप्रकारः	१४३
भावेषु शुभाशुभग्रहविचारः	१२२	प्रक्रमानुगतायुर्दायोत्पादनप्रकारः	१४५
दृग्बलसिद्धग्रहव्यवस्था	११	अष्टकवर्गायुर्दायोत्पादनप्रकारः	११
स्त्रीपुंस्वभावविचारः	१२३	ध्रुवांकसहितनवांशायुर्दायिकथनम्	१४६
स्थानविशेषेण रव्यादीनां पाचकादिसंज्ञा	१२४	नक्षत्रायुर्दायः	१४७
स्थानसंबन्धेन पाचकादिग्रहाः	११	आयुर्दायिकथनहेतूपन्यासः	१४८
रव्यादीनां दशागोचरादिफलकालः	१२६	भावायुर्दायवर्णनम्	११
		आयुर्दायस्यपुरुषस्त्वेनषाहविध्यवर्णनम्	१४९
सप्तमोऽध्यायः ७.		एकादशोऽध्यायः ११.	
अथ मासचर्यायाशुभाशुभदिवसज्ञानम्	१२७	अथ मारकयोगविचारः	१५०
अष्टमोऽध्यायः ८.		आयुर्योगविचारः	११
पूर्वाध्यायोक्तयोगमंगपरंपरा	१२९	गुरुभुधशुक्रयोगायुर्मानम्	१५१
स्थानविशेषकरणाधिपसंभवेन मंगः	११	दायहरणप्रकारः	१५३
राश्यायनेन मंगान्तरम्	११	व्ययादिहरणप्रकारः	११
राशिप्रयोजनम्	१३०	भावसंविगतायुर्हरणम्	१५४
प्रकारान्तरेण भावमंगः	१३१	आयुर्हरणप्रक्रिया	१५५
मंगयोजना	१३२	अनेकग्रहयोगे विशेषकर्तव्यम्	१५६
		ग्रहद्वययोगे कर्तव्यम्	११
नवमोऽध्यायः ९.		शुभद्वययोगे विशेषः	११
अथ द्वादशभावनामानि	१३४	अस्तमंतग्रहाणां दायहरणप्रकारः	१५७
रविग्रहविचारः	१३६	लभायुर्दायहरणरीतिः	११
चंद्रग्रहविचारः	११	लभे कूरग्रहयोगे आयुर्हरणप्रकारः	११
भौमविचारः	१३७		

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं०
सचंद्राब्दायुर्दीर्घः	१६०	त्रयोदशोऽध्यायः १३.	
लक्ष्मणतत्त्वचंद्राब्दायुर्दीर्घः	१६१	अथ सकलव्यवहारसाधनीभूतसमवादि-	
त्रेष्काणवशात्स्थानवृद्धिर्भाष्यो	१६२	विचारोपक्रमः	१८३
अस्तंगतग्रहायुर्दीर्घः	१६३	भाग्यविचाररीतिः	१८४
शत्रुभेदत्रयतत्त्वग्रहायुर्दीर्घः तत्रमुद्बद्धगता-		स्वदेशपरदेशभाग्योदयविचारः	१८५
नां विशेषः मित्रादीनां वृद्धिः, शत्रूना-		भावफलसमोपदेशः	१८६
दीनां हरणम्	१६४	प्रकारांतरेण समाधानयनम्	१८७
अंतर्दशाभागाः	१६५	उच्चादिस्थानविशेषेण रव्यादीनां फल-	
अंतर्दशानयनप्रकारः	१६६	विशेषः	१८८
समच्छेदाभावस्थानानि	१६७	भाग्यविचारे चंद्रफलम्	१८९
अंतर्दीयोपमोक्तकर्मः	१६८	भौमफलम्	१९०
ग्रहेभ्यो भावेभ्यश्च द्वादशस्थानभगनांशा		बुधफलम्	१९१
अवशिष्टव्यवस्था	१६९	गुरुफलम्	१९२
कालांशपत्यर्थहोरांशपतिहराः	१७०	शुक्रफलम्	१९३
		शनिफलम्	१९४
द्वादशोऽध्यायः १२.		फलागमकालविचारः	१९५
अथ पिंडायुर्भेदगणना	१७१	आत्रादिसंख्याविचारः	१९६
ग्रहतरतम्येनांशाद्यन्यतमायुर्दीर्घग्रहणम्		चतुर्दशोऽध्यायः १४.	
स्वोच्चापधिकारतरतम्येन आयुर्दीर्घग्रह-		वर्षचर्योपक्रमः	१९७
णे विशेषः	१७२	लग्नविचारः	१९८
लग्नगतबलवद्ग्रहतरतम्येनायुर्दीर्घग्रहणम्		त्रिंशत्तत्त्वसंज्ञाः	१९९
उच्चापधिकारवशात्लग्नगतानामायुःक्रमः		द्वात्रिंशद्दिनाडीद्वयमुद्बूर्तसंज्ञाः	२००
द्वादशभावेषु ग्रहाणां मिश्रायुर्दीर्घग्रहणम्		षष्टिनाडीसंज्ञाः	२०१
उक्तायुर्दीर्घगणना	१७३	कर्लांशाः	२०२
अमिश्रायुर्दीर्घभेदाः	१७४	राशिचक्रगतकर्लांशा	
मिश्रायुर्दीर्घदशाग्रहणरीतिः	१७५	नित्योदयक्रमः	२०३
नक्षत्रायायुर्दीर्घेषु पिंडायुर्दीर्घग्रहणस्थलानि		नक्षत्रक्रमग्रहणप्रकारभेदाः	२०४
प्रकारांतरेण पैठयायुर्दीर्घग्रहणम्	१७६	रात्रिदिनक्रमग्रहणप्रकारः	२०५
बुधायुर्दीर्घग्रहणम्	१७७	मेघादीनित्योदयानां प्रत्यक्षभोगकालः	
योगविशेषेण बलवत्तरतमग्रहेषु धृष-		दशवर्गादिषु फलानि	२०६
कथय्यकदायविशेषग्रहणम्	१७८	राहुकेतुगतिः	२०७
रविमरुतादायुर्दीर्घग्रहणम्	१७९	राहुकेतुगतिप्रयोजनम्	२०८
अश्विर्विषादयविशेषग्रहणम्	१८०	पित्रापरिष्टविचारः	२०९

उत्तरसंक्षेपविषयानुक्रमिका.

१५

प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं० ।	प्रतिपाद्यविषयाः ।	पृ० सं० ।
अपमृत्युकालनिर्णयः	२१०	पंचविंशतिदिग्दिग्फलानि	२४२
स्वल्पायासेन चिरायुर्ज्ञानप्रकारः	२११	एकोनविंशतिदिग्दिग्फलानि	२४३
नवचतुर्दशग्रहणां षष्ट्यंशानिशांशादयः	२१२	रविस्थानफलानि	२४५
नक्षत्रगणनाप्रकारः	२१२	चंद्रभावफलानि	२४६
कलांशादिषूतपानां म्रियारसाः	२१४	मौमभावफलानि	२४७
वंध्यात्वादिज्ञानम्	२१५	भावेषुबुधफलानि	२४८
संन्यासित्वयोगाः	२१५	भावेषुगुरुशुक्रफलानि	२४९
परमहंसादियोगाः	२१६	भावेषुमंदफलानि	२४९
परिवाह्यमहानम्	२१७	अधिभिन्नादिस्थानस्थितानां भावोक्त-	
अंशविशेषज्ञातस्य स्त्रीलक्षणयोगः	२१९	ल-हासवृद्धौ	२४९
शुभाशुभकर्मरतिज्ञानम्	२१९	दृष्टिवशाद्विफलम्	२५०
मेषादिराशिजातफलम्	२२०	चंद्रफलम्	२५०
सूर्यादीनां कलांशवशात्फलम्	२२१	मौमफलम्	२५१
षष्ट्यंशफलानि	२२३	बुधफलम्	२५१
अंशद्वयैक्येन विंशत्फलानि	२२५	गुरुफलम्	२५२
सूर्यकालातिमे मरणनिमित्तानि	२२५	शुक्रफलम्	२५२
जन्मलग्नस्थसूर्यादिनवग्रहवशान्मृत्तिनि-		शनिफलम्	२५३
मितम्	२२६	स्थानबलवशाद्ग्रह्यादीनांफलानि	२५४
नवांशफलकनिधनमित्तानि	२२६	कालायनवेष्टाबलान्यतमवर्तमानग्रहफ-	
कालादिरव्यंतचतुर्दशग्रहवशान्मृत्त्युनि-		लानि	२५४
श्रवयः	२२८	इष्टकष्टबलवशाद्ग्रहणांफलानि	२५६
रश्मिवशेनाब्दाब्दहरक्रमः	२२९	दशाविचारः	२५७
अंशागुह्यः	२२९	बलग्रहणानुक्रमः	२५८
नवांशागुर्दयांकानयनक्रमः	२३०	षोडशोऽध्यायः १६.	
शतागुर्दयांकानयनम्	२३०	अथ संख्यादि विचारेण भागगतग्रहफलानि	२५९
उक्तयोगफलानि	२३१	ग्रहयोन भावलक्षणम्	२६०
योगनामानि	२३१	तिथ्यंशसूत्रादीनां भावाणां फलकव्यवस्थितिः	२६०
शुभयोगाः	२३३	भावस्थानांकसंख्या	२६१
लक्ष्मीयोगः	२३४	भावेषु करणांकसंख्याः	२६१
पंचदशोऽध्यायः १५.		स्थानकरणाणां विषमसमसंख्यायां शु-	
अथरश्म्यंशफलम्	२३६	भाऽशुभविचारः	२६२
चतुर्दशदिग्दिग्फलम्	२३८	समविषमराशिषु स्थानकरणांकसंख्यायां	
त्रयोविंशतिदिग्दिग्फलम्	२४१	व्यापिहानिः	२६२

प्रातिपाद्याविषयाः ।	पृ० सं० ।	प्रातिपाद्याविषयाः ।	पृ० सं० ।
विषयमार्गः स्थानफलम्	११	प्रहृष्विन्दुज्ञानम्	१७
जात्यादितात्पर्येन फलानि	२६३	प्रश्नकालीनलभ्यस्वभावाद्भगवद्विलोचनम् २७९	
सप्तदशोऽध्यायः १७.		प्रश्नकाले जन्मकाले वाऽयनर्तुज्ञानविचारः ..	११
अथ स्थानग्रहवशात्फलानि	२६४	मासतिथिज्ञानम्	२८१
उक्तशास्त्रोपसंहारणम्	११	प्रश्नलग्नाद्योर्वर्षज्ञानम्	११
अष्टादशोऽध्यायः १८.		तिथिज्ञानं दिवारात्रिज्ञानं च	२८२
अथ प्रश्नप्रकरणोपक्रमः	२६७	प्राणज्ञानम्	११
प्रश्नविचारसोपायवर्णनम्	११	प्रश्नकालान्पासराशिलभ्यज्ञानम्	२८२
ज्ञानोपायवर्णनम्	२६८	जन्मर्षज्ञानं तत्र भिन्नाभिन्नप्रकाराः	२८३
सर्वधर्मार्थां कर्म्यादिस्मरणं विना सि-		लग्नस्थबलवत्त्वम्	२८४
द्धयमावर्णनम्	२६९	ग्रहाणां दृष्टिः	२८५
ध्यानप्रकारः	२७०	ग्रहाणां स्थानबलं दिग्बलं च	११
गणकाधिकारः	११	अयनबलम्	२८६
पृच्छकलक्षणम्	२७१	पक्षचष्टादिद्वारात्रिनिसर्गबलम्	११
देवज्ञकर्तव्यम्	११	दशवर्गबलम्	२८७
आरूढलग्नगत आयुर्निर्णयः द्वेष्काणफलं च २७२		प्रश्नलग्नाजन्मलग्नम्	११
मृत्युयोगप्रकारः	२७३	अध्यायोपसंहारः	२८८
राहुकालयोगज्ञानम्	२७४	एकोनविंशोऽध्यायः १९.	
नक्षत्रतिथिवारेषु दिक्क्रमः	२७५	पूर्वार्धोक्ताऽध्यायानुक्रमः	२८९
द्वितीयमावादष्टमभावपर्यंतं रश्मयः	२७६	उत्तरार्धोक्ताऽध्यायानुक्रमः	२९०
मेषादिराशिषु रश्मयः	११	विंशोऽध्यायः २०.	
व्याधितस्य प्रश्नकालभरणसूचककाल-		शास्त्रप्रणयनफलम्	२९२
राहुविशेषयोगांतराणि	२७७	ज्योतिःशास्त्रपरंपरा	२९४
आग्निनीक्रमाभ्रत्रेण्वयवाः	२७८		

इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागस्थ-
विषयानुक्रमणिका संपूर्णम्.

श्रीगणेशाय नमः ।

अथ बृहत्पाराशरहोरासारांशः

पूर्वखंडम् ।

श्रीगणेशाय नमः । श्रीसरस्वत्यै नमः ॥ अथ मंगलाचरणम् ॥
प्रणम्य गिरिजापतिं हरिविरिञ्चिदेवैः स्तुतं विलोक्य च महत्तरां
सुकृतिवृद्धपाराशरीम् ॥ ततश्च कथयाम्यहं विविधभेदसारांशकं
ग्रहादिफलसंग्रहं विबुधश्रीधराख्यो द्विजः ॥ १ ॥

मैत्रेय उवाच ।

नमस्तस्मै भगवते बोधरूपाय सर्वदा ॥ परमानन्दकंदाय गु-
रवेऽज्ञानध्वंसिने ॥ २ ॥ इति स्तुत्या सुसंहृष्टो मुनिस्तत्त्वविदां
वरः ॥ अथादिदेश सच्छास्त्रं सारं यज्ज्योतिषां शुभम् ॥ ३ ॥

पराशर उवाच ।

शुक्लांबरधरं विष्णुं शुक्लांबरधरां गिरम् ॥ प्रणम्य पांचजन्यं च
वीणां याम्यां धृतं द्वयम् ॥ ४ ॥ सूर्यं नत्वा ग्रहपतिं जगदुत्पत्ति-
कारणम् ॥ वक्ष्यामि वेदनयनं यथा ब्रह्ममुखाद्भुतम् ॥ ५ ॥ शां-
ताय गुरुभक्ताय ऋजवेऽर्चितस्वामिने ॥ आस्तिकाय प्रदातव्यं
ततः श्रेयो ह्यवाप्स्यति ॥ ६ ॥ न देयं परशिष्याय नास्तिकाय
अठाय च ॥ दत्ते प्रतिदिनं दुःखं जायते नात्र संशयः ॥ ७ ॥
एको व्यक्तत्वंको विष्णुरनादिः प्रभुरीश्वरः ॥ शुद्धसत्त्वो जग-
त्त्वामी निर्गुणस्त्रिगुणान्वितः ॥ ८ ॥ संसारकारकः श्रीमान्निमि-
त्तमा प्रसादयन् ॥ एकांशेन जगत्सर्वं मुज्यत्यवति लीलया
॥ ९ ॥ त्रिपादं तस्य देवस्य ह्यमृतं तत्त्वदर्शिनः ॥ विदति त-

(२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः

अप्रमाणं च सप्रधानं तथैकपात् ॥ १० ॥ व्यक्ताव्यक्तात्मको वि-
ष्णुर्वासुदेवस्तु गीयते ॥ यदव्यक्तात्मको विष्णुः शक्तिद्वयसम-
न्वितः ॥ ११ ॥ व्यक्तात्मकस्त्रिशक्तीभिः संयुतोऽनंतशक्तिमान् ॥
सत्त्वप्रधाना श्रीशक्तिर्भूशक्तिश्च रजोगुणा ॥ १२ ॥ शक्तिस्तृ-
तीया या प्रोक्ता नीलाख्या ध्वांतरूपिणी ॥ वासुदेवश्चतुर्थोऽभूच्छ्री-
शक्त्या प्रेरितो यदा ॥ १३ ॥ संकर्षणश्च प्रद्युम्नोऽनिरुद्ध इति मूर्ति-
धृक् ॥ तमःशक्त्याऽन्वितो विष्णुर्देवः संकर्षणाभिधः ॥ १४ ॥ प्र-
द्युम्नो रजसा शक्त्याऽनिरुद्धः सत्त्वया युतः ॥ महान्संकर्षणाज्जा-
तः प्रद्युम्नाद्यदहंकृतिः ॥ १५ ॥ अनिरुद्धात्स्वयं जातो ब्रह्माहंका-
रमूर्तिधृक् ॥ सर्वेषु सर्वशक्तिश्च स्वशक्त्याऽधिकया युतः ॥ १६ ॥
अहंकारस्त्रिधा भूत्वा सर्वमेतदविस्तरात् ॥ सात्त्विको राजसश्चैव
तामसश्चेदहंकृतिः ॥ १७ ॥ देवा वैकारिकाज्जातास्तेजसादिद्वि-
याणि च ॥ तामसाच्चैष भूतानि खादीनि स्वस्वशक्तिभिः ॥ १८ ॥
श्रीशक्त्या सहितो विष्णुः सदा पाति जगन्नयम् ॥ भूशक्त्या सृ-
जते विष्णुर्नीलशक्त्या युतोऽस्ति हि ॥ १९ ॥ सर्वेषु चैव जीवेषु
परमात्मा विराजते ॥ सर्वे हि तदिदं ब्रह्मन् स्थितं हि परमात्म-
नि ॥ २० ॥ सर्वेषु चैव जीवेषु स्थितं हांशद्वयं क्वचित् ॥ जी-
वांशमधिकं तद्वत्परमात्मांशकः किल ॥ २१ ॥ सूर्यादयो ग्रहाः
सर्वे ब्रह्मकामद्विषादयः ॥ एते चान्ये च बहवः परमात्मांशका-
धिकाः ॥ २२ ॥ शक्तयश्च तथैतेषामधिकांशाः श्रियादयः ॥
अन्येषु स्वस्वशक्तिषु ज्ञेया जीवांशकाधिकाः ॥ २३ ॥

मैत्रेय उवाच ।

रामकृष्णादयो ये च ह्यवतारा रमापतेः ॥ तेऽपि जीवांशसं-
युक्ताः किं वा ब्रूहि मुनीश्वर ॥ २४ ॥

पराशर उवाच ।

रामः कृष्णश्च भो विप्र नृसिंहः सूकरस्तथा ॥ एते पूर्णा-
वताराश्च ह्यन्ये जीवांशकान्विताः ॥ २५ ॥ अवताराण्यनेकानि
ह्यजस्य परमात्मनः ॥ जीवानां कर्मफलदो ग्रहरूपी जनार्दनः
॥ २६ ॥ दैत्यानां बलनाशाय देवानां बलवृद्धये ॥ धर्मसंस्था-
पनार्थाय ग्रहा जाताः शुभाः क्रमात् ॥ २७ ॥ रामोऽवतारः
सूर्यस्य चंद्रस्य यदुनायकः ॥ नृसिंहो भूमिपुत्रस्य बुधः सोम-
सुतस्य च ॥ २८ ॥ वामनो विबुधेज्यस्य भार्गवो भार्गवस्य च ॥
कूर्मो भास्करपुत्रस्य सौहिकेयस्य सूकरः ॥ २९ ॥ केतोर्मीनाव-
तारश्च ये चान्ये तेऽपि खेटजाः ॥ परमात्मांशमधिकं येषु ते
खेचराभिधाः ॥ ३० ॥ जीवांशमधिकं येषु जीवास्ते वै प्रकृति-
ताः ॥ सूर्यादिभ्यो ग्रहेभ्यश्च परमात्मांशनिःसृताः ॥ ३१ ॥
रामकृष्णादयः सर्वे ह्यवतारा भवन्ति वै ॥ तत्रैव ते विलीयन्ते पु-
नः कार्योत्तरे सदा ॥ ३२ ॥ जीवांशनिःसृतास्तेषां तेभ्यो जा-
ता नरादयः ॥ तेऽपि तत्रैव लीयन्ते तेऽव्यक्ते समयन्ति हि ॥ ३३ ॥
इदं ते कथितं विप्र सर्वं यस्मिन्मवेदिति ॥ भूतान्यपि भविष्यन्ति
तत्तत्सर्वज्ञतामियात् ॥ ३४ ॥ विना तज्ज्योतिषं नान्यो ज्ञातुं श-
क्नोति कर्हिचित् ॥ तस्मादवश्यमध्येयं ब्राह्मणैश्च विशेषतः ॥ ३५ ॥
यो नरः शास्त्रमज्ञात्वा ज्योतिषं खलु निन्दति ॥ रौरवं नरकं भु-
क्त्वा चांबत्वं चान्यजन्मनि ॥ ३६ ॥ इति श्रीवृहत्पाराशरहोरापु-
र्वखण्डसारांशे शास्त्रावतारणं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

अथ जन्मलभकुण्डली भावविलोकनार्थं स्वरूपमाह ।

तिर्यक्यं च ततोर्ध्वगाश्च लिखिता रेखाश्च राश्यात्मकं चक्रं
ध्यात्पुरुषदूतदिग्ग्रहमुखा लम्बादिराशिग्रहाः ॥ संलेख्योदयचंद्र-

कारकपदारूढात्महोराद्यष्टी वर्गाणां च दशोक्तलक्षणपवशात्तत्फलं वक्ष्यति ॥ १ ॥

पराशर उवाच ।

कालात्मा च दिवानाथो मनःकुमुदबांधवः ॥ सत्त्वं कुजो विजानीयाद्बुधो वाणीप्रदायकः ॥ २ ॥ देवेज्यो ज्ञानसुखदो भृगुर्वीर्यप्रदायकः ॥ विचार्यतामिदं सर्वं छायासूनुश्च दुःखदः ॥ ३ ॥ राजानो भानुहिमगू नेता ज्ञेयो धरात्मजः ॥ बुधो राजकुमारश्च सचिवौ गुरुभार्गवौ ॥ ४ ॥ प्रेष्यको रविपुत्रश्च सेनास्वर्भानुपुच्छको ॥ एवं क्रमेण वै विप्रसूर्यादीनि विंचितयेत् ॥ ५ ॥ रक्तश्यामो दिवाधीशो गौरगात्रो निशाकरः ॥ अत्युच्चांगो रक्तभौमो दूर्वाश्यामो बुधस्तथा ॥ ६ ॥ गौरगात्रो गुरुर्ज्ञेयः शुक्रः श्यामः स्तथैव च ॥ कृष्णदेहो रवेःपुत्रो ज्ञायते द्विजसत्तम ॥ ७ ॥ बहुयंबुशिखिकाविष्णुबिडौजशचिका द्विज ॥ सूर्यादीनां खगानां च नाथा ज्ञेयाः क्रमेण च ॥ ८ ॥ क्लीबौ द्वौ सौम्यसौरी च युवतींदुभृगू द्विज ॥ नराः शेषाश्च विज्ञेया भानुर्भौमो गुरुस्तथा ॥ ९ ॥ अग्निभूमिनभस्तोयवायवः क्रमतो द्विज ॥ भौमादीनां ग्रहाणां च तत्त्वाश्रामी प्रकीर्तिताः ॥ १० ॥ गुरुशुक्रौ विप्रवर्णौ कुजाकौ क्षत्रियो द्विज ॥ शशिसौम्यौ वैश्यवर्णौ शनिः शूद्रो द्विजोत्तम ॥ ११ ॥ चंद्रसूर्यगुरुसौम्या भृग्वारशानयो द्विज ॥ सत्त्वं रजस्तम इति स्वभावो ज्ञायते क्रमात् ॥ १२ ॥ मधुपिंगलदृक्सूर्यश्चतुरस्रः शुचिर्द्विज ॥ पित्तप्रकृतिको धीमान्पुमानल्पकचो द्विज ॥ १३ ॥ बहुवातकफः प्राज्ञश्चंद्रो वृत्ततनुर्द्विज ॥ शुभदृक् मधुवाक्यश्च चंचलोसदनातुरः ॥ १४ ॥ भूररक्तारुणो भौमश्चपलो दारमूर्तिकः ॥ पित्तप्रकृतिकः क्रोधीकृशमध्यतनुर्द्विज ॥ १५ ॥ अपुःश्रेष्ठो क्लिष्टबाक् च ह्यतिहास्यरु-

चिर्बुधः॥पित्तवान्कफवान्निप्र मारुतप्रकृतिस्तथा॥१६॥ बृहद्रात्रौ
गुरुश्चैव पिंगलो मूर्ध्वजेक्षणः॥कफप्रकृतिको धीमान् सर्वशास्त्रवि-
शारदः॥१७॥ सुखी कांतवपुः श्रेष्ठः सुलोचनभृगोः सुतः॥काव्य-
कर्ता कफाधिक्यानिलात्मा वक्रमूर्ध्वजः॥१८॥ ऋशदीर्घतनुः शौरिः
पिंगदृष्टयनिलात्मकः ॥ स्थूलदंतो लसत्पुंगः खररोमकचो द्विज ॥
॥ १९ ॥ धूम्राकारो नीलतनुर्वनस्थोऽपि भयंकरः ॥ वातप्रकृतिक्रे-
धीमान् स्वर्भानुः प्रतिमः शिखी ॥ २० ॥ अस्थिरक्तस्तथा मज्जा
त्वक्चर्म वीर्यस्नायवः ॥ तासामीशाः क्रमेणोक्ता ज्ञेयाः सूर्यादयो
द्विज ॥ २१ ॥ देवालयजलं वह्निक्रीडादीनां तथैव च ॥ कोश
शय्याह्युकरणामीशाः सूर्यादयः क्रमात् ॥ २२ ॥ अयनक्षण
वारतुमासपक्षसमा द्विज ॥ सूर्यादीनां क्रमाज्ज्ञेया निर्विशंकं द्वि-
जोत्तम ॥ २३ ॥ कटुलवणतिकमिष्टमधुरेक्षुकषायकाः ॥ क्रमेण
सर्वे विज्ञेयाः सूर्यादीनां द्विजोत्तम ॥ २४ ॥ बुधेज्यौ बलिनौ पूर्वं
रविभौमौ च दक्षिणे ॥ वारुणः सूर्यपुत्रश्च सितचंद्रौ तथोत्तरे ॥ २५ ॥
निशायां बलिनश्चंद्रकुजसौरा भवन्ति हि ॥ सर्वदा ज्ञो बली ज्ञेयो
दिनशेषा द्विजोत्तम ॥ २६ ॥ कृष्णे च बलिनः क्रूराः सौम्या वी-
र्ययुताः सिते ॥ सौम्यायने सौम्यखेटो बली याम्यायनेऽपरः ॥ २७ ॥
स्वदिवससमहोरामासपर्वः कालवीर्यकम् ॥ शकुबुगुशुचराद्या
वृद्धितो वीर्यवत्तराः ॥ २८ ॥ स्थूलान् जनयति सूर्यो दुर्भगान्सूर्य-
पुत्रकः ॥ क्षीरोपेतास्तथा चंद्रः कटुकाद्यान्धरासुतः ॥ २९ ॥ गुरु-
ज्ञौ सफलान्विप्र पुष्पवृक्षान् भृगोः सुतः ॥ नीरसान्सूर्यपुत्रश्च एवं
ज्ञेयाः खगा द्विज ॥ ३० ॥ राहुश्चांडालजातिश्च केतुर्जात्यंतरस्त-
था ॥ शिखिस्वर्भानुमंदानां वल्मीकं स्थानमुच्यते ॥ ३१ ॥ चित्र-
कथा फणींद्रस्य केतोश्छिद्रयुतो द्विज ॥ सीसं राहोर्नीलमणिः के-

(६)

बृहत्पाराशरहोरासारः

तोर्ज्ञेयो द्विजोत्तम ॥ ३२ ॥ गुरोः पीतांबरं विप्र भृगोः क्षौमं तथैव
च ॥ रक्तक्षौमं भास्करस्य इंदोः क्षौमं सितं द्विज ॥ ३३ ॥ बुधस्य
तु कृष्णक्षौमं रक्तचित्रं कुजस्य च ॥ वस्त्रं चित्रं शनेर्विप्र पट्टवस्त्रं
तथैव च ॥ ३४ ॥ भृगोऽर्कतुर्वसंतश्च कुजभान्वाश्च ग्रीष्मकः ॥ चं-
द्रस्य वर्षा विज्ञेया शरच्चैव तथा विदः ॥ ३५ ॥ हेमंतोऽपि गुरोर्ज्ञेयः
शनेस्तु शिशिरो द्विज ॥ अष्टौ मासाश्च स्वर्भानोः केतोर्मासत्रयं
द्विज ॥ ३६ ॥ राह्वरपंगुचंद्राश्च विज्ञेया धातुखेचराः ॥ मूलग्रहौ
सूर्यशुक्रौ अपरा जीवसंज्ञकाः ॥ ३७ ॥ ग्रहेषु मंदो वृद्धोऽस्ति आ-
युर्वद्धिप्रदायकः ॥ नैसर्गिके बहुसमान्ददाति द्विजसत्तम ॥ ३८ ॥

अथ पंचांगस्थितग्रहेषु चालनमाह ।

स्वेष्टादग्रे भवेत्पक्तिः पंक्तौ स्वेष्टं विशोधयेत् ॥ स्वेष्टात् पृष्ठे
भवेत्पक्तिः स्वेष्टे पंक्तिं विशोधयेत् ॥ ऋणं धनं तथा ज्ञेयं चालने
विधिरेव हि ॥ ३९ ॥

अथ ग्रहाणां तात्कालिकीकरणमाह ।

गतगम्यदिनाहतद्युभुक्तेः खरसाप्तांशवियुग्युतो ग्रहः स्यात् ॥
तत्कालभवस्तथा घटीघ्नाः खरसैर्लब्धकलोनसंयुतः स्यात् ॥ ४० ॥

॥ टीका ॥

गतगम्येति । यस्मिन् दिवसे ग्रहसाधनं तस्मादिवसात् गतगम्या ये दि-
वसास्तैराहता गुणिता या द्युभुक्तिस्तत्सकाशात्खरसैः ६० षष्ठ्याप्ता लब्धा
र्येऽशास्तैर्वियुक् रहितो युक् युतो ग्रहः कार्यः । गताश्चेदिवसास्तदा रहितः
कार्यः । अगताश्चेदिवसास्तदा युक्तः कार्य इत्यर्थः । सः तत्कालभवस्तद्दिन-
जो ग्रहः स्यात् । तथा गतगम्यघटीघ्नाः गतेः सकाशात्खरसैर्लब्धः कलाभि-
न्नः युक्तः कार्यः स तात्कालिकः स्यादित्यर्थः ॥ ४० ॥

अथ भयातमभोगसाधनम् ।

इष्टमधिकं नक्षत्रन्यूनं तदा इष्टादित्यनेन ज्ञेयम् ॥ इष्टाद्वि-
हीनं च दिनर्क्षनाडी भयातसंज्ञा भवतीह तस्य ॥ दिनर्क्षनाडी
खरसेषु श्रुद्धा निजर्क्षयुक्तः सहिते भभोगः ॥ ४१ ॥ इष्टं न्यूनं
नक्षत्रमधिकं तदा गतर्क्षनाड्येति ज्ञेयम् ॥ गतर्क्षनाडीखरसेषु
शुद्धा सूर्योदयादिष्टघटीषु युक्ताः ॥ भयातसंज्ञा भवतीह तस्य
निजर्क्षनाडीसहिते भभोगः ॥ ४२ ॥

अथ चंद्रस्पष्टमाह ।

गतर्क्षं षष्टिगुणितं भभोगेन च भाजितम् ॥ दक्षादिषष्टि-
गुणितैर्लब्धं तत्र सुयोजयेत् ॥ ४३ ॥ तच्चापि द्विगुणं कृत्वा
ह्येकेन विभजेत्पुनः ॥ मृगांकलब्धमंशादीन्सुसाधय द्विजोत्तम
॥ ४४ ॥ खखशून्याष्टवेदेन गतिर्भभोगभाजिता ॥ एवं चंद्रस्य
विज्ञेया रीतिः स्पष्टतरा बुधैः ॥ ४५ ॥

अथोच्चनीचग्रहाः ।

अजो वृषमृगः कन्याकुलीरझषतौलिकाः ॥ सूर्यादीनां क-
मादेतास्तुंगसंज्ञाः प्रकीर्तिताः ॥ नीचास्तत्सप्तमा ज्ञेया ग्रहा
नीचा विनिश्चिताः ॥ ४६ ॥ सूर्यस्य भागे दशमे तृतीये चंद्र-
स्य जीवस्य तु पंचमेशो ॥ सौरस्य विंशे त्वधिसप्तकेतोर्विद्या-
द्भृगोः पंचदशे बुधस्य ॥ ४७ ॥ भौमस्य विंशेऽष्टयुते परोर्ध्वेर्वि-
शल्लवे सूर्यसुतस्य नीचाः ॥ ४८ ॥

अथ मूलत्रिकोणमाह ।

विंशतिरंशाः सिंहे कोणमपरे स्वभवनमर्कस्य ॥ उच्चं भाग-
त्रितयं वृषमिंदोः स्यात्त्रिकोणमपरेशाः ॥ ४९ ॥ द्वादशभागा
मेधे त्रिकोणमपरे स्वभवे तु भौमस्य ॥ उच्चफलं कन्यायां बुधस्य

(८)

बृहस्पतिशरद्वेरासारः

तिथ्यंशकैः सदा चित्यम् ॥ ५० ॥ परतस्त्रिकोणजाते पंचभि-
रंशैः स्वराशिजं परतः ॥ दशभिर्भागैर्ज्वत्रिकोणफलं स्वभं परं
चापे ॥ ५१ ॥ शुक्रस्य तु तिथयोंऽशास्त्रिकोणमपरे तुले स्वरा-
शिश्च ॥ कुम्भे त्रिकोणनिजभे रविजस्य रविर्यथा सिंहे ॥ ५२ ॥

अथ मित्रामित्रविधिमाह.

रवेः समो ज्ञः, सितसूर्यपुत्रावरी, परे ये सुहृदो वरायः॥ चंद्र-
स्य नारी, रविचंद्रपुत्रौ मित्रे, समाः शेषनभश्चराः स्युः ॥ ५३ ॥
समौ सितार्कः, शशिजश्च शत्रुर्मित्राणि शेषाः पृथिवीसुतस्याः शत्रुः
शशी सूर्यसितौ च मित्रे, समाः परे स्युः शशिनंदनस्य ॥ ५४ ॥
गुरोर्ज्ञशुक्रौ रिपुसंज्ञकौ तु, शनिः समोऽन्ये सुहृदो भवन्ति ॥ शु-
क्रस्य मित्रे बुधसूर्यपुत्रौ, समौ कुजार्यावितरावरी तौ ॥ ५५ ॥ शनेः
समो वाक्पतिरिंदुसूनुशुक्रौ च मित्रौ, रिपवः परेऽपि ॥ ध्रुवं अ-
ह्वाणां चतुराननेन शत्रुत्वमित्रत्वसमत्वमुक्तम् ॥ ५६ ॥ दशाय-
बंधुसहजस्वांत्यस्थास्ते परस्परम् ॥ सुहृद्वेदधिसुहृत्समो मित्रं
परः समः ॥ ५७ ॥ तथा त्रिकोणषष्ठाष्टसमैकस्थितखेचराः ॥
अन्योन्यं रिपुतां यांति तत्कालं तानि वै मुने ॥ ५८ ॥

तात्कालमैत्रीचक्रम्.							
सू.	चं.	मं.	बु.	शु.	श.	श.	
चं.	सू.	बु.	चं.	श.	चं.	मं.	
मं.	मं.	श.	शु.	मं.	र.	बु.	
शु.	शु.	र.बु.	मं.	बु.	बु.		
बु.	बु.		सू.	शु.	श.	शु.	
बु.	श.	शु.	बु.	चं.	मं.	र.	
श.		श.	श.	र.	बु.	बु.	
मित्र.	२।३।४।५।६।७।८।९।						
शत्रु.	१।५।६।७।८।९।						

निसर्गमैत्रीचक्रम्.							
सू.	चं.	मं.	बु.	शु.	श.	श.	ग्रह.
चं.	सू.	र.	र.	र.	बु.	बु.	
मं.	मं.	चं.	शु.	चं.	श.	शु.	मित्र.
शु.	शु.	गु.	शु.	मं.	श.		
	मं.	शु.	मं.	श.	मं.		
बु.	गु.	श.	गु.	श.	गु.	गुरु.	सम.
श.	श.	श.	श.	श.	गु.		
शु.	०	बु.	चं.	बु.	र.	र.	
श.		बु.	चं.	शु.	चं.	मं.	शत्रु.

अथ पंचधामैत्रीचक्रम्.

स.	च.	मं.	कु.	वृ.	शु.	श.	ग्रह.
चं.	सू.	वृ.	शु.	मं.	कु.	०	उति मि.
मं.	शु.	चं.	०	०	०	०	०
०	मं.	श.	मं.	श.	०	वृ.	मि.
०	शु.	०	०	०	०	०	०
सू.	०	वृ.	चं.	चं.	चं.	मं.	सम
वृ.	०	०	र.	र.	र.	शु.	वृ.
०	०	०	०	०	०	०	०
वृ.	वृ.	शु.	वृ.	०	मं.	०	शत्रु.
०	श.	०	श.	०	वृ.	०	०
श.	०	०	०	०	शु.	र.	उति
०	०	०	०	०	वृ.	चं.	शत्रु

अस्योदाहरणम् । उक्तस्थाना-
दभाष्टग्रहः मित्रशत्रुसंज्ञो यथा
सूर्यस्य चंद्रभौमभृगवो मित्राणि,
सौम्यगुरुशनयः शत्रवः । एवं स-
र्वत्र ज्ञेयम् । तात्कालिकनेसर्गिक-
मैत्रीचक्रयोरुभयोः संमालितयो-
र्योगो भवति तदा पंचधा मैत्री
भवति । मित्रे मित्रेऽतिमित्रं । समे
मित्रे मित्रं । शत्रुमित्रे समं । सम
शत्रू शत्रुः । शत्रु शत्रुरतिशत्रुः ।
यथा सूर्यस्य चंद्रभौमावतिमित्रं
गुरुभृगू समौ, सौम्यः शत्रुः, श-
निरतिशत्रुः । एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ।

अथ शुभबलचक्रम्.

उच्च.	मूल.	स्व.	मित्र.	सम.	नीच.	शत्रु.
१	०	०	०	०	०	०
०	४५	३०	१५	७	०	०
०	०	०	०	३०	०	०
०	०	०	०	०	०	०

अथाशुभबलचक्रम्.

उच्च.	मूल.	स्व.	मित्र.	सम.	नीच.	शत्रु.
०	०	०	०	०	१	१
०	७	४५	३०	४५	०	०
०	३०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०

अथ ग्रहाणां बलमाह.

स्वोच्चे शुभं बलं पूर्णं त्रिकोणे पादवर्जितम् ॥ स्वर्क्षे दलं मित्र-
गेहे पादमात्रं प्रकीर्तितम् ॥ ५९ ॥ पादार्धं समभे प्रोक्तं व्यर्थं
नीचास्तशत्रुगे ॥ तद्दृष्टबलं ब्रूयाद्व्यत्ययेन विचक्षणः ॥ ६० ॥

अथ धूमाद्यप्रकाशकग्रहस्पष्टीकरणम्.

नखलिताधिके धूमे कृतिलिताविहीनकाः ॥ केतौ कार्या गु-
रोर्बाक्यादृक्षपादावसानकाः ॥ ६१ ॥ चत्वारो राशयो भानौ यु-
क्तभागास्त्रयोदश ॥ धूमो नाममहादोषः सर्वकर्मविनाशकः
॥ ६२ ॥ धूमो मंडलतः शुद्धो व्यतीपातोत्रदोषदः ॥ स षट्भेत्त व्य-
तीपाते परिवेषस्तु दोषकृत ॥ ६३ ॥ परिवेषश्च्युतश्चक्रादिद्रचा-
पश्च दोषदः ॥ अत्यष्ट्यंशयुते चापे केतुखेटः परोविषम ॥ ६४ ॥
एकराशियुते केतौ सूर्यः स्यात्पूर्ववत्समः ॥ अप्रकाशग्रहाश्चेते
दोषाः पापग्रहाः स्मृताः ॥ ६५ ॥

अस्योदाहरणम्.

सूर्य २१४२८१ चतुर्भवनसहितः सच्यंशैः त्रयोदशभागेरन्वितः ४१३१२०
अयं धूमः ६१७४८१ पूर्वोक्तधूमः मंडलतो १२ द्वादशराशितः शुद्धोऽयं
व्यतीपातः ५१२११५९ अयं षट्तराशियुक्तः परिवेषः १११२११५९। अयं
चक्रात् १२ च्युतः इंद्रचापः १७४८१ अयं अत्यष्ट्यंशः सप्तदशांशा विच्यंशा-
स्तेः १६१४० भागेरन्वितोऽयं ध्वजः ११४२८१ एकराशियुतो ध्वजः पूर्वतु-
ल्यो रविः स्यादित्यर्थः २१४२८१॥१२३१४५

अप्रकाशिकक्षेपकाः स्युः						
धूमः	+	व्यतीपातः	परिवेषः	इंद्रधनुः	ध्वजः	
रा.	४४	१२	६	१२	०	
जंश.	१३	०	०	०	१६	
क.	२०	०	०	०	४०	
अप्रकाशिकग्रहाः स्पष्टाः स्युः						
धूमः	व्यतीपातः	परिवेषः	इंद्रधनुः	ध्वजः	गुलिकः	प्राणपदः
६	५	११	०	१	५	३
१७	१२	१२	१७	४	६	४
४८	११	११	४८	२८	०	०
१	५९	५९	१	१	०	०

अथ किञ्चिद्भूमादिकफलविचारमाह.

भान्विदुलभगेष्वेषु वंशायुर्ज्ञाननाशनम् ॥ एषां बह्वर्कदोषा-
णां स्थितिः पद्मासनोदिता ॥ ६६ ॥

॥ टीका ॥

भान्विति । जन्मकालीनसूर्यचंद्रलग्नानां पृथक् परिवेषादिभिस्त्रिभिस्त्रिभि-
र्योगवशात्फलत्रयनाशनं द्वयोर्द्वयमेकस्मिन्नेकफलनाशः एवं यथा यो य
आधिक्ययोगस्तथाऽनिष्टफलाधिक्यमिति भावः ॥ ६६ ॥

अथ जन्मकालइष्टलग्ननिश्चयार्थं गुलिकसाधनमाह.

रविवारादि शन्यंतं गुलिकादि निरूप्यते ॥ दिवसानष्टधा-
कृत्वा वारेशाद्रणयेत्कमात् ॥ ६७ ॥ अष्टमांशो निरीशः
स्याच्छन्यंशो गुलिकः स्मृतः ॥ रात्रिरप्यष्टधा भक्ता वारेशात्पं-
चमादितः ॥ ६८ ॥ गणयेदष्टमः खंडो निष्पत्तिः परिकीर्तितः ॥
शन्यंशो गुलिकः प्रोक्तो गुर्वंशो यमघंटकः ॥ ६९ ॥ भौमांशो मृ-
त्युरादिष्टो रव्यंशो कालसंज्ञकः ॥ सौम्यांशोऽर्द्धप्रहरकः स्पष्टक-
र्मप्रदेशकः ॥ ७० ॥

॥ टीका ॥

रव्यादिसप्तवारेषु दिनमानमष्टधा विभज्य तत्तद्द्वारेण प्रथमखंडाधिपं कृत्वा
ऽग्रिमखंडेषु तत्तद्द्वारेणादग्रिमग्रहान् क्रमेणेशत्वेन जानीयात् । अष्टमः खंडस्तु
निरीशः । एवं च सप्तसु वारेषु शन्यंशो गुलिकनामा । तथा च रविवारे सप्तमः
सोमे षष्ठः भौमे पंचमः बुधे चतुर्थः गुरौ तृतीयः शुके द्वितीयः शनौ
प्रथमः खंडो गुलिको भवति । सप्तस्वपि वारेषु रात्रिमानमष्टधा विभज्य तद्द्वारे-
शात्पंचमाद्याः खंडाधिपाः ज्ञेयाः । रात्रावप्यष्टमः खंडो निरीशः । एवं च रवि-
रात्रौ तृतीयः खंडः, सोमे द्वितीयः भौमे प्रथमः बुधे सप्तमः गुरौ षष्ठः शुके
पंचमः शनौ चतुर्थः खंडो गुलिको भवति । एवं सर्वदिने-रात्रौ च गुरुखंडो य-
मघंटनामा बुधखंडोऽर्द्धप्रहरकाल्यः रव्यंशः कालसंज्ञः भौमांशो मृत्युनामेति
ज्ञेयम् । स्पष्टकर्म इति ॥ ७० ॥

अस्योदाहरणम्.

दिनमार्गं ३३।१४ अष्टधाविभज्य ४।९।१५ लब्धं सौम्यदिने जन्म तर्हि
सौम्यवारगुणकेन ४ गुण्यं १६।३७ गुलिकेष्टमस्योपरि लग्नानयनरीत्या
नीतं गुलिकलग्नं ५।६ स्पष्टं एवं सर्वत्र ज्ञेयं ७।८।९।१०

गुलिकगणकध्रुवांकाः स्युः							
रवि	चंद्र	मंगल	बुध	शुक्र	शनि	ग्रहाः	
७	६	५	४	३	२	१	दिवा.
३	२	१	७	६	५	४	रात्रिः

अथ प्राणपदसाधनमाह.

घटी चतुर्गुणा कार्या तिथ्या १५ सैश्च पलैर्युता ॥ दिनंकरे-
णापहतं शेषं प्राणपदं स्मृतम् ॥ ७१ ॥ शेषात्पलांता
द्विगुणी विधाय राश्यंशसूर्यक्षनिर्जिताय ॥ तत्रापि तद्वाशिच-
रान् क्रमेण लग्नांशप्राणांशपदैक्यता स्यात् ॥ ७२ ॥ पुनः को-
णात् क्रमांतरादीनां तथा प्राणपदादपि ॥ स्वेष्टकालं पलीकृत्य
तिथ्याप्तं भादिकं च यत् ॥ ७३ ॥ चरागद्विभगे भागे भानौ
युङ्मनवमे सुते ॥ स्फुटं प्राणप्रदं तस्मात्पूर्ववच्छोधयेत्तनुः ॥ ७४ ॥
विना प्राणपदाच्छुद्धो गुलिकाद्वा निशाकरात् ॥ तदशुद्धं वि-
जानीयात् स्थावराणां तदैव हि ॥ ७५ ॥ द्वयोर्हीनबलेऽप्येवं गु-
लिकात्परिचितयेत् ॥ तस्मात्तत्सप्तमस्थानात्तदंशाच्च कलत्रतः
॥ ७६ ॥ तत्रैव तत्रिकोणे वा जन्मलग्नं विनिर्दिशेत् ॥ मनुष्या-
णां पशूनां च द्वितीये दशमे रिपौ ॥ ७७ ॥ तृतीये मदने ला-
भे विहंगानां विनिर्दिशेत् ॥ कीटसर्पजलस्थानां शेषस्थानेषु
संस्थितः ॥ ७८ ॥ इ० वृ० हो० पू० सा० द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

अस्योदाहरणम्.

ईष्टं ६।१७ चतुर्गुणं २५।२ पंचदशमक्तशेषं १०।२ शेषं परं द्विगुणीकृतं १०।४ यदा दिनेशेनाधिष्ठितं चरराशी तदा तत्रैव गणनीयं । यदा स्थिरद्वि-
स्वभावराशेः सूर्ये स्थिते सति तदा कोणमंसः तेषां मध्ये यो वै चरराशिस्त-
स्मात् क्रमगणनया पंचदशपलात्मकं प्राणपदं भवतीत्यर्थः । अत्र तु सूर्ये द्वि-
स्वभावराशौ स्थिते सति सूर्यः २।४।२८।१ मिथुनात्वंचमं ७ कोणमंसं तस्मा-
द्गणनीयम् ३।४ प्राणपदमागमं सूर्यांश ४ प्राणांशः द्वयोरैक्यं लग्नांशप्राणां-
शैक्यता तदा लग्नागमं भवति । ननु सर्वत्र ज्ञेयम् ॥७८॥ इति श्रीबृहत्पारा-
शरहोरापूर्वखंडसारांशे ग्रहप्रादुर्भूताध्यायो द्वितीयः ॥ २ ॥

पराशर उवाच ।

मेषो वृषश्च मिथुनः कर्कसिंहकुमारिकाः ॥ कुलालिघनुषो
नक्रे कुम्भमीनास्ततः पराः ॥ १ ॥ अहो रात्राद्यंतलोपाद्धोरिति
प्रोच्यते बुधैः ॥ तस्य हि ज्ञानमात्रेण जातकर्मफलं वदेत् ॥२॥
पदव्यक्तात्मको विष्णुः कालरूपो जनार्दनः ॥ तस्यांगानि नि-
बोध त्वं क्रमान्मेषादिराशयः ॥ ३ ॥ शीर्षाननौ तथा बाहू ह-
त्कोडकटिबस्तयः ॥ गुह्योरुयुगुले जानुयुग्मे वै जंघके तथा
॥ ४ ॥ चरणौ द्वौ तथा लग्नात् ज्ञेयाः शीर्षादयः क्रमात् ॥ च-
रस्थिरद्विस्वभावाः क्रूराक्रूरो नरस्त्रियो ॥ ५ ॥ पित्तानिलत्रिधात्वै-
क्यं श्लेष्मिकाश्च क्रियादयः ॥ रक्तवर्णो बृहद्गात्रश्चतुष्पाद्रात्रि-
विक्रमी ॥ ६ ॥ पूर्ववासी नृपज्ञातिः शैलचारी रजोगुणी ॥ पृष्ठो-
दयी पावकी च मेषराशिः कुजाधिपः ॥ ७ ॥ श्वेतः शुक्राधिपो
दीर्घश्चतुष्पाच्छर्वरी बली ॥ याम्येद् ग्राम्यो वणिक्भूमिरजी-
ष्ठोदयो वृषः ॥ ८ ॥ शीर्षोदयी नृमिथुने सगर्दं च सवीण-
कम् ॥ प्रत्यक्षमी द्विपाद्रात्रिबली ग्राम्यो वज्रोऽनिली ॥ ९ ॥
समगात्रो हरिद्वर्णो मिथुनाख्यो बुधाधिपः ॥ पटल्ये वनचारी

च ब्राह्मणो निशिवीर्यवान् ॥ १० ॥ बहुपटुतरः स्थौल्यतनुः स-
 त्वगुणी जली ॥ एष्ठोदयी कर्कराशिर्भृगांकोऽधिपतिः स्मृतः
 ॥ ११ ॥ सिंहः सूर्याधिपः सत्वी चतुष्पाक्षत्रियो बली ॥ शीर्षो-
 दयी बृहद्वात्रः पांडुः पूर्वेट् द्युवीर्यवान् ॥ १२ ॥ पार्वतिश्चाथ
 कन्याख्या राशिर्दिनबलान्विता ॥ शीर्षोदया च मध्यांगा द्विपाद्या-
 म्यचरा च सा ॥ १३ ॥ स सस्यदहना वैश्या चित्रवर्णा प्रभं-
 जिनी ॥ कुमारी तमसा युक्ता बालभावा बुधाधिपः ॥ १४ ॥
 शीर्षोदयी द्युवीर्याढ्यस्तथा कृष्णो रजोगुणी ॥ पंचमोद्भूचरो घा-
 तो शूद्रो मध्यतनुर्दिपात् ॥ १५ ॥ शुक्रोऽधिपोऽथ स्वल्पांगो ब-
 द्धुपाद्ब्राह्मणो बली ॥ सौम्यस्थो दिनवीर्याढ्यः पिशंगो जलभूव-
 हः ॥ १६ ॥ रोमस्वाढ्योऽतितीक्ष्णांगो वृश्चिकश्च कुजाधिपः ॥ एष्ठ-
 द्वयी त्वथ धनुर्गुरुस्वामी च सात्विकः ॥ १७ ॥ पिंगलो निशि-
 वीर्याढ्यः पावकः क्षत्रियो द्विपात् ॥ आदावंते चतुष्पादः सम-
 गात्रो धनुर्धरः ॥ १८ ॥ पूर्वस्थो वसुधाचारी तेजस्वान् एष्ठतोद्भ-
 मी ॥ मंदाधिपस्तमी भौमी याम्येट् च निशि वीर्यवान् ॥ १९ ॥
 एष्ठोदयी बृहद्वात्रः कर्बुरो वनभूचरः ॥ आदौ चतुष्पादंते तु वि-
 पदो जलगोमतः ॥ २० ॥ कुंभः कुंभी नरो बभ्रूर्वर्णमध्यतनुर्दि-
 पात् ॥ द्युवीर्यो जलमध्यस्थो वातशीर्षोदयी तमः ॥ २१ ॥ शूद्रः
 पश्चिमदेशस्य स्वामी दैवाकरिः स्मृतः ॥ मीनो पुच्छास्यसंल-
 श्रौ मीनराशिर्दिवा बली ॥ २२ ॥ जली सत्त्वगुणाढ्यश्च स्वस्थो
 जलचरो द्विजः ॥ अपदो मध्यदेही च सौम्यस्थो ह्युभयोदयी
 ॥ २३ ॥ सुराचार्याधिपश्चास्य राशीनां गदितं मया ॥ त्रिंशद्भ-
 गणात्मकः स्थूलसूक्ष्माकरफलाय च ॥ २४ ॥ अथातः संप्रवक्ष्या-
 मि शृणुष्व मुनिपुंगव ॥ जन्मलग्नं च संशोध्य निषेकं परिशो-

धयेत् ॥ २५ ॥ तदहं संप्रवक्ष्यामि मेत्रेय त्वं विधारय ॥ जन्म-
लम्नात् परिज्ञानं निषेकं सर्वजंतु यत् ॥ २६ ॥ यस्मिन् भाते
भानविस्थस्तस्य मादिर्यदंतरम् ॥ लग्नभाग्यांतरं योज्यं यच्च रा-
श्यादि जायते ॥ २७ ॥ मासादिस्तन्मितं ज्ञेयं जन्मतः प्राक्
निषेकजम् ॥ यद्यद्दृश्यदलंगेशस्तदेंदोर्भुक्तभागयुक् ॥ २८ ॥ त-
त्काले साधयेल्लग्नं शोधयेत्पूर्ववत्तनुः ॥ तस्मात्कलाफलं वाच्यं ग-
र्भस्थस्य विशेषतः ॥ २९ ॥ शुभाशुभं वदेत् पित्रोर्जीवनं मरणं
तथा ॥ एवं निषेकलग्नेन सम्यक् ज्ञेयं स्वकल्पनात् ॥ ३० ॥

अथ लग्नचतुर्थादिद्वादशभावसाधनमाह.

अयनांशाः ॥ वेदाब्ध्यब्धयूनः खरसहस्रतः शकोऽयनांशाः

॥ टीका ॥

शालिवाहनाख्यः इष्टशकः चतुश्चत्वारिंशदधिकचतुःशत ४४४ हीनः ।
ततः खरस ६० हतः षष्टिभक्तः फलमयनांशाः स्युः ।

अथ पलभाज्ञानं चरखंडसाधनमाह.

मेषो रविरयनांशयुतो भवति यद्दिने ॥ शंकुच्छायादिनाद्धं तु
पलभेत्युच्यते बुधैः ॥ ३१ ॥ स्थानत्रये च सा स्थाप्या गुण्यादि-
ग्वसुपालकैः ॥ अंते गुणोद्धृते सद्भिश्चरखंडः प्रकीर्तितः ॥ ३२ ॥

॥ टीका ॥

अयनस्य भागा अयनांशाः पूर्ववक्ष्यमाणास्तेः सहवर्तमानो युक्तः यः
सूर्यस्तास्मिन्सूर्ये मेषादिगे राशिभागकलादिना शून्यमिते सति तस्मिन् दि-
ने दिनाद्धं मध्याह्ने समशुविमध्ये समतलमस्तकपरिधिः समसिद्धो दंतित-
तजः द्वादशांशुलशंकुर्निवेश्यः । तस्य शंकोर्मध्याह्ने मा छाया या भवति सा
पलभा भवेदित्यर्थः । सा पलभा त्रिस्था त्रिषु स्थानेषु तिष्ठतीति त्रिस्था-
दशभिः १० वसुभिः अष्टभिः ८ दिक्षुपालैः १० इत्या गुणिता ततोऽन्ति-
मांकः शुभेस्त्रिभिः ३ उद्धृता भक्ता सती त्रीणि चरखंडाकानि भवति ।

अथ लंकोदयमाह.

वसुसागरनेत्राणि पलानि लंकोदये मेषराशौ ॥ शंकोकनेत्रे
दृष्टमे मिथुनेऽग्निपुङ्गेत्रसंख्यातम् ॥ ३३ ॥ विपर्ययमग्निमित्रित-
ये षड्लग्नेष्वेवमेव निर्दिष्टम् ॥ हीनं खंडत्रितयं युक्तः स्वदेशल-
भोऽयम् ॥ ३४ ॥

अथ लग्नसाधनमाह.

यस्मिन्काले लग्नं साध्यं च यदा तदा भवेद्विज्ञैः ॥ तात्कालि-
कसूर्यो वै युक्तः कार्योऽथ सायनांशेन ॥ ३५ ॥ तद्वाशेर्यत्स्वादेश्य
उदयस्तेनाथ भोग्यांशाः ॥ निधेश्व भागास्त्रिंशच्च्युतास्तथा भुक्त-
भागाश्च गुण्याः ॥ ३६ ॥ भूताद्यभ्युद्धतास्ते च ह्यंकाग्निभाजिता
यदि ॥ भोग्यकालोऽथ द्युमणेर्विज्ञेयश्च द्विजोत्तम ॥ ३७ ॥ इति
सायनयातांशैर्भुक्तकालो विधीयते ॥ इष्टघट्याः पलैः शोध्यो
भोग्यकाल इति स्थितिः ॥ ३८ ॥ हातव्या राश्युदयकालात्तावंतः
शोधयेदथ । यच्छेषं खगुणघ्नं तद्धृतमशुद्धोदयेनाथ ॥ ३९ ॥ यल्ल-
ब्धं च लवाद्यं चायनांशहीनैर्लग्नं स्यात् ॥ जानीहि द्विजसत्तम
नतोन्नतप्रकारमेवैतत् ॥ ४० ॥

अस्यार्थः

यस्मिन्काले लग्नं साध्यते तत्कालिनः सूर्यः सायन अयनांशयुक्तः का-
र्यः । सूर्यस्य राशिवशाद्यः स्वदेशियः उदयस्तेन भोग्यांशाः स्वेः त्रिंशत् च्युताः
भुक्तभागा गुण्याः ते खगुद्धतास्त्रिंशद्भक्ताः संतः कलाद्यो स्वेः भोग्यकालः
स्यात् । एवं असुनेव प्रकारेण सायनयातांशैः भुक्तभागैः यातको भुक्तकालः
स्यात् । स यथा—उदयगुणः भुक्तभागास्त्रिंशद्भक्ताः इति लग्नभुक्तकालार्थमिद-
मुक्तं । भोग्यकालः इष्टघटीनां पलेभ्यः शोध्यः । ततः किंविधेयमित्यत आह ।
तद्वा तदनंतरं ग्रहोदयान् तदग्रराश्युदयात्तस्मात्कालाद्वातव्याः हीनाः
कार्याः । तावंतः शुद्धयति तावतः शोधयेदित्यर्थः । यच्छेषं तद्गगनगुणघ्नं त्रि-

शङ्खे अशुद्धेनोदयेन हतं मर्कतं लवार्धं भागाद्यं यल्लब्धं तदजादिशुद्धेः अशुद्ध-
पूर्वेः सहितं अशुद्धोदयतः पूर्वं यावन्तो मेषादयो राशयस्ते तस्य ऊर्ध्वस्थाने
स्थाप्याः तदनानां शहीनं सत् तात्कालिकं राश्यादिकं लब्धं भवतीति व्याख्या ।

अथ नतोनतसाधनमाह ।

दिनगतघटीभिर्हीनं कार्यं मुनिभिश्च दिवसार्द्धम् ॥ पूर्वतः
तद्वात्रौ लक्षणमेतच्च विज्ञेयम् ॥ ४१ ॥ यदा दिनार्द्धादुपरीष्ट-
कालो भगोदयादिष्टघटीषु शोध्यम् ॥ तदा दिनार्द्धस्य नतं परं
तद्वधमुं च सर्वं खलबोधहेतुम् ॥ ४२ ॥ राज्यार्द्धादुपरिचेत्स्यादि-
ष्टकालो विचक्षणः ॥ सूर्यास्तेष्टघटीशुद्धं राज्यार्द्धं पश्चिमं नतम् ४३

अस्यार्थः—

दिनखंडस्य दिनार्द्धं दिनगतघटीभिर्हीनम् कार्यम् रात्रौ पूर्वतस्तथा
एतल्लक्षणम् दिनार्द्धपूर्वमिष्टकाले सति यदा दिनार्द्धादुपरीष्टकालस्तदा सूर्यो-
दयादिष्टघटीषु शुद्धं शोध्यम् शुद्धं दिनार्द्धं दिवसे अपरं नतं पश्चिमततं
स्यात् तथा राज्यार्द्धादुपरीष्टकाले सति सूर्यास्तादिष्टघटीषु शोध्यं राज्यार्द्धं
रात्रौ पश्चिमं नतं स्यात् ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

अथ चतुर्थदशमसाधनमाह ।

एवं लंकोदयैर्भुक्तं भोग्यं शोध्यं पलीकृतात् ॥ पूर्वपश्चिन्नताद-
न्यत्प्राग्वत्तद्विशमं भवेत् ॥ ४४ ॥

अस्यार्थः—

एवमनया रीत्या लंकोदयैः कृत्वा खेर्भुक्तं भोग्यं शोध्यं तत्पलीकृतात्
पूर्वपश्चिमतान्छोध्यम् अन्यदवशिष्टं यत्कर्म तत्प्राग्वत्पूर्वरीत्या लग्नवत्साध्यं
तद्विशमं भवेत् लग्नस्ते षट्सुके सति जायातुर्यो भवतः ॥ ४४ ॥

अथ भावसंधिमाह ।

लग्नं सुखात्सुखं कामात्कामं स्वात्स्वं च लग्नतः ॥ अंशमेकं

(१८)

बृहत्पाराशरहोरासाराशः

द्विगुणितं युंज्याल्लभादिषु कमात् ॥ ४५ ॥ पूर्वापरयुतेरर्द्धं संधिः
स्याद्भावावयोर्द्वयोः ॥ एवं द्वादशभावाः स्युर्भवन्ति हि ससंघयः ॥ ४६ ॥

अस्यार्थः—

लग्नतः खं स्वात् कामं कामात् सुखं सुखात् लग्नं चकारात्सर्वत्रैव ऊनं
कार्यम् यथा सुखाल्लभमूनं तस्य शेषांस्तस्य त्र्यंशं त्रिभागो ग्राह्यस्तदेकेन गु-
णितं यदकं तल्लभे योज्यं तदा द्वितीयभावो भविष्यति पुनः त्र्यंशं द्विगुणितं
कृत्वा लग्ने योज्यं तदा तृतीयभावो भविष्यति एवं सर्वत्र बोध्यं एवं द्वादश
भावाः स्युः पूर्वापरयुते लग्नद्वितीययोर्योगस्तस्यार्द्धं द्वयोर्भावयोः संधिः
स्यात् हि इति निश्चयेन संघयो भवतीत्यर्थः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

अथ भोग्यकालादल्पेष्टकाले सति लग्नसाधनम् ।

भोग्यतोऽल्पेष्टकालात्स्वरामाहतात्स्वोदयाप्तांशयुग्भास्कः

स्यात्तनुः ॥

अस्यार्थः—

भोग्यतोभोग्य कालतः अल्पेष्टकालात्स्वरामाहतात्रिंशद्विगुणितात्स्वोदयेन
स्वरास्युदयेन हवात्तस्माद्ये आप्तांशा लग्नमास्तद्युक्तो भास्करस्तनुर्लघ्नं स्यात् ।

अथ लग्नपत्रभावपत्रमाह ।

सूर्यराश्यंशमानेन फलं ग्राह्यं च कोष्टकम् ॥ इष्टवत्या समा-
युक्तं लग्नं तात्कालिकं भवेत् ॥ ४७ ॥

लग्नपत्रस्योदाहरणम्.

यथा सूर्यः २।४ लग्नपत्रकोष्टाङ्कः १२।५४ इष्टघटी ६।१७ उभयोर्योगः
१९।११ पुनः लग्नपत्रमवलोकनेन ३।८ लग्नमागतम् ॥

भावपत्रस्योदाहरणम्.

सूर्यः २।४ भावपत्रकोष्टाङ्कः १४।१७ पूर्वगतं १०।२० अयं त्रिंशद्विगु-
तोन्नताङ्कः १९।४० उभयोर्योगः ३३।५७ पुनः भावपत्रमवलोकनेन ६।३
जातं चतुर्थमवनमेवं सर्वत्र बोध्यम् ॥ ४७ ॥

अथ लग्नपत्रमिदमाह-

अंश	मं. १	दृ. २	मि. ३	क. ४	सि. ५	क. ६	तु. ७	दृ. ८	व. ९	मं. १०	क. ११	मि. १२
१	२ ५४	७ १४	१२ १२	१७ ४१	२३ १४	२८ ३५	३३ ५३	३९ २१	४४ ५५	५० १२	५४ ५१	५८ ५७
२	३ २३	७ २३	१२ २३	१७ ५३	२३ २५	२८ ४६	३४ ४	३९ ३२	४५ ६	५० २३	५५ ०	५९ ४
३	३ १०	७ ३२	१२ ३३	१८ ४	२३ ३४	२८ ५६	३४ १४	३९ ४३	४५ १८	५० ३३	५५ ९	५९ १२
४	३ १८	७ ४१	१२ ४२	१८ १५	२३ ४७	२८ ७	३४ २५	३९ ५४	४५ २९	५० ४२	५५ १८	५९ २०
५	३ २६	७ ४९	१२ ५४	१८ २६	२३ ५८	२८ १८	३४ ३६	३९ ५	४५ ४०	५० ५४	५५ २६	५९ २८
६	३ ३४	७ ५८	१३ ४	१८ ३७	२४ ९	२९ २८	३४ ४६	४० १६	४५ ५१	५१ ४	५५ ३५	५९ ३६
७	३ ४२	७ ७	१३ १४	१८ ४९	२४ २०	२९ ३९	३४ ५७	४० २७	४५ ६	५१ १४	५५ ४४	५९ ४४
८	३ ५०	८ १६	१३ २५	१९ ०	२४ ३१	२९ ४९	३५ ७	४० ३८	४६ १४	५१ २४	५५ ५३	५९ ५२
९	३ ५८	८ २५	१३ ३५	१९ ११	२४ ४२	३० ०	३५ १८	४० ४९	४६ २५	५१ ३५	५६ २	६० ०
१०	४ ७	८ ३५	१३ ४६	१९ २२	२४ ५३	३० ११	३५ २९	४१ ०	४६ ३५	५१ ४४	५६ १०	६० ८
११	४ १६	८ ४६	१३ ५७	१९ ३३	२५ ३	३० २१	३५ ४०	४१ ११	४६ ४५	५१ ५३	५६ १८	६० १६
१२	४ २५	८ ५६	१४ ९	१९ ४४	२५ १९	३० ३२	३५ ५१	४१ २३	४६ ५६	५२ २	५६ २६	६० २४
१३	४ ३४	९ ६	१४ २०	१९ ५५	२५ २९	३० ४३	३६ २	४१ ३४	४७ ६	५२ ११	५६ ३४	६० ३२
१४	४ ४३	९ १७	१४ ३१	२० ६	२५ ३५	३० ५३	३६ १३	४१ ४५	४७ १७	५२ २०	५६ ४२	६० ४०
१५	४ ५१	९ २७	१४ ४२	२० १७	२५ ४६	३१ ४	३६ २४	४१ ५६	४७ २७	५२ २८	५६ ५०	६० ४८
१६	५ ०	९ ३७	१४ ५३	२० २८	२५ ५६	३१ १४	३६ ३५	४२ ७	४७ ३७	५२ ३७	५६ ५८	६० ५६
१७	५ ९	९ ४८	१५ ५	२० ३९	२६ ७	३१ २५	३६ ४६	४२ १९	४७ ४८	५२ ४६	५७ ५७	६० ६४
१८	५ १८	९ ५८	१५ १६	२० ५०	२६ १७	३१ ३५	३६ ५७	४२ ३०	४७ ५८	५२ ५५	५७ १३	६० ११
१९	५ २७	१० ८	१५ २७	२१ १	२६ २८	३१ ४६	३७ ८	४२ ४१	४८ ८	५३ ४	५७ २१	६० १९

(२०)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः

१०	५	१०	१५	२१	२६	३१	३७	४२	४८	५३	५७	१
	३६	१९	३८	१२	३९	५७	१९	५२	१९	१३	२९	२७
२१	५	१०	१५	२१	२६	३२	३७	४३	४८	५३	५७	१
	४५	२९	४९	२३	४९	७	३०	३	२९	२२	३७	३५
२२	५	१०	१६	२१	२७	३२	३७	४३	४८	५३	५७	१
	५४	३९	५	३४	०	१८	४१	१५	३९	३१	४५	४३
२३	६	१०	१६	२१	२७	३२	३७	४३	४८	५३	५७	१
	३	५०	१२	४६	१०	२८	५३	२६	५०	४०	५३	५१
२४	६	११	१६	२१	२७	३२	३८	४३	४९	५३	५८	१
	१२	०	२३	५७	३१	३९	४	३७	०	४९	१	५९
२५	६	११	१६	२२	२७	३२	३८	४३	४९	५३	५८	२
	२०	१०	३४	८	३२	५०	१५	४८	१०	५७	९	७
२६	६	१६	१६	२२	२७	३३	३८	४३	४९	५४	५८	२
	२९	२१	४५	१९	४२	०	२६	५९	२१	६	१७	१५
२७	६	११	१६	२२	२७	३३	३८	४४	४९	५४	५८	२
	३८	३१	५७	३०	५३	११	२७	११	३१	१५	२५	२३
२८	६	११	१७	२२	२८	३३	३८	४४	४९	५४	५८	२
	४७	४१	८	४१	३	२१	४८	२२	४१	२४	३३	३३
२९	६	११	१७	२२	२८	३३	३८	४४	५९	२४	५८	२
	५६	५०	१९	५२	१४	३२	५९	३३	५२	३३	४१	३९
३०	७	१२	१७	२३	२८	३३	३९	४४	५०	५४	५८	३
	५	२	३०	३	२५	४३	१०	४४	२	४२	४९	४७

अथभावपत्रमिदमाह.

मंश	मं. १	तु. २	मि. ३	क. ४	मि. ५	क. ६	तु. ७	वृ. ८	प. ९	मं. १०	कु. ११	मी. १२
१	३	८	१३	१८	२४	२८	३३	३८	४३	४८	५४	५८
	२४	१७	३४	५७	२	४६	२४	१७	३४	५७	२	४६
२	३	८	१३	१९	२४	२८	३३	३८	४३	४९	५४	५८
	३३	२७	४५	८	१२	५५	३३	२७	४५	८	१२	५५
३	३	८	१३	१९	२४	२९	३३	३८	४३	४९	५४	५९
	४२	३७	५५	१८	२२	४	४२	३७	५५	१८	२२	४
४	३	८	१४	१९	२४	२९	३३	३८	४४	४९	५४	५९
	५२	४७	६	२९	३२	१४	५२	४७	६	२९	३२	१४
५	४	८	१४	१९	२४	२९	३४	३८	४४	४९	५४	५९
	१	५७	१७	४०	४२	२३	१	५७	१७	४०	४२	२३
६	४	९	१४	१९	२४	२९	३४	३९	४४	४९	५४	५९
	१०	९	२८	५१	५२	३२	१०	७	२८	५०	५२	३२
७	४	९	१४	२०	२५	२९	३४	३९	४४	५०	५५	५९
	१९	१७	३८	१	२	४१	१९	१७	३८	१	२	४१
८	४	९	१४	२०	२५	२९	३४	३९	४४	५०	५५	५९
	२९	२७	४९	१२	१२	५१	२९	२७	४९	१२	१२	५१

१	४	९	१५	२०	२५	३०	३५	४०	४५	५०	५५	६०
१०	४	९	१५	२०	२५	३०	३५	४०	४५	५०	५५	६०
११	४	९	१५	२०	२५	३०	३५	४०	४५	५०	५५	६०
१२	५	१०	१५	२०	२५	३०	३५	४०	४५	५०	५५	६०
१३	५	१०	१५	२१	२५	३०	३५	४०	४५	५१	५५	६०
१४	५	११	१५	२१	२६	३०	३५	४०	४५	५१	५६	६०
१५	५	१०	१६	२१	२६	३०	३५	४०	४५	५१	५६	६०
१६	५	१०	१६	२१	२६	३१	३५	४०	४५	५१	५६	६१
१७	५	११	१६	२१	२६	३१	३५	४१	४५	५१	५६	६१
१८	६	११	१६	२१	२६	३१	३६	४१	४६	५१	५६	६१
१९	६	११	१६	२२	२६	३१	३६	४१	४६	५२	५६	६१
२०	६	११	१६	२२	२७	३१	३६	४१	४६	५२	५७	६१
२१	६	११	१७	२२	२७	३१	३६	४१	४७	५२	५७	६१
२२	६	११	१७	२२	२७	३२	३६	४१	४७	५२	५७	६२
२३	६	१२	१७	२२	२७	३२	३६	४२	४७	५२	५७	६२
२४	७	१२	१७	२२	२७	३२	३७	४२	४७	५२	५७	६२
२५	७	१२	१७	२३	२७	३२	३७	४२	४७	५३	५७	६२
२६	७	१२	१७	२३	२८	३२	३७	४२	४७	५३	५८	६२
२७	७	१२	१८	२३	२८	३२	३७	४३	४७	५३	५८	६२
२८	७	१३	१८	२३	२८	३२	३७	४३	४८	५३	५८	६२
२९	७	१३	१८	२३	२८	३३	३७	४३	४८	५३	५८	६२
३०	७	१३	१८	२३	२८	३३	३७	४३	४८	५३	५८	६२

(२२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः

अथ मेषादीनां संज्ञामाह ।

क्रियतावुरिजितुमकुलीरलेयपाथो नजूककौप्यारव्या ॥ तौ क्षिक
आकोकेरोहद्रोगश्चात्यभं चेत्यम् ॥ ४८ ॥

अथ मेषादिराशीनां स्वामिनः ।

मेषश्चिकयोर्भौमस्तुलावृषभयोर्भृगुः ॥ कन्यामिथुनयोर्ज्ञः
स्याद्धनुर्मीनाधिपो गुरुः ॥ ४९ ॥ शनिर्मकरकुम्भे च कुलीरस्य तु
चन्द्रमाः ॥ सिंहस्याधिपतिः सूर्यो राशीनामधिपा मताः ॥ ५० ॥

पुनः राशीशाः ।

चंद्रज्ञशुकधूमार्कपरिवेषारकामुकाः ॥ गुरुपातः शनिः केतु-
र्ग्रहाः स्युर्द्वादशक्रमात् ॥ ५१ ॥

अथाग्रे षोडशवर्गानाह ।

वर्गान् षोडशसंख्याकान् ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ तानहं सं-
प्रवक्ष्यामि मैत्रेय श्रूयतामिति ॥ ५२ ॥ क्षेत्रं होरा च द्रेष्काणस्तु-
र्यांशः सप्तमांशकः ॥ नवांशो दशमांशश्च सूर्यांशः षोडशांश-
कः ॥ ५३ ॥ विंशांशो वेदवान्द्दसो भांशस्त्रिंशांशकस्ततः ॥ ख-
वेदांशोऽक्षवेदांशः षष्ठ्यंशश्च ततः परम् ॥ ५४ ॥ तत्क्षेत्रं तस्य
खेटस्य राशेर्गोत्रस्य नायकः ॥ सूर्येन्द्रोर्विषमे राशौ समे तद्वि-
परीतकम् ॥ ५५ ॥ पितरश्चन्द्रहोरेषा देवाः सूर्यस्य कीर्तिताः ॥
राशेरद्धम्भवेद्धोरा ताश्चतुर्विंशति स्मृताः ॥ मेषादि तासां हो-
राणां परिवृत्तिद्वयं भवेत् ॥ ५६ ॥

अस्योदाहरणम् ।

यदा यदा विषमराशिः तदा तदा सूर्यमारम्य गणनीयं यदा यदा स-
मराशिस्तदा तदा चंद्रात्ययम् गणनीयं लग्नं ३८ अस्य होरा चंद्राद्रणनीयं

पंचदशांशपरिमितं ४ चंद्रहोरा सूर्य २।४ विषमराशिः अत एव सिंहहो-
रायामेवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

होराचक्रमिदम्.												
स्वा.	राशि.	मे.	दु.	मि.	क.	सि.	क.	दु.	दु.	घ.	म.	कुं.
दे.	१५	२.५	चं.४	सू.५	चं.४	सू.५	चं.४	सू.५	चं.४	२.५	चं.४	सू.५
पितरः	३०	चं.४	सू.५	चं.४	सू.५	चं.४	सू.५	चं.४	सू.५	चं.४	सू.५	चं.४

अथ द्रेष्काणमाह ।

राशित्रिभागा द्रेष्काणास्ते च षट्त्रिंशदीरिताः ॥ पंग्वृत्तित्रयं
तेषां मेषादेः क्रमशो भवेत् ॥ ५७ ॥ स्वपंचनवमानां च विषमेषु
समेषु च ॥ नारदागस्तिदुर्वासाद्रेष्काणेशाश्वरादयः ॥ ५८ ॥

अस्योदाहरणम्.

त्रिंशदंशात्मको राशिस्तस्य त्रिभागं कार्यम् प्रथमभागे यस्मिन् राशिर्व-
र्तते स एव द्रेष्काणः यदा द्वितीयभागे तदास्वराशेः पंचमराशिद्रेष्काणः
तृतीयभागे सति तदा स्वराशेर्नवमराशिद्रेष्काणो ज्ञेयः यथा लग्न ३।८ प्रथ-
मभागे अत एव स्वद्रेष्काणे एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

द्रेष्काणचक्रम्.												
स्वामी.	राशि.	मे.	दु.	मि.	क.	सि.	क.	दु.	दु.	घ.	म.	कुं.
नारदः	अश.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
अगस्तिः	२०	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३
दुर्वासाः	३०	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७

अथ चतुर्थांशमाह ।

स्वक्षादिकेंद्रपतयस्तुर्यांशेशाः क्रियादयः ॥ सनकश्च सनंदश्च
कुमारश्च सनातनः ॥ ५९ ॥

अस्योदाहरणम्.

स्वर्क्षादिकेंद्रपतय इति स्वर्क्षं ग्रहसंबन्धी सराशिस्तदादिकेंद्राणि तत्पत-
यः चतुर्थांशस्वामिनः तद्यथा राशेर्लिंगशदंशास्तस्य चतुर्थांशः सार्द्धोः सप्त
७।३० तत्र प्रथमविभागमध्ये ७।३० स्वर्क्षस्वराशिस्वामिन एवाधिपत्यं द्वि-
तीयविभागमध्ये १५।० केंद्रपतयः स्वराशेः सकाशाच्चतुर्थो योराशिः तस्वा-
मिन एवाधिपत्यं तृतीयविभागमध्ये २२।३० स्वराशेः सकाशात्सप्तमो यो
राशिस्तत्स्वामिन एवाधिपत्यं चतुर्थविभाग ३० मध्ये स्वराशेः सकाशा-
द्दशमो राशिस्तत्स्वामिन एवाधिपत्यं यथालम्बं ३।८ द्वितीयभागमध्ये ७०
आगतमेवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥ ५९ ॥

चतुर्थांशचक्रम्.													
स्वामी	अंश	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
स्वर्क्षः	७	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
स्वराशः	१५	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३
स्वर्क्षः	०	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३
स्वराशः	२२	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६
स्वर्क्षः	३०	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६
स्वराशः	३०	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९

अथ सप्तमांशमाह ।

सप्तांशपास्त्वोजग्रहे गणनीया निजेशतः ॥ युग्मराशौ तु
विज्ञेयाः सप्तमर्क्षादिनायकात् ॥ ६० ॥ क्षारक्षीरो च दध्याज्यौ
तथेश्वरससंभवः ॥ मद्यशुद्धजलावाजे समे शुद्धजलादिकाः ॥ ६१ ॥

अस्योदाहरणम्.

ओजराशौ ग्रहे सति निजराशितो गणनीयम् यदा समराशेः तदा सप्त-
मराशितो गणनीयम् यथा लम्बं ३।८ चेत्समराशिः अत एव मकराचूतीयं
सप्तांशमध्ये मीन १२ एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥ ६०।६१ ॥

सप्तमांशचक्रम्.													
स्वामी	लग्न	मे.१	वृ.२	मि.३	क.४	सि.५	क.६	तु.७	वृ.८	घ.९	म.१०	कु.११	मी.१२
भार	४ १७	१	८	३	१०	५	१२	७	२	९	४	११	६
भीर	८ ३४	२	९	४	११	६	१	८	३	१०	५	१२	७
दधि	१२ ५१	३	१०	५	१२	७	२	९	४	११	६	१	८
आज्य	१७ ३५	४	११	६	१	८	३	१०	५	१२	७	२	९
इक्षारस	२१ ३९	५	१२	७	२	९	४	११	६	१	८	३	१०
मद्य	२५ ४३	६	१	८	३	१०	५	१२	७	२	९	४	११
शुद्ध	३०	७	२	९	४	११	६	१	८	३	१०	५	१२
अरुम.	०	७	२	९	४	११	६	१	८	३	१०	५	१२

अथ नवमांशमाह ।

नवांशेशाच्चरस्तस्मात्स्थिरे तन्मवमादितः ॥ उभये तत्पंचमा-
देरितिचित्यं विचक्षणैः ॥ देवान्तराक्षसाश्चैव चरादिषु ग्रहेषु च ६२
अस्योदाहरणम्.

नवमांशगणनया यदा चराशिस्तदा तत्रैव गणना यदा स्थिरराशेः
सकाशाच्चरमराशेर्गणनीयाः यदा द्विस्वभावस्तदा पंचमराशेर्गणनीयाः यथा
लग्नं ३।८।४।५ चराशेस्तत्रैव गणना कर्कात्तृतीयं कन्यानवमांश एवं
सर्वत्र विलोकनीयम् ॥ ६२ ॥

नवमांशचक्रम्.													
	मे.१	वृ.२	मि.३	क.४	सि.५	क.६	तु.७	वृ.८	घ.९	म.१०	कु.११	मी.१२	अंशः
१	मे.१	श.१	शु.१	च.५	मे.१	श.१	शु.१	च.५	मे.१	श.१	शु.१	च.५	३ २०
२	शु.२	श.१	मे.५	र.५	शु.२	श.१	मे.८	र.५	शु.२	श.१	मे.८	र.५	६ ४०
३	वृ.३	वृ.५	वृ.८	वृ.३	वृ.३	वृ.५	वृ.८	वृ.३	वृ.३	वृ.५	वृ.८	वृ.३	१० ०
४	च.५	मे.१	श.१	शु.१	च.५	मे.१	श.१	शु.१	च.५	मे.१	श.१	शु.१	१३ २०
५	र.५	शु.२	श.१	मे.८	र.५	शु.२	श.१	मे.८	र.५	शु.२	श.१	मे.८	१६ ४०
६	वृ.६	वृ.३	वृ.१	वृ.८	वृ.६	वृ.३	वृ.१	वृ.८	वृ.६	वृ.३	वृ.१	वृ.८	२० ०
७	शु.३	च.५	मे.१	श.१	शु.३	च.५	मे.१	श.१	शु.३	च.५	मे.१	श.१	२३ २०
८	मे.८	र.५	शु.२	श.१	मे.८	र.५	शु.२	श.१	मे.८	र.५	शु.२	श.१	२६ ४०
९	वृ.९	वृ.६	वृ.३	वृ.१	वृ.९	वृ.६	वृ.३	वृ.१	वृ.९	वृ.६	वृ.३	वृ.१	३० ०

अथ दशमांशमाह ।

दिगंशया ततश्चौजे युग्मे तन्नवमाहदेत् ॥ पूर्वादिदशदिक्पा-
ला इन्द्राग्निमराक्षसाः ॥ ६३ ॥ वरुणो मारुतश्चैव कुबेरेशानप-
ञ्चजाः ॥ अनंतश्चक्रमादौजे समेवाव्युत्क्रमेणतु ॥ ६४ ॥

अस्योदाहरणम् .

अथ विषमराशिदशमांशे विषममेव गणनीयं समराशिदशमांशे तस्मा-
न्नवमराशितो गणनीयम् यथालम्बं ३८।४।५ मीनाद्गणनीयम् । वृषभं दशमां-
शमेवं सर्वत्र चिंतनीयम् ॥

अथदशांशचक्रम्.														
विषमः स्वामिनः		मे.	वृ.	मि.	क.	सिं.	क.	तु.	वृ.	ध.	म.	कुं.	मी.	समाः स्वामि०
इंद्रः	३	म.	श.	वृ.	वृ.	सु.	शु.	शु.	चं.	वृ.	वृ.	श.	मं.	अनंतः
अग्निः	६	शु.	श.	चं.	मं.	वृ.	वृ.	मं.	र.	श.	शु.	वृ.	वृ.	पञ्चजः
यमः	९	वृ.	वृ.	र.	शु.	शु.	चं.	वृ.	वृ.	श.	मं.	मं.	श.	ईशानः
राक्षसः	१२	चं.	मं.	वृ.	वृ.	मं.	सु.	श.	शु.	वृ.	वृ.	शु.	श.	कुबेरः
वरुणः	१५	सु.	शु.	चं.	वृ.	वृ.	श.	मं.	मं.	श.	वृ.	वृ.	वृ.	मारुतः
मारुतः	१८	वृ.	वृ.	मं.	र.	श.	शु.	वृ.	वृ.	श.	चं.	मं.	मं.	वरुणः
कुबेरः	२१	शु.	चं.	वृ.	वृ.	श.	मं.	मं.	श.	वृ.	वृ.	सु.	शु.	राक्षसः
ईशानः	२४	मं.	सु.	श.	शु.	वृ.	वृ.	शु.	श.	चं.	मं.	वृ.	वृ.	यमः
पञ्चजः	२७	वृ.	वृ.	श.	मं.	मं.	श.	वृ.	वृ.	सु.	शु.	शु.	चं.	अग्निः
अनंतः	३०	श.	शु.	वृ.	वृ.	शु.	श.	चं.	मं.	वृ.	वृ.	मं.	र.	इंद्रः

(१८)

बृहत्पाराशरहीरापूर्वखंडसारांशः ।

अथ षोडशांशमाह .

अजसिंहाश्वितोज्ञेया नृपांशाः क्रमशः सदा ॥ अजविष्णूहरः
सूर्योह्योजेयुग्मेप्रतीपकम् ॥ ६६ ॥

अस्योदाहरणम् .

यदा लग्नोदर्विषमराशिस्तदा स्वराशेः सकाशात् क्रमेण गणना यदा च
विषमराशिस्तदा स्वाद्विपरीतगणनया विज्ञेयाः षोडशांशाः यथा लग्नं
३।८।४।५ मेषाद्वर्णनीयं सिंह आगतः एवं विवेचनीयम् ॥ ६६ ॥

षोडशांशचक्रम्.														
संख्या.	विषम स्वा.	मे.	वृ.	मि.	क.	सिं.	क.	वृ.	ध.	म.	कुं.	मी.	सम स्वा.	अं. क. वि.
१	ब्र.	१	५	९	१	५	९	१	५	९	१	५	९	सू. १ ५२ ३०
२	वि.	२	६	१०	२	६	१०	२	६	१०	२	६	१०	ह. ३ ४५ ०
३	ह.	३	७	११	३	७	११	३	७	११	३	७	११	वि. ५ ३७ ३०
४	सू.	४	८	१२	४	८	१२	४	८	१२	४	८	१२	ब्र. ७ ३० ०
५	ब्र.	५	९	१	५	९	१	५	९	१	५	९	१	सू. ९ २२ ३०
६	वि.	६	१०	२	६	१०	२	६	१०	२	६	१०	२	ह. ११ १५ ०
७	ह.	७	११	३	७	११	३	७	११	३	७	११	३	वि. १३ ७ ३०
८	सू.	८	१२	४	८	१२	४	८	१२	४	८	१२	४	ब्र. १५ ० ०
९	ब्र.	९	१	५	९	१	५	९	१	५	९	१	५	सू. १६ ५२ ३०
१०	वि.	१०	२	६	१०	२	६	१०	२	६	१०	२	६	ह. १८ ४५ ०
११	ह.	११	३	७	११	३	७	११	३	७	११	३	७	वि. २० ३७ ३०
१२	सू.	१२	४	८	१२	४	८	१२	४	८	१२	४	८	ब्र. २२ ३० ०
१३	ब्र.	१	५	९	१	५	९	१	५	९	१	५	९	सू. २४ २२ ३०
१४	वि.	२	६	१०	२	६	१०	२	६	१०	२	६	१०	ह. २६ १५ ०
१५	ह.	३	७	११	३	७	११	३	७	११	३	७	११	वि. २८ ७ ३०
१६	सू.	४	८	१२	४	८	१२	४	८	१२	४	८	१२	ब्र. ३० ० ०

अथ विंशतिशमाह ।

अथ विंशति भागानामधिपा ब्रह्मणोदिताः ॥ क्रियाञ्चरे स्थिरे
चापान्मृगेंद्राद्विस्वभावके ॥ ६७ ॥ काली गौरी जया लक्ष्मीर्वि-
जया विमला सती ॥ तारा ज्वालामुखी श्वेता ललिता बगलामुखी
॥ ६८ ॥ प्रत्यंगिरा शची रौद्री भवानी वरदा जया ॥ त्रिपुरा मुमुखी
चेति विषमे परिचिंतयेत् ॥ ६९ ॥ समराशौ दया मेधा छिन्नशी-
र्षा पिशाचिनी ॥ धूमावती च मातंगी बाला भद्राऽरुणाऽनला
॥ ७० ॥ पिंगला लुलुका घोरा वाराही वैष्णवी सिता ॥ भुवनेशी
भैरवी च मङ्गला ह्यपराजिता ॥ ७१ ॥

अस्योदाहरणम् .

यथा लग्नं ३८।४५ मेषादिगणनया कन्या आगतम् एवं सर्वत्र त्रैयम्—

विंशतिशचक्रम्.																
सं.	वि० स्वा०	म.	वृ.	मि.	क.	सि.	क.	तु.	वृ.	ध.	म.	कु.	मी.	स. स्वा०	अं शा	सं- ख्या
१	काली	१	१	५	१	१	५	१	५	५	५	५	५	दया	१०	१
२	गौरी	२	१०	६	२	१०	६	२	१०	६	२	१०	६	मेधा	१०	२
३	जया	३	१०	७	३	११	७	३	११	७	३	११	७	छिन्नशी.	१०	३
४	लक्ष्मी	४	१२	८	४	१२	८	४	१२	८	४	१२	८	पिशाचि	१०	४
५	विजया	५	१	९	५	१	९	५	१	९	५	१	९	धूमाव.	१०	५
६	विमला	६	२	१०	६	२	१०	६	२	१०	६	२	१०	मातंगी	१०	६
७	सती	७	३	११	७	३	११	७	३	११	७	३	११	बाला	१०	७
८	तारा	८	४	१२	८	४	१२	८	४	१२	८	४	१२	भद्रा	१०	८
९	ज्वाला.मु.	९	५	१	९	५	१	९	५	१	९	५	१	अरुणा	१०	९
१०	श्वेता	१०	६	२	१०	६	२	१०	६	२	१०	६	२	अनला	१०	१०
११	ललिता	११	७	३	११	७	३	११	७	३	११	७	३	पिंगला	१०	११
१२	बगला	१२	८	४	१२	८	४	१२	८	४	१२	८	४	लुलुका	१०	१२
१३	प्रत्यंगिरा	१३	९	५	१	९	५	१	९	५	१	९	५	घोरा	१०	१३
१४	शची	१४	१०	६	२	१०	६	२	१०	६	२	१०	६	वाराही	१०	१४

बृहत्पाराशरहोशिपूर्वखंडसारशः ।

१५	रौंदी	३	११	७	३	११	७	३	११	७	वैष्णवी	३	१५
१६	भवाना	४	१२	८	४	१२	८	४	१२	८	सिता	४	१६
१७	वरदा	५	११	५	११	५	११	५	११	५	सुवर्णव.	५	१७
१८	जया	६	२	१०	६	२	१०	६	२	१०	मैरवी	६	१८
१९	त्रिपुरा	७	३	११	७	३	११	७	३	११	मंगला	७	१९
२०	सुमस्वी	८	४	१२	८	४	१२	८	४	१२	अवराजि.	८	२०

अथ सिद्धांगकमाह ।

सिद्धांशकानामधिपाः सिंहादोजभगे गृहे ॥ कर्काद्युग्मभगे
खेटे स्कंदः पर्शुधरोऽनलः ॥ ७२ ॥ विश्वकर्मा भगो मित्रो म-
योऽतकवृषध्वजाः ॥ गोविंदो मदनो भीमः सिंहादौ विषमे क-
मात् ॥ कर्कादौ समभे भीमाद्विषमे न विचिंतयेत् ॥ ७३ ॥

अस्योदाहरणम् .

यथा लग्नं ३८।४५ कर्कादिगणनीयं मकरमागतं एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ।

[illegible]

पूर्वखण्डे सखिस्वभावाध्यायः ३

(३१)

१५	अनलः	७	६	७	६	७	६	७	६	७	६	गोविंदः	१०
१६	विश्वक०	८	७	८	७	८	७	८	७	८	७	वृषध्वजः	१०
१७	भगः	९	८	९	८	९	८	९	८	९	८	अंतकः	१०
१८	मित्रः	१०	९	१०	९	१०	९	१०	९	१०	९	मयः	१०
१९	मयः	११	१०	११	१०	११	१०	११	१०	११	१०	मित्रः	१०
२०	अंतकः	१२	११	१२	११	१२	११	१२	११	१२	११	भगः	१०
२१	वृषध्वजः	१	१२	१	१२	१	१२	१	१२	१	१२	विश्वक०	१०
२२	गोविंदः	२	१	२	१	२	१	२	१	२	१	अनलः	१०
२३	मदनः	३	२	३	२	३	२	३	२	३	२	पर्यवरः	१०
२४	भीमः	४	३	४	३	४	३	४	३	४	३	इकदः	१०

अथ भांशेशानाह.

नक्षत्रेशाः क्रमादस्त्रयमवन्धिपितामहाः ॥ चंद्रेणादितिर्जीवा हि
पितरो भगसंज्ञिताः ॥ ७४ ॥ अर्यमार्कस्त्वष्टमरुच्छक्राग्निमित्रवा-
सवाः ॥ निर्ऋत्युदकविश्वेजगोविंदो वसवोऽबुपः ॥ ७५ ॥ ततो-
ऽजपादहिर्बुध्न्यः पूषा चैव प्रकीर्तितः ॥ नक्षत्रेशास्तु भांशेशा
भांशसंख्यस्वभात् क्रमात् ॥ ७६ ॥

अस्योदाहरणम्.

यथा लग्नं ३१८१४५ मकराद्वर्णनीयं सिंहलग्नमागतं एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

भांशचक्रम्. ।

संख्या	स्वामिनः	मे.१	वृ.२	मि.३	क.४	सि.५	क.६	तु.७	वृ.८	च.९	म.१०	क.११	मी.१२	अंशादि
१	अश्विनीकु.	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१
२	यमः	२	५	८	११	२	५	८	११	२	५	८	११	२
३	वन्धिः	३	६	९	१२	३	६	९	१२	३	६	९	१२	३
४	ब्रह्मा	४	७	१०	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१	४
५	चन्द्रमाः	५	८	११	२	५	८	११	२	५	८	११	२	५
६	ईशः	६	९	१२	३	६	९	१२	३	६	९	१२	३	६
७	अदितिः	७	१०	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१	४	७
८	जीवः	८	११	२	५	८	११	२	५	८	११	२	५	८
९	महिः	९	१२	३	६	९	१२	३	६	९	१२	३	६	९
१०	पितरः	१०	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१	४	७	१०

(३२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

११	मंगः	११	२	५	८	११	२	५	८	११	२	५	८	१२
१२	अर्यमा	१२	३	६	९	१२	३	६	९	१२	३	६	९	१३
१३	सूर्यः	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१४
१४	चन्द्रा	२	५	८	११	२	५	८	११	२	५	८	११	१५
१५	मरुतः	३	६	९	१२	३	६	९	१२	३	६	९	१२	१६
१६	शक्राग्निः	४	७	१०	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१	१७
१७	मित्रः	५	८	११	२	५	८	११	२	५	८	११	२	१८
१८	वासवः	६	९	१२	३	६	९	१२	३	६	९	१२	३	१९
१९	राक्षसः	७	१०	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१	४	२०
२०	वरुणः	८	११	२	५	८	११	२	५	८	११	२	५	२१
२१	विश्वदेवः	९	१२	३	६	९	१२	३	६	९	१२	३	६	२२
२२	गोविन्दः	१०	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१	४	७	२३
२३	वसुः	११	२	५	८	११	२	५	८	११	२	५	८	२४
२४	वरुणः	१२	३	६	९	१२	३	६	९	१२	३	६	९	२५
२५	अजपातः	१	४	७	१०	१	४	७	१०	१	४	७	१०	२६
२६	अहिर्बुध्न्यः	२	५	८	११	२	५	८	११	२	५	८	११	२७
२७	युषा	३	६	९	१२	३	६	९	१२	३	६	९	१२	२८

अथ त्रिंशांशमाह.

त्रिंशांशेशाश्च विषमे कुजार्कज्येष्ठभार्गवाः ॥ पंचपंचाष्टसप्ता-
क्षा भागाव्यत्ययतः समे ॥ ७७ ॥ बन्धिः समीरशक्रौ च धनदो
जलदस्तथा ॥ विषमेषु क्रमाज्ज्ञेयाः समराशौ विपर्ययम् ॥ ७८ ॥

अस्योदाहरणम्.

यदा समत्रिंशांशे शुक्रज्येष्ठाकिंभूपुत्रा ज्ञेयं यथालम् ३॥८१५ शुक्राद्ग-
णनीयं द्वितीयं बुधः आगत एवं ज्ञेयम्.

विषमत्रिंशांशचक्रम्.							
स्वामिनः	अंशः	मेघः	मिथुनः	सिंहः	तुला	धनुः	कुंभः
बन्धिः	५	मं.	मं.	मं.	मं.	मं.	मं.
वायुः	१०	श.	श.	श.	श.	श.	श.
अश्वः	१८	गु.	गु.	गु.	गु.	गु.	गु.
चन्द्रः	१५	बु.	बु.	बु.	बु.	बु.	बु.
शुक्रः	१०	शु.	शु.	शु.	शु.	शु.	शु.

बृहत्पाराशरहोरा पूर्वखंड सारांशः।

(33)

समविनाशचक्रम्-							
स्वामिन्:	अशा:	वृषः	कर्कः	कन्या	शुक्रि:	मकरः	मीनः
जलदः	४	शु	शु	शु	शु	शु	शु
धनदः	५	शु	शु	शु	शु	शु	शु
शक्रः	२०	शु	शु	शु	शु	शु	शु
वायुः	२५	शु	शु	शु	शु	शु	शु
पृथ्वि	३०	म	म	म	म	म	म

अथ खवेदांशमाह-

चत्वारिंशतिभागानामधिपः धिषमे क्रियात्॥ धिषुश्चंद्रो मरी
चिश्च स्वष्टा धाता शिरोरविः॥१०॥ यमो यक्षेशं गंधर्वः काला बरु-
ण एव च॥ समभेतुलतो ज्ञेयाः स्वस्वाधिपः समन्विताः॥८०॥

अस्यादाहरणम्.

यथा लभं ३।०।४५ तुलादिगणनीयं कन्याराशिरागतः एवं सर्वत्र ज्ञेयम्-

[illegible]

राशिस्वभावाध्यायः ३

तथाक्षवेद भागानामधिपाश्वरभे क्रिपात् ॥ स्थिरसिंहादित्यभावे
चापाह्नोऽश्वे शवाः ॥ इशान्सुतसुरज्येष्ठ विष्णुके शशश्वरादिषु ॥ ८१ ॥

अस्योदाहरणम्.

यथा लग्नं ३।८।४८ मेषादूष्णनीयं वृषभ आगतः एवं सर्वत्र ज्ञेयम्

अष्टवैदांगचक्रमिदम्-

[illegible]

बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशः ।

(३५)

अथ षष्ठ्यंश माह-

घोरश्च राक्षसो देवः कुबेरो यक्षकिन्नरी ॥ भक्षः कुलघ्नो गरलो
बहिर्मायापुरीषकः ॥ ८२ ॥ अपांपतिर्मरुत्वांश्च कालः सर्पामृतेन्दु-
काः ॥ मृदुः कोमल हेरंब ब्रह्म विष्णु महेश्वराः ॥ ८३ ॥ देवार्द्रौ कलि
नाशश्च क्षितीश कमला करी ॥ गुलिको मृत्युकालश्च दावाग्नि-
घोर संज्ञकः ॥ ८४ ॥ यमश्च कंटक सुधाऽमृतौ पूर्ण निशाकरः ॥ विष
दग्ध कुलांतश्च सुरव्यो वंशक्षयस्तथा ॥ ८५ ॥ उत्सात काल सौम्या-
ख्याः कोमलः शीतला भिधः करालदंष्ट्र चंद्रास्यौ प्रवीणः काल
पावकः ॥ ८६ ॥ देण्ड भृन्निर्मलः सौम्यः क्रूरोऽतिशीतलोमृतः ॥
प्रयोधि भ्रमणारव्यौ च चंद्ररेखा स्वयुग्मपौ ॥ ८७ ॥ समेभे व्यत्यया
ज्ज्ञेयाः षष्ठ्यंशाश्च प्रकीर्तिताः ॥ षष्ठ्यंश स्वामिनस्त्वोजे तदी
शा ह्यत्ययः समे ॥ ८८ ॥ ऋभषष्ठ्यंश संयुक्ता ग्रहाः ऋभफल प्रदाः
क्रूरषष्ठ्यंश संयुक्ता नाशयन्ति स्वचारिणः ॥ ८९ ॥ राशीन् बिहाय
खेटस्य द्विघ्नमंशाद्य मर्कटत् ॥ शेषं सैकं च तद्वाशि नाथ ष-
ष्ठ्यंशपास्मृताः ॥ ९० ॥

अस्योदाहरणम्-

राशीन्बिहाय त्यक्त्वा अंशाद्यं द्विगुणं कृत्वा अंशस्थाने द्वादशतहं शेषं
सैकं योज्यं तद्वाशिपः षष्ठ्यंश पतिग्रही भवति अयं षष्ठ्यंशः विषमरा
शिक्रमाद्रणनीयः समराशोर्बुत्कमो ज्ञेयः यथा लग्नं ३।८।४५ समे अ
ष्टादशांश मध्ये उलातांश आगतः सूर्य अंशादि ४।२८।१ द्विगुणांकाः
८।५६।२ यदा अंशादि द्वादशा दधिकं तदा द्वादशभक्तं कृत्वादि त्रिंश
द ३० धिकं त्रिंशद्भक्तं मुपरि योज्यम् अत्र तु कला ५६ त्रिंशद्भक्ते उष्ट
म् १ उपरि योज्यम् ८ शेषं सैकं अत्र तु शेष ९ सैकं १ योज्यं १० विषुवा
दिगणनीयम् मुलापां राविः ७ अष्टमंश मध्ये समे तु षष्टि ६० मध्ये द्विने
कार्यम् एवं सर्वत्र ज्ञेयम्-

॥ अथ षष्ठ्यंश-चक्रमिदं सः

[illegible]

अथ वर्गभेदानाह.

वर्गभेदानहं वक्ष्ये मैत्रेयत्वं विधारय ॥ षड्वर्गाः सप्तवर्गाश्च
दिग्वर्गा नृपवर्गकाः ॥ ९१ ॥ भवन्ति वर्गसंयोगे षड्वर्गे किंशु-
कादयः ॥ द्वाभ्यां किंशुकनामा च त्रिभिर्व्यजनमुच्यते ॥ ९२ ॥
चतुर्भिश्चामराख्यं च छत्रं पंचभिरेव च ॥ षड्भिः कुंडलयोगः
स्यान्मुकुटाख्यं च सप्तभिः ॥ ९३ ॥ सप्तवर्गेऽथ दिग्वर्गं पारि-
जातादि संज्ञकाः ॥ पारिजातं भवेद्द्वाभ्यामुत्तमं त्रिभिरुच्यते ॥ ९४ ॥
चतुर्भिर्गोपुराख्यं स्याच्छरेः सिंहासनं तथा ॥ पारावतं भवेत्ष-
ड्भिर्देवलोकं च सप्तभिः ॥ ९५ ॥ वसुभिर्ब्रह्मलोकाख्यं नवभिः शक्र-
वाहनम् ॥ दिग्भिः श्रीधामयोगं स्यादथ षोडशवर्गके ॥ ९६ ॥ भेदकं
च भवेद्द्वाभ्यां त्रिभिः स्यात्कुसुमाख्यकम् ॥ चतुर्भिर्नागपुष्पं स्या-
त्पंचभिः कंदुकाह्वयम् ॥ ९७ ॥ केरलाख्यं भवेत्षड्भिः सप्तभिः क-
ल्पवृक्षकम् ॥ अष्टभिश्चंदनवनं नवभिः पूर्णचंद्रकम् ॥ ९८ ॥ दि-
ग्भिरुच्चैः श्रवानाम रुद्रैर्वन्वतरिर्भवेत् ॥ सूर्यकान्तं भवेत्सूर्यैर्विश्वैः
स्याद्विदुमाख्यकम् ॥ ९९ ॥ शक्रसिंहासनं शक्रैर्गोलोकं तिथिभि-
र्भवेत् ॥ भूपैः श्रीवल्लभाख्यं स्याद्वर्गाभेदैरुदाहृताः ॥ १०० ॥
स्वोच्चमूलत्रिकोणस्वभवनाधिपतिं तथा ॥ स्वारूढात्केन्द्रनाथा-
नां वर्गा ग्राह्याः सुधीमता ॥ १०१ ॥ अस्तंगता ग्रहजिता नो-
चगा दुर्बलास्तथा ॥ शयनादिवयादुस्था उत्पन्ना योगना-
शकाः ॥ १०२ ॥

किंशुकादिसप्तवर्गसंज्ञाचकमिदमाह.

२	३	४	५	६	७
किंशुकाख्यम्	श्रीधामाख्यम्	पारावताख्यम्	छत्रम्	कुंडलाख्यम्	मुकुटाख्यम्

विश्वा फलोपयोग्यं तत्पंचो न फलदो न हि ॥ १२८ ॥ तदूर्ध्वस्व-
 ल्पफलदं दशोर्ध्वं मध्यमं स्मृतम् ॥ तिथ्यर्थं पूर्णफलदं बोध्यं सर्वं
 स्वचारिणाम् ॥ १२९ ॥ अथान्यदपि वक्ष्येऽहं मैत्रेय त्वं विवारय ॥
 खेटाः पूर्णफलं दद्युः सार्पात्सप्तमके स्थिताः ॥ १३० ॥ फलाभावं
 विजानीयात्समे सूर्यनभश्चरे ॥ मध्येऽनुपातात्सर्वत्र ह्युदयास्तवि-
 शोपकाः ॥ १३१ ॥ वर्गविश्वासं ज्ञेयं फलमस्य द्विजर्षभ ॥
 यच्च यत्र फलं बुद्ध्वा तत्फलं परिकीर्तितम् ॥ १३२ ॥ वर्गविश्वा
 फलं चादावुदयास्तमतः परम् ॥ पूर्णं पूर्णेति पूर्णस्यात्सर्वदैवं विचिं-
 तयेत् ॥ १३३ ॥ हीनं हीनेति हीनं स्यात्स्वलपालपेत्यल्पकं स्मृ-
 तम् ॥ मध्यं मध्येति मध्यं स्याद्यावत्तस्य दृशास्थितिः ॥ १३४ ॥
 अथान्यदपि वक्ष्यामि मैत्रेय शृणु सुव्रत ॥ लग्नतुर्यास्तवियतां के-
 द्रसंज्ञा विशेषतः ॥ १३५ ॥ द्विपंच रंघ्रलाभाख्यं ज्ञेयं पणफरा-
 दिकम् ॥ त्रिषड्भाग्यव्ययादीनामापोक्तिममिति द्विज ॥ १३६ ॥
 लग्नात्पंचमभाग्यस्य कोणसंज्ञा विधीयते ॥ षष्ठाष्टव्ययभावानां
 दुःसंज्ञास्त्रिकसंज्ञकाः ॥ १३७ ॥ चतुरस्रं तुर्यरंघ्रं कथयन्ति द्वि-
 जोत्तम ॥ स्वस्थादुपचयक्षाणि त्रिषडायांबराणि हि ॥ १३८ ॥
 तनुर्धनं च सहजो बंधुपुत्रारयस्तथा ॥ युवती रंघ्रधर्मारव्यं कर्म ला-
 भव्ययाः क्रमात् ॥ १३९ ॥ संक्षेपेणैतदुदितमन्यद्बुद्धयनुसारतः ॥
 किंचिद्विशेषं वक्ष्यामि यथा ब्रह्ममुखाच्छ्रुतम् ॥ १४० ॥ नवमे-
 पि पितुर्ज्ञानं सूर्याच्च नवमेऽथवा ॥ यत्किंचिदशमे लाभे तत्सूर्या-
 दशमे शिवे ॥ १४१ ॥ तुर्यं तनौ धने लाभे भाग्ये यच्चित्तनं च
 तत् ॥ चंद्रात्तुर्यं तनौ लाभे भाग्ये तच्चित्तयेदध्रुवम् ॥ १४२ ॥ ल-
 ग्नादुश्विष्यभवने यत्कुजादिक्रमेऽखिलम् ॥ विचार्य षष्ठभावस्य

सप्तमे भृगोः॥अष्टमस्य व्ययस्यापि मन्दान्मृत्यौ व्यये तथा१४४
यज्ञावाद्यत्फलं चिंत्यं तदीशात्तत्फलं विदुः ॥ ज्ञेयं तस्य फलं त-
द्धि तत्र चिंत्यं शुभाशुभम् ॥१४५॥ इति श्रीवृहत्पाराशरहोरापूर्व-
खंडसारांशे राशिस्वभावषोडशवर्गादिकथनं नाम तृतीयोऽध्यायः॥

पराशर उवाच ।

मेषादीनां च राशीनां द्वादशानां पृथक्पृथक् ॥ दृष्टिभेदं प्रव-
क्ष्यामि शृणु त्वं द्विजसत्तम ॥ १ ॥ राशयोभिमुखान्विप्र पश्यति

पार्श्वभं तथा ॥ रंघ्रे षष्ठे तथा द्यूनेऽभिमु-
खो राशिरुच्यते ॥ २ ॥ पार्श्वभं त्वामहं
वक्ष्ये चरस्थिरद्विस्वभावकैः ॥ पंचमैकाद-
शौ विप्र चरः पश्येत् क्रमेण हि ॥ ३ ॥
व्युत्क्रमेण स्थिरो विप्र पंचमैकादशौ पुनः॥

क्रमेण च तृतीयाङ्को पश्यति द्विजसत्तम ॥ ४ ॥ उभयोर्व्याम-
पातालो पश्यति सप्तमं तथा॥एवं क्रमेण वै विप्र पार्श्वभं राशिरु-
च्यते ॥ ५ ॥ चरः स्थिरान्पश्यति स्म स्थिरः पश्यति वै चरान्
॥ उभयानुभये विप्र पश्यंतीत्ययमागमः ॥ ६ ॥ समीपराशिं सं-
त्यक्त्वा राशींस्त्रीननु पश्यति ॥ सर्वोदाहरणं वक्ष्ये शृणु त्वं द्विज-
नन्दन ॥ ७ ॥ मेषो वृषं परित्यज्य सिंहवृश्चिकघटान्द्विज ॥ अने-
नैव क्रमेणैव पश्यति स्म द्विजोत्तम ॥ ८ ॥ कर्कः सिंहं परित्यक्त्वा
वृश्चिकं च घटं वृषम् ॥ तुलापि वृश्चिकं त्यक्त्वा कुम्भं सिंहं तथा
वृषम् ॥ ९ ॥ नक्रो घटं परित्यज्य वृषसिंहौ च वृश्चिकम् ॥ एवं
चराणां दृष्टिश्च ज्ञायते द्विजसत्तम ॥ १० ॥ वृषो मेषं परित्यज्य
मृगं कर्कं तुलां द्विज ॥ सिंहः कर्कं परित्यज्य नक्रं मेषं तुलां द्विज
॥ ११ ॥ वृश्चिकः तुलां त्यक्त्वा कर्कं मेषं मृगं तथा ॥ कुम्भः

मकरं त्यक्त्वा मेषं कर्कं तुलां द्विज ॥ १२ ॥ युग्मः कन्याधनुर्मी-
नान् पश्यतीति द्विजोत्तम ॥ कन्याधनुर्मीनयुग्मान् पश्यत्येवं न
संशयः ॥ १३ ॥ धनुर्झषयुग्मकन्याः पश्यति द्विजसत्तम ॥ मीनो
युग्मांगको दंडान् पश्यति सुमते द्विज ॥ १४ ॥ द्वितीये द्वादशे
राशौ पार्श्वभत्वं न चिंतयेत् ॥ श्लोकोक्तपूर्वरीत्या तु संग्राह्यं द्वि-
जसत्तम ॥ १५ ॥ सूर्यादयः क्रमेणैव पश्यति च परस्परम् ॥
राशित्रयं त्रयं विप्र सर्वेराशिगता ग्रहाः ॥ १६ ॥ चरेषु संस्थि-
ताः खेताः पश्यति स्थिरसंभवान् ॥ स्थिरेषु संस्थिताः खेताः प-
श्यति चरसंस्थितान् ॥ १७ ॥ उभयस्थस्तु भान्वादिः पश्यत्यु-
भयसंस्थितान् ॥ निकटस्थं विना खेता निरीक्षते द्विजोत्तम ॥ १८ ॥
चक्रन्यासमहं वक्ष्ये यथावद्ब्रह्मणोदितम् ॥ यस्य विज्ञानमात्रेण
दृष्टिभेदः प्रकाशयते ॥ १९ ॥ पूर्वं मेषवृषौ लेख्यौ कर्कसिं-
हौ च दक्षिणे ॥ तुलालिवारुणे विप्र नक्रकुम्भे तथोत्तरे ॥ २० ॥
अग्निकोणे तु मिथुनं नैर्ऋत्यामंगनां द्विजः ॥ वायव्यां धनुषं ले-
ख्यमीशान्यां च जपं लिखेत् ॥ २१ ॥ चतुरस्रं च विन्यासं ज्ञायते
द्विजसत्तम ॥ वृत्ताकारं विशेषेण ब्रह्मणा चोदितं पुनः ॥ २२ ॥
होराशास्त्रे भिन्नदृष्टिः खेटानां च परस्परम् ॥ त्रिदशे च त्रिकोणे
च चतुरस्रे च सप्तमे ॥ २३ ॥ शनिर्देवगुरुभौमः परे च क्षमिते
क्षिताः ॥ पदां ऋं त्रिपदं पूर्णं वदति गणिका जनाः ॥ २४ ॥
शनिपदं त्रिकोणेषु चतुरस्रे द्विपदकं ॥ त्रिपदं सप्तमे विप्र
त्रिदशे पूर्णमेव हि ॥ २५ ॥ चतुरस्रे गुरुः पदं सप्तमे च द्विपा-
दकम् ॥ त्रिपदं त्रिदशे विप्र पूर्णं पश्यति कोणभे ॥ २६ ॥
सप्तमे पदमेकं च द्विपदं त्रिदशे द्विज ॥ त्रिपदं च त्रिकोणेषु
भौमः पूर्णं चतुरस्रगे ॥ २७ ॥ अन्येषां त्रिदशे पदं द्विपदं च

त्रिकोणगे ॥ चतुरस्रे त्रिपौदं च पूर्णं पश्यति सप्तमे ॥ २८ ॥ पञ्च-
गीत्या निरीक्ष्यन्ते ग्रहाराख्यादयोहिज ॥ पूर्वं पञ्चिर्व्या ग्रह्या
तथा ग्राह्यं च पूर्णकम् ॥ २९ ॥ इति बृहत्पाराशरहोरापूर्वखण्डमा-
रांशे दृष्टिभेदकथनं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

अथरिष्टारिष्टमंगाध्यायः ।

चतुर्विंशति वर्षाणि यावद्रच्छति जन्मनः ॥ जन्मारिष्टं तु
तावत्स्यादायुर्दायं न चिंतयेत् ॥ १ ॥ षष्ठाष्टरिष्टगश्चंद्रः क्रूरश्च सह
वीक्षितः ॥ जातस्य मृत्युदः सद्यस्त्वष्टवर्षैः शुभेक्षितः ॥ २ ॥ श-
निवन्मृत्युदः ६।८।१२ सौम्याश्चेदक्राः क्रूरवीक्षिताः ॥ शिशोर्जा-
तस्य मासेन लग्ने सौम्यविवर्जिते ॥ ३ ॥ यस्य जन्मनि विस्थाः
स्युः सूर्याकीन्दुकुजाभिधाः ॥ तस्य त्वाशु जनित्री च भ्राता च
निधनं लभेत् ॥ ४ ॥ पापेक्षितो युतो भौमो लग्नगो न शुभेक्षि-
तः ॥ मृत्युदस्त्वष्टमस्थोपि सौरिणार्केण वा पुनः ॥ ५ ॥ चंद्रसूर्ये
ग्रहे राहुश्चंद्रसूर्ययुतो यदि ॥ सौरिभौमेक्षितं लग्नं पक्षमेकं स
जीवति ॥ ६ ॥ कर्मस्थाने स्थितः सौरिः शत्रुस्थाने कलानिविः ॥
क्षितिजे सप्तमस्थाने समात्रा म्रियते शिशुः ॥ ७ ॥ लग्ने भास्क-
रपुत्रश्च निधने चंद्रमा यदि ॥ तृतीयस्थो यदा जीवः सयाति
यममंदिरम् ॥ ८ ॥ होरायां नवमे सूर्यः सप्तमस्थः शनैश्चरः ॥
एकादशे गुरुः शुक्रो मासमेकं सजीवति ॥ ९ ॥ व्यये सर्वे ग्रहा
नेष्टाः सूर्यशुक्रेंदुराहवः ॥ विशेषान्नाशकर्तारो दृष्ट्या वा भंगक-
रिणः ॥ १० ॥ पापान्वितः शशी धर्मे द्यूनलग्नगतो यदि ॥ शु-
भैरवीक्षितयुतस्तदा मृत्युप्रदः शिशोः ॥ ११ ॥ संध्यायां चन्द्र-
होरायां गण्डांते निधनाय वै ॥ प्रत्येकं चंद्रपापैश्च केन्द्रगैः स्या-

हिनाशनम् ॥ १२ ॥ रवेस्तु मण्डलाद्धस्तात्सायं संध्या त्रिन
का ॥ तथैवाहोदयात्पूर्वम्प्रातः सन्ध्या त्रिनाडिका ॥ १३ ॥
ऋपूर्वापरार्द्धेषु क्रूरसौम्येषु कीटभे ॥ लग्नगे निबन्धनं याति न
कार्या विचारणा ॥ १४ ॥ व्ययशत्रुगतैः क्रूरभूत्युदयगतैः
पापमध्यगते लग्ने सत्यमेव मृतिं वदेत् ॥ १५ ॥ लग्नसप्तम
पापौ चंद्रोऽपिक्रूरसंयुतः ॥ यदा त्ववीक्षितः सौम्यैः शीघ्रान्मृ
र्भवेत्तदा ॥ १६ ॥ जीर्णे शशिनि लग्नस्थे पापैः केंद्राष्टसंस्थितै
यो जातो मृत्युमाप्नोति स विप्रेश न संशयः ॥ १७ ॥ पापयोर्मध
गश्चन्द्रो लग्नाष्टाद्यंतसप्तमः ॥ अचिरान्मृत्युमाप्नोति यो जात
सशिशुस्तदा ॥ १८ ॥ पापद्वयमध्यगते चन्द्रे लग्नसमाश्रिते
सप्ताष्टमेन पापेन मात्रा सह मृतः शिशुः ॥ १९ ॥ शनैश्चरार्कभे
मेषु रिष्फधर्माष्टमेषु च ॥ शुभैरवीक्ष्यमाणेषु यो जातो निधन
गतः ॥ २० ॥ यद्वेष्टकाणे च यामित्रे यस्य स्याद्धारुणो ग्रहः ।
क्षीणचन्द्रो विलग्नस्थः सद्यो हरति जीवितम् ॥ २१ ॥ आपोऽक्लिम
स्थिताः सर्वे ग्रहा बलविवर्जिताः ॥ षण्मासं वा द्विमासं वा तस्या
युः समुदाहृतम् ॥ २२ ॥

अथ मातृकष्टम् .

चन्द्रमा यदि पापानां त्रितये न प्रदृश्यते ॥ मातृनाशो भवे-
त्तस्य शुभदृष्टे शुभं वदेत् ॥ २३ ॥ धने राहुर्बुधः शुक्रः सौरिः सू-
र्यो यदास्थितः ॥ तस्य मातुर्भवेन्मृत्युर्मृते पितरि जायते ॥ २४ ॥
पापात्सप्तमरं ग्रस्थे चन्द्रे पापसमन्विते ॥ बलिभिः पापकैर्दृष्टे जाते
भवति मातृहा ॥ २५ ॥ उच्चस्थो वाऽथ नीचस्थः सप्तमस्थो यदा
रविः ॥ पानहीनो भवेद्बाल अजाक्षीरेण जीवति ॥ २६ ॥ चंद्राच्चतु-
र्थंगः पापो रिपुक्षेत्रे यदा भवेत् ॥ तदा मातृवधं कुर्यात्केंद्रे यदि

शुभो न चेत् ॥ २७ ॥ द्वादशे रिपुभावे च यदा पापग्रहो भवेत् ॥
तदा मातुर्भयं विद्याच्चतुर्थे दशमे पितुः ॥ २८ ॥ लग्ने कूरो व्यचे
कूरो धने सौम्यस्तथैव च ॥ सप्तमे भवने कूरः परिवारक्षयकरः ॥
॥ २९ ॥ लग्नस्थे च गुरौ सौरौ धने राहौ तृतीयगे ॥ इति चेज्ज-
न्मकाले स्यान्माता तस्य न जीवति ॥ ३० ॥ क्षीणचंद्रात्रिकोण-
स्थैः पापैः सौम्यविवर्जितैः ॥ माता परित्यजेद्बालं षण्मासाच्च न
संशयः ॥ ३१ ॥ एकांशकस्थौ मंदारौ यत्र कुत्र स्थितौ यदा ॥
शशिकेंद्रगतौ तौ वा द्विमातृभ्यां न जीवति ॥ ३२ ॥

अथ पितृकष्टम् ।

लग्ने सौरिर्मदे भौमः षष्ठस्थाने च चंद्रमाः ॥ इति चेज्जन्मका-
ले स्यात्पिता तस्य न जीवति ॥ ३३ ॥ लग्ने जीवो धने मंदरवि-
भौमबुधास्तथा ॥ विवाहसमये तस्य बालस्य म्रियते पिता ॥ ३४ ॥
सूर्यः पापेन संयुक्तः सूर्योवा पापमध्यगः ॥ सूर्यात्सप्तमगः पाप-
स्तदापितृबन्धोभवेत् ॥ ३५ ॥ सप्तमे भवने सूर्यः कर्मस्थोभूमिनंद-
नः ॥ राहुर्व्यये न यस्यैव पिता कष्टेन जीवति ॥ ३६ ॥ दशम-
स्थोयदाभौमः शत्रुक्षेत्रसमाश्रितः ॥ म्रियते तस्य जातस्य पिता
शीघ्रं न संशयः ॥ ३७ ॥ रिपुस्थाने यदा चंद्रो लग्नस्थाने शनै-
श्चरः ॥ कुजश्च सप्तमे स्थाने पिता तस्य न जीवति ॥ ३८ ॥ भौ-
मांशकथिते भानौ स्वपुत्रेण निरीक्षिते ॥ प्राग्जन्मनो निवृत्तिः
स्यान्मृत्युर्वापि शिशोः पितुः ॥ ३९ ॥ पातालं चांबरे पा-
पौ द्वादशे च यदा स्थितौ ॥ पितरं मातरं हत्वा देशादेशांतरं व-
जेत् ॥ ४० ॥ राहुजीवौ रिपुक्षेत्रे लग्ने वाथ चतुर्थके ॥ त्रयोविंश-
तिमे वर्षे पुत्रस्तातं न पश्यति ॥ ४१ ॥ भानुःपिता च जंतूनां
मद्रोमाता तथैवच ॥ पापदृष्टियुतो भानुः पापमध्यगतोऽपि वा ॥

॥ ४२ ॥ पित्ररिष्टं विजानीयाच्छिशोर्जातस्य निश्चितम् ॥ भानोः
षष्ठाष्टमर्क्षस्थैः पापैः सौम्यविवर्जितैः ॥ चतुरस्रगतैर्वापि पित्ररि-
ष्टं विनिर्दिशेत् ॥ ४३ ॥

अथारिष्टभंगमाह.

एकोऽपि ज्ञार्यशुक्राणां लग्नात्केंद्रगतोयदि ॥ अरिष्टं निखिलं
हंति तिमिरं भास्करो यथा ॥ ४४ ॥ एक एव बली जीवो लग्नस्थो
रिष्टसंचयम् ॥ हंति पापक्षयं भक्त्या प्रणाम इव शूलिनः ॥ ४५ ॥
एक एव विलग्नेशः केंद्रसंस्थो बलान्वितः ॥ अरिष्टं निखिलं हंति
पिनाकी त्रिपुरं यथा ॥ ४६ ॥ शुक्रपक्षे क्षपाजन्म लग्ने सौम्यानि
रीक्षिते ॥ विपरीतं कृष्णपक्षे तथारिष्टविनाशनं ॥ ४७ ॥ व्ययस्थाने
यदा सूर्यस्तुलालग्नौ तु जायते ॥ जीवेत्स शतवर्षाणि दीर्घायुर्बालको
भवेत् ॥ ४८ ॥ गुरुभौमौ यदा युक्तौ गुरुदृष्टो वा कूजः ॥ हत्वा-
रिष्टमशेषं च जनन्याः शुभकृद्भवेत् ॥ ४९ ॥ चतुर्थदशमे पापः
सौम्यमध्ये यदा भवेत् ॥ पितुः सौख्यकरो योगः शुभैः केंद्रत्रि-
कोणगैः ॥ ५० ॥ लग्नाच्चतुर्थे यदि पापखेटः केंद्रत्रिकोणे सुररा-
जमंत्रौ ॥ कुलद्वयानंदकरे प्रसूतौ दीर्घायुरारोग्यसमन्वितश्च
॥ ५१ ॥ सौम्यान्तर्गतैः पापैः शुभैः केंद्रत्रिकोणगैः ॥ सद्यो नाशयते
रिष्टं तद्वावोत्यफलं न तत् ॥ ५२ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्व-
खंडसारांशे रिष्टारिष्टभंगमाध्यायः ॥ ५३ ॥ श्रीरुक्मिणीरमणोविजयते

अथाप्रकाशकग्रहफलाध्यायः

शूरो विमलनेत्रांशः सुस्तब्धो निर्घृणः खलः ॥ मूर्तिस्थे धू-
मसंप्राप्ते गाढरोषो नरः सदा ॥ १ ॥ रोगो धनी तु हीनांगो राज्या-
पहृतमानसः ॥ द्वितीये धूमसंप्राप्ते मंदप्राज्ञो नपुंसकः ॥ २ ॥
मतिमान् शौर्यसंप्राप्ते इष्टचित्तः प्रियवदः ॥ धूमे सहजभावस्थे

धनाढ्यो धनवान् भवेत् ॥ ३ ॥ कलत्रांगपरित्यक्तो नित्यं मनसि
दुःखितः ॥ चतुर्थे धूमसंप्राप्ते सर्वशास्त्रार्थचित्तकः ॥ ४ ॥ स्वल्पा-
पत्यो धनैर्हीनो धूमे पञ्चमसंस्थिते ॥ गुरुता सर्वभक्षं च सुहृन्मित्र-
विवर्जितः ॥ ५ ॥ बलवाञ्छत्रवधको धूमे च रिपुभावगे ॥ बहु
तेजोयुतः स्यातः सदा रोगविवर्जितः ॥ ६ ॥ निर्धनः सततं
कामी परदारेषु कोविदः ॥ धूमे सप्तमगे प्राप्तो निस्तेजः सर्वदा
भवेत् ॥ ७ ॥ विक्रमेणपरित्यक्तः सोत्साही सत्यसंगरः ॥ अग्नि-
यो निष्ठुरः स्वामी धूमे मृत्युगते सति ॥ ८ ॥ सुतसौभाग्यसंप-
न्नो धनी मानी दयान्वितः ॥ धर्मस्थानेस्थिते धूमे धनवान्बन्धुव-
सलः ॥ ९ ॥ सुतसौभाग्यसंयुक्तः संतोषी मतिमान् सुखी ॥
कर्मस्थे मानवो नित्यं धूमे सत्यपदस्थितः ॥ १० ॥ धनधान्य-
हिरण्याढ्यो रूपवांश्च कलान्वितः ॥ धूमे लाभगते चैव विनीतो
गीतकोविदः ॥ ११ ॥ पतितः पापकर्मा च द्वादशे धूमसंगते ॥
परदारेषु संसक्तो व्यसनी निर्घृणः शठः ॥ १२ ॥ इति धूमफलम् ॥

अथ पातफलानि.

मूर्ते च पाते संप्राप्ते दुःस्वेनांगप्रपीडितः ॥ क्रूरोघातकरो
मुखो द्वेष्यो बंधुजनस्य च ॥ १३ ॥ जिह्योऽपि पित्तवान् भो-
गी धनस्थे पातसंज्ञके ॥ निर्घृणश्च कृतज्ञश्च दुष्टात्मा पाप-
कृतथा ॥ १४ ॥ स्थिरप्रज्ञो रणी दाता धनाढ्यो राजवल्लभः ॥
सहजे पातसंप्राप्ते सेनाधीशो भवेन्नरः ॥ १५ ॥ बन्धव्याधिसमा-
युक्तः सुतसौभाग्यवर्जितः ॥ १६ ॥ दरिद्रो रूपसंयुक्तः पाते पं-
चमगे यदि ॥ कफपित्तानिलैर्युक्तो निष्ठुरो निरपत्रपः ॥ १७ ॥
शत्रुहन्ता सुपुष्टश्च सर्वास्त्राणां च ग्राहकः ॥ कलासु निपुणं शांतं
पाते शत्रुगते सति ॥ १८ ॥ धनदागसुतैस्स्यक्तः स्त्रीजितः सप्त-

मस्थितः ॥ पाते कलत्रगे कामी निर्लज्जः परसौत्तदः ॥ १९ ॥
 विकलाक्षो विरूपश्च दुर्भगो द्विजनिन्दकः ॥ मृत्युस्थाने स्थिते
 पाते रक्तपीडापरिभुतः ॥ २० ॥ बहु व्यापारको नित्यं बहु
 मित्रो बहुश्रुतः ॥ धर्मभे पातसंप्राप्ते स्त्रीप्रियज्ञः प्रियंवदः ॥ २१ ॥
 सश्रीको धर्मलुच्छान्तो धर्मकार्येषु कोविदः ॥ कर्मस्थे पातसंप्रा-
 प्ते महाप्राज्ञो विचक्षणः ॥ २२ ॥ प्रभूतधनवान्मानी सत्यवादी
 दृढव्रतः ॥ अश्वाढ्यो गीतसंसक्तः पाते लाभगते सति ॥ २३ ॥
 कोपी च बहुकर्माढ्यो व्यंगो धर्मस्य दूषकः ॥ व्ययस्थाने गते
 पाते विद्वेषी निजबन्धुभिः ॥ २४ ॥ इतिपातफलानि ॥

अथ परिधिफलम्.

विद्वान्सत्यरतः शांतो धनवान्पुत्रवान् शुचिः ॥ दाता च प-
 रिधौ मूर्तौ जायते गुरुवत्सलः ॥ २५ ॥ ईश्वरो रूपवान् भोगी
 सुखी धर्मपरायणः ॥ धनस्थे परिधौ प्राप्ते प्रभुर्भवति मानवः ॥
 ॥ २६ ॥ स्त्रीवल्लभः सुरूपांगो देवस्वजनसंगतः ॥ तृतीये परिधौ
 मृत्यो गुरुभक्तिसमन्वितः ॥ २७ ॥ परिधौ सुखभावस्थे विस्मितं
 त्वरिमङ्गलम् ॥ अक्रूरं त्वथ सम्पूर्णं कुरुते गीतकोविदः ॥ २८ ॥
 लक्ष्मीवान् शीलवान्कांतः प्रियवान् धर्मवत्सलः ॥ पंचमे परि-
 धौ जाते स्त्रीणां भवति वल्लभः ॥ २९ ॥ व्यक्तोर्यपुत्रवान् भोगी
 सर्वसत्वहिते रतः ॥ परिधौ रिपुभावस्थे शत्रुहा जायते नरः ॥
 ॥ ३० ॥ स्वल्पापत्यसुखेहीनो मंदप्रज्ञः सुनिष्ठुरः ॥ परिधौ द्यू-
 नभावस्थे स्त्रीणांव्याधिश्च जायते ॥ ३१ ॥ अध्यात्मचिंतकः शां-
 तौ दृढकायो दृढव्रतः ॥ धर्मवांश्च समत्वश्च परिधौ रंघ्रसंज्ञिते ॥
 ॥ ३२ ॥ पुत्रान्वितः सुखी कांतो धनढ्यो लौल्यवर्जितः ॥ परि-
 धौ धर्मगे मानी अल्पसंतुष्टमानसः ॥ ३३ ॥ क्वचिदज्ञस्तथा भो-

गी दृढकायो ह्यमत्सरः ॥ परिधौ दशमे प्राप्ते सर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ ३४ ॥ स्त्रीभोगी गुणवांश्चैव मतिमान्स्वजनप्रियः ॥ लाभपे परिधौ जाते मंदाग्निः संसुपद्यते ॥ ३५ ॥ व्ययस्थे परिधौ जाते गुरुनिंदापरायणः ॥ ३६ ॥ इति परिधिफलम् ॥

अथ चापफलानि ।

धनधान्यहिरण्याढ्यः कृतज्ञः संमतः सताम् ॥ सर्वदोषपरित्यक्तश्चापे तनुगते नरः ॥ ३७ ॥ प्रियंवदः प्रगल्भाढ्यो विनीतो विद्ययाधिकः ॥ धनस्थे चापसंप्राप्ते रूपवान् धर्मतत्परः ॥ ३८ ॥ कृपणोऽतिकलाभिज्ञश्चौर्यकर्मरतः सदा ॥ सहजे धनुषिप्राप्ते हीनांगो मत्तसौहृदः ॥ ३९ ॥ सुखी गोधनधान्यादिराजसन्मानपूजितः ॥ धनुषि सुखसंस्थे तु नीरोगो ननु जायते ॥ ४० ॥ रुचिमान् दीर्घदर्शी च देवभक्तः प्रियंवदः ॥ चापे पंचमभे जातो विवृद्धः सर्वकर्मणि ॥ ४१ ॥ शत्रुहंताऽतिनिर्धूतः सुखी प्रीतिरुचिः शुचिः ॥ अरिस्थानगते चापे सर्वकर्मसमृद्धिभाक् ॥ ४२ ॥ ईश्वरो गुणसंपूर्णः शास्त्रविद्वार्मिकः प्रियः ॥ चापे सप्तमभावस्थे भवतीति न संशयः ॥ ४३ ॥ परकर्मरतः क्रूरः परदारपरायणः ॥ अष्टमस्थानगे चापे करोति विकलांतिः ॥ ४४ ॥ तपस्वी ब्रतचर्यासु निरतो विद्ययाऽधिकः ॥ धर्मस्थे यदि चापे च मानज्ञो लोकविश्रुतः ॥ ४५ ॥ बहुपुत्रधनैश्वर्यो गोमहिष्यादिमान् भवेत् ॥ कर्मस्थे चापसंयुक्ते जायते लोकविश्रुतः ॥ ४६ ॥ लाभगे चापसंप्राप्ते लाभयुक्तो भवेन्नरः ॥ निरोगी दृढकोपाग्निर्मित्रस्त्रीपरमास्त्रवित् ॥ ४७ ॥ खलेऽतिमानो दुर्बुद्धिर्निर्लज्जो व्ययसंस्थितः ॥ चापे परस्त्रीसंयुक्ते जायते निर्धनः सदा ॥ ४८ ॥ इति चापफलानि ॥

अथ शिखिफलम् ।

कुशलः सर्वविद्यासु सुखी वाङ्निपुणः प्रियः ॥ मूर्तिस्थे शि-
 खिसंपाते सर्वकामान्वितो भवेत् ॥ ४९ ॥ वक्ता प्रियंवदः कांतो
 धनस्थानगते शिखी ॥ काव्यकृत्पंडितो मानी विनीतो वाहना-
 न्वितः ॥ ५० ॥ कंदर्पकूरकर्मा च कृशांगो धनवर्जितः ॥ शिखि-
 नि सहजस्थे तु तीव्ररोगी प्रजायते ॥ ५१ ॥ रूपवान् गुणसंप-
 न्नः सात्विको विश्रुतिप्रियः ॥ सुखस्थे तु च शिखिनि सदा भवति
 सौख्यभाक् ॥ ५२ ॥ सुखी भोगी कलाविच्च पंचमस्थानगः शिखी
 ॥ युक्तिज्ञो मतिमान् वाग्मी गुरुभक्तिसमन्वितः ॥ ५३ ॥ मातृ-
 पक्षक्षयकरः पीठगो बहुबांधवः ॥ रिपुस्थाने शिखिप्राप्ते शूरः
 कांतो विचक्षणः ॥ ५४ ॥ रक्तपीडाविचरतः कामी भोगसमन्वि-
 तः ॥ शिखी तु सप्तमस्थाने वेश्यासु कृतसौहृदः ॥ ५५ ॥ नीच-
 कर्मरतः पापो निर्लज्जो निंदकः सदा ॥ मृत्युस्थाने शिखिप्राप्ते
 गतह्यपरपक्षकः ॥ ५६ ॥ लिंगधारी प्रसन्नात्मा सर्वभूतहितेर-
 तः ॥ धर्मभे शिखिनि प्राप्ते धर्मकार्येषु कोविदः ॥ ५७ ॥ सुखा
 सौभाग्यसंपन्नः कामिनीनां च वल्लभः ॥ दाता द्विजसमायुक्तः
 कर्मस्थे शिखिनि भवेत् ॥ ५८ ॥ नित्यलाभसुधर्मी च लाभे शि-
 खिनि पूज्यते ॥ धनाढ्यः सुभगः शूरः सुयज्ञश्चातिकोविदः
 ॥ ५९ ॥ पापकर्मरतः शूरः श्रद्धाहीनोऽघृणो नरः ॥ परदाररतो
 रौद्रः शिखिनि व्ययगे सति ॥ ६० ॥ इति शिखिफलम् ॥

अथ गुलिकफलम् ।

रोगार्तः सततं कामी पापात्माधिगतः शठः ॥ मूर्तिस्थे गुलिके
 मर्दे खलभावोऽतिदुःखितः ॥ ६१ ॥ विकृतो दुःखितः क्षुब्धो व्यसनी

गतत्रपः ॥ धनस्थे गुलिके जातो निःस्वो भवति मानवः ॥ ६२ ॥
 चार्धगो ग्रामपः पुण्यः संयुक्तः सज्जनप्रियः ॥ मंदे तृतीयगे
 जातो जायते राजपूजितः ॥ ६३ ॥ रोगी सुखपरित्यक्तः सदा
 भवति पापकृत् ॥ यमात्मजे सुखस्थे तु वातपित्ताधिको भवेत् ॥
 ॥ ६४ ॥ विस्तृतिर्विधनोऽल्पायुर्द्वेषी क्षुद्रो नपुंसकः ॥ सुतस्थानगते
 पापे स्त्रीजितो नास्तिको भवेत् ॥ ६५ ॥ वीतशत्रुः सुपुष्टांगो रिपु-
 स्थाने यमात्मजे ॥ सुदीप्तः सम्मतः स्त्रीणां सोत्साहः सुदृढो हि-
 तः ॥ ६६ ॥ स्त्रीजितः पापकृज्जारः कृशांगो गतसौहृदः ॥ र्जावितः
 स्त्रीधनेनैव सप्तमस्थे रवेः सुते ॥ ६७ ॥ क्षुधालुर्दुःखितः क्रूरस्तीक्ष्ण-
 रोपोऽतिनिर्घृणः ॥ रंघ्रे प्राणहरो निःस्वो जायते गुणवर्जितः ॥ ६८ ॥
 बहुक्लेशी कृततनुर्दुष्टकर्मातिनिर्घृणः ॥ मंदो धर्मस्थितो मंदः
 पिशुनो बहिराकृतिः ॥ ६९ ॥ पुत्रान्वितः सुखी भोक्ता देवाभ्य-
 र्चनवत्सलः ॥ दशमे गुलिके जातो योगधर्माश्रितः सुखी ॥ ७० ॥
 सुस्त्रीभोगी प्रजाध्यक्षो बंधूनां च हिते रतः ॥ लाभे यमानुजे
 जातो नीचांगः सार्वभौमकः ॥ ७१ ॥ नीचकर्माश्रितः पापो
 हीनांगो दुर्भगोऽलसः ॥ व्ययगे गुलिके जातो नीचेषु कुरुते र-
 तिम ॥ ७२ ॥ इति गुलिकः ॥

अथ प्राणपदफलम् ।

मूकोन्मत्तो जडांगस्तु हीनांगो दुःखितः कृशः ॥ लभे प्रा-
 णपदे क्षीणो रोगी भवति मानवः ॥ ७३ ॥ बहुधान्यो बहुधनो
 बहुभृत्यो बहुप्रजः ॥ धनस्थानस्थिते प्राणे सुभगो जायते नरः
 ॥ ७४ ॥ हिंस्रो गर्वसमायुक्तो निष्ठुरोऽतिमल्लुचे ॥ तृतीयगे
 प्राणपदे गुरुभक्तिविवर्जितः ॥ ७५ ॥ सुखस्थे तु सुखी कान्तः
 सुहृद्रामासु वल्लभः ॥ गुरौ परायणः शीलः प्राणे वै सत्यतत्परः

॥ ७६ ॥ सुखभाक् च क्रियोपेतस्त्वपधारदयान्वितः ॥ पंचमस्थे प्राणपदे सर्वकामसमन्वितः ॥ ७७ ॥ बंधुशत्रुवशस्तीक्ष्णो मंदभिर्निर्दयः खलः ॥ षष्ठे प्राणेऽल्परोगश्च वित्तपोऽलपायुरेव च ॥ ७८ ॥ ईर्षालुः सततं कामी तीव्ररौद्रवपुर्नरः ॥ सप्तमस्थे प्राणपदे दुराराध्यः कुबुद्धिमान् ॥ ७९ ॥ रोगसंतापितांगश्च प्राणपदेऽष्टमे सति ॥ पीडितैः पार्थिवैर्दुःखैर्भृत्यबंधुसुतोद्भवैः ॥ ८० ॥ पुत्रवान् धनसंपन्नः सुभगः प्रियदर्शनः ॥ प्राणे धर्मस्थिते भृत्यः सदाऽदुष्टो विचक्षणः ॥ ८१ ॥ वीर्यवान्मतिमान्दक्षो नृपकार्येषु कोविदः ॥ दशमे वै प्राणपदे देवार्चनपरायणः ॥ ८२ ॥ विख्यातो गुणवान् प्राज्ञो भोगी धनसमन्वितः ॥ लाभस्थानस्थिते प्राणे गौरांगो मानवत्सलः ॥ ८३ ॥ क्षुद्रो दुष्टस्तुहानांगो विद्वेषी द्विजबंधुषु ॥ व्यये प्राणे नेत्ररोगी काणो वा जायते नरः ॥ ८४ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे धूमादिगुलिकप्राणपदफलनिरूपणं नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ६१ ॥ ६१ ॥

पराशर उवाच ।

अथातः संप्रवक्ष्यामि अर्गलाफलमुत्तमम् ॥ यस्य विज्ञानमात्रेण ग्रहाणां च फलं वदेत् ॥ १ ॥ चतुर्थे द्वितीये लाभे विद्यमानग्रहार्गला ॥ तथा दृष्ट्यात्मकं ज्ञेयं निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ २ ॥ एकग्रहार्गलाल्पं च द्विग्रहा मध्यमा भवेत् ॥ त्रयेण ग्रहयोगेन अर्गला पूर्णमुच्यते ॥ ३ ॥ राश्यर्गलाऽपि सा ज्ञेया ग्रहयुक्ता विशेषतः ॥ तुर्यवित्तैकादशेषु यस्य कस्यार्गला भवेत् ॥ ४ ॥ द्विविधा सार्गला विप्रब्रह्मणा चोदिता पुरा ॥ शुभकृत पापकृच्चैव तन्वादीनां विचिंतयेत् ॥ ५ ॥ भिन्नार्गला पुनर्वक्ष्ये चतुर्थार्गलपापयुक् ॥ तृतीये

तु यदा विप्र बहुपापयुते यदि ॥६॥ बहुपापातृतीयस्थापापषट्त्वर्ग-
योगतः॥पापार्जितःपापदृष्ट्या संयुक्तार्गलकारकः॥॥तृतीये शुभ-
संबन्धे शुभक्षेत्रे शुभेक्षिते ॥ शुभवर्गे च षड्वर्गे विज्ञेयं तुर्यमर्ग-
ला ॥ ८ ॥ तुर्यवित्तैकादशे च पापयुग्वा शुभोऽपि वा ॥ उभयक्षे-
त्रसंबन्धे अर्गलाकारयेद्विज ॥ ९ ॥ तृतीये बहुपापस्थे बहुयुक्ता-
र्गला भवेत् ॥ निर्बाधिका तु सा ज्ञेया निर्विशंकं द्विजोत्तमा॥१०॥
एकेन द्वितयेनापि अर्गला या भवेद्विज ॥ साऽर्गला नैव विज्ञेया
बहुपापयुतिं विना ॥ ११ ॥ चतुर्थे धनलाभस्था शुभपापकृतार्ग-
ला ॥ तस्यापि बाधकाः खेटा व्योमरिष्फतृतीयगाः ॥ १२ ॥ क्र-
मेण ज्ञायते विप्र चतुर्थं व्योमबाधकम् ॥ धने च व्ययभावेन
भयं ज्ञेयं तृतीयकम् ॥१३॥ निर्बाधिका च फलदा न दातव्या स-
बाधका ॥ चिंतनीयं प्रयत्नेन तत्फलं द्विजपुंगव ॥ १४ ॥ अर्गला
या बाधकानां बाधकान् कथयेऽधुना ॥ नूनं सा विबला खेटा
ज्ञायते गणकैस्तदा ॥ १५ ॥ वित्तलाभचतुर्थानां यः पश्यति शु-
भार्गलाम् ॥ व्ययभ्रातृनभस्थाच्चेद्विपरीताऽर्गला द्विज ॥ १६ ॥
पुनर्योगार्गलं ज्ञेयं त्रिकोणे पूर्ववद्विज ॥ पंचमे चार्गलास्थानं न-
वमस्तद्विरोधकः॥१७॥विपरीतेन केतुश्च नवमेऽर्गलकारकः॥पंच-
मस्थस्तद्विरोधो ज्ञायते गणकैर्द्विज ॥ १८ ॥ क्रमेण पंचमे
केतुः प्रकरोत्यर्गलां द्विज ॥ नवमस्थस्तद्विरोधो लग्नार्गलमिदं
विदुः ॥ १९ ॥ राश्यर्गलं च खेटानां चिंतयेद्विविधार्गलम् ॥ य-
स्या यस्या दशा प्राप्ता तस्यां तस्यां फलं भवेत् ॥ २० ॥ यत्र रा-
शिस्थितः खेटस्तस्य पाकांतरे दशा ॥ तत्र काले फलं वाच्यं
निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ २१ ॥

अथाग्रेऽर्गलाफलमाह ।

पदे लग्ने सप्तमे वा निराभासार्गला द्विज ॥ निर्बन्धा चार्गला
 तत्र दिष्ट्या भाग्यं भवेन्नरः ॥ २२ ॥ अर्गला प्रतिबन्धं च प्रथ-
 मांग्रेर्विचिंतयेत् ॥ धनधान्यपुत्रपशुदाराबन्धुकुलैर्युतः ॥ २३ ॥
 शरीरारोग्यमैश्वर्यभृत्यवाहनसंयुतः ॥ हरभक्तः सुधर्मज्ञो दिष्ट्या
 भाग्यस्थलक्षणम् ॥ २४ ॥ शुभग्रहार्गला विप्र बहुद्रव्यप्रदाय-
 कः ॥ पापेन स्वल्पवित्तः स्यान्निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ २५ ॥ उभ-
 यागर्गलाभवेत्तत्र कदाचिद्धनवान् भवेत् ॥ कदाचिद्वित्तचिंतार्ति
 जायते द्विजसत्तम ॥ २६ ॥ यत्र जन्मनि सोऽपि स्याच्छुभदृष्टे
 शुभागर्गला ॥ तेन दृष्टेक्षिते लग्ने प्राबल्याद्योगकल्पने ॥ २७ ॥
 यदि पश्येद्ग्रहस्तत्र विपरीतार्गलस्थितः ॥ प्रथमां तु विजानी-
 याद्विपरीतार्गलां द्विज ॥ २८ ॥ लग्नसप्तमयोगेन भाग्ययोगं
 विचिंतयेत् ॥ भाग्यप्रबलता ज्ञेया लग्नसप्तशुभागर्गला ॥ २९ ॥
 शुभागर्गले स्वदृष्टिः स्यात्पापे स्वल्पधनं वदेत् ॥ उभयागर्गले तु
 तत्रैव क्वचिद्वृद्धिः क्वचित् क्षयम् ॥ ३० ॥ तत्तद्वाशिदशायां तु
 अर्गला फलसिद्धये ॥ शुभो वाऽप्यशुभोवाऽपि ह्यर्गलाफलदाय-
 कः ॥ ३१ ॥ इति श्रीरुह्यपाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे अर्गलाफ-
 लकथनं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

कारकाध्यायः ८

अथाग्रे संप्रवक्ष्यामि ग्रहाणां कारकान् द्विज ॥ आत्मादि-
 कारकान् सप्त यथावत् कथयामि ते ॥ १ ॥ रव्यादिशनिप-
 र्यता भवति सप्तकारकाः ॥ अंशैः साम्यौ ग्रहौ द्वौ च राहं-
 तान्गणयेद्विज ॥ २ ॥ रव्यादिपंगुपर्यंतमंशाधिकग्रहोऽपि चेत् ॥

कारकेन्द्रोऽपि स ज्ञेय आत्मा कारक उच्यते ॥ ३ ॥ अंशसाम्यग्र-
हो यत्र कलाधिक्यं च पश्यति ॥ कलासाम्ये पलाधिक्यमात्मा
कारक ईर्यते ॥ ४ ॥ तत्र राशिकलाधिक्ये नैव ग्राह्यः प्रवानकः ॥
अंशाधिक्ये कारकः स्यादल्पभागोत्कारकः ॥ ५ ॥ मध्यांशो
मध्यखेटः स्यादुपखेटः स एव हि ॥ अधोऽधः कारका ज्ञेयाश्चरा-
णि सप्त कारकाः ॥ ६ ॥ तेषां मध्ये प्रधानं तु आत्मकारक उच्यते ॥
जातकराट् स विज्ञेयः सर्वेषां मुख्यकारकः ॥ ७ ॥ यथा भूमौ प्र-
सिद्धोऽस्ति नराणां क्षितिपालकः ॥ सर्ववार्ताधिकारी च वधकृन्मो
क्षकृत्तथा ॥ ८ ॥ पुत्रामात्यप्रजानां तु तत्तदोषगुणैस्तथा ॥ बंधकृ-
न्मोक्षकृद्विप्र तथा सन्मानकारकः ॥ ९ ॥ तथैव कारको राजन्
ग्रहाणां फलकारकः ॥ आत्मेत्यादिफलं तत्ते चान्यथास्थापयेद्दि-
ज ॥ १० ॥ यथा राजाज्ञया विप्र पुत्रामात्यादयोऽपि च ॥ समर्था-
लोककार्येषु तथैवान्योपकारकः ॥ ११ ॥ कारकराजवश्येन फलदा
तान्यकारकः ॥ यथा राजनि कुक्षे च सर्वेऽमात्यादयो द्विज ॥ १२ ॥
स्वजनानां कार्यकर्तुमसमर्था भवन्ति हि ॥ स्निग्धे भूपे अमात्यादिः
स्वशत्रूणां द्विजोत्तम ॥ १३ ॥ अकार्यं कर्तुं नो शक्तस्तथैवान्योऽप-
कारकः ॥ आत्मकारकवश्येन अमात्यादिफलं ददुः ॥ १४ ॥ इत्या-
त्मकारकः ॥

आत्मकारकखेटेन न्यूनभागो हि तद्ग्रहः ॥ अमात्यसंज्ञा तस्यै-
व ज्ञायते द्विजसत्तम ॥ १५ ॥ अमात्यन्यूनभ्राता च भ्रातृन्यूनं
च मातृकम् ॥ मातृकारक खेटेन न्यूनभागो हि यो ग्रहः ॥ १६ ॥
सपुत्रकारको ज्ञेयस्तद्धीनो ज्ञातिकारकः ॥ ज्ञातिकारकखेटेन ही-
नभागो हि यो ग्रहः ॥ १७ ॥ दारकारकविज्ञेयो निर्विशृङ्खलं द्विजो-
त्तम ॥ चराश्चकारकाः सप्त ब्रह्मणा चोदिताः पुरा ॥ १८ ॥ अंशसा-

म्यो ग्रहो द्वौ च जायेतांयस्य जन्मनि ॥ स्वकारकं विना विप्र
 लुप्यति चांत्यकारकः ॥ १९ ॥ तत्कारको लुप्यति चेदन्यन्नैवास्ति
 कारकम् ॥ कारकाणां स्थिराणां च मध्ये संचितयेद्विज ॥ २० ॥
 अधुना संप्रवक्ष्यामि खेटान् कारकसंज्ञकान् ॥ यस्य जन्मनि भा-
 वानां यथास्थाने च वै द्विज ॥ २१ ॥ स्वर्क्षं तुंगे च मित्रर्क्षं कंटके
 संस्थिता ग्रहाः ॥ अन्योन्यकारका विप्र कर्मगास्तु विशेषतः ॥ २२ ॥
 लग्ने सुखे तथा लाभे ग्रहभाववशे न चाभवन्ति कारका विप्र विशेष-
 षेण न भैरवौ ॥ २३ ॥ स्वमित्रर्क्षोच्चगे हेतुरन्योऽस्य यदिकर्मगः
 ॥ स सुहृद्वृणसंपन्नः सोऽपि कारक एव वै ॥ २४ ॥ नीचान्वये यस्य
 जन्म बभूवद्विजसत्तम ॥ पतन्ति कारकं लग्ने प्रधानं च न बाधुया-
 त् ॥ २५ ॥ राज्ञां कुले समुत्पन्नो राजा भवति निश्चितम् ॥ एवं
 कुलानुसारेण कारकाणां फलं भवेत् ॥ २६ ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि
 स्थिराणि कारकाणि च ॥ सूर्यादीनां ग्रहाणां च वीर्यवान् कारको
 भवेत् ॥ २७ ॥ वीर्यवान् जायते विप्र जन्मानि रविशुक्रयोः ॥ स
 पितृकारको ज्ञेयो निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ २८ ॥ चंद्रारयोश्च बल-
 वान् मातृकारक उच्यते ॥ भौमद्वयं विशेषेण भगिनी दारभ्रातृकौ
 ॥ २९ ॥ बुधान्मातुलतो ज्ञेयो मातृतुल्यानपि द्विज ॥ गुरुणाऽत्र च
 विज्ञेयाः पुत्रस्वामिपितामहाः ॥ ३० ॥ स्वभार्यामातृपितरौ तथा
 मातामही द्विज ॥ भृगुद्वारा विजानीयादेतेषां शुक्रकारकः ॥ ३१ ॥
 अर्यम्णः पुण्यभे तात इंदोर्माता च तूर्यतः ॥ कुजात्तृतीयतो भ्राता
 मातुलो रिपुभाद्रुधात् ॥ ३२ ॥ देवेज्यात्पंचमात्पुत्रो दैत्येज्याद्बधून
 भास्त्रियः ॥ मंदादष्टमतो मृत्युस्तातादीनां विचिन्तयेत् ॥ ३३ ॥

अथ भावकारकमाह.

अधुना संप्रवक्ष्यामि विशेषं भावकारकान् ॥ जनुर्लग्नं च वि-

द्याहै आत्मा कारकमेव च ॥ ३४ ॥ धनभावं विजानीयाद्भस्म-
कमेव च ॥ एकादशे ज्येष्ठभ्रातुस्तृतीये तु कनिष्ठकः ॥ ३५ ॥ सुते
सुतं विजानीयात्तथा सप्तमभावतः ॥ सुतस्थाने ग्रहस्तिष्ठेत्सोऽपि
कारक उच्यते ॥ ३६ ॥ सूर्यो १ गुरुः २ कुजः ३ सोमो ४ गुरु ५
भौमः ६ सितः ७ शनिः ८ ॥ गुरु ९ श्रुद्रसुतो १० जीवो ११
मंदश्च १२ भावकारकाः ॥ ३७ ॥ पुनस्तत्त्वादयो भावाः स्थाप्या-
स्तेषां शुभाऽशुभम् ॥ लाभं तृतीयं रंघं च शत्रुस्वस्त्रीव्ययं तथा
॥ एषां योगेन यो भावस्तन्नाशं प्राप्नुयाद्भुवम् ॥ ३८ ॥ चत्वारो
राशयो भद्राः केंद्रकोणशुभावहाः ॥ तेषां संयोगमात्रेण ह्यशुभोऽ-
पि शुभो भवेत् ॥ ३९ ॥

चरकारकग्रहाः स्युः ।

सर्वग्रहेभ्यो धिकांशादिनात्मकारकस्तत्क्रमेण ज्ञेयः । आत्माऽमात्यं भ्रातृ-
मातृपुत्रं ज्ञातिदारा इत्यादिचरकारकग्रहाः स्युः ।

चरकारकग्रहाणां चक्रम्.							
युक्तः	ग्रहस्थितिः	शनिः	चंद्रमाः	मंगलः	बुधः	सूर्यः	ग्रहाः
आत्मकारक	अमात्यका- रक	भ्रातृकारक	मातृकारक	पुत्रकारक	ज्ञातिकारक	दाराकारक	चरकारक ग्रह

अथ सूर्यादिग्रहकारकमाह.

राज्यविद्वमरक्तवस्त्रमाणिक्यराजवनपर्वतक्षेत्रपितृकारको र-
विः ॥ ४० ॥ मातृमनःपुष्टिगंधरसेक्षुगोधूमक्षारकद्विजशक्तिप्र-
र्यसस्यरजतादिकारकश्चंद्रः ॥ ४१ ॥ सत्वसद्भूमिपुत्रशीलचौ-
र्यरोगब्रह्मभ्रातृपराक्रमामिसाहसराजशत्रुकारकः कुजः ॥ ४२ ॥
ज्योतिर्विद्यामातुलगणितकार्यनर्तनवैद्यहासभीश्रीशिल्पविद्यादि-
कारको बुधः ॥ ४३ ॥ स्वकर्मयजनदेवब्राह्मणधनगृहकांचनवस्त्र-

बृहत्पाराशरहोरासांशः ।

अथ कारकांशोदाहरणम्.

काशिकाकुण्डली.

४	९	५
३	५	७
८	१	६

अत्र तु आत्मकारको भृगुः । स च तुला नवमां-
शः अतएव तुलालग्नस्थापितसर्वे ग्रहाः यथायथा न-
वमांशस्थितास्तत्र तत्र स्थापितः ।

कारकग्रहाः स्युः									
र.	बं.	मं.	जु.	वृ.	शु.	श.	रा.	के.	गु.
८	१२	३	९	११	७	७	७	१	११

अथ कारकांशग्रह फलमाह.

अधुना संप्रवक्ष्यामि कारकस्याधिपान् ग्रहान् ॥ योगसंबंध-
मात्रेण यथावद्गदतो मम ॥ १ ॥ स्वांशकारककुंडल्यानवमांशा-
धिपोऽयत्र ॥ यस्मिन्नाशौ स्थितो विप्र तद्वांशफलमुच्यते ॥ २ ॥
मेषादिर्मानपर्यन्तं सर्वेषां फलमादिशेत् ॥ यथावद्भाषितं शूलि-
प्रोक्तं यद्रुद्रयामले ॥ ३ ॥ अजांशकारकांशेषु तिष्ठति च यदा
ग्रहाः ॥ तथा मूषकमार्जारौ दुःखदौ भयकारकौ ॥ ४ ॥ सुयोगे च
यदा विप्र मार्जारादिप्रसिद्धिदौ ॥ वृषे कारकांशके च भयार्ती

च चतुष्पदात् ॥ ५ ॥ शुभे चतुष्पदात्सिद्धिरिति तत्त्वं द्विजोत्त-
म ॥ युग्मकारकांशके खेटे गंडवादिरोगसंभवः ॥ ६ ॥ कर्कांशे
च जलाहुःखं जलभीतिर्न संशयः ॥ कुष्ठादिरोगसंभूतिः शुभे
फलविपर्ययः ॥ ७ ॥ सिंहांशे कारके खेटे तिष्ठत्येव द्विजोत्तम ॥
शुनकादिभयं दद्याच्छुभे सिद्धिप्रदायकः ॥ ८ ॥ कन्यायां कारकां-
शे च तिष्ठत्येव यदा ग्रहः ॥ मृत्युवत्कंदुरोगार्तिं बन्धिदोषेण
दुःखभाक् ॥ ९ ॥ तुलाख्य कारकांशे च व्यापारेषु रतोऽधिकः ॥
क्रयविक्रयकर्ता च यदि जातो नृपालये ॥ १० ॥ वृश्चिके कारकांशे
च सर्पादिभयकारकः ॥ मातुः पयोधरे पीडा जायते द्विजसत्त-
म ॥ ११ ॥ धनुर्वरकारकांशे बाहनाद्रयमादिशेत् ॥ उच्चात्प्रप-
तनं वापि कोपि वस्तुसमन्वितः ॥ १२ ॥ नक्रकारकांशे विप्र सि-
द्धिर्जलचरादयः ॥ शंखमुक्तप्रवालादिमत्स्यखेचरदेवताः ॥ १३ ॥
कुंभाख्यकारकांशे च तडागादीनि कारयेत् ॥ कर्तिमान्वर्मवा-
न्सोऽपि ज्ञायते द्विजसत्तम ॥ १४ ॥ पश्यति कंदुरोगादि भवतीह
न संशयः ॥ मीने च कारकांशेषु सायुज्यमुक्तिभाग्भवेत् ॥ १५ ॥

अथ कारकांशग्रहाणां फलमाह.

शुभराशौ शुभांशे वा कारके धनवान्भवेत् ॥ तदंशकेंद्रेषु
शुभो नूनं राजा प्रजायते ॥ १६ ॥ कारके शुभराश्यंशे लग्नांशस्थे
शुभग्रहे ॥ उपग्रहस्य यश्चांत्ये स्वोच्चस्वर्क्षे शुभर्क्षगे ॥ १७ ॥ पापह-
र्योगरहिते कैवल्यं तस्य निर्दिशेत् ॥ मिश्रे मिश्रं विजानीयाद्विपरी-
ते विपर्ययम् ॥ १८ ॥ चंद्रभृगुवारवर्गस्थे कारके पारदारिकः ॥ वृषतौ-
र्ल्यंशकगते तस्मिन्वाणिज्यवान्भवेत् ॥ १९ ॥ मेषसिंहांशके तस्मि-
न्ब्रूयान्मूषकदंशकः ॥ कारके कामुकांशस्थे बाहनात्प्रतनं भवेत्
॥ २० ॥ अथैकः कारकांशेषु ख्यादिस्तिष्ठति ग्रहः ॥ तेषां

कलं प्रवक्ष्यामि शृणु त्वं द्विजसत्तम ॥ २१ ॥ कारकांशो
 यदा सूर्यस्तिष्ठति द्विजवीर्ययुक् ॥ आदावन्ते पुमान्सोऽपि राजका-
 र्येषु तत्परः ॥ २२ ॥ कारकांशो तु पूर्णेन्दुर्देत्याचार्येण वीक्षितः ॥
 शतभोगी भवेत्सोऽथ विद्याजीवी भवेद्विजः ॥ २३ ॥ कारकांशो
 यदा भौमे बलाढ्येन युतेक्षिते ॥ रसवादी कुंतधारी वद्विकृज्जी-
 वनं भवेत् ॥ २४ ॥ कारकांशो यदा सौम्ये तिष्ठत्येव बलाढ्यकः ॥
 शिल्पको व्यवहारी च वणिक्कृत्यपरो द्विज ॥ २५ ॥ कारकांशो
 गुरो विप्र कर्मनिष्ठापरो भवेत् ॥ सर्वशास्त्राधिकारी च विख्यातः
 क्षितिमंडले ॥ २६ ॥ कारकांशो यदा शुक्रे राजमानी सदा भवेत् ॥
 सदिन्द्रियः शताब्दायुः कथनीयं द्विजोत्तम ॥ २७ ॥ कारकांशो
 यदा सौरिर्मृत्युलोके प्रसिद्धिवान् ॥ महतां कर्मणां वृत्तिः क्षिति-
 पालेन पूजितः ॥ २८ ॥ कारकांशो यदा राहुर्धनुर्धारी प्रजायते ॥
 जांगल्यलोहयंत्रादिकारकश्चौरसंगमी ॥ २९ ॥ कारकांशो य-
 दा केतुस्तिष्ठति द्विजसत्तम ॥ व्यवहारी गजादीनामुदांति परद्व-
 व्यके ॥ ३० ॥ कारकांशो यदा विप्र संस्थितौ रविसैहिकौ ॥ स-
 पांद्गीतिर्भवेन्मृत्युः शुभदृष्ट्या निवर्तते ॥ ३१ ॥ कारकांशो भानु-
 तमौ शुभषड्वर्गसंयुतौ ॥ विषवैद्यो भवेन्नूनं विषहर्ता विचक्षणः
 ॥ ३२ ॥ भौमेक्षिते कारकांशो भानुस्वर्भानुसंयुते ॥ अन्यग्रहा
 न पश्यति स्ववेश्मपरदाहकः ॥ ३३ ॥ यदि सौम्येक्षिते विप्र ह्य-
 धिदो नैव जायते ॥ पापक्षं च गुरो दृष्टे समीपग्रहदाहकः ॥ ३४ ॥
 सगुलिके कारकांशो पूर्णेन्दुवीक्षिते द्विज ॥ सति चौरैर्नीतघनः
 स्वयं चोरोऽथ वा भवेत् ॥ ३५ ॥ सगुलिके कारकांशो अन्यग्रहयु-
 तेक्षिते ॥ बुधदृष्टियुते वापि अंडवृद्धिः प्रजायते ॥ ३६ ॥ कारकां-
 शो केतुयुक्ते पापग्रहनिरीक्षिते ॥ श्रोत्रच्छेदो भवेन्नूनं कर्णरोगा-

तिना द्विज ॥३७॥ कारकांशे स्थिते केतौ मृगश्रु च समीक्षिते ॥
युते वा जायते विप्र क्रियाकर्मसमन्वितः ॥३८॥ कारकांशे स्थिते
केतौ शनिसौम्यनिरीक्षिते ॥ बलवीर्येण रहितो जायते सौम्य मा-
नवः ॥ ३९ ॥ सकेतौ कारकांशे च बुधशुक्रनिरीक्षिते ॥ जायते
मोनियुतिको दासीपुत्रोऽथ वा भवेत् ॥ ४० ॥ सकेतौ कारकांशे च
अन्यग्रहनिरीक्षिते ॥ शनिदृष्टिविहीने च सत्याच्चरहितो भवेत्
॥ ४१ ॥ कारकांशे यदा विप्रमृगुभास्करवीक्षिते ॥ राजप्रेष्यो
भवेद्बालो जायते नात्र संशयः ॥ ४२ ॥

अथ कारकांशदशमफलमाह ।

दशमे कारकांशे च बुधेन समवीक्षितोऽध्यापारं बहुलाभश्च म-
हत्कर्मविचक्षणः ॥ ४३ ॥ कारकांशे च दशमे रविणा च युते यदि ॥
गुरुदृष्टे तथा विप्र जायते योगकारकः ॥ ४४ ॥ कारकांशे च दशमे
शुभखेटनिरीक्षिते ॥ स्थिरचित्तो भवेद्बालो गंभीरो बहुवीर्यवान् ॥ ४५ ॥

अथ कारकांशे चतुर्थस्थानफलं ।

पाताले कारकांशे च शशिशुक्रयुतेक्षिते ॥ प्रासादवान् भवे-
द्बालो विचित्रहर्म्यवान् द्विज ॥ ४६ ॥ कारकांशे च पाताले तुंगर्षे
कोपि संस्थितः ॥ हर्म्यमंदिरसंयुक्तो हस्त्युच्चो बहुदीप्तिमान् ॥ ४७ ॥
कारकांशे च पाताले शनिराहुयुतेक्षिते ॥ विप्रेच्छाटनपट्टायुक्
जायते मंदिरं द्विज ॥ ४८ ॥ कारकांशे च पाताले कुजकेतुशनीक्षितो ॥
ऐष्टिकं मंदिरं तस्य जायते नात्र संशयः ॥ ४९ ॥ कारकांशे च पाताले
गुरुयुक्तनिरीक्षितो ॥ ऐष्टिकं मंदिरं तस्य जायते नात्र संशयः ॥ ५० ॥
कारकांशे च पाताले गुरुयुक्तनिरीक्षिते ॥ कण्वेष्टितसंयुक्तं जायते
तस्य मंदिरम् ॥ ५१ ॥

अथ कारकांशे नवमभावफलमाह ।

कारकांशे च नवमे शुभखेटयुतेक्षिते ॥ सत्यवादी गुरौ भक्तः
स्वधर्मनिरतो भवेत् ॥ ५२ ॥ कारकांशे च नवमे पापग्रहयुतेक्षिते ॥
स्वधर्मनिरतो बाल्ये मिथ्यावादी भवेद्द्विजः ॥ ५३ ॥ कारकांशे
च नवमे शनिराहुयुतेक्षिते ॥ गुरुद्रोही भवेद्द्विप्र शास्त्रेषु विमुखो
नरः ॥ ५४ ॥ कारकांशे च नवमे गुरुभानुयुतेक्षिते ॥ तदाऽपि च
गुरुद्रोही गुरुवाक्यं न मन्यते ॥ ५५ ॥ कारकांशे च नवमे मृगु-
भौमयुतेक्षिते ॥ षड्वर्गाधिकयोगे च मरणं पारदारिकः ॥ ५६ ॥
कारकांशे च नवमे क्षतयुक्तेक्षिते द्विज ॥ परस्त्रीसंगमाद्बालो बन्धको
भवति ध्रुवम् ॥ ५७ ॥ कारकांशे च नवमे गुरुयुक्तेक्षिते द्विज ॥
स्त्रीलोलुपो भवेद्बालो विषयी नैव जायते ॥ ५८ ॥

अथ कारकांशे सप्तमभावफलमाह ।

कारकांशे च द्यूनस्थे गुरुचंद्रयुते द्विज ॥ सुंदरी गेहिनी तस्य
पतिभक्तिपरायणा ॥ ५९ ॥ राहुणा विह्वला बाला जायते चांगना
द्विज ॥ शनिना च वयोधिक्या रोगिणी वा तपस्विनी ॥ ६० ॥
भौमेनविकलांगी च तथा कांताद्यलक्षणा ॥ रविणास्वकुलेगुप्ता
आसक्ता परवेश्मनि ॥ ६१ ॥ बुधे कलावती ज्ञेया कलाभिज्ञा प्रजा-
यते ॥ शुक्रेण तद्वज्ज्ञेया च निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ ६२ ॥

अथ कारकांशे तृतीयभावफलमाह ।

कारकांशे तृतीये च पापखेटयुतेक्षिते ॥ स शूरो जायते बालो
वीर्यवान्बहुविक्रमी ॥ ६३ ॥ कारकांशे तृतीयेपि शुभखेटयुतेक्षिते ॥
जायते तत्त्वहृदयः कातरोऽपि विशेषतः ॥ ६४ ॥ कारकांशे तृती-
ये च षष्ठे पापयुतेक्षिते ॥ कृषिकर्मरतो नित्यं जायते च न सं-
शयः ॥ ६५ ॥

अथ कारकांशे द्वादशभावफलमाह ।

कारकांशे व्ययस्थाने उच्चस्थेऽपि शुभग्रहोऽसद्वृत्तिर्जायते तस्य शुभलोकेमवाप्नुयात् ॥ ६६ ॥ कारकांशे व्यये केतो शुभखेटैर्युतेक्षिते ॥ तदापि जायते मुक्तिः सायुज्यपदमाप्नुयात् ॥ ६७ ॥ मषेथ धनुषि वापि कारकांशे व्यये शिखी॥शुभग्रहेण संदृष्टं केवल्यपदमाप्नुयात् ॥ ६८ ॥ केवलेपि व्यये केतुः पापग्रहयुतेक्षितः ॥ न मुक्तिर्जायते तस्य शुभलोकं न पश्यति ॥ ६९ ॥ रविणा संयुते केतो कारकांशे व्ययस्थिते ॥ गौर्या भक्तिर्भवेत्तस्य शाक्तिको जायतेनरः ॥ ७० ॥ रविभक्तिर्भवेत्तस्य निर्विशंकद्विजोत्तम ॥ चंद्रेण संयुते केतो कारकांशे व्ययस्थिते ॥ ७१ ॥ शुक्रेण संयुते केतो कारकांशे व्ययस्थिते ॥ समुद्रतनयाभक्तिर्जायतेऽसौ समृद्धिमान् ॥ ७२ ॥ कुजेन स्कंदभक्तोवा जायते द्विजसत्तम ॥ वैष्णवो बुधशौरिभ्यां गुरुणा शिवभक्तिमान् ॥ ७३ ॥ राहुणा तामसीं दुर्गा भूतप्रेतादिसेवकता ॥ हेरंबभक्तः शिखिना स्कंदभक्तोथ वा भवेत् ॥ ७४ ॥ कारकांशे व्यये शौरिः पापराशौ यदा भवेत् ॥ तदैव क्षुद्रदेवस्य भक्तिस्तस्य न संशयः ॥ ७५ ॥ पापक्षेपि व्यये शुक्रस्तदापि क्षुद्रसेवकः ॥ कारकान्यूनभागोहि अमात्यो जायते ग्रहः ॥ ७६ ॥ कारके च फलं ब्रूयादमात्येऽनुचरो भवेत् ॥ आदित्येदुधरापुत्राद्रणनीयोऽष्टमो ग्रहः ॥ ७७ ॥ तस्मिन् ग्रहेऽप्येव फलं वक्तव्यं नात्र संशयः ॥ अमात्याद्द्वादशेराशौ पापक्षेप पापसंयुते ॥ तथापि क्षुद्रदेवस्य भक्तिर्भवति निश्चितम् ॥ ७८ ॥ अमात्यो वर्तते तत्र तन्वादौ द्विजसत्तम ॥ सूर्यादिग्रहसंयुक्ते तत्फलं पूर्ववद्विज ॥ ७९ ॥

अथ कारकांशे त्रिकोणफलमाह ।

कारकांशे त्रिकोणस्थे खेटे च तांत्रिको भवेत्पापेन क्षुद्रदेवस्य

शुभेन शुभसेवकः ॥८०॥ कारकांशे त्रिकोणस्थे पापयुक् पापवी-
क्षिते ॥ भूतानुग्रहकर्तास्यानिर्विशंकं द्विजोत्तम ॥८१॥ कारकांशे
त्रिकोणस्थे पापयुक् शुभवीक्षिते ॥ पुत्रैश्वर्यप्रदो नित्यं राजानुग्रह-
कारकः ॥८२॥ कारकांशे लये चंद्रे कुजराहुनिरीक्षिते ॥ क्षयर-
गो भवेत्तस्य श्वासकासादिरोगयुक् ॥८३॥ लग्ने वित्ते प्रबंधे च
पापद्वययुते द्विज ॥ तांत्रिको जायते विप्र निर्विशंकं कुले द्विज
॥८४॥ पापौ निरीक्षितौ तत्र तंत्रनिग्राहको भवेत् ॥ शुभैर्निरी-
क्षितो वापि तंत्रानुग्रहकारकः ॥८५॥ कारकांशेदुशुक्रौ च शु-
भदृष्टिनिरीक्षिते ॥ रसवादी भवेद्बालो धातूनां भस्मकारकः ॥८६॥
शुक्रेंदुबुधसंदृष्टौ सदैवो हि भवेन्नरः ॥ पीयूषपाणिः कुशलः सर्व-
रोगहरो द्विज ॥८७॥ कारकांशेदुतुर्यस्थे दैत्याचार्यनिरीक्षितः ॥
श्वेतकुष्ठीभवेन्नूनं निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥८८॥ कारकांशेदुचापस्थे
यदि शुक्रयुतेक्षिते ॥ पांडुश्वित्री भवेद्बालः श्वेतकुष्ठांगपीडितः
॥८९॥ कारकांशेदुचापस्थे धरापुत्रेण वीक्षिते ॥ राजरोगो भवेत्त-
स्य रक्तपित्तार्तिको द्विज ॥ ९० ॥ कारके चंद्रधनुषि शिखिना वी-
क्षिते सति ॥ नीलकुष्ठं भवेत्तस्य निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥९१॥ च-
तुर्ये पंचमे रंध्रे घने राहुकुजौ यदि ॥ क्षयरोगो भवेत्तस्य चंद्रदृ-
ष्ट्या विशेषतः ॥९२॥ कारकांशे लयस्थाने केवलः संस्थितः
कुजः ॥ पिटकादि भवेत्तस्य निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥९३॥ कारकां
शे लये केतुर्ग्रहणीरोगपीडितः ॥ स्वर्भानुतुलकौ रंध्रे विषवैद्यः
प्रजायते ॥९४॥ कारकांशे घने तुर्ये केवले संस्थिते शनौ ॥ घनु-
र्विद्याधरो बालो जायतेपि न संशयः ॥९५॥ कारकांशे सुखे वित्ते
केवले संस्थिते शिखी ॥ घटिकायंत्रवादी स्यादिष्टशोधनतत्परः
॥९६॥ उक्तस्थाने स्थिते सौम्ये तत्परमहंसके ॥ तथा संन्यस्त

ज्ञेयो निर्विशिकं द्विजोत्तम ॥ ९७ ॥ उक्तस्थानस्थिते राहो ल्ये-
 ह्यत्रादिकारकः ॥ शिखिना खड्गकारी च कुजेन कुंताधारकः ॥ ९८ ॥
 चंद्रज्यो कारकांशे च लग्ने वा नवपंचमे ॥ ग्रंथकर्ता भवेन्नूनं सर्व-
 विधाविशारदः ॥ ९९ ॥ उक्तस्थानगते शुके स्वल्पग्रंथकरो द्विजः ॥ उ-
 क्तस्थानगते सौम्ये किंचिद्ग्रंथकरो ह्यसौ ॥ १०० ॥ शुकेण काव्यकर्ता
 च प्राकृतग्रंथतत्परः ॥ गुरुणा सर्व ग्रंथानां कारको द्विजसत्तम ॥ ११ ॥
 वाक्यहीनो भवेद्बालः सभाक्षोभो न जायते ॥ बैयाकरणश्रववेदांगे
 जायते तर्कशास्त्रकृत् ॥ १२ ॥ उक्तस्थानगतः शौरिः सभाजाड्यो भवे-
 च्छरः ॥ मीमांसको भवेन्नूनमुक्तस्थानगते बुधो ॥ १३ ॥ कारकांशे धरासूनु-
 र्लग्न्ये वा नवपंचमे ॥ नैयायिको भवेन्नूनं सुष्ठुकाव्यधरो नरः ॥ १४ ॥
 कारकांशे निशानाथे त्रिकोणे चाथ लग्नगे ॥ सांख्यशास्त्रज्ञानिपुणो
 जायते मतिमान्नरः ॥ १५ ॥ भाग्ये लग्न्ये प्रबंधे वा कारकांशे शिखी
 तथा ॥ गणितज्ञो भवेन्नूनं ज्योतिःशास्त्रविशारदः ॥ १६ ॥ सुराचार्येणसं-
 बंधे सांप्रदायिकशास्त्रधृक् ॥ ये योगा भाग्यभावे तु यथावद्भाषितं
 मया ॥ १७ ॥ वित्तस्थानेपि ते ज्ञेयाः पूर्ववज्ज्ञायते फलम् ॥ कोपि
 तृतीयभावे तु कथयति पुरा द्विज ॥ १८ ॥ कारकांशे धने केतो तथा
 भाग्यालये गते ॥ पापग्रहेण संदृष्टे वाचालश्च भवेच्छरः ॥ १९ ॥ का-
 रकांशे तथारूढे धने रंध्रे स्थिते द्विज ॥ ग्रहसाम्येतिविज्ञेयो योगः
 केमद्भुमो भवेत् ॥ १० ॥ उक्तस्थाने ग्रहो नास्ति तदा केमद्भु-
 मो भवेत् ॥ चंद्रदृष्टे विशेषेण दारिद्र्यार्तियुतो भवेत् ॥ ११ ॥ आ-
 रूढाजन्मलग्नाद्वा पापाः स्त्रीहानिमा यदि ॥ केवले संग्रहत्वेपि
 समसौख्यो शुभाशुभौ ॥ १२ ॥ चंद्रदृष्टिविशेषेण योगे केमद्भुमो
 मलः ॥ द्वितीयाष्टमभावाभ्यां योगोयं कथ्यते द्विज ॥ १३ ॥ का-
 रकांशेषु ये योगाः पूर्वोक्तमदिता मया ॥ तत्तद्वाशिदशापाके

(११)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

सर्वेषां फलमादिशेत् ॥ १४ ॥ एवं दशाप्रदौ राशिर्द्वितीयाष्टम-
योर्द्विजः ॥ ग्रहसाम्येतिविज्ञेयाः केमुद्रः शशिनेक्षिते ॥ ११५ ॥
दशाप्रारंभसमये शोधयेज्जन्मलग्नवत् ॥ सूर्यादिखेचरान्स्पष्टान्
साधयेज्जन्मवद्विजः ॥ १६ ॥ तत्र वित्ताष्टमे भावे ग्रहसाम्ये तु
यद्भवेत् ॥ तदा केमद्रुमो ज्ञेयश्चंद्रदृष्ट्या विशेषतः ॥ १७ ॥ एवं
तन्वादिभावानां दशारंभेषु योजयेत् ॥ तत्तद्गहानुसारेण फलं वा-
च्यं बुधैः सदा ॥ ११८ ॥ इति बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशो
कारकांशफलकथनं नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

अथ भावलग्नमाह ।

वर्णाद्विशेति नाम्ना वै कथयामि तवाग्रतः ॥ यस्य विज्ञान-
मात्रेण आयुर्दायफलं वदेत् ॥ १ ॥ तत्रादौ लग्नभावस्य साधये-
द्विजसत्तम ॥ सूर्योदयात्समारभ्य कलापंचप्रमाणतः ॥ २ ॥
जन्मेष्टकालपर्यन्तं गणनीयं प्रयत्नतः ॥ ओजलग्ने यदालग्नं सूर्यरा-
श्यनुसारतः ॥ ३ ॥ समलग्ने जन्मलग्नाद्यत्संख्या प्राप्यते द्विजः ॥
भावलग्ने विजानीयाद्दोरालग्नं तदोच्यते ॥ ४ ॥

अथ भावलग्नोदाहरणमाह ।

सूर्योदयादिष्टं ६ । १७ जन्मलग्नस्य ३ । ८ पंचघटी ८ प० ९ पर्यंतमेकमा-
वलग्नस्य अत्र तु समलग्ने जन्मकर्काद्वर्णनीयं सिंहभावलग्नमागतं एवं ओजल-
ग्नं जन्म सूर्यराशिमारभ्य गणनीयं ॥ ४ ॥

अथ होरालग्नमाह ।

द्विसार्धघटिका विप्र कालादिति विलग्नभात् ॥ प्रयांति लग्नात्त-
न्नाम होरालग्नं द्विजोत्तम ॥ ५ ॥ यज्जन्म ओजलग्नेषु सूर्यादिग-
णयेत् क्रमात् ॥ समलग्ने यदा जन्म गणयेज्जन्मभाद्विजः ॥ ६ ॥

पूर्वसंज्ञे भावहोरात्मर्षदशमीलक्षणः १०

(६७)

केचिद्भगवद्दत्तयेव होरालम्बं विधितयेत् ॥ भावलम्बातहोरातं वि-
तयेद्विजसत्तम ॥ ७ ॥

अस्योदाहरणम् ।

वया लम्बे ३ । ८ । ४५ । इष्टम् ६ । १७ अत्र तु समलम्बं अत एव सार्द्धद्वि-
वटिकापरिमितात् लम्बाद्गणनीयं तृतीयं कन्यालम्बम् ॥ ७ ॥

अथ वर्णदलम्बमाह ।

जन्महोराख्यलम्बर्षसंख्याग्राह्या पृथक्पृथक् ॥ ओजे लम्बे तु
युग्मे तु चक्रशुद्धैकसंयुता ॥ ८ ॥ युग्मौजसाम्ये संयोज्य वियो-
ज्यान्योन्यमन्यथा ॥ मेषादितः क्रमादोजे मीनादेरुत्क्रमात्समे
॥ ९ ॥ एवं यल्लम्बमायातं वर्णदं तत् प्रकीर्तितम् ॥ एवं द्वादशभा-
वानां वर्णदं लम्बमानयेत् ॥ १० ॥

टीका ।

ओजलम्बप्रसूतानां मेषादितो जन्मलम्बांतं होरालम्बांतं च गणयित्वा त-
योर्द्वयोरोजत्वेन युग्यत्वेन वा साजात्ये संख्याद्वयं संयोजनीयं एकस्य ओ-
जत्वेन अपरस्य युग्मत्वेन वैजात्येऽधिकसंख्यायां न्यूनसंख्या शोधनीया एवं
च यद्योजनोत्तरं वा तन्मेषादितो गणनीयं तत्र योराशिरंतिमो लभ्यते सवर्णं
दराशिरभवति युग्मलम्बप्रसूतानां मीनाद्यपसव्यक्रमेण जन्मलम्बांतं होरालम्बां-
तं च गणयित्वा तयोः संख्या पृथक् पृथक् ग्राह्या तयोरोजत्वेन युग्मत्वेन वा
साजात्ये संख्याद्वयं योजनीयं एवमौजअपरं युग्ममिति वैजात्ये परस्परं वि-
योजनीयं ततश्च मीनाद्यपसव्यमार्गेण गणनायां यो यो राशिरलभ्यते सवर्ण-
दइति वेदितव्यम् ।

अथ वर्णदलम्बोदाहरणम् ।

अत्र तु युग्मलम्बमध्ये जन्म जन्मलम्बं ३ । ८ अतएव मीनादिविपरीतमा-
र्गे गणनीयं जन्मलम्बांतं ८ संख्याएवं होरालम्बांतं ९ संख्या द्वयोः साजा-
त्यएव योजनीयम् द्वयोर्वर्णसंख्या १४ द्वादशाधिकं द्वादशतर्हं वर्णं ९ मी-

नाद्यपसव्यं गणनीयं ह्येवं वर्णदलं एवं सर्वत्र ओजल्लग्नत्वमेषादि कर्मणः
गणनीयम् ॥ १० ॥

अथ वर्णदविचारमाह ।

यदि द्वावोजराशौ वा समराशौ यदा द्विज ॥ द्वयं संयोजनीयं
वै संज्ञे या वर्णदा दशा ॥ ११ ॥ एकस्थाने ओजराशावपरे सम-
मे द्विज ॥ वैजात्येधिकसंख्याया न्यूनसंख्यां विशोधयेत् ॥ १२ ॥
मेषादिकेन गणयेत्सव्यमार्गेण वै द्विज ॥ यल्लब्धमतिमो राशिः
सराशिर्वर्णदा भवेत् ॥ १३ ॥ युग्मलग्नेषु यज्जन्म मीनादिरपसव्य-
तः ॥ क्रमेण लग्नहोरांतं गणयेद्विजसत्तम ॥ १४ ॥ ओजराशौ
द्वयं लब्धं तथा द्वौ समराशिगे ॥ साजात्ये योजनं कार्यं जायते
वर्णदा दशा ॥ १५ ॥ अजात्ये पूर्ववत्कार्याधिक्ये न्यूनं विशोधये-
त् ॥ मेषाद्यपसव्यमार्गेण गणनीयं प्रयत्नतः ॥ १६ ॥ यल्लब्ध-
मतिमो राशिस्तद्वाशिर्वर्णदा भवेत् ॥ वर्षसंख्या विजानीयाच्चर-
पर्याप्रमाणतः ॥ १७ ॥ होरालग्नभयोर्नेया दुर्बला वर्णदा दशा ॥
यत्संख्या वर्णदा लग्नात्तत्र संख्या क्रमेण तु ॥ १८ ॥ क्रमव्युत्क-
मभेदेन दशास्यात्पुरुषस्त्रियोः ॥ वर्णदा राशिमेषादि मीनादि ग-
णयेत् क्रमात् ॥ १९ ॥ वर्णदा स्यान्निकोणे च पापयुक् पापराशि-
कः ॥ पापयोगकृते विप्र दशापर्यंतजीवनम् ॥ २० ॥ रुद्रशूले
यथा वायुर्निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ वर्णदा सप्तमाद्राशेः कलत्रायुर्वि-
चिंतयेत् ॥ २१ ॥ पंचमे पुत्र आयुः स्यान्मातुः स्यात्तुर्यपंचके ॥
तृतीये भ्रातुरायुः स्याज्ज्येष्ठभ्रातुर्भवेद्विज ॥ २२ ॥ पितुस्तु नव
मान्मातुः पंचमाद्वर्णदस्य तु ॥ शूलराशिदशायां वै प्रबलायामरि-
ष्टकम् ॥ २३ ॥ एवं तन्वादिभावानां कारयेद्वर्णदा दशा ॥ पूर्वव-
त्फलं ज्ञेयं शुभाशुभं द्विजोत्तम ॥ २४ ॥ ग्रहाणां वर्णदा नैव रा-

शीर्षावर्णदा दशा ॥ ग्रहाखण्डपदत्वेन चित्तयेद्ग्रहवर्णदा ॥ २५ ॥
दशाया अंतरकार्यं भानुभागं प्रदापयेत् ॥ चरस्थिरदशायां वै
वर्णदा यास्तथैवच ॥ २६ ॥ यल्लब्धा पूर्वमब्दानां भानुभागं च
कारयेत् ॥ क्रमव्युक्रमभेदेन सलिखेद्दशांतरम् ॥ २७ ॥ पूर्णा-
यां कारकस्यैव केंद्रस्थानां दशा भवेत् ॥ ततः पणपरस्थानामा-
पोक्तिमदशां ततः ॥ जन्मांगं जन्मलग्नं च कालं होरा प्रश-
स्यते ॥ २८ ॥

अथ घटीलग्नमाह ।

घटीलग्नं प्रवक्ष्यामि शृणु त्वं द्विजसत्तम ॥ सूर्योदयात्समार-
भ्य जन्मकालावधि क्रमात् ॥ २९ ॥ याचित्या घटिका जाता
तन्मध्ये चार्कभाजिता ॥ एकैकघटिका विप्र एकैकलग्नसंज्ञकः
॥ ३० ॥ भानुस्तिष्ठेच्छिष्टघटीगणयेज्जन्मलग्नतः ॥ यावन्तिमोरा
शिलब्धं तद्राशिघटिकातनुः ॥ सूर्यादि यत्र ऋक्षे च जन्मवत्सं-
लिखेद्विज ॥ ३१ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे भा-
वहोरावर्णदघटीलग्नफलकथनं नाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

अथ घटीलग्नोदाहरणम्.

यथा लग्नं ३ । ८ । ४५ इष्टम् ६ । १७ कर्कलगाद्रणनीयम् मकरलग्नं
भवतीत्यर्थः ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे भावहोरावर्णदघटील-
गादिकथनं नाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

अथाऽऽरूढमाह ।

अधुना संप्रवक्ष्यामि राश्याखण्डपदं द्विज ॥ राशीनां द्वादशा-
नां तु यावदीशाश्रयो भवेत् ॥ १ ॥ संख्यामीशोदयाद्ये समा-
प्तस्तत्पदीक्यते ॥ राशिबृहत्पाराशरहोरादौ गणकैर्जनैः ॥ २ ॥

(७७)

बृहत्साम्यसंस्थेयसांशः ।

यावदूरं यस्य राशिस्तावत्संख्याक्रमेण वै ॥ अग्रे खगारूढपदं
जायते द्विजसत्तम ॥ ३ ॥ जनुर्लम्बाङ्गस्वामी यावदूरं हि तिष्ठति ॥
तावदूरं तदग्रे च लग्नारूढं च कथ्यते ॥ ४ ॥ यदि लग्नेश्वरः स्वर्क्षे
कलत्रे संस्थितोऽथवा ॥ आरूढलग्नमित्याहुर्जन्मलग्नं द्विजोत्तम ॥ ५ ॥
एवं तन्वादिभावानां भावारूढपदं भवेत् ॥ यत्र यत्र ग्रहा लग्ने तत्र
तत्र सुसंलिखेत् ॥ ६ ॥

उदारहणार्थमारूढकुंडलीमाह.			
घनारूढः १	के. १२	११	
शु.	लग्नारूढः		१०
भावारूढः	लाभारूढः	५	
पुत्रारूढः	पराक्रमारूढः		कर्मरूढः
कं. २			
	न्यायारूढः		
	सुप. बुध.	३	
			४
	रा.		श. ८
	जायारूढः		
४			
	मं. ५		
	मानुषारूढः		
	निधनारूढः		
		वृ. ७	
		मुखाारूढः	

अथारूढोदाहरणम्

यथा कर्कलग्नस्वामिनि
चंद्रएकादशस्थिते तस्मादे-
कादशगणनान्मीनलग्नमा-
रूढं भवतीत्यर्थ ॥

पराशर उवाच ।

अधुना संप्रवक्ष्यामि तन्वारूढफलं द्विज ॥ यस्य विज्ञान-
मात्रेण जायते कर्मसूचकः ॥ ७ ॥ यावदीशात्त्वयं राशिरित्युक्तं
मुनिभिः पुरा ॥ पदमारूढसंज्ञार्द्धितदारब्धविधिं द्विज ॥ ८ ॥

अथैकादशस्थानमाश्रित्य फलमाह ।

पदादेकादशे स्थाने शुभग्रहयुतेक्षिते ॥ लक्ष्मीवान्जायते
बालः प्रजावाञ्छीलसंयुतः ॥ ९ ॥ वित्तोपार्जनन्यायेन नीतिवा-
ञ्जायते सदा ॥ नरो न नास्तिको नूनं न तु शास्त्रविरुद्धकृत्

॥ १० ॥ पदादेकादशे विप्रः पापखेटयुतेक्षिते ॥ अन्यायोपार्जितं
विक्तं विरुद्धं शास्त्रमार्गतः ॥ ११ ॥ मिश्रैर्मिश्रफलं क्षेत्रमुच्च-
मित्रादिक्षेत्रगः ॥ बहुधा जायते लाभो यत्र यत्र द्विजांस्तम
॥ १२ ॥ आरूढालाभभवनग्रहः पश्येत्तु न व्ययं ॥ यस्य ज-
न्मनि सोऽपि स्यात्प्रबलो धनवानपि ॥ १३ ॥ दृष्टग्रहाणां बाहु-
ल्ये तदादृष्टग्रहिरितुंगगे ॥ सार्गले चापि तत्रापि बहर्गलसमागमं
॥ १४ ॥ शुभग्रहार्गले तत्र तत्राप्युच्चग्रहार्गले ॥ सुखानि स्वा-
मिना दृष्टे लग्नभाग्यादिकेन वा ॥ १५ ॥ जातस्य पुंसः प्राबल्यं
निर्दिशेदुत्तरोत्तराः उक्तयोगेषु ये खेटा द्वादशं तु न पश्यति ॥ १६ ॥

अथ द्वादशराशिमाश्रित्य फलमाह ।

पदारूढे व्यये विप्रः शुभपापयुतेक्षिते ॥ बाहुल्यव्ययमित्येवं
विशेषोपार्जनात्सदा ॥ १७ ॥ शुभग्रहे सुमार्गेषु कुमारार्त्तापखे-
चरैः ॥ मिश्रैर्मिश्रफलं वाच्यं यथालाभेषु पूर्ववत् ॥ १८ ॥ पदा-
रूढे व्यये शुके भानुस्वर्भानुवीक्षिते ॥ राजमूलाद्वयं वाच्यं चं-
द्रदृष्ट्या विशेषतः ॥ १९ ॥ पदारूढे व्यये सौम्ये शुभखेटयुते-
क्षिते ॥ ज्ञातिमध्ये व्ययो नित्यं पापदृक्कलहाद्वयः ॥ २० ॥ प-
दव्यये सुराचार्ये वीक्षिते चान्यखेचरैः ॥ करमूलाद्वयं वाच्यं
करव्याजेन वै द्विज ॥ २१ ॥ आरूढे द्वादशे सौरौ धरापुत्रेण
संयुते ॥ अन्यग्रहेक्षिते विप्रः भ्रातृमूलाद्धनव्ययं ॥ २२ ॥ पदेषु
द्वादशे स्थाने ये योगास्तान्वदाम्यहम् ॥ लाभभावेषु ये योगा
लाभयोगकराः सदा ॥ २३ ॥ पदेषु सप्तमे राहुग्रहवा संस्थिते
शिखी ॥ उदरव्यथायुतो बालः शिखिना पीडितेधिकं ॥ २४ ॥
पदे च सप्तमे केतुः पापखेटयुतेक्षिते ॥ साहसी श्वेतवेशी च
दीर्घलिङ्गी भवेन्नरः ॥ २५ ॥ पदे च सप्तमे स्थाने मुरुमुक्नि-

शास्त्राः ॥ एको द्वयं त्रयं तत्र लक्ष्मीवान्कारयेद्धवम् ॥ २६ ॥ तु-
 गर्हो सप्तमे खेटे शुभो वाप्यशुभः पदे ॥ श्रीमान्सोपि भवेन्नूनं
 सत्कीर्तिसहितो द्विज ॥ २७ ॥ ये योगाः सप्तमे भावे राहादिक-
 थितं मया ॥ ते योगा वित्तभावेषु द्यूनवच्चिंत्यते द्विज ॥ २८ ॥ उच्चो
 वाथहिरण्यं वा जीवो वा शुभएव वा ॥ एको बली धनगतःश्रियं
 दिशति देहिनः ॥ २९ ॥ ये योगाश्चपदे लग्ने यथावद्गतो मम ॥
 कारकांशस्य कुंडल्यां निर्बाधका विचिंतयेत् ॥ ३० ॥ आरूढाद-
 ष्टमे पापे सौरिःस्याच्छुभवर्जितः ॥ तथा वित्तालये पापे पूर्वव-
 ज्जायते फलम् ॥ ३१ ॥ आरूढाद्विंशते सौम्ये सर्वदेशाधिपो भवेत् ॥
 सर्वज्ञो यदि चेन्नस्यात्कविर्वादी च भार्गवः ॥ ३२ ॥ आरूढाकेंद्र-
 कोणेषु तथालाभपदे द्विज ॥ लग्नसप्तमराशिपदे सबले खेटसं-
 युते ॥ ३३ ॥ श्रीमांश्च जायते नूनं देशे विख्यातिवान् भवेत् ॥
 षष्ठाष्टमे व्यये स्थाने श्रीमान्स न भवेत्कदा ॥ ३४ ॥ पदाल्लग्न-
 सप्तमेवाकेंद्रेत्रिकोणोपचये ॥ सुवीर्यसंस्थिते खेटे भार्याभर्तृसुख-
 प्रदः ॥ ३५ ॥ एवं लग्नपदाद्विप्र पुत्रभवादि चिंतयेत् ॥ मित्रामि-
 त्रे विजानीयाद्द्वयभावेषु वै द्विज ॥ ३६ ॥ षष्ठाष्टमे व्यये खेटस्तत्त-
 द्भावेषु तिष्ठति ॥ यद्यद्भावेषु यद्वैरं लग्नारूढे विचिंतयेत् ॥ ३७ ॥ ल-
 ग्नारूढं दारपदं मिथः केंद्रगतं यदि ॥ लाभे वापि त्रिकोणे वा त-
 था राजवराधिपः ॥ ३८ ॥ आरूढः पुत्रमित्रैस्तु त्रिलाभकेंद्रगो
 यदि ॥ द्वयोर्मैत्री त्रिकोणेषु साम्यं द्वेषोन्यथा भवेत् ॥ ३९ ॥ एवं
 दारादिभावानामर्जयित्वारिमित्रता ॥ जातकद्वयमालोक्य चिंत-
 नीयं विचक्षणैः ॥ ४० ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशो
 आरूढफलकथनं नामएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

पराशर उवाच ।

अधुना संप्रवक्ष्याम्युपपदं च द्विजोत्तम ॥ यस्यविज्ञानमा-
ग्रेण जायते फलसूचकः ॥ १ ॥ पदारूढाद्वयस्थाने पदं चोपपदं
स्मृतं ॥ लग्नानुचरसंज्ञोपपदं च द्विजसत्तम ॥ २ ॥

उपपदस्थोपपदद्वितीये वा गुणविशेषफलमाह ।

पापाक्रान्ते पापयुते पापक्षे पापवीक्षिते ॥ पापसंबंधसंयोगे उप-
पदद्वितीयके ॥ ३ ॥ प्रव्रज्यायोगोविज्ञेयः संन्यासो भवति ध्रुवं ॥
तथा भार्याविरोधी स्यादथवा स्त्रीविनाशकृत ॥ ४ ॥ रविपापत्व-
नाद्यैव सिंहक्षे पापदे सति ॥ पूर्वोक्तं नो फलं ज्ञेयं जायते गृहि-
णीसुखं ॥ ५ ॥ मेघादिपापराशौ च संस्थिते दिवसाधिपे ॥ पूर्वो-
क्तं च फलं ज्ञेयं प्रव्रज्यादारनाशकः ॥ ६ ॥ उपपदे द्वितीये वा
शुभसंबंधदृष्टियुक् ॥ शुभक्षे शुभसंयोगे पूर्वोक्तफलदो भवेत् ॥ ७ ॥
उपपदे द्वितीये वा नीचांशे नीचखेटयुक् ॥ नीचसंबंधयोगे वा
प्रणीतादारनाशकृत ॥ ८ ॥ उच्चांशे उच्चसंस्थे वा उच्चसंबंधदृष्टि-
युक् ॥ बहुदारा भवेयुश्च रूपलक्षणसंयुताः ॥ ९ ॥ उपपदद्विती-
येपि युग्मक्षे मेषराशितः ॥ मिथुनेपि स्थिते विप्रबहुदारयुतो भवे-
त् ॥ १० ॥ उपपदे द्वितीयेपि स्वस्वामिखेटसंयुते ॥ उत्तरायुषि
निर्दारो भवत्येव न संशयः ॥ ११ ॥ वृषस्थे वा तुले वापि दैत्ये-
ज्ये दारकारके ॥ अन्यराशौ च वा विप्र निर्दार उत्तरायुषि ॥ १२ ॥
स्वराशौ संस्थिते खेटे नित्याख्ये दारकारके ॥ उत्तरायुषि निर्दारो
भवत्येव न संशयः ॥ १३ ॥ उपपदेशोपि तुंगक्षे नित्याख्येदा-
रकारके ॥ उत्तमकुलाहारलभो नीचस्थेपि विपर्ययः ॥ १४ ॥ शु-
भसंबंधयुक् दृष्टे उपपदे दारकारके ॥ सुंदरी लभ्यते भार्या भव्या
रूपवती द्विज ॥ १५ ॥ संबधे शनिगङ्गुभ्यामुपपदे च अनिर्दिष्ट ॥

(७५)

उक्तस्थानात्तद्विज्ञेयम् ॥

निर्दारकारके वापि शनिराहुयुतेक्षिते ॥ १६ ॥ अथ वाह्ययुतो
विप्र भार्या सहितो द्विज ॥ स्त्रीविनाशो भवेन्नूनं तथा स्त्रीपरि-
त्यागवान् ॥ १७ ॥ उपपदे च संयुक्तौ शिखिशुक्रौ द्विजोत्तम ॥
रक्तप्रदरोगार्ता जायते तस्य भामिनी ॥ १८ ॥ उपपदादि-
षु संयोगे बुधकेत्वोर्द्विजोत्तम ॥ अस्थिस्रावयुता बाला गृहे तस्य
न संशयः ॥ १९ ॥ रवीराहुस्तथा पंगुरुपपदे योगकार-
कः ॥ अस्थिज्वरवती बाला तप्तांगा च दिवानिशं ॥ २० ॥
उपपदे बुधकेतुभ्यां योगसंबंधके द्विज ॥ स्थूलांगी गृहिणी
तस्य जायते नात्र संशयः ॥ २१ ॥ उपपदे बुधक्षेत्रे भौमक्षे-
त्रे चाथवा द्विज ॥ मंदारौ संस्थितौ तत्र प्राणरोगार्तिपित्तयुक् ॥ २२ ॥
सौम्यारौ चान्यक्षेत्रे वा उपदिश्ये शनिर्युते ॥ कर्णरोगवती
बाला नेत्ररोगयुता तथा ॥ २३ ॥ कुजसौम्यौ चान्यक्षेत्रे
उपपदे द्विजोत्तम ॥ योगे स्वर्भानुदेवेज्यौ दंतार्ता गृहिणी भवेत्
॥ २४ ॥ उपपदे तु कन्यास्थे अन्यक्षेपि तथा द्विज ॥ शनिस्वर्भा-
नुयोगं च पंग्वंगी तस्य भामिनी ॥ २५ ॥ ये योगाः पूर्वकथिता
मया ते विप्रसत्तम ॥ शुभयुक् दृष्टिसंयोगे न भवेयुः फलप्रदाः ॥
॥ २६ ॥ लग्नादुपपदाद्वापि यो राशिः सप्तमो द्विज ॥ तन्नवांशा
राशयोंशाः स्वसप्तमतदंशकाः ॥ २७ ॥ तत्र पापे स्थिते दृष्टे उक्त-
योगफलं विदुः ॥ शनिः शुक्रस्तथा चांद्रः सप्तमांशग्रहेषु च ॥
त्रिक्रयोगकृते विप्र अपत्यरहितो नरः ॥ २८ ॥ पदोपपदलग्नेषु
पुत्रकारके द्विज ॥ पंचमस्थे गुरौ भानौ तत्र स्वर्भानुयोगकृत्
॥ २९ ॥ बहुपुत्रो भवेन्नूनं प्रतापी बलवीर्ययुक् ॥ प्रचंडविजयी विप्र
रिपुनिग्रहकारकः ॥ ३० ॥ उक्तस्थाने निशानाथे एकपुत्रो भवे-
द्विज ॥ उक्तस्थाने शुभे पापे पुत्रसौख्यं विलंबितं ॥ ३१ ॥ उक्त-

स्थाने कुजश्चाद्रिर्जायते च सपुत्रवान् ॥ परपुत्रयुतो वापि सहोद-
सुतवान् भवेत् ॥३२॥ उक्तस्थाने चोजराशौ बहुपुत्रप्रदो भवेत् ॥
मिथुने युग्मराशौ चेत्स्वल्पापत्यो भवेन्नरः ॥३४॥ ग्रहकमात्कुम्भि-
संज्ञे तदीशं पंचमांशतः ॥ सिंहाधीशे रवौ विप्र स्वल्पापत्यो भवे-
न्नरः ॥३५॥ उपपदे सिंहलग्ने निशानाथयुतेक्षितः ॥ स्वल्पप्रजो भवे-
द्विप्र तथा कन्याप्रजो भवेत् ॥३६॥ सुतभावनवांशाच्च तथापि पु-
त्रकारकात् ॥ अथ त्रिंशांशकुंडल्यां पंचमांशात्तदा द्विजः ॥३७॥ अतदी-
शाक्षितयेद्विप्र संततेर्योगमुत्तमम् ॥ एवं सर्वप्रकारेण चिंतनीयं सदा
बुधैः ॥ ३८ ॥ उपपदे शनीराहुभ्रातृस्थौ भ्रातृनाशकृत् ॥ एक-
दशे ज्येष्ठभ्रातृस्त्वृतीये च कनिष्ठकम् ॥ ३९ ॥ उपपदेकादशस्थाने
तृतीये दानवेज्यके ॥ व्यवहितार्थनाशः स्याद्यथा संभवति द्विज
॥४०॥ लग्ने वापि लये वापि दैत्याचार्ययुतेक्षिते ॥ व्यवहितांगना-
शः स्यान्निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ ४१ ॥ तृतीयैकादशे विप्र कुजेज्य-
बुधचंद्रमाः ॥ भ्रातृबाहुल्यता वाच्या प्रतापी बलवत्तरः ॥४२॥
शनेरसंयुते दृष्टे तृतीयैकादशे द्विज ॥ कनिष्ठज्येष्ठयोर्नाशं भिन्न-
स्थे भिन्नभावहृत् ॥ ४३ ॥ भ्रातृस्थाने युते सौरी लाभस्थे वा तृ-
तीयगे ॥ स्वस्य माता स्वस्तिमती अन्यन्नश्यति वै द्विज ॥४४॥
तृतीयैकादशे केतुर्बाहुल्यं भगिनीसुतं ॥ भ्रातृस्वल्पसुखं तस्य
निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ ४५ ॥ सप्तमे द्वादशे स्थाने सौहिकेययुते-
क्षिते ॥ ज्ञानवांश्च भवेद्बालो बहुभाग्ययुतो द्विज ॥४६॥ सप्तमेशा-
द्वितीयस्थे पुच्छनाथयुतेक्षितोऽस्तब्धवाग् जायते बालस्तथा स्व-
ल्लितवाग् द्विज ॥४७॥ आरूढे शत्रुभावस्थे पापस्थे शुभवर्जिते ॥
शुभसंबंधरहिते चोरो भवति निश्चिता ॥४८॥ आरूढे वापि सौम्येऽपि
सर्वदेशाधिपो भवेत् ॥ सर्वज्ञस्तत्र जीवः स्यात्कषिर्वादी च भार्य-

(७६)

वृत्त्यापन्नस्योत्तमः ।

वः ॥ ४९ ॥ आरूढेपि पदे वापि धनस्य शुभस्वेचरे ॥ सर्वद्रव्या-
धिपो धीमाञ्जायते द्विजसत्तम ॥ ५० ॥ उपपदाद्धनपो यत्र वर्तते
तस्य वित्तमे ॥ पापस्वेचरसंयुक्ते चौरा भवति निश्चितं ॥ ५१ ॥
सप्तमेशाद्वितीये च राहुस्थे मूक एव च ॥ खलस्थिते यदा विप्र
दत्तानामधिकं भवेत् ॥ ५२ ॥ शिखिना वातव्याधिः स्याद्यद्वास्या-
दस्फुटोक्तवान् ॥ तत्र नानाग्रहैर्योगे सिद्धं फलमुदाहरेत् ॥ ५३ ॥
सप्तमेशाद्वितीये च छायासूनुयुतेद्विज ॥ गौरः श्यामो नीलपीतो
ज्ञायते बुद्धिमात्रैः ॥ ५४ ॥ अमात्यानुचराद्विप्र देवभक्तिं विचिंत-
येत् ॥ नीचत्वादेव नीचत्वं शुभपापाच्छुभाशुभं ॥ ५५ ॥ कारकां-
शे पापस्वर्गैः पापांशे पापयोगकृत् ॥ पापवर्गे शुभैर्हीने जायते
परजातवान् ॥ ५६ ॥ कारकांशे भवेत्पापो न ज्ञेयः परजातकः ॥ अ-
न्येषां पापस्वेतानां योगं घटत्वमाप्नुयात् ॥ ५७ ॥ अथ वा रंघ्रमे
पापे नायं योगो विचिंत्यते ॥ शनिराहुयुतौ यत्र शनिराहोः क्षेत्र-
के द्विज ॥ ५८ ॥ परजातः प्रसिद्धोस्ति ह्यन्येभ्यो गुप्त एव च ॥
शुभवर्गे यदा खेटो वर्गोक्तानां यथा द्विज ॥ ५९ ॥ जारजः कथ-
नमात्रे न तु जारज इत्यपि ॥ यत्र कुत्रापि स्वोच्चे द्वौ कुलमुख्यो भ-
वेन्नरः ॥ ६० ॥ आदिषट्कं च पर्यन्ता ग्रहाः सौख्यं विचिंतयेत् ॥
सारं सारमहं वक्ष्ये तवाग्रे द्विजसत्तम ॥ ६१ ॥

अस्योदाहरणम् ।

जन्मलम्भाद्वादशस्थानाधिपीतबुधः तस्य
पदमुपपदसंज्ञम् । अत्र तु मिथुनलम्भमागतं एवं
सर्वत्र ज्ञेयम् ।

उपपदकुंडलीमाहः			
४	च. २		
मं. ५	सू. ३३	पू. १	
६ रा.	के. १२		
गु. ७	५		११
श. ८	३०		

अथ कारकमारकादिविचारमाह ।

पंचमं नवमं चैव विशेषधनमुच्यते ॥ चतुर्थं दशमं चैव विशेषं सुखमुच्यते ॥ १ ॥ चंद्रभानू विनासर्वे मारके माग्काधिपाः ॥ षष्ठाष्टमव्ययेशास्तु राहुः केतुस्तथैव च ॥ २ ॥ केंद्राधिपतयः सौम्याः शुभं नैव दिशति चाक्रूरा नैवाशुभं कुर्युः कोणपौ शुभदायकौ ॥ ३ ॥ धनेशो हि व्यये यश्च संयोगात्फलदो मर्तो ॥ लाभारि अधिपाः पापा रंघेशो न शुभप्रदः ॥ ४ ॥ जायाकुटुंबकावीशौ मारकौ परिकीर्तितौ ॥ क्रूराः केंद्राधिपा भूपाक्षीणचंद्रौ रविस्तथा ॥ ५ ॥ शनिर्भौमश्च विज्ञेयाः प्रबलान्युत्तरोत्तराः ॥ लग्नांबुधूनकर्माणि प्रबलान्युत्तराणि हि ॥ ६ ॥ सुतधर्मौ तथा स्थानौ प्रबलौ चोत्तरोत्तरो ॥ लाभारित्रितयस्थाने त्वधोधः प्रबलं भवेत् ॥ ७ ॥ पुनर्मार्कयोर्मध्ये ह्युत्तरं प्रबलं मतं ॥ भाग्यस्थानाद्व्ययं ग्रंथं तस्माच्चैवाशुभं वदेत् ॥ ८ ॥ एतत्स्थानानुसारेण ग्रहाणां मानमाल्लिखेत् ॥ चंद्रचांद्री गुरुसितौ केन्द्रदोषोत्तरोत्तरं ॥ ९ ॥ तथैव च ग्रहाः क्रूरा बलं चैवोत्तरोत्तरं ॥ भाग्येशः सर्वदा सौम्यो न क्रूरः फलदायकः ॥ १० ॥ पुत्राधिपोपि शुभदः क्रूरोपि सुखदः स्मृतः ॥ त्रिलाभरिपुमृत्यूनां पतयो दुःखदायकाः ॥ ११ ॥ शुभापि शुभदो नैव दशायोगे चरोपि वा ॥ अष्टमाधिपतिर्दोषस्तुला मेषे न हि क्वचित् ॥ अलौषष्ठाष्टदोषो न वृषभोपि न दोषभाक् ॥ १२ ॥ यद्यद्भावगतो राहुः केतुश्च जनने नृणां ॥ यद्यद्भावेशसंयुक्तस्तत्फलं प्रदिशेदलम् ॥ १३ ॥

अथ मेषलग्नम् ।

मंदसौम्यसिताः पापाः शुभौ गुरुदिवाकरो ॥ न शुभं योगमात्रेण प्रमवेच्छनिजीवयोः ॥ १४ ॥ परतंत्रेण जीवस्य पापक-

(७८)

वृक्षराश्याहोराश्याः ।

मांषि निश्चितं ॥ कविः साक्ष्यनिहंतास्यान्मारकत्वेन लक्षितः
॥ १५ ॥ मंदादयो निहंतारो भवेयुः पापिनो ग्रहाः ॥ शुभाशुभ-
फलान्येवं ज्ञातव्यानि क्रियोद्भवैः ॥ १६ ॥

अथ वृषलक्षम् ।

जीवशुक्रेंदवः पापाः शुभौ शनिदिवाकरौ ॥ राजयोगकरः सा-
क्षादेक एव रवैः सुतः ॥ १७ ॥ जीवादयो ग्रहाः पापाः सन्ति मा-
रकलक्षणाः ॥ बुधस्तत्र फलान्येवं ज्ञेयानि वृषजन्मनः ॥ १८ ॥

अथ मिथुनलक्षम् ।

भौमजीवारुणाः पापा एक एव कविः शुभः ॥ शनैश्चरेण जीवस्य
योगो मेषभवो यथा ॥ १९ ॥ नायं शशी निहंता स्याद्वर्ण पा-
पनिष्फलम् ॥ ज्ञातव्यानि द्वंद्वजस्य फलान्येतानि सूरिभिः ॥ २० ॥

अथ कर्कलक्षम् ।

भार्गवेंदुसुतौ पापौ भूसुतांगिरसौ शुभौ ॥ एक एव ग्रहः सा-
क्षाद्रसुतो योगकारकः ॥ २१ ॥ निहंता रविजन्ये तु मानिनो मा-
रकाह्वयाः ॥ कुलीरसंभवस्यैव फलान्युक्तानि सूरिभिः ॥ २२ ॥

अथ सिंहलक्षम् ।

रोहिणेयः सुतौ पापौ कुजजीवौ शुभावहौ ॥ प्रभवेद्योगमात्रेण
न शुभं गुरुशुक्रयोः ॥ २३ ॥ घ्नंति सौम्यादयः पापा मारकत्वेन
लक्षिताः ॥ एवं फलानि वेद्यानि सिंहे यस्य जनुर्भवेत् ॥ २४ ॥

अथ कन्यालक्षम् ।

कुजजीवेंदवः पापा एक एव भृगुः शुभः ॥ भार्गवेंदुसुतावेव
भवेतां योगकारकौ ॥ २५ ॥ निहंता कविरन्ये तु मारकास्तु कुजा-
दयः ॥ प्रतीक्षेत फलान्युक्तान्येवं कन्याभवेद्युधैः ॥ २६ ॥

अथ तुलालम् ।

जीवार्कमहिजाः पापाः शनैश्चरबुधौ शुभौ ॥ भवेतां राजयो-
गस्य कारकौ चंद्रतत्सुतौ ॥ २७ ॥ कुजो निहंति जीवाद्याः परे
मारकलक्षणाः ॥ निहंतारः फलान्येवं काव्यो न तु तुलामवः ॥ २८ ॥

अथ वृश्चिकलम् ।

सौम्यभौमाः सिताः पापाः शुभौ गुरुनिशाकरोः ॥ सूर्यचंद्रमसा-
वेवं भवेतां योगकारकौ ॥ २९ ॥ जीवो निहंता सौम्याद्या हंतारो
मारकाह्वयाः ॥ तत्तत्फलानि विज्ञेयान्येवं वृश्चिकजन्मनः ॥ ३० ॥

अथ धनुर्लम् ।

एक एव कविः पापः शुभौ सौम्यदिवाकरोः ॥ योगो भास्करसौ-
म्याभ्यां निहंता भास्वतः सुतः ॥ ३१ ॥ प्रंति शुक्रादयः पापा
मारकत्वेन लक्षिताः ॥ ज्ञातव्यानि फलान्येवं चापजस्य म-
नीषिभिः ॥ ३२ ॥

अथ मकरलम् ।

कुजजीवेंदवः पापाः शुभौ भार्गवचंद्रजौ ॥ स्वयं चैव नि-
हन्ता स्यान्मंदो भौमादयः परे ॥ ३३ ॥ तल्लक्षणानि हंतारः
कविरेकः सुयोगकृत् ॥ ज्ञातव्यानि फलान्येवं विबुधैर्मृग-
जन्मनः ॥ ३४ ॥

अथ कुंभलम् ।

जीवचंद्रकुजाः पापा एको दैत्यगुरुः शुभः ॥ राजयोगकरो
भौमः कविश्चैव बृहस्पतिः ॥ ३५ ॥ निहंता प्रंति भौमाद्या मार-
कत्वेन लक्षिताः ॥ एवमेव फलान्यूह्यान्येतानि घटजन्मनः ॥ ३६ ॥

अथ मीनलम् ।

मंदशुक्रांशवः पापाः सौम्यो भौमविधू शुभौ ॥ महीमुतगु-

वीर्येणैव कारणेनैव भूसुतः ॥ ३७ ॥ मारकान्कारकान्वीक्ष्य मंदज्ञौ
 ब्रूति पापिनः ॥ इत्यूह्यानि फलान्येवं बुधेस्तु ज्ञषजन्मनः ॥ ३८ ॥
 एतच्छास्त्रानुसारेण मारकान्निर्दिशेद्बुधः ॥ चंद्रसूर्यौ विना सर्वे मा-
 रकाः परिकीर्तिताः ॥ ३९ ॥ स्वदशायां स्वभुक्तौ च नराणां नि-
 धनं नहि ॥ कचिद्दशायामिच्छन्ति स्वभुक्तौ न कदाचन ॥ ४० ॥
 इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे कारकमारकादिविचार-
 कथनं नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

अथ द्वादशभावनिरीक्षणमाह ।

तनोरूपं च ज्ञानं च वर्णं चैव बलाबलम् ॥ शीलं वै प्रकृति-
 श्चाथ तनुस्थानान्निरीक्षयेत् ॥ १ ॥ धनस्यापि कुटुंबस्य मृत्युजा-
 लममित्रकं ॥ धातुरत्नादिकं सर्वं धनस्थानान्निरीक्षयेत् ॥ २ ॥
 विक्रमं भृत्यभ्रात्रादि उपदेशप्रयाणकम् ॥ पित्रोर्वै मरणं विद्याहु-
 श्विक्याच्चनिरीक्षयेत् ॥ ३ ॥ वाहनस्याथ बंधूनां मातृसौख्यादि-
 कानपि ॥ निधिक्षेत्रगृहं चापि हर्म्यारामादिकानपि ॥ ४ ॥ धर्म-
 स्य विमलस्थानं पातालाच्चनिरीक्षयेत् ॥ यंत्रमंत्रौ तथा विद्या बु-
 द्धेश्चैव प्रबंधकाः ॥ पुत्रराज्यापभ्रंशादि पश्येत्पुत्रालयाद्बुधः ॥ ५ ॥
 मातुलांतकशंकानां शत्रूंश्चैव व्रणादिकान् ॥ सपत्नीमातरश्चापि
 ह्यरिस्थानान्निरीक्षयेत् ॥ ६ ॥ जाया मध्यप्रयाणं च व्ययभावं
 तथा निशि ॥ मरणं च स्वदेहस्य जायाभावान्निरीक्षणं ॥ ७ ॥
 ऋणदानग्रहणयोगुदे चैवांकुरादयः ॥ गत्यनुक्तादिकं सर्वं पश्ये-
 द्रंघ्राद्विचक्षणः ॥ ८ ॥ हर्म्यं धर्मश्च श्यालश्च भ्रातृपत्न्यादयस्त-
 था ॥ तीर्थयात्रादिकं सर्वं धर्मस्थानान्निरीक्षयेत् ॥ ९ ॥ राज्यं
 चाकाशवृत्तिं च मानं चैव पिता तथा ॥ प्रवासस्य ऋणस्यापि
 व्योमस्थानान्निरीक्षणं ॥ १० ॥ नानावस्तुभवस्यापि पुत्रजाया-

दिकानपि ॥ रिपूणां रिपवश्चैव भवस्थानाग्निराक्षयम् ॥ ११ ॥
व्ययं च वैरिवृत्तातं रिष्फमंत्यादिकं तथा ॥ एवं भावफलं सम्यक्
तत्तत्संज्ञानपूर्वकम् ॥ १२ ॥ व्ययाच्चैव हि ज्ञातव्यं वेति सर्वत्र बु-
द्धिमान् ॥ यो यो भावपतिर्नष्टस्त्रिकेशाद्यैश्च संयुतः ॥ भावं न वी-
क्षते सम्यग्रग्रहो वापि मृतो यदा ॥ १३ ॥ स्थविरो वा भवेत्खेटः
सुप्तो वापि प्रपीडितः ॥ तदा तद्भावजं सौख्यं नष्टं ब्रूयाद्विशंकितः
॥ १४ ॥ यदा सौम्यग्रहैर्दृष्टो भावो भावेशसौम्ययुक् ॥ युवा प्रबु-
द्धराजस्थः कुमारो वापि तद्भवेत् ॥ १५ ॥ ईशक्षणवशात्तत्र भाव-
सौख्यं वदेद्बुधः ॥ शुक्रः शुक्रश्च नेत्रश्च चंद्रमा मनसस्तथा
॥ १६ ॥ आत्मा वै दिनरुत्तत्र जीवो जीवितसौख्यकम् ॥ क्रोधः
पराक्रमो भौमो बुधो बालत्वधीमतः ॥ १७ ॥ शनिर्दुःखप्रदानाच्च
प्रपदः पार्श्वकस्तथा ॥ १८ ॥ राहुरैश्वर्यकं विद्धि मुखनाभिपद-
स्तलः ॥ शिरो नेत्रे तथा कणं नासा चापि कपोलकौ ॥ १९ ॥
हनूमुखं तथा वाच्यं कंठांसौ बाहुकौ तथाः ॥ पार्श्वं बाहुद्वये चैव
क्रोडे नाभौस्तथैव च ॥ २० ॥ वस्तिर्लिंगगुदे वृष्णावूरू जानू च
जंघके ॥ पदेति चैव सर्वांगे संस्थां ब्रूयुर्विचक्षणाः ॥ २१ ॥ लग्ने
तत्कालद्रेष्काणे शिरादि परिकल्पयेत् ॥ तस्माद्यस्मिन्स्थितः स्वे-
टस्तत्र चिह्नं स्फुटं वदेत् ॥ २२ ॥ एवं भेदानुभेदेन सर्वत्रैवोपल-
क्षयेत् ॥ संक्षेपेणैतदुदितमन्यद्बुद्धयनुसारतः ॥ २३ ॥

अथ प्रथमभावफलम् ।

देहाधिपः पापयुतोऽष्टमस्थो व्ययारिगोऽवांगसुखं निहन्ति ॥
सर्वत्र भावेषु च योजनीयमेवं बुद्धेर्भाववशात्फलं हि ॥ २४ ॥
एवं तृतीयेपि च सप्तमेपि फलं विमृश्य कृतिभिः प्रयत्नात् ॥ तथा
व्यये मित्रगृहे रिपो मृते स्थिते विलम्बाधिपतौ फलं स्यात् ॥ २५ ॥

पापो विलग्नाधिपतिर्विलग्रे चन्द्रे विलग्रे यदि बालकः स्यात् ॥ तदाऽतिरोगं स हि केंद्रसंस्थत्रिकोणलाभेषु गदं निहति ॥ २६ ॥ बलो न तामेव तु पापवत्तामेतस्य वित्तं फलमानुरूप्यताम् ॥ नी-
चारिसूर्यस्य गृहेषु तिष्ठन् स्वक्षादिगृक्षादिगृहत्रये च ॥ २७ ॥ देहाधिपश्चंद्रगृहाधिपो वा तृतीयरिष्फारिगतो बलः स्यात् ॥ नी-
चास्तगद्व्यष्टगृहे स्थितो वा काश्यं शरीरेऽतिगदं करोति ॥ २८ ॥ लग्नाधिपो वा जीवो वा शुक्रो वा यदि केंद्रगः ॥ तस्य पुत्रस्य दी-
र्घायुर्धनवान् राजवल्लभः ॥ २९ ॥ लग्नाधिपोन्नतबलैश्च शुभैर्नवके-
न दृष्टस्य ॥ केंद्रस्थिते शुभावलोक्ये मृत्युहीनेपि दीर्घायुः ॥ ३० ॥ केन्द्रत्रिकोणेषु न यस्य पापे लग्नाधिपे सुरगुरुश्चतुरष्टमस्थः ॥
भुक्त्वा सुखानि विविधानि च पुण्यकर्मा जीवेत्तु वर्षशतमेव वि-
मुक्तरोगः ॥ ३१ ॥ लग्नेशे चरराशिस्ये शुभग्रहनिरीक्षिते ॥ की-
र्तिश्रीमान्महाभोगी देहपुष्टिसमन्वितः ॥ ३२ ॥ जीवः शुक्रो बु-
धश्चन्द्रो लग्ने शशिसमन्वितः ॥ लग्नात्केंद्रगतश्चैव राजलक्षणसं-
युतः ॥ ३३ ॥ लग्ने राहुसमायुक्ते लग्ने सोमनिरीक्षिते ॥ लग्नांशे
मंदसूरीचेजातश्च यमलो भवेत् ॥ ३४ ॥ जातो नरो बालवेष्टीवि-
तांगो लग्ने फणिर्मन्दसमन्वितश्च ॥ लग्ने च पाश्वे द्वितये च पापै-
र्निरीक्षिते जीवबुधेदुःशुक्रैः ॥ ३५ ॥ रविचंद्रौ चह्येकस्थावेकांशक-
समन्वितौ ॥ त्रिमात्रा च त्रिभिर्मासैर्भ्रात्रा पित्रा च पोषितः ॥ ३६ ॥

अथ द्वितीयभावफलम् ।

शुकेण युक्तो यदि नेत्रनाथः शुक्रस्य वाक्षादिग्रहत्रयस्य ॥
संबंधवान्स्याद्यदि देहपेन नेत्रं विधत्ते विपरीतभावम् ॥ ३७ ॥
तत्र स्थितो चंद्रवीं निशाध्यं जात्यं यतां नेत्रपदेहपाकाः ॥ पेत्र-
क्ष्णनाथेन युतास्तदाध्यं कुर्वन्ति मात्रादिफलं तथेष्टम् ॥ ३८ ॥ दो-

षष्ठ्य च सर्वत्र स्वोच्चस्वर्गगतोग्रहः ॥ षडादित्रयसंस्थाश्लो-
 द्विना दोषकृच्छ्रुभः ॥ ३९ ॥ वागीशवाग्रग्रहाधीशौ षडादित्रय-
 संस्थितौ ॥ मूकतां कुरुतोप्येव पितृमातृगृहाविपाः ॥ ४० ॥
 वागीशवाग्रग्रहाधीशा युतास्ते त्रयसंस्थिताः ॥ कुर्वन्ति तेषां मूक-
 त्वमेवमूह्यं मनीषिभिः ॥ ४१ ॥ कुटुंबकारकाः केन्द्रत्रिकोणेषु गता
 ग्रहाः ॥ सकुटुंबकलत्रेशाः कलत्रं वा कुटुम्बकम् ॥ ४२ ॥ पश्यं-
 ति च द्वयस्था वा यावत्तावत्प्रमाणकम् ॥ कलत्रं निर्दिशेत्प्राज्ञोऽ-
 थवा तेषां च नो वदेत् ॥ ४३ ॥ विद्याधिपो जीवबुधावविद्यामरि-
 त्रयस्थौ कुरुतोथ तौ चेत ॥ केन्द्रत्रिकोणस्थग्रहोच्चसंस्थौ प्रयच्छ-
 तां द्रागनवद्यविद्याम् ॥ ४४ ॥ एवं बुधस्यांगिरसः षडादित्रय-
 स्थितौ नीचग्रहोरिनाथः ॥ केन्द्रत्रिकोणस्थग्रहोच्चसंस्थौ धनाभि-
 वृद्धिः कुरुतस्तदैव ॥ ४५ ॥ धनाधिपो गुरुर्यस्य धनराशिस्थितो
 यदि ॥ भौमेन सहितो वापि धनवान् स नरोभवेत् ॥ ४६ ॥ ध-
 नेशो लाभराशिस्थे लाभेशे वा धनं गते ॥ तावुभौ केन्द्रराशिस्थौ
 धनवान्स नरोभवेत् ॥ ४७ ॥ धनेशे केन्द्रराशिस्थे लाभेशे तन्नि-
 कोष्पगे ॥ गुरुशुकयुते दृष्टे धनलाभमुदीरयेत् ॥ ४८ ॥ वित्तेशे
 रिषुभावस्थे लाभेशे तद्वते यदि ॥ वित्तलाभौ पापयुक्तौ दृष्टे नि-
 र्धन एव सः ॥ ४९ ॥ वित्तलाभाधिपौ द्विस्थे पापस्वेचरसंयुते ॥
 जन्मप्रभृतिदारिद्र्यं भिक्षान्नं लभते नरः ॥ ५० ॥ षष्ठाष्टमव्य-
 यस्येषु धनलाभाधिपौ स्थितौ ॥ लाभे कुजे धने राहौ राजदंडादन-
 क्षयस्य ॥ ५१ ॥ लाभे जीवे धने शुके तदीशे शुभसंयुते ॥ व्यये
 शुभग्रहयुते धर्ममूलादनव्ययम् ॥ ५२ ॥ कुटुम्बराशेरधिपः स-
 सौम्ये केन्द्रे सौम्ये च सुहृद्द्वी वा ॥ सौम्यक्षयुक्तो यदि जातपु-
 ष्पः कुटुम्बराशेरधिपः ॥ ५३ ॥ कुटुम्बस्थे परमोद्युक्ते

देवेंद्रपूज्ये च समीक्षिते वा ॥ तथाविधे तद्भवनेऽभिजातः सहस्र-
 रक्षो भुवनप्रतापी ॥ ५४ ॥ तन्नाथे भृगुणा बुधेन सहिते पाराव-
 तांशे तथा ॥ स्वोच्चे सुहृदंगगृहे धनपतौ स्वस्थानकोलाहलः ॥
 ॥ ५५ ॥ कुटुंबराशिस्थपतौ यदि स्याद्भृगौ बुधे तादृशभावनाथे ॥
 स्वोच्चे सुहृत्क्षेत्रगतेऽथवा स्यात्परोपकारी जनरक्षकः स्यात् ॥ ५६ ॥
 नेत्रेशे बलसंयुक्ते शोभनाक्षो भवेन्नरः ॥ षष्ठाष्टमव्यये युक्ते नेत्रे
 वैकल्यमादिशेत् ॥ ५७ ॥ धनेशे पापसंयुक्ते धने पापसमन्विते ॥
 असत्यवादी पिशुनः पवनव्याधिसंयुतः ॥ ५८ ॥

अथ तृतीयभावफलम् ।

सभौमो भ्रातृभावेशः षडादित्रयसंस्थितः ॥ भ्रातृक्षेत्रगतो
 वापि भ्रातृभावं विनिर्दिशेत् ॥ ५९ ॥ तौ पापयोगतः पापक्षेत्र-
 योगेन वा पुनः ॥ उत्पाद्य सहजान्सद्यो निहंता शास्त्रनिश्चयात्
 ॥ ६० ॥ स्त्रीग्रहो भ्रातृभावेशः स्त्रीग्रहो भ्रातृगोऽपि वा ॥ भगि-
 नी स्यात्तदा भ्राता पुंगृहे पुंग्रहो यदि ॥ मिश्रे मिश्रफलं चात्र
 बलबलविनिर्णयः ॥ ६१ ॥ नाशस्थितौ सोदरनाथभौमेः
 पापेक्षिते सोदरनाथमाहुः ॥ पापेक्षितौ पापसमागमौ वा त्रिस-
 र्वविद्याप्रविनाशहेतुः ॥ ६२ ॥ भ्रातृभे कारके वापि शुभयुक्तनि-
 रीक्षिते ॥ भावे वा बलसंपूर्णे भ्रातृणां वर्धनं भवेत् ॥ ६३ ॥ केंद्र-
 त्रिकोणगे वापि स्वोच्चमित्रस्ववर्गगे ॥ नाथे वा कारके वापि आ-
 तृलभं वदेद्बुधः ॥ ६४ ॥ भ्रातृभे बुधसंयुक्ते तदीशे चंद्रसंयुते ॥
 कारके मंदसंयुक्ते भगिन्येकाग्रतो भवेत् ॥ ६५ ॥ पश्चात्सहोदरेऽ-
 प्येतत्तृतीयस्तु मृतं भवेत् ॥ कारके राहुसंयुक्ते विक्रमेशस्तुनीचगः
 ॥ ६६ ॥ पश्चात्सहोदराभावात्पूर्वस्तु त्रयकृद्भवेत् ॥ भ्रातृस्थाना-
 विषे केन्द्रे कारके त्रिकोणगे ॥ ६७ ॥ जीनेन सहितस्त्रोच्चे संख्या

द्वादश सोदराः ॥ ६८ ॥ अयं तृतीयगर्भश्च प्रथमाच्च तृतीयके ॥
सप्तमश्चैव नवमद्वादशश्च मृतिप्रदः ॥ ६९ ॥ शेषाः सहोदरादी-
र्घाः षड्भार्या यमलो भवेत् ॥ व्ययेन युते भौमे गुरुणा
सहितोऽपि वा ॥ ७० ॥ भ्रातृस्थाने शशियुते सप्तसंख्यास्तु
सोदराः ॥ एतेषां द्विप्रजानाथः शुक्रयुक्तेक्षितेन हि ॥ ७१ ॥

अथ चतुर्थभावफलम् ।

गेहाधिनाथेन युते तु गेहे देहाधिपेनापि गृहाभिलब्धिः ॥
युते षडादौ तु विपर्ययः स्याद्देहाधिपे देहपतौ च तद्वत् ॥ ७२ ॥
केंद्रत्रिकोणेषु शुभग्रहेण युते समीचीनगृहाभिलब्धिः ॥ क्षेत्रस्य
चिंता सदनधिपेन जीवेन चिंता तु सुखस्य कार्या ॥ ७३ ॥ दि-
व्यांगनावहनवस्तुभूषाचिंता तु कार्या भृगुणा बुधेन्द्रैः ॥ तमः
शनिभ्यामभिचिंत्यमायुरर्केण तातः शशिनान्न माता ॥ ७४ ॥
बुधेन बुद्धिः सदनक्षसंस्थां गतेन सप्तेशयुतेन च स्यात् ॥ केंद्र-
त्रिकोणेषु गतेषु सप्त प्रपश्यता वापि स्वतुंगगेन ॥ ७५ ॥ स्वकी-
यस्वांशगे स्वोच्चे सुतस्थानस्थितो यदि ॥ सुखवाहनवृद्धिः स्या-
च्छ्रवभेर्यादिवाद्ययुक् ॥ ७६ ॥ विचित्रसौधप्राकारं मंडितं गृह-
मादिशेत् ॥ कर्माधिपेन सहिते नाथे चंद्रार्कसूनुना ॥ ७७ ॥ बंधु-
स्थानेश्वरे सौम्यशुभग्रहनिरीक्षिते ॥ शशिजे लग्नसंयुक्ते बुधपू-
ज्यो भवेन्नरः ॥ ७८ ॥ मातृस्थाने शुभयुते तदीशे स्वोच्चराशिगे ॥
कारके बलसंयुक्ते मातृदीर्घायुरादिशेत् ॥ ७९ ॥ स्वतुंगसंस्थे
हिबुकाधिनाथे स्वर्क्षे त्रिभे मित्रगृहे स्थिते च ॥ शुभेन दृष्टे शुभ-
संयुते च क्षेत्राभिवृद्धिं प्रवदेन्नराणाम् ॥ ८० ॥ सुखेशे केंद्र-
भावस्थे तथा केंद्रे स्थितो भृगुः ॥ शशिजे स्वोच्चराशिस्थे विद्वा-
न्पंडित एव सः ॥ ८१ ॥ सुखे मंदे रवियुते चंद्रो भाग्यगतो यदि ॥

लाभस्थानगते भौमे गोमहिष्यादिलाभकृत् ॥ ८२ ॥ चरग्रहस-
मायुक्ते सुखे तद्राशिनायके ॥ षष्ठे भौमे व्ययगते मूकत्वं प्राप्नुते
नरः ॥ ८३ ॥ लाभस्थानाधिपे सौम्ये सुखेशे नीचराशिगे ॥ कारके
व्ययराशिस्थे सुखेशे लाभसंयुते ॥ ८४ ॥ द्वादशे वत्सरे प्राप्ते
नरवाहनलाभकृत् ॥ वाहने रविसंयुक्ते स्वोच्चे तद्राशिनायके ८५ ।
युते शुक्रेण संयुक्ते द्वात्रिंशे वाहनं भवेत् ॥ कर्मेशेन युते बंधुना-
शे तुंगांशसंयुते ॥ ८६ ॥ द्विचत्वारिंशके प्राप्ते नरो वाहनभागभ-
वेत् ॥ लाभेशे सुखराशिस्थे सुखेशे लाभसंयुते ॥ द्वादशे
वत्सरे प्राप्ते नरवाहनलाभकृत् ॥ ८७ ॥

अथ पंचमभावफलम् ।

षडादित्रयसंस्थे तु सुताधीशे त्वपुत्रता ॥ केंद्रत्रिकोणसंस्थे तु
पुत्रलाभाभिसम्भवः ॥ ८८ ॥ सत्पुत्रलाभः सुतपे सुरेज्ये शुभेषु
गेहेषु गते च भानौ ॥ एकः स्थिरः स्यात्सुत एक एव स्थितः
शुभः केंद्रनवात्मजस्थे ॥ ८९ ॥ पितापि चिंत्यो नवमे सुतक्षे एवं
विवं चिंतनमूहनीयम् ॥ ९० ॥ क्षेत्रस्य कारको भौमः कर्मस्थानं
ऽप्ययं विधिः ॥ अस्तंगते पंचमेशे पापाक्रांते च दुर्बले ॥ ९१ ॥
षष्ठे नीचे सुताधीशे काकबंध्या विशेषतः ॥ षष्ठस्थाने सुताधीशो
लज्जेशे कुजवेशमनि ॥ म्रियते प्रथमापत्यं काकबंध्यात्वमाप्नुयात्
॥ ९२ ॥ सुताधीशो हि नीचस्थः षडादित्रयसंस्थितः ॥ काकबंध्या
भवेन्नारी सुते केतुबुधौ यदि ॥ ९३ ॥ सुतेशो नीचगो यत्र सुत-
स्थानं न पश्यति ॥ तत्र सौरिबुधौ स्यातां काकबंध्यात्वमाप्नुयात्
॥ ९४ ॥ भाग्येशो मूर्तिवर्ती च सुतेशो नीचगो यदि ॥ सुते केतु-
बुधौ स्यातां सुतं कष्टादिनिर्दिशेत् ॥ ९५ ॥ षडादित्रयसंस्थोऽपि
नीचो वाऽप्यसिस्थितः ॥ पापक्रांते सुतस्थाने पुत्रं कष्टादिनि-

दिशेत् ॥ ९६ ॥ पुत्रस्थाने बुधक्षेत्रे मंदक्षेत्रेऽथवा पुनः ॥ मंदेमा-
 चयुते दृष्टे तदा दत्तादयः सुताः ॥ रविचन्द्रौ यदैकस्थावेकांशकसम-
 न्वितौ ॥ ९७ ॥ त्रिमात्राभिरसौ भ्राता द्विपित्राऽपि च पोषकः ॥ पंचमे-
 षड्गृहे युक्ते तदीशे व्ययराशिगे ॥ लग्नेशेऽदुबलो यस्य दत्तपुत्रम-
 बोदयः ॥ ९८ ॥ सुतभवने भृगुजीवसौम्यनाथे बलसहिते रविलो-
 कितेयुते वा ॥ बहुसुतजननं वदंति संतः सुतभवनेऽबलेन चित्यमे-
 तत् ॥ ९९ ॥ सुतेशे शशियुक्ते च त्रिराश्यंशगतेऽपि च ॥ तथैव
 कन्यकालाभं प्रवदेन्मतिमान्नरः ॥ १०० ॥ सुतेशे नरराशिस्थे
 राहुणा सहितः शशी ॥ पुत्रस्थानं गते मंदे परजातं वदेच्छिशुम्
 ॥ १०१ ॥ सुतेशे राहुसंयुक्ते सुतस्थानं समाश्रितं ॥ नवीक्षेच्चंद्र-
 गुरुणा परजातो भवेन्नरः ॥ १०२ ॥ न लग्नमिदं च गुरुर्निरी-
 क्ष्यते न वा शशांको रविणा समागतः ॥ सपापकर्केण युते नवां-
 शके परेण जातः प्रवदंति निश्चितम् ॥ १०३ ॥ लग्नाद्वादशगे
 चंद्रे लग्नादष्टमगो गुरुः ॥ पापयुक्तेन संदृष्टे अन्यबीजं न संशयः
 ॥ १०४ ॥ पुत्रस्थानाधिपे स्वोच्चे लग्नाच्चेद्वित्रिकोणगे ॥ गुरुणा
 संयुते दृष्टे पुत्रभाग्यमुपैति सः ॥ १०५ ॥ त्रिचतुःपापसंयुक्ते सु-
 तेशेनाधिपे तु युक् ॥ सुतेशे नाशराशिस्थे नीचसंस्थो भवेच्छि-
 शुः ॥ १०६ ॥ पुत्रस्थानं गते जीवे तदीशे भृगुसंयुते ॥ द्वात्रिंशे
 च त्रयस्त्रिंशे वत्सरे पुत्रलाभकृत् ॥ १०७ ॥ सुतेशे केन्द्रभावस्थे
 कारकेण समन्विते ॥ षट्त्रिंशे त्रिंशदब्दे च पुत्रोत्पत्तिं विनिर्दि-
 शेत् ॥ १०८ ॥ लग्नाद्भाग्यगते जीवे जीवाद्भाग्यगते भृगौ ॥ लग्ने-
 शे भृगुसंयुक्ते चत्वारिंशे सुतं लभेत् ॥ १०९ ॥ पुत्रस्थानं
 गते राहुस्तदीशे पापसंयुते ॥ नीचराशिगते जीवे द्वात्रिंशे
 पुत्रसंयुतः ॥ ११० ॥ जीवात्पंचमगे पापे लग्नात्पुत्रं गतेऽपि

(८८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

च ॥ षड्विंशे च त्रयस्त्रिंशे चत्वारिंशे सुतक्षयः ॥ १११ ॥
 लग्ने मादिसमायुक्ते लग्नेशे नीचराशिगे ॥ षट्पंचाशदशा-
 ब्देषु पुत्रशोकसमाकुलः ॥ ११२ ॥ चतुर्थे पापसंयुक्ते षष्ठे पाप-
 समन्विते ॥ सुतेशे परमोच्चस्थे लग्नेशेन समन्विते ॥ ११३ ॥ का-
 रके शुभसंयुक्ते दशसंख्यास्तु सूनवः ॥ परमोच्चगते जीवे धनेशे
 राहुसंयुते ॥ ११४ ॥ भाग्येशे भाग्यसंयुक्ते संख्याता नवसूनवः ॥
 पुत्रभाग्यगते जीवे सुतेशे बलसंयुते ॥ ११५ ॥ धनेशे कर्मराशि-
 स्थे वसुसंख्यास्तु सूनवः ॥ पंचमात्पंचमे मंदे सुतस्थे च तदी-
 श्वरे ॥ ११६ ॥ सूनवः सप्तसंख्याश्च द्विगर्भे यमलं भवेत् ॥ वित्तेशे
 पंचमस्थे च सुतस्थे पंचमाधिपे ॥ ११७ ॥ षट्संख्या च सुतप्रा-
 तिस्तेषां च त्रिप्रजामृतिः ॥ लग्नात्पंचमगे जीवे जीवात्पंचमगे
 शनौ ॥ ११८ ॥ मंदात्पंचमगे राहौ पुत्रमेकं विनिर्दिशेत् ॥ पंच
 मे पापसंयुक्ते गुरोः पंचमगः शनिः ॥ ११९ ॥ कलत्रान्तरे पु-
 त्रलाभं कलत्रत्रयभाग्भवेत् ॥ पंचमे पापसंयुक्ते गुरोः पंचमगे
 शनौ ॥ १२० ॥ पंचमे भौमसंयुक्ते लग्नेशे धनसंगते ॥ जातं
 जातं विनाशं च दीर्घायुश्चैव मानसः ॥ १२१ ॥

अथ षष्ठभावफलम् ।

षष्ठाधिपोपि पापश्चेद्देहे वाप्यष्टमे स्थितः ॥ तदा व्रणो भवेद्दे-
 हे कर्मस्थानेऽप्ययं विधिः ॥ १२२ ॥ एवं पित्रादिभावेशास्तत्त-
 त्कारकसंयुताः ॥ व्रणाधिपयुताश्चापि षष्ठाष्टमयुता यदि ॥ १२३ ॥
 तेषामपि व्रणं वाच्यमादित्येन शिरोऽव्रणं ॥ इदुना च मुखे कंठे
 भौमेन ज्ञेन नाभिषु ॥ १२४ ॥ गुरुणा नासिकायां च भृगुणा नयने
 पदे ॥ शनिना राहुणा कुक्षौ केतुना च तथा भवेत् ॥ १२५ ॥ लग्नाधि-
 पः कुजक्षेत्रे बुधस्य यदि संस्थितः ॥ यत्र कुज स्थितो ज्ञेन वीक्षि-

तो मुखरुक्प्रदः ॥ १२६ ॥ लग्नाधिपौ कुजबुधौ चंद्रेण
यदि संस्थितौ ॥ राहुर्वा शनिना सार्द्धं कुष्ठं तत्र विनिर्दिशेत्
॥ १२७ ॥ लग्नाधिपं विना लग्ने स्थितश्चेत्तमसा शशी ॥ श्वेतकु-
ष्ठं तदा कृष्णकुष्ठं च शनिना सह ॥ १२८ ॥ कुजेन रक्तकुष्ठं स्या-
त्तत्तदेवं विचारयेत् ॥ लग्ने षष्ठाष्टमाधीशौ रविणा यदि संस्थितौ
॥ १२९ ॥ ज्वरगंडुः कुजे ग्रंथिः शस्त्रव्रणमथापि वा ॥ बुधेन पित्तं
गुरुणा रोगाभावं विनिर्दिशेत् ॥ १३० ॥ स्त्रीभिः शुकेण शनिना
वायुना संयुतो यदि ॥ गण्डश्चाण्डालतो नामौ तमः केत्वोर्गृहे
भयम् ॥ १३१ ॥ चंद्रेण गण्डसलिलैः कफश्लेष्मादिना भवेत् ॥
एवं पित्रापि भावानां तत्तत्कारकयोगतः ॥ १३२ ॥ गण्डे तेषां
भवेदेवमूह्यमत्र मनीषिभिः ॥ हतशत्रुग्रहादीप्तिगजवाजिधना-
धिपाः ॥ १३३ ॥ श्रोपतिः स्वोच्चतेजस्वी गृह्णोराममुखी भवेत् ॥
दीप्ते विरचितं पुंसां प्रभावरिपुनीचयोः ॥ १३४ ॥ लक्ष्म्या सलिल-
गितो देहे गजमेदिनी सहस्रभृत् ॥ रोगस्थानगते पापे तदीशे
पापसंयुते ॥ १३५ ॥ राहुणा संयुते मंदे सर्वदा रोगसंयुतः ॥ रो-
गस्थानगते भौमे तदीशे रंघ्रसंयुते ॥ १३६ ॥ षड्वर्षद्वादशे वर्षे
ज्वररोगी भवेन्नरः ॥ षष्ठस्थानगते जीवे तद्गृहे चंद्रसंयुते ॥ १३७ ॥
द्वाविंशकोनविंशब्दे कुष्ठरोगं विनिर्दिशेत् ॥ रोगस्थानं गतो राहुः
केंद्रे मादिसमन्वितः ॥ १३८ ॥ लग्नेशो नाशराशिस्थे षड्विंशे क्ष-
यरोगता ॥ व्ययेशो रोगराशिस्थे तदीशे व्ययराशिगे ॥ १३९ ॥
त्रिंशद्द्वर्षेकोनवर्षे गुल्मरोगं विनिर्दिशेत् ॥ रिपुस्थानगते चंद्रे श-
निना संयुते यदि ॥ १४० ॥ पंचपंचाशताब्देषु रक्तकुष्ठं विनिर्दि-
शेत् ॥ लग्नेशो लग्नराशिस्थे मंदे शत्रुसमन्विते ॥ १४१ ॥ एके-
नषष्टिवर्षे तु वातरोगादितो भवेत् ॥ रंघ्रेशो रिपुराशिस्थे व्ययेशे

(९०)

बृहस्पतिराश्विरोरासराशः ।

लग्नसंस्थिते ॥ १४२ ॥ चंद्रे षष्ठेशसंयुक्ते वसुवर्षे मृगाद्रथम् ॥
षष्ठाष्टमगते राहुस्तस्मादष्टगते शनौ ॥ १४३ ॥ वत्सराशिभयं
तस्य त्रिवर्षे पक्षिदोषभाक् ॥ १४४ ॥ षष्ठाष्टमगते सूर्ये तद्वये चं-
द्रसंयुते ॥ पंचमे नवमेऽब्दे तु जलभीतिं विनिर्दिशेत् ॥ १४५ ॥
अष्टमे मंदसंयुक्ते रंध्राद्वादशमे कुजः ॥ त्रिंशाब्दं च दशेष्टे तु
स्फोटकादिविनिर्दिशेत् ॥ १४६ ॥ रंध्रांशे राहुसंयुक्ते तदंशे रंध्र-
कोणगे ॥ द्वाविंशेऽष्टादशे वर्षे ग्रंथिमेहादिपीडनम् ॥ १४७ ॥
लाभेशे रिपुभावस्थे तदोशे लाभराशिगे ॥ एकत्रिंशैकचत्वारि
शत्रुमूलाद्धनव्ययः ॥ १४८ ॥ सुतेशे रिपुभावस्थे षष्ठेशे गुरुसं-
युते ॥ व्ययेशे लग्नभावस्थे तस्य पुत्रो रिपुर्भवेत् ॥ १४९ ॥ लग्नेशे
षष्ठराशिस्थे तदंशे षष्ठराशिगे ॥ दशमैकोनविंशेऽब्दे शुनकाद्गी-
तिरुच्यते ॥ १५० ॥

अथ सप्तमभावफलम् ।

कलत्रघो विना स्वर्क्ष षडादित्रयसंस्थितः ॥ रोगिणीं कुरुते
नारीं तथा तुंगादिकं विना ॥ १५१ ॥ स्त्रीपुत्रयात्राफलचिंतना-
नि कार्याण्यनेनापि सहाधिपेन ॥ शुभेन कार्यं शुभं तथैव पापे-
न पापं फलमूहनीयम् ॥ १५२ ॥ सप्तमे तु स्थिते शुक्रेऽतीवकामी
भवेन्नरः ॥ यत्रकुत्रस्थिते पापयुते स्त्रीमरणं भवेत् ॥ १५३ ॥ दारा-
धिपः पुण्यग्रहेण युक्तो दृष्टोपि वा पूर्णबलः प्रसन्नः ॥ सौभाग्ययुक्तो
गुणवान्प्रभुश्च दाता विभोग्यं बहुधान्यमाहुः ॥ १५४ ॥ कलत्रेशे
बहुगुणे तुंगवक्त्रादिहेतुभिः ॥ बहुभार्यान्तरंगे विद्याच्छत्रुनीचास्त-
मेषु च ॥ १५५ ॥ परमोच्चगते मंदाधिनाथे मंदराशौ शुभखेचरेण
दृष्टे ॥ अथवा मृगुसदने तुंगे बहुभार्यं प्रवदंति बुद्धिमंतः ॥ १५६ ॥
वर्ध्यासंगो मदे भानौ चंद्रराशिसप्तः स्त्रियः ॥ कुजे रजस्वलासं-

गो वंज्यासंगश्च कीर्तितः ॥ १५७ ॥ बुधे वेद्या च हीना च व-
णिक्खी वा प्रकीर्तितः ॥ गुरोर्ब्राह्मणभार्या स्याद्गर्मिणीसंग एव
च ॥ १५८ ॥ हीना च पुष्पिणी वाच्या मन्दराट्टफणीश्वरः ॥
कुजोक्ते सुस्तना मन्दाव्याधिदौर्बलिनस्तथा ॥ १५९ ॥ कठिनो-
र्ध्वकुजाचार्ये श्रेष्ठस्थूलोऽसुस्तना ॥ पापे द्वादशकामस्थे क्षी-
णचन्द्रस्तु पंचगे ॥ १६० ॥ जातश्च भार्यावश्यः स्यादितिजाति-
विरोधकृत् ॥ जामित्रे मंदभौमस्थे तदीशे मंदभूमिजे ॥ १६१ ॥
वेद्या वा जारिणी वाऽपि तस्य भार्या न संशयः ॥ भौमांशकगते
शुके भौमक्षेत्रगतेऽथवा ॥ १६२ ॥ भौमयुक्ते च दृष्टे वा भगचुं-
वनभाग् भवेत् ॥ मंदांशकगते शुके मन्दक्षेत्रगतेऽपि च ॥ १६३ ॥
मंदयुक्ते च दृष्टे च शिशुचुंवनतत्परः ॥ दारेशे स्वोच्चराशिस्थे
दारे शुभसमन्विते ॥ १६४ ॥ लग्नेशे बलसंयुक्ते स कलत्रसम-
न्वितः ॥ १६५ ॥ कलत्रनाथे रिपुनीचसंस्थे मूढेऽथवा पापनिरी-
क्षिते वा कलत्रमे पापयुक्ते च दृष्टे कलत्रहानिं प्रवदति संतः
॥ १६६ ॥ षष्ठाष्टमव्ययस्थेषु मदेशो दुर्बलो यदि नीचराशिगते
युक्ते दारनाशं विनिर्दिशेत् ॥ कलत्रस्थानगे चंद्रे तदीशे व्यय-
राशिमे ॥ कारको बलहीनश्च दारसौख्यं न विद्यते ॥ १६७ ॥
भार्याधिपे नीचगृहे च पापपापक्षणे वा बहुपापयुक्ते ॥ कृत्वा ग्रहे
सप्तमराशिसंस्थे तस्योदयांशे द्विकलत्रसिद्धिः ॥ १६८ ॥
कलत्रस्थानगे भौमे शुके जामित्रगे शनौः ॥ १६९ ॥
लग्नेशे रंभराशिस्थे कलत्रत्रयवान् भवेत् ॥ द्विस्वभावगते शुके
स्वोच्चताराशिनायके ॥ १७० ॥ दारेशे बलसंयुक्ते बहुदारसम-
न्वितः ॥ दारेशे शुभराशिस्थे ॥ स्वोच्चस्वक्रक्षणे मृगः ॥ १७१ ॥
पंचमे नवमेऽन्दे तु विवाहः प्रायशो भवेत् ॥ दारस्थानं गते सूर्ये

तदीशे भृगुसंयुते ॥ १७२ ॥ सप्तमैकादशे वर्षे विवाहः प्रायशो भवेत् ॥ कुटुंबस्थानगे शुके दारेशे लाभराशिगे ॥ दशमे षोडशाब्दे च विवाहः प्रायशो भवेत् ॥ १७३ ॥ लग्नकेंद्रगते शुक्रलग्नेशे मंदराशिगे ॥ वत्सरैकादशे प्राप्ते विवाहं लभते नरः ॥ १७४ ॥ लग्नार्केंद्रगते शुके तस्मात्कामगते शनौ ॥ द्वादशैकोनविंशे च विवाहः प्रायशो भवेत् ॥ १७५ ॥ चंद्राजामित्रगे शुके शुक्राजामित्रगे शनौ ॥ वत्सरेऽष्टादशे प्राप्ते विवाहं लभते नरः ॥ १७६ ॥ धनेशे लाभराशिस्थे लग्नेशे कर्मराशिगे ॥ अब्दे पंचदशे वर्षे विवाहं लभते नरः ॥ १७७ ॥ धनेशे लाभराशिस्थे लाभेशे धनराशिगे ॥ अब्दे त्रयोदशे प्राप्ते विवाहं लभते नरः ॥ १७८ ॥ रन्ध्राजामित्रगे शुके तदीशे भौमसंयुते ॥ द्वाविंशे सप्तविंशाब्दे विवाहं लभते नरः ॥ १७९ ॥ दारांशकगते लग्ने नाथे दारेऽवरे व्यये ॥ त्रयोविंशे च षड्विंशे विवाहं लभते नरः ॥ १८० ॥ रन्ध्रांशेदारराशिस्थे लग्नांशे भृगुसंयुते ॥ पंचविंशे त्रयस्त्रिंशे विवाहं लभते नरः ॥ १८१ ॥ भाग्याद्भाग्यगते शुके तद्वये राहुसंयुते ॥ एकत्रिंशात्रयस्त्रिंशे दारलाभं विनिर्दिशेत् ॥ १८२ ॥ भाग्याजामित्रगे शुके तद्वयुने द्वारनायके ॥ त्रिंशे वा सप्तविंशाब्दे विवाहं लभते नरः ॥ १८३ ॥ दारे च नीचराशिस्थे शुके रन्ध्रा-
रिसंयुते ॥ अष्टादशे त्रयस्त्रिंशे वत्सरे दारनाशनम् ॥ १८४ ॥ मंदे-
शेनाशराशिस्थे व्ययेशे मंदराशिगे ॥ वत्सरैकोनविंशाब्दे दारनाशं विनिर्दिशेत् ॥ १८५ ॥ कुटुंबस्थानगो राहुः कलत्रे भौमसंयुते ॥ पाणिग्रहे च त्रिदिने सपेदष्टे वधूमृतिः ॥ १८६ ॥ रन्ध्रस्थानगते शुके तदीशे सौरिराशिगे ॥ द्वादशैकोनविंशाब्दे दारनाशं विनिर्दिशेत् ॥ १८७ ॥ लग्नेशे नीचराशिस्थे धनेशे निवनं गते ॥

शे तु संप्राप्ते कलत्रस्य मृतिर्भवेत् ॥ १८८ ॥ शुक्राज्जामित्रगे
चंद्रे चंद्राज्जामित्रगे बुधे ॥ रंघेशे सुतभावस्थे प्रथमं दशमाब्दि-
कं ॥ १८९ ॥ द्वाविंशे च द्वितीये च त्रयस्त्रिंशे तृतीयके ॥ विवाहं
लभते मर्त्यो नात्र कार्या विचारणा ॥ १९० ॥

अथाष्टमभावफलम् ।

आयुःस्थानाधिपः पापैः सहैव यदि संस्थितः ॥ करोत्यल्पा-
युषं जातं लग्नेशोऽप्यत्र संस्थितः ॥ १९१ ॥ एवं हि शनिना
चिंता कार्या तर्कैर्विचक्षणैः ॥ कर्माधिपेन च तथा चिंतनं कार्य-
मायुषः ॥ १९२ ॥ षष्ठे व्ययेऽपि षष्ठेशो व्ययाधीशो रिपो व्यये ॥
लग्नेष्टमे स्थितो वापि दीर्घमायुः प्रयच्छति ॥ १९३ ॥ स्वस्थाने
स्वांशकेनापि मित्रेशे मित्रमंदिरे ॥ दीर्घायुषं करोत्येव लग्नेशोऽ-
ष्टमपः पुनः ॥ १९४ ॥ लग्नाष्टपकर्मेशमंदाः केंद्रत्रिकोणयोः ॥
लाभे वा संस्थितास्तद्विदेशेयुर्दीर्घमायुषम् ॥ येषु यो बलवांस्त-
स्यानुसारादायुरादिशेत् ॥ १९५ ॥ अष्टमाधिपतौ केंद्रे लग्नेशे
लवर्जिते ॥ विशद्वर्षाणि सो जीवेद्वात्रिंशत्परमायुषम् ॥ १९६ ॥
रंघेशे नीचराशिस्थे रंघ्रे पापग्रहैर्युते ॥ लग्नेशे दुर्बले यस्य अल्पा-
युर्भवति ध्रुवम् ॥ १९७ ॥ रंघेशे पापसंयुक्ते रंघ्रे पापग्रहैर्युते ॥
व्यये क्रूरग्रहैर्जाते जातमात्रं मृतिर्भवेत् ॥ १९८ ॥ केंद्रत्रिकोण-
पापस्थाः षष्ठाष्टसुभगा यदि ॥ लग्ने रंघेशनीचस्थे जातः सद्यो
मृतिर्भवेत् ॥ १९९ ॥ पंचमे पापसंयुक्ते रंघेशे पापसंयुते ॥ रंघ्रे
पापग्रहैर्युक्ते अल्पायुष्यः सजायते ॥ २०० ॥ रंघेशे रंघराशिस्थे
चेंद्रे पापसमन्विते ॥ शुभदृष्टेन सफलं मासांते च मृतिर्भवेत् ॥
॥ २०१ ॥ लग्नेशे स्वोच्चराशिस्थे चेंद्रे लाभसमन्विते ॥ रंघ्रस्था-
नगते जीवे दीर्घायुष्यं न संशयः ॥ २०२ ॥

अथ नवमभावफलम् ।

भाग्याधिनाथोऽपि च भाग्यकर्ता शुक्रोऽपि पापैः सह चेन्नि-
 षु स्यात् ॥ त्रिषडादिभावेषु च भाग्यहीनं केंद्रत्रिकोणोपगतोऽ-
 तिभाग्यम् ॥ २०३ ॥ अनेन धर्मः परिकल्पनीयः पिता तु चित्यं
 निजमातुलस्य ॥ शुभे शुभस्थानगते शुभं स्याद्विपर्यये तत्र वि-
 पर्ययः स्यात् ॥ २०४ ॥ भाग्यस्थिते वाहनराशिसंस्थे शुके च
 जीवे शुभराशियुक्ते ॥ भाग्याधिपे कोणचतुष्टये वा बहुत्वदेशाभ-
 रणं न यानम् ॥ २०५ ॥ गुरुस्थानगते जीवे नदीशे केंद्रसंस्थि-
 ते ॥ लग्नेशे बलसंयुक्ते बहुभाग्याधिपो भवेत् ॥ २०६ ॥ भाग्येशे
 बलसंयुक्ते भाग्ये भृगुसमन्विते ॥ बलात्केंद्रगते जीवे पितृभाग्य-
 समन्वितः ॥ २०७ ॥ भाग्यस्थानाद्वितीये वा सुखे भौमसमन्वि-
 ते ॥ भाग्येशे नीचराशिस्थे पिता निर्धन एव सः ॥ २०८ ॥ भा-
 ग्येशे परमोच्चस्थे भाग्यांशे जीवसंयुते ॥ लग्नाच्चतुष्टये शुके
 पिता दीर्घायुरादिशेत् ॥ २०९ ॥ भाग्येशे केंद्रभावस्थे गुरुणा
 च निरीक्षते ॥ तत्पिता वाहनैर्युक्तो राजा वा तत्समो भवेत् २१०
 भाग्येशे कर्मभावस्थे कर्मेशे भाग्यराशिगे ॥ कर्मेशे च धनाढ्य-
 श्च कीर्तिमांस्तत्पिता भवेत् ॥ २११ ॥ परमोच्चांशगे सूर्ये भाग्ये-
 शे लाभसंस्थिते ॥ धर्मिष्ठो नृपवात्सल्यः पितृपुण्यो भवेन्नरः ॥
 २१२ ॥ लग्नात्रिकोणगे सूर्ये भाग्येशे सप्तमस्थिते ॥ गुरुणा स-
 हिते दृष्टे पितृभक्तिसमन्वितः ॥ २१३ ॥ भाग्येशे धनभावस्थे
 धनेशे भाग्यराशिगे ॥ द्वात्रिंशात्परतो भाग्यं वाहनं कीर्तिसंभवः
 ॥ २१४ ॥ लग्नेशे भाग्यराशिस्थे षष्ठेशे भाग्यराशिगे ॥ अन्यो-
 न्यैवं ब्रुवते जनकः कुत्सितो भवेत् ॥ २१५ ॥ कर्मेशे रिपुर्गघ्रिः-
 फमवने जीवेच्च भिक्षाशनः ॥ भाग्येशे यदि जन्मकालसमये प्रा-

प्रोति दीक्षां रविः ॥ २१६ ॥ कर्माधिपेन सहितो विक्रमेशो वि-
 धिर्बलः ॥ नीचराशिविमूढस्थो योगो भिक्षाशनात्प्रभुः ॥ २१७ ॥
 षष्ठाष्टमव्यये भानू रंघ्रेशे भाग्यसंयुते ॥ व्ययेशे लग्नराशिस्थे ष-
 ष्ठांशपंचमे स्थिते ॥ २१८ ॥ जातस्य जननात्पूर्वं जनकस्य मृ-
 तिर्भवेत् ॥ रंघ्रस्थानगते सूर्ये रंघ्रेशे भाग्यनायके ॥ २१९ ॥ जा-
 तस्य प्रथमाब्दे तु पितुर्मरणमादिशेत् ॥ व्ययेशे भाग्यराशिस्थे
 नीचांशे भाग्यनायके ॥ २२० ॥ तृतीये षोडशे वर्षे जनकस्य मृ-
 तिर्भवेत् ॥ लग्नेशे नाशराशिस्थे रंघ्रेशे भानुसंयुते ॥ २२१ ॥ द्वि-
 तीये द्वादशे वर्षे पितुर्मरणमादिशेत् ॥ भाग्याद्रंघ्रगते राहौ भा-
 ग्याद्भाग्यगते रवौ ॥ २२२ ॥ षोडशेऽष्टादशे वर्षे जनकस्य मृति
 भवेत् ॥ भाग्याद्रंघ्रगते राहौ भाग्याद्भाग्यगते रवौ ॥ २२३ ॥ रा-
 हुणा सहिते सूर्ये चंद्राद्भाग्यगते शनौ ॥ २२४ ॥ सप्तमैकोनविंशा-
 ब्दे तातस्य मरणं ध्रुवम् ॥ २२५ ॥ भाग्येशे व्ययराशिस्थे व्ययेशे
 भाग्यराशिगे ॥ चतुश्चत्वारिवर्षांश्च पितुर्मरणमादिशेत् ॥ २२६ ॥
 रव्यंशे च स्थिते चंद्रे लग्नेशे रंघ्रसंयुते ॥ पंचत्रिंशैकचत्वारिंश-
 रे पितृनाशनम् ॥ २२७ ॥ पितृस्थानाधिपे सूर्ये मंदभौमसमन्वि-
 ते ॥ पंचाशद्वत्सरे प्राप्ते जनकस्य मृतिर्भवेत् ॥ २२८ ॥ भाग्यात्स-
 प्तमगे सूर्ये आतृसप्तमगस्तमः ॥ षष्ठमे पंचविंशाब्दे पितुर्मरण-
 मादिशेत् ॥ २२९ ॥ रंघ्रजामित्रगे मंदे मंदाज्जामित्रगे रवौ ॥
 त्रिंशैकविंशे षड्विंशे जनकस्य मृतिर्भवेत् ॥ २३० ॥ भाग्येशे नी-
 चराशिस्थे तदीशे भाग्यराशिगे ॥ षड्विंशगे त्रयस्त्रिंशे पितुर्मर-
 णमादिशेत् ॥ २३१ ॥ रव्यंशकस्थिते चंद्रे लग्नेशे रंघ्रसंयुते ॥
 पंचत्रिंशैकचत्वारिंशत्सरे पितृनाशनम् ॥ २३२ ॥ पितृस्थानाधि-
 पे सूर्ये चंद्रभौमसमन्विते ॥ पंचाशद्वत्सरे प्राप्ते जनकस्य मृति-

(९६)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

भवेत् ॥ २३३ ॥ परमोच्चांशगे शुक्रे भाग्येशेनसमन्विते ॥ आर्त-
स्थाने शनियुते बहुभाग्याधिपो भवेत् ॥ २३४ ॥ गुरुणा संयुते
भाग्ये तदीशे केंद्रराशिगे ॥ विंशद्वर्षात्परं चैव बहुभाग्यं विनि-
र्दिशेत् ॥ २३५ ॥ परमोच्चांशगे सौम्ये भाग्येशे भाग्यराशिगे ॥
षट्त्रिंशाच्च परं चैव बहुभाग्यं विनिर्दिशेत् ॥ २३६ ॥ लभेशे
भाग्यराशिस्थे भाग्येशे लग्नसंयुते ॥ गुरुणा संयुते द्यूने
धनवाहनलभकृत् ॥ २३७ ॥ भाग्याद्भाग्यगतो राहुभौ-
ग्यस्थे निधनं गते ॥ भाग्येशे नरराशिस्थे भाग्यहीनो भवेन्नरः
॥ २३८ ॥ भाग्यस्थानगते मंदे शशिनाचसमन्विते ॥ लभेशे
नीचराशिस्थे भिक्षाशी च नरो भवेत् ॥ २३९ ॥

अथ दशमभावफलम् ।

कर्माधिपो बलोनश्चेत्कर्मवैकल्यमादिशेत् ॥ सौहिःकेंद्रत्रिको-
णस्थो ज्योतिष्टोमादियागकृत् ॥ २४० ॥ अत्रायुषश्चित्तं च
कार्यं स्यात्कर्मणस्तथा ॥ शत्रुनीचगृहं त्यक्त्वा षष्ठाष्टमगृहं तथा
॥ २४१ ॥ दशमे पापसंयुक्ते लभे पापसमन्विते ॥ दुष्कृतिं लभ-
ते मर्त्यः स्वजनानां विदूषकः ॥ २४२ ॥ कर्मेंशे नाशराशिस्थे
कर्मेंशे राहुसंयुते ॥ जनद्वेषी महामूर्खो दुष्कृतिं लभते नरः ॥ कर्मेंशे
द्यूनराशिस्थे मंदभौमेसमन्विते ॥ २४३ ॥ द्यूनेशे पापसंयुक्ते शि-
श्रौदरपरायणः ॥ तुंगराशिं समाश्रित्य कर्मेंशे गुरुसंयुते ॥ २४४ ॥
भाग्येशे कर्मराशिस्थे मानैश्वर्यप्रतापवान् ॥ लभेशे कर्मराशिस्थे
कर्मेंशे लग्नसंयुतो ॥ २४५ ॥ तावुभौ केंद्रगौ वापि सुखजीवनभाग् भ-
वेत् ॥ कर्मेंशे बलसंयुक्ते माने गुरुसमन्विते ॥ २४६ ॥ वस्त्राभरण-
सौख्यादिलभते नात्र संशयः ॥ लाभस्थानगते सूर्ये राहुभौमसम-
न्विते ॥ २४७ ॥ रविपुत्रेण संयुक्ते कर्मछेत्ता भवेन्नरः ॥ माने च

राशौ लभ्यते ॥ अर्गरीथीज्ञानफलं लाभेभ्ररः ॥ माने च मी-
ने ॥ सयोगं प्रवदन्ति तस्य ॥ २४८ ॥ माने ज्ञाने
मृगशिरसि ॥ स्वोच्चराशिगते चंद्रे सम्यग्ज्ञानार्थ-
वान् ॥ धनराशिस्थे लाभेशे लग्नसंस्थिते ॥ २४९ ॥
कर्मस्थाने ॥ नवान् स नरो भवेत् ॥ केंद्रत्रिकोणगे क-
र्मस्थाने ॥ २५० ॥ गुरुणा सहिते दृष्टे सकर्मस-
हिते ॥ लग्नभावस्थे लग्नेशेन समन्विते ॥ २५१ ॥
केंद्रस्थाने ॥ कर्मनिरतो भवेत् ॥ कर्मस्थानगते मंदे
नीचस्थाने ॥ २५२ ॥ कर्मांशे पापसंयुक्ते कर्महीनो भ-
वेन्नरः ॥ राशिस्थे रंघ्रेशे कर्मसंस्थिते ॥ पापग्रहेण
संयुक्ते ॥ २५३ ॥ कर्मेशे नीचराशिस्थे क-
र्मस्थे पापसंयुक्ते ॥ कर्मात्कर्मस्थिते पापे कर्मवैकल्यमादिशेत् ॥
कर्मस्थानगते चंद्रे तदीशे तत्रिकोणगे ॥ २५४ ॥ लग्नेशे केंद्र-
भावस्थे सत्कीर्तिसहितो भवेत् ॥ लाभेशे कर्मभावस्थे कर्मेशे
बलसंयुक्ते ॥ २५५ ॥ देवेंद्रगुरुणा दृष्टे सत्कीर्तिसहितो भवेत् ॥ कर्म-
स्थानाधिपे भाग्ये लग्नेशे कर्मसंयुक्ते ॥ लग्नाल्पचमगे चंद्रे ख्या-
तिकीर्तिर्विनिर्दिशेत् ॥ २५६ ॥

अथैकादशभावफलम् ।

लाभाधिपो यदा लाभे तिष्ठेत्केंद्रत्रिकोणयोः ॥ बहुलाभं तदा
कुर्यादुच्चसूर्याशगोऽपि वा ॥ २५७ ॥ लाभेशे धनराशिस्थे ध-
नेशे केंद्रसंस्थिते ॥ मुरुणा सहिते भावे गुरुलाभं विनिर्दिशेत्
॥ २५८ ॥ षट्त्रिंशे वत्सरे प्राप्ते सहस्रहयनिष्कभाक् ॥ केंद्रत्रि-
कोणगे भावे नाथे शुभसमन्विते ॥ चत्वारिंशे तु संप्राप्ते सहस्रार्ध-
च निष्कभाक् ॥ २५९ ॥ लाभस्थाने गुरुयुते धने चंद्रसमन्वि-

(१८)

बृहत्पाराशरहोससारमः ।

ते ॥ भाग्यस्थानगते शुके षट्सहस्राविपो
भावे लाभो जीवे गुरुचंद्रेण संयुते ॥ धन-
लाभाभरणैर्युतः ॥ २६१ ॥ लाभेशो लग्न-
संयुते ॥ त्रयस्त्रिंशो तु संप्राप्ते सहस्रनिष्क-
धनेशो लाभराशिस्थे तदीशे धनराशिगे ॥ बहु-
भाग्यं समादिशेत् ॥ २६३ ॥ धैर्येशो लाभ-
वृत्तस्थिते ॥ भ्रातृभावाद्धनप्राप्तिर्दिव्या ॥ ४ ॥
लाभे पापे च व्यये पापयुक्ते दृष्टे पापे क्षे-
त्कामे लाभविघ्ने निरर्थं सौम्यार्थं यो वीक्ष-
॥ २६५ ॥

अथ द्वादशभावफल

चंद्रो व्ययाविपो धर्मलाभमंत्रेषु संस्थितः स्वक्षीनि-
जांशे वा लाभधर्मात्मजांशके ॥ २६६ ॥ दिव्यगारादिपर्यको
दिव्यगंधैकभोगवान् ॥ परार्ध्यरमणो दिव्यवस्त्रमाल्यादिभूषणः
॥ २६७ ॥ परार्ध्यसंयुतो वित्तो दिनानि नयति प्रभुः ॥ एवं स्व-
शत्रुनीचांशे अष्टांशे वाष्टमे रिपो ॥ २६८ ॥ संस्थितः कुरुते
जातं कांतासुखविवर्जितम् ॥ व्ययाधिक्यपरिकृातं दिव्यभोग-
निराकृतम् ॥ २६९ ॥ स हि केंद्रत्रिकोणस्थः स्वस्त्रियालंकृतः स्व-
यम् ॥ एवं भ्रात्रादिभावेषु तत्तत्सर्वं विचारयेत् ॥ २७० ॥ लग्नस्य
पूर्वार्द्धे १० । ११ । १२ । १ । २ । ३ । गता न भोगाः फलं प्रद-
द्युस्त्वपरोक्षकं ते ॥ परार्द्धे ४ । ५ । ६ । ७ । ८ । ९ । षट्कोपगताः
परोक्षं फलं वदतीति बुधाः पुराणाः ॥ २७१ ॥ व्ययस्थानगतो
राहुर्मौमार्करविसंयुतः ॥ तदीशेनार्कसंयुक्ते नरके पतनं भवेत्
॥ २७२ ॥ व्ययस्थानगते सौम्ये तदीशे स्वोच्चराशिगे ॥ शुभयुक्ते
शुभेदृष्टे परोक्षः स्यान्न संशयः ॥ २७३ ॥ व्ययेशे पापसंयुक्ते व्यये

PSCJ 1200

नुस्वामी भक्तियुक्तैकतेजसा ॥ ४९ ॥ सुतेशे आयुषि विते बहु-
पुत्री न संशयः ॥ कासश्वासी सुखी न स्यात् क्रोधयुक्तो धनान्वि-
तः ॥ ५० ॥ सुतेशे नवमे कर्मे पुत्रो भूपसमो भवेत् ॥ अथवा
ग्रंथकर्ता च विख्यातः कुलदीपकः ॥ ५१ ॥ सुतेशे लग्नभवने
पंडितो जनवद्वभः ॥ ग्रंथकर्ता महादक्षो बहुपुत्रधनान्वितः ॥ ५२ ॥
सुतेशे लग्नसहजे मायावी पिशुनो महान् ॥ लोष्टं तु दत्तवान्नेव
क्वचिद्व्यस्य का कथा ॥ ५३ ॥ सुतेशे मातृभवने चिरं मातृसुखं
भवेत् ॥ लक्ष्मीयुक्तः सुबुद्धिश्च सचिवोऽप्यथवा गुरुः ॥ ५४ ॥

अथ षष्ठेशद्वादशभावस्थितफलमाह ।

षष्ठेशे रिपुभावस्थे स्वज्ञातिः शत्रुवद्ववेत् ॥ परजातिर्भवेन्मि-
त्रं भूमौ न चलति घ्रुवम् ॥ ५५ ॥ षष्ठेशे सप्तमे लाभे लग्ने वा
कीर्तिमान् भवेत् ॥ धनवान् गुणवान् मानी साहसी पुत्रवर्जितः
॥ ५६ ॥ षष्ठेशेऽष्टमरिष्कस्थे रोगी शत्रुर्मनीषिणाम् ॥ परजाया-
भिगामी च जीवहिंसासु तत्परः ॥ ५७ ॥ षष्ठेशे नवमे यस्य
धने ग्राषाणविक्रयी ॥ व्यवहारे क्वचिद्भानिः क्वचिद्बुद्धिर्भवेत्किल
गर्म्ह ॥ ५८ ॥ षष्ठेशे कर्मवित्तस्थे साहसी कुलविश्रुतः ॥ परदेशसु-
खी वक्ता स्वकर्मै चैकनिष्ठिकः ॥ ५९ ॥ षष्ठेशे सहजे तुर्ये क्रोधे-
नारक्तलोचनः ॥ मनस्वी पिशुनो द्वेषी चलचित्तोऽतिवित्तवान्
॥ ६० ॥ षष्ठेशे पंचमे यस्य चलमित्रधनादिकम् ॥ दयायुक्तः
सुखी सौम्यः स्वकार्ये चतुरो महान् ॥ ६१ ॥

अथ सप्तमेश द्वादशभावस्थितफलमाह ।

सप्तमेशे तनौ चास्ते परजायासु लंपटः ॥ दुष्टो विचक्षणो
धीरो वातरुक् स्थीयते हृदि ॥ ६२ ॥ जायेशे चाष्टमे षष्ठे सरोगी
कामिनी लभेत् ॥ क्रोधयुक्तो भवेदापि न सुखं लभते क्वचित्

॥ ६३ ॥ धूनेशे नवमे वित्ते नानास्त्रीभिः समागमः ॥ आरंभी दीर्घसूत्री च स्त्रीषु चित्तं हि केवलम् ॥ ६४ ॥ धूनेशे दशमे तुर्ये नास्य जाया पतिव्रता ॥ धर्मात्मा सत्यसंयुक्तः केवलं दंतरोगवान् ॥ ६५ ॥ धूनेशे सहजे लाभे मृतपुत्रः प्रजायते ॥ कदाचिज्जीवती कन्या यत्नात्पुत्रोऽपिजायते ॥ ६६ ॥ द्वादशस्थे सप्तमेशे दरिद्रः कृपणो महान् ॥ चारकन्या भवेद्भार्या वस्त्राजीवी च निर्धनी ॥ ६७ ॥ सर्वगुणयुतो मानी भवेत्सर्वधनाधिपः ॥ सदैव हर्षसंयुक्तः सप्तमेशे सुते स्थिते ॥ ६८ ॥

अथाष्टमेशद्वादशभावस्थितफलमाह ।

धूती चोरोऽन्यथावादी गुरुनिंदासु तत्परः ॥ अष्टमे ह्यष्टमस्थाने भार्या पररता भवेत् ॥ ६९ ॥ अष्टमेशे तपःस्थाने महापापी च नास्तिकः ॥ सुतहा ह्यथवा वंध्या परभार्याधने रुचिः ॥ ७० ॥ अष्टमेशे सुखे कर्मपिशुनो बंधुवर्जितः ॥ मातापित्रोर्भवेन्मृत्युः स्वल्पकालेन भीतियुक् ॥ ७१ ॥ अष्टमेशे सुते लाभे तस्य वृद्धिर्न जायते ॥ द्रव्यं न स्थायते गेहे स्थिरबुद्धिर्भवेज्जनः ॥ ७२ ॥ अष्टमेशे व्यये षष्ठे नित्यं रोगी प्रजायते ॥ जलसर्पादिकाद्वैतो भवेत्तस्य च शैशवे ॥ ७३ ॥ अष्टमेशे तनौ कामे भार्याद्वयं समादिशेत् ॥ विष्णुद्रोहरतो नित्यं व्रणरोगी प्रजायते ॥ ७४ ॥ धनं तस्य भवेत्स्वल्पं गतं वित्तं न लभ्यते ॥ अष्टमेशे धने बाहुबलहीनः प्रजायते ॥ ७५ ॥

अथ भाग्येशद्वादशभावस्थितफलमाह ।

धनधान्ययुतो नित्यं गुणसौंदर्यसंयुतः ॥ बहुभ्रातृसुखं युक्तं भाग्येशे नवमे स्थिते ॥ ७६ ॥ भाग्येशे दशमे तुर्ये मंत्री सेना-

पतिर्भवेत् ॥ पुण्यवान्यशवान्वाग्मी साहसी क्रोधवर्जितः ॥ ७७ ॥
भाग्येशे पंचमे लाभे भाग्यवान् जनवल्लभः ॥ गुरुभक्तिरतो मा-
नी धीरो धीरगुणैर्युतः ॥ ७८ ॥ भाग्येशे तु तुले रिःफे भाग्यहीनो
भवेद्ध्रुवम् ॥ मातुलस्य सुखं न स्याज्जेष्ठावसुखं तथा ॥ ७९ ॥ भा-
ग्येशे च मदे कल्पे गुणवान्कीर्तिमान् भवेत् ॥ कदाचिन्न भवेत्सिद्धं
यत्कार्यं कर्तुमिच्छति ॥ ८० ॥ भाग्येशे सहजे वित्ते सदा भाग्या-
नुचितकः ॥ धनवान् गुणवान्कामी पंडितोजनवल्लभः ॥ ८१ ॥

अथ दशमेशद्वादशभावस्थितफलमाह ।

दशमेशे सुखे कर्मे ज्ञानवान्सुखविक्रमी ॥ गुरुदेवार्चनरतो
धर्मात्मा सत्यसंयुतः ॥ ८२ ॥ दशमेशे सुते लाभे धनवान्पुत्र-
वान् भवेत् ॥ सर्वदा हर्षसंयुक्तः सत्यवादी सुखी नरः ॥ ८३ ॥
कर्मेशोऽरिव्यये यस्य शत्रुभिः परिपीडितः ॥ चातुर्यगुणसंपन्नः
क्वचिच्च न सुखी नरः ॥ ८४ ॥ दशमाधिपतौ लक्ष्णे कवितागुणसं-
युतः ॥ बाल्ये रोगी सुखी पश्चादर्थवृद्धिर्दिने दिने ॥ ८५ ॥
धने मदे च सहजे कर्मेशो यदि संस्थितः ॥ मनस्वी गुणवान्वा-
ग्मी सत्यधर्मसमन्वितः ॥ ८६ ॥

अथ लाभेशद्वादशभावस्थित फलमाह ।

लाभेशे संस्थिते लाभे स वाग्मी जायते ध्रुवम् ॥ पांडित्यक-
विता चैव वर्द्धते च दिने दिने ॥ ८७ ॥ प्राप्तिस्थानाधिपे रिःफे
म्लेच्छसंसर्गकारकः ॥ कामिको बहुकांतश्च क्षणिको लम्पटः स-
दा ॥ ८८ ॥ लाभेशे संस्थिते लक्ष्णे धनवान्सात्विको महान् ॥ स-
मदृष्टिर्महान्वक्ता कौतुकी च भवेत्सदा ॥ ८९ ॥ लाभेशे च
धने पुत्रे नानासुखसमन्वितः ॥ पुत्रवान्धार्मिकश्चैव सर्व-
सिद्धिप्रदायकः ॥ ९० ॥ लाभेशे सहजे वित्ते तीर्थेषु तत्परो

(१०६)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

महान् ॥ कुशलः सर्वकार्येषु केवलं शूलरोगवान् ॥ ९१ ॥ लाभेशो
षष्ठभवने नानारोगसमन्वितः ॥ सर्वं सुखं भवेत्तस्य प्रवासी परसे-
वकः ॥ ९२ ॥ लाभेशो सप्तमे रंघ्रे भार्या तस्य न जीवति ॥ उदा-
रो गुणवान्कर्मा मूर्खो भवति निश्चितम् ॥ ९३ ॥ लाभेशो गगने
धर्मे राजपूज्यो धनाधिपः ॥ चतुरः सत्यवादी च निजधर्मस-
मन्वितः ॥ ९४ ॥

अथ व्ययेशद्वादशभावस्थितफलमाह ।

व्ययेशोऽरेव्यये पापी मातृमृत्युविचिंतकः ॥ क्रोधी संतान-
दुःखी च परजायासु लंपटः ॥ ९५ ॥ व्ययेशो मदने लभे जाया-
सौख्यं भवेन्नहि ॥ दुर्बलः कफरोगी च धनविद्याविनिर्जितः ॥ ९६ ॥
व्ययेशो द्वितये रंघ्रे विष्णुभक्तिसमन्वितः ॥ धार्मिकः प्रियवादी
च सकलगुणसंयुतः ॥ ९७ ॥ भार्याद्वेषी प्रियद्वेषी गुरुद्वेषी भवे-
न्नरः ॥ व्ययेशो सहजे धर्मे स्वशरीरस्य पोषकः ॥ ९८ ॥ व्ययेशो
दशमे लाभे पुत्रसौख्यं भवेन्नहि ॥ मणिमाणिक्यमुक्तानि धत्ते
किञ्चित्समालभेत् ॥ ९९ ॥ एतत्ते कथितं विप्र भावानां च फला-
फलम् ॥ बलाबलविवेकेन सर्वेषां फलमादिशेत् ॥ १०० ॥ वक्त्री
चेत्स्वचतुर्थः स्यात्फलं भौमो ददाति च ॥ बुधतुर्येऽथदेवेज्ये पं-
चमे शशिभार्गवौ ॥ १०१ ॥ सप्तमस्य तमध्वंसी पुत्रस्य नवम-
स्य च ॥ वित्तस्य विषुवत्यर्के ददाति स्वफलं विधुः ॥ १०२ ॥
ग्रहे पूर्णफले प्राप्ते फलं पूर्णं समादिशेत् ॥ अर्द्धमर्द्धं पादहीने
तत्रेदं पादमंग्रिणा ॥ १०३ ॥ भावानां द्वादशानां च सर्वेषां फ-
लमादिशेत् ॥ भावस्थानां ग्रहाणां च फलं ते कथितं मया ॥ १०४ ॥
इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशो भावस्थग्रहाणां फलक-
थनं नाम पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ ६५ ॥

अथ प्राणिनां पूर्वजन्मशापद्योतकम् ।

पार्वत्युवाच ।

देवदेव जगन्नाथ शूलपाणे वृषध्वज ॥ केन योगेन मर्त्यानां
बालाख्यशिशुनाशनम् ॥ १ ॥ तत्सर्वमत्र योगेन ब्रूहि मे श-
शिशेखर ॥ शापमोक्षं च रूपया प्राणिनामल्पमेवसाम् ॥ २ ॥

शङ्कर उवाच ।

साधु पृष्टं त्वयादेवि कथयामि सविस्तरात् ॥ शृणुष्वेकमना
भूत्वा बलाबलवशादपि ॥३॥ ज्ञेयं सुनिश्चितं सर्वं राशिचक्रे विशे-
षतः ॥ मेषादिमीनपर्यन्तं मूर्त्यादिद्वादशक्रमात् ॥४॥ भावं च भा-
वजं ज्ञात्वा फलं ब्रूयाद्विचक्षणः ॥ तनुर्वित्तं बंधुमातृपुत्रशत्रुस्म-
रो मृतिः ॥ ५ ॥ पितृकर्म च लाभं च व्ययांता भावसंज्ञकाः ॥
गुरुलभेशदारेण पुत्रस्थानाधिपेषु च ॥६॥ सर्वेषु बलहीनेषु वक्तव्या-
त्वनपत्यता ॥ रव्यार राहुशनयः पुत्रस्था बलसंयुताः ॥७॥ कारका-
द्यात्क्षीणबलादनपत्यत्वमादिशेत् ॥ पुत्रस्थानगते राहौ कुजेना-
पिनिरीक्षिते ॥ कृजक्षेत्रगते वापि सर्पशापात्सुतक्षयः ॥८॥ पुत्रेशे
राहुसंयुक्ते पुत्रस्थे भानुनन्दने ॥ चंद्रदृष्टे युते वापि सर्पशापात्सु-
तक्षयः ॥९॥ कारके राहुसंयुक्ते पुत्रेशे बलवर्जिते ॥ विलभेशे भौमयुते
सर्पशापात्सुतक्षयः ॥१०॥ कारके भौमसंयुक्ते लभे च राहुसंयुते ॥
पुत्रस्थानेश्वरे दुःस्थे सर्पशापात्सुतक्षयः ॥ ११ ॥ भौमांशे
भौमसंयुक्ते पुत्रेशे सोमनन्दने ॥ राहुमांदियुते लभे सर्पशापात्सुत-
क्षयः ॥ १२ ॥ पुत्रस्थाने कुजक्षेत्रे पुत्रे राहुसमन्विते ॥ सौम्य-
दृष्टे युते वापि सर्पशापात्सुतक्षयः ॥ १३ ॥ पुत्रस्था भानुमंदाराः
स्वर्मानुः शशिशो गिराः ॥ निर्बलौ पुत्रलभेशौ सर्पशापात्सुत-
क्षयः ॥ १४ ॥ लभेशे राहुसंयुक्ते पुत्रेशे भौमसंयुते ॥ कारके

राहुसंष्टे सर्पशापात्सुतक्षयः ॥ १५ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं नाग-
 पूजां समारभेत् ॥ १६ ॥ स्वगृहोक्तविधानेन प्रतिष्ठां कारये-
 त्सुधीः ॥ नागमूर्तिं सुवर्णेन कृत्वा पूजां समाचरेत् ॥ १७ ॥ गो-
 भूतिलहिरण्यादि दद्याद्वित्तानुसारतः ॥ एवं कृते तु नागेंद्रप्रसा-
 दाद्वर्धते कुलम् ॥ १८ ॥ पुत्रस्थानं गते भानौ नीचे मंदांशक-
 स्थिते ॥ पार्श्वयोः क्रूरसंबन्धे पितृशापात्सुतक्षयः ॥ १९ ॥ पुत्र-
 स्थानाधिपे भानौ त्रिकोणे पापसंयुते ॥ क्रूरन्तरे पापदृष्टे पितृ-
 शापात्सुतक्षयः ॥ २० ॥ भानुराशिस्थिते जीवे पुत्रेशे भा-
 नुसंयुते ॥ पुत्रे लग्ने पापयुते पितृशापात्सुतक्षयः ॥ २१ ॥
 लग्नेशे दुर्बले पुत्रे पुत्रेशे भानुसंस्थिते ॥ पुत्रे लग्ने पापयुते
 पितृशापात्सुतक्षयः ॥ २२ ॥ पितृस्थानाधिपे पुत्रे पुत्रेशे वा
 तथा स्थिते ॥ लग्ने पुत्रे पापयुते पितृशापात्सुतक्षयः ॥ २३ ॥
 पितुः स्थानाधिपो भौमः पुत्रेशेन समन्वितः ॥ लग्ने पुत्रे पितृ-
 स्थाने पापात्संततिनाशनम् ॥ २४ ॥ पितृस्थानाधिपे दुःस्थे का-
 रके पापराशिगे ॥ पुत्रे लग्नेश्वरे पापे पितृशापात्सुतक्षयः ॥ २५ ॥
 लग्नपंचमभावस्था भानुभौमशनैश्चराः ॥ रंघ्रे रिःके राहुजीवौ
 पितृशापात्सुतक्षयः ॥ २६ ॥ लग्नादष्टमे भानौ वै पुत्रस्थे भानुनंदने ॥
 पुत्रेशे राहुसंयुक्ते लग्ने पापे सुतक्षयः ॥ २७ ॥ व्ययेशे लग्नभावस्थे
 रंघ्रेशे पुत्रराशिगे ॥ पितृस्थानाधिपे रंघ्रे पितृशापात्सुतक्षयः ॥ २८ ॥
 रोगेशे पुत्रभावस्थे पितृस्थानाधिपे तथा ॥ कारके राहुसंयुक्ते पि-
 तृशापात्सुतक्षयः ॥ २९ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं गयाश्राद्धं च कार-
 येत् ॥ ब्राह्मणान् भोजयेदत्र अयुतं वा सहस्रकम् ॥ ३० ॥ कन्या-
 दानं ततः कृत्वा गां च दद्यात्सवत्सकाम् ॥ एवं कृते पितुः शा-
 पान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ ३१ ॥ वर्धते च कुलं तस्य पुत्रपौत्रा-

दिभिस्तदा ॥ दृष्टियोगपदैः सर्वं फलं ब्रूयाद्विचक्षणः ॥ ३२ ॥
 पुत्रस्थानाधिपे चंद्रे नीचे वा पापमध्यगे ॥ हिवुके पंचमे पापे
 मातृशापात्सुतक्षयः ॥ ३३ ॥ लाभे मंदसमायोगे मातृस्थाने
 शुभेतरे ॥ नीचे पंचमगे चंद्रे मातृशापात्सुतक्षयः ॥ ३४ ॥ पुत्र-
 स्थानाधिपे दुःस्थे लग्नेशे नीचराशिगे ॥ चंद्रपापसमायोगे मातृ-
 शापात्सुतक्षयः ॥ ३५ ॥ पुत्रस्थानाधिपे दुःस्थे चंद्रे पापांशसंयुते ॥
 लग्ने पुत्रे पापयुते मातृशापात्सुतक्षयः ॥ ३६ ॥ पुत्रस्थानाधिपे चन्द्रे
 मंदराह्वारसंयुते ॥ भाग्ये वा पुत्रराशौ वा कारके पुत्रनाशनम्
 ॥ ३७ ॥ मातृस्थानाधिपे भौमे शनिराहुसमन्विते ॥ भानुचन्द्रयुते पुत्रे
 लग्ने संततिनाशनम् ॥ ३८ ॥ लग्नात्मजेशौ शत्रुस्थौ रंध्रे मात्राधिपे
 स्थितौ ॥ पितृनाशाधिपौ लग्ने मातृशापात्सुतक्षयः ॥ ३९ ॥ षष्ठाष्ट-
 मेशौ लग्नस्थौ व्यये मात्राधिपे सुते ॥ चंद्रे जीवे पापयुते मातृ शापा-
 त्सुतक्षयः ॥ ४० ॥ पापमध्यगते लग्ने क्षीणे चंद्रे च सप्तमे ॥ मातृपुत्रे-
 राहुमंदौ मातृशापात्सुतक्षयः ॥ ४१ ॥ नाशस्थानाधिपे पुत्रे पुत्रेशे
 नाशराशिगे ॥ चंद्रमातृपतौ दुःखे मातृशापात्सुतक्षयः ॥ ४२ ॥
 चंद्रक्षेत्रे यदा लग्ने कुजराहुसमन्विते ॥ चन्द्रमंदौ पुत्रसंस्थौ मा-
 तृशापात्सुतक्षयः ॥ ४३ ॥ लग्ने पुत्रे रंध्ररिः फौ आरराहुरविः
 शनिः ॥ मातृलग्नाधिपौ दुःस्थौ मातृशापात्सुतक्षयः ॥ ४४ ॥
 नाशस्थानं गते जीवे कुजराहुसमन्विते ॥ पुत्रस्थाने मन्दचंद्रौ
 मातृशापात्सुतक्षयः ॥ ४५ ॥ ग्रहयोगपदैः सर्वं फलं ब्रूयाद्विच-
 क्षणः ॥ शुभे सौख्यं विनिर्दिष्टं मिश्रे मिश्रं प्रकीर्तितम् ॥ ४६ ॥
 सेतुस्नानं प्रकुर्वीत गायत्रीलक्षसंज्ञके ॥ ग्रहदानं च कर्तव्यं रौ-
 प्यपात्रे पयःस्थितिः ॥ ४७ ॥ ब्राह्मणान् भोजयेत्तद्वदश्वत्थ-
 स्य प्रदक्षिणाम् ॥ कर्तव्यं भक्तियुक्तेन चाष्टविंशत्सहस्रकम् ॥

॥ ४८ ॥ एवं कृते यदा देवि शापान्मोक्षो भविष्यति ॥ सत्पुत्रं
 लभते पञ्चादृद्धिः स्यात्तस्य संततेः ॥ ४९ ॥ अतःपरं प्रवक्ष्या-
 मि आत्रादौ शापकारणम् ॥ पापयोगेन भावेन कारकेण बलाव-
 ले ॥ ५० ॥ आतृस्थानाधिपे पुत्रे कुजराहुसमन्विते ॥ पुत्रलग्ने-
 श्वरौ रंघ्रे आतृशापात्सुतक्षयः ॥ ५१ ॥ लग्ने सुते कुजे मंदे आतृपे
 भाग्यराशिगे ॥ कारके नाशराशिस्थे आतृशापात्सुतक्षयः ॥ ५२ ॥
 आतृस्थाने गुरौ नीचे मंदः पंचमगो यदि ॥ नाशस्थो न तु पु-
 ष्यारौ आतृशापात्सुतक्षयः ॥ ५३ ॥ मूर्तिस्थानाधिपे रिःके भौमः
 पंचमगो यदि ॥ पुत्रेशे रंघ्रपापस्थे आतृशापात्सुतक्षयः ॥ ५४ ॥
 पापमध्यगते लग्ने सुतमे पापमध्यगे ॥ नाथौ च कारकौ दुःस्थे
 आतृशापात्सुतक्षयः ॥ ५५ ॥ कर्मेंशे आतृभावस्थे पापयुक्ते सुते
 शुभे ॥ पुत्रे च कुजसंयुक्ते आतृशापात्सुतक्षयः ॥ ५६ ॥ पुत्रस्थाने
 बुधक्षेत्रे शनिराहुसमन्विते ॥ रिःके विदारौ शापत्वाद् आतृशापा-
 त्सुतक्षयः ॥ ५७ ॥ लग्नेशे आतृराशिस्थे आतृस्थानाधिपे सुते ॥
 लग्नआतृसुते पापे आतृशापात्सुतक्षयः ॥ ५८ ॥ आत्रीशे नाश-
 राशिस्थे पुत्रस्थे कारके तथा ॥ राहुमांदियुते दृष्टे आतृशापात्सु-
 तक्षयः ॥ ५९ ॥ नाशस्थानाधिपे पुत्रे आतृनाथेन संयुते ॥ रंघ्रे आ-
 रार्किसंयुक्ते आतृशापात्सुतक्षयः ॥ ६० ॥ आतृशापविमोक्षार्थं
 श्रवणं विष्णुकीर्तनम् ॥ चांद्रायणं चरेत्पश्चात्कावेर्या विष्णुस-
 न्निधौ ॥ ६१ ॥ अश्वत्थस्थापनं कार्यं दशधेनूः प्रदापयेत् ॥ प्रा-
 जापत्यं चरेत्तत्र भूमिं दद्यात्फलान्विताम् ॥ ६२ ॥ एवं यः कुरुते
 भक्त्या पुत्रवृद्धिः प्रजायते ॥ ६३ ॥ पुत्रस्थाने बुधे जीवे कुजरा-
 हुसमन्विते ॥ लग्ने मंदसमायोगे मातुलात्सुतनाशनम् ॥ ६४ ॥
 लग्नपुत्रेश्वरौ पुत्रे बुधभौमसमन्विते ॥ मंदे मातुलशापत्वात्पुत्रसं-

ततिनाशनम् ॥ ६५ ॥ लुप्ते पुत्राधिपे लग्ने सप्तमे भानुनन्दने ॥
 लग्नेशे बुधसंयुक्ते तस्यसंततिनाशनम् ॥ ६६ ॥ ज्ञातिस्थानाधिपे
 लग्ने व्ययेशेन समन्विते ॥ शशिसौम्यकुजे पुत्रे तस्य संततिना-
 शनम् ॥ ६७ ॥ पुत्रलग्नाधिपौ युक्तावन्योन्यं वाथ वीक्षितौ ॥ पुत्रे
 परस्परस्थौ वा पुत्रयोगा इमे स्मृताः ॥ ६८ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं
 विष्णुस्थापनमुच्यते ॥ वापीकूपतडागादिबंधनं सेतुदर्शनम् ॥ ६९ ॥
 पुत्रवृद्धिर्भवेत्तस्य संपद्धिः प्रजायते ॥ इदं योगग्रहेणैव फलं
 ब्रूयाद्विचक्षणः ॥ ७० ॥ गुरुक्षेत्रे यदा राहुः पुत्रे जीवारभानुजाः ॥
 धर्मस्थानाधिपे नाशे ब्रह्मशापात्सुतक्षयः ॥ ७१ ॥ विद्यागर्वेण
 यो मर्त्यो ब्राह्मणानवमन्यते ॥ तद्दोषं ब्रह्मशापत्वात्संततस्तस्य
 नाशनम् ॥ ७२ ॥ धर्मेशे पुत्रभावस्थे पुत्रेशे नाशराशिगे ॥ जी-
 वारराहुमृत्युस्थे ब्रह्मशापात्सुतक्षयः ॥ ७३ ॥ धर्माधिपे नीचगते
 व्ययेशे पुत्रराशिगे ॥ राहुयुक्तेक्षिते वापि ब्रह्मशापात्सुतक्षयः
 ॥ ७४ ॥ जीवे नीचगते राहुलग्ने वा पुत्रराशिगे ॥ पुत्रस्थानाधिपे
 दुःखे ब्रह्मशापात्सुतक्षयः ॥ ७५ ॥ पुत्रस्थानाधिपे जीवे रंघ्रे
 पापसमन्विते ॥ पुत्रेशावर्कचंद्रौ वा ब्रह्मशापात्सुतक्षयः ॥ ७६ ॥
 मंदांशे मंदसंयुक्ते जीवे भौमसमन्विते ॥ पुत्रेशे व्ययराशिस्थे
 ब्रह्मशापात्सुतक्षयः ॥ ७७ ॥ लग्ने गुरुयुते मंदे भाग्ये राहुसम-
 न्विते ॥ व्ययं गुरुसमायोगे ब्रह्मशापात्सुतक्षयः ॥ ७८ ॥ तस्य
 दोषस्य शांत्यर्थं कुर्याच्चांद्रायणं नरः ॥ ब्रह्मकूर्चत्रयं कृत्वा धेनुं
 दद्यात्सदक्षिणाम् ॥ ७९ ॥ पंचरत्नानि देयानि सुवर्णेन समन्वि-
 तम् ॥ अन्नदानं ततः कुर्यादयुतं वा सहस्रकम् ॥ ८० ॥ एवं कृते
 तु सत्पुत्रं लभते नात्र संशयः ॥ मुक्तशापो विशुद्धात्मा स पुमान्सु-
 खमेधते ॥ ८१ ॥ दारेशे पुत्रभावस्थे दारेशस्थांशपे शनौ ॥
 पुत्रेशे नाशराशिस्थे पत्नीशापात्सुतक्षयः ॥ ८२ ॥ फलत्रेशे

नाशसंस्थे रिःकेशे पुत्रराशिगे ॥ कारके पापसंयुक्ते पत्नी-
 शापात्सुतक्षयः ॥ ८३ ॥ पुत्रस्थानगते शुके कामपे रंघमाश्रिते ॥
 कारके पापसंयुक्ते पत्नीशापात्सुतक्षयः ॥ ८४ ॥ कुटुंबे पापसं-
 बंधे कामेशे नाशराशिगे ॥ पुत्रे पापग्रहैर्युक्ते पत्नीशापात्सुत-
 क्षयः ॥ ८५ ॥ भाग्यस्थानगते शुके दारेशे नाशराशिगे ॥ लग्ने
 पापे सुते पापे पत्नीशापात्सुतक्षयः ॥ ८६ ॥ भाग्यस्थानाधिपे
 शुके पुत्रेशे शत्रुराशिगे ॥ गुरुलग्नेशदारेशा दुःस्थाः संततिनाश-
 नम् ॥ ८७ ॥ पुत्रस्थाने भृगुक्षेत्रे राहुचंद्रसमन्विते ॥ व्यये लग्ने
 धने पापे स्त्रीशापात्सुतनाशनम् ॥ ८८ ॥ सप्तमे मंदशुक्रौ च
 रंघेशे पुत्रभैरवौ ॥ लग्ने राहुसमायोगे पत्नीशापात्सुतक्षयः ॥ ८९ ॥
 धने कुजे व्यये जीवे पुत्रस्थे भृगुनंदने ॥ राहुयुक्तेक्षिते वापि
 पत्नीशापात्सुतक्षयः ॥ ९० ॥ नाशस्थौ वित्तदारेशौ पुत्रे लग्ने
 कुजे शनौ ॥ कारके पापसंयुक्ते पत्नीशापात्सुतक्षयः ॥ ९१ ॥
 लग्नपंचमभाग्यस्था राहुमन्दकुजाः क्रमात् ॥ रंघस्थौ पुत्रदारेशौ
 पत्नीशापात्सुतक्षयः ॥ ९२ ॥ तस्य दोषस्य शांत्यर्थं कन्यादानं
 समाचरेत् ॥ लक्ष्मीनारायणं देवं सर्वाभरणभूषितम् ॥ ९३ ॥
 मूर्तिदानं च कर्तव्यं दशधेनूः प्रदापयेत् ॥ शय्यां च भूषणं चैव
 दंपत्योर्दापयेत्सुधीः ॥ ९४ ॥ पुत्रं प्रसूयते तस्य भाग्यवृद्धिश्च
 जायते ॥ मंत्रशापमिदं मर्त्यः पिशाचं बाध्यते सदा ॥ ९५ ॥
 कर्मलोपं पितृभ्यश्च तच्छापाद्वंशनाशनम् ॥ पुत्रस्थितौ मंदसू-
 र्यौ क्षीणचंद्रस्तु सप्तमे ॥ ९६ ॥ लग्ने व्यये राहुजीवौ प्रेतशापात्सुत-
 क्षयः ॥ पुत्रस्थानाधिपे मंदे नाशस्थे लग्ने कुजे ॥ कारके नाशरा-
 शिस्थे प्रेतशापात्सुतक्षयः ॥ ९७ ॥ लग्ने पापे व्यये भानौ सुते
 चारार्किसोमजाः ॥ पुत्रेशे रंघभावस्थे प्रेतशापात्सुतक्षयः ॥ ९८ ॥

लभे पापा व्यये भानौ सुते चारार्किसोमजाः ॥ पुत्रेशे रंभभावस्थे
 प्रेतशापात्सुतक्षयः ॥ ९९९ ॥ लभे राहुसमायोगे पुत्रस्थे भानुनन्दने ॥
 कारके नाशराशिस्थे प्रेतशापात्सुतक्षयः ॥ १०० ॥ लभे राहौ च
 शुकेज्ये चंद्रे मंदयुते तथा ॥ लभेशे मृदुराशिस्थे प्रेतशापात्सुतक्षयः
 ॥ १०१ ॥ लभे राहुसमायोगे पुत्रस्थे भानुनन्दनोक्कुजदृष्टे युते वापि
 प्रेतशापात्सुतक्षयः ॥ १०२ ॥ कारके नीचराशिस्थे पुत्रस्थानाधिपे
 स्थिरे ॥ नीचदृष्टे नीचयुते प्रेतशापात्सुतक्षयः ॥ १०३ ॥ लभे
 मंदे सुते राहौ रंभे भानुसमन्विते ॥ व्यये भौमसमायोगे प्रेतशापा-
 त्सुतक्षयः ॥ १०४ ॥ कामस्थानाधिपे दुःस्थे पुत्रे चंद्रसमन्विते
 ॥ मंदमांदियुते लभे प्रेतशापात्सुतक्षयः ॥ १०५ ॥ बाधस्थाना-
 धिपे पुत्रे शनिशुक्रसमन्विते ॥ कारके नाशराशिस्थे प्रेतशापा-
 त्सुतक्षयः ॥ १०६ ॥ तद्दोषस्य प्रशांत्यर्थं विष्णुश्राद्धं च कार-
 येत् ॥ रुद्रस्नानं प्रकुर्वीत ब्रह्ममूर्तिं प्रदापयेत् ॥ १०७ ॥ धेनू
 रजतपात्रं च नीलं चैव प्रदापयेत् ॥ एतत्कर्म कृते तत्र शापमोक्षः
 प्रजायते ॥ १०८ ॥ पुत्रप्राप्तिर्भवेत्तस्य विप्रेभ्यो दक्षिणां दिशेत् ॥
 पुत्रे राहुरविसौम्याः कारके शुभसंयुते ॥ शुभेन वीक्षिते वापि
 बहुपुत्रं समादिशेत् ॥ १०९ ॥ पुत्रेशे शुभराशिस्थे शुभदृष्टिसम-
 न्विते ॥ कारके केन्द्रभावस्थे बहुपुत्रं समादिशेत् ॥ ११० ॥ ल-
 भेशे पुत्रराशिस्थे पुत्रेशे लग्नमाश्रिते ॥ केन्द्रत्रिकोणगे जीवे बहु-
 पुत्रं समादिशेत् ॥ १११ ॥ पुत्रस्थानगते राहौ मंदांशकविव-
 र्जिते ॥ बहुपुत्रं नरं विद्याच्छुभग्रहनिरीक्षिते ॥ ११२ ॥ पुत्रस्थाना-
 धिपे स्वोच्चे लभेशे शुभसंयुते ॥ कारके शुभसंयुक्ते बहुपुत्रं समा-
 दिशेत् ॥ ११३ ॥ पुत्रस्थाने तदीशं वा गुरौ वा शुभवीक्षिते ॥
 शुभेन सहिते वापि बहुपुत्रं समादिशेत् ॥ ११४ ॥ परिपूर्णबले जीवे

(११४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

लग्नेशे पुत्रराशिगे ॥ पुत्रेशे बलसंयुक्ते बहुपुत्रं समादिशेत् ॥ ११५ ॥
पुत्रस्थानगते जीवे परिपूर्णबलान्विते ॥ लग्नेशे बलसंयुक्ते पुत्रयोगा
इमे स्मृताः ॥ ११६ ॥ वर्गोत्तमांशगे जीवे लग्नेशस्यांशपे शुभे ॥
पुत्रेशेन युते दृष्टे पुत्रयोगा इमे स्मृताः ॥ ११७ ॥ वित्तेशे पुत्रभा-
वस्थे परिपूर्णबलान्विते ॥ वैशेषिकांशके जीवे पुत्रयोगा इमे स्मृताः
॥ ११८ ॥ लग्नात्पुत्राधिपे स्वोच्चे अन्योन्यत्वादिर्वीक्षिते ॥ परस्प-
रस्थानगते पुत्रयोगा इमे स्मृताः ॥ ११९ ॥ पुत्रस्थानाधिपस्थां-
शराशीशे शुभसंयुते ॥ शुभेन वीक्षिते वापि पुत्रयोगा इमे स्मृताः
॥ १२० ॥ लग्नपुत्राधिपौ केन्द्रे शुभग्रहसमन्विते ॥ कुटुंबेशे बला-
ढ्ये तु पुत्रयोगा इमे स्मृताः ॥ १२१ ॥ लग्नेशे दारभावस्थे दा-
रेशे लग्नमाश्रिते ॥ द्वितीयेशे विलग्नस्थे पुत्रयोगा इमे स्मृताः
॥ १२२ ॥ दारेशे ग्रहसंयुक्ते नवांशभवनाधिपे ॥ पुत्रवित्तविल-
ग्नेशे पुत्रयोगा इमे स्मृताः ॥ १२३ ॥ ॥ इति बहुपुत्रयोगः ॥ पु-
त्रवित्तकलत्रेशाः संयुक्तानवभागपाः ॥ पापांशकाः पापयुता अ-
नपत्यत्वमादिशेत् ॥ १२४ ॥ गुरुर्लग्नेशदारेशपुत्रस्थानाधिपेषु वा
॥ सर्वेषु बलहीनेषु वक्तव्या त्वनपत्यता ॥ १२५ ॥ व्ययेशसंयुतां-
शेशे मृत्युराशौ स्थिते यदि ॥ पुत्रेशे क्रूरषष्ठ्यंशे अनपत्यत्वमा-
दिशेत् ॥ १२६ ॥ लग्नपुत्रेश्वरौ दुःस्थे कारके नीचराशिगे ॥ अ-
नपत्यग्रहे पुत्रे अनपत्यत्वमादिशेत् ॥ १२७ ॥ क्रूरषष्ठ्यंशके
जीवे पुत्रस्थे नाशराशिगे ॥ पुत्रेशे नाशराशिस्थे अनपत्यत्वमा-
दिशेत् ॥ १२८ ॥ लग्नाधिपे कुजे स्वोच्चे रंध्रे मंदयुते रवौ ॥ शुभ-
दृष्टिसमायोगे चिरात्पुत्रमुपैति सः ॥ १२९ ॥ लग्ने मंदे गुरौ रंध्रे
व्यये भौमसमन्विते ॥ शुभदृष्टे स्वतुंगे वा चिरात्पुत्रमुपैति सः ॥
॥ १३० ॥ पुत्रस्था मंदजीवज्ञा लग्ने पुत्राधिपे शुभे ॥ पुत्रेशे शुभे

राशिस्थे चिरात्पुत्रमुपैति सः ॥१३१॥ लग्ने मंदे गुरो रंघ्रे व्यये भौ-
मसमन्वितोऽशुभदृष्टे स्वतुंगे वा चिरात्पुत्रमुपैति सः ॥१३२॥ सुते
राहर्कशुक्रेज्याः शुभक्षे शुभवीक्षिते ॥ पुत्रेशे शुभराशिस्थे चिरा-
त्पुत्रमुपैति सः ॥१३३॥ लग्ने सौम्ये धने पापे तृतीये पापस्वेचरे ॥
पुत्रेशे शुभराशिस्थे चिरात्पुत्रमुपैति सः ॥ १३४ ॥ इति पुत्रयो-
गाः ॥ पुत्रस्थाने कुजे मंदे बुधक्षत्रे विलग्नपे ॥ बुधदृष्टे युते वापि
तदा दत्ताः सुतादयः ॥ १३५ ॥ पुत्रस्थाने बुधक्षत्रे मंदक्षत्रेऽथ-
वा भवेत् ॥ मंदमांदियुते दृष्टे तदा दत्ताः सुतादयः ॥ १३६ ॥
पुत्रस्थाने बुधक्षत्रे बुधसंस्थेक्षितेऽपिवा ॥ लग्नाधिपे शनौ वापि
दत्तपुत्रा भवति हि ॥ १३७ ॥ पुत्रेशे मंदसंयुक्ते कुजे सौम्यनि-
रीक्षिते ॥ लग्नाधिपे बुधांशे वा दत्तपुत्रा भवति हि ॥ १३८ ॥
कामेशे लाभभावस्थे पुत्रेशे शुभसंयुते ॥ पुत्रे मंदे बुधे वापि द-
त्तपुत्रा भवति हि ॥ १३९ ॥ पुत्रेशे भाग्यभावस्थे भाग्येशे कर्म-
राशिगे ॥ पुत्रे मंदजदृष्टे तु दत्तपुत्रेण संततिः ॥ १४० ॥ लग्ना-
धिपे भृगोश्चोच्चे पुत्रे मंदसमन्विते ॥ कारके बलसंयुक्ते दत्तपुत्रात्तु
संततिः ॥ १४१ ॥ पुत्रस्थानाधिपे चंद्रे लग्ने पुत्रे शनैश्वरे ॥ परि-
पूर्णबले जीवे दत्तपुत्रात्सुतो भवेत् ॥ १४२ ॥ पुत्राधिपे रवौ लग्ने
पुत्रस्थौ शनिसोमजौ ॥ पुत्राधिपे बलयुते दत्तपुत्रात्सुतो भवेत्
॥ १४३ ॥ लग्नाधिपे बुधे पुत्रे कुजदृष्टिसमन्विते ॥ कारके लाभ-
राशिस्थे दत्तपुत्रात्सुतो भवेत् ॥ १४४ ॥ लग्नाधिपे गुरो पुत्रे शनि-
दृष्टिसमन्विते ॥ पुत्रेशे भौमराशिस्थे दत्तपुत्रा भवति हि ॥ १४५ ॥
हरिवंशो रविणा शशी त्रिपुरहा भौमे च रुद्रीक्रिया सौम्ये संपु-
टकास्यपात्रविधिवज्जीवे च पैत्र्यातिथिः ॥ शुके गोप्रतिपालनं च
कथितं मंदे च मृत्युंजयः कन्यादानभुजंगकेतुकपिलसं-

(११६)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

तानसौख्यप्रदाः ॥ १४६ ॥ यावत्संख्या भवेद्राशिस्तावद्द्वारं वि-
निर्दिशेत् ॥ शिवविष्णुस्थापनाद्वा लक्षयोगात्सुखं भवेत् ॥ १४७ ॥
इति बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशो संतानभावफलादेशवर्णनं
नाम षोडशोध्यायः ॥ १६ ॥

अथ त्रिकोणशोधनमाह ।

राशिचक्रं यथामार्गं निक्षिप्याष्टग्रहस्य च ॥ त्रिकोणशोधनं
कुर्यादादौ सर्वेषु राशिषु ॥ १ ॥

उदाहरणार्थं मिमानि चक्राणि ।

अथ खेरष्टकवर्गः ४८								चंद्राष्टकवर्गः ४९							
सु.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ल.	सु.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ल.
१	३	१	३	५	६	१	३	३	१	२	१	१	३	३	३
२	६	२	५	६	७	२	४	६	३	३	३	२	४	५	६
४	१०	४	६	९	१२	४	६	७	६	५	४	४	५	६	१०
७	१०	७	९	११	०	७	१०	८	७	६	५	७	७	११	११
८	०	८	१०	०	०	८	११	१०	९	१०	७	८	९	०	०
९	०	९	११	०	०	९	१२	११	१०	११	८	१०	१०	०	०
१०	०	१०	१२	०	०	१०	०	०	११	०	१०	११	११	०	०
११	०	११	०	०	०	११	०	०	०	०	११	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

भौमस्याष्टकवर्गः ३९								बुधस्याष्टकवर्गः ५४							
र.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ल.	र.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ल.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	०	१	१	०
३	३	१	३	६	६	१	१	५	२	२	३	६	२	२	१
६	६	२	५	१०	८	४	३	६	४	४	५	८	३	४	२
१०	१०	४	६	११	११	७	६	९	६	७	६	११	४	७	४
११	०	७	११	१२	१२	८	१०	११	८	८	९	१२	५	८	६
०	०	८	०	०	०	९	११	१२	१०	९	१०	०	८	९	८
०	०	१०	०	०	०	१०	०	०	११	१०	११	०	९	१०	१०
०	०	११	०	०	०	११	०	०	०	११	१२	०	११	११	११

299

शुभरष्टकवर्गः ५६।								शक्रस्याष्टकवर्गः ५३।							
र	वं	मं	बु	सु	शु	श	ल	र	वं	मं	बु	सु	शु	श	ल
१	२	१	१	१	२	३	१	८	१	२	३	४	१	३	१
२	५	५	२	२	५	५	२	११	२	४	५	८	२	४	२
३	६	४	५	३	६	६	४	१२	३	६	६	९	३	५	३
४	९	७	५	४	९	११	५	०	४	९	९	१०	४	८	४
५	११	८	६	७	१०	०	६	०	५	११	११	११	५	९	५
६	०	१०	९	८	११	०	७	०	८	१२	०	०	८	१०	६
७	०	११	१०	९	०	०	८	०	९	०	०	०	९	११	७
८	०	०	११	११	०	०	१०	०	११	०	०	०	१०	०	११
९	०	०	०	०	०	०	११	०	१२	०	०	०	११	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

शनिष्टकवर्गः ३९।								लग्नाष्टकवर्गः ५२ :							
र	वं	मं	बु	सु	शु	श	ल	र	वं	मं	बु	सु	शु	श	ल
१	२	३	६	५	६	३	१	३	३	१	१	१	१	१	३
२	६	५	८	६	११	५	३	४	६	३	२	२	२	३	६
४	११	६	९	११	१२	६	४	६	१०	६	४	४	३	४	१०
५	०	१०	१०	१२	०	११	६	१०	११	१०	६	५	४	६	११
८	०	११	११	०	०	०	१०	११	१२	११	८	६	५	१०	०
१०	०	१२	१२	०	०	०	११	१२	०	०	१०	७	८	११	०
११	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	११	९	९	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	११	०	०	०

(११८)

बृहत्साराक्षरहोरापूर्वखंडसारांशः

अथ सूर्यरेखाचक्रम् ।

राक्षयः	क	मी	मे	र	मि	क	सि	क	र	र	र	र	र
ग्रहाः	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.
रवि	१	१	०	१	०	०	१	१	१	१	१	१	०
बुध	१	०	०	१	०	०	०	१	१	०	०	०	०
शुक्र	०	१	१	०	१	०	०	१	१	१	१	१	१
मंगल	०	०	०	०	१	१	०	०	१	०	१	०	०
शनि	१	०	०	०	०	०	१	१	१	०	०	०	०
राशिः	१	०	१	०	०	१	१	१	०	१	०	१	१
क.	१	१	०	०	१	१	०	१	१	०	०	१	१
मी.र.	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३
मी.सि.	३	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५

अथ सूर्यत्रिकोणेकाधिपत्यशोधनम् ।

ग्रहाः	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.	र.ग.
रवि	क	मी	मे	र	मि	क	सि	क	र	र	र	र	र
बुध	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३
शुक्र	१	१	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	०
मंगल	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
शनि	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
राशिः	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३
क.	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३
मी.र.	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३
मी.सि.	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३

अथ चंद्ररेखाचक्रम् ।

राक्षयः	ध	न	ऊ	मी	मे	र	मि	क	सि	क	र	र	र
ग्रहाः	क	मी	मे	र	मि	क	सि	क	र	र	र	र	र
रवि	१	०	०	०	१	०	०	१	१	१	१	१	०
बुध	१	०	१	०	०	०	१	१	१	१	१	१	०
शुक्र	१	१	०	०	१	०	०	१	१	१	१	१	०
मंगल	१	१	०	०	१	०	०	१	१	१	१	१	०
शनि	१	१	०	०	१	०	०	१	१	१	१	१	०
राशिः	१	१	०	०	१	०	०	१	१	१	१	१	०
क.	१	१	०	०	१	०	०	१	१	१	१	१	०
मी.र.	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३
मी.सि.	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३

अथ चंद्रत्रिकोणेकाधिपत्यशोधनम् ।

ग्रहाः	ध	न	ऊ	मी	मे	र	मि	क	सि	क	र	र	र
रवि	क	मी	मे	र	मि	क	सि	क	र	र	र	र	र
बुध	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३
शुक्र	१	१	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	०
मंगल	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
शनि	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
राशिः	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३
क.	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३
मी.र.	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३
मी.सि.	५	५	२	२	५	३	३	५	५	५	५	५	३

ग्रहपिंडः २५ राशिपिंडः ६६ उदाहरणयोगः ९१

2000

[illegible][illegible][illegible][illegible]

अङ्कपिंडः ५५ शशिपिंडः ७५ योगः १३५

(१२०)

बृहत्साराशरहोरापूर्वखंडसारांशः

अथ गुरोः रेखाचक्रम् ।

सारायः	क	मी	मे	र	मि	क	सि	क	त	र	ध	म
गुरोः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
रविः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
शुक्रः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
मंगलः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
बुधः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
शनिः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
लघुः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
रेखाः	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
विश्वः	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४

अथ गुरुत्रिकोणीकाधिपत्यशोधनम् ।

गुरोः	क	मी	मे	र	मि	क	सि	क	त	र	ध	म
गुरोः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
रविः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
शुक्रः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
मंगलः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
बुधः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
शनिः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
लघुः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
रेखाः	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
विश्वः	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४

अथ भूगुरोरेखाचक्रम् ।

सारायः	क	मी	मे	र	मि	क	सि	क	त	र	ध	म
गुरोः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
रविः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
शुक्रः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
मंगलः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
बुधः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
शनिः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
लघुः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
रेखाः	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
विश्वः	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४

अथ भूगुरुत्रिकोणीकाधिपत्यशोधनम् ।

गुरोः	क	मी	मे	र	मि	क	सि	क	त	र	ध	म
गुरोः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
रविः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
शुक्रः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
मंगलः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
बुधः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
शनिः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
लघुः	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
रेखाः	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
विश्वः	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४

अथ भूगुरुत्रिकोणीकाधिपत्यशोधनम् ।

पूर्वखंडे त्रिकोणशोधनाभ्यासः १७

(१९१)

अथ शनिरैखाचक्रम् ।

मकर कुं	मीन	मेघ	वृष	मिथु	कर्क	सिंह	कन्या	तुल	वृश्चि	धन	राशयः
श	र	गु	गु	मं	लग्न					चंद्रः	ग्रहाः
०	१	१	०	१	०	०	१	१	०	१	रविः
०	१	०	०	१	०	०	०	०	१	०	चंद्रमाः
१	१	०	०	१	०	१	१	०	०	०	शोमः
०	०	०	०	०	१	०	१	१	१	१	बुधः
१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	बृहस्पतिः
१	१	०	०	०	०	०	१	०	०	०	शुक्रः
०	०	१	०	१	१	०	०	०	०	१	शनिः
१	१	०	१	०	१	०	१	०	०	०	लग्न
४	५	२	१	४	४	३	४	३	२	३	रेखा
४	३	६	७	४	४	५	४	५	६	५	विंदवः

अथ शनित्रिकोणिकाधिपत्यशोधनम् ।

श.बु.	गु.बु.	गु.मं.	लग्न							चं.	ग्रहाः
मकर कुं	मी.	मे.	वृ.	मि.	क.	सिं.	क.	तु.	वृ.	ध.	राशयः
४	५	२	१	४	४	३	४	३	२	३	रेखा
१	३	०	०	१	२	१	३	०	०	१	वि० शो.
१	३	०	०	०	०	१	३	०	०	०	ध० शो.

ग्रह पि० ७० राशि पिंड ९९ उ० यो० पि० १९९

अथ लग्न रेखा चक्रम् ।

मे.	वृ.	मि.	क.	सिं.	क.	तु.	वृ.	ध.	म.	कुं.	मी.	राक्षयः
लग्न.								चं.	श.बु.	र.गु.	शु.मं.	ग्रहाः
१	१	०	१	०	०	०	१	१	१	०	०	रविः
०	१	०	०	०	१	१	१	०	९	१	०	इन्द्रः
०	१	०	०	१	०	०	०	१	१	०	१	शोमः
०	१	१	१	१	०	१	१	१	०	१	१	बुधः
१	१	१	१	०	०	१	१	०	०	०	१	शुक्रः
१	१	१	१	०	०	१	१	०	०	०	१	शुक्रः
१	०	१	०	०	०	१	१	०	१	०	१	शनिः
०	०	१	०	०	१	०	०	०	१	१	०	लग्न
४	५	५	३	३	२	५	६	३	५	४	५	रेखा
४	३	३	५	५	६	३	३	५	३	४	५	वि०

अथ लघुत्रिकोणिकाधिपत्यशोधनम् ।

क.	ख.	ग.	घ.	ङ.	च.	श.बु.	पू.गु.	शु.मं.	ग्रहाः
मे.	वृ.	मि.	क.	सिं.	क.	तु.	बृ.	ध.	राशयः
४	५	५	३	३	२	५	६	३	रेखा
१	३	१	२	२	२	१	३	०	त्रि० शो.
१	२	०	०	०	०	१	२	०	ए० शो.

ग्रहपिंडः ४५ रा. पिंडः ७७ उ० योग पिंडः २२

त्रिकोणं तु कथं प्रोक्तं मेषसिंहादयः क्रमात् ॥ वृषकन्यामृगा-
 स्येषु तुलाकुंभयुगेषु च ॥ २ ॥ कर्कटश्विकमीनास्ते त्रिकोणाः स्युः
 परस्परम् ॥ त्रिकोणेषु च यद्वयूनं तत्तुल्यं त्रिषु शोधयेत् ॥ ३ ॥
 एकस्मिन् भवने शून्यं तत्रिकोणं न शोधयेत् ॥ समत्वे सर्वगेहेषु
 सर्वं संशोध्य बुद्धिमान् ॥ ४ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंड-
 सारांशो त्रिकोणशोधनं नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ६५ ॥

अथ त्रिकोणशोधनोदाहरणमाह ।

जन्मांशक्रमिदम्.	
२ क.	श. १२
३	मे. ११
४	श. ३
५	च. ५
६	रा. ८

त्रिकोणत्रयस्थानेषु यद्वयूनं फलं तत्स्थानत्रयेषु शोध्य
 तद्यथा सूर्याष्टकवर्गे मेषाधो रेखाफलं २, सिंहाधः फलं
 ३, धनाधः फलं ४, एतद्वयूनं फलं त्रिषु शोधिते जातम्
 धनाधः २, मेषाधः ०, सिंहाधः १, तथा वृषाधः ३, क-
 न्याधः ७, मकराधः ३, इदं त्रिषु शोधिते मकराधः ०,
 वृषाधः ०, कन्याधः ४, तथा कुंभाधः ५, मिथुनाधः ४,

तुलाधः ६ । एवं त्रिषु शोधिते तुलाधः २, मिथुनाधः ०, कुंभाधः १ । तथा मी-
 नाधः ४, कर्काधः ३, वृश्चिकाधः ४, इदं त्रिषु शोधिते कर्काधः ०, वृश्चिकाधः
 १, मीनाधः १, इत्येकः प्रकारः ॥ त्रिषु त्रित्रिकोणेषु एकस्थाने शून्यं भवति तदा
 त्रिकोणशोधनं तत्र न कार्यम् त्रिषु स्थानेषु यथास्थितरेखाफलं स्थाप्य अत्र
 तु कल्पितोदाहरणम् वृषाधो रेखाफलं ३, कन्याधः ५, मकराधः ०, अतएव य-
 थास्थितं फलं स्थापितम् तत्रिकोणशोधनाभावः एवं सर्वत्र ज्ञेयम् इति दिदी-

शोधनः ॥ त्रिषु त्रिकोणेषु रेखाफलं समानं भवति तदा त्यागप्रयेषु सर्व-
शोधयेदित्यधीत त्रिषु शून्यमेव स्थाप्यम् तद्यथा शरीरदृक्कर्मेष्ट्याधो रेखा-
फलं १, कन्याधः ५, मकराधः ५, अत्र फलसाम्यत्वात्त्रिषु स्थानेषु शून्यं स्थापि-
तं एवं सर्वत्र ज्ञेयम् । इति तृतीयः प्रकारः ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्व-
खंडसारांशे त्रिकोणशोधनं नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

अथैकाधिपत्यशोधनमाह ।

एवं त्रिकोणं संशोध्य पश्चादेकाधिपत्यता ॥ क्षेत्रद्वयं फलानि
स्युस्तदा संशोधयेद्बुधः ॥ १ ॥ क्षीणेन सह चान्यस्मिञ्छोधये-
द्बृहवर्जिते ॥ ग्रहयुक्ते फले हीने ग्रहाभावे फलाधिके ॥ २ ॥ अनेन
सह चान्यस्मिञ्छोधयेद्बृहवर्जिते ॥ फलाधिके ग्रहैर्युक्ते चान्य-
स्मिन्सर्वमुत्सृजेत् ॥ ३ ॥ उभयोर्ग्रहसंयुक्ते न संशोध्यः कदाचन ॥
उभयोर्ग्रहहीनाभ्यां समत्वं सकलं त्यजेत् ॥ ४ ॥ सग्रहा ग्रहतुल्य-
त्वात्सर्वं संशोध्यमग्रहात् ॥ कुलीरसिंहयोराशयोः पृथक् क्षेत्रं
पृथक् फलम् ॥ ५ ॥ इति बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे एकाधि-
पत्यशोधनं नामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६४ ॥

अथैकाधिपत्यशोधनोदाहरणम् ।

भौमादीनां क्षेत्रद्वयमस्ति तत्र विचारः क्षेत्रद्वये एकं ग्रहयुक्तं फलं हीनं
भवति, द्वितीयं ग्रहहीनं फलाधिकं भवति तदा ऊनं फलं अन्यत्र ग्रहहीनं
अधिकफलं क्षेत्रे शोध्यमितिभावः शोध्यवाशिष्टग्रहहीने क्षेत्रे स्थाप्यम् अत्र
तु कल्पितोदाहरणमाह यथा मिथुनो ग्रहसहितः त्रिकोणशोधनफलेनानेन
३ हीनः कन्याग्रहरहितक्षिकोणशोधनफलेनानेन ४ अधिकं तेन मिथुना-
ग्रक्षिकोणशोधनेन १ कन्याधःस्थिताधिकफले शोधिते शेषं ३ स्थापितं मि-
थुनाधिः १, कन्याधिः ३, पुनः एकत्र राशौ फलाधिके ग्रहयुक्ते अन्यत्र ग्रहा-
भावे फले हीने सति तदा फलाधिके ग्रहयुक्ते राशौ तस्याधो यत्रिकोणफलं
तदा स्थाप्यम् ग्रहवर्जिते फलहीने राशौ सर्वमुत्सृजेदित्यत्र तस्याधः शेषं

(१२४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

स्थाप्यम् अत्र तु कल्पितोदाहरणम् मीनो ग्रहयुक्तः फलमाधिक ४ धनग्रहरहित-
त्रिकोणशोधनफलेन हीनः तेन मीनाधो यथास्थितफलं स्थापितं ४, धना-
धः शून्यं स्थापितं पुनः उभयक्षेत्रे ग्रहसंयुक्ते सति तत्रशोधनं न कार्यम् त-
द्यथा सूर्योष्टकवर्गे मीनो ग्रहसहितः फलं १, धनोऽपि ग्रहसहितं फलं २ अत्र
शोधनं नास्ति तेन यथास्थितफलं स्थापितं पुनः क्षेत्रद्वये ग्रहहीने फलसाम्ये
सकलं त्यजेदिति स्थानद्वये शून्यं स्थाप्यं तद्यथा भृगोरष्टकवर्गे वृषाधः फलं
१, तुलाधः त्रिकोणशोधनफलं १, वृषतुलौ ग्रहरहितौ फलेन तुल्यौ तेनात्र
स्थानद्वये शून्यं स्थापितं अथवा एकत्र फलं १, अन्यस्मिन् शून्यं, तदा फ-
लाधः शून्यं, शून्याधः शून्यं स्थाप्यं तद्यथा शनेरष्टकवर्गे मेषाधः त्रिकोण-
शोधनफलं ०, वृश्चिकाधः फलं १ अत्रोभयस्थाने शून्यं स्थापितं यदा एकत्र
फलमाधिकं अन्यत्र फलमूनं तदा ऊनफलेनाधिकफलं संशोध्यावशेषं संस्था-
प्य तद्यथा लग्नाष्टकवर्गे त्रिकोणशोधितफलं वृषाधः ३, तुलाधः १, अत्र शोध्यं
वृषाधः २, तुलाधः १ स्थाप्यं पुनः यदेको राशिर्ग्रहसहितः अन्यो ग्रहरहितः
द्वयोः फलं तुल्यं भवति तदा समग्रराशौ यथास्थितं फलं स्थाप्यम् ग्रहरहिते
राशौ शून्यं स्थाप्यं अत्र तु कल्पितोदाहरणं मेषो ग्रहरहितस्तत्रस्थं फलं ३ वृ-
श्चिकग्रहरहितं तत्रस्थं फलं ३ अत्र फलतुल्यत्वात् समग्रहमेषाधः यथास्थितं फलं
स्थापितं ३, वृश्चिकाधः शून्यं स्थाप्यं पुनः कुलीरसिंहयोः सर्वत्र यथास्थि-
तं फलं स्थाप्यं एकाधिपत्यशोधनाभावः एवं सर्वत्र ज्ञेयं । इति श्रीबृहत्पारा-
शरहोरापूर्वखंडसारांशे एकाधिपत्यशोधनं नाम अष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

अथ पिंडोत्पत्तिमाह ।

शोध्यावशेषं संस्थाप्य राशिमानेन वर्द्धयेत् ॥ ग्रहयुक्तेऽपि
तद्वाशौ ग्रहमानेन वर्द्धयेत् ॥ १ ॥

अथ गुणकध्रुवांकानाह ।

गोमिहोदशंगुणितौ वसुभिर्मिथुनालिनौ ॥ वणिग्मेषौ तु मुं-
निभिः कन्यकामकरौ शरैः ॥ शेषाः स्वमानगुणिता राशिमाना
हमे कथ्यन्ते ॥ २ ॥

पूर्वखंडे अष्टकवर्गफलाध्यायः २०

(१२५)

आद्यगुणाः ॥ बुधस्य संख्या शेषाणां ग्रहगुणैर्गुणयेत् एषः
एषकार्याः ॥ ३ ॥ इति बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे पिंडोत्प-
त्तिकथनं नामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

अथ राशिगुणकचक्रम् ।										अथ ग्रहगुणकचक्रम् ।									
मे	वृ	मि	क	सि	क	तु	वृ	ध	म	कु	मी	रा	स	च	म	बु	शु	श	ग्रहाः
५	१०	८	४	१०	५	७	८	९	५	११	१२	१०	५	५	८	५	१०	७	गुणांकाः

अथ ग्रहराशिपिंडानयनोदाहरणम् ।

एकाधिपत्यं शोधितसिद्धांकेषु तत्तद्ग्रहाश्रितराश्यधः स्थितमंकानां तत्त-
द्ग्रहगुणकैर्गुणयित्वा गुणितांकानां योगे ग्रहपिंडो भवति पुनः राशिगुणकसु-
णितराश्यंको राशिपिंडो भवति । तद्यथा कुंभस्थौ रविगुरु कुंभाधःस्थांकः १
रविगुणकाः ५, गुरो गुणांकाः १० गुणयेत् गुणितांकाः ५ । १० मीनाश्रि-
तौ शुक्रभौमौ तयोः राशेरधःस्थांकः १ शुक्रगुणकाः ७, भौमगुणकाः ८ गु-
णयेन् गुणितांकाः ७ । ८ धनराशिसहितश्रद्धस्तस्य राशेरधःस्थांको २, चं-
द्रगुणितौ ५, गुणितांकाः १० मकराश्रितौ शनिबुधौ तयोः राशेरधःस्थांकः
०, गुणितानां योगे ग्रहपिंडः ४० पुनः राशिपिंडः कुंभाधः १ कुंभगुणकाः
११ गुणितांकाः ११ मीनाधःस्थांकः १ मीनगुणकाः १२ गुणितांकाः १२
सिंहाधः १, सिंहगुणकाः १० गुणितांकाः १० धनाधः २ धनगुणकाः ९
गुणितांकाः १८, गुणितानां योगे राशिपिंडः ५१ उभयोर्योगे योगपिंडः
९१ एवं सूर्याष्टकवर्गे पिंडं अनया रीत्या सर्वत्र ज्ञेयम् । इति श्रीबृहत्पाराशर-
होरापूर्वखंडसारांशे पिंडोत्पत्तिकथनं नामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

अथाष्टकवर्गफलमाह ।

आत्मप्रभावशक्तिश्च पितृचिंता रवेः फलम् ॥ मनोबुद्धिः प्रसा-
दं च मातृचिंतामृगांकतः ॥ १ ॥ भ्रातृसत्त्वं गुणं भूमिं भौमेन
तु विचिंतयेत् ॥ २ ॥ वाणिज्यकर्मवृत्तिश्च बुधेन तु विचिंतयेत् ॥
गुरुणा देहपुष्टिं च बुद्धिपुत्रार्थसंपदः ॥ ३ ॥ भृगोर्विवाहकर्माणि भो-
गस्थानं च वाहनम् ॥ वेश्यास्त्रीजनगात्राणि शुक्रेणैव निरीक्ष-

येत् ॥ ४ ॥ आयुष्यं जीवनोपायं दुःखशोकमहद्वयम् ॥ सर्वक्षयं
 च मरणं मंदेनैव निरीक्षयेत् ॥ ५ ॥ रविः पिता शशी माता
 भ्राता भौमो बुधः सुहृत् ॥ मातुलेयः स्मृतो जीवो ज्ञानपुण्ये
 स्त्रियः सितः ॥ एषामृक्षेच तत्काले मरणं कुरुते शनिः ॥ ६ ॥
 तत्तत्कारकभावकर्णगुणितं शोध्यावशिष्टं फलं विंशत्या सह सप्त-
 मिश्च विहृतं तच्छेषतारा शनौ ॥ तातः स्याज्जननी सहोदरजवो
 बंधुः सुतः स्त्री स्वयं ततुल्यं विलयं प्रयांति विपुलं श्रीनाथहे-
 तुश्च वा ॥ ७ ॥ आदित्याष्टकवर्गं च निक्षिप्याकाशचारिषु ॥ अ-
 र्कस्थितस्य नवमो राशिः पितृगृहं स्मृतम् ॥ ८ ॥ तद्राशिफलसं-
 ख्याभिर्वर्द्धयेद्योगपिंडकम् ॥ सप्तविंशोद्धृतं शेषं नक्षत्रं याति
 भानुजम् ॥ ९ ॥ तस्मिन्काले तस्य तस्य भावस्यातिं विनिर्दिशे-
 त् ॥ तस्मिन्काले पितृक्केशो भवतीति न संशयः ॥ १० ॥ तन्नि-
 कोणगते वापि पितापितृसमोऽपि वा ॥ मरणं तस्य जानीया-
 दशाच्छिद्रेषु कल्पयेत् ॥ ११ ॥ अर्कात्तु तुर्यगे राहौ मंदे वा भूमि-
 नंदने ॥ गुरुशुक्रेक्षणमृते पितृहा जायते नरः ॥ १२ ॥ लग्नाच्च-
 द्राद्रुरुस्थाने याते सूर्यसुते यदि ॥ पित्रोर्नाशं तदा काले वीक्षिते
 पापसंयुते ॥ १३ ॥ दशानुकूलकालेन योजयेत्कालवित्तमः ॥ ल-
 ग्नात्सुखेशराशीशदशायां च पितृक्षयः ॥ १४ ॥ सुखनाथदशायां
 तु बहुप्राप्तेश्च संशयः ॥ पितृजन्माष्टमे जातस्तदीशे लग्नगेपि
 वा ॥ १५ ॥ तेनैव पितृकार्याणि कारयेन्नात्र संशयः ॥ सुखेशे
 लग्नभलग्रस्थे चंद्रलग्नाद्विषेऽतः ॥ १६ ॥ पितृगृहं समायुक्ते जा-
 तः पितृवशानुगः ॥ तेनैव पितृकार्याणां कर्मशेषं समापयेत् ॥
 ॥ १७ ॥ पितृजन्मतृतीयर्क्षे जातः पितृधनाश्रितः ॥ पितृकर्म
 गृहे जातः पितृतुल्यगुणान्वितः ॥ १८ ॥ तदीशे लग्नभलग्रस्थे

पितृश्रेष्ठो भवेत्सुतः ॥ सूर्याष्टवर्गे यच्छून्यं मासं संवत्सरं प्रति ॥ १९ ॥ विवाहव्यवहारादिमासेऽस्मिन्वर्जयेत्सदा ॥ कलहो मासदुःखानि शून्यमासे भवन्ति च ॥ २० ॥ एवमादिफलं ज्ञात्वा मासं प्रति समाचरेत् ॥ संशोध्य पिंडं सूर्यस्य रंभमानेन वर्द्धयेत् ॥ २१ ॥ द्वादशादिहताच्छेषं मेषादिगणयेत्पुनः ॥ तस्मिन्मासे मृतिं विद्यात्तत्रिकोणगतेपि वा ॥ २२ ॥ सूर्यादिकल्पयेत्स्वन्यं पगतो भास्करे मृतिः ॥ विशेषं भावसूत्रेऽग्रे पितुर्दायादिकं दिशेत् ॥ २३ ॥

अस्योदाहरणम् ।

अर्कस्थितस्य नवमो राशिः पितृगृहं अत्र सूर्यः कुम्भस्थः अस्मान्नवमो राशिः तुला तत्रस्थं फलं ६ सूर्यस्य संशुद्धिः पिंडयोगः ९१ अयं तुलायां फलस्य गुणितांकाः ५४६ इदं सप्तविंशति २७ भक्तेर्लब्धम् २० व्यर्थं शेषं ६ आर्द्रानक्षत्रगते शनौ पितृकष्टं तत्रिकोणगते कष्टम् आर्द्रास्वातिशतभिषानक्षत्रगते शनौ पितृकष्टम् अथवा संशोध्य सूर्यपिंडः ९१ तुलायां रंभमानेन ३ गुणितांकाः २७३ द्वादश १२ भक्तेर्लब्धं व्यर्थं २२ शेषं ९ धनराशिः तत्रिकोणगे ९ । १ । ५ धनमेषसिंहराशिगते शनौ पितृकष्टम् पितुरभावे पितृसमस्यकष्टम् ॥ २३ ॥

अथ चंद्रफलम् ।

चंद्राच्चतुर्थगे मातुः प्रासादग्रामचिंतनम् ॥ चंद्राष्टवर्गं शून्यं च शून्यराशिगते विधौ ॥ २४ ॥ तन्नक्षत्रं परित्यज्य शुभकर्माणि कारयेत् ॥ चंद्राष्टमे शनिक्षेत्रत्रितयेषु विशेषतः ॥ २५ ॥ आयामव्याधिदुःखानि लभते नात्र संशयः ॥ चन्द्रात्सुखफलात्पिण्डं वर्द्धयेच्छोध्यपूर्ववत् ॥ २६ ॥ शेषे मृगे शनौ याते मातृहानिं विनिर्दिशेत् ॥ तत्रिकोणेषु वा केचिद्दशास्त्रिदेषु कल्पयेत् ॥ २७ ॥ चन्द्रास्त्रात्सुतस्थाने भौमे वा भास्करात्मजे ॥ दृश्यते वा तयोः स्थानं पूर्वोक्ते कालसंगते ॥ २८ ॥ तदभावे स्वयं मृत्युर्दशास्त-

(१२८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

रगतेऽपि वा ॥ चन्द्रात्सुखेष्टमे राशेस्त्रिकोणे दिवसाधिपे ॥ २९ ॥
मात्रावियोगमस्तीति निर्दिशेच्छन्नतः पितुः ॥ पितुर्वा मातृचि-
न्ताया भास्करादीन् प्रकल्पयेत् ॥ ३० ॥ ॥ ६९ ॥

अस्योदाहरणम् ।

चंद्रो धनराशावस्ति, अष्टमः सिंहराशिस्तस्येशः सूर्यः, अयं धनिष्ठानक्ष-
त्रेऽस्ति अतः धनिष्ठा ज्येष्ठा खेती एतेषु नक्षत्रेषु आयामो व्याधिदुःखादि
लभेत् । तस्मादेतेषु नक्षत्रतृतीयेषु शोभनं न कुर्यात् । तथा चन्द्रात्सुखस्थानं
मीनः १२ अत्रस्थफलं ३ चंद्रस्य शुद्धयोगपिंडः ९१ फलेन गुणितांकाः २७३
सप्तविंशति २७ भक्तेर्लब्धं १० व्यर्थं शेषं ३ कृत्तिकानक्षत्रं तत्रिकोणे कृत्ति-
का उत्तराफाल्गुनी उत्तराषाढानक्षत्रगते शनौ मातृकष्टम् । अथवा योगपि-
ंडः ९१ रंभ्रमानेन २ गुणितांकाः १८२ द्वादशभक्तेर्लब्धं १५ व्यर्थं शेषं २ वृ-
षभकन्यामकरराशिगते शनौ मातृकष्टं मात्रभावे तत्समानस्य कष्टम् ॥ ३० ॥

अथ भौमफलमाह ।

भौमाष्टवर्गे संचित्यं भ्रातृविक्रमवैर्यकम् ॥ भौमस्थितस्य
सहजो राशिभ्रातृगृहं स्मृतम् ॥ ३१ ॥ त्रिकोणे शोधनं कृत्वा
यत्र भूयांसि तत्र च ॥ भूमिर्भवति भार्या वा ग्रहगेहोऽथवा
यदि ॥ ३२ ॥ भौमो बलविहीनश्चेद्दीर्घायुभ्रातृको भवेत् ॥
फलानि यत्र क्षीयन्ते तत्र भूमितराः स्मृताः ॥ ३३ ॥ तद्वाशि-
फलसंख्यैश्च वर्धयेच्छोध्य पूर्ववत् ॥ शेषमृक्षं शनौ याते भ्रातृ-
हानिं विनिर्दिशेत् ॥ ३४ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥

अस्योदाहरणम् ।

भौमः मीनराशिस्थः अस्मात्तृतीयराशिः वृषभः तस्य फलं २ भौमस्य
योगपिंडः ५९ फलेन गुणितांकाः ११८ सप्तविंशति २७ भक्तेर्लब्धं ४ व्यर्थं
शेषं १० भवा तत्रिकोणमवामूलधिध्विनीनक्षत्रगते शनौ भ्रातृकष्टं अथवा
भौमयोगपिंडः ५९ रंभ्रमानेन ३ वर्द्धितः १७७ द्वादश १२ भक्तेर्लब्धं ३४
व्यर्थं शेषं ९ धनराशिः तत्रिकोणे धनमेषां सिंहराशिगते शनौ भ्रातृकष्टम् ॥ ३५ ॥

अथ बुधफलम् ।

बुधास्तुर्यं कुरुं च धनपुत्रादिमातुलाः ॥ तत्पंचमे मंत्रवि-
द्यालिपिवुद्ध्यादि चिंतयेत् ॥ ३५ ॥ बुधाष्टवर्गं संशोध्य शेषमृ-
क्षगते शनौ ॥ बंधुमित्रविनाशादील्लभते नात्र संशयः ॥ ३६ ॥

अस्योदाहरणम् ।

बुधो मकरेऽस्ति, अस्माच्चतुर्थः मेषः १, तत्रस्थं फलं ४, बुधस्य योगपिंडः
१३२ फलेन गुणितांकाः ५२८ सप्तविंशति २७ मत्केल्यर्थं १९ व्यर्थं शेषं १५
स्वातीशतमिषा आर्द्रानक्षत्रगते शनौ बंधुमित्रादिकष्टं अथवा योगपिंडः
१३२ रंध्रमानेन ५ गुणितांका ६६० द्वादशमत्केल्यर्थं ५५ व्यर्थं शेषं ० मी-
नकर्कशुक्रराशिगते शनौ बंधुमित्रादिकष्टम् । एवं पंचमस्थानाद्बुद्ध्या-
दि विचारणीयम् ॥ ३६ ॥

अथ गुरुफलम् ।

जीवात्पंचमतो ज्ञानं पुत्रधर्मधनादिकम् ॥ गुरोरष्टकवर्गेषु
संतानमपि कल्पयेत् ॥ ३७ ॥ गुरुस्थितसुतस्थाने दावच्च वि-
द्यते फलम् ॥ शत्रुनीचग्रहं त्यक्त्वा तावंतश्च सुताः स्मृताः
॥ ३८ ॥ संख्या नवांशतुल्या वा तदीशस्थाऽथवा पुनः ॥ सुतभे-
शनवांशैश्च समानावाधिकल्पयेत् ॥ ३९ ॥ गुरोरष्टकवर्गेषु
शोध्यशेषफलानि च ॥ क्रूराश्रितफलं त्यक्त्वा शेषास्तस्यात्मजाः
स्मृताः ॥ व्ययार्थसुतसंस्थैश्च पापैः स्यात्क्षीणसंततिः ॥ ४० ॥
गुरोरष्टकवर्गेषु सुतराशिस्थितं समम् ॥ अल्पात्मजः स
विज्ञेयो गुरौ पंचमगेपि वा ॥ तदीशयोगदृष्टे वा तदा पुत्रान्स-
मादिशेत् ॥ ४१ ॥ एतैर्बहुप्रकारैश्च कल्पयेत्कालवित्तमः ॥
बहुलक्षणसंयोगे तदा तस्मिन्समादिशेत् ॥ ४२ ॥ वंशक्षया-
दियोगाश्च पुरस्ताद्वक्ष्यते मया ॥ पूर्वोक्तलक्षणेनात्र वंशभर्तुः
समाशोदितः ॥ ४३ ॥

अस्योदाहरणम् ।

गुरुः कुंभराशिस्थः, अस्मात्पंचमो राशिर्मीनोस्ति तस्य फलं ४ गुरोर्योग-
पिंडः ९१ फलेन गुणितांकाः ३६४ सप्तविंशति २७ भक्तेर्लब्धं १३ व्यर्थं शे-
षं ११ पूर्वोफाल्युनीपूर्वाषाढाभरणीनक्षत्रगते शनौ संतानकष्टं अथवा योग-
पिंडः ९१ रघुमानेन ५ गुणितांकाः ४५५ द्वादश १२ भक्तेर्लब्धं ३७ व्यर्थं
शेषं ११ कुंभमिथुनतुलाराशिगते शनौ संतानकष्टम् ॥ ४३ ॥

अथ शुक्रफलम् ।

भृगोरष्टकवर्गं च निक्षिप्याकाशचारिषु ॥ येषु येषु फलानि
स्थुर्भूयांसि किल तत्र तु ॥४४॥ भूमिं कलत्रं वित्तं च तद्देशे निर्दि-
शेन्नृणाम् ॥ शुक्राज्जामित्रतो लब्धिर्दारेशान्वितदिग्भवा ॥ ४५ ॥
दाराधिपस्थितं क्षेत्रं दाराजन्मक्षकं विदुः ॥ तस्योच्चनीचराशौ
वा केचिदिच्छन्ति तद्विदः ॥ ४६ ॥ तस्यांशकत्रिकोणे वा भार्याया
जन्म संभवेत् ॥ लग्नेन्द्रोर्भाग्यभं जन्म लग्नभं परिकीर्तितम् ॥४७॥
तयोः समागमक्षं च कल्पयेत्तत्र बुद्धिमान् ॥ स्वक्षेत्रस्वोच्चगो
वापि स्वमित्रक्षगतोऽपिवा ॥ ४८ ॥ स्वमित्रांशगतो वापि वक्त-
व्यं दारलक्षणम् ॥ शुक्रजामित्रतोलब्धिस्त्रिकोणाद्देशदिक् स्त्रियः
॥ ४९ ॥ प्रोक्तराशिर्यदा दारा जन्मक्षं संततिस्तदा ॥ अनुक्तरा-
शिर्जन्मक्षमस्ति चेन्नास्ति संततिः ॥ ५० ॥ भृगुर्दारेशयुक्तक्षं फलं
संख्याः स्त्रियोविदुः ॥ क्षेत्रस्त्रीग्रहणे साम्यं नृपस्य द्विगुणं तथा ॥ ५१ ॥
मंदांशे मंदसंयुक्ते मंदक्षेत्रेऽथवा भृगौ ॥ नीचांशे पापसंयुक्ते नी-
चस्त्रीभोगमिच्छति ॥ ५२ ॥ मेदिनी तनय भोगनिवासी मेदिनी
भव सदा लययुक्तः ॥ मंगलेक्षणयुतः सितस्तदाऽत्यंतसुंदरपरा-
ङ्मनागतः ॥ ५३ ॥ भौमांशकगते शुक्रे भौमक्षेत्रगतेऽपि वा ॥ भौमे-
नयुतदृष्टेश्च परस्त्रीभोगमिच्छति ॥ ५४ ॥ दारागारे मंदभांशे

कुजांशे मंदाराभ्यां वीक्षिते यस्य पुंसः ॥ स्यात्तद्वारा जागिणी चं-
चला वा वेश्या दासी स्वामिसंतोषनिध्नी ॥ ५५ ॥ जामित्रं मंद-
भौमांशे तदीशे मंद भौमगे ॥ वेश्या वा जारिणी वापि तस्य
भार्या न संशयः ॥ ५६ ॥ पापारूढांशगे चंद्रे जामित्रे व्ययगे
पिवा ॥ पापग्रहान्विते शुक्रे स्त्रीहेतोः शुचमावहेत् ॥ ५७ ॥
शुक्रांशकसमाना स्त्री वर्णरूपगुणान्विता ॥ भवेच्छशांकतुल्या वा
दारेणस्य गुणान्विता ॥ ५८ ॥ सपापभागगे विधौ व्ययंगना लये-
पि चेत् ॥ सपापभागवैगनानिमित्ततः शुचां पदं ॥ ५९ ॥ सितां-
शकप्रमाणिकाः स्त्रियो भवन्ति सद्गुणाः ॥ भवेच्चरांशसंमिताः स्व-
नाथतुल्यसद्गुणाः ॥ ६० ॥ शुक्रान्मंदे त्रिकोणस्थे नेष्टं जीवे सुख-
प्रदम् ॥ तेषां बलाबलत्वेन भार्याया लक्षणं वदेत् ॥ ६१ ॥ एवमादि
फलं ज्ञात्वा निर्दिशेच्छुक्रवर्गतः ॥ ६२ ॥

अस्योदाहणम् ।

भृगोर्योगपिंडः ४१ शुक्रात्सप्तमः कन्या तस्य फलेन ४ गुणितांकाः १६४
सप्तविंशति २७ भक्तेर्लब्धं ६ व्यर्थं शेषं २ भरणी पूर्वाफाल्गुनी पूर्वाषाढा न-
क्षत्रगते शनौ जायाकष्टम् अथवा योगपिंडः ४३ रंभ्रमानेन ४ गुणितांकाः
१६४ द्वादश १२ भक्तेर्लब्धम् १३ व्यर्थं शेषम् ८ वृश्चिकमीनकर्कराशिगते
शनौ जायाकष्टम् ॥ ६२ ॥

अथ शनिफलम् ।

शनैश्चरस्थितस्थानादष्टमं मृतिरुच्यते ॥ शनेरष्टकवर्गे च
स्वस्यायुष्यं विनिर्दिशेत् ॥ ६३ ॥ लग्नात्प्रभृति मंदांतं फला-
न्येकत्र कारयेत् ॥ लग्नादिफलतुल्याब्दे व्याधिवैरं समादिशेत् ॥
॥ ६४ ॥ मंदादिलग्नपर्यंतं फलान्येकत्रसंयुतम् ॥ मंदादिफलतु-
ल्याब्दे व्याधिं तस्य समादिशेत् ॥ ६५ ॥ तथोर्योगसमाब्देतु

(१३२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

मृत्युयोगः प्रचक्षते ॥ शोध्यादिगुणनं कृत्वा पिंडं संस्थाप्ययत्न-
तः ॥ ६६ ॥ अष्टमस्थफलैर्हत्वा सप्तविंशतिभाजितम् ॥ शतादू-
र्ध्वं तु तत्पिंडं शतमेव त्यजेन्नतः ॥ ६७ ॥ आयुः पिंडं तु जानी-
यात्प्राग्वद्वेलां तु कल्पयेत् ॥ त्रिकोणैकाधिपत्यर्क्षशोधनं विर-
चय्यच ॥ ६८ ॥ पिंडं संस्थाप्य गुणयेच्छम्रादष्टमगेः फलैः ॥
सप्तविंशतिहृच्छेष मृत्युकालं वदेद्बुधः ॥ ६९ ॥ समूलाष्टकवर्ग-
च यत्र नास्ति फलं गृहे ॥ तत्र नास्ति फलं तस्य यदा याति
शनैश्चरः ॥ ७० ॥ तद्गृहे रविचंद्रौ चेद्दशाछिद्रे मृतिं वदेत् ॥ दशा-
छिद्रसमायोगे मृत्युरेव न संशयः ॥ ७१ ॥ मंदाष्टवर्गराशीनां
हीनराशौ क्षयो भवेत् ॥ तद्गृहे भास्करे मंदे तस्मिन्काले मृतिं
वदेत् ॥ ७२ ॥ मंदाष्टवर्गपथरिष्टयोगे दुष्टानि वर्षाणि विचार-
यन्ति ॥ पूर्वोक्तसंशोधनतो हि शुद्धं पिण्डं सुधीमान्विलिखेत्पृथ-
क्स्थं ॥ ७३ ॥ लग्नात्तु मंदान्तमथोफलानामैक्यं शनेर्लग्नमुपां-
त्यमेव ॥ तद्योगतुल्ये शरदीहकाले व्याधिं मृतिं वा परदेशया-
नम् ॥ ७४ ॥ धनक्षयं तत्प्रतितुल्यवर्षं तद्योगयोगाब्दसमेतु
कष्टम् ॥ सामर्थ्यहीनग्रहपाककाले प्राप्ते तदा निश्चयतो मृतिः
स्यात् ॥ ७५ ॥ विलग्नशनिमध्यगानि च फलानि संताडयेन्न-
गेर्भविहृतानि शेषमितभे खले याति चेत् ॥ तदा धनसुखक्षतिं
तदनु चांगभादष्टमस्थितैर्विगुणयेद्गणभैर्परिशेषमस्थे शनौ ॥ ७६ ॥

अत्रोदाहरणम् ।

लग्नप्रभृति मंदांत फलानि १४४३४३२३४ एतेषामैक्यं २८ एतत्तुल्ये वर्षे
शरिरे व्याधिं वा मृतिं परदेशयानं धनक्षयं लभते तथा मंदप्रभृति लग्नांत फ-
लानि ४५२ एतेषां योगः ११ एतत्तुल्याब्दे पूर्ववत्कष्टं उभयोर्योगसमानाब्दे
३९ पूर्ववद्भनक्षयादि योगो भवति मृत्युयोगाभावः पुनः विलग्नच्छनि मध्ये

यानि फलानि २८ नमो ७ स्ताडितानि १८९ म २७ विहृतावशेषं एत-
न्मितमे रेवतीनक्षत्रगते खले सुखक्षतिः स्यात् अथवा शनेः योगपिंडः १६९
लम्नादष्टमस्थफलेन ३ गुणितः ५०७ म २७ परिशेषः २१ उत्तराषाढा कृत्तिका
उत्तराफाल्युनी नक्षत्रगते शनौ सुखधनक्षतिः स्यात् ॥ ७६ ॥

प्रयातिवियन्दके सति दशाद्यरिष्टे सति भृशं मरणनिश्च-
यं निगदितं तदा नो मृषा ॥ त्रिकोणभवने ततोपि सति दुष्ट-
पाकोदये प्रयाति मरणं पुमानपि च रक्षकश्चेच्छिवः ॥ ७७ ॥

अस्यार्थः ।

मंदाष्टकवर्गे यस्मिन् राशौ वियच्छून्यं भवति तस्मिन्नाशौ याते शनौ द-
शारिष्टे सति वा दुष्टपाकोदये दुष्टदशायां तस्मिन्नन्दके मरणनिश्चयो वाच्यः
ततोपि कोणे दुष्टदशायां वा मरणं भवति यदि शिवो रक्षिता तदापि मृत्युः
स्यात् ॥ ७७ ॥

पुनः भौमफलम् ।

भौमांतं तनुपः कुजात्तनुलयं योगे फलानां तथा तत्तुल्यं श-
रदीह कष्टमनिशं शस्त्रानलार्थं भयम् ॥ मंदारांगभयोः फलैक्य-
कमिते सौम्योज्ज्वले शस्त्रभीर्मन्दारैक्यमिते फलक्षतिभयं राहोः
सुखानां क्षतिः ॥ ७८ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६४ ॥

अस्योदाहरणम् ।

भौमाष्टकवर्गे तनुतः लग्नात् भौमांतं फलैक्यं ३६ अथ वा भौमात्
लग्नांतं फलं २ उभयोयोगफलम् ३८ एतत्तु २ । ३६ । ३८ ल्यवर्षे शरीरे
व्याध्यादि कष्टम् ॥ ७८ ॥

अथ शुभाशुभफलमाह ।

शुभखचरफलैक्यं प्राप्तवर्षे नितांतं धनतनयसुखानां भा-
जनं स्यान्मनुष्यः ॥ धरणितनयवर्गे बिंदुसंज्ञांतयोगे तनुल्य-
मिह वर्षे पापगे मृत्युभीतिः ॥ ७९ ॥ मार्तण्डपुत्राष्टकवर्गमध्ये

(१३४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

यद्यद्वहे शून्यफलं भवेच्च ॥ तत्तद्मध्ये रविजेथ सूर्ये तदा शरी-
रामयपीडनं स्यात् ॥ ८० ॥ ॥ ॥ ॥ ६९ ॥

अस्योदाहरणम् ।

चंद्राष्टकवर्गे चंद्रालम्बांतं फलैक्यं १५ लग्नाचंद्रांतं फलैक्यं ३४ एतत्तुल्याब्दे
१५ ३४ धनादिसौख्यं बुधाष्टकवर्गे बुधालम्बांतं फलैक्यं १४ लग्नाहुधांतं फलै-
क्यं ४२ एतत्तुल्याब्दे १४ ४२ धनतनयादिसौख्यं गुरोर्लम्बांतं फलैक्यं ८ लग्नाद्गु-
र्वन्तं फलैक्यं ४८ एतत्तुल्याब्दे धनादिसौख्यं शुक्राष्टकवर्गे शुक्रालम्बांतं फ-
लैक्यं ४ एतत्तुल्याब्दे धनतनयादिसौख्यं भविष्यति एवं लग्नाष्टकवर्गेऽपि
बोद्धव्यम् ॥ ७९ ॥ शनरेष्टकवर्गे शून्यं नास्ति इति शनरेष्टकवर्गः ॥ ८० ॥

अथ सर्वाष्टकवर्गफलमाह ।

सर्वाष्टकग्रहफलैर्वियोज्य चक्रं मृत्यादिगुण्यमशुभं शुभमेव
तत्र ॥ जन्मादितः फलसमानदशाः समीक्ष्य यात्राविवाहसमये
बहुमृत्युयुक्तः ॥ ८१ ॥ मेषादि भानां सकलाष्टवर्ग उत्पन्नरेखाग-
णमेव कुर्यात् ॥ धृत्यादि १८ तत्त्वांतमितं कनिष्ठं त्रिंशावसानं
किल मध्यवर्षायाः ॥ ८२ ॥ त्रिंशाधिकं तूत्तमवर्षार्यदाः स्युः शरीर-
सौख्यार्थयशोविशेषाः ॥ स्वस्वाष्टवर्गे यदि वेदहीनाः क्लेशाय
सौख्याय च वेदपुष्टाः ॥ ८३ ॥ दशमभवनरेखाभ्योधिकं लाभ-
मानं भवति यदि विहीनं स्याद्व्ययारख्यं ततोपि ॥ अधिकतरविल-
ग्नं भोगसंपत्तिभग्ना विनिमयवशतस्तद्वैपरीत्यं जनस्य ॥ ८४ ॥
मध्या १०त्फलाधिके लाभो मध्यात्क्षीणफले व्ययः ॥ यस्य रेखा-
धिकं लग्नं भोगवानर्थवान् भवेत् ॥ ८५ ॥ प्रादक्षिण्यादिभावनां
सकलफलयुतिं दिक्चतुष्कक्रमेण कृत्वा तद्भागतो यः समधि-
कफलतः शोभनं हानिमलपात् ॥ सौम्याः स्वोच्चस्वगेहोदित-
स्वचरग्युते दिग्बिभागे स्वकार्यं वित्तेशाशा सुवित्तं मृतिपतिगत-
दिग्भागगे दहनाशः ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥

टीका ।

मानां लग्नादिद्वादशराशीनां प्राग्दक्षिणेन सव्यमार्गेण दिक्चतुष्क्रमेण पूर्वोदिदिक्षु राशित्रयं त्रयं ज्ञेयं तत्र लग्नादशैकादशराशयः पूर्वोदिक् तथा दशमनवमाष्टमराशयो दक्षिणा दिक् सप्तमषष्ठपचमराशयः पश्चिमा दिक् चतुर्थतृतीयद्वितीयराशयः उत्तरा दिक् पूर्वोदिदिक्चतुष्क्रम्य प्रत्येकं राशित्रयस्य सकलफलयुतिं योगं कृत्वा तद्भागैर्यद्यत्र समधिकफलं तद्विशि शोभनं वाच्यं यत्राल्पफलं तद्विशि हानिर्वाच्या ॥ ८६ ॥

अथ भावफलमाह ।

भावं विलोक्य सदसत्फलदायकं यत्तद्वाशिसंभवफलैश्च तदुक्तपिंडम् ॥ ८७ ॥ पिंडे रेखाताडिते भावशेषे १२ राशौ तस्मिन्याति सौरिः समायाम् ॥ यस्यां तत्तद्भावहानिं च विद्यात्प्रादुर्बुधो वाऽथवा तत्रिकोणे ॥ कृत्वा बिंदुभ्यस्तु कालं सुधीमांस्तस्माद्वाच्यः प्राप्तिकालः शुभत्वे ॥ ८८ ॥ ॥ ६९ ॥

टीका ।

भावमिति लग्नपिंडं संगुण्यभैः सप्तविंशतिभिः विभज्य शेषभे यदा सौरिः प्रयाति तदा तस्य भावफलस्य नाशः स्यात् ॥ ८७ ॥ पिंडेति पिंडं लग्नपिंडे ताडिते भावफलेन गुणयेत् द्वादशभक्ते शेषे यस्मिन्समायां वर्षे सौरिर्याति तस्मिन्वर्षे तद्भावहानिं विद्यात् ज्ञातव्येत्यर्थः अथवा तत्रिकोण इति एवं सुधीमान् बिंदुभ्यस्तत्कालं शुभत्वे तस्मात्प्राप्तिकालो वाच्यः ॥ ८८ ॥

मृत्युभावेशभात्कोणनिघ्नं फलं मृत्युजं सूर्यं शेषक्षयुक्ते रवौ ॥ तत्रिकोणे थवारिष्टमासंवदेत्तातमातृगृहाद्येथवा कल्पयेत् ॥ ८९ ॥ सूर्यजाल्लग्नमृत्युवीश्वरांतं च तत्पिंडकं ताडितं मृत्युमानेन च ॥ सूर्यशेषक्षणे भास्करे नाशनं तत्रिकोणेऽथवा स्याद्विधिः सर्वतः ९०

टीका ।

मृत्युभावेश्वरो यस्मिन् राशावस्ति तत्रिकोणं त्रिकोणजशोधितफलं मृ-

(१३६)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

त्युजं मृत्युभावस्थितं फलं गुणयेत् सूर्यशेषे द्वादशभक्ते शेषर्क्षयुक्ते शेषराशियु-
क्ते खौ तत्रिकोणेवारिष्टमासं वदेदित्यर्थः अथवा तातमातुर्गृहात्कल्पये
दिति ॥ ८९ ॥ ९० ॥

मीनाद्यं मिथुनांतकं प्रथमकं प्रोक्तं वयः प्राक्तनैः कर्काद्यं
वणिजान्तकं तरुणता संज्ञं च मध्यंबुधैः ॥ कुंभांतं स्थविरांतकं च
बहुभिर्यत्तत्फलेः संयुतं तत्सौख्यार्थविशेषकं बलयुते नायं
विशेषाच्छुभम् ॥ ९१ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६४ ॥

टीका ।

मीनाद्यमिति अत्रवयस्त्रिधा मीनाद्यंमिथुनांतकं मीनमेषवृषमिथुना एते
राशयः प्रथमवयोज्ञेयाः कर्काद्यंवणिजांतकं कर्क सिंह कन्या तुला एतेराशयः
तरुणवयोज्ञेयाः तथावृश्चिक धनुर्मेकर कुंभा एतेराशयः स्थविरावृद्धवयोज्ञे-
याः यद्यद्बुधभिः सफलैर्युतं तत्तद्वयसि सौख्यार्थविशेषकं ज्ञेयम् बलयुतेनायं
बलयुतग्रहेणयुक्तं विशेषाच्छुभंज्ञेयम् ॥ ९१ ॥

अथ राहुयुक्तगुरुफलम् ।

राहुयुक्तगुरुराशिगे ९ । १२ गुरौ तत्रिकोणमप्यरिष्टकारकम्
अल्पमृत्युरिपुभावनायको योगर्क्ष नौ मरणसंभवः ॥ ९२ ॥

टीका ।

द्वयं राहुयुक्तगुरुरिति यस्यजन्मलग्ने धनमीनराशौराहुरस्ति तत्रराशिगते-
गुरौ रिष्टसंभवोवाच्यः तत्रिकोणेवा अथवा यत्रकुत्रराशौ राहुयुक्तगुरुरस्ति
तत्रराशिगते शनावरिष्टसंभवोवाच्यः तत्रिकोणेवा ॥ ९२ ॥

लग्नेदुतस्त्रिंशतिमेदृकाणे गुरौ त्रिकोणेपि तदीश्वरस्या॥ वर्षेवि-
वादं परदेशयानं शरीरपीडा मृतिसन्निभास्यात् ॥ ९३ ॥

टीका ।

वेद्यदा चंद्रस्य लग्नस्यच त्रिंशतिमेद्रेष्काणेगुरुरस्ति यस्यजन्मनि प्रतिराशौ
द्रेष्काणत्रयमस्ति एवंगणनया चंद्रस्यत्रिंशतिमे द्रेष्काणेगुरौसति तदीश्वरस्य

पूर्वखंडे अष्टकवर्गफलाध्यायः २०

(१३७)

तस्य द्रेष्काणस्य योऽधिपतिस्तस्य त्रिकोणे शनैश्चरे याते तस्मिन्वर्षे विवादं
परदेशयानं शरीरपीडा मृत्तिसान्निभास्यात् मृत्युतुल्या स्यादित्यर्थः ॥ ९३ ॥

अथ निधनार्कमाह ।

मृत्युपद्मादशांशत्रिकोणेऽसुरो मृत्युनाथत्रिकोणस्थमृत्युमृतिः॥ अ-
र्कलिप्ताहतोराहु लिप्तागणश्चक्रलिप्ता २१६०० मृत्युक्तो रविर्मृत्यु-
दः ॥ ९४ ॥ भौममार्तंडलिप्ताहतिः कारयच्चक्रलिप्ताहताल्लब्ध-
युक्तो रविः ॥ याति यस्मिंस्तदा तत्रिकोणेपि वा क्लेशमाहुः क्षयं
मासि धीमान्वदेत् ॥ ९५ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥

टीका ।

मृत्युपेति मृत्युभावस्वामी यस्मिंश्चादशांशोऽस्ति ततस्तस्मात्त्रिकोणेऽसुरो
राहुर्याति तदामृत्युनाथत्रिकोणस्थे सूर्यमृतिर्वाच्या पुनःराहोर्लिप्तागणः कार्यः
अर्कलिप्तागणेन संगुण्य चक्रलिप्ताविहत्यल्लब्ध्यते तेनार्कलिप्तागणो युक्तः
कार्यस्तं राश्यादिकं कृत्वा तत्समोऽर्को यदाभवति तदा मृत्युकालो वाच्यः॥९५

अथ निधनार्कोदाहरणम् ।

यथा सूर्यः १० । ४ । १४ । २२ अस्य कलापिंडः १८२५ । ४ । २२ राहुः
७ । २८ । २१ । ३९ अस्य कलापिंडः १४३०१ । ३९ अनेन गुणितांकाः
२६१०५०४५४ चक्रलिप्ताः २१६०० भक्तेर्लब्धांकाः कला १२०९५ शेषं
षष्टि ६० गुणनचक्रलिप्ता २१६०० भागेलब्धाविकला ४० अत्रपूर्वे आनी-
ताऽर्कलिप्ता १८२५४ । २२ मध्येयोजिता जाता जातांका ३०३४० । २ अयं
६० भक्तेर्लब्धं ५०५ । ४०२ अस्य ३० भागो १६ । २५ । ४० । २ अस्य राशि १२
भागे शेषराश्यादिनिधनार्कः ४ । २५ । ४० । २॥ अर्कलिप्ताः १८२५४ भौमलिप्ताः
२१४२४ अनयोराहतिः ३८१२७३६९६ चक्रलिप्ता भक्ते २१६०० लब्धं
१७६५१ शेषम् १२०९६ षष्टि ६० घ्नं ७२५७६० चक्रलिप्ताः २१६०० भक्तेर्ल-
ब्धम् ३३ अनेनार्कलिप्तांकयुक्ता ३५९०५ । ५५ अयं राश्यादि ५१८ एतत्तु-
ल्येकं मासि क्लेशं क्षयं भवति तत्रिकोणे वा ॥ ९५ ॥

(१३८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

अथ श्लोकद्वयं लग्नविषयिकमाह ।

निधने ज्ञद्वादशांशत्रिकोणे भास्करे मृतिः ॥ निधनेशत्रिकोणे
वा सूर्यादिष्वगतेष्वपि ॥ ९६ ॥ षष्ठाष्टमव्ययेशानां स्फुटयो-
गगते,शनौ ॥ मृतिं तत्र विजानीयात्तत्रिकोणगतेपि वा ॥ ९७ ॥

अथ निधनचंद्रमाह ।

अष्टमेशत्रिकोणे विधुःस्याद्यदा योगमिंदौ तथा तन्नवांशेऽपि वा ॥
तत्रिकोणे प्रयाते मृतिनिर्दिशेन्निश्रय्यात्स्वल्पररवोद्भवे वासरे ॥ ९८

टीका ।

यो अष्टमभावेशोग्रहोऽस्ति तस्य त्रिकोणे यदा विधुयोंगयाति अथवा
अष्टमेशोयस्मिन्नवांशेऽस्ति तस्य त्रिकोणे यदा विधुःप्रयाति तदा स्वल्पस्व-
ल्परेखोद्भवेवासरे निश्चयान्मृतिं निर्दिशेदित्यर्थः ॥ ९८ ॥

अथ निधनलग्नमाह ।

जन्मलग्नद्वंद्वगानन्द ९ भागाः क्रमाद्वेदषष्ट्यंश ६४ राशौ प्रयाते
तनौ ॥ मृत्युजन्मांगनीचोदये शून्यगे दुष्टपाकोदये देहमुक्ति-
र्भवेत् ॥ ९९ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ ९९ ॥

टीका ।

जन्मलग्नद्वंद्वगाः जन्मलग्नस्यचंद्रस्यच नंदभागानवांशाः क्रमाद्वेदषष्ट्यंश-
राशौ चतुःषष्टिनवांशतुल्यराशौतनौलग्नवाचंक्षेयातिसति देहमुक्तिर्भवेदित्य-
र्थः अथवा मृत्युजन्मांगनीचोदये उच्चानीचं सप्तममित्युक्तत्वात् मृत्युनीचो-
दये सिंहः जन्मांगनीचोदयंसप्तममंप्रकरस्तत्रप्रयातेतनौलग्नशून्यगेशून्यगे
लग्नाष्टकवर्गे तत्रशून्यफलंचेतदा दुष्टपाकोदये दुष्टग्रहस्यदशायां देहमुक्तिर्भ-
वेदित्यर्थः ॥ ९९ ॥

अत्रोदाहरणम् ॥

लग्नात् ० । ६ । ३ । ४ । २ चन्द्रः ८ । २५ । २९ । ३८ नवांशमानं ३२०
त्रिषष्ट्यागुणिते ६३ जातः २१० अंशास्त्रिंशद्भक्ते जाता राशयः ७ एभिर्भु-

मुदायाष्टकवर्गफलमाह ।

नियोगचक्रं मूर्त्यादिगुण्यमशुभंशुभमेव
 उसमेतदशाः समीक्ष्य यात्राविवाहसमये
 ॥ सर्वकर्मफलोपेते ह्यवर्गक उच्यते ॥
 ज्ञेयं गुणदोषजम् ॥ १०१ ॥ त्रिंशाधिक
 शुभप्रदाः ॥ त्रिंशांतं पंचविंशादि राशयो
 २ ॥ अतिक्षीणफल्य येच राशयः कष्टदुः-
 खेषु शुभकार्याणि कारयेत् ॥ १०३ ॥ श्रे-
 येन्मतिमान्नरः ॥ तत्तज्जन्मप्रभावास्तु पुंस-
 ०४ ॥ कष्टराशिमुहूर्तेषु वर्जयेन्मतिमान्न-
 लाभो मध्यात्क्षीण फले चयः ॥ १०५ ॥ लग्नं
 नानर्थवान्निहि सः ॥ विपरीतेन दारिद्र्यं भवि-
 ०६ ॥ लग्ने यावत्फलं चास्ति तदशायाः फ-
 लपर्यन्तं दृष्ट्वाभावफलानिवै ॥ १०७ ॥ अ-
 ग्रे हीने च मृत्यवे ॥ मध्यमे मध्यमं याति
 १०८ ॥ खंडत्रयं विनिक्षिप्य दशानयनवत्त-
 खंडं क्लेशकरं स्मृतम् ॥ १०९ ॥ सौम्यैर्जुष्टं
 रं वदेत् ॥ खंडत्रयफलं ज्ञात्वा दशाफल-
 लग्नात् प्रभृति मंदांतमेकीकृत्य फल्यनिवै ॥
 सविंशोद्धृतात्फलम् ॥ १११ ॥ तत्समान-
 ामादिशेत् ॥ मन्दात्प्रभृति लग्नान्तमेवमेव

(१४०)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

प्रकल्पयेत् ॥ ११२ ॥ भौमाच्च लग्नपर्यंतमेकीकृत्य तु बिन्दवः॥
पूर्ववद्गुणितं कृत्वा वर्षमेवं प्रकल्पयेत् ॥ ११३ ॥ तद्वर्ष पापसंयु-
क्ते व्याधिमृत्युभयंभवेत् ॥ वर्षेषु हीनभागेषु तद्भावं वर्जयेत्तदा
॥ ११४ ॥ गोष्ठं क्षेत्रं कृषिं वापि षष्ठराशौ स्थितं शुभम् ॥ क्षीण-
राशौ स्थितं द्रव्यं तद्व्यं नाशतां व्रजेत् ॥ ११५ ॥ वित्तेश्वरस्य
दिग्भागे वित्तमाप्नोति निश्चितम् ॥ रश्मेश्वरस्य दिग्भागे देहस्तत्र
विनश्यति ॥ ११६ ॥ भेषादि यद्ग्रहगता वसुसंख्यया तास्तद्भाव-
पुष्टिबलबुद्धिकरा भवन्ति ॥ षट् पंच सप्त सहितानि शुभ प्रदानि
त्रिष्वेककर्णयुतभानि न शोभनानि ॥ ११७ ॥ मिश्रं फलं भवति
सागरकर्णयोगे रोगापवादभयदा यदि शून्यभावाः ॥ एकादि
कर्णयुतभानुमुखग्रहाणां भिन्नाष्टवर्गजनि सर्वफलंप्रवचिमा॥११८

अथ मासफलमाह ।

संक्रमदिने ग्रहाणामष्टकवर्गेषु चारवशात् ॥ रेखैक्या च्छुभ-
मशुभं मासफलं तद्वशाद्दिनफलं च ॥ ११९ ॥

टीका ।

जन्मकालीनमष्टकवर्गं संपाद्य यस्मिन्नेवराश्यंतरसंक्रमो भवति तस्मिन्दि-
ने सर्वेषामष्टकवर्गरेखासु सकलफलं वाच्यम् ॥ ११९ ॥

अथ रेखाशांतिफलमाह ।

रेखाभिः सप्तभिर्युक्ते मासे मृत्युर्नृणां भवेत् ॥ सुवर्णं विंशति-
फलं दद्याद्दौ तिलपर्वतो ॥ १२० ॥ वसुभिर्जातिहीनः स शीघ्रं मृ-
त्युवशो नरः ॥ असत्फलविनाशाय दद्यात्कर्पूरजां तुलाम् ॥ १२१ ॥
रेखाभिर्नवभिः सर्पान्म्रियते मनुजो ध्रुवम् ॥ अश्वैश्चतुर्भिः संयुक्तं
रथं दद्याच्छुभाप्तये ॥ १२२ ॥ रेखाभिर्दशभिः शस्त्रात्प्राणांस्त्य-

जति मानवः ॥ दद्याच्छुभफला वास्यै कवचं वज्रसंयुतम् ॥ १२३ ॥
 रुद्रैः प्राप्याभिशापं च प्राणैर्मुक्तो भवेन्नरः ॥ दिक्पलैः स्वर्णव-
 टितां प्रदद्यात्प्रतिमां विधोः ॥ १२४ ॥ आदित्यैर्जलदापणं मान-
 वस्य मूर्तिं वदेत् ॥ भूमिं दद्याद्वाह्मणाय दद्याच्छुभफलं भवेत्
 ॥ १२५ ॥ त्रयोदशमिताभिर्यत्रान्मानवो मृत्युमाप्नुयात् ॥ वि-
 ष्णोर्हिरण्यगर्भस्य दानं कुर्याच्छुभाप्तये ॥ १२६ ॥ अचिराज्जी-
 वितं जह्याच्छक्रैः कालेन भक्षितः ॥ वराहप्रतिमां दद्यात्कनकं
 विनिर्मिताम् ॥ १२७ ॥ राज्ञो भयं तिथिभित्तैस्तत्र हस्तां प्रदाय-
 ते ॥ रिष्टभूषैः कल्पतरोः प्रतिमां च निवेदयेत् ॥ १२८ ॥ ऋषि-
 चंद्रैर्व्याधिभयं गुडघेनुं निवेदयेत् ॥ कलहोष्ट्रैर्दुर्भिक्षाद्रत्नगोभू-
 हिरण्यकम् ॥ १२९ ॥ देशत्यागोऽर्कचंद्रैः स्याच्छांतिं कुर्याद्विधा-
 नतः ॥ विंशत्या बुद्धिनाशः स्यात्कुर्याल्लक्षमितं जपम् ॥ १३० ॥
 भूमिपक्षैरोगपीडा दद्याद्धान्यस्य पर्वतम् ॥ यमाश्विभिर्बन्धुपीडा
 दद्यादादर्शकंबुधः ॥ १३१ ॥ रामपक्षयुतो मासे नानाक्लेशान्प्रप-
 द्यते ॥ सौवर्णीं प्रतिमां दद्याद्रवेः सप्तफलैः क्रमात् ॥ १३२ ॥
 वेदाश्विभिर्बन्धुहीनो दद्याद्रोदानकं दश ॥ सत्त्वैरोगार्थनाशश्च
 जपहोमादिकारयेत् ॥ १३३ ॥ ऋतुपक्षैर्बुद्धिहीनः पूज्या वागी-
 श्वरी तथा ॥ धनक्षयः स्यान्नक्षत्रैः श्रीसूक्तं तत्र संजपेत् ॥ १३४ ॥
 वसुपक्षे युते मासे न लाभो हानिखेचरैः ॥ सूर्यहोमश्च विधिना
 कर्तव्यः शुभकांक्षिभिः ॥ १३५ ॥ एकोनत्रिंशता चापि चिंता-
 व्याकुलितो भवेत् ॥ घृतवस्त्रसुवर्णानि तत्र दद्याद्द्विचक्षणः ॥ त्रिं-
 शता धनधान्यासिरिति जातकनिर्णयः ॥ १३६ ॥ भूवन्हिर्मर्म्मो-
 द्योगः पुत्रसंपद्गुणाग्निभिः ॥ सहेमवस्त्रलाभश्च चतुस्त्रिंशत्समन्विते
 ॥ १३७ ॥ पंचरामैर्भवेद्धीमान्षट्त्रिंशत्सुतवित्तदा ॥ १३८ ॥

(१४२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

सप्तविंशच्चनस्याप्तिरष्टत्रिंशत्सुखार्थदा ॥ द्रव्यरत्नाप्तिरेकोनचत्वारिंशच्चि विद्यते ॥ १३९ ॥ धनवान्कीर्तिमांश्चैव चत्वारिंशतिवर्द्धते ॥
अत ऊर्ध्वं यशोर्थाप्तिः पुण्यश्रीरुपचीयते ॥ १४० ॥ इति श्री-
बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशोऽष्टकवर्गफलकथनं नाम विंशो-
ऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥

अथ नाभसयोगमाह ।

अधुना वै विस्तरतः कथिता योगास्तु नाभसा नाम्ना ॥ अ-
ष्टादशशतगुणितारतेषां संक्षेपतोवक्ष्ये ॥ १ ॥ आश्रयाख्यास्त्रयो
योगा दलयोगद्वयंततः ॥ आकृतिर्विंशतिः संख्या योगानां सप्त-
कं स्मृतम् ॥ २ ॥ रज्जुयोगो मूशलश्च नलो मालाभुजंगमौ ॥ ३ ॥
गदायोगश्च शकटः शृंगाटकविहंगमौ ॥ हलवज्रयवाश्चैव कम-
लो वापियूपकौ ॥ ४ ॥ शरशक्तिदंडनौकाकूटछत्रधनूंषिच ॥ अर्द्धे-
न्दुयोगश्चक्राख्यः समुद्रश्चेति विंशतिः ॥ ५ ॥ वीणादामनिका-
योगः पाशकेदारशूलका ॥ युगगोलौ ततः प्रोक्तौ योगा द्वात्रिं-
शका इमे ॥ ६ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥

अथाश्रययोगत्रयमाह ।

सर्वे चरस्था अपि वा स्थिरस्था द्विदेहसंस्था यदि वा भवन्ति ॥
क्रमेण रज्जुर्मुशलं नलश्च योगत्रयं स्यादिदमाश्रयाख्यम् ॥ ७ ॥

अथ दलाख्ययोगद्वयमाह ।

केंद्रत्रये सौम्यखगैस्तु माला खलग्रहैर्व्यालसमाह्वयः स्यात् ॥
इदं तु योगद्वितयं दलाख्यं मुनीश्वरेण प्रतिपादितं हि ॥ ८ ॥

अथाकृतियोगविंशतिमाह ।

आसन्नकेंद्रद्वयगैर्गदाख्यो लग्नास्तसंस्थैः शकटः समस्तैः ॥

स्वबंधुयातैर्विहगः प्रदिष्टः शृंगाटकं लग्ननवात्मजस्थः ॥ ९ ॥
 धनारिखस्थैस्त्रिमदायगैर्वा चतुर्थरन्ध्रव्ययसंस्थितैर्वा ॥ नभस्त-
 लस्थैर्हलनामयोगः किलोदितोयं निखिलागमज्ञः ॥ १० ॥ लग्नस्म-
 रस्थानगतैः शुभाख्यैः पापैश्चमेपूरणबंधुयातैः ॥ वज्राभिधस्तैर्वि-
 परीतसंस्थैर्यवश्च मिश्रैः कमलाभिधानः ॥ ११ ॥ त्यक्त्वा केंद्राणि
 चेत्येष्टाः शेषस्थानेषु संस्थिताः ॥ वापीयांगो भवेदेवं गदितः
 पूर्वसूरिभिः ॥ १२ ॥ लग्नाच्चतुर्थात्स्मरतः खमध्याच्चतुर्गृहस्थैर्ग-
 गनेचरैर्द्रैः ॥ क्रमेण यूपश्च शरश्च शक्तिर्दण्डः प्रदिष्टः खलु जा-
 तकज्ञैः ॥ १३ ॥ लग्नाच्चतुर्थात्स्मरतः खमाद्यात्सप्तक्षणेनैरथकूट-
 संज्ञः ॥ छत्रं धनुश्चान्यगृहप्रवृत्तैर्नोपूर्वकैर्योग इहाह्वचंद्रः ॥ १४ ॥
 तनोर्धनाद्यैकगृहांतरेण स्युः स्थानषट्के गगनेचरैर्द्राः ॥ चक्रा-
 भिधानश्च समुद्रनामा योगा इतीहाकृतिजाश्च विंशत् ॥ १५ ॥

अथ सप्तसंख्यायोगनामान्याह ।

ये योगाः कथिताः पुरा बहुतरास्तेषामभावेभवेद्गोलश्चैकगते-
 र्युगं द्विगृहगैः शूलस्त्रिगेहोपगैः ॥ केदारश्च चतुर्थसर्वस्वचरैः
 पाशस्तु पंचस्थितैः षट्स्थैर्दामनिका च सप्तगृहगैर्वीणांति सं-
 ख्या इमे ॥ १६ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥

अथैतेषां फलानि क्रमेणाह ।

अटनप्रयासरूपाः परदेशस्वास्थ्यभागिनो मनुजाः ॥ क्रूराः
 खलस्वभावा रज्जुप्रभवाः सदा कथिताः ॥ १७ ॥ मानज्ञानयु-
 तां कस्थैर्युक्ता नृपप्रियाः ख्याताः ॥ बहुपुत्राः स्थिरचित्ता मुसल-
 समुत्था भवन्ति नराः ॥ १८ ॥ न्यूनातिरिक्तदेहा धनसंचयभा-
 गिनोऽतिनिपुणाश्च ॥ बंधुहिताश्च सरूपा नलयोगे संप्रसूयन्ते ॥
 ॥ १९ ॥ नित्यं सुखप्रधाना वाहनवस्त्राभोगसंपन्नाः ॥ कान्ताः

सुबहुस्त्रीका मालायां संप्रसूताः स्युः ॥२०॥ विषमाः क्रूरा निः-
 स्वा नित्यं दुःखार्दिताः सुदोनाश्च ॥ परभक्षणानिरताः सर्प-
 प्रभवा भवन्ति नराः ॥ २१ ॥ सततोद्युक्तार्थवशा यज्वानः शा-
 स्त्रगेयकुशलाश्च ॥ धनकनकरत्नसंपत्संयुक्ता मानवा गदायां तु
 ॥ २२ ॥ रोगार्ताः कुनखा मूर्खाः शकटानुर्जोविनो निःस्वाः ॥
 मित्रस्वजनविहीनाः शकटे जाता भवन्ति नराः ॥ २३ ॥ भ्रम-
 णरुचयो विकृष्टा दूताः सुरतानुर्जोविनो धृष्टाः ॥ कलहप्रियाश्च
 नित्यं विहगे योगे सदा जाताः ॥ २४ ॥ प्रियकलहाः समरसहाः
 सुखिनो नृपतेः प्रियाः शुभकलत्राः ॥ आढ्या युवतिद्वेष्याः
 शृंगाटकसंभवा मनुजाः ॥ २५ ॥ बह्वाशिनो दरिद्राः कृषीवला
 दुःखिताश्च सोद्वेगाः ॥ बंधुसुहृद्भिः सक्ताः प्रेष्या हलसंज्ञके
 सदा पुरुषाः ॥ २६ ॥ आद्यंतवयःसुखिनः शूराः सुभगा निरी-
 हाश्च ॥ भाग्यविहीना वज्रमध्ये जाताः खला विरुद्धाश्च ॥ २७ ॥
 व्रतनियममंगलपरा वयसो मध्ये सुखार्थपुत्रयुताः॥दातारः स्थिर-
 चित्ता यवयोगभवाः सदा पुरुषाः ॥२८॥ विभवगुणाढ्याः पुरुषाः
 स्थिरायुषो विपुलकीर्तयः शुद्धाः ॥ शुभशतकाः पृथ्वीशा कमल-
 भवा मानवा नित्यम् ॥ २९ ॥ निधिकरणे निपुणवियः स्थिरार्थ-
 सुखसंयुताः सुतयुताश्च ॥ नयनसुखसंप्रहृष्टा वापीयोगेन राजा-
 नः ॥ ३० ॥ आत्मविदिज्यानिरतःस्त्रीयुतः सत्वसंपन्नः ॥ व्रतनि-
 यमनिरतो यूपे जातो विशिष्टश्च ॥३१॥ इष्टं करणे दस्युबंधनमृ-
 गया धनसेवितोपि मांसादः ॥ हिंसाः कुशिल्पकराः शरयोगे
 मानवाः प्रसूयन्ते ॥ ३२ ॥ धनरहितविफलदुःखितनीचालसाश्चि-
 रायुषः पुरुषाः ॥ संग्रामबुद्धिनिपुणाः सत्यां जाताः स्थिराः सुभ-
 गाः ॥३३॥ हतपुत्रदारनिःस्वाः सर्वत्र च निर्धृणाः स्वजनबाह्याः॥

दुःखितनीचःप्रेष्या दंडप्रभवा भवन्ति नराः ॥ ३४ ॥ सलिलेष्वपि
जीविविभवा बह्वाशाः ख्यातकीर्तयोः॥दुष्टाः कृपणा मलिना लब्धवा
नौसंजाताः खलाः पुरुषाः ॥३५॥ अनृतकथनबंधनपापा निष्क-
चनाः शठाः क्रूराः ॥ कूटसमुत्था नित्यं भवन्ति गिरिदुर्गवासिनो
मनुजाः ॥ ३६ ॥ स्वजनाश्रयो दयावान्नानानृपवल्लभः प्रकृष्टम-
तिः ॥ प्रथमेंत्ये वयसि नरः सुखवान्दीर्घायुरातपत्रे स्यात् ॥
॥ ३७ ॥ आनृतिकगुप्तपालाश्रौराः कितवाश्च कानने निरताः ॥
कार्मुकयोगे जाता भाग्यविहीना वयोमध्ये सुभगाः ॥ ३८ ॥ से-
नापतयः सर्वे कांतशरीरा नृपप्रिया बलिनः ॥ मणिकनकभूष-
णयुता भवन्ति योगेवार्धचंद्राख्ये ॥ ३९ ॥ प्रणताशेषनराधिपकि-
रीटरत्नप्रभास्फुरितपादः॥भवति नरेंद्रो मनुजश्चक्रे यो जायते यो-
गे ॥ ४० ॥ बहुरत्नधनसमृद्धा भोगयुता धनजनप्रियाः ससुताः॥
उदधिसमुत्थाः पुरुषाःस्थिरविभवाः साधुशीलाश्च ॥ ४१ ॥
प्रियगीतनृत्यवाद्यनिपुणाः सुखिनश्च धनवन्तः ॥ नेतारो बहु-
भृत्या वीणायां कीर्तिताः पुरुषाः ॥ ४२ ॥ दामिन्यामुपका-
रिनयसुधनयुक्तो महेश्वरः ख्यातः ॥ बहुसुतरत्नसमृद्धो धीरो
जायेत विद्वांश्च ॥ ४३ ॥ पाशे बंधनभाजः कार्यं दक्षाः
प्रपंचकाराश्च ॥ बहुभाषिणो विशीला बहुभृत्याः संप्रतानाश्च
॥ ४४ ॥ सुबहूनामुपयोज्याः कृषीवलाः सत्यवादिनः सुखि-
नः ॥ केदारे संभूताश्चलस्वभावा धनैर्युक्ताः ॥ ४५ ॥ तांक्षणा-
लसधनहीना हिंसाः सुबहिष्कृता महाशूराः ॥ संग्रामे लब्धश-
ब्दाः शूले योगे भवन्ति नराः ॥ ४६ ॥ पाखंडबाधिनो वा धनर-
हिता वा बहिष्कृता लोके ॥ सुतमावृधर्मरहिता युगयोगे ये नरा
जाताः ॥ ४७ ॥ बलसंयुक्ता विधना विद्याविज्ञानवर्जिता मलि-

(१४६)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

नाः ॥ नित्यं दुःखितदीना गोले योगे भवति नराः ॥ ४८ ॥ सर्वास्वपि दशास्वेते भवेयुः फलदायिनः ॥ प्राणिनामिति विज्ञेयाः प्रवदति तवाग्रजाः ॥ ४९ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे नाभसयोगादिफलकथनं नाम एकविंशोऽध्यायः २१

अथ गजकेसरियोगमाह ।

केंद्रस्थिते देवगुरौ मृगांकाद्योगस्तदाहुर्गजकेसरीति ॥ दृष्टे सुते वेदुसुतः शशांके नीचास्तर्हानैर्गजकेसरी स्यात् ॥ १ ॥ गजकेसरिसंजातस्तेजस्वी धनवान् भवेत् ॥ मेधावी गुणसंपन्नो राजप्रियकरो भवेत् ॥ २ ॥

॥ ४९ ॥

अथाऽमलायोगमाह ।

यस्य जन्मसमये शशिलग्न्यात्सद्गृहे यदि च जन्मनि संस्थः ॥ तस्य कीर्तिरमला भुवि तिष्ठेदायुषोन्तमविनाशनसंपत् ॥ ३ ॥ लग्नाद्वा चंद्रलग्नाद्वा दशमे शुभसंयुते ॥ योगोयममला नाम कीर्तिराचन्द्रतारकी ॥ ४ ॥ राजपूज्यो महा भोगी दाता बन्धुजनप्रियः ॥ परोपकारी गुणवानमलायोगसंभवः ॥ ५ ॥

अथ शुभाशुभयोगमाह ।

शुभाशुभाह्वे यदि जन्मलग्ने शुभाशुभाख्यौ भवतस्तदानीम् ॥ व्ययस्वर्गैः पापशुभैर्विलग्नत्पापाख्यसौम्यग्रहकर्तरी च ॥ ६ ॥ शुभयोगभवो वाग्मी रूपशीलगुणान्वितः ॥ पापयोगोद्वेगः कामी पापकर्मपरार्थयुक् ॥ ७ ॥

॥ ४९ ॥

अथ पर्वतयोगमाह ।

सौम्येषु केंद्रगृहगेषु सपत्नरंघ्रे शुद्धेऽथवा शुभयुते यदि पर्वतः स्यात् ॥ लग्नात्यपौ यदि परस्परकेन्द्रयातौ मित्रेक्षितौ भवति

पर्वतनामयोगः ॥ ८ ॥ भाग्यान्वितः पर्वतयोगजातो विद्यावि-
नोदाभिरतः प्रदाता ॥ कामी परस्त्रीजनकलिलोलस्तेजायशस्वी
पुरनायकः स्यात् ॥ ९ ॥ ॥ ७४ ॥

अथ काहलयोगमाह ।

अन्योन्यकेंद्रगृहगौ गुरुबंधुनाथौ लग्नाधिपे बलयुते यदि क-
हलः स्यात् ॥ कर्मेश्वरेण सहिते तु विलोकिते वा स्वोच्चे स्वके सु-
खपतौ यदि तादृशः स्यात् ॥ १० ॥ ओजस्वी साहसी मूर्खश्चतु-
रंगबलैर्युतः ॥ यत्किंचिद्रामनाथस्तु जातः स्यात्काहले नरः ॥ ११ ॥

अथ मालिकायोगमाह ।

लग्नादिसप्तगृहगा यदि सप्तखेटा जातो महीपतिरनेकगजाश्व-
नाथः ॥ वित्तादिगे निधिपतिः पितृभक्तियुक्तो धीरोग्ररूपधन-
वान्नरचक्रवर्ती ॥ १२ ॥ जातो यदा विक्रममालिकायां भूपः स
शूरो धनिकश्च रोगी ॥ सुखादिका चेद्दृष्टदेशभाग्यभोगी महा-
दानपरो महीपः ॥ १३ ॥ पुत्राद्या यदि मालिका नरपतिर्यज्वा-
थवा कीर्तिमान् जातः षष्ठगृहाद्धनं च सुखभृत्प्राप्तो दरिद्रो भवेत् ॥
कामादिं गृहमालिका यदि बहुस्त्रीवल्लभो भूपतिर्दीर्घायुर्धनवर्जि-
तो नरवरः स्त्रीनिर्जितश्चाष्टमात् ॥ १४ ॥ धर्मादिग्रहमालिका-
गुणनिधिर्यज्वा तपस्वी विभुः कर्माद्यो यदि धर्मकर्मनिरतः सं-
पूजितः सज्जनैः ॥ लाभद्राजवरांगनामणिपतिः सर्वक्रियादक्षको
जातो रिःफगृहाद्बहुव्ययकरः सर्वत्र पूज्यो भवेत् ॥ १५ ॥

अथ चामरयोगमाह ।

लग्नेश्वरे केंद्रगते स्वतुंगे जीवेक्षिते चामरनामयोगः ॥ सौ-
म्यद्वये लग्नगृहे कलत्रे नवास्पदे वा यदि चामरः स्यात् ॥ १६ ॥

(१४८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

योगे जातश्चामरे राजपूज्यो विद्वान्वाग्मी पंडितो वा महीपः ॥
सर्वज्ञः स्याद्वेदशास्त्राधिकारी जीवेद्वर्षं सप्ततिर्वत्सराणाम् ॥ १७ ॥

अथ शंखयोगमाह ।

अन्योन्यकेंद्रगृहगौ सुतशत्रुनार्थौ लग्नाधिपे बलयुते यदि शं-
खयोगः ॥ लग्नाधिपे च गगनाधिपतौ चरस्थे भाग्याधिपे बल-
युते तु तथा वदन्ति ॥ १८ ॥ शंखे जातो भोगशीलो दयालुः स्त्री-
पुत्रार्थक्षेत्रवान्पुण्यकर्मा ॥ शास्त्रज्ञानाचारसाधुक्रियावान् जीवे-
द्वर्षं वत्सराणामशीतिम् ॥ १९ ॥ ॥ ६५ ॥

अथ भेरीयोगमाह ।

स्वांत्योदयास्तभवनेषु वियञ्चरेषु कर्माधिपे बलयुते यदि भे-
रियोगः ॥ केंद्रे गते सुरगुरौ सितलग्ननार्थौ भाग्येश्वरे बलयुते तु
तथैव वाच्यम् ॥ २० ॥ दीर्घायुषो विगतारोगभया नरेंद्रा बह्वर्थ-
भूमिसुतदारयुताः प्रसिद्धाः ॥ आचारभूरिसुखशौर्यमहानुभावा
भेरीप्रजातमनुजा निपुणाः कुलीनाः ॥ २१ ॥ ॥ ६५ ॥

अथ मृदंगयोगमाह ।

उच्चग्रहांशकपतौ यदि केंद्रकोणे तुंगस्वकीयभवनोपगते बला-
ह्ये ॥ लग्नाधिपे बलयुते तु मृदंगयोगः कल्याणरूपनृपतुल्यय-
शःप्रदः स्यात् ॥ २२ ॥ ॥ ६५ ॥

अथ श्रीनाथयोगमाह ।

कामेश्वरे कर्मगते स्वतुंगे कर्माधिपे भाग्यपसंयुते च ॥ श्री-
नाथयोगः शुभदस्तदानीं जातो नरः शक्रसमो नृपालः ॥ २३ ॥

अथ शारदायोगमाह ।

भोगः शारदसंज्ञकः सुतगते कर्माधिपे चंद्रजे केन्द्रस्थे दिन-

नायके निजगृहप्राप्तेतिवीर्यान्विते ॥ चंद्रात्कोणगते पुनर्दग्गुणौ
सौम्यत्रिकोणे कुजे लाभे वा यदि देवमंत्रिणि बुधास्तच्छारदासं-
ज्ञकः ॥ २४ ॥ स्त्रीपुत्रबंधुसुखरूपगुणानुरक्ता भूपप्रिया गुरुमही-
सुरदेवभक्ताः ॥ विद्याविनादरतिशीलतपोबलाढ्या जाताः स्वध-
र्मनिरता भुविशारदाख्ये ॥ २५ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ २५ ॥

अथ मत्स्ययोगमाह ।

लज्जधर्मगते पापे पंचमे सदसद्यते ॥ चतुरस्रगते पापे योगोऽ-
यं मत्स्यसंज्ञकः ॥ २६ ॥ कालज्ञः करुणासिंधुगुणधीर्बलरूपवा-
न् ॥ यशोविद्यातपस्वी च मत्स्ययोगसमुद्भवः ॥ २७ ॥

अथ कूर्मयोगमाह ।

कलत्रपुत्रारिष्टहेषु सौम्याः स्वतुंगमित्रांशकराशियाताः ॥
तृतीयलाभादयगास्त्वसौम्या मित्रोच्चसंस्थो यदि कूर्मयोगः ॥ २८ ॥
विख्यातकीर्तिर्भुवि राज्यभोगी धर्माधिकः सत्वगुणप्रधानः ॥ धीरः
सुखी वागुपकारकर्ता कूर्मोद्भवो मानवनायको वा ॥ २९ ॥

अथ खड्गयोगमाह ।

भाग्येशे धनभावस्थे धनेशे भाग्यराशिगे ॥ लग्नेशे केंद्रकोण-
स्थे खड्गयोग इतीरितः ॥ ३० ॥ वेदार्थशास्त्रनिखिलागमतत्त्वयु-
क्तिबुद्धिप्रतापबलवीर्यसुखानुरक्ताः ॥ निर्मत्सराश्च निजवीर्यमहानु-
भावाः खड्गे भवन्ति पुरुषाः कुशलाः कृताज्ञाः ॥ ३१ ॥

अथ लक्ष्मीयोगमाह ।

केंद्रमूलत्रिकोणस्थे भाग्येशे परमोच्चगे ॥ लग्नाधिपे बलाढ्ये
च लक्ष्मीयोग इतीरितः ॥ ३२ ॥ गुणाभिरामो बहुदेशनाथो वि-
द्यामहाकीर्तिरनंगरूपः ॥ दिगंतविश्रांतनृपालवंदो राजाधिराजो
बहुदारपुत्रः ॥ ३३ ॥

अथ कुसुमयोगमाह ।

स्थिरलग्ने भृगौ केंद्रे त्रिकोणेंदौ शुभेतरे ॥ मानस्थानगते
सौरे योगोयं कुसुमो भवेत् ॥ ३४ ॥ दाता महीमंडलनाथवंद्यो
भोगी महावंशजराजमुख्यः ॥ लोके महाकीर्तियुतः प्रतापी
नाथो नराणां कुसुमोद्भवः स्यात् ॥ ३५ ॥

अथ पारिजातयोगमाह ।

विलग्ननाथस्थितगशिनाथस्थानेशराशीशतदंशनाथः ॥ केंद्र-
त्रिकोणोपगतो यदि स्यात्स्वतुंगगे वा यदि पारिजातः ॥ ३६ ॥
मध्यांतसौख्यः क्षितिपालवंद्यो युद्धप्रियो वारणवाजियुक्तः ॥
स्वकर्मधर्माभिरतो दयालुर्योगो नृपः स्याद्यदि पारिजातः ॥ ३७ ॥

अथ कलानिधियोगमाह ।

द्वितीये पंचमे जीवे बुधशुक्रयुतेक्षिते ॥ क्षेत्रे तयोर्वा संप्राप्ते
योगः स्यात्स कलानिधिः ॥ ३८ ॥ कामी कलानिधिभवः सुगुणा-
भिरामः संस्तूयमानचरणो नरपालमुख्यैः सेनातुरंगमदवारण-
शंखभेरीवाद्यान्वितो विगतरोगभयारिसंघः ॥ ३९ ॥

अथ पारिजातादियोगानाह ।

स पारिजातद्युचरः सुखानि नीरोगतामुत्तमवर्गयातः ॥ सगो-
पुरांशे यदि गोधनानि सिंहासनस्थः कुरुते विभूतिम् ॥ ४० ॥
करोति पारावतभागयुक्तो विद्यायशःश्रीविपुलं नराणाम् ॥ स
देवलोके बहुयानसेनामैरावतस्थो यदि भूपतित्वम् ॥ ४१ ॥

अथ लग्नाधियोगमाह ।

लग्नाद्वाग्धूनगृहाष्टमस्थैः शुभैर्न पापग्रहयोगदृष्टैः ॥ लग्नाधि-
योगो भवति प्रसिद्धः पापैः सुखस्थानविवर्जितैश्च ॥ ४२ ॥ लग्ना-

धियोगे बहुशास्त्रकर्ता विद्याविनीतश्च बलाधिकारी ॥ मुख्यस्तु
निष्कापटिको महात्मा लोके यशोवित्तगुणाधिकः स्यात् ॥ ४३ ॥

अथ चंद्रयोगार्दानाह ।

सहस्ररश्मितश्चंद्रे कंठकादिगते सति ॥ न्यूनमध्यवर्गिणानि
धनधानैपुणानि च ॥ ४४ ॥ स्वांशोधिमित्रस्यांशे वा स्थिते वा
दिवसे शशी ॥ गुरुणा दृश्यते तत्र जातो वित्तसुखान्वितः ॥ ४५ ॥
स्वाधिमित्रांशगश्चंद्रो दृष्टो दानवमंत्रिणा ॥ निशामु कुरुते लक्ष्मीं
छत्रध्वजसमाकुलाम् ॥ विपर्ययस्थं शीतांशो जायतेऽल्पधना
नराः ॥ ४६ ॥

अथाऽधियोगमाह ।

शशिनः सौम्याः षष्ठे द्यूने वा निधनसंस्थिता वा स्युः ॥ स्या-
दधियोगे जातः सौम्यैः सबलैर्धराधीशः ॥ मध्यबलैर्मत्रा स्याद-
धमबलैः सैन्यनायकः स्यात् ॥ ४७ ॥ चंद्राद्दृष्टिगतेः सौम्यो ध-
र्मशीलो महाधनी ॥ द्वाभ्यां समोल्पवसुमानकेन परिकीर्तितः ॥
चंद्राच्छभाद्रहाभावे दरिद्रो दुःखितो भवेत् ॥ ४८ ॥

अथ सुनफाऽनफादुरधराकेमद्रुमयोगानाह ।

शीतांशोर्द्रविणस्थितैश्च सुनफायोगोऽनफात्यस्थितैः स्वात्य-
स्थैः स्वचरैर्भवेद्दुरधरा पंकेरुहेशोऽज्झितैः ॥ चेद्वित्तव्ययगा न चे-
द्विविचराः केमद्रुमः स्यात्तदा प्राचीनैर्मुनिभिः स्मृताः श्रुतिमि-
ता योगाः शशाकोद्भवाः ॥ ४९ ॥

अथ सुनफायोगफलमाह ।

भूमीपतेश्च सचिवः सुकृती कृती च नूनं भवेन्नृजभुजार्जित-
वित्तयुक्तः ॥ ख्यातः सदाखिलजनेषु विशालकृत्या बुद्ध्याधिकश्च
मनुजः सुनफाभिधाने ॥ ५० ॥

(१५२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

अथाऽनफायोगफलमाह ।

प्रभुर्विनीतः शुभवाग्विलासः सच्छीलशालीगुणपूर्तियुक्तः ॥
उदारकीर्तिः स्मरतुष्टचित्तो नित्यं नरः स्यादनफाभिधाने ॥ ५१ ॥

अथ दुरधरायोगफलमाह ।

सद्वित्तसद्धारणवाहधात्रीसौख्याभियुक्तः सततं हतारिः ॥ कां-
तामुनेत्रांचललालसः स्याद्योगे सदा दौर्धरे मनुष्यः ॥ ५२ ॥

अथ केमद्रुमफलम् ।

सद्वित्तसूनुवनितात्मजनैर्विहीनः प्रेष्यो भवेत्तु मनुजो हि विदे-
शवासी ॥ नित्यं विरुद्धधिषणो मलिनः कुवेषः केमद्रुमे च मनु-
जाधिपतेः सुतोऽपि ॥ ५३ ॥

अथ केमद्रुमभंगमाह ।

चंद्रचतुर्थैः सुनफा दशमस्थितैः कीर्तितोनफा विहगैः ॥ उभ-
यस्थितैर्दुरधराकेमद्रुमसंज्ञितोन्यथायोगः ॥ ५४ ॥ यद्वाशिसंज्ञे
शीतांशुर्नवांशे जन्मनि स्थितः ॥ तद्वितीयस्थितैर्योगः सुन-
फाख्यः प्रकीर्तितः ॥ ५५ ॥ द्वादशैरनफा ज्ञेयो ग्रहैर्द्विर्द्वादश-
स्थितैः ॥ प्रोक्तो दुरधरायोगोऽन्यथा केमद्रुमो मतः ॥ ५६ ॥
प्रालेयांशुः सूतिकाले यदा वा सर्वैः खेटैर्वीक्ष्यमाणः करोति ॥
दीर्घायुष्यं राजयोगं मनुष्यं सत्कोशाढ्यं हति केमद्रुमेच ॥ ५७ ॥
सर्वे खेटाः केन्द्रचतुर्थेषु संस्था दुष्टो योगश्चापि केमद्रुमोऽयम् ॥
दुष्टं सर्वं स्वं फलं सविहाय कुर्युः पुंसां सत्फलं वै विचित्रम्
॥ ५८ ॥ सर्वेषु चंद्रयोगेषु चेदं यत्नाद्विचिंतयेत् ॥ केमद्रुमादि-
का योगाः संभवेऽस्य लयं ययुः ॥ ५९ ॥

अथ रवियोगानाह ।

वेमिश्रांत्यगतैर्ग्रहैर्द्विणगैर्वेशिः शशांकोऽज्ञितैर्भानोस्तूभय-

गैस्तदोभयचरीयोगः स्मृतः प्राक्तनैः ॥ किञ्चित्तद्वचनेषु नैव
नियमो वश्यं नरश्चानृतोऽत्यन्ते कष्टकरो नरश्च मृदुदृक् स्याद्दे-
सियोगोद्भवः ॥ ६० ॥

अथ वेसियोगफलम् ।

तिर्यग्दृष्टिः सत्वसत्यानुकंपी मर्त्योऽत्यर्थं दीर्घकायोऽलस-
श्च ॥ सूतौ यस्य स्याद्यदा वेसियोगस्त्वल्पद्रव्यो वाग्विलासा-
विशाली ॥ ६१ ॥

अथोभयचरीफलमाह ।

यस्यस्याज्जनने किलोभयचरी योगस्य चेत्संभवः सोत्यन्तं
समवायवानपि तदा मर्त्यो भवेत्सद्यशः ॥ नात्युच्चः प्रबलाम-
लाऽब्धितनयायुक्तः समृद्धः सदा अत्यर्थं स्थिरमानसः सरलह-
क् सर्वसहः सन्मतिः ॥ ६२ ॥

अथ पुरुषस्त्रीनपुंसकजन्मज्ञानमाह ।

बलाबलं विलोक्यैषां ग्रहाणां योगकारिणाम् ॥ ६३ ॥ स्त्रीपुंसो
निर्णयः क्लीबयोगास्तु तदसंभवाः ॥ ६४ ॥ ओजमे च विषमां-
शकोपगैर्लभचंद्रगुरुभास्करैर्नरः ॥ स्यात्तथापि समभे समांशगैः
स्त्रीनिषेकसमये प्रसूतिषु ॥ ६५ ॥ लग्नं त्यक्त्वा च विषमे पुत्रदो
भास्करात्मजः ॥ समे कन्याप्रदः प्रोक्तो नान्यग्रहनिरीक्षितः ॥ ६६ ॥

अथ षट्क्लीबयोगानाह ।

अन्योन्यं रविशशिनौ विषमाविषमर्क्षगौ निरीक्ष्येते ॥ इंदु-
जरविपुत्रौ वा तथैव नपुंसकः कुरुते ॥ ६७ ॥ वक्रौ विषमे सूर्यः
समगश्चैवं परस्परालोकात् ॥ विषमर्क्षं लग्नं दुसमराशिगः कुजोऽ-

(१५४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

बलोकयति ॥ ६८ ॥ बुधचंद्रौ कुजदृष्टौ विषमर्क्षसमर्क्षगौ तथै-
वोक्तौ ॥ ओजनवांशकसंस्था लभेन्दुसितास्तथैवोक्ताः ॥ ६९ ॥

अथ प्राणिनां वृत्तिनिर्णयमाह ।

अर्थाप्तिं कथयेद्विलग्नशशिनोः प्राबल्यतः खेचरैर्मानस्थैः पि-
तृमातृशत्रुसमुत्तद्भ्रात्रादिभिः स्याद्धनम् ॥ भृत्याद्वा दिननाथ-
लग्नशशिनां मध्ये बलीयस्ततः कर्मेशस्थनवांशराशिपवशाद्दृ-
त्तिं जगुस्तद्विदः ॥ ७० ॥ भैषज्यचामीकरतोयपानपण्येन मुक्ता-
मणिविप्रलंभात् ॥ अन्योऽन्यदूतागमवृत्तिमार्गाजीवत्यसौ वास-
रनायकांशे ॥ ७१ ॥ मंत्रोपदेशरसवादविनोदमार्गेर्वृत्तिजगुः-
सकलशास्त्रपुराणमार्गेः ॥ ज्ञानोपदेशपथिभिः क्षितिपालपूज्यो
जीवत्यसौ खलु पुमान्दिननायकांशे ॥ ७२ ॥ जलोद्भवानां
क्रयविक्रयेण कृषेश्च मृद्वादविनोदमार्गात् ॥ राजांगनासंश-
यवृत्तिरूपान्निशाकरांशे वसनक्रयाद्वा ॥ ७३ ॥ धातोर्विवादेन
रणप्रहारात्स्तब्धाग्निवादात्कलहप्रवृत्त्या ॥ जीवत्य सौ साहस-
मार्गरूपया धरासुतांशे यदि चौरवृत्त्या ॥ ७४ ॥ शिल्पादिका-
व्यागमशास्त्रमार्गाज्ज्योतिर्गणज्ञानवशाद्बुधांशे ॥ वेदार्थवेदा-
ध्यनाज्जपाच्च पुरोहितव्याजवशात्प्रवृत्तिः ॥ ७५ ॥ जीवां-
शके भूसुरदेवतानामुपासकाध्यापकमार्गरूपात् ॥ पुराणशास्त्रा-
गमनीतिमार्गाद्धर्मोपदेशेन कुसीदमाहुः ॥ ७६ ॥ सुवर्णमा-
णिक्यगजाश्वमूलाद्वा कयाजीवनमाहुरार्याः ॥ गुडौदनक्षीर-
दधिक्रयेण स्त्रीणां प्रलोभेन भृगोः सुतांशे ॥ ७७ ॥ शन्यंशके
कुत्सितमार्गवृत्त्या शिल्पादिभिर्दारुमयैर्वधाद्यैः ॥ विन्यस्तभारा-
ज्जनविप्रलंभादन्योन्यवैरोद्भवमूलमार्गात् ॥ ७८ ॥ स्वक्षेत्रे स्वनवां-
शके मुत्तदि वा स्वात्युच्चभागे यदा स्वद्रेष्काणचतुष्टयेषु सहिता

मूलत्रिकोणेषु वा ॥ तत्तत्कालबलान्वितास्तु खचरा वर्गोत्तमांशे-
पि वा ते सर्वे शुभदा भवन्ति हि तदा स्वातर्दशादावपि ॥ ७९ ॥
इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे बहुयोगफलकथनं नाम
द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥

अथ मारकभेदाध्यायः ।

त्रिविधाश्चायुषो योगाः स्वल्पायुर्मध्यमोत्तमाः ॥ द्वात्रिंशत्पूर्व-
मल्पायुर्मध्यमायुस्ततोभवेत् ॥ चतुःषष्ट्याः पुरस्तात्तु ततो दीर्घ-
मुदाहृतम् ॥ १ ॥ उत्तमायुःशतादूर्ध्वं ज्ञातव्यं मुनिसत्तम ॥ चतु-
र्विंशतिवर्षाणामायुर्ज्ञातुं न शक्यते ॥ २ ॥ जपहोमचिकित्साद्यैवा-
लरक्षां तु कारयेत् ॥ पित्रोर्दोषैर्मृताः केचित्केचिन्मातृग्रहेऽपि
॥ ३ ॥ अपरेऽरिष्टयोगाच्च त्रिविधा बालमृत्यवः ॥ अल्पायु-
र्योगजातस्य विपद्वा ये मृतिं वदेत् ॥ ४ ॥ जातस्य मध्यमे
योगे प्रत्यरिस्तु मृतिर्भवेत् ॥ दीर्घायुर्योगजातानां वधमे तु
मृतिर्भवेत् ॥ ५ ॥ त्रिषु योगेषु सर्वेषु प्रत्येकं त्रिविधं भवेत् ॥ ६ ॥
अल्पायुरल्पमध्यं तु पूर्णायुस्त्रिविधं भवेत् ॥ मध्यमादल्पमध्यं तु
पूर्णायुस्त्रिविधं भवेत् ॥ ७ ॥ दीर्घायुषोल्पमध्यं तु पूर्णायुस्त्रिविधं
भवेत् ॥ एवं बहुविधंप्रोक्तमायुषस्तु विनिर्णयम् ॥ ८ ॥ अष्ट-
मर्क्षं तृतीयं च लग्नादायुरुदाहृतम् ॥ द्वितीयं सप्तमस्थानं मार-
कस्थानमुच्यते ॥ ९ ॥ लग्नेशरंघ्रपत्योश्च लग्नेन्दोर्लग्नहोरयोः ॥
पूर्वाण्येवं प्रयुंजीयात्संवादादायुषां त्रये ॥ १० ॥ चरेचरस्थि-
रद्वंद्वाः स्थिरे द्वंद्वचरस्थिराः ॥ द्वंद्वे स्थिरोभयचरा दीर्घमध्या-
ल्पकायुषः ॥ ११ ॥

टीका ।

चरेति चरराश्वोर्यदि लग्नेशाष्टमेशो भवतस्तदा दीर्घमायुः स्थिरद्विःस्वभा-

(१५६)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

बयोर्वा लग्नेशाष्टमेशौ यदि तदापि दीर्घायुः चरस्थिरयोर्यदि लग्नेशाष्टमेशौ तदामध्यमायुः स्थिरद्विःस्वभावयोर्यौ लग्नेशाष्टमेशौ यदि तदापि मध्यमायुः स्थिरयोर्यदि लग्नेशाष्टमेशौ तदाऽल्पायुः चरद्विःस्वभावयोर्यदि लग्नेशाष्टमेशौ तदाऽल्पायुः एवं मंदचंद्राभ्यां लग्नहोराभ्यां निश्चितमिति ॥ ११ ॥

अल्पमध्यमपूर्णायुः प्रमाणमिहयोगजम् ॥ विज्ञाय प्रथमं पुंसां ततो मारकचिन्तनम् ॥ १२ ॥ वृश्चिके मकरे जन्म नृणां राहुर्भूतिप्रदः ॥ ग्रहस्थितावंशभेदे शनिः स्यान्मारको ध्रुवम् ॥ १३ ॥ महामारकसंज्ञौ तौ मादिकेतू इति स्मृतौ ॥ जायाकुटुंबकाधीशौ मारकावष्टमेश्वरौ ॥ १४ ॥ प्रायेण मारको राशिदशास्वत्राविशेषतः ॥ षष्ठमे पापभूयिष्ठेषष्ठेशो मुख्यमारकः ॥ १५ ॥ षष्ठत्रिकोणगो वापि मुख्यमारक इष्यते ॥ मध्यायुषि मृतिः षष्ठदशायामष्टमस्य वा ॥ १६ ॥ षष्ठात्रिकोणस्य पुनर्दीर्घाल्पविषयो भवेत् ॥ षष्ठे बलयुते तस्य त्रिकोणे मृतिमादिशेत् ॥ १७ ॥ षष्ठेशश्चेद्बलाढ्यः स्यात्त्रिकोणे मृतिं वदेत् ॥ व्यवस्थेयं समस्तापि कारकादिदशास्वनु ॥ १८ ॥ चरे चरस्थिरद्वंद्वे इति यो राशिरागतः ॥ स एव मारको राशिर्भवतीति विनिर्णयः ॥ १९ ॥ मारकेशदशा काले मारकस्थस्य पापिनः ॥ पाके पाकयुजां पाके संभवे निधनं दिशेत् ॥ २० ॥ असंभवे व्ययाधीशदशायां मरणं नृणाम् ॥ अभावे व्ययभावेशसंबन्धिग्रहभुक्तिषु ॥ २१ ॥ तदभावेऽष्टमेशस्य दशायां निधनं पुनः ॥ मंदश्चेत्पापसंयुक्तो मारकग्रहयोगतः ॥ २२ ॥ तिरस्कृत्य ग्रहान्सर्वान्निहंता पापकृच्छ्रदः ॥ २३ ॥ मारकग्रहसंबन्धी पापकर्ता शनिस्तदा ॥ तिरस्कृत्य ग्रहान्सर्वान्निहंता भवति ध्रुवम् ॥ २४ ॥ एतद्दशांतभुक्त्यादौ विचार्यैव मृतिं वदेत् ॥ षष्ठदेष्काणपश्चैव तथा वै नाशकाधिपः ॥ २५ ॥ विपत्ताराप्रत्यरीशौ

वधभेशस्तथैव च॥आद्यंतपौ च विज्ञेयौ चंद्राक्रांतग्रहाविषः॥२६॥
 दशाक्षितेषु कालेषु मारको मरणप्रदः ॥ दृष्टतागपनेः पाके नि-
 र्याणं कथितं बुधैः ॥ २७ ॥ चेदंगपो यदि गृहेर्ह्याग्नेव हानं पूर्णं
 सुहृद्यतिसमः सममायुराहुः ॥ वा लग्नपो हितसमारिपदं जपि पूर्णं
 मध्यं च हानमिह जातकतत्त्वविज्ञाः ॥ २८ ॥ अधुना संप्रवक्ष्या-
 मि मारकाख्यं ग्रहं द्विज ॥ तस्मात्फलप्रभेदेन कथयामि तवा-
 ग्रतः ॥ २९ ॥ स्वात्मकारकलग्नाच्च चिंतयेद्विजसत्तम ॥ भ्रानृष-
 ष्ठाष्टमं रिष्कं धनं न्यूनांतरेष्वपि ॥ ३० ॥ सर्वेषां बलवान्वेदो
 मारको ग्रह उच्यते ॥ सर्वैर्बलसमानत्वे मारकः संज्ञको ग्रहः
 ॥ ३१ ॥ पष्ठाधिपस्तु प्रायेण बहुप्रकारेण मारकः ॥ तेषां मध्ये-
 धिकारी च षष्ठेशो मुख्यमारकः ॥ ३२ ॥ मारकग्रहाश्रितो राशि-
 मारकस्वामिनोऽथवा ॥ ताभ्यां महादशाकाले विंशोत्तर्याः स्थि-
 रादिका ॥ ३३ ॥ पापे मृत्युर्विजानीयान्निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ मा-
 रका बहवः खेदा यदि वार्यसमन्विताः ॥ ३४ ॥ तत्तद्दशांतरे विप्र
 रोगकष्टादिसंभवः॥षष्ठाधिपदशायां च निधनं भवति ध्रुवम्॥३५॥
 न्यूनातिरिक्तभेदेन बहुखेदा यत्र मारकाः ॥ दुर्बलाश्रयराशीशो
 दशास्वलपार्तिदाभवेत् ॥ ३६ ॥ प्रबलस्य दशायां च महारो-
 गार्तिमृत्युवत् ॥ भयशोकमृताद्रीतिस्तस्कराग्निभयं भवेत् ॥ ३७ ॥
 अथमारकदशायां च महत्या निधनाश्रयी ॥ भूतामंतर्दशामाह
 तवाग्रे कथयामि भोः ॥ ३८ ॥ मारकग्रहाश्रयीभूतमहापाके
 विचिंतयेत् ॥ कारकाच्चविलग्नान्ना सप्तमाद्वा द्वितीयकम् ॥ ३९ ॥
 षष्ठाष्टरिःफनाथानामपहाराष्टकेमृतिः ॥ तेषामंतर्दशाधीशास्ते-
 षां मध्ये बलाढ्यकः ॥ ४० ॥ तदीयांतर्दशाकाले निधनं भ-
 भवति ध्रुवम् ॥ अपरा पाककाले तु रोगदुःखार्तिवान्निज ॥ ४१ ॥

(१५८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

बलिशुक्रस्य च शनेर्ग्राह्यं षष्ठाष्टमादिकम् ॥ द्वितीयचूननाथेन
ज्ञेयं चैवोत्तरोत्तरम् ॥ ४२ ॥ लग्नसप्तमयोर्मध्ये बलवांस्तद्विधी-
यते ॥ षष्ठाष्टमेशो ह्यौ मुख्यौ स्वं व्ययेशमुपलक्षणम् ॥ ४३ ॥ द्वाभ्यां
मध्ये अभिप्राय अष्टमेशो हि मारकः ॥ षष्ठस्थे पापबाहुल्ये षष्ठेशो
मुख्यमारकः ॥ ४४ ॥ मध्यायुषि समायोगे चिंतयेद्विजसत्तम् ॥
षष्ठेशाश्रयराशीशदशायां निधनं भवेत् ॥ ४५ ॥ षष्ठात्षष्ठेतराद्वापि
त्रिकोणगोपि मारकः ॥ दीर्घस्यायुषि योगेन चिंतनीयं द्विजोत्तम
॥ ४६ ॥ षष्ठस्य वा तदीशस्य त्रिकोणे संस्थितो ग्रहः ॥ तस्याश्रि-
तस्वामिराशेर्दशायां निधनं ध्रुवम् ॥ ४७ ॥ षष्ठे बलवति विप्र
तत्रिकोणे विचिंतयेत् ॥ तदीशे वा त्रिकोणेषु प्रायेणापि मृतिं
वदेत् ॥ ४८ ॥ राहुराशिस्तमावेशबलवान्मारकः स्मृतः ॥ लग्नरं-
ध्रद्वयं मध्ये नाश्रयीभूतमस्ति चेत् ॥ ४९ ॥ सराशिर्मारको ज्ञेयो
ग्रहरीत्या विचिंतयेत् ॥ तत्तद्राशिदशायां तु तदीशाश्रयराशि च
॥ ५० ॥ दशायां निधनं वाच्यं पुरा शंभुप्रणोदितम् ॥ अपरे तु
चरेत्यादि पूर्ववत्तत्समाप्ति च ॥ ५१ ॥ यो राशिः स तु विज्ञेयो मा-
रकश्चेति संमतः ॥ तद्दशायां च निधनं निर्विशंकं द्विजोत्त-
म ॥ ५२ ॥ अत्राध्यायेच सर्वेषां ये योगा गदिता मया ॥ तेषां
सर्वं समालोच्य जातकस्य मृतिं वदेत् ॥ ५३ ॥ इति श्रीबृहत्पाराश-
रहोरापूर्वखंडसारांशे मारकभेदकथनं नाम त्रयोविंशोऽध्यायः २३ ॥

अथायुर्दायाध्यायप्रारंभः ।

मैत्रेय उवाच ॥

कर्मवत्ता महाभाग आयुर्दागहने गतिः ॥ निर्विशंकं ममाग्रे
च कथयस्व कृपानिधे ॥ १ ॥

पराशर उवाच ।

अधुना संप्रवक्ष्यामि आयुर्दायां गतिं तव ॥ यस्या विज्ञान-
मात्रेण कालज्ञो भवति ध्रुवम् ॥२॥ लग्नेशादष्टमेशाभ्यामायुर्दायं
विचिंतयेत् ॥ दीर्घमध्याल्पयोगत्वं यथावद्भूदतो मम ॥ ३ ॥ च-
रेऽचरे स्थिते द्वौ च लग्नरंघ्राधिपौ यदि ॥ पूर्णायुर्योगो विज्ञेयो नि-
र्विशंकं द्विजोत्तम ॥४॥ स्थिरक्षं लग्ननाथो हि लयेऽं द्वंद्वमे स्थिते
तदायुः पूर्णयोगश्च संभवेद्वणिताग्रणीः ॥ ५ ॥ तत्त्वधीः स्थिते
द्वंद्वे स्थिरे स्थिते लयाधिपे ॥ पूर्णायुर्योगो विज्ञेयो निर्विशंकं
द्विजोत्तम ॥ ६ ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि मध्यायुर्योगमुत्तम ॥ चरे
लग्नाधिपे विप्र स्थिरे रंघ्रपतिर्यदि ॥ ७ ॥ तदा मध्यायुषं ज्ञेयं द्वौ
द्वंद्वे मध्यमायुषः ॥ अधुनाल्पायुर्योगं च तवाग्रे कथयाम्यहम् ॥८॥
अंगाधीशश्चरे यस्य द्वंद्वमे रंघ्रनायकोऽतस्याल्पायुर्महाप्राज्ञ निर्वि-
शंकं द्विजोत्तम ॥ ९ ॥ स्थिरेऽस्थिरे स्थिते द्वौ च लग्नरंघ्राधिपौ
द्विज ॥ स्वल्पायुस्तत्र विज्ञेयं सृष्टिकर्त्रा प्रणोदितम् ॥ १० ॥
पूर्ववत्तनुचंद्राभ्यामायुर्योगं विचिंतयेत् ॥ जन्मदौ वा स्थिते
द्युने चान्यस्थे मंदचंद्रयोः ॥ ११ ॥ त्रिधा योगः समः प्रोक्त-
श्चितयेद्वणिताग्रणीः ॥ एकरूपास्त्रयो योगा आयुषि सुविचिंत-
येत् ॥ १२ ॥ एकरूपत्वयोगौ द्वौ तृतीयो भिन्नरूपकः ॥ द्वयो-
र्योगेन संग्राह्यं न ग्राह्यं चैकरूपतः ॥ १३ ॥ योगत्रयं त्रयं रूपं
भिन्नं भिन्नं भवेद्विज ॥ होरालग्नविलग्नभ्यां प्राप्तायुर्योगनिश्चि-
तम् ॥ १४ ॥ लग्नेशादष्टमेशाच्च योगैकः कथितो द्विज ॥ हो-
रालग्नभ्यां द्वितीयं योगयोगं विचिंतयेत् ॥ १५ ॥ तृतीयं श-
निचंद्राभ्यां चिंतनीयं सदा द्विज ॥ लग्नेन्दुमदने वापि चिंतये
ल्लग्नचंद्रतः ॥ १६ ॥ यंत्रोद्धारमहं वक्ष्ये शृणु त्वं तद्विजोत्तम ॥

(१६०)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

चतूरेखालिखेत्तिर्यक् चतुरूर्द्धं लिखेत्पुनः ॥ १७ ॥ नव कोष्ठे
त्रयो योगा दीर्घमल्पाल्पमायुषि ॥ आद्यत्रये चरं लेख्यं तदध-
स्थे क्रमेणच ॥ १८ ॥ चरं स्थिरं द्विःस्वभावं संलिखेद्विजसत्तम ॥
मध्ये स्थिरत्रयं कोष्ठे तदधो द्विःस्वभावतः ॥ १९ ॥ द्वंद्वं चरं
स्थिरं लेख्यं निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ अंतत्रये द्विःस्वभावं तदधः
स्थिरमादिशेत् ॥ २० ॥ स्थिरं द्वंद्वं चरं विप्र क्रमेण संलिखे-
त्सुधीः ॥ तिर्यक्कोष्ठानुसारेण दीर्घमध्याल्पमायुषि ॥ २१ ॥ एवं
पंक्तित्रये विप्र आदौ पंक्तित्रयेण च ॥ चरोधः स्थिरपंक्तिश्च स्थि-
रपंक्तिरथोभयम् ॥ २२ ॥ चतुरस्रं लिखेद्यंत्रं नवकोष्ठांतरे द्विज ॥
प्रथमांकेन संलेख्यमूर्ध्वकोष्ठत्रयात्मके ॥ २३ ॥ तिर्यक्पंक्तौ च द्वि-
त्रीणि तिर्यक्पंक्तित्रयेष्वपि ॥ तदधोप्यूर्ध्वपंक्तौ च लिखेदेकं त्रयं
द्वयम् ॥ २४ ॥ मध्यपंक्त्यूर्ध्वं संलेख्यं द्वयं चैकं त्रयं पुनः ॥ अं-
तपंक्त्यूर्ध्वके लेख्यं त्रयं द्वैकं द्विजोत्तम ॥ २५ ॥ एवं क्रमेण वै विप्र
प्रतिकोष्ठत्रिपंक्तिषु ॥ दीर्घमध्याल्पआयुष्याद्विज्ञेयानि भवन्ति हि
॥ २६ ॥ अधरोत्तरक्रमेणैव वामभागत्रिकोष्ठके ॥ दीर्घायुश्च वि-
जानीयान्निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ २७ ॥ मध्यकोष्ठत्रयं मध्यं दक्षि-
णकोष्ठत्रयेल्पकम् ॥ सप्तविंशतिका भेदा भाषिता द्विजसत्तम ॥
॥ २८ ॥ लग्नाष्टमेशयोर्विप्र दीर्घादौ च त्रयंत्रयम् ॥ नवकोष्ठं
विजानीयादायुःसाधनहेतवे ॥ २९ ॥ तदैव संविजानीयात्कोष्ठां-
कलग्नचंद्रयोः ॥ नव कोष्ठा महाप्राज्ञ विज्ञेया लग्नहोरयोः ॥ ३० ॥
एवं चरादिराशीनां भेदेनापि पृथक्पृथक् ॥ नानाभेदादिसंयुक्ते
तवाग्रे कथयाम्यहम् ॥ ३१ ॥

अथ दीर्घाद्यनेकभेदानामायुश्चक्रमः ।		
दीर्घायुः चरः १ लग्नेशः चरः १ अष्टमेशः	मध्यायुः चरः १ लग्नेशः स्थिरः २ अष्टमेशः	अल्पायुः चरः १ लग्नेशः द्विःस्वभावः ३ अष्टमेशः
दीर्घायुः स्थिरः २ लग्नेशः द्विःस्वभावः ३ अष्टमेशः	मध्यायुः स्थिरः २ लग्नेशः चरः १ अष्टमेशः	अल्पायुः स्थिरः २ लग्नेशः स्थिरः २ अष्टमेशः
दीर्घायुः द्विःस्वभावः ३ लग्नेशः स्थिरः २ अष्टमेशः	मध्यायुः द्विःस्वभावः ३ लग्नेशः द्विःस्वभावः ३ अष्टमेशः	अल्पायुः द्विःस्वभावः ३ लग्नेशः चरः १ अष्टमेशः

कदाचित्कश्चिद्रवति इत्युक्तं द्विजसत्तम ॥ लग्नाष्टमेशयोरैकं
त्वपरं लग्नचंद्रयोः ॥ ३२ ॥ विलग्नहोरयोरन्यदतिपक्षत्रयं द्विज ॥
तदेभिः प्रेत्य संवादादित्यादियोगसंकथम् ॥ ३३ ॥ दीर्घमध्याल्प
भेदेषु चरेत्यादि निरूप्यते ॥ द्वात्रिंशच्च चतुःषष्टिं षण्णवति स्व-
रूपके ॥ ३४ ॥ षट्त्रिंशद्वा द्विसप्ताब्दे अष्टोत्तरशताब्दके ॥ च-
त्वारिंशच्चाशीतेर्विंशोत्तरशतात्मके ॥ ३५ ॥ योगान्यग्रहमायुष्यं
वा शेषेषु समानतः ॥ समागतेषु आयुर्दास्पष्टीकरणसंकथाम्
॥ ३६ ॥ पूर्णमादौ हानिरंतेऽनुपाते मध्यमो भवेत् ॥ राशिद्वयस्य
योगार्द्धं वर्षाणां स्पष्टमुच्यते ॥ ३७ ॥ एवं द्विकानां संचित्य त्र-
याणां योगवान्मते ॥ यत्रास्यायुर्यन्निर्णीतं योगजालेन यत्कृतम् ॥
॥ ३८ ॥ तत्रायुर्दीर्घसंलब्धा सिद्धिमध्यावधिर्भवेत् ॥ निर्विशंकं
महाप्राज्ञं स्फुटीपातानुपाततः ॥ ३९ ॥ लब्धाब्दमनुपातेन म-
ध्यमध्येपि योजयेत् ॥ दीर्घायुषा विजानीयात्संस्फुटी चपलात्म-
का ॥ ४० ॥ मध्यमायुर्लभेत्तत्र अल्पायुः सिद्धिर्भवम् ॥ पूर्वव-
दनुपातेन यत्र युद्धमध्यमायुषि ॥ ४१ ॥ कदाचित्सर्वयोगेन अ-

(१६२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

ल्पायुः सममागते ॥ यत्रभावानुपातस्य तत्रैकः खंडः सिद्धयति
॥ ४२ ॥ खंडत्रयप्रयोगेन आयुर्दा कथिता मया ॥ द्वात्रिंशत्षष्ठत्रिं-
शाब्दा चत्वारिंशत्तमैर्द्विज ॥ ४३ ॥ किं ग्राह्यं कियतो ग्राह्यं क-
दाचिद्ग्राह्यमाणकः ॥ इति संशयनिवृत्त्यर्थं कथयामि पृथक्पृथक्
॥ ४४ ॥ लग्नेशश्चाष्टमेशाभ्यां तदायुर्योगसंभवः ॥ चत्वारिंशा-
त्मकं खंडं संग्राह्यं द्विजसत्तम ॥ ४५ ॥ योगत्रयेषु चागत्य अ-
ल्पायुर्द्विजसत्तम ॥ द्वात्रिंशाब्दकखंडं च संज्ञेयं ब्रह्मणोदितम् ॥
॥ ४६ ॥ कदाचिदनुपातेन युक्ते सिद्धिः प्रजायते ॥ दंताब्देन तु
संदेहो रुद्रशूलं विचिंतयेत् ॥ ४७ ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि अनु-
पातविधिं द्विज ॥ पृथक्स्पष्टं च संस्थाप्य विलग्नशेषमेशयोः ॥
॥ ४८ ॥ गतराशीस्त्यजेद्विप्र विद्यमानेन संगुणेत् ॥ त्रैराशिकैक-
खंडस्य यदाप्तं वर्षमादिशेत् ॥ ४९ ॥ लग्नेशस्याष्टमेशस्य आयु-
रागतयोर्द्विज ॥ वर्षादिपिंडयोर्योगं तदर्धं स्पष्टकारितम् ॥ ५० ॥
दीर्घमायुर्लभेद्विप्र द्विसप्ताब्देषु योजयेत् ॥ तदा चाशीतमे योज्यं
दीर्घसंज्ञा स्फुटा भवेत् ॥ ५१ ॥ मध्यमायुषि यत्रैवं षट्त्रिंशन्नभ-
वेदयोः ॥ अनुपातेन चागत्य युक्तेब्दे मध्यमायुषि ॥ ५२ ॥ त्रैरा-
शिकमहं वक्ष्ये तवाग्रे द्विजसत्तम ॥ प्रमाणमिच्छा तुल्यं च
स्थाप्यमाद्यंतयोर्द्वयोः ॥ ५३ ॥ मध्ये फलेन्यजाती च संगुणेदि-
च्छया द्विज ॥ प्रमाणासंस्फुटफलं तस्याख्यमनुपातकम् ॥ ५४ ॥
दीर्घमध्यायुषोर्विप्र अनुपाताप्तियोजयेत् ॥ अल्पायुषी यदा लब्ध-
मभावमनुपातकम् ॥ ५५ ॥ प्रवर्तमानमायुःस्याज्जन्मप्रभृतिमेव
च ॥ विलग्नहोरायोरेवं तदेवं लग्नचंद्रयोः ॥ ५६ ॥ समागतायुषि-
स्तस्याश्चांतखंडे स्फुटीकृतम् ॥ सर्वयोगेषु वै विप्र संस्कारमनुपा-
ततः ॥ ५७ ॥ होरालग्नदिमांशे तु पूर्णमंते च किंचन ॥ स्पष्टी-

करणमेतत्स्याद्दीर्घमध्याल्पकायुषि ॥ ५८ ॥ होरालग्नं स्फुटीकृत्य
विकलादि द्विजोत्तम ॥ तस्य त्रैराशिकं स्पष्टं पूर्ववद्योजयेत्पुनः ॥
॥ ५९ ॥ अंतर्बन्धेषु संयोज्यमायुष्यं निर्णयं भवेत् ॥ द्विसार्धवटि-
कामध्ये त्रिंशदंशस्फुटी द्विज ॥ ६० ॥ आनीय पूर्वगीत्याब्दात्सू-
र्यराशेश्च लग्नभात् ॥ पूर्वाध्यायेष्वहं वक्ष्ये तवाग्रे द्विजसत्तम ॥
॥ ६१ ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि आयुःसाधनहेतवे ॥ कक्ष्यान्हासं तथा
वृद्धिं शनियोगेन वै द्विज ॥ ६२ ॥ लग्नाधीशः शनियुतो होराधीशो
यथा द्विज ॥ ६३ ॥ कक्ष्यान्हासं भवेत्तत्र यत्र सौरिश्च निर्व-
लः ॥ ६४ ॥ आयुर्दायसमापन्ने कक्ष्या त्रीणि प्रजायते ॥ दीर्घ-
मध्याल्परूपं चेत्तत्प्रमाणं वदाम्यहम् ॥ ६५ ॥ षट्त्रिंशब्देन क-
क्ष्यैका तस्या हानिः प्रजायते ॥ मध्यमायुर्भवेत्तत्र निर्विशंकं द्वि-
जोत्तम ॥ ६६ ॥ मध्यमायुः समागत्य स्वल्पायुर्जायतेध्रुवम् ॥
योगेल्पायुः समायातः शनिर्योगं करोत्यपि ॥ ६७ ॥ षट्त्रिंशा-
ब्दश्च रूपेण कक्ष्यान्हासं भवेद्विज ॥ अत्यल्पायुर्विजानीयाद्बालेन
निधनं भवेत् ॥ ६८ ॥ अथ योगत्रये विप्र शनिर्योगं करोति च ॥
एक एकादशान्हासः कक्ष्यान्हासं त्विदं क्रमात् ॥ ६९ ॥ ततः फ-
लविशेषार्थं गुणदोषौ वदाम्यहम् ॥ गुणैः प्रपूरितः सौरिः कक्ष्या-
वृद्धिं करोति च ॥ ७० ॥ दोषयुक्ता भवेद्धानिस्ताभ्यां निर्णय उ-
च्यते ॥ स्वर्गतुंगादिगुणिभिर्युक्तो मार्तण्डवंशज ॥ ७१ ॥ कक्ष्या-
वृद्धिकरो विप्र विभागेनायुवृद्धिकृत् ॥ अत्यल्पायुर्भवेदल्पमल्पा-
न्मध्यं प्रजायते ॥ ७२ ॥ मध्यमाजायते दीर्घं कक्ष्यावृद्धेश्च लक्ष-
णम् ॥ एवं नीचारिगः सौरिः पापवृष्टिसमन्वितः ॥ ७३ ॥ कक्ष्या-
न्हासकृते विप्र त्रिभागेनायुहानिकृत् ॥ वृद्धाद्भवति मध्यायुर्मध्या-
दल्पायु जायते ॥ ७४ ॥ अल्पादत्यल्पकं याता बाल्ये निधनसं-

(१६४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

भवः ॥ लघेशे वापि होरेशे केवले शनिसंयुते ॥ ७५ ॥ पापक्षे
पापयुक्ते वा पापदृष्टिसमन्विते ॥ कक्ष्यान्हासं न कुर्वीत विना
नीचारिगे द्विज ॥ ७६ ॥ एवं तुंगादिरहितं कक्ष्यावृद्धिं न कारये-
त् ॥ शुभक्षे शुभसंयुक्ते शुभदृष्टौ च तुंगगे ॥ ७७ ॥ पापयोगेन
रहिते कक्ष्यावृद्धिकरः शनिः ॥ एवं नीचादिदोषेण कक्ष्यान्हासः प्र-
जायते ॥ ७८ ॥ साधारण्ये स्थिते युक्ते कष्टं चातितरां कृते ॥
अधुना संप्रवक्ष्यामि कक्ष्यावृद्धिद्वितीयकम् ॥ ७९ ॥ गुरुणा
स्थानसंबंधे भविष्यति द्विजोत्तम ॥ लग्ने वा सप्तमे वापि तुंगा-
दिगुणसंयुते ॥ ८० ॥ शुभक्षे शुभदृष्ट्युक्ते कक्ष्यावृद्धिकरे गुरौ ॥
जीवने संशयं यस्य अल्पायुर्वृद्धिकारकम् ॥ ८१ ॥ अल्पायुषि च
मध्यायुर्मध्याप्ते दीर्घमायुषि ॥ एवं भेदानुभेदेन कथयामि तवा-
ग्रतः ॥ ८२ ॥ अथायुर्बाधकं विप्र दर्शयामि तवाग्रतः ॥ दी-
र्घायुर्योगं संप्राप्य प्रकारशकलेष्वपि ॥ ८३ ॥ किं दशायां च
निधनमिति कर्तुमपेक्षया ॥ निर्णयं तस्य कुर्वीत तवाग्रे कथया-
म्यहम् ॥ ८४ ॥ यस्य दीर्घायुषं लब्ध्वा पर्यंतं मध्यमायुषि ॥
निरपवादता ज्ञेया तदग्रे निधनमुच्यते ॥ ८५ ॥ मध्यायुषः स-
मायोगे लब्ध्वा पूर्वप्रकारतः ॥ निर्विशंकाल्पपर्यंतं तदग्रे मृति-
चिंतनम् ॥ ८६ ॥ योगेत्यायुः समागत्य स्वयं खंडे विचिंतयेत् ॥
किंस्विद्दशायां निधनं भविष्यति द्विजोत्तम ॥ ८७ ॥ दीर्घे द्विसप्त-
तिवर्षे तदूर्ध्वं चिंतयेन्मृतिम् ॥ षट्त्रिंशदब्दादूर्ध्वं च चिंतयेन्म-
ध्यमायुषि ॥ ८८ ॥ अथ स्पष्टं प्रवक्ष्यामि मलिने द्वारबाह्ययोः ॥
नवांशे निधनं तस्य त्रिशूलिभाषितं पुरा ॥ ८९ ॥ द्वारद्वारेशयो-
र्विप्र मालिन्यं तन्नवांशके ॥ जातस्य हि भवेन्मृत्युः सत्यमेव न
संशयः ॥ ९० ॥ पाकभोगद्वये विप्र चिंतनीयं प्रयत्नतः ॥ स्वयं

पापः पापदृष्टे पापखेटसमवित्ते ॥ ९१ ॥ तन्त्रवांशदशाकाले नि-
धनं च भवेद्भ्रुवम् ॥ निर्विशकं महाप्राज्ञ तदंतरगते मृतिः ॥ ९२ ॥
द्वारेच बाह्यराशेर्वा नवांशे निधनं भवेत् ॥ पापयोगे नवांशेशात्त-
दनंतर्गते द्विज ॥ ९३ ॥ यदा दशाप्रदो राशिः पापसंज्ञां प्रजाय-
ते ॥ लग्नाद्यावति यो दूरं तावद्दूरं विभोगकाः ॥ ९४ ॥ अधुना
संप्रवक्ष्यामि नवांशकपदेन च ॥ प्रतिराशिनवांशिन नवाब्देन
दशास्थिरम् ॥ ९५ ॥ विशेषरूपं मे प्रोक्तं नवाब्दाद्वारबाह्ययोः ॥
राशिसंबन्धिनो ग्राह्याश्वरदशायां विचिंतयेत् ॥ ९६ ॥ भावानां
स्पृष्टकृत्यैवं द्वारबाह्यं विचिंतयेत् ॥ यद्वावस्पृष्टता स ग्रहनवां-
शेषु भो द्विज ॥ ९७ ॥ रीत्याब्दे च समानीते मरणं भवति ध्रुव-
म् ॥ एवं तन्वादिभावानां स्पृष्टाकार्या यथार्थतः ॥ ९८ ॥ ग्रहन-
वांशवैपरीत्याद्वादशानां नवांशके ॥ नवांशायुसमानेन विशेषं
च समादिशेत् ॥ ९९ ॥ एवं विचिंतयेद्विप्र द्वारबाह्यद्वयोरपि ॥
मलिनत्वमर्थैवेदं निधनं न तु कथ्यते ॥ १०० ॥ अन्ये नरस्य
मलिने सर्वत्र इति चिंतयेत् ॥ पापराश्याक्रांतराशौ पाकांशे नि-
धनं द्विज ॥ १०१ ॥ एवं चरदशाकाले द्वारेशस्य मलिम्लुचे ॥
तदीशाश्रयराशेरप्यंशपाके भवेन्मृतिः ॥ १०२ ॥ एवं चरदशा-
मध्ये चिंत्यते द्वारबाह्ययोः ॥ त्रिकोणोत्तरदशाप्राप्ते निधनं जात-
कस्य च ॥ १०३ ॥ अथ वा योगायुर्दायसमाप्तिसमयेष्वपि ॥
प्रोक्ते मरणाश्रयीभूते चिंतनीयं द्विजोत्तम ॥ १०४ ॥ खंडे वा यदि
पाकस्य बाह्यस्य मलिने यदि ॥ दशा न हि समाप्ते या तत्रिको-
णाब्दके मृतिः ॥ १०५ ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि मृत्युयोगापवा-
दकम् ॥ शुभदृष्ट्या शुभयोगे शुभखेचरसंयुते ॥ १०६ ॥ न च
द्वारे न बाह्ये च द्वारेशे चोपलक्षिते ॥ द्वारेशाश्रयनवांशे तु दशा-

यां निधनं भवेत् ॥ १०७ ॥ अथैव शुभदृग्योगाभावेऽपि द्विजो-
त्तम ॥ नवांशकालेषु दशा अपवादं वदाम्यहम् ॥ १०८ ॥ लग्ने-
शे तुंगगे विप्र यस्य जन्मनि जायते ॥ द्वारे द्वारे शबाह्यानां मा-
लिन्येपि यदा भवेत् ॥ १०९ ॥ शुभदृग्योगभावे च नवांशे नि-
धनोच्यते ॥ न तु मृत्युर्भवेत्तस्य नवाब्दाद्बृद्धिमादिशेत् ॥ ११० ॥
द्वारबाह्यनवांशे च दशान्तमपि च द्विज ॥ पुनर्नवाब्दपर्यन्तं द्वा-
रबाह्यं करोत्यपि ॥ १११ ॥ द्वितीयराशिसंबन्धे नवाब्दे ग्रहरीति-
तः ॥ समागते तदाप्यायुर्बृद्धिर्भवति निश्चितम् ॥ ११२ ॥ बृद्धा-
नंतर्यदा मृत्युस्तस्य विश्वात्मकोच्युतः ॥ सर्वात्मना मृत्युयोगः शु-
भदृग्योगसंभवः ॥ ११३ ॥ लयेशे तुंगराशिस्थे इत्याकांक्षा द्वि-
जोत्तम ॥ तस्या विनिर्णयं कर्तुं स्पष्टमुक्तेन भाषितम् ॥ ११४ ॥
यस्य बृद्धिकरे विप्र पदेशस्य दशांतरे ॥ निधनं च भवेत्तस्य नि-
र्विशंकं वदाम्यहम् ॥ ११५ ॥ पदेशस्य नवांशे वा लग्नाष्टमत्रि-
कोणगे ॥ दशायां निधनं तस्य यस्य बृद्धिपदं भवेत् ॥ ११६ ॥
यदि बृद्धाब्दमादाय निधनं न भवेत्कदा ॥ दशात्रयाणामन्ते तु
मृत्युर्भवति निश्चितम् ॥ ११७ ॥ पदेशस्य दशा तत्र लग्नारूढे
पदस्य च ॥ रंध्रारूढे तदा ग्राह्यं तदीशस्य यदा द्विज ॥ ११८ ॥
तदाश्रये राशिदशा ग्राह्यमाणा द्विजोत्तम ॥ अत्र केवलखेटानां
दशायां चिंतयेत्सुधीः ॥ ११९ ॥ यद्वा पदेशस्य दशा निसर्गब-
ललक्षणा ॥ दशा विंशोत्तरीरीत्या दशा चाष्टोत्तरी मता ॥ १२० ॥
तदा पददशायां च निधनं गणिताग्रणीः ॥ अक्षपदं तदीशस्य
पदशौचं तयोर्दशा ॥ १२१ ॥ नाथांतेन समारीत्या राशिखेटाह-
योर्दशा ॥ निवर्तिता दशा विप्र तदैतेषु विचिंतयेत् ॥ १२२ ॥ च-
रपर्या दशारीत्या पदेशस्य दशांतरे ॥ अवश्यं निधनं तस्य नि-

विंशकं द्विजोत्तम ॥१२३॥ तथापदेशस्य च तत्रिकोणं चाथ भो
द्विज ॥ नवांशकदशारीत्या समानीय दशांतरे ॥१२४॥ पुनः पद-
त्रिकोणाभ्यामनंतरगते द्विज ॥ दशायां निधनं वाच्यं जातकस्य
न संशयः ॥१२५॥ नवांशकदशा प्रोक्ता द्विधा ग्राह्या द्विजोत्तमा ॥
ताभ्यां लग्नाष्टमाधीशा अथ वा राशिकोणपाः ॥ १२६ ॥ दशा-
यां निधनं वाच्यं त्रिशूलिभाषितं पुरा ॥ इत्येषां निधनं योगाद-
वश्यं चिंतयेद्विज ॥१२७॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारां-
शो आयुर्दायकथनं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥६७॥

पराशर उवाच ।

अथातः संप्रवक्ष्यामि प्रकारं वै द्वितीयकम् ॥ यस्यस्यविज्ञानमात्रे-
ण आयुर्दासूचको भवेत् ॥ १ ॥ विलग्नान्मदशा विप्र अष्टमेशा-
त्तयोर्द्वयोः ॥ मध्यं चैको बलिं चित्यं सोपि ह्यायुःप्रदो ग्रहः ॥२॥
केंद्रादित्रिकयोगेन दीर्घमध्याल्पमायुषि ॥ सा विज्ञेया महाप्राज्ञ
तवाग्रे प्रवदाम्यहम् ॥ ३ ॥ केंद्रे स्थितेपि दीर्घायुर्मध्यायुः पणफरे
स्थिते ॥ आपोक्लिमे स्थिते त्वल्पमायुर्भवति निश्चितम् ॥ ४ ॥
कर्कलग्नेषु कुंडल्यां तदैवं चिंतयेद्विज ॥ लग्नाद्वा मदने वापि वा-
ष्टमेशे तयोर्द्वयोः ॥ ५ ॥ ताभ्यां मध्ये बली चैकः स्थिते केंद्रादि-
पूर्ववत् ॥ दीर्घमध्याल्पभेदेन आयुर्निश्चित्य पूर्ववत् ॥ ६ ॥ पूर्वव-
द्द्वंद्वखंडस्य त्रैराशिकक्रमेण च ॥ आयुर्दायाः कृते स्पष्टं प्रवक्ष्यामि
इदं वचः ॥७॥ स्वस्मिन्समबले खेतेऽनधिके च बले द्विज ॥ न बी-
र्यतायां दीर्घादि विपरीतायुषी भवेत् ॥ ८ ॥ दीर्घमध्ये च बाल्यं
च अल्पं वा किंचिदेव च ॥ विपरीतं योगभंगे सत्यमेव न संशयः
॥ ९ ॥ सप्तमात्सप्तमे विप्र नवमे कारके स्थिते ॥ विपरीतं च दी-
र्घादि योगायुर्न तु संशयः ॥ १० ॥ अथाग्नेनेकभेदानामायुषो

निर्णयः कृतः ॥ दीर्घादित्रयरूपेण इत्युक्तं ब्रह्मणोदितम् ॥ ११ ॥
जन्मलम्नाष्टमेशौ द्वौ चिंतयेज्जन्मपत्रके ॥ पंचमैकादशे विप्र दी-
र्घायुश्च प्रजायते ॥ १२ ॥ लाभे तृतीयगे मध्य आयुर्दायं वि-
चिन्तयेत् ॥ लाभे वित्ते त्रिकोणे वा आयुरल्पं भवेद्विज ॥ १३ ॥
गतायुर्लाभगे द्वौ च जातकोपि न जीवति ॥ एवं समस्तजन्तूना-
मीदृग्योगं विचिंतयेत् ॥ १४ ॥ क्षपाकरांशमारभ्य वारिमिश्र
करादिभिः ॥ उदयादि विना गर्भिरायुर्लग्नं प्रकल्पयेत् ॥ १५ ॥
गणनायां च भावानामायात्यष्टविनाडिका ॥ त्रैराशिकक्रमेणैवं
त्रिंशदंशं प्रकल्पयेत् ॥ १६ ॥ राश्यंशककलादीनां शुद्धस्पष्टं द्विजो-
त्तम ॥ कृतायुः स्पष्टलग्नस्य अवश्यांकमिदं मतम् ॥ १७ ॥ अ-
थैव भिन्नमार्गेण आयुर्दायं निरूपितम् ॥ तनुतन्वीशतद्राशिप-
त्युर्भानां त्रिकोणके ॥ १८ ॥ अल्पमध्यचिरायुष्ये रूपवर्षप्रमा-
णतः ॥ अष्टमेशादियोगेन निर्याणं कारको ग्रहः ॥ १९ ॥ लग्नत्रि-
कोणगेल्पायुर्लग्नेशस्य त्रिकोणगे ॥ मध्यमायुर्विजानीयान्निर्विशंकं
द्विजोत्तम ॥ २० ॥ लग्नेशास्त्वीयराशीशे त्रिकोणे रंघ्रनायके ॥
दीर्घायुषि प्रदातव्यं पुरा शंभुप्रणोदितम् ॥ २१ ॥ तेषां मध्ये
त्रिकोणानां विभागे च नवं कथम् ॥ स्वल्पमध्यचिरायुष्यं द्वाद-
शाब्दाधिकेन च ॥ २२ ॥ अल्पायुषस्त्रयोभेदास्त्रयस्थाने पृथक्
पृथक् ॥ विलग्नेशाष्टमेशादि लग्नस्थेपि द्विजोत्तम ॥ २३ ॥
द्वादशाष्टभवेदायुश्चतुर्विंशतिपंचमे ॥ नवमे च षट्त्रिंशाब्दमि-
त्येवं न तु संशयः ॥ २४ ॥ लग्नेशराशिकोणेषु लग्नरंध्राधिपादि-
चेत् ॥ तत्र स्थितेष्टवेदाब्देषष्ट्यब्दं पंचमे स्थिते ॥ २५ ॥ नवम-
स्थे द्विसप्ताब्दं तन्नवकमिदं मतम् ॥ लग्नेशाश्रितराशीशे त्रिको-
णेषु स्थिते द्विज ॥ २६ ॥ लग्नेशादष्टमेशादित्रिभागं दीर्घमायु-

षि ॥ लग्नस्थे चतुराशीतिः पंचमे षट्पनवांशके ॥ २७ ॥ नवमे-
ष्टोत्तरशतं वर्णेष्वायुर्विनिर्णयः ॥ द्वादशाब्दानुपाते च ह्येतच्छ-
भुप्रणोदितम् ॥ २८ ॥ तुलामेषविलम्बेषु प्रायः शुक्रो भवेदल्य ॥
सदशादौ स्वरूपं स्यादंते च स्यात्स्वभावतः ॥ २९ ॥ पूर्वार्द्धं च
स्पष्टदशामेषस्यापि तुलस्य च ॥ चरपर्यासमानीते अब्दे चैका-
ब्दयोजिते ॥ ३० ॥ द्वादशाब्दाधिके कृत्वा पूर्वमायुः समागते ॥
नाथांताब्दसमूहे च मेलनीयं द्विजोत्तम ॥ ३१ ॥ तत्र चायं वि-
भागश्च तवाग्रे कथितो द्विज ॥ लग्नेशादौ समारंभे प्रथमांशा-
दिसंख्यया ॥ ३२ ॥ योजयेद्द्वादशाब्दं च आयुः साधनहेतवे ॥
अंते त्रिंशत्तमांशांते लग्ने स्पष्टे सति द्विज ॥ ३३ ॥ स्वभावत-
द्भवाच्छून्ये द्वादशाब्दं तु योजयेत् ॥ मध्ये तथानुपाते च विधा-
यं च यदागतम् ॥ ३४ ॥ तद्योजनीयं कर्तव्यं निर्विशंकं स्व-
भावतः ॥ इत्येव नाथांताब्दा ये स्वभावजा भवन्ति च ॥ ३५ ॥
नाधिके चैव नाब्देन शुक्रो लयस्थितो यदि ॥ भानुतष्टे च शू-
न्याप्ते न युक्तं द्वादशात्मकः ॥ ३६ ॥ एकोष्टमेशः स्वोच्चस्थे पर्या-
यार्थं प्रयच्छति ॥ नात्रस्थो नाशयेत्पर्यायमायुषि निश्चितम् ॥
॥ ३७ ॥ नीचरन्ध्रेशसंयुक्ताः पर्यायार्द्धं पृथक्पृथक् ॥ ग्रहा विना-
शयंत्येव निर्णीते परमायुषि ॥ ३८ ॥ उच्चरन्ध्रेशसंयुक्ते ग्रहैः प्रत्ये-
कमुन्नयेत् ॥ एकैव मध्यपर्यायं परमायुर्विनिश्चितम् ॥ ३९ ॥
रविकुजःशनिराहुमरणे बलिनः क्रमात् ॥ विशेषदुर्बलं हित्वा गृ-
ह्णीयाद्बलिनं सुधीः ॥ ४० ॥ केतुश्च शनिवद्रौचनाथनैमित्त्यमा-
दिशेत् ॥ शनिना राहुणा वापि युक्ते सौम्ये रवीक्षिते ॥ ४१ ॥
पर्यायमेकं तन्मध्य एकराशौ मृतिं वदेत् ॥ तयोस्तु शुभयोगेन
तदाशामृतिमादिशेत् ॥ ४२ ॥ भोगराशौ दुर्बले वा प्रबले वा ग्रहे

स्थिते ॥ तथापि निर्दिशेत्काले मरणं तन्न संशयः ॥ ४३ ॥ केतोः
 श्रीमद्वसानस्थे नाथे वा शुभवीक्षिते ॥ केतोर्दशान्ते मृत्युः स्या-
 च्छुभदष्टेन किं च न ॥ ४४ ॥ तन्वाधीशाष्टमेशाभ्यां योगेनायुः
 कृते द्विज ॥ अष्टमेशात्तदुच्चस्थे चरपर्याब्दप्रमाणके ॥ ४५ ॥ अ-
 धाधिकाब्दं दत्तैव योजयेत्पूर्वमायुषि ॥ एवं नाथांतरित्या च चर-
 पर्यातिरिक्तकः ॥ ४६ ॥ मर्यादयापि यद्यायुरष्टमेशेन दीयते ॥
 तत्सर्वमर्याधिक्ये च विधेयं द्विजसत्तम ॥ ४७ ॥ एवं रंघ्रपति-
 विप्र नीचराशिगतोपि च ॥ दीयमानायुरर्द्धं चेन्नाशयति न सं-
 शयः ॥ ४८ ॥ एवं रंघ्रपतिविप्र नीचखेटेन संयुतः ॥ तद्गृहेण
 दीयमानमायुरर्द्धं विनश्यति ॥ ४९ ॥ एवं रंघ्रपतिविप्र तुंगखेटेन
 संयुतः ॥ ग्रहाः स्वेन दीयमानमायुरर्द्धं च वर्द्धति ॥ ५० ॥ एव-
 मुक्तं च विप्रैर्द्र परमायुर्विनिश्चितम् ॥ लग्नेश्वराष्टमेशाभ्यां योगा-
 युर्दायमागते ॥ ५१ ॥ तेषु संस्कारमाज्ञेयमिदं पूर्वोक्तसंकथाम् ॥
 लग्नेशादायुरित्येवं तत्तद्योगकलात्मकम् ॥ ५२ ॥ संयुक्ताश्च ग्रहा
 उच्चनीचादिगुणदोषतः ॥ वृद्धिर्ह्यसावुक्तरित्या कार्या वै संप्रदाय-
 तः ॥ ५३ ॥ द्वित्र्यादिमृत्युयोगश्च प्रबलः पूर्वभाषितम् ॥ नैसर्गि-
 कोपि वीर्याय तस्य पाके मृतिर्भवेत् ॥ ५४ ॥ रव्यारराहुपंगूनां
 चतुःखेटांतरे बली ॥ तस्य योगानुसारेण जातकस्य मृतिं वदेत्
 ॥ ५५ ॥ अष्टमेशेन संयुक्ते शनिराहुकुजोरविः ॥ न वीक्षिते ग्रहै-
 र्वाथ तस्य मृत्युं विनिर्दिशेत् ॥ ५६ ॥ एषां मध्येषु प्रबला सा
 तत्स्वामिकराशिगे ॥ पाके मृत्युं विजानीयान्निर्विशंकं द्विजोत्तम
 ॥ ५७ ॥ एतेषां चतुःखेटानां मध्ये चैको बली क्वचित् ॥ तस्य
 राशिदशाकाले मृतिस्थानं विनिर्दिशेत् ॥ ५८ ॥ मृत्युस्थानभिभू-
 तायां सिद्धायां च महादशा ॥ तत्तस्यापि क्रमेणैव तदनंतर्दशा-

प्रदा ॥ ५९ ॥ राशिषु मारकत्वेन जलवदागमेपि च ॥ शूलाद्य-
विष्टावृगृहदशांतरगते मृतिः ॥ ६० ॥ शुभग्रहेण संबन्धे शनि-
राहोस्तयोरपि ॥ तत्तत्स्वामिदशाकाले मरणं च विनिर्दिशेत् ॥
॥ ६१ ॥ तदाश्रयेण राशिपाके मृत्युर्भवति निश्चितम् ॥ निर्वि-
शंकं महाप्राज्ञ पुरा शंभुप्रणोदितम् ॥ ६२ ॥ सुखदुःखादि संब्रू-
यात्पाकराशौ विचिंतयेत् ॥ भोगांतरगता तत्तत्तद्दीर्यानुसारतः
॥ ६३ ॥ सबलायां सुखं ब्रूयाद्बुद्ध्या दुःखदायका ॥ वेषम्येन
फलं वाच्यं तथामरणमेव च ॥ ६४ ॥ द्वादशे दशमे वापि सं-
स्थिते पुच्छनायके ॥ पापदृष्टे दशाप्राप्ते तदंतरगते मृतिः ॥
॥ ६५ ॥ द्वादशे दशमे केतुः शुभग्रहनिरीक्षिते ॥ नायं योगो म-
हाप्राज्ञ न कष्टं न तु मृत्युकृत् ॥ ६६ ॥ प्राणिनीत्युक्तं विप्रेन्द्र
प्राणानयनकथ्यते ॥ राश्यधीनं बलं ज्ञेयं तदुक्तं कथ्यतेऽधुना ॥ ६७ ॥
अग्रहात्सग्रहो ज्यायान्सग्रहे त्वधिकग्रहः ॥ सोमे चरस्थिरद्वन्द्वाः
क्रमात्स्युर्बलशालिनः ॥ ६८ ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि मध्यायुर्यो-
गनिश्चितम् ॥ मारकांतरेण विप्र तवाग्रे कथयाम्यहम् ॥ ६९ ॥
विलम्भात्मदशा वा चेदुभयोरष्टमेशयोः ॥ संस्थितेऽन्यतरौ विप्र
मध्यायुर्योगउच्यते ॥ ७० ॥ अयं योगे स्थिते सेवा दीर्घस्य म-
ध्यपादके ॥ बालस्य मध्यता पादे केचिदितिविवेचनम् ॥ ७१ ॥
अथ दीर्घादि योगेषु त्रिषु च द्विजसत्तम ॥ कक्षाऽह्वासकृते यो-
गान्दर्शयामि तवाग्रतः ॥ ७२ ॥ लग्नसप्तमयोर्विप्र द्विर्द्वादशकयो-
रपि ॥ षष्ठरंध्राधिपस्यापि जनुर्लग्ने विचिन्तयेत् ॥ ७३ ॥ पापा-
क्रांते पापयोगे पापमध्यत्वमागते ॥ कक्षाऽह्वासौ विजानीयान्नि-
र्विशंकं द्विजोत्तम ॥ ७४ ॥ दीर्घस्य मध्यमा याता भवेदायुषि
मध्यमे ॥ अल्पादल्पं च विज्ञेयं कक्षाऽह्वासस्य लक्षणम् ॥ ७५ ॥

कक्षाह्रासे यदाऽर्थोऽपि पूर्ववज्जायते ध्रुवम् ॥ अथैवं लग्नकुंडल्यां
 पापयोगत्रिकोणगे ॥ ७६ ॥ लग्नपंचमभाष्येषु पापयोगकृते द्वि-
 ज ॥ कक्षाह्रासो भवेद्विप्र निर्विशंकं विधेः सुत ॥ ७७ ॥ अत्राऽ
 स्मिन्कारके लग्ने चिंतयेज्जनुर्लग्नवत् ॥ कारकांशे द्यूनराशेः पाप-
 मध्यत्वमेव हि ॥ ७८ ॥ एको योगः स विज्ञेयः कक्षाह्रासं च
 पूर्ववत् ॥ अथैककक्षाह्रासस्य चापवादं वदाम्यहम् ॥ ७९ ॥
 एकस्य कक्षाह्रासं च वित्तपे चान्यथा भवेत् ॥ पूर्ववच्छुभयोगेन
 कक्षावृद्धिर्भविष्यति ॥ ८० ॥ जनुर्लग्ने कारके च चिंतयेत्पूर्वव-
 द्विज ॥ लग्ने द्यूने धने रिष्के षष्ठे रंघ्रे स्थलत्रये ॥ ८१ ॥ शुभखे-
 टकृते योगे कक्षावृद्धिर्भवित्वापि ॥ चिंतयेत्पूर्ववद्विप्र त्रिको-
 णेषु स्थलद्वये ॥ ८२ ॥ जनुर्लग्ने कारके च शुभयोगं करो-
 ति च ॥ कक्षावृद्धिर्न संदेहो भविष्यति द्विजोत्तम ॥ ८३ ॥
 कारके च त्रिकोणस्थे नीचस्थे पापखेचराः ॥ कक्षाह्रासो महा-
 प्राज्ञ द्वितयेन भविष्यति ॥ ८४ ॥ कारकांशे त्रिकोणेषु शुभखेटे
 शुभ स्थले ॥ कक्षावृद्धिर्भवेत्तत्र न संदेहो द्विजोत्तम ॥ ८५ ॥
 कारके पापखेटाच्च चांतगे पापसंयुते ॥ कक्षाह्रासं भवेत्तत्र प्र-
 णीते द्विजसत्तम ॥ ८६ ॥ कारके शुभसंयुक्ते स्वतुंगे शुभखेचराः ॥
 कक्षावृद्धिर्भवेत्तत्र निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ ८७ ॥ पापकारकगता-
 न्द्रासवृद्धिर्वा कथिता द्विज ॥ अथैव गुरुणा कक्षाह्रासवृद्धी वदा-
 म्यहम् ॥ ८८ ॥ वित्ते व्यये लग्नषष्ठे त्रिकोणे पापयोद्विज ॥ क-
 क्षाह्रासं भवेत्तत्र पूर्ववद्विजसत्तम ॥ ८९ ॥ गुरौ नीचे ह्यतुंगे
 च संयुक्तेऽशुभखेचरैः ॥ कक्षाह्रासं करोत्येव निर्विशंकं द्विजो-
 त्तम ॥ ९० ॥ वित्तगे च गुरौ ज्ञेयं पूर्ववद्योजयेद्विज ॥ प्रागुक्ता
 र्यंकृते यं च कक्षा सर्वा प्रचक्षते ॥ ९१ ॥ तथैव शुभयोगेषु

चापवादं वदाम्यहम् ॥ उक्तस्थाने शुभैर्योगे पूर्णेन्दुशुक्रयोर्द्विज
॥९२॥ योगप्रकरणे कक्षाह्रासं च न तु वृद्धये ॥ तत्रैकराशिद्वि-
श्व भवत्येव न संशयः ॥ ९३ ॥ पूर्ववदुक्तपापेषु शनिना योग-
कारकम् ॥ कक्षाह्रासं च तत्रैव यत्रैकं राशिह्रासकृत् ॥ ९४ ॥
अधुना संप्रवक्ष्यामि विशेषेण द्विजोत्तम ॥ आलम्ब्य स्थिरदशायां
च योगान्निधनमेव च ॥ ९५ ॥ शशिनंदपावकाश्चेदित्युक्ता च
दशा स्थिरा ॥ चरे स्थिरं द्विःस्वभावेभानुना राशिषु द्विज ॥९६॥
त्रिभिस्त्रिभीराशिरेकं खंडाश्चत्वार एव च ॥ कस्मिन्खंडे च निधनं
तस्य योगं विचिन्तयेत् ॥ ९७ ॥ यस्मिन्खण्डे मृत्युयोगस्तस्मि-
न्खंडे विचिंतितम् ॥ मरणं भवतीत्यर्थं निर्विशंकं वदाम्यहम् ॥
॥९८॥ योगत्रयमहं वक्ष्ये दीर्घमध्याल्पभेदतः ॥ चतुःखंडेषु य-
त्रायुरागतं तत्र चिंतयेत् ॥ ९९ ॥ दीर्घायुर्योगवत्तत्तु यस्मिन्खंडे
समागते ॥ तस्मिन्खंडे च निधनं भवत्यपि न संशयः ॥ १०० ॥
वक्ष्यमाणप्रकारेण मध्यमल्पायुषि द्विज ॥ निधनाश्रयखंडेषु ल-
क्षणाक्रांतया दशा ॥ १०१ ॥ तद्दशायां च निधनं भवत्येव द्वि-
जोत्तम ॥ कदाचिन्न मृतिस्तत्र क्लेशदुःखभयानिच ॥ १०२ ॥ भ-
वन्ति तत्र संस्कार्यं पुनरित्थं वदाम्यहम् ॥ पापद्वयमध्यगते रा-
शिपाके मृतिर्भवेत् ॥ १०३ ॥ लग्नाद्वा कारकाद्विप्र पापाक्रांते त्रिको-
णगे ॥ द्वादशाष्टमराश्येवं पापाक्रांतं भवेदपि ॥ १०४ ॥ तद्दशायां
च निधनं जातकस्य न संशयः ॥ खंडे स्थिरदशायां च चिंतनीयं
प्रयत्नतः ॥ १०५ ॥ पापराशेस्त्रिकोणेषु द्वादशाष्टमराशिषु ॥
पापाक्रांते तद्दशायां निधनं भवति ध्रुवम् ॥ १०६ ॥ शुभमध्ये मृ-
तिर्नैव पापमध्ये मृतिर्भवेत् ॥ पुनरपि निधनार्थाय राशिदोषं व-
दाम्यहम् ॥ १०७ ॥ द्वादशाष्टमयोः पत्योर्द्वौ क्षीणैन्दुशुक्रयोः ॥

(१७४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

तद्दशायां च निधनं सत्यमेव न संशयः ॥ १०८ ॥ क्षीणेंदोः केवलं दृष्टिः शुक्रदृष्टिश्च केवलम् ॥ दृष्टिमात्रेण निधनं स्थिरदशायां विचिन्तयेत् ॥ १०९ ॥ मृत्युस्थानेन या दृष्टिः पापमध्यर्क्षं पश्यति ॥ तस्या दशां समालोक्य व्योमषष्ठाधिपाद्विज ॥ ११० ॥ निरीक्षिते नवांशेषु द्वयोः स्थाने द्विजोत्तम ॥ तत्रैव निधनं ज्ञेयं भाषितं च तवाग्रके ॥ १११ ॥ पूर्वोक्तनिधनस्थाने महापाकं नरेष्वपि ॥ व्योमषष्ठाधिपौ विप्र तयोरंशे निरीक्षिते ॥ ११२ ॥ राशेरंतर्दशाकाले निधनं भवति ध्रुवम् ॥ अंतर्दशायां रूपे द्वे निधनस्थानमेव च ॥ ११३ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखण्डसारांशे आयुर्दायकथनं नाम पंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥

पराशर उवाच ।

अथातः संप्रवक्ष्यामि निधनार्थं विशेषतः ॥ प्रकारांतरदशायास्तच्चरुद्राद्विजसत्तम ॥ १ ॥ लग्नचूनाष्टमे शौचे तयोर्मध्ये च यो बली ॥ प्राणीरुद्रः स विज्ञेयः सूर्यादिखेचरो पिऽच ॥ २ ॥ तयोर्मध्ये बली चिंत्यः शुभदृष्टेन संयुते ॥ दुर्बलः सोपि गौणारुर्यो रुद्रग्रह इतीर्यते ॥ ३ ॥ तत्रैव प्राणिरुद्रस्य विशेषं गणयेत्कलम् ॥ प्रवक्ष्यामि तवाग्रे च शृणुष्व त्वं महामते ॥ ४ ॥ शुभैर्युक्ते शुभैर्दृष्टे शुभसंबंधकारकः ॥ प्राणी रुद्रः स विज्ञेयस्तस्याधीनायुरेव च ॥ ५ ॥ रुद्रशूलान्तमायुः स्यान्निकोणांते तथा पुनः ॥ लग्नांते पंचमांते च नवमांते त्रयस्थले ॥ ६ ॥ चिंतनीयं महाप्राज्ञ तत्तद्वाशिदशांतरे ॥ अल्पमध्यं च दीर्घायुर्योगभेदा न संशयः ॥ ७ ॥ यत्रालपायुः समायोगे त्रिकोणमध्यमान्तरे ॥ आयुस्तत्रैव विज्ञेयं तदग्रे च क्रमेण च ॥ ८ ॥ योगे मध्यायुषं प्राप्ते त्रिकोणे मध्यमांतरे ॥ आयुर्दायसमाप्तिश्च निर्विशंकं द्वि-

जोत्तम ॥ ९ ॥ दीर्घायुर्योगसंलब्धे त्रिकोणे नवमांतगे ॥ दशां-
तरे महाप्राज्ञ आयुर्दायसमाप्तये ॥ १० ॥ अथैव लग्नयूनादि आ-
रभ्य च दशाक्रमः ॥ प्रवृत्तिर्जन्मतो ज्ञेया निर्विशंकं द्विजोत्तम
॥ ११ ॥ यत्र रुद्रग्रहस्यापि शुभदत्त्वं न भाव्यते ॥ तत्र जीवम्य
नष्टत्वान्नेदम्फलमिति स्थितिः ॥ १२ ॥ अथैव रुद्रशूलांतमायुर्दा
येतिकारणे ॥ योगेस्मिंश्च समुत्कर्षात्किंचिद्दर्शयति द्विज ॥ १३ ॥
प्राणी रुद्रशुभे दृष्टे फलं पूर्वोक्तदायकः ॥ शुभयोगे न संदेहो रुद्रे
शूलांतमायुषि ॥ १४ ॥ स्थित एव फलं जन्म कथितं कारणांत-
रे ॥ निरुक्ते शुभसंयोगे किं कीर्तयति भो द्विज ॥ १५ ॥ पूर्वमेव
फलं साधो समुत्कृष्टे तदेव चेत् ॥ सुतरां तदेव वक्तव्यं निर्विशंकं
द्विजोत्तम ॥ १६ ॥ अनेन पूर्वयोगेन फलं किंचिद्धि न्यूनता ॥
अद्योतितादुक्तकालात्पूर्वं पश्चान्मृतिर्यादि ॥ १७ ॥ निरुक्तयोगश्च
तदा अपवादं वदाम्यहम् ॥ रविं विहाय नितरां पापयोगो भवे-
द्विज ॥ १८ ॥ योगोऽयं निष्फलं वाच्यं पुरा ब्रह्मप्रणोदितम् ॥
इदं फलं न भवति योगेस्मिन्द्विजसत्तम ॥ १९ ॥ नाशयोग-
स्य वक्तव्यं फलं वापि भयंकरम् ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि गौणरु-
द्रस्य वै द्विज ॥ २० ॥ गुणप्रकर्षेण फलं विशेषेण तवाग्रतः ॥
गौणरुद्रे महाप्राज्ञ मंदारेन्दुनिरीक्षिते ॥ २१ ॥ अभावे शुभयो-
गस्य पापयोगांतरे तथा ॥ शूलांतात्फलं विप्रेन्द्र आयुर्दायं भव-
त्यपि ॥ २२ ॥ शुभदृष्टे वा शूलांतात्परतायुर्भवेदपि ॥ योगद्वय-
परत्वेन योजनीयं न संशयः ॥ २३ ॥ एतद्योगद्वयं किंचिन्न्यून-
तायामपि द्विज ॥ नेदं फलं प्रवक्तव्यं मैत्रेयाभाषितं पुरा ॥ २४ ॥
शुभदृष्टिर्भवे चैव योगे च परपूर्ववत् ॥ शुभदृष्टवसंत्या च पापयो-
गाद्यभावतः ॥ २५ ॥ कृत एको हि योगश्च पूर्वयोजनमेव च ॥

अशुभयोगे शुभौ दृष्टौ योगोऽयमपरो द्विज ॥ २६ ॥ पापयोगैरभावे च शुभदृष्टौ च संयुते ॥ कैमुतिकाख्यन्यायेन सिद्धो योगस्तृतीयकः ॥ २७ ॥ पुरा प्रोवाच यच्छंभुस्तवाग्रे कथयाम्यहम् ॥ द्वितीययोजनायां तु शुभदृष्टिसमन्विते ॥ २८ ॥ पापयोगैरभावे च योगः प्रथम उच्यते ॥ पापयोगे महाप्राज्ञ शुभदृष्टेरभावके ॥ २९ ॥ द्वितीययोगपक्षेऽहं पूर्वस्मिन् द्विजसत्तम ॥ पापयोगैरभावेन शुभदृष्टिविवर्जितः ॥ ३० ॥ कैमुतिकाख्यन्यायेन तृतीयो योग उच्यते ॥ अथैव प्राणिरुद्रस्य ह्युक्ता पक्षांतरे कथा ॥ ३१ ॥ तत्रैव प्रथमे योगे शुभदृष्टिविवर्जिते ॥ शुभयोगादियोगश्च द्वितीयोक्तेन योगकृत् ॥ ३२ ॥ तृतीयेन द्वयस्यापि योगभंगं करोत्यपि ॥ अधुनोक्तत्रयाभावे मंदादिदृष्टिमात्रतः ॥ ३३ ॥ एवं स्थिते सुयोगश्च निःशंकं प्रतिपद्यते ॥ अशुभैः खेचरैर्दृष्टे पापयोग इतिस्थितिः ॥ ३४ ॥ शुभयोगविहीने च मन्दारेन्दुनिरीक्षिते ॥ तदायुः परतो विप्र समानादिति योजयेत् ॥ ३५ ॥ प्रथमद्वितीये संतः पातयोगैरभावतः ॥ योगो भंगमपेक्षा च तृतीयोक्तमिदं वदेत् ॥ ३६ ॥ पापदृष्टिमात्रमेवं योगनिर्वाहकारणे ॥ अपवादविहीनेन इत्येवोक्तं तृतीयके ॥ ३७ ॥ प्राणिवागौणरुद्राभ्यां ताभ्यामाश्रितमेव च ॥ गुणविशेष आयुरंतं वक्ष्यामीह महामते ॥ ३८ ॥ गौणरुद्रशुभैर्योगे शुभदृष्टिसमन्विते ॥ रुद्रशूलांतमायुश्च योजनीयं द्विजोत्तम ॥ ३९ ॥ पूर्वोक्तप्राणिरुद्रेण द्वियोगप्राणकेन च ॥ द्वाभ्यां शूलांतमायुश्च तवाग्रे कथितं मया ॥ ४० ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि द्वयोर्निर्वाहकारणे ॥ तयो रूपं भिन्नभिन्नं शृणुष्व मुनिपुंगव ॥ ४१ ॥ प्राणिरुद्रे शुभैर्दृष्टे योगोऽयं द्विजसत्तम ॥ शुभयोगेति का वार्ता शूलांतमायुर्वि-

निश्चितम् ॥ ४२ ॥ गौणरुद्रे शुभैर्दृष्टे योगोऽयं क्लेशदायकः ॥
 रोगशोकभयं कर्ता मृत्युं नैव करोति च ॥ ४३ ॥ शुभयोगो महा-
 प्राज्ञ योगोऽयं बलवत्तरः ॥ तस्य शूलांतमायुश्च निर्विशंकं न
 संशयः ॥ ४४ ॥ उभौ रुद्रौ शुभग्रहे योगदृष्टौ द्वयोरपि ॥ शुभ-
 ग्रहेण क्लेशश्च रुद्रशूलांतमायुषि ॥ ४५ ॥ प्राणी चाप्राणिरुद्राभ्यां
 कृतयोगद्वयेन च ॥ तयोर्वा संप्रवक्षामि तवाग्रे द्विजसत्तम ॥ ४६ ॥
 मार्तण्डरहिते चान्यः पापयोगकृते द्विज ॥ योगद्वयं न भवति पा-
 तयुक्तं द्वयोरपि ॥ ४७ ॥ शुभयोगः शुभैर्दृष्टैरुभयोरपि विना रविम् ॥
 पापयोगकृते विप्र भययोगो विनश्यति ॥ ४८ ॥ शुभयोगः शु-
 भैर्दृष्टिरभावेन भवत्यपि ॥ यत्रायुः कथयां चकुर्वत्तव्यं द्विजसत्त-
 म ॥ ४९ ॥ उभयोः पापयोगे च कश्चिद्रोगार्तिको भवेत् ॥ क्लेश-
 शोकनृपाद्गीतिदेशपर्यटनं द्विज ॥ ५० ॥ शुभदृष्टिह्यभावे च शुभ-
 योगविवर्जिते ॥ पापयोगमभावेन मरणं सारणं दृशा ॥ ५१ ॥
 शुभयोगदृष्ट्यभावे पापयोगे द्विजोत्तम ॥ पुष्टदशाचलत्वेव सप्र-
 सादो न संशयः ॥ ५२ ॥ अस्मिन्प्रकरणे चैवमुपपत्तौ द्विजोत्त-
 म ॥ शुभवर्गो पापवर्गो तवाग्रे कथयाम्यहम् ॥ ५३ ॥ अकारमं-
 दफणिनः क्रमात्कूरा अथाश्रयम् ॥ चन्द्रोपि कूर एवात्र कचिदं-
 गारकाश्रयात् ॥ ५४ ॥ गुरुशिखिकविज्ञाश्च यथापूर्वं शुभग्रहाः ॥
 कूरखेटा महाप्राज्ञ चार्काद्या उत्तरोत्तरम् ॥ ५५ ॥ कूराः कूरखेट-
 गाश्च कूराणि ह्यपवादकम् ॥ शुभक्षेत्रगतैः कूराः कूरतामुपशा-
 म्यति ॥ ५६ ॥ गुर्वादयः शुभग्रहा यथापूर्वं बुधः कविः ॥ कवितः
 केतुर्विज्ञेयः केतुतो वाक्पतिर्द्विजा ॥ ५७ ॥ क्रमेणैव विजानीयाच्छुभखे-
 टोत्तरोत्तरम् ॥ यथापूर्वं कूरग्रहाः कूराश्चयसमागते ॥ ५८ ॥ एवं कौर्यं
 समापन्नं कौर्यं तु शुभेनाश्रयः ॥ एवं गुर्वादि सौम्याश्च शुभाः श्रे-

यातिशोभनाः ॥ ६९ ॥ शूलसंज्ञे सौम्यस्वेताः ॥ सौम्यता नश्यते
 क्वचित् ॥ एवमेवापरावुक्तं कथयामि द्विजोत्तम ॥ ६० ॥ अग्रे
 शुभराशिः स उच्चस्थो वा बुधः शुभः ॥ गुरुशुक्रौ च सौम्यस्थौ
 ततोऽन्ये च शुभाः स्मृताः ॥ ६१ ॥ पूर्वस्मिन्पापयोगेन योगम-
 गद्वये द्विज ॥ निरूपितं तवाग्रे च निर्विशंकं न संशयः ॥ ६२ ॥
 योगद्वयेपि भंगार्थं पापदृष्टौ विशेषकम् ॥ न दर्शयति कदापि-
 स्यात्तवाग्रे कथयामि वै ॥ ६३ ॥ शुभग्रहैरभावे च मंदारेन्दुनि-
 रीक्षिते ॥ पापयोगे शुभैर्दृष्टे परतश्चायुषि द्विज ॥ ६४ ॥ प्राणि-
 रुद्रेप्यगौणेन शुभयोगविवर्जिते ॥ पापयोगोऽथवा दृष्टे तथा शुभ-
 निरीक्षिते ॥ ६५ ॥ व्यापारतानुविज्ञेया पूर्ववद्विजसत्तम ॥ अ-
 त्रोपपदपापाच्च राहोरप्युपलक्षणम् ॥ ६६ ॥ एवं सूर्यातिरिक्तोपि
 पापयोगमथापि च ॥ तस्यैवेहानुवादाच्च राहोश्चिदुपबृंहणात् ॥
 ॥ ६७ ॥ परिग्रहदर्शनाच्च परतो रुद्रपाश्रयात् ॥ शुभस्थाने
 आयुरंतः शूलत्रयमलंघनात् ॥ ६८ ॥ न तु शूलदशायां च आ-
 युरंतं द्विजोत्तम ॥ एवं शूले चेत्तदंतशूलरीत्येति वार्थके ॥ ६९ ॥
 पूर्वोक्तपापयोगेन शुभयोगेन दृष्टितः ॥ कृतयोगद्वयस्यापि भं-
 गार्थं च वदाम्यहम् ॥ ७० ॥ शुभयोगेन वै विप्र पापयोगोऽति-
 दुर्बलः ॥ शुभदृष्टिकृते योगः पापदृष्टेः कथं क्षमः ॥ ७१ ॥ न भं-
 जनसमर्थस्य कोटियत्नकृते द्विज ॥ शुभरुद्योगभंगार्थं पापयोग-
 मेपिक्षितम् ॥ ७२ ॥ शुभयोगे दृष्टिकृते पापयोगेपि भंजकः ॥
 शुभदृष्टिकृते योगः पापयोगो विनश्यति ॥ ७३ ॥ यदायुर्दायम-
 ध्यस्त्रं वेदितव्यं द्विजोत्तम ॥ पापमात्रस्य शूलत्वे प्रथमक्षं मृति-
 वंदेत ॥ ७४ ॥ द्वौ रुद्रौ पूर्वं वक्ष्येऽहं यदि एकत्र संस्थिते ॥ मि-
 त्रमप्यमशूलक्षं शुभमात्रेऽतिमे मृतिः ॥ ७५ ॥ द्वयोः पापी च

प्रथमेऽशूले मृत्युर्भवति ॥ यथेकस्त्रः पापी वा हितविः शुभ-
 खेधरः ॥ ७६ ॥ मध्येऽशूले मृतिर्विप्रः निर्विशंकः भविष्यति ॥ शु-
 भमग्रहद्वयं विप्रः एकत्र यदि तिष्ठति ॥ ७७ ॥ अंतःशूले मृतिर्ज्ञेया
 त्रिशूलिभाषितं पुरा ॥ एवं भेदानुभेदेन ज्ञेयं सर्वत्र बुद्धिमान् ॥
 ॥ ७८ ॥ शूलक्षेत्रे च रुद्रौ द्वौ यदि पापोथ वा शुभः ॥ मिश्रग्र-
 होथ वा विप्रः चिंतयेद्बलवत्तरः ॥ ७९ ॥ दीर्घायुराद्युयंगेन भ-
 गाभावे द्विजोत्तम ॥ मृत्युशूलदशायां च पापयोगं विना रविः
 ॥ ८० ॥ क्रूराश्च येषु क्षेत्रेषु शुभनामाश्रयेषु च ॥ निर्याणमितरे-
 षां तु शूलक्षेत्रं निर्दिशेदयम् ॥ ८१ ॥ शुभानामत्र पक्षे तु तथा
 क्रूराश्रयेषु च ॥ तस्मिन् जातकशूलक्षेत्रं मृतिं ब्रूयात्त संशयः ॥ ८२ ॥
 यद्यप्राणिरुद्रयोगे यत्किंचिन्न्यूनता द्विज ॥ तर्हि रुद्राश्रयं तच्च
 त्रिधा न परतोऽपि च ॥ ८३ ॥ रुद्राश्रयेऽपि चायुर्दासमाप्तिर्भव-
 ति ध्रुवम् ॥ प्रायेण चिन्तयेद्विप्रः पूर्वापरप्रयत्नतः ॥ ८४ ॥ यद्वा
 अप्राणिरुद्रस्य योगे पूर्णं भवत्यपि ॥ रुद्रशूले परत्वेन आयुर्दा-
 यसमाप्तये ॥ ८५ ॥ रुद्राश्रयेण प्रायेण शूलमेकद्वयं त्रयम् ॥ उ-
 छेद्यनं कृते विप्रः यदि योगविशेषतः ॥ ८६ ॥ तर्हि रुद्राश्रयेऽप्येवं
 प्रायेणायुर्भवेद्ध्रुवम् ॥ तावद्वर्षेण कथनं जीवनं जातकस्य च ॥
 ॥ ८७ ॥ इत्युक्ते च प्रयाणे च पूर्वं रुद्राश्रयाद्विज ॥ आयुर्दायस-
 माप्तिश्च कष्टयोगादि कारके ॥ ८८ ॥ रुद्राश्रयात्तु ह्येवं हि निरु-
 क्ते आयुषि द्विज ॥ किं भवेद्विशेषरूपं तवाग्रे दर्शयामि वा ॥ ८९ ॥
 मेषलभे विशेषेण आयुरुद्राश्रयांतके ॥ कुष्ठरोगादि कुर्वीत पूर्णा-
 युर्न समाप्यते ॥ ९० ॥ इंदराशौ स्थितौ रुद्रौ प्राणीगोचरेऽ-
 पि वा ॥ रुद्राश्रयं तदन्ते वा आयुर्दायं भविष्यति ॥ ९१ ॥ आयु-
 र्दाययोगभेदेन प्रथमे संप्रमीक्षते ॥ दर्शयामि तवाग्रे च कथां

शंभुप्रणोदिताम् ॥ ९२ ॥ स्वल्पमध्यमदीर्घायुषोऽगादिकं वदेहि-
 ज ॥ तदायुर्द्वयमल्पादि यथोक्तं कथितं मया ॥ ९३ ॥ स्वल्पायुः
 प्रथमे शूले मध्यमायुर्द्वितीयके ॥ दीर्घायुश्च तृतीयांते शूलांते
 निधनं भवेत् ॥ ९४ ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि तवाग्रे द्विजनन्दन ॥
 मृत्युर्मुखाश्रयीभूतदशायां तद्वशास्वपि ॥ ९५ ॥ ततः फलवि-
 शेषार्थं माहेश्वरग्रहं द्विज ॥ लक्षयन्ति तदाग्रे च तस्मादायुर्विनि-
 श्चितम् ॥ ९६ ॥ चिंतयेत्कारके लग्ने अष्टमेशो महेश्वरः ॥ अथै-
 वाऽन्यप्रकारेण माहेश्वरं वदाम्यहम् ॥ ९७ ॥ कारके तुंगराशि-
 स्थे स ग्रहो बलवत्तरः ॥ रिःफरंघ्राधिपौ मध्ये सोऽपि माहेश्वरो
 ग्रहः ॥ ९८ ॥ कारकाच्च ग्रहाभावे नाथो माहेश्वरो भवेत् ॥ रि-
 ष्फरंघ्राधिपौ विप्र बले सामान्यतां यदि ॥ ९९ ॥ द्वयं माहेश्वरं
 यातो यथा रुद्रग्रहौ द्वयम् ॥ ताभ्यां च निर्णयार्थाय प्रकारान्यह
 दाम्यहम् ॥ १०० ॥ स्वकारकस्य योगश्चेद्राहुकेतुरविं विना ॥
 माहेश्वरो भवत्येव विकल्पेन द्विजोत्तम ॥ १ ॥ कारकस्याष्टमे पा-
 पग्रहो माहेश्वरो भवेत् ॥ रविचंद्रौ च चांद्रिश्च गुरुः शुक्रः शनि-
 स्तमाः ॥ २ ॥ शिखिना गणनायां च यः षष्ठः कारकग्रहात् ॥
 सोऽपि माहेश्वरो ज्ञेयो नवभागसमुच्चयात् ॥ ३ ॥ एवं चार्कवि-
 भागश्च राशिव्यवहारोच्चता ॥ तदीयं तृतीयः खेटो रव्यादीनां
 महेश्वर ॥ ४ ॥ यद्वा कारकस्थानाच्च षष्ठाधिपलये स्थिते ॥ सोऽ-
 पि माहेश्वरो ज्ञेयो निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ ५ ॥ माहेश्वरग्रहस्या-
 पि ब्रह्मसाहित्यकेन च ॥ ततो ब्रह्मग्रहं वक्ष्ये विशेषेण फलाय वै
 ॥ ६ ॥ लग्नाद्वा सप्तमाद्वापि रिपुरंघ्रव्ययाधिपाः ॥ एतेषु बलवा-
 न्विप्र मेयादिविषमस्थिते ॥ ७ ॥ लग्नसप्तमयोर्मध्ये राशयोश्च
 बलवान्भवेत् ॥ उच्चैरष्टभागाद्यसंयोगो विद्यमानतः ॥ ८ ॥

एतद्वृणत्रयं युक्तः सोऽपि ब्रह्मा ग्रहः स्मृतः ॥ लक्षस्व एष्टमार्गं च
षट्कं च धूनवादिकम् ॥ ९ ॥ सप्तमस्य एष्टमार्गं षट्कलमादिकं
द्विज ॥ बलवान्विषमस्थोऽपि ब्रह्मा खेटः स उच्यते ॥ ११० ॥ ब्र-
ह्मणा लक्षणाक्रान्ते बलवान्वापि पातयोः ॥ श्निराहुमयो केतुर्व-
दि षष्ठो ग्रहो द्विज ॥ ११ ॥ रज्यादिगणनायां च शन्यादौ तृ-
तीयो ग्रहः ॥ स्थानात्षष्ठराशिगे च षष्ठराश्यधिपोऽथवा ॥ १२ ॥
सोऽपि ब्रह्मा ग्रहो ज्ञेयो निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ बहुना ब्रह्मणाक्रां-
ते किं ग्रहं ग्राह्यमाणकः ॥ १३ ॥ इति संदेह निर्णीतं तवाग्रे क-
थयामि च ॥ द्वित्र्यादि ग्रहाणां च योगो ब्रह्मेति लक्षितः ॥ १४ ॥
योगः स्वजातिर्यो ग्राह्यः कारकं जातियो ग्रहः ॥ बहुनामधिको
भागः सोऽपि ब्रह्मा ग्रहोच्यते ॥ १५ ॥ राहोर्ब्रह्मत्वयोगेन अ-
धिकारी यदा भवेत् ॥ विपरीतं विजानीयात्सर्वेषु न्यूनभागके ॥
॥ १६ ॥ इत्येकपापे पूर्वोक्तं ब्रह्मणा ग्रहकारकात् ॥ रन्ध्राधीशोष्ट-
मस्थो वा जात्यप्राणैक्यवाक्यतः ॥ १७ ॥ द्वौ ब्रह्मा विपरीतार्थे
ह्यथवा बहुब्रह्मणा ॥ सामान्यभागांतरे हि क्तमो ग्राह्यमाणकः
॥ १८ ॥ सर्वे भागसमानास्तु अग्रहात्सग्रहो बली ॥ इति न्याये-
न विज्ञेयं बलवान् ब्रह्मणोच्यते ॥ १९ ॥ ब्रह्मत्वेन प्रधानेन
ब्रह्मकार्यं करोत्यपि ॥ स च ब्रह्मा ग्रहो ग्राह्यः पुरा शंभु-
प्रणोदितः ॥ १२० ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि ब्रह्ममाहेश्वरो
ग्रहो ॥ विशेषेण फलं ब्रूयात्तवाग्रे द्विजर्नदन ॥ २१ ॥ ब्रह्मा अ-
हाश्रितेशः स्यादशादिपरिचितयेत् ॥ माहेश्वरर्क्षपर्यन्तं जातक-
स्यायुषि द्विज ॥ २२ ॥ तत्तद्वाशित्रिकोणेषु राशिरंतर्गते मृतिः ॥
चरश्च स्थिरपर्यन्तं दशायां चितयेद्विज ॥ २३ ॥ तथा महादशा-
यां च आयुर्दायं विलोकयेत् ॥ विंशेऽर्षादिकं नैव गणनायेत

(१८९)

रुद्रमाहेश्वरब्रह्मग्रहलक्षणकथनं नाम षड्विंशोऽध्यायः ॥

योजयेत् ॥ २४ ॥ माहेश्वरस्य यो राशिरष्टमेशाश्रयी द्विज ॥ त-
सद्वाशिचक्रोणेषु राशिरंतर्गते मृतिः ॥ २५ ॥ अत्राब्द इति नि-
र्देशात्तत्तद्वाशिदशाक्रमः ॥ अब्दा द्वादशधा भागे अंतरेकैकस-
शि च ॥ २६ ॥ एकैकोब्दांतरदशा विज्ञेया गणिताग्रणीः ॥ द्वा-
दशाख्ये च आधिक्ये भानुना भागं दापयेत् ॥ २७ ॥ प्राप्तंतर-
दशा ज्ञेया न्यूनधिक्यं न जायते ॥ अब्दानां द्वादशाधिक्ये
मानुराख्यंतरं दशा ॥ २८ ॥ दशाब्दे द्वादश न्यूनं यस्मिन् राशौ
दशा द्विज ॥ भागद्वादशमध्ये च समासं तदनंतरम् ॥ २९ ॥ म-
हादशाक्रमेणैव चालनीयेति ज्ञापितम् ॥ अर्कभागंतरदशानयनं
द्विजसत्तम ॥ १३० ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखण्डसारांशे
रुद्रमाहेश्वरब्रह्मग्रहलक्षणकथनं नाम षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥

अथ पित्रादिनिर्याणमाह ।

अधुना संप्रवक्ष्यामि पित्रादेश्च द्विजोत्तम ॥ योगं निर्याणका-
ख्यातं यथा शंभुपुरोदितम् ॥ १ ॥ लग्नसप्तमयोर्मध्ये यो राशिर्ब-
लवान्द्विज ॥ तस्य राशेः समारभ्य क्रमेण पूर्ववद्विज ॥ २ ॥ प्र-
वर्तकदशारीत्या रुद्रशूलदशांतरे ॥ भविष्यति पितुर्मृत्युर्निर्विश-
कं द्विजोत्तम ॥ ३ ॥

अथ मातुर्निर्याणम् ।

लग्नाद्वा सप्तमाद्वापि बलिराशिचतुर्थकः ॥ तस्याः शूलदशा-
यां च मातुर्मृत्युर्न संशयः ॥ ४ ॥

भ्रातृनिर्याणम् ।

लग्नाद्वा सप्तमाद्वापि बली वीक्षेत्तृतीयकम् ॥ तस्याः शूलद-
शायां च भ्रातुर्निर्याणोऽपि संशयः ॥ ५ ॥

भगिनीभगिनीपुत्रनिर्णयः ॥ १८ ॥
लगाद्वा सप्तमाद्वापि राशिष्वमके बली ॥ तस्याः शूलदश-
यां च निर्घाणं भगिनिपुत्रयोः ॥ ६ ॥

ज्येष्ठभ्रातुर्निर्याणम् ।

लगाद्वा सप्तमाद्वापि एकादशे बली द्विज ॥ तस्याः शूलद-
शायां च निर्घाणं ज्येष्ठभ्रातृकम् ॥ ७ ॥ लगाद्वा सप्तमाद्वापि नव-
राशिबली द्विज ॥ निर्विशङ्कं भवेत्तस्य शंभुना कथितं पुरा ॥ ८ ॥
मातापित्रोः कारकाभ्यां चिंतयेत्पूर्ववद्विज ॥ तदायुर्निधनं चापि
दीर्घादीनां प्रभेदतः ॥ ९ ॥ भानुभार्गवयोर्मध्ये सद्दीर्घमधिको
द्विज ॥ ग्रहादित्यादिरीत्या च स खेटः पितृकारकः ॥ १० ॥ च-
ंद्रमंगलयोर्मध्ये तथैव रविशुक्रयोः ॥ बलेन रहितः सोषि पापग्र-
हनिरीक्षितः ॥ ११ ॥ पित्रादिकतां भजते यथाक्रमं द्विजोत्तम ॥
उभयोर्बलसाम्ये च ह्युभौ पुत्रादिकारकौ ॥ १२ ॥ द्विविधं चिंतये-
त्तत्र प्राण्यप्राणिविभेदतः ॥ पित्रादिकारकस्यैवं प्राणीफलं वदा-
म्यहम् ॥ १३ ॥ पित्रादिकारके विप्र शुभग्रहनिरीक्षिते ॥ मातृ-
कारकाश्रयीभूतराशिरेतत्रिकोणमे ॥ १४ ॥ दशायां निधनं वा-
च्यं मातापित्रोरथ त्रयम् ॥ अथ प्राणिकारकस्य तत्राग्रे कथितं
फलम् ॥ १५ ॥ अप्राणिकारकस्यैवमष्टमेशो बलान्वितः ॥ त-
स्याश्रयीभूतराशित्रिकोणे निधनं भवेत् ॥ १६ ॥ यदा रंघ्रे स
वीर्याढ्यं तच्छूले निधनं द्विज ॥ पितृमातृकारके च शूले निधन-
मेव च ॥ १७ ॥ यद्वा प्राणिकारकस्य एवं ऋक्षांतरेषु च ॥ फलं
वै निर्दिशेद्विप्र परं तद्वावनायके ॥ १८ ॥ अप्राणिकारकफलं नि-
र्दिशेद्व्यसने द्विज ॥ सर्वे प्रकारा इत्येवं चिंतयेद्दशमूलवत् ॥ १९ ॥
लगाद्वा सप्तमाद्वापि एकादशे बली द्विज ॥ तस्याः शूलदश-
यां च निर्घाणं भगिनिपुत्रयोः ॥ २० ॥

(१८४)

कलत्रकारकः खेटस्तदा स्त्रीराशिचिंतनम् ॥

दायं च पूर्ववत् ॥ २० ॥ राश्यादौ निर्णयं चादौ तद्विशेषफलाय वै ॥
तन्वादिव्ययभावेऽपि भावं तत्तत्समुच्चितम् ॥ २१ ॥ तत्तत्कारक-
माश्रित्य राश्यारूढं विचिंतयेत् ॥ द्वारबाह्यादिकं सर्वं राश्याद्यं
द्विजसत्तम ॥ २२ ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि पितुर्निर्धनहेतवे ॥ वि-
शेषकं दर्शयति पुनरुक्तं च वै द्विज ॥ २३ ॥ रविर्ज्ञेयः क्रियायोगे
लम्नाद्रिष्णोर्क्षणे स्थितौ ॥ बुधसूर्याश्रयीभूतलग्नमेषे दशान्तरे
॥ २४ ॥ लग्नभूतस्य मेषस्य सिंहस्यापि दशान्तरे ॥ वक्तव्यं पितु-
निधनं निर्विशकं द्विजोत्तम ॥ २५ ॥ लग्ने यदि पापखेटा मेषराशौ
रविस्तथा ॥ योगे मेषमहापाके वापिरंतर्ग ते मृतिः ॥ २६ ॥ अधुना
संप्रवक्ष्यामि तवाग्रे द्विजनंदन ॥ बाल्ये च पित्रोर्मरणं मयोक्तं
च विशेषतः ॥ २७ ॥ पित्रोः कारकयोर्विप्र प्राण्यप्राणिहीनोपि
वा ॥ व्यर्काते पापयोगे च शुभयोगविवर्जिते ॥ २८ ॥ दशाब्दा-
भ्यूनमित्येवं पित्रोर्मृत्युर्यथाक्रमम् ॥ रविदृष्टाशुभं दृष्टौ नायं यो-
गो द्विजोत्तम ॥ २९ ॥ रव्यारूढविलग्नस्मिन्पित्रोर्भावं विचार-
येत् ॥ तदशायां फलं वाच्यं पित्रोर्दुःखसुखादिकम् ॥ ३० ॥

अथ कलत्रनिधनमाह ।

कलत्रकारकः खेटस्तदा स्त्रीराशिचिंतनम् ॥ तत्रिकोणदशायां
च कलत्रनिधनं भवेत् ॥ ३१ ॥

अथान्यनिधनमाह ।

तत्तत्कारकाश्रये च त्रिकोणक्षदशान्तरे ॥ तेषां च मातुलादीनां
निधनं भवति ध्रुवम् ॥ ३२ ॥ एवं भावकलत्रादितदशारूढयंत्रके ॥
चितयेदायुः सामर्थ्यं सर्वं फलसमानकम् ॥ ३३ ॥ लग्नाच्च कारका-
द्यापि तृतीये पापखेत्रे ॥ युते दृष्टेय वा विप्र दुष्टं मरणमुच्यते ॥
॥ ३४ ॥ तत्तत्कारकतदीशास्तृतीये पापयोगकस्त ॥ तेषां तेषां

प्रवक्तव्यं दृष्टं मरणमेव च ॥ ३५ ॥ तत्तद्वाङ्मात्कारकेनास्मृतीये
शुभदृष्टियुक् ॥ तेषां तेषां शुभयोगेर्मरणंभवति द्विज ॥ ३६ ॥
शुभाशुभद्वये योगे दृष्टौ वापि तृतीयगे ॥ शुभाऽशुभात्मकं विप्र
मरणं भवति ध्रुवम् ॥ ३७ ॥

अथ मरणनिमित्तान्याह ।

तृतीये भानुना दृष्टे तथा युक्ते बलाढ्यके ॥ राजहेतोश्च मर-
णं निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ ३८ ॥ तृतीयचन्द्रेण युक्ते षष्ठे वा पश्य-
तो मृतिः ॥ तृतीयशनिराहुभ्यां दृष्टे वापि युक्ते वा ॥ ३९ ॥
विषातिमरणं वाच्यं जलाद्वा वह्निपीडनात् ॥ गर्तादुच्चात्प्रपतनं
बंधने वा मृतिर्भवेत् ॥ ४० ॥ तृतीये चंद्रमांदी च षष्ठे वापि
युक्ते द्विज ॥ कृमिकुष्ठादिना सत्त्वं मरणं च विनिर्दिशेत् ॥ ४१ ॥
तृतीयं गुरुणा दृष्टे युक्ते शोकादिना मृतिः ॥ तृतीये भृगुयुग्म-
ष्टे मेहरोगेण वै मृतिः ॥ ४२ ॥ बहुयुक्ते तृतीये च बहुरोगयुतो
मृतिः ॥ तृतीये तु तल्लेखाश्च योगे दृष्टियुक्ते वा ॥ ४३ ॥ तथैव
चन्द्रयोगे च तत्तद्भोगेण वै मृतिः ॥ अनेन योगभावेन तस्य
मृत्युं सुनिश्चितम् ॥ ४४ ॥

अथ निधनदेशभेदमाह ।

तृतीये शुभयोगेन शुभदेशे मृतिर्भवेत् ॥ पापेन कीकटे देशे
मिश्रे मिश्रस्थले मृतिः ॥ ४५ ॥ तृतीये गुरुशुक्राभ्यां योगे ज्ञा-
नेन वै मृतिः ॥ गुरुशुक्रातिरिक्तान्ययोगे शिथिलता मृतिः ॥ ४६ ॥
मिश्रे मिश्रा मृतिरिति एवं कर्माणि विप्र भोः ॥ कर्मभावे
विशेषेण फलदाता द्विजोत्तम ॥ ४७ ॥ लग्नाद्वादशमध्ये च श-
न्यादित्रितयग्रहाः ॥ स्थिते पित्रोर्न संस्कारं कुर्वति निजहस्ततः
॥ ४८ ॥ लग्नादीनां च भावानां पूर्वार्धे द्वादशादिकम् ॥ परार्धे

(१८६)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

स्थितमन्यादि वीक्षितेपि न संशयः ॥ ४९ ॥ लग्नादि यस्य मध्ये तु शुभग्रहनिरीक्षिते ॥ नामयोगं विजानीयात्पुरा शंभुप्रणोदितम् ॥ ५० ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशो निधनकथनं नाम सप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥

पराशरउवाच ।

अथातः संप्रवक्ष्यामि राजयोगादिकं परम् ॥ ग्रहाणां स्थानभेदेन राशिदृष्टिवशात्फलम् ॥ १ ॥ तपःस्थानाधिपो मंत्री मंत्राधीशो विशेषतः ॥ उभावन्योन्यसंदृष्टौ जातश्चेदिह राज्यभाक् ॥ २ ॥ यत्र कुत्रापि संयुक्तौ तौ वापि समसप्तमौ ॥ राजवंशोद्भवो बालो राजा भवति निश्चितम् ॥ ३ ॥ वाहनेशस्तथा माने मानेशो वाहने स्थितः ॥ बुद्धिधर्माधिपाभ्यां तु दृष्टौ चेदिह राज्यभाक् ॥ ४ ॥ सुतेशकर्मेशसुखेशलग्ननाथा यदा धर्मपसंयुताश्चेत् ॥ नृपोन्तरश्चेदिह वारणाढ्यः स्वतेजसा व्याप्तदिगंतरालः ॥ ५ ॥ सुखकर्माधिपौ चैव मंत्रिनाथेन संयुतौ ॥ धर्मेशेनाथ वा युक्तौ जातश्चेदिह राज्यभाक् ॥ ६ ॥ सुतेश्वरो धर्मपसंयुतश्चेल्लग्नेश्वरेणापि युतौ विलम्बे ॥ सुखेथ वा मानगृहेथ वा स्याद्राज्याभिषिक्तो यदि राज्यवंशः ॥ ७ ॥ धर्मस्थाने गुरुक्षेत्रे स्वगृहे भृगुसंयुते ॥ पंचमाधिपसंयुक्ते जातश्चेदिह राज्यभाक् ॥ ८ ॥ निशाह्वाच्च दिनार्द्धाच्च परं सार्द्धद्विनाडिका ॥ शुभो तदुद्भवो राजा धनी वा तत्समोपि वा ॥ ९ ॥ चंद्रः कविं कविश्चन्द्रं पश्यत्यपि तृतीयगः ॥ शुक्राच्चंद्रे ततः शुके तृतीये वाहनार्थवान् ॥ १० ॥

अथ द्वादशयोगमाह ।

लग्नवित्तौ स्वदुश्चिक्त्यौ त्रितुर्यौ तुर्यपंचमौ ॥ द्विषात्मजौ षष्ठमार्गौ स्त्रीरन्ध्रौ मृतिभाग्यकौ ॥ ११ ॥ धर्मकर्म्मौ खलभौ च

रिष्फलाभौ तनुव्ययौ ॥ पुष्कला लाभयोगाश्च राजमृत्युं चमृप-
कम् ॥ १२ ॥ अमात्यं दारुणं कर्म राजयोगं प्रियामृतिम् ॥ भा-
ग्यव्ययं राजयोगं भूमिद्रव्यमृणव्ययम् ॥ १३ ॥ वित्तहानिहाद-
शेते योगा वै सर्वदा स्मृताः ॥ १४ ॥

अथ चतुर्विधसंबंधमाह ।

प्रथमः स्थानसंबंधो दृष्टिजस्तु द्वितीयकः ॥ तृतीयस्त्वेकतो
दृष्टिः स्थित्येकत्र चतुर्थकः ॥ १५ ॥ अन्योन्यगौ तथा स्वं स्वं सं-
युतावन्यभे स्थितौ ॥ पूर्णेक्षितौ मिथो वापि चैकवर्गगतौ यदा १६

अथाग्रे राजाऽमात्ययोगादिबाधकमाह ।

तदा योगो भवेत्तत्र विबलो नैव योऽसकृत् ॥ शत्रुयुक्तेक्षितो
पापवीक्षितो नैव योगकृत् ॥ व्ययमृत्युषडायस्थावथ वा समसं-
युतौ ॥ १७ ॥ यदाऽधीशौ तदाप्यत्र भवतो नैव योगकृत् ॥ रा-
जामात्यादियोगानां नश्यन्ति वक्रगावपि ॥ १८ ॥

अथ पारिजातादिशुभाशुभविचारमाह ।

त्रिषडायाष्टरिष्फेशाः पारिजाते व्यवस्थिताः ॥ दायकान्य-
भवे भावे यत्र ये ये विचारिताः ॥ १९ ॥ द्वितीये चोत्तमास्ते ते तृ-
तीये चान्यदा मताः ॥ चतुर्थे ते च राजानः पंचमे गुरवो मताः
॥ २० ॥ भूदेवाश्च तथा षष्ठे देवा ज्ञेयाश्च सप्तमे ॥ अष्टमे पश-
वो ज्ञेया दुःखदाश्चात्र जन्मनि ॥ २१ ॥ दुःस्था ६ । ८ । १२
श्चैव भवंत्येते तदा तेनैव बाधकाः ॥ केद्रकोणस्थिताश्चैव बाधकात्र
भवे भवेत् ॥ २२ ॥ विषमे च भवेत्स्त्रीणां समे वै पुरुषोमतः ॥
षष्ठे वै चोरितं द्रव्यं ह्यष्टमे हननं कृतम् ॥ २३ ॥ हननं हरणं रि-
ष्फे तृतीये कैतवं कृतम् ॥ पौश्चल्यं बंधने प्रोक्तं कृतम्रत्वं भवे-
त्कृतम् ॥ २४ ॥

अथ पारिजातादिफलमाह ।

तन्वीशः पारिजातस्थस्तदा दाता भवेन्न हि ॥ उत्तमे चोत्तमो दाता गोपुरे पुरुषत्वयुक् ॥ २५ ॥ सिंहासने भवेन्मान्यः शुरः पारावतांशके ॥ सभासदो देवलोके द्वितीये च मुनिर्मतः ॥ २६ ॥ ऐरावते गजे दृष्टो दिग्योगो न भवेद्भुवम् ॥ रथे ४ शो वापि जाये- शो राज्येशोप्येवमेव हि ॥ २७ ॥ पारिजाते सुताधीशो विद्या चैव कुलोचिता ॥ उत्तमे चोत्तमा विद्या गोपुरे भवनांकिता ॥ २८ ॥ सिंहासने तथा वाच्यं साचिव्येन युता तथा ॥ पारावते तथा वाच्यं ब्रह्मविद्यासमन्वितम् ॥ २९ ॥ सुतेशे देवलोकस्थे कर्मयोगान्वितं भवेत् ॥ उपासना द्वितीये स्याद्भक्तिस्त्वैरावतो भवेत् ॥ ३० ॥ धर्मेशे पारिजातस्थे तीर्थकृत्त्वत्र जन्मनि ॥ पूर्वपि मनुजो वाच्यो ह्युत्तमे चोत्तमो भवेत् ॥ ३१ ॥ गोपुरे मखकर्ता च परे चैवात्र जन्मनि ॥ सिंहासने भवेद्बीरः सत्यवादी जितेंद्रियः ॥ ३२ ॥ सर्वधर्मपरित्यागी धर्मैकपदमाश्रितः ॥ पारावते परे चैव हंसश्चैवात्र जन्मनि ॥ ३३ ॥ लघुङ्डी पितृदंडी स्याद्देवलोके न संशयः ॥ द्वितीये चन्द्रपदं गच्छे कृत्वा वै हयमेधकम् ॥ ३४ ॥ ऐरावते तु धर्मात्मा स्वयं धर्मो भविष्यति ॥ श्रीरामः कुंतिपुत्रो वा द्वितीयो न भविष्यति ॥ ३५ ॥ पारिजातादिनां वाच्यं फलमेवैकसंस्थितम् ॥

अथ विशेषयोगफलमाह ।

अथ योगफलं ब्रूमो ज्ञातव्यं च विशेषतः ॥ ३६ ॥ लक्ष्मी- स्थानं त्रिकोणं च विष्णुस्थानं च केन्द्रकम् ॥ तयोः संबंधमात्रेण राजयोगादिकं भवेत् ॥ ३७ ॥ केन्द्रपुत्रेशयोर्योगे योगोमात्याभि- धो भवेत् ॥ पारिजातादिके तौ च तदा तत्प्रबलं भवेत् ॥ ३८ ॥ लग्नेशेन धनेशाद्यान्नैव योगः सुखाधिपात् ॥ मंत्रेशोऽमात्यतां

याति सप्तमाधीशयोगतः ॥३९॥ कर्मेशस्य तु योगेन राजा सा-
चिव्यतामियात् ॥ केंद्रधर्मेशयोर्योगे राजा वै राजवंदितः ॥४०॥
धर्मकर्माधिपौ चैव व्यत्यये तावुभौ स्थितौ ॥ युनक्ति चेत्तदा वा-
च्यं सर्वसौख्यसमन्वितम् ॥ ४१ ॥ पारिजातं स्थितौ तौ तु नृपो
लोकानुशिक्षकः ॥ उत्तमे चोत्तमो भूपो गजवाजिरथादिमान् ॥
॥ ४२ ॥ गोपुरे नृपशार्दूलो नृपैश्चाग्निप्रपूजितः ॥ सिंहासने च-
क्रवर्ती सर्वक्षोणीप्रपालकः ॥ ४३ ॥ अस्मिन्योगे हरिश्चंद्रो मान-
वश्चोत्तमस्तथा ॥ बलिर्वैश्वानरो राजा अन्ये चैव तु चक्रपाः ॥
॥ ४४ ॥ कलियुगे च भविता तथा राजा युधिष्ठिरः ॥ भविता
शालिवाहश्च तथा विजयाभिनंदनः ॥ ४५ ॥ नागार्जुनस्तथा भू-
पस्तदन्ये चैव गोपुरे ॥ पारावतांशकेन्ये च जाता मन्वादयस्त-
था ॥ ४६ ॥ देवलोके तु प्रथमे हरेश्चैवावतारणम् ॥ मत्स्यादिक-
ल्किपर्यन्ताः सर्वे वर्गोद्भवा मताः ॥ ४७ ॥ द्वितीये देवलोके तु ज्ञे-
याश्चंद्रादयः परे ॥ ऐरावते च प्रथमे जातः स्वायंभुवो मनुः ॥ ४८ ॥
एवं सर्वप्रकारेण ज्ञात्वा चैव विचक्षणः ॥ कोणकेन्द्रादिनाथानां
योगः सर्वविधायकः ॥ ४९ ॥ चतुःकेन्द्राधिपौ द्वौ च कोणपौ च
धनाधिपः ॥ ऐरावतादिसंस्थास्तेऽकुर्वल्लोकोत्तरोत्तरम् ॥ अनेनैव
प्रकारेण वेत्ति सर्वत्र बुद्धिमान् ॥ ५० ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहो-
रापूर्वखण्डसारांशे राजयोगादिविचारकथनं नामाऽष्टाविंशोऽ-
ध्यायः ॥ २८ ॥

पराशर उवाच ।

अथातः संप्रवक्ष्यामि राजयोगान्द्विजोत्तमाद्येषां विज्ञानमात्रे-
ण नृपाणां पूज्यभाग्भवेत् ॥ १ ॥ ये ये योगाः पुरा शंभुभाषिताः शैल-
जाग्रताः ॥ तेषां सर्वमहं वक्ष्ये तवाग्रे द्विजनन्दन ॥ २ ॥ चिंतयेत्कारके

(१९०)

बृहत्सामाख्योपनिषद्

लम्ने जनुलंमेथ वा द्विज ॥ राजयोगप्रदातारौ लम्नौ द्वौ प्रणतोदितम् ॥३॥ आत्मकारकपुत्राभ्यां राजयोगं प्रकल्पयेत् ॥ तनुपंचमनाथाभ्यां तथैव द्विजसत्तम ॥४॥ विलम्नात्पंचमाधीशः पुत्रात्मकारकद्वयोः ॥ विप्रसंबंधयोगेन ज्ञेया वीर्यबलान्विताः ॥ ५ ॥ लम्नेथ सप्तमे वापि लम्नेशे सप्तमाधिपे ॥ पुत्रात्मकारकौ विप्र लम्ने वा सप्तमेपि च ॥ ६ ॥ संबंधे वीक्षिते तत्र दृष्ट्वं पंचमाधिपे ॥ उच्चता च नवांशस्थे शुभग्रहनिरीक्षिते ॥ ७ ॥ महाराजेति योगोयं सोत्रजातः सुखीनरः ॥ गजवाजिरथैर्युक्तः सेनासंगमनेकधा ॥ ८ ॥ भाग्येशात्कारके लम्ने पंचमे सप्तमेपि वा ॥ राजयोगप्रदातारौ गजवाजिधनैरपि ॥ ९ ॥ कारकाद्विचतुर्थे च पंचमे भावगे द्विज ॥ शुभखेटो न संदेहो राजयोगं ददाति च ॥ १० ॥ कारकात्तृतये षष्ठे राश्योरुभयपापयुक् ॥ राजवंशोद्धवौ विप्र राजयोगस्तथा भवेत् ॥ ११ ॥ लम्नार्थाशाद्द्विचतुर्थे च पंचमे ॥ शुभखेटयुते विप्र राजा च भवति ध्रुवम् ॥ १२ ॥ तृतीये षष्ठमे पापे राजा च भवति ध्रुवम् ॥ योगद्वये शुभे पापे कथं स्यात्फलनिश्चयः ॥ १३ ॥ न दरिद्री भवेज्जीवो न राजा जायते द्विज ॥ समानकुलजं प्राज्ञ प्रतिष्ठा गौरवान्वितम् ॥ १४ ॥ कारके पंचमे शुक्रः सितेन्दुयुतवीक्षितः ॥ तन्वारूढपदे लम्ने राजवर्गो भवेन्नरः ॥ १५ ॥ जन्मांगे वापि कालांगे लिप्तांगे खेचरेक्षिते ॥ रव्यादयस्त्रयस्थाने राजयोगप्रदायकाः ॥ १६ ॥ जन्मांगे च हि होरांगे कुलांगे येन केनचित् ॥ रव्यादिदृष्टिमात्रेण स राजा भवति ध्रुवम् ॥ १७ ॥ स्वक्षेत्रे तु नवांशे वा द्रेष्काणे भानुजादयः ॥ लम्नं च सप्तमं विप्र पश्यति राजयोगकृत् ॥ १८ ॥ पूर्णदृष्टे पूर्णयोगमर्द्धे चार्द्धं विधीयते ॥ पादेन पादयोगं च राजयोगमिदं क्रमात् ॥ १९ ॥ षट्कुण्ड-

ल्यांतरे विप्र पश्यन्ति भास्करादयः ॥ राजयोगप्रदातारो निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ २० ॥ लग्नस्थाने पूर्णदृष्ट्या सप्तमे स्वल्पवीक्षिते ॥ स्वल्परज्यप्रदो विप्र षड्लग्नेषु विचिंतयेत् ॥ २१ ॥ एवं नवांशकुंडल्यां द्रेष्काणेपि विचिन्तयेत् ॥ लग्नसप्तमयोः खेटो राजयोगप्रदायकः ॥ २२ ॥ उच्चग्रहे राजयोगो लग्नद्वयमथापि चेत् ॥ राशोर्द्रेष्काणतोऽशाच्च राशेरंशादथापि वा ॥ २३ ॥ यद्वा राशिद्रेष्काणाभ्यां लग्ने दृष्टे तु योगतः ॥ प्रायेणेदं जातकं तु प्रभूणामेव दृश्यते ॥ २४ ॥ जन्मकालघटीलग्नएकेनैव निरीक्षिते ॥ उच्चारूढे तु संप्राप्ते चंद्राक्रांते विशेषतः ॥ २५ ॥ क्रांति वा गुरुशुक्राभ्यां केनाप्युच्चग्रहेण वा ॥ दुष्टार्गलाग्रहाभावे राजयोगो न संशयः ॥ २६ ॥ शुभारूढे तत्र चंद्रे धने देवगुरुस्तथा ॥ उच्चदृष्टे ग्रहे वाथ ह्युच्चखेटे तथा ग्रहे ॥ २७ ॥ राजयोगप्रदाता च निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ यत्र येपि शुभारूढे चंद्रे सति समानकम् ॥ २८ ॥ उच्चग्रहे राजयोगो लग्नद्वयमथापि वा ॥ आरूढमवलंबाश्च योगवाहनदाः स्मृताः ॥ २९ ॥ शुक्राच्चंद्रे ततः शुके तृतीये वाहनार्थवान् ॥ अन्योन्यं पश्यतो विप्र दैत्याचार्यनिशाधिपो ॥ ३० ॥ आरूढेपि तृतीयस्थे तथा संबंधकारकः ॥ जन्मलग्नेपि संयोगे जायते वाहनार्थवान् ॥ ३१ ॥ शुभे लग्ने शुभे त्वर्थे तृतीये पापखेचरैः ॥ चतुर्थे तु शुभे प्राप्ते राजा वा तत्समोपि वा ॥ ३२ ॥ उच्चो वा हरिणांको वा जीवो वा शुक्र एव वा ॥ एको बली धनगतः श्रियं दिशति देहिनः ॥ ३३ ॥ लग्नं पश्यन्ति ये खेटास्ते सर्वे शुभदायिनः ॥ नीचखेटोपि लग्ने चेत्पश्येद्राजाप्रकीर्तितः ॥ ३४ ॥ षष्ठाष्टमे तृतीये च लग्ने संबंधनीचरुत् ॥ यद्ग्रहः पश्यते लग्नं राजयोगप्रदायकः ॥ ३५ ॥ राजयोगो जन्मलग्नं पश्येदुच्चग्र-

(१९२)

बृहस्पतिशरहोरासारः ।

हो यदि ॥ षष्ठाष्टमगते नीचे लग्ने पश्यति योगकृत् ॥ ३६ ॥ ष-
ष्ठाष्टमाधिपे नीचे लग्नं पश्यति वाथ वा ॥ तृतीये लाभगे नीचे ल-
ग्नं पश्यति राज्यदः ॥ ३७ ॥ षष्ठाष्टमाधिपौ खेटौ शुभौ यौ कौ च
नाश्रितौ ॥ पश्यतो जन्मलग्नं च राजयोगमुदाहृतम् ॥ ३८ ॥ चरे
तु पंचमे षष्ठे स्थिरेषु नवमे द्विज ॥ उभये केंद्रसंदृष्टे राजयोगप्र-
दायकः ॥ ३९ ॥ चतुर्थे शुभखेटश्चेद्राजयोगः प्रकीर्तितः ॥ बल-
युक्तचतुर्थोपि राजादिषु यथोत्तरम् ॥ ४० ॥ चरे तुर्ये स्वल्पफलं
स्थिरे तुर्ये च मध्यमम् ॥ द्विःस्वभावे पूर्णफलं राजयोगप्रदायकः
॥ ४१ ॥ अग्रहात्सग्रहो ज्यायानितिगीत्या विचिंतयेत् ॥ उच्चयुक्तो
ग्रहः कश्चिद्भगो वा चतुर्थगः ॥ ४२ ॥ धनस्थितो वा लग्नं चे-
त्पश्येद्वाहनकारकः ॥ राजयोगाद्यभावे तु धनधान्यविनिर्णयः ॥
॥ ४३ ॥ शुभपापदशा लग्ने ततः केन्द्रादियोगतः ॥ यस्य लग्नां-
शके सौम्याः प्राबल्यं तस्य निश्चितम् ॥ ४४ ॥ कुबेरश्च पतंगश्च
हालांशश्च किरीटकः ॥ विह्वलांशसमायांशमोहनः किन्नरांशकः
॥ ४५ ॥ भुजंगेन्द्रांशकौ लीलाकोकिलांशोत्तमः स्मृतः ॥ राशीनां
द्वादशांशेषु ग्रहस्थित्या फलं वदेत् ॥ ४६ ॥ केन्द्रांशाश्चैषु शुभदा
राजयोगफलप्रदाः ॥ द्विषडष्टैकादशांशा मध्यमाः परिकीर्तिताः
॥ ४७ ॥ अन्येशास्वधमा ज्ञेया एवमंशविनिर्णयः ॥ ग्रहाणां
चैव लग्नानामंशगत्यां फलं वदेत् ॥ ४८ ॥ लग्नगेष्वंशगेष्वेषु जा-
यते यदि मानवः ॥ यस्य जन्मनि चंद्रो वा युक्तः स्वांशेषु सं-
स्थितः ॥ ४९ ॥ तस्यैते कथिता योगाः सफलाः परिकीर्तिताः ॥
पूर्णं न्यूनफलं विप्र ग्रहयुक्तानुसारतः ॥ ५० ॥

अथ राजचिह्नयोगानाह ।

कारकानुर्यभावस्थौ सितेंद्रु द्विजसत्तम ॥ आदावंते विशेषश्च

राजचिह्नेन संयुतः ॥ ५१ ॥ ध्वजा वा दृढुभेर्नादास्तिष्ठति च दि-
वानिशम् ॥ सर्वेषां चैव योगानामविरुद्धा विचिंतयेत् ॥ ५२ ॥

अथ धीयोगानाह ।

कारके वा तथारूढे त्रिषष्ठे चागता ग्रहाः ॥ वीक्षन्ति कारका-
ल्लभं मातृनाथेन दृष्टियुक् ॥ ५३ ॥ बुद्धिमाञ्जायते बालस्तीव्रबु-
द्धिर्विचक्षणः ॥ तथा तृतीयखेटेशो कारक लभो वीक्षते ॥ ५४ ॥
तथापि पूर्ववद्योगात्सुधीमाञ्जायते नरः ॥ शास्त्रवेत्ता कविर्दक्षो
भवत्यत्र न संशयः ॥ ५५ ॥

अथ सुखयोगमाह ।

लग्नाच्च कारकाद्वापि चतुर्थं यस्य वै द्विज ॥ लग्नकारकयोर्द-
ष्ट्या भवन्ति सुखिनो नराः ॥ ५६ ॥

अथ सेनार्धाशयोगमाह ।

कारके वा तथा रूढे लग्नाद्वा सप्तमाद्विज ॥ तृतीये षष्ठ्यं पापाः
सेनार्धाशो भवेन्नरः ॥ ५७ ॥

अथ प्रधानयोगानाह ।

राज्येशोपि जनुर्लगादमात्येशयुतेक्षिते ॥ अमात्यकारकेणापि
प्रधानत्वं नृपालये ॥ ५८ ॥ लाभेशवीक्षिते लोभे पापदृष्टिविवर्जि-
ते ॥ तथा राज्यालये विप्र प्रधानत्वं कुलेपि च ॥ ५९ ॥ अमात्य-
कारकेणापि कारकेन्द्रेशसंयुते ॥ तीव्रबुद्धियुतो बालः सेनार्धाशो-
ऽपि जायते ॥ ६० ॥ स्वक्षेत्रेऽथ च मध्ये वा वार्द्धके द्विजसत्तम ॥
॥ ६१ ॥ क्रमेण भाग्यवृद्धिः स्यान्नृपवेशोऽथ वा भवेत् ॥ ६२ ॥
पंचमात्कारके लग्ने सप्तमे नवमेपि वा ॥ राजयोगमिति प्रोक्तं वि-
ख्यातो विजयी भवेत् ॥ ६३ ॥ कारकात्केन्द्रकोणेषु तुंगक्षे चापि
संस्थिते ॥ भाग्यपेन युतो दृष्टो राजमन्त्री प्रजायते ॥ ६४ ॥ क्रम-

के यस्य राशीशे लग्नगे संयुतेक्षिते ॥ मन्त्रित्वमुख्ययोगोऽयं वार्द्धके
नात्र संशयः ॥ ६५ ॥ कारके शुभसंयुक्ते पंचमे सप्तमोपि वा ॥
यत्कारके यदा प्राप्ते तत्कारकधनं लभेत् ॥ ६६ ॥ नीचखेटबले-
युक्ते उक्तस्थानगतैर्द्विज ॥ तदा शुभफलं वाच्यं कारकेशेन दृष्टि-
युक् ॥ ६७ ॥ भाग्यारूढपदे लग्ने कारकान्नवमोपि वा ॥ राजयोग-
प्रदातारौ निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ ६८ ॥ लाभेशो लाभभवने पा-
पदृष्टिविवर्जितः ॥ कारके शुभसंयुक्ते लाभं तस्य नृपालये ॥ ६९ ॥
शुभर्क्षे शुभसंयुक्ते शुभदृष्टेथ राज्यभाक् ॥ धनुर्लग्ने तथा रूढे ए-
तस्मिन्नाज्यभागभवेत् ॥ ७० ॥

अथ राजयोगरसायनमाह ।

स्वांशे वर्गोत्तमे केंद्रे पुण्येशः कारकोऽथ वा ॥ राज्यारूढपदे
वापि तदा सिध्येद्रसायनम् ॥ ७१ ॥ कारके कारकारूढे धने स्व-
क्षोच्चगे खगे ॥ ऋद्धिर्वा सिद्धिसंयुक्ते तथा तंत्ररसायनम् ॥ ७२ ॥
धर्मकर्माधिपौ स्वोच्चे तथा वर्गोत्तमे यदि ॥ नवमे पंचमे लाभे
राज्याप्तिर्वा रसायनम् ॥ ७३ ॥ मूलत्रिकोणगे लग्ने कारकेशो द्वि-
जोत्तम ॥ मंत्रनाथेन संयुक्तः कीर्तियुक्तरसायनम् ॥ ७४ ॥ धर्म-
शो धर्मलाभस्थः पंचमेशोपि पंचमे ॥ कारकेंद्रयुते दृष्टे स्वेच्छा-
पूर्णधनानि च ॥ ७५ ॥ सोच्चादिपदसंयुक्ते कारकेशः शुभालये ॥
सततं सुखमाप्नोति धातुर्भस्म रसायनात् ॥ ७६ ॥ सुखेशो मान-
भावस्थे मानेशे सुखसंयुते ॥ लग्नकारकयोर्दृष्टे भिषग्योगोतिसं-
मतः ॥ ७७ ॥ कर्मेशो नवमे यस्य सुखेशः पंचमोपि वा ॥ पर-
स्परं तदीशो वा स्वर्णाप्तं तत्र कर्मतः ॥ ७८ ॥ वागीशः कारके
लग्ने स्वोच्चादिपदसंयुते ॥ भौमांशो मृत्युरादित्यः सौर्येशः का-
लसंज्ञकः ॥ ७९ ॥ सौम्यांशोर्द्धप्रहरकः स्पष्टकर्म स्वदेशतः ॥

एवं प्राणपदस्पर्शे पूर्वाध्याये मयाकृतम् ॥ ८० ॥ गुलिके कारकां-
शे च पूर्णेन्दुवीक्षिते द्विज ॥ सत्यं चौर्याद्यनीतिश्च सचौरा जाय-
तेऽथ वा ॥ ८१ ॥ सगुलिके कारकांशे अन्यग्रहयुतेक्षिते ॥ बुध-
दृष्टियुते वापि अंडवृद्धिः प्रजायते ॥ ८२ ॥ कारकांशे स्थिते केतौ
रविसोमनिरीक्षिते ॥ बलवीर्येण रहितो जायते सोपि मानवः ॥
॥ ८३ ॥ सकेतौ कारकांशेन बुधशुक्रनिरीक्षिते ॥ राजयोर्नो जन्म
चेत्स्याद्दासीपुत्रोऽथ वा भवेत् ॥ ८४ ॥ सकेतौ कारकांशे वा भृगुभा-
स्करवीक्षिते ॥ शास्त्रांतरे सिद्धिग्राह्यं विशेषं राजयोगकम् ॥ ८५ ॥ रु-
द्रेण यत्पुरा प्रोक्तं तन्मया गदितं द्विज ॥ देयं स्वशिष्यपुत्रेभ्यो न
देयं यस्य कस्य चित् ॥ ८६ ॥ कुपुत्राय कुशिष्याय प्राणांतेन प्र-
काशयेत् ॥ गुह्याद्गुह्यमिदं शास्त्रं प्राप्तं शंभुप्रसादतः ॥ ८७ ॥ इति
श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे राजयोगादिकथनं नामैकोन-
त्रिंशतितमोऽध्यायः ॥ २९ ॥

पराशर उवाच ।

अथातः संप्रवक्ष्यामि धनयोगं विशेषतः ॥ पंचमे तु भृगुक्षे-
त्रे तस्मिन् शुकेण संयुते ॥ १ ॥ लाभे शनैश्चरयुते बहुद्रव्यस्य
नायकः ॥ पंचमे सौम्यनक्षत्रे तस्मिन्सौम्ययुते यदि ॥ २ ॥ लाभे
च चंद्रभौमौ तु बहुद्रव्यस्य नायकः ॥ पंचमे तु शनिक्षेत्रे तस्मि-
न्सूर्यसुतौ यदि ॥ ३ ॥ लाभे सोमात्मजस्थे वा बहुद्रव्यस्य नाय-
कः ॥ पंचमे तु रविक्षेत्रे तस्मिन्नावियुते यदि ॥ ४ ॥ लाभे रवीं-
दुपूज्यस्थे बहुद्रव्यस्य नायकः ॥ पंचमे तु शनिक्षेत्रे तस्मिन् श-
नियुते यदि ॥ लाभे भौमेन संयुक्ते बहुद्रव्यस्य नायकः ॥ ५ ॥
पंचमे तु गुरुक्षेत्रे तस्मिन् गुरुयुते यदि ॥ लाभे तु चंद्रभौमौ
चेद्बहुद्रव्यस्य नायकः ॥ ६ ॥ भानुक्षेत्रगते तस्मिन्लभे भानौ स्थि-

(१९६)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

ते यदि ॥ भौमेन गुरुणा युक्तो दृष्टिर्वास्याद्युतो धनी ॥ ७ ॥ चंद्रक्षेत्रगते चंद्रे तस्मिंश्चंद्रयुते यदि ॥ जीवभौमयुते यस्तु दृष्टे जातो धनी भवेत् ॥ ८ ॥ भौमक्षेत्रगते लग्ने तस्मिन्भौमयुते यदि ॥ सोमशुक्रार्कजैर्युक्ते दृष्टे श्रीमान्नरो भवेत् ॥ ९ ॥ गुरुक्षेत्रगते लग्ने तस्मिन्गुरुयुते तदि ॥ सौम्यभौमयुते दृष्टे जातो यस्तु धनीश्वरः ॥ १० ॥ बुधक्षेत्रयुते तस्मिन् दृष्टे सौम्ययुतो यदि ॥ शनिशुक्रयुते दृष्टे जातो यस्तु धनी नरः ॥ ११ ॥ भृगुक्षेत्रे गते लग्ने तस्मिन् भृगुयुते यदि ॥ शनिसौम्ययुते दृष्टे जातो यस्तु धनी नरः ॥ १२ ॥ ये ये ग्रहा धर्मप ९ बुद्धिपाभ्यां युक्ताश्च दृष्टाश्च सुखप्रदास्ते ॥ रंघ्रेश्वरादिव्ययपैर्युताः स्युः शोकप्रदा मारकनायकेश्च ॥ १३ ॥ क्रूरसौम्यविभागेन स्वस्थानादिवसास्तथा ॥ ग्रहाणां स्थानभेदेन राशिदृष्टिवशात्फलम् ॥ १४ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे धनयोगविचारकथनं नाम त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥

अथ दरिद्रयोगाध्यायमाह ।

लग्नेशे वै रिष्कगते रिष्केशे लग्नमागते ॥ मारकेशयुते दृष्टे जातः स्यान्निर्धनो नरः ॥ १ ॥ लग्नाधिपे शत्रुगृहं गते वा षष्ठेश्वरे लग्नगतेपि वा चेत् ॥ विलग्नपे मारकनाथदृष्टे जातो भवेन्निर्धनकोपि मुख्यः ॥ २ ॥ लग्नेतु केतुयुक्तौ वा लग्नेशे निर्धनं गते ॥ मारकेशयुते दृष्टे जातो वै निर्धनो भवेत् ॥ ३ ॥ षष्ठाष्टमव्ययगते लग्नेशे पापसंयुते ॥ मारकेशयुते दृष्टे राजवंश्योपि निर्धनः ॥ ४ ॥ विलग्ननाथेरिविनाशरिष्कनाथेन युक्ते यदि पापदृष्टे ॥ मंत्रात्मजे नाथयुतेपि दृष्टे शुभेन दृष्टे स भवेदरिद्रः ॥ ५ ॥ मित्रेशो धर्मनाथश्च षष्ठकर्मस्थितौ क्रमात् ॥ दृष्टौ चेन्मारकेशेन जातः स्या-

निर्धनो नरः ॥ ६ ॥ पापग्रहे लग्नगते राज्यधर्माधिषो विना ॥
 मारकेशयुते दृष्टे जातः स्यान्निर्धनो नरः ॥ ७ ॥ यद्वावेशो रंघ्रि-
 ष्फारिसंस्थो यद्वावस्था रंघ्रिरिष्फारिभेशः ॥ पापेर्दृष्टो मंददृष्टेऽथ
 वा चेद्दुःखाक्रान्तश्चलो निर्धनः स्यात् ॥ ८ ॥ चंद्राक्रान्तनवांश-
 शो मारकेशयुतो यदि ॥ मारकस्थानगो वापि जातोऽसौ निर्धनो
 नरः ॥ ९ ॥ विलग्नेशरिष्फारिभेशो रिष्फषष्ठाष्टगौ यदि ॥ मारकेश-
 युतो दृष्टौ जातोसौ निर्धनो नरः ॥ १० ॥ धनसंस्थौ च भोमंदू-
 कथितौ धननाशकौ ॥ बुधेक्षितौ महावित्तं कुरुतस्तत्रगः शनिः
 ॥ ११ ॥ निःस्वतां कुरुते तत्र रविर्नित्यं यमेक्षितः ॥ महाधन-
 युतस्यातं शन्यदृष्टः करोत्यसौ ॥ १२ ॥ धनभावगताः सौम्याः
 कुर्वत्येव धनं बहु ॥ बुधदृष्टो गुरुस्तत्र निर्धनं कुरुते नरम् ॥ १३ ॥
 बुधश्चंद्रेक्षितस्तत्र सर्वस्वं हृति निश्चितम् ॥ क्रूरखेटादियोगेश्च
 दारिद्र्यं संभवेन्नुणाम् ॥ १४ ॥ ये ये ग्रहा धर्मपवुद्धिपाभ्यां युक्ता न
 दृष्टा बहुदुःखदास्ते ॥ रंघ्रे चरादिव्ययपर्युतास्ते व्ययप्रदा मारकना-
 यकेन ॥ १५ ॥ प्रोक्तयोगे यदा भावे दरिद्रा जायते ध्रुवम् ॥ शुभस्था-
 नगताः पापाः पापस्थाने गताः शुभाः ॥ १६ ॥ धनार्तिर्जायते बालो
 भोजनेन प्रपीडितः ॥ कदापि लभतेन्न च वस्त्रार्थं चिंतयान्वितः
 ॥ १७ ॥ कारकाद्वा विलग्नद्वा रंघ्रे रिष्फे द्विजोत्तम ॥ लग्नकारक-
 योर्दृष्ट्या दरिद्रार्तियुतो नरः ॥ १८ ॥ लग्नद्वा कारकाद्वापि द्वादशे
 यस्य वै द्विजः ॥ लग्नकारकयोर्दृष्ट्या व्ययशीलो भवेन्नरः ॥ १९ ॥
 लग्नेशो वीक्षते लग्नं कारकेशोपि कारकम् ॥ प्राबल्यव्ययशीलोऽपि
 जायते द्विजसत्तम ॥ २० ॥

अथ बंधनयोगमाह ।

पश्चाद्विग्नकारकाद्वा यदा वा वित्तद्वादशे ॥ पंचमे नवमे वा-

(१९८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

पि तथा षष्ठेऽपि द्वादशे ॥ २१ ॥ तृतीयैकादशे विप्र चतुर्थे दश-
मे पिवा ॥ ग्रहसाम्ये तथा विप्र एकमेकं द्वयं द्वयम् ॥ २२ ॥ तथा
त्रयं त्रयं तिष्ठेदितिरीत्या नभश्चराः ॥ वित्ते द्वौ द्वादशे द्वौ च तथा
स्याच्च त्रये त्रयम् ॥ २३ ॥ इति क्रमेण साम्येन बंधकारक
उच्यते ॥ शृंखलाबंधयोगोऽपि जायते द्विजसत्तम ॥ २४ ॥ रा-
शीनां राशिनाथानां शुभसंबंधके द्विजः ॥ तदा निरोधः संजात-
स्तनुपीडा विधीयते ॥ २५ ॥ द्वादशे द्वितये वापि त्रिकोणे रिष्क-
षष्ठगे ॥ लाभे त्रये व्योमनुर्थे पापा वै बंधकारकाः ॥ २६ ॥ तथा
तत्तद्देशानां च संबंधं खलखेटतः ॥ प्रहारशृंखलाद्विप्र बंधयोगो
न संशयः ॥ २७ ॥ भार्गवात्कारकाद्वापि लग्नारूढपदाद्विजः ॥
त्रिकोणस्थे यदा राहुः सूर्यदृष्टेऽपि नेत्ररूढः ॥ २८ ॥ इति श्रीबृह-
त्पाराशरहोरापूर्वखण्डसारांशे दरिद्रयोगकथनं नामैकत्रिंशोऽ-
ध्यायः ॥ ३१ ॥

अथ पूर्वजन्मवर्णनाध्यायः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण पूर्वपापस्य निश्चयम् ॥ नवांशा मेषमा-
रभ्य मेषादौ हि क्रमाद्देत ॥ १ ॥ निशाकरनवांशाधिपापं नि-
श्चित्य सर्वशः ॥ २ ॥ मेषे मेषनवांशकेषु च क्रमान्मेषस्य भूया-
द्वध उक्षायामपराधकं च सुधियो निश्चित्य गोसंज्ञकम् ॥ द्वे
चांशवधस्तथा सुनियतं गर्भेण युक्तो वदेत्कर्के सर्पवधस्तथा सु-
नियतं सिंहे चतुष्पाद्वधः ॥ ३ ॥ वन्यानां मृगजातीनां वधो दा-
वानलेन हि ॥ सिंहे निश्चित्य मतिमान्वदेच्चांशोपरि द्विजः ॥ ४ ॥
कन्यायां च वदेद्विद्वान्पापं स्त्रीत्यागजं मुने ॥ धनस्याहरणं व्या-
जात्तुलायां च वदेद्बुधः ॥ ५ ॥ वृश्चिके ग्रामचटके वधं चैवांडज-
स्य हि ॥ मित्रद्रोहकृते ब्रूयाद्विन्विन्यथ विशंकितः ॥ ६ ॥ फला-

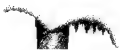
नां वृक्षजातीनां मकरे चौर्यछेदनम् ॥ कुम्भे चैवानुसृतं वाच्यं
विप्र विपश्चितः ॥ ७ ॥ ब्रूयाद्विप्रवर्धं माने पूर्वाह्णे तु विपश्चितः ॥
उत्तराह्णे धनादानं तद्वर्धं परिकल्पितम् ॥ ८ ॥ एकांशे चैकजन्म
स्याद्वयंशे चैव द्विजन्मनोः ॥ त्र्यंशे चैव त्रिजन्म स्याच्छेषे जन्म
चतुष्टयम् ॥ ९ ॥ एवं सर्वत्र निश्चित्य लग्ने चैवेह जन्मनि ॥ क-
र्काद्या विप्र जन्माद्यं वदेत्सर्वत्र निश्चयम् ॥ १० ॥ अन्यथा जार-
जो भूयाल्लग्नैन्दुं नेक्षते गुरुः ॥ एवं चाष्टोत्तरशतं नवांशाः परि-
कीर्तिताः ॥ ११ ॥ क्षत्रिये क्षत्रियादीनां वैश्ये चैव विशादिकान् ॥
शूद्रे शूद्रादिकान्वाच्यं विप्रे वै ब्राह्मणादिकान् ॥ १२ ॥ परे ज-
न्मनि जन्म स्याद्बुद्ध्या चैवेहकं वदेत् ॥ तदीशे स्वाच्चतां प्राप्ते
मृते स्वर्गे गतो भवेत् ॥ १३ ॥ तदीशे नीचतां प्राप्ते नरकादा-
गत्य जज्ञिवान् ॥ यमत्वे च समाल्लोकान्मित्रे तीर्थे तनुं त्यजेत् ॥
॥ १४ ॥ तदीशे वारिवेश्मस्थे मृतः प्रेतत्वमाप्नुयात् ॥ तस्मादा-
गत्य यज्ञोसौ पापं पुण्यं भुनक्ति हि ॥ १५ ॥ तदीशे पापसंयुक्ते
नीचे वापि स्थिते सति ॥ वृजिनं तामसं पूर्वं कृतं तामसनिश्चि-
तम् ॥ १६ ॥ कुजकेतुसमायुक्ते समस्थे राजसं वदेत् ॥ शुभेष्यु-
च्चस्थिते वाच्यं सात्त्विकं वृजिनं बुधैः ॥ १७ ॥ अनेनैव प्रकारेण
लग्ने निश्चित्य बुद्धिमान् ॥ इह जन्मनि संयोज्यं क्रूरसाम्यं सम-
त्वकम् ॥ १८ ॥ सर्वस्य मानवस्यापि नक्षत्रत्रयमोरितम् ॥ ज-
न्मनक्षत्रमेकं तु द्वितीयमनु जन्म च ॥ १९ ॥ त्रिजन्म च तृतीयं
स्याद्वातृव्यं मुनिसत्तम ॥ २० ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वख-
ण्डसारांशे पूर्वजन्मवर्णनं नाम द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥

सुजन्मोवाच ।

आजन्ममृत्युपर्यन्तं जगतः सुखदुःखकम् ॥ ब्रूहि मे कृपया
सौम्य विवाहादि सुतादिकम् ॥ १ ॥

लोमश उवाच ।

सूर्यागारागुर्मंदानामंशान्संयोज्य संस्कृतः ॥ तदायुः शरदा-
 दस्य भागं कृत्वा वदेत्फलम् ॥ २ ॥ तद्भागे दुर्बलं वाच्यं द्यूनास्ते
 पीडनं क्वचित् ॥ वेदोनास्ते सुखं किञ्चित्पदूनास्ते स्त्रिया भयम् ॥
 ॥ ३ ॥ दशोनास्ते हृदि पीडा भूपोनास्ते हि भेषजम् ॥ विंशोनास्ते
 स्फुटतनुं तत्त्वोनास्ते श्रुतौ व्यथा ॥ ४ ॥ त्रिंशोनास्ते शीतलादीन्
 द्विवेदोनास्ते भयं मृतेः ॥ पंचाशन्न्यूनकेनास्ते वारिभीतिर्निगद्यते ॥
 ॥ ५ ॥ षष्ट्यनास्ते हतं चौरैर्वह्निं सप्ततिन्यूनहत् ॥ खाष्टोनास्तेऽल्प-
 घातादि नवतिन्यूनान्तेकेषु च ॥ ६ ॥ शतोनास्ते सुतोत्पत्तिं व्याधि-
 मष्टोत्तरोनके ॥ षोडशोत्तरशतेनास्ते विवाहं परिकल्पितम् ॥ ७ ॥
 विंशाधिकशतेनास्ते पक्षद्वयंते मृतिर्भवेत् ॥ एवं भागप्रभेदेन जी-
 वानां सुखदुःखकम् ॥ ८ ॥ न्यूनांकौ भाग्यन्यूनान्ते शुभाशुभफलं
 दिशेत् ॥ तेषां योगो द्विभक्ते वा द्वौ बाणप्रयुतौ दलौ ॥ ९ ॥ पू-
 र्वोत्तरौ हि भवतः समाऽसमसुखासुखौ ॥ त्रिभागे तत्रिभागे वा
 घातादल्पान्त्रणान्वदेत् ॥ १० ॥ विस्फोटकं तत्रिभागे कल्प्यास्तु-
 ल्याः समीक्षते ॥ तुर्यांशे तच्चतुर्थांशे मरणं मातृकादयः ॥ ११ ॥
 घनांशे वित्तहरणं सहजांशे तनोर्मृतिः ॥ मातृमृत्युः सुखांशे तु
 सुतांशे सुतमृत्युदः ॥ १२ ॥ रिपुभागे रिपोर्मृत्युर्जायांशे स्वस्त्रि-
 यो मृतिः ॥ रंध्रांशे ऋणदो मृत्युर्भाग्यांशे च प्रभोर्मृतिः ॥ १३ ॥
 कर्मांशे पितरं हन्ति लाभांशे नष्टजीविकाम् ॥ व्ययांशे पशुवा-
 हादि मृत्युः स्यान्नियतं द्विज ॥ १४ ॥ लग्नांशे मृत्युर्मित्रस्य गु-
 रूणां सहचारिणाम् ॥ पंचमांशे प्राप्तिकरस्तत्पंचांशे धनं लभेत्
 ॥ १५ ॥ षष्ठांशो दुःखदस्तस्य तत्षष्ठांशश्च वा दिशेत् ॥ सप्तां-
 शे तद्वशांशे वा घाता वाच्याः शिलादयः ॥ १६ ॥ लग्ने वित्ते

शिलाघातो जलघातस्त्रितुर्ययोः ॥ पुत्रे षष्ठे वृक्षघातो मन्दे मृत्यौ चतुष्पदात् ॥ १७ ॥ धर्मे कर्मे कर्कघातोर्व्यये लाभे सरीसृपात् ॥ एवं स्थितिः स्याद्गृहाणां सप्तांशकफलं वदेत् ॥ १८ ॥ आशांशे पुण्यदानादिं रुद्रांशे समदुःखकम् ॥ अष्टमांशे मित्रयोगो नवमांशे गुरुं वदेत् ॥ १९ ॥ अर्कांशेतिव्ययं वाच्यं विश्वांशे १३ मानहानिदः ॥ शक्रांशे १४ कलहं वाच्यं तिथ्यंशे १५ चौरकान्वदेत् ॥ २० ॥ भूपांशे १६ परजायादिसंगावासिर्निगद्यते ॥ अत्यष्ट्यंशे १७ हि नोद्वेगो धृत्यंशे १८ शुचमादिशेत् ॥ २१ ॥ अतिधृत्यं १९ शके यात्रा विंशांशे बन्धनादिकान् ॥ अर्को व्यवहितो यत्र तत्रैव पितृजं सुखम् ॥ २२ ॥ यत्र चंद्रः स्थितस्तत्र विवाहं परिकल्पितम् ॥ आतृयोगो भवेत्तत्र यत्रांगारकसंस्थितिः ॥ २३ ॥ स्वसायोगो हि यत्र ज्ञो यत्र वाचस्पतिः स्थितः ॥ तत्र पुत्रो यत्र शुक्रस्तत्र कन्या प्रकीर्तिता ॥ २४ ॥ यत्र मंदः स्थितस्तत्र मातृजं सुखमादिशेत् ॥ एवं ग्रहानुसारेण सुखादि परिचिंतयेत् ॥ २५ ॥ लग्नाधीशमदाधीशौ भागादिवेद ४ संगुणौ ॥ कृत्वा तदंतरमिते वर्षे वाच्यं विवाहकम् ॥ २६ ॥ तत्पौ यत्र स्थितौ भावयोगे चांतरके तथा ॥ राशिं विवाहद्विगुणौ तद्वर्षे वा विवाहकम् ॥ २७ ॥ तत्पत्योरंतरं कार्यं राशिभागादिकान्हरेत् ॥ लब्धांकतुल्यमुद्गाहमेषांके वा विनिर्दिशेत् ॥ २८ ॥ एवं सुतक्षलाभाभ्यां पुत्रकन्ये विचिंतयेत् ॥ तथैव भ्रातृभागाभ्यां भ्रातृभगिनीं विचिंतयेत् ॥ २९ ॥ व्ययलाभांतरं कार्यं तत्पत्योरपि चांतरम् ॥ भावांतरं व्ययं ज्ञेयं लाभं स्वाम्यंतरक्रमात् ॥ ३० ॥ सूर्येन्द्वारज्ञेयशुक्रमंदानां भृगुवादयः ॥ तत्तत्संस्थितभावानां राशिभागादिका युतिः ॥ ३१ ॥ तद्योगे द्वादशे तष्टे जन्ममाप्ते

(२०२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

मृतिं वदेत् ॥ त्रिंशद्दुष्यं दिनं ज्ञेयमेवं नाडीपलादिकम् ॥ ३२ ॥ लग्नचंद्रांतरं कार्यं तत्कला तत्पलादिकम् ॥ जन्मकाले विहीने तु जलप्रसव उच्यते ॥ ३३ ॥ सूर्यचंद्रांतरं कार्यं तनयुक्तं तथोत्तरम् ॥ तत्तत्प्रमितिके वर्षे लाभं वै पुष्कलं वदेत् ॥ ३४ ॥ राशिलग्नपयोर्योगे मृत्युयुक्ते विनिंदिते ॥ ऋणं वा ऋणमुक्तं वा भवेद्वै चंद्रयोगके ॥ ३५ ॥ सूर्येन्दुलग्नसंयोगे राशीशस्पष्टसंयुते ॥ तद्वर्षे महती पीडा हीने सौख्यं न संशयः ॥ ३६ ॥ सुतभाग्यांतरं कार्यं तद्वर्षे शीतलादिकम् ॥ लग्नस्वांतरसंयोगे पितुर्मृत्युर्न संशयः ॥ ३७ ॥ राशीशकर्मसंयोगे तदा कर्मोदयं वदेत् ॥ धनव्ययसमायोगे तद्वर्षे व्ययनिश्चयः ॥ ३८ ॥ मदनान्तरभावेषु सर्वत्रैवं विलक्षयेत् ॥ भाग्यादिमृत्युपर्यंतं ग्रहाणां फलमुच्यते ॥ ३९ ॥ यत्त्वया खलु मे पृष्टं तदिदं कथितं मया ॥ यस्मै कस्मै न दातव्यं स्ववाक्यपरिसिद्धये ॥ ४० ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखण्डसारांशे जीवानां सुखदुःखवर्णनं नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ३३
मैत्रेय उवाच ।

आदित्यादिग्रहाणां च ह्यवस्था च पृथक्पृथक् ॥ भेदाः कतिविधाः संति कथय त्वं कृपानिधे ॥ १ ॥

पराशर उवाच ।

भास्करादिग्रहाणां च ह्यवस्था विविधापि च ॥ घनवत्यामितावस्थासारभूतं वदाम्यहम् ॥ २ ॥

अथ जाग्रताद्यवस्थामाह ।

त्र्यंशादंशं त्रिभागं च कल्पयित्वा पृथक् पृथक् ॥ विषमादिक्रमेणैव समे वै विपरीतकम् ॥ ३ ॥ विज्ञाय प्रथमं पुंसां जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिकाः ॥ विशेषतः परीक्षा स्याज्जागरः कार्यसाधक-

॥ ४ ॥ स्वप्नाऽवस्थामध्यफल उपदेष्टा गुरुर्यदि ॥ निष्फला चर-
भावस्था ज्ञातव्या मुनिसत्तम ॥ ५ ॥

अथ दीप्ताद्यवस्थामाह ।

दीप्तः स्वस्थः प्रमुदितः शांतो दीनोतिदुःखितः ॥ विक-
लश्च खलः कोपी नवधा खेचरो भवेत् ॥ ६ ॥ उच्चस्थः खेचरो
दीप्तः स्वस्थः स्वोच्चातिमित्रभे ॥ मुदितो मित्रभे शांतः समभे
दीन उच्यते ॥ ७ ॥ शत्रुभे दुःखितोतीव विकलः पापसंयुते ॥
खलः खलग्रहे ज्ञेयः कोपी स्यादर्कसंयुतः ॥ ८ ॥ पाके प्रदी-
प्तस्य घराधिपत्यमुत्साहशौर्यं धनवाहने च ॥ स्त्रीपुत्रलाभं शुभ-
बंधुपूज्यं क्षितीश्वरान्मानमुपैति विद्याम् ॥ ९ ॥ स्वस्थस्य खेटस्य
दशाविपाके स्वस्थो नृपाञ्जल्यधनादिसौख्यम् ॥ विद्यां यशः प्री-
तिमहत्त्वमाराहारार्थभूम्यादिजधर्ममेति ॥ १० ॥ मुदान्वितस्यापि
दशाविपाके वस्त्रादिकं गंधसुतीर्थवैर्यम् ॥ पुराणधर्मश्रवणादि-
लाभं वस्त्रादियानांबरभूषणाप्तिम् ॥ ११ ॥ दशाविपाके सुखधर्म-
मेति शांतस्य भूपुत्रकलत्रयानम् ॥ विद्याविनोदान्वितधर्मशास्त्रं
बह्वर्थदेशाधिपपूज्यतां च ॥ १२ ॥ स्थानच्युतिर्बंधुविरोधता च
दीनस्य खेटस्य दशाविपाके ॥ जीवत्यसौ कुत्सितहीनवृत्त्या
त्यक्तो जनैरोगनिपीडितः स्यात् ॥ १३ ॥ दुःखार्दितस्यापि दशा-
विपाके नानाविधं दुःखमुपैति नित्यम् ॥ विदेशगो बंधुजनैर्विही-
नश्चोराभिभूयैर्भयमातनोति ॥ १४ ॥ वैकल्यखेटस्य दशाविपाके
वैकल्यमायाति मनोविकारम् ॥ मित्रादिकानां मरणं विशेषा-
स्त्रीपुत्रयानांबरचोरपीडाम् ॥ १५ ॥ दशाविपाके कल्हं वियोगं
खलस्य खेटस्य पितुर्वियोगम् ॥ शत्रोर्जनानां धनभूमिनाशमु-
पैति नित्यं स्वजनैश्च निंदाम् ॥ १६ ॥ कोपान्वितस्यापि दशा-

(२०४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

विषाके पापाः समायांति बहुप्रकारैः ॥ विद्याधनस्त्रीसुतबंधुनाशं
पुत्रादिरुच्छं त्वथ नेत्ररोगम् ॥ १७ ॥

अथ बालाद्यवस्थाफलमाह ।

३ बालो रसांशैरसमे प्रदिष्टस्ततः कुमारो हि युवाथ वृद्धः ॥ मृ-
तः क्रमादुत्क्रमतः समक्षं बालाद्यवस्था कथिता ग्रहाणाम् ॥ १८ ॥
फलं तु किञ्चिद्वितनोति बालश्चाद्धं कुमारो यतते न पुंसाम् ॥ यु-
वा समग्रं स्वचरोऽथ वृद्धः फलं च दुष्टं मरणं मृताख्यम् ॥ १९ ॥

अथ प्रवासाद्यवस्थाफलमाह ।

प्रवासनष्टा च मृता जया हास्या रतिर्मुदा ॥ सुप्ता भुक्ता ज्वरा
कंपा सुस्थितिर्नामसन्निभा ॥ २० ॥ षष्टिघ्नं गतमं भुक्तघटीयुक्तं
युगाहतम् ॥ शराब्धिहृल्लब्धतोऽर्काच्छेषावस्थाद्विजोत्तम ॥ २१ ॥

अस्यार्थः ।

षष्टिघ्नमिति तत्राधिनीमारम्य गतमानि षष्ट्या गुण्यानि वर्तमाननक्ष-
त्रभुक्तघटीयुक्तानि कार्याणि तानि पुनर्युगैश्चतुर्भिर्ग्राहतानि शराब्धिहृत पं-
चचत्वारिंशता भाज्यानि यल्लब्धभागमागतावस्थास्ताः शेषं वर्तमानावस्था-
याः त्रत लब्धांकस्यापि द्वादशाधिक्ये द्वादशभिर्मार्गैः प्रवासाद्यवस्था ज्ञेयाः ॥

प्रवासः प्रवासोपगो जन्मकालेऽर्थनाशस्तु नष्टोपगो मृत्युभी-
तिः ॥ मृतावस्थिते स्याज्जयायां जयस्तु विलासस्तु हास्योपगो का-
मिनीभिः ॥ २२ ॥ रतौ स्याद्रतिः क्रीडिता सौख्यदात्री प्रसुप्ता-
पि निद्रां कलिं देहपीडाम् ॥ भयं तापहानिः सुखं स्यात्तु भुक्ता
ज्वरा कंपिता सुस्थिता मुक्रमेण ॥ २३ ॥

अथ लज्जिताद्यवस्थामाह ।

लज्जितो गर्वितश्चैव क्षुधितस्तृषितरतथा ॥ मुदितः क्षोभित-
श्चैव ग्रहभावाः प्रकीर्तिताः ॥ २४ ॥ पुत्रगोहगतः खेटो राहुकेतुयु-

तो भवेत् ॥ रविमन्दकुर्जैर्युक्तो लज्जितो ग्रह एव च ॥ २५ ॥ तुंग-
स्थानगतो वापि त्रिकोणपि भवेत्पुनः ॥ गर्वितः सोऽपि गदितो
निर्विशङ्कं द्विजोत्तम ॥ २६ ॥ शत्रुगेही शत्रुयुक्तो रिपुदृष्टो भवेद्य-
दि ॥ क्षुधितः स च विज्ञेयः शनियुक्तो यथा तथा ॥ २७ ॥ जलरा-
शौ स्थितः खेटः शत्रुणा चावलोकितः ॥ शुभग्रहा न पश्यन्ति वृषि-
तः स उदाहृतः ॥ २८ ॥ मित्रगेही मित्रयुक्तो मित्रेण चावलोकितः ॥
गुरुणा सहितो यश्च मुदितः स प्रकीर्तितः ॥ २९ ॥ रविणा स-
हितो यश्च पापाः पश्यन्ति सर्वथा ॥ क्षोभितं तं विजानीयाच्छ-
त्रुणा यदि वीक्षितः ॥ ३० ॥ येषु येषु च भावेषु ग्रहास्तिष्ठति
सर्वथा ॥ क्षुधितः क्षोभितो वापि स नरो दुःखभाजनः ॥ ३१ ॥
एवं क्रमेण बोद्धव्यं सर्वभावेषु पण्डितैः ॥ बलाबलविचारेण वक्त-
व्यः फलनिर्णयः ॥ ३२ ॥ अन्योन्यं च मुदा युक्तं फलं मिश्रं व-
देत्पुनः ॥ बलहीने तदा हानिः सबले च महाफलम् ॥ ३३ ॥ क-
र्मस्थाने स्थितो यस्य लज्जितस्तृषितस्तथा ॥ क्षुधितः क्षोभितो
वापि स नरो दुःखभाजनः ॥ ३४ ॥ सुतस्थाने भवेद्यस्य लज्जि-
तो ग्रह एव च ॥ सुतनाशो भवेत्तस्य एकस्तिष्ठति सर्वदा ॥ ३५ ॥
क्षोभितस्तृषितश्चैव सप्तमे यस्य वा भवेत् ॥ म्रियते तस्य नारी
च सत्यमाहुर्द्विजोत्तम ॥ ३६ ॥ नवालयारामसुखं नृपत्वं कल-
पदृत्वं विदधाति पुंसाम् ॥ सदार्थलाभं व्यवहारवृद्धिं फलं विशे-
षादिह गर्वितस्य ॥ ३७ ॥ भवति मुदितयोगे वासशालाविशा-
ला विमलवसनभूषाभूमियोषासु सौख्यम् ॥ स्वजनजनविलासो
भूमिपागारवासो रिवुनिबहविनाशो बुद्धिविद्याविकाशः ॥ ३८ ॥
दिशति लज्जितभाववशाद्रतिर्विगतराममतिर्विमतिक्षयम् ॥ सुत-
गदागमनं गमनं वृथा कलिकथाभिरुचिं न रुचिं शुभे ॥ ३९ ॥

(२०६)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

संक्षोभितस्यापि फलं विशेषाद्विरद्रजातं कुमतिं च कष्टम् ॥ क-
रोति वित्तक्षयमग्निबाधां धनाग्निबाधामवनीशकोपात् ॥ ४० ॥
क्षुधितग्रहवशाद्धै शोकमोहादितापः परिजनपरितापादाधिभीत्या
कृशत्वम् ॥ कलिरपिरिपुलोकैरर्थबाधानराणामखिलबलनिरोधो
बुद्धिरोधो विषादात् ॥ ४१ ॥ तृषितखगभवे स्यादंगनासंगम-
ध्ये भवति गदविकारो दुष्टकार्याधिकारः ॥ निजजनपरिवादादर्थ-
हानिः कृशत्वं खलकृतपरितापो मानहानिः सदैव ॥ ४२ ॥

अथ शयनाद्यवस्थामाह ।

शयनं चोपवेशं च नेत्रपाणिप्रकाशनम् ॥ गमनागमनं चाथ
सभायां वसतिस्तथा ॥ ४३ ॥ आगमो भोजनं चैव नृत्यं लिप्सा
च कौतुकम् ॥ निद्रा ग्रहाणां चेष्टा च कथयामि तवाग्रतः ॥ ४४ ॥
यस्मिन्नक्षे भवेत्खेटस्तेनतं परिपूरयेत् ॥ पुनरंशेन संपूर्य स्वनक्षत्रं
नियोजयेत् ॥ ४५ ॥ यातदंडं तथालग्नमेकीकृत्य सदा बुधः ॥
रविणा हरते भागं शेषं कार्यं नियोजयेत् ॥ ४६ ॥ नाक्षत्रिकदशा-
क्रमेण पुनः पूरणमाचरेत् ॥ नामाक्षरेण संयुक्ते हर्तव्यं रविणा
ततः ॥ ४७ ॥ रवौ पंच तथा देयं चंद्रे दद्याद्द्वयं तथा ॥ कुजे द्वयं
च संयुक्तं बुधे त्रीणि नियोजयेत् ॥ ४८ ॥ गुरौ बाणाः प्रदेयाश्च
त्रयं दद्याच्च भार्गवे ॥ शनौ त्रयमथो देयं राहौ दद्याच्चतुष्टयम् ॥
॥ ४९ ॥ शेषं हतं च रामेण ग्रहाणां त्रिविधं भवेत् ॥ दृष्टिश्चेष्टा
विचेष्टा च कथयामि तवाग्रतः ॥ ५० ॥

अस्यार्थः ।

यस्मिन्नक्षेति । जन्मनि सूर्यादयो ग्रहा यस्मिन्नक्षत्रे तिष्ठति तन्नक्षत्रसंख्य-
या ग्रहसंख्यां गुणयेत् । पुनस्तद्वाशिष्ठुक्तांशसंख्यया गुणयेत् । पुनर्यातस्य
नक्षत्रस्य जन्मेष्टजन्मलग्नसंख्यां च योजयेत् । ततो द्वादशभिः शेषमिता अ-

पूर्वखण्डे ग्रहाद्यवस्थाफलक्यनाव्यायः ३४ (२०७)

इषेष्टा ज्ञातव्या । पुनर्लब्धसंख्यया लब्धसंख्यां गुणयेत् । नाक्षत्रावदशा-
मपूरणं नाम तन्मध्ये येन नाम्ना सुप्तो बुध्यति तस्याद्यक्षरवर्णस्वरसंख्यां सं-
योज्य द्वादशहते यल्लब्धं तत्पुनः पूर्वोक्तावस्था । तत्र यस्य ग्रहस्य पूर्वोक्तरी-
त्या क्रियते तस्य क्षेपकं योज्यं । त्रिभिर्दत्त्वा तच्छेषस्तेन दृष्ट्यवस्था ज्ञातव्या ॥

अत्रोदाहरणम् ।

अत्र मृगशीर्षे नक्षत्रे रविस्थसंख्या ५ रविसंख्यया १ गुणिताः ५ मिथुन-
द्वितीयांशके रविस्तेन द्विगुणिता जाता १० इष्टं ६ कृत्तिका जन्मभं ३ कर्क-
लग्ने ४ एषां योगेन युताः २३ रवि १२ तष्टाः शेषं ११ तेन शयनादिगणनया कौ-
तुकावस्थायां रविर्ज्ञेयः । अत्र शेषं ११ स्वरांकस्थानं यथात्र प्रसिद्धं नामाद्यक्ष-
रस्य शकारस्य इकाराद्यः पंक्तौ स्थित्या तत्स्वरसंख्यां द्वितीयं २ शेषं ११ शेषेण
११ गुणितं १२१ स्वरांक २ युतं १२३ रवि १२ तष्टं शेषं ३ सूर्यक्षेपकेन ५ युतं
८ त्रिभिस्तष्टं शेषं २ रवेश्चेष्टावस्था एवं चंद्रादीनामपि ज्ञेयम् ॥ ५० ॥

स्वरांश चक्रमिदम्					सूर्यादिक्षेपांकचक्रम्.									
१	२	३	४	५	स.	च.	म.	जु.	वृ.	शु.	श.	रा.	क.	
अ	इ	उ	ए	आ	५	२	२	३	५	३	३	४	४	
क	ख	ग	घ	च										
छ	ज	झ	ट	ठ										
ड	ढ	त	थ	द										
ध	न	प	फ	ब										
म	य	र	ल											
व	श	ष	स	ह										

दृष्टिभेदमाह ।

दृष्टौ स्वल्पफलं ज्ञेयं चेष्टायां विपुलं फलम् ॥
विचेष्टायां फलं नस्यादेवं दृष्टिफलं विदुः ॥ ५१ ॥
शुभाशुभं ग्रहाणां च समीक्ष्याथ बलबलम् ॥ तुं-
गस्थाने विशेषेण बलं ज्ञेयं यथा बुधैः ॥ ५२ ॥

अथ प्रत्येकद्वादशावस्थाफलमाह ।

मंदाम्बिरोगी बहुधा नराणां स्थूलत्वमग्रेरपि पित्तकोपः ॥ वृष-
गुदे शूलमुरःप्रदेशे यदोष्णभानौ शयनं प्रयाते ॥ ५३ ॥ दरिद्र-
ताभारविहारशाली विवादविद्याभिरतो नरः स्यात् ॥ कठोरचित्तः

(२०८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

खलु नष्टवित्तः सूर्यो यदा चेदुपवेशनस्थः ॥ ५४ ॥ नरः सदान-
दधरो विवेकी परोपकारी बलवित्तयुक्तः ॥ महासुखी राजकृपाभि-
मानी दिवाधिनाथो यदि नेत्रपाणौ ॥ ५५ ॥ उदारचित्तः परिपूर्ण-
वित्तः सभासु वक्ता बहुपुण्यकर्ता ॥ महाबली सुंदररूपशाली
प्रकाशने जन्मनि पद्मिनीशे ॥ ५६ ॥ प्रवासशाली किल दुःखमा-
ली सदा लसी धीधनवर्जितश्च ॥ भयातुरः कोपपरो विशेषाद्दिवा-
धिनाथे गमने मनुष्यः ॥ ५७ ॥ परदाररतो जनतारहितो बहु-
धागमने गमनाभिरुचिः ॥ कृपणः खलताकुशलो मलिनो दिव-
साधिपतौ मनुजः कुमतिः ॥ ५८ ॥ सभागते हिते नरः परोपका-
रतत्परः सदा रत्नपूरितो दिवाकरे गुणाकरः ॥ वसुंधरानवांबरा-
लयान्वितो महाबली विचित्रमित्रवत्सलः कृपाकलाधरः परः ॥
॥ ५९ ॥ क्षोभितो रिपुगणैः सदा नरश्चंचलः खलमतिः कृ-
शस्तथा ॥ धर्मकर्मरहितो मदोद्धतश्चागमे दिनपतौ यदा तदा ॥
॥ ६० ॥ सदांगसंधिवेदनापरांगनाधनक्षयो बलक्षयः पदे
पदे यदा तदा हि भोजने ॥ असत्यता शिरोव्यथा तथा वृ-
थान्नभोजनं रवावसत्कथारतिः कुमारगामिनी मतिः ॥ ६१ ॥
विज्ञलोकैः सदा मंडितः पंडितः काव्यविद्यानवद्यप्रलापान्वितः ॥
राज्यपूज्यो धरामंडले सर्वदा नृत्यलिप्सागते पद्मिनीनायके ॥
॥ ६२ ॥ सर्वदानंदधर्ता जनो ज्ञानवान्यज्ञकर्ता धरावीशसद्म-
स्थितः ॥ पद्मबंवावरातेर्भयं चाननः काव्यविद्याप्रलापी मुदा कौ-
तुके ॥ ६३ ॥ निद्राभरारक्तनिभे भवेतां निद्रागते लोचनपद्मयु-
ग्मोऽसौ विदेशे वसतिर्जनस्य कलत्रहानिः कतिवार्थनाशः ॥ ६४ ॥

अथ चंद्रफलम् ।

जनुःकाले क्षपानाथे शयनं चेदुपागते ॥ मानी शीतप्रधानी

च कामी वित्तविनाशकः ॥ ६५ ॥ रोगार्दितो मंदमतिर्विशेषाद्वि-
त्तेन हीनो मनुजः कठोरः ॥ अकार्यकारी परवित्तहारी क्षपाकरे
चेदुपवेशनस्थे ॥ ६६ ॥ नेत्रपाणौ क्षपानाथे महारोगी नरो भवेत् ॥
अनल्पजल्पको धूर्तः कुकर्मनिरतः सदा ॥ ६७ ॥ यदा राकानाथे
गतवति विकाशं च जनने विकाशः संसारे विमलगुणगणेश्वर-
निपात् ॥ नवाशामाला स्यात्कारितुरगलक्ष्म्यापरिवृता विभूषा या-
षाभिः सुखमनुदिनं तीर्थगमनम् ॥ ६८ ॥ सितेतरे पापरतो नि-
शाकरे विशेषतः क्रूरतरो नरो भवेत् ॥ सदाक्षिरोगैः परिपीड्य-
मानो वलक्षपक्षे गमने भयातुरः ॥ ६९ ॥ विधवागमनो मानी
पादरोगी नरो भवेत् ॥ गुप्तपापरतो दीनो मतितोषविवर्जितः ॥
॥ ७० ॥ सकलजनवदान्यो राजराजेन्द्रमान्यो रतिपतिसमकांतिः
शांतिकृत्कामिनीनाम् ॥ सपदि सदसि याते चारुर्विवेशशांके भ-
वति परमरीतिप्रीतिविज्ञो गुणज्ञः ॥ ७१ ॥ विधवागमनो मत्वा
वाचालो धर्मपूरितः ॥ कृष्णपक्षे द्विभार्यः स्याद्रोगी दुष्टतरो हठी
॥ ७२ ॥ भाजने जनुषि पूर्णचंद्रमा मानयानजनतासुखं नृणाम् ॥
आतनोति वनितासुतासुखं सर्वमेव न सितेतरे शुभम् ॥ ७३ ॥
नृत्यलिप्सागते चंद्रे सबले बलवान्नरः ॥ गीतज्ञो हि रसज्ञश्च
कृष्णे पापकरो भवेत् ॥ ७४ ॥ कौतुकभवनं गतवति चंद्रे भवति
नृपत्वं वा धनपत्वम् ॥ कामकलासु सदा कुशलत्वं वारवधूरतिर-
मणपटुत्वम् ॥ ७५ ॥ निद्रागते जन्मनि मानवानां कलाधरे जी-
वयुते महत्त्वम् ॥ यदांगनासंचितवित्तनाशः शिवालयं रौति वि-
चित्रमुच्चैः ॥ ७६ ॥

अथ कुजफलम् ।

शयने वसुधापुत्रे जंतुरंगेजनो भवेत् ॥ बहुना कंडुना युक्तो

दद्रुणा च विशेषतः ॥ ७७ ॥ बली सदापापरतो नरः स्यादसत्य-
वादी नितरां प्रगल्भः ॥ धनेन पूर्णो निजधर्महीनो धरासुतश्चे-
दुपवेशनस्थः ॥ ७८ ॥ यदा भूमिसुते लग्ने नेत्रपाणिमुपागते ॥
दरिद्रता सदा पुंसामन्यभे नगरेक्षता ॥ ७९ ॥ प्रकाशो गुण-
स्यापि वासः प्रकाशे धराधीशभर्तुः सदा मानवृद्धिः ॥ सुते भूसु-
ते पुत्रकांतावियोगो भवेद्राहुणा दारुणो वा निपातः ॥ ८० ॥ ग-
मनागमने कुरुतेऽनुदिनं व्रणजालभयं वनिताकलहः ॥ बहुदद्रुक
कण्डुभयं बहुधा वसुधातनयो वसुहानिकरः ॥ ८१ ॥ आगमने
गुणशाली मणिमाली करालकरवाली ॥ गजगंता रिपुहन्ता परि-
जनसंतापहारको भौमे ॥ ८२ ॥ तुंगे युद्धकलाकलापकुशलो धर्म-
ध्वजो वित्तपः कोणे भूमिसुते सभामुपगते विद्याविहीनः पुमान् ॥
अंतेऽपत्यकलत्रमित्ररहितः प्रोक्तैतरस्थानगे वश्यं राजसभावुधो
बहुधनी मानी च दानी जनः ॥ ८३ ॥ आगमे भवति भूमिजे
जनो धर्मकर्मरहितो गदातुरः ॥ कर्णमूलगुरुशूलरोगवानेव का-
तरमतिः कुसंगमी ॥ ८४ ॥ भोजने मिष्टभोजी च जनने सबले
कुजे ॥ नीचकर्मकरो नित्यं मनुजो मानवर्जितः ॥ ८५ ॥ नृत्य-
लिप्सागते भूसुते जन्मनामिंदिराराशिरायाति भूमीपतेः ॥ स्व-
र्णरत्नप्रवालैः सदामंडितो वासशाला नराणां भवेत्सदा ॥ ८६ ॥
कौतुकी भवति कौतुके कुजे मित्रपुत्रपरिपूरितो जनः ॥ उच्चगे नृ-
पतिगेहमंडितः पूजितो गुणवरैर्गुणाकरैः ॥ ८७ ॥ निद्रावस्थां
गते भौमे क्रोधी धीधनवर्जितः ॥ धूर्तो धर्मपरिब्रष्टो मनुष्यो
गदपीडितः ॥ ८८ ॥

अथ बुधफलम् ।

अध्यातुरो भवेदंगे खंजो गुंजानिभेक्षणः ॥ अन्यभे लंपटो

धूर्तो मनुजः शयने बुधे ॥ ८९ ॥ शशांकपुत्रे जनुरंगगेहे यदोप-
वेशे गुणराशिपूर्णः ॥ पापेक्षिते पापयुते दरिद्रो हिते शुभे विस-
सुखी मनुष्यः ॥ ९० ॥ विद्याविवेकरहितो हिततोषहीनो मानी
जनो भवति चंद्रसुतेऽक्षिपाणौ ॥ पुत्रालये सुतकलत्रसुखेनहीनः
कन्याप्रजो नृपतिगेहबुधो वरार्थः ॥ ९१ ॥ दाता दयालुः खलु
पुण्यकर्ता विकाशने चंद्रसुते मनुष्यः ॥ अनेकविद्यार्णवपारंगता
विवेकपूर्णः खलवर्गहन्ता ॥ ९२ ॥ गमनागमने भवतो गमने ब-
हुधा वसुधाधिपतेर्भवने ॥ भवनं च विचित्रमलं रमया विदि नुश्च
जनुः समये नितराम् ॥ ९३ ॥ सपदि विदजनानामुच्चगे जन्मकाले
सदसि धनसमृद्धिः सर्वदा पुण्यवृद्धिः ॥ धनपतिसमता वा भूप-
ता मंत्रिता वा हरिहरपदभक्तिः सात्विकी मुक्तिलब्धिः ॥ ९४ ॥
आगमे जनुषि जन्मिनां यदा चंद्रजे भवति हीनसेवया ॥ अर्थ-
सिद्धिरपि पुत्रयुग्मता बालिका भवति मानदायिका ॥ ९५ ॥ भो-
जने चंद्रजे जन्मकाले यदा जन्मिनामर्थहानिः सदा वादतः ॥
राजभीत्या क्लृप्तं चलत्वं मतेरंगसंगो न जाया न मायासुखम् ॥
॥ ९६ ॥ नृत्यलिप्सागते चंद्रजे मानवो मानयानप्रवालव्रजैः सं-
युतः ॥ मित्रपुत्रप्रतापैः सभापंडितः पापभे वारवामारते लम्प-
टः ॥ ९७ ॥ कौतुके चंद्रजे जन्मकाले नृणामंगभे गीतविद्याजनव-
द्या भवेत् ॥ सप्तमे नैधने वारवध्वा रतिः पुण्यभे पुण्ययुक्ता मतिः
सद्गतिः ॥ ९८ ॥ निद्राश्रिते चंद्रसुते न निद्रासुखं सदा व्याधि-
समाधियोगः ॥ सहोत्थवैकल्यमनल्पतापो निजेन वादो धन-
माननाशः ॥ ९९ ॥

अथ गुरुफलमाह ।

वचसामधिपे तु जनुःसमये शयने बलवानपि हीनरवः ॥

अतिगौरतनुः खलु दीर्घहनुः सुतरामरिभीतियुतो मनुजः ॥१००॥
 उपवेशं गतवति यदि जीवे वाचालो बहुगवंपरीतः ॥ क्षोणीप-
 तिरिपुजनपरितप्तः पदजंघास्यकरव्रणयुक्तः ॥ १०१ ॥ नेत्रपाणिं
 गते देवराजार्चिते रोगयुक्तो वियुक्तो वरार्थश्रिया ॥ गीतनृत्यप्रि-
 यः कामुकः सर्वदा गौरवर्णो विवर्णोद्भवः प्रीतियुक् ॥१०२॥ गु-
 णानामानंदं विमलसुखकंदं वितनुते सदा तेजःपुंजं व्रजपतिनि-
 कुंजं प्रतिगमम् ॥ प्रकाशं चेदुच्चे द्रुतमुपगतो वासवगुरुर्गुरुत्वं
 लोकानां धनपतिसमत्वं तनुमृताम् ॥१०३॥ साहसी भवति मा-
 नवः सदा मित्रवर्गसुखपूरितो मुदा ॥ पंडितो विविधवित्तमंडितो
 वेदविद्यदि गुरोर्गमं गते ॥ १०४ ॥ आयमनेजनता वरजाया
 यस्य जनुःसमये हरिमाया ॥ मुंचति नालमिहालयमद्धा देव-
 गुरोर्परितः परिवद्धा ॥ १०५ ॥ सुरगुरुसमवक्ता शुभ्रमुक्ताफ-
 लाढ्यः सदसि सपदि पूर्णो वित्तमाणिक्ययानैः ॥ गजतुरगरथा-
 द्यो देवतार्थाशपूज्यो जनुषि विविधविद्यागर्वितो मानवः स्यात् ॥
 ॥ १०६ ॥ नानावाहनमानयानपटलीसौख्यं गुरावागमे भृत्या-
 पत्यकलत्रमित्रजसुखं विद्याजनवद्या भवेत् ॥ क्षोणीपालसमानता-
 नवरतं चार्तावहद्या मतिः काव्यानंदरतिः सदा हितगतिः सर्वत्र
 मानोन्नतिः ॥ १०७ ॥ भोजने भवति देवगुरो यस्य तस्य सततं
 सुभोजनम् ॥ नैव मुंचति रमालयं तदा वाजिवारणरथैश्च मंडितम्
 ॥ १०८ ॥ नृत्यलिप्सागते राजमानी धनी देवतार्थाशबंधः सदा
 धर्मवित् ॥ तंत्रविज्ञो बुधैर्मंडितः पंडितः शब्दविद्यानवद्यो हि स-
 द्योजनः ॥ १०९ ॥ कुतूहली सकौतुके महाधनी जनः सदा नि-
 जान्वये च भास्करः कृपाकलाधरः सुखी ॥ निलिंपराजपूजिते सु-
 तेन मूनयेन वा युतो महाबली धराधिपे च सद्मपंडितः ॥११०॥

गुरौ निद्रागते यस्य मूर्खता सर्वकर्मणि ॥ दरिद्रतापरिक्रान्तं भ-
वनं पुण्यवर्जितम् ॥ १११ ॥

अथ भृगुफलमाह ।

जनो बलीयानपि दंतरोगी भृगौ महारोषसमन्वितः स्यात् ॥
धनेन हीनः शयनं प्रयाते वरांगनासंगमलंपटश्च ॥ ११२ ॥ य-
दि भवेदुशना उपवेशने नवमणिव्रजकांचनभूषणैः ॥ सुखमज-
स्वमरिक्षय आदरादवनिपादपि मानसमुन्नतिः ॥ ११३ ॥ नेत्र-
पाणिं गते लग्नगेहे कवौ सप्तमे मानभे यस्य तस्य ध्रुवम् ॥ नेत्र-
पाते निपातो धनानामलं चान्यभे वासशाला विशाला भवेत् ॥
॥ ११४ ॥ स्वालये तुंगभे मित्रभे भार्गवे तुंगमातंगलीलाकला-
पी जनः ॥ भूपतेस्तुल्य एव प्रकाशं गते काव्यविद्याकलाकौतुकी
गीतविता ॥ ११५ ॥ गमने जनने शुक्रे तस्य माता न जीवति ॥ आ-
धियोगो वियोगश्च जनानामरिभीतिः ॥ ११६ ॥ आगमनं भृगुपुत्रे
गतवति वित्तेश्वरो मनुजः ॥ सत्तीर्थभ्रमशाली नित्योत्साही क-
रांघ्रिरोगी च ॥ ११७ ॥ अनायासेनालं सपदि महसा याति स-
हसा प्रगल्भत्वं राज्ञः सदसि गुणविज्ञः किल कवौ ॥ सभायामा-
याते रिपुनिवहहन्ता धनपतेः समत्वं वा दाता बलतुरगगंता न-
रवरः ॥ ११८ ॥ आगमे भार्गवेनागमो जन्मिनामर्थराशेरराते-
रतीव क्षतिः ॥ पुत्रपातो निपातो जनानामपि व्याधिभीतिः प्रि-
याभोगहानिर्भवेत् ॥ ११९ ॥ क्षुधातुरो व्याधिनिपीडितः स्याद-
नेकधारातिभयार्दितश्च ॥ कवौ यदा भोजनगे युवत्या महाधनी
पंडितमंडितश्च ॥ १२० ॥ काव्यविद्यानवद्या च हृद्या मतिः सर्व-
दा नृत्यलिप्सा गते भार्गवे ॥ शंखवीणामृदंगादिगानभ्वनिघात-
नेपुण्यमेतस्य वित्तोन्नतिः ॥ १२१ ॥ कौतुकभवनं गतवति शुक्रे

शक्रे शत्वं सदसि महत्त्वम् ॥ हृद्या विद्या भवति च पुंसः पद्मा नि-
वसति सद्मादरतः ॥ १२२ ॥ परसेवारतो नित्यं निद्रामुपगते
कवौ ॥ परनिंदापरो वीरो वाचालो भ्रमते महीम् ॥ १२३ ॥

अथ शनिफलम् ।

क्षुत्पिपासापरिकांतो विश्रांतः शयने शनौ ॥ वयसः प्रथमे
रोगी ततो भाग्यवतां वरः ॥ १२४ ॥ भानोः सुते चेदुपवेशन-
स्थे करालकारातिजनानुत्तप्तः ॥ अपायशाली खलु दद्रुमाली
नरोऽभिमानी नृपदंडयुक्तः ॥ १२५ ॥ नयनपाणिगते रविर्नंदने
परमया रमयारमया युतः ॥ नृपतितो हिततो मतितोषकृद्बहुकला-
कलितो विमलोत्कृष्टः ॥ १२६ ॥ नानागुणग्रामधनाधिशाली सदा
नरो बुद्धिविनोदमाली ॥ प्रकाशने भानुसुते सुभानुः कृपानुरक्तो
हरपादभक्तः ॥ १२७ ॥ महाधनी नन्दननंदितः स्यादपायकारी
रिपुभूमिहारी ॥ गमे शनौ पंडितराजभावं धरापतेरायतने प्र-
याति ॥ १२८ ॥ आगमने पदगदभययुक्तः पुत्रकलत्रसुखेन वि-
मुक्तः ॥ भानुसुते भ्रमते भुवि नित्यं दीनमना विजनाश्रयभावम्
॥ १२९ ॥ रत्नावलीकांचनमौक्तिकानां वातेन नित्यं व्रजति प्र-
मोदम् ॥ सभागते भानुसुते नितांतं नयेन पूर्णो मनुजो महौजाः
॥ १३० ॥ आगमे गदसमागमो नृणामब्जबन्धुतनये यदा तदा ॥
मंदमेव गमनं धरापतेर्याचनाविरहिता मतिः सदा ॥ १३१ ॥
संगते जनुषि भानुनंदने भोजनं भवति भोजनं रसैः ॥ संयुतं न-
यनमंदतातता मोहतापपरितापिता मतिः ॥ १३२ ॥ नृत्यलि-
प्सागते मन्दे धर्मात्मा वित्तपूरितः ॥ राजपूज्यो नरो धीरो म-
हार्वारो रणांगणे ॥ १३३ ॥ भवति कौतुकभावमुपागते रविसुते
वसुधावसुपूरितः ॥ अतिसुखी सुमुखी सुखपूरितः कवितयामलया

कल्या नरः॥१३४॥निद्रागते वासरनाथपुत्रे धनी सदा चारुगुणै-
रुपेतः॥पराक्रमी चंडविपक्षहंता सुवारकांतारतिरीतिविज्ञः॥१३५॥

अथ राहुफलम् ।

यदागमो जन्मनि यस्य राहौ क्लेशाधिकत्वं शयनं प्रयाते ॥
वृषेऽथ युग्मेपि च कन्यकायामजे समाजो धनधान्यराशेः॥१३६॥
उपवेशनमिह गतवति राहौ ददुग्गणेन जनः परितप्तः ॥ राजस-
माजयुतो बहुमानी वित्तमुखेन सदा रहितः स्यात् ॥ १३७ ॥ ने-
त्रपाणावगौ नेत्रे भवतो रोगपीडिते ॥ दुष्टव्यालारिचौराणां भयं
तस्य धनक्षयः ॥ १३८ ॥ प्रकाशने शुभासने स्थितिः कृतिः
शुभा नृणां धनोन्नतिर्गुणोन्नतिः सदा विदामगाविह ॥ घराधि-
पाधिकारता यशोल्लासता भवेन्नवीननीरदाकृतिर्विदेशतो महो-
न्नतिः ॥ १३९ ॥ गमने च यदा राहौ बहुसंतानवान्नरः ॥ पंडितो
धनवान्दाता राजपूज्यो नरो भवेत् ॥ १४० ॥ राहावागमने क्रोधी
सदा धीधनवर्जितः ॥ कुटिलः कृपणः कामी नरो भवति सर्वथा
॥ १४१ ॥ सभागते यदा राहुः पंडितः कृपणो नरः ॥ नानागुण-
परिक्रांतो वित्तसौख्यसमन्वितः ॥ १४२ ॥ चेदगावागमं यस्य याते
तदा व्याकुलत्वं सदारातिभीत्याभयम् ॥ महद्बन्धुवादो जनानां नि-
पातो भवेद्वित्तहानिः शठत्वं कृशत्वम् ॥ १४३ ॥ भोजने भोजनेनालं
विकलो मनुजो भवेत् ॥ मन्दबुद्धिः क्रियाभोरुः स्त्रीपुत्रसुखवर्जि-
तः ॥ १४४ ॥ नृत्यलिप्सागते राहौ महाव्याधिविवर्द्धनम् ॥ ने-
त्ररोगो रिपोर्भीतिर्धनधर्मक्षयो नृणाम् ॥ १४५ ॥ कौतुके च यदा
राहौ स्थानहीनो नरो भवेत् ॥ परदाररतो नित्यं परवित्तापहार-
कः ॥ १४६ ॥ निद्रावस्थां गते राहौ गुणग्रामयुतो नरः ॥ कान्ता-
संतानवान्धीरो गर्वितो बहुवित्तवान् ॥ १४७ ॥

अथ केतुफलम् ।

मेघे वृषेऽथ वा युग्मे कन्यायां शयनं गते ॥ केतौ धनसमृद्धिः
 स्यादन्यभे रोगवर्धनम् ॥ १४८ ॥ उपवेशं गते केतौ दद्रुरोग-
 विवर्द्धनम् ॥ अरिवातनृपव्यालचौरसंकाशमंततः ॥ १४९ ॥
 नेत्रपाणिं गते केतौ नेत्ररोगः प्रजायते ॥ दुष्टसर्पादिभीतिश्च रिपु-
 राजकुलादपि ॥ १५० ॥ केतौ प्रकाशने संज्ञे धनवान्धार्मिकः
 सदा ॥ नित्यं प्रवासी चोत्साही सात्विको राजसेवकः ॥ १५१ ॥
 गमनेच्छायां भवेत्केतुर्बहुपुत्रो महाधनः ॥ पंडितो गुणवान्दाता
 जायते च नरोत्तमः ॥ १५२ ॥ आगमने च यदा केतुर्नानारोग-
 धनक्षयम् ॥ दंतघाती महारोगी पिशुनः परनिंदकः ॥ १५३ ॥
 सभावस्थां गते केतौ वाचालो बहुगर्वितः ॥ कृपणो लम्पटश्चैव
 धूर्तविद्याविशारदः ॥ १५४ ॥ यदागमे भवेत्केतुः केतुः स्या-
 त्यापकर्मणाम् ॥ बन्धुवादरतो दुष्टो रिपुरोगनिपीडितः ॥ १५५ ॥
 भोजने तु जनो नित्यं क्षुधया परिपीडितः ॥ दरिद्री रोगसंतप्तः
 केतौ भ्रमति मेदिनीम् ॥ १५६ ॥ नृत्यलिप्सागते केतौ व्याधि-
 ना विकलो भवेत् ॥ बुद्धदाक्षो दुराधर्षो धूर्तोऽनर्थकरो नरः ॥
 ॥ १५७ ॥ कौतुकी कौतुके केतौ नटवामारतिप्रियः ॥ स्थान-
 अष्टो दुराचारी दरिद्रो भ्रमते महीम् ॥ १५८ ॥ निद्रावस्थां
 गते केतौ धनधान्यसुखं महत् ॥ नानागुणविनोदेन कालो
 गच्छति जन्मिनाम् ॥ १५९ ॥

अथ सर्वभावफलम् ।

शयनाद्येषु भावेषु यस्य तिष्ठति सद्गहाः ॥ नित्यं तस्य शुभ-
 ज्ञानं निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ १६० ॥ भोजनाद्येकभावेषु पापास्तिष्ठ-
 ति सर्वथा ॥ तदा सर्वविनाशोऽपि नात्र कार्या विचारणा ॥ १६१ ॥

पूर्वखण्डे अनेकसामे कथनायासः ३५ (११०)

निद्रायां च यदा पापो जायास्थाने शुभं वदेत् ॥ यदि पापग्रह-
दंष्ट्रो न शुभं च कदाचन ॥ १६२ ॥ सुतस्थाने स्थितः पापो
निद्रायां शयनेऽपि वा ॥ तदा शुभं भवेत्तस्य नात्र कार्या वि-
चारणा ॥ १६३ ॥ मृत्युस्थानस्थितः पापो निद्रायां शयनेऽपि वा ॥
तदा तस्यापमृत्युः स्याद्वाजतः परतस्तथा ॥ १६४ ॥ शुभग्रहेयंदा
युक्तः शुभेर्वा यदि वीक्षितः ॥ तदा च मरणं तस्य गंगायां च
विशेषतः ॥ १६५ ॥ कर्मस्थाने यदा पापः शयने भोजनेऽपि वा ॥
तदा कर्मविकः स्यान्नानादुःखप्रदायकः ॥ १६६ ॥ दशमस्थो
निशानाथो कौतुकी च प्रकाशने ॥ तदैव राजयोगः स्यान्निर्विशंकं
द्विजोत्तम ॥ १६७ ॥ बलावलविचारेण ज्ञायते च शुभाशुभम् ॥
एवं क्रमेण बोद्धव्यं सर्वभावेषु बुद्धिमन् ॥ १६८ ॥ इति श्रीबृह-
त्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे ग्रहाद्यवस्थाफलकथनं नाम चतु-
स्त्रिंशोऽध्यायः समाप्तः ॥ ३४ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ७९ ॥

मैत्रेय उवाच ।

दशाः कति विधाः संति ह्येतन्मे ब्रूहि तत्त्वतः ॥ महर्षे त्वं स-
मर्थोसि कृपया करुणानिधे ॥ १ ॥

पराशर उवाच ।

अथातः संप्रवक्ष्यामि दशाभेदानेकशः ॥ विंशोत्तरी दशा
चोक्ता दशा तु षोडशोत्तरी ॥ २ ॥ द्वादशोत्तरिका ज्ञेया तथैवा-
ष्टोत्तरी दशा ॥ पंचोत्तरी दशा तद्वद्दशा शतसमा स्मृता ॥ ३ ॥
दशा हि चतुरांशीतिः प्राह चाथ द्विसप्ततिः ॥ तथा षष्टिसमा
चोक्ता दशा षड्विंशीतिः समा ॥ ४ ॥ नवमांशनवदशा राश्यंश-
कदशाः स्मृताः ॥ दशा कालाभिधा चक्रदशाचक्रमुनीश्वरैः ॥
॥ ५ ॥ चरपर्या दशा विप्र दशा स्थिरा द्विजोत्तम ॥ अथोत्तरद-

(११८)

बृहत्पाराशरहोरासारः ।

शा विप्र ब्रह्मता चापरा दशा ॥ ६ ॥ केंद्रवि
क्रादिग्रहा दशा ॥ मंडूकं च दशा प्रोक्ता त्रैकेतौ धनसमृद्धिः
॥ ७ ॥ योगार्द्धं च दशा विप्र द्वादशा कथ्यते केतौ दद्रुरोग-
कोणनाम्ना वै राशीनां च दशा तथा ॥ ८ ॥ ततः ॥ १४९ ॥
दशा ज्ञेया च वर्णदा ॥ पंचस्वरदशा विप्र र्थिभीतिश्च रिपु-
स्मृता ॥ ९ ॥ ततः पैंड्यदशा ज्ञेया तथांशश्च दशा ह्यार्थिकः
गिकदशा विप्र अष्टवर्गदशा स्मृता ॥ १० ॥ संध्या दशा च ज्ञा-
तव्या पाचका च दशा द्विज ॥ द्विचत्वारिंशद्भेदाः स्युः कथयामि
तवाग्रतः ॥ ११ ॥

अथ विंशोत्तरीदशामाह ।

आनयनं प्रकारं च शृणुष्व द्विजपुंगव ॥ नामनक्षत्रपर्यंतमा-
धारः कृत्तिकादितः ॥ १२ ॥ कृष्णे तु रविहोरायां चंद्रहोरागते
सिते ॥ दहनात्स्वर्क्षपर्यन्तं गणयेन्नवभिर्हरेत् ॥ १३ ॥ सूर्येन्दुक्षमा-
जतमसो वाक्पतिर्मंदचंद्रजौ ॥ केतुशुक्रौ क्रमादेते विज्ञेयात्र द-
शाधिपाः ॥ १४ ॥ रसाशा मुनिधृत्यब्दा भूपतिर्धृतिवत्सराः ॥
सप्तेंदवो नगा व्योमबाहवो भास्करादितः ॥ १५ ॥ अस्या उदा-
हरणमग्रे वक्ष्यामि ॥

अथ षोडशोत्तरीदशामाह ।

एकः पंचयुतो रुद्रा धृत्यंतं वत्सराः क्रमात् ॥ रविभौमौ गुरु-
मन्दः केतुश्चन्द्रौ बुधोः भृगुः ॥ १६ ॥ अष्टौ दशाधिपाः प्रोक्ता
राहुर्हाना नवग्रहाः ॥ पुष्यभाज्जन्मभं यावद्रणयेद्वसुभिर्हरेत् ॥ १७ ॥
सूर्यहोरागते शुक्रे चन्द्रस्य कृष्णपक्षके ॥ तदा नृणां फलार्थाय
विचिंत्या षोडशोत्तरी ॥ १८ ॥

पूर्वखण्डे अथ षोडशोत्तरीदशोदाहरणम् ३५

(२१९)

निद्रायां च यदा पापं षोडशोत्तरीदशोदाहरणम् ।

ईष्टो न शुभं च कद इत्यादिछोकोत्तरीत्या स्पष्ट चं० ८ । २५ । २८
निद्रायां शयनेऽपि वृ० १८ । २९ । ३८ अस्याष्टशतेर्मके ८०० लब्धः

चारणा ॥ १६३ ॥ मृत्युवर्षादीनां गणनया लब्धं मूलगतनक्षत्रं च
तदा तस्यापमृत्युः वर्षमाहणनीयं संख्या १३ अस्याष्टमके लब्धं वर्षादा
युक्तः शुभैर्वाशाक्रमः सू० ११ मं० १२ वृ० १३ श० १४ चं० १ व्यर्थ
वृ० १७ शु० १८ शेषं ५ तेन केतुदशामध्ये जन्म तस्य चं० १५ वं० १६
पूर्वाकाः ७२८ । ३८ अस्योपरि विंशोत्तरीरीत्या मुक्तान् वर्षाणि १५ अत्र
८ । ५ । १ । ३० केतुदशायां जन्म वर्ष १५ मध्ये हीनं यिनं वर्षादि १३ ।
३ । २४ । ५८ । ३० इति षोडशोत्तरीदशोदाहरणम् । जातं भोग्यवर्ष १ ।

अथ षोडशोत्तरी दशा चक्रम्								
सू.	मं.	वृ.	श.	के.	चं.	वृ.	श.	ग्रहाः
११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	वर्षाणि
पुष्य	ऽऽश्ले	म.	पू. फा.	उ. फा.	इ	चि.	स्वा.	नक्षत्राणि
वि.	ऽतु	ज्ये.	मू.	पू. पा.	उ. पा.	श्र.	ध.	नक्षत्राणि
श.	पू. मा.	उ. मा.	रे.		म.	कृ.	रो.	न०
सु.	ऽऽर्द्रा	पुन.						न०

अथ षोडशोत्तरीदशामाह ।

सूर्यो गुरुः शिखीः कुजो मंदो निशाकरः ॥ शुक्रहीना
दशा ह्येतद्विचयात् मात्समाः ॥ १९ ॥ जन्मभात्पौष्णपर्यन्तं ग-
णयेदष्टभिर्भजेत् त्रिमांशे यदा जाता शुक्रस्य द्वादशोत्तरी २०
द्वादशोत्तरीदशोदाहरणम् ।

शुक्तभोग्यं नैव अस्या उदाहरणार्थं चक्रं प्रदर्शयते । अत्र पूर्वाषा-
ढाजन्मकालादेरन्तं अष्ट संख्या ता अष्टभिर्भजेत् । शेषं ० अत्र

(३३०)

बृहस्पतिस्मृत्यनुसारम् ।

ग्रहक्रमदशाक्रमः सू० ७ बु० ९ के० ११ बु० १३ स० १५ म० १७ श० १९
च० २१ अत्र तु चंद्रमहादशायाम् जन्म ॥

॥ ७

अथ हादशोत्तरीदशाक्रमचक्रमिदम्.

कोणना

दशा ज्ञेया

स्मृता ॥ ९ ॥ त

गिकदशा विप्र ३ अथाष्टोत्तरीदशामाह ।

तव्या पाचका च ॥ सौम्यः शनिर्जीवस्तमो भृगुः ॥ एते दशा-
तवाग्रतः ॥ ११ ॥ तुश्व नवग्रहाः ॥ २१ ॥ रसाः पंचेदवो नागाः

अ ॥ गोब्जाः सूर्यकुनेत्राश्च समाः प्रद्योतनाद-
आनयनं प्रकारं चन्द्रकोणस्थे राहौ लग्ने स्थितं विना ॥ अ-
धारः कृत्तिकादितः ॥ १२ ॥ दिकृत्तिकादितः ॥ २३ ॥ चतुष्कं त्रि-
सिते ॥ दहनात्स्वर्क्षपर्यन्तं पुनः ॥ यावत्स्वजन्मभं तावद्गणयेच्च
जतमसो वाक्पतिर्मदचं

शाधिपाः ॥ १४ ॥ र

सप्तदवो नगा व्योम

हरणमग्रे वक्ष्यामि

शोदाहरणम् ।

पकः पंच

मन्दः के

राहुहीन

सूर्यदे

त्रिचिंत्या

आर्द्रादी जन्मभ-
पर्यन्तं संख्या १५ म० ८ बु० १७ श० १०
बु० १९ रा० १२ शु० २५ । २९ । ३८ । अस्य भुक्त-
भोग्ये आनयनक्रममाह ॥ ७२९ । ३८ गुणितं जा-
कलापिंडः १५८२९ । ३८० । यदि २ । ३ । १० । ५०
नक्षत्रं पूर्वाषाढानक्षत्रगतिः ३० भोग्यं वर्षादि ७ । ८
तांकाः २१८८९० इदमष्टशतेन ८००
११५ पूर्वजन्म भुक्तं इदं शनिवर्षं
११९ । ९ । ४५ एवं सर्वं

अर्धशतिकादि कथाभाष्यः											
सू. सं.	चं. भा. सं.	मं.	तुष	आ.	पु.	पु.	आ.	श.	पु.	कं.	शे.
७२	१८०	१५	२५४	१८	१८	१८	१८	१२०	२५२	८४	८४
६	१५	८	१७	६०	६०	६०	६०	१२०	२५२	८४	८४
आ.	मं.	ह.	आ.	पु.	पु.	पु.	आ.	श.	पु.	कं.	शे.
१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१२०	२५२	८४	८४
१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१२०	२५२	८४	८४
१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१२०	२५२	८४	८४
१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१२०	२५२	८४	८४
१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१२०	२५२	८४	८४
१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१२०	२५२	८४	८४
१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१२०	२५२	८४	८४
१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१२०	२५२	८४	८४

अथ पंचोत्तरीदशमाह ।

पतौ विनानुराधादि विज्ञेयं जन्मभावधि ॥ गणयेत्सप्तभिर्भक्ते
शेषे कल्पा दशाः शुभाः ॥ २५ ॥ रविज्ञार्कमितो भौमो भार्गवो
रजनीकरः ॥ वाचस्पतिश्च कर्कागे तस्यैव द्वादशांगके ॥ २६ ॥
पंचोत्तरी दशा चित्या ॥ २७ ॥ द्विजोत्तम ॥ बलाबलविवेकेन
यथान्यायेन योज्ये अथ चतुरशी ॥

चंद्रः सगलः -

२ १५ पंचोत्तरीदशोदाहरणम् ।

जन्मचंद्रः ८ । २५ । २९ । ३८ अस्य कलार्पिहः १५९२९ । ३८ इदमष्ट-
शतेन ८०० भक्तं लब्धं १९ गतमूलशेषां कर्षमानपूर्वाषाढा नक्षत्रे केतुद-
शार्था जन्म वर्ष १५ शेषांकाः ७२९ । ३८ अमी पंचदशभिर्गुणितांकाः
१०९४४ । ३० अष्टशते ८०० भक्ते लब्धं पूर्वजन्मनि वर्षादि १३ । ८ । ५ । १
३० अस्य पंचदश १५ मध्ये अनितमिहजन्मनि भोग्यवर्षादि १ । १२४ ।
५८ । ३० एवं सर्वत्र होयव ॥

(२२२)

शताब्दिकादशमाहः ।

अथ शताब्दिकादशमाहः.									
सू.	वृ.	श.	के.	मं.	श.	चं.	वृ.	ग्रहाः	
१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	वर्षाणि	
अनु	ज्ये.	मू.	पु.	पा.	उ.पा.	श्र.	ध.	श.	न-
पू.	मा.	उ.मा.	रेवती	अ.	म.	ऊ.	रो.	मृ.	क्ष-
आ.	पु.	पुष्य	ऽऽश्ले.	म.	पू.	फा.	उ.फा.	ह.	त्रा-
चि.	स्वा.	विशा.	०	०	०	०	०	०	पि.

अथ शताब्दिकां दशमाह ।

रविश्चंद्रो भृगुश्चांद्रिर्जीवो विश्वंभरात्मजः ॥ दैवाकारिः क्रमा-
देते बाणा बाणा दिशो दश ॥ २८ ॥ नखा नखाः खरामाश्च व-
र्षाणि दिनपादितः ॥ वर्गोत्तमगते लग्ने दशा चित्या शताब्दि-
का ॥ २९ ॥ पौष्णाज्जन्मर्क्षपर्यन्तं गणयेत्सप्तभिर्हरेत् ॥ शेषांके
रवितो ज्ञेया दशा शतसमास्त्विय ॥ ६६ ॥

गणनीयं अत्र
अस्योदाहरणं ॥ २९ मं ८

जन्मचंद्रः ८ । २५ । २९ । ३८ अस्य कलापिंडः १५९२९ । ३८ अष्ट-
शते ८०० भक्तं लब्धं १९ गतमूलवर्तमानपूर्वाषाढा शेषांकाः ७२९ । ३८
रेवती एताः पूषतो गणनीयं तस्य शनिदशायां जन्म वर्ष ३० शेषांकाः
७२९ । ३८ गुणितांकाः २१८८६ अस्याऽष्टशते ८०० भक्तं जातं पूर्वं शु-
क्लवर्षादि २७ । ४ । १० । ३ । १० त्रिंशत् ३० मध्ये ऊर्णं जातम् इह जन्मनि
मोम्यवर्षादि २ । ७१ । १९ । ५० । १० एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ चतुरशीत्यब्दिकवर्तमाहः							
वृ.	मं.	शु.	बु.	कु.	मं.	शु.	वर्षाणि
५	५	१०	१०	२०	२०	३०	वर्षाणि
रेवती	आश्वि.	म.	लृ.	रो.	मृ.	आ.	न-
पुनर्व.	पुष्य	आ.	म.	पू.	उत्त.	ह.	झ-
चित्रा	स्वाती	विशा.	अनुरा.	ज्ये.	मूळ	पू. पा	त्रा-
उ. पा.	श्रवण	घनिष्ठा	श.	पू.	उत्तरा.	०	णि.

अथ चतुरशीत्यब्दिकां दशामाह ।

रविश्चंद्रः कुजः सौम्यो जीवः शुक्रः शनैश्चरः ॥ तमध्वजो
विना सर्वे ग्रहा द्वादश हायनाः ॥ ३१ ॥ पवनजन्मभं यावत्स-
प्ततष्टे दशा भवेत् ॥ चतुराशीतिका ज्ञेया कर्मेशे कर्मसंस्थिते ३२

अस्योदाहरणमाह ।

जन्मचंद्रः ८ । २५ । २९ । ३८ अस्य कलापिंडः १५९२९ । ३८ अष्ट-
शते ८०० भक्तं शेषं ७२९ लब्धं १९ गतमूलवर्तमानपूर्वाषाढा भृगुदशवर्ष
१२ शेषांकाः ७२९ । ३८ गुणितांकाः ८७५५ । ३६ अस्याष्टशते ८००
● भक्तं पूर्वजन्मनि वर्षादि १० । ११ । १० । १ । १२ द्वादशमध्ये उनं इह ज-
न्मनि भोग्यवर्षादि १ । ० । २९ । ५८ । ४८ एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ चतुरशीत्यब्दिकाचक्रम्							
रविः	चंद्रः	मंगलः	बुधः	बृह.	शुक्रः	शनिः	ग्रहाः
१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	वर्षाणि
स्वाती	विशा.	अनुरा.	ज्येष्ठा	मूळ	पूर्वाषा.	उ.आ.	न-
श्रवण	घनिष्ठा	शतता.	पू.	भा.	उ. भा.	रेवती	आश्वि.
भरणी	कृत्ति.	रोहिणी	मृग	आर्द्रा	पुनर्वसु	पुष्य	त्रा-
आश्ले.	मघा	पूर्वा	उत्तरा	हस्त	चित्रा	०	णि.

अथ द्विसप्ततिकां दशामाह ।

लघ्वेशे सप्तमे यत्र लघ्वे वै मदनाधिपे ॥ चित्तनीत्या दशा तत्र दश-

(२५४)

अथ दशमोदहरणम् ।

धिका सप्ततिः समा ॥ ३३ ॥ नव वर्षाणि सर्वेषां ग्रहाणां वै वि-
केतुनाम् ॥ मूलाजन्मक्षेपयन्तं गणयेदष्टभिर्हरेत् ॥ शेषा दशा
विचिंत्या च वदेच्चैव महामुने ॥ ३४ ॥

अस्योदाहरणम् ।

जन्मचंद्रः ८। २५। २९। ३८ कलापिंडः १५९२९। ३८ इदमष्टशते-
न ८०० भक्तं लब्धं १९ शेषांकाः ७२९। ३८ पूर्वाषाढानक्षत्रे चंद्रदशायां
जन्म वर्ष ९ अस्य शेषांकाः ७२९। ३८ गुणितांकाः ६५। ६६। ४२ अ-
स्याष्टशतेन भक्तेर्लब्धम् भुक्तवर्षादि ८। २। १५। ०। ५४ अस्य ९ मध्ये
ऊनं तदा इह जन्मनि भोग्यवर्षादि ०। ९। १४। ५९। ६ एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ द्विसप्ततिकादशायन्त्रम् ।									
र.	च.	मं.	बु.	वृ.	शु.	श.	रा.	ग्रहाः	
१	९	९	९	९	९	९	९	वर्षाणि	
मूळ	पूर्वाषा.	उत्तरा.	श्रवण	घनिष्ठा	शतता.	पूर्वाभा	उ.मा.	न-	
रेवती	आष्वि.	भरणी	कृत्ति.	रोहिणी	मृग	आर्द्रा	पुनर्वसु	स-	
पुष्य	आश्ले.	मघा	पूर्वा	उत्तरा	हस्त	चित्रा	स्वाती	त्रा-	
विशा.	अनुरा.	ज्येष्ठा	०	०	०	०	०	णि.	

अथ षष्टिहायनी दशामाह ।

गुर्वर्कभूसुतानां च वर्षाणि दशकानिच ॥ ततः शशिज्ञशुक्रा-
कंपुत्रागूनां समाश्च षट् ॥ ३५ ॥ दस्त्रात्रयं चतुष्कं च त्रयं वेदं
X पुनः पुनः ॥ यदैको लग्नराशीशश्चित्या षष्टिसमा तदा ॥ ३६ ॥

अस्योदाहरणम् ।

जन्मचंद्रः ८। २५। २९। ३८। अस्य कलापिंडः १५९२९। ३८ इष्टम-
ष्टशते ८०० भक्तं लब्धं १९ शेषांकाः ७२९। ३८ अष्टशतेन भुक्तवर्षादि
मो- ॥

पूर्वखण्डे अनैकदशमिदशमनामिकाः ३५

(२२५)

अथ षष्टिदशमिदशायत्रम् ।

वृ.	र.	मं.	च.	तु.	शु.	श.	रा.	ग्रहाः
१०	१०	१०	६	६	६	६	६	वृषाभि
अभि.	रेहिणी	पुष्य	पूर्वा	स्वाती	ज्येष्ठा	मिजि	शतता.	म-
मरणी	मृग	आश्ले.	उ. फा	विशा.	मूल	श्रवण	पूर्वाभा	म-
कृत्ति.	पुनर्वसु	मघा	वित्रा	अनुरा.	उत्तरा.	घनिष्ठा	रेवती	व्राणि.

अथ षट्त्रिंशतिकां दशमाह ।

श्रवणाजन्मभं यावद्रणयेदष्टभिर्भजेत् ॥ शशांकार्कसुरेज्यार-
ज्ञार्कजौ शुक्रराहवः ॥ ३७ ॥ एकोयं च यतश्चैकाहर्षाण्येषां क्र-
मात्समृताः ॥ दिवसे सूर्यहोरायां चित्या वै षड्गुणाब्दिकाः ॥ ३८ ॥
रात्रौ चांद्रामष्टदशदेकात्स नृपजन्मभाताः सूर्येन्दुभूमिजनिशार्ध-
शपुत्रसुरेज्यकाः ॥ ३९ ॥ भृगुमंदानुशिखिनो लग्नस्थाच्चितिता
दशा ॥ दशां तेषां समा दद्यास्पष्टराश्यादयश्च ये ॥ ४० ॥ खेट-
क्रमाद्दशा चित्या यदा लग्ने शनिः स्थितः ॥ कचिद्ब्रह्मस्तदानीं च
न चित्या बहुषु बलात् ॥ ४१ ॥ अस्याः दशाया उदाहरणं वि-
शोत्तरीवज्ज्ञेयम् ॥

अथ षट्त्रिंशत्यब्दिकादशायत्रम् ।

वृ.	सू.	तु.	मं.	तु.	श.	शु.	रा.	ग्रहाः
१	२	३	४	५	६	७	८	वृषाभि
अ.	घ.	श.	पू. भा.	उ. भा.	र.	अभि.	मर.	न-
क.	रो.	सू.	आ.	पुन.	पुष्य	आश्ले.	मघा	म-
पू.	उ.	ह.	चि.	स्वा.	वि.	अनु.	ज्येष्ठा	व्रा-
वृ.	पू. भा.	उ. भा.	०	०	०	०	०	वि.

अथ नवमांशनवदशमाह ।

अथ राशिकर्म वक्ष्ये भृगुष्व हिजपुंगव ॥ ग्रहे लक्ष्यारि

चाल्पे दशा तस्यादिमा भवेत् ॥ ४२ ॥ ततस्तदधिकस्यैवं तुल्ये
 नेसर्गिकाद्वलात् ॥ राशीशात्सप्तमगेशाच्चित्या राशिक्रमादश ॥
 ॥ ४३ ॥ यस्मिन्नवांशकस्थेके दशा तस्यादिमा मता ॥ अयाद-
 ब्जाच्च ये खेटाः केत्वंताः संस्थिताः क्रमात् ॥ ४४ ॥ दशामानं
 प्रवक्ष्यामि यथोक्तं ब्रह्मणा पुरा ॥ लिप्तीकृत्वा ग्रहं सोमखाश्विभि-
 र्भाजिते फलम् ॥ ४५ ॥ पुनः सूर्ये हृते लब्धं समाद्यांशकला दशा ॥
 सर्वेषां मानवानां च दशा त्वेषा विचिंतयेत् ॥ ४६ ॥

टीका ।

अथ श्रीमदाचार्यः द्विचत्वारिंशदशानां मध्ये काश्चिदुक्तास्तदन्तर्गता एव
 नवविधा आह । अथेति अथ उक्तदशानन्तरं हे द्विजपुंगव राशिक्रमं बोध्यं
 तं शृणुष्व आकर्णयेति शिष्यं प्रति श्रवणाभिमुखीकरणं बोध्यम् । ग्रहे जा-
 त्येकवचनम् । ग्रहेषु मध्ये यस्य ग्रहस्य राश्यादिकं राश्यंशकलाविकलाः
 एतत्सर्वं सर्वापेक्षया अल्पं न्यूनं तस्य ग्रहस्य आदिमा प्रथमा दशा भवेत् ।
 आदिमेत्युक्त्याऽग्रस्था एवं क्रमेण बोध्याः । तदुक्तं भवति । उक्तापेक्षया-
 ऽधिका अवशिष्टापेक्षया च हीना द्वितीया एवं क्रमशस्तृतीयादिभेदः नवप-
 र्यन्तं बोध्यः इत्येकः प्रकारः । ततः तदनन्तरं तदधिकस्य तेषु ग्रहेषु अधिकः
 सर्वापेक्षया अधिकः राश्यंशादिना अधिकः विशिष्टः तस्य प्रथमेति पूर्वोक्त-
 क्रमापेक्षया व्युत्क्रमशः द्वितीयादिप्रकारो बोध्यः इति द्वितीयो भेदः । तुल्ये
 नेसर्गिकाद्वलादिति उक्तभेदद्वये कदाचित् ग्रहद्वयस्य समत्वं प्राप्तं चेत्प्रथमभेदे
 यो नेसर्गिकबलहीनस्तस्यादौ ग्राह्या ततः नेसर्गिकबलाधिकस्येति । द्विती-
 यभेदे तु नेसर्गिकबलाधिकस्य आदौ नेसर्गिकबलहीनस्य पश्चात् ग्राह्येति
 समत्वेऽपि विरोधाभावोभेदद्वयेऽपि ज्ञेयः । अथ तृतीयभेदः नेसर्गिकाद्वलादि-
 ति नेसर्गिकबलेन न्यूनस्य प्रथमा तदपेक्षया अधिकस्य द्वितीयेत्यादि तृ-
 तीयः प्रकारः इति तृतीयभेदः । अस्मिन्भेदत्रयेऽपि राहुकेत्वंतर्गतत्वं बोध्यम् ।
 अन्यथा नवानुपलब्धेः राश्यंशादिमत्त्वात्तद्योः नेसर्गिकबलवत्त्वाच्चेति । ननु
 नेसर्गिकाद्वलादित्यस्यैव प्रकारद्वयं क्रममुक्तमिति चेन्नभेदभूतत्वे नेस-

मिमादित्यस्य पुनरावृत्तिरिति । राशीरात्सप्तमांगेशादिति । राशीरात् राशे-
रीशः राशीशः तस्मात् एतदुक्तं भवति । जन्मराशिर्मिथुनः तदीयो बुध-
स्तस्य प्रथमा ततः कर्केशश्चंद्रस्तस्य द्वितीयेत्यादि । ननु अत्र राशिक्रमो
ग्राह्यो, वा ग्रहक्रमो ग्राह्य इत्याशंकायां राशिक्रम एव “राशिक्रमादृश”
इत्युक्तेः । ननु तर्हि मिथुनादिक्रमे प्रथमा बुधस्य चतुर्थ्यपि बुधस्य पुनः
प्राप्ता कन्याधिपत्वादिति चेन्नात्र ग्रहक्रमः तस्माद्द्वादशराशीशानामेव दशा-
ग्राह्यत्वादेकरैरेव पुनः प्राप्तौ न दोषः । अत्र वर्षप्रमाणं तु प्रतिराशौ नव-
संख्ययैव ग्राह्यं अष्टोत्तरसंख्योपलब्धेरिति चतुर्थो भेदः । सप्तमंगिमा-
दिति-सप्तमं च अंगं च तयोरीशः तस्मादेतदुक्तं भवति लग्नात्सप्तमाधिपतेः
सकाशाद्राशिक्रमादृशेति पंचमो भेदः । एवमेव अंगेशान्नम लग्नाधिपतेः
प्रथमा घनाधिपतेर्द्वितीयेत्यादि राशिक्रमात्प्राग्बदेव दशा ज्ञेया इति षष्ठो
भेदः । अत्र चतुर्थभेदमारभ्य षष्ठ्यभेदपर्यन्तं शन्यंताः सप्तैव ग्रहाः राहुके-
त्वोर्ग्रहाभावादिति । यस्मिन्निति यस्मिन्नवांशे अंगं लग्नं विद्यते तस्य
नवांशस्य य ईशः तस्मादारभ्य नवानां ग्रहाणां दशाः क्रमाज्ज्ञेयाः इति
सप्तमो भेदः । अग्रादिति-नवांशानां यदग्रं अंतिमं नाम नवमो ग्रहः त-
दारभ्य प्रथमपर्यन्तं ग्रहाणां क्रमशो दशा ज्ञेया इति अष्टमो भेदः । अजा-
दिति-चंद्रात्सकाशाद्रविपर्यन्तं नवानां क्रमादृशा ग्राह्याः । अस्मिन् त्रिष-
कारके दशाभेदे राहुकेत्वंतर्गतत्वसूचनाय “खेटाः केत्वताः संस्थिताः क-
मात्” इति स्फुटं लिखितं तेन सप्तमभेदमारभ्य नवपर्यंतं राहुकेत्वंतर्गतत्वं
बोध्यं न तु राशीशांगेशसप्तमेशादिभेदत्रयवत् । राहुकेतुराहित्यमिति दिक्
अग्रे श्लोकद्वयेन दशानयनप्रकारः स्फुटः ॥

अथ नवांशनवदशोदाहरणमाह ।

यथा जन्मचंद्रः ८।२५।२९।३८ अस्य कलापिंडः १५९२९।३८ अस्य
विंशता २० भक्तेर्लब्धांकाः ७६४ इदं द्वादशभिर्भक्तेर्लब्धं शुक्लवर्षादि
६५०।१९।०१ अस्यामष्टोत्तर १०८ मूलं कार्यस्य तदा भोग्यवर्षादि ४३।११
११।०१ एवं सर्वत्र ज्ञेयः परं च यत्र यत्र ग्रहाणां दशा तत्र तत्र संप्रोक्तव्यः

(१२८)

दशरात्रात्तद्विंशतिरात्रपरः ।

जो द्वादश १२ वर्षाणि ग्राह्याणि यत्र राशिदशा तत्र प्रतिराशिनववर्षाणि
ग्राह्याणि सर्वत्राष्टोत्तरशतमानं ज्ञातव्यम् ॥

अथ राश्यंशकदशामाह ।

तन्वादिभावाः संस्पष्टाः प्रोक्तमार्गेण चानयेत् ॥ लग्नेशांश-
स्थितो यत्र दशास्तस्य इमाः स्मृताः ॥ ४७ ॥ द्वितीयेशादित-
श्चाग्रे ज्ञेया राश्यंशका दशा ॥ चिंत्या लग्ने बलवती लग्नेशे वा
बलान्विते ॥ ४८ ॥

अस्य दशाया उदाहरणं नवमांशवज्ज्ञेयम् ॥

अथ कालदशामाह ।

संध्या पंचघटी प्रोक्ता दिनषष्ठ्यंशनाडिका ॥ सूर्यबिंबार्द्धतः
पूर्वे परस्तादुदयादपि ॥ ४९ ॥ एवं संध्याद्वयं विंशद्घटिकाभिः प्र-
कीर्तितम् ॥ दिनस्य विंशद्घटिकाः पूर्णसंज्ञा उदाहृताः ॥ ५० ॥
निशायामुग्धसंज्ञा च घटिका विंशतिश्च याः ॥ सूर्योदयस्य याः
संध्याः खण्डाख्या दश नाडिकाः ॥ ५१ ॥ अस्तकालस्य या
संध्या सुधाख्या दश नाडिकाः ॥ पूर्णमुग्धे गतघटी षड्गुणे नव-
धा लिखेत् ॥ ५२ ॥ तथा खंडसुधासूर्ये हते तु नवधा लिखेत् ॥
विभक्तार्नीन्द्रिययुग्मेर्मानाख्या न फलानि च ॥ ५३ ॥ क्रमात्सूर्या-
दिकानां वै मानमुक्तं मुनीश्वरैः ॥ स्वस्वमानं स्वसंख्याभिर्गुणि-
ते स्युः समादयः ॥ ५४ ॥

टीका ।

दिनस्येति । अत्र दिनशब्दोऽहोरात्रपरः अहोरात्रं षष्ठिघट्यात्मकं तन्म-
ध्ये पंचघटिका संध्या प्रोक्ता कथिता सा च द्विविधा । अर्वांतरिता चतुर्विधा
भवति । तदाया सूर्यबिंबार्द्धदस्तादुदयादपि पंच पंच घटिकाः पूर्वापरा ज्ञे-
याः । एवं द्विविधा संध्या दश दश घटिकाभिः विंशद्घटिकाः कथिताः ।
दिनस्य षोडशघटिका पूर्णसंज्ञा रात्रौ शेषविंशद्घटिका मुग्धसंज्ञा । सूर्ये-

दयस्य पूर्वापरे पंच पंच घटिका दश नादिका सा संज्ञाया संज्ञा एवं पूर्णसुधाखंडसुधाश्रतुविधभेदाः सति एषां मध्ये पूर्णसुधे यदा जन्मसमये तदा गतघटीभिः षड्गुणा कार्या । तेन नवधा लिखेत । अथवा खंडसुधायां जन्म तदा गतघटीभिः द्वादशगुणितेन नवधा लिखेत । परं इन्द्रिययुगे ४५ भक्तेर्लब्धं तत्सूर्यादिग्रहाणां श्रीमदाचार्येण मानमुक्तं नाम कथितं सुवर्गादिग्रहाणां स्वस्वसंख्याभिः स्वस्वमाने गुणिते सति समादयो वर्षादयः स्युः ॥

अस्योदाहरणम् ।

अथ कालचक्रं द्विभेदमित्रं तन्मध्ये प्रथमभेदोदाहरणमाह । यथा दिनस्य विंशद्घटिकायां जन्मेष्टं ८।१६ तन्मध्ये सूर्योदय ५ घटिका उक्तं कार्यं शेषघटिका ३।१६ इदं पूर्णसंज्ञायां जन्म । एत एव षड्गुणाः कार्याः जातान्काः १९।३६ इदं पंचचत्वारिंशत् ४५ भक्तेर्लब्धं ०।२६।८।०।० एतत्सूर्यादिग्रहाणां मानं परं च सर्वेषां ग्रहाणां स्वस्य संख्याभिर्गुणितं यथा सूर्यसंख्या १ गुणिता जातान्काः ०।२६।८।०।० मासस्थाने द्वादश १२ भक्तेर्लब्धं वर्षादि २।२।८।०।० एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ कालचक्रमहादशायंत्रम् ।

सू.	च.	म.	व.	वृ.	शु.	श.	रा.	के.
२	४	६	८	१०	१३	१५	१७	१९
२	४	६	९	११	१	३	६	८
८	१६	२४	२	१०	१८	२४	४	१२
०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	०	०	०	०	०	०	०	०
१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९
००	०३	०७	१३	२२	३२	४५	६१	७८
१७	१७	१७	५७	१७	१७	१८	१८	१८
६५	६८	७२	७८	८७	९८	११	२७	४४
१०	०	४	११	८	८	९	१	७
४	१२	२८	२२	२४	४	२२	१८	३३
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४
२०	२२	२२	२०	२२	२२	२२	२२	२२

अथ पुनः कालचक्रदशामाह ।

कालचक्रं प्रवक्ष्यामि नराणां हितकाम्यया ॥ यावद्देहादिजी-
वांतमिति चक्रस्य निर्णयम् ॥ ५५ ॥ सप्तविंशतिक्रक्षाणि अनु-
लोमविलोमतः ॥ वक्ष्येऽहं वै तवाग्रे च अश्विन्यादि यथाक्रमम्
॥ ५६ ॥ द्वे द्वे रेखात्मके चक्रे चतुःकोणं लिखेत् क्रमात् ॥ द्वाद-
शग्रहनिर्माणं मेषादिद्वादशं न्यसेत् ॥ ५७ ॥ ईशान्यादिक्रमेणैव
मीनांतं द्वादश न्यसेत् ॥ एवं क्रमेण चक्रं तद्विलिखेद्विजनेन्दन ॥
॥ ५८ ॥ द्वादशारं लिखेच्चक्रं तिर्यगूर्ध्वं समानकम् ॥ गृहाणि द्वा-
दशैवं स्युस्सव्येषु च यथाक्रमम् ॥ ५९ ॥ द्वितीयादिषु कोष्ठेषु
राशीन्मेषादिकान्यसेत् ॥ एवं द्वादशराश्याख्यं कालचक्रमुदीरि-
तम् ॥ ६० ॥ अश्विन्यादित्रयस्ताराः सव्यमार्गं प्रतिष्ठितम् ॥ अ-
पसव्यत्रयस्तारा रोहिण्यादि यथाक्रमम् ॥ ६१ ॥ अग्रे पुनः काल-
चक्रदशासव्यापसव्यमार्गमग्रे स्फुटं वक्ष्यति ॥

अथ चक्रदशामाह ।

राशीश्वरादशा ज्ञेया सूर्यादीनां क्रमात्पुनः ॥ दिवारात्रिस्तथा
संध्या त्रिकाले त्रिविधा दशा ॥ ६२ ॥ चक्राख्या च दशा प्रो-
क्ता तवाग्रे द्विजनेन्दन ॥ लग्नस्थस्य दशा चादौ ततो वित्तस्थि-
तदयः ॥ ६३ ॥ त्रिधादयो यदैकस्थस्तदा भागादयोयिकात् ॥
त्रापि तुल्यो नैसर्गाद्बलात्सूर्योधिकस्य च ॥ ६४ ॥ राशिप्रमित-
र्षाणि भागाद्यान्यपपाततः ॥ भावानामपि लग्नाच्च वर्षाणि दिङ्-
ितानिच ॥ ६५ ॥

चक्रदशोदाहरणमाह ।

दिवा जन्म तदा राशीश्वरादशा ज्ञेया । अत्र तु राशीश्वरो गुरुः कुंभ-
स्तेनार्थं कुंभआदिदशा ग्राह्या । रात्रौ जन्म तदा लग्नस्य दशा ग्राह्या ।
। संध्यायां जन्म तदा धनभावादशा ग्राह्या एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ चक्रदशमाह ।												
११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	वासाः
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	वर्षाणि
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	मासा-
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	दयः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
११००	१०	२०	३०	४०	५०	६०	७०	८०	९०	१०००	२०१०	संवत्.
	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९			
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	रविः
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	

अथ चरपर्यादशमाह ।

मैत्रेय सुमहाप्राज्ञ परोपहितकारक ॥ आयुर्दायविचारो हि ग-
हनः सर्वदा द्विज ॥ ६६ ॥ आयुर्बहुप्रकारेण भाषितं ब्रह्मणा पुरा ॥
लम्बर्क्षग्रहयोगेन आयुर्दायं वदामि ते ॥ ६७ ॥ नक्षत्रायुः पुरा विप्र
तवाग्रे कीर्तितं मया ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि राश्यायुर्द्विजसत्तम
॥ ६८ ॥ लम्बादिव्ययपर्यंतो राशिर्यो द्वादशो द्विज ॥ आयुर्वर्षप्रदा-
तव्या एभिश्चरपर्या दशा ॥ ६९ ॥ ओजर्क्षाणां क्रमाद्विप्र समानां
व्युक्रमात्पुनः ॥ नाथांतेन समा ज्ञेया निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥
॥ ७० ॥ मेषो वृषोऽथ मिथुनो तुलालिश्च धनुर्धरः ॥ एतेषामो-
जसंज्ञा स्यादब्दानां गणना क्रमात् ॥ ७१ ॥ कर्कः सिंहश्च कन्या
च नक्रकुंभझषा द्विज ॥ एतेषां समसंज्ञा स्याद्वर्षाणां व्युक्रमाद्विज
॥ ७२ ॥ स्वर्क्षसंस्थितखेटस्य वर्षाणि द्वादशैव हि ॥ धनस्थे
चैकवर्षं तु तृतीये ह्यायनद्वयम् ॥ ७३ ॥ तुर्यं वर्षत्रयं विप्र पंचमे
तुर्यह्यायनम् ॥ रिपुस्थे पंच वर्षाणि षड्वर्षाणि च सप्तमे ॥ ७४ ॥

(११३)

राशिभाष्ययोगसारः ।

रंगस्थे नगवर्षाणि चाष्टवर्षाणि पुण्यगे ॥ नभःस्थे चांकवर्षाणि
दिग्वर्षाणि तु लाभगे ॥ ७५ ॥ व्ययस्थे रुद्रवर्षाणि राश्यब्दाश्च
मयानघ ॥ पूर्वोक्तेन प्रकारेण कथिता वै द्विजोत्तम ॥ ७६ ॥ वृश्चि-
काधिपती द्वौ च कुजकेतू द्विजोत्तम ॥ स्वर्भानुपंगू कुंभस्य पती द्वौ
चित्तयेद्विज ॥ ७७ ॥ स्वर्क्षे यदि स्थितौ द्वौ च भानुवर्षप्रदायकौ ॥
परक्षे संमतौ द्वौ च नाथाते न विचितयेत् ॥ ७८ ॥ परक्षे
भिन्नभिन्नस्थौ द्वयोर्मध्ये तु यो बली ॥ तस्य नाथांतरीत्या
च वर्षाणि संलिखेद्विज ॥ ७९ ॥ अग्रहात्सग्रहः प्राणी सग्रहा-
दधिकग्रहः ॥ साम्ये चरस्थिरद्वंद्वाः क्रमात्स्युर्बलिनो द्विजाः ॥ ८० ॥
राशिसाम्ये यदा विप्र बहुवर्षप्रदो बली ॥ तद्वायादुच्चगः खेटो
बलवान्सौबलो द्विज ॥ ८१ ॥ यद्यल्पवर्षदो विप्र तदापि तुंगगो
बली ॥ नाथातेन समा ज्ञेया पूर्वोक्तेन क्रमेण हि ॥ ८२ ॥ उच्चखे-
टस्य यद्वावे वर्षमेकं तु निक्षिपेत् ॥ तथैव नीचखेटस्य वर्षमेकं
त्यजेद्विज ॥ ८३ ॥ एकः स्वक्षेत्रगोन्यस्तु परत्र यदि संस्थितः ॥
तदान्यत्र स्थितं नाथं परिगृह्य दशां नयेत् ॥ ८४ ॥ एकः स्वोच्च-
गतस्त्वन्यः परत्र यदि संस्थितः ॥ ग्राहयेदुच्चखेटस्थं राशिमन्यं
विहाय वै ॥ ८५ ॥ एवं सर्वं समालोच्य दशायां निधनं वदेत् ॥
पापयोगे पापदृष्ट्या यस्य पापात्रिकोणगाः ॥ ८६ ॥ निधनं तद्द-
शायां वै भाषितं ब्रह्मणा यथा ॥ चरपर्यादशायास्ते कथयि-
ष्याम्यहं फलम् ॥ ८७ ॥

अथ चरदशोदाहरणमाह ।

ओजराशीनां कमगणना समराशीनां विपरीतगणना नाथांतं राशि-
स्वामिपर्यन्तं यावत्संख्या तानि वर्षाणि स्युः । मेषवृषमिथुनतुलावृश्चिकध-
नूषि एतत् ओजराशिसंज्ञा । कर्कसिंहकन्य मकरकुम्भीनानां समराशि-
संज्ञा । स्वराशियुतखेट य तदा द्वादश वर्षाणि ग्राह्याणि । स्वोक्ते तदा

पूर्वखण्डे अनेकदशामेदकथनाध्यायः ३५ (२३३)

यलब्धं तन्मध्ये वर्षमेकं वृद्धिः स्यात् नीचेतदा यलब्धं तन्मध्ये वर्षमेकं दीनं कार्यम् । वृश्चिकराशेः कुजकेतू द्वौ स्वामिनो एवं च कुंभराशेः शनिराहू द्वौ स्वामिनौ एतेषां बलाधिके सति स एव ग्राह्यः ॥ दशाक्रममाह ॥ यथा मे-
पराशिस्वामी भौमः तस्मिन्द्वादशस्थानस्थिते सति एकादश वर्षाणि स्युः एवं
वृषस्य दश वर्षाणि लब्ध्वा तस्य स्वामिनि उच्चराशिस्थिते वर्षमेकं वृद्धिर्जाता
इमान्येकादशवर्षाणि स्युः । मकरराशिस्वामी शनिः स्वराशिस्ये अत एव
द्वादशवर्षाणि स्युः एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ चरदशाचक्रम ।													
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	योगाः	
११	११	७	७	६	८	६	६	२	१२	१२	१	८९	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
१९००	११	२२	२९	३६	४२	५०	५६	५२	६४	७६	८८	८९	
	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	

अथ नवमांशस्थिरदशामाह ।

अधुना संप्रवक्ष्यामि दशास्थिरविशेषतः ॥ नवांशकदशामानं
तवाग्रे कथयाम्यहम् ॥ ८८ ॥ प्रतिराशिप्रदिष्टैव नवनवान्दा दशा
स्थिरा ॥ तन्वादिव्ययभावानां स्पष्टीकृत्वा द्विजोत्तम ॥ ८९ ॥ ग्रह
नवांशाधुरीत्या दशा तुल्या नवांशका ॥ अस्थिरा इति विज्ञेया पर-
पक्षमिदं क्रमम् ॥ ९० ॥ पक्षद्वयं प्रवक्ष्यामि चरस्थिरद्वयं द्विज ॥
पूर्वं चरदशां वक्ष्ये तवाग्रे द्विजनन्दन ॥ ९१ ॥ ओजलग्ने जनुर्यस्य
नवांशकदशा द्विज ॥ लग्नादिकं समारभ्य या जन्मप्रभृतिर्दशा

(२३४)

बृहत्पासाशरहोरासारशः ।

॥ ९२ ॥ समराशौ जनुर्यस्य नवांशकदशा द्विज ॥ राश्यादिके
समारभ्य पुरा शंभुप्रणोदितम् ॥ ९३ ॥ ओजराशिगते खेटे क्रमा-
त्तत्तद्वशा नयेत् ॥ तत्तद्राशिनवांशाद्याः समे तु विपरीततः ॥ ९४ ॥
दशाप्रवर्तकः खेटो विषमर्क्षगतो द्विज ॥ राशिप्रतिनवाब्दानां सर्वे-
षां गणयेक्रमात् ॥ ९५ ॥ अष्टोत्तरशताब्दानां संख्यापूर्वं तदांशकाः ॥
ख्याता स्थिरदशा ज्ञेया निर्विशंक द्विजोत्तम ॥ ९६ ॥ दशाप्रव-
र्तकखेटः समराशिं गतो द्विज ॥ तत्तद्राशिं समारभ्य गणयेद्व्यु-
त्क्रमेण च ॥ ९७ ॥ तत्तद्राशिगतानां च नवांशास्ते द्विजो-
त्तम ॥ अष्टोत्तरशतं संख्या ह्यब्दानां च दशा स्थिरा ॥ ९८ ॥
विषमर्क्षं दशाप्राप्ते मेषे मेषादिकं गणेत ॥ वृषे वृषादिकं गण्यं
क्रमेण द्विजसत्तम ॥ ९९ ॥ समराशिदशाप्राप्ते नवांशकक्रमेण
च ॥ संमुखं राशिमारभ्य गणयेद्विजसत्तम ॥ १०० ॥ एवं तत्तद्व-
शाकाले विषमे पूर्ववत्क्रमात् ॥ समे संमुखमारभ्य नवांशकक्रमे-
ण च ॥ १ ॥ मेषे मेषादिकं गण्यं वृषे च मकरादिकम् ॥ मि-
थुने च तुलाद्या च कर्के कर्कादिकं द्विज ॥ २ ॥ एवं क्रमेण ग-
णयेद्विषमर्क्षदशांतरे ॥ समर्क्षान्तर्दशाप्राप्ते गणना संमुखेन च
॥ ३ ॥ मेषे धनुषमाद्यं च वृषे कन्यामृगं गणेत ॥ मिथुने च
तुलाद्यं च कर्के मीनादिकं च यत् ॥ ४ ॥ एवं क्रमेण गणये-
त्समे संमुखराशितः ॥ द्वयोः क्रममहं वक्ष्ये त्रिशूलीभाषितं
पवा यथा ॥ ५ ॥

अथ नवमांशस्थिरदशोदाहरणमाह ।

नवांशस्थिरदशाञ्च तु ओजलग्नं ० । ६ । ३ । ४२ अत एव लग्नाक्रमो
गणनीयः । यथा मेषस्य ९ वर्षाणि वृषस्य ९ वर्षाणि एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ नवांशस्थिरदशा चक्रम् ।													
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	मासाः	
१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०८	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	२०	
००	००	१८	२७	३६	४५	५४	६३	७२	८१	९०	९९	१०८	
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	

अथ स्थिरदशामाह ।

अधुना संप्रवक्ष्यामि स्थिरदशां द्विजोत्तम ॥ प्रकारद्वितयं वक्ष्ये यथा शंभुप्रणोदितम् ॥ ६ ॥ चरस्थिरद्विःस्वभावा राशीनां त्रिविधा क्रमात् ॥ सप्ताष्टमनवाब्दा च आनर्यात् दशां स्थिराम् ॥ ७ ॥ मेषसप्ताब्दविज्ञेया वृषे वसु ८ समा द्विज ॥ मिथुने नव वर्षाणि कर्कात्यादि यथाक्रमः ॥ ८ ॥ द्वादशराशिपर्यन्तं ज्ञायतेऽब्दाद्विजोत्तम ॥ षण्णवतिसमा संख्या तमास्म्य वदाम्यहम् ॥ ९ ॥ एषा स्थिरा सिद्धदशा तस्या यदि प्रवर्तकम् ॥ ब्रह्मग्रहाश्रितारंभस्तदग्रे पूर्ववत्क्रमः ॥ ११० ॥

अथ स्थिरदशोदाहरणम् ।

अत्र तु बुधः ब्रह्मग्रहः अत एव मकरस्थबुधः तस्य आदि महादशा प्रथमं मकरः १० द्वितीयं कुंभः ११ तृतीयं १२ प्रतिराशिचरादि ८१ एवं वर्षाणि सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ स्थिरदशायंत्रमिदम् ।												
१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	भावाः
७	८	९	७	८	९	७	८	९	७	८	९	वर्षाणि
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	संवत्.
००	०७	१५	२४	३१	३९	४८	५५	६३	७२	७८	८७	
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२

अथोत्तरदशाचतुर्विधप्राणमाह ।

अथोत्तरदशा विप्र निरूपणमिहोच्यते ॥ प्राणबलेन संयुक्ते तत्रादौ राशिरुच्यते ॥ ११ ॥ आद्यं प्राणिबलं वाच्यं कारके योग-संमतात् ॥ स्वस्वकारकसंबन्धे तत्तद्राशिर्बलप्रदः ॥ १२ ॥ कारक-योगे बलसाम्यं गृहयोगाय साम्यता ॥ भूयसा ग्रहयोगेन बलं वाच्यं द्विजोत्तम ॥ १३ ॥ ग्रहाधिकं ग्रहबलमिति न्यायेन चिंत-येत् ॥ तदापि साम्यता विप्र यदापि निर्णयं वदेत् ॥ १४ ॥ रा-श्याधिपे म्वतुंगस्थे मित्रक्षेत्रादिकेपि वा ॥ एवं राशिबलं ज्ञेयं निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ १५ ॥ ततो बलविशेषार्थो नैसर्गिकमतं पुरा ॥ तस्मान्निसर्गकबलं संग्राह्यं द्विजसत्तम ॥ १६ ॥ अग्रहा-त्मग्रहो ज्यायान्सग्रहादधिकग्रहः ॥ साम्ये चरस्थिरद्विर्वा क्रमा-त्म्युर्बलशालिनः ॥ १७ ॥ एवं चरस्थिरप्राणिस्थिरो द्वंद्वबली द्विज ॥ ध्यायेद्विलंबनिसर्गं चिंतयित्वा न संशयः ॥ १८ ॥ पूर्वोक्ते कारकाध्याये चिन्तयेद्विजसत्तम ॥ कारकयोगादिबलं तस्मात्प्रा-

पूर्वखण्डे अनेकदशभेदकथनाध्यायः ३५ (२३७)

णवती भवेत् ॥ १९ ॥ राशौ कारकयोगेषु निजनाथेन संयुतं ॥
सराशिर्बलवान् विप्र कारके योगके मते ॥ १२० ॥ स्वामियुक्तः
कारकेषु यत्तद्राशिर्बली द्विज ॥ तत्तद्राशौ चिंतनीयमग्रमग्रे वि-
शेषतः ॥ २१ ॥ एकराशौ बहुग्रहाः संयुक्ता द्विजसत्तम ॥ रा-
शिद्वारा बली ज्ञेयो यदि अग्रायनेधिकः ॥ २२ ॥ स्वल्पांशा-
ल्पबली ज्ञेयो मध्यांशान्मध्यवीर्यकः ॥ अंशाधिकबली ज्ञेयो म-
ग्रावनविलक्षणात् ॥ २३ ॥ ओजराशौ वेशिके च पुरतः पाठ्वं
२।९२ संस्थितः ॥ पृष्ठतो वा प्राण इति बलदत्त्वेन कथ्यते ॥
॥ २४ ॥ इति प्रथमभेदः ॥ यस्मिन्नाशोः स्वामियोगे गुरुचां-
द्विनिरीक्षिते ॥ स राशिर्बलवान्प्रोक्तो द्वितीयेपि च प्राणिनि
॥ २५ ॥ राशीनां द्वादशानां च बलमेवं द्वितीयकम् ॥ इति प्रो-
क्तप्रकारेण द्वितीयं ज्ञायते बलम् ॥ २६ ॥ इति द्वितीयप्रमाण-
भेदः ॥ ॥ स्वामिना तृतीयं प्राणि तवाग्रे गदितं मया ॥ स्वा-
त्मकारककुंडल्यां चिंतयेद्विजसत्तम ॥ २७ ॥ केंद्रे पणफरे प्रोक्तं
स्वामिदौर्बल्यमेव हि ॥ केंद्रदुर्बलवांश्चैवं पणफरे चैकसंज्ञकः ॥
॥ २८ ॥ आपोक्लिमे द्विगुणितमेवं दौर्बल्यमेव च ॥ तृतीयं प्रा-
णि इत्येव जानीयाद्विजनंदन ॥ २९ ॥ इति तृतीयप्राणभेदः ॥
चतुर्थप्राणि विज्ञेयं तवाग्रे च वदाम्यहम् ॥ पापयोगेन रहितः
पापाक्रांतो न पश्यति ॥ स राशिर्बलवान् विप्र प्राणधारे चतुर्थकः
॥ १३० ॥ चतुर्विधे प्राणसंज्ञे एतेषां बलवीर्ययुक् ॥ स राशिरत्र
भागे च अंतःपाके द्विजोत्तम ॥ ३१ ॥ इति चतुर्थभेदः ॥

अस्योदाहरणमाह ।

अत्र तु आत्मकारको भौमः स एवाद्यप्राणः द्वितीयांशे निःप्राणः कुतः
मकरस्थस्य राशौ बुधसंयुक्ते अत एव द्वितीयशनिप्राणस्वोच्चे भृशकारक-

मृहत्याशशरहोरासारंशः ।

[illegible]

अधुना संप्रवक्ष्यामि ब्रह्मतामपरां दशाम् ॥ तस्याः प्रकारो वै
विप्र तवाग्रे गदितो मया ॥ ३२ ॥ पूर्वोक्तलक्षणाकान्ते यत्र
ब्रह्मग्रहे स्थिते ॥ तमारभ्यदशा ज्ञेया षष्ठांत्यब्दा समानयेत् ॥
॥ ३३ ॥ ओजलग्ने रविश्चंद्रो मंगलादिक्रमेण च ॥ यस्य रा-
शिस्थिते ब्रह्मा तद्ग्राह्यषष्ठ्येचरः ॥ ३४ ॥ रवेर्भृगुं विजानीया-
च्छिखिनोगुरितिक्रमः ॥ षष्ठांतिमसमा विप्र गणनीया यथोक्त-
कम् ॥ ३५ ॥ समलग्नं यदा प्राज्ञ ब्रह्मग्रहः समाश्रितः ॥ तत्त-
द्वाशितमो राशिपर्यंताब्दसमं नयेत् ॥ ३६ ॥ यद्वा ब्रह्मसमा-
गशिमारभ्य क्रियते द्विज ॥ षष्ठराश्यंतमब्दांश्च संग्राह्यपरप-
क्षकः ॥ ३७ ॥ दशा ब्रह्मग्रहाश्रितं राशिमारभ्यकीर्त्यते ॥ षट्
खेटा यत्र पूर्णाश्च भवन्ति द्विजसत्तम ॥ ३८ ॥ तावद्धि राशि-

पर्यन्तं समा ग्राह्या प्रयत्नतः ॥ यतस्समायुःसंज्ञेयं निर्विशंकं द्वि-
जोत्तम ॥ ३९ ॥ ओजक्रमेण गणना समेषु चिंतयेत्क्रमः ॥ स-
मोपि सप्तमाच्चैतत्तद्वाशिर्ब्रह्मणाश्रितः ॥ १४० ॥ ओजब्रह्मग्र-
हाश्रित्यैतद्ब्रह्मत्षष्ठमांतकः ॥ समानां गणना विप्र पुरा शंभुप्र-
णोदिता ॥ ४१ ॥ समे ब्रह्मग्रहाश्रित्ये सप्तमः षष्ठमान्तकः ॥
गणनीया समा ज्ञेया निर्विशंकं द्विजोत्तम ॥ ४२ ॥

अथ बलविशेषं दर्शयति ।

लग्नेशाल्लाभभावेऽशौ लग्न इत्यादितो द्विज ॥ स्थातव्यं च
पितुः प्राण इत्येवं ब्राह्मणोदितम् ॥ ४३ ॥ षड्वर्गादि तु
संबन्धः स्थानव्यतिकरो द्विज ॥ तथा पूर्वोक्तसंबन्धे तस्याः स्वच्छं
वदाम्यहम् ॥ ४४ ॥ ओजलग्नाश्रिते लग्ने तद्वाशिगणनाक्रमात् ॥
षष्ठस्वाम्यन्तरीत्या च समानीया द्विजोत्तम ॥ ४५ ॥ ब्रह्माश्रि-
तसमे लग्ने सप्तमाद्युक्रमेण च ॥ गणयेत्षष्टि समानि ह्य-
ब्दानीह द्विजोत्तम ॥ ४६ ॥ एवमेकादशे पापे दृष्टियोगे भव-
त्यपि ॥ ग्रहयोगं तथा विप्र प्रबले च व्यतीकरः ॥ ४७ ॥
रुद्रशूलदशादौ च कचित्प्राणो भवत्यपि ॥ तदग्रे तुंगादिबलं
व्यतिकरार्थंचतुर्थकः ॥ ४८ ॥ तुंगमूलत्रिकोणेषु स्वर्क्षमित्रा-
दिवर्गके ॥ ग्रहयोगबलप्राप्ताश्चत्वारो द्विजसत्तम ॥ ४९ ॥
इत्यास्थानव्यतिकरो भेदार्था च चतुर्विधा ॥ अथ कारकयोगानां
भेदाश्चत्वार उच्यते ॥ १५० ॥ चतुर्था प्राणसंज्ञेयं पूर्ववद्विजसत्त-
म ॥ प्राण इत्युपसंहारः पुरा शंभुप्रणोदितम् ॥ ५१ ॥ पंचम इ-
त्युपपदं केतुपंचमगं शुभम् ॥ ओजे क्रमेण गणना समे वा व्यु-
त्क्रमेण च ॥ ५२ ॥ दशाऽऽनेयाऽब्दसंख्या च पर्यायाष्टक्रमेण च ॥
नाथांतेन समा ज्ञेया पूर्ववद्विजसत्तम ॥ ५३ ॥ त्रिकं त्रिकं राशि-

पदमोजे चतुः क्रमेण च ॥ समे व्युक्रमरीत्या च राशिपदत्रिकं
 त्रिकम् ॥ ५४ ॥ क्रमेण पंचमे केतुर्नवमे व्युक्रमेण च ॥ शुभं फलं
 न दत्त्वेनं पंचमे शिखिसौम्यवत् ॥ ५५ ॥ पंचम इत्युपपदं पदा-
 रूढे विचिंतयेत् ॥ ओजक्रमेण गणना समे लग्ने न व्युत्क्रमः ॥
 ॥ ५६ ॥ नवमे संस्थिते केतावारूढं राशितो द्विज ॥ विषमे पूर्व-
 वत्तर्हि क्रमेण पंचमे स्थिते ॥ ५७ ॥ शुभे फलप्रदातारः पंचमे
 चरसंज्ञकाः ॥ दशायां केतुनः पापैरिति शुभफलं ददौ ॥ ५८ ॥
 ग्रहनवांशकरीत्या च समानीतं द्विजोत्तम ॥ चरनवांशाब्दसंज्ञे-
 यं भावे बलद्वितीयकम् ॥ ५९ ॥ स्वस्वाम्यादि दशा ग्राह्या फला-
 देशाय हेतवे ॥ स्थिरनवांशे वर्षाणि राशिं प्रति नवैव हि ॥ १६० ॥
 चरराशिनवांशाब्दे मासान्येव चरस्थिरा ॥ विधेये विफलार्थाय
 बले ग्राह्यं द्विजोत्तम ॥ ६१ ॥ यस्मिन्काले यस्य राशेर्यदा सा च
 चरस्थिरा ॥ पर्यायस्तद्दशायां च स राशिर्द्वारमुच्यते ॥ ६२ ॥ ल-
 ग्नाद्यावद्दूरं स्याद्द्वारराशिर्द्विजोत्तम ॥ तस्माच्च तावद्दूरो हि बाह्यरा-
 शिर्भवत्यपि ॥ ६३ ॥ चरानुक्तिमार्गः स्यादष्टषष्ठादिका स्थिरे ॥
 उभये कंठका ज्ञेया लग्नपंचमभाग्यतः ॥ ६४ ॥ चरस्थिरद्विःस्व-
 भावे ओजेषु प्राक्क्रमोक्रमः ॥ तेषु च त्रिषु युग्मेषु ग्राह्या व्युक्रम-
 तोऽखिला ॥ ६५ ॥ एवमुल्लिखितौ राशिः पाकराशिरिति स्मृतः ॥
 स एव भागराशिश्च पर्याये प्रथमे स्थिरः ॥ ६६ ॥ लग्नाद्यावत्ति-
 थ्यः पाकः पर्यायइव दृश्यते ॥ तावन्मात्रतिथेर्भागः पर्याये यत्र
 गृह्यताम् ॥ ६७ ॥ तदिदं चरपर्यायस्थिरपर्याययोर्द्वयोः ॥ त्रिको-
 णाम्यदशायां च पापभोगप्रकल्पनम् ॥ ६८ ॥ तयोर्द्वयोः समा-
 लोक्य योगपापे नवं च तत् ॥ पापग्रहदशायां च वंध्यादि परिचिं-
 तयेत् ॥ ६९ ॥ पापयोगे च पापाद्ये देहपीडा मनोव्यथा ॥ नृपा-

द्रीतिर्महाक्लेशो भवति द्विजसत्तम ॥ १७० ॥ यस्मिन् राशेः पा-
पभोगपापाश्वित्पापयोगतः ॥ स्वक्षे गुरुसमीपस्थे पापयोगो न
बाधते ॥ ७१ ॥ शुभखेटाश्च सर्वे वा मध्ये कोपि ग्रहो द्विज ॥
समीपे स्वक्षतुंगस्थे पापयोगो न बाधते ॥ ७२ ॥ शुभैः शुभफलं
वाच्यं सा दशा सर्वशोभना ॥ राज्यलक्ष्मीप्रदाता च प्रतिष्ठा गौ-
रवं सुखम् ॥ ७३ ॥ बलिनोः शुक्रशशिनोः केंद्राख्यानुदशाऽऽ-
नयेत् ॥ पुरुषश्चेतसो नेयाः स्त्रियश्चेद्दर्पणं नयेत् ॥ ७४ ॥ आदौ
शुक्रादितो नेयाद्वितीयं सूर्यतो द्विज ॥ कुजादितस्त्वृतीये च प्रका-
रं सर्वतो नयेत् ॥ ७५ ॥ क्रमव्युक्रमभेदेन भृगुभानुकुजा नयेत् ॥
सर्वेषां फलमित्येवं यथा शंभुप्रणोदितम् ॥ ७६ ॥ लग्नसप्तमयो-
र्मध्ये बली चैकः प्रकल्पयेत् ॥ केंद्रे पणफरापोक्ते दशार्थे द्विजस-
त्तम ॥ ७७ ॥ केंद्रप्रथमतो नेयात्पंचमात्पणफरे स्थिते ॥ नवमा-
च्चापोक्तिमे नेयाद्दशारंभ इदं क्रमात् ॥ ७८ ॥ ओजे समप्रभेदेन
पुरुषः स्त्री प्रकल्पयेत् ॥ लग्नात्तद्विमुखाद्विप्र दशाद्वादशरा-
शिषु ॥ ७९ ॥ चरे पूर्वप्रकारेण स्थिरे षष्ठादिकेन च ॥
यावद्वादशभावानां भेदं दत्वारिभाषितम् ॥ १८० ॥ चरे
प्रकारमेकैवं स्थिरे षष्ठादितो द्विज ॥ ८१ ॥ चरपर्या दशा
प्रोक्ता पूर्वाख्येयं द्विजोत्तम ॥ स्थिरपर्यादितः प्रोक्ता सप्ताष्ट
नववर्षतः ॥ १८२ ॥

अस्योदाहरणमाह ।

अत्र तु बुधो ब्रह्मा तस्मात्पष्ठो ग्रहः केतुः तस्मात्पष्ठो ग्रहो गुरुः एवमग्नेरपि
बोद्धव्यम् ॥

अथ ब्रह्मदशायंत्रम् ।													
१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	भावाः	
बु.		के.		च.		सु.		शु.		चं.			
६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१९००	१९०६	१९१२	१९१८	१९२४	१९३०	१९३६	१९४२	१९४८	१९५४	१९६०	१९६६	१९७२	
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२

अथ केंद्रादिदशामाह ।

अथ केंद्रदशारीत्या भेदानाह द्विजोत्तम ॥८३॥ प्रथमे चररा-
शौ च लग्ने वा सप्तमेपि वा ॥ बलवान्नाशिरारभ्य उक्तमार्गे द-
शाक्रमः ॥ ८४ ॥ विषमे समभेदाच्च प्रथमे प्राक्क्रमोत्क्रमः ॥
प्रथमादि द्वितीयादि द्वादशानां क्रमेण च ॥ ८५ ॥ संप्राक्क्रमोक्त-
पदमप्यनुज्ञितक्रमोपरि ॥ दशा द्वादशराशीनां क्रमव्युक्रमभे-
दतः ॥ ८६ ॥ स्थिरराशौ द्वितीयेपि लग्ने वा सप्तमे द्विज ॥ षट्-
षष्ठादि च रीत्या च दशारंभः प्रकाशयेत् ॥ ८७ ॥ रवितः पूर्व-
मुक्तेन क्रमव्युक्रमभेदतः ॥ क्रमाद्वृषे वृश्चिके च व्युक्रमात्कुंभ-
सिंहयोः ॥ ८८ ॥ पृथक्क्रमेण तृतीयद्विःस्वभावदशा द्विज ॥
लग्ने वा सप्तमे वापि बलवान्नविलोकयेत् ॥ ९८९ ॥ चतुष्टकेंद्रा-
दिदशा लग्नपंचमभाग्यतः ॥ केंद्रे लग्ने ततो नेयात्पणफरे पंचमा-
दितः ॥ ९९० ॥ आपोह्निमे भाग्यतश्च दशारंभ द्विजोत्तम ॥ नवं
नवं समा ग्राह्या मैत्रेय स्पष्टभाषिते ॥ ९९१ ॥

अथ कारककेंद्रदशामाह ।

सूर्यादिनवखेटाश्च आयुर्दातनवांशकान् ॥ नवभिर्नवभिर्वर्षैः
कारकेंद्रादिकादशा ॥ ९२ ॥ तेषां नवांशकानां च ह्यब्दानां द्वि-
जसत्तम ॥ कारकेंद्रादिसंस्थाप्य क्रमात्पूर्वं समानयेत् ॥ ९३ ॥
आदौ केंद्रस्थराशिश्च तस्याधिपक्रमेण च ॥ नवभिर्नवभिर्वर्षैः
कारकेंद्रादिसंस्थिता ॥ ९४ ॥ आदौ केंद्रस्थराशिश्च तस्याधि-
पक्रमेण च ॥ बलाधिक्येन प्रथमस्ततो दुर्बलसंज्ञकः ॥ ९५ ॥
प्रतिमे नव वर्षाणि कारकाश्रितराशितः ॥ जन्मसंपद्विपक्षे मप्र-
त्यरीसाधको बुधः ॥ ९६ ॥ मैत्रादिमैत्रमित्येवं तत्तदंतर्दशां
नयेत् ॥ स्वकेंद्रस्थाधिपानां च सूर्यादीनां ग्रहाद्विज ॥ ९७ ॥
कारकलग्ने समालोक्य लग्नसप्तमयोर्बली ॥ तदारभ्य क्रमेणैवं
क्रमव्युक्रमभेदतः ॥ ९८ ॥ गृहकारकपर्यंतं राशिसंख्या दशा-
ब्दिका ॥ ततः कारककेंद्रादिविभागे न बली भवेत् ॥ ९९ ॥ आदौ
केंद्रस्थितानां च स्थितानां पणफरे स्थितः ॥ आपोक्षिमे स्थिता
नां च ततोपि बलवद्विज ॥ २०० ॥ बलाढ्यप्रथमे विप्र क्रमेण
सर्वदुर्बला ॥ केंद्रादिस्था ग्रहाणां च दशाब्दानयनं कृतम् ॥ १ ॥
खेटात्कारकपर्यन्तं राशिसंख्याप्रमाणतः ॥ एवं दूरं महाप्राज्ञ
नवत्यब्दानयेक्रमात् ॥ २ ॥ यथा कारकग्रहस्याब्दास्तथा का-
रकयुक्तकाः ॥ तत्तद्ग्रहाणामब्दानामानेयं द्विजसत्तम ॥ ३ ॥
एवं स्थिरे दशारभ्य स्थानं दर्शयति द्विज ॥ अंतर्दशाब्दमानेयं
ह्यार्क १२ भानां क्रमेण च ॥ ४ ॥ लग्नादिचतुः केंद्रेषु वैष-
म्याधिके वै द्विज ॥ तद्वाशेः स्थितिमारभ्य ह्येकाब्देन क्रमेण
च ॥ ५ ॥ चतुः केंद्रेषु विप्रेंद्र विषमातिबलाधिका ॥ दशा-
ब्दत्वात्सराशिः कारकं पर्यवस्थितः ॥ ६ ॥ अंतर्दशांतदार-

(२४४)

बृहत्पाराशरहोरासाराशः ।

भ्य द्वादशराशिषु द्विज ॥ प्रतिराश्येकमब्दं चेत्सर्वे स्पष्टाधिपाः
क्रमात् ॥ ७ ॥ एवं महादशाब्दानां द्वादशराशिषु भ्रमेत् ॥
तदनन्तर्दशा ज्ञेया भानूराश्योपरि भ्रमन् ॥ ८ ॥ नवांशाख्या
दशाब्दानामित्यनुवृत्त्यमेव च ॥ आदिराशिनवाब्दानां संग्राह्यो
द्विजसत्तम ॥ ९ ॥ एवं केंद्रबलाधिक्यमारभ्य प्रथमा दशा ॥ दु-
र्बलानां च सर्वेषामब्दानामानयेक्रमात् ॥ २१० ॥

अथ केंद्रादिदशोदाहरणम् ।

अथ प्रथमचरादिभेदमध्ये लग्नसप्तमयोर्मध्ये यो बलवान्स प्रथमतो ग्रा-
ह्यः एवं स्थिराद्विःस्वभावादि ज्ञेयं । अत्र तु चरलग्नमध्ये सप्तमो बलवान् स
एव तुलायां दशाप्रारंभे अग्रे मकरः अत्र मेषः ४ पुनः पणफरात् वृश्चिक-
दशा अग्रे कुंभः अग्रे (२) पुनः आपोक्लिमे धनं द्वितीयं १२ तृतीयं
(३) एवं सर्वत्र ज्ञेयं । अत्र तु तुलाचरराशिर्बलवान् स एव ग्राह्यः वर्षाणि
९ नवनव ग्राह्याणीति सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ केंद्रादिदशायंत्रम् ।													
७	१०	१	४	८	११	२	५	९	१२	३	६	माषः	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८
२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२
४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६
५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०
७१	७२	७३	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४
८५	८६	८७	८८	८९	९०	९१	९२	९३	९४	९५	९६	९७	९८
१०१	१०२	१०३	१०४	१०५	१०६	१०७	१०८	१०९	११०	१११	११२	११३	११४
११५	११६	११७	११८	११९	१२०	१२१	१२२	१२३	१२४	१२५	१२६	१२७	१२८

अथ कारकग्रहदशानयनमाह ।

लग्नाद्वा सप्तमाद्विप्र गणनीयः क्रमोत्क्रमः ॥ कारकपर्यन्तराशि-
श्च संख्या यंत्रात्मिकाः समाः ॥ ११ ॥ कारकग्रहदशा विप्र
अन्येषां तु व्यतिक्रमः ॥ ग्रहाः कारकपर्यंतं विषमसमविरोधतः
॥ १२ ॥ क्रमव्युत्क्रमभेदेन गणनीयं द्विजोत्तम ॥ संख्यासमा
इहाब्दाश्च पुरा शंभुप्रणोदितम् ॥ १३ ॥ कारकयुक्तग्रहाणां तु
कारकतुल्याब्दसंख्यया ॥ संग्राह्यं च समा ज्ञेयाः पूर्वोक्तेन दशा-
क्रमः ॥ १४ ॥ लग्नात्कारकपर्यंतं संख्यां न्यस्य दशा भवेत् ॥
गणनीयं प्रयत्नेन समा लब्धा दशां नयेत् ॥ १५ ॥ तद्युक्ता-
नां तुल्याब्दाः स्युः प्रत्येकं तु दशाक्रमात् ॥ उभयोरधिकं संख्या
कारकस्य दशासमाः ॥ १६ ॥ कारकस्य द्युतश्चादौ तत्केन्द्रा-
दिस्थितास्ततः ॥ दशाक्रमेण विज्ञेयाः शुभाशुभफलप्रदाः ॥ १७ ॥
पूर्वं फलं प्रवक्ष्येहं दशाफलं द्विजोत्तम ॥ स्वामिना बलवान् विप्र
तस्याधिकशुभं फलम् ॥ २१८ ॥

अथ कारकग्रहदशोदाहरणम् ।

अत्रात्मकारको भौमः मीनस्थो लग्नमारभ्य भौमपर्यंतमब्दानि ११ स्युः
परं अमात्यकारकश्चंद्रः धनराशिस्थो लग्नमारभ्य चंद्रपर्यंतमष्टौवर्षाणि स्युः
एवमग्रेषु बोधव्यम् ॥

अथ कारकचक्रमाह ।						
मंगलः	चंद्रमाः	बृहस्पतिः	बुधः	शनिश्चरः	शुक्रः	सूर्यः
आत्म- कारक.	अमात्य- कारक.	आतुका- रक.	मातुका- रक.	पुत्रका- रक.	ज्ञातिका- रक.	दाराका- रक.

अथ कारकग्रहदशाचक्रम् ।							
१ मं.	१ च.	११ गु.	२० बु.	१० श.	१२ शु.	११ सू.	योगा
११	८	१०	१	५	११	१०	६८
०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०
१९००	१९११	१९२२	१९३३	१९४४	१९५५	१९६६	
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
४	४	४	४	४	४	४	४
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२

अथ मंडूकदशामाह ।

मंडूक इति विख्यातां त्रिकूटाख्यां दशां द्विजासप्ताष्टनवसंख्या
 च क्रमाब्दाः स्थिरदशामिति ॥ १९ ॥ चरस्थिरद्विःस्वभेषु स-
 प्ताष्टनवसंख्यया ॥ अब्दानि पूर्वरीत्या च ह्यानीय च दशा स्थिरा
 ॥ २२० ॥ तद्राशेश्चाब्दकूटश्च घटितत्वाद्विजोत्तम ॥ चरस्थिर-
 द्विःस्वभावानां त्रिकोणर्क्षं प्रवर्तते ॥ २१ ॥ क्रमेण प्रोक्तरीत्या
 च प्रवृत्तत्वात्रिकूटका ॥ मंडूकेति समाख्यता पुरा शंभुप्रणो-
 दिता ॥ २२ ॥ केंद्रात्पणफराच्चैवापोऽस्त्रिमलग्नपंचतः ॥ क्रमेण
 भाग्यादिति च त्रिकोणाख्या च पूर्ववत् ॥ २३ ॥ त्रिकूटघटित-
 त्वाच्च केंद्रादिति द्विजोत्तम ॥ समुद्रा घटितत्वाच्च दशा स्थूला
 त्रिकूटका ॥ २४ ॥ वैषम्या यदि विप्रेन्द्र लग्नसप्तमयोस्तथा ॥
 मध्यं बलवती राशिस्तमारभ्य प्रवर्तते ॥ २५ ॥ पुंसो जातकवा-
 न्विप्र लग्नसप्तमयोर्द्वयोः ॥ बलादथेन दशा ज्ञेया पूर्वोक्तेन क्रमेण
 च ॥ २६ ॥ स्त्रीजातकवती विप्र बलवत्सप्तमा दशा ॥ आनीय

पूर्वखण्डे अनेकदशामेदकथनाव्यायः ३५ (२४७)

पूर्वरीत्या च पुनरुक्तं प्रणोदितम् ॥ २७ ॥ बलिर्नो शुक्रशशिर्नो
ज्ञेया मंडूकका दशा ॥ पुरुषश्च ततो नेयात्स्त्री चेदप्यणता नयेत ॥
॥ २८ ॥ केंद्रे पणफराच्चापो [क्लिम] क्रमेण बलवान्हिज ॥
आदौ रीत्या दशाऽऽनेया प्रतिराशिनवाब्दिका ॥ १२९ ॥

अथ मंडूकदशोदाहरणमाह ।

अत्र तु मेषलग्नं तस्यादिमा दशा तदब्दानि ७ परं सिंहराशिदशा अ-
ब्दानि स्युः ८ परं धनराशिदशाब्दानि ९ स्युरग्रे वृषात् २।६।१० एवम-
ग्रेऽपि बोद्धव्यं । केंद्रादिक्रमेण मंडूकवदुत्प्लुत्य पतनान्मंडूकसंज्ञा एवं ज्ञेयम् ॥

अथ मंडूकदशाचक्रम् ।												
१	५	९	२	६	१०	३	७	११	४	८	१२	मावाः
७	८	९	८	९	७	९	७	८	७	८	९	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	००
००	०७	१५	२४	३२	४१	४८	५७	६४	७२	८१	८९	००
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	०
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	०
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	०
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	०

अथ शूलदशामाह ।

दशा शूलं प्रवक्तव्यं फलं निर्याणराशितः ॥ प्रवक्ति सप्तमाहि-
प्र निर्देशे शूलमात्रतः ॥ २३० ॥ माहेश्वरर्क्षादिदशानिर्याण-
स्थानशूलभम् ॥ बलेन शूलं संग्राह्यं मृत्युरथ द्विजोत्तम ॥ ३१ ॥
दशानेकविधा विप्र सप्ताष्टनवभिः सदा ॥ अत्र ग्राह्या महाप्राज्ञ
शूले निर्याणनिश्चितम् ॥ ३२ ॥ सर्वायुः पाकमारभ्य राशौ च

(२४८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

विषमे द्विज ॥ लग्नात्प्रवृत्तिः संज्ञेया सप्ताष्टनवभिः समाः ॥ ३३ ॥
समेति सप्तमाद्विप्र नग ७ नाग ८ नवाब्द ९ का ॥ दशा संया-
ह्यमारभ्य निर्विशंकमिदं क्रमात् ॥ २३४ ॥

अथ शूलदशोदाहरणमाह ।

अत्र तु मृगः रुद्रशूलसंज्ञा शूलदशानिर्याणराशोः सप्तमराशितः प्रवृत्ताः
भृगोः सकाशात् कन्या सप्तमराशिः अत एव कन्याराशिमारभ्येति ज्ञेयम् ॥

अथ शूलदशाचक्रम् ।													
६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२

अथ नक्षत्रदशामाह ।

नक्षत्रायुर्महाप्राज्ञ पूर्णमग्रे प्रभाषितम् ॥ विंशोत्तरी पंचधा
च द्विधा चाष्टोत्तरी मता ॥ ३५ ॥ पशुवर्गोपरि दशा सर्वेषां
चितयेद्विज ॥ ततो निर्याणमालेख्यं निर्विशंकं भविष्यति ॥ ३६ ॥

अथ योगार्द्धदशामाह ।

चरस्थिरदशा विप्र यं च योगं समाचरेत् ॥ तस्यार्द्धं च समा-
युर्द्धा नाम्ना योगार्द्धं सा दशा ॥ ३७ ॥ लग्नसप्तमयोर्मध्ये बला-
श्रयमर्चितयेत् ॥ लग्ने बलवती लग्नाद्दशारंभं प्रकाशयेत् ॥ २३८ ॥

पूर्वखण्डे अनेकदशमोदकमन्त्रायः ३५. (२४९)

तस्मात्सप्तमवीर्याढ्य दशारंभं प्रकल्पयेत् ॥ पुंसां स्त्रीजातकं वक्तव्यं
क्रमव्युक्रमभेदतः ॥ ३९ ॥ बलिनस्तु दशाऽऽनेया मशोर्हि
शशिशुक्रयोः ॥ स्त्रीचेद्वर्षणतो नेया पुरुषश्च ततो नयेत् ॥ २४० ॥

अथ योगार्द्धदशोदाहरणमाह ।

योगार्द्धदशायां प्रतिराशिसमागतचरदशाब्दस्थिरदशाब्दयोर्योगार्द्धं क-
र्तव्यं तदेव योगार्द्धदशा । तद्यथा मेषचरदशायां एकादशवर्षाणि ११ पुनः
स्थिरदशायां ७ सप्त वर्षाणि उभयोर्योगे १८ अस्यार्द्धं ९ एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ योगार्द्धदशाचक्रम् ।													
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	योगा	
९	९	८	७	७	८	६	७	५	९	१०	५	९३	
०	६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	६	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
००	००	००	००	००	००	००	००	००	००	००	००	००	
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	

अथ दृग्दशमाह ।

कुजादिति स विज्ञेया विलम्बनवमादितः ॥ क्रमत्रये कूटपदं
नाम्ना वै दृग्दशा द्विज ॥ ४१ ॥ दृष्टिचक्रे संमुखश्च राश्यादौ
नवमस्य च ॥ कुत्रचिक्रमरीत्या च कुत्रचिद्व्युक्रमेण च ॥ ४२ ॥
ततोपि पंचमस्यैवं क्रमेण कुत्रचिद्विज ॥ कुत्रचिद्व्युक्रमेणैवं राश्या-
कादशसंमुखम् ॥ ४३ ॥ तस्याभावप्रमाणो हि न आर्ह्य द्विज-
सत्तम ॥ संग्राह्यं पंचमस्यैवं दृष्टिचक्रे विशेषतः ॥ ४४ ॥ अ-

भिपश्यन्ति ऋक्षाणि पार्श्वभं द्विजसत्तम ॥ पूर्वोक्तरीत्या तदेव
 त्रिकूटपदमुच्यते ॥ ४५ ॥ त्रिराश्यात्मकूटपदं ततोपि दशमस्य
 च ॥ दृग्दशैकादशे ज्ञेया नवमस्यापि दृग्दशा ॥ ४६ ॥ फलार्थे
 दृग्दशा विप्र संगृह्यैकादशोपि च ॥ तस्याः प्रकारं वक्ष्येहं पुनरुक्तं
 विशेषतः ॥ ४७ ॥ अथोष्टयुग्मभेदेन गणनाक्रम उच्यते ॥
 यथा सामान्यसंज्ञेयं युग्मेषु मातृधर्मयोः ॥ ४८ ॥ गणनायां च
 सामान्यं पंचमैकादशे द्विज ॥ कचिदित्यात्मकं ज्ञेयं सामान्यत्र-
 यकूटके ॥ ४९ ॥ अथोजपदयोर्विप्र संज्ञेयं विपरीततः ॥ युग्मे
 युग्मपदयोश्च यथा सामान्ययोजकम् ॥ २५० ॥ क्रमो दृष्टे दृष्टि-
 के च हीत्युक्तेन द्विजोत्तम ॥ अत्रापि ओजकूटस्थे पंचमैकादशा-
 क्रमात् ॥ ५१ ॥ दृग्योगं च भवेद्विप्र दृग्दशा बलदायिका ॥
 युग्मकूटस्थसामान्यं व्युक्रममात्सिहकुंभयोः ॥ ५२ ॥ पंचमैका-
 दशौ विप्र दृग्योगौ भवतइत्यपि ॥ राशीनां द्विःस्वभावानां पंच-
 मैकादशे स्थिते ॥ ५३ ॥ दृग्योगस्याप्यभावश्च दृष्टिचक्रे विचिं-
 तयेत् ॥ यत्र भावे दृष्टिस्तत्र तस्याश्रयादिके द्विज ॥ ५४ ॥ न-
 वमेशानंतरं च विज्ञेया गणिताग्रणीः ॥ सप्तमस्य ततो ज्ञेया न-
 वमादि त्रिकोणगे ॥ ५५ ॥ द्विधा राशिर्दृग्दशायां पार्श्वराशि-
 द्वयं दशा ॥ पुराशिर्द्विःस्वभावस्य ज्ञेया तस्य क्रमेण च ॥ ५६ ॥
 र्क्षीराशिर्द्विःस्वभावेपि व्युक्रमेण द्विजोत्तम ॥ चतुर्थदशमौ ग्राह्यौ
 पार्श्वभं तु न संशयः ॥ ५७ ॥ चरराशिक्रमेणैव संस्थिते व्यु-
 क्रमेण च ॥ पंचमैकादशौ विप्र दृग्योगं च भवत्यपि ॥ ५८ ॥
 पार्श्वराशिर्महाप्राज्ञ दशा नेयाक्रमोक्रमः ॥ द्विःस्वभावनवमादौ
 संज्ञेयाः सप्तमस्य च ॥ ५९ ॥ ओजसंज्ञा द्विःस्वभावे क्रमेण
 तुर्यं ४ व्योमके १०।समे व्युक्रमतो ज्ञेया सा ग्राह्या व्योमतुर्ययोः

॥ २६० ॥ संख्या नवनवाब्देन द्वादशराशीनां द्विज ॥ संख्या
दृग्दशानां च फलं पूर्वप्रकारतः ॥ २६१ ॥

अथ दृग्दशोदाहरणमाह ।

कुजादिर्लघनवमादित्रिकूटपदक्रमेण दृग्दशा भवति आदौ नवमस्य त-
तो दृष्टिचक्रे संमुखराशेस्ततः क्वचित् कमरीत्या कुत्रचिद्भुक्रमरीत्या पंचम-
स्यततः कुत्रचिक्रमेण कुत्रचिद्भुक्रमेणैकादशस्य संमुखराशेरित्युक्तं । तत्र प्र-
माणाभावात्पंचमस्य कुतो न उच्यते दृष्टिविषये आदौ संमुखं पश्यन्ति
ततः पार्श्वराशिस्तदेव चित्रकूटपदं त्रिराश्यात्मकं पदं ततो दशम एकादश-
स्य दृग्दशा भवति नवमदृग्दशा दशमदृग्दशा एकादशदृग्दशेति फलि-
तार्थः । पंचमैकादशयोर्गणना सामान्यशास्त्रमोजपदयोर्विपरीतं ज्ञेयम् । यु-
ग्मपदयोर्यथा सामान्यमतिक्रम्य विज्ञेयम् । तथा च क्रमाद् वृश्चिके चेत्यत्र
वृषवृश्चिकयोरोजकूटस्थत्वाद्व्युक्रमेण पंचमैकादशोदृग्योग्यौ । सिंहकुम्भयो-
र्युग्मकूटस्थत्वाद्यथा सामान्यं व्युक्रमेणैव पंचमैकादशो दृग्योग्यौ भवतः ।
द्विःस्वभावे दृग्योग्यपंचमैकादशयोरभावात् । दृष्टिचक्रे यत्र यत्र दृष्टिस्तत्रा-
दौ नवमराशिद्वयदशायां क्रमस्तु पुराशिश्चेद्विःस्वभावस्तर्हि क्रमेण त्रिरा-
शिश्चेद्व्युक्रमेण चतुर्थदशमौ ग्राह्यौ अयं भावः चरराशिषु क्रमेण पंचमैकाद-
शो स्थिरराशिषु व्युक्रमेण पंचमैकादशो दृग्योग्यौ भवतः तथैव पार्श्वराशि-
दशाक्रमो ज्ञेयः । द्विःस्वभावराशिष्ववादौ नवमस्य ततः सप्तमस्य ततो विष-
मश्चेद्विःस्वभावस्तर्हि क्रमेण चतुर्थस्य सप्तमश्चेत्तदा व्युक्रमेण चतुर्थस्य ततः
तथैव दशमस्य अत्र नवनवाब्दा ग्राह्याः अस्योदाहरणम् । मेषलघ्नस्य चर-
संज्ञकः प्रथमं मेषः पुनः सिंहः पुनः कुम्भः एवं १।५।११ स्थिरराशिषु यथा सिं-
हः पुनः मेषः पुनः तुला एवं ५।१।७ द्विःस्वभावराशिः यथा मिथुनपुराशि-
क्रमः मिथुनः पुनः कन्या पुनर्मीनः एवं ३।६।१२ सौराशिद्विःस्वभावव्यु-
त्क्रमः मीनघनमिथुनाः एवं सर्वत्र ज्ञेयं प्रतिराशिनिववर्षाणि स्युः ॥

अथ दशदशाचक्रम् ।													योगः
१	५	११	५	१	७	३	६	१२	१२	९	३	योगः	
१	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	१०८	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	

अथ त्रिकोणदशमाह ।

दशा त्रिकोणनाम्ना या यथान्यायप्रकल्पना ॥ राशिर्नवांशतु-
ल्या च नववर्षात्मिका दशा ॥ ६२ ॥ चरपर्यायरीत्यादिश्लोको-
क्तेन प्रदर्शितः ॥ लग्नत्रिकोणयोराशिर्बलवानुक्तहेतुभिः ॥ तत्क्ष-
येभ्यो जयेद्द्विमांश्चरपर्यायवदशा ॥ ६३ ॥ युग्मराशिभुवां पुं-
सामोजे गृहीत संमुखः ॥ ओजराशिभुवां स्त्रीणां युग्मे चैव स-
माश्रयेत् ॥ ६४ ॥ क्रमोत्क्रमेण गणयेदोजयुग्मेषु राशिषु ॥
संपन्नचरपर्यायदशामितिप्रकल्पयेत् ॥ ६५ ॥ ततोपि द्वारवा-
ह्याभ्यां फलमेव विचिंतयेत् ॥ पाकभोगद्वयं विप्र पापयोगेन सौ-
ख्यदाम् ॥ ६६ ॥ तदिदं चरपर्यायस्थिरपर्यायं वै द्विज ॥ त्रि-
कोणाख्यदशार्यां च पाकभोगप्रकल्पनम् ॥ ६७ ॥ पापभोगे च
पापाद्वये देहपीडा मनोव्यथा ॥ नृपाद्वीति भयं क्लेशमहारुग्भ्यां
प्रपीडितः ॥ ६८ ॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि कारकानां फलं द्विज ॥
सप्तमस्मृतीयश्चेति प्रथमो नवमोऽपि च ॥ ६९ ॥ नवमास्त्वल्पा

(२५३)

विज्ञेया पितृसौख्यं विचिंतयेत् ॥ शरीरारोग्यमेवैव चिन्तयेत्प्रय-
माहिज ॥ २७० ॥

अथ त्रिकोणदशोदाहरणमाह ।

लघ्वर्चमनवमेषु यो राशिर्बलवांस्ततस्त्रिकोणदशांशमः आरंभराशिमारभ्य
क्रमोत्क्रामाभ्यां द्वादशराशीनां दशा ज्ञेयाः अत्र तु मेषस्य प्रारंभो मेषमिहव-
र्त्तपि पुनः वृषकन्यामकराः एवं सर्वत्र ज्ञेयं । चरपर्यावद्वर्षाणि स्युः ॥

[illegible]

अथ नक्षत्राद्राशिदशाक्रममाह ।

जन्मादौ चंद्रनक्षत्रे सर्वत्र घटिकौघके ॥ भानुना दीयते भागं
शेषनाडीः प्रकल्पयेत् ॥ ७१ ॥ प्रथमं खंडमारभ्य द्वादशखंडके
द्विज ॥ लग्नाद्वादशराशीनां गणनीयं क्रमेण च ॥ ७२ ॥ या घटी
कर्मवत्खंडे जन्मखंडश्च आदितः ॥ आरभ्य गणनायां च जन्म-
लग्नादितो द्विज ॥ ७३ ॥ लग्नाद्वादशराशीशमारभ्य द्विजसत्तम ॥
क्रमव्युत्क्रमभेदेन द्वादशर्शदशा मता ॥ ७४ ॥

नक्षत्रदशोदाहरणम् ।

जन्मदिने यच्चन्द्रस्य नक्षत्रं तदीयाः सर्वर्क्षरीत्या या षाट्शतत्याः द्वादश-

नृहृत्पासमरुदोरासारंशः ।

[illegible]

अथ तारादशमाह ।

जन्मसंपद्विपक्षेमप्रत्यरीसाधको बुधः ॥ मैत्रातिमैत्रमित्येवं
दशा ज्ञेया द्विजोत्तम ॥ विंशोत्तर्याः क्रमेणैवमब्दानिह वि-
जानतः ॥ आदौ केंद्रग्रहा यस्य विज्ञेया तारका दशा ॥ ७५ ॥

अथ तारादशोदाहरणम् ।

केंद्रस्थो शनिबुधो तन्मध्ये शनिर्बलवान् अत एव साधकदशायां जन्म
तस्याब्दानि १९ अग्रे विंशोत्तरीवत् शुक्तभोग्यमानीतं साधकदशा पूर्वज-
न्मनि श्रुतवर्षादि १७।३।२८।२१।५४ इह जन्मनि भोग्यवर्षादि १।८।१५
३८।१५ एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ तारादशाचक्रमाह ।									
साधक	पुषः	मेनः	जतिमेनः	जन्म	संपत्	विपत्	श्रेय	प्रत्यरी	इषादशाः
१	१७	७	२०	६	१०	७	१८	१६	१०२
८	०	०	०	०	०	०	०	०	८
१	०	०	०	०	०	०	०	०	१
३८	०	०	०	०	०	०	०	०	३८
६	०	०	०	०	०	०	०	०	६
११००	११०२	११११	११२६	११४६	११५२	११६२	११६९	११८७	२००३
१०	६	६	६	६	६	६	६	६	६
४	५	५	५	५	५	५	५	५	५
१४	५२	५२	५२	५२	५२	५२	५२	५२	५२
२२	२६	२६	२६	२६	२६	२६	२६	२६	२६

अथ वर्णदशामाह ।

जन्महोरक्षलग्रक्षसंख्या ग्राह्या पृथक् पृथक् ॥ ओजलग्रे च युग्मे तु चक्रशुद्धेकसंयुता ॥ ७६ ॥ युग्मौजसाम्ये संयोज्य वियो-
ज्यान्योन्यमन्यथा ॥ मेषादितः क्रमादोजे मीनादेरुक्तमात्समे ॥
॥ ७७ ॥ एवं यल्लग्रमायातं वर्णदं तत्प्रकीर्तितम् ॥ एवं द्वादश-
भावानां वर्णदं तत्प्रकीर्तितम् ॥ ७८ ॥ एवं द्वादशभावानां वर्ण-
दं लग्नमानयेत् ॥ ग्रहाणां वर्णदा नैव राशीनां वर्णदा दशा ॥
॥ ७९ ॥ वर्षसंख्यां विजानीयाच्चरपर्याप्रमाणतः ॥ २८० ॥

वर्णददशोदाहरणम् ।

अत्र तु ओजलग्रमेषमध्ये जन्म अत एव मेषादिकमगणना संख्या
होरलग्नं वृषभं तस्य मीनाद्यपसव्यमार्गेण १० संख्याऽत्र तु स्वज्ञातिसंज्ञा
उभयोर्गो ११ मेषादिकमगणना ११ वर्षदं मल्लं एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ वर्णदशचक्रम् ।													
११	५	८	६	६	४	४	२	२	८	१२	९	योगः	
१२	६	६	८	८	७	७	११	११			२	८५	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१००	१०१२	१०१८	१०२४	१०३२	१०४०	१०४७	१०५४	१०६५	१०७६	१०८		१०८५	
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२

अथ पंचस्वरदशामाह ।

पंचांकान्प्रथमे दत्वा स्वरान्वर्णाश्च विन्यसेत् ॥ आदावकछ-
 डाद्याश्च अंत ओचट्दवादयः ॥ ८१ ॥ कादिहांतांल्लिखेद्वर्णान्स्व-
 राद्योऽञ्जणोज्झितान् ॥ तिर्यक्पंक्तिक्रमेणैव पंच पंच विभागतः ॥
 ॥ ८२ ॥ नप्रौक्ता ङञ्जणावर्णा नामादौ संति तेन हि ॥ चेद्रवंति
 तदा ज्ञेया गजडास्ते यथाक्रमम् ॥ ८३ ॥ यदि नाम्नि भवेद्वर्णाः
 संयोगाक्षरलक्षणाः ॥ ग्राह्यस्तदादिमो वर्ण इत्युक्तं ब्रह्मणा पुरा ॥
 ॥ ८४ ॥ अकाराद्याः स्वराः पंच ब्रह्माद्याः पंच देवताः ॥ निवृत्त्या-
 द्याः कलाः पंच इच्छायां शक्तिपंचकम् ॥ ८५ ॥ मायाद्याश्चक्रमे-
 दाश्च धराद्या भूतपंचकम् ॥ शब्दादिविषयास्ते च कामबाणा इ-
 तीरिताः ॥ ८६ ॥ प्रभवादिक्रमेणैषां स्वराणामस्वरादिकः ॥
 उदयो द्वादशाब्दानां प्रत्येकं द्वादशाब्दिकः ॥ ८७ ॥ अस्यांतरा-

पूर्वसण्डे अनेकदशाधिपक्षमात्रायः २५ (२५७)

दयो वर्षमेकी मासी दिनद्वयम् ॥ लोकाब्धिनाडिकाः प्रोक्ता अष्ट-
त्रिंशत्पलानि च ॥ ८८ ॥ द्वादशाब्दादिनाड्यन्ताः स्वस्थानाच्च
स्वकालतः ॥ उदयाति पुनस्त्वत्रांतरैरेकादशोदयेः ॥ ८९ ॥ जन्म-
कर्माधानपिण्डं छिद्राः संज्ञाः स्वरादिषु ॥ यत्र नामाक्षरं प्राप्तं
तत्रैव उदितः स्वरः ॥ ९० ॥ तस्माद्वर्षान्विजानीयाद्वर्षान्मासां
भवेत्पुनः ॥ मासद्वयं च विज्ञेयं दिनद्वादशकाधिकम् ॥ ९१ ॥ एवं
क्रमेण जानीयाद्वर्षान् भागश्च पंचसु ॥ अमात्यकार्यकार्यस्थदि-
नानां नवकं तथा ॥ ९२ ॥ मार्गपौषसमासी तु आद्यस्यादिदि-
नत्रयम् ॥ एवं विभागश्चाद्वाद्वे संप्रदायानुसारतः ॥ ९३ ॥ ति-
थयः प्रतिपत्पूर्वाः कुजादेर्वारनिर्णयः ॥ नंदा भद्रा जया रिक्ता पूर्णा
चापि यथाक्रमम् ॥ ९४ ॥ क्रमेणाकाः प्रदातव्या ग्राह्याश्चाकाः
समुच्चयः ॥ चंद्राष्टावस्वरे ज्ञेया इस्वरे नागकुंजराः ॥ ९५ ॥ उ-
स्वरे रामरंकाणि एस्वरे चंद्रखेचराः ॥ ओस्वरे पंचदशभिः स्थि-
तियोगसमुद्भवः ॥ ९६ ॥ अस्वरे कौर्ष्यसिंहाजा इस्वरे जैंदुराशयः ॥
उस्वरे चापजलजावेस्वरे तु तुलावृषौ ॥ ९७ ॥ ओ स्वरे मृगकुंभौ
च राशीशह्वारजः स्वराः ॥ स्वराधः स्थापयेत्खेटान् राशेर्यो यस्य
नायकः ॥ ९८ ॥

अथ पंचस्वरदशोदाहरणमाह ।

अत्र तु इकारस्वरमप्ये जन्म तस्यार्थ इकारस्वरदशामप्ये उकारस्वरः
पुनः एकारस्वरः पुनः ओकारः पुनः अकारस्वरः एवं सर्वत्र ज्ञातव्यम् ॥

(१५८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

अथ पंचस्वरचक्रम् ।					अथ पंचस्वरदशाचक्रमाह ।					
अ	इ	उ	ए	ओ	इ	उ	ए	ओ	अ	योगः
१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	६०
क	ख	ग	घ	च	०	०	०	०	०	०
छ	ज	झ	ट	ठ	०	०	०	०	०	०
ड	ढ	त	थ	द	०	१२	१२	१२	१२	१२
ध	न	प	फ	ब	१०	१०	१०	१०	१०	१०
भ	म	य	र	क	४	४	४	४	४	४
व	श	ष	स	ह	१४	१४	१४	१४	१४	१४
					२२	२२	२२	२२	२२	२२

अथ योगिनीदशामाह ।

मंगला पिंगला घन्या आमरी भद्रिका तथा ॥ योगिन्यष्टौ
समाख्याता उल्का सिद्धा च संकटा ॥९९॥ पिंगलातो भवेत्सूर्यो
मंगलातो निशाकरः ॥ आमरीतो भवेद्भौमो भद्रिकातो बुधस्तथा
॥३००॥ घन्यकातो गुरुरभूत्सिद्धातः कविसंभवः ॥ उल्कातो भानु-
तनयः संकटातस्तमो भवेत् ॥१॥ स्वर्क्षं पिनाकनयनयुक्तं च वसु-
भिर्हरेत् ॥ शेषेण योगिनी ज्ञेया शून्यपातेन संकटा ॥ २ ॥ एका-
भिवृद्ध्या वर्षाणि मंगलाप्रमुखासु च ॥ प्रथमायां रसैर्वर्षं चयं च
गुणयेत्पुनः ॥ ३ ॥ गताभिर्भस्य नाडीभिर्गुणयित्वा तु तैर्दिनैः ॥
विहीना सा प्रकर्तव्या स्फुटा चैवं भवेद्ब्रुवम् ॥ ४ ॥

अथ योगिनीदशोदाहरणम् ।

अत्र तु जन्म नक्षत्रं पूर्वाषाढा तस्य संख्या २० जाता इयं ३ युक्ता
२३ अनेन वसुभिर्मत्कालञ्च २ शेषं ७ सिद्धादशायां जन्म अग्रे विंशोत्तरी-
वदुक्तमोग्यमानीतं पूर्वजन्मनि श्रुतवर्षादि ६।४।१८।२०।४२ इह जन्मनि
मोग्यवर्षादि ०।७।११।३९।१८ एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ योगिनीदशाचक्रम् ।								
सि.	सं.	मं.	पिं.	व.	आ.	म.	उ.	योगि- न्यः
०	८	१	२	३	४	५	६	२५
७	०	०	०	०	०	०	०	०
११	०	०	०	०	०	०	०	०
३९	०	०	०	०	०	०	०	०
१८	०	०	०	०	०	०	०	०
११००	११०१	११०२	१११०	१११२	१११५	१११९	११२४	११३०
१०	५	५	५	५	५	५	५	५
४	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५
१४	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
२२	४०	४०	४०	४०	४०	४०	४०	४०

अथ पिंडांशनैसर्गिकाष्टकवर्गचतुर्णां
आयुःपरिदशामाह ।

पैंड्यांशनैसर्गिदशामायुःपरिविचिंतयेत् ॥ तथा अष्टकवर्गे
च विजानीहि द्विजोत्तम ॥ पैंड्यादिचतुर्विधदशोदाहरणमग्रे
वक्ष्यति ॥ ५ ॥

अथ संध्यादशामाह ।

परमायुदशांशाच्च स्फुटं संध्या भवेत्ततः ॥ स्वलम्बाधिपतेरादौ
ततोन्मेषु ग्रहेषु च ॥ ६ ॥

अथ संध्यादशोदाहरणमाह ।

परमायुः दशांशः अत्र तु लम्बाधिपतिः भोमस्तस्यादिमा दक्षा अग्ने
बुधादिक्रमेण ज्ञेयम् ॥

अथ संध्यादशाचक्रम् ।									
मंगलः	बुधः	गुरुः	शुक्रः	शनिः	राहुः	केतुः	सूर्यः	चंद्रः	श्रद्धाः
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०००	१०१०	१०२०	१०३०	१०४०	१०५०	१०६०	१०७०	१०८०	१०९०
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४
२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२

अथ पाचकदशमाह ।

संध्या रसगुणा कार्या चंद्रवद्विहता फलम् ॥ प्रथमे कोष्ठके
स्थाप्य अर्द्धमर्द्धत्रिकोष्ठके ॥ ७ ॥ त्रिभागं वसुकोष्ठेषु लिखेद्वि-
द्वन्प्रयत्नतः ॥ एवं द्वादशभावेषु पाचकानि प्रकल्पयेत् ॥ ८ ॥

अथ पाचकदशोदाहरणम् ।

संध्या दशा रसगुणा कार्या ७२ चंद्रवद्वि ३१ भक्तेर्लब्धम् १।११।६।४६
२७ प्रथमकोष्ठे संस्थाप्य पुनः अस्यार्द्ध ०।११।१८।२३।१३ अयं त्रिषु को-
ष्ठेषु संस्थाप्य पुनस्तृतीयांशं ०।७।११।१५।०।२७ अयं वसुकोष्ठके संस्थाप्यः
एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ पाचकदशाचक्रम् ।												
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	विश्रायः
१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	वर्षाणि
११	११	११	११	७	७	७	७	७	७	७	७	मासाः
६	१८	१८	१८	११	११	११	११	११	११	११	११	दिनानि
४६	२३	२३	२३	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	घटकाः
२७	१३	१३	१३	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	पलानि
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
१०	९	८	८	०	७	२	१०	५	१	८	३	१०
४	११	२९	१७	६	१७	२८	९	२१	२	१३	२४	४
१४	०	२४	४७	१०	२५	४१	५६	१२	२७	४३	५८	१४
२२	४५	२	१५	२८	५५	२२	४५	१६	४३	१०	३७	२२

बलाबलविवेकेन फलं ज्ञेयं दशासु च ॥ विपरीतं फलं वाच्यं
खेटे वक्रगते सदा ॥ ९ ॥ आदिद्रेष्के स्थिते खेटे दशारंभफलं
वदेत् ॥ दशामध्ये फलं वाच्यं मध्यद्रेष्काणके स्थिते ॥ ३१० ॥ अंते
फलं तृतीयस्थे व्यस्तं खेटे च वक्रिणि ॥ इति ते कथिता विप्र
दशाभेदा अनेकशः ॥ ११ ॥ यस्मै कस्मै न दातव्यं ज्ञानमेतत्सु-
दुर्लभम् ॥ ३१२ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशो
अनेकदशाभेदकथनं नाम पंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥

पराशर उवाच ।

मार्तण्डं च प्रणम्य सर्वजगतामीशं शिवं शंकरं सर्वेषां हृदि
संस्थितं पशुपतिं भर्गं भवानीपतिम् ॥ लोकानां प्रलयोदयस्थि-
तिकरं त्रैलोक्यनाथं हरिं वक्ष्यामीह महेश्वरस्य रूपया दायप्र-
काशं शुभम् ॥ १ ॥

अथ विंशोत्तरीपंचविधांतरमाह ।

अथ वक्ष्ये खगेशानां भुक्तिं पंचविधामहम् ॥ दशा चांतर्द-

(२६२)

खखराखरक्षोरासारांशः ।

शाचैव तत्तदंतर्दशा तथा ॥ २ ॥ सूक्ष्मभुक्तिप्राणदशाप्येवं पंच-
दशाः स्मृताः ॥ ३ ॥ मार्तण्डेन्दुकुजाहिजीवशनिविकेतुः सितो-
ते क्रमात्पट्टशक्तिर्मुनयो धृतिर्धरणिषा एकोनिता विंशतिः ॥ अ-
त्यष्टिर्मुनयो नखा इति विदुर्नाथा इमे खेचराः सप्तार्च्यर्यमविश्व-
भादिनवकर्क्षाणां दिनेशादयः ॥ ४ ॥

अथ विंशोत्तरीमहादशावर्षनक्षत्राणि ।									
सू.	चं.	मौ.	रा.	जी.	श.	बु.	के.	शु.	ग्रहाः
६	१०	७	१८	१६	१५	१७	७	२०	वर्षाणि
कृ.	रो.	मृ.	आ.	पु.	पुष्य.	आश्ले.	म.	पू.	इति नक्षत्राणि
उ.	ह.	चि.	स्वा.	वि.	अनु.	ज्ये.	मूळ	पूर्वाषा.	
उ. वा.	अ.	घ.	श.	पू. भा.	उ. भा.	रेवती.	अभि.	भरणी	

अथ भुक्तभोग्यानयनमाह ।

स्फुटतरो हिमगुः कलिकात्मकः खखगजैर्विभजेद्रतक्रक्षकम् ॥
तदुडुवर्षगुणं च समादिकं खखगजैर्विभजेत्फलमत्र च ॥ ५ ॥

अस्योदाहरणमाह ।

स्फुटतर इति । स्फुटतरः हिमगुश्चंद्रः १ । ८ । १५ । ७ तस्य कला
२२९५ । ७ अस्याष्टशतेन ८०० भक्तेर्लब्धं २ तद्रतनक्षत्रं भरणी ज्ञेयम् शेषं
६९५ । ७ पुनः लब्धांके रूपहीने नवभिर्भक्ते शेषा दशा ज्ञेया । तत्राऽत्र लब्धां-
को द्वौ २ तन्मध्ये रूप १ हीने शेषं १ रूपः स १ चं ० २ मौ ० ३ रा ० ४ जी ० ५
श ० ६ झ ० ७ के ० ८ शु ० ९ क्रमेण सूर्यदशा चागता । अथास्या भुक्तभो-
ग्यानयनं ६९५ । ७ तदुडुवर्षगुणं तस्य जातस्य उडु जन्मनक्षत्रम् तस्याधि-
ष्ठाता यो दशाग्रहः तस्य यावति वर्षाणि तेन शेषं गुणनीयम् । अत्र सूर्य-
दशावर्षाणि ६ तेन गुणितं जातं ४१७० । ४२ अष्टशतेन ८०० भक्तेर्लब्धं

५ वर्षाणि शेषं १७० । ४२ द्वादशमं जातं २०४८ । २४ अष्टमशतेन भक्तेन
 कृन्धम् २ मासाः शेषं ४४८ । २४ त्रिंशदं जातम् १३४५२ । ० अष्टमशतेन
 भक्तेन कृन्धं १६ दिनानि शेषं ६५२ । ० षष्टिं जातं ३९१२० । ० अष्ट-
 मशतेन भक्तेर्लब्धं ४८ घटिकाः शेषम् ७२० । ० षष्टिं जातं ४३२०० । ०
 अष्टमशतेन भक्तेर्लब्धम् ५४ पलानि शेषं ० पूर्णे सति गणितांकं सत्यमेव
 ५ । २ । १६ । ४८ । ५४ वर्षादिकाले पूर्वजन्मनि शुक्तदशा षष्ठ्यध्वे पा-
 तिता सती शेषा ० । १ । १३ । ११ । ६ भोग्यदशा इह जन्मन्येवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥

अथ सूर्यस्य दशावर्षाणि ६ तस्य फलम् ।

सूर्योऽष्टदशा करोति सुतथी प्रज्ञाधिकारोच्छ्रयज्ञानार्थागम-
 कीर्तिपौरुषसुखप्राप्तीश्वरानुग्रहान् ॥ भानोः पापदशा करोति
 विफलोद्योगार्थहान्यामयात्राजक्षोभमहीशकोपजनकारिष्ठाग्निबा-
 धोदयान् ॥ ६ ॥ मूलत्रिकोणे स्वक्षेत्रे स्वोच्चे वा परमोच्चगे ॥ के-
 न्द्रत्रिकोणलाभस्थे भाग्यकर्माविर्पूर्यते ॥ बलं सूर्यं समायुक्ते
 रवौ वर्गे बलैर्युते ॥ तस्मिन्दाये महासौख्यं धनलाभादिकं शुभ-
 म् ॥ ७ ॥ अत्यंतं राजसन्मानमश्वांदोल्यादिकं शुभम् ॥ सुताधि-
 पसमायुक्ते पुत्रलाभं च विंदति ॥ ८ ॥ धनेशस्य च संबंधे गजां-
 तैश्वर्यमादिशते ॥ वाहनाधिपसंबंधे वाहनत्रयलाभकृत् ॥ ९ ॥
 नृपालनुष्टिर्वित्ताढ्यः सेनाधीशः सुखी नरः ॥ वस्त्रवाहनलाभश्च
 इति दाये रवौ बली ॥ १० ॥ नीचे षडष्टके रिष्के दुर्बले पापसंयु-
 ते ॥ राहुकेतुसमायुक्ते दुःस्थानाधिपसंयुते ॥ ११ ॥ तस्मिन्दाये
 महापीडा धनधान्यविनाशकृत् ॥ राजकोपं प्रवासं च राजदंडं
 धनक्षयम् ॥ १२ ॥ ज्वरपीडा यशोहानिर्बन्धुमित्रविरोधकृत् ॥
 प्रवासं रोगविद्वेषो ह्यपमृत्युभयं भवेत् ॥ १३ ॥ चौराद्विषणभीतिश्च
 ज्वरबाधा भविष्यति ॥ पितृक्षयभयं चैव गृहे त्वशुभमेव च ॥ १४ ॥

पितृवर्गे मनस्तापं जनद्वेषं च विंदति ॥ शुभदृष्टियुते सूर्ये मध्ये
तस्मिन्कचित्सुखम् ॥ पापग्रहेण संदृष्टे वदेत्पापफलं नरः ॥ १५ ॥

अथ चंद्रस्य महादशावर्षाणि १० तस्य फलम् ।

चंद्रोच्छृष्टदशा करोति जननीश्रेयस्तडागादिकं क्षेत्रारामगृ-
हासनद्विजवरश्रीशोभनांदोलिका ॥ इन्दोः पापदशान्नहीनकृ-
पणानंतार्थनाशामयप्रज्ञाहीनजुगुप्समातृमरणक्षोभातिशीतज्व-
रान् ॥ १६ ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे चैव केंद्रे लाभत्रिकोणगे ॥ शु-
भग्रहेण संयुक्ते वृद्धिचंद्रबलैर्युते ॥ १७ ॥ कर्मभाग्याधिपे चंद्रे
वाहनीये बलैर्युते ॥ आद्यतैश्चोरुभाग्येशधनधान्यादिलाभकृत्
॥ १८ ॥ गृहे तु शुभकार्याणि वाहनं राजदर्शनम् ॥ यत्नकार्या-
र्थसिद्धिः स्याद्रुहे लक्ष्मीकटाक्षकृत् ॥ १९ ॥ मित्रप्रभुवशाद्भाग्यं
राज्यलाभं महत्सुखम् ॥ अश्वांदोल्यादिलाभं च श्वेतवस्त्रादि-
लाभकृत् ॥ २० ॥ पुत्रलाभादिसंतोषं गृहगोधनसंकुलम् ॥ ध-
नस्थानगते चंद्रे तुंगे स्वक्षेत्रगेपि वा ॥ २१ ॥ अनेकधनलाभं च
भाग्यवृद्धिर्महत्सुखम् ॥ निक्षेपराजसन्मानं विद्यालाभं च विंदति
॥ २२ ॥ नीचे वा क्षीणचंद्रे वा धनहानिर्भविष्यति ॥ दुश्चिक्वे
बलसंयुक्ते कचित्सौख्यं कचिद्धनम् ॥ २३ ॥ दुर्बले पापसंयुक्ते देह-
जाड्यं मनोरुजम् ॥ भृत्यपीडा वित्तहानिर्मातृवर्गजनाद्वधः ॥ २४ ॥
षष्ठाष्टमव्यये चंद्रे दुर्बले पापसंयुक्ते ॥ राजद्वेषो मनोदुःखं धन-
धान्यादिनाशनम् ॥ २५ ॥ मातृक्लेशं मनस्तापं देहजाड्यं मनो-
रुजम् ॥ दुःस्थे चंद्रबलैर्युक्ते कचिल्लाभं कचित्सुखम् ॥ देह-
जाड्यं कचिच्चैव शाल्यर्थेन विनाशनम् ॥ २६ ॥

अथ कुजदशावर्षाणि ७ तस्य फलम् ।

भौमोच्छृष्टदशा करोति वसुधाप्राप्तिं धनस्यागमान्प्रज्ञास्वच्छ-

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीमहादशाफलकव्याख्यायाः ३६ (२६५)

मनःपराक्रमदवत्पारिक्षयान्वानुजान् ॥ पापो भौमरुजतिदं च
कलहं चौराभिबन्धव्रणमक्षिक्षीणमहीशपीडनरुजः क्षोभक्षतिं दा-
स्यति ॥ २७ ॥ परमोज्जगते भौमे स्वोच्चे मूलत्रिकोणगे ॥ स्व-
क्षे केंद्रत्रिकोणे वा लाभे वा धनगोऽपि वा ॥ २८ ॥ संपूर्णबल-
संयुक्ते शुभदृष्टे शुभांशके ॥ राज्यलाभं भूमिलाभं धनधान्या-
दिलाभकृत् ॥ २९ ॥ आधिक्यं राजसन्मानं वाहनांबरभूषणम् ॥
विदेशे स्थानलाभं च सोदराणां सुखं लभेत् ॥ ३० ॥ केंद्रगते
यदा भौमे दुश्चिक्ये बलसंयुते ॥ पराक्रमाद्विजितलाभो युद्धे शत्रु-
जयो भवेत् ॥ ३१ ॥ कलत्रपुत्रविभवं राजसन्मानमेव च ॥
दशादौ सुखमाप्नोति दशांते कष्टमादिशेत् ॥ ३२ ॥ नीचादि-
दुःस्थगे भौमे बलाबलविवर्जिते ॥ पापयुक्ते पापदृष्टे सा दशा
नेष्टदायिका ॥ ३३ ॥

अथ राहुदशावर्षाणि १८ तस्य फलम् ।

राहुकृष्टदशा करोति सकलश्रेयो महद्राज्यकृद्धमार्थागमपु-
ण्यतीर्थचलनज्ञानप्रभावोच्छ्रयान् ॥ राहोः पापदशाहिभीतिवि-
षभीः सर्वांगरोगार्तिच्छस्त्राघातविरोधवृक्षपतनं नारातिपीडोद-
यान् ॥ ३४ ॥ राहोस्तु वृषभं केतोर्दृष्टिकं तुंगसंज्ञकम् ॥ मूलत्रिकोण-
कर्कं च युग्मचापंतथैव च ॥ ३५ ॥ कन्या च स्वग्रहं प्रोक्तं मीनं च
स्वग्रहं स्मृतम् ॥ तदाये बहुसौख्यं च धनधान्यादिसंपदाम् ॥ ३६ ॥
मित्रप्रभुवशादिष्टं वाहनं पुत्रसंभवः ॥ नूतनगृहनिर्माणं धर्मचिता
महोत्सवः ॥ ३७ ॥ विदेशराजसन्मानं वस्त्रालंकारभूषणम् ॥ शु-
भयुक्ते शुभेर्दृष्टे योगकारकसंयुते ॥ ३८ ॥ केंद्रत्रिकोणलब्धे वा
दुश्चिक्ये शुभराशिगे ॥ महाराजप्रसादेन सर्वसंपत्तुस्तथाच ॥
॥ ३९ ॥ यवनप्रभुसन्मानं गृहे कल्याणसंभवम् ॥ ३९ ॥ वा ज्येष्ठगे

(२६६)

बृहत्पाराशरहोरासारः ।

राहौ तदाये कष्टदो भवेत् ॥ ४० ॥ पापग्रहेण संबंधे मारकग्रह-
संयुते ॥ नीचराशिगते वापि स्थानभ्रंशं मनोरुजम् ॥ ४१ ॥ वि-
नश्येद्धारपुत्राणां कुत्सितानां च भोजनम् ॥ दशादौ देहपीडा च
धनधान्यपरिच्युतिः ॥ ४२ ॥ दशामध्ये तु सौख्यं स्यात्स्वदेशे
धनलाभकृत ॥ दशान्ते कष्टमाप्नोति स्थानभ्रंशो मनोव्यथा ॥ ४३ ॥

अथ गुरुमहादशावर्षाणि १६ तस्य फलम् ।

जीवोत्कृष्टदशा करोति विपुलग्रामाधिकारात्मजश्रीसौभाग्य-
गुणाकराश्रितजनाद्यांदोलिकावैभवान् ॥ जैव्या पापदशा मही-
श्वरभयाद्वैद्याधिश्च वैर्यच्युतिं धान्यानर्थमहीसुतार्तिजनकक्षोभा-
शनार्तिक्षयान् ॥ ४४ ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे जीवे केंद्रे लाभत्रिकोण-
गे ॥ मूलत्रिकोणलाभे वा तुंगांशे स्वांशगेऽपि वा ॥ ४५ ॥ रा-
ज्यलाभं महत्सौख्यं राजसन्मानकीर्तनम् ॥ गजवाजिसमायुक्तं
देवब्राह्मणपूजनम् ॥ ४६ ॥ दारपुत्रादिसौख्यं च वाहनांवरलाभ-
गम् ॥ यज्ञादिकर्मसिद्धिः स्याद्देदांतश्रवणादिकम् ॥ ४७ ॥ महा-
राजप्रसादेन इष्टसिद्धिः सुखावहा ॥ आंदोलिकादिलाभश्च क-
ल्याणं च महत्सुखम् ॥ ४८ ॥ पुत्रदारादिलाभश्च अन्नदानं मह-
त्प्रियम् ॥ नीचास्तपापसंयुक्ते जीवे रिष्फाष्टसंयुते ॥ ४९ ॥ स्था-
नभ्रंशं मनस्तापं पुत्रपीडा महद्भयम् ॥ पश्वादिधनहानिश्च तीर्थ-
यात्रादिकं लभेत् ॥ ५० ॥ आदौ कष्टफलं चैव चतुष्पाज्जीवला-
भकृत ॥ मध्यान्ते सुखमाप्नोति राजसन्मानवैभवम् ॥ ५१ ॥

अथ शनिमहादशावर्षाणि १९ तस्य फलम् ।

मंदोत्कृष्टदशा करोति विभवप्रज्ञानयज्ञादिकक्षेत्रग्रामपुरादि-
नायकबहुव्यापारदक्षोत्सुकान् ॥ मन्दः पापविषप्रयोगधनहृदेहा-
तिव्यर्थोदयान् राजक्रोधविरुद्धकार्यविचलोद्योगांगपीडोदयान्

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीमहादशावर्षावध्यायः ३६ (२६७)

॥ ५२ ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे मंदे मित्रक्षेत्रेऽथ वा यदि ॥ मूलत्रिको-
णभागे वा तुंगांशे स्वांशगेऽपि वा ॥ ५३ ॥ दुश्चिक्ये लाभगे
चैव राजसन्मानवैभवम् ॥ सत्कीर्तिर्धनलाभश्च विद्यावादविनोद-
कृत् ॥ ५४ ॥ महाराजप्रसादेन गजवाहनभूषणम् ॥ राजयोगं
प्रकुर्वीत सेनाधीशान्महत्सुखम् ॥ ५५ ॥ लक्ष्मीकटाक्षचिन्हानि
राज्यलाभं करोति च ॥ गृहे कल्याणसंपत्तिर्दारपुत्रादिलाभकृत्
॥ ५६ ॥ षष्ठाष्टमव्यये मंदे नीचे वास्तंगतेपि वा ॥ विषशस्त्रादि-
पीडा च स्थानभ्रंशं महद्भयम् ॥ ५७ ॥ पितृमातृवियोगं च दा-
रपुत्रादिपीडनम् ॥ राजवैषम्यकृष्णाणि ह्यनिष्टं बंधनं तथा ॥ ५८ ॥
शुभयुक्तेक्षिते मंदे योगकारकसंयुते ॥ केंद्रत्रिकोणलाभे वा मीनगे
कर्मकेशनौ ॥ ५९ ॥ राज्यलाभं महोत्साहं गजाश्वान्वरसंकुलम् ॥ ६० ॥

अथ बुधमहादशावर्षाणि १७ तस्य फलम् ।

सौम्योत्कृष्टदशा करोति वसनानंतादिधान्योच्छ्रयाज्ज्ञेयः सौ-
ख्यगृहस्वबंधुविजयः प्राप्तीष्टवस्त्वागमान् ॥ बोध्याः पापदशावि-
देशगमनं क्षोभः स्वबंधुक्षयः प्रज्ञाहीनमतिर्धनार्तिकलहक्षेत्रार्थ-
नाशापदः ॥ ६१ ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रसंयुक्ते केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥
मित्रक्षेत्रसमायुक्ते सौम्ये दाये महत्सुखम् ॥ ६२ ॥ धनधान्या-
दिलाभं च सत्कीर्तिवनसंपदाम् ॥ ज्ञानाधिक्यं नृपप्रीतिं सत्कर्म-
गुणवर्द्धनम् ॥ ६३ ॥ पुत्रदारादिसौख्यं च देहारोग्यं महत्सुखम् ॥
क्षीरेण भोजनं सौख्यं व्यापारेण धनागमम् ॥ ६४ ॥ शुभदृष्टियु-
क्ते सौम्ये भाग्ये कर्माधिपे यदा ॥ आधिपत्ये बलवती संपूर्णफल-
दायिका ॥ ६५ ॥ पापग्रहयुते दृष्टे राजह्वयं मनोरुजम् ॥ बंधुजन-
विरोधं च विदेशगमनं तथा ॥ ६६ ॥ परप्रप्यं च कलहं मूत्रकृ-
च्छ्रान्महद्भयम् ॥ षष्ठाष्टमव्यये सौम्ये लाभभोगार्थनाशिनम् ॥

(२६८)

बृहत्पारमहोरासारांशः ।

॥ ६७ ॥ वातपीडा धनं चैव पांडुरोगं तथैव च ॥ नृपचौराग्निभीतिं
च कृषिगोभूमिनाशनम् ॥ ६८ ॥ दशादौ धनधान्यं च विद्यालाभं
महत्सुखम् पुत्रकल्याणसंपत्तिः सन्मार्गे धनलाभकृत् ॥ ६९ ॥
मध्ये नरेंद्रसन्मानमंते दुःखं भविष्यति ॥ ७० ॥

अथ केतुमुक्तिमहादशावर्षाणि ७ तस्य फलम् ।

केतुल्लष्टदशा करोति विजयकूरक्रियार्थागमं म्लेच्छक्षमापति-
लब्धभाग्यकवनप्रारंभशत्रुक्षयान् ॥ केतोः पापदशातिकष्टविफ-
लानर्थक्रियायोगहृच्छूलास्थिज्वरकंपनद्विजजनद्वेषातिमूर्खक्रिया-
न् ॥ ७१ ॥ केंद्रलाभनिकोणे वा शुभराशौ शुभेक्षिते ॥ स्वोच्चे वा
शुभवर्गे वा राजप्रीतिं मनोरुजम् ॥ ७२ ॥ देशग्रामाधिपत्यं च
वाहनं पुत्रसंभवम् ॥ देशांतरप्रयाणं च अन्यदेशे सुखावहम् ॥
॥ ७३ ॥ पुत्रदारसुखं चैव चतुष्पाज्जीबलाभकृत् ॥ दुश्चिक्ये षष्ठ-
लाभे वा केतुर्दाये सुखं भवेत् ॥ ७४ ॥ राज्यं करोति मित्रांशं ग-
जवाजिसमन्वितम् ॥ दशादौ राजयोगाश्च दशमध्ये महद्भयम् ॥
॥ ७५ ॥ अंते दूरारटनं चैव देहविश्रमणं तथा ॥ धने रंघे व्यये के-
तौ पापदृष्टियुतेक्षिते ॥ ७६ ॥ निगडं बंधुनाशं च स्थानघ्नंशं म-
नोरुजम् ॥ शूद्रशून्यादिलाभं च नानारोगाकुलं भवेत् ॥ ७७ ॥

अथ शुक्रमहादशावर्षाणि २० तत्फलम् ।

शौक्री श्रेष्ठदशा करोति सुखसौभाग्योच्छ्रयांदोलिकाऽष्टैश्वर्ययु-
तधर्मबुद्धिकनकारामाश्वगीतोत्सवान् ॥ शौक्री पापदशा कलत्रभ-
यकृन्नीचार्थहानिप्रदा संतस्तिर्यग्जंतुदोषविपुलस्त्रीवर्गरोगोद्भवान्
॥ ७८ ॥ परमोच्चगते शुके स्वोच्चे स्वक्षेत्रकेंद्रगे ॥ नृपामिषेकसं-
प्राप्तिर्वाहनांबरभूषणम् ॥ ७९ ॥ गजाश्वपशूलाभं च नित्यं मि-
श्राभ्रमोजनम् ॥ अखंडमंडलाधीशराजसन्मानवैभवम् ॥ ८० ॥

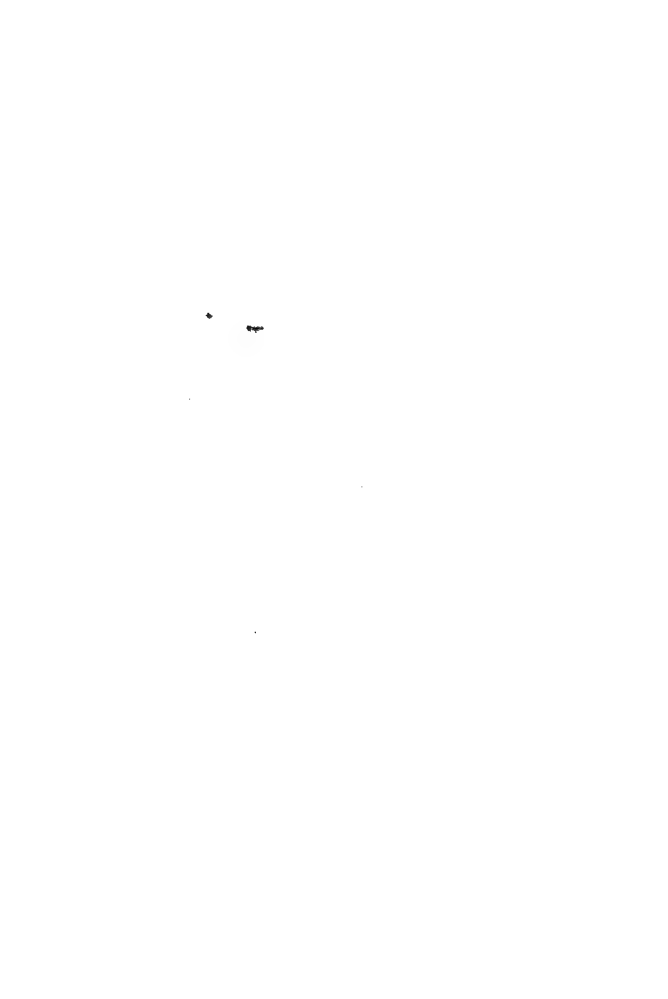
पूर्वसप्तदे विंशोत्तरीमहादशाफलप्रवचनाध्यायः १६ (१६९)

सृष्टगवाद्यघोषं च गृहे लक्ष्मीकटाक्षकृत् ॥ त्रिकोणस्थे मीनशुके
राज्यार्थगृहसंपदः ॥ ८१ ॥ विवाहोत्सवकार्याणि पुत्रकल्याणवैभ-
वम् ॥ सेनाधिपत्यं कुरुते इष्टबंधुसमागमम् ॥ ८२ ॥ नष्टराज्या-
क्षनप्राप्तिर्गृहे गोवनसंग्रहम् ॥ षष्ठाष्टमव्यये शुके नीचे वा व्य-
यराशिगे ॥ ८३ ॥ आत्मबंधुजनहेषं दारवर्गादिपीडनम् ॥ व्य-
वसायात्फलं नष्टं गोमहिष्यादिहानिकृत् ॥ ८४ ॥ दारपुत्रादिपी-
डा वा आत्मबंधुवियोगकृत् ॥ भाग्यकर्माधिपत्येन लग्नवाहनरा-
शिगे ॥ ८५ ॥ तदृशायां महत्सौख्यं देशग्रामाधिपत्यताम् ॥
देवाल्यतडागादिपुण्यकर्मसु संग्रहम् ॥ ८६ ॥ अन्नदाने महत्सौख्यं
नित्यं मिष्टान्नभोजनम् ॥ उत्साहः कीर्तिः संपत्तिः स्त्रीपुत्रधनसं-
पदः ॥ ८७ ॥ स्वभुक्तौ फलमेवं स्यादलान्यन्यानि भुक्तिषु ॥ द्वि-
तीयचूननाथे तु देहपीडा भविष्यति ॥ ८८ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं रुद्रं वा
श्र्यबर्कं जपेत् ॥ श्वेतां गां महिषीं दद्यादारोग्यं च भविष्यति ॥ ८९ ॥

अथ द्वादशभावाधीशदशाफलमाह ।

लग्नेशस्य दशा बलं बहुधनं वित्तेशितुः पंचतां कष्टं वेति स-
होदरालयपतेः पापं फलं प्रायशः ॥ तुर्यस्वामिन आल्यं किल
सुताधीशस्य विद्यासुखं रोगागारपतेररातिजभयं जायापतेः शो-
कताम् ॥ ९० ॥ मृत्युं मृत्युपतेः करोति नियतं धर्मेशितुः सक्ति-
यां चित्तं राजपतेर्नृपाश्रयमथो लाभं हि लाभेशितुः ॥ रोगे द्रव्य-
विनाशनं च बहुधा कष्टं व्ययेशस्य वै पूर्वैरंगभृतामुदीरितमिदं
तन्वादि भावेशजम् ॥ ९१ ॥ भावाधिपो बलपुतो निजगोहगामी
तुंगत्रिकोणशुभवर्गगतोपि पूर्णम् ॥ जंतोः फलं खलु करोति च-
दारिनीचस्थानस्थितोऽशुभफलं विबलो विशेषात् ॥ ९२ ॥ आहुः
शुभाः शुभफलं नृणां कालविदो जनाः ॥ एतद्वृतं विनिर्णीतमा-

युषां निश्चयो नृणाम् ॥ ९३ ॥ पंचमेशदशायां तु धर्मपस्य दशा
 तु या ॥ अतीव शुभदा प्रोक्ता कालविद्धिर्मुनीश्वरैः ॥ ९४ ॥ समं-
 त्रनाथस्य तपोधिपस्य दशा शुभा राज्यसुतप्रदा स्यात् ॥ सक्ती-
 र्तिनाथस्य सुखेश्वरस्य दशा तथा प्रादुरुदारचित्ताः ॥ ९५ ॥ पं-
 चमेशेन युक्तस्य ग्रहस्य शुभदा दशा ॥ नाथे धर्मपयुक्तस्य दशा
 परमशोभना ॥ ९६ ॥ पापदृष्टस्य खेटस्य दशा राज्यप्रदायिनी ॥
 शुभयुक्तस्य खेटस्य दशा द्रव्यप्रदायिनी ॥ संपंचमेशलभे वा
 दशा राज्यप्रदायिनी ॥ ९७ ॥ संपंचमेशस्य तपोधिपस्य दशा
 भवेद्राज्यसुखार्थलाभदा ॥ तथैव मानाधिपसंयुतस्य सुतेश्वरस्या-
 पि दशा शुभा स्यात् ॥ ९८ ॥ पंचमेशेन युक्तस्य मानेन्द्रस्य दशा
 शुभा ॥ सुखेशसहितस्यापि धर्मेशस्य दशा शुभा ॥ पंचमस्थानग-
 स्यापि मानेशस्य दशा शुभा ॥ ९९ ॥ शुभाशुभस्थानगमा न
 यस्य तथैव मानार्थसुखान्विता स्यात् ॥ तदा नृणां सौख्यकरी
 भवेद्दि सुखेशयुक्तस्य च मानवस्य ॥ १०० ॥ षष्ठस्य सप्तमस्यै-
 को नायको मानराशिगः ॥ दशा तस्य शुभा ज्ञेया तथा तेन यु-
 तस्य च ॥ १ ॥ एको द्विसप्तमस्थाननायको यदि सौख्यगः ॥
 तेन युक्ता दशा ज्ञेया शुभा प्रादुर्मनीषिणः ॥ २ ॥ षष्ठाष्टमव्यया-
 धीशाः पंचमाधिपसंयुताः ॥ तेषां दशा च शुभदा प्रोच्यते काल-
 वित्तमैः ॥ ३ ॥ सुखेशो मानभावस्थो मानेशः सुखराशिगः ॥
 तयोर्दशा शुभा प्रादुर्ज्योतिःशास्त्रविदो जनाः ॥ ४ ॥ सुतेशमा-
 नेशसुखेशधर्मपा एकत्र युक्ता यदि यत्र कुत्र ॥ तेषां दशा राज्य-
 फलप्रदा तैर्युक्तग्रहाणामपि वै बदेद्वा ॥ ५ ॥ वाहनस्थानसंयुक्त-
 मंत्रनाथदशा शुभा ॥ सुखराशिस्थकर्मेशदशा राज्यप्रदायिनी ॥
 ॥ ६ ॥ ताम्बां युक्तस्य खेटस्य दृष्टियुक्तस्य चैतयोः ॥ राज्यप्रदा

(२७०)

बृहत्सामसंहितासारांशः ।

युषां निश्चयो नृणाम् ॥ ९३ ॥ पंचमेशदशायां तु धर्मपस्य दशा
तथा ॥ अथैव

॥ सम-

॥ सकी-

॥ ५ ॥ पं-

य दशा

यिनी ॥

॥ अमे वा

॥ दशा

॥ रस्या-

॥ दशा

॥ नग-

॥ मा न

॥ यकरी

॥ मस्ये-

॥ न यु-

॥ ॥

॥ यया-

॥ का-

॥ गः ॥

॥ मा-

॥ ज्य-

॥ पुक्त-

॥ गी ॥

॥ ददा

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीमहावशाप्रत्ययनाध्यायः ३६ (२७१)

दशा प्रादुर्विद्वांसो देवचिंतकाः ॥ ७ ॥ कर्मस्थानस्य बुद्धिस्तदस्य
संपत्करी भवेत् ॥ मानस्थिततपोर्धाशदश राज्यप्रदायिनी ॥ ८ ॥
यस्मिन्भावे शुभस्वामिसंबंधस्तुंगखेचरः ॥ स्यात्तद्वावदशायां तु
अत्यैश्वर्यमखंडितम् ॥ ९ ॥ यद्वावेशः स्वार्थराशिमयितिष्ठति
पश्यति ॥ स्यात्तद्वावदशाकाले धनलाभो महत्तरः ॥ १० ॥ य-
स्माद्द्वयगतो यस्तु तद्वशायां धनक्षयम् ॥ यस्मात्त्रिकोणगाः
पापास्तत्रात्मशमनाशनम् ॥ ११ ॥ पुत्रहानिः पितुः पीडा मन-
स्तापो महान् भवेत् ॥ यस्मात्त्रिकोणगा रिः फरंग्रेशाकेन्दुमूर्यजाः
॥ १२ ॥ पुत्रपीडा द्रव्यहानिस्तत्र केत्वहिसंगमे ॥ विदेशभ्रमणं
क्लेशो भयं चैव पदे पदे ॥ १३ ॥ यस्मात्पष्ठाष्टमे क्रूरनीचखेटाद-
यः स्थिताः ॥ रोगशत्रुत्पादा स्यान्मुहुः पीडा सुदुःसहा ॥ १४ ॥
यस्माच्चतुर्थः क्रूरः स्याद्गृहक्षेत्रनाशनम् ॥ पशुहानिस्तत्र भोमे
गृहदाहप्रमातृष्टक् ॥ १५ ॥ शनौ हृदयशूलं स्यात्सूर्ये राजप्रकोप-
नम् ॥ सर्वस्वहरणं राहौ विषचौरादिजं भयम् ॥ १६ ॥ यस्माद्द-
शमभे राहुः पुण्यतीर्थाटनं भवेत् ॥ तस्मात्कर्माय भाङ्गक्षग ताः
शोभनखेचराः ॥ १७ ॥ विद्यार्थधर्मसत्कर्मख्यातिपौरुषसिद्धयः ॥
यतः पंचमकामारिगताः स्वोच्चशुभग्रहाः ॥ १८ ॥ पुत्रदारादिसंप्रा-
प्तिर्नृपपूजा महत्तरा ॥ यस्मिन्नाज्ञाय कर्माकुनवलमाधिपाः स्थिताः
॥ १९ ॥ तत्तद्वावार्थसिद्धिः स्याच्छ्रेयो योगानुसारतः ॥ यस्मिन् गुरुर्वा
शुक्रो वा शुभेशो वापि संस्थितः ॥ १२० ॥ कल्याणोत्सवसंप्र-
त्तिर्देवब्राह्मणतर्पणम् ॥ यच्चतुर्थे तुंगखेटाः शुभस्वामी ग्रहश्च वा
॥ २१ ॥ वाहनग्रामलाभश्च पशुवृद्धिश्च भूयसी ॥ तत्र चंद्रेश-
लाभः स्याद्बहुधान्यरसान्युत ॥ २२ ॥ पूर्णे विधौ निधिप्राप्तिर्ल-
भेद्वा मणिसंचयम् ॥ तत्र शुक्रे रुद्रादिवाणमानपुरस्कृतः ॥ २३ ॥

आंदोलिकासिर्जीवे तु कनकांदोलिका द्रुवम् ॥ लग्नकर्मेंशभाग्येश-
 तुंगस्थशुभयोगतः ॥ २४ ॥ सर्वोत्कर्षमहैश्वर्यसाम्राज्यादिमह-
 रफलम् ॥ एवं तत्तद्भावदायफलं यत्स्याद्विचिंतयेत् ॥ २५ ॥ एकै-
 रुद्दशस्वा स्वाया गुणैरष्टादशात्मना ॥ भिन्ना फलविपाकस्तु कुर्याद्वै
 चित्रसंयुतम् ॥ २६ ॥ परमोच्चं तुंगमात्रे तदवांक्तदुपर्यपि ॥ मू-
 लत्रिकोणभे स्वर्धे स्वाधिमित्रग्रहस्य भे ॥ २७ ॥ तत्कालसुहृदो
 गेहे उदासीनस्य भे तथा ॥ शत्रोर्भेपि रिपोर्भे च नीचांतादूर्ध्वदे-
 शभे ॥ २८ ॥ तस्मादवांङ् नीचमात्रे नीचांते परमांशके ॥ नी-
 चारिवर्गे शकले स्ववर्गे केंद्रकोणभे ॥ २९ ॥ श्रवस्थितस्य खेट-
 स्य समरे पीडितस्य च ॥ गाढमूढस्य च दशापचितिः स्वगुणेः
 फलम् ॥ १३० ॥ परमोच्चगतो यस्तु योऽतिवीर्यपरत्रवान् ॥ संपू-
 र्णाख्या तद्दशा तु राज्यभोग्यशुभप्रदा ॥ ३१ ॥ लक्ष्मीकटाक्ष-
 चिह्नानां चिदावासग्रहप्रदा ॥ तुंगमात्रगतस्यापि तथा वीर्या-
 धिकस्य च ॥ ३२ ॥ पूर्णाख्या बहुधैश्वर्यदायिन्यपि रुजाप्रदा ॥
 अतिनीचगतस्यापि दुर्बलस्य ग्रहस्य तु ॥ ३३ ॥ रिक्ताष्टानि-
 ष्टफलदा व्याध्यनर्थमृतिप्रदा ॥ अत्युच्चप्यतिनीचोच्चे मध्यगस्य
 च रोहिणी ॥ ३४ ॥ मित्रोच्चभवागत्यस्य मध्याख्या अर्थदा द-
 शा ॥ नीचांतादुच्चभागान्तं भषट्के मध्यगस्य च ॥ ३५ ॥ दशा
 च रोहिणी नीचरिपुभांशगतस्य च ॥ अधमाख्या भयक्लेशव्या-
 विदुःखविवर्द्धिनी ॥ ३६ ॥ नामानुरूपफलदा पाककाले दशा
 यमा ॥ भाग्येशगुरुसंबंधा योगदृक्केंद्रभादिभिः ॥ ३७ ॥ परेषाम-
 पि द्वायेषु भाग्योपक्रममुद्धयेत् ॥ जातको यस्तु फलदो भाग्ययो-
 गप्रदोऽयं यः ॥ ३८ ॥ सफलो वकिमादूर्ध्वमन्यानपि च खेच-
 रान् ॥ दुर्बलानसमर्थीश्च फलदानेषु योगतः ॥ ३९ ॥ तारतम्या-

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीमहादशाफलकप्रमाण्यायः ३६ (१०३)

सुसंबन्धा दशा होताः फलप्रदाः ॥ स्वर्केन्द्रादिजुषां तेषां पूर्णाक्षा-
त्रिव्यवस्थया ॥ १४० ॥ प्रसह्यकार इत्येतत्संततं संपदां बलवत् ॥
शीर्षोदयस्वगा स्वस्वदशादौ स्वफलप्रदा ॥ ४१ ॥ उभयोदयर-
शिस्थदशा मध्यफलप्रदा ॥ पृष्ठोदयर्क्षगाः खेटाः स्वदशांते फ-
लप्रदाः ॥ ४२ ॥ जन्मकाले दशानाथस्वेष्टगानां विचारणे ॥ नि-
सर्गतश्च तत्काले सुहृदां हरणे शुभम् ॥ ४३ ॥ संपादयेत्तदा कष्टं
तद्विपर्ययगामिनाम् ॥ दशेशाक्रांतभावानां दारस्य द्वादशांक्षभ-
म् ॥ ४४ ॥ भुक्त्वा द्वादशराशीनां दशाभुक्तिं प्रकल्पयेत् ॥ एकै-
कराशेयां तत्र सुहृत्त्वक्षेत्रगामिनी ॥ ४५ ॥ तस्या राज्यादिसंष-
त्तिपूर्वकं शुभमीरयेत् ॥ दुःस्थानरिपुनीचस्थनीचकूरयुता च या
॥ ४६ ॥ तस्यामनर्थकलहं रोगमृत्युभयादिकम् ॥ बिंदुभूयात्वशू-
न्यत्ववशत्वीयाष्टवर्गके ॥ ४७ ॥ वृद्धिं हानिं च तद्वाशि भावस्य
स्वग्रहात्क्रमात् ॥ भावयोजनया विद्यात्सुताद्यादि शुभाशुभम् ॥
॥ ४८ ॥ धात्वादिराशिभेदाच्च धात्वादिग्रहयोगतः ॥ शुभपाप-
दशाभेदाच्छुभपापयुतैरपि ॥ ४९ ॥ इष्टानिष्टस्थानभेदात्फलभे-
दात्समुन्नयेत् ॥ एवं सर्वग्रहाणां च स्वां स्वामंतर्दशामपि ॥
॥ १५० ॥ स्वराशितो राशिभुक्तिं प्रकल्प्य फलमीरयेत् ॥ अंतरं-
तर्दशां स्वीयां विभज्यैवं पुनः पुनः ॥ ५१ ॥ कालसंक्षेपतः सू-
क्ष्मफलं ब्रूयाद्दिनं प्रति ॥ स्वाध्यारंभः कृतो होराग्रंथेऽयमपि
वाऽमुना ॥ ५२ ॥ केंद्रे कोणे कारकाभावनाथा भावप्राप्तिर्दुः-
स्थिता भावहृत्यै ॥ अर्थे लाभे विक्रमा वा यदा ते भावात्सर्वे भा-
वपित्रादितुल्याः ॥ ५३ ॥ भावं पश्यति भावेशो भावस्थे लग्नगे-
त्रपि वा ॥ बलिनः स्वोद्योगे वाऽपि तद्भावास्विष्टपुष्ट्या ॥ ५४ ॥
यद्भावेशोरिनीचस्थो मूढो वा तन्न पश्यति ॥ तद्भावास्त्वभावात्सर्वं

(१७४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

वैस्त्वं च विनिर्दिशेत् ॥ ५५ ॥ भावेशाकांतराशीशो यदि रंध्रा-
रिरिःफगः ॥ तद्भावनाशनं चैव भावनाथेन दृश्यते ॥ ५६ ॥ पर-
मोच्चगते विलग्ननाथे तनुभावे शुभखेचरेण दृष्टे ॥ उडुपे शुभसं-
युते च दृष्टे शतमायुः प्रवदंति बुद्धिमंतः ॥ ५७ ॥ भावेश्वतुर्भिर्ब-
लिभिर्धनभाग्यायकर्मभिः ॥ संपूर्णवित्तं सततं कुबेर इव जायते ॥
॥ ५८ ॥ लग्ने वाहेशदेहानां संबंधश्चाश्ववाहनम् ॥ शुक्रेणांदोलि-
काप्राप्तिर्गुरुणा गजवाहनम् ॥ ५९ ॥ केंद्रायस्वविलग्नकोणसह-
जस्थौ कांत्यवाहेश्वरौ देहेऽयेन्दुविलग्ननाथसहितावन्योन्यभावा-
श्रितौ ॥ अन्योन्यामतिभाग्यकंटकगतौ दुःस्थानगौ स्वग्रहं प-
श्येतां यदि दीनवंशजनितोऽपि स्याच्चतुर्वाहनः ॥ १६० ॥ ॥
इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे विंशोत्तरीमहादशाफ-
लकथनो नाम षट्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३६ ॥

अथान्तर्देशाकरणमाह ।

दशा दशाहता कार्या दशभिर्भागमारहेत् ॥ लब्धांकाश्च
भवेन्मासास्त्रिंशद्ने च दिनानि च ॥ १ ॥

अस्योदाहरणम् ।

यथा सूर्यमहादशावर्षाणि षट् ६ तन्मध्ये सूर्यस्यांतर्देशा कृतीत्यपेक्षायां
दशावर्षाणि ६ षट् परस्परं गुणिते जातं ३६ दशभिर्मतेर्लब्धं ३ मासाः शे-
षाः ६ षट्त्रिंशद्गुणिताः जाताः १८० अस्य दशभिर्मतेर्लब्धं १८ दिनानि
एवं सूर्यमहादशामध्ये सूर्यस्यांतर्देशामासाः ३ दिनानि १८ एवमग्रे चंद्रा-
दीनामपि विज्ञेयम् ॥

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीसूर्यातिर्वशाच्छास्त्राध्यायः ३७

(१७५)

अथ सूर्यविंशोत्तरवर्षाणि ६ तन्मध्यंतरमाह ।								
सू.	च.	मं.	रा.	वृ.	श.	जु.	क.	कु.
०	०	०	०	०	०	०	०	१
३	३	४	१०	९	११	१०	४	०
१८	०	६	२४	१८	१२	६	६	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०

[illegible][illegible][illegible]

पूर्वसण्डे विंशोत्तरीसूर्यतर्कशाफलाभ्यायः १७ (२७७)

अथ विंशोत्तरीभृगुवर्षाणि २० तन्मध्येन्नरम् ।								
शु.	सु.	च.	म.	रा.	गु.	श.	बु.	के.
३	१	१	१	३	२	३	२	१
४	०	८	२	०	८	२	१०	२
६	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०

स्वद्वादशांशके लग्ने नाथे वा स्वदृक्काणगे ॥ तस्य भुक्तिं शुभा-
माहुर्मुनयः कालचिंतकाः ॥ २ ॥ स्वत्रिंशांशेऽथ वा मित्रे त्रिंशां-
शे वा स्थितो यदि ॥ तस्य भुक्तिः शुभा प्रोक्ता कालविद्धिर्मनी-
षिभिः ॥ ३ ॥ मित्रक्षेत्रे नवांशस्थे मित्रस्य द्विरसांशके ॥ तस्य
भुक्तिः शुभा प्रोक्ता कालविद्धिर्मनीषिभिः ॥ ४ ॥ बुद्धिक्षेत्रनवां-
शस्थे पुत्रस्य द्विरसांशके ॥ मित्रद्रेष्काणगे वापि तस्य भुक्तिः
शुभावहा ॥ ५ ॥ तयो राशिनवांशस्थे धर्मस्य द्विरसांशके ॥ गु-
रुद्रेष्काणगे वापि तस्य भुक्तिः शुभावहा ॥ ६ ॥ सुखराशिनवां-
शस्थे वाहनद्विरसांशके ॥ सुखद्रेष्काणगे वापि तस्य भुक्तिः शु-
भावहा ॥ ७ ॥ विलग्ननाथस्थितभांशनाथे मित्रांशगे मित्रग्रहेण
दृष्टे ॥ सुहृद्दृक्काणस्थनवांशके वा तदास्य भुक्तिं शुभदां वदति ॥
॥ ८ ॥ अथ वक्ष्ये विशेषेण दशा कष्टप्रदा नृणाम् ॥ षष्ठाष्टमव्य-
येशानां दशा कष्टप्रदायिनी ॥ ९ ॥ एषा भुक्तिर्हि कष्टा स्यान्मा-
रकस्य दशा यदि ॥ मास्केऽन पष्ठेशे युक्ते लग्नाविपे यदि ॥ १० ॥
तस्य भुक्तौ ज्वरप्राप्तिः ॥ कालविदो जनाः ॥ सरोगे सशरीर-
शश्वद्ब्रह्मदुर्गगो यदि ॥ ११ ॥ जलदोषस्तस्य भुक्तौ स्यादजीर्णो
न संशयः ॥ पष्ठेशयुतलग्नेशो बुधषडुर्गगो यदि ॥ १२ ॥ तस्य
भुक्तौ भवेद्वायुर्वातो वा देहजाड्यकृत् ॥ सारिनाथविलग्नेशो गुरुः

(२७८)

वृत्त्याराशरहोरासारांशः ।

षड्वर्गगो यदि ॥ तस्य भुक्तौ भवेद्रोगः पीडा वा ब्राह्मणेन तु ॥ १३ ॥
नक्षत्रेशो विलम्बेशो मृगुषड्वर्गगो यदि ॥ तस्य भुक्तौ भवेत्पीडा
रोगस्त्रीसंगमेन च ॥ १४ ॥ सरोगे सविलम्बेशः शनिषड्वर्ग-
गो यदि ॥ तस्य भुक्तौ भवेद्वातः सन्निपातोथ वा नृणाम् ॥ लम्बेश-
रोगेशपयोर्भवेन्मारकभुक्तिषु ॥ १५ ॥ मृत्यो स्थितैः सैहिकमन्दके-
तुभिर्मनोहिकाश्वासविषूचिकाभिः ॥ रोगो नराणामथ तस्य भुक्तौ
भवेद्यदा मारकसंयुतिश्च ॥ १६ ॥ एवं भ्रात्रादिभावानां नायको
यत्र संस्थितः ॥ तत्तत्षड्वर्गयोगेन तत्तद्भावफलं वदेत् ॥ १७ ॥

अथाग्रे फलमाह ।

केंद्रार्धाश्वरकोणनायकदशाश्चांतर्दशाः शोभनाः सामान्या-
श्च धनत्रिलाभभवनाधीशग्रहाणां दशा ॥ षष्ठाष्टव्ययभावनायक-
दशा कष्टा भवेयुः सदा नेतुर्लभमवेक्ष्य तत्तदधिपाततद्दशाभु-
क्तिषु ॥ १८ ॥

रविमहादशायां खरेतर्दशा मास ३ दिन १८ तत्फलम् ।

उच्चक्षेत्रे गते सूर्ये केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ रविर्दाये स्वभुक्तौ च
धनधान्यादिलाभकृत् ॥ १९ ॥ देहरोगं वित्तलाभं राजप्रीतिकरं
शुभम् ॥ सर्वकार्यार्थसिद्धिः स्याद्विवाहं राजदर्शनम् ॥ २० ॥ द्वि-
तीययूननाथे तु अपमृत्युर्भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहारार्थं मृत्युंजय-
जपं चरेत् ॥ २१ ॥ सूर्यप्रीतिकरीं शांतिं कुर्यादारोग्यमादिशेत् ॥ २२ ॥

रविदशायां चंद्रभुक्ति मास ६ दिन ० तत्फलम् ।

सूर्यस्यांतर्गते चंद्रे लग्नात्केंद्रत्रिकोणगे ॥ विवाहं शुभकार्यं च
धनधान्यममृद्धिकृत् ॥ २३ ॥ गृहक्षेत्राभिवृद्धिं च पशुवाहनसं-
पदाम् ॥ तुंगे वा स्वर्क्षणे वाजपि दारसौख्यं धनागमम् ॥ २४ ॥

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीसूर्यातर्दशाकलाध्यायः ३७ (२७९)

पुत्रलाभसुखं चैव सौख्यं राजसमागमम् ॥ महाराजप्रसादेन ह-
ष्टसिद्धिसुखावहम् ॥ २५ ॥ क्षीणे वा पापसंयुक्ते दारपुत्रादिपीड-
नम् ॥ वैषम्यजनसंवादभृत्यवर्गविनाशनम् ॥ २६ ॥ विरोधं रा-
जकलहं धनधान्यपशुक्षयम् ॥ षष्ठाष्टमव्यये चन्द्रे जलभीतिं म-
नोरुजम् ॥ २७ ॥ बन्धनं रोगपीडा च स्थानविच्युतिकाग्रकम् ॥
दुःस्थानं चापि चित्तेन दायादिजनविद्वरम् ॥ २८ ॥ निर्वनं कु-
त्सितान्नं च चौरादिनृपपीडनम् ॥ मूत्रकुच्छादिरोगश्च देहपीडा-
क्षयं भवेत् ॥ २९ ॥ दायेशालाभभाग्ये च कन्द्रे वा शुभसंयुते ॥
भोगभाग्यादिसंतोषदारपुत्रादिवर्द्धनम् ॥ ३० ॥ राज्यप्राप्तिं मह-
त्सौख्यं स्थानप्राप्तिं च शाश्वतीम् ॥ विवाहं यज्ञदीक्षां च मुग्धा-
न्यावरभूषणम् ॥ ३१ ॥ वाहनं पुत्रपौत्रादि लभते सुखवर्द्धनम् ॥
दायेशाद्रिपुरग्रस्थे व्यये वा बलवर्जिते ॥ ३२ ॥ अकाले भोजनं
चैव देशादेशं गमिष्यति ॥ द्वितीयद्यूननार्थेन अपमृत्युर्भविष्य-
ति ॥ श्वेतां गां महिषीं दद्याच्छांतिं कुर्यात्सुखं लभेत् ॥ ३३ ॥

रविदशायां कुजमुक्ति मास ४ दिन ६ तत्फलम् ।

सूर्यस्यांतर्गते भौमे स्वोच्चे स्वक्षेत्रलाभगे ॥ लग्नात्केद्रत्रिकोणे
वा शुभकार्यं शुभादिकम् ॥ ३४ ॥ भूलाभं कृषिलाभं च धनधान्यादि
वृद्धिदम् ॥ गृहक्षेत्रादिलाभं च रक्तवस्त्रादिलाभकृत् ॥ ३५ ॥ ल-
ग्नाधिपेन संयुक्ते सौख्यं राजप्रियं सुखम् ॥ भाग्यलाभाधिपैर्युक्त
लाभश्चैव भविष्यति ॥ ३६ ॥ बहुसेनाधिपत्यं च शत्रुनाशं मनोह-
रम् ॥ आत्मबन्धुसुखं चैव भ्रातृवर्द्धनकं तथा ॥ ३७ ॥ दायेशा-
द्रिपुरग्रस्थे पापयुक्ते च वीक्षिते ॥ आधिपत्यबलैर्हीने क्रूरबुद्धिम-
नोरुजम् ॥ ३८ ॥ कारागृहे प्रवेशं च निर्गलं बन्धुनाशनम् ॥ भ्रा-
तृवर्गविरोधं च कर्मनाशमथापि वा ॥ ३९ ॥ नीचे वा बहुले

(२८०)

बृहत्पाराशरहोरासारम् ॥

भौमे राजमूलाक्षनक्षयः ॥ द्वितीयघूननाथे तु देहे जाड्यं मनोरु-
जम् ॥ ४० ॥ सुब्रह्मजपदानं च अनडाहं तथैव च ॥ शान्तिं
कुर्वीत विधिवदायुरारोग्यसिद्धिदाम् ॥ ४१ ॥

अथ रविदशायां राहुभुक्तिमास १० दि० २४ फलम् ।

सूर्यस्यांतर्गते राहौ लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ आदौ द्विमासपर्य-
न्तं धननाशं महद्भयम् ॥ ४२ ॥ चौराहिब्रणभीतिश्च दारपुत्रा-
दिपीडनम् ॥ तत्परं सुखमाप्नोति शुभयुक्ते शुभांशके ॥ ४३ ॥
देहारोग्यं मनस्तुष्टौ राजप्रीतिकरं सुखम् ॥ लग्नाद्युपचरे राहौ
योगकारकसंयुते ॥ ४४ ॥ दारेशाच्छुभराशिस्थे राजसन्मानकी-
र्तिदम् ॥ भाग्यवृद्धिं यशोलाभं दारपुत्रादिपीडनम् ॥ ४५ ॥ पु-
त्रोत्सवादिसंतोषं गृहे कल्याणशोभनम् ॥ दायेशात्पृष्ठरिष्फस्थे
रंघ्रे वा बलवर्जिते ॥ ४६ ॥ बंधनं स्थाननाशं च कारागृहनिवे-
शनम् ॥ चौराहिब्रणभीतिश्च दारपुत्रादिवर्द्धनम् ॥ ४७ ॥ चतु-
ष्पाज्जीवनाशं च गृहक्षेत्रादिनाशनम् ॥ गुल्मक्षयादिरोगश्च अ-
तिसारादिपीडनम् ॥ ४८ ॥ द्विसप्तस्थे तथा राहौ तत्स्थानाधिप-
संयुते ॥ अपमृत्युभयं चैव सर्वभीतिश्च संभवेत् ॥ ४९ ॥ दु-
र्गाजपं च कुर्वीत छागदानं समाचरेत् ॥ कृष्णां गां महिषीं द-
द्याच्छान्तिमाप्नोत्यसंशयम् ॥ ५० ॥

अथ रविमध्ये गुरुभुक्ति मा० १९ दि० १८ फलम् ।

सूर्यस्यांतर्गते जीवे लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे मित्रस्य व-
र्गस्थे विवाहं राजदर्शनम् ॥ ५१ ॥ धनधान्यादिलाभश्च पुत्रलाभं
महत्सुखम् ॥ महाराजप्रसादेन इष्टकार्यार्यलाभकृत् ॥ ५२ ॥
ब्राह्मणप्रियसन्मानं प्रियवत्सादिलाभकृत् ॥ भाग्यकर्माधिपवशा-
द्रान्यलभं महोत्सवम् ॥ ५३ ॥ नरवाहनयोगाश्च स्थानाधिक्यं

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीसूर्यास्तर्दशाफलध्यायः ३७ (२८९)

महत्सुखम् ॥ दायेशाच्छुभराशिस्थे भाग्यवृद्धिः सुखावहा
॥ ५४ ॥ दानधर्मक्रियायुक्तो देवताराधनात्प्रियः ॥ गुरुभक्तिर्म-
नःसिद्धिः पुण्यकर्मादिसंग्रहः ॥ ५५ ॥ दायेशाद्रिपुरंध्रस्थे नीचे
वा पापसंयुते ॥ दारपुत्रादिपीडा च देहपीडा महद्भयम् ॥ ५६ ॥
राजकोपं प्रकुरुते इष्टवस्तुविनाशनम् ॥ पापमूलाद्धननाशं दे-
हभ्रष्टं मनोरुजम् ॥ ५७ ॥ स्वर्णदानं प्रकुर्वीत इष्टजाप्यं च क-
स्येत् ॥ गवां कपिलवर्णानां दानेनारोग्यमादिशेत् ॥ ५८ ॥

अथ रविदशायां शनिभुक्तिमा० ११ दि० १२ तस्य फलम् ।

सूर्यस्यांतर्गते मंदे लग्नात्केंद्रत्रिकोणगे ॥ शत्रुनाशं महत्सौ-
ख्यं स्वल्पधान्यार्थलाभकृत् ॥ ५९ ॥ विवाहोत्सवकार्याणि शुभ-
कार्यं शुभावहम् ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे मंदे सुहृद्गृहसमन्विते ॥ ६० ॥
गृहे कल्याणसंपत्तिर्वाहादिषु सत्क्रियाम् ॥ राजसन्मानकीर्तिश्च
नानावस्त्रधनागमः ॥ ६१ ॥ दायेशाद्रिपुरंध्रस्थे व्यये वा पापसं-
युते ॥ वातशूलमहाव्याधिज्वरातीसारपीडनम् ॥ ६२ ॥ बंधनं
कार्यहानिश्च वित्तनाशं महद्भयम् ॥ अकस्मात्कलहश्चैव दया-
दिजनविद्रुजम् ॥ ६३ ॥ भुक्त्यादौ मित्रहानिः स्यान्मध्ये किंचि-
त्सुखावहम् ॥ अंते क्लेशकरं चैव नीचं तेषां तथैव च ॥ ६४ ॥
पितृमातृवियोगं च गमनागमनं तथा ॥ द्वितीयधूननाथे तु अ-
पमृत्युभयं भवेत् ॥ ६५ ॥ कृष्णां गां महिषीं दद्यान्मृत्युंजयजपं
चरेत् ॥ छागदानं प्रकुर्वीत सर्वसंपत्प्रदायकम् ॥ ६६ ॥

अथ रविदशायां बुधभुक्ति मा० १० दि० ६ तस्य फलम् ।

सूर्यस्यांतर्गते सौम्ये स्वोच्चे वा स्वर्क्षगेऽपि वा ॥ कोणत्रिको-
णलाभस्थे बुधे वर्गबलैर्युते ॥ ६७ ॥ राज्यलाभं महोत्साहं दार-
पुत्रादिसौख्यकृत् ॥ महाराजप्रसादेन वाहनांबरभूषणम् ॥ ६८ ॥

(२८२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

पुण्यतीर्थफलावाप्तिर्गृहे गोधनसंकुलम् ॥ भाग्ये लाभाधिपैर्युक्ते
लाभवृद्धिकरो भवेत् ॥ ६९ ॥ भाग्यपञ्चमकर्मस्थे सन्मानो भव-
ति ध्रुवम् ॥ स्वकर्मधर्मबुद्धिश्च गुरुधर्मद्विजार्चनम् ॥ ७० ॥ धन-
धान्यादिसंयुक्तं विवाहं पुत्रसंभवम् ॥ दायेशाच्छुभराशिस्थे सौ-
म्यभुक्तौ महत्सुखम् ॥ ७१ ॥ वैवाहिकं यज्ञकर्म दानधर्मजपादि-
कम् ॥ स्वनामांकितपद्यानि नामद्वयमथाऽपिवा ॥ ७२ ॥ भोज-
नांवरभूषाप्तिरमरेशो भवेन्नरः ॥ दायेशाद्रिपुरंध्रस्थे रिष्फगे नी-
चगोऽपिवा ॥ ७३ ॥ देहपीडा मनस्तापो दारपुत्रादिपीडनम् ॥
भुक्त्यादौ दुःखमाप्नोति मध्ये किंचिसुखावहम् ॥ ७४ ॥ अंते तु
राजभीतिश्च गमनागमनं तथा ॥ द्वितीये धूननाथे तु देह-
जाड्यं ज्वरादिकम् ॥ विष्णुनामसहस्रं च अन्नदानं च कारयेत् ॥
रजतप्रतिमादानं कुर्यादारोग्यमादिशेत् ॥ ७५ ॥

रविमध्ये केतुभुक्ति मास ४ दिन ६ तस्य फलम् ।

सूर्यस्यांतर्गते केतौ देहपीडा मनोव्यथा ॥ अर्थव्ययं राज-
कोपं स्वजनादेरुपद्रवम् ॥ ७६ ॥ लग्नाधिपेन संयुक्ते आदौ सौ-
ख्यं धनागमम् ॥ मध्ये तल्लेशमाप्नोति मृतवार्तागमं वदेत् ॥
॥ ७७ ॥ षष्ठाष्टमव्यये चैवं दायेशात्पापसंयुते ॥ कपोलदंतरोग-
श्च मूत्रकुच्छ्रस्य संभवम् ॥ ७८ ॥ स्थानविच्युतिरर्थस्य मित्रहानिः
पितुर्मृतिः ॥ विदेशगमनं चैव शत्रुपीडा महद्भयम् ॥ ७९ ॥
लग्नादुपद्रवे केतौ योगकारकसंयुते ॥ शुभांशे शुभवर्गेश्च शुभक-
र्म फलप्रदम् ॥ ८० ॥ पुत्रदारादिसौख्यं च संतोषं प्रियवर्द्धनम् ॥
विचित्रवस्त्रलाभं च यशोवृद्धिः सुखावहा ॥ ८१ ॥ द्वितीयधून-
नाथे वा ह्यपमृत्युभयं वदेत् ॥ दुर्गाजपं च कुर्वीत छागदानं त-
त्थैव चाऽऽमहामृत्युंजयं जाप्यं कुर्याच्छान्तिमवाप्नुयात् ॥ ८३ ॥

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीचन्द्रांतर्दशाफलाध्यायः ३८ (२८३)

रविदशायां शुक्रांतर्दशा मा० १२ तस्य फलम् ।

सूर्यस्यांतर्गते शुके त्रिकोणे चंद्रगेपि वा ॥ स्वोच्चे मित्रस्वव-
र्गस्थे इष्टस्त्रीभोग्यसंपदाम् ॥ ८४ ॥ ग्रामांतरप्रयाणं च ब्राह्मण-
प्रभुदर्शनम् ॥ राज्यलाभं महोत्साहं छत्रचामरवैभवम् ॥ ८५ ॥
गृहे कल्याणसंपत्तिर्नित्यं मिष्टान्नभोजनम् ॥ विद्वद्भादिरत्नलाभं
मुक्तावस्त्रादिलाभकृत् ॥ ८६ ॥ चतुष्पार्ज्जिवलाभः स्याद्बहुधान्य-
धनादिकम् ॥ उत्साहं कीर्तिसंपत्तिर्नरवाहनसंपदाम् ॥ ८७ ॥
षष्ठाष्टमव्यये शुके दायेशाद्वलवर्जिते ॥ राजकोपं मनःक्लेशं पु-
त्रस्त्रीधननाशकम् ॥ ८८ ॥ भुक्त्यादौ वाहनं मध्ये लाभः शुभ-
करो भवेत् ॥ अंते च यशनाशं च स्थानभ्रंशमथापि वा ॥ ८९ ॥
बंधुद्वेषमनं जाग्रं स्वकुलाद्भोगनाशनम् ॥ भार्गवद्यूननाथे तु दे-
॥ ९० ॥ रंघ्रिष्फसमायुक्ते अपमृत्युर्भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहारा-
र्थं मृत्युंजयजपं चरेत् ॥ ९१ ॥ श्वेतां गां महिषीं दद्याद्बुद्रजाप्यं च
कारयेत् ॥ ९२ ॥ इति श्रीहृत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे
सूर्यांतर्दशाफलकथनं नाम सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥

अथ चंद्रदशायां चंद्रभुक्ति मास १० तत्फलम् ।

स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे चंद्रे त्रिकोणे लाभगेपिवा ॥ भाग्यकर्माधिपै-
र्युक्तो गोजाश्वान्वरसंकुलम् ॥ १ ॥ देवतागुरुभक्तिश्च पुण्यभ्योक्ता-
दिकीर्तितम् ॥ राज्यलाभं महत्सौख्यं यशोवृद्धिः सुखावहा ॥ २ ॥
पूर्णचंद्रे पूर्णबलं सेनाधिपमहत्सुखम् ॥ पापयुक्तेऽथ वा चंद्रे नाचरे
रिष्फषष्ठगे ॥ ३ ॥ तत्काले धननाशः स्यात्स्थानच्युतिमथापि
वा ॥ देहालस्य मनस्तापं राजमंत्रिविरोधकृत् ॥ ४ ॥ मातृक्लेशं
मनोदुःखं निगडं बंधुनाशनम् ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु रंघ्रिष्फस-

(२८४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

मन्विते ॥ ५ ॥ देहजाड्यं महाभंगमपमृत्योर्भयं भवेत् ॥ श्वेतां
गां महिषीं दद्याद्दानेनारोग्यमादिशेत् ॥ ६ ॥

अथ चंद्रदशायां कुजभुक्ति मास ७ तत्फलम् ।

चंद्रस्यांतर्गते भौमे लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ सौभाग्यं राजस-
न्मानं वस्त्राभरणभूषणम् ॥ ७ ॥ यत्नकार्यार्थसिद्धिस्तु भविष्यति
न संशयः ॥ गृहक्षेत्राभिवृद्धिश्च व्यवहारे जयो भवेत् ॥ ८ ॥
कार्यलाभं महत्सौख्यं स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे फलम् ॥ षष्ठाष्टमव्यये
भौमे पापयुक्तेऽथ वा यदि ॥ ९ ॥ दायेशाद्शुभस्थाने देहार्तिप-
दवीक्षिते ॥ गृहक्षेत्रादिहानिश्च व्यवहारं तथैव च ॥ १० ॥ मृ-
त्यवर्गेषु कलहं भूपालस्य विरोधनम् ॥ आत्मबंधुवियोगं च नित्यं
निष्ठुरभाषणम् ॥ ११ ॥ द्वितीये द्यूननाथे तु रंघ्रे रंघ्राधिपो यदा ॥
तद्दोषपरिहारार्थं ब्राह्मणस्यार्चनं चरेत् ॥ १२ ॥

अथ राहुभुक्ति मास १९ तस्य फलमाह ।

चंद्रस्यांतर्गते राहौ लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ आदौस्वल्पफलं ज्ञेयं
शत्रुपीडा महद्भयम् ॥ १३ ॥ चौराहिराजभीतिश्च चतुष्पाज्जीवपी-
डनम् ॥ बन्धुनाशं मित्रहानिं मानहानिं मनोव्यथाम् ॥ १४ ॥
शुभयुक्ते शुभैर्दृष्टे लग्नादुपचयेपि वा ॥ योगकारकसंबंधे यत्र
कार्यार्थसिद्धिरुत् ॥ १५ ॥ नैर्ऋत्ये पश्चिमे भागे कश्चित्प्रभुसमा-
गमम् ॥ वाहनांबरलाभं च इष्टकार्यार्थसिद्धिरुत् ॥ १६ ॥ दाये
शाद्रिपुर्ग्रन्थे व्यये वा बलवर्जिते ॥ स्थानभ्रंशं मनोदुःखं पुत्र-
क्लेशं महद्भयम् ॥ १७ ॥ राजकार्यकलापं च दारपीडा महद्भयम् ॥
शुश्रूषादिविपाद्रीतिश्चौराहिनृपपीडनम् ॥ १८ ॥ दायेशात्केन्द्र-
कोणे वा दुश्चिह्न्ये लाभगेपि वा ॥ पुण्यतीर्थफलावासिर्देवतादर्शनं
महत् ॥ १९ ॥ परोपकारधर्मादिपुण्यधर्मादिसंग्रहम् ॥ द्वि-

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीचंद्रान्तर्देशाफलाध्यायः ३८ (२८५)

तीयधूनराशस्थे देहबाधा भविष्यति ॥ २० ॥ छागदानं प्रकुर्वीत
देहारोग्यं प्रजायते ॥ २१ ॥

अथ गुरुभुक्तिमास १६ तस्य फलम् ।

चंद्रस्यांतर्गते जीवे लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ स्वगंहे लाभस्वोच्चे
वा राज्यलाभं महोत्सवम् ॥ २२ ॥ वस्त्राञ्जलंकारभूषाणि राजप्रीतिं
धनागमम् ॥ इष्टदेवप्रसादेन गर्भाधानादिकं फलम् ॥ २३ ॥
शुभशोभनकार्याणि गृहे लक्ष्मीः कटाक्षकृत् ॥ राजाश्रयं धनं
भूमिगजवाजिसमन्वितम् ॥ २४ ॥ महाराजप्रसादेन इष्टसिद्धिः
सुखावहा ॥ षष्ठाष्टमव्यये जीवे नीचे वाऽस्तंगते यदि ॥ २५ ॥
पापयुक्ते समाकर्म गुरुपुत्रादिनाशनम् ॥ स्थानभ्रंशं मनोदुःख-
मकस्मात्कलहं ध्रुवम् ॥ २६ ॥ गृहक्षेत्रादिनाशं च वाहनांबरना-
शनम् ॥ दायेशात्केन्द्रकोणे वा दुश्चिक्ये लाभोऽपि वा ॥ २७ ॥
भोजनांबरपश्वादि महोत्साहं करोति च ॥ आत्रादि सुखसंपत्ति-
धैर्यं वीर्यपराक्रमम् ॥ २८ ॥ यज्ञवीर्यविवाहश्च राज्यश्रीधनसं-
पदः ॥ दायेशाद्रिपुरंध्रस्थे व्यये वा बलवर्जिते ॥ २९ ॥ करोति
कुत्सितान्नं च विदेशगमनं तथा ॥ भुक्त्यादौ शोभनं प्रोक्तमंते
क्लेशकरं भवेत् ॥ ३० ॥ द्वितीये धूननाथश्च ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥
तद्दोषपरिहारार्थं शिवसाहस्रकं जपेत् ॥ स्वर्णदानमितिप्रोक्तं स-
र्वसंपत्प्रदायकम् ॥ ३१ ॥

अथ शनिभुक्तिमास १९ तस्य फलम् ।

चंद्रस्यांतर्गते मंदे लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ स्वक्षेत्रस्वांशगश्चैव
मंदे तुंगांशसंयुते ॥ ३२ ॥ शुभदृष्टियुते वाऽपि लाभे वा बलसं-
युते ॥ पुत्रमित्रार्थसंपत्तिः शूद्रप्रभुसमागमम् ॥ ३३ ॥ व्ययसाय-
त्कलाधिक्यं गृहक्षेत्रादिदृष्टिदम् ॥ पुत्रलाभं च कल्याणं राजा

(२८६)

बृहस्पाराशरहोरासारांशः ।

नुग्रहवैभवम् ॥ ३४ ॥ षष्ठाष्टमव्यये मंदे नीचे वा धनगेऽपि वा ॥
तद्भुक्त्यादौ पुण्यतीर्थे स्नानं चैव तु दर्शनम् ॥ ३५ ॥ अनेकजन-
त्रासत्वं शस्त्रपीडा भविष्यति ॥ दायेशात्केंद्रराशिस्थे त्रिकोणे ब-
लगेऽपि वा ॥ ३६ ॥ क्वचित्सौख्यं धनाप्तिश्च दारपुत्रविरोधकृत् ॥
द्वितीयद्यूनरंघ्रस्थे देहबाधा भविष्यति ॥ ३७ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं
मृत्युंजयजपं चरेत् ॥ कृष्णां गां महिषीं दद्याद्दानेनारोग्यमा-
दिशेत् ॥ ३८ ॥

अथ बुधभुक्तिमास १७ तस्य फलम् ।

चंद्रस्यांतर्गते सौम्ये केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ स्वर्क्षे नवांशके
सौम्ये तुंगे वा बलसंयुते ॥ ३९ ॥ धनागमं राजमानं प्रियवस्त्रा-
दि लाभकृत् ॥ विद्याविनोदसद्गोष्ठीज्ञानवृद्धिः सुखावहा ॥ ४० ॥
संतानप्राप्तिं संतोषं वाणिज्याद्धनलाभकृत् ॥ वाहनच्छत्रसंयुक्तं
नानालंकारभूषितम् ॥ ४१ ॥ दायेशात्केंद्रकोणे वा लाभे वा धन-
गेऽपि वा ॥ विवाहं यज्ञदीक्षां च दानधर्मशुभादिकम् ॥ ४२ ॥
राजप्रीतिकरं चैव विद्वज्जनसमागमम् ॥ मुक्तामणिप्रवालाणि
वाहनांबरभूषणम् ॥ ४३ ॥ आरोग्यप्रीतिसौख्यं च सोमपाना-
दिकं सुखम् ॥ दायेशाद्रिपुरंघ्रस्थे व्यये वा नीचगेऽपि वा ॥ ४४ ॥
तद्भुक्तिर्देहबाधा च कृषिगोभूमिनाशनम् ॥ कारागृहप्रवेशं च
दारपुत्रादि पीडनम् ॥ ४५ ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु ज्वरपीडा महद्भ-
यम् ॥ छागदानं प्रकुर्वीत विष्णुसाहस्रकं जपेत् ॥ ४६ ॥

अथ केतुभुक्तिमासाः ७ तस्य फलम् ।

चंद्रस्यांतर्गते केतौ केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ दुश्चिक्वे बलसंयुक्ते
धनलाभं महत्सुखम् ॥ ४७ ॥ पुत्रदारादिसौख्यं च विघ्नकर्म क-
रोति च ॥ भुक्त्यादौ धनहानिः स्यान्मध्यगे सुखमाप्नुयात् ॥ ४८ ॥

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीचंद्रांतर्दशाफलध्यायः ३८ (३८७)

दायेशात्केन्द्रलाभे वा त्रिकोणे बलसंयुते ॥ क्वचित्फलं दशादौ तु
ह्यल्पसौख्यं धनागमम् ॥ ४९ ॥ गोमहिष्यादि लाभं च भुक्त्यते
चार्थनाशनम् ॥ पापयुक्तेऽथ वा दृष्टे दायेशाद्रंघ्रारिः फगे ॥ ५० ॥
हीनशत्रुत्वकार्याणि अकस्मात्कलहं ध्रुवम् ॥ द्वितीयद्यूनराशिस्थे
अनारोग्यं महद्भयम् ॥ ५१ ॥ मृत्युंजयं प्रकुर्वीत सर्वसंपत्प्रदा-
यकम् ॥ ५२ ॥

अथ शुक्रभुक्तिवर्ष १ मास ८ तस्य फलम् ।

चंद्रस्यांतर्गते शुके केन्द्रलाभत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे
वापि राज्यलाभं करोति च ॥ ५३ ॥ महाराजप्रसादेन वाहनां-
वरभूषणम् ॥ चतुष्पाज्जीवलाभः स्याद्धारपुत्रादि वर्धनम् ॥ ५४ ॥
नूतनगृहनिर्माणं नित्यं मिष्टान्नभोजनम् ॥ सुगंधपुष्पदायादिर-
म्यरुयारोग्यसंपदाम् ॥ ५५ ॥ दशाधिपेनसंयुक्ते देहसौख्यं मह-
सुखम् ॥ सत्कीर्तिसुखसंपत्तिगृहक्षेत्रादिवृद्धिः ॥ ५६ ॥ नीचे
वास्तंगते शुके पापग्रहयुते क्षिते ॥ भूनाशं पुत्रमित्रादिनाशनं
पत्निनाशनम् ॥ ५७ ॥ चतुष्पाज्जीवहानिः स्याद्वाजद्वारे विरोध-
कृत् ॥ वनस्थानगते शुके स्वोच्चे स्वक्षेत्रसंयुते ॥ ५८ ॥ निधि-
लाभं महत्सौख्यं भूलाभं पुत्रसंभवम् ॥ भाग्यलाभाधिपैर्युक्ते भा-
ग्यवृद्धिकरो भवेत् ॥ ५९ ॥ महाराजप्रसादेन इष्टसिद्धिः सुखा-
वहा ॥ देवब्राह्मणभक्तिश्च मुक्ताविद्भुमलाभकृत् ॥ ६० ॥ दायेशा-
च्छाभगे शुके त्रिकोणे केन्द्रगेपि वा ॥ गृहक्षेत्राभिवृद्धिश्च वित्त-
लाभं महत्सुखम् ॥ ६१ ॥ दायेशाद्रिपुरंघ्रस्थे व्यये वा पापसंयुते ॥
विदेशवासदुःखार्तिमृत्युचौरादिपीडनम् ॥ ६२ ॥ द्वितीयद्यूननाथे
तु अपमृत्युभयं भवेत् ॥ तद्दोषविनिवृत्त्यर्थं रुद्रजाप्यं च करये-
त् ॥ ६३ ॥ श्वेतां गां रजतं दद्याच्छांतिमाप्नोत्यसंशयः ॥ ६४ ॥

अथ रविभुक्तिमास ६ तस्य फलम् ।

चंद्रस्यांतर्गते भानौ स्वोच्चे स्वक्षेत्रसंयुते ॥ केंद्रत्रिकोणलाभे
वा धने वा सोदरे बले ॥ ६५ ॥ नष्टराज्यं धनप्राप्तिं गृहे कल्याण-
शोभनम् ॥ मित्रराजप्रसादेन ग्रामभूम्यादि लाभकृत् ॥ ६६ ॥
गर्भाधानफलप्राप्तिर्गृहे लक्ष्मीकटाक्षकृत् ॥ भुक्तयंते देहमालस्यं
ज्वरपीडा भविष्यति ॥ ६७ ॥ दायेशाद्रिपुरंध्रस्थे व्यये वा पाप-
संयुते ॥ नृपचौराहिर्भातिश्च ज्वररोगादिसंभवम् ॥ ६८ ॥ विदे-
शगमनं चांतिं लभते फलवैभवम् ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु ज्वरपी-
डा भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहारार्थं शिवपूजां च कारयेत् ॥ ६९ ॥
इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशो चंद्रांतर्दशाफलकथनं
नामाष्टत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

अथ कुजदशायां कुजांतरमा ०४ दि० २७फ० माह ।

कुजस्यांतर्गते भौमे लग्नात्केन्द्र त्रिकोणगे ॥ लाभे वा धनसं-
युक्ते दुश्चिक्ये बलसंयुते ॥ १ ॥ लग्नाधिपेन संयुक्ते राजाऽनु-
नुग्रहवैभवम् ॥ लक्ष्मीकटाक्षचिह्नानि नष्टराज्यार्थलाभकृत्
॥ २ ॥ पुत्रोत्सवादिसंतोषं गृहे गोक्षीरसंकुलम् ॥ स्वोच्चे
वा स्वर्क्षणे भौमे स्वांशे वा बलसंयुते ॥ ३ ॥ गृहक्षेत्राभिवृद्धिश्च
गोमहिष्यादि लाभकृत् ॥ महाराज प्रसादेन इष्टसिद्धिः सुखा-
वहा ॥ ४ ॥ षष्ठाष्टमव्यये भौमे पापदृग्योगसंयुते ॥ मूत्रकच्छ्रा-
दिरोगश्च प्रेष्ठाधिक्यं व्रणाद्वयम् ॥ ५ ॥ चौराहिराजपीडा च
धनधान्यपशुक्षयम् ॥ द्वितीये द्यूननाथे तु देहजाड्यं मनोरुजम्
॥ ६ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं रुद्रजाप्यं च कारयेत् ॥ अनडाहं प्रद-
द्याच्च कुजदोषनिवृत्तये ॥ ७ ॥ आरोग्यं कुरुते तस्य सर्वसंपत्ति-
दायकम् ॥ ८ ॥

पूर्वखण्डे विशोत्तरीमौषधहादनाकराख्यायः १९ (१०९)

अथ राहुभुक्तिमास १२ दिन १८ तस्य फलम् ।

कुजस्यांतर्गते राहौ स्वोच्चे मूलत्रिकोणगे ॥ शुभयुक्ते शुभेष्टे
केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ ९ ॥ तत्काले राजसन्मानं गृहभूम्यादिल-
भक्तु ॥ कलत्रपुत्रलाभः स्याद्व्यवसायात्फलाधिकम् ॥ १० ॥ गं-
गास्नानफलावाप्तिं विदेशगमनं तथा ॥ षष्ठाष्टमव्यये राहौ पाप-
युक्तेऽथ वीक्षिते ॥ ११ ॥ चौराहित्रणभीतिश्च चतुष्पाज्जीवनाश-
नम् ॥ वातपित्तक्षयं चैव कारागृहनिवेशनम् ॥ १२ ॥ धनस्थान-
गते राहौ धननाशं महद्भयम् ॥ द्वितीये सप्तमे वापि ह्यपमृत्युभयं
महत् ॥ १३ ॥ नागदानं प्रकुर्वीत देवब्राह्मणभोजनम् ॥ मृत्युज-
यजपं कुर्यादायुरारोग्यमादिशेत् ॥ १४ ॥

अथ गुरुभुक्तिमास ११ दिन ६ तस्य फलम् ।

कुजस्यांतर्गते जीवे त्रिकोणे केंद्रगेपि वा ॥ लाभे वा धनसं-
युक्ते तुंगांशे स्वांशगेपि वा ॥ १५ ॥ सत्कीर्ती राजसन्मानं धन-
धान्यस्य वृद्धिक्तु ॥ गृहे कल्याणसंपत्तिर्दारपुत्रादि लाभक्तु ॥
॥ १६ ॥ दायेशात्केंद्रराशिस्थे त्रिकोणे लाभगेपि वा ॥ भाग्यक-
र्माधिपैर्युक्ते वाहनाधिपसंयुक्ते ॥ १७ ॥ लग्नाधिपसमायुक्ते शुभां-
शे शुभवर्गगे ॥ गृहक्षेत्राभिवृद्धिश्च गृहे कल्याणसंपदः ॥ १८ ॥
देहारोग्यं महत्कीर्तिर्गृहे गोकुलसंग्रहः ॥ चतुष्पाज्जीवलाभः स्या-
द्व्यवसायात्फलाधिकम् ॥ १९ ॥ कलत्रपुत्रविभवं राजसन्मानवैभ-
वम् ॥ षष्ठाष्टमव्यये जीवे नीचे वास्तंगते यदि ॥ २० ॥ पापघ-
हेण संयुक्ते दृष्टे वा दुर्बले यदि ॥ चौराहिनृपभीतिश्च पित्तरो-
गादिसंभवम् ॥ २१ ॥ प्रेतबाधां भृत्यनाशं सोदराणां विनाशन-
म् ॥ द्वितीयचूननाथे तु अपमृत्युज्वरादिकम् ॥ तदोषपरिहारार्थं
शिवसाहसकं जपेत् ॥ २२ ॥

(२९०)

बृहत्सामसंहितासारांशः ।

अथ शनिभुक्तिमास १३ दिन ९ तस्य फलम् ।

कुजस्यांतर्गते मंदे स्वर्क्षे केंद्रत्रिकोणगे ॥ मूलत्रिकोणकेंद्रे वा तुंगांशे स्वांशगे यदि ॥ २३ ॥ लग्नाधिपतिना वापि शुभदृष्टियुते बले ॥ राज्यसौख्यं यशोवृद्धिं स्वग्रामे धान्यवृद्धिक्त ॥ २४ ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्ते गृहे गोधनसंग्रहः ॥ स्ववारे राजसन्मानं स्वमासे पुत्रवृद्धिक्त ॥ २५ ॥ नीचादि क्षेत्रगे मंदे षष्ठाष्टव्ययराशिगे ॥ म्लेच्छवर्गप्रभुभयं धनधान्यादि नाशनम् ॥ २६ ॥ निगडं बंधनं रोगमंते क्षेत्रनिवासकृत् ॥ द्वितीयघूननाथे तु पापयुक्ते महद्भयम् ॥ २७ ॥ धननाशं च संचारं राजद्वेषं मनोरुजम् ॥ चौराभिनृपपीडा च सहोदरविनाशनम् ॥ २८ ॥ बंधुद्वेषकरं चैव जीवहानिश्च जायते ॥ अकस्माच्च मृतेर्भीतिः पुत्रदारादि पीडनम् ॥ २९ ॥ कारागृहादिभीतिश्च राजदंडो महद्भयम् ॥ दायेशात्केंद्रराशिस्थे लाभस्थे वा त्रिकोणगे ॥ ३० ॥ विदेशयानं लभते दुष्कीर्तिर्विविधा तथा ॥ पापकर्मरतो नित्यं बहुजीवादि हिंसकः ॥ ३१ ॥ विक्रयः क्षेत्रहानिश्च स्थानभ्रंशं मनोव्यथा ॥ वधेष्वपजयं चैव मूत्रलुच्छान्महद्भयम् ॥ ३२ ॥ दायेशात्षष्ठरंघ्रे वा व्यये वा पापसंयुते ॥ तद्भुक्तौ मरणं ज्ञेयं नृपचौरादिपीडनम् ॥ ३३ ॥ वातपीडा च शूलदिज्ञातिशत्रुभयं भवेत् ॥ ३४ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं मृत्युंजयजपं चरेत् ॥ ३५ ॥

अथ बुधभुक्तिमास १६ दिन २७ तस्य फलम् ।

कुजस्यांतर्गते सौम्ये लग्नात्केंद्रत्रिकोणगे ॥ सत्कथाश्वा जपानं धर्मबुद्धिर्महद्यशः ॥ ३६ ॥ नीतिमार्गप्रसंगश्च नित्यं मिष्टान्नभोजनम् ॥ बाहनांबरपश्वादि राजकर्म सुखानि च ॥ ३७ ॥ ऋषिकर्मफलं सिद्धिर्वारणांबरभूषणम् ॥ नीचे वास्तंगते वापि ष-

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीशोमहादशांतरफलाध्यायः ३९ (२९६)

ष्ठाष्टव्ययगोत्रपि वा ॥ ३८ ॥ हृद्रोगं मानहानिश्च निगडं बंधुना-
शनम् ॥ दारपुत्रार्थनाशः स्याच्चतुष्पाज्जीवनाशनम् ॥ ३९ ॥
दशाधिपेन संयुक्ते शत्रुवृद्धिर्महद्वयम् ॥ विदेशगमनं चैव नाना
रोगास्तथैव च ॥ ४० ॥ राजद्वारे विरोधश्च कलहः सौख्यभुक्ति-
षु ॥ दायेशात्केंद्रकोणे वा स्वोच्चे युक्तार्थलाभकृत् ॥ ४१ ॥ अनेक-
धननाथत्वं राजसन्मानमेव च ॥ भूपालयोगं कुरुते धनांबरवि-
भूषणम् ॥ ४२ ॥ भूरिवाद्यमृदंगादि सैनापत्यं महत्सुखम् ॥ विप्रा
विनोदविमला वस्त्रवाहनभूषणम् ॥ ४३ ॥ दारपुत्रादिविभवं गृहे
लक्ष्मीकटाक्षकृत् ॥ दायेशात्पृष्ठरिः फस्थे रन्ध्रे वा पापसंयुते ॥ ४४ ॥
तदाये मानहानिः स्यात्क्रूरबुद्धिस्तु क्रूरवाक् ॥ चौराग्निनृपपीडा
श्च मार्गे चौरभयादिकम् ॥ ४५ ॥ अकस्मात्कलहश्चैव बुधभुक्तौ
न संशयः ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु महाव्याधिर्भयंकरा ॥ ४६ ॥
अश्वदानं प्रकुर्वीत विष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ सर्वसंपत्प्रदं सौख्यं
सर्वारिष्टप्रशांतये ॥ ४७ ॥

अथ केतुभुक्तिमास ४ दिन २७ तस्य फलम् ।

कुजस्यांतर्गते केतौ त्रिकोणे केंद्रगोत्रपि वा ॥ दुश्चिक्वे लाभगे
वापि शुभयुक्ते शुभेक्षिते ॥ ४८ ॥ राजानुग्रहशांतिश्च बहुसौख्यं
धनागमम् ॥ किंचित्फलं दशादौ तु भूलाभं पुत्रलाभकृत् ॥ ४९ ॥
राजसंलाभकार्याणि चतुष्पाज्जीवलाभकृत् ॥ योगकारकसंस्थान-
बलवीर्यसमन्विते ॥ ५० ॥ पुत्रलाभयशोवृद्धिर्गृहे लक्ष्मीकटाक्ष-
कृत् ॥ भृत्यवर्गधनप्राप्तिः सैन्यापत्यं महत्सुखम् ॥ ५१ ॥ भूपा-
लमित्रं कुरुते यानांबरविभूषणम् ॥ दायेशात्पृष्ठरिः फस्थे रन्ध्रे वा
पापसंयुते ॥ ५२ ॥ कलहो दंतरोगश्च चौरव्याघ्रादिपीडनश्च ॥
ज्वरार्तासारकुष्ठादिदारपुत्रादिपीडनम् ॥ ५३ ॥ द्वितीयसप्तमस्थाने

देहे व्याधिर्भविष्यति ॥ सम्मानं जनसंतापं धनधान्यस्य प्रच्यु-
तिम् ॥ मृत्युंजयं प्रकुर्वीत सर्वसंपत्प्रदायकम् ॥ ५४ ॥

अथ शुक्रभुक्तिमास १४ दिन० तस्य फलम् ।

कुजस्यांतर्गते शुके केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे वा स्वर्क्षगे
वापि शुभस्थानाधिपेऽथ वा ॥ ५५ ॥ राज्यलाभं महत्सौख्यं गजा-
श्वांबरभूषणम् ॥ लग्नाधिपेन संबंधे पुत्रदारादिवर्धनम् ॥ ५६ ॥
आयुषो वृद्धिरैश्वर्यं भाग्यवृद्धिसुखं भवेत् ॥ दायेशात्केंद्रलाभस्थे
लाभे वा धनगोऽपि वा ॥ ५७ ॥ तत्काले श्रियमाप्नोति पुत्रलाभं
महत्सुखम् ॥ स्वप्रभोश्च महत्सौख्यं श्वेतवस्त्रादिलाभकृत् ॥ ५८ ॥
महाराजप्रसादेन ग्रामभूम्यादिलाभदम् ॥ भुत्तयंते फलमाप्नोति
गीतवृत्त्यादिलाभकृत् ॥ ५९ ॥ पुण्यतीर्थस्नानलाभं कर्माधिपस-
मन्विते ॥ पापधर्मदयापुण्यं तडागं कारयिष्यति ॥ ६० ॥ दाये-
शाद्रंघ्ररिष्कस्थे षष्ठे वा पापसंयुते ॥ करोति दुःखबाहुल्यं देह-
पीडां धनक्षयम् ॥ ६१ ॥ राजचौरादिभीतिश्च गृहे कलहमेव च ॥
दारपुत्रादिपीडा च गोमहिष्यादिनाशकृत् ॥ ६२ ॥ द्वितीयघून-
नाथे तु देहबाधा भविष्यति ॥ श्वेतां गां महिषीं दद्यादायुरा-
रोग्यमादिशेत् ॥ ६३ ॥

अथ रविभुक्तिमासाः ४ दि० ६ तस्य फलम् ।

कुजस्यांतर्गते सूर्ये स्वोच्चे स्वक्षेत्रकेंद्रगे ॥ मूलत्रिकोणलाभे
वा भाग्यकर्मेंशसंयुते ॥ ६४ ॥ तद्भुक्तौ बाहनं कीर्तिः पुत्रलाभं च
विंदति ॥ धनधान्यसमृद्धिः स्याद्गृहे कल्याणसंपदः ॥ ६५ ॥ क्षे-
मारोग्यं महद्दैर्यं राजपूज्यं महत्सुखम् ॥ व्यवसायात्फलाधिक्यं
विदेशे राजदर्शनम् ॥ ६६ ॥ दायेशात्षष्ठरिःके वा व्यये वा पाप-
संयुते ॥ देहपीडा मजस्तापः कार्यहानिर्महद्वयम् ॥ ६७ ॥

पूर्वखण्डे विशोत्तरीराहोर्तर्दशाष्टम्यायः ४० (१९३)

शिरोरोगं ज्वरादिश्च अतीसारमयापि वा ॥ द्वितीययूननाथे तु
सर्पज्वरविषाद्वयम् ॥ ६८ ॥ सुतपीडाकरं चैव शान्तिं कुर्याद्यथा-
विधि ॥ देहारोग्यं प्रकुरुते धनधान्यसमृद्धिदम् ॥ ६९ ॥

अथ चंद्रभुक्तिमास ७ तस्यफलम् ।

कुजस्यांतर्गते चंद्रे स्वोच्चे स्वक्षेत्रकेंद्रगे ॥ भाग्यवाहनकर्मेश-
लग्नाधिपसमन्विते ॥ ७० ॥ करोति विपुलं राज्यं गंधमाल्यांबरा-
दिकम् ॥ तडागं गोपुरादीनां पुण्यधर्मादिसंग्रहम् ॥ ७१ ॥ वि-
वाहोत्सवकर्माणि दारपुत्रादिसौख्यकृत् ॥ पितृमातृसुखावाप्तिं
गृहे लक्ष्मीकटाक्षकृत् ॥ ७२ ॥ महाराजप्रसादेन इष्टसिद्धिसुखा-
दिकम् ॥ पूर्णचंद्रे पूर्णफलं क्षीणे स्वल्पफलं भवेत् ॥ ७३ ॥ नी-
चारिस्थेष्टमे षष्ठे दायेशाद्रिपुरंध्रके ॥ मरणं दारपुत्राणां कष्टं
भूपतिनाशनम् ॥ ७४ ॥ पशुधान्यक्षयं चैव चौरादिरणभीति-
कृत् ॥ द्वितीययूननाथे तु ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥ ७५ ॥ देहजाड्यं
मनोदुःखं दुर्गोलक्ष्मीजपं चरेत् ॥ श्वेतां गां महिषीं दद्याद्दाने-
नारोग्यमादिशेत् ॥ ७६ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे
भौममहादशांतरफलकथनं नामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥

अथ राहुभुक्तिमास ३२ दिन १२ तस्य फलम् ।

कुलीरे वृश्चिके चैव कन्यायां चापगेऽपि वा ॥ तद्वृत्तौ राज-
सन्मानं वस्त्रवाहनभूषणम् ॥ १ ॥ व्यवसायात्कलाधिक्यं चतु-
ष्पाज्जीवलाभकृत् ॥ प्रयाणं पश्चिमे भागे वाहनान्बरलाभकृत्
॥ २ ॥ लग्नाद्युपचये राहौ शुभदृष्टियुतेक्षिते ॥ मित्रांशे तुंग-
लाभेशे योगकारकसंयुते ॥ ३ ॥ राज्यलाभं महोत्साहं राजप्रीतिं
शुभावहाम् ॥ गृहे कल्याणसंपत्तिर्दारपुत्रादिवर्द्धनम् ॥ ४ ॥ षष्ठा-
ष्टमे व्यये राहौ पापयुक्तेऽथ वीक्षिते ॥ चौरादिप्रणपीडा च सर्वव-

(२९४)

गृह्यपाराशरहोरासारांशः ।

जनपीडनम् ॥ ५ ॥ राजद्वारजनद्वेषदृष्टबन्धुविनाशनम् ॥ दारपुत्रादिपीडा च सर्वत्र जनपीडनम् ॥ ६ ॥ द्वितीयघूननाथे तु सप्तमस्थानमाश्रितः ॥ सदा रोगं महाकष्टं शान्तिं कुर्याद्यथाविधि ॥ आरोग्यं संपदं चैव भविष्यति न संशयः ॥ ७ ॥

अथ गुरुभुक्तिमास २८ दिन २४ तस्य फलम् ।

राहोर्तर्गते जीवे लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे वापि तुंगे स्वांशेशगेपि वा ॥ ८ ॥ स्थानलाभं मनोधैर्यं शत्रुनाशं महत्सुम् ॥ राजप्रीतिकरं सौख्यं महतीव समश्नुते ॥ ९ ॥ दिने दिने वृद्धिरपि सितपक्षे शशी यथा ॥ वाहनादिधनं भूरि गृहे गोधनसंकुलम् ॥ १० ॥ नैऋत्याः पश्चिमे भागे प्रयाणं राजदर्शनम् ॥ युक्तकार्यार्थसिद्धिः स्यात्स्वदेशे पुनरेष्यति ॥ ११ ॥ उपकार्या ब्राह्मणानां तीर्थयात्रादिकर्मणाम् ॥ वाहनं ग्रामलाभं च देवब्राह्मणपूजनम् ॥ १२ ॥ पुत्रोत्सवादिसंतोषं नित्यं मिष्टान्नभोजनम् ॥ नीचे वास्तंगते वापि षष्ठाष्टव्ययराशिगे ॥ १३ ॥ शत्रुक्षेत्रे पापयुक्ते धनहानिर्भविष्यति ॥ कर्मविघ्नो मनोहानिः सा पतिघ्नी भविष्यति ॥ १४ ॥ कलत्रपुत्रपीडा च हृद्रोगं राजकार्यकृत् ॥ दायेशात्केन्द्रकोणे वा लाभे वा धनगेपि वा ॥ १५ ॥ दुश्चिक्ये बलसंपूर्णे गृहक्षेत्रादिवृद्धिकृत् ॥ भोजनांबरपश्वादिदानधर्मजपादिकम् ॥ १६ ॥ भुक्तयन्ते राजकोपाच्च द्विमासं देहपीडनम् ॥ ज्येष्ठभ्रातुर्विनाशं च भ्रातृपित्रादिपीडनम् ॥ १७ ॥ दायेशात्षष्ठरंघ्रे वा रिःफे वा पापसंयुते ॥ तद्भुक्तौ धनहानिः स्याद्देहपीडा भविष्यति ॥ १८ ॥ द्वितीयघूननाथे वा ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥ स्वर्णस्य प्रतिमादानं शिवपूजां च कारयेत् ॥ १९ ॥ देहारोग्यं प्रकुरुते शान्तिं कुर्याद्विचक्षणः ॥ २० ॥

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीराहोर्तर्दशाष्टाध्यायः ४० (१९९)

अथ शनिभुक्तिमास ३४ दिन ६ तत्फलम् ।

राहोर्तर्गते मंदे लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे मूलत्रिकोणे
वा दुश्चिक्वे लाभराशिगे ॥ २१ ॥ तद्भुक्तिवाहनं सेवा राजप्रीति-
करं शुभम् ॥ विवाहोत्सवकार्याणि कृत्वा पुण्यानि भूरिशः ॥ २२ ॥
भारामकरणे युक्तं तडागं कारयिष्यति ॥ शूद्रप्रभुवशादिष्टं लाभं
गोधनसंग्रहम् ॥ २३ ॥ प्रयाणं पश्चिमे भागे प्रभुमूलाद्धनक्ष-
यः ॥ देहायासं फलात्म्यं वा स्वदेशे पुनरेष्यति ॥ २४ ॥ नीचा-
रिक्षेत्रगे मंदे रंघ्रे वा व्ययगेपि वा ॥ नीचारौ राजभीतिश्च दार-
पुत्रादिपीडनम् ॥ २५ ॥ आत्मबंधुमनस्तापं दायादिजनविडु-
रम् ॥ व्यवहारं च कलहमकस्माद्भूषणं लभेत् ॥ २६ ॥ दायेशा-
त्पृष्ठरिःफे वा चंद्रे वा पापसंयुते ॥ हृद्रोगं मानहानिश्च विवाहे
शत्रुपीडनम् ॥ २७ ॥ अन्यदेशादिसारं च गुल्मवद्व्याधिभा-
ग्भवेत् ॥ कुभोजनं कोद्रवादिजातिदुःखाद्रयं भवेत् ॥ २८ ॥ द्वि-
तीयधूननाथे तु ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥ कृष्णां गां महिषीं दद्या-
द्दानेनारोग्यमादिशेत् ॥ २९ ॥

अथ बुधभुक्तिमास ३० दिन १८ तस्य फलम् ।

राहोर्तर्गते सौम्ये भाग्ये वा स्वर्क्षगेपि वा ॥ तुंगे वा के-
द्रराशिस्थे पुत्रे वा बलगेपि वा ॥ ३० ॥ राजयोगं प्रकुस्ते गृहे
कल्याणवर्धनम् ॥ व्यापारेण धनप्राप्तिर्विद्यावाहनमुत्तमम् ॥ ३१ ॥
विवाहोत्सवकार्याणि चतुष्पाज्जीवलाभकृत् ॥ सौम्यमासे मह-
त्सौख्यं स्ववारे राजदर्शनम् ॥ ३२ ॥ सुगंधपुष्पशय्यादि-
स्त्रीसौख्यं चातिशोभनम् ॥ महाराजप्रसादेन धनलाभो मह-
द्यशः ॥ ३३ ॥ दायेशात्केन्द्रलाभे वा दुश्चिक्वे भाग्यकर्मगे ॥
देहारोग्यं मनोत्साहमिष्टसिद्धिः सुखावहा ॥ ३४ ॥ पुण्यलोका-

(२९६)

शुक्लपञ्चमस्य राहोराशिराशः ।

दिकीर्तिश्च पुराणश्रवणादिकम् ॥ विवाहं यज्ञदीक्षां च दानध-
र्मदयादिकम् ॥ ३५ ॥ षष्ठाष्टमव्यये सौम्ये मंदे राशियुतेक्षिते ॥
दायेशात्षष्ठरिः के वा रंघ्रे वा पापसंयुते ॥ ३६ ॥ देवब्राह्मणनि-
दा च भोगभाग्यविहीनभाक् ॥ सत्यहीनश्च दुर्बुद्धिश्चौराहि-
नृपपीडनम् ॥ ३७ ॥ अकस्मात्कलहं चैव गुरुपुत्रादिनाशनम् ॥
अर्थव्ययं राजकोपं दारपुत्रादिपीडनम् ॥ ३८ ॥ द्वितीयचूननाथे
वा ह्यपमृत्युस्तथा श्रियम् ॥ तद्दोषपरिहारार्थं विष्णुसाहस्रकं ज-
पेत् ॥ स्वगृह्योक्तविधानेन शांतिं कुर्याद्विचक्षणः ॥ ३९ ॥

अथ केतुभुक्तिमा० १२ दिन १८ तस्य फलम् ।

राहोरंतर्गते केतौ भ्रमणं राज्यकृद्धनम् ॥ वातज्वरादिरोग-
श्च चतुष्पाज्जीवहानिरुत् ॥ ४० ॥ अष्टमाधिपसंयुक्ते देहजाड्यं
मनोरुजम् ॥ शुभयुक्ते शुभैर्दृष्टे देहसौख्यं धनागमः ॥ राजस-
न्मानभूषासिर्गृहे शुभकरो भवेत् ॥ ४१ ॥ लग्नाधिपेन संबन्धे इष्ट-
सिद्धिः सुखावहा ॥ लग्नाधिपसमायुक्ते लाभो वा भवति ध्रुवम् ॥
॥ ४२ ॥ चतुष्पाज्जीवलाभः स्यात्केंद्रे वाथ त्रिकोणगे ॥ रंघ्रस्था-
नगते केतौ व्यये वा बलवर्जिते ॥ ४३ ॥ तद्भुक्तौ बहुरोगः स्या-
च्चौराहिणपीडनम् ॥ पितृमातृवियोगश्च भ्रातृद्वेषं मनोरुजम् ॥
॥ ४४ ॥ स्वप्रभोश्च महत्कष्टं वैषम्यं मनहिंसकः ॥ द्वितीयचू-
ननाथे तु देहबाधा भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहारार्थं छागदानं च
कारयेत् ॥ ४५ ॥

अथ शुक्रभुक्तिमास ३६ तस्य फलम् ।

राहोरंतर्गते शुके लग्नात्केंद्रत्रिकोणगे ॥ लाभे वा बलसंयुक्ते
योगप्राबल्यमादिशेत् ॥ ४६ ॥ विप्रमूलादनप्राप्तिर्गोमहिष्या-
दिलभकृत् ॥ पुत्रोत्सवादिसंतोषं गृहे कल्याणसंभवम् ॥ ४७ ॥

पूर्वखण्डे विंशोत्तराहोत्तरवर्गकलाध्यायः ४० (२९७)

सन्मानं राजसन्मानं राज्यलाभं महत्सुखम् ॥ स्वोच्चे वा स्वक्षणे
वापि तुंगांशे स्वांशगेऽपि वा ॥ ४८ ॥ नूतनगृहनिर्माणं नित्यं
मिष्टान्नभोजनम् ॥ कलत्रपुत्रविभवं मित्रसंयुक्तभोजनम् ॥ ४९ ॥
अन्नदानप्रियं नित्यं दानधर्मादिसंग्रहम् ॥ महाराजप्रसादेन वा-
हनांबरभूषणम् ॥ ५० ॥ व्यवसायात्फलाधिक्यं विवाहो मौजि-
बन्धनम् ॥ षष्ठाष्टमव्यये शुके नीचे शत्रुगृहे स्थिते ॥ ५१ ॥
मंदारफणिसंयुक्ते तद्भुक्तौ रोगमादिशेत् ॥ अकालकलहं चैव
पितृपुत्रवियोगकृत् ॥ ५२ ॥ स्वबंधुजनहानिश्च सर्वत्र जनपी-
डनम् ॥ दायादिकलहं चैव स्वप्रभोः स्वस्य मृत्युकृत् ॥ ५३ ॥ क-
लत्रपुत्रपीडा च शूलरोगादिसंभवम् ॥ दायेशात्केंद्रराशिस्थे
त्रिकोणे वा समन्विते ॥ ५४ ॥ लाभे वा धर्मराशिस्थे क्षेत्रपाल-
महत्सुखम् ॥ सुगंधवस्त्रशय्यादि गानविद्यापरिश्रमम् ॥ ५५ ॥
छत्रचामरवाद्यादि गंधपद्मसमन्वितम् ॥ दायेशाद्रिपुरंध्रस्थे व्यये
वा पापसंयुते ॥ ५६ ॥ विषाहिनृपचौरादिमूत्रकृच्छ्रान्महद्भयम् ॥
प्रमेहाद्बुधिरं रोगं कुत्सितान्नं शिरोरुजम् ॥ ५७ ॥ कारागृहप्रवेशं
च राजदंडाद्धनक्षयम् ॥ द्वितीयघूननाथे वा दारपुत्रादिनाशन-
म् ॥ ५८ ॥ आत्मपीडा भयं चैव ह्यपमृत्युस्तथा भवेत् ॥ दुर्गाल-
क्ष्मांजपं कुर्यान्मृत्युनाशकरो भवेत् ॥ ५९ ॥

अथ रविभुक्तिमास १० दिन २४ तस्य फलम् ।

राहोर्तर्गते सूर्ये स्वोच्चे स्वक्षेत्रकेंद्रगे ॥ त्रिकोणे लाभगे वाऽ-
पि तुंगांशे स्वांशगेऽपि वा ॥ ६० ॥ शुभग्रहेण संदृष्टे राजप्रीति-
करं शुभम् ॥ धनधान्यसमृद्धिश्च अल्पसौख्यं सुखावहम् ॥ ६१ ॥
अल्पधनमाधिपत्यं च स्वल्पलाभो भविष्यति ॥ भाग्यलक्ष्मेशसं-
युक्ते कर्मज्ञेन निरीक्षिते ॥ ६२ ॥ राजाश्रयो महत्प्रीतिर्विदेश-

(१९८)

बृहस्पतिमासोरासार्थम् ।

मनं महत् ॥ देशधिपत्ययोगं च गजाश्वान्बरभूषणम् ॥ ६३ ॥
मनोभीष्टप्रदानं च पुत्रकल्याणसंभवम् ॥ दायेशाद्रिःफरंघ्रस्थे
षष्ठे वा नीचगोऽपि वा ॥ ६४ ॥ ज्वरातिसाररोगश्च कलहं राज-
विद्विषम् ॥ प्रयाणं शत्रुवृद्धिश्च नृपचौराग्निपीडनम् ॥ ६५ ॥
दायेशात्केन्द्रकोणे वा दुश्चिक्ये लाभगोपि वा ॥ विदेशराजसन्मा-
नं कल्याणं च शुभावहम् ॥ ६६ ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु महारोगो
भविष्यति ॥ सूर्यप्रमाणशांतिं च कुर्यादारोग्यसंभवम् ॥ ६७ ॥

अथ चंद्रभुक्तिमास १८ तस्य फलम् ।

राहोरंतर्गते चंद्रे स्वक्षेत्रे स्वोच्चगोऽपि वा ॥ केन्द्रत्रिकोणलाभे
वा मित्रक्षे कूरसंयुते ॥ ६८ ॥ राजत्वं राजपूज्यं च धनार्थं धन-
लाभकृत् ॥ आरोग्यभूषणं चैव मित्रस्त्रीपुत्रसंपदः ॥ ६९ ॥ पूर्ण-
चंद्रे पूर्णफलं राजप्रीतिशुभावहम् ॥ अश्ववाहनलाभः स्याद्गृह-
क्षेत्रादिवृद्धिकृत् ॥ ७० ॥ दायेशात्सुखभाग्यस्थे केन्द्रे वा लाभगे-
ऽपि वा ॥ लक्ष्मीकटाक्षचिह्नानि गृहे कल्याणसंभवम् ॥ ७१ ॥ य-
द्यत्कार्यार्थसिद्धिः स्याद्धनधान्यसुखावहम् ॥ सत्कीर्तिलाभसन्मानं
देव्याराधनमाचरेत् ॥ ७२ ॥ दायेशात्षष्ठरंघ्रस्थे व्यये वा बल-
संयुते ॥ पिशाचक्षुद्रव्याघ्रादिगृहक्षेत्रार्थनाशनम् ॥ ७३ ॥ मार्गे
चौरभयं चैव व्रणाधिक्यं महोदरम् ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु अपमृ-
त्युस्तदा भवेत् ॥ ७४ ॥ श्वेतां गां महिषीं दद्याद्दानमारोग्यमा-
हरेत् ॥ ७५ ॥

अथ कुजभुक्तिमास १२ दिन १८ तस्य फलम् ।

राहोरंतर्गते भौमे लग्नाल्लभत्रिकोणगे ॥ केन्द्रे वा शुभसंयुक्ते
स्वोच्चे स्वक्षेत्रगोपि वा ॥ ७६ ॥ नष्टराज्यधनप्राप्तिर्गृहक्षेत्राभिवृ-
द्धिकृत् ॥ इष्टदेवप्रसादेन संतानसुखभोजनम् ॥ ७७ ॥ क्षिप्रभो-

पूर्वसण्डे विंशोत्तरीद्वयोर्तदंशाफलकथायः ४१ (१९९)

ज्यान्महत्सौख्यं भूषणाश्चांबरादिकृत् ॥ दायेशात्केंद्रकोणे वा दुः-
श्चिक्ये लाभगेऽपि वा ॥ ७८ ॥ रक्तवस्त्रादिलाभः स्यात्प्रयाणं स-
जदर्शनम् ॥ पुत्रवर्गेषु कल्याणं स्वप्रभोश्च महत्सुखम् ॥ ७९ ॥
सेनापत्यं महोत्साहं भ्रातृवर्गधनागमम् ॥ दायेशाद्रंघ्रिः फे वा
षष्ठे पापसमन्विते ॥ ८० ॥ पुत्रदारादिहानिश्च सोदराणां च पी-
डनम् ॥ स्थानभ्रंशं बंधुवर्गं दारपुत्रविरोधनम् ॥ ८१ ॥ चौराहि-
व्रणभीतिश्च सोदराणां च पीडनम् ॥ आदौ क्लेशकरं चैव मध्यति
सौख्यमाप्नुयात् ॥ ८२ ॥ द्वितीयदूननाथे तु देहालस्यं महद्भयम् ॥
अनड्वाहं च गां दद्यादारोग्यं च भविष्यति ॥ ८३ ॥ इति श्रीवृ-
हत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे राहोर्तदंशाफलकथनं नामच-
त्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥

अथ गुरुदशायां गुरुभुक्तिमास २५ दिन १८ फलम् ।

स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे जीवे लग्नात्केंद्रत्रिकोणगे ॥ अनेकराजाधी-
शश्च संपन्नो राजपूजितः ॥ १ ॥ गोमहिष्यादिलाभश्च वस्त्रवा-
हनभूषणम् ॥ नूतनगृहनिर्माणं हर्म्यप्राकारसंयुतम् ॥ २ ॥ गजां-
तैश्वर्यसंपत्तिभाग्यकर्माणि संयुते ॥ ब्राह्मणप्रभुसन्मानं समानप्र-
भुदर्शनम् ॥ ३ ॥ स्वप्रभोः स्वफलाधिक्यं दारपुत्रादिलाभकृत् ॥
नीचांशे नीचराशिस्थे षष्ठाष्टव्ययराशिगे ॥ ४ ॥ नीचसंगं महा-
दुःखं दाय्यादिजनविद्वरम् ॥ कलहं न विचारस्य स्वप्रभुष्वपष्ट-
त्युकृत् ॥ ५ ॥ पुत्रदारवियोगं च धनधान्यार्थहानिकृत् ॥ सप्तमा-
धिपदोषेण देहबावा भविष्यति ॥ ६ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं शिवसा-
हस्रकं जपेत् ॥ रुद्रजाप्यं च गोदानं कुर्यादिष्टं समाप्नुयात् ॥ ७ ॥

अथ शनिभुक्तिमास ३० दिन १२ तस्य फलम् ।

जीवस्यांतर्गते मंदे स्वोच्चे स्वक्षेत्रमित्रगे ॥ लग्नात्केंद्रत्रिकोण-

(१००)

राज्यापन्नविशेषादयम्

स्थे लाभे वा बलसंयुते ॥ ८ ॥ राज्यलाभं महत्सौख्यं वस्त्राभरण-
संयुतम् ॥ धनधान्यादिलाभश्च स्त्रीलाभं बहुसौख्यकृत् ॥ ९ ॥
बाहनांबरपद्मादिभूलाभं स्थानलाभगम् ॥ पुत्रमित्रादिसौख्यं च
नरवाहनयोगकृत् ॥ १० ॥ नीलवस्त्रादिलाभश्च नीलाश्वलाभमे-
व च ॥ पश्चिमां दिशमाश्रित्य प्रयाणं राजदर्शनम् ॥ ११ ॥ अ-
नेकयानलाभं च निर्दिश्य मंदभुक्तिषु ॥ लग्नात्पञ्चाष्टमे मंदे व्यये
नीचेस्तगेप्यरौ ॥ १२ ॥ धनधान्यादिनाशश्च ज्वरपीडामनोरुज-
म् ॥ स्त्रीपुत्रादिषु पीडा वा व्रणार्त्यादिकमुद्भवेत् ॥ १३ ॥ गृहे
त्वशुभकार्याणि भृत्यवर्गादिपीडनम् ॥ गोमहिष्यादिहानिश्च
बंधुहृषो भविष्यति ॥ १४ ॥ दायेशात्केन्द्रकोणस्थे लाभे वा धन-
गेऽपि वा ॥ भूलाभश्चार्थलाभश्च पुत्रलाभसुखं भवेत् ॥ १५ ॥
गोमहिष्यादिलाभं च शूद्रमूलाद्धनप्रदम् ॥ दायेशाद्रिपुरंघ्रस्थे
व्यये वा पापसंयुते ॥ १६ ॥ धनधान्यादिनाशं च बंधुमित्रविरोध-
कृत् ॥ उद्योगभंगो देहार्तिः स्वजनानां महद्भयम् ॥ १७ ॥ द्विसप्त-
माधिपे मंदे ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहारार्थं विष्णुसाहस्रकं
जपेत् ॥ १८ ॥ कृष्णां गां महिषीं दद्याद्दानेनारोग्यमादिशेत् १९

अथ बुधभुक्तिमास २ दिन ६ तस्य फलम् ।

जीवस्यांतर्गते सौम्ये केद्रलाभत्रिकोणं ॥ स्वाच्चे वा स्वर्क्षणे
वापि दशाधिपसमन्विते ॥ २० ॥ अर्थलाभं देहसौख्यं राज्यला-
भं महत्सुखम् ॥ महाराजप्रसादेन इष्टसिद्धिः सुखावहा ॥ २१ ॥
बाहनांबरपद्मादिगृहे गोधनसंकुलम् ॥ महोसुतेन संदृष्टे शत्रु-
वृद्धिमुखक्षयम् ॥ २२ ॥ व्यवसायात्फलं नेष्टं ज्वरार्तासारपीड-
नम् ॥ दायेशाद्राग्यकोणे वा केद्रे वा तुंगधीशके ॥ २३ ॥ स्वदेशे
वनलाभश्च पितृमातृसुखावहम् ॥ राजवाजिसमायुक्तो राजमित्र

पूर्वखण्डे विंशतिशतशतिकाध्यायः ४१ (१५१)

प्रसादकः ॥ २४ ॥ दायेशात्पुष्टरंघ्रस्थे व्यये वा पापसंयुते ॥ शु-
भदृष्टिविहीनश्चेद्धनधान्यपरिच्युतिः ॥ २५ ॥ विदेशगमनं चैव
मार्गे चौरभयं तथा ॥ व्रणदाहाक्षिरोगश्च नानादेशपरिच्युतम् ॥
॥ २६ ॥ लग्नात्पुष्टाष्टरिः फे वा व्यये वा पापसंयुते ॥ अकस्मात्क-
लहं चैव गृहे निष्ठुरभाषणम् ॥ २७ ॥ चतुष्पाज्जीवहानिश्च व्यव-
हारस्तथैव च ॥ अपमृत्युभयं चैव शत्रूणां कलहो भवेत् ॥ २८ ॥
शुभदृष्टौ शुभैर्युक्ते दारसौख्यं धनागमम् ॥ आदौ शुभं देहसौ-
ख्यं वाहनाम्बरलाभगम् ॥ २९ ॥ अन्ते तु धनहानिश्चेत्स्वात्मसौ-
ख्यं च जायते ॥ द्वितीयद्यूननाथे वा ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥ ३० ॥
तदोषपरिहारार्थं विष्णुसाहस्रकं जपेत् ॥ बुधप्रीतिकरं चैव दानं
शान्तिं च कारयेत् ॥ आयुर्वृद्धिकरं चैव सर्वसौभाग्यसंपदम् ॥ ३१ ॥

केतुभुक्तिमास ११ दिन ६ तत्फलम् ।

जीवस्यांतर्गते केतौ शुभग्रहसमन्विते ॥ अन्यसौख्यधनावा-
प्तिः कुत्सितान्नं च भोजनम् ॥ ३२ ॥ परान्नं चैव श्राद्धान्नं पापमू-
लादनानि च ॥ दायेशाद्रिपुरंघ्रस्थे व्यये वा पापसंयुते ॥ ३३ ॥
राजकोपं धनच्छेदं बंधनं रोगपीडनम् ॥ बलहानिः पितृद्वेषो
आतृद्वेषो मनोरुजः ॥ ३४ ॥ दायेशात्सुतभाग्यस्थे वाहने कर्म-
गेपि वा ॥ नरवाहनयोगश्च गजाश्वांबरसंकुलम् ॥ ३५ ॥ महा-
राजप्रसादेन इष्टकार्यार्थलाभकृत् ॥ व्यवसायात्फलाधिक्यं गोम-
हिष्यादिलाभकृत् ॥ ३६ ॥ यवनप्रभुमूलाद्वा पितृवस्त्रादिलाभकृत् ॥
द्वितीयद्यूननाथे तु देहबाधा भविष्यति ॥ ३७ ॥ छागदानं प्रकुर्वीत
मृत्युं जयजपं चरेत् ॥ सर्वदोषोपशमने शान्तिं कुर्याद्विधानतः ॥ ३८ ॥

अथ शुक्रभुक्तिमास ३० दिन ० तस्य फलम् ।

जीवस्यांतर्गते शुके भाग्यकेन्द्रेण संयुते ॥ लाभे वा सुतस-

(३०२)

बृहत्सामरहोत्सासः ।

शिस्थे स्वक्षेत्रे शुभसंयुते ॥ ३९ ॥ नरवाहनयोगश्च गजा-
श्वांबरसंयुते ॥ महाराजप्रसादेन देशाधिक्यं महत्सुखम् ॥
नीलांबराणि शस्त्राणि लाभश्चैव भविष्यति ॥ ४० ॥ पूर्वस्यां
दिशि आश्रित्य प्रयाणं धनलाभगम् ॥ कल्याणं च महत्प्री-
तिः पितृमातृसुखावहा ॥ ४१ ॥ देवतागुरुभक्तिश्च अन्नदानं म-
हत्तथा ॥ तडागगोपुरादीनि कृत्वा पुण्यानि भूरिशः ॥ ४२ ॥
षष्ठाष्टमव्यये नीचे दायेशाहा तथैव च ॥ कलहो बंधुवैषम्यं दा-
रपुत्रादिपीडनम् ॥ ४३ ॥ मंदारराहुसंयुक्ते कलहो राजविड्वरम् ॥
स्त्रीमूलात्कलहं चैव श्वशुरात्कलहं तथा ॥ ४४ ॥ सोदरेण विवा-
दः स्याद्धनधान्यपरिच्युतिः ॥ दायेशात्केंद्रराशिस्थे धने वा भा-
ग्यगेऽपि वा ॥ ४५ ॥ धनधान्यादिलाभश्च स्त्रीलाभं रा-
जदर्शनम् ॥ ४६ ॥ वाहनं पुत्रलाभं च पशुवृद्धिमहत्सुखम् ॥
गीतवाद्यप्रसंगादिविद्वज्जनसमागमम् ॥ ४७ ॥ दिव्यान्नं भोजनं
सौख्यं स्वबंधुजनपोषकम् ॥ द्विसप्तमाधिपे शुके तद्दशायां युते-
क्षिते ॥ ४८ ॥ अपमृत्युभयं तस्य स्त्रीमूलादौषधादिभिः ॥ तस्य
रोगस्य शांत्यर्थं शांतिकर्म समाचरेत् ॥ ४९ ॥ श्वेतां गां महिषीं
दद्यादायुरारोग्यवृद्धिरुत् ॥ ५० ॥

अथ रविभुक्तिमास ९ दिन १८ तस्य फलम् ।

जीवस्यांतर्गते सूर्ये स्वोच्चे स्वक्षेत्रगेपि वा ॥ केन्द्रेवाथ त्रिको-
णे च दुश्चिवये लाभगेपि वा ॥ ५१ ॥ भाग्ये वा बलसंयुक्ते दा-
येशाहा तथैव च ॥ तत्काले धनलाभः स्याद्राजसन्मानवैभवम् ॥
॥ ५२ ॥ वाहनांबरपश्वादिभूषणं पुत्रसंभवम् ॥ मित्रप्रभुवशादिष्टं
सर्वकार्यं शुभावहम् ॥ ५३ ॥ षष्ठाष्टमव्यये सूर्ये दायेशाहा तथैव
च ॥ शिरोरोगादिपीडा च ज्वरपीडा तथैव च ॥ ५४ ॥ सत्कर्म-

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीगुरोर्तर्कशास्त्रप्रणयः ४१ (१०३)

णि विहीनत्वं पापकर्म तथैव च ॥ सर्वत्रजनविद्वेषी आत्मबन्धुवि-
योगकृत् ॥ ५५ ॥ अकस्मात्कलहं चैव जीवस्यांतर्गते रवी ॥ द्वि-
तीयघूननाथे तु देहपीडा भविष्यति ॥ ५६ ॥ तद्दोषपरिहारार्थमा-
दित्यहदयं जपेत् ॥ सर्वपीडोपशमनं सूर्यप्रीतिं च कारयेत् ॥ ५७ ॥

अथ चंद्रभुक्तिमास १६ दिन ० तस्य फलम् ।

जिवस्यांतर्गते चंद्रे केंद्रे लाभत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे वा स्वक्षरा-
शिस्थे पूर्णचंद्रबलैर्युते ॥ ५८ ॥ दायेशाच्छुभराशिस्थे राजस-
न्मानवैभवम् ॥ दारपुत्रादिसौख्यं च क्षीराणां भोजनं तथा ॥ ५९ ॥
सत्कर्म च तथा कीर्तिः पुत्रपौत्रादिवृद्धिदम् ॥ महाराजप्रसादेन
सर्वसौख्यं धनागमम् ॥ ६० ॥ अनेकजनसौख्यत्वं दानधर्मादि-
संग्रहः ॥ षष्ठाष्टमव्यये चंद्रे त्रिकोणे पापसंयुते ॥ ६१ ॥ दाये-
शात्षष्ठरंघ्रे वा व्यये वा बलवर्जिते ॥ मानार्थबन्धुहानिश्च विदे-
शपरिविच्युतिः ॥ ६२ ॥ नृपचौरादिपीडा च दायादिजनविद्वरम् ॥
मातुलादिवियोगश्च मातृपीडा तथैव च ॥ ६३ ॥ द्वितीयषष्ठमा-
धीशो देहपीडा भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहारार्थं दुर्गापाठं च
कारयेत् ॥ ६४ ॥

अथ कुजभुक्तिमास ११ दिन ६ तस्य फलम् ।

जीवस्यांतर्गते भौमे लग्नात्केंद्रत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे वा स्वक्षरे
वापि तुंगांशे स्वांशगे पिवा ॥ ६५ ॥ विद्याविवाहकार्याणि ग्रा-
मभूम्यादिलाभकृत् ॥ जनसामर्थ्यमाप्नोति सर्वकार्यार्थसिद्धिदम्
॥ ६६ ॥ दायेशात्केंद्रलाभस्थे लाभे वा धनगेपि वा ॥ शुभयुक्ते
शुभैर्दृष्टे धनधान्यादिसंपदम् ॥ ६७ ॥ मिष्टान्नदानविभवं राज-
प्रीतिकरं शुभम् ॥ स्त्रीसौख्यं च सुतावाप्तिः पुण्यतीर्थफलप्रदम्
॥ ६८ ॥ दायेशात्षष्ठरंघ्रे वा व्यये वा नीचगेपि वा ॥ पापयुक्ते-

क्षिते वापि धान्यार्थगृहनाशनम् ॥ ६९ ॥ नानारोगभयं दुःखं
नेत्ररोगादिसंभवम् ॥ पूर्वाह्ने क्लेशमाधिक्यमपराहं महत्सुखम् ॥
॥ ७० ॥ द्वितीयधूननाथे तु देहजाड्यं मनोरुजम् ॥ अनङ्गाहं प्र-
कुर्वीत सर्वसंपत्प्रदायकम् ॥ ७१ ॥

अथ राहुभुक्तिमास २८ दिन २४ तस्य फलम् ।

जीवस्यांतर्गते राहौ स्वोच्चे वा केंद्रगोपि वा ॥ मूलत्रिकोणभाग्ये
च केंद्राधिपसमन्विते ॥ ७२ ॥ शुभयुक्तेक्षिते वापि योगप्रीतिं
समादिशेत् ॥ भुक्त्यादौ शरमासांश्च धनधान्यपरिश्रमम् ॥ ७३ ॥
देशग्रामाधिकारं च यवनप्रभुदर्शनम् ॥ गृहे कल्याणसंपत्तिर्बहु-
सेनाधिपत्यताम् ॥ ७४ ॥ दूरयात्राधिगमनं पुण्यधर्मादिसंग्रहः ॥
सेतुस्नानफलावाप्तिरिष्टसिद्धिसुखावहम् ॥ ७५ ॥ दायेशात्पृष्ठं च
वा व्यये वा पापसंयुते ॥ चौराहिब्रणभीतिश्च राजवैषम्यमेव च
॥ ७६ ॥ गृहे कर्मकलापेन व्याकुलं भवति ध्रुवम् ॥ सोदरेण वि-
रोधः स्याद्वायादिजनविद्वरम् ॥ ७७ ॥ गृहे त्वशुभकार्याणि दुः-
स्वप्नादिभयं ध्रुवम् ॥ अकस्मात्कलहश्चैव क्षुद्रशून्यादिरोगकृत् ॥
॥ ७८ ॥ द्विसप्तमस्थिते राहौ देहबाधां विनिर्दिशेत् ॥ तद्दोषपरि-
हारार्थं मृत्युंजयजपं चरेत् ॥ ७९ ॥ छागदानं प्रकुर्वीत सर्वसौ-
ख्यादिमादिशेत् ॥ ८० ॥ इति बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशो
गुरोरंतर्दशाफलकथनं नामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥

अथ शनिभुक्तिमासाः ३६ दिन ० तस्य फलम् ।

मूलत्रिकोणस्वर्क्षे वा तुलायामुच्चगोपि वा ॥ केंद्रत्रिकोणलाभे
वा राजयोगादिसंयुते ॥ १ ॥ राजलाभं महत्सौख्यं दारपुत्रादि-
वर्द्धनम् ॥ बाहनत्रयसंयुक्तं गजाश्वान्तरसंकुलम् ॥ २ ॥ महाराज-
प्रसादेन अश्वदौत्यादिलाभकृत् ॥ चतुष्पाज्जीबलाभः स्याद्वाभ-

पूर्वखण्डे विंशोऽध्यायः ४२ (१०५)

भूम्यादिलाभकृत् ॥ ३ ॥ षष्ठाष्टमव्यये मदे नीचे वा पापसंयुते ॥
तद्भुक्त्यादौ राजप्रीतिर्विषशस्त्रादिपीडनम् ॥ ४ ॥ रक्तस्त्रावं गु-
ल्मरोगमतिसारादिपीडनम् ॥ मध्ये चौरादिभीतिश्च देशत्यागं
मनोरुजम् ॥ ५ ॥ अंते शुभकरं चैव ग्रामभूम्यादिलाभकृ-
त् ॥ द्वितीयधूननाथे तु ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥ ६ ॥ तद्दोषपरि-
हारार्थं मृत्युंजयजपं चरेत् ॥ ७ ॥

अथ बुधभुक्तिमासाः ३२ दिनानि ९ तस्य फलम् ।

मंदस्यांतर्गते सौम्ये त्रिकोणे केंद्रगेपि वा ॥ सन्मानं च यशः
कीर्तिर्विद्यालाभं धनागमम् ॥ ८ ॥ स्वदेशे सुखमाप्नोति वाहना-
दिफलैर्युते ॥ यज्ञादि कर्मसिद्धिश्च राजयोगादिसंभवम् ॥ ९ ॥
देहसौख्यं मनोत्साहं गृहे कल्याणसंभवम् ॥ सेतुस्नानफलावा-
प्तिस्तीर्थयात्रादिकर्मणा ॥ १० ॥ वाणिज्याद्धनलाभश्च पुराणश्रव-
णादिकम् ॥ अन्नदानफलं चैव नित्यं मिष्टान्नभोजनम् ॥ ११ ॥
षष्ठाष्टमव्यये सौम्ये नीचे वास्तंगते सति ॥ रव्यारफणिसंयुक्ते
दायेशाद्वा तथैव च ॥ १२ ॥ नृपाभिषेकमर्थाप्तिर्देशग्रामाधिपत्य
ता ॥ फलमीदृशमादौ तु मध्यांते रोगपीडनम् ॥ १३ ॥ नष्टानि
सर्वकार्याणि व्याकुलं च महद्भयम् ॥ द्वितीयसप्तमाधीशे देहबाधा
भविष्यति ॥ १४ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं विष्णुसाहस्रकं जपेत् ॥ अ-
न्नदानं प्रकुर्वीत सर्वसंपत्प्रदायकम् ॥ १५ ॥

अथ केतुभुक्तिमासाः १३ दिन ९ तस्य फलम् ।

मंदस्यांतर्गते केतौ शुभदृष्टियुतेक्षिते ॥ स्वोच्चे वा शुभराशि-
स्थे योगकारकसंयुते ॥ १६ ॥ मंदस्यांतर्गते केतौ स्थानभ्रंशं म-
हद्भयम् ॥ दरिद्रबन्धनं भीतिः पुत्रदारादिनाशनम् ॥ १७ ॥ स्वप्र-
भोश्च महाकेशं विदेशगमनं तथा ॥ लज्जाधिपेन संयुक्ते आसौ

(३०६)

बृहत्सारासंहारासारोक्तः ।

सौख्यं धनागमम् ॥ १८ ॥ गंगादिसर्वतीर्थेषु स्थानदैवतदर्शन-
म् ॥ दायेशात्केन्द्रकोणे वा षष्ठाष्टव्ययराशिगे ॥ १९ ॥ समर्थो
धर्मबुद्धिश्च सौख्यं च नृपमागमम् ॥ षष्ठाष्टमव्यये केतौ दाये-
शाह्वा तथैव च ॥ २० ॥ अपमृत्युभयं चैव कुत्सितान्नं च भोज-
नम् ॥ शीतज्वरातिसारश्च व्रणचौरादिपीडनम् ॥ २१ ॥ दारपुत्र-
वियोगश्च संसारो भवति ध्रुवम् ॥ द्वितीयद्यूनराशिस्थे देहपीडा
भविष्यति ॥ २२ ॥ छागदानं प्रकुर्वीत ह्यपमृत्युभयं हरेत् ॥ २३ ॥

अथ शुक्रभुक्तिमासाः २८ दिन ० तस्य फलम् ।

मन्दस्यांतर्गते शुके स्वोच्चे स्वक्षेत्रगेपि वा ॥ केंद्रे वा शुभसं-
युक्ते त्रिकोणे लाभगेपि वा ॥ २४ ॥ दारपुत्रधनप्राप्तिर्देहारोग्यं
महोत्सवः ॥ गृहे कल्याणसंपत्ती राज्यलाभं महत्सुखम् ॥ २५ ॥
महाराजप्रसादेन इष्टसिद्धिः सुखावहा ॥ सन्मानः प्रभुसन्मानः
प्रियवस्त्रादिलाभकृत् ॥ २६ ॥ द्वापांतराद्वस्त्रलाभः श्वेताश्वोमहिषी
तथा ॥ गुरुचारवशाद्भाग्यं सौख्यं च धनसंपदः ॥ २७ ॥ शनिचारा-
न्मनुष्योसौ योगमाप्नोत्यसंशयः ॥ शत्रुनीचास्तगे शुके षष्ठाष्टव्य-
यराशिगे ॥ २८ ॥ दारनाशं मनःक्लेशं स्थाननाशं मनोरुजम् ॥
दारा वा स्वजनक्लेशः संतापो जनविद्वुरम् ॥ २९ ॥ दायेशाद्भाग्यगेनैव
केंद्रे वा लाभसंयुते ॥ राजप्रीतिकरं चैव मनोभीष्टप्रदायकम् ॥ ३० ॥
दानधर्मदयायुक्तस्तीर्थयात्रादिकं फलम् ॥ शास्त्रार्थकाव्यरचनां
वेदांतश्रवणादिकम् ॥ ३१ ॥ दारपुत्रादिसौख्यं च वाहनञ्चत्रलाभ-
कम् ॥ दायेशाद्व्ययगे शुके षष्ठे वा ह्यष्टमेपि वा ॥ ३२ ॥ नेत्रपीडा
ज्वरभयं स्वकुलाचारवर्जितम् ॥ कपोले दंतशूलादि हृदे गुह्यनि-
पीडनम् ॥ ३३ ॥ जलभीतिर्मनस्तापं वृक्षात्पतनसंभवम् ॥ राज-
द्वारे जनद्वेषः सोदरेण विरोधनम् ॥ ३४ ॥ द्वितीयसप्तमाधीशे

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीमन्यतर्दशाध्यायः ४२ (१०७)

आत्मकेशो भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहारार्थं दुर्गादेवीजपं चरेत् ॥ ३५ ॥ श्वेतां गां महिषीं दद्यादायुरारोग्यवृद्धिदाम् ॥ ३६ ॥

अथ रविभुक्तिमास ११ दिन १२ तस्य फलम् ॥

मंदस्यांतर्गते सूर्ये स्वोच्चे स्वक्षेत्रगेपि वा ॥ भाग्याधिपेन सं-
युक्ते केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ ३७ ॥ शुभदृष्टियुते वापि स्वप्रभोश्च
महत्सुखम् ॥ गृहे कल्याणसंपत्तिः पुत्रादिसुखवर्द्धनम् ॥ ३८ ॥
वाहनांबरपश्वादिगृहे गोक्षीरसंकुलम् ॥ षष्ठाष्टमव्यये मंदे दाये-
शाद्वा तथैव च ॥ ३९ ॥ हृद्रोगो मानहानिश्च स्थानघ्नंश्च मनो-
रुजम् ॥ इष्टबंधुवियोगश्च उद्योगं च विनाशनम् ॥ ४० ॥ ताप-
ज्वरादिपीडा च व्याकुलं भयमेव च ॥ आत्मसंबंधमरणमिष्ट-
धुवियोगकृत् ॥ ४१ ॥ द्वितीयदूननाथे तु देहबाधा भविष्यति ॥
तद्दोषपरिहारार्थं सूर्यपूजां च कारयेत् ॥ ४२ ॥

अथ चंद्रभुक्तिमासाः १९ दिन ० तस्य फलम् ।

मंदस्यांतर्गते चंद्रे जीवदृष्टिसमन्विते ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रकेंद्रस्थे
त्रिकोणे लाभगेपि वा ॥ ४३ ॥ पूर्णचंद्रे सौम्ययुक्ते राजप्रीतिस-
मागमम् ॥ महाराजप्रसादेन वाहनांबरभूषणम् ॥ ४४ ॥ सौभा-
ग्यं सुखवृद्धिं च मृत्योश्च परिपालनम् ॥ पितृमातृकुले सौख्यं
पशुवृद्धिः सुखावहा ॥ ४५ ॥ क्षीणे वा पापसंयुक्ते पापदृष्टौ
विनीचगे ॥ क्रूरांशकगते वापि क्रूरक्षेत्रगतेपि वा ॥ ४६ ॥ जातक-
स्य महत्कष्टं राजकोपं धनक्षयम् ॥ पितृमातृवियोगश्च पुत्रीपु-
त्रादिरोगकृत् ॥ ४७ ॥ व्यवसायात्फलं नेष्टं नानामार्गे धनव्यय-
म् ॥ अकाले भोजनं चैव मौषधस्य च भक्षणम् ॥ ४८ ॥ फल-
मिष्टदृष्टमादौ तु आदौ सौख्यं धनागमम् ॥ दायेशास्त्रैश्चरा-
शस्थे त्रिकोणे लाभगेपि वा ॥ ४९ ॥ वाहनांबरपश्वादिभ्रातृ-

(३०८)

सुखावाहरोरासापर्वणम् ।

द्विः सुखावहा ॥ पितृमातृसुखावाप्तिः स्त्रीसौख्यं च धनागमम् ॥ ५० ॥ मित्रप्रभुवशादिष्टं सर्वसौख्यं शुभावहम् ॥ दायेशास्व-
ष्ठरिष्णे वा रंघ्रे वा बलवर्जिते ॥ ५१ ॥ शयनं रोगमालस्यं स्या-
नञ्चष्टं सुखावहम् ॥ शत्रुवृद्धिविरोधं च इष्टबन्धुवियोगकृत् ॥ ५२ ॥
द्वितीयघूननाथे तु देहालस्यो भविष्यति ॥ तद्दोषशमनार्थं च
तिलहोमादिकं चरेत् ॥ ५३ ॥ गुडं घृतं च दध्नाक्तं तंदुलं च यथा-
विधि ॥ श्वेतां गां महिषीं दद्यादायुरारोग्यवृद्धिकृत् ॥ ५४ ॥

अथ कुजभुक्तिमास १३ दिन ९ तस्य फलम् ।

मंदस्यांतर्गते भौमे केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ तुंगे स्वक्षेत्रगे वापि
दशाधिपसमन्विते ॥ ५५ ॥ लग्नाधिपेन संयुक्ते आदौ सौख्यं ध-
नागमम् ॥ राजप्रीतिकरं सौख्यं वाहनांबरभूषणम् ॥ ५६ ॥
सेनाधिक्यं नृपप्रीतिः कृषिगोधान्यसंपदः ॥ नूतनगृहनिर्माणं
आतृवर्गेष्टसौख्यकृत् ॥ ५७ ॥ नीचे चास्तंगते भौमे षष्ठाष्टव्य-
यराशिगे ॥ पापदृष्टियुते वापि धनहानिर्भविष्यति ॥ ५८ ॥
चौराहिब्रणशास्त्रादिग्रंथिरोगादिपीडनम् ॥ आतृपित्रादिपीडा च
दायादिजनविद्वरम् ॥ ५९ ॥ चतुष्पाज्जीवहानिश्च कुत्सितान्नं च
भोजनम् ॥ विदेशगमनं चैव नानामार्गं धनव्ययः ॥ ६० ॥
अष्टमघूननाथे तु द्वितीयस्थेऽथ वा यदि ॥ अपमृत्युभयं चैव ना-
नाकष्टपराभवम् ॥ ६१ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं शांतिहोमं च कार-
येत् ॥ अनड्वाहं प्रकुर्वीत सर्वाणिष्टनिवारणम् ॥ ६२ ॥

अथ राहुभुक्तिमास ३४ दिन ६ तस्य फलम् ।

मंदस्यांतर्गते राहौ कलहश्च मनोव्यथा ॥ देहपीडा मनस्ता-
पः पुत्रद्वेषो मनोरुजः ॥ ६३ ॥ अर्थव्ययं राजभयं स्वजनादिह्यु-
पद्रवम् ॥ विदेशगमनं चैव गृहक्षेत्रादि नाशनम् ॥ ६४ ॥ लग्ना-

[illegible]

१०८)

स्वाध्यायसहोदासाधना ।

॥ सुखावहा ॥ पितृमातृसुखावाप्तिः स्त्रीसौख्यं च धनमावहा ॥

धिपेन संयुक्ते योगकारकसंयुते ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगो केंद्रे दायेशा-
 ल्लाभराशिगे ॥ ६५ ॥ आदौ सौख्यं धनावाप्तिं गृहक्षेत्रादिसंपद-
 म् ॥ देवब्राह्मणभक्तिश्च तीर्थयात्रादिकं लभेत् ॥ ६६ ॥ चतुष्पा-
 जीबलाभः स्याद्रुहे कल्याणवर्द्धनम् ॥ मध्ये तु राजभीतिश्च पुत्र-
 मित्रविरोधनम् ॥ ६७ ॥ मेषादिकन्यकां चैव कुलीरे वृषभे तथा ॥
 मीनकोदंडसिंहेषु गजातैश्चर्यमादिशेत् ॥ ६८ ॥ राजसन्मानभू-
 षाप्तिं मृदुलांबरसौख्यकृत् ॥ द्विसप्तमाधिपैर्युक्ते देहबाधा भवि-
 ष्यति ॥ ६९ ॥ मृत्युंजयं प्रकुर्वीत छागदानं च कारयेत् ॥ अन-
 द्वाहं प्रकुर्वीत सर्वसंपत्सुखावहम् ॥ ७० ॥

अथ गुरुभुक्तिमास ३० दिन १४ तस्य फलम् ।

मंदस्यांतर्गते जीवे केंद्रे लाभत्रिकोणगे ॥ ७१ ॥ लभाधिपेन
 संयुक्ते स्वोच्चे स्वक्षेत्रगोपि वा ॥ सर्वकार्यार्थसिद्धिः स्याच्छोभनं
 भवति ध्रुवम् ॥ ७२ ॥ महाराजप्रसादेन धनवाहनभूषणम् ॥ स-
 न्मानं प्रभुसन्मानं प्रियवस्त्रार्थलाभकृत् ॥ ७३ ॥ देवतागुरुभक्तिश्च
 विद्वज्जनसमागमः ॥ दारपुत्रादिलाभश्च पुत्रकल्याणवैभवम् ॥
 ७४ ॥ षष्ठाष्टमव्यये जीवे नीचे वा पापसंयुते ॥ देहसंबन्धमर-
 णं धनधान्यविनाशनम् ॥ ७५ ॥ राजस्थानं धनद्वेषं कार्यहानि-
 र्भविष्यति ॥ विदेशगमनं चैव कुष्ठरोगादिसंभवः ॥ ७६ ॥ दाये-
 शात्केंद्रकोणे वा धने वा लाभगोपि वा ॥ विभवं दारसौभाग्यं स-
 जश्रीधनसंपदः ॥ ७७ ॥ भोजनांबरसौख्यं च दानधर्मादिकं भ-
 वेत् ॥ ब्रह्मप्रतिष्ठासिद्धिश्च क्रतुकर्मफलप्रदम् ॥ ७८ ॥ अन्नदानं
 महत्कौर्तिर्वेदांतश्रवणादिकम् ॥ दायेशात्पुष्टरंघ्रे वा व्यये वा व-
 लवर्जिते ॥ ७९ ॥ बंधुद्वेषं मनोदुःखं ब्राह्मणं पदविच्छ्रयम् ॥ कु-
 सोज्जनं कर्महाना राजदंडादनव्ययम् ॥ ८० ॥ कराम्पदप्रवेशं च

(११०)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

पुत्रदारादिपीडनम् ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु देहबाधा मनोरुजम् ॥
॥ ८१ ॥ आत्मसंबंधमरणं भविष्यति न संशयः ॥ तद्वोषपरिहारा-
रार्थं शिवसाहस्रकं जपेत् ॥ ८२ ॥ स्वर्णदानं प्रकुर्वीत आरोग्यं
भवति ध्रुवम् ॥ ८३ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखण्डसारांशे
शान्त्यतर्दशाफलकथनं नाम द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥

अथ बुधभुक्तिमासाः २८ दिन २७ तस्य फलम् ।

मुक्ताविद्रुमलाभश्च ज्ञानकर्मसुखादिकम् ॥ विद्यामहत्त्वं की-
र्तिश्च नूतनप्रभुदर्शनम् ॥ १ ॥ विभवं दारपुत्रादिपितृमातृसुखा-
वहम् ॥ नीचोग्रखेटसंयुक्ते षष्ठाष्टव्ययराशिगे ॥ २ ॥ पापयुक्तेषु
वा दृष्टे धनधान्यपशुक्षयम् ॥ आत्मबंधुविरोधश्च शूलरोगादिसं-
भवम् ॥ ३ ॥ राजकार्यकलापेन व्याकुलं भवति ध्रुवम् ॥ द्वितीय-
द्यूननाथे तु दारकेशो भविष्यति ॥ ४ ॥ आत्मसंबंधमरणं वात-
शूलादि संभवम् ॥ तद्वोषपरिहारार्थं विष्णुसाहस्रकं जपेत् ॥ ५ ॥

अथ केतुभुक्तिमास ११ दिन २७ तस्य फलम् ।

बुधस्यांतर्गते केतौ लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ शुभयुक्ते शुभैर्दृष्टे
लग्नाधिपसमन्विते ॥ ६ ॥ योगकारकसंबन्धे दायेशात्केन्द्रलाभगे ॥
देहसौख्यं धनाल्पं च बंधुस्नेहसहायकत् ॥ ७ ॥ चतुष्पाज्जीवला-
भः स्यात्संसारो देहतापनम् ॥ विद्याकीर्तिप्रसंगश्च समानप्रभुद-
र्शनम् ॥ ८ ॥ भोजनांबरसौख्यं च आदौ मध्ये सुखावहम् ॥
दायेशाद्रिपुरंस्थे अष्टमे पापसंयुते ॥ ९ ॥ वाहनात्पतनं चैव
पुत्रकेशसमाकुलम् ॥ चौरादिराजभीतिश्च पापकर्मरतः सदा ॥
॥ १० ॥ वृश्चिकादिविषाद्रीतिर्नाचैः कलहसंयुतः ॥ शौक्यरोगा-
दिदुःखं च संसारादिचलं भवेत् ॥ ११ ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु दे-
हजान्त्रं भविष्यति ॥ तद्वोषपरिहाराय छगदानं तु कारयेत् ॥ १२ ॥

अथ शुक्रभुक्तिमास ३४ दिन० तस्य फलम् ।

सौम्यस्यातर्गते शुके केंद्रे लाभत्रिकोणगे ॥ सत्कथापुण्यध-
र्मादिसंग्रहः पुण्यकर्मकृत् ॥ १३ ॥ मित्रप्रभुवशादिष्टं क्षेत्रलाभः
सुखं भवेत् ॥ दशाधिपात्केन्द्रगतस्त्रिकोणे लाभगेपि वा ॥ १४ ॥
तत्काले श्रियमाप्नोति राजश्रीधनसंपदः ॥ वापीकूपतडागादि
दानधर्मादिसंग्रहः ॥ १५ ॥ व्यवसायात्फलाधिक्यं धनधान्यस-
मृद्धिदम् ॥ दायेशात्षष्ठरंघ्रस्थे व्यये वा बलवर्जिते ॥ १६ ॥ हृद्रो-
गो मानहानिश्च ज्वरातीसारपीडनम् ॥ आत्मबंधुवियोगश्च सं-
सारो देहनिःशमम् ॥ १७ ॥ आत्मसौख्यं मनस्तापमायदाया-
दिकं तथा ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥ १८ ॥ त-
द्दोषपरिहारार्थं दुर्गादेवीजपं चरेत् ॥ १९ ॥

अथ रविभुक्तिमास १० दिन ६ तस्य फलम् ।

सौम्यस्यातर्गते सूर्ये स्वोच्चे स्वक्षेत्रकेंद्रगे ॥ त्रिकोणे धनलाभे
तु तुंगांशे स्वांशगेपि वा ॥ २० ॥ राजप्रसादसौभाग्यं मित्रप्रभु-
वशात्सुखम् ॥ भूम्यात्मजेन संदृष्टे आदौ भूलाभमेव च ॥ २१ ॥
लग्नाधिपेन संदृष्टे बहुसौख्यं धनागमम् ॥ ग्रामभूम्यादिलाभश्च
भोजनांवरसौख्यकृत् ॥ २२ ॥ षष्ठाष्टमव्यये वापि शन्यारफणि-
संयुते ॥ दायेशाद्रिपुरंघ्रस्थे षष्ठे वा बलवर्जिते ॥ २३ ॥ चौराभि-
शस्त्रपीडा च पित्ताधिक्यं भविष्यति ॥ शिरोरुजं मनस्तापमिष्ट-
बंधुवियोगकृत् ॥ २४ ॥ द्वितीयसप्तमार्धांशे ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥
तद्दोषपरिहारार्थं शांतिं कुर्याद्यथाविधि ॥ सूर्यप्रीतिकरं चैव दद्या-
द्देनुं हिरण्यकम् ॥ २५ ॥

अथ चन्द्रभुक्तिमास ११ दिन ० तस्य फलम् ।

सौम्यस्यातर्गते चंद्रे लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे वा स्वक्षेत्रे

वापि गुरुदृष्टिसमन्विते ॥ २६ ॥ योगस्थानाधिपत्येन योगप्राब-
ल्यमादिशेत् ॥ स्त्रीलाभं पुत्रलाभं च वस्त्रवाहनभूषणम् ॥ २७ ॥
नूतनगृहलाभं च नित्यं मिष्टान्नभोजनम् ॥ गीतवाद्यप्रसंगश्च
शास्त्रविद्यापरिश्रमम् ॥ २८ ॥ दक्षिणां दिशमाश्रित्य प्रयाणं च
भविष्यति ॥ द्वीपांतरादिवस्त्राणां लाभश्चैव भविष्यति ॥ २९ ॥
मुक्ताविद्रुमरत्नानि धूतवस्त्रादिलाभगम् ॥ नीचारिक्षेत्रसंयुक्ते
देहबाधा भविष्यति ॥ ३० ॥ दायेशात्केंद्रकोणस्थे दुश्चिक्ये लाभगेपि
वा ॥ तद्भुक्त्यादौ पुण्यतार्थस्थानदैवतदर्शनम् ॥ ३१ ॥ मनोवैर्यं
मनोत्साहं विदेशधनलाभकृत् ॥ दायेशात्षष्ठरंघ्रे वा व्यये वा पा-
पसंयुते ॥ ३२ ॥ चौराग्निनृपभीतिश्च स्त्रीसंगे गमनं भवेत् ॥
दुष्कृतिर्धनहानिश्च कृषिगोश्वादिनाशकृत् ॥ ३३ ॥ द्वितीयद्यून-
नाथे तु देहबाधा भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहारार्थं दुर्गादेवीजपं च-
रेत् ॥ ३४ ॥ वस्त्रदानं प्रकुर्वीत आयुर्वृद्धिसुखावहम् ॥ ३५ ॥

अथ कुजभुक्तिमास ११ दिन २७ तस्य फलम् ।

सौम्यस्यांतर्गते भौमे लग्नात्केंद्रत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे वा स्वर्क्षणे
भौमे लग्नाधिपसमन्विते ॥ ३६ ॥ राजानुग्रहशान्तिश्च गृहे कल्या-
णसंभवम् ॥ लक्ष्मीकटाक्षचिह्नानि नष्टराज्यार्थलाभकृत् ॥ ३७ ॥
पुत्रोत्सवादिसंतोषं गृहे गोधनसंकुलम् ॥ गृहक्षेत्रादिलाभं च गज-
वाजिसमन्वितम् ॥ ३८ ॥ राजप्रीतिकरं चैव स्त्रीसौख्यं चातिशोभन-
म् ॥ नीचक्षेत्रसमायुक्ते अष्टमे वा व्ययेपि वा ॥ ३९ ॥ पापदृष्टियुते
वापि देहपीडा मनोव्यथा ॥ उद्योगं भंगदेहादिस्वग्रामे धान्य-
नाशनम् ॥ ४० ॥ ग्रंथिशस्त्रव्रणादीनां तापज्वरभयादिकम् ॥
दायेशात्केंद्रगे भौमे त्रिकोणे लाभगेपि वा ॥ ४१ ॥ शुभदृष्टेश्च
संप्राप्तिर्देहसौख्यं धनागमम् ॥ पुत्रलाभं यशोवृद्धिं भ्रातृवर्गो

पूर्वखण्डे विशोक्तीदृशांतर्दशाध्यायः ४३ (२१३)

महत्प्रियः ॥ ४२ ॥ दायेशाद्रिपुरंघ्रस्थे व्यये वा पापसंयुते ॥ तद्दु-
क्त्यादौ महाकेशं भातृवर्गे महद्भयम् ॥ ४३ ॥ नृपामिचौरभी-
तिश्च पुत्रमित्रविरोधनम् ॥ स्थानभ्रंशे महद्द्वैर्य मध्ये सौख्यं व-
नागम् ॥ ४४ ॥ अंते तु राजभीतिः स्यात्स्थानभ्रंशमथापि वा ॥
द्वितीयधूननाथे तु ह्यपमृत्युभयं भवेत् ॥ ४५ ॥ अनङ्गाहं प्रकु-
र्वीत मृत्युजयजपं चरेत् ॥ ४६ ॥

अथ राहुभुक्तिमास ३० दिन १८ तस्य फलम् ।

बुधस्यांतर्गते राहौ केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ कुलीरकर्मगे वापि
कन्यायां वृषभेपि वा ॥ ४७ ॥ राजसन्मानकीर्तिश्च समये राज-
विष्यति ॥ पुण्यतीर्थस्थानलाभं देवतादर्शनं तथा ॥ ४८ ॥ इष्टाभू-
र्ता च महतो मानश्चांबरलाभकृत् ॥ भुक्त्यादौ देहपीडा च अंते
सौख्यं विनिर्दिशेत् ॥ ४९ ॥ षष्ठाष्टव्ययराशिस्थे तद्भुक्तौ धनना-
शनम् ॥ भुक्त्यादौ देहनाशं च वातज्वरमजीर्णकृत् ॥ ५० ॥
लग्नाद्युपचये राहौ शुभग्रहसमन्विते ॥ राजसंलापसंतोषं नूतन-
प्रभुदर्शनम् ॥ ५१ ॥ दायेशात्षष्ठारिःफे वा अष्टमे पापसंयुते ॥
निष्ठुरं राजकार्याणि स्थानभ्रंशं महद्भयम् ॥ ५२ ॥ बंधनं रोगपी-
डा च आत्मबंधुमनोव्यथाम् ॥ हृद्रोगं मानहानिश्च धनहानिर्भ-
विष्यति ॥ ५३ ॥ द्वितीयसप्तमस्थे वा ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥ तद्दो-
षपरिहारार्थं दुर्गालक्ष्मीजपं चरेत् ॥ ५४ ॥ श्वेतां गां महिषीं
दद्यादायुरारोग्यसंभवाम् ॥ ५५ ॥

अथ गुरुभुक्तिमासाः २७ दिन ० तस्य फलम् ।

बुधस्यांतर्गते जीवे लग्नात्केंद्रत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे वा स्वक्षणे
अपि लाभे वा धनराशिगे ॥ ५६ ॥ देहसौख्यं धनावाप्तिं राजप्री-
तिं तथैव चाविवाहोत्सवकार्याणि नित्यमिष्टान्नभोजनम् ॥ ५७ ॥

(३१४)

बृहत्पाराशरहोरासाराशः ।

गोमहिष्यादिलाभं च पुराणश्रवणादिकम् ॥ देवतागुरुभक्तिश्च
दानधर्ममखादिकम् ॥ ५८ ॥ यज्ञकर्मप्रवृद्धिश्च शिवपूजाफलं
तथा ॥ नीचे वास्तंगते वापि रिःफाष्टव्ययगोपि वा ॥ ५९ ॥ श-
भ्यारपतिसंयुक्ते कलहं राजविद्वरम् ॥ चौरादिदेहपीडा च पितृ-
मातृविनाशनम् ॥ ६० ॥ मानहानी राजदंडो धनक्षयो भविष्य-
ति ॥ विषाहिज्वरपीडा च कृषिगोभूमिनाशनम् ॥ ६१ ॥ दायेशा-
त्केंद्रकोणे वा लाभे वा बलसंयुते ॥ बंधुपुत्रमनोत्साहं शुभं शोभ-
नसंयुतम् ॥ ६२ ॥ पशुवृद्धियशोलाभमन्नदानादिकं फलम् ॥ दाये-
शात्षष्ठरंघ्रे वा व्यये वा बलवर्जिते ॥ ६३ ॥ अंगतापं च वैकल्यं
देहबाधा भविष्यति ॥ कलत्रबंधुवैषम्यं राजकोपं धनक्षयम् ॥ ६४ ॥
अकस्मात्कलहाद्भीतिः प्रमोदं राजविद्वरम् ॥ द्वितीयसप्तमस्थे वा
देहबाधा भविष्यति ॥ ६५ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं शिवसाहस्रकं जपेत् ॥
गोभूहिरण्यदानेन सर्वारिष्टं व्यपोहति ॥ ६६ ॥

अथ शनिमुक्तिमासाः ३२ दिन ० तस्य फलम् ।

सौम्यस्यांतर्गते मन्दे स्वोच्चे स्वक्षेत्रकेंद्रगे ॥ त्रिकोणलाभगे
वापि गृहे कल्याणवर्द्धनम् ॥ ६७ ॥ आराज्यलाभं महोत्साहं गृहे गोधन-
संकुलम् ॥ ६८ ॥ शत्रुस्थानफलावाप्तिं मुक्त्या तीर्थविनाशनम् ॥
षष्ठाष्टमव्यये मंदे दायेशाद्वा तथैव च ॥ ६९ ॥ अरातिदुःखबाहुल्यं
दारपुत्रादिपीडनम् ॥ बुद्धिभ्रंशं बंधुनाशं कर्मनाशं मनोरुजम्
॥ ७० ॥ विदेशगमनं चैव स्वप्नं दूराभिसंपदम् ॥ द्वितीयधूननाथे
तु अपमृत्युर्भविष्यति ॥ ७१ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं मृत्युंजयजपं
चरेत् ॥ कृष्णां गां महिषीं दद्यादायुरारोग्यवृद्धिदाम् ॥ ७२ ॥
इति श्रीबृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे बुधांतर्दशाफलकथनं
नामत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥

पूर्वसण्डे विंशोत्तरीकेतोरंतर्दशाफलाध्यायः ४४ (३१५)

अथ केतुभुक्तिदशायामंतर्दशामास ४ दिन ६ फलम् ।

केंद्रे त्रिकोणलाभे वा लग्नाधिपसमन्विते ॥ भाग्यकर्मणःसंबन्धे
वाहनेशसमन्विते ॥ १ ॥ तद्भुक्तौ धनधान्यादि चतुष्पात्त्रिवल्ल-
भकृत् ॥ पुत्रदारादिसौख्यं च राजप्रीतिमनोरुजम् ॥ २ ॥ ग्राम-
भूम्यादिलाभश्च गृहे गोधनसंकुलम् ॥ नीचास्तखेटसंयुक्ते अष्टमे
व्ययगेपि वा ॥ ३ ॥ हृद्रोगं मानहानिश्च धनधान्यपशुक्षयम् ॥
दारपुत्रादिपीडा च मनश्चंचलमेव च ॥ ४ ॥ द्वितीयचूननाथेन
संबन्धे तत्र संस्थिते ॥ अनारोग्यं महत्कष्टमात्मबंधुवियोगकृत् ॥
॥ ५ ॥ दुर्गादेवीजपं कुर्यान्मृत्युंजयजपं चरेत् ॥ ६ ॥

अथ शुक्रभुक्तिमास २४ दिन ० तस्य फलम् ।

केतोरंतर्गते शुके स्वोच्चे स्वक्षेत्रसंयुते ॥ केंद्रत्रिकोणलाभे वा
राजनाथेन संयुते ॥ ७ ॥ राजप्रीतिं च सौभाग्यं राजत्वांबरसं-
कुलम् ॥ तत्काले श्रियमाप्नोति भाग्यकर्मेशसंयुते ॥ ८ ॥ नष्टरा-
ज्यधनप्राप्तिं सुखवाहनमुत्तमम् ॥ सेतुस्नानादिकं चैव देवताद-
र्शनं महत् ॥ ९ ॥ महाराजप्रसादेन ग्रामभूम्यादिलाभकृत् ॥
दायेशात्केंद्रकोणे वा दुश्चिक्वे लाभगेपि वा ॥ १० ॥ देहारोग्यं
शुभं चैव गृहे कल्याणशोभनम् ॥ भोजनांबरभूषासिमश्वदोल्ल-
दिलाभकृत् ॥ ११ ॥ दायेशाद्रिपुरंध्रस्थे व्यये वा पापसंयुते ॥
अकस्मात्कलहं चैव पशुधान्यादिपीडनम् ॥ १२ ॥ नीचस्थे खेट-
संयुक्ते लग्नात्पष्ठाष्टराशिगे ॥ स्वबंधुजनवैषम्यं शिराक्षित्रणपीड-
नम् ॥ १३ ॥ हृद्रोगं मानहानिश्च धनधान्यपशुक्षयम् ॥ कलत्र-
पुत्रपीडा च संचारो देहविद्वरम् ॥ १४ ॥ द्वितीयचूननाथे तु देह-
जाड्यं मनोरुजम् ॥ तदोषपरिहारार्थं दुर्गादेवीजपं चरेत् ॥ श्वेतां
गां महिषीं दद्यादायुरारोग्यसंभवाम् ॥ १५ ॥

अथ रविभुक्तिमासाः ४ दिन ६ तस्य फलम् ।

केतोरंतर्गते सूर्ये स्वोच्चे स्वक्षेत्रगोपि वा ॥ केंद्रत्रिकोणलाभे वा शुभयोगनिरीक्षिते ॥ १६ ॥ धनधान्यादिलाभश्च राजानुग्रहवैभवम् ॥ अनेकशुभकार्याणि इष्टसिद्धिः सुखावहा ॥ १७ ॥ षष्ठाष्टव्ययराशिस्थे पापग्रहसमन्विते ॥ तद्भुक्तौ राजभीतिश्च पितृमातृवियोगकृत् ॥ १८ ॥ विदेशगमनं चैव चौराहिविषपीडनम् ॥ राजमित्रविरोधश्च राजदंडाद्धनक्षयः ॥ १९ ॥ शोकरोगभयं चैव उष्णाधिक्यं ज्वरं भवेत् ॥ दायेशात्केंद्रकोणे वा लाभे वा धनसंस्थिते ॥ २० ॥ देहसौख्यं चार्थलाभं पुत्रलाभं मनोदुःखम् ॥ यातुः कार्यार्थसिद्धिः स्यात्स्वल्पग्रामाधिपं युतम् ॥ २१ ॥ दायेशात्केंद्ररिःफे वा षष्ठे वा पापसंयुते ॥ अन्नविघ्नो मनोभीतिर्धनधान्यपशुक्षयम् ॥ २२ ॥ आदिमध्ये महान्केशा अंते सौख्यं विनिर्दिशेत् ॥ द्वितीयसप्तमाधीशे अपमृत्युर्भविष्यति ॥ २३ ॥ दर्शशांतिं प्रकुर्वीत स्वर्णधेनुं प्रदापयेत् ॥ २४ ॥

अथ चंद्रभुक्तिमासाः ७ दिन ० तस्य फलम् ।

केतोरंतर्गते चंद्रे स्वोच्चे स्वक्षेत्रराशिगे ॥ केंद्रत्रिकोणलाभे वा धने सुखसमन्विते ॥ २५ ॥ राजप्रीतिर्मनोत्साहं कल्याणं च महत्सुखम् ॥ महाराजप्रसादेन गृहभूम्यादिलाभकृत् ॥ २६ ॥ भोजनांबरपश्चादिव्यवसायात्फलाधिकम् ॥ अश्ववाहनलाभश्च वस्त्राभरणभूषणम् ॥ २७ ॥ देवालयतडागादिपुण्यधर्मादिसंग्रहम् ॥ पुत्रदारादिसौख्यं च पूर्णचंद्रस्तथैव च ॥ २८ ॥ नीचे वा क्षीणगे चंद्रे षष्ठाष्टव्ययराशिगे ॥ आत्मसौख्यं मनस्तापं कार्यविघ्नं महद्वयम् ॥ २९ ॥ पितृमातृवियोगं च देहजाड्यं मनोव्यथा ॥ व्यवसायात्फलं नष्टं गोमहिष्यादिनाशकृत् ॥ ३० ॥ दायेशा-

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीकेतीर्तदशाफलध्यायः ४४ (३१७)

त्वेन्द्रकोणे वा लाभे वा बलसंयुते ॥ कृषिगोभूमिलाभश्च इष्टवंधु
समागमम् ॥ ३१ ॥ तामसात्कार्यसिद्धिश्च गृहे गोक्षीरमेव च ।
भूकृत्य शुभमारोग्यं मध्ये राजप्रियं शुभम् ॥ ३२ ॥ अन्ते तु
राजभीतिश्च विदेशगमनं तथा ॥ दूरयात्रादिसंचारं संबंधजन-
पूजनम् ॥ ३३ ॥ दायेशात्षष्ठरिः फे वा रंग्रे वा बलवर्जिते ॥ धन-
धान्यादिहानिश्च मनोव्याकुलमेव च ॥ ३४ ॥ स्वबंधुजनदातृत्वं
आतृपीडा तथैव च ॥ निधनाधिपदोषेण द्विसप्तमाधिपे युते ॥
॥ ३५ ॥ अपमृत्युभयं तस्य शांतिं कुर्याद्यथाविधि ॥ चंद्रप्रीति-
करं चैव आयुरारोग्यसंभवम् ॥ ३६ ॥

अथ कुजभुक्तिमासाः ४ दिन २७ तस्य फलम् ।

केतोरंतर्गते भौमे लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे भौमे
शुभदृष्टियुतेक्षिते ॥ ३७ ॥ आदौ शुभफलं चैव ग्रामभूम्यादि-
लाभकृत ॥ धनधान्यादिलाभश्च चतुष्पाज्जीवलाभकृत ॥ ३८ ॥
गृहारामक्षेत्रलाभं राजानुग्रहवैभवम् । भाग्ये कर्मेशसंबन्धे भूलाभं
सौख्यमेव च ॥ ३९ ॥ दायेशात्केन्द्रकोणे वा दुश्चिक्ये लाभगेपि
वा ॥ राजप्रीतियशोलाभं पुत्रमित्रादिसौख्यकृत ॥ ४० ॥ षष्ठा-
ष्टमव्यये भौमे दायेशाद्धनगेपि वा ॥ द्रुतं करोति मरणं विदेशं
चापदं भ्रमम् ॥ ४१ ॥ प्रमेहमूत्रकृच्छ्रादिचौरादिनृपपीडनम् ॥
कलहादौ व्यथायुक्तं किंचित्सुखविवर्धनम् ॥ ४२ ॥ द्वितीयघून-
नाथे तु तापज्वरविषाद्वयम् ॥ दारपीडा मनःक्लेशमपमृत्युभयं
भवेत् ॥ ४३ ॥ अनडाहं प्रदद्यात्तु सर्वसंपत्सुखावहम् ॥ ४४ ॥

अथ राहुभुक्तिमासाः १२ दिन ० तस्य फलम् ।

केतोरंतर्गते राहौ स्वोच्चे मित्रस्वराशिगे ॥ केन्द्रत्रिकोणलाभे
वा दुश्चिक्ये धनसंज्ञके ॥ ४५ ॥ तत्काले धनलाभः स्यात्संसारो

(३१८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

भवति ध्रुवम् ॥ स्लेच्छप्रभुवशात्सौख्यं धनधान्यफलादिकम् ॥
॥ ४६ ॥ चतुष्पाज्जीवलाभः स्याद्भामभूम्यादिलाभकृत् ॥ भुक्त्या-
दौ क्लेशमाप्नोति मध्यांते सौख्यमाप्नुयात् ॥ ४७ ॥ रंघ्रे वा व्ययगे
राहौ पापसंहृष्टिसंयुते ॥ बहुपुत्रः कृशं देहं शीतज्वरविषाद्रयम् ॥
॥ ४८ ॥ चातुर्यिकज्वरं चैव क्षुद्रोपद्रवपीडनम् ॥ अकस्मात्कलहं
चैव प्रमेहं शूलमेव च ॥ ४९ ॥ द्वितीयसप्तमस्थे वा तदा क्लेशं
महद्भयम् ॥ तद्दोषपरिहारार्थं दुर्गादेवीजपं चरेत् ॥ अयुतहोमः
कर्तव्यः सर्वसौख्यप्रदायकः ॥ ५० ॥

अथ गुरुभुक्तिमास ११ दिन ० तस्य फलम् ।

केतोरंतर्गते जीवे केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे वा-
पि लग्नाधिपसमन्विते ॥ ५१ ॥ कर्मभाग्याविपैर्युक्ते धनधान्यार्थ-
संपदम् ॥ राजप्रीतिं मनोत्साहमश्वान्दोल्यादिलाभकृत् ॥ ५२ ॥
गृहे कल्याणसंपत्तिः पुत्रलाभं महोत्सवम् ॥ पुण्यतीर्थं मनोत्साहं
सत्कर्म च सुखावहम् ॥ ५३ ॥ इष्टदेवप्रसादेन विजयं कार्यलाभ-
कृत् ॥ राजसंस्कारकार्याणि नूतनप्रभुदर्शनम् ॥ ५४ ॥ षष्ठाष्टमव्यये
जीवे दायेशान्नीचगेपि वा ॥ चौराहिब्रणभीतिश्च धनधान्यादिना-
शनम् ॥ ५५ ॥ पुत्रदारवियोगश्च अतीवक्लेशसंभवम् ॥ आदौ शुभ-
फलं चैव अंते क्लेशकरं भवेत् ॥ ५६ ॥ दायेशात्केंद्रकोणे वा दु-
श्चिक्वे लाभगेपि वा ॥ शुभयुक्ते नृपाद्रीतिर्विचित्रांबरभूषणम् ॥ ५७
दूरदेशप्रयाणं च स्वबंधुजनपोषणम् ॥ भोजनांबरपश्यादिभु-
क्त्यादौ देहपीडनम् ॥ ५८ ॥ अंते तु स्थानचलनमकस्मात्कलहो
भवेत् ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥ ५९ ॥ तद्दोषप-
रिहारार्थं शिवसाहस्रकं जपेत् ॥ महामृत्युंजयं जाप्यं सर्वोपद्र-
वनाशनम् ॥ ६० ॥

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीकेतोरंतर्दशाफलाध्यायः ४४ (३९९)

अथ शनिभुक्तिमास १६ दिन ९ तस्य फलम् ।

केतोरंतर्गते मंदे स्वदेशायाह पीडनम् ॥ बंधोः क्लेशो मन-
स्तापश्चतुष्पाज्जीवलाभकृत् ॥ ६१ ॥ राजकार्यकलापेन धननाशं
महद्भयम् ॥ स्थानाव्युत्तिः प्रवासश्च मार्गे चौरभयं भवेत् ॥ ६२ ॥
आलस्यं मनसो हानिश्चाष्टमे व्ययराशिगे ॥ मीनत्रिकोणगे मंदे
तुलायां स्वर्क्षणेपि वा ॥ ६३ ॥ केंद्रत्रिकोणलाभे वा दुश्चिक्ये वा
शुभांशके ॥ शुभदृष्टिसमाप्तौ च सर्वकार्यार्थसाधनम् ॥ ६४ ॥
स्वप्रभोश्च महत्सौख्यं बभ्रामरणलाभगम् ॥ स्वग्रामे सुखसंपत्तिः
स्ववर्गे राजदर्शनम् ॥ ६५ ॥ दायेशात्षष्ठारिः फे वा अष्टमे पाप-
संयुते ॥ देहतापो मनस्तापः कार्ये विघ्नो महद्भयम् ॥ ६६ ॥ आ-
लस्यं मानहानिश्च पितृमात्रोर्विनाशनम् ॥ द्वितीयचूननाथे तु
ह्यपमृत्युभयं भवेत् ॥ ६७ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं तिलहोमं च कार-
येत् ॥ कृष्णां गां महिषीं दद्यादायुरारोग्यवृद्धिकृत् ॥ ६८ ॥

अथ धनुभुक्तिमासाः ११ दिन २७ तस्य फलम् ।

केतोरंतर्गते सौम्ये केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रसंयुक्ते
राज्यलाभो महत्सुखम् ॥ ६९ ॥ सत्कथाश्रवणं दानं धर्मसिद्धिः
सुखावहा ॥ भूलाभः पुत्रलाभश्च शुभगोष्ठिर्धनागमः ॥ ७० ॥
अयत्नाद्धर्मलब्धिश्च विवाहश्च भविष्यति ॥ गृहे शुभकरं चैव
वस्त्राभरणभूषणम् ॥ ७१ ॥ भाग्यकर्माधिपैर्युक्ते भाग्यवृद्धिः सु-
खावहा ॥ विद्वद्रोष्टिकलापेन संतापो भूषणादिकम् ॥ ७२ ॥ षष्ठा-
ष्टमव्यये सौम्ये मंदाराहियुतेक्षिते ॥ विरोधराजकार्याणि पर-
गेहनिवासनम् ॥ ७३ ॥ वाहनांबरपञ्चादि धनधान्यादिनाशकृ-
त् ॥ भुक्त्यादौ शोभनं प्रोक्तं मध्ये सौख्यं धनागमम् ॥ ७४ ॥
अंते क्लेशकरं चैव दारपुत्रादिपीडनम् ॥ दायेशात्केंद्रगे सौम्ये

(३२०)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

त्रिकोणे लाभगोपि वा ॥ ७५ ॥ देहारोग्यं महच्छाभः पुत्रकल्याणवैभवम् ॥ भोजनांबरपश्वादि व्यवसायात्फलाधिकम् ॥ ७६ ॥ दायेशात्पृष्ठरघ्रे वा व्यये वा बलवर्जिते ॥ तद्भुत्तयादौ महच्छेदो दारपुत्रादिपीडनम् ॥ ७७ ॥ राजभीतिकरं चैव मध्ये तीर्थकरं भवेत् ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु ह्यपमृत्युर्भविष्यति ॥ तदोषपरिहारार्थं विष्णुसाहस्रकं जपेत् ॥ ७८ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरा पूर्वखंड-सारांशे केतोरंतर्दशाफलकथनं नाम चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥

अथ शुक्रभुक्तिमास ४० दिन० तस्य फलम् ।

भृगोरंतर्गते शुके लग्नात्केन्द्रत्रिकोणगे ॥ लाभे वा बलसंयुक्ते योगप्राबल्यमादिशेत् ॥ १ ॥ विप्रमूलाद्धनप्राप्तिर्गोमहिष्यादि लाभकृत् ॥ पुत्रोत्सवादिसंतोषं गृहे कल्याणसंभवम् ॥ २ ॥ सन्मानं राजसन्मानं राज्यलाभो महत्सुखम् ॥ स्वोच्चे वा स्वर्क्षणे वापि तुंगांशे स्वांशगोपि वा ॥ ३ ॥ नूतनगृहनिर्माणं नित्यं मिष्टान्नभोजनम् ॥ कलत्रपुत्रविभवं मित्रसंयुक्तभोजनम् ॥ ४ ॥ अन्नदानप्रियं नित्यं दानधर्मादिसंग्रहः ॥ महाराजप्रसादेन वाहनांबरभूषणम् ॥ ५ ॥ व्यवसायात्फलाधिक्यं चतुष्पार्जावलाभकृत् ॥ प्रयाणं पश्चिमे भागे वाहनांबरलाभकृत् ॥ ६ ॥ लग्नाद्युपचये शुके शुभदृष्टियुतेक्षिते ॥ मित्रांशे तुंगलाभेशे योगकारकसंयुते ॥ ७ ॥ राज्यलाभो महोत्साहो राजप्रीतिं शुभावहाम् ॥ गृहे कल्याणसंपत्तिर्दारपुत्रादिवर्द्धनम् ॥ ८ ॥ षष्ठाष्टमव्यये शुके पापयुक्तेऽथ वीक्षिते ॥ चौरादिव्रणभीतिश्च सर्वत्र जनपीडनम् ॥ ९ ॥ राजद्वारे जनद्वेष इष्टबंधुविनाशनम् ॥ दारपुत्रादिपीडा च सर्वत्र जनपीडनम् ॥ १० ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु स्थितं चेन्मरणं भवेत् ॥ शुके दुर्गाजपं कुर्याद्धेनुदानं च कारयेत् ॥ ११ ॥

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीयगोस्तर्दशाफलाध्यायः ४५ (३२१)

अथ रविभुक्तिमास १२ दिन २ तस्य फलम् ।

शुक्रस्यांतर्गते सूर्ये संतापं राजविदुजम् ॥ दायादिकलहं चैव
व्यवहारमथापि वा ॥ १२ ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे सूर्ये मित्रक्षे केंद्र-
कोणगे ॥ दायेशात्केंद्रकोणे वा लाभे वा धनगेऽपि वा ॥ १३ ॥ तद्भु-
क्तौ धनलाभः स्याद्राज्यस्त्रीधनसंपदः ॥ स्वप्रभोश्च महत्सौख्य-
मिष्टबंधोः समागमः ॥ १४ ॥ पितृमात्रोः सुखप्राप्तिर्मातृलाभः
सुखावहः ॥ सत्कीर्तिः सुखसौभाग्यं पुत्रलाभं च विंदति ॥ १५ ॥
षष्ठाष्टमव्यये सूर्यं दाये दाहात्तथैव च । नीचे वा पापवर्गस्थे देह-
तापं मनोरुजम् ॥ १६ ॥ स्वजनात्परिसंक्षेशो नित्यं निष्ठुरभाषण-
म् ॥ पितृपीडा बंधुहानी राजद्वारे विरोधकृत् ॥ १७ ॥ व्रणपीडा-
हिबाधा च स्वक्षेत्रे च भयं तथा ॥ नानारोगभयं चैव गृहक्षेत्रा-
दिनाशनम् ॥ १८ ॥ सप्तमाधिपदोषेण ॥ ग्रहबाधा भविष्यति ॥
तद्दोषपरिहारार्थं सूर्यप्रीतिं च कारयेत् ॥ १९ ॥

अथ चन्द्रभुक्तिमास २० दिन ० तस्य फलम् ।

शुक्रस्यांतर्गते चंद्रे केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे स्वक्षेत्रगे
चैव भाग्यकर्मेशसंयुते ॥ २० ॥ शुभयुक्ते पूर्णचंद्रे राजनाथेन संयु-
ते ॥ तद्भुक्तौ वाहनाधिक्ये नापत्येन महत्सुखम् ॥ २१ ॥ महारा-
जप्रसादेन गजातेश्वर्यमादिशेत् ॥ महानदीस्नानपुण्ये देवब्राह्म-
णपूजनम् ॥ २२ ॥ गीतवाद्यप्रसंगादिविद्वज्जनविभूषणम् ॥ गोम-
हिष्यादिवृद्धिश्च व्यवसायात्फलाधिकम् ॥ २३ ॥ भोजनांवरसौ-
ख्यं च बंधुसंयुक्तभोजनम् ॥ नीचे वास्तंगते वापि षष्ठाष्टव्यय-
राशिगे ॥ २४ ॥ दायेशात्षष्ठगे वापि रंघ्रे वा व्ययराशिगे ॥ त-
त्काले धननाशः स्यात्संचरं च महद्भयम् ॥ २५ ॥ देहायासो मन-
स्तापं राजद्वारे विरोधकृत् ॥ विदेशगमनं चैव तीर्थयात्रादिकं
फलम् ॥ २६ ॥ दारपुत्रादिपीडा च आत्मबंधुवियोगकृत् ॥ दाये-
शात्केंद्रलाभस्थे त्रिकोणे व्ययगेपि वा ॥ २७ ॥ राजप्रीतिकरं चैव

(३२२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

देशग्रामाधिपत्यता ॥ धैर्यं यशः सुखंकीर्तिं बहूनांबरभूषणम्
॥ २८ ॥ कूपारामतडागादिनिर्माणं धनसंग्रहः ॥ भुक्त्यादौ देह-
सौख्यं स्यादन्ते क्लेशकरं भवेत् ॥ २९ ॥

अथ कुजभुक्तिमास १४ दिन ० तस्य फलम् ।

शुक्रस्यान्तर्गते भौमे लग्नात्केंद्रत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे वा स्वर्क्षणे
भौमे लाभे वा बलसंयुते ॥ ३० ॥ लग्नाधिपेन संयुक्ते कर्मभाग्ये-
न संयुते ॥ तद्भुक्तौ राजयोगादिसंपदं शुभशोभनम् ॥ ३१ ॥
वस्त्राभरणभूम्यादि इष्टसिद्धिः सुखावहा ॥ षष्ठाष्टमव्यये वापि
दायेशाद्वा तथैव च ॥ ३२ ॥ शीतज्वरादिपीडा च पितृमातृभ-
यावहा ॥ ज्वराद्याधिक्यरोगाश्च स्थानभ्रंशं मनोरुजम् ॥ ३३ ॥
स्वबंधुजनहानिश्च कलहं राजविड्वरम् ॥ राजद्वारजनद्वेषं धन-
धान्यव्ययाधिकम् ॥ ३४ ॥ व्यवसायात्फलं नेष्टं ग्रामभूम्यादि-
लाभकृतं ॥ द्वितीयधूननाथे तु देहबाधा भविष्यति ॥ ३५ ॥

अथ राहुभुक्तिमास ३० दिन ० तस्य फलम् ।

शुक्रस्यान्तर्गते राहौ केंद्रलाभत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे वा शुभसंदष्टे
योगकारकसंयुते ॥ ३६ ॥ तद्भुक्तौ बहु सौख्यं च धनधान्यादिलाभ-
कृतं ॥ इष्टबंधुसमाकीर्णं भोजनांबरलाभगम् ॥ ३७ ॥ यातुः कार्यार्थ-
सिद्धिः स्यात्पशुक्षेत्रादिसंभवम् ॥ लग्नाद्युपचये राहौ तद्भुक्तौ सुख-
दा भवेत् ॥ ३८ ॥ शत्रुनाशं महोत्साहं राजप्रीतिकरं शुभमाभुक्त्या-
दौ शरमासं च अन्ते ज्वरमजीर्णकृतं ॥ ३९ ॥ कार्ये विघ्नमवाप्नोति सं-
चरं च मनोव्यथा ॥ परं सुखं च सौभाग्यं महतीव समश्नुते ॥ ४० ॥
नैर्ऋतीं दिशमाश्रित्य प्रयाणं प्रभुदर्शनम् ॥ यातुः कार्यार्थसिद्धिः
स्यात्स्वदेशे पुनरेष्यति ॥ ४१ ॥ उपकार्यं ब्राह्मणानां तीर्थयात्राफलं
भवेत् ॥ दायेशाद्रिपुरंघ्रस्थे व्यये वा पापसंयुते ॥ ४२ ॥ अशुभं लभते
कर्म पितृमातृजनावधि ॥ सर्वत्र जनविद्वेषं नानारूपादिसंभवम्

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीशृंगोर्तदशाफलाध्यायः ४५ (३३३)

॥ ४३ ॥ द्वितीये सप्तमे वापि देहालस्य विनिर्दिशेत् ॥ तद्दोषपरिहारार्थं मृत्युजयजपं चरेत् ॥ ४४ ॥

अथ गुरुभुक्तिमास ३२ दिन ० तस्य फलम् ।

शुक्रस्यांतर्गते जीवे स्वोच्चे स्वक्षेत्रकेंद्रगे ॥ दायेशाच्छुभराशिस्थे भाग्ये वा कर्मराशिगे ॥ ४५ ॥ नष्टराज्याद्धनप्राप्तिमिष्टार्थीबरसंपदम् ॥ मित्रप्रभोश्च सन्मानं धनधान्यपरांगतिम् ॥ ४६ ॥ राजसन्मानकीर्तिश्च अश्वांदोलादिलाभकृत् ॥ विद्वत्प्रभुसमाकीर्णशास्त्रापारपरिश्रमम् ॥ ४७ ॥ पुत्रोत्सवादिसंतोषमिष्टबंधुसमागममापितृमातृसुखप्राप्तिं भ्रातृपुत्रादिसौख्यकृत् ॥ ४८ ॥ दायेशात्षष्ठराशिस्थे व्यये वा पापसंयुते ॥ राजचौरादिपीडा च देहपीडा भविष्यति ॥ ४९ ॥ आत्मभुगबंधुकष्टः स्यात्कलहेन मनोव्यथा ॥ स्थानच्युतिं प्रवासं च नानारोगं समाप्नुयात् ॥ ५० ॥ द्वितीयसप्तमाधीशो देहबाधा भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहारार्थं महामृत्युजयं चरेत् ॥ ५१ ॥

अथ शनिभुक्तिमास ३८ दिन ० तस्य फलम् ।

शुक्रस्यांतर्गते मंदे स्वोच्चे तु परमोच्चगे ॥ स्वक्षेत्रकेंद्रत्रिकोणस्थे तुंगांशे स्वांशगेपि वा ॥ ५२ ॥ तद्भुक्तौ बहुसौख्यं स्यादमिष्टबंधुसमन्विते ॥ सन्मानं बहुसन्मानं पुत्रिकागमनं शुभमा ॥ ५३ ॥ पुण्यतीर्थफलावाप्तिर्दानधर्मादिपुण्यकृत् ॥ स्वप्रभोश्च विशेषः स्यादति वा क्लेशः संभवेत् ॥ ५४ ॥ देहालस्यमवाप्नोति आदायादधिकव्ययम् ॥ षष्ठाष्टमव्यये मंदे दायेशाद्वा तथैव चा ॥ ५५ ॥ भुक्त्यादौ देहमारोग्यं पितृमातृजनावधि ॥ दारपुत्रादिपीडा च संहारं देहविभ्रममा ॥ ५६ ॥ व्यवसायात्फलं नष्टं गोमहिष्यादिहानिकृत् ॥ द्वितीयसप्तमाधीशो देहबाधा भविष्यति ॥ ५७ ॥ तद्दोषपरिहारार्थं तिलहोमं च कारयेत् ॥ ५८ ॥ योगं ददाति भृगुजस्य दशाविपाके सौख्यं सदा नृपतितुल्यमुपैति लक्ष्मीम् ॥ श्रेयो यशः सुविजयं बहुराज्यलभः श्रीसूर्यमांशकजनिर्बहुभाग्यभाक् स्यात् ॥ ५९ ॥

अथ बुधभुक्तिमास ३४ दिन ० तस्य फलम् ।

शुक्रस्यांतर्गते सौम्ये केंद्रे लाभत्रिकोणगे ॥ स्वोच्चे वा स्वर्क्षगे
वापि राजप्रीतिकरं शुभम् ॥ ६० ॥ सौभाग्यं पुत्रलाभं च सन्मा-
गे धनलाभकृत् ॥ पुराणधर्मश्रवणं शृंगारजनसंगमम् ॥ ६१ ॥
इष्टबंधुजनाकीर्णं विप्रप्रभुसमागमम् ॥ स्वप्रभोश्च महत्सौख्यं
नित्यं मिष्टान्नभोजनम् ॥ ६२ ॥ दायेशात्वष्टरं वा व्यये वा ब-
लवर्जिते ॥ पापदृष्टौ तया युक्ते चतुष्पाजीवहानिकृत् ॥ ६३ ॥
अन्यगृहनिवासश्च मनोव्याकुलसंभवम् ॥ कालातिक्रमभुक्त्या
च ऋग्द्रव्यात्पिब्यमेव च ॥ ६४ ॥ भुक्त्यादौ शोभनं प्रोक्तं मध्ये
सौख्यं विनिर्दिशेत् ॥ अंते क्लेशकरं चैव शीतवातज्वरादिकम् ॥
॥ ६५ ॥ सप्तमाधीशदोषेण देहपीडा भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहृ-
रार्थं विष्णुसाहस्रकं जपेत् ॥ ६६ ॥

अथ केतुभुक्तिमास १४ दिन ० तस्य फलम् ।

शुक्रस्यांतर्गते केतौ स्वोच्चे वा स्वर्क्षगेपि वा ॥ योगकारकसंबंधे
स्थानवीर्यसमन्विते ॥ ६७ ॥ भुक्त्यादौ शुभमाधिक्यं नित्यं मिष्टा-
न्नभोजनम् ॥ व्यवसायात्फलाधिक्यं गोमहिष्यादिवृद्धिकृत् ॥ ६८ ॥
धनधान्यसमृद्धिश्च स्वग्रामे विजयो भवेत् ॥ भुक्त्यंते हि सुखं चैव
अंते सुखकरं भवेत् ॥ ६९ ॥ मध्ये मध्ये महत्कष्टं पश्चादारोग्यमादि-
शेत् ॥ दायेशाद्रिपुरं ग्रस्थे व्यये वा पापसंयुते ॥ ७० ॥ चौराहिब्रण-
पीडा च वृद्धिनाशं महद्भयम् ॥ शिरोरुजं मनस्तापमकर्मकलहं त-
था ॥ ७१ ॥ प्रमेहकर्म आरोग्यं नानामार्गे धनव्ययम् ॥ भार्यापुत्र-
विरोधश्च गमनं कार्यनाशनम् ॥ ७२ ॥ द्वितीयद्यूननाथे तु देहबाधा
भविष्यति ॥ तद्दोषपरिहारार्थं मृत्युंजयजपं चरेत् ॥ ७३ ॥ छागदानं
प्रकुर्वीत सर्वसंपत्प्रदायकम् ॥ ७४ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरासारां-
शस्य दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

स्वात
घर

यह
या
रंग
नि
स
१९४९
१८

इन साहस
१२॥
१)... १५॥
१)... १६॥
१)... १८॥
१)... २२॥
बाबू के
कलकत्ता ७

व पुरानी
इडीबूटी
व (विप्लव
क आग्रह
थिके सम
॥ व पुरान
राजी उद
। वर उ
राजेर इग
अ-वर्मी
यकने
७२॥४९

का
७२॥४९

साकिमान भोजा बांखयामा घरयमा
व जिन्ना बलिया व बा० प्रबोधनरायन
सिंह व बा० वरधन सिंह नागखियान
नवलपत लखनिरायन सिंह भाई हकीमी
पेशरान बा० बनबहादुर सिंह साकिमान
मोबा बांखयामा परना व जिन्ना बलिया
मुसिल्ला होकि अरीक बनाउमी दिगरी
व लजबीज इस मुकदमा में देवनन्दन सिंह
ने पेश किया और इस अदाकत में दर्ज
रजिस्टर हुआ और इस अदाकत में तारीख
२९-८-१९४९ वास्ते समाजत इस
अरीक के मुकरर की है। अगर खुद आप
या आपका बकील या कोरर और शख्स,
जो कानून आपकी तरफसे अरीक हाजामें
जमाव व खवाल करनेका मजाज हो,
हाजिर न आयेगा तो उसकी समाजत और
तकबीज आपकी गैरहाजिरीमें की जायेगी।
आज बतारीख २ माह अगस्त सन्
१९४९ ई० मेरे हस्तखत और अदाकतसे
जारी किया गया।
[दस्तखत व मुहर हाकिम]

समन खगरज इनफिलाल मुकदमा
(आर्डर ५, कायदा १ व ५) इनामजा
जायदा दीवाना, सन् १९०० ई०
मन्तर मुकदमा दफा ५॥६१
बमदाकत जनाब अरमदुल्लाह हाकिम
मल अकिरेण्ट कलकत्ता बरिया
वाधु बोझा

बनास
मुहर मिश्र
बनास १- राजवल्लभ लाल बस्ती २-
मन्वन काल सा० हाक को आपरदेव
इ खोसुर जिला बस्ती २- दरबारी काल
बस्ती मुनन्दन काल सा० हाक मुकाम
कलकत्ता डिस्ट्रिक्ट बोर्ड जिला बस्ती व तब-
खुत बी० सी० जो० को आपरदेव
आदि बस्ती
बाजो हो कि मुहने आपके नाम
क नाकिया बाबत दफा ५१६१ हास की
ह जिन्ना आपको हुस्य होता है कि
आप कतारिख १ माह सितम्बर
सन् १९४९ ई० को बचक १२ बजे दिन
मुकाम देवरिया जलालन बा मार्फत
बकील जो मुकदमेके हाकतसे
कतार पाकर वाफियत किया गया हो और
जो कुछ अरम मुतजकिसे मुकदमा
अ-जमाव दे लके या फिले के बाब कोरर
और शख्स हो कि जो जमाव देले कतारत
को है उसे मुसिल्ला और अकबरीजी नाम
के मुकदमा के बाब कोरर और शख्स जो

साप्ताहिक विज्ञापन

आवश्यकता

प्रस्ताव, व्याकरण, विज्ञान आदि
विषयों पर हिन्दी पुस्तक लेखकों की। का
नेटे किले। मोड १५०-१०-२५०-१५-
४०० तक जेमपतानुसार। अन्तक लखन,
निजी वितोपता किले।-भी बी० जी०
कुशल, एम० ए०, नामा Nabha
पूर्व पंजाब।
बी ६२०॥४९

५०) इनाम और खर्च

हरिप्रसाद उम ११ साल, मोश रब,
कद कभरा, पतका-दुबका, मुहमर बेचक
का दाग, मारकीन की जमिया और भादी-
दार गंजी परने रजिबारेसे जपता है।
जिसे मिले विश्वनाथप्रसाद, औरशा-
बाद बनारस के पाठ पं. बाबर इनाम
और खर्चों हैं।
बी ६७०॥११४॥४९

विकाउ है

एक १० हाकपावकी बेवशक कर
१९४१ मासक, अन्तक दफा १॥ कोमत
२०००। लेके हलुक फलकहार
कौ या मिल। पता-रमजान मिस्सि
वरनापुक, बनारस।
बी ६७०॥४९

विकाउ है

एक ककरी चोलेकी बस्ती थिक
कमहा रेकवे टेशक के पाठ हो का मर्जन
६० एन, एच, पी और ४१ एन, एच,
पी, का-पोरतुक सीम इजिन काउप
रीपक झा-भीग वैक-का, ककुपर वैक ल
माहफ्तीय मधीन और यलेहोकि केमेटर
सीक बोर्ड इत्यादि के काय। काकिल
मम निम्नलिखित खेले मेले १-
मेयरक मेमेज

गंधारेवी सुपर मिलस लि.

कोस्ट मरहूर (कलकत्ता)

गाना निगाना

कहानी १०

रक्षा की कूजी

अपने कैदों को रक्षा की कूजी आपने ही हाकी है... कैदों की हड्डि
कटपट और उनकी रक्षा में उपयोगी एवं उसके जीवनिक में मददगार

कामिनि या आयल (रजि०)

की एक छोटी ही घर काम करती है... वे आप रुक नहीं सकते... इसका
अतिशय दुःख रहने वाला है उस ही आकर्षक है। हर जगह मिलता है।
१० पी० चाई जलाना। मुल नमूने के लिए - का किट में है।

कॉयो रिलिफर (रजि०)

सुगन्धका राजा - एक आत्मी दुःख दूर करने का है...
आयल भूमि में एक दुःख दूर करने का है...
अच्छे दुःख - आपकी दुःख। हर जगह मिलता है।
आयल के काम में है।

— सोल प्लेज —

पं. ग्लो इन्डियन ड्रग एन्ड केमिकल कं०,

२८५, सुष्मा भस्मजद, बम्बई २

- १. कर्मिनि - बीजा मोची
- २. कर्मिनि - बीजा मोची
- ३. कर्मिनि - बीजा मोची
- ४. कर्मिनि - बीजा मोची
- ५. कर्मिनि - बीजा मोची
- ६. कर्मिनि - बीजा मोची
- ७. कर्मिनि - बीजा मोची
- ८. कर्मिनि - बीजा मोची
- ९. कर्मिनि - बीजा मोची
- १०. कर्मिनि - बीजा मोची

हमें हिसार, बी हिसार
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास

हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास

हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास

हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास

हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास

हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास
हमारे पास न ही, कि हमारे पास

विंशोत्तरीखर्कचुपदशाफलमाध्यायः ४६ (१३३)

राहुमध्येखर्कचुपदशाफलमाध्यायः ४६

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१०	०	१०	१०	१३	१३	१५	१०	१३	१३
१५	२०	१५	२५	१३	१०	१५	१०	१५	१३
१५	२०	१५	२५	१३	१०	१५	१०	१५	१३

राहुमध्येखर्कचुपदशाफलमाध्यायः ४६

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१०	१	२१	२	१५	१	३	०	२०	१३
१५	१०	२५	३	१५	१०	३	०	२०	१३
१५	१०	२५	३	१५	१०	३	०	२०	१३

राहुमध्येखर्कचुपदशाफलमाध्यायः ४६

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१०	१५	१	२०	३	१०	१	१०	१	१३
१५	२५	२५	२५	३	१०	१५	१५	२०	१३
१५	२५	२५	२५	३	१०	१५	१५	२०	१३

राहुमध्येखर्कचुपदशाफलमाध्यायः ४६

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१०	४	१०	१५	४	१०	४	१५	१५	१३
१५	३५	४०	४०	०	२५	०	४०	४०	१३
१५	३५	४०	४०	०	२५	०	४०	४०	१३

राहुमध्येखर्कचुपदशाफलमाध्यायः ४६

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	४	१	२	१	२	१	४	४	१३
१५	९	२३	२	१५	१५	२३	१५	१५	१३
१५	१२	१२	०	०	०	०	०	०	१३

राहुमध्येखर्कचुपदशाफलमाध्यायः ४६

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१०	१०	४	१	१	१	४	१	४	१३
१५	३५	४०	४०	०	२५	०	४०	४०	१३
१५	३५	४०	४०	०	२५	०	४०	४०	१३

बृहत्पाराशरहोरासारसंज्ञः

गुरुमध्येकेतुव्यंतरम्.									
के	रु	र	च	मे	रा	ब	श	हु	अ
० ११ ३६ ०	१ २६ ० ०	० १६ ४० ०	० २० ० ०	० १९ ३६ ०	१ २० २४ ०	१ १६ ५० ०	१ १३ १२ ०	१ १० ३६ ०	१ १६ ५० ०
गुरुमध्येभूगुव्यंतरम्.									
रु	सु	च	मे	रा	ब	श	हु	के	अ
० १० ० ०	१ १६ ० ०	२ २० ० ०	१ २६ ० ०	४ २६ ० ०	५ ३० ० ०	६ ३६ ० ०	४ १६ ३० ०	१ २६ ० ०	१ २६ ५० ०
गुरुमध्ये									
सु	च	मे	रा	ब	श	हु	के	रु	अ
१४ २४ ० ०	२४ ० ० ०	० १६ ४० ०	१ १३ १२ ०	२ २४ ० ०	३ २६ ० ०	४ ३० ० ०	५ ३६ ० ०	६ ३६ ४० ०	७ ४० ० ०
गुरुमध्येचंद्रव्यंतरम्.									
च	मे	रा	ब	श	हु	के	रु	र	अ
१ १० ० ०	० २० ० ०	२ १२ ० ०	२ ४ ० ०	२ १६ ० ०	२ २० ० ०	० २० ० ०	० २० ० ०	० २४ ० ०	१ २४ ० ०
गुरुमध्येभीमव्यंतरम्.									
मे	रा	ब	श	हु	के	रु	र	च	अ
० १९ ३६ ०	१ २० २४ ०	१ १६ ४० ०	१ १३ १२ ०	१ १० ३६ ०	० १९ ३६ ०	१ १६ ५० ०	१ १६ ५० ०	२० ० ० ०	१ २४ ५० ०
गुरुमध्येराहुव्यंतरम्.									
रु	ब	श	हु	के	रु	र	च	मे	अ
४ ३६ ० ०	३ ३० ० ०	४ १६ ४० ०	५ २० ३६ ०	६ २४ ० ०	७ २६ ० ०	८ ३० ० ०	९ ३६ ० ०	१० ४० ० ०	११ ४६ ५० ०

(११४)

बृहत्पाराशरहोसारांशः

शनिमध्येभीमव्यंतरम्.										
मं	रा	ल	श	वृ	के	सु	र	मे	य	श.
० २३ १६ ३० ०	१ २९ ५१ ०० ०	१ २३ १२ ०० ०	२ ३ १० ३० ०	१ २६ ३१ ३० ०	० २३ १६ ३० ०	२ ६ ३० ०० ०	० १६ ६७ ०० ०	१ ३ १५ ०० ०	मा. दि. घ. प. से	
शनिमध्येराहुव्यंतरम्.										
रा	ल	श	वृ	के	सु	र	मे	मं	य	श.
१ १६ ०० ०	६ २६ १८ ०० ०	६ १२ २७ ०० ०	६ २५ २९ ०० ०	५ २९ ५१ ०० ०	५ २९ ५१ ०० ०	१ २९ १८ ०० ०	२ २९ २० ०० ०	१ २९ ५१ ०० ०	मा. दि. घ. प. से	
शनिमध्येगुरुव्यंतरम्.										
ल	श	वृ	के	सु	र	मे	मं	रा	य	श.
६ २६ ०० ०	६ २६ २६ ०० ०	६ १२ १२ ०० ०	१ २३ १२ ०० ०	५ २ ०० ०० ०	१ २६ ३६ ०० ०	२ १६ ०० ०० ०	१ २३ १२ ०० ०	६ २६ ५८ ०० ०	मा. दि. घ. प. से	
बृधमध्येबुधव्यंतरम्.										
वृ	के	सु	र	मे	रा	ल	श	य	श.	य.
६ २३ ३० ०० ०	१ २० २६ ०० ०	६ २६ ३० ०० ०	० २३ २९ ०० ०	२ १२ १५ ०० ०	१ २० ३६ ३० ०	६ १० ३ ०० ०	१ २६ २६ ०० ०	६ १७ १६ ३० ०	मा. दि. घ. प. से	
बृधमध्येकेतुव्यंतरम्.										
के	सु	र	मे	रा	ल	श	वृ	य	श.	य.
१ २३ ५३ ०० ०	१ २० २० ०० ०	० २७ ५१ ०० ०	० २५ ४९ ०० ०	० २० ४९ ०० ०	१ २३ ३३ ०० ०	१ २७ ३६ ०० ०	१ २६ ३१ ०० ०	१ २० ३७ ०० ०	मा. दि. घ. प. से	
बृधमध्येशक्रव्यंतरम्.										
सु	र	मे	रा	ल	श	वृ	के	य	श.	य.
१ २३ ५३ ०० ०	१ २० २५ ०० ०	० २७ ५३ ०० ०	० २५ ४९ ०० ०	० २० ४९ ०० ०	१ २३ ३३ ०० ०	१ २७ ३६ ०० ०	१ २६ ३१ ०० ०	१ २० ३७ ०० ०	मा. दि. घ. प. से	

विंशोत्तरीसूर्यायुषदशाफलध्यायः ४६. (३३५)

बुधमध्ये सूर्यव्यंतरम्.										
र	व	म	रा	ए	श	बु	के	कु	घ	
० १५ १० ०	० २५ ३० ०	० १० ५१ ०	१ १५ ५६ ०	१ १० ४० ०	१ १० २० ०	१ १३ २१ ०	१ १० ५३ ०	१ १३ ०० ०	१ १३ ५३ ०	मा दि प म
बुधमध्ये चंद्रव्यंतरम्.										
व	म	रा	ए	श	बु	के	कु	र	घ	
१ ११ ३० ०	० २५ ४५ ०	२ १६ ३० ०	२ ० ० ०	२ २० ४५ ०	२ १२ १५ ०	० २१ ४५ ०	२ १५ ० ०	० १५ ३० ०	मा दि प म	
बुधमध्ये भीमव्यंतरम्.										
म	रा	ए	श	बु	के	कु	र	व	घ	
० २० ४९ ३० ०	१ २३ ३३ ०	१ १० २६ ०	२ २६ ३१ ३० ०	१ २० ३४ ३० ०	० २० ४९ ३० ०	१ २१ ३० ०	१ १० ५३ ०	० १३ ४५ ०	मा दि प म	
बुधमध्ये राहुव्यंतरम्.										
रा	ए	श	बु	के	कु	र	व	के	घ	
४ १० ४३ ०	४ २४ ३४ ०	४ २५ २१ ०	१ १० ३३ ०	१ १३ ३३ ०	१ १५ ० ०	१ १५ १६ ०	१ १६ ३० ०	१ १३ ३३ ०	मा दि प म	
बुधमध्ये यरुव्यंतरम्.										
र	ग	ब	के	कु	र	व	म	रा	घ	
३ ४० १० ०	४ १२ ० ०	३ १५ ३५ ०	१ १० २५ ०	४ ११ ० ०	१ १० ४० ०	२ २० ० ०	१ १० ३६ ०	४ २४ ० ०	मा दि प म	
बुधमध्ये शनिव्यंतरम्.										
ब	कु	के	र	व	म	रा	घ	श	कु	
५ ३० ३० ०	४ १५ १० ०	१ १६ ३९ ०	१ १३ ३० ०	२ १५ ४५ ०	१ १५ ३९ ०	४ २५ ३९ ०	४ २५ ३९ ०	४ २५ ३९ ०	४ २५ ३९ ०	मा दि प म

[illegible]

पूर्वखण्डे विशोऽपीसुर्वोऽप्युदशाफलाध्यायः ४९ (३३९)

अथ भौमविदशाफलमाह ।

(म० म०)—शत्रुभीतिं कलिं घोरमकस्माज्जायते भयम् ॥ शक्र-
स्त्रावोपमृत्युश्च विदशासु स्वयं कुजः ॥ ३० ॥ (म० रा०) बं-
धनं राजभंगं च धनहानिः कुभोजनम् ॥ कलहः शत्रुभीर्नित्यं
भौमभौमांतरे तमः ॥ ३१ ॥ (म० गु०) मतिनाशं तथा दुःखं
संतापः कलहो भवेत् ॥ विफलं चिंतितं सर्वं भौमभौमान्तरे गुरुः
॥ ३२ ॥ (म० श०) स्वामिनाशस्तथा पीडा धनहानिर्महाभयम् ॥
वैकल्यं कलहस्त्रासो भौमभौमांतरे शनिः ॥ ३३ ॥ (म० बु०)
सर्वथा बुद्धिनाशश्च धनहानिर्ज्वरं तनौ ॥ वस्त्रान्नसुहृदां नाशो
भौमभौमांतरे बुधः ॥ ३४ ॥ (म० के०) आलस्यं च शिरःपीडा
पापरोगापमृत्युकृत् ॥ राजभीतिः शस्त्रघातो भौमभौमांतरे शिखी
॥ ३५ ॥ (म० शु०) चांडालात्संकटं त्रासं राजशस्त्रभयं भवेत् ॥
अतीसारोथ वमनं भौमभौमांतरे भृगुः ॥ ३६ ॥ (म० सू०)
भूमिलाभोर्थसंपत्तिः संतोषो मित्रसंगतिः ॥ सर्वत्र सुखमाप्नोति
भौमभौमांतरे रविः ॥ ३७ ॥ (म० बु०) याम्यां दिशि भवेच्छाभः
सितवस्त्रविभूषणम् ॥ संसिद्धिः सर्वकार्याणां भौमभौमांतरे
शशी ॥ ३८ ॥

अथ राहुविदशाफलमाह ।

(रा० रा०) बंधनं बहुधा रोगो बाहुघातं सुहृद्भयम् ॥ अक-
स्मादापदो यान्ति राहोर्जलाग्निता भयम् ॥ ३९ ॥ (रा० र०)
सर्वत्र लभते लाभो गजाश्वं च धनागमम् ॥ राजसन्धानदं राज्यं
भवेद्राहन्तरेगुरुः ॥ ४० ॥ (रा० श०) बंधनं जायते घोरं सुख-
हानिर्महद्भयम् ॥ प्रत्यहं वातपीडा च राहोराहन्तरा शनिः ॥ ४१ ॥
(रा० बु०) सर्वत्र बहुधा लाभः स्त्रीसमश्च विशेषतः ॥ परदे-

(३४२)

बृहत्सायनराहोरासारंशः ।

शगतः सिद्धी राहोराहंतरे बुधः ॥ ४२ ॥ (रा०के०) बुद्धिनाशो
भयं विघ्नं धनहानिर्महद्वयम् ॥ सर्वत्र कलहोद्वेगो राहोराहंतरा
शिखी ॥ ४३ ॥ (रा०शु०) योगिनीभ्यो भयं भूपादश्वहानिः कु-
भोजनम् ॥ स्त्रीनाशः कुलजं शोकं राहो राहंतरा सितः ॥ ४४ ॥
(रा०सू०) ज्वररोगो महाभीतिः पुत्रपौत्रादिपीडनम् ॥ अल्पमृ-
त्युः प्रसादश्च राहोराहंतरा रविः ॥ ४५ ॥ (रा०चं०) उद्वेग-
कलहौ चिंता मानहानिर्महद्वयम् ॥ पितुर्विकलता देहे राहोराहं-
तरा शशी ॥ ४६ ॥ (रा०मं०) भगंदरुता पीडा रक्तपित्तप्रपी-
डनम् ॥ अर्थहानिर्महोद्वेगो राहोराहंतरे कुजः ॥ ४७ ॥

अथ गुरोर्विदशाफलमाह ।

(वृ०वृ०) हेमलाभो धान्यवृद्धिः कल्याणं च फलोदयः ॥ ब-
हुभावं गृहे बुद्धिं जीवजीवतरे गुरुः ॥ ४८ ॥ (गु०श०)
गोभूमिहयलाभः स्यात्सर्वत्र सुखसाधनम् ॥ संग्रहो ह्यन्नपाना-
दिगुरोर्गुर्वतरा शनिः ॥ ४९ ॥ (गु०बु०) विद्यालाभो वस्त्रलाभो
ज्ञानलाभः समौक्तिकः ॥ सुहृदां संगमः स्नेहो जीवजीवांतरा
बुधः ॥ ५० ॥ (वृ०के०) जलभीतिस्तथा चौर्यं बन्धनं कलहो
भवेत् ॥ अल्पमृत्युर्भयं घोरं जीवजीवांतरे ध्वजः ॥ ५१ ॥
(वृ०शु०) नानाविद्यार्थसंप्राप्तिर्हेमवस्त्रविभूषणम् ॥ लभते क्षे-
मसंतोषं जीवजीवांतरे कविः ॥ ५२ ॥ (वृ०सू०) नृपालाभ-
स्तथा मित्रात्पितृतो मातृतोपि वा ॥ सर्वत्र लभते पूजां जीवजी-
वांतरा रविः ॥ ५३ ॥ (वृ०चं०) सर्वदुःखविमोक्षश्च मुक्ताला-
भो ह्यस्य च ॥ सिध्यति सर्वकार्याणि जीवजीवांतरे शशी ॥ ५४ ॥
(वृ०मं०) अस्त्रभीतिर्गुदे पीडा वह्निमाद्यमजीर्णता ॥ पीडा श-
त्रुकृता भूरि जीवजीवांतरे कुजः ॥ ५५ ॥ (वृ०रा०) चांडालेन

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीसर्वाष्टयदशाफलव्यायः ४६ (१४३)

विरोधः स्याद्द्वयं तेभ्यो रतिग्रहः ॥ कष्टं स्याद्द्वयाविशत्रुभ्यो जी-
वजीवांतरे तमः ॥ ५६ ॥

अथ शनिविदशाफलमाह ।

(श०श०) देहपीडा कलेर्भीतिर्भयमन्त्यजलोकतः ॥ विदेश-
गमनं दुःखं शनैः शन्यंतरे शनिः ॥ ५७ ॥ (श०बु०) बुद्धिना-
शः कलेर्भीतिमन्नपानादिहानिकृत् ॥ धनहानिर्भयं शत्रोः शनेः
शन्यंतरे बुधः ॥ ५८ ॥ (श०के०) बंधुशत्रुगृहे जातो वर्णहानि-
बहुक्षुधा ॥ चित्ते चिंता भयं त्रासः शनेः सौरांतरे शिखी ॥ ५९ ॥
(श०शु०) चिंतिते फलितं वस्तु कल्याणं स्वजनं जने ॥ मनु-
ष्यकृतितो लाभः शनेः शन्यंतरे भृगुः ॥ ६० ॥ (श०सू०)
राजतेजोधिकारित्वं स्वगृहे जायते कलिः ॥ ज्वरादिव्याधिपीडा
च कोणे कोणांतरे रविः ॥ ६१ ॥ (श०चं०) स्फीतबुद्धिर्महारंभो
मंदतेजा बहुव्ययः ॥ बहुस्त्रीभिः समं भोगं कोणे कोणांतरे शशी
॥ ६२ ॥ (श०मं०) तेजोहानिः पुत्रघातो वह्निभीती रिपोर्भ-
यम् ॥ वातपित्तकृता पीडा कोणे कोणांतरे कुजः ॥ ६३ ॥ (श०रा०)
धननाशो वस्त्रहानिर्भूमिनाशो भयं भवेत् ॥ विदेशगमनं मृत्युः
कोणे कोणांतरे कुजः ॥ ६४ ॥ (श०वृ०) गृहेषु स्त्रीकृतं छिद्रं ह्यसमर्थो
निरीक्षणे ॥ अथ वा कलिमुद्देगं शनेः सौरांतरे गुरुः ॥ ६५ ॥

अथ बुधविदशाफलम् ।

(बु०बु०) बुद्धिर्विद्यार्थलाभो वा वस्त्रलाभो महत्सुखम् ॥
स्वर्णादिधनलाभः स्यात्सौम्यसौम्यांतरे बुधः ॥ ६६ ॥ (श०के०)
कठिनान्नस्य संप्राप्तिरुदरे रोगसंभवः ॥ कामलं रक्तपित्तं च सौ-
म्यसौम्यांतरे शिखी ॥ ६७ ॥ (बु०शु०) उत्तरस्यां भवेच्छाभो
हानिः स्यात्तु चतुष्पदात् ॥ अधिकारान्महाप्रीतिः सौम्ये सौम्या-

(३४४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

तरे मृगुः ॥ ६८ ॥ (बु०सू०) तेजोहानिर्भवेद्रोगस्तनुपीडा तु-
मांदवी ॥ जायते चित्तवैकल्यं सौम्यसौम्यांतरे रविः ॥ ६९ ॥
(बु०चं०) स्त्रीलाभश्चार्थसंपत्तिः कन्यालाभो महद्धनम् ॥ ल-
भते सर्वतः सौख्यं सौम्यसौम्यांतरे शशी ॥ ७० ॥ (बु०मं०)
धर्मधीर्धनसंप्राप्तिश्चौराश्रयादिप्रपीडनम् ॥ रक्तवस्त्रं शस्त्रघातः
सौम्यसौम्यांतरे कुजः ॥ ७१ ॥ (बु०रा०) कलहो जायते स्त्रीभि-
रकस्माद्भयसंभवः ॥ राजशस्त्रकृता भीतिः सौम्यसौम्यांतरे तमः
॥ ७२ ॥ (बु०वृ०) राज्यं राज्याधिकारी वा पूजा राजसमुद्रवा ॥
विद्याधरान्नगुल्मश्च सौम्यसौम्यांतरे गुरुः ॥ ७३ ॥ (बु०श०)
वातपित्तमहापीडा देहघातसमुद्रवा ॥ धननाशमवाप्नोति सौम्य-
सौम्यांतरे शनिः ॥ ७४ ॥

अथ केतोर्विदशाफलम् ।

(के०के०) आपः समुद्रवोकस्माद्देशांतरसमागमः ॥ धनना-
शोल्पमृत्युश्च केतोः केत्वंतरे शिखी ॥ ७५ ॥ (के०शु०) म्लेच्छ-
भीत्यर्थनाशो वा नेत्ररोगः शिरोव्यथा ॥ हानिश्चतुष्पदानां च
केतोः केत्वंतरे मृगुः ॥ ७६ ॥ (के०सू०) मित्रैः सह विरोधश्च
स्वल्पमृत्युः पराजयः ॥ मतिभ्रंशो विवादश्च केतोः केत्वंतरे रविः
॥ ७७ ॥ (के०चं०) अन्ननाशो यशोहानिर्देहपीडा मतिभ्रमः ॥
आमवातादिवृद्धिश्च केतोः केत्वंतरे शशी ॥ ७८ ॥ (के०मं०)
शस्त्रघातेन पातेन पीडितो बहूनिपीडयान्नीचाद्रीती रिपोः शंका
केतोः केत्वंतरे कुजः ॥ ७९ ॥ (के०रा०) कामिनीभ्यो भयं भूया-
त्तथा वैरिसमुद्रवः ॥ क्षुद्रादपि भवेद्रीतिः केतोः केत्वंतरे तमः ॥
॥ ८० ॥ (के०गु०) धनहानिर्महोत्पातो वस्त्रमित्रविनाशनम् ॥
सर्वत्र लभते क्लेशः केतोः केत्वंतरे गुरुः ॥ ८१ ॥ (के०श०) गोम-

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीसूर्यादिसूक्ष्मदशाफलध्यायः ४७ (१४५)

हिष्यादिमरणं देहपीडा सुहृद्वधः ॥ स्वल्पाल्पलाभकरणं केतोः
केत्वन्तरे शनिः ॥ ८२ ॥ (के०बु०) बुद्धिनाशो महोद्वेगो विद्याहा-
निर्महाभयम् ॥ कार्यसिद्धिर्न जायेत केतोः केत्वन्तरे बुधः ॥ ८३ ॥

अथ शुक्रविदशाफलमाह ।

(शु०शु०) श्वेताश्ववस्त्रमुक्ताद्यैः स्वर्णमाणिक्यसंभवः ॥ लभ-
ते सुंदरी नारी शुके शुक्रान्तरे सितः ॥ ८४ ॥ (शु०सू०) वातज्वरः
शिरःपीडा राज्ञः पीडा रिपोरपि ॥ जायते स्वल्पलाभोऽपि शुके
शुक्रान्तरे रविः ॥ ८५ ॥ (शु०चं०) कन्याजन्म नृपालाभो वस्त्रा-
भरणसंयुतः ॥ राज्याधिकारसंप्राप्तिः शुके शुक्रान्तरे शशी ॥ ८६ ॥
(शु०मं०) रक्तपित्तादिरोगं च कलहस्ताडनं भवेत् ॥ महान्द्वेशो
भवेदत्र शुके शुक्रान्तरे कुजः ॥ ८७ ॥ (शु०च०) महद्व्ययं मह-
द्राज्यं वस्त्रमुक्तादिभूषणम् ॥ गजाश्वादिपदप्राप्तिः शुके शुक्रान्तरे
गुरुः ॥ ८८ ॥ (शु०रा०) कलहो जायते स्त्रीभिरकस्माद्रयसंभवः ॥
राजतः शत्रुतः पीडा शुके शुक्रान्तरे तमः ॥ ८९ ॥ (शु०श०)
खरोष्ट्रछागसंप्राप्तिर्लोहमाषतिलादिकम् ॥ लभते स्वल्पपीडादि
शुके शुक्रान्तरे शनिः ॥ ९० ॥ (शु०बु०) धनज्ञानमहौलाभो
राजराज्याधिकारता ॥ निक्षेपाद्धनलाभोऽपि शुके शुक्रान्तरे बुधः ॥
॥ ९१ ॥ (शु०के०) अल्पमृत्युर्महाघोरे देशदेशान्तरागमः ॥
लाभोऽपि जायते मध्ये शुके शुक्रान्तरे शिखी ॥ ९२ ॥ इति श्रीरुद्र-
त्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे सूर्याद्युपदशाफलकथनं नाम षट्-
चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥

अथ सूक्ष्मदशाकरणमाह ।

स्वोपदशाघटीवृद्धं हतं स्वान्दग्रहेण च ॥ विंशोत्तरशतेना-
सं १२० लिप्ता शेषं कलादिकम् ॥ १ ॥

अथ सूक्ष्मदशानयनोदाहरणमाह ।

यस्य ग्रहस्योपदशामध्ये यस्य ग्रहस्य सूक्ष्मदशा क्रियते तदा उपदशा-
मध्ये यावत्परिमिताः मासदिनघटयः तासां सर्वासां घटीवृंदं कृत्वा स्वाब्दे-
गुणिते यथा सूर्यमध्ये चंद्रसूक्ष्मांतरमानीतं तदा सूर्यपिंडं चंद्राब्दे १०
गुणितमित्यर्थः । स्वाब्देगुणिते विंशोत्तरशतेनाप्ते लब्धं घटिकाः शेषं षष्टि-
घ्नं विंशोत्तरशतेनाप्तं लब्धं पलानि शेषं षष्टिघ्नं पूर्ववद्भक्तेर्लब्धं अक्षराणीति
यथा सूर्यस्योपदशा ५ । २४ घटीपिंडः ३२४ स्वदशावर्षेण ६ गुणितो जा-
तः १९४४ अस्य विंशोत्तरशतेनाप्ते लब्धं १६ घटिका शेषं २४ घटिघ्नं जातं
१४४० विंशोत्तरशतेनाप्ते लब्धं पलानि १२ एवं सर्वेषामूहाय । दिने त्रिंश-
द्विरधिके त्रिंशद्विस्तष्टे उपरि मासस्थले स्थाप्यः ॥

अथाग्रे उपदशाचक्राणि.

अथ सूर्योपदशा तन्मध्ये सूर्यसूक्ष्मचक्रं लिख्यते.										
ग्रहाः	सू.	चं.	मं.	रा.	बु.	श.	वु.	के.	शु.	यो.
दिन.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३
घटी.	१६	२७	५८	४८	४३	५१	४५	१८	५४	१८
पल.	१२	०	५४	३६	१२	१८	५४	५४	०	०

अथ सूक्ष्मदशाफलम् ।

लग्नेश्वरो रंघ्रपतिश्च युक्तौ वृषे वृषांशे वृषभट्टकाणे ॥ स्थितौ
भवेतां यदि तौ वृषेण यातान्निमित्तौ मरणस्य वेद्यौ ॥ २ ॥ वृषे
युग्मांशगौ तौ चेद्भल्लूकेन मृतिर्नृणाम् ॥ वृषे कर्कांशगौ तौ चेन्न-
क्रादथ जले मृतिः ॥ ३ ॥ वृषे सिंहांशगौ तौ चेद्दद्याद्याघाततो
मृतिः ॥ वृषे कन्यांशगौ तौ चेत्कपिना नाऽत्र संशयः ॥ ४ ॥ वृषे
तुलांशगौ तौ चेद्दद्याद्याद्गीतिं वदेत्तदा ॥ वृषे कौर्मांशगौ तौ चे-
द्भुक्तौ चिंता व्ययो भवेत् ॥ ५ ॥ वृषे चापांशगौ तौ चेदश्वेन च मृ-
तिं वदेत् ॥ वृषे कुंभांशगौ तौ चेद्दंतव्यापारतो भयम् ॥ ६ ॥ वृषे

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीसूर्यादिसूक्ष्मदशाफलाध्यायः ४७ (१४७)

मृगांशगौ तौ चेन्माहिषेण मृतिं वदेत् ॥ वृषे कुभांशगौ तौ चेद्गो-
लांगूलान्मृतिं वदेत् ॥ ७॥ वृषे श्वांशगौ तौ चेदजबस्ताद्वयं भ-
वेत् ॥ एवं संचित्य मतिमान्भ्रात्रादीनां मृतिं वदेत् ॥ ८ ॥

अथ सूर्यादिग्रहाणां सूक्ष्मदशाफलमाह ।

(सू०सू०) नृणां भूमिपरित्यागो विगमं प्राणनाशनम् ॥ स्थान-
नाशो महाहानिः सूर्यसूक्ष्मदशाफलम् ॥ ९ ॥ (सू०चं०) देवब्रा-
ह्मणभक्तिश्च नित्यकर्मरतस्तथा ॥ सुप्रीतिः सर्वमित्रैश्च रवेः सू-
क्ष्मगते विधौ ॥ १० ॥ (सू०मं०) क्रूरकर्मरतिस्तिग्मशत्रुभिः प-
रिपीडनम् ॥ रक्तस्त्रावादिरोगश्च रवेः सूक्ष्मगते कुजे ॥ ११ ॥
(सू०रा०) चौराग्निविषभीतिश्च रणे भंगः पराजयः ॥ दानधर्मा-
दिहीनश्च रवेः सूक्ष्मगतो ह्यगौ ॥ १२ ॥ (सू०वृ०) नृपसत्का-
रराजार्हः सेवकैः परिपूजितः ॥ राजचक्षुर्गतः शांतः सूर्यसूक्ष्मगते
गुरौ ॥ १३ ॥ (सू०श०) चौर्यसाहसकर्मार्थं देवब्राह्मणपीडनम् ॥
स्थानच्युतिं मनोदुःखं रवेः सूक्ष्मगते शनौ ॥ १४ ॥ (सू०बु०)
दिव्यांबरादिलब्धिश्च दिव्यस्त्रीपरिभोगता ॥ अचिंतितार्थसिद्धि-
श्च रवेः सूक्ष्मगते बुधे ॥ १५ ॥ (सू०के०) गुरुतार्तिविनाशश्च
मृत्युदारभवस्तथा ॥ क्वचित्सेवकसंबंधो रवेः सूक्ष्मगते ध्वजे ॥ १६ ॥
(सू०शु०) पुत्रमित्रकलत्रादिसौख्यसंपन्नः एव च ॥ नानाविधा
च संपत्ती रवेः सूक्ष्मगते मृगौ ॥ १७ ॥

अथ चंद्रसूक्ष्मदशाफलम् ।

(चं०चं०) भूषणं भूमिलाभश्च सन्मानं नृपपूजनम् ॥ ता-
मसत्वं गुरुत्वं च चंद्रसूक्ष्मदशाफलम् ॥ १८ ॥ (चं०मं०) दुःखं
शत्रुविरोधश्च कुक्षिरोगः पितुर्मृतिः ॥ वातपित्तकफोद्रेकः शशि-
सूक्ष्मगते कुजे ॥ १९ ॥ (चं०रा०) क्रोधनमित्रबंधूनां

(३४८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

देशत्यागो धनक्षयः ॥ विदेशान्निगडप्राप्तिरिदो सूक्ष्मग-
तेष्यहो ॥ २० ॥ (च०बृ०) छत्रचामरसंयुक्तं वैभवं पुत्रसंप-
दः ॥ सर्वत्र सुखमाप्नोति चंद्रे सूक्ष्मगते गुरौ ॥ २१ ॥ (च०श०)
राजोपद्रवनाशः स्याद्वधवहारे धनक्षयः ॥ चौरत्वं विप्रभीतिश्च चंद्रे
सूक्ष्मगते शनौ ॥ २२ ॥ (च०बु०) राजमानं वस्तुलाभं विदे-
शाद्वाहनादिकम् ॥ पुत्रपौत्रसमृद्धिश्च चंद्रे सूक्ष्मगते बुधे ॥ २३ ॥
(च०के०) आत्मनो वृत्तिहननं सस्यशृंगवृषादिभिः ॥ अग्नि-
सूर्यादिभीतिः स्याच्चंद्रे सूक्ष्मगते ध्वजे ॥ ३४ ॥ (च० शु०)
विवाहो भूमिलाभश्च वस्त्राभरणवैभवम् ॥ राज्यलाभश्च कीर्तिश्च
चंद्रे सूक्ष्मगते भृगौ ॥ २५ ॥ (च०सू०) क्लेशात्क्लेशः कार्यं नाशः
पशुधान्यधनक्षयः ॥ गात्रवैषम्यभूमिश्च चंद्रे सूक्ष्मगते रवौ ॥ २६ ॥

अथ भौमसूक्ष्मदशाफलम् ।

(मं०मं०) भूमिहानिर्मनःखेदमपस्मारी च बंधुयुक् ॥ पुर-
क्षोभमनस्तापो भौमसूक्ष्मदशाफलम् ॥ २७ ॥ (मं०रा०) अं-
गदोषो जनाद्रीतिः प्रमदावंशनाशनम् ॥ वह्निर्सर्पभयं घोरं भौम-
सूक्ष्मगतेष्यहो ॥ २८ ॥ (मं०बृ०) देवपूजारतिश्चात्र मंत्राभ्यु-
त्थानतत्परः ॥ लोकपूज्यं प्रमोदं च भौमसूक्ष्मगते गुरौ ॥ २९ ॥
(मं०श०) बंधनान्मुच्यते बद्धो धनधान्यपरिच्छदः ॥ भृत्या-
र्थवद्गुलः श्रीमान्भौमे सूक्ष्मगते शनौ ॥ ३० ॥ (मं०बु०) वा-
हनं छत्रसंयुक्तं राज्यभोगपरं सुखम् ॥ कासश्वासादिका पीडा
भौमे सूक्ष्मगते बुधे ॥ ३१ ॥ (मं०के०) परप्रेरितबुद्धिश्च स-
र्वत्रापि च गर्हिता ॥ अशुचिः सर्वकालेषु भौमसूक्ष्मगते ध्वजे
॥ ३२ ॥ (मं०शु०) इष्टस्त्रीभोगसंपत्तिरिष्टभोजनसंग्रहः ॥ इ-
ष्टार्थश्चैव लाभश्च भौमसूक्ष्मगते भृगौ ॥ ३३ ॥ (मं०सू०)

पूर्वसण्डे विंशोत्तरीसूर्यादिभूषमदशाफलाव्यायः ४७ (३४९)

राजद्वेषो द्विजात्केशः कार्याभिप्रायवचकः ॥ लोकेऽपि निन्दतामे-
ति भौमसूक्ष्मगते रवौ ॥ ३४ ॥ (म०चं०) शुद्धत्वं धनसंग्रा-
सिर्देवब्राह्मणवत्सलः ॥ व्याधिना परिभूयेत भौमसूक्ष्मगतौ
विधौ ॥ ३५ ॥

अथ राहोःसूक्ष्मदशाफलम् ।

(रा०रा०) लोकोपद्रवबुद्धिश्च स्वकार्ये मतिविभ्रमः ॥ शू-
न्यता चित्तदोषःस्याद्राहोः सूक्ष्मदशाफलम् ॥ ३६ ॥ (रा०बृ०)
दीर्घरोगी दरिद्रश्च सर्वेषां प्रियदर्शनः ॥ दानधर्मरतः शस्तो
राहोः सूक्ष्मगते गुरौ ॥ ३७ ॥ (रा०श०) कुमार्गात्कुत्सितोऽग्र-
श्च दुष्टश्च परसेवकः ॥ असत्संगमतिर्मूढो राहोः सूक्ष्मगते श-
नौ ॥ ३८ ॥ (रा०बु०) स्त्रीसंभोगमतिर्वाग्मी लोकसंभावनादृ-
तः ॥ अन्नमिच्छंस्तनुगलानी राहोः सूक्ष्मगते बुधे ॥ ३९ ॥ (रा०-
के०) माधुर्यं मानहानिश्च बंधनं चाप्रमारकम् ॥ पारुष्यं जीव-
हानिश्च राहोः सूक्ष्मगते ध्वजे ॥ ४० ॥ (रा०शू०) बंधनान्मु-
च्यते बद्धः स्थानमानार्थसंचयः ॥ कारणाद्व्यलाभश्च राहोः
सूक्ष्मगते भृगौ ॥ ४१ ॥ (रा०सू०) व्यक्ताशो गुल्मरोगं च
क्रोधहानिस्तथैव च ॥ वाहनादिसूखं सर्वं राहोः सूक्ष्मगते
रवौ ॥ ४२ ॥ (रा०चं०) मणिरन्तर्धनावासिर्विद्योपासनशील-
वान् ॥ देवार्चनपरो भक्त्या राहोः सूक्ष्मगते विधौ ॥ ४३ ॥ (रा०-
म०) निर्जितं जनविद्रावो जने क्रोधश्च बंधनात् ॥ चौर्यशील-
तिर्नित्यं राहोःसूक्ष्मगते कुजे ॥ ४४ ॥

अथ गुरोः सूक्ष्मदशाफलम् ।

(बृ०बृ०) शोकनाशो धनाधिक्यमग्निहोत्रं शिवार्चनम् ॥
वाहनं छत्रसंयुक्तं जीवसूक्ष्मदशाफलम् ॥ ४५ ॥ (बृ०श०) वस्त-

(३५०)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

हा सूर्यवर्ती च विदेशे वसुनाशनम् ॥ नरोद्यो धननाशश्च गुरोः
सूक्ष्मदशा शनौ ॥ ४६ ॥ (व०के०) ज्ञानं विभवं पांडित्यं शा-
स्त्रश्रोता शिवार्चनम् ॥ अग्निहोत्रं गुरोर्भक्तिर्गुरोः सूक्ष्मगते ध्वजे
॥ ४७ ॥ (व०शु०) रोगान्मुक्तिः सुखं भोगं धनधान्यसमागमम् ॥
पुत्रदारादिकं सौख्यं गुरोः सूक्ष्मगते भृगौ ॥ ४८ ॥ (व०सू०)
वातपित्तप्रकोपं च श्लेष्मोद्रेकस्तु दारुणः ॥ रसव्याधिकृतं शूलं
गुरोः सूक्ष्मगते रवौ ॥ ४९ ॥ (व०चं०) छत्रचामरसंयुक्तं वैभवं
पुत्रसंपदः ॥ नेत्रकुक्षिगता पीडा गुरोः सूक्ष्मगते विधौ ॥ ५० ॥
(व०मं०) स्त्रीजनाच्च विषोत्पत्तिर्बन्धनं चातिनिग्रहम् ॥ देशांत-
रगमं भ्रातिर्गुरोः सूक्ष्मगते कुजे ॥ ५१ ॥ (व०रा) व्याधिभिः-
परिभूतः स्याच्चौरैरपहृतं महत् ॥ सर्पवृश्चिकदष्टत्वं गुरोः सूक्ष्म-
गते प्यहौ ॥ ५२ ॥

अथ शनेः सूक्ष्मदशाफलम् ।

(श०श०) धनहानिर्महाव्याधिः शनेः पीडा कुलक्षयः ॥
भिन्नाहारी महादुःखी मंदसूक्ष्मदशाफलम् ॥ ५३ ॥ (श०बु०)
वाणिज्यवृत्तेर्लाभश्च विद्याविभवमेव च ॥ स्त्रीलाभश्च महीप्राप्तिः
शनेः सूक्ष्मगते बुधे ॥ ५४ ॥ (श०के०) चौरपद्रवकुष्ठादिवृ-
त्तिक्षयविगुंफनम् ॥ सर्वांगपीडनं व्याधिः शनिसूक्ष्मगते ध्वजे
॥ ५५ ॥ (श०शु०) ऐश्वर्यमायुधाभ्यासं पुत्रलाभोभिषेचनम् ॥
आरोग्यं धनकामौ च शनिसूक्ष्मगते भृगौ ॥ ५६ ॥ (श०सू०)
राजतेजोविकारत्वं स्वगृहे ज्ञायते कलिः ॥ किञ्चित्पीडा स्वदेहो-
त्था शनिसूक्ष्मगते रवौ ॥ ५७ ॥ (श०चं०) स्फीतबुद्धिर्महा-
रंभो मंदतेजा बहुव्ययः ॥ स्त्रीपुत्रैश्च समं सौख्यं शनिसूक्ष्मगते
विधौ ॥ ५८ ॥ (श०मं०) तेजोहानिर्महोद्वेगो वद्विक्षयभ्रमः

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीसूर्यादिसूक्ष्मदशाफलध्यायः ४७ (३५१)

कलिः ॥ वातपित्तकृता पीडा शनेः सूक्ष्मगते कुजे ॥ ५९ ॥
(श०रा०) पितृमातृविनाशश्च मनोदुःखं गुरुव्ययम् ॥ सर्वत्र
विफलं स्याच्च शनिसूक्ष्मगतेप्यहौ ॥ ६० ॥ (श०बृ०) सन्मु-
द्राभोगसन्मानं धनधान्यविवर्धनम् ॥ छत्रचामरसंप्राप्तिः शनेः
सूक्ष्मगते गुरौ ॥ ६१ ॥

अथ बुधसूक्ष्मदशाफलम् ।

(बु० बु०) सौभाग्यं राजसन्मानं धनधान्यादिसंपदः ॥ स-
र्वेषां प्रियदर्शी च बुधसूक्ष्मदशाफलम् ॥ ६२ ॥ (बु० के०)—
बालग्रहाग्निभिस्तापः स्त्रीगदोद्भवदोषभाक् ॥ कुमार्गकुत्सिताग्नी
च बुधसूक्ष्मगते ध्वजे ॥ ६३ ॥ (बु० शु०) वाहनं धनसंपत्तिर्ज-
लजान्नार्थसंभवः ॥ शुभकीर्तिर्महाभोगो बुधसूक्ष्मगते भृगौ ॥ ६४ ॥
(बु० र०) ताडनं नृपवैषम्यं बुद्धिस्खलनरोगभाक् ॥ हानिर्जनापवादं
च बुधसूक्ष्मगते रवौ ॥ ६५ ॥ (बु० चं०) सुभगः स्थिरबुद्धिश्च रा-
जसन्मानसंपदः ॥ सुहृदां गुरुसंस्कारो बुधसूक्ष्मगते विधौ ॥ ६६ ॥
(बु० मं०) अग्निदाहो विषोत्पत्तिर्जडत्वं च दरिद्रता ॥ विभ्रमश्च
महोद्वेगो बुधसूक्ष्मगते कुजे ॥ ६७ ॥ (बु० रा०) अग्निसर्पनृपा-
द्भीतिः कृच्छ्रादरिपराभवः ॥ भूतावेशभ्रमाद्भ्रातिर्बुधसूक्ष्मगतेप्य-
हौ ॥ ६८ ॥ (बु० बृ०) गृहोपकरणं भव्यं त्यागं भोगादिवैभव-
म् ॥ राजप्रसादसंपत्तिर्बुधसूक्ष्मगते गुरौ ॥ ६९ ॥ (बु० श०)
वाणिज्यवृत्तिलाभश्च विद्याविभवमेव च ॥ स्त्रीलाभश्च महाव्या-
प्तिर्बुधसूक्ष्मगते शनौ ॥ ७० ॥

अथ केतोः सूक्ष्मदशाफलम् ।

(के० के०) पुत्रदारादिजं दुःखं गात्रवैषम्यमेव च ॥ दरि-
द्राग्निभृत्तिश्च केतोः सूक्ष्मदशाफलम् ॥ ७१ ॥ (के० शु०) रोग-

(१५२)

बृहत्सामान्यदोषासाधनम् ।

नाशोऽर्थलाभश्च गुरुविप्रानुवत्सलः ॥ संगमः स्वजनैः सार्द्धं केतोः
सूक्ष्मगते मृगौ ॥ ७२ ॥ (के०सू०) युद्धभूमिविनाशश्च विप्र-
बासः स्वदेशतः ॥ सुहृद्विपत्तिरार्तिश्च केतोः सूक्ष्मगते रवौ ॥ ७३ ॥
(के०चं०) दासीदाससमृद्धिश्च युद्धे लब्धिर्जयस्तथा ॥ ललिता
कीर्तिरुत्पन्ना केतोः सूक्ष्मगते विद्यौ ॥ ७४ ॥ (के०मं०) आसने
भयमश्वादेश्चौरदुष्टादिपीडनम् ॥ गुल्मपीडा शिरोरोगः केतोः
सूक्ष्मगते कुजे ॥ ७५ ॥ (के०रा०) विनाशः स्त्रीगुरूणां च दुष्ट-
स्त्रीसंगमाल्लघुः ॥ वमनं रुधिरं पित्तं केतोः सूक्ष्मगतेप्यगौ ॥ ७६ ॥
(के०वृ०) वैरं विरोधसंपत्तिः सहसा राजवैभवम् ॥ पशुक्षेत्रवि-
नाशार्तिः केतोः सूक्ष्मगते गुरौ ॥ ७७ ॥ (के०श०) मृषा पीडा
भवेत्क्षुद्रसुतोत्पत्तिश्च लंघनम् ॥ स्त्रीविरोधः सत्यहानिः केतोः
सूक्ष्मगते शनौ ॥ ७८ ॥ (के०बु०) नानाविधजनाप्तिश्च विप्र-
योगोरिपीडनम् ॥ अर्थसंपत्समृद्धिश्च केतोः सूक्ष्मगते बुधे ॥ ७९ ॥

अथ शुक्रसूक्ष्मदशाफलम् ।

(शु० श०) शत्रुहानिर्मेहत्सौख्यं शंकरालयसंभवम् ॥ त-
डागकूपनिर्माणं शुक्रसूक्ष्मदशाफलम् ॥ ८० ॥ (शु०सू०) उर-
स्तापो भ्रमश्चैव गतागतविचेष्टितम् ॥ कचिल्लाभः कचिद्धानि-
र्भृगोः सूक्ष्मगते रवौ ॥ ८१ ॥ (शु० चं०) आरोग्यं धनसंपत्तिः
कार्यलाभं गतागतैः ॥ वैरिकावारबुद्धिः स्याद्भृगोः सूक्ष्मगते वि-
द्यौ ॥ ८२ ॥ (शु० मं०) जडत्वं रिपुवैषम्यं देशभ्रंशो महद्भय-
म् ॥ व्याधिदुःखसमुत्पत्तिर्भृगोः सूक्ष्मगते कुजे ॥ ८३ ॥ (शु०
रा०) राज्याग्निसर्पजा भीतिर्वधुनाशो गुरुव्यथा ॥ स्थानच्युतिर्म-
हामीतिर्भृगोः सूक्ष्मगतेप्यहौ ॥ ८४ ॥ (शु० वृ०) सर्वत्रका-

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीसूर्यादिप्राणदशाफलध्यायः ४८ (१५३)

येलामश्च क्षेत्रार्थविभवोन्नतिः॥वणिगृत्तेर्महालब्धिर्भृगोः सूक्ष्म-
गते गुरो ॥ ८५ ॥ (शु०श०) शत्रुपीडा महद्दुःखं चतुष्पदवि-
नाशनम् ॥ स्वगोत्रगुरुहानिः स्याद्भृगोः सूक्ष्मगते शनौ ॥ ८६ ॥
(शु०बु०) बांधवादिषु संपत्तिर्व्यवहारो धनोन्नतिः ॥ पुत्रदारा-
दितः सौख्यं भृगोः सूक्ष्मगते बुधे ॥ ८७ ॥ (शु०के०) अग्निरो-
गो महत्पीडा मुखनेत्रशिरोव्यथा ॥ संचितार्थात्मनःपीडा भृगोः
सूक्ष्मगते ध्वजे ॥ ८८ ॥ इति श्रीरुद्रहृत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशो
सूर्यादिसूक्ष्मदशाफलकथनं नाम सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥

अथ प्राणदशानयनमाह ।

स्वसूक्ष्माख्यदशापाश्च पिंडे विघटिकात्मके ॥ स्वाब्देस्तते
पुनस्तष्टे विंशोत्तरशतेन च ॥ लब्धं विघटिका ज्ञेया विपलानि
ततः परम् ॥ १ ॥

अस्योदाहरणमाह ।

यस्य ग्रहस्य सूक्ष्मदशामध्ये यस्य ग्रहस्य प्राणदशा क्रियते तदा तत्सू-
क्ष्मदशायाः यावत्परिमितानि दिनानि घट्यश्च तेषां फलानि कृत्वा स्वाब्दे-
गुणयेत् । शेषा क्रिया सूक्ष्मदशावत् । यथा सूक्ष्मदशा वरी १६ फलानि
१२ तन्मध्ये सर्वेषां प्राणदशा । तद्यथा सूर्यसूक्ष्मदशाया विघटिकाविंशः
५७२ स्वाब्दे ६ गुणिते जातं ५८३२ विंशोत्तरशतेनापि लब्धं ४८ फल-
ानि शेष ७२ घटियुजितं जातं ४३२० पुनस्तैर्नैव भूतेर्लब्धं ३६ विपलानि
यस्य सूक्ष्मसूक्ष्मदशामध्ये सूर्यस्य प्राणदशा विघटिका ४८ विपलानि ३६
यस्य स्वर्षामुदाहृतिः ॥

अथ सूर्यसूक्ष्मदशा तन्मध्ये प्राणदशाचक्रम्.										
ग्रहाः	सू.	च.	मं.	रा.	वृ.	श.	बु.	के.	शु.	यो.
घटी.	०	१	०	२	२	२	२	०	२	१६
एल.	४८	२१	५६	२५	९	३३	१७	५६	४२	१२
विपल.	३६	०	४२	४८	३६	५४	४२	४२	०	०

अथ प्राणदशामाह ।

शरीरनाथो मरणाधिपेन युक्तो मृगेंद्रेण मृगाधिपांशे ॥ त-
योर्विपाके भयमाखुतो मृतिं सर्पात्तदा प्राद्वरुदारचित्ताः ॥ २ ॥
सिंहे कन्यांशगौ तौ चेत्कफकंपादितो मृतिः ॥ मृगराजे तुलासं-
स्थे तयोर्भुक्तौ मृतिं वदेत् ॥ ३ ॥ अल्पांशगो मृगेंद्रे वा तयोर्दाये
सरीसृपात् ॥ चापांशगो मृगेंद्रे तु तद्वर्गाच्च मृतिं वदेत् ॥ ४ ॥
मृगांशगौ तौ सिंहे च तयोर्दाये खरान्मृतिः ॥ कुंभांशगौ यदा
तौ च मृगराजनृपाद्भयम् ॥ ५ ॥ मीनांशकगतौ सिंहे सारंगाद्भ-
यमादिशेत् ॥ सिंहे मेषांशगौ तौ चेद्गोमायोर्भयमादिशेत् ॥
॥ ६ ॥ वृषांशगौ तौ सूर्यक्षं तयोर्दाये शुनो मृतिः ॥ युग्मां-
शगौ तौ सूर्यक्षं गोलांगूलाद्भयं भवेत् ॥ ७ ॥ कर्कांशगौ तु
सिंहे तु ह्यग्निदग्धाद्गृहान्मृतिः ॥ एवं भ्रात्रादिभावानां तत्तद्भुक्तौ
फलं वदेत् ॥ ८ ॥ देहाधिपौ मृत्युपतिश्च युक्तश्चापांशगौ कार्मु-
करांशगौ चेत् ॥ दाये तयोर्वाजिकृतं च मृत्युं वदंति तत्काल-
विदो महान्तः ॥ ९ ॥ चापेमृगांशगौ तौ चेत्सारंगाद्भयमादिशेत् ॥
हये कुंभांशगौ तौ चेद्गोमायाद्भयमादिशेत् ॥ १० ॥ हये मीनांश-
गौ तौ चेत्पाके नक्राद्भयं तयोः ॥ मेषांशगौ तौ चापे तु तयोर्दाये
चतुष्पदात् ॥ ११ ॥ हये वृषांशगौ तौ चेद्गोमायाद्भयमादिशेत्
॥ १२ ॥ युग्मांशगौ हयांगेषु वानराद्भयमादिशेत् ॥ कर्कांशगौ

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीसूर्यादिमानदशाफलव्यायः ४८ (३५९)

हयांगे तु चाखुना भयमेतयोः ॥ १३ ॥ सिंहांगे तु जङ्घ-
काद्भयमेतयोः ॥ कन्यांगे तु लांगूलान्मृतिरुच्यते ॥ १४ ॥
तुलांगे तु लोष्ठान्मरणमेतयोः ॥ अल्पांगे तु हयांगे तु
तयोः पाके सरीसृपात् ॥ एवं आत्रादिभावानां फलमाहुर्मनीषि-
णः ॥ १५ ॥ विलग्नयोनेर्धननायकश्च मृगे मृगांशे च गतेऽय-
युक्ते ॥ भुक्तोऽथ प्रीतिश्च भवेन्नराणां विवाहहेतुः प्रवदति संतः
॥ १६ ॥ कुभांगे तु मृगांगे च भल्लकाद्भयमेतयोः ॥ झषांगे तु
मृगांशे च सारंगाद्भयमेतयोः ॥ १७ ॥ युग्मांगे तु मृगांशे तु
हरिणान्मृतिरेतयोः ॥ कर्कांगे तु मृगास्ये तु तयोर्दाये मृतिर्ग-
जात् ॥ १८ ॥ कौर्पांगे तु मृगांशे तु नकुलान्मृतिरेतयोः ॥ चा-
पांगे तु मृगांशे तु मार्जारांश्च मृतिरेतयोः ॥ १९ ॥ एवं निश्चित्य
मतिमान्आत्रादीनां फलं वदेत् ॥ २० ॥

अथ सूर्यप्राणदशाफलम् ।

(सू०सू०) पौश्वल्यविषजा बाधा मोषणं विषमेक्षणम् ॥ सू-
र्यप्राणदशायां तु मरणं कृच्छ्रमादिशेत् ॥ २१ ॥ (सू०चं०) सुखं
भोजनसंपत्तिः संस्कारो नृपवैभवम् ॥ उदराविकृताभिश्च रवेः प्रा-
णगते विधौ ॥ २२ ॥ (सू०मं०) भूपोपद्रवमन्यार्थं द्रव्यनाशो म-
हद्भयम् ॥ महत्यपचयप्राप्ति रवेः प्राणगते कुजो ॥ २३ ॥ (सू०रा०)
अन्नोद्भवा महापीडा विषोत्पत्तिर्विषेणकः ॥ अर्थाग्निराजभिः क्लेशं
रवेः प्राणगते प्यहौ ॥ २४ ॥ (सू०वृ०) नानाविद्यार्थसंपत्तिः कार्य-
लाभो गतागतैः ॥ जीवप्राणश्रमेनाशो रवेः प्राणगते गुरौ ॥ २५ ॥
(सू०श०) बन्धनं प्राणनाशश्च चित्तोद्वेगस्तथैव च ॥ बहुबाधा
महाहानी रवेः प्राणगते शनौ ॥ २६ ॥ (सू०बु०) राजान्नभोग स-
त्तं राजलाञ्छनतत्पदम् ॥ आत्मा संतर्पयेदेवं रवेः प्राणगते बुधे

(३५६)

बृहत्पाराशरहोससारंशः ।

॥ २७ ॥ (सू०के०) अन्योन्यं कलहश्चैव वसुहानिः पराजयः ॥
गुरुस्त्रीबंधुहानिश्च सूर्यप्राणगते ध्वजे ॥ २८ ॥ (सू०शु०) राज-
पूजा धनाधिक्यं स्त्रीपुत्रादिभवं सुखम् ॥ अन्नपानादिभोगादि-
सूर्यप्राणगते भृगौ ॥ २९ ॥

अथ चंद्रप्राणदशाफलम् ।

(चं०चं०) योगाभ्यासं समाधिं च देशिकत्वं च पश्यति ॥
इति सर्वं समासेन चंद्रप्राणदशाफलम् ॥ ३० ॥ (चं०मं०) क्षयं
कुष्ठं बंधुनाशं रक्तस्त्रावान्महद्भयम् ॥ भूतावेशादि जायेत चंद्र-
प्राणगते कुजे ॥ ३१ ॥ (चं०रा०) सर्पभीतिर्विशेषेण भूतोपद्र-
ववान्सदा ॥ दृष्टिक्षोभो मतिभ्रंशश्चंद्रप्राणगतेप्यहौ ॥ ३२ ॥ (चं०
वृ०) धर्मवृद्धिः क्षमाप्राप्तिर्देवब्राह्मणपूजनम् ॥ सौभाग्यं प्रियदृ-
ष्टिश्च चंद्रप्राणगते गुरौ ॥ ३३ ॥ (चं०श०) सहसा देहपतनं
शत्रूपद्रववेदना ॥ अंधत्वं च धनप्राप्तिश्चंद्रप्राणगते शनौ ॥ ३४ ॥
(चं०बु०) चामरच्छत्रसंप्राप्ती राज्यलाभो नृपात्ततः ॥ समत्वं
सर्वभूतेषु चंद्रप्राणगते बुधे ॥ ३५ ॥ (चं०के०) शस्त्राग्निरिपुजा
पीडा विषाग्निः कुक्षिरोगता ॥ पुत्रदारावियोगश्च चंद्रप्राणगते
शिखी ॥ ३६ ॥ (चं०शु०) पुत्रमित्रकलत्रातिर्विदेशाच्च धनाग-
मः ॥ सुखसंपत्तिरर्थश्च चंद्रप्राणगते भृगौ ॥ ३७ ॥ (चं०सू०)
तान्त्रदोषप्रदोषी च प्राणहानिर्मनोविषमः ॥ देशत्यागी महाभी-
तिश्चंद्रप्राणगते रवौ ॥ ३८ ॥

अथ भौमप्राणदशाफलम् ।

(मं०मं०) शास्त्रे परजनाद्वृद्धः शास्त्रेण परकेन वा ॥ मृत्युना
मरणं याति भौमप्राणदशाफलम् ॥ ३९ ॥ (मं०रा०) विच्युतः
सुतदारादिबंधूपद्रवपीडितः ॥ प्राणत्यागी विषेणैव भौमप्राणग-

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीसूर्यादिप्राणदशाफलध्यायः ४८ (१५०)

तेष्वहो ॥ ४० ॥ (म०वृ०) देवाचर्चनपरः श्रीमान्मंत्रानुष्ठानत-
त्परः ॥ पुत्रपौत्रसुखावासिर्भौमप्राणगते गुरौ ॥ ४१ ॥ (म०श०)
अग्निबाधा भवेन्मृत्युरर्थनाशः पदच्युतिः ॥ बंधुभिर्बन्धुतावासिर्भौम-
प्राणगते शनौ ॥ ४२ ॥ (म०बु०) दिव्यांबरसमुत्पत्तिर्दिव्याभरण-
भूषितः ॥ दिव्यांगनायाः संप्राप्तिर्भौमप्राणगते बुधे ॥ ४३ ॥
(म०के०) पतनोत्पातपीडा च नेत्रक्षोभो महद्भयम् ॥ भुजंगा-
द्व्यहानिश्च भौमप्राणगते ध्वजे ॥ ४४ ॥ (म०शु०) वनवान्या-
दिसंपत्तिर्लोकपूजा सुखागमा ॥ नानाभोगैर्भवेद्रोगी भौमप्राण-
गते भृगौ ॥ ४५ ॥ (म०सू०) ज्वरोन्मादः क्षयार्थश्च राजविस्त्रेह-
संभवः ॥ दीर्घरोगी दरिद्रः स्याद्भौमप्राणगते रवौ ॥ ४६ ॥ (म०
च०) भोजनादिसुखप्रीतिर्वस्त्राभरणवाञ्छितम् ॥ शीतोष्णव्या-
धिपीडा च भौमप्राणगते विधौ ॥ ४७ ॥

अथ राहोः प्राणदशाफलमाह ।

(रा०रा०) अन्नाशने विरक्तश्च विषभीतिस्तथैव च ॥ साह-
साद्धननाशश्च राहोः प्राणदशाफलम् ॥ ४८ ॥ (रा०वृ०) अंग-
सौख्यं विनिर्भीतिर्वाहनादेश्च संगता ॥ नीचैः कलहः संप्राप्ती
राहोः प्राणगते गुरौ ॥ ४९ ॥ (रा०श०) गृहदाहशरीरे च नीचै-
रपहतं धनम् ॥ रोगबंधनसंप्राप्ती राहोः प्राणगते शनौ ॥ ५० ॥
(रा०बु०) गुरूपदेशविभवो गुरुसत्कारवर्धनम् ॥ गुणवाञ्छील-
वांश्चापि राहोः प्राणगते बुधे ॥ ५१ ॥ (रा०के०) स्त्रीपुत्रादि-
विरोधश्च गृहान्निष्क्रमणादपि ॥ साहसात्कार्यहानिश्च राहोः
प्राणगते ध्वजे ॥ ५२ ॥ (रा०शु०) छत्रवाहनसंपत्तिः सर्वाभ-
यफलसंचयः ॥ शिवाचैनगृहारंभी राहोः प्राणगते भृगौ ॥ ५३ ॥
(रा०सू०) अर्शादिरोगभीतिश्च राज्योपद्रवसंभवः ॥ चतुष्पदा-

(३५८)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

दिहानिश्च राहोः प्राणगते रवौ ॥ ५४ ॥ (रा०च०) सौमनस्यं
च सद्बुद्धिः सत्कारो गुरुदर्शनम् ॥ पापभोतिर्मनःसौख्यं राहोः
प्राणगते विधौ ॥ ५५ ॥ (रा०मं०) चंडालाग्निवशाद्भीतिः स्वप-
दच्युतिरापदः ॥ मलिनश्चादिवृत्तिश्च राहोः प्राणगते कुजे ॥ ५६ ॥

अथ गुरोः प्राणदशाफलम् ।

(वृ०वृ०) शोकनाशो धनाधिक्यमग्निहोत्रं शिवार्चनम् ॥
वाहनं छत्रसंयुक्तं जीवप्राणदशाफलम् ॥ ५७ ॥ (वृ०श०) व्रत-
हा सूर्यवर्त्तिश्च विदेशे वसुनाशनम् ॥ न रोधो धननाशश्च गुरोः
प्राणगते शनौ ॥ ५८ ॥ (वृ०के०) ज्ञानं विभवपांडित्यं शास्त्रः
श्रोता शिवार्चनम् ॥ अग्निहोत्रं गुरोर्भक्तिर्गुरोः प्राणगते ध्वजे
॥ ५९ ॥ (वृ०शु०) रोगान्मुक्तिः सुखं भोगं धनधान्यसमागमम् ॥
पुत्रदारादिकं सौख्यं गुरोः प्राणगते भृगौ ॥ ६० ॥ (वृ०सू०) वा-
तपित्तप्रकोपं च श्लेष्माद्रेकस्तु दारुणः ॥ रसव्याधिकृतं शूलं
गुरोः प्राणगते रवौ ॥ ६१ ॥ (वृ०च०) छत्रचामरसंयुक्तं
वैभवं पुत्रसंपदः ॥ नेत्रकुक्षिगता पीडा गुरोः प्राणगते विधौ
॥ ६२ ॥ (वृ०मं०) स्त्रीजनाच्च विषोत्पत्तिर्बन्धनं चातिनिग्रहम् ॥
देशांतरगमं भ्रातिर्गुरोः प्राणगते कुजे ॥ ६३ ॥ (वृ० रा) व्या-
धिभिः परिभूतः स्याच्चौरैरपहृतं महत् ॥ सर्पवृश्चिदष्टत्वं गुरोः
प्राणगतेप्यहौ ॥ ६४ ॥

अथ शनिप्राणदशाफलम् ।

(श०श०) ज्वरेण ज्वलिता कांतिः कुष्ठरोगोदरादिरुक् ॥
जलाम्बुतमृत्युः स्यान्मंदप्राणदशाफलम् ॥ ६५ ॥ (श०बु०)
धनं धान्यं च मांगल्यं व्यवहाराभिपूजनम् ॥ देवब्राह्मणभक्तिश्च
शनेः प्राणगते बुधे ॥ ६६ ॥ (श०के०) मृत्युवेदनदुःखं च

पूर्वखण्डे विंशोत्तरीमूर्यादिप्राणदशाफलाध्यायः ४८ (३५९)

भूतोपद्रवसंभवः ॥ परदाराभिभूतत्वं शनेः प्राणगते ध्वजे ॥ ६७ ॥
 (श०शु०) पुत्रार्थविभवैः सौख्यं क्षितिमानादिना सुखम् ॥ अ-
 ग्निहोत्रं विवाहश्च शनेः प्राणगते भृगौ ॥ ६८ ॥ (श०मृ०) अ-
 क्षिपीडा शिरोव्याधिः सर्पशत्रुभयं भवेत् ॥ अर्थहानिमहाङ्कशः
 शनेः प्राणगते रवौ ॥ ६९ ॥ (श०चं०) आरोग्यं पुत्रलाभश्च
 शांतिपौष्टिकवर्धनम् ॥ देवब्राह्मणभक्तिश्च शनेः प्राणगते विद्यौ
 ॥ ७० ॥ (श०मं०) गुल्मरोगः शत्रुभर्तिर्मृगया प्राणनाशन-
 म् ॥ सर्पाग्निशत्रुतो भीतिः शनेः प्राणगते कुजे ॥ ७१ ॥ (श०
 रा०) देशत्यागो नृपाद्रातिमोहनं विषभक्षणम् ॥ वातपितृकृता
 पीडा शनेः प्राणगतेप्यहौ ॥ ७२ ॥ (श० वृ०) सेनापत्यं भू-
 मिलाम् संगमं स्वजनैः सह ॥ गौरवं नृपसन्मानं शनेः प्राणग-
 ते गुरौ ॥ ७३ ॥

अथ बुधप्राणदशाफलमाह ।

(बु०बु०) आरोग्यं सुखसंपत्तिर्धर्मकर्मादिसाधनम् ॥ समत्वं सर्वं
 भूतेषु बुधप्राणदशाफलम् ॥ ७४ ॥ (बु० के०) दहनं चौरविद्धांगपर-
 मान्नं विषोद्भवैः ॥ देहातः करणे नाशं बुधप्राणगते ध्वजे ॥ ७५ ॥
 (बु० शु०) प्रभुत्वं धनसंपत्तिः कीर्तिर्धर्मशिवाचनम् ॥ पुत्रदा-
 रादिकं सौख्यं बुधप्राणगते भृगौ ॥ ७६ ॥ (बु० मृ०) अंतर्दाहो
 ज्वरोन्मादो बांधवानां रतिः स्त्रिया ॥ पापनिस्तेयसंपत्तिर्बुधप्राण-
 गते रवौ ॥ ७७ ॥ (बु०चं०) स्त्रीलाभश्चार्थसंपत्तिः कन्याला-
 भो धनागमः ॥ लभते सर्वतः सौख्यं बुधप्राणगते विद्यौ ॥ ७८ ॥
 (बु०मं०) पतितः कुक्षिरोगी च दंतनेत्रादिजा व्यथा ॥ अर्शो-
 सि प्राणसंदेहो बुधप्राणगते कुजे ॥ ७९ ॥ (बु०रा०) बस्त्राभर-
 णसंपत्तिर्वियोगो विप्रवैरिता ॥ सन्निपातोद्भवं दुःखं बुधप्राणग-

(३६०)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

तेष्यहौ ॥ ८० ॥ (बु० गु०) गुरुत्वं धनसंपत्तिर्विद्या सद्गुणसं-
ग्रहम् ॥ व्यवसायेन सल्लाभो बुधप्राणगते गुरौ ॥ ८१ ॥ (बु०
श०) चौर्येण निधनप्राप्तिर्विधनत्वं दरिद्रता ॥ याचकत्वं विशेषे-
ण बुधप्राणगते शनौ ॥ ८२ ॥

अथ केतोः प्राणदशाफलम् ।

(के०के०) अश्वपातेन घातं च पादस्वबलमेव च ॥ निर्वि-
चारवद्योत्पत्तिः केतोः प्राणदशाफलम् ॥ ८३ ॥ (के०शु०) क्षे-
त्रलाभो वैरिनाशो हयलाभो मनःसुखम् ॥ पशुक्षेत्रधनातिश्च
केतोः प्राणगते भृगौ ॥ ८४ ॥ (के० सू०) स्तेयाग्निरिपुत्रासा-
दिघातश्चैवांबरोधयुक् ॥ प्राणांतकरणं कृच्छ्रं केतोः प्राणगते रवौ
॥ ८५ ॥ (के० चं०) देवद्विजगुरोः पूजा दीर्घयात्रा धनं सुखम् ॥
कंठाश्रिते नेत्ररोगी केतोः प्राणगते विधौ ॥ ८६ ॥ (के० मं०)
तांब्ररोगो नसाट्टद्धिर्विभ्रमः सन्निपातजः ॥ स्वबंधुजनविद्वेषः
केतोः प्राणगते कुजे ॥ ८७ ॥ (के० बृ०) शस्त्रव्रणेर्महारांगैर्ह-
त्पीडादिसमुद्रवः ॥ सुतदारवियोगं च केतोः प्राणगते गुरौ ॥
॥ ८८ ॥ (के० श०) मतिविभ्रमतीक्ष्णश्च क्रूरकर्मरतः सदा ॥
व्यसनाद्व्यनं दुःखं केतोः प्राणगते शनौ ॥ ८९ ॥ (के० बु०)
कुसुमं शयनं भूषालेपनं भोजनादिकम् ॥ सौख्यं सर्वांगभोग्यं
च केतोः प्राणगते बुधे ॥ ९० ॥

अथ शुक्रप्राणदशाफलम् ।

(शु० शु०) ज्ञानमीश्वरभक्तिश्च तोषकर्म रसायनम् ॥ पुत्रपौत्र-
समृद्धिश्च शुक्रप्राणगते फलम् ॥ ९१ ॥ (शु०सू०) लोकप्रकाश-
कीर्तिश्च मुनिसौख्यविवर्जितः ॥ उष्णादिरोगजं दुःखं शुक्रप्राण-
गते रवौ ॥ ९२ ॥ (शु० चं०) देवार्चने कर्मरतिर्मित्रतोषणत-

त्परः ॥ धनसौभाग्यसंपत्तिः शुक्रप्राणगते विधौ ॥ ९३ ॥ (शु०
मं०) ज्वरो मसूरिकास्फोटकंदृचिपिटकादिका ॥ देवब्राह्मणपूजा
च शुक्रप्राणगते कुजे ॥ ९४ ॥ (शु०रा०) नित्यं शत्रुकृता पी-
डा नेत्रकुक्षिरुजादयः ॥ विरोधः मुहदा पीडा शुक्रप्राणगतेप्य-
हौ ॥ ९५ ॥ (शु०वृ०) आयुरारोग्यमंश्वर्यं पुत्रस्त्रीधनवैभवम् ॥
छत्रवाहनसंप्राप्तिः शुक्रप्राणगते गुरौ ॥ ९६ ॥ (शु०श०) गजो-
पद्रवजा भीतिः सुखहानिर्महारुजः ॥ नीचैः सह विषादं च शुक्र-
प्राणगते शनौ ॥ ९७ ॥ (शु०बु०) संतोषं राजसन्मानं नानादिग्भू-
मिसपदः ॥ नित्यमुत्साहवृद्धिः स्याच्छुक्रप्राणगते बुधे ॥ ९८ ॥ (शु०
के०) जीवितात्मयशोहानिर्धनधान्यपरिच्छदः ॥ त्यागभोगध-
नानिस्युः शुक्रप्राणगते ध्वजे ॥ ९९ ॥ इति श्रीबृहत्पागशरहोरा
पूर्वखंडसारांशे सूर्यादिप्राणदशाफलकथनं नामाष्टचत्वारिंशोऽ-
ध्यायः ॥ ४८ ॥

अथ कालचक्रदशाप्रकरणमाह ।

वंदेऽहं गोपिकानाथं भारतीं गणनायकम् ॥ पार्वत्यै कथितं
पूर्वं कालचक्रं पिनाकिना ॥ १ ॥ तच्चक्रसारमुद्धृत्य लघुमार्गेण
कथ्यते ॥ शुभाशुभं मनुष्याणां भूतं भव्यं च भावितम् ॥ २ ॥
भूतैः ५ कविंश २१ गिरयो ७ नवदिक् १० षोडशा १६ व्वयः
४ ॥ सूर्यादीनां क्रमाद्वायूराशीनां स्वामिनो वशात् ॥ ३ ॥ नरस्य
जन्मकाले वा प्रश्नकाले यदंशकः ॥ तदादिनवपर्यन्तमायुषं
परिचक्षते ॥ ४ ॥ अश्विन्यदितिहस्तर्क्षमूलप्रोष्ठपदाभिधाः ॥
अंशकाद्रणयेन्मेषात्प्रादक्षिण्यक्रमेण तु ॥ ५ ॥ प्राजापत्यमघेन्द्रा-
ग्निश्रवणं च यथाक्रमम् ॥ अप्रदक्षिणाधिष्ण्यानि भवन्त्येतानि पा-
र्वति ॥ ६ ॥ अश्विन्यादित्रयं चैव सव्य मार्गं व्यवस्थितम् ॥ रोहिण्या-

(३६२)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

दित्रयं चैव अपसव्ये व्यवस्थितम् ॥७॥ एवमृक्षं चतुर्भागं कृत्वा
चक्रे समुद्धरत् ॥ अंशावसाने जातस्य आयुर्दायोऽस्य कस्य चित्
॥८॥ संपूर्णायुर्भवेदादावधमांशस्य मध्यमम् ॥ अपमृत्युसमं कष्टं
अंशांते चापरे जगुः ॥ ९ ॥ ज्ञात्वेवं स्फुटसिद्धांतो राश्यंशं गण-
येद्बुधः ॥ अनुपातेन वक्ष्यामि तदुपायमतः परम् ॥ १० ॥ गतता-
रा त्रिभिर्भक्ता शेषं चत्वारिसंगुणम् ॥ वर्तमानं पदेनाढ्यं राशी-
नामंशको भवेत् ॥ ११ ॥ ये च जीवांशके जाता गतनाडिविनां
शकाः ॥ स्वस्वदशावर्षसंख्यापंचभूमि १५ विभाजिताः ॥ १२ ॥
एवं महादशा ज्ञेयाः सूर्यादीनां यथाक्रमम् ॥ गणयेज्जीवपर्यन्त-
मायुष्यं परिचिंतयेत् ॥ १३ ॥

सव्यं मेषादि अपसव्यं वृश्चिकादि अंशं ज्ञातव्यम् ।

ये जीवा अंशके जाता गतनाडीपलेन तु ॥ तदंशोनहताब्द-
स्तु पंचभूमिविभाजिताः ॥ १४ ॥ एवं महादशारंभो भवेदंशाद्य-
थाक्रमात् ॥ गणयेन्नवपर्यंतं आयुष्यं तत्प्रकीर्तितम् ॥ १५ ॥ सू-
र्यादीनां क्रमादेतद्वशाः सर्वदशासु च ॥ १६ ॥ मेषगोयमकुली-
रराशिषु स्वांशकेषु परमायुरुच्यते ॥ ज्ञानकं १०० मद ८५ गज-
८३ स्तद ८६ भ्रमात्तत्रिकाणभवनेषु तद्ववेत् ॥ १७ ॥ द्वादशारं
ल्लिखेच्चक्रं तिर्यग्धूर्ध्वसमानकम् ॥ गृहा द्वादश जायंते सव्यचक्रे
यथाक्रमम् ॥ १८ ॥ द्वितीयादिषु कोष्ठेषु राशीन्मेषादिकौल्लिखेत्
॥ एवं द्वादशराश्याख्यकालचक्रमुदीरितम् ॥ १९ ॥ विश्वर्क्षपूर्वा-
भाद्रं च रेवती सव्यतारकः ॥ एतद्वशोऽहुपादीनामश्विन्यादौ च
वीक्षयेत् ॥ विशदस्तत्प्रकारस्तु कथ्यते शृणु पार्वति ॥ २० ॥ दे-
हज्जीवा मेषचापो दस्त्राद्यचरणस्य च ॥ मेषादिचापपर्यंतं राशिपा-

श्व दशाधिपाः ॥ २१ ॥ देहजीवौ नक्रयुग्मौ दिगीशार्कशृभृधराः
 ॥ षड्वेदशरलोकाश्च राशिपाश्च दशाधिपाः ॥ २२ ॥ दस्मादिद-
 शताराणां तृतीयचरणेषु च ॥ गौर्देहो मिथुनं जीवां द्विकार्कशद-
 शांशकाः ॥ २३ ॥ अक्षिरामाख्यनाथास्ते दशाधिपतयः क्रमा-
 त् ॥ अश्विन्यादिदशोडूनां चतुर्थचरणेषु च ॥ २४ ॥ कर्कमीनौ
 देहजीवौ कर्कादिनवभेश्वराः ॥ दशाधिपा नव ज्ञेयाः शृणु पार्व-
 ति निश्चितम् ॥ २५ ॥ याम्येज्यचित्रतोयक्षा उत्तराभाद्रतारकाः
 ॥ एतत्पंचोडुपादीनां भरण्यादौ च वीक्षयेत् ॥ २६ ॥ याम्यप्र-
 थमपादस्य देहजीवावलीङ्गषः ॥ नागागर्तुपयोर्धीषु रामाक्षीद्वर्क-
 भेश्वराः ॥ २७ ॥ याम्यद्वितीयपादस्य देहजीवौ घटांगने ॥ रु-
 द्रदिङ्गनंदचंद्राक्षिरामावधीषु रसेश्वराः ॥ २८ ॥ याम्यतृतीयपा-
 दस्य देहजीवौ तुलांगने ॥ सप्ताष्टांकदिगीशार्कगजादिरसराशि-
 पाः ॥ २९ ॥ देहजीवौ कर्कचापौ चतुर्थचरणे स्मृतौ ॥ वेदबाणा-
 ग्निनेत्रेन्द्रसूर्येशदशनंदपाः ॥ ३० ॥ सव्यमेव विजानीयादपसव्यं
 तु कथ्यते ॥ द्वादशारं लिखेच्चक्रं तिर्यगूर्ध्वसमानकम् ॥ ३१ ॥ द्वि-
 तीयादिषु कोष्ठेषु वृश्चिकाद्वचस्तमालिखेत् ॥ प्राजापत्ये मघेंद्रा-
 ग्निश्रवणं च चतुष्टयम् ॥ ३२ ॥ धातुवद्दीक्षयेद्देहजीवौ कर्कध-
 नुर्धरौ ॥ नवदिगुद्रसूर्येन्दुनेत्राग्निष्वब्धिराशिपाः ॥ ३३ ॥ धातु-
 द्वितीयचरणे तुलास्त्रीदेहजीवकौ ॥ षष्ठसप्ताष्टार्करुद्रा दिङ्गनवा
 गिरिराशिपाः ॥ ३४ ॥ धातुतृतीयचरणे (देह) जीवौ कुंभां-
 गनाधिपौ ॥ षड्बाणाब्धिगुणाक्षीन्दुनंददिगुद्रराशिपाः ॥ ३५ ॥
 रोहिण्यंतपदे देहजीवावलिङ्गषौ स्मृतौ ॥ सूर्येन्दुद्विगुणेष्वब्धित-
 केशौलष्टराशिपाः ॥ ३६ ॥ चांद्ररौद्रभगार्यम्णमित्रेन्द्रवसुदारुण-
 म् ॥ एतत्ताराष्टकं चैव विज्ञेयं चांद्रवक्रमात् ॥ ३७ ॥ देहजीवौ

(३६४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

कर्किमिनौ मृगाद्यचरणस्य च ॥ व्यस्तमीनादिकर्कान्तं राशिपा-
श्च दशाधिपाः ॥ ३८ ॥ गौर्देहो मिथुनं जीव इंदुभस्य द्वितीय-
के ॥ त्रिद्वयर्कादिगीशार्कचन्द्रर्क्षभवनाधिपाः ॥ ३९ ॥ देह-
जीवौ नक्रयुग्मौ मृगपादे तृतीयके ॥ त्रिबाणाब्धिरसागाष्टसूर्ये-
शदशराशिपाः ॥ ४० ॥ मेषचापौ देहजीवाविंदुभस्य चतुर्थके ॥
व्यस्तं चापादि मेषांतं राशिपाश्च दशाधिपाः ॥ ४१ ॥ एवं व्य-
स्ततरे ज्ञेयं देहजीवदशादिकम् ॥ स्पष्टं तवाग्रे कथितं पार्वति
प्राणवल्लभे ॥ ४२ ॥

अथ कालचक्रदशानयनोदाहरणमाह ।

स्पष्टचंद्रः १।८।१५।७ अस्य कलापिंडं कृत्वा २२९५।७ अष्टशतेन ८००
भक्तेर्लब्धं गतनक्षत्रं २ व्यर्थं शेषं ६।९।५।७ षष्टिं जातं ४१७०७ अष्टशतैः
८०० भक्तेर्लब्धं एता नक्षत्रघटिकाः ५२ शेषं १०७ षष्टिं जातं ६४२०
अष्टशतेन भक्तेर्लब्धं ८ पलानि एवं कृत्तिकानक्षत्रे भुक्तघटीपलानि ५२८
शेषं २० व्यर्थं नक्षत्रभुक्तघटिकात्पंचदशघटिकादधिकं अत एव पंचदशभक्ते-
र्लब्धं ३ व्यर्थं शेषं ७।८ कृत्तिकानक्षत्रे चतुर्थचरणे देहाधिपतिश्चंद्रः जीवा-
धिपतिर्युहः मीनांशदशाआगताब्दानि ८६ शेषं ७।८ षष्टिं ४२८ पुनः
दशाआगताब्दानि ८६ गुणनीयं जातं ३६८०८ यदकेषु नवशतेन ९००
भक्तेर्लब्धं ४० वर्षाणि शेषं ८०८ द्वादशशतं जातं ९६९६ नवशतेन भक्तेर्ल-
ब्धं १० मासशेषं ६९६ त्रिंशदं जातं २०८८० नवशतेन भक्तेर्लब्धं दिनानि
२३ शेषं १८० षष्टिं १०८०० नवशतेन भक्तेर्लब्धं घटी १२ शेषं पूर्णं ०
एवं मीनांशदशापूर्वजन्मभुक्तवर्षादि ४०।१०।२३।१२।० एषां स्वदशाब्देषु
८६ ऊनं इह जन्मनि भोग्यवर्षादि ४५।१६।४०।० स्युः एवं सर्वत्र ज्ञेयम् ॥
मीनांशदशांतर्गतश्रुममध्ये जन्म १०।१।६।४८।०

कालचक्रदशाफलकयनाध्यायः ४९

(५५)

अथ कालचक्र मेषांशदशावर्षाणि १०० तन्मध्ये भीमांतर्वर्षाणि

७ तस्यैषोपदशा-यक्रमः

क्रमांक	मं. १	सु. २	सु. ३	सं. ४	सं. ५	सु. ६	सु. ७	मं. ८	सं. ९	योगः
२	५	१	७	५	४	७	१	७	७	७
२५	२५	१३	१५	११	१६	१६	१३	२६	१३	०
१२	२४	१२	४८	१३	०	४८	१२	२४	०	०
०					०				०	०

अथ कालचक्रमेवांशद्वयावर्षाणि १०० तन्मध्ये भृगोरन्तर्वर्षाणि ६ तस्योपदेशात्कम्

[illegible]

अथकालचक्रमेषांशदशावर्षाणि५०० तन्मध्येबुधांतर्षर्षाणि३ नव्यापदशाचक्रव

क्रमांक	पु. ३	वे. ४	सि. ५	का. ६	कुं. ७	मं. ८	गु. ९	मै. १०	जु. ११	योग
० ० २६	० ० २३	० ० २६	० ० २५	० ० २३	० ० २६	० ० २६	० ० २०	० ० २६	० ० २६	० ० ० ०

अथकालचक्रमेषांशदशावर्षाणि५००तन्मध्येचंद्रांतरवर्षाणि२१तस्योपदशाचक्रम्-

क्रमांक	सं ४	सं ५	सं ६	सं ७	सं ८	सं ९	सं १०	सं ११	सं १२
० २ १५ ३६ ०	४ २७ २६ ०	१ १८ ० ०	१ २० २४ ०	३ १ ३५ ०	१ ११ १२ ०	२ ५ ५ ०	५ ११ १३ ०	३ ५ २५ ०	१ १० २६ ०

अथकालचक्रमेषां शतशायर्षाणि १०० तन्मध्ये रव्यंतर्षाणि ५ तस्योपशायर्षाणि ५

[illegible]

(३६८)

रहत्याराशरीरा सारांशः

अथकालचक्रमेषांशदशावर्षाणि १०० तन्मध्ये बुधांतरवर्ष ९ तस्योपदशाचक्रम्.										
क्रमांकः	बु. ६	बु. ७	मं. ८	रु. ९	मं. १	बु. २	रु. ३	मं. ४	बु. ५	योगः
०	०	१	७	१०	७	१	०	१	५	९
१	१	५	१५	२४	१५	८	२	१०	१२	०
२	२	८	२४	४०	२४	१६	३	२०	२४	०
३	३	११	३५	५५	३५	२९	४	२९	३६	०
४	४	१४	४६	७०	४६	४०	५	३९	४८	०
५	५	१७	५७	८५	५७	५१	६	४८	६०	०
६	६	२०	६८	१००	६८	६२	७	५७	७२	०
७	७	२३	७९	११५	७९	७३	८	६६	८४	०
८	८	२६	९०	१३०	९०	८४	९	७५	९६	०
९	९	२९	१०१	१४५	१०१	९५	१०	८४	१०८	०
१०	१०	३२	११२	१६०	११२	१०६	११	९३	१२०	०
११	११	३५	१२३	१७५	१२३	११७	१२	१०२	१३२	०
१२	१२	३८	१३४	१९०	१३४	१२८	१३	१११	१४४	०
१३	१३	४१	१४५	२०५	१४५	१३९	१४	१२०	१५६	०
१४	१४	४४	१५६	२२०	१५६	१५०	१५	१२९	१६८	०
१५	१५	४७	१६७	२३५	१६७	१६१	१६	१३८	१८०	०
१६	१६	५०	१७८	२५०	१७८	१७२	१७	१४७	१९२	०
१७	१७	५३	१८९	२६५	१८९	१८३	१८	१५६	२०४	०
१८	१८	५६	२००	२८०	२००	१९४	१९	१६५	२१६	०
१९	१९	५९	२११	२९५	२११	२०५	२०	१७४	२२८	०
२०	२०	६२	२२२	३१०	२२२	२१६	२१	१८३	२४०	०
२१	२१	६५	२३३	३२५	२३३	२२७	२२	१९२	२५२	०
२२	२२	६८	२४४	३४०	२४४	२३८	२३	२०१	२६४	०
२३	२३	७१	२५५	३५५	२५५	२४९	२४	२१०	२७६	०
२४	२४	७४	२६६	३७०	२६६	२६०	२५	२१९	२८८	०
२५	२५	७७	२७७	३८५	२७७	२७१	२६	२२८	३००	०
२६	२६	८०	२८८	४००	२८८	२८२	२७	२३७	३१२	०
२७	२७	८३	२९९	४१५	२९९	२९३	२८	२४६	३२४	०
२८	२८	८६	३१०	४३०	३१०	३०४	२९	२५५	३३६	०
२९	२९	८९	३२१	४४५	३२१	३१५	३०	२६४	३४८	०
३०	३०	९२	३३२	४६०	३३२	३२६	३१	२७३	३६०	०
३१	३१	९५	३४३	४७५	३४३	३३७	३२	२८२	३७२	०
३२	३२	९८	३५४	४९०	३५४	३४८	३३	२९१	३८४	०
३३	३३	१०१	३६५	५०५	३६५	३५९	३४	३००	३९६	०
३४	३४	१०४	३७६	५२०	३७६	३७०	३५	३०९	४०८	०
३५	३५	१०७	३८७	५३५	३८७	३८१	३६	३१८	४२०	०
३६	३६	११०	३९८	५५०	३९८	३९२	३७	३२७	४३२	०
३७	३७	११३	४०९	५६५	४०९	४०३	३८	३३६	४४४	०
३८	३८	११६	४२०	५८०	४२०	४१४	३९	३४५	४५६	०
३९	३९	११९	४३१	५९५	४३१	४२५	४०	३५४	४६८	०
४०	४०	१२२	४४२	६१०	४४२	४३६	४१	३६३	४८०	०
४१	४१	१२५	४५३	६२५	४५३	४४७	४२	३७२	४९२	०
४२	४२	१२८	४६४	६४०	४६४	४५८	४३	३८१	५०४	०
४३	४३	१३१	४७५	६५५	४७५	४६९	४४	३९०	५१६	०
४४	४४	१३४	४८६	६७०	४८६	४८०	४५	३९९	५२८	०
४५	४५	१३७	४९७	६८५	४९७	४९१	४६	४०८	५४०	०
४६	४६	१४०	५०८	७००	५०८	५०२	४७	४१७	५५२	०
४७	४७	१४३	५१९	७१५	५१९	५१३	४८	४२६	५६४	०
४८	४८	१४६	५३०	७३०	५३०	५२४	४९	४३५	५७६	०
४९	४९	१४९	५४१	७४५	५४१	५३५	५०	४४४	५८८	०
५०	५०	१५२	५५२	७६०	५५२	५४६	५१	४५३	६००	०
५१	५१	१५५	५६३	७७५	५६३	५५७	५२	४६२	६१२	०
५२	५२	१५८	५७४	७९०	५७४	५६८	५३	४७१	६२४	०
५३	५३	१६१	५८५	८०५	५८५	५७९	५४	४८०	६३६	०
५४	५४	१६४	५९६	८२०	५९६	५८०	५५	४८९	६४८	०
५५	५५	१६७	६०७	८३५	६०७	५९१	५६	४९८	६६०	०
५६	५६	१७०	६१८	८५०	६१८	६०२	५७	५०७	६७२	०
५७	५७	१७३	६२९	८६५	६२९	६१३	५८	५१६	६८४	०
५८	५८	१७६	६४०	८८०	६४०	६२४	५९	५२५	६९६	०
५९	५९	१७९	६५१	८९५	६५१	६३५	६०	५३४	७०८	०
६०	६०	१८२	६६२	९१०	६६२	६४६	६१	५४३	७२०	०
६१	६१	१८५	६७३	९२५	६७३	६५७	६२	५५२	७३२	०
६२	६२	१८८	६८४	९४०	६८४	६६८	६३	५६१	७४४	०
६३	६३	१९१	६९५	९५५	६९५	६७९	६४	५७०	७५६	०
६४	६४	१९४	७०६	९७०	७०६	६९०	६५	५७९	७६८	०
६५	६५	१९७	७१७	९८५	७१७	७०१	६६	५८८	७८०	०
६६	६६	२००	७२८	१०००	७२८	७१२	६७	५९७	७९२	०
६७	६७	२०३	७३९	१०१५	७३९	७२३	६८	६०६	८०४	०
६८	६८	२०६	७५०	१०३०	७५०	७३४	६९	६१५	८१६	०
६९	६९	२०९	७६१	१०४५	७६१	७४५	७०	६२४	८२८	०
७०	७०	२१२	७७२	१०६०	७७२	७५६	७१	६३३	८४०	०
७१	७१	२१५	७८३	१०७५	७८३	७६७	७२	६४२	८५२	०
७२	७२	२१८	७९४	१०९०	७९४	७७८	७३	६५१	८६४	०
७३	७३	२२१	८०५	११०५	८०५	७८९	७४	६६०	८७६	०
७४	७४	२२४	८१६	११२०	८१६	८००	७५	६६९	८८८	०
७५	७५	२२७	८२७	११३५	८२७	८११	७६	६७८	९००	०
७६	७६	२३०	८३८	११५०	८३८	८२२	७७	६८७	९१२	०
७७	७७	२३३	८४९	११६५	८४९	८३३	७८	६९६	९२४	०
७८	७८	२३६	८६०	११८०	८६०	८४४	७९	७०५	९३६	०
७९	७९	२३९	८७१	११९५	८७१	८५५	८०	७१४	९४८	०
८०	८०	२४२	८८२	१२१०	८८२	८६६	८१	७२३	९६०	०
८१	८१	२४५	८९३	१२२५	८९३	८७७	८२	७३२	९७२	०
८२	८२	२४८	९०४	१२४०	९०४	८८८	८३	७४१	९८४	०
८३	८३	२५१	९१५	१२५५	९१५	८९९	८४	७५०	९९६	०
८४	८४	२५४	९२६	१२७०	९२६	९१०	८५	७५९	१००८	०
८५	८५	२५७	९३७	१२८५	९३७	९२१	८६	७६८	१०२०	०
८६	८६	२६०	९४८	१३००	९४८	९३२	८७	७७७	१०३२	०
८७	८७	२६३	९५९	१३१५	९५९	९४३	८८	७८६	१०४४	०
८८	८८	२६६	९७०	१३३०	९७०	९५४	८९	७९५	१०५६	०
८९	८९	२६९	९८१	१३४५	९८१	९६५	९०	८०४	१०६८	०
९०	९०	२७२	९९२	१३६०	९९२	९७६	९१	८१३	१०८०	०
९१	९१	२७५	१००३	१३७५	१००३	९८७	९२	८२२	१०९२	०
९२	९२	२७८	१०१४	१३९०	१०१४	९९८	९३	८३१	११०४	०
९३	९३	२८१	१०२५	१४०५	१०२५	१००९	९४	८४०	१११६	०
९४	९४	२८४	१०३६	१४२०	१०३६	१०२०	९५	८४९	११२८	०
९५	९५	२८७	१०४७	१४३५	१०४७	१०३१	९६	८५८	११४०	०
९६	९६	२९०	१०५८	१४५०	१०५८	१०४२	९७	८६७	११५२	०
९७	९७	२९३	१०६९	१४६५	१०६९	१०५३	९८	८७६	११६४	०
९८	९८	२९६	१०८०	१४८०	१०८०	१०६४	९९	८८५	११७६	०
९९	९९	२९९	१०९१	१४९५	१०९१	१०७५	१००	८९४	११८८	०
१००	१००	३०२	११०२	१५१०	११०२	१०८६	१०१	९०३	१२००	०

कालचक्रदशाफलकधनाध्यायः ४९. (३६९)

अथकालचक्रदशाभांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येभृगोरंतर्षर्ष १० तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	८१२	मं ८	सु ७	बु ६	मे ५	सू ५	बु ३	श १०	श ११	योगा
१	१	०	१	१	२	७	१	०	०	१०
१२	२	९	१०	०	५	७	०	०	०	०
२१	३	२६	१७	२१	११	१	२१	११	१०	०
३०	३१	२८	२८	१०	२४	४५	१०	२४	२४	०
३५	४६	१४	४९	३५	४२	५३	३५	४३	४३	०
अथकालचक्रदशाभांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येभीमोदशावर्ष ७ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	मं ८	सु ७	बु ६	मे ५	सू ५	बु ३	श १०	श ११	८१२	योगा
०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०
१	६	३	८	८	४	८	३	३	०	०
२०	२७	२४	२६	२३	२८	१६	२८	२८	२८	०
२९	३१	३१	४९	३५	१४	४९	३५	३५	३८	०
३४	४६	११	२५	१७	७	२५	१८	१८	१४	०
अथकालचक्रदशाभांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येभृगोरंतर्षर्ष १६ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	सु ७	बु ६	मे ५	सू ५	बु ३	श १०	श ११	८१२	मं ८	योगा
०	३	१	३	०	१	०	०	१	१	१६
१	३	०	११	११	०	०	०	१०	३	०
१७	४	११	११	०	१	१	१	१७	२४	०
२६	१४	१३	८	५२	५२	३	३	३८	२१	०
३५	७	३२	२५	२५	५६	३२	३२	४९	११	०
अथकालचक्रदशाभांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येबुधोतर्षर्ष ९ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	बु ६	मे ५	सू ५	बु ३	श १०	श ११	८१२	मं ८	सु ७	योगा
०	११	२	०	११	०	०	१	०	१	०
१	१३	६	११	१३	२	२	२१	२६	४९	०
१७	३३	२०	१०	३	२८	२८	१०	४१	५२	०
२६	३२	३५	३	३२	१४	१४	३५	२५	५६	०
अथकालचक्रदशाभांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येचंद्रोतर्षर्ष २१ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	मे ५	सू ५	बु ३	श १०	श ११	८१२	मं ८	सु ७	बु ६	योगा
०	५	१	०	०	०	३	१	३	३	२१
१	७	२४	२	११	११	५	८	११	२	०
२०	२४	२०	११	११	२५	११	२२	१३	२०	०
२९	४५	४३	२८	४५	४५	२४	३५	३	२८	०
३४	५३	१४	१३	५३	५३	४३	१७	३३	१४	०
अथकालचक्रदशाभांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येश्वरोतर्षर्ष ५ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	सू ५	बु ३	श १०	श ११	८१२	मं ८	सु ७	बु ६	मे ५	योगा
०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	५
१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२१	१५	२४	२४	२४	१५	१५	१५	१५	२४	०
३०	५३	४३	४३	४३	५३	५३	५३	५३	४३	०
३५	५६	१८	२१	२१	५६	५६	५६	५६	२१	०

(१७०)

ग्रहत्याराशरहोरासारांशः

अथकालचक्रदशभौवादशावर्षाणि ८५ तन्मध्ये बुधांतर्वर्ष ९ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	सु. २	श. १०	श. ११	सु. १२	मं. ८	सु. ७	सु. ६	मं. ४	श. ५	योगाः
१	०	०	०	१	०	१	०	२	०	१
६	११	५	५	०	०	११	०	२	६	०
१७	१३	२०	२	२१	२६	१०	१३	२०	१०	०
२८	३	२८	२८	१०	४२	५३	३३	२८	३५	०
३९	३२	१४	१४	३५	२५	५६	३३	१४	१८	०
अथकालचक्रमिथुनांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये भूरोरंतर्वर्ष ६ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	सु. २	मं. १	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	योगाः
१	३	१	१	१	०	१	१	३	१	१६
६	१	४	११	१	१	११	४	१	८	०
१७	०	५	३	६	३५	३३	७	५	२४	०
२८	२१	४७	५८	३५	३५	५८	४७	२१	३४	०
३९	४१	०	३३	२५	२५	३३	४१	४१	४२	०
अथकालचक्रमिथुनांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये भौमांतर्वर्ष ७ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	मं. १	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	सु. २	योगाः
१	०	७	१०	४	०	१०	७	१	१	७
६	७	०	४	१	१	७	०	१	६	०
१७	३१	३	१	१	३	३१	५	३	५	०
२८	४८	५१	४५	४५	५२	४८	०	१०	४७	०
अथकालचक्रमिथुनांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये गुरोरंतर्वर्ष १० तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	सु. २	मं. १	योगाः
१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०
६	२	५	५	२	१०	११	१	११	१०	०
१७	१३	२३	२३	१३	३	३	०	३	३	०
२८	४४	२९	२९	४४	३६	५८	२१	५८	२६	०
३९	६	३८	३८	६	५२	३३	४२	३३	५२	०
अथकालचक्रमिथुनांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये शन्यंतर्वर्ष ४ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	श. ११	श. १०	सु. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	सु. २	मं. १	सु. १२	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४
१७	१	५	५	१	१	१	१	५	५	०
२८	२३	२३	१	१	७	६	७	२३	२३	०
३९	५२	५२	३५	३५	४०	२५	४५	३८	५२	०
अथकालचक्रमिथुनांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये शन्यंतर्वर्ष ४ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमांक	श. १०	सु. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	सु. २	मं. १	सु. १२	श. ११	योगाः
१०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४
२०	१	५	५	१	१	१	५	५	१	०
३०	२३	२३	२६	२५	८	२५	२६	२३	२३	०
४०	५२	३८	४५	२५	४०	२५	४५	३८	५२	०

कालचक्रदशाफलकयनाध्यायः ४९ (३७१)

अथकालचक्रमिथुनांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्येयुगोत्तरवर्षे १० तस्योपदशाचक्रम्											
क्रमांक	सु-१	मं-१	सु-२	सु-३	सु-४	मं-१	सु-१२	श-११	श-१०	योगा	
१	१	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१
१३	१	१०	१	१	१	१	१	१	१	१	१
१४	१३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३
२४	४४	२५	५८	२१	५८	५८	५८	२१	२१	२१	२१
३४	६	५३	३३	४२	३३	५३	६	३८	३८	३८	३८
अथकालचक्रमिथुनांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्येभौमांशदशावर्षे ० तस्योपदशाचक्रम्											
क्रमांक	मं-१	सु-२	सु-३	सु-४	मं-१	सु-१२	श-११	श-१०	सु-१	योगा	
१	०	१	०	१	०	१	०	१	०	१	०
२१	३	४	४	४	३	१०	४	४	१०	३	३
४१	३१	५४	१५	४०	३१	३५	२५	२५	३५	५४	५४
५२	४८	०	१०	०	४८	५३	४५	४५	५३	०	०
अथकालचक्रमिथुनांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्येयुगोत्तरवर्षे ५ तस्योपदशाचक्रम्											
क्रमांक	सु-२	सु-३	सु-४	मं-१	सु-१२	श-११	श-१०	सु-१	मं-१	योगा	
२	३	१	३	१	१	०	१	१	१	१	१
२३	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
५१	२१	३४	५	५	३	३५	३५	३५	५	५	५
५२	५३	४२	४१	०	३३	२५	२५	२३	४०	४०	४०
अथकालचक्रमिथुनांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्येयुगोत्तरवर्षे १ तस्योपदशाचक्रम्											
क्रमांक	सु-३	सु-४	मं-१	सु-१२	श-११	श-१०	सु-१	मं-१	सु-२	योगा	
१	०	१	०	१	०	१	०	१	०	१	०
२	११	५	१	५	५	५	१	१	५	१	१
३	११	२४	३	३	६	६	१	३	२४	३	३
१०	१२	३४	१५	२१	८	८	२१	१५	३४	३४	३४
७	३२	४२	१०	४२	४०	४०	४२	१०	४२	४२	४२
अथकालचक्रकर्कांशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्येयुगोत्तरवर्षे १ तस्योपदशाचक्रम्											
क्रमांक	सु-५	सु-६	सु-७	मं-८	सु-१	श-१०	श-११	सु-१२	मं-१	योगा	
२	५	१	२	३	१	२	०	०	२	२१	२१
२७	१	२	२	१०	५	५	११	११	५	५	५
२५	१५	११	११	१५	१५	२१	२१	२१	१५	१५	१५
४४	२१	३३	१	२	२०	११	३७	३७	१	१	१
७	४७	५	४६	४२	५६	५१	४१	४१	४१	४१	४१
अथकालचक्रकर्कांशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्येयुगोत्तरवर्षे ५ तस्योपदशाचक्रम्											
क्रमांक	सु-५	सु-६	सु-७	मं-८	सु-१	श-१०	श-११	सु-१२	मं-१	योगा	
२	०	१	१	५	५	०	०	५	१	५	५
५५	१४	५	५	२५	६	२३	२३	२५	२५	२५	२५
४८	३१	२१	५३	३०	२५	४३	४३	२५	३३	३३	३३
५०	४	४०	१	४२	५	१५	१५	५	५	५	५

(३७२)

बृहत्साराशरहोरा सारांशः

अथकालचक्रकर्कशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये बुधोत्तर्वर्ष १ तस्योपदशाचक्रम्.											
क्रमांकः	सू. ६	सू. ७	सू. ८	सू. ९	सू. १०	सू. ११	सू. १२	सू. १३	सू. १४	सू. १५	योगः
१	०	१	०	१	०	०	१	२	०	१	१
७	११	०	०	०	०	०	०	२	०	०	०
४०	९	२	२३	१५	४१	०	१५	११	०	०	०
२७	४	४७	४३	४४	४१	४१	४४	४४	४४	२३	०
५४	११	२४	१५	४०	५१	५१	४४	४४	४४	३०	०
अथकालचक्रकर्कशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये भृगोरुत्तर्वर्ष १६ तस्योपदशाचक्रम्.											
क्रमांकः	सू. ७	सू. ८	सू. ९	सू. १०	सू. ११	सू. १२	सू. १३	सू. १४	सू. १५	सू. १६	योगः
२	२	१	०	१	०	१	२	१	१	१	१५
१८	११	३	१०	०	०	१०	१०	११	११	०	०
२९	१८	९	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२	०
३६	३६	५०	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४७	०
४६	४१	१४	२	२६	२६	२	४३	१	२६	०	०
अथकालचक्रकर्कशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये भीमोत्तर्वर्ष ७ तस्योपदशाचक्रम्.											
क्रमांकः	सू. ८	सू. ९	सू. १०	सू. ११	सू. १२	सू. १३	सू. १४	सू. १५	सू. १६	सू. १७	योगः
०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	१	७
२९	६	९	३	३	९	०	०	०	०	३	०
१८	२२	२३	२७	२७	२३	२६	२३	२३	२३	१८	०
८	५९	२४	३३	३३	२४	५६	४३	१५	१४	१४	०
अथकालचक्रकर्कशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये गुरोरुत्तर्वर्ष १० तस्योपदशाचक्रम्.											
क्रमांकः	सू. ९	सू. १०	सू. ११	सू. १२	सू. १३	सू. १४	सू. १५	सू. १६	सू. १७	सू. १८	योगः
१	१	५	०	१	२	०	१	१	१	१	१०
११	२८	१७	१७	२८	२८	२८	२८	१०	१०	१०	०
५१	३६	२६	३६	३६	३६	३६	३६	३६	३६	३३	०
३७	१६	३०	३०	१६	१३	९	४०	४	१	२४	०
अथकालचक्रकर्कशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये शन्योत्तर्वर्ष ४ तस्योपदशाचक्रम्.											
क्रमांकः	सू. १०	सू. ११	सू. १२	सू. १३	सू. १४	सू. १५	सू. १६	सू. १७	सू. १८	सू. १९	योगः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४
१६	३	५	११	२	५	०	०	३	५	५	०
४४	६	१७	२१	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	०
३९	५८	२६	३०	४३	४३	४३	४३	४३	४३	४३	०
४	३७	३०	३१	१५	५१	२६	३३	३३	३३	३३	०
अथकालचक्रकर्कशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये शन्योत्तर्वर्ष ४ तस्योपदशाचक्रम्.											
क्रमांकः	सू. ११	सू. १२	सू. १३	सू. १४	सू. १५	सू. १६	सू. १७	सू. १८	सू. १९	सू. २०	योगः
१६	३	५	११	२	५	०	०	३	५	५	४
४४	६	१७	२१	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	०
३९	५८	२६	३०	४३	४३	४३	४३	४३	४३	४३	०
४	३७	३०	३१	१५	५१	२६	३३	३३	३३	३३	०

(303)

[illegible]

(२७४) बृहस्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशः

अथकालचक्रसिंहांशदशाव०० तन्मध्येबुधांतरवर्ष० तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमाः	बु०६	शु०२	मं०१	बृ०१२	मं०८	सु०७	बु०६	चं०४	सू०५	योगाः
०	०	१	०	०	०	१	०	१	०	१
२४	२५	८	१६	२४	१७	८	२१	२०	१२	०
०	३६	२४	४८	०	४८	२४	३६	२४	०	०
अथकालचक्रसिंहांशदशाव०१०० तन्मध्येभृगोरंतरवर्ष०१६ त-उ-द-च-										
क्रमाः	सु०२	मं०१	बृ०१२	मं०८	सु०७	बु०६	चं०४	र०५	बु०६	योगाः
०	२	१	१	१	२	१	३	०	१	१६
२७	२१	१३	६	१३	२३	८	०	१८	८	०
३६	३६	१२	०	१२	३६	२४	३६	०	३६	०
अथकालचक्रसिंहांशदशाव०१०० तन्मध्येभोमींतरवर्ष० तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमाः	मं०१	बृ०१२	मं०८	सु०७	बु०६	चं०४	सू०५	बु०६	सु०२	योगाः
०	०	०	०	१	०	१	०	०	१	७
२५	२६	१३	२६	१३	१६	५	६	७	१३	०
१२	२४	०	२४	१२	४८	१३	०	४८	१२	०
अथकालचक्रसिंहांशदशाव०१०० तन्मध्येपुरोरंतरवर्ष०१० तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमाः	सु०१२	मं०८	सु०७	बु०६	चं०४	सू०५	बु०६	सु०२	मं०१	योगाः
०	१	०	१	०	२	०	०	१	०	१०
१६	०	१२	६	२४	६	०	२४	६	१२	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अथकालचक्रकन्यांशदशाव०८५ तन्मध्येशान्यंतरवर्ष०४ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमाः	श०४	श०१०	सु०१	मं०१	सु०२	बु०३	चं०४	सू०५	बु०६	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	११	२	५	४
५६	३	७	११	२८	१	५	२५	२४	२	०
१४	४८	४७	२४	३५	३	२८	४५	४३	२८	०
१४	५३	५३	४२	१८	३२	१४	५३	२१	१४	०
अथकालचक्रकन्यांशदशावर्षाणि८५ तन्मध्येशान्यंतरवर्ष०४ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमाः	श०१०	सु०१	मं०१	सु०२	बु०३	चं०४	र०५	बु०६	श०११	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४
१८	३	१०	३	१	५	११	२५	२४	३	०
१४	४५	२४	३५	३	२८	४५	४३	२८	४५	०
१४	५३	४२	१८	३२	१४	५३	२१	१४	५३	०

कालचक्रदशाफलकथनाध्यायः ४९ (३०५)

अथकालचक्रकन्याशदशाव० ८५ तन्मध्येगुरोरंतर्वर्ष १० तस्यापदशाचक्रम्										
क्रमां	बु० १	मं० १	शु० २	बु० ३	चं० ४	सू० ५	बु० ६	शु० १०	शु० १६	योगाः
०	०	०	१	१	२	०	१	६	०	१०
१२	२	९	१०	०	५	७	०	१	५	०
२४	३	२६	१७	२१	१०	१०	२१	१२	११	०
३६	११	१८	३८	१०	२४	४५	१०	२४	२४	०
४८	४५	१४	४९	३५	४३	४३	३५	४३	४३	०
अथकालचक्रकन्याशदशाव० ८५ तन्मध्येभौमांतर्वर्ष ७ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	मं० १	शु० २	बु० ३	चं० ४	सू० ५	बु० ६	शु० ११	शु० १०	सू० ९	योगाः
०	०	१	०	१	०	०	०	०	०	४
२४	६	६	६	२	४	०	३	३	३	०
३६	२७	२४	२६	२२	२८	२६	२८	२८	२६	०
४८	४५	४९	४९	३५	१४	२५	१८	३५	३५	०
६०	४५	१०	२५	१७	७	३५	१८	१८	३४	०
अथकालचक्रकन्याशदशाव० ८५ तन्मध्येभूगोरंतर्वर्ष १६ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	शु० ३	बु० ३	चं० ४	सू० ५	बु० ६	शु० ११	शु० १०	सू० ९	मं० १	योगाः
०	३	०	३	०	१	०	०	०	०	१६
२४	०	०	११	११	६	१	१	१०	३	०
३६	१४	१३	४९	४३	३	३	३	३५	३१	०
४८	४५	३३	२५	४५	३३	३३	३३	४९	११	०
अथकालचक्रकन्याशदशाव० ८५ तन्मध्येबुधोतर्वर्ष ९ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	बु० ३	चं० ४	सू० ५	बु० ६	शु० ११	शु० १०	सू० ९	मं० १	सू० २	योगाः
०	११	२	०	११	५	०	१	०	६	१
२४	१३	२०	१०	१३	२८	३	२१	२६	१२	०
३६	३	२८	३५	३	२८	२८	१०	४९	४२	०
४८	३३	१४	१८	२३	१४	१४	३५	२५	५६	०
अथकालचक्रकन्याशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येचंद्रांतर्वर्ष २१ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	चं० ४	सू० ५	बु० ६	शु० ११	शु० १०	बु० ९	मं० १	सू० २	बु० ३	योगाः
०	५	१	२	०	११	३	१	३	२	२१
२४	२	२४	२०	११	११	११	८	११	०	०
३६	४५	४३	२८	४५	४५	२४	२५	१३	२८	०
४८	५३	२१	१४	४३	४३	४३	१७	३३	१४	०
अथकालचक्रकन्याशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येसूर्यांतर्वर्ष १८ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	सू० ५	बु० ६	शु० ११	शु० १०	सू० ९	मं० १	सू० २	बु० ३	चं० ४	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	११	०	१	०
२४	३	२	२४	२४	१८	२८	८	४०	२६	०
३६	३५	४३	४३	४३	४५	४५	४९	३५	४३	०
४८	१७	१७	२१	२१	५३	५	२५	१८	२१	०

बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशः

अथकालचक्रतुलाशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्ये बुधांतरवर्ष ९ त-उ-द-च-										
क्रमां	बु-६	श-११	श-१०	र-९	मं-९	सु-२	बु-३	चं-४	रु-५	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१	११	२	२	२१	२६	११	११	२	६	१
२	१३	२०	२०	१०	२६	१२	१२	१०	१०	०
३	३	१४	१४	३५	४९	५३	३	१५	३५	०
४	३२	१४	१४	३५	३५	५६	३३	१४	१८	०
अथकालचक्रतुलाशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये शुक्रांतरवर्ष १६ त-उ-द-च-										
क्रमां	सु-७	मं-८	र-९	श-१०	श-११	बु-१२	मं-८	सु-७	बु-६	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१	३	१	१	१	०	११	१	३	१	१६
२	२३	२१	४७	१८	३५	३५	२९	२९	२६	०
३	५१	४१	०	३३	२५	३३	४१	४१	३४	०
४	५९	४१	०	३३	२५	३३	४१	४१	३४	०
अथकालचक्रतुलाशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये भीमांतरवर्ष ७ त-उ-द-च-										
क्रमां	मं-८	र-९	श-१०	श-११	र-१२	मं-८	सु-७	बु-६	सु-७	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	२१	३१	३६	२६	३६	३६	२९	२९	२६	०
३	४१	४८	५२	४५	४५	४८	४०	४०	४०	०
अथकालचक्रतुलाशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये शुक्रांतरवर्ष १० त-उ-द-च-										
क्रमां	र-९	श-१०	श-११	र-१२	मं-८	सु-७	बु-६	रु-७	मं-८	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०
२	१३	१३	२३	१३	३	३	३	३	३	०
३	२३	२३	२९	२९	३५	५८	२१	५८	३६	०
४	३४	३४	३८	३८	५२	३३	४२	३३	५२	०
अथकालचक्रतुलाशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये शन्यंतरवर्ष ४ त-उ-द-च-										
क्रमां	श-१०	श-११	र-१२	मं-८	सु-७	बु-६	सु-७	मं-८	र-९	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	२३	२३	२३	२३	३५	३५	३५	३५	३५	०
३	५१	५३	५३	५३	५५	५५	५५	५५	५५	०
अथकालचक्रतुलाशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये शन्यंतरवर्ष ४ तस्योप-च-										
क्रमां	श-११	र-१२	मं-८	सु-७	बु-६	सु-७	मं-८	र-९	श-१०	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	२३	२३	२३	२३	३५	३५	३५	३५	३५	०
३	५१	५३	५३	५३	५५	५५	५५	५५	५५	०

कालचक्रफलकयनाध्यायः ४१ (३००)

अथकालचक्रतलांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये भूगोर्तर्षवर्ष १० तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमां	सु-१२	मं-८	शु-७	बु-६	श-५	मं-८	सु-९	श-१०	श-११	योगः
१	१	०	१	१	१	०	१	०	०	६८
१३	१३	१०	११	११	११	१०	११	१०	१०	१०
२३	२३	२०	२१	२१	२१	२०	२१	२०	२०	२०
३४	३४	३०	३१	३१	३१	३०	३१	३०	३०	३०
४५	४५	४०	४१	४१	४१	४०	४१	४०	४०	४०
अथकालचक्रतलांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये भूमां तर्षवर्ष ७ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	मं-८	शु-७	बु-६	श-५	मं-८	सु-९	श-१०	श-११	सु-१२	योगः
१	१	०	१	१	०	१	०	०	१	०
२३	२३	२०	२१	२१	२०	२१	२०	२०	२०	२०
३४	३४	३०	३१	३१	३०	३१	३०	३०	३०	३०
४५	४५	४०	४१	४१	४०	४१	४०	४०	४०	४०
अथकालचक्रतलांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये भूगोर्तर्षवर्ष १६ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमां	सु-७	बु-६	श-५	मं-८	सु-९	श-१०	श-११	सु-१२	मं-८	योगः
१	१	०	१	१	०	१	०	१	०	१६
२३	२३	२०	२१	२१	२०	२१	२०	२०	२०	२०
३४	३४	३०	३१	३१	३०	३१	३०	३०	३०	३०
४५	४५	४०	४१	४१	४०	४१	४०	४०	४०	४०
अथकालचक्रतलांशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये बुधां तर्षवर्ष ९ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमां	सु-६	सु-७	मं-८	सु-९	श-१०	श-११	बु-१२	मं-८	सु-७	योगः
१	१	०	१	१	०	०	१	०	०	०
२३	२३	२०	२१	२१	२०	२०	२१	२०	२०	२०
३४	३४	३०	३१	३१	३०	३०	३१	३०	३०	३०
४५	४५	४०	४१	४१	४०	४०	४१	४०	४०	४०
अथकालचक्र एश्विनीशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये चन्द्रा तर्षवर्ष २९ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	बु-६	सु-७	बु-३	श-२	मं-९	सु-१२	श-११	श-१०	सु-९	योगः
१	१	०	१	१	०	१	०	०	१	२९
२३	२३	२०	२१	२१	२०	२१	२०	२०	२०	२०
३४	३४	३०	३१	३१	३०	३१	३०	३०	३०	३०
४५	४५	४०	४१	४१	४०	४१	४०	४०	४०	४०
अथकालचक्र एश्विनीशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये बुधोर्तर्षवर्ष ९ तस्योपदशाचक्रम्										
क्रमां	सु-६	बु-३	श-२	मं-९	सु-१२	श-११	श-१०	सु-९	बु-६	योगः
१	१	०	१	१	०	०	१	०	०	९
२३	२३	२०	२१	२१	२०	२०	२१	२०	२०	२०
३४	३४	३०	३१	३१	३०	३०	३१	३०	३०	३०
४५	४५	४०	४१	४१	४०	४०	४१	४०	४०	४०

बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशः

अधकाल-वक्र-वृत्तिकांशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये बुधांतरवर्ष ११-उ-क-वक्रम्									
क्रमां	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
१	०	१	०	१	०	१	०	१	०
२	१	२	१	२	१	२	१	२	१
३	२	३	२	३	२	३	२	३	२
४	३	४	३	४	३	४	३	४	३
५	४	५	४	५	४	५	४	५	४
६	५	६	५	६	५	६	५	६	५
७	६	७	६	७	६	७	६	७	६
८	७	८	७	८	७	८	७	८	७
९	८	९	८	९	८	९	८	९	८
१०	९	१०	९	१०	९	१०	९	१०	९
११	१०	११	१०	११	१०	११	१०	११	१०
१२	११	१२	११	१२	११	१२	११	१२	११
१३	१२	१३	१२	१३	१२	१३	१२	१३	१२
१४	१३	१४	१३	१४	१३	१४	१३	१४	१३
१५	१४	१५	१४	१५	१४	१५	१४	१५	१४
१६	१५	१६	१५	१६	१५	१६	१५	१६	१५
१७	१६	१७	१६	१७	१६	१७	१६	१७	१६
१८	१७	१८	१७	१८	१७	१८	१७	१८	१७
१९	१८	१९	१८	१९	१८	१९	१८	१९	१८
२०	१९	२०	१९	२०	१९	२०	१९	२०	१९
२१	२०	२१	२०	२१	२०	२१	२०	२१	२०
२२	२१	२२	२१	२२	२१	२२	२१	२२	२१
२३	२२	२३	२२	२३	२२	२३	२२	२३	२२
२४	२३	२४	२३	२४	२३	२४	२३	२४	२३
२५	२४	२५	२४	२५	२४	२५	२४	२५	२४
२६	२५	२६	२५	२६	२५	२६	२५	२६	२५
२७	२६	२७	२६	२७	२६	२७	२६	२७	२६
२८	२७	२८	२७	२८	२७	२८	२७	२८	२७
२९	२८	२९	२८	२९	२८	२९	२८	२९	२८
३०	२९	३०	२९	३०	२९	३०	२९	३०	२९
३१	३०	३१	३०	३१	३०	३१	३०	३१	३०
३२	३१	३२	३१	३२	३१	३२	३१	३२	३१
३३	३२	३३	३२	३३	३२	३३	३२	३३	३२
३४	३३	३४	३३	३४	३३	३४	३३	३४	३३
३५	३४	३५	३४	३५	३४	३५	३४	३५	३४
३६	३५	३६	३५	३६	३५	३६	३५	३६	३५
३७	३६	३७	३६	३७	३६	३७	३६	३७	३६
३८	३७	३८	३७	३८	३७	३८	३७	३८	३७
३९	३८	३९	३८						

अथकालचक्रश्रिकांशदशावर्षाणि८६ तन्मध्यभूगोर्तर्वर्षे १६ त.उ. द. स.										
क्रमां	सु. २	मं. १	सु. १२	मं. ११	सु. १०	मं. ९	सु. ४	मं. ५	सु. ३	योगाः
२	३	१	०	०	१	३	०	०	१६	
११	११	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	
२१	२१	२०	२०	२०	२०	२१	२१	२१	२१	
३१	३१	३०	३०	३०	३०	३१	३१	३१	३१	
४१	४१	४०	४०	४०	४०	४१	४१	४१	४१	
५१	५१	५०	५०	५०	५०	५१	५१	५१	५१	
६१	६१	६०	६०	६०	६०	६१	६१	६१	६१	
७१	७१	७०	७०	७०	७०	७१	७१	७१	७१	
८१	८१	८०	८०	८०	८०	८१	८१	८१	८१	
९१	९१	९०	९०	९०	९०	९१	९१	९१	९१	
१०१	१०१	१००	१००	१००	१००	१०१	१०१	१०१	१०१	
१११	१११	११०	११०	११०	११०	१११	१११	१११	१११	
१२१	१२१	१२०	१२०	१२०	१२०	१२१	१२१	१२१	१२१	
१३१	१३१	१३०	१३०	१३०	१३०	१३१	१३१	१३१	१३१	
१४१	१४१	१४०	१४०	१४०	१४०	१४१	१४१	१४१	१४१	
१५१	१५१	१५०	१५०	१५०	१५०	१५१	१५१	१५१	१५१	
१६१	१६१	१६०	१६०	१६०	१६०	१६१	१६१	१६१	१६१	
१७१	१७१	१७०	१७०	१७०	१७०	१७१	१७१	१७१	१७१	
१८१	१८१	१८०	१८०	१८०	१८०	१८१	१८१	१८१	१८१	
१९१	१९१	१९०	१९०	१९०	१९०	१९१	१९१	१९१	१९१	
२०१	२०१	२००	२००	२००	२००	२०१	२०१	२०१	२०१	
२११	२११	२१०	२१०	२१०	२१०	२११	२११	२११	२११	
२२१	२२१	२२०	२२०	२२०	२२०	२२१	२२१	२२१	२२१	
२३१	२३१	२३०	२३०	२३०	२३०	२३१	२३१	२३१	२३१	
२४१	२४१	२४०	२४०	२४०	२४०	२४१	२४१	२४१	२४१	
२५१	२५१	२५०	२५०	२५०	२५०	२५१	२५१	२५१	२५१	
२६१	२६१	२६०	२६०	२६०	२६०	२६१	२६१	२६१	२६१	
२७१	२७१	२७०	२७०	२७०	२७०	२७१	२७१	२७१	२७१	
२८१	२८१	२८०	२८०	२८०	२८०	२८१	२८१	२८१	२८१	
२९१	२९१	२९०	२९०	२९०	२९०	२९१	२९१	२९१	२९१	
३०१	३०१	३००	३००	३००	३००	३०१	३०१	३०१	३०१	

[illegible]

अथकालचक्रवर्त्तिकशतशतवर्षाणि ०६ तन्मध्यपुरातन १० तः उ. द. च

क्रमां.	सू. १२	श. ११	श. १०	सू. ९	मं. ४	सू. ५	सू. ३	सू. २	मं. १	योगः
०	१		०		२		५		०	१०
११	१	१०		१	२	०	५	१०	०	०
५१	२०	१०	१०	२०	०	१०	१०	२३	०	०
३४	३६	२६	२६	३६	५	४४	४४	२४	०	०
३४	१६	३०	३०	१६	१३	१०	२	२४	०	०

[illegible][illegible]

अथकालचक्रधनांशदशावर्षाणि १०० तन्मध्येधुरीतवर्षे १० त-उ-द-चक्रम्.										
क्रमां.	सू. १	सं. ४	र. ५	सू. ३	सू. २	मं. १	सू. १३	सू. ११	सू. १०	योगः
०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१३	२८	४३	५८	७३	८८	१०३	११८	१३३	१४८	१६३
२७	४२	५७	७२	८७	१०२	११७	१३२	१४७	१६२	१७७
४०	५६	७१	८६	१०१	११६	१३१	१४६	१६१	१७६	१९१
५३	७०	८५	१००	११५	१३०	१४५	१६०	१७५	१९०	२०५
६६	८४	९९	११४	१२९	१४४	१५९	१७४	१८९	२०४	२१९
७९	९८	११३	१२८	१४३	१५८	१७३	१८८	२०३	२१८	२३३
९२	११६	१३१	१४६	१६१	१७६	१९१	२०६	२२१	२३६	२५१
१०५	१३०	१४५	१६०	१७५	१९०	२०५	२२०	२३५	२५०	२६५
११८	१४४	१५९	१७४	१८९	२०४	२१९	२३४	२४९	२६४	२७९
१३१	१६०	१७५	१९०	२०५	२२०	२३५	२५०	२६५	२८०	२९५
१४४	१७६	१९१	२०६	२२१	२३६	२५१	२६६	२८१	२९६	३११
१५७	१९२	२०७	२२२	२३७	२५२	२६७	२८२	२९७	३१२	३२७
१७०	२०८	२२३	२३८	२५३	२६८	२८३	२९८	३१३	३२८	३४३
१८३	२२४	२३९	२५४	२६९	२८४	२९९	३१४	३२९	३४४	३५९
१९६	२४०	२५५	२७०	२८५	३००	३१५	३३०	३४५	३६०	३७५
२०९	२५६	२७१	२८६	३०१	३१६	३३१	३४६	३६१	३७६	३९१
२२२	२७२	२८७	३०२	३१७	३३२	३४७	३६२	३७७	३९२	४०७
२३५	२८८	३०३	३१८	३३३	३४८	३६३	३७८	३९३	४०८	४२३
२४८	३०४	३१९	३३४	३४९	३६४	३७९	३९४	४०९	४२४	४३९
२६१	३२०	३३५	३५०	३६५	३८०	३९५	४१०	४२५	४४०	४५५
२७४	३३६	३५१	३६६	३८१	३९६	४११	४२६	४४१	४५६	४७१
२८७	३५२	३६७	३८२	३९७	४१२	४२७	४४२	४५७	४७२	४८७
३००	३६८	३८३	३९८	४१३	४२८	४४३	४५८	४७३	४८८	५०३
३१३	३८४	३९९	४१४	४२९	४४४	४५९	४७४	४८९	५०४	५१९
३२६	४००	४१५	४३०	४४५	४६०	४७५	४९०	५०५	५२०	५३५
३३९	४१६	४३१	४४६	४६१	४७६	४९१	५०६	५२१	५३६	५५१
३५२	४३२	४४७	४६२	४७७	४९२	५०७	५२२	५३७	५५२	५६७
३६५	४४८	४६३	४७८	४९३	५०८	५२३</				

(१८०)

शुद्धपाराशरहोरापूर्वखंडसारांशः

अथकालचक्रधनोद्देशशावर्षाणि १०० तन्मध्ये सुधांतरवर्षे १ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	सु. ६	सु. ७	मं. ८	सु. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	चं. ४	सू. ५	योगाः
१ २५ ०	० २५ ०	१ ५८ २५	० १६ ५८	० १० १४	० १० ४८	१ २ २४	० ११ ३६	१ १० ३४	० १३ ००	१ ० ०
अथकालचक्रधनोद्देशशावर्ष १०० तन्मध्ये भूगोरतवर्षे १६ तस्योपदेशाचक्रम्										
क्रमां	सु. ७	मं. ८	सु. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	चं. ४	सू. ५	सु. ६	योगाः
० १ २७ ३६ ०	२ २५ ०	१ १३ १३ ०	१ ६ ०	१ १३ १३ ०	२ ३ ३६ ०	१ ३ २४ ०	३ ४ ३६ ०	० १८ ०	१ ८ ०	१६ ० ०
अथकालचक्रधनोद्देशशावर्षाणि १०० तन्मध्ये भोमातवर्षे ७ तस्योपदेशाचक्रम्										
क्रमां	मं. ८	सु. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	चं. ४	सू. ५	सु. ६	सु. ७	योगाः
० २५ १२	० २६ २४ ०	० १२ ०	० ५ २४ ०	१ १३ १२ ०	१ ७ १६ ४८	१ १२ १२ ०	० ६ ०	१ ६ ४८ ०	१ १३ १२ ०	७ ० ०
अथकालचक्रधनोद्देशशावर्षाणि १०० तन्मध्ये पुरांतरवर्षे १० तस्योपदेशाचक्रम्										
क्रमां	सु. १	मं. १	सु. २	सु. ३	चं. ४	सू. ५	सु. ६	सु. ७	मं. ८	योगाः
१ ६ ०	१ ० ०	० ५३ ०	१ ७ ०	१ १० २४ ०	२ ६ ०	० ० ०	१ १० २४ ०	१ ७ ६ ०	० १३ ०	१० ० ०
अथकालचक्रमकराद्देशशावर्षाणि ८५ तन्मध्ये ग्रान्तवर्षे ४ त-उ-द-च-										
क्रमां	श. १०	श. ११	सु. १२	मं. ८	श. ७	सु. ६	चं. ४	सू. ५	सु. ३	योगाः
१६ ५६ २८ २४	० ४० ५३	२ ७ ४५	० १२ २४ ४२	३ २८ २५ १८	० १ ३ ३२	५ २ २८ १४	० ११ २५ ४५	२ २४ ४२ २१	५ ५ २८ २४	४ ० ० ०
अथकालचक्रमकराद्देशशावर्षाणि ८५ तन्मध्ये ग्रान्तवर्षे ४ तस्योपदेशाच-										
क्रमां	श. ११	सु. १२	मं. ८	श. ७	सु. ६	चं. ४	सू. ५	सु. ३	श. १०	योगाः
१६ ५६ २८ २४	० ४० ५३	२ ७ ४५	० १२ २४ ४२	३ २८ २५ १८	० १ ३ ३२	५ २ २८ १४	० ११ २५ ४५	२ २४ ४२ २१	५ ५ २८ २४	४ ० ० ०

कालचक्रदशाफलकयनाध्यायः ६९ (३८१)

अथकालचक्रमकरांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येभूगोरंतवर्ष १० न-उ-चक्रम-										
क्रमां	बु-१२	मं-८	रह-७	बु-६	चं-४	सू-५	चं-३	श-१०	श-११	योगा
०	१	०	१	१	२	७	७	७	७	५०
१२	२	२६	१०	२१	११	१	२१	११	११	०
२१	३१	२८	१०	२४	२४	१०	२४	२४	२४	०
३५	४६	१४	४९	३५	४३	५३	३५	४३	४३	०
अथकालचक्रमकरांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येभूगोरंतवर्ष ५६ तस्योपदशाच-										
क्रमां	बु-७	मं-८	बु-६	चं-४	सू-५	चं-३	श-१०	श-११	बु-१२	योगा
०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	५०
२९	२७	२६	२६	२२	२६	२६	२६	२६	२६	०
३८	३१	२१	४९	३५	४९	४९	४९	४९	४९	०
४६	४६	१०	२५	१७	७	२५	१७	२५	१६	०
अथकालचक्रमकरांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येभूगोरंतवर्ष १६ तस्योपदशाच-										
क्रमां	रह-७	बु-६	चं-४	सू-५	बु-३	श-३	श-१०	सू-१०	मं-१२	योगा
०	०	१	३	११	०	०	०	१	६	५६
४७	४	११	११	११	४२	१	१०	१०	२४	०
५९	१४	४३	४९	४९	५६	३	३	३८	३१	०
५६	७	५६	३३	२५	५६	३३	३३	४९	११	०
अथकालचक्रमकरांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येभूगोरंतवर्ष ९ त-उ-चक्रम-										
क्रमां	बु-६	चं-४	सू-५	बु-३	श-१०	श-११	चं-१२	मं-८	रह-७	योगा
०	११	२	०	११	०	०	१	०	१	५०
७	१३	२०	१०	१३	२	२	२१	२६	२६	०
३	३	२८	३५	३	२८	२८	१०	४९	४२	०
३१	३३	१४	१८	३३	१४	१४	३५	२५	५६	०
अथकालचक्रमकरांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येभूगोरंतवर्ष २१ त-उ-च-										
क्रमां	चं-४	सू-५	बु-३	श-१०	श-११	चं-१२	मं-८	रह-७	बु-६	योगा
०	५	१	२	०	०	३	१	३	२	२१
२८	७	२४	२०	११	११	५६	२	११	२	०
५६	४५	४२	२८	२५	२५	२८	२२	१३	२०	०
२८	५३	३१	१४	५३	५३	४३	२५	३३	२८	०
१४							५७	३३	१४	०
अथकालचक्रमकरांशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्येभूगोरंतवर्ष ५ तस्योपदशाच-										
क्रमां	सू-५	बु-३	श-१०	श-११	चं-१२	मं-८	रह-७	बु-६	चं-४	योगा
०	१०	०	०	०	०	११	०	१	१	५०
२१	१२	७	२४	२४	१५	२८	१४	१०	२४	०
१०	१३	१५	४२	४२	५३	१४	५९	१५	४३	०
१७	५६	१८	२१	२१	७	१९	१८	१८	२१	०

(३८२) सहस्राराशरहोरापूर्वखंडसारांशः

अथकालचक्रमकराशदशावर्षाणि ८५ तन्मध्ये सुधातर्वर्ष ९ तः उः चक्रमः										
क्रमां	सु. ३	श. १०	श. ११	स. १२	मं. ८	सु. ७	सु. ६	सं. ४	सू. ५	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	२	०	०
१०	११	४	५	०	०	११	११	२	०	०
२०	१३	२८	२८	२१	२६	१३	१३	२०	१०	०
३०	३२	१४	१४	३५	४९	५३	३३	१४	३५	०
४०	३३			२५	२५	५३			१८	०

अथकालचक्रकुंभाशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये भृगोरतर्वर्ष १६ तस्योपदशाचक्रमः										
क्रमां	श. २	मं. १	स. १२	श. ११	श. १०	स. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	३	१	१६
१०	३	१	११	०	०	१	१	१	१	०
२०	१	४	३	३	३	३	४	१	२४	०
३०	२१	४०	५८	३५	३५	५८	२१	४१	३४	०
४०	४१	०	३३	२५	२५	३३	०	४१	४३	०

अथकालचक्रकुंभाशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये मीनारतर्वर्ष ७ तस्योपदशाचक्रमः										
क्रमां	मं. १	स. १२	श. ११	श. १०	स. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	सु. २	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	७
१०	७	१०	०	०	०	०	०	०	०	०
२०	३१	३६	२६	२६	३६	३१	५०	३	५०	०
३०	४१	४८	४५	४५	४८	४८	०	१५	४०	०
४०	१२	५८	५२	५५	५८	५८	०	१०	५०	०

अथकालचक्रकुंभाशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये मीनारतर्वर्ष १० तः उः चक्रमः										
क्रमां	स. १२	श. ११	श. १०	स. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	श. २	मं. १	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१०
१०	१३	५	५	१	११	११	१	११	१०	०
२०	१३	२३	२३	१३	३	३	३	५८	३	०
३०	२४	४४	२९	४४	३६	५	१	५८	३६	०
४०	३४	६	३८	६	५२	३३	४२	३३	५२	०

अथकालचक्रकुंभाशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये शन्यतर्वर्ष ४ तः उः चक्रमः										
क्रमां	श. ११	श. १०	स. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	श. २	मं. १	स. १२	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२०	२३	२३	२३	२३	३६	३६	३६	२६	२३	०
३०	४१	५३	५३	४५	२५	४०	२५	४५	३८	०

अथकालचक्रकुंभाशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्ये शन्यतर्वर्ष ४ तस्योपदशाचक्रमः										
क्रमां	श. १०	स. ९	मं. १	सु. २	सु. ३	श. २	मं. १	स. १२	श. ११	योगाः
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४
१०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२०	२३	२३	२६	३५	३५	२६	२६	२३	२३	०
३०	४१	५३	४५	४०	२५	४५	४५	५३	५३	०

कालचक्रदशाफलकथनाध्यायः ४० (३०३)

अथकालचक्रकुम्भादशावर्षाणि ८३ तन्मध्येगुरोरतर्वर्ष १० तस्योपदशाच-											
क्रमां	सु. १	मं. १	सु. २	सु. ३	सु. २	मं. १	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. १	योगाः
१	१	१०	११	१	११	१०	१	०	०	१०	
११	१३	३	३	२१	३	३	१३	२१	३	३	
२१	४४	२६	५८	४८	५८	३६	४४	२१	३	३	
३१	६	५२	३३	४२	३३	५२	६	३६	३६	३६	
अथकालचक्रकुम्भादशावर्षाणि ८३ तन्मध्येभोगोरतर्वर्ष ७ तस्योपद-च-											
क्रमां	मं. १	सु. २	सु. ३	सु. २	मं. १	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. १	योगाः	
१	०	१	०	१	०	१०	०	०	०	०	
१०	३	४	३	४	३	३	३	३	३	३	
२१	३१	४०	१६	४०	३१	३६	२६	२६	३६	३६	
३१	४८	०	१०	०	४८	५२	४५	४५	५२	५२	
अथकालचक्रकुम्भादशावर्षाणि ८३ तन्मध्येभोगोरतर्वर्ष १६ तस्योपद-च-											
क्रमां	सु. २	सु. ३	सु. २	मं. १	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. १	मं. १	योगाः	
१	३	१	३	१	११	०	०	११	१	१६	
२१	२१	२४	२१	५	३	६	६	३	५	०	
३१	४१	४३	४१	०	३३	२५	२५	३३	०	०	
अथकालचक्रकुम्भादशावर्षाणि ८३ तन्मध्येबुधतर्वर्ष ९ तस्योपदशाचक्रम-											
क्रमां	सु. ३	सु. २	मं. १	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. १	मं. १	सु. २	योगाः	
१	११	०	१	१	५	५	१	०	१	०	
२१	२१	२४	२	५	५	५	१	३	२४	०	
३१	११	३४	१५	२१	६	६	२१	१५	३४	०	
४१	३३	४३	१०	४३	४०	४०	४३	१०	४३	०	
अथकालचक्रमीनादशावर्षाणि ८३ तन्मध्येचन्द्रातर्वर्ष २१ त-उ-च-											
क्रमां	सं. ६	सु. ५	सु. ६	सु. ७	मं. ८	सु. १	श. १०	श. ११	सु. १२	योगाः	
१	५	१	२	३	१	२	११	११	५	२१	
२१	१६	१६	११	२६	१५	१५	२१	२१	१५	०	
३१	२	३३	१	२०	२०	४	३०	३०	४	०	
४१	४७	५	४७	४३	५६	११	४१	४१	११	०	
अथकालचक्रमीनादशावर्षाणि ८६ तन्मध्येसूर्यतर्वर्ष ५ त-उ-चक्रम-											
क्रमां	सु. ५	सु. ६	सु. ७	मं. ८	सु. १	श. १०	श. ११	सु. १२	सं. ६	योगाः	
१	३	६	११	४	६	२	२३	६	२	५	
२१	१४	१५	४	२५	२५	२३	२३	१५	१५	०	
३१	११	२३	५३	३०	१८	४३	४३	१५	२३	०	
४१	४	२०	१	४३	१	१५	१५	१	४	०	

(३८४) सह्याराशरहोरापूर्वखंडसारांशः

कालचक्रमीनांशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये बुधोत्तरवर्ष ९ तस्योपदशाचक्रम्-										
क्रमां	बु-६	सु-७	मे-८	रु-९	श-१०	श-११	बु-१२	च-४	सु-५	योगाः
०	१	१	०	१	०	०	१	२	०	१
१७	११	२	०	१६	१	१	१६	११	०	०
२७	४	४०	४३	४४	४१	४१	४४	४१	२३	०
२४	११	२६	१५	४०	५१	५१	४०	४६	२०	०
कालचक्रमीनांशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये भूगारं तवर्ष १६ तस्योपदशाचक्रम्-										
क्रमां	सु-७	मे-८	रु-९	श-१०	श-११	बु-१२	च-४	सु-५	बु-६	योगाः
०	२	१	०	०	०	१	३	११	१	१६
२७	२१	१०	१०	२७	२७	२७	२६	२६	२७	०
२४	२७	५०	४६	५४	५४	४६	४६	५३	२६	०
२२	४१	१४	२	२६	२६	२	४३	१	२६	०
अथ कालचक्रमीनांशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये भोमां तवर्ष ७ तस्योपदशाचक्रम्-										
क्रमां	मे-८	रु-९	श-१०	श-११	बु-१२	च-४	सु-५	बु-६	सु-७	योगाः
०	०	३	३	३	३	१	४	०	३	७
२७	२५	२३	२७	२७	२३	१५	२६	२३	१८	०
१८	६	१	१२	१२	१	२०	३०	४३	५०	०
२३	५९	२४	२३	२३	२४	१६	४२	१५	१४	०
अथ कालचक्रमीनांशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये शरारं तवर्ष १० तस्योपदशाचक्रम्-										
क्रमां	रु-९	श-१०	श-११	बु-१२	च-४	सु-५	बु-६	श-७	मे-८	योगाः
०	१	०	०	१	२	०	१	१	१	१०
११	२८	१७	१७	२८	१	२६	१६	१	२३	०
२७	२६	२६	२६	३६	४	२९	४४	४६	११	०
४०	१६	३०	३०	१६	१३	९	४०	२	२४	०
अथ कालचक्रमीनांशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये शन्यं तवर्ष ४ तस्योपदशाचक्रम्-										
क्रमां	श-११	बु-१२	च-४	सु-५	बु-६	सु-७	मे-८	रु-९	श-१०	योगाः
१६	०	०	०	०	०	०	३	०	४	०
४४	५	५	५	५	५	५	२७	२७	१७	०
४१	५८	५८	५६	३७	४३	४१	५४	१२	२६	०
४	३७	३७	३०	५१	५१	२६	३३	३०	३७	०
अथ कालचक्रमीनांशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्ये शन्यं तवर्ष ४ तस्योपदशाचक्रम्-										
क्रमां	श-११	बु-१२	च-४	सु-५	बु-६	सु-७	मे-८	रु-९	श-१०	योगाः
१६	०	०	०	०	०	०	३	०	४	०
४४	५	५	५	५	५	५	२७	२७	१७	०
४१	५८	५८	५६	३७	४३	४१	५४	१२	२६	०
४	३७	३७	३०	५१	५१	२६	३३	३०	३७	०

कालचक्रदशाफलकथनाध्यायः ४९ (३८५)

अथ कालचक्र मीनां शतश्रावणी ८६ तन्मध्ये सुरोत्तरे वर्षे १० त. उ. च.											
क्रमां.	सं-१२	सं-४	सं-५	सं-६	सं-७	सं-८	सं-९	श-१०	श-११	योगा.	
०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
११	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	
५१	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
३७	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
४०	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
अथ अपसव्य कालचक्र श्रिकों शतश्रावणी ८६ तन्मध्ये सुरोत्तरे वर्षे १ तन्मोपदशान्.											
क्रमां.	सं-१	श-१०	श-११	सं-१२	सं-१	श-२	सं-३	सं-४	सं-५	योगा.	
०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
११	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	
५१	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
३७	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
४०	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
अपसव्य कालचक्र श्रिकों शतश्रावणी ८६ तन्मध्ये शन्यत वर्षे ४ त. उ. च.											
क्रमां.	श-१०	श-११	सं-१२	सं-१	सं-२	सं-३	सं-४	सं-५	सं-६	योगा.	
०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१६	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	
५६	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
३९	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
४०	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
अपसव्य कालचक्र श्रिकों शतश्रावणी ८६ तन्मध्ये शन्यत वर्षे ४ त. उ. च.											
क्रमां.	श-११	सं-१२	सं-१	सं-२	सं-३	सं-४	सं-५	सं-६	श-१०	योगा.	
०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१६	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	
५६	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	
३९	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
४०	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	
अपसव्य कालचक्र श्रिकों शतश्रावणी ८६ तन्मध्ये सुरोत्तरे वर्षे १० त. उ. च. क्रम.											
क्रमां.	सं-१२	सं-१	सं-२	सं-३	सं-४	सं-५	सं-६	सं-७	श-१०	श-११	योगा.
०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
११	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
५१	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६
३७	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६
४०	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६
अपसव्य कालचक्र श्रिकों शतश्रावणी ८६ तन्मध्ये भौमात्तरे वर्षे ७ त. उ. च.											
क्रमां.	सं-१	श-२	सं-३	सं-४	सं-५	सं-६	सं-७	श-१०	श-११	सं-१२	योगा.
०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
११	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
५१	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६
३७	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६
४०	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६

(252)

बृहत्साराशरहोरापूर्वखंडसारंशः

अपसव्यकालचक्रद्विंशोदशवर्षाणि ८६ तन्मध्ये भूगोरंतवर्ष १६ तउ-व										
क्रमा	बु-२	बु-३	सु-५	च-४	र-९	श-१०	श-११	बु-१२	मं-१	योगा
० २ ३६ १६	२ ११ २१ १६	१ ० १७ २६	० ११ १३ १	३ १० २६ ४२	१ १० १६ २	२ २७ ५४ २६	३ २७ ५४ २६	१ १० १७ २	१ १० १७ १४	१६ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रद्विंशोदशवर्षाणि ८६ तन्मध्ये बुधांतरवर्ष १ तस्योद-व										
क्रमा	बु-३	सु-५	च-४	र-९	श-१०	श-११	बु-१२	मं-१	सु-२	योगा
० १ १७ २७ १६	० ११ १६ ११ ११	० १ २३ २०	२ ११ १६ ४६	१ १६ ४४ ४०	० १० ४१ ५२	० १० ४१ ५२	१ १६ ४४ ४०	० २३ ४३ १५	० १० ४७ २६	० ० ० ०
अपसव्यकालचक्रद्विंशोदशवर्षाणि ८६ तन्मध्ये बुधोदंतरवर्ष ५ तउ-द-व										
क्रमा	सु-५	च-४	र-९	श-१०	श-११	बु-१२	मं-१	सु-२	बु-३	योगा
० २० २० २० ५०	० १४ ३० ४०	१ १२ ३२ ५	० १६ २२ १०	० २३ ४३ १५	० २३ ४३ १५	० १६ १० १	० २६ ३० ४२	० ११ ४३ १	० १६ २३ २०	५ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रद्विंशोदशवर्षाणि ८६ तन्मध्ये चंद्रांतरवर्ष २१ तउ-द-व										
क्रमा	च-४	र-९	श-१०	श-११	बु-१२	मं-१	सु-२	बु-३	सु-५	योगा
० २७ १४ १६	५ १६ १६ ४०	२ १६ १६ ११	० ११ २१ ४१	१ ११ २१ ४१	२ १६ १६ ११	१ १६ २० ५६	३ १० ३० ४२	२ ११ ११ ४६	१ १६ ३२ ५	२१ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रद्विंशोदशवर्षाणि ८६ तन्मध्ये बुधोदंतरवर्ष १ तउ-द-व-चक्रम										
क्रमा	बु-६	सु-७	मं-८	र-१२	श-११	श-१०	र-९	मं-८	सु-७	योगा
० १ १ १० १०	११ २१ ११ ३०	३ २४ ३४ ४२	० ३ १६ १०	१ १० २१ ४२	० १६ १६ ४०	० १६ १६ ४०	१ १० २१ ४२	० ३ १६ १०	१ २४ ३४ ४२	१ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रद्विंशोदशवर्षाणि ८३ तन्मध्ये भूगोरंतवर्ष १६ तउ-द-व-च										
क्रमा	बु-७	मं-८	र-१२	श-११	श-१०	र-९	मं-८	सु-७	बु-६	योगा
० १ २३ १३	१ १० १० ४१	१ ३ १६ ३३	१ १० २१ २१	० १६ ३६ २५	० १६ ३६ २५	१ १० २१ ३३	१ १० २१ ३३	३ १० २१ ४१	१ २४ ३४ ४२	१६ ० ० ०

1. $\frac{1}{2}$ 2. $\frac{1}{3}$ 3. $\frac{1}{4}$ 4. $\frac{1}{5}$ 5. $\frac{1}{6}$ 6. $\frac{1}{7}$ 7. $\frac{1}{8}$ 8. $\frac{1}{9}$ 9. $\frac{1}{10}$ 10. $\frac{1}{11}$ 11. $\frac{1}{12}$ 12. $\frac{1}{13}$ 13. $\frac{1}{14}$ 14. $\frac{1}{15}$ 15. $\frac{1}{16}$ 16. $\frac{1}{17}$ 17. $\frac{1}{18}$ 18. $\frac{1}{19}$ 19. $\frac{1}{20}$ 20. $\frac{1}{21}$ 21. $\frac{1}{22}$ 22. $\frac{1}{23}$ 23. $\frac{1}{24}$ 24. $\frac{1}{25}$ 25. $\frac{1}{26}$ 26. $\frac{1}{27}$ 27. $\frac{1}{28}$ 28. $\frac{1}{29}$ 29. $\frac{1}{30}$ 30. $\frac{1}{31}$ 31. $\frac{1}{32}$ 32. $\frac{1}{33}$ 33. $\frac{1}{34}$ 34. $\frac{1}{35}$ 35. $\frac{1}{36}$ 36. $\frac{1}{37}$ 37. $\frac{1}{38}$ 38. $\frac{1}{39}$ 39. $\frac{1}{40}$ 40. $\frac{1}{41}$ 41. $\frac{1}{42}$ 42. $\frac{1}{43}$ 43. $\frac{1}{44}$ 44. $\frac{1}{45}$ 45. $\frac{1}{46}$ 46. $\frac{1}{47}$ 47. $\frac{1}{48}$ 48. $\frac{1}{49}$ 49. $\frac{1}{50}$ 50. $\frac{1}{51}$ 51. $\frac{1}{52}$ 52. $\frac{1}{53}$ 53. $\frac{1}{54}$ 54. $\frac{1}{55}$ 55. $\frac{1}{56}$ 56. $\frac{1}{57}$ 57. $\frac{1}{58}$ 58. $\frac{1}{59}$ 59. $\frac{1}{60}$ 60. $\frac{1}{61}$ 61. $\frac{1}{62}$ 62. $\frac{1}{63}$ 63. $\frac{1}{64}$ 64. $\frac{1}{65}$ 65. $\frac{1}{66}$ 66. $\frac{1}{67}$ 67. $\frac{1}{68}$ 68. $\frac{1}{69}$ 69. $\frac{1}{70}$ 70. $\frac{1}{71}$ 71. $\frac{1}{72}$ 72. $\frac{1}{73}$ 73. $\frac{1}{74}$ 74. $\frac{1}{75}$ 75. $\frac{1}{76}$ 76. $\frac{1}{77}$ 77. $\frac{1}{78}$ 78. $\frac{1}{79}$ 79. $\frac{1}{80}$ 80. $\frac{1}{81}$ 81. $\frac{1}{82}$ 82. $\frac{1}{83}$ 83. $\frac{1}{84}$ 84. $\frac{1}{85}$ 85. $\frac{1}{86}$ 86. $\frac{1}{87}$ 87. $\frac{1}{88}$ 88. $\frac{1}{89}$ 89. $\frac{1}{90}$ 90. $\frac{1}{91}$ 91. $\frac{1}{92}$ 92. $\frac{1}{93}$ 93. $\frac{1}{94}$ 94. $\frac{1}{95}$ 95. $\frac{1}{96}$ 96. $\frac{1}{97}$ 97. $\frac{1}{98}$ 98. $\frac{1}{99}$ 99. $\frac{1}{100}$ 100. $\frac{1}{101}$ 101. $\frac{1}{102}$ 102. $\frac{1}{103}$ 103. $\frac{1}{104}$ 104. $\frac{1}{105}$ 105. $\frac{1}{106}$ 106. $\frac{1}{107}$ 107. $\frac{1}{108}$ 108. $\frac{1}{109}$ 109. $\frac{1}{110}$ 110. $\frac{1}{111}$ 111. $\frac{1}{112}$ 112. $\frac{1}{113}$ 113. $\frac{1}{114}$ 114. $\frac{1}{115}$ 115. $\frac{1}{116}$ 116. $\frac{1}{117}$ 117. $\frac{1}{118}$ 118. $\frac{1}{119}$ 119. $\frac{1}{120}$ 120. $\frac{1}{121}$ 121. $\frac{1}{122}$ 122. $\frac{1}{123}$ 123. $\frac{1}{124}$ 124. $\frac{1}{125}$ 125. $\frac{1}{126}$ 126. $\frac{1}{127}$ 127. $\frac{1}{128}$ 128. $\frac{1}{129}$ 129. $\frac{1}{130}$ 130. $\frac{1}{131}$ 131. $\frac{1}{132}$ 132. $\frac{1}{133}$ 133. $\frac{1}{134}$ 134. $\frac{1}{135}$ 135. $\frac{1}{136}$ 136. $\frac{1}{137}$ 137. $\frac{1}{138}$ 138. $\frac{1}{139}$ 139. $\frac{1}{140}$ 140. $\frac{1}{141}$ 141. $\frac{1}{142}$ 142. $\frac{1}{143}$ 143. $\frac{1}{144}$ 144. $\frac{1}{145}$ 145. $\frac{1}{146}$ 146. $\frac{1}{147}$ 147. $\frac{1}{148}$ 148. $\frac{1}{149}$ 149. $\frac{1}{150}$ 150. $\frac{1}{151}$ 151. $\frac{1}{152}$ 152. $\frac{1}{153}$ 153. $\frac{1}{154}$ 154. $\frac{1}{155}$ 155. $\frac{1}{156}$ 156. $\frac{1}{157}$ 157. $\frac{1}{158}$ 158. $\frac{1}{159}$ 159. $\frac{1}{160}$ 160. $\frac{1}{161}$ 161. $\frac{1}{162}$ 162. $\frac{1}{163}$ 163. $\frac{1}{164}$ 164. $\frac{1}{165}$ 165. $\frac{1}{166}$ 166. $\frac{1}{167}$ 167. $\frac{1}{168}$ 168. $\frac{1}{169}$ 169. $\frac{1}{170}$ 170. $\frac{1}{171}$ 171. $\frac{1}{172}$ 172. $\frac{1}{173}$ 173. $\frac{1}{174}$ 174. $\frac{1}{175}$ 175. $\frac{1}{176}$ 176. $\frac{1}{177}$ 177. $\frac{1}{178}$ 178. $\frac{1}{179}$ 179. $\frac{1}{180}$ 180. $\frac{1}{181}$ 181. $\frac{1}{182}$ 182. $\frac{1}{183}$ 183. $\frac{1}{184}$ 184. $\frac{1}{185}$ 185. $\frac{1}{186}$ 186. $\frac{1}{187}$ 187. $\frac{1}{188}$ 188. $\frac{1}{189}$ 189. $\frac{1}{190}$ 190. $\frac{1}{191}$ 191. $\frac{1}{192}$ 192. $\frac{1}{193}$ 193. $\frac{1}{194}$ 194. $\frac{1}{195}$ 195. $\frac{1}{196}$ 196. $\frac{1}{197}$ 197. $\frac{1}{198}$ 198. $\frac{1}{199}$ 199. $\frac{1}{200}$ 200. $\frac{1}{201}$ 201. $\frac{1}{202}$ 202. $\frac{1}{203}$ 203. $\frac{1}{204}$ 204. $\frac{1}{205}$ 205. $\frac{1}{206}$ 206. $\frac{1}{207}$ 207. $\frac{1}{208}$ 208. $\frac{1}{209}$ 209. $\frac{1}{210}$ 210. $\frac{1}{211}$ 211. $\frac{1}{212}$ 212. $\frac{1}{213}$ 213. $\frac{1}{214}$ 214. $\frac{1}{215}$ 215. $\frac{1}{216}$ 216. $\frac{1}{217}$ 217. $\frac{1}{218}$ 218. $\frac{1}{219}$ 219. $\frac{1}{220}$ 220. $\frac{1}{221}$ 221. $\frac{1}{222}$ 222. $\frac{1}{223}$ 223. $\frac{1}{224}$ 224. $\frac{1}{225}$ 225. $\frac{1}{226}$ 226. $\frac{1}{227}$ 227. $\frac{1}{228}$ 228. $\frac{1}{229}$ 229. $\frac{1}{230}$ 230. $\frac{1}{231}$ 231. $\frac{1}{232}$ 232. $\frac{1}{233}$ 233. $\frac{1}{234}$ 234. $\frac{1}{235}$ 235. $\frac{1}{236}$ 236. $\frac{1}{237}$ 237. $\frac{1}{238}$ 238. $\frac{1}{239}$ 239. $\frac{1}{240}$ 240.

[illegible]

(३८६)

बृहत्साराशरहोराधूर्वरबंडसारांशः

अपसव्यकालचक्रदशमिंशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्येभूगोरंतवर्षे १६ तउच										
क्रमां	सु-२	सु-३	सु-५	सं-४	सं-९	श-१०	श-११	सु-१२	मं-१	योगाः
० २ २० २५ २५	२ ११ २७ २७	१ ८ २७ २५	० ११ ५३ १	३ १० ३० ४२	१ १० ४६ २	३ २७ ५४ २६	३ २७ ५४ २६	१ १० ४६ २	१ १८ ५० १४	१६ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रदशमिंशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्येभूधानवर्षे १ तस्योदक										
क्रमां	सु-३	सु-५	सं-४	सं-९	श-१०	श-११	सु-१२	मं-१	सु-२	योगाः
० ७ २७ २५	११ १८ ११	८ ० २०	२ ११ ४६	१ १६ ४४	५ ४५ ५२	५ ४१ ५२	१६ ४४ ४०	८ २३ १५	१ २ ४०	१ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रदशमिंशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्येसूर्यांतवर्षे ५ तउदक										
क्रमां	सु-५	सं-४	सं-९	श-१०	श-११	सु-१२	मं-१	सु-२	सु-३	योगाः
० २ २५ २७	३ १४ ३१	१ १४ ३३	६ २४ १८	० २३ ४३	० २३ ४३	६ २४ १८	० २६ ३०	१ ११ ५३	० ८ २३	५ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रदशमिंशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्येवृद्धांतवर्षे २१ तउदक										
क्रमां	सं-४	सं-९	श-१०	श-११	सु-१२	मं-१	सु-२	सु-३	सु-५	योगाः
० २७ ५४ ५६	५ १६ २	२ १८ ११	११ २१ ३७	११ २१ ३७	२ ४ ११	१ १५ ३०	३ २६ ४३	३ ११ ४६	१ १९ ३३	२१ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रदशमिंशदशावर्षाणि ८६ तन्मध्येभूधानवर्षे १ तउदक										
क्रमां	सु-६	सु-७	मं-८	सं-१२	श-११	श-१०	सं-९	मं-८	सु-७	योगाः
१ २ २० १७	११ २१ ११	३ २४ ४२	० ३ १०	१ ० ४२	० ६ ४०	० ६ ४०	१ ० ४२	० ३ १५	१ २४ ४२	१ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रदशमिंशदशावर्षाणि ८३ तन्मध्येभूगोरंतवर्षे १६ तउदक										
क्रमां	सु-७	मं-८	सं-१२	श-११	श-१०	सं-९	मं-८	सु-७	सु-६	योगाः
० २ २३ १७	३ २१ ४५	१ ५ ०	११ ३० ३३	० ३५ २५	१ ३५ ३३	१ ५ ३३	१ ५ ३३	३ २१ ४५	१ २४ ४२	१६ ० ० ०

कालचक्रदशाफलकयनाध्यायः ४९ (३०७)

[illegible]

(३८८) बृहत्साराशरहोरापूर्वखंडसारांशः

अपसव्यकालचक्रकुलांशदशावर्षाणि ६ तन्मध्ये भूगोरतर्वर्ष १६ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	सू. ७	सू. ६	सू. ७	मं. ८	सू. १२	शा. ११	शा. १०	सू. ९	मं. ८	योगाः
२	३	१	३	१	१	०	०	१	५	१६
२३	१	०	१	५	११	०	०	११	५	०
२४	२१	२४	०	४	३	७	७	३	४७	०
५१	२१	३४	२१	४७	५८	३५	३५	५८	४७	०
९९	४१	४३	४१	०	३३	२५	२५	३३	०	०
अपसव्यकालचक्रकन्यांशदशावर्षाणि ५ तन्मध्ये बुधान्तर्वर्ष ९ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	सू. ६	सू. ५	सं. ४	सू. ३	शा. २	मं. १	सू. ९	शा. १०	शा. ११	योगाः
०	०	०	२	१	१	०	१	०	०	१
१	११	६	२	११	८	८	२६	२१	५	०
१३	१०	३०	१३	१३	९	२६	१०	२	२	०
३७	३३	२५	२८	३	५२	४९	१०	२८	२८	०
३९	३३	१८	१४	३३	५६	२५	३५	१४	१४	०
अपसव्यकालचक्रकन्यांशदशावर्षाणि ८ तन्मध्ये सूर्योतर्वर्ष ९ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	सू. ५	सं. ४	सू. ३	सू. २	मं. १	सू. ९	शा. १०	शा. ११	सू. ६	योगाः
०	०	३	६	०	४	०	०	०	६	५
२१	३	३	१०	११	८	०	२४	०	६	०
५०	५३	४२	३५	४९	२८	१	४३	४३	३०	०
९७	५३	१	१८	२५	७	५३	२१	२१	१८	०
अपसव्यकालचक्रकन्यांशदशावर्षाणि ६ तन्मध्ये चंद्रान्तर्वर्ष २१ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	सं. ४	सू. ३	सू. २	मं. १	सू. ९	शा. १०	शा. ११	सू. ६	सू. ५	योगाः
०	५	०	३	१	२	०	०	१	१	२१
२८	३	३०	११	२२	५	११	११	२	२	०
५५	४५	२०	१३	३५	१६	२५	२५	२०	२४	०
९४	५३	१४	३३	१०	२४	४५	४५	१८	४३	०
अपसव्यकालचक्रकन्यांशदशावर्षाणि ८ तन्मध्ये बुधान्तर्वर्ष ० त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	सू. ३	सू. २	मं. १	सू. ९	शा. १०	शा. ११	सू. ६	सू. ५	सं. ४	योगाः
१	११	३	६	१	५	५	११	६	२	१
१३	१३	२६	२६	२१	८	८	११	१०	२०	०
३७	५३	४९	१०	२८	२८	२८	१३	३५	२८	०
३९	५६	२५	३५	१४	१४	१४	३३	१८	१४	०
अपसव्यकालचक्रकन्यांशदशावर्षाणि ५ तन्मध्ये भूगोरतर्वर्ष १६ त-उ-द-चक्रम्										
क्रमां	सू. २	मं. १	सू. ९	शा. १०	शा. ११	सू. ६	सू. ५	सं. ४	सू. ३	योगाः
०	३	१	३	१	१	०	११	१	१	१६
२३	०	३	१०	१	१	०	११	१	१	०
२४	१४	२१	३८	३	३	५३	३३	३	५३	०
५१	७	११	४९	३२	३३	५६	२५	३३	५६	०

(३९२) कालचक्रदशाफलकथनाध्या० ४९

अपसव्यकालचक्रकर्कावाढवाचः-८६ तन्मध्ये भूगोर्तव्यः-१६ तस्योपदशाचः-										
क्रमां	सू. ७	सू. ६	सू. ५	चं. ४	हं. ३२	वा. ११	वा. १०	हं. ९	मौ. ८	योगाः
०	२	१	०	३	१	०	०	१	१	१६
१०	११	२	१	१०	१०	०	०	१०	३	०
२०	२१	३	२	२०	२०	१	१	२०	१६	०
३०	३१	४	३	३०	४६	२	२	४६	५०	०
४०	४१	५	४	४०	५२	३	३	५२	१४	०

अपसव्यकालचक्रकर्कावाढवाचः-८६ तन्मध्ये बुधोर्तव्यः-१ तस्योपदशाचः-										
क्रमां	सू. ६	सू. ५	चं. ४	हं. ३२	वा. ११	वा. १०	हं. ९	मौ. ८	सू. ७	योगाः
०	१	०	३	१	०	०	०	०	१	१
१०	११	१	१	१०	१०	१	१	१	१	१
२०	२१	२	२	२०	२०	२	२	२	२	२
३०	३१	३	३	३०	३०	३	३	३	३	३
४०	४१	४	४	४०	४०	४	४	४	४	४

अपसव्यकालचक्रकर्कावाढवाचः-८६ तन्मध्ये सूर्योर्तव्यः-५ तस्योपदशाचः-										
क्रमां	सू.	चं.	हं.	वा.	वा.	हं.	मं.	सू.	सू.	योगाः
०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	५
१०	१४	१	१	१	१	१	१	१	१	५
२०	२८	२	२	२	२	२	२	२	२	५
३०	४२	३	३	३	३	३	३	३	३	५
४०	५६	४	४	४	४	४	४	४	४	५

अपसव्यकालचक्रकर्कावाढवाचः-८६ तन्मध्ये चंद्रोर्तव्यः-२१ त-उ-द-व-क्रं-										
क्रमां	चं. ४	हं. ३२	वा. ११	वा. १०	हं. ९	मं. ८	सू. ७	सू. ६	सू. ५	योगाः
०	१	२	१	०	३	१	०	३	१	२१
१०	१५	१	१	१	१	१	१	१	१	०
२०	२९	२	२	२	२	२	२	२	२	०
३०	४३	३	३	३	३	३	३	३	३	०
४०	५७	४	४	४	४	४	४	४	४	०

अपसव्यकालचक्रमिथुनावाढवाचः-८३ तन्मध्ये बुधोर्तव्यः-१ त-उ-द-व-क्रं-										
क्रमां	सू. २	सू. २	मं. १	उ. १	वा. १०	वा. ११	हं. १२	मं. १	सू. १	योगाः
०	०	१	०	१	०	०	१	०	१	१
१०	११	२	१	१	१	१	१	१	१	१
२०	२१	३	२	२	२	२	२	२	२	१
३०	३१	४	३	३	३	३	३	३	३	१
४०	४१	५	४	४	४	४	४	४	४	१

अपसव्यकालचक्रमिथुनावाढवाचः-८३ तन्मध्ये भूगोर्तव्यः-१६ त-उ-द-व-क्रं-										
क्रमां	मं. १	मं. १	हं. ९	वा. १०	वा. ११	हं. १२	मं. १	सू. २	सू. ३	योगाः
०	१	१	१	०	०	१	१	१	१	१६
१०	११	२	२	१	१	२	२	२	२	०
२०	२१	३	३	२	२	३	३	३	३	०
३०	३१	४	४	३	३	४	४	४	४	०
४०	४१	५	५	४	४	५	५	५	५	०

कालचक्रदशाफलकथनाध्यायः ४९

(383)

[illegible]

(३९४)

ग्रहसाराशरहोरापूर्वखंडसारांशः

अपसव्यकालचक्रमिथुनांशदशाव-८३ तन्मध्येभूगोरंतर्वर्ष १६ त-उ-द-व										
क्रमां	बु-३	बु-३	सु-२	मं-१	सु-१	श-१०	श-११	सु-१२	मं-१	योगाः
०	३	१	३	१	१	०	०	१	१	१६
२३	०	२४	१	६	११	०	०	११	६	०
२३	२१	३४	२१	३	५	३५	३५	५	५	०
१९	४१	४२	४१	४७	३३	२५	२५	३३	०	०
अपसव्यकालचक्रवृषभांशदशाव-८५ तन्मध्येबुधांतरव-९ तस्यो-द-व										
क्रमां	बु-३	सू-५	चं-४	बु-६	सु-७	मं-८	सु-१२	श-११	श-१०	योगाः
०	१	१	०	३	१	०	१	०	०	१
२३	११	१०	२	११	१	०	१	०	०	०
२३	१३	३५	२०	१३	५३	२५	२१	२०	२०	०
३३	३३	१८	१४	३३	५३	२५	३५	१४	१४	०
अपसव्यकालचक्रवृषभांशद-व-८५ तन्मध्येसू-५ंतरव-५ त-उ-द-व										
क्रमां	सू-५	चं-४	बु-६	सु-७	मं-८	सु-१२	श-१०	श-११	बु-३	योगाः
०	०	१	०	१	०	०	०	०	०	५
२३	१५	१०	११	११	२०	१	२४	२४	६	०
२३	५३	३५	४९	१४	१४	४५	४२	४२	३५	०
१७	५८	२१	१८	१७	१७	२१	२१	२१	१८	०
अपसव्यकालचक्रवृषभांशद-व-८५ तन्मध्येचंद्रांतरव-२१ त-उ-द-व										
क्रमां	चं-४	बु-६	सु-७	मं-८	सु-१२	श-१०	श-११	बु-३	सू-५	योगाः
०	२	३	१	१	२	०	१	२	१	२१
२६	५५	२०	१३	२३	१९	२५	२५	२०	२४	०
२८	५३	१४	३३	३५	२४	४५	४५	२८	४३	०
१४	५३	३३	१७	४२	५३	५३	५३	१४	२१	०
अपसव्यकालचक्रवृषभांशदशाव-८५ तन्मध्येबुधांतरव-९ त-उ-द-व										
क्रमां	बु-६	सु-७	मं-८	सु-१२	श-१०	श-११	बु-३	सू-५	चं-४	योगाः
०	१	०	०	१	०	०	०	०	२	१
२३	११	१	२५	२१	५	११	११	६	३	०
२३	३३	५३	४९	१०	२८	२८	३३	३५	२०	०
२३	५८	२५	३५	१४	१४	३३	१८	१८	१४	०
अपसव्यकालचक्रवृषभांशद-व-८५ तन्मध्येभूगोरंतर्वर्ष १६ त-उ-द-व										
क्रमां	बु-७	मं-८	सु-१२	श-१०	श-११	बु-३	सू-५	चं-४	बु-६	योगाः
०	३	१	१	०	०	१	१	३	१	१६
२३	१४	२४	२१	३	१	५	११	१३	५	०
२३	७	११	४९	३२	३३	५३	५३	३३	५३	०

(394)

अपसव्यकालचक्रएषभाद्रपदश्रावः ८५ तन्मध्येभौमांतरवः ७ तः उ-द-वः										
क्रवां	मं०	गु-१२	श-१०	श-११	बु-३	सू-५	चं-४	बु-६	सु-७	योगः
० ३९ ३८ ४४	० ६ ३७ ४५	० २६ २८ १४	० ३ ३८ १८	० ३ ३८ १८	० ६ २६ २५	० ६ २८ १४	० ६ २९ १७	० ६ २६ २५	० ६ २९ १७	० ६ २९ १७
अपसव्यकालचक्रएषभाद्रपदश्रावः ८५ तन्मध्येगुरोरंतरवः १० तः उ-द-वः										
क्रवां	गु-१२	श-११	श-१०	बु-३	सू-५	चं-४	बु-६	सु-७	मं०	योगः
० १ १२ ११ २५	० २ ३ ३३ ४६	० १ ११ २४ ४३	० ५ ११ २४ ४३	० १ २१ १० ३५	० ७ १५ ५५ ५३	० २ ११ २४ ४२	० १ २१ १० ३५	० १ २१ १० ३५	० ६ २९ १७ १४	० ६ २९ १७ १४
अपसव्यकालचक्रएषभाद्रपदश्रावः ८५ तन्मध्येश्राव्यंतरवः ४ तः उ-द-वः										
क्रवां	श-११	श-१०	बु-३	सू-५	चं-४	बु-६	सु-७	मं०	गु-१२	योगः
० १६ ५६ २८ २४	० ३ ७ ४५ ५३	० ३ ७ ४५ ५३	० ५ २८ १४	० २ २४ ४२ २१	० ११ २५ ४५ ५३	० ५ २८ १४	० १ २८ ३३	० ३ २८ ३५	० ५ २८ ३५	० ५ २८ ३५
अपसव्यकालचक्रएषभाद्रपदश्रावः ८५ तन्मध्येश्राव्यंतरवः ५ तः उ-द-वः										
क्रवां	श-१०	बु-३	सू-५	चं-४	बु-६	सु-७	मं०	गु-१२	श-१२	योगः
० १६ ५६ २८ २४	० ३ ७ ४५ ५३	० ५ २८ १४	० २ २४ ४२ २१	० ११ २५ ४५ ५३	० ५ २८ १४	० १ २८ ३३	० ३ २८ ३५	० ५ २८ ३५	० ५ २८ ३५	० ५ २८ ३५
अपसव्यकालचक्रमेषाश्रावश्रावः १०० तन्मध्येगुरोरंतरवः १० तस्योपदश्रावः										
क्रवां	गु-१२	मं०	सु-७	बु-६	सू-५	चं-४	बु-३	सु-२	मं०	योगः
० १ १२ ११ २५	० २ ३ ३३ ४६	० १ ११ २४ ४३	० ५ ११ २४ ४३	० १ २१ १० ३५	० ७ १५ ५५ ५३	० २ ११ २४ ४२	० १ २१ १० ३५	० १ २१ १० ३५	० ६ २९ १७ १४	० ६ २९ १७ १४
अपसव्यकालचक्रमेषाश्रावश्रावः १०० तन्मध्येभौमांतरवः ७ तस्योपदश्रावः										
क्रवां	मं०	श-१०	बु-३	सू-५	चं-४	बु-६	सु-७	मं०	गु-१२	योगः
० १ १२ ११ २५	० २ ३ ३३ ४६	० १ ११ २४ ४३	० ५ ११ २४ ४३	० १ २१ १० ३५	० ७ १५ ५५ ५३	० २ ११ २४ ४२	० १ २१ १० ३५	० ६ २९ १७ १४	० ६ २९ १७ १४	० ६ २९ १७ १४

(३१६) ग्रहत्यागारहोरापूर्वखंडसारंशः

अपसव्यकालचक्रमेषांशदशाव-१०० तन्मध्ये भृगोरंतव-१६ त-उ-द-च-										
क्रमां	रु-०	बु-३	सू-५	चं-४	बु-३	सू-२	मं-१	गु-१	मं-८	योगाः
० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	१६ ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
अपसव्यकालचक्रमेषांशदशाव-१०० तन्मध्ये बधांतरव-९ त-उ-द-च-										
क्रमां	बु-३	सू-५	चं-४	बु-३	सू-२	मं-१	बु-१	मं-८	सू-७	योगाः
० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	९ ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
अपसव्यकालचक्रमेषांशदशाव-१०० तन्मध्ये सूयंतरव-५ तस्य उ-द-च-										
क्रमां	सू-५	चं-४	बु-३	सू-२	मं-१	बु-१	मं-८	सू-७	बु-३	योगाः
० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८	५ ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
अपसव्यकालचक्रमेषांशदशाव-१०० तन्मध्ये चंद्रांतरव-२१ तस्योपदशाव-										
क्रमां	चं-४	बु-३	सू-२	मं-१	गु-१	मं-८	सू-७	बु-३	सू-५	योगाः
० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	२१ ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
अपसव्यकालचक्रमेषांशदशाव-१०० तन्मध्ये बधांतरव-९ तस्योपदशाव-										
क्रमां	बु-३	सू-२	मं-१	गु-१	मं-८	सू-७	बु-३	सू-५	चं-४	योगाः
० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८	९ ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०
अपसव्यकालचक्रमेषांशदशावर्षाणि १०० तन्मध्ये भृगोरंतव-१६ त-उ-द-च-										
क्रमां	सू-२	मं-१	गु-१	मं-८	सू-७	बु-३	सू-५	चं-४	बु-३	योगाः
० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८	० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८	१६ ० ० ० ० ० ० ० ० ० ०

399

अपसव्यकालचक्रमीनांशदशाव. १०० तन्मध्येभौमांतवर्ष ७ त. उ. द. च.										
क्रवां	मं. १	सु. १	मं. ८	सु. ७	बु. ६	सू. ५	चं. ४	बु. ३	सु. २	योगा.
० २५ १२ ०	० २६ २४ ०	० १२ ० ०	० २६ २४ ०	१ १३ १२ ०	० १६ १८ ०	० ६ ० ०	१ १० १८ ०	० १६ २८ ०	१ १३ १८ ०	० ० ० ०
अपसव्यकालचक्रमीनांशदशाव. ८६ तन्मध्येगुरुरंतवर्ष १० तस्यो. द. च.										
क्रवां	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. ९	मं. ८	सु. ७	बु. ६	सू. ५	चं. ४	योगा.
० ११ ३७ १६	१ २८ २६ १६	१० १० २६ ३०	१० १० २६ ३०	१ २३ ३६ १६	० २३ १ २४	१ १० १६ २४	१ १६ १६ २४	० २० १८ ०	० १३ १३ ०	१० ० ० ०
अपसव्यकालचक्रमीनांशदशाव. ८६ तन्मध्येशुक्रंतवर्ष ४ तस्योपदशाव.										
क्रवां	श. ११	श. १०	सु. ९	मं. ८	सु. ७	बु. ६	सू. ५	चं. ४	सु. १२	योगा.
१६ १६ ३७ ४	० २८ २६ ३०	० २८ २६ ३०	१ २३ ३६ १६	० २३ १ २४	१ १० १६ २४	१ १६ १६ २४	० २० १८ ०	० १३ १३ ०	१० ० ० ०	४ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रमीनांशदशाव. ८६ तन्मध्येशुक्रंतवर्ष ४ तस्योप. द. च.										
क्रवां	श. १०	सु. ९	मं. ८	सु. ७	बु. ६	सू. ५	चं. ४	सु. १२	श. ११	योगा.
१६ १६ ३७ ४	० २८ २६ ३०	० २८ २६ ३०	१ २३ ३६ १६	० २३ १ २४	१ १० १६ २४	१ १६ १६ २४	० २० १८ ०	० १३ १३ ०	१० ० ० ०	४ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रमीनांशदशाव. ८६ तन्मध्येगुरुरंतवर्ष १० तस्योपद. च.										
क्रवां	सु. ९	मं. ८	सु. ७	बु. ६	सू. ५	चं. ४	सु. १२	श. ११	श. १०	योगा.
१६ १६ ३७ ४	० २८ २६ ३०	० २८ २६ ३०	१ २३ ३६ १६	० २३ १ २४	१ १० १६ २४	१ १६ १६ २४	० २० १८ ०	० १३ १३ ०	१० ० ० ०	४ ० ० ०
अपसव्यकालचक्रमीनांशदशाव. ८६ तन्मध्येभौमांतवर्ष ७ तस्यो. द. च.										
क्रवां	मं. ८	सु. ७	बु. ६	सू. ५	चं. ४	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. ९	योगा.
१६ १६ ३७ ४	० २८ २६ ३०	० २८ २६ ३०	१ २३ ३६ १६	० २३ १ २४	१ १० १६ २४	१ १६ १६ २४	० २० १८ ०	० १३ १३ ०	१० ० ० ०	४ ० ० ०

बृहत्पाराशरहोरापूर्वखण्डसारांशः

अपसव्यकालचक्रमीनांशदशाव. ८६ तन्मध्ये भूगोरंतर्वर्ष १६ तस्योपपदशाव.											
क्रमां	सु. ७	सु. ६	सु. ५	सं. ४	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. ९	मं. ८	योगा:	
०	३	१	०	३	१	०	०	१	१	१६	
२३	१३	२०	१३	१०	१०	२३	२३	१०	१०	०	
३६	३७	२६	५३	३०	२६	५४	२६	५४	५०	०	
५६	५१	२६	१	३०	२	२६	२६	२	५५	०	
अपसव्यकालचक्रमीनांशदशाव. ८६ तन्मध्ये बुधान्तर्वर्ष १ तस्योपपद. च.											
क्रमां	सु. ६	सु. ५	सं. ४	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. ९	मं. ८	सु. ७	योगा:	
०	०	२	१	१	१	१	०	१	१	१	
२३	११	११	१६	१६	११	११	१६	२३	२३	०	
३६	२०	२०	४६	४६	४१	४१	४६	४६	४६	०	
५६	११	२०	४६	४६	५१	५१	४६	१५	२६	०	
अपसव्यकालचक्रमीनांशदशाव. ८६ तन्मध्ये सूर्यांतरवर्ष ५ त. द. च.											
क्रमां	सु. ५	सं. ४	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. ९	मं. ८	सु. ७	सु. ६	योगा:	
०	१	०	०	०	०	०	०	१	०	१	
२३	११	११	२३	२३	२३	२३	२३	११	११	१	
३६	२०	२०	४६	४६	४६	४६	४६	५३	२३	०	
५६	११	२०	४६	४६	५५	५	४२	१	२०	०	
अपसव्यकालचक्रमीनांशद. व. ८६ तन्मध्ये चंद्रान्तर्वर्ष २१ त. उ. द. च.											
क्रमां	सं. ४	सु. १२	श. ११	श. १०	सु. ९	मं. ८	सु. ७	सु. ६	सु. ५	योगा:	
०	१	१	१	१	२	१	१	२	१	२१	
२३	११	११	२३	२३	११	११	२३	११	११	०	
३६	२०	२०	४६	४६	४६	४६	४६	५३	२३	०	
५६	११	२०	४६	४६	५५	५	४२	१	५	०	
अपसव्यकालचक्रकुंभाशद. व. ८३ तन्मध्ये बुधान्तर्वर्ष १ त. उ. द. च.											
क्रमां	सु. ३	सु. २	मं. १	सु. ९	श. १०	श. ११	सु. १२	मं. १	सु. २	योगा:	
०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
२३	११	११	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	०	
३६	२०	२०	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४६	०	
५६	११	२०	४६	४६	५५	५	४२	१	५	०	
अपसव्यकालचक्रकुंभाशद. व. ८३ तन्मध्ये भूगोरंतर्वर्ष १६ त. उ. द. च.											
क्रमां	सु. २	मं. १	सु. ९	श. १०	श. ११	सु. १२	मं. १	सु. २	सु. ३	योगा:	
०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१६	
२३	११	११	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	०	
३६	२०	२०	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४६	०	
५६	११	२०	४६	४६	५५	५	४२	१	५	०	

कालचक्रदशाफलकथनाध्यायः १९ (३९)

[illegible]

(४००)

बृहत्पाराशरहोरापूर्वखण्डसारांशः

अपसव्यकालचक्रमकरोदाव. व. ८३ तन्मध्ये भूगोरतव. १६ त. उ. द. चक्रम्										
क्रमां.	सू. २	बु. ३	सू. २	मं. १	गु. ९	रा. १०	रा. ११	गु. १२	मं. १	योगा.
०	३	१	३	१	१	०	०	१	१	१६
२३	११	२६	१	११	३	१०	१०	११	१६	०
५१	२०	३४	२१	५५	५८	२५	२५	५८	५०	०
११	४१	४२	४१	०	३३	२५	२५	३३	४०	०
अपसव्यकालचक्रमकरोदाव. व. ८५ तन्मध्ये बुधातव. १ तस्योपद्वयम्										
क्रमां.	बु. ३	सू. ५	चं. ४	बु. ६	सू. ७	मं. ८	गु. १२	रा. ११	रा. १०	योगा.
०	०	०	२	११	१	०	१	०	०	५
२३	११	६	२	११	०	०	१	०	०	०
५१	१३	१०	२०	१३	५०	२६	२१	२८	२८	०
११	३२	१८	१४	३२	५६	२५	३५	१४	१४	०
अपसव्यकालचक्रमकरोदाव. व. ८५ तन्मध्ये स्वर्णतव. ५ त. उ. द. चक्रम्										
क्रमां.	सू. ५	चं. ४	बु. ६	सू. ७	मं. ८	गु. ९	रा. ११	रा. १०	बु. ३	योगा.
०	१	०	०	११	०	०	०	२	०	५
२३	१६	२६	१०	१३	२८	१०	२६	२६	१०	०
५१	५०	४२	३०	४८	१४	५५	४३	४३	३५	०
११	६६	२१	१८	२५	७	५३	२१	२१	१८	०
अपसव्यकालचक्रमकरोदाव. व. ८५ तन्मध्ये चंद्रातव. २१ तस्योद. चक्रम्										
क्रमां.	चं. ४	बु. ६	सू. ७	मं. ८	गु. १२	रा. ११	रा. १०	बु. ३	सू. ५	योगा.
०	२	३	१	२	११	०	११	२	१	२१
२३	१६	११	१३	१६	११	२५	२५	२०	२६	०
५१	५३	१४	१३	३५	२४	५५	५५	२८	४१	०
११	१४	३२	१७	४२	५३	५३	५३	१४	३१	०
अपसव्यकालचक्रमकरोदाव. व. ८५ तन्मध्ये बुधातव. १ तस्य उ. द. चक्रम्										
क्रमां.	बु. ६	सू. ७	मं. ८	गु. १२	रा. ११	रा. १०	बु. ३	सू. ५	चं. ४	योगा.
०	०	०	१	०	०	०	११	०	२	०
२३	११	०	११	२	२	२	११	०	१	०
५१	१३	२६	१०	२८	२५	२५	१३	१५	१८	०
११	३२	२५	३५	१४	१४	१४	३२	१८	१४	०
अपसव्यकालचक्रमकरोदाव. व. ८५ तन्मध्ये भूगोरतव. १६ त. उ. चक्रम्										
क्रमां.	सू. ७	मं. ८	गु. १२	रा. ११	रा. १०	बु. ३	सू. ५	चं. ४	बु. ६	योगा.
०	३	१	१	०	०	१	११	२	१	१६
२३	१६	२६	१०	२८	२५	२५	१३	१५	१८	०
५१	५३	१४	१३	३५	२४	५५	५५	२८	४१	०

फाल्गुनचक्रदशाफलकथनाध्यायः ४९ (४०१)

[illegible]

४०२)

बृहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशः

अपसव्यकालचक्रधनोद्देशाव-१०० तन्मध्ये भूगोरंतर्व-१६ त-उ-द-चक्रम्-										
क्रवां	सु-७	बु-६	सू-५	चं-४	बु-३	सु-२	मं-१	गु-९	मं-८	योगाः
० २७ ३६ ००	२ ६ ३९ ००	१ ५ ३६ ००	० १० ३६ ००	३ ६ ३६ ००	१ ५ ३६ ००	२ ६ ३६ ००	१ १३ १२ ००	७ ६ ०० ००	१ १३ १२ ००	१६ ०० ०० ००
अपसव्यकालचक्रधनोद्देशाव-१०० तन्मध्ये भूगोरंतर्व-१६ त-उ-चक्रम्-										
क्रवां	बु-३	सू-५	चं-४	बु-३	सु-२	मं-१	गु-९	मं-८	सु-७	योगाः
० २६ ००	० २९ ३६ ००	१ ५ १२ ००	१ २० २६ ००	० २९ ३६ ००	१ ५ २६ ००	० १६ ४८ ००	१ १३ २६ ००	७ ६ ४८ ००	१ १३ २६ ००	१ ०० ०० ००
अपसव्यकालचक्रधनोद्देशाव-१०० तन्मध्ये सूर्यांतर्व-५ त-उ-द-च-										
क्रवां	सू-५	चं-४	बु-३	सु-२	मं-१	गु-७	मं-८	सु-७	बु-३	योगाः
१० ००	३ ००	१ १० ००	० १२ ००	१ १० ००	४ ६ ००	६ ०० ००	४ ६ ००	१ १० ००	१ १२ ००	५ ०० ००
अपसव्यकालचक्रधनोद्देशाव-१०० तन्मध्ये चंद्रांतर्व-२१ त-उ-द-च-										
क्रवां	चं-४	बु-३	सु-२	मं-१	गु-९	मं-८	सु-७	बु-६	सू-५	योगाः
२ १५ ३६ ००	४ १६ ३६ ००	१ २० २६ ००	३ १६ ३६ ००	१ १६ १२ ००	२ ६ ०० ००	१ १२ १२ ००	३ ६ ३६ ००	१ १० २६ ००	१ १० ०० ००	२१ ०० ०० ००
अपसव्यकालचक्रधनोद्देशाव-१०० तन्मध्ये बुधांतर्व-९ त-उ-द-च-										
क्रवां	बु-३	सु-२	मं-१	गु-९	मं-८	सु-७	बु-६	सू-५	चं-४	योगाः
१ २६ ००	२ १९ ३६ ००	१ ५ २६ ००	० १६ ४८ ००	१ २६ ०० ००	० १६ ४८ ००	१ २६ ०० ००	० २९ ३६ ००	० १२ ०० ००	१ १६ २६ ००	१ ०० ०० ००
अपसव्यकालचक्रधनोद्देशाव-१०० तन्मध्ये भूगोरंतर्व-१६ त-उ-द-च-										
क्रवां	सु-२	मं-१	गु-९	मं-८	सु-७	बु-६	सू-५	चं-४	बु-३	योगाः
१ २६ ३६ ००	२ १९ ३६ ००	१ १३ १२ ००	१ १३ १२ ००	० १३ १२ ००	२ १६ ३६ ००	१ १६ २६ ००	१ १६ २६ ००	३ १६ ३६ ००	१ १६ २६ ००	१६ ०० ०० ००

अपसंयकालचक्रवर्मांशद०ब०१०० तन्मध्ये औपांतर्वर्ष ७ तस्योपदशाचक्रम् ।										
घुवांक मं. १	गु. १ मं. ८	गु. ७ कु. ६	र. ५	सं. ४	कु. ३	गु. २	योगाः			
०	०	१	०	०	१	०	७			
०	५	१	७	४	५	७	१	०		
२५	२६	१३	१६	६	७	१६	१३	०		
१२	२४	१२	४८	०	२२	४८	१२	०		
०	०	०	०	०	०	०	०	०		
०	०	०	०	०	०	०	०	०		

अथाग्रे कालचक्रमाह ।

मेषांशे चोरको विद्याच्छ्रीमाञ्जुक्रांशके भवेत् ॥ बुधांशे ज्ञानसंपन्नश्चंद्रे च नृपतिर्भवेत् ॥ ४१ ॥ सिंहांशे राजसः प्रोक्तः सौम्यांशे पंडितो भवेत् ॥ तुलांशे राजमंत्री च भौमांशे निर्धनो भवेत् ॥ ४२ ॥ चापांशे ज्ञानसंयुक्तो मकरांशे च पापकृत् ॥ कुंभांशे च वणिक्कर्मा मीनांशे किल धान्यवान् ॥ ४३ ॥

अथोदयफलमाह ।

आदित्यस्योदये राज्यं कृषिश्चंद्रोदये भवेत् ॥ अंगारकस्य शूरः स्यात्पापकर्मणि संगतः ॥ ४४ ॥ बुधस्य विमला बुद्धिरत्यंतं पंडितो भवेत् ॥ गुरुशुक्रोदये राज्यं चोरको मंदकोदये ॥ ४५ ॥

अथ देहजीवफलमाह ।

देहजीवसमायोगे भौमार्करविजादिभिः ॥ एकैकयोगे मरणं बहुयोगेषु का कथा ॥ ४६ ॥ यत्र स्थानेषु संजीवो देहयोगसमन्वितः ॥ तत्र पापग्रहैर्योगे तदशा मरणं वदेत् ॥ ४७ ॥ देहयोगे महाबाधा जीवयोगे तु मृत्युदः ॥ हाभ्यां संयोगमात्रेण हन्यते नाऽत्र संशयः ॥ ४८ ॥ जीवे जीवो यदा राहुः सौरिर्वक्त्रे रविः स्थितः ॥ मृत्युकालगतिं ज्ञात्वा शान्तिं कुर्वीत्यथामिधि ॥ ४९ ॥ जीवे

(४०४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

जीवो यदा सोमे सौम्ये जीवसितः स्थितः ॥ तदा सौख्यं प्रकुर्व-
न्ति रोगमृत्युविनाशनम् ॥ ५० ॥ पापक्षेत्रदशायोगे देहजीवौ
तु दुःखितौ ॥ शुभक्षेत्रदशायोगे शुभयोगे शुभं भवेत् ॥ ५१ ॥
देहे शुभग्रहैर्युक्ते भूषणादिघ्रुवं भवेत् ॥ जीवे शुभग्रहैर्युक्ते पुत्र-
दारादिकौल्लभेत् ॥ ५२ ॥

अथ गतिप्रकरणम् ।

प्रथमे गतिर्मंडूकी द्वितीये मर्कटस्तथा ॥ बाणायनवपर्यंतं
गतिः सिंहावलोकनम् ॥ ५३ ॥

अथ फलमाह ।

मंडूके तु महाव्याधिर्मर्कटस्तु महद्भयम् ॥ सिंहावलोके मरणं
गर्गस्य वचनं यथा ॥ ५४ ॥

सिंहावलोकनगतिमांडूकीगतिफलान्याह ।

कन्यायां कर्कटे वापि सिंहभे मिथुनेपि च ॥ मांडूकगतिसं-
ज्ञो वै तादृशं रोगकारणम् ॥ ५५ ॥ मीने तु वृश्चिके वापि चापो
मेषस्तथैव च ॥ सिंहावलोकनं चैव तादृशं च फलं लभेत् ॥ ५६ ॥
सिंहावगतिमार्गे च मांडूकीगतिसंभवः ॥ अपमृत्युकरस्तस्मिन्प्रा-
यश्चित्तेतिशोकती ॥ ५७ ॥ मीने तु वृश्चिके याते ज्वरो भवति
निश्चितम् ॥ कन्यायां कर्कटे याते मातृबंधुविनाशनम् ॥ ५८ ॥
सिंहे तु मिथुने याते स्त्रियां व्याधिर्भवेद्घ्रुवम् ॥ कर्कटे तु रवौ याते
वधो भवति देहिनाम् ॥ पितृबंधुमृतिं विद्याच्चापान्मेषगते
पुनः ॥ ५९ ॥

पुनः गतिफलमाह ।

कन्यायां कर्कटे याते पूर्वभागे महत्फलम् ॥ ६० ॥ उत्तरं देश-
माश्रित्य सुखं यात्रा भविष्यति ॥ सिंहे तु मिथुने याते पूर्वभागो

विसृज्यते ॥ कार्यातेपि च नैर्ऋत्यां सुखं यात्रा भविष्यति ॥ ६१ ॥
कर्कटे मेषसिंहे च कार्यहानिश्च योगयुक् ॥ दक्षिणं दिशर्माश्रित्य
प्रत्यब्दं गमनं भवेत् ॥ ६२ ॥ कुंभे व्याधिर्मनोदुःखं मिथुने नि-
र्धनो भवेत् ॥ मीने तु वृश्चिके याते उदंगच्छति संकटम् ॥ मकरे
संकटं दुःखं चापात्संकटमुच्यते ॥ ६३ ॥ चापे मेषे भयं यात्रां
वधबंधमृतिर्भवेत् ॥ तुला संपद्विवाहश्च स्त्रीप्राप्तिर्वृश्चिके गतिः ॥
॥ ६४ ॥ मेषे शुक्रफलं विद्यादक्षिणे गमनं सुखम् ॥ देहजीवसमा
योगे मंदः स्थित्वाऽपमृत्युदः ॥ एवं राशिफलं ब्रुवा नक्षत्रांशक्र-
मेण तु ॥ जीवदेहक्रमाश्चैव महादशांतरदशा ॥ प्रदक्षिणेन मा-
गेण वृश्चिकादिविवक्षते ॥ ६५ ॥

अथ महादशाफलमाह ।

रक्तपित्ताधिकव्याधिनामकर्म फलं भवेत् ॥ धनकीर्तिप्रजावृ-
द्धिब्रह्माभरणदः शशी ॥ ६६ ॥ ज्वरमाशुकरं पैत्यं ग्रथिस्फोटः
कुजस्य तु ॥ प्रजावृद्धिधनैर्बुद्धिर्बुधो भोगफलं भवेत् ॥ ६७ ॥ धनं
कीर्तिः प्रजावृद्धिर्नाना भोगो बृहस्पतिः ॥ विद्या विवाहः सुक्षेत्रं
गृहं धान्यं भृगोः फलम् ॥ ६८ ॥ तापाधिक्यं महादुःखं बंधुना-
शः शनेः फलम् ॥ एवमर्कादियोगेन राशियोगेन संयुते ॥ ६९ ॥
शुभयोगे शुभं ब्रूयादशुभे त्वशुभं फलम् ॥ मिश्रे मिश्रफलं ब्रूया-
द्ब्रह्मराशिसमुद्भवम् ॥ ७० ॥ द्वादशाष्टमजन्मर्क्षदशाभोगेन निर्ण-
यः ॥ मृत्युकाल इति ज्ञात्वा शांतिं कुर्याद्विचक्षणः ॥ ७१ ॥

अथांशायुर्निर्णयमाह ।

भांग्रिण्यघटिका हतायुषा बाणचंद्र १५ विधिरायुषः क्रमा-
त् ॥ स्वस्ववर्षनिहता स्वकीयजा कालचक्रविधिरायुषः क्रमात्
॥ ७२ ॥ भुक्तनाडिहतावर्षास्तथाबाणेंदु १५ भाजिताः ॥ वर्षमा-

साहघटिकाः स्वविकल्पविभाजिताः ॥ ७३ ॥ अस्मिन्नवांशके चंद्रे स्थिते तस्मान्नवांशकात् ॥ न वा नवांशराशीनामन्ते मृत्युर्भविष्यति ॥ ७४ ॥

अथांतर्दशाफलमाह ।

लग्नक्ष्वीक्षितो यश्च येन केन समायुतः ॥ यस्य राशिः स्थितो जातस्तादृशं फलमाप्नुयात् ॥ ७५ ॥ अथाऽतो देवदेवेशि हांशकांतर्दशाफलम् ॥ यथाविधि प्रवक्ष्यामि श्रूयतां कमलानने ॥ ७६ ॥ प्रथमांशे वधो भौमे ज्वरश्च व्रणसंभवः ॥ बुधशुक्रेंदुजीवेषु वस्त्राभरणमादिशेत् ॥ ७७ ॥ लभते स्वांशके देवि निश्चयं सुखं दिते ॥ राज्ञातिकलहं सौरेः शत्रुक्षोभं महद्भयम् ॥ ७८ ॥ मेषांशस्थे तथादित्येऽनुक्रमात्फलनिश्चयः ॥ राजप्रसादमान्योति मेषस्वांशगते गुरौ ॥ ७९ ॥ विद्यालाभो महत्प्रीतिः शार्ङ्गं सुखमेव च ॥ वृषभस्वांशके देवि गुरौ तत्र गते फलम् ॥ ८० ॥ देशत्यागश्च मरणं ज्वरः शस्त्रक्षतं तथा ॥ वृषभस्वांशके देवि कुजे तत्र गते फलम् ॥ ८१ ॥ वस्त्राभरणलाभं तु स्त्रियायोगं महत्फलम् ॥ शुक्रेंदुमुत्तचंद्राणां स्वांशके वृषभे फलम् ॥ ८२ ॥ नृपाद्रयं पितृमृतिर्मृगाद्यैश्च महद्भयम् ॥ क्षुद्ररोगं च लभते वृषभस्वांशके रविः ॥ ८३ ॥ मौक्तिकाभरणादीनि दारावस्त्रफलादि च ॥ लभते स्वांशके देवि मिथुनस्वांशके भृगौ ॥ ८४ ॥ पितृमातृभयं चैव ज्वरश्च व्रणसंभवः ॥ प्रयाणं कुरुते देवि मिथुनस्वांशके कुजः ॥ ८५ ॥ विद्यालाभं द्रव्यलाभं महाविभवसंभवम् ॥ समस्तप्रीतिमाप्नोति मिथुनस्वांशके गुरौ ॥ ८६ ॥ प्रयाणं च महाव्याधिर्मरणं चार्थनाशनम् ॥ बंधुनाशो भवद्देवि मिथुनस्वांशके शनौ ॥ ८७ ॥ बस्त्रलाभं पुत्रलाभं विद्यालाभं तथैव च ॥ समस्तप्रीतिमाप्नोति

मिथुनस्वांशके बुधे ॥ ८८ ॥ ऐश्वर्यं धनलाभं च पुत्रपत्नीस-
मागमम् ॥ मनःप्रीतिमवाप्नोति कुलीरस्वांशके शशी ॥ ८९ ॥
नृपाद्वयं शत्रुभयं मृगेभ्यश्च महद्वयम् ॥ ज्वरव्याधिश्च दाहश्च-
कुलीरस्वांशके रवौ ॥ ९० ॥ पुत्रलाभं बंधुलाभं रत्नविद्यार्थमेव च ॥
कुलीरस्वांशके देवि बुधशुक्रसमागमं ॥ ९१ ॥ वृषशस्त्रमृतिं
घोरां ज्वरदाहसमुद्रवाम् ॥ सर्वदुःखमवाप्नोति कुलीरस्वांशके
कुजे ॥ ९२ ॥ विभवस्यातिलाभं च धनलाभं तथैव च ॥ नृपप्र-
सादमाप्नोति कुलीरस्वांशके गुरौ ॥ ९३ ॥ वातव्याधिश्च निर्घातमसु-
रीर्विषदंष्ट्रकम् ॥ सर्वक्लेशमवाप्नोति कुलीरस्वांशके शनौ ॥ ९४ ॥
ज्वरपित्तविनाशं च शस्त्रक्षतविसूचिकाः ॥ मुखरोगमवाप्नोति मृ-
गेंद्रस्वांशके कुजे ॥ ९५ ॥ वस्त्राभरणविद्याश्च सुतस्त्रीलाभमेव च
॥ मृगेंद्रस्वांशके देवि भार्गवे च बुधागमे ॥ ९६ ॥ आरूढपतनं
चैव देशत्यागं महद्वयम् ॥ महाधनविघातश्च सिंहस्वांशगतः
शशी ॥ ९७ ॥ महाशत्रुभयं चैव ज्वरश्च व्याधिरेव च ॥ अज्ञानं
मरणं राज्ञो मृगेंद्रस्वांशगे च वै ॥ ९८ ॥ धनधान्यमहालाभं प्रसादं
द्विजदैवतम् ॥ विद्यालाभमवाप्नोति मृगेंद्रस्वांशगे गुरौ ॥ ९९ ॥
प्रयाणं च ज्वरं चैव क्षुब्धसंभवव्याकुलम् ॥ व्याधिदुःखमवाप्नोति
कन्यास्वांशगते शनौ ॥ १०० ॥ नृपप्रसादनं लाभमैश्वर्यबंधु-
संभवम् ॥ विद्यालाभमवाप्नोति कन्यास्वांशगते गुरौ ॥ १०१ ॥
प्रयाणं च ज्वरं चैव मसूरीवह्निना भयम् ॥ शस्त्रक्षतं च मरणं क-
न्यास्वांशगते कुजे ॥ २ ॥ भृत्यपुत्रार्थलाभं च वस्त्राभरणमेव च ॥
शुक्रेंद्रसुतचंद्राणां कन्यास्वांशगते फलम् ॥ ३ ॥ प्रयाणं च ज्वरं
चैव पुत्रहानिस्तथैव च ॥ शस्त्रघातेन मरणं कन्यास्वांशगते र-
वौ ॥ ४ ॥ स्त्रीलाभं धनलाभं च पुत्रलाभं तथैव च ॥ वस्त्राभरण-

लाभं च तुलास्वांशगते भृगौ ॥ ५ ॥ पिता सुहृद्धनं चैव शिरो-
 रोगं ज्वरं तथा ॥ शस्त्राग्निक्षतघातं च तुलास्वांशगते कुजे ॥ ६ ॥
 धनं रत्नं महालाभं धर्मचेष्टा नृपावहम् ॥ सर्वसंपत्समृद्धिश्च
 तुलास्वांशगते गुरौ ॥ ७ ॥ प्रयाणं च महाव्याधिं तथा क्षेत्रभयं
 तथा ॥ शत्रुबाधा महादुःखं तुलास्वांशगते शनौ ॥ ८ ॥ पुत्र-
 लाभं धनं स्त्रीणां लाभं चैव मनःप्रियम् ॥ सौभाग्यं बंधुलाभं
 च तुलास्वांशगते बुधे ॥ ९ ॥ व्याधिनाशं महत्सौख्यं नानास-
 र्वार्थसिद्धिदम् ॥ भृगुसौम्यशशांकानां वृश्चिकस्वांशगे फलम् ॥
 ॥ ११० ॥ शत्रुक्षोभं भयं व्याधिमर्थनाशं पितुर्भयम् ॥ मृगाद्र-
 यमवाप्नोति वृश्चिकस्वांशगे रवौ ॥ ११ ॥ वातपित्तभयं चैव मसु-
 रो व्याधिमिव च ॥ अग्निशस्त्रादिभीतिश्च वृश्चिकस्वांशगे कुजे ॥
 ॥ १२ ॥ धनं रत्नं च धान्यं च देवब्राह्मणपूजनम् ॥ राजप्रसा-
 दमाप्नोति वृश्चिकस्वांशगे गुरौ ॥ १३ ॥ धनबंधुविनाशश्च म-
 नोबंधस्तथा कुलम् ॥ शत्रुबाधा महाव्याधिर्वृश्चिकस्वांशगे शनौ
 ॥ १४ ॥ अतिदाहं ज्वरश्छर्दिर्मुखरोगं च कष्टताम् ॥ शरीरक्लेश-
 माप्नोति चापस्वांशगते कुजे ॥ १५ ॥ श्रीविद्यानां च सौभाग्यं
 शत्रुनाशं नृपाद्रयम् ॥ भार्गवेंदुजचंद्राणां चापस्वांशगते फलम्
 ॥ १६ ॥ स्त्रीनाशं वित्तनाशं च कलहं च नृपाद्रयम् ॥ प्रयाणं स-
 मवाप्नोति चापस्वांशगते रवौ ॥ १७ ॥ दानधर्मतपोलाभं राज-
 पूजनमेव च ॥ स्त्रीलाभं धनलाभं च चापस्वांशगते गुरौ ॥ १८ ॥
 द्विजदेवनृपात्कोपं बंधुभिश्च विनाशनम् ॥ देशत्यागमवाप्नोति
 मृगस्वांशगते शनौ ॥ १९ ॥ देवार्चनं ततो ध्यानं द्विजपूजादिसं-
 भवम् ॥ भार्गवज्ञेंदुजीवानां मृगस्वांशगते फलम् ॥ १२० ॥
 शिरोरोगं ज्वरश्चैव करपादगतक्षतम् ॥ रक्तपित्तातिसाराश्च मृग-

स्वांशगते कुजे ॥ २१ ॥ बंधुपुत्रपितुर्नाशं ज्वरगंगममाश्रयम् ॥
 नृपशत्रुभयं चैव मृगस्वांशगते शनौ ॥ २२ ॥ नानाविद्यार्थलाभं
 च पुत्रस्त्रीमित्रसंभवम् ॥ ऐश्वर्यं धनलाभं च घटस्वांशगते मृगौ
 ॥ २३ ॥ ज्वराग्निचोरघातश्च शत्रूणां च महद्भयम् ॥ मनोदुःख-
 मवाप्नोति घटस्वांशगते कुजे ॥ २४ ॥ दुःखव्याधिहरं चैव देव-
 ब्राह्मणपूजनम् ॥ मनःप्रीतिमवाप्नोति घटस्वांशगते गुरौ ॥
 ॥ २५ ॥ त्रिदोषकुपितं चैव कलहं देशविभ्रमम् ॥ क्षयव्याधिम-
 वाप्नोति घटस्वांशगते शनौ ॥ २६ ॥ पुत्रमित्रधनस्त्रीणां लाभं
 चैव मनःप्रियम् ॥ सौभाग्यं वस्त्रलाभं च घटस्वांशगते बुधे ॥
 ॥ २७ ॥ स्त्रीविद्यालाभमाप्नोति ह्याश्रितव्याधिनाशनम् ॥ बहुक्री-
 डामवाप्नोति मीनस्वांशगतः शशी ॥ २८ ॥ कलहं चौरभीतिं च
 बंधुभिः क्षयकारणम् ॥ स्थानभ्रंशमवाप्नोति मीनस्वांशगते रवौ
 ॥ २९ ॥ शत्रुनाशं च विजयं नृपगोभूसुतागमम् ॥ रत्नलाभं च
 मीने च स्वांशगे बुधशुक्रयोः ॥ १३० ॥ विवाहपित्तरोगं च
 जंतोर्जारमारणम् ॥ शत्रुक्षयमवाप्नोति मीनस्वांशगते कुजे ॥
 ॥ ३१ ॥ धनधान्यकलत्राणि लभते राजपूजनम् ॥ वस्त्राभरण-
 लाभं च मीनस्वांशगते गुरौ ॥ ३२ ॥ ऐश्वर्यस्य प्रणाशश्च वे-
 श्यादीनामुपद्रवैः ॥ देशत्यागो दरिद्रं च मीने स्वांशगते शनौ ॥
 ॥ ३३ ॥ एवं यथाक्रमेणैव विज्ञेयं स्वांशगे फलम् ॥ वामक्षेप्येव-
 मेवं च फलं तत्रैव योजयेत् ॥ ३४ ॥ दशाफलमहं वक्ष्ये धर्म-
 कर्मकृतं पुरा ॥ तत्सर्वं प्राणिनां नित्यं प्राप्यते नात्र संशयः ॥
 ॥ ३५ ॥ सुहृदंतर्दशा भाव्या विरुद्धा शत्रुसंभवा ॥ मध्यमा म-
 ध्यखेटस्य दशादीनाभिर्द विदुः ॥ १३६ ॥

अथ नवांशफलमाह ।

मेषे तु रत्नपीडा च वृषभे धान्यवर्द्धनम् ॥ मिथुने ज्ञानसंप-
 न्नश्चन्द्रे धनपतिर्भवेत् ॥ ३७ ॥ सूर्यर्क्षे शत्रुबाधा च कन्यास्त्रीणां
 च नाशनम् ॥ तौलिके राजमन्त्रित्वं वृश्चिके मरणं भवेत् ॥ ३८ ॥
 अर्थलाभं भवेद्धन्वे मेषस्य नवभागके ॥ मकरे पापकर्माणि कुंभे
 वाणिज्यमेव च ॥ ३९ ॥ मीने सर्वार्थसिद्धिं च वृश्चिकेष्वग्नितो
 भयम् ॥ तौलिके राजपूज्यं च कन्यायां शत्रुवर्धनम् ॥ १४० ॥
 शशिभे दारसंबाधा सिंहे च त्वक्षिरोगकृत् ॥ मिथुने वृक्षबाधा
 स्याद्वृषभे च नवांशके ॥ ४१ ॥ वृषभे अर्थलाभं च मेषे तु ज्वर-
 रोगकृत् ॥ मिथुने मातुलप्रीतिः कुंभे शत्रुप्रवर्द्धनम् ॥ ४२ ॥ मृगे
 चौरस्य संबाधा धनुषि शस्त्रवर्धनम् ॥ मेषे तु शस्त्रसंबन्धो वृषभे
 कलहप्रियः ॥ ४३ ॥ मिथुने सुखमाप्नोति मिथुनस्य नवांशके ॥
 कर्कटे संकटप्राप्तिः सिंहे राजप्रकोपकृत् ॥ ४४ ॥ कन्यायां भ्रातृ-
 पूजा च तौलिके प्रियकृन्नरः ॥ वृश्चिके पितृबाधा स्यात्कर्कटस्य
 नवांशके ॥ ४५ ॥ वृश्चिके कलहं पीडा तौलिके च फलाधिकम् ॥
 कन्यायामतिलाभं च शशकिं मृगबाधिकम् ॥ ४६ ॥ सिंहे च
 पुत्रलाभं च मिथुने शत्रुवर्द्धनम् ॥ मीने तु दीर्घयात्रा स्यात्सिंह-
 स्य नवभागके ॥ ४७ ॥ कुंभे तु धनलाभं च मकरे द्रव्यलाभकृ-
 त् ॥ धनुषि भ्रातृसंसर्गो मेषे मातृविवर्द्धनम् ॥ ४८ ॥ वृषभे पुत्र-
 वृद्धिः स्यान्मिथुने शत्रुवर्द्धनम् ॥ शशिभे तु स्त्रियां प्रीतिः सिंहे
 व्याधिविवर्द्धनम् ॥ ४९ ॥ कन्यायां पुत्रवृद्धिः स्यात्कन्यायां नव-
 मांशके ॥ तुलायामर्थलाभं च वृश्चिके भ्रातृवर्द्धनम् ॥ १५० ॥
 चापे च तातसौख्यं च मृगे मातृविरोधिता ॥ अलौ जायाविरोधं
 च तुले च जलबाधता ॥ ५१ ॥ कन्यावृद्धिकरं विंघात्तुलाया नवः

भागके ॥ कर्कटे ह्यर्थनाशश्च सिंहे राजविरोधिता ॥ ५२ ॥ मिथुने
भूमिलाभं च वृषभे चार्थलाभकृत् ॥ चापे तु धनलाभः स्याद्वृ-
श्चिकस्य नवांशके ॥ ५३ ॥ मेषे तु धनलाभः स्याद्वृषे भूमिविव-
र्द्धनम् ॥ मिथुने सर्वसिद्धिः स्यात्कर्कटे सर्वसिद्धिकृत् ॥ ५४ ॥ सिंहे
तु पूर्ववृद्धिः स्यात्कन्यायां कलहो भवेत् ॥ तौलिके अर्थलाभः
स्याद्वृश्चिके रोगमाप्नुयात् ॥ ५५ ॥ चापे तु सुतवृद्धिः स्याच्चापस्य
नवमांशके ॥ मकरे पुत्रलाभः स्यात्कुंभे धान्यविवर्द्धनम् ॥ ५६ ॥
मीने कल्याणमाप्नोति वृश्चिके मृगबाधिता ॥ तौलिके त्वर्थलाभं
च कन्यायां शत्रुवर्द्धनम् ॥ ५७ ॥ शशिभे श्रियमाप्नोति सिंहे तु
मृगबाधिता ॥ मिथुने वृक्षबाधा च मृगस्य नवभागके ॥ ५८ ॥
वृषभे त्वर्थलाभं च मेषस्य त्वक्षिरोगकृत् ॥ मिथुने दीर्घयात्रा
स्यात्कुंभे स्वस्य विवर्द्धनम् ॥ ५९ ॥ मकरे सर्वसिद्धिः स्याच्चापे
शत्रुविवर्द्धनम् ॥ मेषे सौख्यविनाशश्च वृषभे मरणं भवेत् ॥ ६० ॥
युग्मे कल्याणमाप्नोति कुंभस्य नवमांशके ॥ कर्कटे धनवृद्धिः स्या-
त्सिंहे तु राजपूजनम् ॥ ६१ ॥ कन्यायामर्थलाभस्तु तुलायां ल्य-
भमाप्नुयात् ॥ वृश्चिके ज्वरमाप्नोति चापे शत्रुविवर्द्धनम् ॥ ६२ ॥
मृगे जायाविरोधं च कुंभे जलविरोधतः ॥ मीने तु सर्वसौभाग्यं
मीनस्य नवभागके ॥ ६३ ॥ दशाद्यंशक्रमेणैव ज्ञात्वा सर्वफलं
वदेत् ॥ क्रूरग्रहदशाकाले शांतिं कुर्याद्विचक्षणः ॥ ६४ ॥ इति
श्रीरहत्पाराशरहोरापूर्वखंडसारांशे कालचक्रदशाफलकथनं नामै
कोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥

अथ चरदशाफलमाह ।

अधुना संप्रवक्ष्यामि चरपर्यादशाफलम् ॥ यस्य विज्ञानमा-
त्रेण दैवज्ञो जायते द्विज ॥ १ ॥ नराणां सर्वमायुश्च सुखदुःख-

शुभाशुभम् ॥ सर्ववेत्ता निर्विशंकं भवतीह न संशयः ॥ २ ॥
जन्मलग्नात्समारभ्य भानुभावे द्विजोत्तम ॥ आयुर्वर्षप्रदातव्या
तस्याः फलं वदाम्यहम् ॥ ३ ॥ यदा दशाप्रदो राशिस्तस्य रंघ्र-
त्रिकोणगः ॥ पापखेटयुते विप्र सा दशा दुःखदायिका ॥ ४ ॥
तृतीयषष्ठगे पापे जयादिः परिकीर्तिता ॥ शुभं खेटयुते तत्र जा-
यतेऽपि पराजयः ॥ ५ ॥ लाभस्थे शुभपापश्च लाभो भवति नि-
श्चितम् ॥ यदा दशाप्रदो राशिः शुभखेटयुतोऽद्विज ॥ ६ ॥ शुभक्षे-
हित्रे तद्राशिः शुभकर्ता दशाफलम् ॥ पापयुक्ते शुभक्षेमपूर्वयुक्तं
सुखोत्तमे ॥ ७ ॥ पापक्षे शुभसंयुक्ते पूर्वसौख्यं ततो न्यसेत् ॥ पाप-
क्षेत्रे पापयुक्ते सा दशा सर्वदुःखदा ॥ ८ ॥ शुभक्षेत्रदशा रात्रौ
युक्ते पापशुभौ द्विज ॥ ९ ॥ पूर्वं कष्टं सुखं पश्चान्निर्विशंकं प्र-
प्रजायते ॥ पापक्षे पापपशुगौ पूर्वसौख्यं समेन तत् ॥ शुभक्षेत्रे
शुभं वाच्यं पापक्षे त्वशुभं फलम् ॥ १० ॥ द्वितीये पंचमे सौ-
म्ये राजप्रीतिर्जयं ध्रुवम् ॥ पापे तृतीयगे खेटे शत्रोर्निग्रहणं
जयः ॥ ११ ॥ चतुर्थे तु शुभं सौख्यमारोग्यं त्वष्टमे शुभे ॥
धर्मवृद्धिर्गुरुजनात्सौख्यं च नवमे शुभे ॥ १२ ॥ विपरंते विपर्या-
सो मिश्रे मिश्रं प्रकीर्तितम् ॥ पापे भोगे च पापादेर्देहपीडा
मनोव्यथा ॥ १३ ॥ सप्तमे पापयोगाभ्यां पापे दारार्तिरीरि-
ता ॥ चतुर्थे स्थानहानिः स्यात्पंचमे पुत्रपीडनम् ॥ १४ ॥ दश-
मे कीर्तिहानिः स्यान्नवमे पितृपीडनम् ॥ पापाद्दुद्रगते पापे पीडा
सर्वाप्यबाधिका ॥ १५ ॥ उक्तस्थानगते सौम्ये ततः सौम्यं वि-
निर्दिशेत् ॥ केंद्रस्थानगते सौम्ये लाभशत्रुजयप्रदः ॥ १६ ॥ ज-
न्मकालग्रहैः स्थित्या अगोचरग्रहैरपि ॥ विचारितैः प्रवक्तव्यं
तत्तद्वाशिदशाफलम् ॥ १७ ॥ यस्य राशिः शुभाक्रान्तो यस्य प-

श्राच्छुभग्रहाः ॥ तद्वशा शुभदा प्रोक्ता विपरीतेविपर्ययः ॥ १८ ॥
 त्रिकोणरंघ्रिष्फस्थैः शुभपापैः शुभाशुभम् ॥ तद्वशाप्रदराशौषु
 वक्तव्यं फलमन्यथा ॥ १९ ॥ मेषनक्रतुलानकराशानां च यथा-
 क्रमम् ॥ बाधा स्थानादिसंप्रोक्ता कुंभगोसिंहवृश्चिकाः ॥ २० ॥
 पाकश्चरांतराशौ वा बाधास्थाने शुभोत्तरे ॥ स्थिते सति महा-
 शोको बंधनं व्ययनाशनम् ॥ २१ ॥ उच्चस्वर्क्षग्रहे तस्मिञ्छुभं
 सौख्यं धनागमः ॥ तच्छून्यं चेदसौख्यं स्यात्तद्वशा न फलप्र-
 दा ॥ २२ ॥ बाधकव्ययषड्भ्रे राहुयुक्ते महद्भयम् ॥ प्रस्थानं बं-
 धनं प्राप्ती राजपीडा रिपोर्भयम् ॥ २३ ॥ रव्यारराहुशनयो भु-
 क्तिराशौ स्थिता यदि ॥ तद्राशियुक्ताः पतनं राजकोपान्महद्भयम्
 ॥ २४ ॥ भुक्तिराशित्रिकोणे तु नीचखेटः स्थितो यदि ॥ तद्राशौ
 वा युते नीचे पापे मृत्युभयं वदेत् ॥ २५ ॥ भुक्तिराशौ स्वतुंग-
 स्थे त्रिकोणे वापि तुंगमे ॥ यदा भुक्तिदशा प्राप्ता तदा सौख्यं ल-
 भेन्नरः ॥ २६ ॥ नगरग्रामनाथत्वं पुत्रलाभं धनागमम् ॥ क-
 ल्याणभौमभाग्यं च सेनापत्यं महोन्नतम् ॥ २७ ॥ पाकेश्वरो
 जीवदृष्टः शुभराशिस्थितो यदि ॥ तद्वशायां धनप्राप्तिर्मंगलं पु-
 त्रसंमतम् ॥ २८ ॥ सितासितागुगामाश्च सूर्यस्य रिपुराशयः
 ॥ कौर्पितौलिघटश्चंदोर्भौमस्य रिपुराशयः ॥ २९ ॥ घटमीननृयु-
 क्तौलिकन्या ज्ञस्य ततः परम् ॥ कर्कमीनालिकुंभाश्च राशयो
 रिपुवत्स्मृताः ॥ ३० ॥ मेषसिंहधनुः कौर्पिकर्कटाः शनिशत्रवः ॥
 वृषतौलिनृयुक्कन्याराशयो रिपवोऽपरे ॥ ३१ ॥ सिंहालिकर्कचा-
 पाश्च शुक्रस्य रिपुराशयः ॥ एवं ग्रहांतरदशा चिंतयेत्कोपि दौ-
 हिजे ॥ ३२ ॥ ये राजयोगदा ये च शुभमध्यगता ग्रहाः ॥ य-
 स्माद्वा अतितूर्याः स्युः शुभाशुभफलं ग्रहाः ॥ ३३ ॥ तद्वशापि
 शुभं ब्रूयाद्राजयोगादिसंभवम् ॥ शुभद्वयांतरगतः पापोपि शुभ-

(३१४)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

दः फलम् ॥ ३४ ॥ गताशुभदशामध्यं दशासौम्यस्य शोभना ॥
शुभं यस्य त्रिकोणस्य तद्दशापि शुभप्रदा ॥ ३५ ॥ आरंभांतौ
मित्रशुभराश्योर्यदि फलं शुभम् ॥ प्रतिराश्यैककोब्दं स्याच्चाल-
नीयं शुभं द्विज ॥ ३६ ॥ आरंभात्त्रिकोणे तु सौम्ये तु शुभमा-
वहेत् ॥ शुभराशौ शुभारंभे दशास्यादिति शोभना ॥ ३७ ॥ शु-
भादिराशौ पापश्चेद्दशारंभे शुभौ द्विज ॥ शुभारंभे का कथेति
आरंभस्य शुभं भवेत् ॥ ३८ ॥ नीचादौ तद्दशाद्यंते भावे भाग्य-
विपर्ययः ॥ ३९ ॥ यत्रस्थितो नीचखेटस्त्रिकोणे वाथ राशिकः ॥ ४० ॥
तदा राशीश्वरे नीचे संबंधो नीचखेटकैः ॥ भाग्यस्य विपरीत-
त्वं करोत्येव द्विजोत्तम ॥ ४१ ॥ राहोः केतोश्च कुंभादि वृश्चिका-
दि चतुष्टयम् ॥ कुंभं तत्र समारंभस्तद्दशायां शुभं भवेत् ॥ ४२ ॥
यद्दशायां शुभं ब्रूयात्स चेन्मकरसंस्थितः ॥ यस्मिन्नाशौ दशांतः
स्यात्तस्मिन्दृष्टे युतेपि वा ॥ ४३ ॥ शुक्रेण विधिना वा स्याद्राज-
कोपाद्धनक्षयः ॥ दशांतश्चेदरिक्षेत्रे राहुदृष्टियुतेपि वा ॥ ४४ ॥
इदं फलं शनेः पाके न विचिन्त्यं द्विजोत्तम ॥ दशाप्रदे नकराशौ
न विचिन्त्यमिदं फलम् ॥ ४५ ॥ राहोर्दशांते सर्वस्य नाशो मर-
णबंधने ॥ देशान्निर्वासनं वाऽस्मात्कष्टं वा महदश्नुते ॥ ४६ ॥
तत्रिकोणगते पापे निश्चयाहुःखमादिशेत् ॥ एवं शुभाशुभं सर्वं
निश्चयेन वदेद्बुधः ॥ ४७ ॥ राहादिसृतराशिः स्याद्दशाप्रदो भ-
वेन्नरः ॥ तत्र कालेपि पूर्वोक्तं चिंतनीयं प्रयत्नतः ॥ ४८ ॥ दशा-
रंभो दशांतो वा मकरे वेत्रशोभनम् ॥ तस्मिन्नेव च राहुश्चेन्नि-
रोधी द्रव्यनाशनः ॥ ४९ ॥ यत्र कापि च भे राहौ दशारंभे वि-
नाशनम् ॥ गृहभ्रंशः समुद्दिष्टो धने राहुर्धनीकृतः ॥ ५० ॥ चं-
द्रशुक्रौ द्वादशे चेद्राजकोपो भवेद्घुवम् ॥ भौमकेतू तत्र यदि

वधाग्नेर्महती व्यथा ॥ ५१ ॥ चंद्रशुक्रौ धनैर्विप्र यदि राजा प्रय-
च्छति ॥ दशारंभेन्तरश्याश्च द्वितीयस्थमिदं फलम् ॥ ५२ ॥ पव-
मर्गलफलार्थे च ब्रह्मदेवप्रदर्शितः ॥ यस्य पापः शुभो वापि
ग्रहस्तिष्ठेच्छुभांगले ॥ ५३ ॥ तेन दृष्टेक्षितं लग्नं प्राबल्यायोपक-
ल्पते ॥ यदि पश्येद्ग्रहस्तत्र विपरीतागलस्थितिः ॥ ५४ ॥ सोऽपि
दृष्टे स्थिते लग्नं विपरीते फलं भवेत् ॥ तद्दृष्टेऽपि शुभं त्रयान्निर्वि-
शंकं द्विजोत्तम ॥ ५५ ॥ इति बृहत्पाराशरहोरापूर्वखण्डसांगंशो
चरदशाफलकथनं नाम पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥

अथ दशावाहनम् ।

अधुना संप्रवक्ष्यामि दशावाहनमुत्तमम् ॥ प्राणिनां च हि-
तार्थाय कथयामि तवाग्रतः ॥ १ ॥ गर्दभो घोटको हर्म्ना महि-
षो जंबुसिंहकौ ॥ काको हंसो मयूरश्च नवैते नखाहनाः ॥ २ ॥
स्वकीयजन्मनक्षत्राद्गणयेज्जन्मभावधि ॥ नवभिस्तु हरेद्रागं शेषं
तु शशिवाहनम् ॥ ३ ॥ दशाप्रवेशे खरवाहनश्च उत्पन्नभोगी
जडतासमेतः ॥ लज्जाविहीनो धनधान्यहीनः स्यान्मानवो बन्ध-
विवर्जितश्च ॥ ४ ॥ चपलचंचलता बहुभक्षकः प्रकटबुद्धिसघोष-
चमूपतिः ॥ दृढतनुर्बहुकार्यकरः परस्तुरगयोर्यदि वाहनसंस्थितः
॥ ५ ॥ नानाकार्यकृतो हि मूर्खजननो देवाधिपो वाहनः संतप्तो
वह्णानता शुभगतिः सेनापतिः शोभनः ॥ ६ ॥ सर्वं सौख्यकरः
सुभूषणधरः स्याच्चंचलो दुष्टता पाकोऽयं यदि वाहनो गजपतेर्ना-
नाकलाकौशलः ॥ ७ ॥ महिषयोर्बलबुद्धिविहानता जयमयं प्रब-
लाग्निभयातुरमाकटकयोः प्रबले बलसंयुतो महिषयोर्यदि वाहन-
ता भवेत् ॥ ८ ॥ जंबुके बहुतरैव चंचला व्याधिदुःखपरिपीडितां-
गना ॥ क्लेशता रिपुजनाच्च पीडनं धान्यनाशमतिसंक्षयं भवेत् ॥

(४१६)

बृहत्पाराशरहोरासारांशः ।

॥ ९ ॥ दशाप्रवेशे यदि वाहनश्च सिंहो बलिष्ठो विविधैः प्रकारैः ॥
उत्पन्नभोगी रिपुनाशकारी स्याद्वाहने केसरिणां विशेषः ॥ १० ॥
काके वाहनसंस्थिते यदि दशा स्याच्चंचलो निर्भयो वासारो म-
लिनः कुवेषधरितो नीचैर्जनैः पूजितः ॥ स्थाने राजभयं तथा
रिपुभयं मानापमानं नरा दुष्टार्तिः कलहं कुचेष्टितनरः स्त्रीद्वेष-
कारी भवेत् ॥ ११ ॥ जनकलानिधिकेलिसमन्वितो द्विजपतेर्बहु-
जात्मसुखान्वितः ॥ सदशने मतिना प्रबलायिता सुकथिता च
चतुष्पदवाहनः ॥ १२ ॥ मयुरवाहनतो बहुसुखं फलं धृतिकला-
कुशलोऽमलकेलिकृत् ॥ मधुरवाक्ययुतो मधुरप्रियः सदसमेन
नरस्य समन्वितः ॥ १३ ॥

अथ सुदर्शनचक्रमाह ।

विश्वचक्रं कालचक्रं दिव्यचक्रं सुदर्शनम् ॥ विष्णोः करां-
बुजावासमीडे तज्ज्ञानमद्भुतम् ॥ १४ ॥

अथ समस्तजोतिःशास्त्रतत्त्वकामधेनुरूपं

सुदर्शनचक्रमाह ।

सुदर्शनं द्वादशारं जन्मभेद्वर्कराशितः ॥ केंद्रकोणाष्टगो राहुः
पापार्थं च शुभो मुदे ॥ १५ ॥ तत्त्वाद्यैर्वर्षमासाद्यह्येकयस्नान्प्रव-
र्तयेत् ॥ विरिष्णारिशुभैः पापैस्त्रिषडायेषु वै शुभम् ॥ १६ ॥ तं तं
भावं प्रकल्प्यांगं तत्तत्तन्वादिजं फलम् ॥ गुरूपदेशात्संवाच्यं
भोजनं स्वप्नपूर्वकम् ॥ १७ ॥ भावेशादिद्वादशानां दशवर्षेषु क-
ल्पयेत् ॥ तदाद्यतर्दशास्तद्वर्षमासादौ तद्वर्षैः शुभाः १८ ॥ सुद-
र्शनं द्वादशारं वृत्तत्रयसमन्वितम् ॥ पूर्ववृत्ते जन्मलग्नाद्वावाः खे-
चरसंयुताः ॥ १९ ॥ तदूर्ध्ववृत्ते चंद्राच्च भावाः खेटसमन्विताः ॥
तदूर्ध्ववृत्ते सूर्याच्च भावा लेख्याः सखेचराः ॥ २० ॥ वृत्तत्रयेऽपि

ये खेटा यत्र राशौ व्यवस्थिताः ॥ ते तत्र तत्र संलेख्यास्तस्मा-
द्भावात्रिरीक्षयेत् ॥ २१ ॥ यद्यदृत्ते तु यद्भावात्केंद्रकोणाष्टगस्तमः
॥ पापा वा यत्र बहवस्तत्तद्भावविनाशनम् ॥ २२ ॥ यत्र भावे सै-
हिकेयोऽवश्यं तद्भावहानिदः ॥ यस्माद्भावात्केंद्रकोणाष्टमे सौम्याः
शुभप्रदाः ॥ २३ ॥ तदा तद्भाववृद्धिः स्यात्त्रिवृत्तेऽपि शुभा ग्रहाः ॥
केंद्रादिस्थानगास्ते चेच्छुभाधिक्यफलप्रदाः ॥ २४ ॥ तथा पा-
पखगास्तत्र पापारिष्टफलप्रदाः ॥ शुभेन वीक्षिताः सौम्यं फलं
तद्भावजं समम् ॥ २५ ॥

अस्योदाहरणमाह ।

शके १६०० पौषकृष्णः ५ चंद्रे वटी १४ पल ५४ पूर्वोफाल्गुन्यां ३२ । ८
उत्तराफाल्गुनीशुक्लघटी ८ पल ३० सौभाग्ययोगघटी ४५ पल ५२ तत्र
चापार्कगतांशौ २३ । ४६ । ४१ श्रीसूर्योदयाद्वत्तघटीषु ४२ पल ४ जन्मे-
ष्टकालिकाः स्पष्टग्रहाः ८ । २३ । ४६ । ४१ गतिः ६१ । ५ चं० ४ । २८ ।
४६ । १४ गतिः ७७३ । १५ मं० ४ । ४ । १४ । १९ बु० ८ । ६ । २६ ।
४० गु० ११ । ८ । ४ शुक्रो मार्गे ८ । १५ । ४८ । ५४ श० २ । ३ ।
१३ । १२ राहुः १४ । २६ । ५ के० १४ । २६ । ५ लग्नं ५ । १८ । २० ।
३१ दशमं २ । १० । ५ । ५२ अत्र वृत्तत्रये तनुभावे रविभौमचंद्रशुक्रा इति
शुभग्रहद्वयं पापग्रहद्वयं चास्तीति देहे बलहर्षादिर्मध्यमत्वं एवमग्रेऽपि विचा-
र्यम् । तत्रापि स्वोच्चस्वभूमित्रभादपि ग्रहो विशेषतः शुभफलदः नीचार्यस्त-
गोत्रं शुभं पुष्टं दृष्टफलं ददात्येवं शुभमित्रपापयुतदृष्टोपि ज्ञेयः । तत्रापि शुभ-
दृष्टिपादान् गणयित्वा शुभदृष्टिशेषे सत्फलोदयः पापदृष्टिशेषे दौष्ट्याधिक्यं
लग्ने बुधे दृष्टिसिंकोणदृष्टिवाचरणद्वयं २ गुरुदृष्टिः संपूर्णा ४ शुक्रदृष्टिरे-
कचरणमिता एवं दृष्टित्रयचरणेक्यं ७ तत्र तनौ रविदृष्टिरेक १ चरणमिता
शनिदृष्टिः त्रि ३ चरणमिता एतयोरैक्यं ४ शुभाऽशुभांतरे कृते शुभदृष्टिशे-
षः ३ तस्माद्देहनीरोगसुंदरदेहाश्विरादितनुभावोक्तसत्फलवान् एवं लग्नदृ-
त्तावुपरि चंद्रवृत्ते तनौ बुधदृष्टिसिंचरण ३ मिता गुरुदृष्टिर्नास्ति शुक्रदृष्टि-
र्द्विचरणमिता २ एतयोरैक्यं ५ तथाऽर्कदृष्टिश्चरणद्वयं २ शनिदृष्टिस्त्रिदो-

स्यादिउक्त्या पूर्णा ४ अनयोरैक्यं ६ एकमस्थत्वाद्भौमदृष्टिः पूर्णरवि-
 भौमशनिदृष्टीनामैक्यं १० शुभाशुभशुभातरं ५ पापशेषत्वाच्चंद्रस्य
 मनोग्रहत्वान्मनस्यतिदुःखितः तथा चंद्रवृत्तोपरि रविवृत्ते तनौ चंद्र-
 दृष्टिः १ गुरुदृष्टिः १ शुक्रस्यैकमस्थत्वात्पूर्णदृष्टिः ४ एवं शुभैक्यं ७ तथा
 भौमदृष्टिः २ शनिदृष्टिः ४ एतयोरैक्यं ६ शुभाऽशुभांतरं १ शुभशेषत्वादा-
 त्मवाचस्पदादतः कालात्मा इत्यादि शुभाशुभफलं विशेषतस्तु सूक्ष्मफलम्
 दृष्टिकला आनीय शुभाशुभं फलं बोध्यम् । अथ तात्कालिकविमर्शः ।
 तन्वाद्यैर्वर्षमासाद्धैकेकं घसान्मवर्तयेदिति तन्वाद्यैर्द्वादशमासैः प्रत्येकं ज-
 न्माब्दमारभ्यैकेकं वर्षं प्रकल्प्यैवं द्वादशाब्दाः ततो द्वितीयपर्यये तनुभावे
 त्रयोदशं वर्षं घनभावे चतुर्दशं वर्षमेवं दशभिः परिवर्तने विंशाधिकशताब्द-
 मायुः स्यादेवं प्रत्यब्दभावं तनुभावं प्रकल्प्य ततस्तस्मिन्नब्दे प्रतिभावेषु स्वा-
 मिशुभमित्रदृष्टयुक्तेषु तद्भावजं शुभं फलं वाच्यं पापादिदृष्टयुक्तदृष्टेषु दृष्टं फलं
 वाच्यं ततो यस्माद्वर्षलगात्केन्द्रकोणाष्टमेषु रविभौमशनिकेतवः स्युस्तद्वर्षं
 नेष्टं यस्माद्वर्षलगात्केन्द्रकोणाष्टमेषु शुभग्रहास्तद्वर्षमिष्टं तत्र लग्नाष्टमे चंद्रस्तु
 जन्मसमये नेष्टः एवमन्यत्रापि प्रतिवर्षं तद्भावराशीशस्य दशायां च एवं
 मासेषु दिनेष्वपि ज्ञेयम् । अथ मासविमर्शः । वर्तमानवर्षभावविलग्नाद्या
 द्वादशमासा ज्ञेयाः एवं वर्षादौ तनुभावः स एव प्रथमो मासः द्वितीयभावो
 द्वितीयमासः एवं द्वादश मासाः स्युः । तत्र ग्रहविचारो वर्षोक्तिवत् । अथ
 दिनफलविमर्शः । सार्द्धाद्दि २ घसान्वर्द्धयेदिति तस्मात्सार्द्धं द्विघसा-
 न्वेति विकल्पः इष्टमासभावादितः सार्द्धद्विदिवसाः प्रत्येकं द्वादशभावेषु
 जानीयात् । यथा वर्तमानमासतनुभावे सार्द्धदिनद्वयं एवं गणनया द्वाद-
 शभावेषु त्रिंशद्दिनानि पूर्णानि स्युस्तत्र दिनभावं तनुभावं विधाय वर्षोक्ति-
 द्वादशभावफलं वाच्यं तत्रापि वर्षमासदिनभावेषु यस्य यस्य शुभस्याशु-
 भस्य योगो दृष्टिर्वा स्यात्तद्बृहस्य रसभोजनस्वप्नचैष्टाद्यं गुरुपदेशादादेऽयम-
 येकघसानिति इष्टमासभावादिकैकं दिनं प्रतिभावेषु ज्ञेयं एवं सार्द्धद्वयपरिव-
 र्तेन द्वादशभावेषु त्रिंशद्दिनानि स्युः । तत्रापि सार्द्धदिनद्वयद्वादशांशेन
 घटि १२ फल ३० घटिकाफलमेकदिनस्य द्वादशांशेन घटी ५ घटिकाफल-
 मिति वर्षप्रवेशसमयादिति बोध्यम् ॥

सुदर्शनचक्रवर्णनाध्यायः ५१

(४१०)

अथ पूर्वपद्यार्थः - तत्र चर्कोत्केन चत्तत्रयमुपार्धपर्यंतं गलविहारा-
लेख्यं द्वादशकोष्कसहितं सुदर्शनचक्रं स्यात् तथाभ्यन्तरवृत्ते जन्मसम-
यलग्नाद्वादशभावाः सग्रहाः लेख्याः ततस्तदूर्ध्ववृत्ते जन्मनियद्वाशौ र-
विः तस्माद्वादशभावाः सग्रहालेख्याः तत्र चत्तत्रयेऽपि यस्माद्यस्माद्वा-
वात्केंद्रं १।४।७।१० त्रिकोणा १।५।८ त्रयेषु ८ राहुः स्याद्वा बहवः पापारविर्भी-
मशानिकेतयः स्युः तद्वायहानिः स्यात् उक्तस्थानेषु राहुः रविनिषिद्धस्त-
स्य प्रथमगुपादानाद्यस्माद्वावात्केंद्रं कोणाष्टमेषु शुभग्रहास्तद्वायहानि र-
त्यर्थात् सिद्धम् ॥ चत्तत्रये प्रोक्तभावेषु शुभग्रहाधि क्येऽशुभफलाधिक्यं-
पापाधिक्यं दौष्ट्याधिक्यं साम्ये साम्यमिति यद्वाशौ चंद्रस्तस्माद्वादश-
भावाः सग्रहाः लेख्याः ततोऽप्युपरिवृत्ते जन्मनि ९

अथ सुदर्शनचक्रम्

अथराहुदृष्टिमाह-

सुतमदननयान्ते पूर्णदृष्टिं तमस्य युगलदशमगेहे चार्धदृष्टिं ब्रूयति ॥ सहजरिषु विषयभ्यामदृष्टिं मुनीन्द्रा निजभुवनमुपेतो लोचनान्धः प्रदिष्टः ॥ २६ ॥

अथग्रहाणामुदयवर्षाण्याह-

आकृत्यो २२ जिन २४ संमिता गजकरा २८ नेत्राग्नयः ३२ षोडश १६ स्तत्वा २६ न्यंगगुणा ३६ द्विवेद ४२ प्रमिता सूर्यादिकानां समाः ॥ यः खेटः स्वग्रहे स्तुतुंगभवने षडुर्ग शुद्धश्च यः ॥ स्तस्याब्दे हि नृणां भवेदतिस्करवं भाग्योदयो निश्चितम् ॥ २७ ॥

अथग्रंथकर्तृ प्रशंसा-

श्रीमज्जयपुरे विप्रो धैर्यं गोभीर्यवीर्यवान् ॥ नाम्ना जटाशं करो भूज्ज्योतिः शाल्त्रविशारदः ॥ २८ ॥ दधीचज्ञातिनलिनी निशाकरद्वापरः ॥ दिवाकरस्तेजसाऽहं तत्सुतः श्रीधराभिधः ॥ २९ ॥ अकार्षं सुमहद्यत्ना दूढपाराशरीकृतिः ॥ यदान मिलिता पूर्णा तदा सारांशमेषहि ॥ ३० ॥ गृहीत्वा पूर्वभागस्य पूर्वभगो व्यरच्ययम् ॥ मया तत्रादितो ध्याया एकपंचाशदुत्कृष्टाः ॥ ३१ ॥ उत्तरार्धमृषिप्रोक्तं सावसानादिलंभितम् ॥ टीका विलसितं कृत्वा विदुषां विनिवेदितम् ॥ ३२ ॥ नानानि दर्शनवनविबेचनविलोचनम् ॥ पाराशरीपूर्वभागसूरीकुर्वन्तु पंडिताः ॥ ३३ ॥ ॥ इति श्री बृहत्पाराशरहोरापूर्वरखंडसारांशज्योतिषिज्जटाशंकरात्मज श्रीधरविरचिते सुदर्शनचक्रवर्णननामैकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥

समाप्तोऽयं पूर्वखंडसारांशः ।

श्रीः ।

अथ बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागः सटीकः—

भाषाटीकासहितश्च प्रारभ्यते ।

टीकाकर्तुर्मंगलाचरणं वंशादिवर्णनं च ।

श्रीगणेशाय नमः ॥ वन्दे राधारमणं त्रिजगत्परिपालनाय चिन्मायाम् ॥
आद्यामाश्रित्यादौ यः सगुणो भाति चिन्मयः साक्षात् ॥ १ ॥ निर्विघ्नाय
गणेशः सकलागममूलहेतुरीशो यः ॥ ज्ञानोदयाय शक्तिध्वातध्वंसाय भास्क-
रो भगवान् ॥ २ ॥ विष्णुर्धर्मसमृद्धये जातस्वेकोपि पंचधा तस्मै ॥ अति-
नतबुद्ध्या सततं नतिशतमास्तां सुमंगलो मेऽसौ ॥ ३ ॥ सूर्यं ज्योतिष्मतां
श्रेष्ठं पराशरमहासुनिम् ॥ नत्वा तद्वक्तृबोधाय टीकां कुर्वे यथामति ॥ ४ ॥
आसीज्यपुरे श्रीमान्नीतिज्ञः सर्वशास्त्रवित् ॥ दध्यङ्गुलन्वयवार्धान्द्राजमा-

मंगलाचरण भाषा ।

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ मैं आदौ कहते हैं प्रथम राधारमण जो श्री-
कृष्ण उनकूं वंदे नमस्कार करता हूं वे कैसे हैं जो भगवान् श्रीकृष्ण तीन जग-
तके पालन करनेके अर्थ अपनी ज्ञानशक्तिका आश्रय करके स्वतः प्रत्यक्ष ज्ञान-
रूप हैं सगुण शोभते हैं ॥ १ ॥ जो श्रीकृष्ण विघ्ननाशार्थ गणपतिरूप संपूर्ण
ज्ञानोंके निर्माणार्थ मूलभूत शिवरूप, ज्ञानोदयके अर्थ शक्तिरूप, अज्ञानांधकार-
के नाशार्थ सूर्यरूप ॥ २ ॥ धर्मसमृद्धयर्थ विष्णुरूप, धारण करते भये ऐसे एक
जो भगवान् पंचस्वरूप होते भये उनोंकूं अति नम्रबुद्धिसे निरंतर मेरे सत न-
मस्कार हों और मेरेकूं मंगलरूप हों ॥ ३ ॥ सर्व ज्योतिर्गणोंमें श्रेष्ठ जो सूर्य और
महाबुद्धिमान् जो पराशरमुनि उनकूं नमस्कार करके श्रीपराशरोक्तवचनके सुबो-
धार्थ मैं यथामति भाषाटीका करताहूं ॥ ४ ॥ जयपुर नाम करके धन्व देश
(तुंडाड)में प्रसिद्ध नगर हैं वहां श्रीमान्, नीतिमार्गमें निपुण, सकल शास्त्रोंके ज्ञान-
निबारे दध्यङ्गु ऋषिका वंशरूप जो समुद्र उसमेंसे जैसे चंद्र तसुल्य राजमान् दिव्य-

(२)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे—

मंगलाचरणम् ।

न्यो दिवाकरः ॥ ५ ॥ तस्य द्वौ तनुजावास्तां तत्र ज्येष्ठो महायशः ॥ राम-
लालः पुराणज्ञो ज्योतिःशास्त्रविशारदः ॥ ६ ॥ गंगादत्तः कनिष्ठस्तु पुरा-
णव्याकृतौ पटुः ॥ वंशीधरस्तत्सुतोभूत्पुराणज्ञस्तदात्मजौ ॥ ७ ॥ सूर्यना-
रायणो ज्येष्ठः पुराणकुशलः सुधीः ॥ कनिष्ठः श्रीधरो धीमाज्ज्योतिःशा-
स्त्रविशारदः ॥ ८ ॥ पूर्वोक्तरामलालस्य द्वौ तनुजौ बभूवतुः ॥ शिवशंकर-
नामाभ्यो जटाशंकरनामकः ॥ ९ ॥ कनीयात्रयायमीमांसाशब्दशास्त्रवि-
शारदः ॥ अष्टगृहादत्तकं वंशवृद्धये श्रीधरं स माम् ॥ १० ॥ सोऽहं परोपका-
राय देशादेशांतरं भ्रमन् ॥ बृहत्पाराशरीहोरापुस्तकानि तु यत्नतः ॥ ११ ॥
संश्रुत् शोधयित्वा तु विद्वद्यद्भस्तदनंतरम् ॥ सामंतवाटिकावासीधौरेयोपाभि-
धस्य तु ॥ १२ ॥ श्रीकृष्णशर्मणः सम्यक् साहाय्येन तथापि च ॥ बृहत्पारा-
शरीटीकां रचयामि यथामति ॥ १३ ॥ क्षमध्वं साहसं धीरा उपकारधियो

भाषा ।

कर नाम करके होते भये ॥ ५ ॥ वह दिवाकरजीके दो पुत्र होते भये उनमें ज्येष्ठ पुत्र रामलाल करके बड़े यशस्वी पुराण और ज्योतिषशास्त्र इनमें निपुण हुए ॥ ६ ॥ कनिष्ठ पुत्र गंगादत्त करके पुराण और व्याकरणशास्त्र इनमें कुशल हुये. गंगा-
दत्तके वंशीधर नामक पुत्र भये. उनके दो पुत्र भये ॥ ७ ॥ उसमें ज्येष्ठ पुत्र सूर्यनारायण नाम करके पुराणविद्यामें कुशल भये. कनिष्ठ श्रीधर नाम करके ज्योतिःशास्त्रमें कुशल विद्वान् भये ॥ ८ ॥ पूर्वोक्त जो रामलाल उसके दो पुत्र भये ज्येष्ठ पुत्र शिवशंकर कनिष्ठ पुत्र जटाशंकर भये ॥ ९ ॥ सो जटाशंकर न्याय वेदांत व्याकरण शास्त्रमें कुशल थे. उन्होंने वंशवृद्धयर्थ श्रीधर जो मैं सो मेरेकू दत्तक लिये ॥ १० ॥ सो मैं श्रीधर परोपकारार्थ देशदेशांतरमें परिभ्रमण करके पाराशरहोराके पुस्तक बड़े प्रयत्नपरिश्रमसे ॥ ११ ॥ संग्रह करके पीछे विद्वान् लोगोंसे शुद्ध करवायके बाद कोंकणदेशके सामंतवाडी ग्रामके रहनेवाले धौरेय जिनका उपनाम ॥ १२ ॥ ऐसे श्रीकृष्णशर्मा शास्त्री उनकी सहायतासे यह पाराशरहोराके ऊपर यथामति मैं टीका निर्माण करता हूँ ॥ १३ ॥ यह मेरे माहमङ्गल्यके विषे उपकारक बुद्धिमान् धीरपुरुषोंने क्षमा करना कारण हे पंडित-

मंगलाचरणम् ।

मम ॥ क पराशरवाग्विधः क्वाहं मंदमतिर्बुधाः ॥ १४ ॥ तथापि च यथा-
बुद्धि रचयामि विशोध्यताम् ॥ सर्वज्ञो न यतो लोके मानुषः परमेश्वरात् ॥
॥ १५ ॥ अत्र तु प्रथमेऽध्याये मैत्रेयप्रश्ननन्दितः ॥ पराशरो व्याकरोति
शिष्यायाष्टकवर्गकान् ॥ १६ ॥

भाषा ।

जनो ! पराशरवाक्यरूपी समुद्र कहां और मंदबुद्धि मैं कहां ॥ १४ ॥ तथापि यथा-
मति ग्रंथ शोधके टीकाकी रचना करता हूं, लोकमें परमेश्वरविना सर्वज्ञ कोई मनु-
ष्य नहीं है ॥ १५ ॥ अब ग्रंथके प्रथमाध्यायमें मैत्रेयके प्रश्नसे प्रसन्न हुये पराशर
मुनि शिष्यकुं अष्टकवर्ग कहते हैं ॥ १६ ॥

ग्रंथारंभः ।

मैत्रेय उवाच—भगवन्सर्वमाख्यातं जातकं विस्तरेणमे ॥

ससहस्रायुतग्रंथैरशीत्यध्यायसंयुतैः ॥ १ ॥

टीका ।

अथ श्रीमैत्रेयः मित्राया अपत्यं पुमान्स मुनिः पराशरमुखाद्विस्तरतः
पूर्वार्थोक्तं जातकमाकर्ण्य कलियुगोत्पत्त्यमानजडमतिस्वल्पायुर्नरस्थिति-
माज्ञाय तदुपकाराय ग्रंथलाघवेन सर्वजातकतत्त्वजिज्ञासुर्मुनिं प्रति पुनः
पप्रच्छ भगवन्निति—हे भगवन् “उत्पत्तिं विलयं चैव अगतिं च गतिं
तथा ॥ वेत्ति विद्यामविद्यां च भगवान् स निगद्यते” इत्युक्तषड्विधल-
क्षणपरिपूर्णः । अनेन स्वप्रश्नानुरूपप्रत्युत्तरदानसामर्थ्यश्रुतेः सूचितम् ।
अपि च भगवन्निति विशेषणन ग्रंथादौ निर्विघ्नपरिसमाप्तिप्रचयगमनजन-
कं मंगलमपि ध्वनितम् । ससहस्रायुतग्रंथैः ग्रथ्यन्ते निबध्यन्त एभिर्विषया इति
ग्रंथाः श्लोकाः सहस्रेण सहिताः ससहस्राः ते च ते अयुताश्च तथोक्ताः सह-

अथ मूलग्रंथका आरंभ भाषा ।

उस प्रथमाध्यायमें प्रथम मैत्रेय ऋषि प्रश्न करते हैं हे भगवन् ! आपने पूर्वभागमें
अशीति (८०) अध्याययुक्त ग्यारह हजार (११०००) श्लोकसे सविस्तर सं-

(४)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

संकरात्तत्फलानां तु ग्रहाणां गतिसंकरात् ॥ नान्येन
हीदृगस्येदमितिवक्तुमलंनराः ॥ २ ॥ कलौ युगे ततोऽल्पे-
व बुद्धिः पापोत्तरा नराः ॥ अतो न चास्य प्रचयगमनं न
प्रयोजनम् ॥ ३ ॥

टीका ।

स्वायुताश्च ते ग्रंथाश्च तैः एकादशसहस्रश्लोकेरित्यर्थः । विस्तृतग्रंथनाना-
प्रकरणभेदमुखपरिज्ञानाभावशंकां वारयति । अशीत्यध्यायसंयुतैः अशीति-
संख्याका अध्यायाः तत्तत्प्रकरणभेदद्योतका भागा इत्यर्थः । तैः जातकं
जातजंतुफलसूचकं शास्त्रं विस्तरेण मे सर्वमशेषमाख्यातं स्फुटतया कथितम्
भगवतेतिशेषः ॥ १ ॥ ननु स्फुटतया समग्रजातके व्याख्यातेपि कुतः पुनः
प्रश्न इति चेत् चतुर्भिः श्लोकेस्तद्धेतुं दर्शयति संकरादित्यादिभिः । तत्र
प्रथमे विषयकारणं दर्शयति । संकरादिति । ग्रहाणां गृह्णति पीडयति शरी-
रमनसी इति ग्रहास्तेषां गतिसंकरात् गतिर्गमनं तस्याः संकरः अन्योन्य-
मिश्रणं तस्मात् फलानां पृथङ्निश्चितफलानां संकरः विपर्यय इत्यर्थः तस्मा-
द्धेतोः अस्य ग्रंथोक्तवचनस्य अनेन ईदृक्प्रकारेण ईदृक् एवं प्रकारके
फलमिति शेषः इति एवं हीति निश्चयेन वक्तुं कथयितुं नराः नालं न सम-
र्थाः भवेयुः ॥ २ ॥ ननु विस्तृते ग्रंथे सत्यपि कुतः फलनिश्चयासमर्थत्व-
मित्याशंक्य बुद्धिहीनत्वादित्याह कलाविति । कलौ युगे यतः पापो-
त्तराः पापाधिकाः नराः ततः तेषामिति शेषः बुद्धिः अल्पेव हीनेव अतः
अस्य पूर्वाद्धस्य विस्तृतग्रंथस्य प्रचयगमनं दीर्घकालप्रवृत्तिः न नस्यात्

भाषा ।

पूर्ण जातकशास्त्र मेरेकुं वर्णन किया ॥ १ ॥ परंतु पुनः प्रश्न करनेका कारण यह है
कि ग्रहोंकी गतिका अन्योन्यमिश्रण होनेसे फलोंकाभी विपर्यय हुआ है उसके लिये
इस वचनसे ऐसा फल कहना ऐसा निश्चय करनेको कोई मनुष्य समर्थ नहीं हो-
ता है ॥ २ ॥ और प्रश्न करनेका दूसरा प्रयोजन यह है कि पूर्वाद्ध जो है वो
बड़ा विस्तार ग्रंथ है, और कलियुगमें मनुष्य अल्पबुद्धि उसमेंभी पापी बहुत

अत्र त्रेतायुगे कं चिद्वापरे च कृते युगे ॥ कुशाग्रमतयः
सर्वे पुण्यभाजश्चिरायुषः॥१॥अतोऽल्पबुद्धिगम्यं यच्छास्त्र-
मेतद्वदस्व मे॥लोकयात्रापरिज्ञानमायुषो निर्णयं तथा॥२॥

टीका ।

अपि च प्रयोजनं फलज्ञानरूपकार्यमपि न स्यात्॥३॥कथं तद्धोतावतं काल-
मस्य प्रयोजनं प्रचयगमनं चासीत् इति शंकायामाह अत्रेति । अत्र कृतयुगे
यतः सर्वे नराः पुण्यभाजः धर्मेनिष्ठाः ततः चिरायुषः दीर्घायुषः अनेन
विस्मृतस्यापि ग्रंथस्य प्रचयगमनहेतुर्दर्शितः कुशाग्रमतयः पुण्यानिशयात्
सूक्ष्मबुद्धयः इति ग्रंथोक्तफलज्ञानसामर्थ्यमपि दर्शितं । तथाभूताः त्रेतायुगे
द्वापरेपि के चिदासन् न कृतयुगवत्सर्वे युगकालमनुसृत्योत्तरोत्तरं कालं
पुण्यन्वासादित्यर्थः कलिकालस्तु सर्वथैतद्गुणहीन इति पूर्वश्लोके एवामिहि-
तः अनेन युगत्रये पूर्वार्द्धस्यैव प्रवृत्तिरासीत् द्वापरांतएवोत्तरार्द्धमभूत् इति
निष्कर्षः ॥ ४ ॥ एवं कलौ पूर्वार्द्धप्रवृत्तिहेतुं दर्शयित्वोत्तरार्द्धविषये मुनि
प्रार्थयते अतइति । अतः पूर्वोक्तहेतोः अल्पबुद्धिगम्यं अल्पबुद्धिभिः हीन-
मतिभिः गम्यते ज्ञायते तत्तथा शास्त्रं ज्योतिःशास्त्रं मे वदस्व । कथं तच्छास्त्रं
लोकयात्रापरिज्ञानं लोकानां जनानां यात्रा सुखदुःखभोगोपगतिरित्यर्थः त-
स्याः परिज्ञानं यस्मिन्स्तत्तथा यस्मिन्शास्त्रे आयुषो निर्णयः आयुषः जीवन-
स्य निर्णयः अल्पं मध्यमं पूर्णमिति निश्चयः तथाभूतं शास्त्रमिति संबंधः॥५॥

भाषा ।

उसके लिये वो महान् ग्रंथका विचार होसकता नहीं है और कार्यभी होता नहीं
है ॥ ३ ॥ फिर तुम कहोगे कि इतने कालपर्यंत इस ग्रंथका उपयोग कैसा मया
और अब कैसा नहीं होता ? उसका प्रयोजन आपही कहते हैं, हे मुनीश्वर ! यह
त्रेतायुगमें और द्वापर युगमें सत्ययुगमें जो मनुष्य वे कुशाके अप्रसरीखी सूक्ष्मबुद्धि
और पुण्यवन्त दीर्घ आयुष्यवन्त होते रहै उसके लिये वो पूर्वार्द्ध भागकूं देखनेकूं समर्थ
थे॥४॥इसवास्ते यह कलियुगमें अल्पमति मनुष्योंके जाननेमें आवे ऐसा शास्त्र मेरेकूं
कहो जिसके अभ्यास करनेसे लोकोंका सुखदुःखका परिज्ञान होवै और आयुष्यका

पराशर उवाच-साधु पृष्टं त्वया ब्रह्मन्वदामि तव सुव्र-
त ॥ लोकयात्रापरिज्ञानमायुषो निर्णयं तथा ॥ ६ ॥ संक-
रस्याविरोधं च शास्त्रस्यापि च सिद्धये ॥ प्रयोजनस्य
लोकानामुपकाराय तच्छृणु ॥ ७ ॥ लग्नादिव्ययपर्यंता

टीका ।

एवं पंचश्लोकोक्तमैत्रेयप्रश्नानंतरं पराश्रुतः वसिष्ठशोकरूपशरो यस्मात्स तथा-
ग्रंधाज्ञानदुःखनिवर्तनशील इत्यर्थः तन्नामा ऋषिः उवाच अनुरूपमुत्तरं दत्त-
वान् । तत्रादौ प्रश्नारंभं प्रशंसयन्नाह साध्विति । सुव्रतं सुष्ठु व्रतं वैधाचर-
णनियमो यस्य एतादृश सुव्रत अत एव ब्रह्मन् श्रेष्ठप्रश्नाधिकारिभित्यर्थः
ज्जसा साधु परोपकारशालि पृष्टं इति तं सत्कृत्य लोकयात्रापरिज्ञानं तथा
आयुषो निर्णयमिति तत्पश्चद्वयमेवानुद्य वदामीति प्रतिजानीते ॥ ६ ॥
प्रश्नानुरूपं प्रत्युत्तरं वदामीति पूर्वोक्तमेव विशदयति । संकरस्येति । संकरस्य
संकरात्तत्फलानां तु ग्रहाणां गतिसंकरादिति भवदुक्तस्य अविरोधं विरोधाप्रा-
प्तिं शास्त्रस्य सिद्धये कलौ युगे इत्यादिश्लोकोक्तासिद्धिकारणं निवार्येतच्छास्त्र-
प्रवृत्तये अपि च प्रयोजनस्य सिद्धये तस्मिन्नेव श्लोके भवत्पृष्टप्रयोजनाभावं
निवार्य ग्रंथप्रयोजनसिद्धयर्थं लोकानां उपकाराय गतिसांकर्यादिसम्यक्फल-
ज्ञानसिद्ध्युपकारार्थं यद्वदामि तच्छृणु इत्यन्वयः ॥ ७ ॥ वदामीति प्रति-

भाषा ।

निर्णय मालूम होवै सो कहा ॥५॥ तब पराशर कहते हैं हे मैत्रेय तुमने उत्तम प्रश्न
किया तेरेकूं लोकोंका सुखदुःख मालूम होवे और आयुष्यप्रमाण मालूम होवे सो
कहनाहूं ॥ ६ ॥ और तुमने जो प्रथम प्रश्न कियाथा कि ग्रहोंकी गतिकी संक-
राने फलका विपर्यास होताहै सो शास्त्रकी सिद्धता होनेके वास्ते उसकाभी अ-
विरोध प्रकार और प्रयोजनभी लोकोंके उपकारार्थ कहताहूं सो श्रवण करो ॥ ७॥
इस शास्त्रमें लग्नादि व्ययपर्यंत राशिकुंडलीमें बारह स्थान हैं वे बारह भाव हैं वे शुभ
ग्रहोंसे अवलोकित होवे अथवा शुभग्रहयुक्त होवे तो अपने अपने स्थानानुरूप
उत्तम फल देते हैं और पापग्रहावलोकित होवे अथवा पापग्रहयुक्त होवे तो अपने

भावाः संज्ञानुरूपतः ॥ फलदाः शुभसंहृष्टा युक्ता वा शो-
भना मताः ॥ ८ ॥ पापदृष्टयुता भावाः कल्याणेतरेदाय-
काः ॥ नितरां शत्रुनीचस्थेन च मित्रोच्चगेश्व तैः ॥ ९ ॥
एवं सामान्यतः प्रोक्तं होराविद्भिस्तु सूरिभिः ॥ मयैतत्स-

टीका ।

ज्ञानमुपपन्नमे लग्नादित्यादि सार्द्धश्लोकेन । लग्नादिव्ययपर्यताः तन्वादिव्य-
यमर्यादा द्वादश भावाः संज्ञानुरूपतः संज्ञानुरूपं फलदाः ज्ञातव्याः ते च
शुभसंहृष्टाः शुभग्रहावलोकिताः युक्ताः शुभसंयुक्ता वा शोभनाः शुभफल-
दाः मताः निश्चिताः ते भावाः पापदृष्टयुताः पापग्रहैर्दृष्टा वा युताश्च संतः
कल्याणेतरे अशुभफलं ददतीति कल्याणेतरेदायकाः ज्ञातव्याः । एतदुक्तं
भवति । शुभदृष्टयुतस्तनुभावः पुष्टिसौंदर्यादिफलभाक् अशुभदृष्टयुतस्तनु-
भावः काश्यपकुरूपदिफलभाक् एवंघनादिभावाः शुभदृष्टयुतास्तत्फलवर्ध-
काः अशुभदृष्टयुताश्च तत्फलनाशका इति भावः । अत एव षष्ठाष्टमस्व-
शुभाः शत्रुमृत्युवर्धकाः तस्याः पापाः तन्नाशका इति दिक् ॥ ८ ॥ उक्त-
योगस्यातिशयत्वमपवादं च कथयति उत्तरार्द्धेन नितरामिति । शत्रुनीचस्थैः
तैः शत्रुक्षेत्रनीचस्थानगतैः दृष्टयुता भावा इति पूर्वोक्तमनुसंधेयम् । नितरां
अत्यंतं कल्याणेतरेदायकाः तैः पापैरपि मित्रोच्चगैः मित्रक्षेत्रोच्चस्थानग-
तैश्चेदृष्टयुता भावाः तर्हि अशुभफलदा न भवति किं तु शुभफलदा एवे-
त्यर्थः ॥ ९ ॥ उक्तविषयो न स्वकपोलकल्पित इत्याशयेनाह एवमिति ।
एवं पूर्वश्लोकोक्तं होराविद्भिः होरा लभं तत्प्रयुक्तं शास्त्रं होरा आम्रस्य फल-
मात्रमिति वत् तां विदंति जानंतीति तैः ज्योतिःशास्त्रज्ञैरित्यर्थः सूरिभिः
पंडितैः सामान्यतः संक्षेपतः प्रोक्तं स्वनिर्मितग्रंथेषु रचितं एतत् इदमेव दू-

भाषा ।

स्थानानुरूप अनिष्ट फल देते हैं ॥ ८ ॥ और उसमेंभी जो वे बारह भाव शत्रु-
शिगत, नीचराशिगत, अशुभ ग्रहोंसे दृष्ट, होवे या मिले हुवे होवे तो बहुत दुःख-
दायक होवे और मित्र राशि उच्चराशिगत पापग्रहोंसे वे बारह भाव मिले हुवे या
दृष्ट होवे तो शुभफल दायक होवे हैं ॥ ९ ॥ यह फल संक्षेपरीतिसे पूर्वाचार्योंने बर्णन

(८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे—

कलं प्रोक्तं पूर्वाचार्यानुवर्तिना ॥ १० ॥ आयुश्च लोकया-
त्राश्च शास्त्रेऽस्मिंस्तत्प्रयोजनम् ॥ निश्चेतुं तन्न शक्नोति
वसिष्ठो वा बृहस्पतिः ॥ ११ ॥ किं पुनर्मनुजास्तत्र विशे-
षात्तु कलौ युगे ॥ नष्टादिषु च नातीव द्रेष्काणादिफलेषु
च ॥ १२ ॥ आचार्यस्य मुखादेतच्छास्त्रं तु शृणुयाद्बुधः ॥

टीका ।

वर्वाचार्यानुवर्तिना पूर्वं च ते आचार्याः उपदेष्टारः ज्योतिःशास्त्रोपदेशका
इति यावत् ताननुवर्तते अनुसरतीति तथा तेन मया पराशरेण सकलं समग्रं
प्रोक्तं पूर्वार्धे इति शेषः ॥ १० ॥ एतच्छास्त्रस्यातीव दुःखबोध्यतामाह आयुरिति।
अस्मिन् शास्त्रे ज्योतिःशास्त्रे आयुः जीवितकालमानं लोकयात्राः लोकानां
जनानां यात्राः सुखदुःखमार्गसंसरणानि तत्प्रयोजनं तयोः पूर्वोक्तयोः प्रयो-
जनं कारणं यदुक्तं तदिति शेषः । वसिष्ठः साक्षाद्ब्रह्मपुत्रोऽस्मत्पितामहः वा
उत च बृहस्पतिः बृहतो वेदागमादिवाक्पट्न्याति ज्ञातृत्ववक्तृत्वादिना सं-
रक्षतीति तथा स चापि निश्चेतुं निर्णेतुं न शक्नोति न समर्थो भवति ॥ ११ ॥
किंपुनरिति । तत्र निर्णये अल्पमेधसः हीनमतयः मनुजाः किं न शक्नुयु-
रिति तात्पर्यम् । विशेषाद्विशेषतः कलौ युगे नष्टादिषु हतविस्मृतवस्त्वादिषु
च द्रेष्काणादिफलेषु द्रेष्काणा आदयो येषां ते समांशादयः तेषां फलेषु सु-
खदुःखपूर्णस्वल्पायुर्नष्टवस्तुलाभाऽलाभादिषु ज्ञापकेषु अतीव सर्वथैवेत्यर्थः
नेव समर्थो भवेयुरित्यर्थः ॥ १२ ॥ कथं तर्ह्येतच्छास्त्रस्य सम्यक्परिज्ञानमि-

भाषा ।

किया है उस रीतिसे मैंने वर्णन किया ॥ १० ॥ यह ज्योतिःशास्त्र बड़ा दुर्बोध है इस
शास्त्रमें आयुष्यप्रमाणका ज्ञान और लोकोंके सुखदुःखका ज्ञान यह मुख्य प्रयोजन
है सो यह आयुर्मान सुखदुःखका निश्चय करनेकू वसिष्ठ व बृहस्पति समर्थ नहीं हैं
॥ ११ ॥ वहां मनुष्य समर्थ कहाँसे होवेंगे उसमेंसे और कलियुगमें तो विशेष-
करके नष्ट, चौर, विस्मृत वस्तु लाभादिक कार्यमें द्रेष्काण, सप्तमांश, नवमांशा-
दिक प्रकारसे यथा “ द्रेष्काणैस्तस्करादयः ” इत्यादिवचनोंसे फल कहनेकू बहुत
करके समर्थ न होवेंगे ॥ १२ ॥ तब यह शास्त्रका परिज्ञान कैसा होवे उस

संप्रदायेन यः श्रान्तश्चास्मिच्छास्त्रे महामतिः ॥ १३ ॥
कर्मज्ञानविदा वेदो द्विधा यद्वत्तदाऽऽह्ये ॥ होराशास्त्रं
द्विधा प्रोक्तं संकीर्णनिश्चयादिति ॥ १४ ॥ प्रोक्तः संकीर्ण-
भागस्तु निश्चयांशस्तु कथ्यते ॥ यो वेत्ति सम्यगेतत्तु देव-

टीका ।

ति चेत्तदुपायमाह आचार्यस्येति । बुधः व्याकरणन्यायादिवेत्ता आचार्यस्य
गुरुमुखादेतच्छास्त्रं शृणुयात् न स्वयमेवास्याधिकारीत्यर्थः । एवं प्रकरेण
यः संप्रदायेन पारंपर्यागतेन श्रान्तः एतज्ज्ञानपरिपाकदशां प्राप्तः “अस्तु
पाके” अस्मिच्छास्त्रे महामतिर्विशालबुद्धिः भवतीति शेषः ॥ १३ ॥ एत-
च्छास्त्रस्य वेदसाम्यं दर्शयति । कर्मेति । कर्म संध्योपासनादि “अहरहः सं-
ध्यामुपासीत” इत्यादि श्रुतिगम्यं ज्ञानं आत्मज्ञानं “सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म”
इत्यादि श्रुतिगम्यं तद्वेत्ति जानातीति कर्मज्ञानवित् तेन कर्मकांडज्ञानकां-
डपरिनिष्णातेन एकोपि वेदः द्विधा द्विप्रकारकः प्रोक्तः यद्वत् तद्वदेतदपि
होराशास्त्रमपि आह्वयेऽभिधास्ये कथं तदाह । होराशास्त्रं ज्योतिःशास्त्रं सं-
कीर्णनिश्चयात् संकीर्णनिश्चयाविति मेदद्वयात् द्विधा एकमपि द्विप्रकारकं
प्रोक्तमिति ॥ १४ ॥ उक्तप्रकारौ वक्ष्यमाणरीत्या विशदयति प्रोक्तेति । सं-
कीर्णभागः प्रोक्तः पूर्वाह्न इत्यर्थः । अधुना तु निश्चयांशः निर्णयभागः क-
थ्यते विविच्योच्यते इत्युक्तस्य पुनः कथनावश्यकतापि ध्वनिता यः एत-
द्विप्रकारकं शास्त्रं उक्तं वक्ष्यमाणरूपमित्यर्थः सम्यक् प्रागुक्तरीत्या वेत्ति स
एव देवज्ञः । देवं दिष्टं जानातीति स तथा उदाहृतः कथित इति ॥ १५ ॥

भाषा ।

उपर कहते हैं—यह शास्त्र गुरुमुखसे श्रवण करके उसके देखनेमें सर्वदा श्रम
करेगा, तो उत्तरोत्तर बुद्धि चातुर्य बढ़ेगा ॥ १३ ॥ यह शास्त्र वेदतुल्य है, जैसा
वेद, कर्ममार्ग, ज्ञानमार्ग प्रतिपादकतासे दोप्रकारका है वैसा ज्योतिःशास्त्रभी सं-
कीर्णनिश्चयमेवसे दो प्रकारका कथा है ॥ १४ ॥ उसमें संकीर्ण विषय जो था सो तो
पूर्वभागमें वर्णन किया है, और निश्चयभाक् जो है सो यह उत्तरभागमें कहते हैं.

(१०)

बृहत्पाराशरहोत्तरभागे—

ज्ञः स उदाहृतः ॥ १५ ॥ भावदृष्ट्यादिषु प्रोक्तानर्थान्स-
म्यग्विचार्य च ॥ समीचीनास्तु संगृह्य विरुद्धास्तु परि-
त्यजेत् ॥ १६ ॥ आयुर्दायैः परं योगैः फलान्यष्टकवर्गतः ॥
तन्वादीनां तु भावानां सूक्तैर्भावादिभिः फलैः ॥ १७ ॥
ज्ञात्वाऽऽदौ करणं स्थानं बिंदुरेखे च वर्गणाम् ॥ क्रमादष्ट-
कवर्गस्य पृथक्कृत्य फलं वदेत् ॥ १८ ॥

टीका ।

संकीर्णस्योक्तस्य निश्चयज्ञानप्रकारमाह । भावेति । भावास्तन्वादयः दृष्टयः
सप्तम्यादिस्थानगम्याः पूर्वोक्ताः ताः आदयो येषां तेषु आदिशब्देन बला-
दिविषयेषु पूर्वोक्तानर्थान् कथितार्थान्सम्यग्विचार्य सूक्ष्मतयाविचारं कृत्वा
तान्समीचीनान्ग्रहबलाधिक्येनातुकूलानित्यर्थः । संगृह्य संग्रहं कृत्वा विरु-
द्धान्यहलग्नादिनैर्बल्येन प्रतिकूलानित्यर्थः । तास्तु परित्यजेज्जहादिति ॥ १६ ॥
अथ शुभाशुभफलकथनरीतिमाह आयुर्दायैरिति । ज्ञात्वेति च आयुर्दायैः
आयुषो दाया विभागाः तैः आयुर्मानं विचिंत्येत्यर्थः परं योगैः अत्यंतं
स्थानं द्वित्रिगृहादिभिः नामसादिभिर्नायायोगैः परशब्देनात्यंतबलवद्भिरि-
त्यर्थः । आदौ अष्टकवर्गस्य वक्ष्यमाणस्य क्रमात्करणं स्थानं च वक्ष्यमाणं
बिंदुरेखे च करणस्थानापरपर्यायो बोद्धव्यौ अष्टकवर्गतः सकाशात्तन्वादी-
नां भावानां द्वादशानां सूक्तैः सम्यक्कथितैर्भावादिभिः फलैः केवलभावा-
दिविचारितैः फलैश्च फलानि सर्वसमूहरूपाणि ज्ञात्वा सम्यग्विचार्य फलं
निश्चयोपलब्धं फलं वर्गणां वक्ष्यमाणलक्षणां च ज्ञात्वा वदेत्कथयेत् ॥ १७ ॥ १८

भाषा ।

बह दो भेदोंके जो जानता है उसको देवज्ञ कहना ॥ १५ ॥ तन्वादिक जो भाव
और सप्तमादिक स्थानगम्य जो दृष्टियोग उसका सूक्ष्म बल विचारकरके उत्तम
बलकू ग्रहण करके हीनबलका त्याग करना ॥ १६ ॥ आगे शुभाशुभ कैसा क-
हना सो कहते हैं—पहले आयुष्यका मानपरिज्ञान और नामसादिक योगफल
अष्टवर्गजन्य फल उन्मांका उत्तम बलाबल देखके फल कहना ॥ १७ ॥ १८ ॥

तनुस्वायुस्त्रिरिष्केषु पंच कामे सुखेर्णवाः ॥ अरौ माग्ये
त्रयः पुत्रे षट् करो खे भवे च भूः ॥१९॥ लग्नेदुजीवशुक-
ज्ञास्तनौ खे मरणेपि च ॥ रविभौमार्किचंद्रार्या व्यये जेदु-

टीका ।

अथ पूर्वोक्तायुर्दायादिविषयांतर्गताष्टकवर्गविचारमादौ विशदयति तनुरि-
त्यादि यावदध्यायसमाप्ति । तत्रादौ द्वादशभावेषु स्वेः करणप्रदनियतसं-
ख्यामाह । तनुरिति । तनुस्वायुस्त्रिरिष्केषु १।२।८।३।१२ भावेषु करणप्रदाः
पंच, कामे सुखे च ७।४ भावद्वयेऽर्णवाः करणप्रदाश्चत्वारः, अरौ भाग्ये च ६।९
भावद्वये करणप्रदास्त्रयः, पुत्रे ५ भावे करणप्रदाः षट्, खे १० भावे करो क-
रणप्रदौ द्वौ, भवे ११ भावे च भूः १ करणप्रद इति ॥ १९ ॥ पूर्वश्लोके सं-
ख्यामुक्त्वा तन्नामान्याह लग्नेत्यादिश्लोकत्रयेण । तनौ १ स्वे २ मरणे ८
एतत्स्थानत्रयेऽपि लग्नेदुजीवशुकज्ञाः एतन्नामकाः करणप्रदाः पंच प्रागु-
क्तसंख्याकाः, व्यये १२ स्थाने रविभौमार्किचंद्रार्याः आर्यो गुरुः स्पष्टमन्यत्
एतन्नामकाः पंच, सुखे ४ स्थाने जेदुसितार्यकाः बुधचंद्रशुकगुरुवः एतन्ना-
मकाश्चत्वारः, धर्मे ९ भावे होरेदुशुकाः होरा लग्नं स्पष्टमन्यत् एते करण-
प्रदास्त्रयः, अरौ ६ भावेऽर्काकिंकुजाः रविशनिभौमाः करणप्रदास्त्रयः,
कामे ७ भावे होराज्ञार्येदवः लग्नबुधगुरुचंद्राः करणप्रदाश्चत्वारः, भवे ११
भावे दैत्येद्रपूजितः दैत्यानामिद्रः राजा वृषपर्वा तेन पूजितः शुकः एक
एव, सहजे ३ भावे अर्काकिंकुशकार्यभौमाः रविशनिशुकगुरुमंगलाः करण-

भाषा ।

अब अष्टवर्गसे शुभाशुभ फल कहते हैं. अष्टकवर्गमें शून्य और रेखा इसका ज्ञान
मुख्य है. वास्ते प्रथम सूर्यादिकोंका शून्यज्ञान उपपत्तिपूर्वक कहते हैं. शून्यकू इस
शास्त्रमें करण कहते हैं सो सूर्यकी करणसंख्या सूर्यसे प्रथम भावमें, धनभावमें,
अष्टमभावमें, सहजभावमें, द्वादश भावमें, पांच पांच करण जानना. सातवेंमें
और चौधमें, चार चार करण देनेवाले जानना. छठे. नवें भावमें तीन तीन
करण देनेवाले जानना. पंचमभावमें छः करण, दशमभावमें दो करण, ग्वाल्हवे
भावमें एक करण देनेवाले जानना ॥ १९ ॥ ऐसी संख्या कहके नाम कहते हैं.

(१२)

बृहत्पाशशरहोरोत्तरभागे-

सितार्यकाः॥२०॥सुखे होरेंदुशुक्राश्च धर्मैर्कार्किकुजा अरौ॥
होराज्ञायेंदवः कामे भवे दैत्येंद्रपूजितः॥२१॥सहजेर्कार्कि-
शुक्रार्यभौमाः खे गुरुभार्गवौ ॥ सुतेर्कार्कीन्दुलभारशुक्राः
स्युः करणं रवेः ॥ २२ ॥ भाग्यस्वयोश्च षड्वेदम मृतिहो-

टीका ।

प्रदाः पंच, खे १० भावे गुरुभार्गवौ द्वौ, सुते ५ भावे अर्कार्कीन्दुलभारशु-
क्राः रविशनिचंद्रलग्नकुजशुक्राः करणप्रदाः षट् स्युः भवेयुः एवं रवेः करणं
ज्ञेयम् ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ एवं रविभावकरणसंख्यामुक्त्वा चंद्रभावकर-
णप्रदसंख्यामाह भाग्येति सार्धश्लोकेन । भाग्यस्वयोः १।२ भावयोः कर-

भाषा ।

सूर्यसे पहले घरमें, दूसरे घरमें आठवेंमें लग्न,
चंद्र, गुरु, शुक्र, बुध, यह पांच करण देनेवाले
हैं, बारहवें भावमें सूर्य, मंगल, शनि, चंद्र,
गुरु यह पांच करण देनेवाले चौथे भावमें बुध,
चंद्र, शुक्र, गुरु यह चार करण देनेवाले हैं,
नवम भावमें लग्न, चंद्र, शुक्र, यह तीन करण
देनेवाले हैं, छठे भावमें सूर्य, शनि, मंगल यह
तीन करण देनेवाले हैं, सातवें भावमें लग्नेश,
बुध, गुरु, चंद्र यह चार करण देनेवाले हैं, ग्या-
रहवें भावमें शुक्र एक करण देनेवाला है,

अथ उदाहरणार्थं सूर्यविंदुकोष्टकं लिख्यते.	घर	भा.	सु.	च.	म.	बु.	गु.	श.	ल.	स.
१ ल.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
२ द्वि.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
३ तृ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
४ च.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
५ प.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
६ ष.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
७ स.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
८ ज.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
९ न.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
१० द.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
११ ए.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५
१२ हा.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५

तीसरे भावमें सूर्य, शनि, शुक्र, गुरु, मंगल यह पांच करण देनेवाले हैं, दशवें भावमें
गुरु, शुक्र, यह दो करण देनेवाले हैं, पांचवें भावमें सूर्य, शनि, चंद्र, लग्न, मंगल,
शुक्र, यह छः करण देनेवाले हैं ऐसी यह सूर्यकी करणसंख्या और नाम कहै इसका
चक्रमी स्पष्ट लिखाया है॥२०॥२१॥२२॥अब चंद्रकी करण (विंदु) प्रद संख्या
कहते हैं चंद्रसं नवमभावमें, दूसरे भावमें, करण देनेवाले संख्या छः जानना.
चौथे, आठवें, पहिले भावमें करण देनेवाला संख्या पांच हैं, दसवें तीसरे भावमें

रासु पंच च ॥ मानदुश्चिक्वयोरेकः सुते वेदा अग्निस्त्रियोः
॥ २३ ॥ त्रयो व्ययेष्ठावाये च शून्यं शीतकरस्य तु ॥ हां-
टीका ।

णप्रदसंख्या षट्, वेश्मसृतिहोरासु ४१८।१ भावेषु करणप्रदाः पंच, मानदुश्चि-
क्वयोः १०।३ भावयोः करणप्रदः एकः, सुते ५ भावे करणप्रदा वेदाश्चत्वा-
रः, अग्निस्त्रियोः ६।७ भावयोः करणप्रदास्त्रयः, व्यये १२ भावे करणप्रदा
अष्टौ, आये ११ भावे शून्यं करणाभावः, तु निश्चयेन शीतकरस्य शीताः
शीतलाः करा मयूखा यस्य तस्य चंद्रस्यैवं करणं ज्ञेयम् ॥ २३ ॥ एवं
चंद्रस्य करणप्रदसंख्यामुक्त्वा तन्नामान्याह होरेत्यादिनार्धपंचविंशतिश्लो-
कपर्यंतम् । तनौ भावे होराकारार्किभृगवः लग्नरविभौमशनिशुक्राः कर-

भाषा ।

करण देनेवाली संख्या एक है, पांचवें भावमें करण देनेवाली संख्या चार हैं, छः
सातवें भावमें करण देनेवाली संख्या तीन हैं, बारहवें भावमें करण देनेवाली
संख्या आठ हैं, ग्यारहवें भावमें करण देनेवाली नहीं है ॥ २३ ॥ अब वह करण दे-
नेवालेके नाम कहते हैं—चंद्रसे पहिले घरमें लग्न, मू., मं. श. शुक्र यह पांच क-
रण देनेवाले हैं. दूसरे घरमें ल. बु. सू. चं. श.

शु. यह छः करण देनेवाले हैं. तीसरे घरमें
गुरु एकही है. चौथे घरमें सूर्य श. चं. लग्न
मं. यह पांच करण देनेवाले हैं. पांचवें घरमें
लग्न चंद्र गु. सू. यह चार करण देनेवाले हैं.
छठे घरमें शुक्र बु. गु. यह तीन करण देनेवा-
ले हैं. ७ वें घरमें मं. लग्न श. यह तीन क-
रण देनेवाले हैं. आठवें घरमें मं. लग्न श. शु.
चं. यह पांच करण देनेवाले हैं. नववें घरमें
ल. सू. मं. श. बु. गु. यह छः करण देनेवाले
हैं. दशवें घरमें शनि करण देनेवाला एकही

अथ उदाहरणार्थ चंद्रकरणकोष्ठकमिदम्.										
घर	भा.	सु.	चं.	मं.	बु.	शु.	श.	ल.	मं.	
१	ल.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	हि.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	हि.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	बु.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	पि.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	ष.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	स.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	ख.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
९	न.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	ङ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११	त.	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१२	आ.	०	०	०	०	०	०	०	०	०

है. ग्यारहवें घरमें करण देनेवाला कोई नहीं. बारहवें घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल.

(१४)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे—

रार्कारार्किभृगवोंगज्ञार्केन्द्रार्किभार्गवाः ॥ २४ ॥ जीवोर्कार्की-
न्दुलग्नारा होरेन्दुगुरुभास्करो ॥ सितज्ञार्याः कुजतनुर्मदा-
स्ते सितशीतगुः ॥ २५ ॥ होरार्कारार्किविज्जीवाः शनिः
खं सकलाः क्रमात् ॥ व्ययवेश्मसुतस्त्रीषु षट् सप्त धनध-

टीका ।

णप्रदाः पंच, धनभावे अंगज्ञार्केन्द्रार्किभार्गवाः लग्नबुधरविचंद्रशानिशुक्राः
करणप्रदाः षट्, तृतीयभावे जीवः गुरुरेक एव, सुखभावे अर्कार्कीन्दुल-
ग्नाराः रविशनिचंद्रलग्नभौमाः पंच, सुतभावे होरेन्दुगुरुभास्कराः लग्नचंद्र-
गुरुसूर्याश्रत्वारः, अरिभावे सितज्ञार्याः शुक्रबुधगुरवः त्रयः, जायाभावे
कुजतनुर्मदाः त्रयः, मृत्युभावे कुजतनुर्मदाः सितशीतगू च भौमलग्नश-
निशुक्रचंद्राः पंच, भाग्यभावे होरार्कारार्किविज्जीवाः लग्नरविभौमशनि-
बुधगुरवः षट्, दशमभावे शनिरैक एव, आयभावे खं करणाऽभावः ।
व्ययभावे सकलाः सर्वे अष्टसंख्याकाः एवं क्रमाच्चंद्रस्य भावकरणप्रदाः ज्ञा-
तव्या इति ॥ २४ ॥ २५ ॥ अथ कुजभावकरणप्रदसंख्यामाह व्यय इ-
त्यादि सप्तविंशतिश्लोकपर्यंतम् । व्ययवेश्मसुतस्त्रीषु १२।४।५।७ भावेषु षट्
संख्याकाः, धनधर्मयोः २।९ भावयोः सप्त, होरामृत्योः १।८ भावयोः शराः
पंच, विक्रमे ३ भावे वेदाश्रत्वारः, खे १० भावे त्रयः क्षते ६ भावे द्वौ, भवे
११ भावे शून्यं० एवं भूमिजस्य भौमस्य तु करणं करणसंख्या स्यात् ॥ २६ ॥

भाषा ।

बुध, गुरु, शुक्र, शनि लग्न यह ८ करण देनेवाले हैं. इस रीतिसे चंद्रकी करण संख्या
और करण देनेवालेके नाम कहे इसका स्पष्ट चक्रमी आगे दिखाया है ॥ २४ ॥
॥ २५ ॥ अब मंगलकी करण (बिंदु) देनेवालीकी संख्या कहते हैं:—मंगलसे
बारहवें, चौथे, पांचवें, सातवें भावमें छः करण देनेवाले संख्या जाननी. दूसरे नवें
भावमें सात, पहिले आठवें भावमें पांच, तीसरे भावमें चार, दूसरे भावमें तीन.
छठे भावमें दो. ग्यारहवें भावमें कोईभी नहीं. यह मंगलके बारह भावोंकी बिंदु

र्मयोः ॥२६॥ होराभूत्योः शरा वेदा विक्रमे खेत्रयः क्षते॥
 द्वौ भवे शून्यमेवं स्यात्करणं भूमिजस्य तु ॥ २७ ॥ कुज-
 स्याकैन्दुविजीवसिता लग्नशनी च ते ॥ सितारगुरुमंदाः
 स्युर्धर्मोक्तेषु कुजं विना ॥ २८ ॥ चंद्रारगुरुशुक्रार्किलग्रानि
 कुजभास्करी ॥ ज्ञेद्वर्कसितलग्नार्या एषु शुक्रं विना ततः
 ॥ २९ ॥ विना शनिं सप्तधर्मं सितेन्दुज्ञा वियत्ततः ॥ अ-

टीका ।

॥ २७ ॥ एवं भौमभावकरणप्रदसंख्यामुक्त्वा तन्नामान्याह । कुजस्येत्या-
 दिश्लोकत्रयेण । तनुभावे अर्केन्दुविजीवसिताः रविचंद्रबुधगुरुशुक्राः पंच,
 धनभावे लग्नशनी स्पष्टौ ते तनुभावोक्ताश्च अर्केन्दुविजीवसितलग्नशनयः सप्त
 सहजभावे सितारगुरुमंदाः शुक्रभौमगुरुशनयश्चत्वारश्चतुर्थभावे धर्मोक्तेषु न-
 वमस्थानवक्ष्यमाणेषु कुजं विना स्युः । रविचंद्रबुधगुरुशुक्रलग्नानीत्यर्थः पद

भाषा ।

संख्या कही॥२६॥२७॥अब बिंदु देनेवालेके नाम कहते हैं—मंगलसे पहिले घरमें
 सू. चं. बु. गु. शु. यह पांच बिंदु देनेवाले हैं. दूसरे घरमें लग्न, शनि, सूर्य, चंद्र,

बुध, गुरु, शुक्र, यह सात बिंदु देनेवाले हैं
 तीसरे घरमें शुक्र, मंगल, गुरु, शनि, यह चार.
 चौथे घरमें सूर्य, चंद्र, बुध, गुरु, शुक्र, लग्न,
 यह छः हैं. पांचवें घरमें चंद्र, मंगल, गुरु,
 शुक्र, शनि, लग्न यह छः हैं. छठे घरमें मंगल,
 शनि, यह दो हैं. सातवें घरमें बुध, चंद्र, सूर्य,
 शुक्र, गुरु, लग्न, यह छः हैं. आठवें घरमें बुध,
 चंद्र, सूर्य, गुरु, लग्न, यह पांच हैं. नवें घ-
 रमें सूर्य, चंद्र, मंगल, बुध, गुरु, शुक्र, लग्न,
 यह सात हैं. दशवें घरमें शुक्र, चंद्र, बुध,

अथोदाहरणार्थं मंगलकरणकोष्टकम्.											
भा.	सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ल.	मं.		
१	ल.	०	०	०	०	०	०	०	०	५	
२	दि.	०	०	०	०	०	०	०	०	७	
३	तृ.	०	०	०	०	०	०	०	०	४	
४	च.	०	०	०	०	०	०	०	०	६	
५	पं.	०	०	०	०	०	०	०	०	६	
६	प.	०	०	०	०	०	०	०	०	२	
७	स.	०	०	०	०	०	०	०	०	६	
८	म.	०	०	०	०	०	०	०	०	५	
९	न.	०	०	०	०	०	०	०	०	७	
१०	द.	०	०	०	०	०	०	०	०	६	
११	ए.	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
१२	हा.	०	०	०	०	०	०	०	०	६	

यह तीन हैं. ग्यारहवें घरमें कोई नहीं हैं. बारहवें घरमें सूर्य, शनि, बुध, चंद्र, लग्न

कार्किकेन्दुलग्नाराः करणं प्रोच्यते क्रमात् ॥ ३० ॥ तनुस्व-
गृहकर्मारिधर्मेष्वाग्निर्मृतौ करो ॥ भ्रातृस्त्रियो रसा लाभे
शून्यं पुत्रे व्यये शराः ॥ ३१ ॥ बुधस्यार्केन्दुगुरवो गुरुसू-
र्यबुधाः क्रमात् ॥ लग्नार्कार्किकचंद्रार्या ज्ञार्कार्याहिबुधस्य

टीका ।

सुतभावे चंद्रागुरुशुक्रार्किलग्नानि षट् रिपुभावे कुजभास्करी मौमशनी द्रा-
वेव जायाभावे जेन्द्रर्केसितलग्नार्याः बुधचंद्रविशुक्ललग्नगुरवः षट् मृत्यु भावे
एषु जायाभावोक्तेषु शुक्रंविना शुक्रादृते बुधचंद्रविलग्नगुरवइत्यर्थः पंच
ततः तदनंतरं धर्मे भावे शानि विना रविचंद्रभौमबुधगुरुशुक्ललग्नानि सप्त
संख्याकाः दशमभावे सितेन्दुज्ञाः शुक्रचंद्रबुधाः त्रयः ततः आयभावे विय-
च्छून्यं० करणाभाव इत्यर्थः व्ययभावे अर्कार्किकेन्दुलग्नाराः रविशानिबुधचंद्र-
लग्नमौमाः षट् एवं क्रमात् क्रमशः कुजस्य करणं प्रोच्यते कथ्यते पूर्वाचा-
र्यैरिति शेषः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ अथ बुधभावकरणप्रदसंख्यामाह ।
तन्विति । तनुस्वगृहकर्मारिधर्मेषु १।२।४।१०।६।९ एतेषु गृहभावेषु अग्निः
त्रयः करणप्रदाः मृतौ ८ भावे करो द्वौ करणप्रदौ भ्रातृस्त्रियोः २।७ भावयोः
रसाः षट् लाभे ११ भावे शून्यं करणप्रदाभावः पुत्रे ५ व्यये च १२ भाव-
द्वयेपि शराः पंचेति ॥ ३१ ॥ एवं करणप्रदसंख्यामुक्त्वा बुधस्य भावकरण-
प्रदनामान्याह । बुधस्येति सार्द्धद्वयेन । तनुभावेऽर्केन्दुगुरवः स्पष्टाः एते
करणप्रदास्त्रयः धनभावे गुरुसूर्यबुधाः स्पष्टं एते करणप्रदास्त्रयः सहजभावे
भाषा ।

मंगल यह छः हैं, ऐसा मंगलके भावोंमें करण संख्या इत्यादिकका चक्र यहां दि-
खाया है ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ अब बुधके भावमें करण (बिन्दु) देनेवालेकी
संख्या कहते हैं, बुधमें पहिले, दूसरे, चवथे, दशवें, छठे, नवें, धरमें तीन करण
देनेवालेकी संख्या जाननी, आठवेंमें दो, तीसरेंमें, सातवें धरमें छः, ग्यारहवें धरमें
कुछ नहीं, पांचवें, बारहवें धरमें पांच करण देनेवालेकी संख्या जाननी ॥ ३१ ॥
ऐसी करण देनेवालेकी संख्या कहके अब उन्हींके नाम कहते हैं, बुधमें पहिले
धरमें मृग, चंद्र, गुरु, यह तीन करण देनेवाले हैं, धनभावमें गुरु, सूर्य, बुध यह

तु ॥ ३२ ॥ जीवारेन्द्रार्किलग्नानि शुक्रमन्दधरासुताः ॥ ज्ञे-
न्दुलग्नार्कशुक्रार्या ज्ञार्कौ जीवेन्दुलग्नकाः ॥ ३३ ॥ अकार्य-
टीका ।

लग्नार्कार्कचंद्रार्याः लग्नरविभौमशनिचंद्रगुरुवः एते करणप्रदाः षट्, सुख-
भावे ज्ञार्कार्याः बुधरविगुरुवः एते करणप्रदाः त्रयः, सुतभावे जीवारेन्द्रा-
र्किलग्नानि गुरुभौमचंद्रशनिलग्नानि एते करणप्रदाः पंच, रिपुभावे शुक्र-
मन्दधरासुताः एते करणप्रदाः त्रयः, जायामावे ज्ञेन्दुलग्नार्कशुक्रार्याः बुध-
चंद्रलग्नरविशुक्रगुरुवः एते करणप्रदाः षट्, मृत्युभावे ज्ञार्कौ बुधसूर्यो कर-
णप्रदौ द्वौ, धर्मभावेन्दुलग्नकाः गुरुचंद्रलग्नानि करणप्रदास्त्रयः, दशमभावे अ-
कार्यशुक्राः रविगुरुशुक्राः करणप्रदास्त्रयः, आयामावे शून्यं करणप्रदाभावः,
व्ययभावे होरेन्द्रार्किलग्नार्कभागाः लग्नचंद्रभौमशनिशुक्राः एते करणप्रदाः पंच,
एवं बुधस्य भावेषु कमात् करणप्रदाः ज्ञेया इति ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ अथ गु-

भाषा ।

तीन करण देनेवाले हैं. तीसरे घरमें लग्न, सूर्य, शनि, चंद्र, मंगल, गुरु, यह, छः

करण देनेवाले जानना. चौथे घरमें बुध, सूर्य,

गुरु, तीन करण देनेवाले जानना. पांचवें

घरमें गुरु, मंगल, चंद्र, शनि, लग्न यह पांच

करण देनेवाले जानना. छठे घरमें शुक्र, श-

नि, मंगल, यह तीन करण देनेवाले हैं. सा-

तवें घरमें बुध, चंद्र, लग्न, सूर्य, शुक्र, गुरु,

यह छः करण देनेवाले हैं. आठवें घरमें बुध,

सूर्य, यह दो करण देनेवाले हैं. नवें घरमें

गुरु, चंद्र, लग्न यह तीन करण देनेवाले हैं.

दशवें घरमें सूर्य, गुरु, शुक्र, यह तीन करण

देनेवाले हैं. ग्यारहवें घरमें करण देनेवाला नहीं है. बारहवें घरमें लग्न, चंद्र, मंग-

ल, शनि, शुक्र, यह पांच करण देनेवाले हैं. ऐसी बुधके भावोंमें करण देनेवालोंकी

संख्या और नाम कहे उसका चक्रभी दिखाया है ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ अब गुरुके

अथोदाहरणार्थं बुधकरणकोष्टकम्.											
	या.	सु.	च.	म.	बु.	गु.	श.	ल.	म.		
१	ल.	०	०			०					३
२	हि.	०			०	०					३
३	तृ.	०	०	०		०		०	०	६	
४	च.	०			०	०					३
५	प.		०	०		०		०	०	५	
६	प.			०			०	०			३
७	स.	०	०			०	०	०		६	
८	म.	०			०						२
९	न.		०			०					२
१०	द.	०				०	०				३
११	ए.										०
१२	हा.		०	०			०	०	०	५	

(१८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

शुक्राः शून्यं च होरेन्द्रारार्किर्भागावाः ॥ रूपं घनाययोः
स्वे द्वौ व्यये सप्तकृतेऽर्णवाः ॥ ३४ ॥ मृतिविक्रमयोः पंच
गुरोः शेषेषु वन्हयः ॥ शुक्रेन्दुमंदा लग्ने स्व आये मंदश्च
विक्रमे ॥ ३५ ॥ लग्नारेन्दुज्ञभृगवः सुतेर्कार्यकुजा गृहे ॥

टीका ।

रूभावकरणप्रदसंख्यामाह । रूपमित्याद्यर्थकद्वयेन । घनाययोः २।११ भाव-
योः रूपं एक एव करणप्रदः, स्वेः १० दशमभावे द्वौ करणप्रदौ, व्यये १२
भावे सप्त करणप्रदाः, कृते ६ भावे अर्णवाः चत्वारः करणप्रदाः, मृतिविक्र-
मयोः ८।३ भावयोः करणप्रदाः पंच, शेषेषु उक्तावशिष्टभावेषु १।४।५।७।९
एतेषु भावेषु वन्हयस्त्रयः, इति गुरोः भावेषु संख्या ज्ञेया ॥ ३४ ॥ एवं क-
रणप्रदसंख्यामुक्त्वा तन्नामान्याह शुक्रेन्द्रित्यादि सार्धसप्तत्रिंशच्छ्लोकपर्यन्त-
म् । लग्ने १ भावे शुक्रेन्दुमंदाः शुक्रचंद्रशनयः त्रयः, स्वे २ भावे आये ११
भावेषु च मन्दः शनिरेक एव, विक्रमे ३ भावे लग्नारेन्दुज्ञभृगवः लग्नभौमच-
न्द्रबुधशुक्राः पंच, सुते ५ भावे अर्कार्यकुजाः रविगुरुभौमास्त्रयः, गृहे ४ भावे
शुक्रमन्देन्दवः शुक्रशनिचंद्रास्त्रयः, घृते ७ भावे बुधशुक्रशनेश्वराः त्रयः,
शत्रौ ६ भावे जीवारार्केन्दुभृगवः गुरुभौमचन्द्रशुक्राश्चत्वारः, व्यये १२ भावे
शनिं विना सर्वे, कर्मणि १० भावे इन्दुशनी चन्द्रशनी द्वौ, धर्मे ९ भावे मं-
दारगुरवः शनिभौमगुरवः त्रयः, मृतौ ८ भावे लग्नार्किसितचन्द्रज्ञाः लग्नश-

भाषा ।

भावमें करण (विन्दु) देनेवालेकी संख्या कहते हैं। गुरुसे दूसरे, ग्यारहवें भा-
वमें एक करण देनेवालेकी संख्या जाननी। दशवें घरमें दो हैं, बारहवें घरमें
सात हैं, छठे घरमें चार हैं। आठवें, तीसरे घरमें पांच हैं। पहिले, चौथे, पांचवें,
सातवें, नवमें, धर्मों तीन करण देनेवालेकी संख्या जानना ॥ ३४ ॥ ऐसी कर-
णप्रदोंकी संख्या कहके उन्हींके नाम कहते हैं। गुरुसे पहिले घरमें शुक्र, चंद्र,
शनि, यह तीन करण देनेवाले जानना। दूसरे घरमें, ग्यारहवें घरमें शनि एकही
करण देनेवाला है। तीसरे घरमें लग्न, मंगल, चंद्र, बुध, शुक्र, यह पांच करण

शुक्रमदेन्दवो द्यूने बुधशुक्रशनिश्वराः ॥ ३६ ॥ जीवागर्के-
न्दवः शत्रौ मन्दं सर्वे विना व्यये ॥ कर्मणीन्दुशर्ना धर्मे
मंदारगुरवो मृत्तौ ॥ ३७ ॥ लग्नार्किसितचंद्रज्ञाः करणं च

टीका ।

निशुकचन्द्रबुधाः पंचः, एवं इदमुक्तप्रकारकं गुरोः करणं ज्ञेयमिति शेषः
॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ अथ शुक्रभावकरणप्रदसंख्यामाह सुतायुरित्यर्द्धक-
द्वयेन । सुतायुर्विक्रमेषु ५।८।३ भावेषु अक्षीति लग्नविभक्तिकं पदं अक्षिणी-
त्यर्थः । करणप्रदसंख्या अक्षिशब्देन द्वौ, तनुस्वव्ययत्वेषु १।२।१२।१० भावेषु
इषुः करणप्रदाः पंचः स्त्रियां ७ भावेऽष्टौ, अरौ ६ भावे षट्, धर्मे ९ भावे
भूरेकः, मित्रे ४ भावे अग्नीत्यपि, लग्नविभक्तिकं अग्नयस्त्रयइत्यर्थः, भवे ११

भाषा ।

देनेवाले जानना. पांचवें घरमें सूर्य, गुरु, मंगल, यह तीन करण देनेवाले जान-
ना. चौथे घरमें शुक्र, शनि, चंद्र, यह तीन
हैं. छठे घरमें गुरु, मंगल, चंद्र शुक्र, यह
चार हैं. बारहवें घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल, बुध,
गुरु, शुक्र, लग्न, यह सात करण देनेवाले हैं.
दशवें घरमें चंद्र, शनि यह दो हैं. नवम घर-
में शनि, मंगल गुरु, यह तीन हैं. आठवें
घरमें लग्ने, शनि, शुक्र, चंद्र, बुध, यह पांच
करण देनेवाले हैं. ऐसी गुरुभावकी करणसं-
ख्या और नाम कहै. उसका स्पष्ट चक्र ऊपर
दिखाया है ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ अब शु-
क्रके भावमें करण (बिंदु) देनेवालेकी संख्या कहते हैं. शुक्रसे पांचवें, तीसरे, घरमें
दो बिंदु देनेवालेकी संख्या है. पहिले, दूसरे, बारहवें, दसवें, घरमें पांच बिंदु देने-

अथ उदाहरणार्थं गुरुकरणकोष्टकम्.											
	भा.	स.	च.	म.	बु.	गु.	शु.	श.	न.	स.	
१	ल.		०				०	०			३
२	हि.								०	०	१
३	तु.		०	०	०		०	०			५
४	च.		०				०	०			६
५	प.	०		०		०					४
६	ष.		०	०		०	०				४
७	सं.							०	०		३
८	अ.		०						०	०	४
९	न.	०									६
१०	द.	०	०	०	०						५
११	ए.										५
१२	हा.						०	०	०	०	५

(२०)

बृहस्पाराशरंहोरोत्तरभागे—

गुरोरिदम् ॥ सुतायुर्विक्रमेष्वक्षितनुस्वव्ययस्वेष्विषुः ॥ ३८ ॥
अष्टौ स्त्रियामरौ षड्भूर्धर्मे मित्रेभिस्त्रिंश्व भवे ॥ लग्ने स्वे-
कारविज्जीवमंदाः सर्वे च कामभे ॥ ३९ ॥ अर्कार्यौ विक्र-
मस्थाने सुतेऽर्कारौ शुभे रविः ॥ सुखेर्कबुधजीवाः स्युर्भौम-
ज्ञौ मृतिभे द्विज ॥ ४० ॥ शुक्रार्केन्द्रार्किलग्नार्थाः शत्रौ शून्यं

टीका ।

भावे खं शून्यं करणप्रदाभावः ॥ ३८ ॥ एवं संख्यामुक्त्वा नामान्याह लग्न-
इत्यादिसार्धद्वयेन । लग्ने १ स्वे २ भावद्वये अर्कारविज्जीवमंदाः रविभौम-
बुधगुरुशनयः करणदाः पंच, कामभे ७ भावे सर्वेऽष्टावपि, विक्रमस्थाने ३ भावे
अर्कार्यौ रविगुरु द्वौ, सुते ५ भावे अर्कारौ रविभौमो द्वौ, शुभ ९ भावे रविरेक
एव, सुखे ४ भावे अर्कबुधजीवाः स्पष्टं, मृतिभे ८ भावे भौमज्ञौ द्वौ, शत्रौ ६
भावे शुक्रार्केन्द्रार्किलग्नार्थाः शुक्ररविचंद्रशानिलग्नगुरुवः षट्, भवे ११ भावे
शून्यं करणप्रदाभावः, व्यये १२ भावे होराकिंबुधगुकार्याः लग्नशानिबुध-
शुक्रगुरुवः पंच, खे १० भावे तन्वारङ्गेन्द्रिनाः लग्नभौमबुधचंद्ररवयः पंच कर-

भाषा ।

वालेकी संख्या है. सातवें घरमें आठ बिंदु हैं. छठे घरमें छः बिंदु हैं. नवें घरमें
एक बिंदु है. चवथे घरमें तीन करण हैं. ग्यारहवें घरमें करणसंख्या नहीं है ॥ ३८ ॥
करण देनेवाले ग्रहोंके नाम कहते हैं. पहिले दूसरे घरमें सूर्य, मंगल, गुरु, बुध,
गुरु, शनि, यह पांच करण देनेवाले जानना. सातवें घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल, बुध,
गुरु, शुक्र, शनि, लग्न यह आठ करण देनेवाले हैं. तीसरे घरमें सूर्य, गुरु, यह
दो करण देनेवाले हैं. पांचवें घरमें सूर्य, मंगल, दो हैं. नवें घरमें सूर्य, बुध, गुरु,
यह तीन हैं. आठवें घरमें मंगल, बुध, दो हैं. छठे घरमें शुक्र, सूर्य, चंद्र, शनि,
लग्न, गुरु, यह छः हैं. ग्यारहवें घरमें करण देनेवाला नहीं है. बारहवें घरमें लग्न,

भवे व्यये॥ होराकिंबुधशुक्रार्यास्तन्वारज्ञेन्दिनाश्च खे ॥४१॥
स्वस्त्रीधर्मेषु सप्तांगं मृतिहोरागृहेषु च॥ आज्ञा भ्रातृज्यये
वेदा रूपं शत्रौ सुते शराः ॥४२॥ आये शून्यं शनरेषु
करणं प्रोच्यते बुधैः ॥ गृहे तनौ च लग्नाको स्वस्त्रियोश्च

टीका ।

णप्रदाः, हे द्विज, हे मेत्रेय ! स्युर्भवेयुरित्यन्वयः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ अथ
शनिमावकरणप्रदसंख्यामाह स्वेति सार्धेन । स्वस्त्रीयर्मेणु २।७९ भावेषु
करणप्रदाः सप्त, मृतिहोरागृहेषु ८।१।४ भावेषु अंगं षट्, आज्ञाभ्रातृव्यये स-
माहारद्वन्द्वः १०।३।१२ भावेषु वेदाः चत्वारः, शत्रौ ६ भावे रूपं एक एव,
सुते ५ भावे शराः पंच, आये ११ भावे शून्यं करणप्रदामावः एवं शनेः क-
रणं बुधैः प्रोच्यते इति ॥ ४२ ॥ इति संख्यामुक्त्वा शनिमावकरणप्रदनामा-
न्याह गृहे इत्यादिपंचचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यन्तम् । गृहे तनौ च ४।१ भावद्वये
लग्नाको विना लग्नसूर्यरहिताः सर्वे नामकरणदाः षट्, स्वस्त्रियोः २।७

भाषा ।

शनि, बुध, शुक्र, गुरु, यह पांच हैं- दसवें ध-
रमें लग्न, मंगल, बुध, चंद्र, सूर्य, यह पांच
हैं- ऐसे शुक्रभावके बिंदु देनेवालेकी संख्या
और नाम कहे- यहां चक्र स्पष्ट लिखा है
॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ अब शनिके भावमें
करणबिंदु देनेवालेकी संख्या कहते हैं- श-
निसे दूसरा, सातवां, नवम धरमें सात बिंदु
देनेवालेकी संख्या है- दसवें, तीसरे, बारहवें
धरमें चार बिंदु देनेवालेकी संख्या हैं- छठे
धरमें एक बिंदु देनेवालेकी संख्या हैं- पांचवें
धरमें पांच बिंदु देनेवालेकी संख्या हैं- ग्यारह

[illegible]

घरमें पांच बिंदु देनेवालेकी संख्या हैं. ग्यारहवें घरमें बिंदु देनेवाला नहीं है. ऐसी

(१२)

बृहत्पाराशर्योत्तरभागे—

रविं विना ॥४३॥ हित्वा धर्मे बुधं माने लग्नाररविचंद्रजा-
न ॥ ततो भ्रातरि जीवार्कबुधशुक्राः क्षते रविः ॥ ४४ ॥
व्यये लग्नेदुमंदार्काः सितार्कन्दुजलग्नकाः ॥ सुते मृतौ बुधा-
र्को च हित्वाऽऽये खं शनेर्विदः ॥ ४५ ॥ उक्ताऽन्ये स्थान-

टीका ।

भाव्योः रविं विना रविरहिताः करणदाः सप्त, धर्मे ९ भावे बुधं हित्वा
शेषाः करणदाः सप्त, माने १० भावे लग्नाररविचंद्रजान्विना चन्द्रगुरुशुक्र-
शनयश्चत्वारः, ततो भ्रातरि ३ भावे जीवार्कबुधशुक्राः चत्वारः, क्षते ६ भावे
रविः एक एव, व्यये १२ भावे लग्नेदुमन्दार्काः स्पष्टं करणदाश्चत्वारः, सुते
५ भावे सितार्कन्दुजलग्नकाः शुक्ररविचंद्रबुधलग्नानि करणदाः पंच, मृतौ
८ भावे बुधार्को हित्वा अवशिष्टाः षट्, आये ११ भावे करणप्रदाभावः एवं
करणप्रदाः शनेः विदुः पूर्वाचार्या इति शेषः । तनुकरणं तु चतुःषष्टितमे श्लोके
वक्ष्यते ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ अथ संक्षेपतः स्थानान्याह उक्तान्ये इत्यर्थे-
न । पूर्वोक्तप्रकरणे ये करणप्रदा उक्ताः तेभ्योऽन्ये नामशेषाः स्थानदातारः
स्थानप्रदा बोध्याः । इति एवं प्रकारेण बुधाः विद्वांसः स्थानं रेखापरपर्यायं
विदुः । एवं संक्षेपेणोक्त्वा विस्तरेण वक्तुमारभते अथेत्यादि त्रिषष्टिश्लोक
पर्यंतम् । अथेत्यनंतरं सूरीणां विदुषां सुखबोधाय सुगमज्ञानाय स्थानग्रहान्

भाषा ।

शनिर्को करणसंख्या कही ॥ ४२ ॥ अब बिंदु देनेवालेके नाम कहते हैं. शनिसे
चौथे पहिले धरमें चंद्र, मंगल, बुध, गुरु, शुक्र, शनि यह छः बिंदु देनेवाले जा-
नना. दूसरे सातवें धरमें चंद्र, मंगल, बुध, गुरु, शुक्र, शनि, लग्न यह सात बिंदु
देनेवाले हैं. नवम धरमें सूर्य, चंद्र, मंगल, गुरु, शुक्र, शनि, लग्न यह सात बिंदु
देनेवाले हैं. दसवें धरमें चंद्र, गुरु, शुक्र, शनि यह चार बिंदु देनेवाले हैं. तीसरे
धरमें गुरु, सूर्य, बुध, शुक्र, यह चार बिंदु देनेवाले हैं. छठे धरमें सूर्य एकही बिंदु
देनेवाले हैं. बारहवें धरमें लग्न, चंद्र, शनि, सूर्य, यह चार बिंदु देनेवाले हैं. पाँ-

दातार इति स्थानं विदुर्बुधाः ॥ अथ स्थानग्रहान्वक्ष्ये सु-
खबोधाय सूरिणाम् ॥ ४६ ॥ स्वायुस्तनुषु मंदारसूर्याजी-
टीका ।

रेखापरपर्यायस्थानप्रदग्रहान् वक्ष्ये कथयामि ॥ ४६ ॥ अथादौ रविमा-
नस्थानप्रदान् ग्रहानाहस्वायुरित्यादिसार्धाष्टचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यन्तम् । स्वायु-
स्तनुषु २८।१ भावेषु मंदारसूर्याः शनिभौमरवयः स्थानप्रदा रेखाप्रदा
इति शेषः त्रयो बोध्याः, सुते ५ भावे जीवबुधो रेखाप्रदो, विक्रमे ३ भावे
जेन्दुलग्नानि बुधचंद्रलग्नानि त्रीणि, गृहे ४ भावे लग्नार्कार्किंशुक्राः रु-
मरविशनिभौमाः चत्वारः, खमे १० भावे ते च जेन्दुलग्नार्कार्किंशुक्रजेन्दवः
षट्, आये ११ भावे शुक्रं विना सर्वे शुक्ररहिताः सप्त, व्यये १२ भावे रु-
मशुक्र बुधास्त्रयः, शत्रौ ६ भावे ते च तौ जीवसुधाकरौ लग्नशुक्रबुधगुरु-
चंद्राः पंच, द्यूने ७ भावे अर्कार्किंशुक्राः सूर्यभौमशनिशुक्राः चत्वारः, धर्मे
९ भावे अर्कार्किंविद्रुगुरुः सूर्यभौमशनिबुधैः सहितोः गुरुः, नाम इमे पंच-

भाषा ।

चर्वे घरमें शुक्र, सूर्य, चंद्र, बुध, लग्न यह
पांच बिंदु देनेवाले हैं। आठवें घरमें चंद्र, मं-
गळ, गुरु, शुक्र, शनि, लग्न यह छः बिंदु दे-
नेवाले हैं। ग्यारहवें घरमें बिंदु देनेवाले नहीं
हैं। ऐसी शनिभावकी बिंदु देनेवालेकी संख्या
और नाम कहें। इसका चक्र यहां लिखा है।
लग्नके बिंदुका भेद आगे रेखाके सहित बता-
वेंगे ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ऐसा सूर्या-
दि सात ग्रहोंके बिंदुवोंका निर्णय कहके
आगे सूर्यादिकोंके भावोंके रेखानिर्णय कहते
हैं। जो पूर्व बिंदु देनेवाले यह कहे उनसे शेष ग्रह जो हैं वे रेखाके
वाले हैं। ऐसे संक्षेपसे कथा विस्तारसे आगे कहते हैं ॥ ४६ ॥ अथ

अयोदाहरणार्थ शनिबिंदुकोष्टकम्.											
भा.	स.	च.	म.	बु.	गु.	शु.	श.	ल.	र.	व.	क.
१	ल.		०	०	०	०	०	०	०	०	६
२	दि.		०	०	०	०	०	०	०	०	७
३	मृ.	०			०	०	०				४
४	च.		०	०	०	०	०	०			१
५	पं.	०	०		०		०	०	०	०	५
६	ष.	०									३
७	स.		०	०	०	०	०	०	०	०	७
८	म.		०	०		०	०	०	०	०	६
९	न.	०	०	०		०	०	०	०	०	७
१०	द.		०				०	०	०	०	५
११	ए.										०
१२	हा.	०	०					०	०	०	३

(२४)

बृहत्पासाक्षरहोत्तरभागे-

बुधो सुते ॥ विक्रमे ज्येष्ठदुलमानि लम्कार्किकुजा गृहे
॥ ४७ ॥ ते च ज्येष्ठस्वभेचाऽऽये सर्वे शुक्रं विना व्यये ॥
लम्गशुक्रबुधाः शत्रौ ते च जीवसुधाकरौ ॥ ४८ ॥ द्यूनेऽ-

टीका ।

अत्र एकवचनं पुंस्त्वं चार्थम् । एवं रविभावेरेखाप्रदा बोध्याः ॥ ४७ ॥ ४८ ॥
अथ चन्द्रभावेरेखाप्रदानाह ज्येष्ठदुलमाद्येकपञ्चाशच्छ्लोकपर्यन्तम् । तनु १ भावे
ज्येष्ठजीवाः बुधचन्द्रगुरुवः त्रयः, धन २ भावे कुजायौ भौमगुरु द्वौ, सहज
३ भावे शार्केन्द्रार्कितवृशनाः बुधरविचन्द्रभौमशनिलम्गसहित उशनाः
शुक्रः एते सप्त, सुख ४ भावे जीवशुक्रबुधाः त्रयः, सुत ३ भावे भौमबुध-
शुक्रशनेश्वराः चत्वारः, रिपुभावे रवीन्द्रार्किलम्गानि रविचन्द्रभौमशनिलम्ग-

भाषा ।

सूर्यके बारह भावमें स्थान (रेखा) कहते
हैं. स्थानरेखाका नाम हैं सो रेखा देनेवाले-
के नाम कहते हैं. सूर्यसे दूसरा आठवा, प-
हिला, वह घरोंमें शनि, मंगल, सूर्य यह तीन
रेखा देनेवाले हैं. पांचवें घरमें गुरु, बुध, यह
दो रेखा देनेवाले हैं. तीसरे घरमें बुध, चंद्र,
लम्ग रेखा देनेवाले हैं. चवथे घरमें लम्ग, सूर्य,
शनि, मंगल रेखा देनेवाले हैं. दसवें घरमें
लम्ग, सूर्य, मंगल, शनि, बुध, चंद्र रेखा दे-
नेवाले हैं. ग्यारहवें घरमें सूर्य, चन्द्र, मंगल,

अथ उदाहरणार्थं सूर्यरेखाचक्रम्.									
मा.	सु.	च.	म.	बु.	गु.	श.	ल.	स.	
१	ल.								१
२	हि.								२
३	वृ.								३
४	च.								४
५	प.								५
६	श.								६
७	म.								७
८	अ.								८
९	न.								९
१०	द.								१०
११	ए.								११
१२	ह.								१२

बुध, गुरु शनि, लम्ग रेखा देनेवाले हैं. बारहवें घरमें लम्ग, शुक्र, बुध, रेखा देने-
वाले हैं. छठे घरमें लम्ग, शुक्र, बुध, गुरु, चंद्र रेखा देनेवाले हैं. सातवें घरमें सूर्य,
मंगल, शनि, शुक्र रेखा देनेवाले हैं. नवम घरमें सूर्य, मंगल, शनि, बुध, गुरु,
रेखा देनेवाले हैं. यह सूर्य भावकी रेखा कही यहां चक्र स्पष्ट लिखा है
॥ ४७ ॥ ४८ ॥ अथ चंद्रके बारह भावोंमें रेखा देनेवाले नाम कहते हैं. चन्द्रसे

कार्कार्किशुक्राश्च धर्मेऽर्कार्किविदगुरुः॥इन्दुजीवाः कुज-
र्यो शार्केन्द्वारार्कितनूशनाः ॥ ४९ ॥ जीवशुक्रबुधा भौम-
बुधशुक्रशनैश्चराः ॥ रवीन्द्रारार्किलग्नानि रवीन्द्रार्यज्ञभा-
र्गवाः ॥ ५० ॥ अर्कज्ञजीवाः शुक्रेन्दू ते च तौ लग्नभूसुतौ॥
सर्वे शून्यं क्रमात्प्रोक्तं स्थानं शीतकरस्य च ॥ ५१ ॥

टीका ।

नि पंच, जायाभावे रवीन्द्रार्यज्ञभार्गवाः पंच, मृत्युभावे अर्कज्ञजीवाः त्रयः,
धर्मभावे शुक्रेन्दू द्वौ, कर्मभावे ते च मृत्युभावोक्ताः तौच धर्म भावोक्तौ ल-
ग्नभूसुतौ च नाम अर्कज्ञजीवशुक्रेन्दू लग्नभूसुताः सप्त आयमावे सर्वे अष्टा-
वपि, व्ययभावे शून्यं रेखाप्रदाभावः । इति शीतकरस्य चंद्रस्य स्थानम् प्रो-

भाषा ।

पहिले घरमें बुध, चन्द्र, गुरु रेखा देनेवाले हैं। दूसरे घरमें मंगल, गुरु रेखा देने-
वाले हैं। तीसरे घरमें बुध, सूर्य, चन्द्र, मंगल, शनि, लग्न, शुक्र, रेखा देनेवाले हैं।
चवथे घरमें गुरु, शुक्र, बुध, रेखा देनेवाले हैं।

पांचवें घरमें मंगल, बुध, शुक्र, शनि, रेखा
देनेवाले हैं। छठे घरमें सूर्य, मंगल, शनि, लग्न
रेखा देनेवाले हैं। सातवें घरमें सूर्य, चंद्र,
गुरु, बुध, शुक्र, रेखाप्रद हैं। आठवें घरमें
सूर्य, बुध, गुरु, रेखा देनेवाले हैं। नवें घरमें
शुक्र, चंद्र, दो, दसवें घरमें सूर्य, बुध, गुरु,
शुक्र, चन्द्र, लग्न, मंगल, रेखा देनेवाले हैं।
ग्यारहवें घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल, बुध, शुक्र,
शनि, लग्न, रेखा देनेवाले हैं। बाहरवें घरमें

अथोदाहरणार्थं चंद्ररेखाकोष्टकम्.										
	भा.	सू.	चं.	मं.	बु.	शु.	शनि.	लग्न.	शुक्र.	स.
१	ल.									१
२	हि.									२
३	तृ.									३
४	च.									४
५	प.									५
६	ष.									६
७	स.									७
८	अ.									८
९	न.									९
१०	द.									१०
११	ए.									११
१२	हा.									१२

कोई नहीं हैं। ऐसी चंद्रभाषाकी रेखा कही. स्पष्ट चक्र लिखा है॥४९॥५०॥५१॥

लग्नमंदकुजा भौमो होराशेन्दुदिनाधिपाः मन्दारौशरवी-
शेन्दुजीवार्कितनुभार्गवाः ॥ ५२ ॥ मंदारौ तौ सितश्चार्कि-
कुजाकार्यार्किलग्नकाः ॥ सर्वे गुरुसितौ स्थानं भौमस्यैवं
विदुर्बुधाः ॥ ५३ ॥ लग्नमंदारशुक्रज्ञा लग्नारेन्दुसितार्कि-

टीका ।

कम् स्थानान्युक्तानीति तदर्थः ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ अथ कुजभावेरेखा-
प्रदानाह लग्नेत्यादित्रिपंचाशत्पर्यंतम् । तनुभावे लग्नमंदकुजाः त्रयः रेखा-
प्रदाः, धनभावे भौमः एक एव, सहजभावे होराशेन्दुदिनाधिपाश्चत्वारः, सु-
खभावे मंदारौ द्वौ, सुतभावे शरवी द्वौ, रिपुभावे शेन्दुजीवार्कितनुभार्गवाः
षट्, जायामावे मंदारौ द्वौ, मृत्युभावे तौ पूर्वोक्तौ सितश्च मंदारशुक्रास्त्रयः,
धर्मभावे अर्किः शनिः कर्मभावे कुजाकार्यार्किलग्नकाः पंच, आयभावे स-
र्वेऽष्टावपि, व्ययभावे गुरुसितौ द्वौ, एवं भौमस्य स्थानं बुधाः विदुरित्यन्वयः
॥ ५२ ॥ ५३ ॥ अथ बुधभावेरेखाप्रदानाह लग्नेत्यादिसार्द्धव्येन । तनुभावे

भाषा ।

अब मंगलके बारह भावमें रेखा देनेवालेके नाम कहते हैं, पहिले घरमें लग्न, शनि,
मंगल रेखा देते हैं, दूसरे घरमें मंगल, तीसरे घरमें लग्न, बुध, चंद्र, सूर्य, चवथे घरमें शनि,
मंगल, दो रेखा देते हैं, पांचवें घरमें बुध, सूर्य,
छठे घरमें बुध, चंद्र, गुरु, सूर्य, लग्न, शुक्र
रेखा देते हैं, सातवें घरमें शनि, मंगल, आठवें
घरमें शनि, मंगल, शुक्र रेखा देते हैं, नवमें
घरमें शनि एकही है, दसवें घरमें मंगल, सूर्य,
गुरु, शनि, लग्न, देते हैं, ग्यारहवें घरमें सूर्य,
चंद्र, मंगल, बुध, गुरु, शुक्र, शनि, लग्न,
और बारहवें घरमें गुरु, शुक्र, रेखा देते हैं,

अथ उदाहरणार्थं मंगलेरेखाचक्रम्										
	मा.	सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ल.	स.
१	ल.									३
२	हि.									१
३	तृ.									४
४	च.									२
५	पं.									२
६	ष.	१	१	१	१	१	१	१	१	६
७	सं.									२
८	अ.									३
९	न.									१
१०	द.									५
११	ए.									८
१२	हा.									२

ऐसी यह मंगलके बारह भावोंकी रेखा कही, ऊपर स्पष्ट चक्र लिखा है ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

जाः ॥ शुक्रज्ञौ लग्नचंद्रार्कसिताराज्ञार्कभार्गवाः ॥ ५४ ॥
जीवज्ञार्केन्दुलग्नानि भूमिपुत्रशनैश्वरौ ॥ तौ च लग्नन्दु-
शुक्रार्था मंदारार्कज्ञभार्गवाः ॥ ५५ ॥ लग्नमंदारविचन्द्राः
सर्व जीवज्ञभास्कराः ॥ गुरोर्लग्ने सुखे जीवलग्नार्कबुधा
टीका ।

लग्नमंदारशुक्रज्ञाः पंच रेखाप्रदाः, धनभावे लग्नेन्दुसितार्कजाः पंच, सह-
जभावे शुक्रज्ञौ द्वौ, सुखभावे लग्नचंद्रार्कसिताराः पंच, सुतभावे ज्ञार्कभा-
र्गवाः त्रयः, रिपुभावे जीवज्ञार्केन्दुलग्नानि पंच, जायाभावे भूमिपुत्रशनैश्वरौ
द्वौ, मृत्युभावे तौ पूर्वोक्तौ द्वौ, लग्नेन्दुशुक्रार्थाश्चत्वारश्चेति षट्, धर्मभावे मंदा-
रार्कज्ञभार्गवाः पंचः, कर्मभावे लग्नमंदारविचंद्राः पंच, आयभावे सर्वे अष्टा-
वपि, व्ययभावे जीवज्ञभास्कराः त्रयः, इति बुधभावस्थानप्रदाः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥
अथ गुरुभावेरेखाप्रदानाह गुरोरित्यादिसार्धाष्टपंचाशत्पर्यंतम् । तनुसुखमा-
वदये जीवलग्नार्कबुधाः पंच, धनभावे पूर्वोक्ताः पंच, चंद्रशुक्रौ चेति सप्त,
भाषा ।

॥ ५३ ॥ अब बुधके बारह भावमें रेखा देनेवालेके नाम कहते हैं. बुधसे पहिले
घरमें लग्न, शनि, मंगल, शुक्र, बुध, रेखा देते हैं. दूसरे घरमें लग्न, मंगल, चंद्र,
शुक्र, शनि, रेखा देते हैं. तीसरे घरमें शुक्र, बुध, रेखा देते हैं. चवथे घरमें लग्न,
चंद्र, शनि, शुक्र, मंगल, रेखा देते हैं. पांचवें घरमें बुध, सूर्य, शुक्र, रेखा देते
हैं. छठे घरमें गुरु, बुध, सूर्य, चंद्र, रेखा देते हैं. सातवें घरमें मंगल, शनि,
रेखा देते हैं. आठवें घरमें लग्न, चंद्र, शुक्र, गुरु, मंगल, शनि रेखा देते हैं. नवमें
घरमें शनि, मंगल, सूर्य, बुध, शुक्र, रेखा देते हैं. दसवें घरमें लग्न, शनि, मंगल,
बुध, चंद्र, रेखा देते हैं. ग्यारहवें घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल, बुध, गुरु, शुक्र, शनि,
लग्न, रेखा देते हैं. बारहवें घरमें गुरु, बुध, सूर्य रेखा देते हैं. ऐसी बुधके बारह
भावकी रेखा कही. आगे स्पष्ट कोष्टक बनाया है ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ अब
शुक्रके बारह भावमें रेखा देनेवालेके नाम कहते हैं. गुरुसे पहिले, चवथे घरमें

(२८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

धने ॥ ५६ ॥ चन्द्रशुक्रौ च दुश्चिक्वे मंदार्याकाः शनि-
व्यये ॥ सुते शुकेन्दुलभममन्दाश्चन्द्रं विना त्वरौ ॥ ५७ ॥
लभारार्याकैन्दवोऽस्ते मृतौजीवार्कभूसुताः धर्मे शुक्रार्कल-
भेन्दुबुधा मंदं विनाऽऽयमे ॥ ५८ ॥ माने गुरुबुधार्कांशु-

टीका ।

दुश्चिक्वे ३ भावे मंदार्याकाः त्रयः, व्यये शनिः एक एव, सुते भावे शुके-
न्दुलभममन्दाः अरौ चन्द्रं विना पूर्वोक्ताः चत्वारः, अस्ते सप्तमभावे लभारा-
र्याकैन्दवः पंच, मृतौ भावे जीवार्कभूसुतास्त्रयः, धर्मे भावे शुक्रार्कलभेन्दुबु-
धाः पंच, आयमे मंदं विना शनिरहिताः सप्त, माने दशमभावे गुरुबुधारा-
कैन्दुशुक्रहोराः षट्, तथा प्राग्वत् गुरोः रेखाप्रदाः विदुरित्यन्वयः ॥ ५६ ॥ ५७ ॥
॥ ५८ ॥ अथ शुक्रभावेरेखाप्रदानाह लभेत्यादि एकषष्टिश्लोकपर्यन्तम् ।

भाषा ।

अथोदाहरणार्थं बुधरेखाचक्रमाह.										अथ उदाहरणार्थं गुरुरेखाचक्रमाह.									
भा.	सू.	च.	मं.	बु.	शु.	श.	ल.	सं.		भा.	सू.	च.	मं.	बु.	शु.	श.	ल.	सं.	
१	ल.							५		१	ल.								५
२	हि.							५		२	हि.								७
३	तृ.							२		३	तृ.								३
४	च.							५		४	च.								५
५	पं.							३		५	पं.								५
६	ष.							५		६	ष.								४
७	स.							२		७	स.								५
८	अ.							६		८	अ.								३
९	न.							५		९	न.								५
१०	द.							५		१०	द.								६
११	ए.							८		११	ए.								७
१२	हा.							३		१२	हा.								१

गुरु, लभ, मंगल, सूर्य, बुध, रेखा देते हैं. दूसरे घरमें गुरु, लभ, मंगल, सूर्य, बुध, चंद्र, शुक्र, रेखा देते हैं. तीसरे घरमें शनि, गुरु, सूर्य, रेखा देते हैं. बारहवें घरमें शनिरेखा देता है. पांचवें घरमें शुक्र, चंद्र, लभ, बुध, शनि, रेखा

क्रहोरास्तथा विदुः ॥ लग्नशुक्रेंदवस्ते ते ज्ञाकार्यारास्ते ज्ञव-
ज्जिताः ॥ ५९ ॥ सुतमे लग्नशशिजशशांकार्यार्किर्भागवाः ॥
ज्ञारौ शून्यं सितार्किन्दुगुरुलग्नशनैश्चराः ॥ ६० ॥ सर्वे रवि

टीका ।

तनुभावे लग्नशुक्रेंदवः त्रयः, धनभावे ते पूर्वोक्ता एव त्रयः, सहजभावे ते पूर्वोक्तास्त्रयः, ज्ञाकार्याराश्च षट्, सुखभावे ज्ञवज्जितास्ते नाम लग्नशुक्रेंद्रार्का-
राः पंच, सुतभावे लग्नशशिजशशांकार्यार्किर्भागवाः षट्, रिपुभावे ज्ञारौ द्वौ,
जायाभावे शून्यं० रेखाप्रदाभावः, मृत्युभावे सितार्किन्दुगुरुलग्नशनैश्चराः
षट्, धर्मभावे रविं विना रविरहिताः सर्वे सप्त, कर्मभावे शुक्रगुरुमंदास्त्रयः,
आयभावे सर्वे अष्टावपि, व्ययभावे कुजेन्दुरवयः त्रयः, एते क्रमाद्भुसुतस्य

भाषा ।

देते हैं. छोटे घरमें शुक्र, लग्न, बुध, शनि रेखा देते हैं. सातवें घरमें लग्न, गुरु, मंगल,
सूर्य चंद्र रेखा देते हैं. आठवें घरमें गुरु, सूर्य, मंगल, रेखा देते हैं. नवें घरमें
शुक्र, सूर्य, चंद्र, बुध रेखा देते हैं. ग्यारहवें घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल, बुध, गुरु,

शुक्र, लग्न रेखा देते हैं. दसवें घरमें गुरु, बुध,
सूर्य, शुक्र, लग्न और मंगल रेखा देते हैं. ऐसी
गुरुके बारह भावोंकी रेखा कही. यहां चक्रभी
दिखाया है ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ अब शुक्रके
बारह भावोंमें रेखा देनेवालेके नाम लिखते
हैं. शुक्रसे पहिले घरमें लग्न, शुक्र, चंद्र, रेखा
देते हैं. दूसरे घरमें लग्न, शुक्र, चंद्र, रेखा देने-
वाले हैं. तीसरे घरमें लग्न, शुक्र, चंद्र, बुध,
शनि, मंगल रेखा देते हैं. चवथे घरमें लग्न,
शुक्र, चंद्र, मंगल, सूर्य रेखा देते हैं. पांचवें

अथ उदाहरणार्थ शुक्ररेखा कोष्टकमिदम्.

घर	भा.	स.	चं.	म.	इ.	गु.	श.	ल.	सं.
१	ल.								३
२	दि.								३
३	तु.								३
४	च.								५
५	ग.								३
६	व.								५
७	स.								५
८	श.								५
९	म.								७
१०	र.								३
११	ए.								५
१२	हा.								३

घरमें लग्न, चंद्र, बुध, गुरु, शनि, शुक्र रेखा देते हैं. छोटे घरमें बुध, मंगल, रेखा देते

(३०)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे—

विना शुक्रगुरुमन्दाश्च मानभे ॥ सर्वे कुजेन्दुरवयः क्रमा-
द्गुप्तसुतस्य च ॥ ६१ ॥ शने रवितनू सूर्यो लभेन्दुकुज-
सूर्यजाः॥लग्नार्को जीवमन्दाराः सर्वे सूर्य विना क्षते॥६२॥
अर्कोऽर्कज्ञौ बुधोऽर्कारतनुज्ञाः सकलास्ततः ॥ कुजज्ञगुरु-

टीका ।

शुक्रस्य रेखाप्रदाः स्युरिति ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ अथशनिभावेरेखाप्रदा-
नाह शनेरित्यादिद्वाभ्याम् । तनुभावे रवितनू द्वौ, धनभावे सूर्यः एक एव,
सहजभावे लभेन्दुकुजसूर्यजाः चत्वारः, सुखभावे लग्नार्को द्वौ, सुते भावे
जीवमन्दारास्त्रयः, क्षते रिपुभावे सूर्यं विना सूर्यरहिताः सर्वे सप्त, जायाभावे
अर्कः एक एव, मृत्युभावे अर्कज्ञौ द्वौ, धर्मभावे बुध एक एव, कर्मभावे अ-
र्कारतनुज्ञाः चत्वारः आयभावे सकलाः अष्टावपि, ततः तदनन्तरं व्ययभावे
कुजज्ञगुरुशुक्राः चत्वारः, इदं शनेः क्रमात्स्थानं विदुस्त्यन्वयः ॥६२॥६३॥

भाषा ।

हैं. सातवें घरमें रेखा नहीं है. आठवें घरमें शुक्र, सूर्य, चंद्र, गुरु, लग्न, शनि रेखा देते
हैं. नवें घरमें चंद्र, मंगल, गुरु, बुध, शुक्र, शनि,
लग्न रेखा देते हैं. दशवें घरमें शुक्र, गुरु,
शनि, रेखा देते हैं. ग्यारहवें घरमें सूर्य, चंद्र,
मंगल, बुध, गुरु, शुक्र, शनि, लग्न रेखा देते
हैं. बारहवें घरमें मंगल, चंद्र, सूर्य, रेखा देते
हैं. ऐसी शुक्रके बारह भावोंकी रेखा कही.
इसका स्पष्ट चक्र आगे लिखा है ॥ ५९ ॥
॥ ६० ॥ ६१ ॥ अब शनिके बारह भावोंमें
रेखा देनेवाले ग्रहोंके नाम कहते हैं. शनिसे
पहले घरमें सूर्य, लग्न, दोनों रेखा देते हैं.

अथोदाहरणार्थं शनिरिखाकोष्टकम्.												
	भा.	सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ल.	सं.		
१	ल.										२	
२	हि.										३	
३	तु.										४	
४	च.										५	
५	प.										६	
६	प.										७	
७	स.										८	
८	ज.										९	
९	न.										१०	
१०	द.										११	
११	ए.										१२	
१२	हा.										१३	

दूसरे घरमें सूर्य एकही रेखा देता है. तीसरे घरमें लग्न, चंद्र, मंगल, शनि, रेखा
देते हैं. चवथे घरमें लग्न, सूर्य रेखा देते हैं. पांचवें घरमें गुरु, शनि, मंगल, रेखा

शुक्राश्च क्रमात्स्थानमिदं विदुः॥६३॥ तनौ तुर्यं च वह्निः
स्यादुश्चिक्ये द्वौ धने शराः ॥ बुद्धिमृत्यंकरिः फेषु षट् खे-
शक्षतराशिषु ॥ ६४ ॥ रूपं स्त्रियां गुरुं त्यक्त्वा लग्नस्य क-
टीका ।

एवं ग्रहाणां भावकरणस्थानान्युक्त्वा लग्नस्य भावकरणस्थानान्याह तर्ना-
वित्यादिसार्धश्लोकेन । तनौ १ तुर्यं ४ भावद्वये च वह्निः स्यात् नाम त्रयः
करणप्रदाः स्युः, दुश्चिक्ये ३ भावे द्वौ, धने २ भावे शराः पंच, बुद्धिमृत्यंकरि-
ष्वेषु ५।८।९।१२ भावेषु षट्, खेशक्षतराशिषु १०।११।६। भावेषु रूपं एकः,
स्त्रियां ७ भावे गुरुं त्यक्त्वा गुरुवर्जिताः सर्वे सप्त, करणप्रदाः । इदं उक्त-
रूपं लग्नस्य करणं ज्ञेयमिति शेषः ॥ ६४ ॥ एवं करणनियतसंख्यामुक्त्वा
तन्नामान्याह होरेत्यादिसार्धसप्तषष्टिपर्यन्तम् । लग्ने भावे होरासूर्येन्द्रवः त्रयः,
धनभावे लग्नोर्द्धिनसूर्यजाः लग्नभौमचंद्ररविशनयः पंच, सहजभावे गुरुद्वौ
द्वौ, सुखभावे लग्नचंद्राराः त्रयः, सुतभावे लग्नसूर्यचंद्रमंगलबुधसौर्यः
लग्नसूर्यचंद्रभौमबुधशनयः षट्, तथा तथैव क्षते रिपुभावे शुक्रः एक एव,
कामे ७ भावे गुरुं विना गुरुरहिताः सर्वे सप्त, मृतौ ८ भावे भृगुबुधौ
त्यक्त्वा शेषाः षट्, धर्मे भावे गुरुसितौ विना सर्वे षट्, कर्मणि भावे तथा
आये भावे च शुक्र एक एव, व्यये भावे सूर्येन्दुवर्जिताः सूर्येन्दुं हित्वा सर्वे

भाषा ।

देते हैं। छठे घरमें चंद्र, मंगल, बुध, गुरु, शुक्र, शनि, लग्न रेखा देते हैं। सातवें
घरमें सूर्य रेखा देता है। आठवें घरमें सूर्य, बुध, रेखा देते हैं। नवें घरमें बुध रेखा
देता है। दसवें घरमें सूर्य, मंगल, लग्न, बुध रेखा देते हैं। ग्यारहवें घरमें सूर्य, चंद्र,
मंगल, बुध, गुरु, शुक्र, शनि, लग्न रेखा देते हैं। आठवें घरमें मंगल, बुध, गुरु,
शुक्र रेखा देते हैं। ऐसी शनिकी बारह भावोंकी रेखा कही इसका चक्रभी स्पष्ट
लिखा है ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ अब लग्नके बारह भावोंमें बिंदु देनेवालेकी संख्या क-
हते हैं। लग्नमें और चवथे घरमें तीन संख्या बिंदु देनेवाली हैं। तीसरे घरमें दो
संख्या हैं। दूसरे घरमें पांच हैं। पांचवें, आठवें, नवें बारहवें घरमें छः संख्या है।

(३२)

बृहत्पाराशरहोरीसरभागे—

रणं त्विदम् ॥ होरासूर्येन्दवो लग्ने लग्नारंक्षिनसूर्यजाः ॥ ६५ ॥
गुरुज्ञौ लग्नचंद्रां लसूचं मेव सौरयः ॥ क्षते शुक्रस्तथा
चैकः कामे सर्वे गुरुं विना ॥ ६६ ॥ मृतौ भृगुबुधौ त्यक्त्वा
धर्मे गुरुसितौ विना ॥ कर्मण्याये तथा शुक्रो व्यये सूर्ये-
न्दुवर्जिताः ॥ ६७ ॥ लग्नस्येदं तु संप्रोक्तं करणं द्विजपुंग-
व ॥ अथ स्थानं प्रवक्ष्यामि लग्नस्य द्विजपुंगव ॥ ६८ ॥

टीका ।

करणप्रदाः षट्, हे द्विजपुंगव हे मैत्रेय ! इदं लग्नस्य करणं बिंदुपरपर्यायं
प्रोक्तं कथितं सूरिमिरिति शेषः ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ अथ लग्नभावस्था-
नप्रदग्रहानाह अथेत्येकसप्ततिश्लोकपर्यन्तम् । अथ करणकथनानंतरं लग्नस्य
संबंधि इति संबंधसामान्यविवक्षायां “षष्ठीशेषे” इति षष्ठी- स्थानं रेखासंज्ञं
प्रवक्ष्यामि कथयामि हे द्विजपुंगव द्विजश्रेष्ठ मैत्रेय ! तत्रेति शेषः । तच्छृण्वि-
त्यध्याहारश्च । लग्नभावे आर्किज्ञशुक्रगुर्वाराः शनिबुधशुक्रगुरुभौमाः स्थान-

भाषा ।

दसवें, ग्यारहवें, छठे घरमें एककी संख्या है।
सातवें घरमें सात सात बिंदु देनेवाले हैं। ऐसी
लग्नके बारह भावोंकी बिंदु संख्या कही ॥ ६४ ॥
अब बिंदु देनेवालेके नाम कहते हैं। लग्न घरमें
लग्न, सूर्य, चंद्र, यह तीन बिंदु देते हैं। दूसरे घरमें
लग्न, मंगल, चंद्र, सूर्य, शनि, बिंदु देते हैं। ती-
सरे घरमें गुरु, बुध, बिंदु देते हैं। चौथे घरमें, लग्न,
चंद्र, मंगल बिंदु देते हैं। पांचवें घरमें लग्न, सूर्य,
चंद्र, मंगल, बुध, शनि बिंदु देते हैं। छठे घरमें
शुक्र एकही बिंदु देता है। सातवें घरमें सूर्य, चंद्र,

अथोदाहरणार्थं लग्नबिंदुकोष्टकम्.											
	मा.	सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	श.	ल.	सं.		
१	ल.	०	०						१	१	
२	दि.	०	०	०				०	०	५	
३	न.				०	०				२	
४	च.	०	०						०	३	
५	पं.	०	०	०	०			०	०	६	
६	ष.									१	
७	स.	०	०	०	०		०	०	०	७	
८	अ.	०	०	०		०		०	०	६	
९	न.	०	०	०	०			०	०	६	
१०	द.									४	
११	ए.							०		१	
१२	भा.			०	०	०	०	०	०	३	

मंगल, बुध, शुक्र, शनि यह सात बिंदु देते हैं। आठवें घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल, बुध,
शनि, लग्न यह छः बिंदु देते हैं। नवें घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल, बुध, शनि, लग्न यह

अर्चिश्चशुक्रगुर्वाराः सौम्यदेवेज्यमार्गावाः ॥ हित्वा सौ-
म्यगुरु शेषाः सूक्ष्मेज्यमृगसूर्यजाः ॥ ६९ ॥ तथा जीवमृ-
गू बुद्धौ सर्वे शुक्रं विनाक्षतेजीव एकस्तथा द्यूने मृतौ सौ-
म्यमृगू तथा ॥ ७० ॥ धर्मे गुरुसितावेव खे सर्वे शुक्रमं-
तरा ॥ सूर्यचन्द्रौ तथा रिण्फे स्थानं लग्नस्य कीर्तितम्
॥ ७१ ॥ करणं बिंदुवत्प्रोक्तं स्थानं रेखा तथोच्यते ॥ मु-

टीका ।

दाः पंच, धनभावे सौम्यदेवेज्यमार्गावाः स्थानदास्त्रयः, सहजभावे सौम्यशु-
क्र हित्वा शेषाः लग्नरविचन्द्रभौमशुक्रमंदाः स्थानदाः षट्, सुखभावे सूक्ष्मे-
ज्यमृगसूर्यजाः सूक्ष्मदेन सूर्यः “नामैकदेशे नामग्रहणम्” इति न्यायात्
स्पष्टमन्यत् । स्थानदाः पंच, सुतभावे जीवमृग एतौ स्थानदौ द्वौ, क्षते व-
इभावे शुक्रं विना सर्वे लग्नरविचन्द्रभौमबुधगुरुशनयः स्थानदाः सप्त, द्यूने
सप्तमभावे जीव एक एव स्थानदः मृतौ भावे सौम्यमृगू बुधशुक्रौ स्थानदौ
द्वौ, धर्मे भावे गुरुसितौ द्वावेव खे विशेषानुक्तत्वात् करणविचारोपलब्ध्या
च आये च एतद्भावद्वये च शुक्रमंतरा सर्वे शुक्रं विना लग्नदशः स्थानदाः
सप्त, रिण्फे व्ययभावे सूर्यचन्द्रौ स्थानदौ द्वौ एवं लग्नस्य कीर्तितं मयेत्याक्षेपः
॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ एवं रव्यादीनां सप्त ग्रहाणां लग्नस्य च कर-
णस्थानान्युक्ता करणस्थानप्रदद्वयेन किं ज्ञेयं तदुच्यते करणमित्यर्थश्लोके-
न । करणं बिंदुवत् बिंदुकारकं प्रोक्तं कथितं स्थानं तु रेखा इत्युच्यते । अर्थ
भावः करणं शून्याकारं लिखेत् स्थानं रेखाकारं लिखेत् एवं च करणस्थान-
प्रदाभ्यां बिन्दुरेखे अवगंतव्ये इति । इति करणस्थानार्थं स्पष्टीकृत्य अग्रे

भाषा ।

बिन्दु देते हैं, दसवें घरमें और ग्यारहवें घरमें शुक्र एक बिन्दु देता है, बारहवें घर-
में मंगल, बुध, गुरु, शुक्र, शनि, लग्न यह छः बिन्दु देते हैं, हे मैत्रेय कहे ! यह
लग्नके बारह भावोंकी बिन्दु संख्या और बिन्दु देनेवालेके नाम कहे हैं ॥ ६९ ॥
॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ अब लग्नके बारह भावोंमें रेखा देनेवालेके नाम कहते हैं, रेखा

(३४)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

निदिग्ग्वसुवेदादिगिष्वद्रयष्टनवेषवः ॥ ७२ ॥ रुद्रार्कावर्ग-
णामेषाद्विषयेष्वष्टवायवः ॥ पंक्तिस्वरेषवः सूर्याद्वर्गणा प्रो-
टीका ।

उपयुक्तवर्गणासंज्ञकलभ्रग्रहध्रुवांकानाह सुनीत्यादिसार्धसप्ततिश्लोकपर्यन्तस्य
मेघे सुनयः सप्त ७ वर्गणा ध्रुवांकाः, वृषे दिक् दश १० वर्गणांकाः,
मिथुने वसवः अष्टौ ८ वर्गणांकाः, कर्के वेदाश्चत्वारः वर्गणांकाः, सिंहे
दिक् १० वर्गणांकाः, कन्यायां इषवः पंच ५ वर्गणांकाः, तुलायां अद्रयः
सप्त ७ वर्गणांकाः, वृश्चिके अष्ट ८ वर्गणांकाः, धनुषि नव ९ वर्गणांकाः,
मकरे इषवः पंच ५ वर्गणांकाः, कुंभे रुद्राः ११ वर्गणांकाः, मीनेऽर्केः १२
वर्गणांकाः, इति मेषात् मेषक्रमात् राशिषु वर्गणांका ज्ञेया इति । अथ
ग्रहेषु वर्गणांकाः । सूर्यात् सूर्यादिक्रमशः विषयाः ५, इषवः ५, अष्ट ८,
वायवः ५, पंक्तिः १०, स्वराः ७, इषवः ५ रविचंद्रभौमबुधगुरुशुक्रशनीनां
क्रमाद्वर्गणा ध्रुवांकाः बुधेः प्रोच्यते शब्दयते ॥ ७२ ॥ ७३ ॥

भाषा ।

स्थान ऐसी संज्ञा है. हे मैत्रेय । अब लग्नमें
रेखा देनेवालेके नाम सुनो. लग्न घरमें शनि,
बुध, शुक्र, गुरु, मंगल यह पांच रेखा देने-
वाले हैं. दूसरे घरमें बुध, गुरु, शुक्र, यह रेखा
देनेवाले हैं. तीसरे घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल,
शुक्र, शनि, लग्न रेखा देनेवाले हैं. चवथे घर-
में सूर्य, बुध, गुरु, शुक्र, शनि रेखा देने-
वाले हैं. पांचवें घरमें गुरु, शुक्र दोनों रेखा दे-
नेवाले हैं. छठे घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल, बुध, गुरु,
शनि, लग्न रेखा देनेवाले हैं. सातवें घरमें गुरु

अथ उदाहरणार्थ लग्नरेखाचक्रम्.											
भा.	स.	च.	म.	बु.	गु.	श.	ल.	स.	ग.	श.	स.
१	ल.										३
२	हि.										३
३	तु.										३
४	च.										५
५	प.										५
६	प.										५
७	स.										५
८	अ.										२
९	न.										२
१०	द.										७
११	ए.										७
१२	हा.										२

रेखा देनेवाला है. आठवेंमें बुध, शुक्र, रेखा देनेवाले हैं. नवें घरमें गुरु, शुक्र दोनों
हैं. दसवें ग्यारहवें घरमें सूर्य, चंद्र, मंगल, बुध, गुरु, शनि, लग्न रेखा देनेवाले हैं.
बारहवें घरमें सूर्य, चंद्र, यह दोनों हैं. ऐसी लग्नके बारहभावोंकी रेखा कही. यहां
स्पष्ट चक्र दिखाया है ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ करण शब्दकरके बिंदुस-

च्यते बुधैः ॥७३॥ अष्ट रेखा लिखेदूर्ध्वास्तिर्यग्रेखास्त्रयो-
दश ॥ तदा चतुरशीतिः स्युर्ग्रहयोगे पदानि तु ॥७४॥ इ-
ति श्रीमद्बृहत्पाराशरहोरायामुत्तरभागेऽष्टकवर्गप्रधानः
प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

टीका ।

अथ करणस्थानचकलेखनप्रकारं समुचित्य पदसंख्यां चाह अष्टेति। ऊर्ध्वा
उर्ध्वगामिन्यो रेखाः अष्ट लिखेत् तथा तिर्यग्गामिन्यो रेखाः त्रयोदश १३
लिखेत् एवं कृते पदानि कोष्टकानि ग्रहयोगे भावेषु ग्रहसंयोगविषये चतुरशी-
ति संख्याकानि स्युर्भवन्ति अर्थात् भावेषु लग्नग्रहसमाहारयोगे तु षण्णवति
पदानि भवेयुः । अस्मिन्विषये रेखा अपि ऊर्ध्वगा नव ९ तिर्यचः चतुर्दश
१४ बोध्या इति तात्पर्यम् ॥७३॥ ॥ इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहोराशास्त्रे श्री-
महर्ष्यङ्गन्वयकमलाकरकौमुदीनायकषेदशास्त्राद्यनवद्यविद्याविद्योति-
दिङ्मण्डलजटाशंकरसुनुज्योतिर्विन्ध्रीधरेण विरचितसुबोधिनीटीकायां प्र-
थमोऽध्यायः ॥ १ ॥

भाषा ।

रीखा आकार लिखना स्थानकरके रेखाकार लिखना. ऐसा बिन्दु रेखाका निर्णय
स्पष्ट कहा अब आगे उपयोगमें आवे ऐसा सूर्यादि ग्रहोंके और लग्नांकादि बा-
रह भावोंके ध्रुवांक कहते हैं. मेषके ७ ध्रुवांक, वृषभके १० दस, मिथुनके ८
आठ, कर्कके ४ चार, सिंहके १० दस, कन्याके ५ पांच, तुलाके ७ सात, वृश्चि-
कके ८ आठ, धनके ९ नव, मकरके ५ पांच, कुम्भके ग्यारह, मीनके १२ बारह,
ध्रुवांक जानना. अब सूर्यादिकोंके ध्रुवांक कहते हैं. सूर्यके ध्रुवांक ५, चंद्रके ५,
मंगलके ८, बुधके ५, गुरुके १०, शुक्रके ७, शनिके ५, यह ध्रुवांक कहै
॥ ७२ ॥ ७३ ॥ अब अष्टक वर्ग निकालनेके वास्ते चक्र करनेका विधि
बताते हैं. खड़ी रेखा ९ नव लिखना, आड़ी रेखा १४ निकालना, तो छह १६
कोष्टक होते हैं. उसमें सूर्यादिक ग्रह लिखना. मेषादि द्वादश भाव लिखना.
बीचके कोष्टकमें बिंदुरेखा लिखना ॥ ७४ ॥ ॥ इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहोरा-
शास्त्रे श्रीमहर्ष्यङ्गन्वयजटाशंकरसुनुश्रीधरेण विरचितायां बालबोधिनीभाषाटी-
कायां प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

लभं सुखात् सुखं कामात् कामं खात् खं च लग्नतः॥अथंश-
टीका ।

श्रीमत्पराशरऋषिः शिष्यायोपदिदेश हि ॥ भावद्विषयबलान्यस्मिन्न-
ध्याये तु द्वितीये ॥ १ ॥ अथास्मिन् द्वितीयेऽध्याये भगवान् पराशरः स-
कलजातकफलविचारोपयोगित्वाद्भ्रमदृष्टिफलसाधनानि मैत्रेयं प्रति स्फुट-
यति तत्रादौ ससंधिभावसाधनमाह लग्नमित्यादिश्लोकद्वयेन । अत्रादौ ता-
त्कालिकं सूर्यं स्पष्टं विधाय तस्माल्लग्नमानीय पूर्वार्धोक्तं दशमभावं च कृत्वा
उभयोः षड्राशिमेलनेन सप्तमचतुर्थभावौ च निर्माय ततः लग्नं तनुमासः,
सुखात् सुखभावात् संशोध्य अवशिष्टस्य त्र्यंशं त्रिभिरंशं संपाद्य लग्ने युं-
ज्यात् स द्वितीयभावो भवति, तमेव त्र्यंशं द्विगुणितं द्वाभ्यां गुणयित्वा
लग्ने युंज्यात् स सहजभावो भवति, एवमग्रेऽपि सुखं चतुर्थभावं, कामात्
सप्तमभावात् संशोध्य अवशिष्टस्य त्र्यंशं सुखे संयोज्य सुतभावो भवति,
तमेव त्र्यंशं त्रिगुणीकृत्य सुखभावे संयोज्य रिपुभावो भवति, एवमेव कामं
सप्तमभावं खादशमभावात् संशोध्य, अवशिष्टत्र्यंशं सप्तमभावे संयोज्य वृ-
त्युभावो भवति, तं त्र्यंशं द्विगुणितं सप्तमभावे संयोज्य भाग्यभावो भवति,
एवं खं दशमभावं च लग्नतः तनुभावात् संशोध्य प्राग्वदेव शिष्टत्र्यंशं दश-
मभावे संयोज्यायभावो भवति, तमेव द्विगुणीकृत्य दशमभावसंयोजिते व्य-
यभाव इति द्वादशभावा भवति । अथ संधीनाह । द्वयोः प्राक्परयोर्भावयोः
पूर्वापरयुतेः पूर्वभावापरभावयोगः तस्य यत् अर्धं समांशः संधिर्भवति एव-
मुक्तं भवति तनुधनभावयोगार्धसंधिः तनुभावस्यांत्यसंधिः धनभावस्य च
आदिसंधिर्भवति एवं क्रमशः भावसंधयो ज्ञातव्याः । श्रीपृथ्वीपतिविक्रमा-

भाषा ।

अब द्वितीयाऽध्यायमें बलाबलका लक्षण स्पष्ट बताते हैं. उसमें पहिले बारह
भावोंका साधन कहते हैं. जन्मकालीन इष्ट घटी पलके समयका स्पष्ट सूर्य करके
व सूर्यसे स्पष्ट लग्न और दशम भाव पूर्वार्धमें कक्षा है उस रीतिसे करके लग्नमें
छः राशि मिलायके सातवां भाव दशममें छः राशि मिलानेसे चतुर्थ भाव
करना, पीछे लग्नकू चौथे भावमें कम करके शेष जो रहा उसका तृतीयांश लेके

मेकद्विगुणितं युज्याल्लभादिषु क्रमात् ॥ १ ॥ पूर्वापरयुते-
रर्थं संधिस्स्याद्भावयोर्द्वयोः ॥ एवं द्वादश भावास्तु भवन्ति

टीका ।

व्युगबिंद्वंकद्विजप्रेयसि शाके बाणरिपूरुविक्रममुनिश्रीसूर्यनारायणे । मा-
सैत्ये गुरुवासरे शुभमहाविष्णोस्तिथौ श्रीधरो जातो लोकहितैककारणतया
कीलालनाथे सुमे ॥ १ ॥ ममास्मिन्सुमहाग्रंथ उदाहरणकारणात् ॥ प्रक्षिप्ता
पत्रिका सम्यक्परिष्कृत्य स्वचित्ततः ॥ २ ॥ संवत् १९०० शाके १७६५
फाल्गुने कृष्णे १२ द्वादश्यां गुरौ २३।४३ पूर्वाषाढानक्षत्रे १३।५० सिद्धि-
योगे २३।८ तैतिलकरणे श्रीसूर्योदयादिष्टघटी ८।१६ अस्मादग्रंथादहर्ग-
णसाधनमाह । ग्रंथगताब्दाः ३२३ चक्रं २९ शेषांकाः ४ अधिमासः ३
मध्यमाहर्गणः १८६० अहर्गणः १८३२ पलमाः ६।४ रेखापञ्चमे ०।१ व-
रस्वंडाः ६।४८।२० अयनांशाः २२।१।५० ॥ अथाग्रे उदाहरणानि प्रार-
भ्यते ॥ अत्र भावो दाहरणम् । लग्नं ०।६।३।४२ सुखभावः ३।१।१५।८ अ-
नयोर्तरं २।२५।१५।२६ अस्य त्र्यंशः ०।२८।२५।८ अयं लग्ने योजितः
जातो धनभावः १।४।२८।५० प्राक्तनख्यंशः ०।२८।२५।८ अयं द्विगुणितः

भाषा ।

लग्नमें जोडे तो द्वितीय भाव भया. वोही त्र्यंशकू द्विगुणित करके लग्नमें मिलाने

सूर्यादिग्रहमग्राः स्युः ।	अथ ज्योतिषगणम् ।	सूर्यादिग्रहाः स्पष्टाः स्युः ।
सु. च. उ. रा. म. बु. दे. गु. ध. श. रा.	२ के. १ गु. १० रा. ११ सु.	सु. च. म. बु. गु. ध. श. रा. के.
१० ८ ० ४ ० ४ १० २ ९	३ १ १० ११ ११ ११ ११ ११	१० ८ ११ ९ १० ११ ९ ७ १
५ १२ २१ २८ १९ १० २१ २२ ११	४ २१ २४ २० १५ ७ ८ २८ २५	४ २१ २४ २० १५ ७ ८ २८ २५
३२ ५१ ४७ २२ ४१ ५८ ४४ ४९ १८	५ १४ ५१ ४ ३४ ३२ १४ १४ २१ २५	१४ ५१ ४ ३४ ३२ १४ १४ २१ २५
११ १५ ३० ३ ३९ ५५ ४१ ५२ ४४	६ २२ २८ ४ ५ ४२ ४४ ३० ३१ ३५	२२ २८ ४ ५ ४२ ४४ ३० ३१ ३५
५१ ५९ ६ ३ ३१ ५ ५ ३० २	७ ६० ५५ ३८ १३ ७२ ६ ३ ३	६० ५५ ३८ १३ ७२ ६ ३ ३
८ २५ ४१ ११ २६ ३४ ० ० ०	८ ३१ ३४ १० ५२ ४४ २५ ४ ११ १३	३१ ३४ १० ५२ ४४ २५ ४ ११ १३

तो तीसरा भाव भया. ऐसा आगेभी करना जैसा लग्नकू चौथे भावमें करके
करके शेषका तृतीयांश निकालके दो भाव बनाये वैसा चौथा सातवेंमें सप्तवां
हममें दसवां लग्नमें करके शेषका अंश निकालके बंधन आदि करके भाव

(३८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

च ससंधयः ॥ २ ॥ दृश्याद्विशोध्य द्रष्टारं षड्राशिभ्योऽधि-
का भवेत् ॥ दिग्भ्यो विशोध्य द्वाभ्यां तू भागीकृत्य च
टीका ।

१२६।५०।१६ लग्ने योजितः २।२६।५३।५८ जातोऽयं सहजभावः । एवं
सुखसप्तम दशमभावेषु ज्ञेयमिति ॥ अथ संध्युदाहरणम् । लग्नं ०।६।३।४२
घनभावः १।४।२८।५० अनयोर्योगः १।१०।३२।२२ अस्यार्धं ०।२०।१६।१६
तनुधनयोः संधिः एवं रीत्याग्रेऽपि क्रमशः संधयोः ज्ञेयाः एवं च द्वादश

तन्वादयो द्वादशभावाः ससन्धयस्स्युः ।													
ल.	सं.	२	सं.	३	सं.	४	सं.	५	सं.	६	सं.	७	सं.
०	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६
६	२०	४	१८	२	१७	१	१७	२	१८	४	२०	५	१९
३	१६	२८	४१	५३	६	१५	६	५३	४१	२८	१६	३	१५
४२	१६	५०	२५	५५	३३	८	३३	५५	२५	५०	१६	४२	१६
७	सं.	८	सं.	९	सं.	१०	सं.	११	सं.	१२	सं.	१३	सं.
६	६	७	७	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२
६	२०	४	१८	२	१७	१	१७	२	१८	४	२०	५	१९
३	१६	२८	४१	५३	६	१५	६	५३	४१	२८	१६	३	१५
४२	१६	५०	२५	५५	३३	८	३३	५५	२५	५०	१६	४२	१६

भावाः तन्वादयः संधयो भवन्ति ॥ १ ॥ २ ॥ एवं भावसाधनमुक्त्वा षड्व-
लसाधनं वक्तुमारभते । तानि तु दृग्वलं ६ स्थानवलं १ दिग्बलं २ काल-
बलं ३ निसर्गबलं ४ चेष्टाबलं ५ इति बलानि षड्विधानि, तत्र स्थानादि-
पञ्चविधस्यैक्यतया दृग्वलस्यैव ऋणधनतया मुख्यत्वादादौ दृग्वलसाधनं
वक्तुमाह ग्रहदृष्टिसाधनरीतिमाह दृश्यादिति सार्धत्रिभिः । दृश्यात् द्रष्टुं
योग्यः तस्माद् ग्रहान्नावाद्वा द्रष्टारं पश्यन्तं ग्रहं विशोध्य ऊनं कृत्वा शेषश्चैव
षड्राशिभ्यः राशिस्थानापन्नषडङ्केभ्यः अधिकः भवेत् तर्हि दिग्भ्यः दश रा-

भाषा ।

करना अब संधि करनेका विधि बताते हैं. पहिले घरके भावांक और आगेके
भावके अंक इन दोनों भावोंकू एकट्ठे मिलायके पीछे उस अंकोंका अर्ध करना
सो संवि मए ऐसे बारह संधि करना उसको करनेका उदाहरण संस्कृत टीकामें
बताया है और स्पष्ट चक्र यहां दिखाया है ॥ १ ॥ २ ॥ अब दृष्टिबल साधन

टीका ।

शिम्यो विशोध्य शेषं भागीकृत्य अवशिष्टराशिभागान्कृत्वा मामेषु संयोज्य द्वाभ्यां हराभ्यां यद्भागादि फलं तदेव दृष्टयः भवतीति शेषः । तथा शराधिके दृष्टनदृश्यावशेषे राश्यंके पंचाधिके सति विना राशि राश्यंकांस्त्यक्त्वा द्विघ्नाः द्विगुणिताश्च भागाः अंशा एव दृष्टयो भवन्ति तथा वेदाधिके वेदेभ्यश्चतुर्भ्यः अधिके दृष्टनदृश्यावशेषे राश्यंके सति धृतात्वंचम्बः त्यजेत् विशोधयेत् शेषस्य भागा एव दृष्टयो भवन्ति तथा त्रिभाधिके त्रीणि च तानि भानि राशयश्च त्रिभानि तेभ्योऽधिके प्राग्वदवशिष्टराश्यंके सति अर्णवतः चतुर्भ्यः विशोध्य द्वाभ्यां यलब्धं तद्विशद्युतं त्रिंशद्भिः युतं भागस्थानमित्यर्थः । तद्वष्टिर्भवेत् तथा प्राग्वदवशिष्टे कराधिके राश्यंके सति राशिं विना राश्यंके परित्यज्य ये अवशिष्टा भागाः ते तिथियुताः कार्या इति तथा प्राग्वद्वष्टिर्भवेत् तथा रूपाधिके प्राग्वदवशिष्टराश्यंके सति विना राशिं राश्यंके विहाय भागाः द्वाभ्यां विभाजिताः दृष्टिस्थान् । अत्र क्रमेणोदाहरणानि तत्रादौ षडधिकोदाहरणम् । द्रष्टा चंद्रः ३५।२।१ दृश्यः सूर्यः ९।७।५।४३ अस्माद्विशोध्य शेषः ६।२।३।४२ अयं दिग्भ्यः विशोध्य अंकाः ३।२७।५६।१८ एतदुपरिस्थराश्यंकाभागाः ९० मूलभागाः २७ मिलित्वा जाताः ११७।५६।१८ द्वाभ्यां भाजिताः ५।५।५।९ इयं दृष्टिरिति । अथावशिष्टशराधिकराश्यंके दृष्ट्युदाहरणम् । द्रष्टा चंद्रः ३५।२।१ दृश्यः सूर्यः ८।७।५।४३ अस्माद्विनः शेषं ५।२।३।४२ राश्यंके विहाय शेषमंशादि २।३।४२ द्विगुणीकृत्य ४।७।२।४ इयं दृष्टिरिति । अथावशिष्टवेदा ४ चिकराश्यंके दृष्ट्युदाहरणम् । द्रष्टा चंद्रः ३५।२।१ दृश्यः सूर्यः ७।७।५।४३ अस्माद्विनः शेषांकाः ४।२।३।४२ धृताः ५ शोधिताः शेषाः ८।२७।५६।१८ इयं दृष्टिरिति । अथ त्रिभाधिकशेषराश्यंके दृष्ट्युदाहरणम् । द्रष्टा चंद्रः ३५।२।१ दृश्यः सूर्यः ६।७।५।४३ अस्माद्विनः शेषं ३।२।३।४२ एतत् अर्णवेभ्यः विशोध्यावशिष्टं २।२७।५६।१९ द्वाभ्यां विभज्य लब्धफलं १।१३।५।८।९ एतद्विशद्युतं ४३।५।८।९ जाता दृष्टिः । अथ करा २ चिकराश्यंके उदाहरणम् । द्रष्टा चंद्रः ३५।२।१ दृश्यः सूर्यः ५।७।५।४२ अस्माद्विनः शेषं २।२।३।४२ अत्रत्यराश्यंके परित्यज्य अवशिष्टाः २।३।४२ इमे तिथि १५

दृष्टयः ॥ ३ ॥ शराधिके विना राशिं भागाद्विघ्नाश्च दृष्ट-
यः ॥ वेदाधिके त्यजेद्भुताद्वागादृष्टिस्त्रिभाधिके ॥ ४ ॥ वि-
शोध्यर्णवतो द्वाभ्यांलब्धत्रिंशद्युतं भवेत्।कराधिके विना-
राशिभागास्तियुतास्तथा ॥ ५ ॥ रूपाधिके विना राशिं

टीका ।

युताः १७३।४२ इयं दृष्टिरिति । अथ रूपाधिकावशेषराश्यंकोदाहरणम् ।
द्रष्टा चंद्रः ८।२५।३७।१६ दृश्यः सूर्यः १०।४।१४।२२ अस्माद्दीनः शेष
१।८।३७।६ अत्रत्यराशिं त्यक्त्वा शेषभागाः ८।३७।६ द्वाभ्यां मत्ताः फलं
४।१८।३३ इयं दृष्टिरिति ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ एवं सर्वग्रहसाधारणदृष्ट्यानय-
भाषा ।

करनेकी रीति बताते हैं, जिस ग्रहके ऊपर जिस ग्रहका या भावकी दृष्टि है उस-
मेंसे देखनेवालेकू कमी करके शेष जो छः राशिसे जादा होवे तो दस राशिमें
गिरावके उसके अवशेषके राशिसे अंश करके उसका दोसे भाग लेके जो फल
आया ओही दृष्टिबल होता है, और दृश्य द्रष्टाका शोधन करके जो शेष अंक

आवे वे पांचसे जादा होवे तो राश्यंक छोडके
अंशकू द्विगुणित करना ओही दृष्टियां होती
हैं, शोधन करके शेष राश्यादिक अंक चारसे
जादा होवे तो पांचमें शोधन करके जो अंश
आवे ओही दृष्टि होती है, और शोधन करके
शेष राश्यादिक अंक तीनसे जादा होवे तो
चारमें शोधन करके दोसे भाग लेके जो ल-
ब्धांश अंक है उसमें तीस मिलाना, वह दृष्टि
होती है, ऐसा शेषांक जो दोसे जादा होवे
तो वे राशिकू छोडके अंश जो है उसमें पं-

अथ ग्रहदृष्टिचक्रमाह.									
	सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	यो.	
सु.	००	००	००	००	००	००	००	००	००
चं.	००	००	००	००	००	००	००	००	००
मं.	००	००	००	००	००	००	००	००	००
बु.	००	००	००	००	००	००	००	००	००
गु.	००	००	००	००	००	००	००	००	००
शु.	००	००	००	००	००	००	००	००	००
श.	००	००	००	००	००	००	००	००	००
यो.	००	००	००	००	००	००	००	००	००
पाप	००	००	००	००	००	००	००	००	००

चरा मिलावे ओही दृष्टि होती है, शेषांक एकसे जादा होवे तो राशिकू छोडके
अंशको दोसे भाग लेना जो लब्ध आवे ओही दृष्टि जानना, इसका उदाहरण
संस्कृत टीकामें दिखाया है, इसके चक्र स्पष्ट यहां दिखाया है ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

भागा द्वाभ्यांविभाजिताः॥ त्रिदशे च त्रिकोणे च चतुरस्रे
क्रमादथ ॥ ६॥ शरवेदाः खरामाश्च तिथयो योजिताः क्र-
टीका ।

नमुक्ता अधानंतरं शनिगुरुभौमानां द्रष्टृणां स्थानविशेषेण संस्कारविशेष-
माह त्रिदश इत्यादिसार्द्धश्लोकेन । शनिदेवेज्यभौमानां शनिगुरुभौमानां
द्रष्टृणां क्रमात्रिदशे ३।१० स्थानद्वये त्रिकोणे ५।९ स्थानद्वये चतुरस्रे ४।८
स्थानद्वये च तत्तत्स्थानस्थग्रहे च दृश्ये सति आदौ पूर्वं उक्तसंस्कारेण दृ-
श्याद्विशोधयेत्यादिना संस्कृतेति आदौ शब्दार्थः या दृष्टिरूपमा तत्र क्र-
मात् क्रमशः शरवेदाः ४५ शनिदृष्ट्यां खरामाः ३० गुरुदृष्ट्यां तिथयः १५
भौमदृष्ट्यां च योजिताः संयुक्ताः कार्याः । अनेन विशेषसंस्कारेण शनि-
गुरुभौमानां प्रत्येकं उक्तस्थानद्वये दृष्टिः स्फुटा स्पष्टा भवेदिति । अत्रोदा-
हरणम् । तत्र शनेः द्रष्टा शनिः ९।८।१७ दृश्यो मृगः ११।७।१४ अयं दृश्यः
द्रष्टुः शनेः तृतीयस्थानापन्नः अस्मादृश्याद्द्रष्टारं विशोध्य शेषांकाः १।२८।
५७ रूपाधिके विना राशिमिति राश्यंके त्यक्त्वा शेषांकाः २८।५८ एते मा-
गाः द्वाभ्यां विभाजिताः फलं १४।२९ अयं सर्वसाधारणसंस्कारो ज्ञातः
तस्य विशेषसंस्कारस्तु त्रिदशे शरवेदा इति ४५ इमे योजिताः जाता तृती-
यस्थानीयशनिस्पष्टदृष्टिः ५९।२९ एवं रीत्यादशमस्थानेऽपि ज्ञेयम् । एवमेव
प्रकारेण गुरोः ५।९ स्थानयोः पूर्वोक्तसर्वसाधारणदृष्टिसंस्कारं विधातुं विज्ञे-
षस्तु खरामाः ३० योज्याः इति त्रिकोणस्थानयोर्युग्मदृष्टिः स्पष्टा स्यात् एव-
मेव भौमस्य ४।८ स्थानीयदृष्टिविचारे सर्वसाधारणसंस्कारांते विशेषसंस्कारः

भाषा ।

देसा साधारण सर्व ग्रहोंका दृष्टिबल कहके शनि, गुरु, मंगलका विशेष दृष्टिबल
कहते हैं. आगे जो दृष्टिबल लानेका प्रकार बताया है, ओही रीतिसे इन तीनों
ग्रहोंका दृष्टिबल लाना. परंतु शनि जो तीसरे, १० वें घरमें देखता होवे तो प-
हिले लाने हुवे दृष्टिफलमें पैतालीस और मिलाना. ओदृष्टि होती है. गुरुकी जो
५।९ घरमें दृष्टि होवे तो पहिले लाने हुवे दृष्टिफलमें तीस मिलाना. ओ दृष्टि
स्पष्ट जानना. मंगल जो ४ वें < ८ वें घरमें देखता हो तो पहिले लाने हुवे दृष्टिफ-

भात ॥ शनिदेवेज्यभौमानामादौदृष्टिः स्फुटा भवेत् ॥७॥

नीचोनं तु ग्रहं भार्वाधिके चक्राद्विशोधयेत् ॥ भार्गीकृत्य

टीका ।

वियमः १५ योजिताः कार्या इति स्पष्टभौमदृष्टिश्चतुरस्रस्थानयोः स्यात् ॥६॥ अथ प्रथमं दृग्बलमुक्त्वा क्रमप्राप्तं षड्बलांतरगतं द्वितीयं पंचविधस्थानबलं उच्चबलं १ सप्तवर्गबलं २ युग्मायुग्मबलं ३ केंद्रादिबलं ४ द्रेष्काणबलं ५ चेति तत्रादौ उच्चबलमाह नीचेति । ग्रहं सूर्याद्यन्यतमं नीचोनं स्वनीचेन ऊनं कृत्वा भार्वाधिके उर्वरिते षड्भाष्यधिके सति चक्रात् द्वादशराशिभ्यः विशोभयेत् । अनंतरं नीचोनषडधिकं चक्रतः शुद्धं ग्रहं भार्गीकृत्य राशिमागान् कृत्वांशेषु नियोज्य तन्निर्भिक्तं भाजितं लब्धफलं उच्चबलं एतत् संज्ञकं बलं भवेत् स्यात् । अत्रोदाहरणम् । रवि १०।४।१४ नीचं ६।१० ऊनं ३।२४।१४ इदं षड्भाष्यूनं भार्गीकृतं ११४।१४ त्रिभिर्भक्तं ३८।४ इदं सूर्यस्यो-

भाषा ।

अथोच्चबलचक्रम्.								अथ सप्तवर्ग बलचक्रमिदम्.							
सु.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	यो.	सु.	स्व.	उमि.	मि.	स.	श.	उश.	
०	०	०	०	०	०	०	३	०	०	०	०	०	०	०	
३८	१०	४०	२१	१३	६३	३३	२८	४५	३०	२०	१५	१०	४	२	
४	२९	१८	२९	३२	२४	५४	२	०	०	०	०	०	०	०	

अथ तात्कालिकमैत्रीचक्रम्.								अथ नैसर्गिकमैत्रीचक्रम्.							
सु.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ग्र.	सु.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ग्रहाः
च.मं.	सु.चं.	सु.चं.	सु.चं.	चं.मं.	सु.चं.	सु.		च.मं.	सु.बु.	सु.चं.	सु.शु.	सु.चं.	बु.श.	बु.शु.	मित्र.
गु.श.	बु.गु.	बु.गु.	मं.शु.	शु.बु.	बु.गु.	मं.गु.	मित्र.	बु.	मं.शु.	शु.	मं.गु.	श.	मं.	गु.	सम.
बु.	गु.श.	श.	गु.	श.	श.	श.		शु.	गु.श.	श.	श.	श.	गु.		
शु.	०	शु.	श.	सु.	मं.	बु.	शत्रु.	श.	०	बु.	चं.	बु.	सु.चं.	मं.	शत्रु.

लभे पंधरा मिलाना. ओ दृष्टि स्पष्ट जानना. उदाहरण संस्कृत टीकामें स्पष्ट है ॥ ६ ॥ ७ ॥ अब उच्चबल कहते हैं. जिस ग्रहका उच्चबल करना होवे उस ग्रहके राशि अंशमें अपनी नीचकी राशि और अंश कमी करके जो राशि रही वो राशि ओ कमी छः अंशसे जादा होवे तो बारहमें शुद्ध करके राशिके अंश करना. उसमें नीचेके अंश मिलायके तानसे भाग लिये जो लब्ध आवे उसकूं उच्चबल

त्रिभिर्भक्तं फलमुच्चबलं भवेत् ॥ ८ ॥ मूलत्रिकोणस्वर्भाधिभिन्न-
टीका ।

चबलोदाहरणमिति सर्वग्रहेषु ज्ञेयमिति ॥ ८ ॥ अथ स्थानबलात्तर्गतं द्वि-
तीयसप्तवर्गबलमाह मूलेत्यादिसार्धश्लोकद्वैविध्यादिविपदाधिकेन । अत्र यस्व
कस्यापि ख्याद्यन्यतमस्य सप्तवर्गजं बलं ग्राह्यमस्ति तद्ग्रहसंबन्धि वर्तमान-
ग्रहहोराद्रेष्काणसप्तमांशद्वादशांशत्रिंशांशाधिपतीनां मूलत्रिकोणस्वर्भाधि-
भिन्नभिन्नसमार्थधिशत्रुग्रहस्थितानां क्रमशः भूताब्धि ४५ सराम ३० नख
२० तिथि १५ दिक् १० युग ४ द्वि २ परिमितं बलं ग्राह्यं अत्रेत्यं तत्वं ख्या-
द्यन्यतमस्य ग्रहाद्यन्यतमसप्तवर्गपतिः स्वमूलत्रिकोणे एव विद्यते चेत्तद्वलं ४५
ग्राह्यं तत्र न चेत्स्वर्क्षस्थे सति तद्वलं ३० ग्राह्यम् तत्रापि न चेदधिभिन्नस्थान
स्थिते सति तद्वलं २० ग्राह्यम् तत्रापि न चेन्मित्रस्थाने स्थिते सति तद्वलं
१५ ग्राह्यम् तत्रापि न चेत्समराशिस्थिते सति तद्वलं १० ग्राह्यम् तत्रापि न
चेदरिस्थानस्थिते तद्वलम् ४ तत्राप्यसति अधिशत्रुस्थानजं बलं २ ग्राह्यम्
मूलत्रिकोणादिपूर्वपूर्वाधिके भावे उत्तरोत्तरक्रमशः उपलब्धगौणस्य ग्राह्य-
त्वं ज्ञेयम् । मूलत्रिकोणादधिकमुच्चस्थानं तत्रस्थे ग्रहादिवर्गपतौ उच्च-
स्थानजमेव ग्राह्यम् । तदभावे मूलत्रिकोणादिजमिति पूर्वार्धे सप्तवर्ग-
बलविचारप्रकरणे उच्चस्थबलग्राह्यत्वप्रामाण्यादिति । ननु कस्यापि ग्रह-
होराद्यधिपस्य मूलत्रिकोणस्वक्षेत्रसंबन्धद्वये उच्चमूलत्रिकोणस्वक्षेत्रसंबन्धत्रये
च कथमिति चेत्पूर्वार्धोक्तिप्रामाण्याद्व्यवस्थोच्यते । तत्र खेः सिंहरा-
शिर्वर्तमानस्य मूलत्रिकोणस्वक्षेत्रस्थानद्वयसंबन्धः अत्र २० अंशपर्यन्तं
वर्तमानस्य मूलत्रिकोणोक्तं ४५ बलं ततस्त्रिंशदंशपर्यन्तं स्वक्षेत्रजं ३०
बलं ग्राह्यम् । एवं वृषराशिर्वर्तमानस्य चंद्रस्य उच्चमूलत्रिकोणस्थानद्वय-
संबन्धः अत्र ३ अंशपर्यन्तमुचोक्तं १०।० ततस्त्रिंशत्पर्यन्तं मूलत्रिकोणजं
४५ बलं ग्राह्यम् । एवं मेषराशिर्वर्तमानस्य भौमस्य मूलत्रिकोणस्वक्षेत्रसंब-
न्धद्वयं अत्र १२ अंशपर्यन्तं मूलत्रिकोणोक्तं ४५ ततश्च स्वक्षेत्रोक्तं ३०

भाषा ।

कहना ॥ ८ ॥ अब सप्तवर्ग बल कहते हैं. जिस सूर्यादिक ग्रहोंका सप्तवर्गबल

मित्रसमारिषु। अधिशत्रुगृहे चापि स्थितानां क्रमशो बलम्,

टीका ।

एवं कन्याराशिर्वर्तमानस्य बुधस्य उच्चमूलत्रिकोणस्वक्षेत्रस्थानत्रयसंबन्धः
अत्र तु १५ अंशावधि उच्चोक्तं १।०।० ततो विंशत्यंशपर्यन्तं त्रिकोणोक्तं ४५
ततश्चिदशपर्यन्तं स्वक्षेत्रोक्तं ३० एवमेव धनूराशिस्थगुरोर्मूलत्रिकोणस्व-
क्षेत्रसंबन्धः अत्र १० अंशपर्यन्तमूलत्रिकोणोक्तं ४५ ततः स्वक्षेत्रोक्तं ३० बलं
ग्राह्यम् । एवं तुलाराशिस्थशुक्रस्यमूलत्रिकोणस्वक्षेत्रद्वयसंबन्धः अत्र १५
अंशपर्यन्तं मूलत्रिकोणोक्तं ४५ ततश्च स्वक्षेत्रोक्तं ३० एवं कुमाराशिर्वर्तमान-
स्य शनिर्मूलत्रिकोणक्षेत्रद्वयसंबन्धः अत्र २० अंशपर्यन्तं मूलत्रिकोणोक्तं ४५
ततश्च स्वक्षेत्रोक्तं ३० बलं ग्राह्यम् । अस्योदाहरणम् । अथात्रकमान्मूलत्रि-
कोणस्वर्क्षाधिमित्रमित्रसमार्यधिशत्रुस्थानोक्तानि सप्तवर्गबलोदाहरणानि ।
रविः १०।४।१४।२२ कुमस्थः तत्पतिः शनिः १०।८।१७।३० स्वमूलत्रिको-
णस्थः अतस्तद्वलं स्वमूलत्रिकोणस्थोक्तं ४५ इतिविंशत्यंशपर्यन्तम् । ततश्च
स्वक्षेत्रस्थोक्तं ३० ग्राह्यमिति क्षेत्रबलविचारे मूलत्रिकोणस्थोदाहरणम् । अत्र
तु कल्पितोदाहरणम् । चंद्र ३।१०।५।२ अयं च० होरायां व० होरापति-
श्चंद्रः स्वक्षेत्रस्थः अतः होराबलविचारे स्वक्षेत्रस्थोक्तबलं ३० ग्राह्यमिति स्व-
क्षेत्रोदाहरणम् । रविः १०।४।१४।० अयं वृश्चिकनवांशे वर्तमानः तत्पति-
भौमो मीनराशिस्थः तत्पतिर्गुरुर्भौमस्याधिमित्रः अतः अधिमित्रोक्तं बलं
२० नवमांशविचारेणाऽत्रग्राह्यमित्यधिमित्रबलोदाहरणम् । रविः १०।४।१४
२२ अयं मीनद्वादशांशे वर्तमानः तत्पतिर्गुरुर्मित्रक्षेत्रे वर्तमानः अतोऽत्र
मित्रोक्तं बलं १५ ग्राह्यमिति मित्रबलम् । चंद्रः ८।२५।२५।९ अयं द्वेष्काण-
विशेषसिद्धेष्काणे वर्तमानः तत्पतिः सूर्यः समक्षेत्रस्थः अतोत्र समोक्तं १०
बलं ग्राह्यम् इति समबलोदाहरणम् ॥ ५ ॥ अथ बुधः ९।१०।३४।० अयं
कन्यासप्तमांशे वर्तमानः तत्पतिर्बुधः शनिक्षेत्रस्थः तस्य बुधेन पंचधा मैत्र्यां
शत्रुत्वात् शत्रुबलं ४ ग्राह्यमिति सप्तमांशविचारे शत्रुबलोदाहरणमिति ॥ ६ ॥
रविः १०।५।७।९ अयं कुमंत्रिशांशे स्थितः तत्पतिः शनिः अधिशत्रुक्षेत्रस्थः
अतस्तद्वलं अधिशत्रुक्तं २ त्रिंशांशविचारे ग्राह्यमिति अधिशत्रुबलोदाहर-
णम् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

भाषा ।

करना होवे तो ओ ग्रह मूल त्रिकोणका होवे तो उसका बल ४५ लेना, स्व-
राशिका होवे तो तीसका बल लेना, अधिमित्रका होवे तो बीसका बल लेना,
मित्रका होवे तो पंधराका बल लेना, समस्थानका होवे तो दसका बल लेना,
शत्रुका होवे तो चारका बल लेना, अधिशत्रुका होवे तो दोका बल लेना ॥ ९ ॥

अथ पंचघा मंत्रीचक्रम्.									
सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ग्रहाः		
चं. मं.	सु. बु.	सु. चं. गु.	सु. शु.	चं. मं.	बु. श.	शु.	ऽमित्र.		
बु.	मं. गु. शु. श.	बु. श.	मं. गु.	श.	गु.	शु.	मित्र.		
शु. शु. श.	०	०	चं.	सु. शु. बु.	सु. चं.	मं. बु. सु. चं.	सम.		
०	०	शु.	श.	०	मं.	०	शत्रु.		
०	०	०	०	०	०	०	ऽनिशत्रु.		
अथ सप्तवर्गचक्रम्.					अथ सप्तवर्गबलचक्रम्.				
सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ग्रहाः		
११	९	१२	१०	११	१२	१०	गु.		
श. स्व.	गु. मि.	श. स्व.	श. स्व.	श. मि.	श. स्व.				
५	४	५	४	४	४	४	हो.		
सु. स्व.	चं. स्व.	सु. स्व.	चं. मि.	चं. मि.	चं. मि.				
११	५	८	२	३	१२	१०	ब्रे.		
श. स्व.	सु. स.	मं. ऽमि.	श. मि.	बु. श. मि.	गु. श. स्व.				
११	२	१२	६	२	७	५	स.		
श. स्व.	श. मि.	गु. मि.	बु. श. मि.	श. मि.	सु. श. स.				
८	८	१२	६	११	६	१२	न.		
मं. ऽमि.	मं. ऽमि.	गु. मि.	बु. श. स्व.	श. बु. श. मि.					
१३	७	१०	२	५	२	१	हा.		
गु. मि.	श. मि.	श. स्व.	श. मि.	सु. श. मि.	मं. ऽमि.				
१	७	८	६	९	६	१	त्रि.		
मं. ऽमि.	श. मि.	मं. ऽमि.	बु. श. मि.	बु. श. मि.	बु. श. मि.				

भूताब्धयः खरामाश्रय नखास्तिथिर्दिशो युगाः ॥ द्वाविंश-
शुक्रौ युग्मांशे तिथिरोजांशगाः परे ॥१०॥ केन्द्रादिपुस्तिक-

टीका ।

अथ स्थानबलांतर्गतं तृतीयं युगमायुग्मबलमाह द्वाविंशशुक्रावित्यर्थेन ।
अत्र द्वाविति पदं पूर्वान्वयि ईदृशकौ चंद्रशुक्र युग्मांशे युग्मश्चासावंशश्च त-
स्मिन्समांशे ग्रंथांतरप्रामाण्याद्युगमराशौ च संतो तिथि १५ संख्याकं बलं दद्या-
ताम् । एवं परे रविमौमबुधगुरुशनयः ओजांशगाः ओजश्चासावंशश्च तस्मि-
नाच्छंतीति तथा विषमांशगा इत्यर्थः । प्राग्बद्धिषमराशिस्था अपि तिथिबलं
१५ दद्युरिति अथौडुक्तान्यराश्यंशगता बलहीना इति ज्ञेयम् । अत्रोदाहरण-
माह । अथ युगमायुग्मबलोदाहरणम् । चंद्रशुक्रौ ८।२५।२९।० इमौ अयुग्म-
राशिसंबंधियुग्मनवांशे वर्तमानौ अतस्तद्वलं युग्मांशविचारेण ग्राह्यम् । अ-
पि च चंद्रशुक्रौ १।४।४।५ विषमांशस्थावपि ग्रंथांतरप्रामाण्यात्समराशिस्थि-
त्या १५ बलं दत्त इतियुग्मबलोदाहरणम् । अथायुग्मबलोदाहरणम् । रवि-
मौमबुधगुरुशनयः एते पंच ग्रहाः १।४।५।७ एवं युग्मराशावपि विषमांश-
स्थित्या अपि च २।४।५।७ एवं युग्मांशस्था अपि विषमराशिस्थित्या बलं
१५ दद्युरित्ययुग्मोदाहरणम् ॥ १० ॥ अथ स्थानबलांतर्गतं चतुर्थं केन्द्रा-

भाषा ।

अथ युगमायुग्मबलचक्रम्							अथ केन्द्रादिवलचक्रमिदम्						
सु.	च.	मं.	बु.	गु.	श.	यो.	सु.	च.	मं.	बु.	गु.	श.	यो.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	१	३
०	५	०	१	५	१	०	३	१	५	१	३	१	५
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अथ युगमायुग्म बल कहते हैं, चंद्र और शुक्र यह दोनों सम राशि सम नवमां-
शके होते तो पंचराका बल लेना, विषम राशि विषम नवमांशके होते तो बलहीन
शून्य बल जानना, और सूर्य, मंगल, बुध, गुरु, शनि, यह विषम राशि विषम न-
वमांशके होते तो १५ का बल लेना, और सम राशि सम नवमांशके होते तो शू-
न्य बल जानना ॥ १० ॥ अब ग्रहोंका केन्द्रबल कहते हैं, जन्मलग्नसे जो ग्रह केन्द्र-

तत्तुल्यमात्राष्टिंशतिथिः क्रमात् ॥ आदिमध्यावसानेषु
द्रेष्काणेषु स्थिताः क्रमात् ॥११॥ पुनर्पुंसकयोषारूपा दृ-
टीका ।

दिबलमाह केन्द्रेत्यर्थेन । लघात्सकाशात्केन्द्रादिषु स्थिताः केन्द्राणि आदिभि-
येषु तानि पणफरापोक्षिमानि तेषु केन्द्रपणफरापोक्षिमेषु स्थिताः क्रमेण षष्टिः
६० त्रिंशत् ३० तिथिः १५ बलानि दद्युरिति । अथात्र केन्द्रबलोदाहर-
णम् । जन्मलग्नं ५।२।२७।४ कन्यास्यं अस्य केन्द्राणि कन्याबन्धुर्धनमिषु-
नानि अत्रस्था ग्रहाः षष्टिः ६० बलदाः । तुलामकरमेघकर्काणि पणफरसंज्ञा-
नि अत्रस्था ग्रहाः ३० बलदाः । वृश्चिककुम्भवृषमर्षिहास्यानि आपोक्षिमर्ष-
ज्ञानि अत्रस्था ग्रहाः १५ बलदाः । इति केन्द्रादिबलोदाहरणम् । अथ स्था-
नबलात्तर्गतं पंचमं द्रेष्काणबलमाह आदीतिद्वादशश्लोकपर्यंतम् । ग्रहा-
रव्यादयः आदिमध्यावसानेषु प्रथममध्यमांत्येषु द्रेष्काणेषु क्रमात् क्रमेण
पुनर्पुंसकयोषारूपाः एतत्संज्ञकाः स्थिताः वर्तमानाः सतस्तिथिबलं १५
दद्युः एते एव षड्वर्गगताः स्वेषां षड्वर्गेषु गताः वर्तमानाः संतः त्रिंशत्
३० बलं दद्युः अर्थात् क्रमोक्तान्यद्रेष्काणे वर्तमाना विबला इत्यर्थः । एव-
मुक्तपंचप्रकारकं स्थानबलं विदुः पूर्वाचार्या इत्यध्याहारः । अथ द्रेष्काणब-
लोदाहरणम् । जन्मलग्नं ५।२।२७।४ सूर्यमौमयुरवः एते पुरुषसंज्ञका ग्रहाः
५।७।२।९ अथ वा ७।४।११।५ एवं वर्तमानाः कन्याप्रथमद्रेष्काणे वृश्चिक-
प्रथमद्रेष्काणे वा वर्तमानाः अतः १५ फलदाः पुंस्त्वे सति प्रथमद्रेष्काणे
स्थितत्वात् बुधशनी क्लीबसंज्ञौ ५।१३।९।१७ अथ वा ९।१७।१५।१२ एवं
भाषा ।

अथ द्रेष्काणबलचक्रम्.							अथ पंचानां योगचक्रम्.						
सु.	च.	व.	बु.	शु.	शु.	शु.	सु.	च.	व.	बु.	शु.	शु.	शु.
०	०	०	०	०	०	०	४	५	६	७	८	९	१०
१५	१५	०	१५	०	०	४	५	६	७	८	९	१०	११
०	०	०	०	०	०	४	५	६	७	८	९	१०	११

स्थानमं १।४।७।३ बैठा होवे तो साठका बल लेना, और लग्नसे ओ ग्रह २।-
५।६।११ यह पणफर स्थानमे बैठा होवे तो तीसका बल लेना, और लग्नसे

(४८)

बृहत्पाशाशरहोत्तरमागे-

धुस्तिथिबलं ग्रहाः ॥ स्वषड्वर्गगतास्त्रिंशदेवं स्थानबलं
विदुः ॥ १२ ॥ अर्कात्कुजात्सुखं जीवाज्ज्ञाच्चास्तं लग्नमा-

टीका ।

वर्तमानाः एवं कन्याद्वितीयद्रेष्काणे मकरद्वितीयद्रेष्काणे वा वर्तमानाः
अतः १५ फलदौ भवतः क्लीबत्वे सति द्वितीयद्रेष्काणस्थत्वात् तथा शुक्र-
चंद्रौ स्त्रीसंज्ञकौ ५।२२।१७।२ अथ वा १०।२५।७।५ एवं कन्यान्त्यद्रेष्काणे
कुमांत्यद्रेष्काणे वा वर्तमानौ अतः १५ फलदौ ज्ञेयौ स्त्रीत्वे सति अंत्यद्रेष्का-
णे स्थितत्वात् तथा एते एव षड्वर्गविभागेन स्ववर्गगताः संतः ३० बलं
दद्युरिति ॥ ११ ॥ १२ ॥ एवं षड्वर्गांतर्गतं पंचविधं प्रथमं स्थानबलमुक्त्वा
द्वितीयं दिग्बलमाह अर्कादित्यादिसार्धेन । अर्काद्रवेः कुजाद्रौमात्सुखं च-
तुर्थभावं विशोध्य षड्भाधिके षड्भाष्यधिकेऽवशिष्टे सति चक्रात् १२ अंकात्
विशोध्य शेषं भागीकृत्य राशिभागान् भागस्थानांके संयोज्य रामाप्तं त्रि-
मिर्मकै यत्फलं तद्वलं भवति एवमग्रे जीवाद्गुरोः ज्ञाद्बुधाच्च अस्तं सप्तमभावं
विशोध्य प्राग्वत्संस्कारे कृते बलं भवति एवमार्कितः शनेः लग्नं तनुभावं
विशोध्य तथा भृगोः शुक्राब्दं द्वाच्च मध्यलग्नं दशमभावं हित्वा विशोध्य प्रा-
ग्वत्षड्भाधिके चक्राद्विशोध्य भागीकृत्य च रामाप्तं फलमेव तद्वलं भवति

भाषा ।

३।६।९।१२ यह आपोकिलम स्थानमें बैठा होवे तो पंचराका बल लेना । अथ
द्रेष्काणबल कहते हैं। पुरुषग्रह सूर्य, मंगल, गुरु, यह तीन प्रथम द्रेष्काणमें कहते
हैं । दश अंशके अंदर होवे तो १५ का बल लेना। दससे ज्यादा अंश होवे तो
बलहीन जानना। ऐसा नपुंसक ग्रह बुध शनि यह दोनों मध्य द्रेष्काणमें अर्थात्
दस अंशसे ज्यादा व वीसके अंदर होवे तो १५ का बल लेना अन्यथा बलहीन
जानना। स्त्रीग्रह शुक्र चंद्र तीसरे द्रेष्काणमें होवे तो पंचराका बल लेना अन्यथा
बलहीन जानना। इस द्रेष्काणबलमें थोड़ा विशेष कहते हैं। जो ग्रह अपने ग्रह होरा
आदि षड्वर्गमें होवे तो तीसका बल लेना ॥ ११ ॥ १२ ॥ अब ग्रहोंका दिक्पक्ष
बल कहते हैं। राश्यादि सूर्यमें और राश्यादिमंगलमें चतुर्थ भावकी राश्यादिक

कितः ॥ मध्यलग्नं भृगोश्चंद्रादित्वा षड्भाधिके सति ॥ १३ ॥
चक्राद्विशोध्यरामाप्तं भागीकृत्य च तद्वलग्नम् ॥ आमध्या-
टीका ।

इति दिग्बलम् । अथोदाहरणम् । अर्कः १०।४।१४। अस्माच्चतुर्भावं ३।१।१९
हित्वा शेषं ७।२।५५ इदं षड्भाधिकं चक्राद्विशोध्यावशिष्टं ४।२७।५ अस्म्य
भागाः १४७।५ त्रिभिर्मैक्ताः लब्धं फलं ०।४९।१ जातं रविदिग्बलं एवं स-
र्वत्र ज्ञेयमिति ॥ १३ ॥ अथ षड्बलांतर्गतं तृतीयं कालबलं सार्धविंशति
श्लोकपर्यंतं तत्रादौ आमध्यान्हादित्यादिसपादद्वयेन नतोन्नतबलमाह । आ-
मध्यान्हात् अर्धरात्रं मध्यान्हमारभ्यार्धरात्रपर्यंतं मध्यरात्रिमारभ्य मध्यान्ह-
पर्यंतं दिवा दिवसः रात्रिः प्रसिद्धा इति कमात् नतोन्नते ग्राह्ये एवमुक्तं
भवति मध्यान्हमारभ्यार्धरात्रपर्यंतं इष्टकालस्य नतं कृत्वा तदेवाग्रिमसं-
स्कारे ग्राह्यम् । मध्यरात्रिमारभ्य मध्यान्हपर्यंतं इष्टकालसमुत्पादितनतस्य
उन्नतं कृत्वाग्रिमसंस्कारे ग्राह्यमिति । अथ दिवाशब्दोक्तोन्नतस्य नाड्यो
द्विघ्नाः द्विगुणिताः अर्कभार्गवसूरीणां रविशुक्रगुरुणां दिवाबलं भवति त-
था उक्तनाड्यः इमाः षष्टिम्यो वर्जिताः कृत्वा यदवशिष्टं तत्तेषामेव रात्रि-
बलं भवति भौमचंद्रशनीनां तु अन्यथा उक्तक्रमविपर्ययेण ज्ञेयं एवमुक्तं भ-
वति अर्कभार्गवसूरीणां दिवाबलवत्संस्कृतं भौमचंद्रशनीनां रात्रिबलं भवति
तथा तेषां उक्तरात्रिबलवत्संस्कृतं एषां दिवाबलं भवति इत्यन्यथासन्ध्येन

भाषा ।

कमी करके शेषांक छःसे जादा होवे तो बारहमें घटायके राशीकूं अंशादिक करके
तीनसे भाग लेना जो लब्ध आवे वो दिग्बल जानना.

ऐसा गुरुबुधमें सप्तम भाव घटायके पूर्वसरीखा बल
लाना. और शनिमें लग्न कम करना. शुक्र और चंद्रमे
दशमभाव घटायके पूर्वरीतिप्रमाणसे बल जानना । इति

दिग्बलम् ॥ १३ ॥ अब नतोन्नत बल कहते हैं. मध्यान्ह काल लेके अर्ध रात्रि-
पर्यंत जो समय इष्टकाल होवे तो दिवाबल. नतके तरफसे सूर्य, शुक्र, गुरु,

अथ दिग्बलचक्रम्.									
सु.	च.	मं.	बु.	शु.	ग.	श.	के.	र.	मृ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४९	१	३२	३३	४३	२१	५	५	५	५
१	५	२५	३०	१२	५०	१	५	५	५

(५२)

बृहत्पाराशरहोरोचर्यागे-

षष्ठिबलं भवेत्॥१८॥आधाने चित्प्रवेशे तु त्रिंशद्भूतापूर्णा
बलमाज्ञाऽर्कमर्देदुशुक्राराःपतयः सर्वदा गुरुः॥१९॥ वर्ष-
मासदिनेशानां तिथिर्त्रिंशच्छरणवाः ॥ कालहोराधिप-
टीका ।

सर्वरात्रिदिव १॥ गुरुः सर्वदा दिनरात्रिसर्वत्रिभागेषु जन्मलग्नाधान-
चित्प्रवेशविचारे च रूपबलदो ज्ञेयः । अथोदाहरणम् । दिनमानं २७।४८
तस्य त्रिभागः ९।१६ इष्टं १२।१७ एतत्कालीनं लग्नं आधानं चित्प्रवेशश्च
दिनद्वितीयमपि वर्तते अतोस्य पतिः रविः लग्ने १।०।० तथा आधाने ०।
३०।० अर्धबलं तथा चित्प्रवेशे ०।४५।० पादोनं एवं क्रमेण बलदो ज्ञेयः
गुरोस्तु सर्वदा बलदत्वात्स्पष्टमुदाहरणम् एवं सर्वत्र ज्ञातव्यमिति॥१८॥१९॥
अथ कालबलांतर्गतं चतुर्थं वर्षमासदिनहोरेशबलमाह वर्षादितिसार्धश्लोके-
न । वर्षमासदिनेशानां वर्षमासदिनपतीनां क्रमात् तिथिः १५ त्रिंशत् ३०
शरणवाः ४५ कालहोराधिपस्य होरापतेः एवं पूर्णरूपं बलं उदाहृतं कथितं
आधाने तु वर्णादीनां चतुर्णामपि त्रिंशत् ३० अर्धबलं ग्राह्यम् तथा चित्प्र-
भाषा ।

अथ दिनरात्रिभिभागचक्रम्								अथ वर्षमासादि चक्रम्							
सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	यो.	सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	यो.
१	०	०	०	१	०	०	२	०	०	०	१	०	०	०	२
०	०	०	०	०	०	०	३	०	०	०	०	४	५	१५	३०
०	०	०	०	०	०	०	४	०	०	०	०	०	०	०	०

भूमा करके वे छः भागके छः अधिपति हैं. बुध, सूर्य, शनि, चंद्र, शुक्र, मंगल,
वे छः ग्रह हैं, क्रमकरके जानना पीछे जिस भागमें लग्न होवे उस भागका जो अ-
धिपति होवे वो ६० साठ कलात्मक बल देता है. और यही रीतिसे आधानका-
लग्न विचार होवे, तो तीस ३० का बल ग्रह देता है. चैतन्यप्रवेशकालका विचार
होवे तो पैतालीस ४५ का बल देता है. अन्य ग्रहोंकी बलहीनता जाननी. गुरुका
सदैव एक बल है ॥ १८ ॥ १९ ॥ अब वर्षपति, मासपति, दिनपतिका बल कहते
हैं. गणितका उदाहरण टीकामें दिखाया है. उस मार्गसे वर्षेश, मासेश, दिनेश,
निकालके बल लेना. वर्षपतिके बलमें १५ पंधरा कलात्मक बल लेना. मासपतिके

संज्ञं पूर्णं बलमुदाहृतम् ॥ २० ॥ आधाने चित्रवेशे तु त्रिश-
टीका ।

वेशे शरजलाकराः ४५ पादोनं बलं ग्राह्यमिति । अथ वर्षादिपत्युत्पादनं
श्लोकोक्तविषयोदाहरणं च अत्र केशव्युदाहरणोक्तश्लोकः । “द्विष्टोयं ग्रहला-
घवद्युनिचयश्चक्राहतेः षट्शरेः ५६ षट्दसैः २६ श्र युतः सृष्टाणतपनः १२५
सेषु ५ श्र खांगाग्निभिः ३६० ॥ खाज्याशौ ३० विहृतः फलं गुणत्रयम् २ प्रे
चक्रनिघ्राक्षसो ५१० एते द्वि २ त्रि ३ युते नगो ७ वर्तितकेस्तेर्कास्तमा-
मासपौ ॥ ” ग्रहलाघवद्युनिचयः १८३२ चक्रं २९ अनेन हतेः गुणितेः षट्-
शरेः ५६ जातेः १६२४ युतः ३४५६ सवाणतपनः १२५ एभिः युक्तः
२५८१ खांगाग्निभिः ३६० भक्तं जातं फलं ९ गुण ३ प्रं २७ एतत् चक्रं
२९ अनेन निघ्राक्षाः ५ जाताः १४५ एभिरुपेतं १७२ एतत् द्वि २ युतं
१७४ इदं नगोर्वरितं सप्तभिस्तष्टं शेषं जातो रविः क्रमेण षष्ठो वर्षपः शुक्रः
विद्यमानो वर्षपः शनिरिति । अथ मासेशानयनोदाहरणम् । द्युतिचयः
१८३२ चक्रं २९ तेन हतेः षट्दसैः २६ जातेः ७५४ युतः २५८६ सेषुः ५
युतः २५९१ खाज्याशौः ३० एभिर्हतः फलं ८६ इदं यमग्रं १७२ चक्रनि-
घ्राक्षोपेतं नामांकांतरयोगाभावः ततः त्रि ३ युतं १७५ नगोर्वरितं सप्ततष्टं
शेषं गतो रविः क्रमेण सप्तममासपतिः शनिः वर्तमानो रविरिति । अत्र
जन्मवारपतिर्गुरुः अस्मिन्विषये जन्मवारपतिरेव दिनेश इति बोध्यम् । अथ
होरेशानयनोदाहरणम् मुहूर्तमार्तडोक्तम् । “द्विघ्नको व विलम्बके रविसितज्ञे-
द्वार्किजीवास्त्रो होरेशाद्युपतेः खलेऽन्धि खलजा होरा शुभे मध्यमा ॥ ”
अर्कः १०१४१४२२ विलम्बं ०६१३१४२ एतदकेण ऊनं जातं २११४१४०
द्वि २ प्रं जातं ४१३१३८४० एतत्सप्ताधिकाभावात् सप्ततष्टप्राप्तिः अस्य
राशिसंस्थानां ४ परिमितः द्युपतेः गुरोः सकाशात् रविसितज्ञेद्वार्किजीवास्त्र-
ज इति क्रमेण चतुर्थ- शुक्रः गतहोरापतिः अर्थात् वर्तमानहोरापतिः व-
मोऽज्ञः बुधः ज्ञेय इति एवं च अस्मिन्नुदाहरणे वर्षपतिः शनिः अस्य बलं १५

भाषा ।

बलम् १ : तीस कलात्मक बल लेना दिनपतिके विचारमें दिनपतिके बलको बल

छरजलाकराः॥सायनांशग्रहभुजराशीनिष्वब्धिभिः सुरैः

टीका ।

मासपतिः रविः अस्य बलं ३० दिनपतिः गुरुः अस्य बलं ४५ होरापतिर्बुधः
अस्य बलं १।०।० एवं च रवेः नतोन्नतवलं ०।४८।४४ पक्षबलं ०।४७।५
दिनरात्रिबलं ०।०।० वर्षपत्यादिवलं ०।३०।० एतेषां चतुर्णां योगं जातं
कालबलं सूर्यस्य ३।५।४५। एवं सर्वेषां ज्ञातव्यमिति ॥२०॥ अथ बलबला-
तर्गतं चतुर्थमयनचेष्टाबलद्वयात्मकं बलं तत्रादौ अयनांशेत्यादिसपादचतु-
विंशतिश्लोकावधि अयनबलमाह । सायनांशग्रहभुजराशीन् अयनांशैः स
हितस्य ग्रहस्य यो भुजः व्यत्यता तद्राशिपरिमितानि इष्वब्धिसुरसूर्यसं-
ज्ञकानि खंडानि तैः हत्वा भागादि गुणयित्वा एवमुक्तं भवति सायनांश
भुजराश्यंकज्ञेयानि घुवांकरूपाणि तानि च इष्वब्धि ४५ परिमितं प्रथमं
सुर ३३ परिमितं द्वितीयं सूर्य १२ परिमितं तृतीयं एवं त्रीणि खंडानि क्र-
मादहभुजराशिस्थानविद्यमानपूर्णेकद्विपरिमितस्थानविचारेण ४५।३३।१२
इमानि अधस्ताद्धर्तमानभागादिगुणकानि ज्ञात्वा गुणयेत् तद्यथा उपरिष्ट-
राश्यंके पूर्णे सति भागादिकं ४५ अनेन गुणयेत् तस्मिन्नेके सति भागादि-
कं ३३ अनेन गुणयेत् तथा तस्मिन्निद्विपरिमिते सति १२ अनेन भागादिकं
गुणयेत् तस्माद्यत्रिंशद्वक्तफलं अंशकलाविकलात्मकं तत् गतखंडयुक्तं कार्यं
गतखंडद्वये तद्वयेक्ययोगः ततश्च भागं त्रिंशद्भिर्भक्त्वा राशिस्थाने योजयेत्
अनंतरं एवं राश्यादिके फले पूर्वकृतसायनग्रहे मेषादिषट्कस्थे सति अर्का-
राशोशनःसु रविभोमगुरुशुकेषु बलार्थं गृह्यमाणेषु सत्सु राशित्रयं युज्यात्

भाषा ।

कलात्मक बल लेना अन्य ग्रहोंका शून्य हैं, इष्टकालमें
जिस ग्रहकी होरा होवे वो ग्रहका होराबल एक लेना,
पीछे सब बलोंका ऐक्य करना, सो ग्रहोंका कलाबल
मया ॥ २० ॥ अब अयनबल कहते हैं, तात्कालिक

अथ कालबलचक्रम्.									
स.	च.	मं.	दु.	गु.	श.	रा.	यो.		
३	०	०	१	२	२	१	१३		
४५	२४	५	८	४७	४६	१	१३	१७	
४५	११	२	१	५	३५	३	२१	४	

स्पष्ट ग्रह करके उन्होंने अयनांश कला विकला मिलायके उसका भुज करके फेर
भुजकी राशि देखना जो राशिके ठिकाने पूर्ण होवे तो शेषांक पैतालीससे गुणन

॥ २१ ॥ सूर्यैर्हत्वा क्रमाद्राशिभागः स्यादनुपाततः ॥ एवं राश्यादिके युज्यादर्कारार्योशनः मु च ॥ २२ ॥ राशित्रय-
मथो युज्यान्मेषादिस्थेषु तेष्वथ ॥ तुलादिस्थेषु राश्यादी-
स्त्रिराशिभ्यस्तु वर्जयेत् ॥ २३ ॥ चंद्राक्षर्योर्विपरीतं स्यात्स-
दा युज्याद्बुधस्य तु ॥ भार्गीकृत्य त्रिभिर्भक्तं ग्रहाणामायनं
बलम् ॥ २४ ॥ रवेर्द्विगुणमेवं स्याद्युध्यतोर्ग्रहयोग्य ॥ वि-

टीका ।

तेषु तुलादिषट्कस्थेषु सत्सु तु त्रिराशिभ्यः वर्जयेत् त्रिपरिमितराशौ पूर्वल-
ब्धं राश्यादिके हीनं कुर्यात् । अथ च चंद्राक्षर्योः चंद्रशनेश्चरयोः विपरीतं
विलोमं तद्यथा मेषादिषट्के त्रिराशिभ्यो वर्जनं, तुलादिषट्के राशित्रयसं-
योजनं कार्यम् । बुधस्य तु बुधवलविचारे सदा द्वादशराशिष्वपि राशित्रयं
युज्योदेव न तु माग्वद्राशिविचारेण विलोमानुलोमतः अपि च भार्गीकृत्य
राशिभागस्थाने संयोज्य त्रिभिर्भक्तं फलं अयनबलं भवति तत्र एवं लब्ध-
बलं द्विगुणीकृतं रविबलं भवतीति रविविषये विशेषसंस्कारः । अत्रोदाहर-
णम् । रविः १०।४।१४ अयनांशाः २२।१ एतद्योगेन रविः १०।२६।१५ अ-
स्य भुजः १।३।४५ अस्य राश्यांकः १ तत्परिमितं ४५ खंडं प्रथमं गतं ए-
ष्यखंडं द्वितीयम् ३३ अनेन भुजमागादि ३।४५ सुणितं जातं १२३।४५
एतस्मात् त्रिशट्कलब्धांशादि फलम् ४।७।३० एतद्वक्तव्येन ४५ अनेन
युक्तं कृत्वा जाताः ४९।७।३० एतदंशत्रिंशद्भागलब्धम् राशिस्थानांका-
अधःस्थमंशादिकं च १।१।७।३० एतत् सायनरवेस्तुलादिषट्कवर्तमानत्वात्
त्रिराशिषु हीनं कृत्वा जातम् १।१०।५२।३० अस्य भागादि ४०।५२।३०

भाषा ।

अथ अयनबलचक्रम्.							
सु.	च.	म.	तु.	शु.	ध.	श.	योग.
०	०	०	०	०	०	०	०
२७	५७	३५	५५	१६	१६	५५	५१
१५	४०	३२	५	५०	४५	५३	४

(५६)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

श्लेषबलयोश्चापि निर्जितस्य बलं भवेत् ॥ २५ ॥ अपनीते
योजिते तु जितस्य च बलं भवेत् ॥ षष्टिर्वकगतेर्वीर्यमनु-
टीका ।

एतत् त्रिभिर्भक्त्वा जातं फलम् १३।३।३० एतत्सूर्यबलत्वाद्दिगुणिकृतं
जातम् ०।२७।१५।० एवमयनबलम् एवं रीतिः सर्वत्र ज्ञेयेति ॥ २१ ॥ २२॥
॥ २३ ॥ २४ ॥ अथ चेष्टाबलकमप्राप्तं भौमादिग्रहयुद्धबलमाह युध्यतो-
रित्यादिसार्धपंचविंशतिश्लोकपर्यन्तम् । अथ ग्रहयोः भौमाद्यन्यतमयोर्द्वयोः
युध्यतोः युद्धं कुर्वतोः सतोः । अस्यार्थः जन्मकाले ग्रहयोः समराश्यां क-
लाविकलारूपयोः युद्धं ज्ञेयम् तद्वलं तु इत्थं युध्यतोर्ग्रहयोः प्रागुक्तबलैक्य-
योः विश्लेषमंतरं कृत्वा निर्जितस्य पराभूतस्य ग्रहस्य बलैक्यमध्ये विश्लेषां-
तरेऽपनीते हीने कृते सति निर्जितस्य बलं दक्षिणादिगगतं भवेत् । अथ च
जितस्य जेतुः बलैक्यमध्ये विश्लेषांतरे योजिते जितस्य जेतुः उत्तरदिग्गतं
बलं भवेत् । अत्र कल्पितमुदाहरणम् । जन्मकाले बुधः ५।२।७।५ शुक्रः ५।
२।७।५ बुधबलैक्यं ३।२।१ शुक्रबलैक्यं २।५।३। अनयोर्ंतरं ०।५६।५८
एतन्निर्जितस्य न्यूनबलस्य शुक्रस्य बलमध्ये २।५।३० अपनीतं हीनं कृतं
जातं १।८।५ शुक्रबलं तदेवांतरं ०।५६।५८ जितस्य जेतुः बुधस्य बलैक्ये
३।२।१ योजितं ३।५८।५९ एतज्जातं जेतुर्बुधस्य बलमिति ॥ २५ ॥ अथ
प्रसंगप्राप्तं गतिबलमाह षष्टिरितिसार्धसप्तविंशतिश्लोकपर्यन्तम् । वकगतेः

भाषा ।

करना. एक होवे तो तैतीस ३३ गुणन कराना दो होवे तो बारहसे गुणन करके
तीससे भाग लेना. लब्ध अंशादिक फल आवे उसमें गतरबंड जोड़ना पीछे रा-
श्यादि करके तुलादि छः राशिमैं होवे तो तीन घटाना मेषादि छः राशिमैं होवे
जैसा नमैं मिलाना परंतु चंद्र शनि यह दोनोंकू उलटा जानना जैसा मेषादि छः
पिछे सनहोवे तो तीन घटाना तुलादि छः राशिमैं होवे तो मिलाना. और बुध ग्रह
स्या १. सर्वकाल १२ बारह राशिमैंसे कोई हो परंतु ३ मिलाना. और सूर्यके बल
पट्टाणन करना ॥२१॥२२॥२३॥२४॥ अब ग्रहोंको युद्धबल कहते हैं. युद्धका
जुजक ऐसा कि जन्मकालकी बरत जो ग्रह राशि अंश कला विकलासे दूसरेके

वक्रगते दलम् ॥ २६ ॥ पादं विकलभुक्तेः स्यादलमेव समागमे ॥ पादं मंदगतेस्तस्य दलं मन्दतरस्य च ॥ २७ ॥
शीघ्रभुक्तेस्तु पादोनं दलं शीघ्रतरस्य तु ॥ मध्यमस्फुटवि-
टीका ।

वक्रगतिर्यस्य तस्य ग्रहस्य वीर्यं बलं पट्टिः ६० रूपबलं अनुवक्रगतेः ऋ-
जुगतेरित्यर्थः दलं त्रिशत् ३० बलं विकलभुक्तेः विकला रविसाहचर्यान्नि-
बेला भुक्तिर्यस्य तस्य रविसहितस्येत्यर्थः पादं बलं १५ तथा समागमे समः
आगमो गतिर्यस्य तस्य चंद्रसहितस्येत्यर्थः दलमेव ३० बलं मंदगतेः मंदा
मध्यमा निरल्पा गतिर्यस्य तस्य पादं १५ बलं मंदतरस्य पूर्वतोऽपि अल्पत-
रागतेः तस्य पादस्य दलं ७।३० बलं शीघ्रभुक्तेः शीघ्रा मध्यमाधिका भु-
क्तिर्यस्य तस्य पादोनं ४५ बलं शीघ्रतरस्य पूर्वतः अतिशीघ्रगस्य ग्रहस्य
दलं ३० बलं एवं गतिबलं ज्ञेयमिति ॥ २६ ॥ २७ ॥ अथ क्रमप्राप्तं चेष्टा-
भाषा ।

समान होवे तो वो दोनों ग्रहोंका युद्ध जानना. इसमें जित पराजितादिकोंका बल
लानेका विधि बतलाते हैं. युद्ध करने वाले दोनों ग्रहोंका पहले कक्षा हुवा बलैक्य
है उस दोनोंका अंतर करके जो बलमें हीन है वो यह निर्जित (हारा) जानना.
उसके बलैक्यमें अंतरके अंक हीन करना वो दक्षिण दिशाका निर्जितबल जा-

न ॥ अब

सो जो सरल

ग्रहका बल

३० का

हका बल

॥ अब

ग्रहोंको

जके जो

मध्यम

अ

लाना तो उत्तर दिशाका बल आया

ग्रह वक्ती है उसका ६० साठ बल लेना,

३० बल लेना. जो सूर्यके साथ है उसका

बल है उसका बल ३० लेना. जो मंदगति है

स्पष्टगति होवे उसका बल ७।३० लेना. शीघ्र

शीघ्रगति ग्रहका ३० का बल लेना ॥ २६

जिन ग्रहोंका चेष्टाबल करना है सो ऐसा कि

और स्पष्ट ग्रह करना पीछे मध्यम और स्पष्टका अंत

कू अर्ध भाग करके मध्यम ग्रह स्पष्ट ग्रहसे अधिक होवे तो

ये जो स्वाभा-

विक्रम

वर्ष

१५००

१५००

१५००

१५००

१५००

१५००

१५००

(५८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

श्लेषदलयुक्तो नितं स्फुटात् ॥ २८ ॥ मध्यमे त्वधिके न्यूने
शीघ्रादत्रास्फुटं त्यजेत् ॥ चेष्टाकेन्द्रं भस्वेतानां रवीन्द्रोदयना-
शयुक् ॥ २९ ॥ अंगाधिकेऽर्कात्संशोध्य भागीकृत्य त्रिभिर्भजे
टीका ।

बलमाह मध्यमस्फुटेत्यादिसपादत्रिंशत्यर्थतः । अत्र चेष्टाबलविषये अस्फुटं
मध्यस्पष्टे ग्रहे मध्यमस्फुटविश्लेषदलयुक्तो नितं मध्यमस्पष्टग्रहयोः विश्लेषस्य
अंतरस्य यद्वलं अर्थं तेन युक्तो नितं युक्तं हीनं वा स्फुटात्स्पष्टग्रहान्मध्यमे
मध्यमग्रहे अधिके न्यूने च सति क्रमात्कृत्वा तं शीघ्राच्छीघ्रोच्चात्त्यजेज्ज्ञा-
तं हीनं कुर्यादित्यर्थः तदित्यं स्पष्टग्रहात् मध्यमे ग्रहे अधिके सति पूर्वोक्तदलेन
युक्तं कृत्वा स्पष्टग्रहात् मध्यमग्रहे न्यूने सति अनिते हीनं कृत्वा शीघ्रोच्चात्त्य-
जेदित्यर्थः एवं सति भस्वेतानां मोमादिताराग्रहाणां चेष्टाकेन्द्रं भवति रवी-
न्द्रोस्तु पूर्वसंस्कारानंतरं अयनांशयुक् अयनांशयुक्तं चेष्टाकेन्द्रं भवति तच्चे-
ष्टाकेन्द्रं भस्वेतानां अंगाधिके पट्टाशितः अधिके सति अर्कात् १२ संशोध्य
हीनं कृत्वा भागीकृत्य राशिभागान्कृत्वा भागस्थाने संयोज्य त्रिभिर्भजेत एवं
लब्धफलं चेष्टाबलं भवति । चन्द्रसूर्यौ तु चेष्टाकेन्द्रेणाधिके सति सत्रिराशी
त्रिराशिभिः सहितौ कृत्वा ततः प्रोक्तविधिः अर्कात्संशोध्य भागीकृत्य त्रि-
भिर्भजेदेवं पूर्वोक्तरूपः कार्यः तयोर्लब्धं फलं चेष्टाबलमिति प्रोक्तं सुरिभिः
नितेगभात न दीहरणम् । मध्यमो भागः ०।१६।४० स्पष्टभागः ११।२७।ते

११।१०।२३ अस्य दलं ५।२०।११ एतत्स्पष्टमोमान्मध्यममौ

मध्यमग्रहे ०।१६।४१ अनितं कृत्वा जातं ६।२६।३० एतच्छीरके

करना. ए

तीससे भाग

इयदि करके

गार स्पष्ट ग्रहसे मध्यम ग्रह कम होवे तो अंतरार्धफलकं मध्यमसे

भाषा ।

जिस (न) मिल

पीछे संहोत्रे

मया

स्पष्ट

अ. भा.	म. भा.	स. भा.	क. भा.	ल. भा.	श. भा.	च. भा.	म. भा.
०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
१	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
२	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
३	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
४	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
५	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
६	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
७	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
८	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
९	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०

(६०)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

र्यादीनानिसर्गजाः ॥ शुभपापदृग्बध्यंशयुतहीनानि तानि च ॥३२॥ षड्बलानि ग्रहाणां स्युरवमेकीकृतानि तु ॥

टीका ।

द्वयेन । तानि पूर्वोक्तानि स्थानादिपंचविधानि बलानि बलसमूहं शुभपापदृग्बध्यंशयुतहीनानि शुभाः चंद्रादयः पापाः रव्यादयः एषां दशां दृष्टीनां यः अबध्यंशः चतुर्थांशः तेन युतहीनानि युक्तानि हीनानि वा पूर्वोक्तं समूहं तदग्रहोपरि शुभदृष्टियोगे पापदृष्टियोगादधिके सति दृक्चतुर्थीशेन युक्ते कृत्वा तथैव पापदृष्टियोगे शुभदृष्टियोगादधिके सति पूर्वोक्तं समूहं पापदृष्टिचतुर्थीशेन हीनं कुर्यात् । एवं रीत्या एकीकृतानि तानि पूर्वोक्तानि ग्रहाणां षड्बलानि स्युरिति । अत्रोदाहरणम् । रवेः स्थानबलं ४।१८।४ दिग्बलं ०।४९।१ कालबलं ३।५।४९ चेष्टाबलं ०।२७।१५ नैसर्गिकबलं १।०।० एषां योगः ९।४०।९ अयं सूर्योपरि शुभदृष्टियोगात् ०।४।२२ एवंपाप्तेतोः अस्य चतुर्थीशः ०।१।५ अनेन युक्तः कृतो जातः ९।४१।१४ जातमेतत्सूर्य-षड्बलं एवं सर्वत्र ज्ञेयमिति ग्रहाणां षड्बलविचारः ॥ ३२ ॥ अथ भावबलानयनमाह शुभदृष्टीत्यादिसार्द्धत्रयस्त्रिंशत्पर्यंतम् । स्वामिबलं यस्य भावस्य यः स्वामी तस्य पूर्वोक्तरीत्या आनीतं षड्बलं शुभदृष्टिचतुर्थीशयुतं भावोपरि प्राप्तशुभदृष्टिचतुर्थीशेन युक्तं तथा भावोपरीत्यत्राप्यध्याहारः पा-

भाषा ।

भौमका, १७, बुधके, २६, गुरुके ३४, शुक्रके ४३, शनिके ९ ग्रहस्वभाविक निसर्गबल जानना ॥ ३० ॥ ३१ ॥ अब छद्वा बल कहते हैं । पहिले जो लाये ग्रहोंके पांच बल (स्थानबल, दिग्बल, कालबल, चेष्टाबल, नैसर्गिकबल) यह पांचोंका एक बल करना पीछे शुभग्रहका दृष्टियोग करना, और पाप ग्रहका दृष्टियोग करना. पीछे दोनोंका अंतर करके उसका चतुर्थीश लेके पापग्रह दृष्टियोग जादा होवे तो षड्बलयोगमें हीन करना शुभग्रह दृष्टियोग होवे तो वो फल षड्बलयोगमें मिलाना उसकूं षड्बल कहते हैं ॥ ३२ ॥ अब भावबल कहते हैं. जिस भावका जो स्वामी होवे उसका पहिले लाया हुआ जो षड्बल है उसमें शुभपापग्रहदृष्टिका अंतर करके अंतरका चतु-

षड्वलादिषर्णनाध्यायः २

(६१)

शुभदृष्टिचतुर्थांशं युतं स्वज्ञार्यदर्शनेः ॥ ३३ ॥ हीनपाप-
टीका ।

पट्टगन्ध्यसोः पापानां दृष्टिचतुर्थांशः हीनं ऊनितम् । ततः स्वज्ञार्यदर्शनेः

अथ भावदृष्टिचक्रमिदम्.												
	त.	घ.	स.	सु.	स.	रि.	जा.	म.	घ.	क.	आ.	व्य.
सू.	० १६ ४९	० ३७ ५३	० ३० ४१	० २ २५	० ५७ १८	० ४४ ५३	० २९ ३	० १४ ५३	० ० ४१	० ० ०	० ० ०	० ० ४
च.	० ३९ ४३	० २१ १	० १४ २८	० ५७ ५	० ४१ १८	० २५ ३१	० ९ ४३	० ० ०	० ० ०	० ० ०	० ३ ४२	० २३ ५५
म.	० ० ०	० ३ ४४	० ३३ ४४	० ५५ ४५	० २४ ११	० १४ ४८	० १ ०	० ५२ ३६	० २७ ६	० १२ ५३	० ० ०	० ० ०
कु.	० ४० २९	० ३३ ३	० ७ ४१	० ४१ ३०	० ४८ ५१	० ३ ३३	० १७ १६	० ३ ३	० ० ०	० ० ०	० ० ०	० ११ ५७
शु.	० १० १९	० ३३ ४९	० ५३ ३७	० २८ ४०	० ३४ २८	० ५० ३६	० ५५ १२	० ३१ ४६	० ६ २३	० ० ०	० ० ०	० ० ०
शु.	० ० ०	० १३ ३७	० ४० ३९	० ३२ ५८	० ५ १	० ५४ २८	० ४५ ३६	० २८ ३१	० १७ ११	० ३ ५८	० ० ०	० ० ०
श.	० ४६ ७	० ३१ ५५	० ५ २४	० ४६ ४	० ४७ ४२	० ३१ ५५	० ५४ १४	० ७ ३८	० ० ०	० ० ०	० ० ०	० ५२ २२
श.	० ३० २८	० ४१ ३०	० ५६ २५	० ४० १३	० ९ ३८	० १४ १०	० ७ ४७	० ३ २०	० १७ ३४	० २ ५८	० ३ ४२	० ५ ४६
पा.	० २ ५६	० १३ ३०	० ५९ ४५	० ४४ १४	० ९ ५१	० ३० ३६	० २१ २७	० १५ ७	० २७ ४७	० १२ ५३	० ० ०	० ५२ ५९
अंत.	० २७ ३२	० २८ ०	० ५६ ४०	० ५५ ५९	० १३ १३	० ४३ ३४	० १३ ३४	० ११ ५३	० १० १३	० ९ ५५	० ३ ४२	० १३ १७
दम्बलं	० ५३ ५३	० ७ ५३	० १४ १०	० १३ ५९	० ३ ५९	० १८ ५३	० ३ २३	० २ ५८	० २ ३३	० २ २९	० १ १५	० ३ १९

(६२)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

दृगन्ध्यशैर्युतं स्वामिबलं बलम् ॥ गुरुज्ञाभ्यां तु युक्तस्य
पूर्णमेकं तु योजयेत् ॥ ३४ ॥ मंदाररवियुक्तस्य बलमेकेन
टीका ।

स्वस्मिन् भावे एव यानि ज्ञार्यदर्शनानि बुधगुरुदृष्टयः तैश्च युतं ईदृशं य-
त्स्वामिबलं भावाधिपबलं तदेव भावबलं ज्ञेयमिति ॥ ३३ ॥ अथात्र
ग्रहविशेषयोगेन विशेषसंस्कारमाह गुरुज्ञाम्यामित्यादिसार्धचतुस्त्रिंशच्छ्लो-
कपर्यंतम् । पूर्वसंस्कारेण संस्कृतभावस्य गुरुज्ञाम्यां युक्तस्य एतदन्यतरे-
ण वा युक्तस्य प्राप्तबलमध्ये एकं योजयेत् मेलयेत् । मंदाररवियुक्तस्य ए-
तदन्यतमेन वा युक्तस्य भावस्य तु बलं भावबलं एकेन वर्जितं कृत्वा पूर्णब-
लं भवति अत्रोदाहरणं । तनुभावः ०६।३।४२ मेषाख्यः अस्य स्वामिनो
भौमस्य षडंबलैक्यं ५।५९।१६ तनूपरि शुभदृष्ट्यैक्यं १।३०।२४ अस्य चतु-
र्थीशः ०।२२।३६ भावोपरि पापदृष्टिः १।२।५६ अस्य चतुर्थीशः ०।१५।४४
चतुर्थीशद्वयस्य क्रमाधोगन्हासत्वात् चतुर्थीशद्वयस्य अनंतरं ०।६।३२ एत-
च्छुभदृष्ट्यधवशेषत्वात्स्वामिबलं युक्तं जातं ६।६।८ ज्ञेयदृष्टियोगः ०।५०।४१
अनेनापि युक्तं जातं ६।५६।४९ भावे गुरुज्ञयोगाभावाच्चात्रैकयोगः तथा
मंदाररवियोगाभावाच्चात्रैकज्ञानिरिति दृग्बलग्रहयोगबलसंस्कृतभावबलोदा-
हरणम् ॥ ३४ ॥ अथ भावविशेषे तु कालविशेषेण बलाधिक्यमाह दिवेत्या-
दिसार्धपंचत्रिंशच्छ्लोकपर्यंतं । शीर्षोदयाः मिथुनतुलासिंहकन्यावृश्चिककुंभाः
दिवाबलाः दिनकाले सबला भवन्ति उभयोदयाः मीनः संध्यायां प्रातः सायं

भाषा ।

शीश फल निकालके शुभग्रहदृष्टि जादा होवे तो युक्त करना. पापाधिक्य होवे तो
हीन करना. उसकूं भावबल कहना ॥ ३३ ॥ अब भावबलमें विशेषे संस्कार
कहते हैं. जिस भावमें गुरु बुध युक्त होवे तो पूर्वोक्त भावबलमें एक मिलाना.
शनि और मंगल इसमेंसे कोईभी मिलाया होवे तो भावबलमें एक कम करना
॥ ३४ ॥ अब भावका कालबल कहते हैं. दिवसका जन्म होवे तो मिथुन, तुला,
सिंह, कन्या, वृश्चिक, कुंभ यह भाव बलवान् जानना. बाकीके निर्बल जानना.
रात्रिका जन्म होवे तो मेष, वृष, कर्क, मकर, धन, यह भाव बलवान् जानना.

वर्जितम् ॥ दिवा शीर्षोदयाश्चैव संध्यायामुभयोदयः ॥ ३५ ॥
नक्तं पृष्ठोदयाश्चैव बलाधिक्य उदीरिताः ॥ न्युग्मजृक्-
पाथोनचापपूर्वार्द्धकुंभभात् ॥ ३६ ॥ मृगचापपरार्धाख्य-
मेषसिंहवृषादपि ॥ अलेः कर्कटकाच्चापि मृगांत्यार्धाच्च
मीनभात् ॥ ३७ ॥ अस्तं सुखं क्रमाच्छ्रं खं हित्वांगाधिके
सति ॥ चक्राद्विशोध्य रामैश्चभजेद्भागीकृतं बलात् ॥ ३८ ॥

टीका ।

संध्याद्वयकाले बली तथा पृष्ठोदयाः मेषवृषकर्कभकरधनुषि नक्तं रात्रौ बला-
धिक्ये बलबाहुल्ये उदीरिताः कथिताः इति ॥ ३५ ॥ अथ भावानां दिग्ब-
लमाह न्युग्ममित्यादिअष्टात्रिंशत्पर्यन्तम् । अस्तं सप्तमभावं न्युग्मजृक्पाथो-
नचापपूर्वार्द्धकुंभभात् अये समाहारद्वंद्वः मिथुनतुलाकन्याधनुःपूर्वार्द्धकुंभरा-
शिभ्यः सकाशाद्वित्वा तथा सुखं चतुर्थभावं मृगचापपरार्धाख्यमेषसिंहवृषा-
त् अत्रापि समाहारः मृगपूर्वार्द्धधनुःपरार्द्धमेषसिंहवृषभ्यः हित्वा तथा लब्धं
अलेः वृश्चिकात् कर्कटकाच्च हित्वा तथा खं दशमभावं मृगांत्यार्धत् मकरो-
त्तरार्धान्मीनमान्मीनराशेश्च सकाशात् हित्वा क्रमात् एवं क्रमेण सप्तमचतुर्थ-
लभ्यदशमभावैः ऊनिताः ये सर्वे राशयः तेषां शेषेष्वाधिके सति षडधिके
सति चक्राद्वा दश राशिभ्यः विशोध्य ऊनयित्वा शेषे भागीकृतं भागान्कृत्वा
रामैः त्रिभिर्भजेत् एवं लब्धफलं तत्तद्भाशीनां दिग्बलं भवति । अथोदाहरण-

भाषा ।

अन्य निर्बल हैं. प्रातःकाल और सायंकालकूं जन्म होवे तो मीन बलवान् जानना.
बाकी सर्व निर्बल हैं ऐसा जानना ॥ ३५ ॥ अब भावका दिग्बल कहते हैं. मिथुन,
तुला, कन्या, धनका पूर्वार्ध, कुंभ यह राशीभावमें सप्तम भाव कम करना शेष अंक
जो आवै वह छःसे जादा होवे तो बारोंमें शोधके शेषांकका भाग करके तीनसे
भाग लेना जो लब्ध आवे वो दिग्बल जानना. ऐसा मकरका पूर्वार्ध और धनका
उत्तरार्ध, मेष, सिंह, वृषभ, यह राशिमें चतुर्थ भावकूं कम करके ऊपर लिखी हुई
रीतिसे लाना. वैसा वृश्चिक कर्क राशिमें लग्नकूं कम करके फल लाना. वैसा मक-

भावानां च ग्रहाणां च बलान्येवं विदुर्बुधाः॥अंकामयोंऽङ्ग-

टीका ।

म् । लभं ०६१४ एतच्चतुष्पादारव्यं अतोस्माच्चतुर्थभावः कर्कः ३१११९ अ-
यं शोधितो जातः ९१४१४५ अंगाधिकः अयं चक्रतः १२ अस्माच्छोधितो
जातः २१२५११५ भागीकृत्य ८५११५ जाताः त्रिभिर्भक्त्वा लब्धफलं ०१२८१२५
एवं सर्वत्र । एवं दिग्बलं पूर्वोक्तद्व्यग्रहयोगसंस्कृतभावबले ६१५६१४९ अस्मिन्
योजितं जातं ७१२५१२२ जातमेतत्सप्तमभावबलोदाहरणम् ॥३६॥३७॥३८॥
आरब्धं बलप्रकरणमुपसंहरति भावानामित्यर्थेन । भावानां तन्वादिद्वादशा-
नां ग्रहाणां ख्यादिसप्तानां च एवं पूर्वोक्तरीत्या कथितानि बलानि बुधाः
विदुरिति । अथ ग्रहाणां भावानां च उक्त षड्बलैक्ये तेषां सुबलत्वपूर्णबल-
त्वनियतसंख्यां परिगणयति अंकत्यादिसार्धचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यन्तम् । तत्र

अथ भावषड्बलचक्रमिदम्									
त.	व.	स.	सु.	रि.	जा.	मु.	पु.	क.	नाम.
८	६	८	८	८	८	८	८	८	भास्वरा मिबलं.
४	४	४	४	४	४	४	४	४	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	दिवङ्.
४	४	४	४	४	४	४	४	४	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	योगबलं.
४	४	४	४	४	४	४	४	४	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	दृक्बलं.
४	४	४	४	४	४	४	४	४	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	बलं.
४	४	४	४	४	४	४	४	४	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	शुद्धबलं.
४	४	४	४	४	४	४	४	४	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	शुद्धबलं.
४	४	४	४	४	४	४	४	४	
२	२	२	२	२	२	२	२	२	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	

भाषा ।

रका उत्तर भाग और मीन इन राशिमें दशम भावकू कम करके ऊपर लिखी हुई
रीतिसे फल लाना. उसकू दिग्बल कहते हैं ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ अब ग्रहोंका
और भावोंका सुबलत्वादिभेद कहते हैं. सूर्यादिग्रहोंके ध्रुवाकोंकू दशगुणित करके
साठमें भाग लेना जो लब्ध आवे उस अंकोंसे जादा षड्बल होवे तो वह सुबली

रामाश्च खाग्निः करजलाकराः ॥ ३९ ॥ नवाग्रयः सुगः
खाग्निर्दशसंगुणिताः क्रमात् ॥ रव्यादयः सुबलिनां रा-
शीनां स्वामिनो वशात् ॥ ४० ॥ अधिकं पूर्णमेवं स्याद्वलं
टीका ।

सूर्यस्य अंकाग्रयः ३८ दशसंगुणिताः ३९० षष्टिभाजिताः ६।३० एतावन्म-
ख्यापर्यन्तं षड्वलेक्ये सुबली भवति अतोऽधिके रविः पूर्णबली ज्ञेयः अर्था-
त् अतोऽल्पे केवलं बली एव । एवमग्रे सर्वत्र । तदित्यं चंद्रस्य अंगरामाः ३६
दशसंगुणिताः ३६० षष्टिभाजिताः ६।० एतत्पर्यन्तं सुबली अतोऽधिके चंद्रः
पूर्णबली ज्ञेयः । तथा भौमस्य अंकाः खाग्रयः ३० दशसंगुणिताः ३०० ष-
ष्टिभाजिताः ५।० एतत्पर्यन्तं सुबली अतोऽधिके भौमः पूर्णबली । एवं बुध-
स्य करजलाकणः ४२, गुरोः नवाग्रयः ३९, शुक्रस्य सुराः ३३, शनः खा-
ग्रयः ३०, एते दशसंगुणिताः प्राग्वत्षष्टिभाजिताः ७।६।०।० एतावन्तो बुधा-
दीनामंका भवन्ति तत्तदंतसंख्यापर्यन्तं बुधादयः ०।३०।६०।० सुबलिनः
तत्तदधिके पूर्णबलिनः एवं क्रमाद्व्यादयः सुबलिनः अर्थादतो न्यूने ब-
लिन एव पूर्णबलिनो वा ज्ञेयाः । राशीनां सुबलिनो वा ज्ञेयाः । सुबलं पू-
र्णबलं च स्वामिनो वशात् अधिपबलानुसारतो ज्ञेयम् । एवं च बलं षड्व-
लेक्यं एवं पूर्वोक्तसंख्यातः अधिकं अतिरिक्तं चेद्रव्यादयः पूर्णबलिनो मताः
इत्यन्वयः अथोक्तसंख्यान्यूनत्वे बलिन एवेत्यर्थः । ननु दशसंगुणिताः इत्ये-
षोक्ते षष्टिभाजिताः कार्याः इति भवता कथमुच्यत इति चेद्वलस्य षष्ट्यति-
रेकानुपपत्तेरिति ज्ञेयम् ॥ ३९ ॥ ४० ॥ नन्वाचार्येण षड्वलसमुच्चयविषये
पूर्णबलज्ञानाय अंकाग्रय इत्यादिसंख्योक्ता, तथा स्थानाद्यध्यांतरबलविशे-
भाषा ।

जानना जो कभी घुवांकसे कम होवे तो बली जानना । राशिके बल स्वामीके
आधीन है, सो स्वामीके निमित्तसे सुबल पूर्णबल जानना । पहिले कहे हुवे अं-
कसे कमी होवे तो बली और अधिक होवे तो सुबली । इसका चक्र आगे स्पष्ट दिखाया
है ॥ ३९ ॥ ४० ॥ अब गुरु, बुध, सूर्यका सुबलत्वादिक बताते हैं, गुरु, बुध, सूर्य
इनका मुख्य क्षेपक १६५ हैं उसकू साठसे भाग लिया तो फल लब्ध २ क्षेप

चेद्बलिनो मताः ॥ गुरुसौम्यरवीणां तु भूतषट्केंदवो द्विज
॥ ४१ ॥ पंचाग्नयः खभूतानि करभूमिसुधाकराः ॥ खग्न-
यश्च क्रमात्स्थानदिक्चेष्टासमयायने ॥ ४२ ॥ सिनेन्द्रो-
रुयग्निचंद्राश्च खेषवः खग्नयः शतम् ॥ चत्वारिंशत् क्र-

टीका ।

षस्य पूर्णत्वं कथं वा ज्ञेयमिति चेत्समाधानायावांतरस्थानादिपंचबलानां
पृथक्संख्यामाह गुरुसौम्येत्यादित्रिचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यन्तत् । हे द्विज मैत्रेय !
गुरुसौम्यरवीणां त्रयाणां भूतषट्केन्द्रवः १६५ षष्टिभक्त्या २।४५ स्थानबले
सुबलत्वमतोधिके पूर्णत्वम् तेषां पंचाग्नयः ३५ दिग्बले सुबलत्वम् अतो-
धिके पूर्णत्वम् तेषां सभूतानि ५० चेष्टाबले सुबलत्वं अतोऽधिके पूर्णत्वं ते-
षां करभूमिसुधाकराः ११२ षष्टिभक्त्या १।५२ कालबले सुबलत्वं अतोऽ-
धिके पूर्णत्वत्वम् तेषां खग्नयः ३० अयनबले सुबलत्वम् अतोधिके पूर्ण-
बलत्वं एवं सिनेन्द्रोः शुक्रचंद्रयोः स्थानबले अग्निचंद्राः १३३ षष्टिमाजिते
२।१३ दिग्बले खेषवः ५० चेष्टाबले खग्नयः ३० कालबले शतं १०० षष्टि-
भक्ते १।४० अयनबले चत्वारिंशत् ४० क्रमात्सुबलत्वम् पूर्णबलत्वं ज्ञेयम्
एवं च भौममंदयोः कुजशन्योः स्थानबले षण्णवति ९६ षष्टिभक्त्या १।३६
दिग्बले त्रिंशत् ३० चेष्टाबले सवेदाः ४० कालबले सप्तांगाः ६७ षष्टिभक्ते
१।७ अयनबले नखाः २० एतत्संख्यायां सुबलत्वम् अधिके पूर्णत्वं अर्थात्
उक्तसंख्यान्यूनत्वे बलवत्त्वमेवेति । ननु अत्र षड्बलैक्यांकनियमे पंचबला-
नामेव भिन्नतया संख्योक्ता षष्ठस्य दृग्बलस्य नियत संख्या कुतो नोक्ता वे-
ति चेत्तस्य स्थानविशेषोदलब्ध्याऽनियतत्वाद्दण्डनसाधनीभूतत्वाच्चेतिज्ञा-

भाषा ।

४५ ऐसा २।४५ स्थानबलमें सुबलत्व जानना इस अंकसे जादा होवे तो पूर्ण
बल जानना वैसा दिग्बलमें इनोंका मुख्य अंक ३५ है साठसे भाग लिया तो
लब्ध ० शेष ३५ दिग्बलमें सुबलत्व जानना, इससे अधिक होवे तो पूर्ण बली जा-
नना ऐसा आगे सब बलमें जानना, इसका स्पष्ट चक्र आगे दिखाया है ॥ ४१ ॥

माद्रोममन्दयोः षण्णव क्रमात् ॥ ४३ ॥ त्रिंशत्स्ववेदाः
सप्तांगा नखाश्च बलिनोविदुः ॥ भावस्थानग्रहैः प्रोक्तयो-
टीका ।

नव्यम् । अथास्यसुगमतया परिज्ञानाय नियतांकचक्रमग्रे लिख्यते ॥ ४१ ॥
४२ ॥ ४३ ॥ अथ प्राप्तेषु बहुषु योगहेतुषु विशेषयोगकर्तृतया फलप्रदज्ञान-
माह भावस्थानेत्यादिपंचचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यन्तम् । भावस्थानग्रहैः भावाः
तन्वादयः स्थानानि स्वक्षेत्रोच्चत्रिकोणादीनि तेषु वर्तमानाः ये ग्रहाः तैः

अथ ग्रहाणां भावानां च बलसुबलपूर्णबलत्वज्ञापकनियतांकचक्रमिदम्.							
रवः	चंद्रस्य	शौमस्य	बुधस्य	गुरोः	शुक्रस्य	शनिः	ग्रहाणां
अंकाग्रः	अंगरामाः	स्वाग्रयः	करनलाः	नवाग्रयः	मुताः	स्वाग्रयः	पद्मल्लेख्य
३५	३६	३०	५५	४२	७३	५३	५३०
३५	३०	३६०	३००	४२०	३५०	३०	३३० ३० ३००
मू. प. द.	अग्रिच.	षण्णव.	मू. प. द.	अग्रिच.	षण्णव.	स्यानबल.	
१६५	१३३	१६	१६५	१६५	१३३	१६	सुबलपूर्ण
२	२	१	२	२	२	१	बलांकाः
४५	१३	३६	४५	४५	१३	३६	दिम्बले
पंचाग्र.	स्वेषवः	त्रिशत्	पंचाग्रयः	पंचाग्र.	स्वेषवः	त्रिशत्	सुबलत्वादि
३५	५०	३०	३५	३५	५०	३०	द्योतकांकाः
स्वभूताः	स्वाग्रयः	स्ववेदाः	स्वभूताः	स्वभूताः	स्वाग्रयः	स्ववेदाः	चोष्टाबले.
५०	३०	४०	५०	५०	३०	४०	सुबलत्वादि
क. मू. मू.	शतं.	सप्तांगाः	करभूत.	क. मू. मू.	शतम्.	सप्तांगाः	द्योतकांकाः
११२	१००	६७	११२	११२	१००	६७	कालबले.
१	१	१	१	१	१	१	सुबलत्वादि
५२	४०	७	५२	५२	४०	७	द्योतकांकाः
स्वाग्रयः	चत्वारि.	नखाः	स्वाग्रयः	चत्वारि.	नखाः		अयनबले.
३०	४०	२०	३०	३०	४०	२०	सुबलत्वादि
६	५	४	६	६	५	४	द्योतकांकाः
३२	५३	१३	३२	३२	५३	१३	पंचबलसह
							तिः

भाषा ।

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ अथ अनेक बली ग्रहोंमें मुख्य योगफल देनेवाला कोन है, उ-
सका लक्षण कहते हैं, पहिले स्वक्षेत्र मूलत्रिकोणोच्चदिकके होयके तनुधनादिक

(६८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

गे ये योगहेतवः ॥ ४४ ॥ तेषां बलीयः कर्तासौ स एवा-
स्य फलप्रदः ॥ योगेष्वाम्नेषु बहुषु न्याय एवं प्रकीर्तितः
॥ ४५ ॥ गणितेषु प्रवीणश्च शब्दशास्त्रे कृतश्रमः ॥ न्या-
यविद्वुद्धिमान् होरास्कंधश्रवणसम्मतः ॥ ४६ ॥ दैवविदे-
शिको देवसंमतो देशकालवित् ॥ ऊहापोहपटुः प्राज्ञः प-

टीका ।

साधनीभूतेरित्यर्थः प्रोक्तयोगे कथितफलविषये ये ग्रहाः योगहेतवः फलहे-
तुभूताः बहव इत्यध्याहारः तेषां मध्ये यः बली षड्वलाधिक्यवान् स एव
व असौ ग्रहः अस्य उक्तयोगस्य कर्ता संपादकः अतः स एवास्य योगस्य
फलप्रदो ज्ञेयः इति षड्वले विशिष्टफलदत्तं ध्वनितम् एवं बहुषु योगेषु आ-
म्नेषु प्राप्तेषु एवमुक्तप्रकारकन्यायः प्रकीर्तित इत्यन्वयः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ अथ
एतच्छास्त्राधिकारिलक्षणमाह गणितेष्वित्यादियावदध्यायसमाप्ति । गणितेषु
गणितविषयेषु प्रवीणः कुशलः च परं न्यायविस्त्रे व्याकरणशास्त्रे कृतश्रमः
कृतः श्रमो दृढाभ्यासो येन सः च परं न्यायवित् न्यायशास्त्रं वेत्तीति स त-
था न केवलं शाब्दिक एव शब्दव्युत्पत्त्या केवलं शब्दग्रहेण दुरुद्धार्थाग्रहप्र-
संगदोषापाकरणस्य शाब्दिकाशक्त्यादित्यर्थः बुद्धिमान् बुद्धिरस्यास्तीति स
तथा न केवलं अधीतशास्त्रोपि जडधीरिति तत्तात्पर्यम् । एतादृशसाहित्य-
वान् सन् होरास्कंधश्रवणसम्मतः होरास्कंधः होराशास्त्रसमूहः तस्य श्रवणं
तद्विषये संमतः संमान्यः दैववित् दैवं वेत्तीति तथा देशिकः शिक्षणसमर्थः
देवसंमतः देवाः संमता यस्य देवताराधक इत्यर्थः देशकालवित् देशकालज्ञः

भाषा ।

न्यानोंमें बैठे जो ग्रह उसमेंसे जो ग्रह ग्रहबलमें अधिक बलवान् होवे वो वक्ष्यमा-
ण योगफलकूं देनेवाला जानना ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ अब इसका फल कहनेकूं कौन
योग्य है सो कहतेहैं । गणितविद्यामें कुशल, व्याकरणमें निपुण, न्यायकू जाननेवा-
ला, बुद्धिमान्, साहित्य शास्त्रमें कुशल, देवताराधन नित्य करनेवाला, देशकालकू
जाननेवाला, तर्क समाधान करनेकू समर्थ, स्वजनसे मिलापी रहनेवाला, ऐसा

दुः स्वजनसंमतः ॥ ४७ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरायामु-
त्तरभागे भावषड्वलादिवर्णने द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥
नीचोनं तु ग्रहं भार्वाधिक्ये चक्राद्विशोधयेत् ॥ उच्चरश्मि-

टीका ।

होराशास्त्रीयफले देशकालतारतम्येन विचारशील इत्यर्थः ऊहापोहपटुः ऊहः
तर्कः अपोहः समाधानं तयोः पटुः कुशलः प्राज्ञः प्रकर्षेण उक्तार्थेष्वपि वि-
शेषतया जानातीति तथा विशेषकल्पक इत्यर्थः पटुः सर्वप्रकारेण कुशलः
स्वजनसंमतः स्वजनाविरोधी एतादृशः पुरुषः एतच्छास्त्रेऽधिकारी भवती-
ति ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ एवं पराशरोक्तेस्मिन् द्वितीयेऽध्यायके मया ॥ यथामति
कृता टीका गणेशायार्पितास्तु सा ॥ १ ॥ इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहोराशास्त्रे
श्रीमद्व्यासः स्वयमेव देशास्त्राद्यनवद्यविद्याविद्योतितदिग्मण्डलजटाशंकरमु-
ज्योतिर्विच्छ्रीधरेण विरचितायां सुबोधिनीटीकायां द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

उच्चरश्म्यादीष्टकष्टविचारमुपदिष्टवान् ॥ अध्याये तु तृतीयेऽस्मिन्स्वशि-
ष्यायर्षिराण्मुदा ॥ १ ॥ अथ श्रीपराशरमहर्षिर्भगवानस्मिन्तृतीयाध्याये इ-
ष्टकष्टं विशदयन्नादौ नीचोनमित्येकेनोच्चरश्म्यानयनमाह । नीचोनं नीचेन
ऊर्ध्वं हीनं तथोक्तं कृतमिति शेषः ग्रहं ख्याद्यन्यतमं भार्वाधिक्ये भानां द्वा-
दशराशीनां अर्धं षण्मिमतं भार्धं तस्माद्राशिस्थानीयांकषट्संख्यायाः आधि-
क्यम् अधिकस्य भाव आधिक्यं विशेषत्वम् तस्मिन् सति चक्राद्राशिसमूहान्
द्वादशराशिभ्य इत्यर्थः विशोधयेत् अवशेषयेदित्यर्थः । ततः राशिः राशिस्था-

भाषा ।

वैवज्ञ पुरुष इस शास्त्र पढनेकू और फलादेश कहनेकू समर्थ होंवेंगे ॥ ४६ ॥ ४७ ॥
इति श्रीबृहत्पाराशर होरायां श्रीधरकृतभाषाटीकायां द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

अब उच्चरश्मिका बल कहते हैं. स्पष्ट राश्यादि-
क ग्रहमेंसे अपना अपना नीच राशि अंशहीन करके
शेष अंशमें राशि छःसे जादा होवे तो बारहमें शुद्ध
करके पीछे राशीके ठिकाने एक मिलाना. अंश कला

अथोच्चरश्मिचक्रम्											
स	च	म	ब	ग	श	र	अ	ज	म	र	अ
४	२	५	३	२	६	४	२	४	२	४	२
४८	४	१	८	२	१	२	०	३	४	२	४
४८	४	५	२	५	२	१	८	२	४	२	४

त्रिकलाकू दुगनी करके साठसे उपर चढाना ओ उच्चरश्मि आया ॥ १ ॥

भवेद्वाशिः सैकः द्विघ्नांशसंयुतः ॥ १ ॥ सायनांशार्क इंदु-
श्च सत्रिभो भानुवर्जितः ॥ चेष्टाकेन्द्रं कुजादीनां पूर्वाध्या-
ये समीरितम् ॥ २ ॥ उच्चरश्मिवदानीय चेष्टारश्मि द्वयो-
टीका ।

नीयांकः सैकः एकसंख्यया सहितः द्विघ्नांशसंयुतः द्वाभ्यां हन्यन्ते गुण्यन्ते ते
द्विघ्नाः ते च ते अंशाः लक्षणया अंशकलाविकलाः द्विघ्नांशाः ते संयुतः रा-
श्यंक इत्यर्थः उच्चरश्मिः भवेदिति अथोदाहरणम् सूर्यः १०४१४१० अस्य
नीचं ६१९०० अनेन हीनः सूर्यः ३१२४१४ अयं राशौ सैकः १ जातो रा-
श्यंकः ४ ततः अवशिष्टाः अंशादयः २४१४१० एते द्विगुणिताः ४८१२८१०
एतैर्युक्तो राशिः ४ जात उच्चरश्मिः सूर्यः ४१४८१२८१० एवं सर्वेषु ग्रहेषु उ-
च्चरश्मिसंस्कारो ज्ञेय इति ॥ १ ॥ अथ शुभाशुभरश्म्यानयनार्थमादौ चेष्टार-
श्मीन्कथंयस्तत्साधनं चेष्टाकेंद्रमाह सायनेत्येकश्चोक्तेन । सायनांशार्कः अय-
नांशैः सहितः सायनांशः स चासावर्कः रविः इंदुः निरयन एव चंद्रश्च चकारः
क्रमद्योतनाय ज्ञेयः स त्रिंशः त्रीणि च तानि भानि राशयश्च त्रिभानि तेः स-
हितः सत्रिभः भानुवर्जितः भानुना रविणा वर्जितः हीनश्च क्रमात् सूर्यकेन्द्रं
चंद्रकेन्द्रं च भवति कुजादीनां भौमादिपंचग्रहाणां तु पूर्वाध्याये 'मध्यमस्कृटे'
त्यादिभिः समीरितं स्पष्टीकृतं बोध्यमिति ॥ २ ॥ अथ चेष्टारश्मीन्शुभाशुभ-

भाषा ।

अथ शुभरश्मिचक्रम्.								अथ शुभरश्मिचक्रमिदम्.							
सु.	च.	मं.	बु.	गु.	श.	श.	यो.	सु.	च.	मं.	बु.	गु.	श.	श.	यो.
३	२	४	२	४	५	५	२८	८	५	३	५	३	२	२	२६
५००३१	५	५६	२४	३४	१८	४१	५	२८	५४	३	३५	२५	४१	१८	२५
२५	१४	१६	२३	२८	५१	५८	३५	६१	४६	४४	३४	३२	५	२	२१

अब चेष्टारश्मी कहते हैं. सूर्यकू सायन करके उसमें
तीन राशि जोड़के जो राश्यादि अंक भये उसकू सूर्य-
केन्द्र कहना, और चंद्रकू सूर्यमें हीन किया सो चंद्र-
केन्द्र भया मंगलादि पांच ग्रहोंका चेष्टाकेंद्र द्वितीया-

ध्यायमें पहिले स्पष्टरीतसे बताया है ॥ २ ॥ अब चेष्टारश्मि, शुभरश्मि और अ-

अथ चेष्टारश्मिचक्रम्.							
सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	यो.
२	२	३	२	६	४	६	२८
५२	१७	८	४३	२७	४९	१४	२३
३०	३०	४०	५४	३८	१४	३०	५६

युतेः ॥ दलं तु शुभरश्मिः स्यादष्टम्यो वर्जितोऽशुभः ॥३॥
उच्चचेष्टाकरो व्येकौ दिग्भिर्हत्वा तु योजयेत् ॥ दलयंदि-
टीका ।

रश्मीश्चाह उचेति । चेष्टारश्मिं तु उच्चरश्मिवदेव प्रागुक्तरीत्या भार्याधिके च-
काद्विशोधयेत् इत्यादि ज्ञेयम् । नात्र नीचोनमित्युक्तसंस्कारः । आनीय सं-
पाद्य तं चेष्टारश्मिं जानीयात् । अथ शुभाशुभरश्मीनाह । द्वयोर्युतेः द्वयोः
चेष्टारश्म्युच्चरश्म्योः युतेः योगस्य दलमर्थं शुभरश्मिर्भवति स एव शुभरश्मिः
अष्टम्यो वर्जितः अशुभरश्मिर्भवति । अथ चेष्टारश्म्युदाहरणम् । सूर्यः
१०।४।१४ अयनांशाः २२।१ एभिर्युक्तो जातः १०।२६।१५ अयं राशित्रयेण
युक्तो जातः १।२६।१५ जातमेतद्रविचेष्टाकेन्द्रं एतच्चेष्टाकेन्द्रं सैकं २।२६।१५
एतदंशकलाविकलाद्वियुगितं २।५२।३० जातोऽयं चेष्टारश्मिः । अथ शुभ-
रश्म्युदाहरणम् । सूर्योच्चरश्मिः ४।४८।२८ सूर्यचेष्टारश्मिः २।५२।३० अन-
योर्योगः ७।४०।५८ अस्यार्धम् ३।५०।२९ जातोऽयं शुभरश्मिः । अथाशुभ-
रश्म्युदाहरणम् । सूर्यः शुभरश्मिः ३।५०।२९ अयमष्टवर्जितः जातः ४।९।३१
जातोयमशुभरश्मिरिति ॥३॥ अथ केवलं ग्रहाणां इष्टकष्टमाह उचेति । उच्च-
चेष्टाकरो उच्चं च चेष्टा च उच्चचेष्टे ते च ते करो रश्मी च तथोक्तौ “ किरणो-
भाषा ।

शुभरश्मि उसके लानेकी रीति कहते हैं, चेष्टारश्मि जो उच्चरश्मि पहिले कही है
उस रीतिसे लाना चेष्टारश्मि उच्चरश्मि इन दोनोंकूं मिश्रित करके उसका अर्ध क-
रना ओ शुभरश्मि होती है, उसकूं आठसे घटाया तो अशुभरश्मि भई ॥ ३ ॥
अब इष्टकष्ट कहते हैं, उच्चरश्मीमें एक हीन करके उसकूं दशगुणित करना, और
चेष्टारश्मीमेंभी एक हीन करके उसकूं दशगुणित करना पीछे दोनोंकूं जोड़िके उसकूं

अथ इष्टकष्टम्.								अथ कष्टकष्टम्.							
सु.	च.	मं.	बु.	गु.	श.	श.	या.	सु.	च.	मं.	बु.	गु.	श.	श.	या.
२८	१५	३०	१९	४४	४५	४३	२५	३१	४४	२९	४०	२५	१४	१६	२०
५४	१२	५०	२३	४८	१९	५६	३५	४७	७	३६	५५	११	४८	५३	
५०	२०	५०	५०	४०	३०	४०	४०	१०	४०	१०	४०	१०	४०	२०	५०

अर्ध करना सो इष्टबल जानना उसकूं साठमें पाडे तो कष्टबल हुवा जानना ॥ ४॥

ष्टमन्यत्स्यात्षष्टिभ्यो वर्जितं फलम् ॥ ४ ॥ स्वोच्चे मूल-
त्रिकोणे च स्वक्षेत्राधिसुहृदि क्रमात् ॥ मित्रक्षेत्रे च समक्षे च
शत्रुभे चातिशत्रुभे ॥ ५ ॥ नीचे च षष्टिरिष्वङ्घ्रिः खाग्निः
करकरास्तिथिः ॥ नागा वेदाः करौ शून्यं शुभमेतत्फलं
विदुः ॥ ६ ॥ षष्टिभ्यो वर्जिताश्चैते शिष्टं स्यादशुभं फलम् ॥

टीका ।

समशून्यांशुगभरितघृणिरश्मयः । भानुःकरोमरीचिरस्त्री ” इत्यमरः । द्वंद्वान्ते
श्रूयमाणपदस्य प्रत्येकमभिसंदध्यादेतदर्धलाभः उच्चरश्मिश्चेष्टारश्मिश्चेत्यर्थः
व्येकौ विगतः एको वाभ्यां तौ तथा दिग्भिः हत्वा दशभिर्गुणयित्वा तु यो-
जयैत् मिश्रयेदित्यर्थः पुनः दलयेत् दलं कुर्यात् द्वाभ्यां विभजेदित्यर्थः । एवं
कृत्वा तत्फलमिष्टं स्यात् इष्टसंज्ञकं भवति तदिष्टं षष्टिभ्यो वर्जितं षष्टितो हीनं
फलमवशेषरूपं अन्यत् इष्टेतरत् कष्टसंज्ञकमित्यर्थः स्यात् इष्टशब्देन शुभम्
कष्टशब्देन अशुभं ज्ञेयमिति । अथास्योदाहरणम् सूर्योच्चरश्मिः ४।४८।२८
व्येकः ३।४८।२८ अयं दशगुणितः ३०।४८०।२८० तथैव सूर्यचेष्टार-
श्मिः २।५२।३० व्येकः १।५२।३० दिग्घतः १०।५२०।३०० व्येकदिग्घ-
तसूर्योच्चचेष्टारश्म्योर्योगः ४०।१०००।५८० अस्य दलं २०।५००।२९०
तत् षष्ट्यधिकत्वात् षष्ट्यंशोद्धृतं जातं २८।२४।५० एतदिष्टम् । अथ
कष्टोदाहरणम् । इष्टं २८।२४।५० एतत् षष्टिवर्जितं ३१।३५।१० जातमेतत्क-
ष्टमिति ॥ ४ ॥ अथेष्टकष्टफलसप्तवर्गेषु स्वोच्चादिस्थानविशेषवर्तमानतत्तत्प-
तिवशाज्ज्ञेयमित्याह स्वोच्चइत्यादिसप्तमश्लोकपर्यंतम् । स्वोच्चे स्वोच्चादिस्थान-
विचारो द्वितीयाध्याये नवमश्लोकटीकायां विशदीकृतो बोध्यः । स्वस्वउच्चं
तस्मिन् ग्रहवर्तमानराशिवर्गपतिश्चेत् तदिष्टं फलं षष्टिः ६० कलापरिमितं
ज्ञेयं अयमुच्चश्रुवांकः ६० एनं षष्टिभ्यो ६० वर्जयित्वा शिष्टं ०।०।० अशुभं
कष्टसंज्ञकं ज्ञेयमिति सप्तमश्लोकपूर्वार्धेनान्वयः इति अग्रिमेष्वुवांकेषु कष्टाव-

भाषा ।

अथ बृहत् इष्ट कष्ट बल कहते हैं. उच्चरश्मिका ग्रहका बल ६०, मूलत्रिकोणका ४५,

टीका ।

गमे षष्टिवर्जनावशेषो ज्ञेयः यथा मूलत्रिकोणे वर्तमानराशिर्वर्गपतिश्चेत् तदिष्टं इष्टाब्धिः ४५ कलात्मकं अयं ०।० वांकः एनं षष्टिम्यो ६० वर्जयित्वा शेषं १५ कष्टं एवमेव स्ववर्गे वर्तमानराशिर्वर्गपतिश्चेत् तदिष्टध्रुवांकः साग्नः ३० आस्मिन् षष्टिवर्जिते शेषं ३० कष्टं तथा अधिसुहादि अधिमित्रक्षेत्रे ग्रहवर्तमानराशिर्वर्गपतिश्चेत्तदिष्टध्रुवांकः करकराः २२ एतत् षष्टिवर्जावशेषस्तु ३८ कष्टं ज्ञेयं तथा मित्रक्षेत्रे मित्रक्षेत्रे ग्रहवर्तमानराशिर्वर्गपतिश्चेत् तदिष्टं तिथिः १५ अयं ध्रुवांकः षष्टिवर्जितः कृतः शेषं ४५ कष्टं तथा समक्षे उदासीनक्षेत्रे ग्रहवर्तमानराशिपतिश्चेत्तदिष्टध्रुवांकः नागाः ८ एनं ६० एषु वर्जयित्वा शेषं ५२ कष्टं तथा शत्रुमे शत्रुक्षेत्रे वर्गपतिश्चेत्तदिष्टध्रुवांकः वेदाः ४ एनं ६० एषु वर्जयित्वा शेषं ५६ कष्टं तथा अति शत्रुमे अतिशत्रुक्षेत्रे वर्गपतिश्चेत्तदा ध्रुवांकः २ षष्टिवर्जनावशेषं ५८ कष्टं नीचे नीचस्थिते स्वर्गपतौ तदिष्टध्रुवांकः शून्यं ० षष्टिवर्जनावशेषः ६० एतत्कष्टं एवं उच्चादिस्थानस्थिततत्तद्गर्गपतिवशात् सप्तवर्गेष्टकष्टं ज्ञेयम् । ननु वर्गपतिवशादिति मूलेनुक्तत्वात् तत्तद्गर्गदृष्ट्येष्टकष्टं कुतो न ग्राह्यमिति चेन्न । केशवदैवज्ञैः “ग्रहाधिपवशात् खेटस्य सप्तैक्यजम्” इति स्पष्टमुक्तत्वात् । अपि च प्रौढमनोरमाकारेण सोपपत्तिकं “स्वग्रहादिगतानां यद्ग्रहाणामुदितं बलम् । तदेव सप्तवर्गेऽपि नदीशस्य वशाद्भवेत्” इति श्रीधराचार्यादिवचनप्रमाणसहितं च प्रपञ्चितं तद्बोध्यम् । अत्रानावश्यकत्वाद्ग्रन्थविस्तारमभ्या न प्रतिपादितं एतत्सर्वफलं केवलं ग्रहवर्गजमेव बोध्यम् । न होराद्रेष्काणादिवर्गजं होरादिवर्गेषु तु तदर्थं त्विति अन्यवर्गे होरादिरूपे तु तदर्थं तस्य स्वोच्चादिविहितपूर्वोक्तस्य अर्थं उक्तध्रुवांकार्थं शुभाशुभं इष्टकष्टसंज्ञकं फलं प्रोक्तं कथितमिति न तु अन्यशब्देन होरादिस्थानग्रहेण किं मानमिति चेत् श्रीपतिपद्धतौ “तद्वलं भवति शेषवर्गजम्” इति । अत्र शेषशब्देन ग्रहेतरहोरादिवर्ग एव स्वीकृतः “इष्टे गेहे तदूनेकमसदय दलं षट्सु कार्ये तदैके” इति केशवदैवज्ञोक्तेः । मनोरमादिटीकाप्रमाण्यात् युक्तियुक्त-

भाषा ।

स्वराशिका ३०, अधिमित्रका २२, मित्रक्षेत्रका १५, समराशि ३८, शत्रुराशिका

टीका ।

त्वात् शिष्टानुमतेऽथेतिदिक् । अथास्योदाहरणमाह । सूर्यः १०।४।१४ शनिः
 क्षेत्रगः गृहवर्गपतिः शनिः ५।८।११ स्वस्थानगः अतः तद्वलं स्वक्षेत्रोक्तं ०।
 ३०।० इष्टवलं प्राप्तं तत् षष्टिवर्जितमवशिष्टं ०।३०।० इति क्षेत्रजकष्टोदाहर-
 णम् । अथ होरादिषट्कोदाहरणम् । सूर्यः १०।४।१४ रविहोरायां वर्तमानः
 अतो होरापतीरविः शत्रुक्षेत्रस्थः तत्रत्यमिष्टं ०।४।० षष्ट्यूनं ०।५६।० एत-
 न्मूलध्रुवांक्तः प्राप्तमपि “तदर्धं तु फलं प्रोक्तमन्यवर्गं” इति विशेषोक्तेः सा-
 मान्योक्तिमात्रेष्ठाः ०।२।० कष्टं तु ०।२८।० एतद्धोरावल्लोदाहरणम् । अथ द्रे-
 ष्काणोदाहरणम् । सूर्यः १०।४।१४ शनिद्रेष्काणस्थः अतस्तत्पतिः शनिः ९।

अथ अशुभसप्तकवर्गकष्टवलचक्रम्.							अथ शुभसप्तकवर्गकष्टवलचक्रमिदम्.								
सु.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ग्रहाः	सु.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ग्रहाः
३०	४५	४५	३०	३०	४५	३०	अह.	३०	१५	१५	३०	३०	१५	३०	अह.
०	०	०	०	०	०	०		०	०	०	०	०	०	०	
२८	२२	२२	२६	२२	२२	२२	होरा.	३	७	४	७	७	७	७	होरा.
०	३०	३०	०	३०	३०	३०		०	३०	०	३०	३०	३०	३०	
१५	२६	१२	२२	२८	२२	१५	द्रेष्काण.	१५	४	११	७	२	७	१५	द्रेष्काण.
०	०	३०	०	३०	०	०		०	०	३०	०	३०	०	०	
१५	०	२२	२८	०	०	२६	सप्तांश.	१५	३०	७	२	३०	३०	४	सप्तांश.
०	०	३०	०	०	०	०		०	०	३०	०	०	०	०	
१५	१५	२२	१८	१६	२८	२२	नवांश.	११	११	७	११	१५	२	७	नवांश.
०	३०	०	०	०	३०	०		०	०	३०	०	०	०	३०	
२२	०	१५	०	२६	०	१५	द्वादशांश.	७	३०	१५	०	४	३०	११	द्वादशांश.
३०	०	०	०	०	०	०		०	०	०	०	०	०	०	
१५	०	१५	२८	२२	२८	२८	त्रिंशांश.	११	३०	११	२	७	२	२	त्रिंशांश.
०	०	०	३०	०	०	०		०	०	०	३०	०	०	०	
०	१	०	२	२	२	२	ऐक्य.	१	२	१	१	१	१	१	ऐक्य.
०	३०	३०	०	०	०	०		३०	३०	११	३०	३६	१४	१७	

तदर्थं तु फलं प्रोक्तमन्यवर्गे शुभाऽऽशुभम् ॥ ७ ॥ पंचम्वि-
ष्टफलं चादौ षष्ठं सममुदाहृतम् ॥ अशुभास्तु त्रयः प्रा-

टीका ।

८११ स्वक्षेत्रगः अतः द्रेष्काणकष्टबलं मूलध्रुवांक्तः प्राप्तं स्वक्षेत्रजं
०१३०१० षष्ठ्यूनं कष्टं तु ०१३०१० अस्यार्थं ०१५१० इष्टं षष्ठ्यूनं कष्टं
०१५१० एवं रीत्या होरादित्रिंशांशपर्यंतं ध्रुवांकार्थं ज्ञेयम् न तु गृहद्वर्गवत्
समग्रमिति सर्वत्र बोध्यम् ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ एवं स्वोच्चादिनीचांतनवस्थानव-
र्तमानवर्गपतितारतम्येन नवविधं सर्ववर्गेष्टफलमुक्तं तन्मध्ये शुभाशुभं विभ-
जते पंचस्वित्येकेन । आदौ पंचसु प्रथमोक्तस्वोच्चत्रिकोणस्वर्क्षाधिमित्रमित्रसं-
ज्ञकेषु पंचसु स्थानेषु वर्तमानवर्गपतेः प्राप्तमिष्टं इष्टफलं शुभफलकं ज्ञेयम् तत
उक्तसमसंज्ञकषष्ठस्थानगतवर्गपतेः इष्टं सममुदाहृतं तुल्यशुभाशुभफलकं ज्ञे-
यम् तत उक्तास्त्रयः शत्र्वधिशत्रुनीचसंज्ञकस्थानत्रयवर्तमाना इष्टप्रदवर्गपतयः
अशुभाः द्रष्टृफलसूचकाः प्रोक्ताः कथिताः अर्थात् शत्र्वधिशत्रुनीचस्थानत्र-
यवर्गपतिसमूहृतं इष्टं कष्टं च द्वे अपि अशुभफले एव तेन तेषां ग्रहवर्गेरूप-
मितं होरादिवर्गेषु तदर्थं संभावितं अशुभमेवेति तात्पर्यम् इति एवं प्रकारकः

भाषा ।

४, अतिशत्रुका २, नीचका० यह शुभका बल कक्षा यह बलमें अंकों साठमें
घटाये तो अशुभकष्ट बल होता है । और होरा, द्रेष्काण, सप्तमांश, नवमांश, द्वादशांश,
त्रिंशांश, इनकी राशियोंमें स्वाच्चादिक होवे तो साठ आदि जो बल कक्षा है उसका
अर्थ फल लेना वैसा पापवर्गमें जानना उसका अन्यवर्ग नाम है उसका बलका
निर्णय ऐसा है कि शुभइष्टमें होवे तो शुभका अर्थ लेना पापमें पापका अर्थ लेना
॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ अब पहिले जो उच्चादि नव प्रकारका बल कक्षा है उसका
शुभाशुभ कहते हैं । जो उच्च, मूल, त्रिकोण, स्वग्रह, मित्रक्षेत्र, अधिमित्रक्षेत्र, यह-
पांच स्थानोंके ग्रहोंका बल शुभ जानना, और समक्षेत्रगत ग्रहका बल सम जान-
ना, नीच, शत्रु आधिशत्रु, राशिगतग्रहका बल अशुभ जानना, ऐसा इस शास्त्र-

क्ता इति शास्त्रेषु निश्चयः ॥ ८ ॥ दिग्बलं दिक्फलं तस्य
तथा दिनफलं भवेत् ॥ तयोः फलं शुभं प्रोक्तं षष्ठ्या व-
र्ज्यं तथेतरत् ॥ ९ ॥ शुभाधिके शुभं नेष्टमशुभे चाधिके
शुभात् ॥ बलैरेव हते स्यातां दृष्टिं हन्यात्स्फुटैव सा ॥ १० ॥
बलैः षड्भिः समेधित्वा समानीतैः पृथक् पृथक् ॥ बलि-

टीका ।

शास्त्रेषु ज्योतिःशास्त्रेषु निश्चयः निर्णय इति ॥ ८ ॥ अथ दिग्बलं दिनफलं
च शुभाशुभफलसहितमाह दिग्बलमिति द्वाभ्याम् । अथ विवक्षितग्रहस्य दि-
ग्बलं उक्तरीत्या प्राप्तं तदेव दिक्फलं तथा ग्रहस्य दिनबलं उक्तरीत्या आनीतं
तदेव दिनफलं भवेदिति । नन्वेवं प्राप्ते दिग्दिनफले शुभे अशुभे वा ज्ञेये इति
चेदाह तयोः प्राप्तदिग्दिनफलयोः फलं शुभं कल्याणकरं ज्ञेयम् तत्षष्ठ्या व-
र्ज्यं वर्जितं कार्यं एवं कृते यच्छेषं तत् दिग्बलं दिनफलं वा इतरत् शुभादन्यत्
अशुभमित्यर्थः एवं संपादितं उभयरूपं फलम् अशुभात् शुभेऽधिके शुभं ज्ञेयं
तथैव शुभात् अशुभेऽधिके नेष्टं अशुभमित्यर्थः अथानयोः दृष्टेश्च स्पष्टीकर-
णमाह उभे फले बलैः षड्बलैर्हते गुणिते स्फुटं स्यातां तथैव बलैर्दृष्टिं हन्यात्
सापि स्फुटा भवति ॥ ९ ॥ १० ॥ अथ पूर्वोक्तं शुभाशुभदिग्दिनफलानय-
नम् दृष्टिशुभाशुभफलानयनं च विस्तरेण स्फुटमाह बलैरिति सार्धद्वयेन ।
बलिन इति बलमस्यास्तीति बली तस्य विवक्षितग्रहस्येत्यर्थः पृथक् पृथक्

भाषा ।

का निश्चय है ॥ ८ ॥ अब दिग्बलादिकके ऊपरसे बृहत् इष्टकष्ट लानेकी रीति क-
हते हैं. दिग्बलका दससे भाग लेके फल लेना, वैसा दिग्बलका पंधरासे भाग लेके
फल लेना, और दिनोंकूँ एकठे करके जो अंक होवे वो बलकूँ शुभ जानना.
उसकूँ साठसे कम किये तो अशुभ बल जानना शुभ जादा होवे तो शुभ जान-
ना, शुभसे अशुभ जादा होवे तो अशुभ जानना. अब इष्ट कष्ट दृष्टी कहते है.
यदिहले जो चार पाँचवें श्लोकमें इष्टबल कष्टबल कहा है उससे दृष्टीकूँ गुणन क-
र्नामें इष्टदृष्टी कष्टदृष्टी होती है ॥ ९ ॥ १० ॥ पहिले जो होरा द्रेष्काणादि छः

नश्रोक्तसंज्ञैश्च बलैरेव हरेत्ततः ॥ ११ ॥ तत्तद्वलफलानि
स्युरशुभानि शुभानि च ॥ शुभपापफलाभ्यां च दृष्टिं दृ-
न्याद्वलं तथा ॥ १२ ॥ दृष्टेश्च शुभपापोत्थे बले स्यातां
तथैव चाभावानां च फले प्रोक्ते पतीनां च फले उभे ॥ १३ ॥

टीका ।

स्थाने षट्स्थाने इत्यर्थः दिग्बलं दिनबलं च संस्थाप्य समानीतैः पूर्वोक्तगत्या
संपादितैः पृथक् षड्बलैः समेधित्वा सम्यग्वर्धयित्वा गुणयित्वेत्यर्थः उक्तसंज्ञैः
एकीकृतैः षड्बलैः पूर्वोक्तपृथग्गुणितं षट्स्थानस्थं हरेत् पृथग्भाजयेत् । ततः
षट्फलानामेकीकृतं फलं बलफलं जातं एवं शुभानि अशुभानि बलफलानि
नाम दिग्बलफलानि दिनबलफलानि च स्युः । अथैवं दृष्टिशुभाशुभफलानि
यथा शुभपापफलाभ्यां पूर्वश्लोकसंपादिताभ्यां दृष्टिं हन्यादुणयेत् कथं यथा-
बलं प्रायुक्तदिग्दिनबलं सर्वबलपिंडेनापहत्य तत्तत्फलं कृतं तथैवेतत् कार्यं
एवं सति दृष्टेश्च शुभपापोत्थे शुभपापग्रहोत्पन्ने बले इष्टानिष्टबले स्यातां क-
थं तदाह तथैव चेति तथैव दिग्दिनबलशुभाशुभफलवत् दृष्टिशुभाशुभबल-
फले स्यातामिति ॥ ११ ॥ १२ ॥ अथोक्तमनुद्य सग्रहराशिफलसाधनमाह
भावानामिति सार्द्धद्वयेन । भावानां तन्वादीनां फले इष्टानिष्टसंज्ञके प्रोक्ते
तथैव पतीनां भावस्वामिनामपि उभे इष्टानिष्टे द्वे फले प्रोक्ते । अथ सः फल-
विवक्षितो राशिः ग्रहयुक्तः सग्रहश्चेत् भावसाधनसंगुणे भावफलसाधनविषये
इत्यर्थः शुभे शुभग्रहे भावस्थे सति तस्य भावस्य फले फलमध्ये युज्यात् शुभ-
ग्रहफलं मिश्रयेत् कदा शुभे फले सति अशुभे भावफले सति वर्जयेत् शुभे

भाषा ।

बल जुदा जुदा लाये हैं उसकू एकट्ठा करके ओ पिंडांक भया, उसका पूर्वोक्त इ-
ष्ट कष्ट बलके अंकसे भाग लेना जो फल आवे वो बृहत् इष्ट बृहत्कष्ट बल भया
जानना, इष्टबलकू शुभ, कष्टबलकू अशुभ जानना, और शुभपापफलांकसे दृष्टिकू
गुणन करना, ऐसा बलकू गुणन करना ॥ ११ ॥ १२ ॥ जो फल आवे वो दृष्टि-
का और बलका शुभाशुभ फल जानना पहिले जो भावबल कहा है और ग्रहबल

सराशिग्रहयुक्तश्चेद्भावसाधनसंगुणे ॥ फले तस्य शुभे युं-
ज्यादशुभे वर्जयेच्छुभे ॥ १४ ॥ पापश्चेदन्यथा चैवं बले
दृष्ट्यां च तेऽत्र तु ॥ युंज्यादुच्चादिषु फलममित्रादिषु वर्ज-
येत् ॥ १५ ॥ स्थानेचैवंक्रमात्प्रोक्तं करणे चान्यथा क्रमः ॥
राशिद्वयगते भावे तद्राश्यधिपतेः क्रिया ॥ १६ ॥ स्थाना-
धिकस्तु भावेन लाभभावः प्रकीर्तितः ॥ तत्समाने च त-

टीका ।

ग्रहफले शुभे वर्जयेत् । अथ पापश्चेत् पापग्रहो भावस्थो यदि भवति तदा
अन्यथा वैपरीत्यं कार्यम् पापस्य अशुभफलं मिश्रयेत् पापस्य शुभफलं वर्ज-
येदित्यर्थः एवं भावस्थग्रहे भावबलग्रहफलविचारमुक्त्वा भावस्थे ग्रहे बल-
दृग्बलविचारमाह । अत्र तु भावस्थग्रहविषये बले बलफलविचारे दृष्ट्यां दृ-
ष्टिफलविचारे तु भावस्थे ग्रहे उच्चादिषु उच्चत्रिकोणस्वामित्रस्थानवर्तमाने फलं
ग्रहे युंज्यात् अमित्रादिषु भावस्थे ग्रहे अमित्राधिशत्रुनीचस्थानवर्तमाने सति
वर्जयेत् भावफलं ग्रहफले वर्जयेदिति ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अथ स्थानकर-
णविचारमाह स्थानइत्याद्यध्यायसमाप्तिपर्यंतम् । एवं क्रमात् उक्तक्रमात्
स्थाने स्थानविचारेऽपि कर्तव्यं प्रोक्तं करणे करणविषये तु कर्तव्यस्य अन्यथा
क्रमः स्थानापेक्षया विपरीतः क्रमो ज्ञेयः । अथ भावे राशिद्वयगते संधिगते

भाषा ।

कहा है उसमें जो भाव राशियुक्त होवे और जो ग्रहका क्षेत्र ग्रहयुक्त होवे तो भा-
वसाधन करके उसमें गुणन करना। भाव साधनका प्रकार द्वितीयाध्यायके प्रथम श्लो-
कमें कहा है। शुभ होय तो फल जोड़ना, अशुभ होय तो फल हीन करना, और
बलका जो फल है उसको अन्यथा जानना, जैसा शुभ होवे तो हीन करना, पाप
होवे तो युक्त करना, दृष्टिमेंभी ऐसा जानना, यह फल उच्चादिकका होवे तो युक्त
करना, शत्रुआदिका होवे तो हीन करना ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अब अष्टक वर्ग-
में रेखाका फल कहा है ओ बिन्दुमें विपरीत जानना। और भावमें दो राशिका
स्वामी कहते हैं। भाव और संधिका स्वामी होवे जो लाभदायक जानना। जिस

द्वावे तदानीं स्थानदान् ग्रहान् ॥ १७ ॥ संयोज्य स्थान-
संख्यायां दलमेतत्समं भवेत् ॥ १८ ॥ इति श्रीबृहत्पाराश-
रहोरायामुत्तरभागे इष्टकष्टवर्णनं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥
विधातुलिखिता या सा ललाटाक्षरमालिका ॥ तस्याः श-
टीका ।

इत्यर्थः तद्वास्त्यधिपतेः भावराशिद्वयस्वामिनः क्रिया पूर्ववत् कर्तव्यं बोध्यम्
भावेन सहितः ग्रहः स्थानाधिकश्चेत् स लाभभावः लाभदायको भावः प्रक्री-
र्तितः तत्समाने ग्रहसमाने तद्भावे तस्य ग्रहस्य भावे सति तदानीं स्थान-
दान् ग्रहान् संयोज्य स्थानसंख्यायां यद्वलमर्थं तत्समं भावफलं ज्ञेयमिति
॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

तृतीयेऽध्यायके चास्मिन्कृतया व्याख्यया मया ॥

गणेशः प्रीयतां देवः सर्वज्ञो बुद्धिचालकः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहोरायामुत्तरभागे श्रीमद्वेदशास्त्राद्यनवचविद्याविद्यो-
तितदिग्मंडलज्योतिर्विज्जटाशंकरात्मजश्रीधरेण विरचितायां सुबोधिर्नाटी-
कायामिष्टकष्टवर्णनं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

द्वादशानां तु भावानां ज्ञेयं फलमथो मुनिः ॥ चतुर्थे रश्मिसंभूतिं तत्फलं
चाब्रवीत्स्फुटम् ॥ १ ॥ अथ भगवान् पराशरमहर्षिः मेत्रेयं प्रति चतुर्थोऽध्याये
भावाऽवलोकनीयविषयं रश्म्यानयनं तत्फलं च विशदयति । तत्रादौ पूर्वा-
र्जितकर्मानुरूपविधिलिखितशुभाशुभफलसूचकललाटाक्षरफलं जन्मकाली-
नभावसाधनेन वक्तुं प्रतिजानीते विधात्रिति । सा पूर्वोपार्जितकर्मसमुद्भवा-
भाषा ।

भावका अधिपति होवे वो भावका लाभ करेगा, और ओ भावका बल जो है वो
भावकी राशि संख्यामें मिलायके उसका आधा करना, जो फल आवे वो भावफल
जानना ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ इति बृहत्पाराशरहोरायामुत्तरभागे श्रीधरकृतभाषा-
टीकायां इष्टकष्टवर्णनं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

अब तनू आदि करके बारह भावोंका निर्णय कहते हैं, विधाता जो ब्रह्मा उनाने संपू-
र्ण प्राणिमात्रके ललाटमें जो प्रारब्धभोगकर्मकी अक्षरपंक्ति लिखी है उसमें मनुष्यका

रीरकथनं वक्ष्यामि च पृथक् पृथक् ॥ १ ॥ लग्नाच्छरीर-
चिंता च द्वितीयात्स्वं च पैतृकम् ॥ भरणीयं कुटुंबं च
पश्वादि च वदेद्बुधः ॥ २ ॥ तृतीयात्सोदरं बुद्धिं दुःपूर्वा
विक्रमं विदुः ॥ चतुर्थात्पितरं देशं सुखं लालित्यमेव च
॥ ३ ॥ सौमनस्यमपत्पानि प्रज्ञां मेधां च पंचमात् ॥

टीका ।

अनिर्वाच्या विधातुलिखिता विधात्रा विश्वसृजा ब्रह्मणा लिखितां गकिता ल-
लाटे भाले अक्षराणां शुभाशुभज्ञापकवर्णानां मालिका पंक्तिः याऽस्ति तस्याः
शरीरकथनं शरीरस्य स्वरूपस्य कथनं वर्णनप्रकारं पृथक्पृथक् तन्वादिद्वाद-
शभावभेदेनेत्यर्थः वक्ष्यामि कथयिष्यामि ॥ १ ॥ अथ द्वादशभावस्थाने किं
किं विचारणीयं तदाह लग्नादित्यादिसार्धपंचश्लोकपर्यंतम् । लग्नात् तनुभावात्
सकाशात् शरीरस्य देहस्य चिंता विचारः कार्यादि गौरत्वादि विवेक इत्य-
र्थः । द्वितीयात् धनभावात् स्वं स्वीयं पैतृकं पितृसंबन्धि च धनं द्रव्यं तथा
भरणीयं पोषणीयं भृत्यादीत्यर्थः, तथा कुटुंबं ह्यादिवश्यमित्यर्थः, तथा
पश्वादि पशवः आदयो यस्मिंस्तत् गोश्वपक्षिवृक्षादीत्यर्थः वदेत् कथयेत्
बुधः ज्योतिर्वित् ॥ २ ॥ तृतीयात्सहजभावात् सोदरं समानमुदरं यस्य
तत् साक्षात् भ्रात्रादि तथा दुःपूर्वा बुद्धिं दुरिति उपसर्गः पूर्वः प्रथमो यस्याः तां
दुर्बुद्धिं दुष्टमनीषां तथा विक्रमं पराक्रमं च विदुः बुबुधुः । चतुर्थात् सुहृद्भावात्
पितरं स्पष्टं तथा देशं गृहं तथा सुखं स्पष्टं तथा लालित्यं ललितस्य सुंदरस्य
भावः तथोक्तं च ॥ ३ ॥ पंचमात् भावात् सौमनस्यं सुष्ठु च तन्मनश्च तस्य
भाषा ।

विशेषकरके फल है. वो अक्षरपंक्ति प्रत्यक्ष दिखपडती नहीं है. वास्ते वो अक्षरपंक्तिके
देहका वर्णन पृथक् पृथक् कहते हैं. तन्वादिक बारह भावोंका फल कहताहूँ ॥ १ ॥
लग्नसे शरीरसंबंधि सब विचार देखना, धन भावसे स्वउपार्जित द्रव्य और पितृसंबन्धी
द्रव्यका सेवकका, स्त्री आदि कुटुंबका, पशुओंका, पक्षी वृक्षादिकोंका, विचार दे-
खना ॥ २ ॥ तीसरे भावसे भाइयोंका, दुष्टबुद्धिका, पराक्रमका, विचार देखना.
चौथे भावसे धरोंका, सुखका, सुंदरताका, पितरका, विचार देखना ॥ ३ ॥ पंच-

हानिं व्याधिमरिं षष्ठान्मैथुनं स्त्रीं जयं ततः ॥ ४ ॥ मृतिं
पराजयं दुःखं हानिं व्याधिं तथाष्टमात् ॥ सौशील्यमा-
ग्यधर्माश्च नवमादशमात्तथा ॥ ५ ॥ मानास्पदाज्ञाकर्माणि
आयादर्थं व्ययाद्व्ययम् ॥ दिग्भवेष्विषुसप्ताष्टशराः स्वो-

टीका ।

भावः मनःप्रसन्नतामित्यर्थः तथा अपत्यानि पुत्रादीनि तथा प्रज्ञां प्रकर्षेण
ज्ञायते अनयेति विशेषबुद्धिं तथा मेधां धारणावतीं बुद्धिं च विचारयेत् । षष्ठात्
रिपुभावात् हानिं द्रव्यादिनाशं तथा व्याधिं रोगं अरिं शत्रुं च वदेत् । ततः
नाम सप्तमभावात् मैथुनं मिथुनीभावं तथा स्त्रीं भार्यां तथा जयं उत्कर्षं च वदेत्
॥ ४ ॥ अष्टमात् मृत्युभावात् मृतिं मरणं तथा पराजयं पराभवं तथा दुःखं
व्यसनं तथा हानिं नाशं तथा व्याधिं रोगं च वदेत् । नवमात् भाग्यभावात्
सौशील्यं सुशीलतां च भाग्यं वैभवं धर्मो विध्युक्ताचरणं चेति द्वंद्वसमासः ता-
न्वदेत् तथा तेन प्रकारेण दशमात् कर्मभावात् ॥ ५ ॥ मानास्पदाज्ञाकर्माणि
मानं सत्कारं तथा आस्पदं स्थानं तथा आज्ञां भृत्यादिप्रेरणाम् तथा कर्माणि
शुभाऽशुभाचरणानि च द्वंद्वः तानि वदेत् । आयादेकादशभावात् अर्थं द्रव्या-
दभीष्टलाभं वदेत् । व्ययात् द्वादशभावात् व्ययः द्रव्यादिव्ययं चेति कथयेत् ।
एवं भावविचारणीयमुक्त्वा फलविशेषं वक्तुं रश्मिन्साधयति दिगित्यादिसार्ध-
सप्तमश्लोकपर्यंतम् । तत्रादौ सर्वरश्मिसाधनाय उच्चरश्मिध्रुवांकानाह । स्वोच्चे
उच्चस्थे रव्याद्यन्यतमे ग्रहे सति रवेः सूर्यात्सकाशाद् ग्रहाणां क्रमात् दिशः

भाषा ।

म भावसे मनप्रसन्नताका, पुत्रादिकोंका, सुबुद्धिका, धारणाशक्तिका विचार देख-
ना. षष्ठ भावसे हानिका, द्रव्यादिनाशका, व्याधिरोग, शत्रु. इनोंका विचार दे-
खना. सप्तम भावसे मैथुनका, भार्याका, जयका, उत्कर्षताका विचार कहना ॥ ४ ॥
अष्टमभावसे मरण, पराजय, (हारना.) दुःख, व्यसन, हानि, व्याधि, रोग, कह-
ना. नवम भावसे सुशीलता, भाग्य, वैभव, धर्म इसका विचार करना ॥ ५ ॥ द-
शम भावसे सत्कार, स्थान, आज्ञा, शुभाऽशुभ कर्म. इसका फल कहना. ग्यार-
हवें भावसे इच्छित द्रव्यादि प्राप्तिका विचार करना. बारहवें भावसे उत्तम नीच

चे करा रवेः ॥ ६ ॥ नीचेन चांतरा प्रोक्ता रश्मयस्त्वनुपा-
तजाः ॥ नीचेन तु ग्रहं भार्धाधिके चक्रादिशोधयेत्
॥ ७ ॥ स्वीयरश्मि हतं षड्भिर्भजेत्सूरश्मया स्वकाः ॥

टीका ।

१०, भवाः ११, इषवः ५, सप्त ७, अष्टौ ८, शरः ५, द्वंद्वसमासः एते
क्रमाद्रविचंद्रभौमबुधगुरुशुक्रशनीनां कराः रश्मिध्रुवांका बोध्याः ॥ ६ ॥
नीचे तु न ध्रुवांका न संति अंतरे उच्चनीचमध्यवर्त्यारोहाऽवरोहमूलत्रिको-
णादिसर्वस्थले तु अनुपातजाः अनुपाताद्वक्ष्यमाणाज्जायंते ते तथा रश्मयो
बोध्याः । अथानुपातरीतिमाह । ग्रहं रश्मिचिकीर्षमाणं रव्याद्यन्यतमं तु
नीचेन नीचेन हीनं कृत्वा भार्धाधिके षड्राश्यधिकेऽवशिष्टे सति चक्राद्रा-
शिसमूहात् द्वादशराशिभ्य इति यावत् विशोधयेत् ॥ ७ ॥ ततः स्वीयर-
श्मिहतं स्वस्य विहिताः स्वीयाः अत्र स्वस्य चेति वार्तिकेन कुकाभाव्यं
रमार्षत्वे दोषप्रसंगामाव इति वेदितव्यं । पूर्वोक्ता दिग्भवेत्यादयः ये रश्मयः
तैः हतं कृत्वा षड्भिः ६ अंकैः भजेत् एवं स्वकाः स्वीयाः रश्मयः स्युः भ-
वेयुः । अथास्योदाहरणम् । रविः १०।४।१४।० रविनीचं ६।१०।०।० अनेन
हीनो जातः ३।२४।१४।० रव्युच्चध्रुवांकाः १० एभिर्गुणनेन जाताः ३०।
१४०।१४०।० अंशादिपरिमाणाधिक्यात्षष्ठ्युद्धृता जाताः ३।४।२।२०।०
एते षड्भक्ताः जाताः ५।४०।२३।० जातोऽयमनुपातजोरविरश्मिः एवं सर्व-
ज्ञेयम् ॥ ७ ॥ एवं स्वोच्चादिराशिस्थितानां ग्रहाणां रश्मानयनमुक्त्वा

भाषा ।

प्राग्वै द्रव्यखर्चका विचार देखना, अब ग्रहोंका उच्चरश्मिसाधन कहते हैं, उ-
पनि पहले उच्चके ध्रुवांक कहते हैं, सूर्यके १०, चंद्रके ११, मंगलके ५, बुध ५,
शुक्र ७, शनिके ५, यह रश्मिके ध्रुवांक कहे ॥ ६ ॥ नीचके ध्रुवांक नहीं हैं,
च नीचादि स्थलोंमें अनुपातसे रश्मि जानना, स्पष्ट

हकूं नीचमें हीन करके छः राशिसे जादा होवे तो वा-
इमें शोधन करके ७ शोधकूं अपने रश्मि ध्रुवांक जो प-
ले कहे हैं उस अंकसे गुणन करना पीछे छःसे भाग
जा, जो लब्ध आवे वो रश्मि जानना ॥ ७ ॥ अब षड्वर्ग उच्चरश्मिका विशेष

अथ रश्मिचक्रम्							
स.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	यो.
५.	२.	३.	१.	१.	६.	२.	५४.
४०.	३१.	४५.	४३.	२२.	१३.	२६.	२३.
२३.	१२.	४६.	४१.	२५.	३८.	२६.	३२.

उच्चस्वर्क्षसुहृत्सूर्यभागेंऽगाब्धिसंगुणाः ॥ ८ ॥ नीचाग्नि-
द्वादशांशे तु नृपांशोनाः कराश्च ते ॥ मूलत्रिकोणस्वर्क्षा-
टीका ।

तेषां स्वोच्चादिराशिर्वर्तमानानामेतदन्यराशिर्वर्तमानानामपि द्वादशांशे-
शवक्ष्यमाणस्वोच्चादिस्थितानां विशेषसंस्कारांतरेण रश्म्यानयनमाह उच्चस्वे-
त्यादिसार्धाष्टमश्लोकपर्यंतम् । अथ कस्मिन्नपि राशौ उच्चस्वर्क्षसुहृदां स्वोच्च-
स्वक्षेत्रस्वमित्राणां सूर्यभागे द्वादशांशे सति कमात् अंगानि ६, अवध्यः ४,
द्वौ २, एभिः सम्यग्गुण्यंते ते संगुणाः गुणिताः कार्या इत्यर्थः । अपि च नी-
चार्योः स्वनीचस्वशब्चोः द्वादशांशे सति तु नृपांशोनाः षोडशांशहीनाः
कार्याः । एवमुच्चाद्युक्तपंचकद्वादशांशवर्तमानानां विशेषसंस्कारेण ते पूर्वो-
क्ताः कराः रश्मयः स्पष्टा भवेयुः । अथास्योदाहरणम् । रविः १०।४।१४।०
अयं मीनद्वादशांशे वर्तमानः द्वादशांशपतिर्युरुः रवेः पंचधामैत्र्यां समः अ-
तोऽस्य स्वोच्चाद्युक्तद्वादशांशाभावात् द्वादशांशोपलक्षितविशेषसंस्काराभा-
वः । अथ चंद्रः ८।२५।२९।० अयं तुलाद्वादशांशे वर्तमानः द्वादशांशप-
तिः शुक्रः चंद्रस्य पंचधा मैत्र्यां मित्रं अतोऽस्य द्वादशांशोपलक्षितमित्र-
द्वादशांशसंस्कारे यथा मूलरश्मिः २।३१।१३ अयं द्वियुणितः ५।२।२६
एवं सर्वत्र द्वादशांशोपलक्षितविशेषसंस्कारो बोध्य इति ॥ ८ ॥ अथ नवां-
शादिवक्ष्यमाणानां मूलत्रिकोणादिवक्ष्यमाणस्थानस्थितानां विशेषरश्मिसं-

भाषा ।

संस्कार कहते हैं, जो ग्रह द्वादशांशमें होवे वहां राशि
द्वादशांशकी उच्चकी होवे तो ६ से गुणना, स्वक्षेत्र होवे
तो ४ से गुणन करना, स्वमित्र राशि होवे तो २ से गु-
णन करना, नीच शत्रु राशिका द्वादशांश होंवे तो सोल-
हका अंश हीन करना, इस रीतिसे उच्चादि पूर्व कहे हुये पंचक, द्वादशांशोंमें वर्त-
मान विशेष संस्कारसे पूर्वोक्त कर और रश्मि स्पष्ट होते हैं ॥ ८ ॥ अब नवमांश,
द्वेषकाण, होरा, त्रिंशांश, उच्चरश्मिका विशेष संस्कार कहते हैं, जो कोई स्पष्ट ग्र-
हका पहिले उच्चरश्मि फल लाये हैं उसमें संस्कार करना, वो ग्रहकी राशि अंश

अथ द्वादशांशरश्मिचक्रमिह					
गु.	च.	म.	त्र.	गु.	शु.
०	५	२२	०	२७	२
०	२	३४	०	३४	१
०	२६	२६	०	३२	१७

टीका ।

स्कारांतरमाह मूलत्रिकोणेत्यादिसार्धदशश्लोकपर्यंतम् । मूलत्रिकोणस्वर्क्षा-
 धिमित्रमित्राणां मध्ये प्रत्येकं मित्रेति लक्षविभक्तिकं पदं तेनात्र षष्ठीबहुवच-
 नं बोध्यं नवांशके वा द्रेष्काणे वा होरायां वा त्रिंशांशे वा सति मूलरश्मयः
 अष्टाष्टाः अष्टाभिर्हन्यन्ते गुण्यन्ते ते तथोक्ताः पश्चात् क्रमात् यथाक्रमं द्व्यब्धि-
 षट्सप्तभिः भक्ताः भाजिताः तथोक्ताः पश्चात् अनेन भागेन युक्ता मिलिता-
 स्ते मूलरश्मयः तु स्पष्टं रश्मयो भवन्ति । एतदुक्तं भवति नवांशद्रेष्काणहोरात्रिं-
 शांशान्यतमवर्गे मूलत्रिकोणस्थितस्य ग्रहस्य उक्तध्रुवांकोत्पन्नमूलरश्मयः
 अष्टाष्टाः कृत्वा द्वाभ्यां भागमाहृत्य ध्रुवांकोत्पन्नरश्मिषु योजयेत् एवं क्रमात्
 नवांशाद्युक्तान्यतमवर्गे स्वर्क्षाधिमित्रमित्रान्यतमस्थानस्थितस्य ग्रहस्य ध्रुवां-
 कोत्पन्नमूलरश्मयः अष्टाष्टाः क्रमात् गृहीताब्धिषट्सप्तांशेन युक्ता मूलरश्मय
 एव स्पष्टा भवेयुरिति । अथ नवांशद्रेष्काणहोरात्रिंशांशान्यतमवर्गे अरौ अ-
 रिस्थाने 'अध्यरि' अत्र विभक्त्यर्थे "अव्ययं विभक्ति" इत्यादिना समास-
 स्यान्वयत्वात् 'अव्ययादाप्सुप' इति विभक्तिलुक् अध्यरिस्थाने अथ वा
 नीचे स्वनीचस्थाने वर्तमानग्रहस्य मूलध्रुवांकोत्पन्नरश्मयः क्रमात् वेदद्वय-
 खिलहीनकाः यथाक्रमं चतुर्भिः द्वाभ्यां सर्वेण अंशमाहृत्य स्वास्मिन्नेव ऊनये-
 त । ते स्पष्टा रश्मयो भवेयुः । अत्रेदं तत्त्वं नवांशाद्युक्तान्यतमवर्गे अरिस्थान-
 स्थितस्य ध्रुवांकोत्पन्नरश्मयः स्वचतुर्थांशहीनाः तथा अध्यरिस्थानस्थितस्य
 मूलरश्मयः अर्धावशेषिताः तथा नीचस्थानस्थितस्य सर्वेण हीनाः शून्यरू-
 पाः स्पष्टा भवेयुरिति तात्पर्यम् । अत्रोदाहरणम् । रविः १०।४।१४ वृश्चिकन-
 वांशे वर्तमानः तत्पतिर्भौमो रवेः पंचधामैच्यां अधिमित्रं अतः रविध्रुवोत्पन्न-
 रश्मयः ५।४०।३३ एते अष्टाष्टाः ४०।३२०।१८४ षष्ट्युद्धृताः ४५।२३।४
 अधिमित्रभाजकांकाः ६ एभिर्भाजिताः ७।३३।५० एते मूलरश्मिषु योजिताः
 १३।१४।१३ जातोयं नवांशेनाधिमित्रस्थानस्थितस्य रवेः विशेषसंस्कारतः
 स्पष्टरश्मिः । एवं मूलत्रिकोणस्वर्क्षामित्रस्थानेषु सर्वत्र बोध्यम् । अथ नीच-
 स्थोदाहरणम् । चंद्रः ८।२५।२९।० अयं वृश्चिकनवांशे वर्तमानः तत्पतिर्भौ-
 मः स च पंचधामैच्यां चंद्रस्य मित्रं । अत्र मित्रस्थानविहितसंस्कारः, मूलर-
 श्मयोऽष्टाष्टाः तत्सप्तांशयोजिताः स्पष्टा भवेयुः तथापि चंद्रस्य स्वनीचनवांश-

रश्मिफलवर्णनाध्यायः ४

(८५)

धिमित्रमित्रनवांशके ॥ ९ ॥ द्रेष्काणेऽपि च होरायां त्रि-
शांशे च क्रमात्तथा ॥ अष्टग्रा द्व्यष्टसप्तमस्तथा युक्ता-
स्तुरश्मयः॥१०॥अरावध्यरिनीचे च वेदद्वयखिलहीनकाः॥

टीका ।

स्थितत्वात् द्वितीयो नीचांशसंस्कारोऽपि प्राप्तः तस्मिन्सति रश्म्यभावः शून्य-
फलकत्वादिति एवं अरावध्यरि च बोध्यम् ॥ ९ ॥ १० ॥ अथ रश्मीन्प्रकारं-
तरेण स्पष्टयति उच्येत्यादित्रयोदशश्लोकपर्यन्तम् । अंशपतावुच्चं सति प्राग्भु-
वांकोत्पादितरश्मयः त्रिगुणं तत्सर्वं त्रिगुणं प्रोक्तं त्रिगुणिताः स्पष्टास्त्युरित्य-
र्थः । रश्मिपतौ स्वत्रिकोणे मूलत्रिकोणे सति मूलभुवांकोत्पादितं सर्वं द्विसं-

भाषा ।

कलादिकमें देखके नवमांश, द्रेष्काण, होरा, त्रिंशांशमें देखना कि मूलत्रिकोणमें
राशि है, या स्वक्षेत्र है, या अधिमित्रकी राशि है, मित्रकी राशि है, पीछे पहिलेका
उच्चरश्मिफलकू अठगुणाकरके मूल त्रिकोणका नवमांशादिक वर्ग होवे तो दोसे भा-
ग लेना, स्वक्षेत्रका वर्ग होवे तो चारसे भाग लेना, अधिमित्रका वर्ग होवे तो छःसे
भाग लेना, मित्रका होवे तो सातसे भाग लेना, मूलरश्मिमें मिलाना तो अपने अ-

अ.न.मा.सू. त्रिकोणर.च.मि.मा.						अथ द्रेष्काणरश्मिचक्रम्.					
सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	श.यो.	सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	श.यो.
१३	०	८	५	२	० ५ ३३	०	५	११	४	०	० २१
१४	०	२	१०	५६	० १३ ३८	०	५९	१७	१०	०	० २७
१५	०	४	४४	३६	० ४७ ६	०	३०	१८	२२	०	० १०
अथ होरारश्मिचक्रम्.						अथ त्रिंशांशरश्मिचक्रम्.					
सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	श.यो.	सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	श.यो.
१७	७	८	०	०	० ३४	०	५	११	०	६	० २२
१	३३	४६	०	०	० २१	०	२४	१७	०	५२	० ३३
९	३९	४७	०	०	० ३५	०	२	१८	०	५	० २५

पने वर्गकी उच्चरश्मी आती है. जो कभी पूर्वोक्त ग्रहोंमें. नवमांशादि वर्गोंमें शत्रु-
राशि होवे तो चारका भाग लेके मूलरश्मिमें हीन करना, अति शत्रु राशि होवे
तो दोका अंश हीन करना, नीच राशि होवे तो शून्य मांडना ॥ ९ ॥ १० ॥ अथ
पूर्वोक्त रश्मिफलकू विशेषकरके स्पष्ट करते हैं. अंशपति उच्चका होवे तो भुवांकोसे

उच्चै च त्रिगुणं प्रोक्तं स्वत्रिकोणे द्विसंगुणम् ॥ ११ ॥ स्व-
क्षेत्रं त्रिघ्ना द्विसंभक्तास्त्वधिमित्रगृहेपि च ॥ वेदघ्ना रामसं-
भक्ता मित्रभे षड्गुणास्ततः ॥ १२ ॥ पंचभक्तास्तथा श-
त्रुगृहे द्विघ्नाश्चतुर्द्विताः ॥ अतिशत्रोः करघ्नाश्च पंचभक्ता

टीका ।

गुणं द्वाभ्यां सम्यग्गुणिताः स्पष्टाः स्युः रश्मिपतौ स्वर्क्षेत्रे स्वक्षेत्रगे सति मूल-
भुवांक्षाधिता रश्मयः त्रिघ्नाः त्रिभिर्गुणिताः द्विसंभक्ताः द्वाभ्यां भाजिता
अर्धावशेषिता इत्यर्थः अपि च अधिमित्रगृहे रश्मिपतौ मूलरश्मयः वेदघ्नाः
चतुर्भिर्गुणिताः रामसंभक्ताः त्रिभिर्भाजिताः तृतीयांशावशेषिता इत्यर्थः
स्पष्टाः स्युः रश्मिपतौ मित्रभे मित्रक्षेत्रगे मूलरश्मयः आदौ षड्गुणाः षड्-
भिर्गुणिताः ततः पश्चात् पंचभक्ताः पंचभिर्भक्ताः पंचावशेषिता एव स्पष्टाः
स्युः तथा तेन प्रकारेण रश्मिपतौ शत्रुगृहे शत्रुक्षेत्रस्थे द्विघ्नाः द्विगुणिता
मूलरश्मयः चतुर्द्विताः चतुर्भिर्भाजिताः चतुर्थांशावशेषिताः स्पष्टाः स्युः
अतिशत्रुगृहे अतिशत्रुक्षेत्रस्थे रश्मिपतौ सति मूलरश्मयः करघ्नाः द्विगुणि-
ताः च पश्चात् पंचभाजिताः पंचांशावशेषिताः स्पष्टाः स्युरिति । अथास्यो-
दाहरणम् । चंद्रः ८१२५।२९ अयं धनुराशिवर्तमानोऽस्य पतिर्गुरुश्चंद्रस्य
पंचधा मैत्र्यां मित्रं अतोऽस्य मित्रक्षेत्रे विहितं संस्कारो यथा मूलभुवांक्षानी-
तचंद्ररश्मयः २।३१।१३ एते षड्गुणिताः १२।१८६।७८ षष्ट्युद्धृताः १५।

भाषा ।

करी हुई रश्मिकू त्रिगुणित करनेसे स्पष्ट होती है. रश्मिपति मूल त्रिकोणमें होवे
तो पूर्वरश्मिकू द्विगुणित करनेसे स्पष्ट होती है. रश्मिपति स्वराशिका होवे तो पूर्व
रश्मिकू द्विगुणित करके इसका अर्ध भाग करना. सो स्पष्ट रश्मि होती है. रश्मि-
पति अधिमित्र घरमें होवे तो पूर्वरश्मिकू चतुर्गुणित करके तीनसे भाग लेना, जो
लब्ध आवे वो रश्मिबल स्पष्ट जानना. रश्मिपति मित्रराशिमें होवे तो पूर्वरश्मिकू
छः गुणित करके पांचका भाग लेना, लब्ध जो आवे वो स्पष्टरश्मि जानना. रश्मि-
पति शत्रुराशिका होवे तो पूर्वरश्मिकू दुगुनी करके चारका भाग लेके जो लब्ध
आवे वो स्पष्ट रश्मि जानना. रश्मिपति अति शत्रुके राशिमें होवे तो पूर्वरश्मिकू

न नीचभे ॥ १३ ॥ शनिं सितं विना ताराग्रहा अस्तंग-
ता यदि ॥ विरश्मयो भवत्येवं वक्रादौ द्विगुणास्ततः ॥ १४ ॥
अनुपातोऽन्तरे वक्रं त्यागेऽष्टांशविहीनकाः ॥ मंदायां द-
शभागोना वस्वंशोनाः कराः स्मृताः ॥ १५ ॥ तथा शी-

टीका ।

७१८ एते पंचभक्ताः ३११२७ जातोऽयं विशेषसंस्कृतश्चंद्ररश्मिः स्पष्ट-
ति ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ अथ मतांतरेण गतिवशाद्रश्मीनां द्वासवृद्धी आह शनि-
मित्यादिषोडशश्लोकपर्यंतम् । यदि यद्दि शनिं सितं विना शनिशुक्राव्यतिरे-
केण ताराग्रहाः भौमादयः अस्तंगताः रविरश्मिलुप्तकिरणाश्चेत् तर्हि भौष
बुधगुरुवः विरश्मयः रश्मिहीनाः भवेयुः एवं प्रकारेण वक्रादौ वक्रारंभे द्वि-
गुणाः मूलरश्मयः द्विगुणिताः स्पष्टाः स्युः वक्रत्यागे वक्रांते अष्टांशविही-
नकाः अष्टभागोनाः स्पष्टाः स्युः अंतरे वक्रं वक्रत्यागमध्यभागे अनुपातः
त्रैराशिकगणितेन वक्रार्धकवक्रत्यागांकानां मध्यांकोत्पादनं तेन मध्यरश्म-
यः स्पष्टाः स्युः मंदायां रश्मिपतिगतौ दशभागोनाः स्वदशांशहीनाः मू-
लरश्मयः स्पष्टाः स्युः मंदतरायामित्यध्याहारः गतौ तु वस्वंशोनाः स्वाष्टांश-
हीना मूलरश्मयः स्पष्टाः स्युः तथा तेनैव प्रकारेण शीघ्रायां गतौ अंगांशोनाः
स्वषष्टांशोनाः तथा शीघ्रतरायां तु वेदांशोनाः स्वचतुर्थांशहीनाः स्पष्टा
रश्मयो भवति इति केचिद्वदन्तीति केचिच्छब्देन नैतन्मुख्यमतमिति ध्वनि-

भाषा ।

दुगुनी करके पांचसे भाग लेना, लब्ध जो आवे वो स्पष्ट रश्मि जानना. रश्मिपति
नीचका होवे तो विशेष संस्कार नहीं है ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ अब मतांतरसे
रश्मियोंका हानिवृद्धिका लक्षण कहते हैं. जो कभी शनि शुक्र यह दोनों विना
मंगल, बुध, गुरु यह तीनों ग्रह अस्तंगत होवे तो उन्हींका रश्मि हीन जानना. रश्मि-
पति वक्रारंभमें होवे तो पूर्व रश्मि द्विगुणित करनेसे स्पष्ट होती है. वक्रिके अंतर्में
रश्मिपति होवे तो पूर्वरश्मिकूं ८ आठसे भाग लेना जो लब्ध आवे वो स्पष्ट रश्मि
होती है. वक्रागतिसे मध्यभागसे होवे तो त्रैराशिकके गणितमार्गसे फल लब्धके

घतरायां च वेदांशोनाः कराः स्मृताः ॥ अंगांशोनाश्च
शीघ्रायां केचिदेवं वदन्ति हि ॥ १६ ॥ वक्रानुवक्रा विक-
ला शीघ्रा शीघ्रतरा गतिः ॥ वृद्धिहीने तु शिष्टे द्वे वर्जनी-
ये समासमा ॥ १७ ॥ योगेषु ये ग्रहाः प्रोक्तास्तेषां यो-
टीका ।

तत्र ॥१४॥१५॥१६॥अथैकविंशतितमश्लोके रश्मीनां ग्रहगतिसंज्ञारूपतः फ-
लानि निर्णयिष्यन्नादौ अष्टविधसंज्ञा आह वकेति । वक्रा १, अनुवक्रा २,
विकला ३, शीघ्रा ४, शीघ्रतरा ५, अपि च इमे शीघ्रे शीघ्रतरे एव वृद्धि-
हीने सत्यौ तु वृद्ध्या वर्धनेन हीने रहिते तथोक्ते तु शिष्टे नाम मंदमंदतरे
६।७ भवतः अथाष्टमी समा तु द्वे वर्जनीये वर्जितुं योग्ये कृते तु समासमा
द्विप्रकारकसमा भवति । अत्रेत्यं तत्त्वांशीघ्रतरा वृद्धिहीना जाता सती मंदसं-
ज्ञका षष्ठी गतिः भवति तथा शीघ्रा वृद्धिहीना सती मंदतरा सप्तमी गतिर्भ-
वति तथा च मंदया शीघ्रा हीना कृता समा तथैव मंदतराया शीघ्रतरा ही-
ना कृता सती समैव एवं द्विप्रकारेण समत्वं समासमा इति द्विरुक्त्योपल-
भ्यते इति अष्टमी समा संज्ञका ज्ञेयेति अष्टविधा गतिरूपदिष्टा । एतल्लक्षणानि
सूर्यसिद्धांतादिध्ववर्गतव्यानि ॥१७॥ अथ प्राप्तरश्मिषु योगविशेषेण हासवृ-

भाषा ।

पूर्वरश्मिकू स्पष्ट करना. रश्मिपतिकी गति मंद होवे तो
पूर्वरश्मिका दशांश लेके पूर्वही रश्मिमें हीन करना तो
स्पष्ट होती है. रश्मिपतिकी गति बहुत मंद होवे तो अ-
ष्टमांश हीन करना. शीघ्र गति होवे तो छट्ठा भाग हीन
करना. शीघ्र तर गति होवे तो चतुर्थांश हीन करना. ऐसा कितनेक कृषि कहते
हैं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ अब गतिके अठ भेद कहते हैं. वक्रगति १, अनुवक्रा
गति २, विकला गति ३, शीघ्रगति ४, शीघ्रतरा गति ५, मंदगति ६, मंदतर-
गति ७, समासमा गति ८, वो वर्ज करनेयोग्य हैं. शीघ्रतरगति वृद्धिहीन भई इसकूं
मंदगति कहना. वैसी शीघ्रगति वृद्धिहीन भई तो अतिमंदतर गति कहना. विशेष
टीकामें स्पष्ट है ॥१७॥ अब राजयोग दरिद्रयोग होवे तब रश्मिका विशेष संस्कार

अथ मतांतररश्मिचक्रम्.									
म.	च.	मं.	वृ.	गु.	शु.	श.	यो.		
०	३	५	०	१	२०	३	३४		
०	१	१	५	३	४	०	३५	३	
०	२	१	५	१	४	४	३	४	५

गे च रश्मयः ॥ पापसौम्यारिमित्राणां योगे हानिश्च की-
र्तिताः ॥ १८ ॥ उच्चादिषु च पूर्वोक्तः पापो बलवशाद्-
वेत् ॥ १९ ॥ चतुर्गुणा राजयोगे पूर्वन्यायेन बोधिताः ॥

टीका ।

क्षी आह । योगेष्विति योगेषु राजयोगदारिद्र्यादिसंज्ञकेषु ये योगकर्तारो ग्रहाः
प्रोक्ताः तेषां योगे सति दृष्टशुभयोगकारकसंबंधतारतम्येन रश्मयः स्पष्टाः स्युः ।
एतदुक्तं भवति राजयोगकारकग्रहस्य दारिद्र्ययोगकारकग्रहेण योगे एकरा-
शिसंबंधे सति दारिद्र्यकारकग्रहप्राप्त्यारश्मिभीराजयोगकारकग्रहरश्मीन्संशो-
ध्यावशिष्टा राजयोगकारकग्रहरश्मयो ज्ञेयाः एवं राजदारिद्र्ययोगकारकयो-
रेव द्वयोस्त्रयाणां वा संयोगे तयोस्तेषां वा रश्मिमीलनेन स्पष्टरश्मयस्तयोस्तेषां
वा ज्ञेया इतिदिक् । एवमेव शुभाशुभग्रहयोगेन रश्मीनां ऋासवृद्धी विशद-
यत्युत्तारार्थेन । पापः खलः सौम्यः शुभः अरिः शत्रुः मित्रं सुहृत् एतेषां
योगे एकराशिसंबंधे सति हानिः पापरश्मिभिः शुभरश्मीनां अरिरश्मिभिः
मित्ररश्मीनां हानिः ऋासः एवमर्थात्सौम्यानां मित्राणां च योगे एव रश्म-
यः कीर्तिताः कथिता इति ॥ १८ ॥ अथोच्चादीनां पापानां च रश्मीनाह उच्चा-
दिषु उच्चत्रिकोणस्पर्शादिनीचांतनवलक्षणेऽपि पूर्वोक्तो रश्मिः बोध्यः पापः
पापग्रहरश्मिस्तु दलवशात् मूलरश्मिः बलतारतम्येन न्यूनातिरिक्तो भवेत्
॥ १९ ॥ अथ राजयोगकारकग्रहाणां ध्रुवांकैः प्राग्वत् रश्मीनाह चतुर्गुणा-

भाषा ।

कहते हैं, राजयोग करनेवाले ग्रह और दरिद्रयोग करनेवाला ग्रह यह दोनोंका
एकराशिसंबंध होवे, दरिद्र करनेवाले ग्रहकी रश्मिकू राजयोग करनेवाले
रश्मिमें न्यून करके जो राजयोग ग्रहकी शेष रहै वो स्पष्ट जानना, ऐसा शुभा-
शुभ शत्रुमित्रादिक ग्रहोंका एकराशिसंबंधसे ऊपर लिखे हुये प्रकारसे कहना
॥ १८ ॥ अब पहिले जो उच्चादिक नव स्थान कहे हैं उसमें पापग्रहोंकी
रश्मिका निर्णय कहते हैं, उच्चादि नव स्थानोंमें रश्मि पहिले सरिखे जानना, पापग्रह
रश्मिको बलवान्पना देखके कमजास्त करना ॥ १९ ॥ अब पहिले जो रश्मिबल

(९०)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे—

पंचाष्टषण्णवाष्टांकवेदाः स्यूरश्मयः स्वकाः ॥२०॥ द्विग्र-
हादिषु योगेषु ग्रहभावफलाहताः ॥ गतिसंज्ञानुरूपेण

टीका ।

ति । राजयोगे राजयोगकारकग्रहे पूर्वन्यायेन नीचोनमिति सप्तमश्लोकोक्तेन
रश्मयो बोधिता ज्ञापिताः तत्र विशेषस्तु दिगित्यादिषष्ठश्लोकोक्तध्रुवांकस्था-
नापन्नानन्यध्रुवांकान्नव्यादिसप्तग्रहविहितानाहोत्तरार्धेन पंच ५ रवेः, अष्टौ
८ चंद्रस्य, षट् ६ मौमस्य, नव ९ बुधस्य, पुनरष्टौ ८ गुरोः, अंकाः ९ शुक्र-
स्य, वेदाः ४ शनेः इति ध्रुवांकैः प्राग्वद्रश्मीनानीय चतुर्गुणाः कार्याः स्व-
काः तत्तद्ग्रहाणां स्वीया रश्मयः स्युः ॥ २० ॥ अथ द्विग्रहादियोगे रश्मी-
नंक्षेपतः फलनिर्णयं चाह द्विग्रहेति । द्विग्रहादिषु द्वौ च तौ ग्रहौ च द्विग्रहौ
तौ आदिर्येषां ते द्विग्रहचतुर्ग्रहादयः तेषु योगेषु पंचाष्टेत्यादय उत्तररश्मयः
ग्रहभावफलाहताः ग्रहाणां संयुक्तानां यो भावः संयोगवर्तमानभावः तद्वपे
यत्फलं तेन इता गुणिताः तेषां द्रव्यादीनां युक्तग्रहाणां स्पष्टा रश्मयो भवन्ति
अत्रोदाहरणम् । रविः १०।४।१४ गुरुः १०।१५।३९ अनयोर्भावः १०।२।५३
रव्युत्तररश्मयः ५ एभिर्गुणितो भावः ५०।२।२६५ षट्युद्धृताः ५०।१४।२५
ऊर्ध्वांकौशस्थानापन्नः त्रिंशद्धीनो जातः २०।१४।२५ अयं रविस्पष्टरश्मिः
एवं गुरोरपि रश्मयः । एवंत्रिग्रहादियोगेषु ज्ञेयम् । अथैषां रश्मीनां फलानां
निर्णयः निश्चयः गतिसंज्ञानुरूपेण गतीनां याः संज्ञाः प्रायुक्ताः वक्रानुवक्ते-
त्यादयः तासां अनुरूपेण सादृश्येन स्मृतः यस्य ग्रहस्य या वक्राद्यन्यतमा-

भाषा ।

लाये हैं उसमें जो राजयोगकारक ग्रहकी रश्मि हैं, वहां विशेष कहते हैं, सोलह
राजयोग जो हैं वो पूर्वभागमें कहे हैं, सो वे ग्रहोंके अब रश्मि संस्कारमें क्षेपक
कहते हैं, सूर्यके ५, चंद्रके ८, मंगलके ६, बुधके ९, गुरुके ८, शुक्रके ९, श-
निके ४, यह ध्रुवांकोंसे पूर्वरीतिप्रमाणसे रश्मि लायके चतुर्गुणित करना अपनी
अपनी ग्रहकी रश्मि होवै ॥ २० ॥ अब द्विग्रह, त्रिग्रह, चतुर्ग्रहयोग ग्रहोंकी र-
श्मिके वहां वे ग्रह रश्मिसे ग्रहास्थित भावांक गुणन करके साठसे भाग लेना, उक्त

फलानां निर्णयः स्मृतः ॥ २१ ॥ इष्टकष्टफलसंगुणास्तत-
स्तत्करानथ च संयुतास्तुतान् ॥ निश्चितार्थमखिलं स-
मीक्ष्यतत्प्रस्तुतं तु सकलं वदेद्बुधः ॥ २२ ॥ एकादि पंच-
कं यावद्द्विद्रा भृशदुःखिताः ॥ नीचानां दासतां याता अ-

टीका ।

गतिः तत्सादृश्येन वक्राद्यन्यतमं फलं रश्मीनां ज्ञेयमित्याशयः ॥ २१ ॥
एवमिष्टकष्टं रश्मींश्चोक्त्वा एषां प्रयोजनमाह इष्टेति । ततः रश्म्युत्पादनानंतरं
इष्टकष्टफलसंगुणानिष्टफलगुणितान् कष्टफलसंगुणितान् कृत्वा तानिष्टसंगु-
णितान्सर्वान्संयुतान्कृत्वा तान् कष्टसंगुणितान् सर्वान्पृथक् संयुतान् कृत्वा
राशीन् कृत्वा अखिलं सर्वं ग्रहजं भावजं राजयोगपरिव्राडयोगादिजं नाना-
विधं शुभाशुभफलं निश्चितार्थं निश्चितः अर्थः इष्टकष्टरश्मिसंयोगसमुद्भवं
फलं यस्मिन्कर्मणि यथा तथा प्रस्तुतं तत्कालीनं पूर्णं समीक्ष्यावलोक्य वि-
चार्येत्यर्थः । बुधो विद्वान् वदेत् कथयेदिति । अथेष्टकष्टवलगुणितरश्म्युदा-
हरणम् । यथा सूर्येष्टवलं ०२८।२५ सूर्यरश्मयः ५।४०।२३ इमे गोमूत्रिका-
रीत्या गुणितांकाः ०।०।०।१४०।११२०।६४४।१२५।१०००।५७५ जातं अ-
स्यां संख्यायां षष्ठ्युद्धृतायां २।४१।१२ अयं सूर्येष्टरश्मिः एवं सूर्यकष्टवलं
०।३१।३५ एते सूर्यरश्मयः ५।४०।२३ इमे गोमूत्रिकारीत्या गुणितांकाः
।०।०।०।१५५।१२४०।७१३।१७५।१४००।८०५ जातं अस्यां संख्यायां ष-
ष्ठ्युद्धृतायां २।५९।१० अयं सूर्यकष्टरश्मिः एवं सर्वत्रानुक्तस्थलेषु बोध्यम्
॥ २२ ॥ अथ फलं वदेदित्युक्तं तदेकादिरश्मिसंख्यातारतम्येन स्फुटयति
त्रयोविंशतिश्लोकमारभ्यद्विचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यंतम् । तत्र तु एकादित्या-

भाषा ।

जो हैं ओ उच्चरश्मि फल आया. रश्मिका फल गतिके अनुसारसे कहना ॥ २१ ॥
इष्टकष्टफलसे रश्मिकू गोमूत्रिकान्यायसे गुणन करके जो फल आवे उसकू इष्टर-
श्मिकष्टरश्मि होवे पीछे उस उपरसे शुभाशुभ फल कहना ॥ २२ ॥ अब रश्मिका
फल कहते हैं, एकसे पांचतक रश्मिका योग होवे तो वो मनुष्य द्विद्रा दुःखी होवे.

(१२)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

पि जाताः कुलोत्तमे ॥ २३ ॥ परतो दशकं यावत्केवलं ज-
ठराय वै ॥ निःस्वाः कदाचिद्दासाश्च भारवाहाः कदाचन
॥ स्त्रीपुत्रग्रहहीनाश्च वंशायोग्यक्रियारताः ॥ २४ ॥ एका-
दशोऽल्पपुत्राः स्वल्पधनाः स्त्रीविमानिता मनुजाः ॥ बि-

टीका ।

अथ दृष्टवलचक्रमाह.								अथ कष्टवलरश्मिचक्रम्.							
मृ.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	या.	मृ.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	या.
२	०	१	०	०	५	१	१३	२	१	४	१	०	१	०	१०
४१	३	५६	३३	४६	१५	४५	३७	५५	५२	४५	१०	३५	३	४४	०
१२	१८	१०	३१	४७	४४	४३	२७	१०	५१	२३	९	३६	४	७४	४६

दिषद्विंशतिश्लोकपर्यंतमशुभफलं विवृणोति । एवं प्रागुक्तरीत्या संस्कृत-
रश्मयः एकादि एकमारभ्य यावत्पंचकर्मचक्रपर्यंतं प्राप्ताश्चेत्तद्रश्मिर्वतो नराः
दरिद्रः रंकाः अपि च भृशदुःखिताः अतिव्यथिताः संतः कुलोत्तमे सत्कुले-
पि जाताः उत्पन्नाः नीचानां हीनानां दासतां दासस्य भावस्तां नीचमृत्य-
त्वमित्यर्थः याताः यास्यंतीत्यर्थः किं पुनर्नीचजातीया नीचसेवकाः स्युरिति
वक्तव्यम् ॥ २३ ॥ ततः परतो यावद्दशकं पंचप्रभृति दशपर्यंतं प्राप्ताश्चेत् तेषां जन्म
जठराय वै केवलमुदरभरणार्थमेव ज्ञेयं तदेवविशदयति ते निःस्वाः दरिद्राः
अतः कदाचिद्दासाः कदाचिदुदरपोषणार्थं भारवाहका भारं वहन्ति धरंतीति
तथाभूताः स्त्रीपुत्रग्रहहीनाः भार्यासुतवेश्मरहिताः च परं वंशायोग्यक्रियार-
ताः स्ववंशानुचितकर्मसक्ताश्च भवेयुरिति ॥ २४ ॥ एकादशे रश्मौ सति म-
नुजाः अल्पपुत्राः अल्पसंतानाः अल्पधनाः अल्पद्रव्याः अतः स्त्रीविमानिताः
अबलावमानयुक्ताः संतः तदा स्वल्पमपि निजं कुटुंबं कृच्छ्रेणैव कष्टेनैव बि-

भाषा ।

और जो कभी उत्तम कुलमें पैदा हुवा होवे तथापि नीचकी चाकरी करेगा ॥ २३ ॥
छम्मे दस्तक योग होवे तो केवल उदरपोषण करेगा. कोई बखत द्रव्यहीन, कोई
बखत दास्य, कोई बखत भारवाहक होवेंगे. स्त्रीपुत्रघरसे हीन रहेंगे. वंश कुल
जावें. ऐसे कर्ममें रत रहेंगे ॥ २४ ॥ ग्यारहरश्मिका योग होवे तो अल्पपुत्रवान्
स्त्रियोंसे अपमानित होवेगा. और अपने स्वल्प कुटुंबकाभी पालन बड़े कष्टसे करे-

अति लुच्छ्रेण निजं स्वल्पं च कुटुंबमेव तदा ॥ २५ ॥
द्वादशे निर्धना मूर्खा धूर्ताः सत्वविनाशकाः ॥ त्रयोदशे
च चोराः स्युर्निर्धनाः कुलपांसनाः ॥ २६ ॥ विद्वांश्चतुर्द-
शे धर्मे रतो मर्षी धनार्जकः ॥ कुटुंबभरणे सक्तः कुलयो-
ग्यक्रियो भवेत् ॥ २७ ॥ रश्मिभिः पंचदशभिरेवं गुणयु-
तोऽपि सन् ॥ स्ववंशमुख्यो धनवानित्याह भगवान्मुनिः
॥ २८ ॥ आविंशतेः कुलेशाना बहुभृत्याः कुटुंबिनः ॥

टीका ।

अति पालयंतीति ॥ २५ ॥ अथ द्वादशपरिमिते रश्मौ जाताः निर्धना दसि-
द्राः मूर्खा बुद्धिहीनाः धूर्ताः परवंचकाः सत्वविनाशकाः सतो भावः सत्त्वं
उत्तमत्वं तस्य नाशकाः गुणाद्युत्तमत्वत्यगशीला इत्यर्थः । अथ त्रयोदश-
मिते रश्मौ जनाः चोराः तस्कराः निर्धनाः स्पष्टं कुलपांसनाः कुलाधमाश्च
स्युरिति ॥ २६ ॥ अथ विद्वानित्यादित्रयस्त्रिंशच्छ्लोकावधि शुभत्वं कथयति
तत्र विद्वानिति । रश्मिभिरिति च । चतुर्दशपरिमिते रश्मौ विद्वान्ज्ञाता धर्मे
पुण्यकर्मणि रतः तथा मर्षी मर्षः सहनशक्तिः तद्वान् धनार्जकः धनसंपाद-
कः कुटुंबभरणे सक्तः कुटुंबपालनपरः कुलयोग्यक्रियः स्ववंशोचिताचरण-
शीलश्च भवेत् ॥ २७ ॥ अथ पंचदशपरिमितैरश्मिभिस्तु एवं गुणयुतो-
ऽपि सन् पूर्वोक्तफलसंपन्नोऽपि सन् स्ववंशमुख्यः स्वकुलश्रेष्ठः धन-
वांश्चेति भगवान्पराशरमुनिराहेत्यन्वयः ॥ २८ ॥ अथ षोडशरश्मिमार-

भाषा ।

गा ॥ २५ ॥ बारह रश्मिका योग होवे तो मनुष्य निर्धन मूर्ख धूर्त सत्यहीन हो-
वेगा. तेरह रश्मिका योग होवे तो चोर निर्धन कुलपांसक होवेगा ॥ २६ ॥
चौदह रश्मिका योग होवे तो वो मनुष्य धर्मी क्रोधरहित रहै, द्रव्योपाजन कर-
नेमें तत्पर रहे, कुटुंबपालन करे, कुलयोग्य कर्म करे ॥ २७ ॥ पंद्रहरश्मिका
योग होवे तो सताईसवें श्लोकका फल जो है वो फलसहित होयके और अपने
वंशमें मुख्य होवेगा, धनी होवेगा, ऐसा पराशरमुनि कहते हैं ॥ २८ ॥ सोलहसे

कीर्तिमंतश्च पूर्णाश्च स्वजनेन च षोडश ॥ २९ ॥ एकविं-
शतिर्विख्यातः पंचाशज्जनपोषकः ॥ दानशीलः कृपायुक्तो
द्वाविंशे लोभसंयुतः ॥ ३० ॥ धनवानल्परिपुश्च प्रभुः स्व-
ल्पगुणो भवेत् ॥ त्रयोविंशे तु मुख्यश्च विद्याहीनो धनी
सुखी ॥ ३१ ॥ आत्रिंशत्परतः श्रीमान्सर्वसत्त्वसमन्वितः ॥

टीका ।

म्य विंशतिरश्मिपर्यंतं फलानि कथयति आविंशतेरिति । षोडशाद्रस्मे-
सकाशात् आविंशतेः विंशतिरश्मिपर्यंतं जनाः कुलेशानाः कुलपाल-
का बहुभृत्याः प्रचुरसेवकाः कुटुंबिनः कुटुंबवतः कीर्तिमंतश्च स्व-
जने पूर्णाश्च भवेयुरिति ॥ २९ ॥ एकेत्यादित्रयत्रिंशत्पर्यंतं फलान्याह । ए-
कविंशति विख्यातः एकविंशतिसंख्याप्रसिद्धो रश्मिश्चेत् नरः पंचाशज्जन-
पोषकः शतार्धनरपालकः च परं दानशीलः वितरणस्वभावः कृपायुक्तो द-
यालुः स्यात् । अथ द्वाविंशे रश्मौ लोभसंयुतः अतिलुब्धः ॥ ३० ॥ धन-
वान् संपन्नः अल्परिपुः अल्पशत्रुः प्रभुः स्वामी स्वल्पगुणो भवेदिति । म-
ध्यमं शुभाशुभमिश्रफलसुक्तम् त्रयोविंशे रश्मौ तु मुख्यः जातिश्रेष्ठः विद्या-
विहीनः सामान्यविद्यावान् धनी द्रव्यवान् सुखी सौख्यसंपन्नश्च भवेत् ॥ ३१ ॥
अथ चतुर्विंशतिरश्मिमारभ्य परतः अग्रे आत्रिंशत् त्रिंशत् त्रिंशद्रश्मिपर्यंतं
श्रीमान् लक्ष्मीवान् सर्वसत्त्वसमन्वितः अश्वगोगजादिप्राणियुक्तः राजप्रियः

भाषा ।

लेके वीसतक रश्मियोग होवे तो कुलकू पालन करनेवाले बहुत सेवक बहुत कुटुंब
जिनका और कीर्तिमान् अपने संबंधि लोकोंसे पूर्ण होवेगा ॥ २९ ॥ एकवीस रश्मिका
योग होवे तो पचास मनुष्यका पालन करेगा, दानशील दयावंत होवेगा, और
बावीस रश्मिका योग होवे तो लोभी होवेगा. और धनवान्, शत्रुहीन, समर्थ, अ-
ल्पगुणी होंवेगा ॥ ३० ॥ तेवीस रश्मिका योग होवे तो विद्याहीन हो जावेगा
तथापि सब ठिकाने प्राधान्यताकू पाव धनवान् सुखी होवे ॥ ३१ ॥ चोवीससे
लेके तीसपर्यंत रश्मिका योग होवे तो लक्ष्मीवान् सर्वबलयुक्त होवे राजप्रिय प्र-

राजप्रियश्च चंडश्च जनश्च बहुभिर्दृतः ॥ ३२ ॥ एकत्रिंशो
च सचिवो द्वात्रिंशो वाहिनीपतिः ॥ पूर्वभागे समुद्दिष्टफ-
लानि परतो विदुः ॥ ३३ ॥ पंक्तिः सूर्या तिथिनृपात्यष्टिर्दृ-
तिश्च विंशतिः ॥ नखा मूर्च्छा जिनास्तत्त्वं त्रिंशद्वात्रिंश-
टीका ।

नृपप्रीतिपात्रः चंडः उग्रस्वभावः चपरं बहुभिः असंख्यातेर्जनैर्वेष्टितः ॥ ३२ ॥
एकत्रिंशे च रश्मौ सचिवः मंत्री प्रधान इत्यर्थः । द्वात्रिंशत्परिमिते रश्मौ
वाहिनीपतिः सेनारक्षकः अतः परतः त्रयस्त्रिंशद्रश्मिप्रमृतिफलानि पूर्वभागे
समुद्दिष्टफलानि विदुः ज्योतिषिका इतिशेषः । एवं एकरश्मिमारम्य यावत्
षट्पंचाशद्रश्मिसमागमे सामान्यतः शुभाशुभफलानि कथितानि ज्ञेयानि
विशेषतस्तु अग्रे वक्ष्यतीति ॥ ३३ ॥ अथारंभतो यावद्रश्मिसमापनं संतति-
विचारमाह पंक्तिरित्यादिसार्धश्लोकेन । पंक्तिः दश “द्वात्रिंशे वाहिनीपतिः”
इति द्वात्रिंशद्रश्मिपर्यंतं प्राक्सामान्यफलान्युक्तानि तावत्संख्यारश्मिपर्यंतं
नवसंख्याकसंततिर्ध्वन्यते, सा च एकरश्मितो द्वात्रिंशद्रश्मिपर्यंतं अनुपाततो
ज्ञेया । द्वात्रिंशद्रश्मिषु नवसंततिश्चेत्तद्व्यूनामुकरश्मिषु कियती संततिरिति-
ततः परं क्रमप्राप्तद्वात्रिंशद्रश्मीनामग्रे भागे त्रयस्त्रिंशद्रश्मिषु सत्सु पंक्तिः द-
शसंख्याः सृतादयः, चतुस्त्रिंशद्रश्मिषु सूर्याः द्वादश संततिः, पंचत्रिंशद्रश्मि-
षु तिथयः पंचदश संततिः, षट्त्रिंशद्रश्मिषु नृपाः षोडश, एवं ३७ रश्मिषु
भूयः पुनः नाम प्रायुक्ताः नृपा एव, ३८ रश्मिषु अत्यष्टिः सप्तदश, ३९ र-

भाषा ।

तापी और बहुत लोक उसके संग रहाकरे ॥ ३२ ॥ एकत्रिंश रश्मिका योग
होवे तो प्रधान पदवीकू पावे, बर्त्तास रश्मि होवे तो सेनापति होवे वहस्से
आगे जो रश्मिका फल हैं सो पूर्वभागमें कहा है ॥ ३३ ॥ अब रश्मि ऊपरसे
संतानविचार कहते हैं, तेहेतीस रश्मिका योग होवे तो दश पुत्रादिक होवे,
चौतीस रश्मियोग होवे तो बारा संतान होवे, पैंतीस रश्मिसे पंधरा संतान
होवे, छैतीस रश्मिसे सोलह संतान होवे, सैंतीस रश्मिसे सोलह संतान होवे, अ-
ठतीस रश्मिसे सतरा संतान होवे, ओगजबालीस रश्मिसे अठारह संतान होवे,

देव च ॥ ३४ ॥ पंचाशच्चैव षष्टिश्च शतं चैव सुतादयः ॥
 आरभ्य विश्वसंख्यायाः क्रमात्स्वजनपोषकः ॥ ३५ ॥ अत
 ऊर्ध्वं नृपे श्रांतं आपंचत्रिंशतः क्रमात् ॥ शतपंचकमारभ्य

टीका ।

श्मिषु घृतिः अष्टादश, ४० रश्मिषु घृतिः अष्टादशैव, ४१ रश्मिषु नखः विं-
 शतिः, ४२ रश्मिषु मूर्छाः एकविंशतिः, ४३ रश्मिषु जिनाः चतुर्विंशतिः ४४
 रश्मिषु तत्त्वं पंचविंशतिः, ४५ रश्मिषु त्रिंशत् संततिः, ४६ रश्मिषु द्वात्रिंशत्,
 ४७ रश्मिषु पंचाशत्, ४८ रश्मिषु षष्टिः, ४९ रश्मिषु शतं सुतादयः, अमे
 अनुक्तत्वात् शत संख्यातोऽधिकाऽसंख्याता ज्ञेयत्याशयः ॥ ३४ ॥ अथैश्वर्य-
 विचारो रश्मिषु कथ्यते आरभ्येत्यर्थेन । तत्र प्राक्सर्वसामान्यविचारे त्रयोद-
 शरश्मिपर्यंतमशुभमेव फलमुक्तम् । तावद्रश्मिपर्यंतं दारिद्र्यदुःखाद्यशुभफल-
 त्वादेश्वर्याभाव एव । ततः विश्वसंख्यायाः पुरतः चतुर्दशरश्मिमारभ्य सामा-
 न्यफलनिर्णीतद्वात्रिंशद्रश्मिसंख्यापर्यंतं क्रमाद्रश्म्यंकसंख्यापरिमितस्वजन-
 पोषकाः जना ज्ञेयाः ॥ ३५ ॥ अथ द्वात्रिंशद्रश्म्यूर्ध्वं प्राग्वद्रश्मिसंख्यां संत्य-
 ज्य बहुपोषकत्वं कथयति अत ऊर्ध्वमिति । अत ऊर्ध्वं द्वात्रिंशद्रश्म्यूर्ध्वं आ-
 पंचत्रिंशतः पंचत्रिंशद्रश्मिपर्यंतं शतपंचकं पंचशतान्यारभ्य सहस्रावाधि सहस्रं
 अवधिर्यश्मिन्कर्मणि तत्तथा पोषकाः सहस्रपर्यंतं पालका इत्यर्थः । कया री-
 त्या पोषकास्तत्साधनं कथयति नृपे राज्ञि राजकर्मणीत्यर्थः श्रांतः जातश्रमः

भाषा ।

चालीस रश्मिसे अठारा संतान होवे, एकेचालीस रश्मि होवे तो बीस संतान होवे,
 बियौलीस रश्मि होवे तो एकईस संतान हांवे, तियालीस रश्मि होवे तो चोवीस
 संतान हांवे, चौवालीस रश्मि होवे तो पचीस संतान होवे, ४५ रश्मि होवे तो
 ३० संतान होवे ४६ रश्मि होवे तो ३२ संतान होवे ४७ रश्मि होवे तो ५०
 संतान होवे, ४८ रश्मि होवे तो साठ संतान होवे, ओगनपचास रश्मि होवे तो
 सौ संतान हांवे, आगे कह्या नहीं है वास्ते इसमें अधिक रश्मि होवे तो १०० से
 अधिक संतान वृद्धि जानना ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ अब रश्मिके मानसे बहुपोषकयोग
 कहते हैं ३२ रश्मिका योगसे ४५ पर्यंत, ५०० सौसे १००० पर्यंत मनुष्यका

सहस्रावधि पोषकः ॥ ३६ ॥ अत ऊर्ध्वं तु देशानां संख्याः
स्युः पंचविंशतिः ॥ षड्विंशतिश्च भानि स्युस्त्रिंशत् षट्-
त्रिंशदेव च ॥ ३७ ॥ अत ऊर्ध्वं नृपाः क्षात्रधर्मिणः क्ष-
टीका ।

राजाधिकारक्रमेणेति यावत्क्रमात् त्रयस्त्रिंशच्चतुस्त्रिंशत्पंचत्रिंशद्रश्मिषु फलं
ज्ञेयमिति ॥ ३६ ॥ अथ पंचत्रिंशद्रश्मिभ्यः परतो देशाधिपत्यं कथयति अत ऊर्ध्व-
मिति । अत ऊर्ध्वं षट्त्रिंशदंशादारभ्य क्रमाद्देशानामाधिपत्ये संख्याश्चत्वारिंशद्रश्मिपर्यंतं पंचविंशत्यादयः स्युः एतदुक्तं भवति षट्त्रिंशद्रश्मिषु पंच-
विंशतिः २५, सप्तत्रिंशद्रश्मिषु षड्विंशतिः २६, अष्टत्रिंशद्रश्मिषु भानि २७,
एकोनचत्वारिंशद्रश्मिषु त्रिंशत् ३०, चत्वारिंशद्रश्मिषु षट्त्रिंशत् ३६, एवं दे-
शानामाधिपत्यं ज्ञेयमिति ॥ ३७ ॥ अथ रश्मीनां राजफलमाह अत इति । अत
ऊर्ध्वं चत्वारिंशद्रश्म्यूर्ध्वं क्षत्रियः जात्येकवचनं क्षत्रियजातीयाः नृपाः राजा-
नो भवेयुः । अथ च अन्यजातीयाश्चत्वारिंशदधिकरश्मिवंतश्चेत् क्षात्रधर्मि-
णः क्षात्रधर्मवंतः संतः नृपाः स्युः । तत्र क्रममाह एकचत्वारिंशद्रश्मिमारभ्य
सप्तचत्वारिंशद्रश्मिपर्यंतं क्रमात् भू १, द्वि २, त्र्य ३, चतु ४, पु ५, षट् ६,
सप्त, ७, संख्यानां भूभृतां राज्ञां ये जनपदाः देशाः तेषामधिपाः स्वामि-
नो भवेयुः । एतदुक्तं भवति । एकचत्वारिंशद्रश्मिषु सत्सु भूपसंख्याकभू-
भृज्जनपदानां अधिपः स्यात् तथा द्विचत्वारिंशद्रश्मिषु द्वि २ संख्याकनृप-
देशपालकाः एवं क्रमेण त्रिचत्वारिंश ४३ चतुश्चत्वारिंशत् ४४, पंचचत्वा-

भाषा ।

पोषण करेगा ॥ ३६ ॥ छत्रीस रश्मिका योग होवे तो पच्चीस गांवोंका अधिपति
होवे, सैंतीस रश्मिका योग होवे तो छबीस गांवोंका अधिपति होवे, अट्तीस
रश्मिका योग होवे तो सत्ताबीस गांवोंका अधिपति होवे, ओगनचालीस रश्मिका
योग होवे तो तीस गांवोंका अधिपति होवे, चालीस रश्मिका योग होवे तो छत्तीस
गांवोंका अधिपति होवे ॥ ३७ ॥ एकेचालीस रश्मिका योग होवे तो एक देशका
राज्य करे, बैयालीस रश्मिका योग होवे तो दो देशोंका राज्य करे, तिथौलीस रश्मि-
का योग होवे तो तीन देशोंका राज्य करे, चैंमाळीस रश्मिकयोग होवे तो चार

(९८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे—

त्रियोऽथ वा ॥ भूद्वित्र्यब्धीषु षट्सप्तभूमृज्जनपदाधिपाः
॥ ३८ ॥ पंचाशद्रश्मिसंयोगे सम्राट् स्यादनुपाततः ॥ अ-
त ऊर्ध्वं तु देवेन्द्रतुल्याः स्युरिति पद्मभूः ॥ ३९ ॥ उच्चचे-
ष्टोत्थयोगार्धगुणिताः षष्टिभाजिताः ॥ नरादीनां तु सं-
टीका ।

रिंशत् ४५, षट्चत्वारिंशत् ४६, सप्तचत्वारिंशत् ४७, रश्मिषु क्रमात् त्र्य ३
ब्धी ४ पु ५ षट् ६ सप्त ७ भूमृज्जनपदानामाधिपत्यं ज्ञेयमिति ॥ ३८ ॥
अथ सप्तचत्वारिंशद्रश्म्यूर्ध्वं सार्वभौमपदामिमाह पंचाशदित्यर्थेन । पंचाश-
त्संख्याकरश्मिषु सम्राट् सम्यक् राजतेऽसौ तथा सार्वभौम इत्यर्थः स्यात्
ननु मध्यावशिष्टरश्मिद्वयस्य का गतिस्तत्राह । अनुपाततः ५० रश्मिषु पूर्णं
साम्राज्यं चेत् एकोनेषु ४९ द्रव्यनेषु ४८ कियत्साम्राज्यमिति त्रैराशिकेन
तद्वैगुण्यं ज्ञेयमिति विवेकः । अथ पंचाशदूर्ध्वं साक्षादिन्द्रतुल्यत्वमेवाह अत
इति । अत ऊर्ध्वं पंचाशद्रश्म्यूर्ध्वं रश्मिसमागमे तु देवेन्द्रतुल्या शुवि साक्षा-
दिन्द्रतुल्या एव ते नराः स्युरिति पद्मभूर्ब्रह्मा आहोति शेषः ॥ ३९ ॥ अथ
नरादिपौष्यसंख्यामाह उच्चेति । उच्चचेष्टोत्थयोगार्धगुणिताः रश्मय इत्यनु-
वृत्तं उच्चं उच्चवलं चेष्टाचेष्टावलं च उच्चचेष्टे ताभ्यां उत्थः संभूतः यो योगः
मिश्रणं तस्य यदर्थं द्विभागोपलब्धिः तेन गुणिताः कृतगुणाकाराः ये
प्रकरणप्राप्ता रश्मयः ते षष्टिभाजिताः षष्टिमिः भक्ताः कार्याः एवं कृते ये
लब्धांकाः ते एव नरादीनां नरा मनुष्याः आदयो येषां ते अश्वजगो-
भाषा ।

देशांका राज्य करे. पैतालीस रश्मियोग होवे तो पांच देशांका राज्य करे. छैंयाली-
स रश्मिका योग होवे तो छः देशांका राज्य करे, सैंतालीस रश्मिका योग होवे तो
सात देशांका राज्य करे ॥ ३८ ॥ पचास रश्मिका योग होवे तो सार्वभौम राजा
होवे. अडतालीस रश्मिका और ओगनपचास रश्मिका फल वोही जानना. पचासके
ऊपर रश्मिका योग होवे तो इंद्रके तुल्य होवे, ऐसा ब्रह्मार्जने कहा है ॥ ३९ ॥ अथ
रश्मिमें विशेष फल कहते हैं. उच्चरश्मि चेष्टारश्मिका योग करके उसका अर्थ
करना पीछे वां अर्थ जो अंक हैं उससे पूर्व योगकू गुणना गोमूत्रिकान्यायसे पीछे

ख्याः स्युः स्पष्टा इत्याह पद्मभूः ॥ ४० ॥ शूद्रादयः कलौ
राजधर्मिणो म्लेच्छधर्मिणः ॥ विप्राश्चेच्छ्रीधनैर्युक्ता यज्ञ-
कर्मक्रियारताः ॥ ४१ ॥ योगरश्मिसमायोगे तदानीं
टीका ।

प्रभृतिषोऽप्याः तेषां स्पष्टाः स्फुटाः संख्याः स्युरिति एवं प्रकारकनरा-
विज्ञानं पद्मभूर्ब्रह्माऽऽह उक्तवानिति ॥ ४० ॥ एवमुत्तराजयोगाः कलौ
शूद्रादीनामेवेत्याह शूद्रादय इति । कलौ कलियुगे शूद्रादयो हीनजा-
तीयाः म्लेच्छधर्मिणः म्लेच्छानां धर्मोऽस्त्येषामिति ते यवनाश्च राजधर्मिणः
राज्यकर्तारः स्युः न ब्राह्मणादयः अर्थात् रश्म्युक्तराजयोगः शूद्रादीनां म्ले-
च्छानां च ज्ञातव्य इति भावः । ननु अष्टचत्वारिंशत्प्रभृतिसंख्याकरश्मिसमा-
गमे ब्राह्मणादीनां फलाभाव एवेत्याशंकायामाह । राजधर्मं सूचकसंख्याक-
रश्मिवंतो विप्राश्चेच्छ्रीधनैर्युक्ताः श्रीमंतः धनवंतश्च स्युः अपि च राजयोग-
घटकश्मियोगात् यज्ञकर्मक्रियारताः स्युः तेन किं राज्यप्रापकक्रियाचरणेन
उत्तरजन्मनि स्वर्गराज्यभोक्तारः स्युरिति ध्वनितार्थः । “ज्योतिष्टोमेन स्वर्ग-
कामोयजेत” इति श्रुतिप्रामाण्यात्स्वर्गराज्यप्राप्तिकामस्य यस्य साधननिबन्ध-
नत्वादितिदिक् । ननु क्षत्रियवैश्ययोः राजयोगः स्यान्नवेति चेन्महर्षिणा त-
त्फलानुक्त्या शुकभागवतोक्त्या च तज्जातिद्वयस्य कलौ राज्यसत्तानिर्वाह-
कत्वाभाव एव सूचित इति मंतव्यम् ॥ ४१ ॥ ननु रश्मिभिरेव राज्यफलाव-
गमे “भाग्येशात्कारके लभे पंचमे सप्तमेपि वा । राजयोगप्रदातारो गजवा-
भाषा ।

साठसे भाग लेना जो लब्ध आवे वो संख्या नर, अश्व, गज, गौ आदि पोष्य-
वर्गकी जानना इतने जीवोंका पालन करेगा, ऐसा जानना, ऐसा ब्रह्मार्जने क-
ह्या है ॥ ४० ॥ वे जो पूर्व राजयोग कहे हैं वे कलियुगमें शूद्रादिक म्लेच्छ धर्मि-
योंके जानना. और जो यह राजयोग और उत्तम रश्मियोग ब्राह्मणकू होवे तो
यज्ञयागकर्मनिष्ठ होयके उस पुण्यप्रतापसे स्वर्गराज्य भोगेंगे ऐसा जानना ॥ ४१ ॥
पूर्व जो राजयोग कहे हैं और रश्मियोगका फल कहा है, परंतु केवल राजयोग-
से राज्यफल प्राप्ति नहीं होनेकी किंतु राजयोग होयके बाद रश्मियोग राज्यफल-

तत्फलं विदुः ॥ नाभसादिषु योगेषु राजयोगे स्थितं तु
तत् ॥ ४२ ॥ योगकर्तारमारभ्य बलिनं च विनिर्णयेत् ॥
पूर्वं भागे समुद्दिष्टभाग्यकर्मफलानि तु ॥ ४३ ॥ अनु पातेन

टीका ।

जिघनेरपि" इत्यादिग्रहयोगादिना उत्तराजयोगस्य वैफल्यप्रसंगः स्यादिति चेन्न किंतु उभयमपि कारणतया ज्ञेयमित्याह योगेति । योगरश्मिसमायोगे सति योगाः स्थानकारकादिग्रहसमुद्भवा योगाः अष्टचत्वारिंशदादिसंख्या-कराजयोगसूचकरश्मयश्च योगरश्मयः तेषां समायोगे संप्राप्तौ सत्यां तदानी-मेव तत्फलं उत्तररश्मिराजयोगफलं विदुः बुबुधुः कथयामासुरित्यर्थः आचा-र्या इति शेषः अर्थात् न केवलं उक्तग्रहयोगैः न चापि केवलमुत्तररश्मिरेव किंतु राजयोगकारकग्रहयोगरश्मिसमागमनैव राजयोगफलं ज्ञेयमिति भावः । अथ नाभसादियोगेषु अनेकग्रहोपलब्धौ आरंभादिक्रमेण योगकर्तृन्विचि-नोति नाभसादिष्विति श्लोकार्थकाभ्याम् । नाभसादिषु नाभसः आदिर्येषां-ते आश्रयादयः रज्ज्वादयश्च तेषु राजयोगे च यत्स्थितं उक्तफलं तत्तु योगका-रकानेकग्रहेषु बलिनमधिकबलवंतं ग्रहं योगे नाभसादौ राजयोगे च कर्तारं मुख्यं कारकं विज्ञाय तं पूर्णापूर्णहीनाहीनरश्मिवन्तं विचार्य तादृशतारतम्येन फलं विनिर्णयेन्निश्चिनुयात् ॥ ४२ ॥ अथ पूर्वभागोक्तभाग्यादिफलानां व्य-वस्थामाह पूर्वत्यादिना अन्वित्यादिना च । पूर्वभागेसमुद्दिष्टभाग्यकर्मफ-लानि सम्यगुद्दिष्टानि कथितानि यानि भाग्यफलानि कर्मफलानि च तानि तु अनुपातेन शुभानि विज्ञाय योजयेत् मेलयेत् अनुपातेन अशुभानि वि-ज्ञाय वर्जयेत् घटयेत् अर्थात् एतत्संस्कारनिर्णीतं सिद्धं फलमिति विजानी-यादित्यभिप्रायः ॥ ४३ ॥ अथैवमेव अनुपाततः षड्बलव्यवस्थानमाह स्था-

भाषा ।

दायक होवेगा, तब उक्त फल यथार्थ होवेगा, और नाभसादिक जो योग हैं उसमेंभी रश्मिश्रेणका फल मिलानेसे यथार्थ मिलेगा ॥ ४२ ॥ पहिले भागमें जो भाग्यभाव कर्मभावका फल कहा है उसका शुभाशुभ यहांके रश्मि अनुपातसे शुभाशुभ फलकू जोड़ना घटाना ॥ ४३ ॥ अब सप्त बलमें जो अधिक बल होवे उससे उ-

विज्ञाय योजयेद्दर्जयेद्बुधः ॥ स्थानवीर्याधिके देशे मुख्यः
स्यादनुपाततः ॥ ४४ ॥ दिग्बले विजयश्चेष्टा वीर्यं
तु प्रभुता भवेत् ॥ कालवीर्याधिके कार्ये सदोत्साही तथा-
यने ॥ ४५ ॥ स्ववंशोत्कर्षता स्वोच्चे नैसर्गे जातिनिर्णयः ॥

टीका ।

नेत्यादिश्लोकद्वयेन । अत्र अनुपाततः सप्तबलमध्येऽधिकावशिष्टस्य स्थाना-
दिकस्य पृथक् सप्तविधं फलं विशदयति । तदित्यं स्थानबलं दिग्बलावेष्टाबल-
त्कालबलादयनबलाहुचबलान्नैसर्गिकबलाच्च अनुपाततः पृथक् संस्कृत्य सर्व-
म्योऽप्यधिके स्थानबले देशे मुख्यः स्यादिति स्थानबलाधिक्यफलम् । एवं
स्थानचेष्टादिग्बलैक्यं प्राग्वदनुपाततः पृथक् संस्कृत्य सर्वम्योऽप्यधिकतयाव-
शिष्टे दिग्बले सति विजयः फलं ज्ञेयं एवमेव सर्वबलेम्योऽनुपाततः चेष्टावीर्यं
चेष्टास्वबले सति प्रभुता प्रभुत्वं भवेत् एवं प्रागुक्तरीत्या कालवीर्याधिके सर्व-
बलेम्यः कालबले अधिके सति कार्ये कर्तव्यकर्मणि सदा सर्वदा उत्साही
भवेत् तथा पूर्वोक्तमेव फलं अयने अयनबलेऽपि ज्ञेयं न भिन्नं अथ स्वोच्चे उ-
च्चबलेऽधिके सति स्ववंशोत्कर्षता निजकुलोन्नतता ज्ञेया तथा नैसर्गे निसर्ग-
बलाधिक्ये जातिनिर्णयः स्वजातिविशेषत्वनिश्चयो बोध्य इति ॥ ४४ ॥ ४५ ॥
एवं बलाधिक्यफलमुक्त्वा कथयित्वा इत्युपसंहारेणाध्यायं समापयति राशी-
नामित्यर्धकद्वयेन । मया संहिताकारेण अत्र संहितायां ये के चन राशीनां
मेषादीनां ग्रहाणां रव्यादीनां च स्वभावाः स्वानां भावाः याथातथ्येन वर्त-
मानत्वमित्यर्थः कथिता वर्णिताः ते देवज्ञेन ज्योतिर्विदा सुबुद्धिना
भाषा ।

चरदिमका फल कहते हैं. स्थानबल १, दिग्बल २, चेष्टाबल ३, कालबल ४, अय-
नबल ५, उच्चबल ६, नैसर्गिकबल ७, यह सातोंका फल कहते हैं. स्थानबल
अधिक होवे तो देशमें मुख्य होवे, दिग्बल अधिक होवे तो विजयी होवे, चेष्टाबल
अधिक होवे तो प्रभुताई भोगे, कालबल अधिक होवे तो सर्वकार्यमें कुशल होवे,
अयनबल अधिक होवे तो सर्वकाल आनंदमें रहे ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ उच्चबल अधि-
क होवे तो अपने वंशमें मुख्यत्व पावे, नैसर्गिकबल अधिक होवे तो अपना स्वजाति-

(१०२)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरमाये-

राशीनां च ग्रहाणां च स्वभावाः कथिता मया ॥ ४६ ॥
ये चात्र योजनीयाश्च देवज्ञेन सुबुद्धिना ॥ ४७ ॥ इति
श्रीबृहत्पाराशरहोरायामुत्तरार्धे रश्मीष्टकष्टादिशासने च-
तुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

मूलस्थानाधिके स्थाने स भावः शुभ इष्यते ॥ न्यूने शु-
टीका ।

अतिकुशलप्रज्ञेन योजनीयाः कथनीया इत्यर्थः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ श्री-
मत्पाराशरोक्तायां संहितायां परार्धके । टीकाचतुर्थोऽध्यायस्य रचितेश्वरगुह्ये
॥ इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहोराशास्त्रे श्रीमद्व्यङ्मन्वयवेदशास्त्राविद्याविद्यो-
तितदिङ्मंडलजटाशंकरसूनुना ज्योतिर्विदा श्रीधरेण विरचितायां सुबो-
धिनीटीकायां चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

पंचमे ऋषिराहास्मिन्नध्याये ग्रहजं फलम् । तथा रेखावर्गणादिफलान्यपि
सविस्तरम् ॥ १ ॥ अथ श्रीमत्पाराशरमहर्षिर्मगवानस्मिन् पंचमेऽध्याये भाव-
गतग्रहविचारेण रेखास्थानादिविचारेण शुभाशुभफलान्युपदिशति तत्रादौ
रेखाविचारेण भावविचारः क्रियते मूलेति । यस्मिन्कस्मिंश्चिद्भावे मूलस्थाना-
धिके मूलस्थानानि द्वादशभावानां प्रथमाध्याये उक्तानि ननु “स्वायुस्त्रि-
रिष्केषु पंच कामे सुखेर्णवा” इत्यादीनि तेभ्यः अधिके बहुले स्थाने रेखा-
यां सति सप्तमी स भावः शुभः शुभफलक इष्यते पूर्वैरित्यध्याहारः अथ च
न्यूने उक्तमूलस्थानतोऽल्पे स्थाने सति स भावः अशुभः तथा समे उक्तप-
रिमिते स्थाने सति स भावः सम इति शेषः एवं भावानां शुभाशुभसमत्वं

भाषा ।

धर्मका विशेष प्रतिपादन करे ॥ ४६ ॥ यह संहितोत्तरभागमें राशिका और ग्रहोंका
स्वभाव मैंने कहा सो जहां जैसा चाहिये वैसा कहना ॥ ४७ ॥ ॥ इति श्रीमद्बृ-
हत्पाराशरहोराशास्त्रे श्रीमद्व्यङ्मन्वयवेदशास्त्राद्यनवविद्यावि० दिङ्मंडलजटा-
शंकरसूनुज्योतिर्विष्णुधरेण विरचितायां भाषाटीकायां चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

अब इस अध्यायमें अष्टकवर्गका फल कहते हैं । जिस ग्रहकी जो भावमें रेखा
कहीं है उसमें रेखा जादा होवे तो शुभ फल जानना, कम होवे तो अशुभ फल

भः समे मातृपितृबन्धून्वदिव्यते ॥ १ ॥ स्ववेश्मधर्मकर्मा-
यल्लग्नैर्द्युम्नं पतिं वदेत् ॥ मृतिव्ययारिभिस्तेषां व्ययं हानिं
पृथग्वदेत् ॥ २ ॥ ये योगाः पूर्वभागे तु द्विग्रहाद्या नमा-
दयः ॥ राजयोगादयः सर्वे यथान्यायं प्रयोजयेत् ॥ ३ ॥
भरणीयकुटुंबस्य द्वितीयेन शुभाशुभोऽन्येषां चैव भावानां

टीका ।

ज्ञात्वा तदनुरूपं मातृपितृबन्धून् मातृपितृबन्धादिविषयकमित्यर्थः तत्तद्भाव-
विहितफलं वदिव्यते वदधातोरात्मनेपदे लुङ् रूपमार्षम् “प्रयोगश्चाद्रेण वा उ-
भयपदी” इति ॥ १ ॥ अथ भावफलानां बलहानिपालननाशानाह स्वेति ।
स्ववेश्मधर्मकर्मायल्लग्नैः षड्भावेः स्थानानुरूपं द्युम्नं बलं “द्युम्नं वित्ते बले-
पि च” इति मेदिनी । तत्तद्भावफलस्य बलातिशयमित्यर्थः । तथा पतिं रक्षकं
पालनमित्यर्थः । एवं मृतिव्ययारिभिः त्रिभावेः स्थानानुरूपं तत्तद्भावफलानां
व्ययं नाशं हानिं न्हासं च वदेत् । अर्थादवशिष्टसिपंचसप्तमैः साम्यं स्थान-
तुल्यं भावफलं बोध्यमिति ॥ २ ॥ अथ पूर्वभागोक्तयोगानां व्यवस्थामाह
यइति । पूर्वभागे तु पूर्वार्धे तु द्विग्रहाद्याः तथा नमादय इत्यार्षप्रयोगः ना-
मसादयः तथा राजयोगादयः ये अनेकप्रकारकाः योगाः मया कथिता इ-
ति शेषः सर्वास्तान् यथान्यायं बलेष्टकष्टरश्मिभावस्थानकरणादिविचारन्याय-
मनतिक्रम्य यथा स्यात्तथा प्रयोजयेत्कथयेदित्यर्थः ॥ ३ ॥ अथ भावविचार-
माह भरणीयइति । तद्यथा द्वितीयेन द्वितीयभावेन कुटुंबस्य कुटुंबवर्तिना-
मित्यर्थः भरणीये भर्तुं योग्यं पोषणीयं तस्मिन्विषये शुभाशुभे पूर्वोक्तरीत्या
स्थानकरणविचारेण इष्टानिष्टे वदेदिति शेषः । एवमेव अन्येषां मूर्तिसहज्रा-

भाषा ।

जानना, समकू सम फल जानना ॥ १ ॥ दूसरा, चौथा, नववां, दशवा, ग्यारहवा,
लग्न, यह छः भाव अपने स्वभावसे उत्तम फल देनेवाले हैं । और आठवां, बारहवां,
यह भाव खर्च हानि करनेवाले हैं ॥ २ ॥ पूर्वभागमें जो नामसादि योग राजयोग
कहे हैं, उनोका इष्ट कष्ट रश्मि अष्टवर्ग बलाबल देखके फल कहना ॥ ३ ॥ दूसरे
भावसे रेखाशून्यका न्यूनाधिक्यका बल देखके कुटुंबपोषणका शुभाशुभ देखना ।

स्वनामसहस्रं फलम् ॥४॥ सूर्येण वेष्मस्थानेन पितुर्मृतिपदं वदेत् ॥ चंद्रेण पंचमेनैव मातुर्मृतिपदं वदेत् ॥५॥ सूर्ये चंद्रे सपापे च तयोश्च मरणं भवेत् ॥ तयोरंतरलिप्ताश्च शतद्वय-

टीका ।

दिभावानां सर्वेषामपि स्थानादिविचारेण शुभाशुभं स्वनामसहस्रं भावना-
मानुरूपं फलं वदेत् । एतदुक्तं भवति । मूर्तो रेखादिविचारेण देहसौंदर्योच्चत्व-
पुष्टत्वादिविषये इष्टानिष्टं फलं वदेत् एवमेव सहजादिभावेषु बंध्यादिविषये
इष्टानिष्टं रेखादिविचारेण वदेदिति ॥ ४ ॥ अथ पितृमात्ररिष्टविचारमाह
सूर्येणेति । सूर्येण तथा वेष्मस्थानेन चतुर्थभावेन च पितुः मृतिपदं मृत्यु-
समयं वदेत्कथयेत् तथैव चंद्रेण तथा पंचमेन पंचमभावेन च मातुः मृति-
पदं मृत्युस्थानं वदेदिति ॥ ५ ॥ ननु कया रीत्या सूर्यवेष्मचंद्रपंचमैः पि-
तृमातृमरणविचार इति चेत्तत्राह सूर्य इति त्रिभिः । सूर्ये चंद्रे च चकारात्
वेष्मस्थाने पंचमस्थाने च सपापे पापसहिते सति क्रमात् तयोः पितृमातृश्च
मरणं मृत्युर्भवेत् । ननु कस्मिन्काले इति चेदब्दादीन् कथयति । तयोः सूर्य-
पापयोः चंद्रपापयोर्वा अंतरलिप्ताः अंतरस्य राश्यादिरूपस्य लिप्ताः कलाः
कृत्वा ताः शतद्वयविभाजिताः द्विशतैर्भक्ताः अब्दादयः वर्षादिसमयो ज्ञेयः
अरिपापे समबले एव अथ न्यूनातिरिक्तसहचारिपापग्रहतारतम्येन विशेष-
संस्कारं कथयन्नादौ सहचारिपापबलाधिक्यसंस्कारमाह । तस्मात् सूर्यात्
चंद्राद्वा पापे बल्योत्तरे सहचारिपापबलाधिक्ये सति ये अब्दादयः संश्राप्ताः

भाषा ।

दूसरे भावोंका अपने नामसरीखा फल जानना ॥४॥ सूर्यसे और चौथे घरमें पिताका
मरणयोग कहना ॥ ५ ॥ कौनसी रीतिसे मरणयोग कहना, सो कहते हैं. सूर्य चंद्र
चतुर्थ पंचम भाव यह पापग्रहोंसे युक्त होवे तो दोनोंका मरण कहना. परंतु कब होवे-
गा सो कहते हैं. सूर्यादिक और पापग्रह इनका यथाक्रमसे अंतर करके उनकी कला
करके दोसौसे भाग लेना, वर्षादिक फल लाना, सो मरणकाल जानना ये समबल होवे
तब जानना. न्यूनाधिक्य बल होवे तो उसका निर्णय कहते हैं. सूर्यसे चंद्रसे पापग्रह
बलवान् होवे तो उस फलकू पापग्रहदृष्टीसे गुणन करना. पीछे साठसे भाग लेके

विभाजिताः॥६॥अब्दादयोऽशुभस्यापि दृष्ट्या संगुणयेत्-
तः॥ षष्ठ्या विभज्याब्दाद्याश्च तस्मात्पापे बलोल्लेखः॥ अतदा
मृतिर्भवेन्न्यूने तद्वलेनैव वर्धयेत् ॥ तदा मृत्युस्तयोर्मृत्यु-
स्थाने पापग्रहे सति ॥८॥ तस्याशुभस्य विन्यस्य चाष्टवर्ग
टीका ।

ते शुभस्य सहचारिणः पापस्य दृष्ट्या गुणयेत् ततः षष्ठ्या विभज्य अब्दा-
दयो ज्ञेयाः चपरं तदा मृतिर्ज्ञेया । अथ सहचारिपापबलाल्पत्वे विशेषसं-
स्कारमाह । न्यूने सहचारिपापबलेऽल्पे सति तु ये समबलमाप्ताब्दादयः तान्
तद्वलेन सूर्यबलेन चंद्रबलेन वा वर्धयेत् गुणयेत् तदा मृतिः तयोः पितुर्वा
मातुर्वा मृतिर्ज्ञेया एवं सपापसूर्यचंद्रसंभृतं तथैवानुवृत्तत्वात् सपापचतुर्थभा-
वपंचमभावाम्यामिति पितृमात्ररिष्टं वेदितव्यम् । एवं सपापग्रहभावस्यः पि-
तृमात्ररिष्टमुक्त्वा सूर्यचंद्राभ्यां चतुर्थपंचम भावाभ्यां च अष्टमपापग्रह सू-
चकपितृमात्ररिष्टकालविचारमाह । तयोः सूर्यचंद्रयोश्चतुर्थपंचमभावयोश्च
संबंधेन अष्टमस्थाने पापग्रहे सति तु पितृमात्ररिष्टविचरमुत्तरस्थौकैर्विशदय-
ति ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ स्थानकरणतारतम्येन नवमश्लोकमारभ्य पंचदशश्लो-
कपर्यंतं तस्येत्यादिभिः तत्रादौ त्रिकोणशोधनमाह तस्येति सार्धद्वयेन । त-
स्य पूर्वोक्तसूर्यचंद्रचतुर्थपंचमभावाष्टमस्थानवर्तिनः अशुभस्य पापस्य अ-
ष्टवर्गं विन्यस्य क्रमात् वक्ष्यमाणप्रकारेण अब्दादयो बोध्याः । तत्प्रकारमे-
वाह त्रिकोणैकाधिपत्यस्य त्रिकोणप्रथमपंचमनवमस्थानरूपं एकाधिपत्यं
एकः अधिपतिः ययोस्ते एकाधिपतिनी तयोर्भावः एकाधिपत्यं मेषवृश्चिक-
वृषतुलादिरूपं तच्च तच्च समाहृत्य त्रिकोणैकाधिपत्यं तस्य कूर्पात् नवमपंच-
भाषा ।

वर्षादिक फल लाना, और जो कभी पापग्रह अल्पबली होवे तो सूर्यबलसे चंद्रब-
लसे पूर्वोक्त वर्षादिककू गुणन करके ६० से भाग लेके वर्षादि लायके फल क-
हना, और अष्टम भावमें पापग्रह होवे तो उसके संबंधसे मातापिताका अरिष्ट
कहना ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ अब आगे स्पष्ट दिखाते हैं, सूर्य चंद्र चतुर्भाव पंचम
भाव अष्टम भाव यहां सहवर्ति जो पापग्रह हैं उनका अष्टवर्ग स्थापन करके उस-

ततः क्रमात् ॥ त्रिकोणैकाधिपस्यास्य कुर्याच्छोधनकं बुधः

॥ ९ ॥ त्रिषु द्वयोर्वा यन्न्यूनमितरच्च समं भवेत् ॥ एक-
टीका ।

मात् बुधः विद्वान् शोधनकं कुर्यात् । एतत्कूर्प शोधनं तु ॥ ९ ॥ त्रिकोणस्यैव सम-
वति नत्वेकाधिपत्यस्येति बोध्यम् । शोधनप्रकारमाह त्रिषु द्वयोर्वा प्रथम-
पंचमनवमेषु त्रिषु चतुर्थपंचमयोः पंचमनवमयोः नवमप्रथमयोर्वा द्वयोः
मध्ये यत्स्थानं करणं वा रेखाविंदुर्वेत्यर्थः न्यून अल्पं स्यात् तदितरस्थानयोः
समं तुल्यं भवेत् । एतदुक्तं भवति त्रयाणां मध्ये एकस्मिन्स्थाने स्थानद्वया-
पेक्षया या न्यूनसंख्याका रेखा विंदुर्वा सा स्वस्मिच्छोधिता सती नष्टा स्यात्
एवमेव अन्यस्थानयोः प्राप्तरेखासु शोधिता चेत् स्वसंख्याया न्यूनोक्त्यात्
एवं समत्वं बोध्यम् नतु स्वयमेका चेत्सर्वत्र एकत्र स्थितिरिति । अथ च
एकस्मिन्त्रयाणां स्थानानां मध्ये एकस्मिन् भवने स्थले शून्यं चेत् रेखाभा-
वश्चेत् तत्रिकोणं रेखाशोधनविषये न शोधयेत् न शोध्येत्किं तु यथास्थितमे-
व स्थाप्यम् तस्य शोधनाभाव इति यावत् एवमेव करणविषये बोध्यम् अथ
च सर्वगेषु त्रिष्वपि स्थानेष्वित्यर्थः समत्वं रेखासाम्यं चेद्बुधः विद्वान् सर्व
स्थानत्रयरूपमपि संशोधयेत् वर्जयेत् तुल्यशोधनेन शेषाभावात् सर्वं शून्य-
रूपमेव स्थापनीयमित्यर्थः । एवं त्रिकोणशोधनं बोध्यम् । अथोदाहरणम् ।
सूर्याष्टकवर्गविचारे मेषे रेखा २, सिंह रेखा ३, धनुषि रेखा ४, अत्र न्यूनं मे-
षस्थं रेखाद्वयम् तन्मेषसिंहधनुःस्थरेखासु संशोध्य अवशिष्टं जातं मेषाधः ०,
सिंहाधः १, धनुरधः २, एवं सर्वत्र बोध्यम् । एकन्यूनत्वोदाहरणम् । अथ
त्रिकोणस्थैकभवने रेखाभावोदाहरणम् । मेषे रेखा १, सिंह रेखा ५, धनुषि
रेखाभावः अत्र शोधनाभावात् यथास्थितमेव स्थाप्यं अथ त्रिकोणस्थानत्र-
येपि समत्वोदाहरणं यथा मेषे रेखा ४, सिंह रेखा ४, धनुषि रेखा ४, अथ
सर्वसमत्वात् सर्वत्र रेखाभाव एव । एवं सर्वभावत्रिकोणेषु त्रिप्रकारेण शोधनं
भाषा ।

का त्रिकोण शोधन करना और एकाधिपत्याका शोधन करना ॥ ९ ॥ त्रिकोणशो-
धनमें तीन ठिकाने दो ठिकानेसे जो कम होवे उससे शोध और जो त्रिकोणमें

स्मिन् भवने शून्यं तत्रिकोणं न शोधयेत् ॥ १० ॥ समत्वे
सर्वगोहेषु सर्वं संशोधयेद्बुधः ॥ क्षीणेन सहचान्यस्मि-
टीका ।

बोध्यम् ॥१०॥ अथेकाधिपत्यशोधनप्रकारमाह क्षीणेनेत्यादि सपादपंचदश-
श्लोकपर्यंतम् । अत्रादौ त्रिकोणशोधनेन पूर्वोक्तरीत्या सर्वभावेषु रेखाः संशोध्य
अवशिष्टासु अयमेकाधिपत्यविचारः कर्तव्यः स यथा एकाधिपत्यशोधनं
नाम राशिद्वयस्य मेषवृश्चिकरूपस्य वृषतुलारूपस्य मिथुनकन्यारूपस्य धनु-
र्मीनस्य मकरकुंभरूपस्य अन्योन्यरेषाभिः सग्रहत्वाग्रहत्वतया संस्कारः, क-
र्कसिंहयोस्तु चंद्रसूर्ययोः एकक्षेत्रत्वान्नैकाधिपत्यसंस्कारप्राप्तिः किंतु भौमा-
दिक्षेत्राणामेवेति तत्प्रकाराणां पदशः टीका तु विस्तरभयान्नलिखिता किंतु
कल्पितोदाहरणैरेव स्पष्टीक्रियते । तत्रादौ सग्रहरेषासाम्येकाधिपत्यराशिद्व-
योदाहरणम् यथा मेषत्रिकोणे प्राप्ते रेषाः ॥, वृश्चिके च रेषाः ॥, एतद्राशिद्वयं
प्राप्तसमरेषं सग्रहं च अतः “उभयोर्ग्रहसंयुक्ते न संशोध्यः कदाचन” इति
वचनेन शोधनाभावाद्यथास्थितिरेव मेषे रेषाः ॥, वृश्चिके रेषाः ॥, इत्येकः
प्रकारः । अथ सग्रहराशिद्वये रेषावैषम्योदाहरणम् यथा मेषे त्रिरेषाः ॥, वृ-
श्चिके त्रिकोणशोधनप्राप्तरेखे ॥ अथोभयत्र सग्रहत्वेऽपि रेखावैषम्यात् न्यूनरे-
खा अधिकारेखासु संशोध्य शिष्टं मेषे वृश्चिके “ग्रहयोगेन हानिः स्यात्”
इति न्यूनेनाधिकस्य हानिः सग्रहत्वान्न सर्वहानिरिति द्वितीयः प्रकारः ।
अथ उभयत्र सग्रहत्वेऽपि एकत्र त्रिकोणशोधनप्राप्तेरेषासहितत्वं एकत्र रेखा-
भाषा ।

एक जगमें शून्य होवे वो त्रिकोणका शोधनही करना ॥ १० ॥ तीन ठिकाने
समान होवे तो सर्व ठिकाणे शून्य रखना इसका विस्तार टीकामें है ॥ १० ॥ अब
एकाधिपत्यशोध कहते हैं, एक ग्रहकी दो राशि हैं वहां एक राशिमें रेखा कम
हैं दूसरी राशिमें रेखा जास्ती हैं और दोनों राशिमें ग्रह नहीं हैं तो अधिक
रेखासंख्या राशिकी रेखामें कर्मरेखा संख्याकू न्यून करके शेष रखना, कम जो
हैं वहां शून्य रखना, उदाहरण मेषराशी नीचे रेखा तीन हैं, वृश्चिकके नीचे रेखा
दो हैं और दोनों ग्रहरहित हैं, वो तीनमेंसे दो हानि किये तो मेषके नीचे १

टीका ।

हितत्वं चेदुभयत्र शून्योदाहरणम् यथा मेषे त्रिरेषाः ॥३॥, वृश्चिके त्रिरेषाः ॥३॥, मेषे कश्चिद् ग्रहोऽस्ति वृश्चिके ग्रहाभावः अतः “ एकत्र नास्ति चेत्सर्वहानिरन्यत्र कीर्तिता ” इतिवचनात् मेषस्य सग्रहत्वेऽपि वृश्चिके रेषाभावाद्दुभयत्रापि हानिः इति तृतीयः प्रकारः । अथ उभयोस्संग्रहत्वेऽपि उभयत्र रेषाभावे शून्यमेवेति नात्रोदाहरणम् इति चतुर्थः प्रकारः । अथ ग्रहरहितफलसाम्योदाहरणम् यथा मेषे रेषाः ॥३॥, वृश्चिके ॥३॥, उभयत्रापि ग्रहाभावः अत्र उभयोर्ग्रहहीनाभ्यां “ समत्वं सकलं त्यजत् ” इति उभयत्र समफलशोधनेन फलाभाव एव इति पंचमः प्रकारः । अथ ग्रहरहितोभयविषमरेषोदाहरणम् यथा मेषे रेषाः ॥३॥, वृश्चिके रेषे ॥२॥, अत्रोभयत्रापि ग्रहरहितत्वं फलवैषम्ये च अतः “ क्षीणेन सह चान्यस्मिञ्छोधयेद्ग्रहवर्जितम् ” इति हीनमधिकात्संशोध्य शेषमधिकस्थले स्थापितं मेषे रेषा । वृश्चिके० इति षष्ठः प्रकारः अथ अग्रहं सरेषाकं सग्रहं रेषारहितं यथा मेषे रेषाः ॥३॥, अत्र ग्रहाभावः वृश्चिके रेषाभावः अत्रापि “ एकत्र नास्ति चेत्सर्वहानिरन्यत्र कीर्तिता ” इति उभयत्रापि सर्वहानिः मेषे० वृश्चिके इति सप्तमः प्रकारः । अथ उभयत्र ग्रहरहित्यं रेषाभावोऽपि चेदार्थिकमेव फलाभावत्वं नात्रोदाहरणमयोजनम् इत्यष्टमः प्रकारः । अथ रेषाधिकसंग्रहं न्यूनरेषाकाग्रहे च उदाहरणम् यथा मेषे रेषाः ॥३॥, एतत्संग्रहे वृश्चिके रेषे ॥२॥, एतद्ग्रहं अत्र “ फलाधिके ग्रहेयुक्ते चान्यस्मिन्सर्वमुत्सृजेत् ” इति फलाधिकं यथा पूर्वं स्थितं बलहीनं ग्रहरहित्याद्रेषाः शून्यमेव मेषे रेषाः ॥३॥, वृश्चिके रेषाः ॥३॥ इति नवमः प्रकारः । अथ सग्रहाग्रहफलसाम्योदाहरणम् यथा मेषे रेषाः ॥३॥, सग्रहं वृश्चिके रेषाः ॥३॥, अग्रहं अत्र “ सग्रहाग्रहतुल्यत्वात्सर्वं संशोध्यमग्रहात् ” इति तुल्यफलत्वेऽपि सग्रहाग्रहतयोभयत्रापि फलाभावः मेषे० वृश्चिके० इति दशमः प्रकारः । अथ सग्रहन्यूनरेषाकाग्रहाधिकरेषाकोदाहरणम् यथा मेषे रेषाः ॥३॥, एतत्संग्रहं वृश्चिके रेषाः ॥३॥, एतद्ग्रहं अत्र “ ग्रहयुक्ते फले हीने ग्रहाभावे फलाधिके । अनेन सह चान्यस्मिञ्छोधयेद्ग्रहवर्जितम् ” इति ग्रहवर्जिताधिकरेषासु सग्रहन्यूनरेषाः संशोध्य शिष्टाग्रहस्थलस्थरेषां सग्रहस्थलमाचकर्षे मेषे रेषा । वृश्चिके रेषाभावः इत्येकादशः प्रकारः । अथ सग्रहाग्रहद्वयरेषा-

उद्योद्ययेद्ग्रहवर्जितम् ॥ ११ ॥ ग्रहयुक्ते फले हानिं ग्रहा-
भावे फलाधिके ॥ अनेन सह चान्यस्मिउद्योद्ययेद्ग्रहवर्जिते
॥ १२ ॥ फलाधिके ग्रहैर्युक्ते चान्यस्मिन्सर्वमुत्सृजेत् ॥ उ-
भयोर्ग्रहसंयुक्ते न संशोध्यः कदाचन ॥ १३ ॥ उभयोर्ग्रह-
हीनाभ्यां समत्वं सकलं त्यजेत् ॥ सग्रहाग्रहतुल्यत्वात्सर्वं
संशोध्यमग्रहात् ॥ १४ ॥ एकत्र नास्ति चेत्सर्वहानिरन्यत्र
कीर्तिता ॥ कुलीरसिंहयो राश्योः पृथक् क्षेत्रं पृथक् फलम्
॥ १५ ॥ ग्रहयोगेन हानिः स्यात् वर्गणाघ्नं पृथक् ततः ॥

टीका ।

भावे तु आर्थिकशून्यत्वान्नात्रोदाहरणम् इति द्वादशतमः प्रकारः । अथ उ-
भयत्र सग्रहत्वे एकत्र रेखासहितत्वं एकत्र रेखाभावत्वं अत्रापि “एकत्र ना-
स्ति चेत्सर्वहानिरन्यत्र कीर्तिता” इति त्रयोदशतमः प्रकारः । अथ च कर्क-
सिंहयोः एकेशस्थानैकत्वात् यथास्थितिरिति शोधनाभावः प्रागेव लिखितः
इति एकाधिपत्यशोधनप्रकारः वृषादिसर्वराशिषु ज्ञेयः एवमेव करणशोधन-
प्रकारः अथ प्रकृतमेवं प्रकारेण सूर्यचंद्रचतुर्थभावपंचमभावेभ्यः अष्टमे वापे
त्रिकोणैकाधिपत्यशोधनेन रेखाः करणं च संपाद्याग्रिमसंस्कारः कर्तव्य इति
॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अथ त्रिकोणैकाधिपत्यशोधनप्राप्तेरेषामु क-
रणेषु च विशेषसंस्कारेण अब्दाद्यानयनं बलाबलतारतम्येन स्थानकरणादि-
कं चाह वर्गणाघ्नमित्यादि एकोनविंशतिश्लोकपर्यंतम् । वर्गणाघ्नं वर्गणया ह-
न्यते तथोक्तं वर्गणा तु प्रथमाध्यायावसाने “मुनिदिग्बसुवेदादिगिष्वब्ध्य-

भाषा ।

रेखा लिखना, वृश्चिकके नीचे शून्य लिखना, यह एकाधिपत्य शोधन भया, इस
तरहके चौदा उदाहरण टीकामें दिखाये हैं, इसलिये यहां विस्तारके लिये लिखते
नहीं ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अब एकाधिपत्यके उपरसे मातापिताका
स्पष्ट मरणकाल बताते हैं, एकाधिपत्यके जो अंक मेवादिकमें आये हैं उन्को
मेवादिक भुवांकोसे गुणन करके जहां ग्रह बैठे होवे तो वे एकाधिपत्यके अंकोको

संयोज्य सप्तभिर्हत्वा सप्तविंशतिभाजिताः ॥ १६ ॥ अब्दा-
दयस्तदा देहनाशः करणदे सति ॥ तस्मिन्पापे ग्रहे त-
स्माद्वलिन्येवं विधिः स्मृतः ॥ १७ ॥ बलहीने तु तं ह-
न्यात्सप्तभिः पंचभिर्भजेत् ॥ आयुस्तयोः स्यात्स्थानस्य
प्रदे चेदशुभे सति ॥ १८ ॥ मुनिभक्तं वसुधं स्यान्नैवं चे-

टीका ।

हृन्वेषवः । रूद्रार्क वर्गणा मेषाद्विषयेष्वष्टवायवः । पंक्तिस्वरेषवः सूर्वाद्गर्गणा
प्रोच्यते बुधैः" इत्युक्तध्रुवांकैः पृथक् पृथक्करणं स्थानं वा गुणयेत् ततः राशिफलं
ग्रहफलं च पृथक् पिंडीकृत्य उभे अपि संयोज्य सकलं पिंडीभूतं सप्तभिर्हत्वा
सप्तविंशतिभाजिताः लब्धं फलं अब्दादयः भवेयुः तदा तस्मिन्नब्दादिकाले
देहनाशः पित्रोर्मरणं ज्ञेयम् अयं विधिः तस्मिन्करणे पापग्रहे बालिने सति
स्मृतः अत्रोदाहरणम् चतुर्थभावादष्टमस्थो रविः पापः चके द्रष्टव्यः अस्य
बलं ९।४१।१४ चतुर्थभावादष्टमभावबलं ८।१४।४१ अस्मात्पापबलमधिकं
अतः चतुर्थभावादष्टमस्थबलोत्तरकरणपापग्रहसंभूतपित्ररिष्टाब्दाद्युदाह-
रणं यथा त्रिकोणैकाधिपत्यशोधनावशिष्टराशिकरणांकाः कुंभे १, कर्के १,
सिंहे १, मकरे ३, अर्कक्रमाद्वाशिवर्गणांकाः ११।४१।०।५ एभिः क्रमात्पृथ-
ग्गुणितांकाः ११।४।१०।१५ एतेषां पिंडः ४० अथ पापग्रहाणां त्रिकोणै-
काधिपत्यशोधनावशिष्टग्रहकरणांकाः रवेः १, शनेः ३, सपापबुधस्य ३,
एषां ग्रहाणां वर्गणांकाः ५।५।५ एमिर्गुणिताः करणांकाः ५।१५।१५ एतेषां

भाषा ।

बो वो ग्रह ध्रुवांकोसे गुणन करना पीछे दोनोंके योग करके दोनोंका एक बोझ
करना. सात अंकसे गुणन करके सत्तावीससे भाग लेना तो लब्धांक वर्षादिक
मत्तापिताके आयुष्यका मान जानना. ए बिंदूसे मृत्युबल कक्षा परंतु वो पापग्रह
बलवान् होवे तो पूर्वकी बात जो कही है ओही रीति जानना और बलहीन होवे तो
योगकू सातसे गुणन करके पांचसे भाग लेना. वर्षादिक लब्ध जो वो मात्ता
पिताका आयुष्य जानना. और रेखाग्रद पापग्रह बलवान् होवे तो पूर्व पिंडकू अष्ट-
गुणित करके सप्तसे भाग लेना. लब्ध वर्षादिक दोनोंका आयुष्यप्रमाण जानना.

ज्ञेतयोर्मृतिः ॥ वक्ष्यमाणेन विधिना वदेदाह पराशरः
॥ १९ ॥ सूर्यादायुःकरा भूपा मनवोर्का नवार्णवाः ॥ वेदो-
क्षीणि तु लग्नस्य वक्ष्याम्यायुस्तथैव तत् ॥ २० ॥ स्वोच्चे

टीका ।

पिंडः ३५ पिंडद्वयैक्यं ७५ एतत्सप्तगुणितं ५१५ सप्तविंशतिमाजनलब्धाद-
यः वर्षाणि १९ मासाः ५ दिनानि १० घट्यः ० पलानि ० अयं पित्रस्मिन्का-
लो वेदितव्य इति अर्थात् रेषाप्रदे पापिनि बलिनि सति उक्तविधिना प्राप्ता-
न्दादिकाले आयुर्वेदितव्यमिति भावः अथ च करणदे बलहाने तु पूर्वोक्तं
सकलं पिंडं सप्तभिर्हत्वा पंचभिर्भजेत् न सप्तविंशतिमिरिति पितृमरणकाली-
नान्दादयः स्पष्टाः स्युः अथ च स्थानस्य प्रदे रेषाप्रदे अशुभे बलिनीति
पूर्वान्वयेनाध्याहारः सति प्रागुक्तसर्वपिंडं वसुध्ने अष्टगुणितं मुनिभक्तं सप्त-
माजितं कृत्वा प्राप्तान्दादयः तयोः पित्रोः आयुः सिद्धं स्यात् एवं स्थानप्र-
दात् आयुर्वाधिके चेदेतयोर्न मृतिः एवं सूर्याच्चतुर्थभावाद्वा अष्टमस्थपायु-
स्यायुः कथितं एतत् वक्ष्यमाणचतुर्थभावसूर्यरश्म्यायुःसंपादनेन न्यूनातिरिक्तं
परमावयुर्ध्वमिति मूलकार एवाह वक्ष्यमाणेन विधिना वक्ष्यमाणप्रकारेण
वदेदिति पराशरः आहिति ॥ १६॥१७॥१८॥१९ एवं स्थानकरणतत्तत्त्वेन
सूर्यचतुर्थभावाष्टमस्थपापायुस्त्वा केवलं सूर्यचतुर्थभावाभ्यामेवायुः कथ्य-
ति तत्रादौ ग्रहलग्नायुर्ध्रुवांकानाह सूर्यादिति । सूर्याद्रवेः सकाशात् क्रमसो
ग्रहाणां आयुरंकाः क्रमशो ज्ञातव्याः कराः २, भूपाः १६, मनवः १४, अर्काः
१२, नवः ९, अर्णवाः ४, वेदः ४, इति । अथ लग्नस्य तु अक्षिणी २ इति आशुः
तथैव स्थानकरणवदेव वक्ष्यामि ॥ २० ॥ एवमुक्तायुर्ध्रुवांकाः स्वोच्चस्थ एव प्रदे

भाषा ।

अथ रवेस्त्रिकोणैकाधिपत्यशोधितकरणचक्रम्.											
र. गु.	शु. मं. ल.							च. श. व.			
क.	मी.	मे.	वृ.	मि.	क.	सि.	क.	तु.	वृ.	ध.	म.
३	४	१	५	४	५	१	२	४	४	५	राशयः ।
१	०	२	४	२	१	१	०	०	०	४	मूलप्रासकरणवेदः ।
१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	४	त्रिकोणशोधनेवाशिशः ।
१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	४	एकाधिपत्यशोधनचक्रसिद्धाः ।

(११२)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

नीचे तु पातः स्याद्धरणादिविधिस्ततः ॥ आयुस्तयोः
स्यात्तौ तस्मिन् भवने तु तथा स्थितौ ॥ २१ ॥ न कश्चि-
त्स्थानदः स्याच्चेत्तत्काले च मृतिर्भवेत् ॥ शुभयोगे शुभाः

टीका ।

ज्ञेया इत्याह स्वोच्चे इत्यादिपादोनद्वाविंशतिभ्योऽप्यतम् । स्वोच्चे स्वकीयोच्चस्थे
ग्रहे सति उक्तध्रुवाङ्कपरिमितमायुर्ज्ञातव्यं नीचे तु ग्रहे नीचस्थानगे सति तु
हरणादिविधिः आयुःस्वीकरणादिप्रकारः पातः अनुपातो ज्ञेयः तदित्यं उच्चे च-
त्पूर्वोक्तमिति यदायुस्तर्हि उच्चारोहे उच्चच्युते च कियत् ततोपि क्रमशः उच्चाभि-
मराशिषु कियत् एवं नीचे कियदिति अनुपातः एवं तयोः रविचतुर्थभावयोः
आयुः स्यात् तौ तथा स्वोच्चनीचादौ भवने स्थाने स्थितौ वर्तमानौ संतो तयो-
रनुपातादायुर्ज्ञेयमित्यर्थः । एवं सत्यपि तत्र न कश्चिदपि ग्रहः स्थानदः स्थान-
दाता स्याच्चेत्तत्काल एव मृतिः भवेत् स्थानदायुर्विशेषालाभात् सा मृतिस्तु
शुभयोगे शुभासुखेनेत्यर्थः अर्थात् अशुभयोगेन पातराजदंडाभिजलादि-
दुःखादित्यर्थः ॥ २१ ॥ अथ सूर्यानीतसूर्यचतुर्थभावसामान्यायुषः रश्मि-
विचारेण परमावधितया स्पष्टत्वं मातृपित्ररिष्टं चाह तयोः रित्यादिपादमहिता-
र्थभ्योऽनेन । तयोः सूर्यचतुर्थभावयोः रश्मिसंभवः रश्म्युत्पत्तिः स्याच्चेत्तान्
रश्मीन् अष्टमिर्गुणयेत् ततः षड्भिः विभज्य परं आयुः परमायुर्दाय इति
यावत् भवेत् । अथास्योदाहरणम् । चतुर्थ भावः कर्कः रविः कुंभे वर्तमानः
चतुर्थभावो शुक्तः ३।१।१५ भोग्यांशाः २८।४१ तदायुरभावः भोग्यत्वात्
शुक्तांशाः १।१९ त्रिंशद्भाग्मात्मकलग्नस्याक्षिणीत्युक्तत्वाद्द्वर्षद्वयमायुश्चेन्नशु-

भाषा ।

शून्यमतके आयुष्यसे रेखाका आयुष्य अधिक आवे तो मरण नहीं है ऐसा पराशर
कहते हैं ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ पहिले सूर्य चतुर्थभाव अष्टम भावसे आयुर्दाय
कहके आगे सूर्यचतुर्थभावमें आयुर्दाय कहते हैं । उसमें सूर्यादि लग्नांतके आयुर्ध्रुवां-
क कहने हैं । सूर्यादिकके ध्रुवांक २।१६।१४।१२।९।४।४।२ यह जानना ॥ २० ॥
उच्चका ग्रह होवे तो ध्रुवांकका आयुष्य स्पष्ट जानना, और नीचका ग्रह होवे तो
अनृपानसे आयुष्य लाना ॥ २१ ॥ और वहां कोई रेखा देनेवाला ग्रह न होवे तो

प्रोक्तास्तयोः स्याद्वाद्भिर्मसंभवः ॥ २२ ॥ अष्टभिर्गुणयेत्पट्ट-
भिर्विभज्यायुः परं भवेत् ॥ वेदमनि स्थानदा न स्युर्जन्म-
टीका ।

क्तस्य अंशः १ कलाः १९ एवंप्रपञ्चस्य कियदादिरित्यनुपातेन प्राप्तं चतुर्थमा-
वलम्बमुक्तायुः ०।१।२ अथ उच्च इत्युक्तत्वात् उच्चत्वाभावत्वात् तत्पतेश्चंद्रस्य
उच्चत्वोपलक्षितायुर्गृह्यते तदित्थं चतुर्थभावस्य कर्काख्यस्य पतिश्वंरः स च
८।२५।२९ एवं वर्तमानः अस्य उच्चे ग्रहायुःप्रकरणोक्तध्रुवांकाः १६ एवं सं-
ख्याकाः परमोच्चे वृषत्रिमितेशे चेत अनुपातेन धनराशिपंचविंशतितमांशे
वर्तमानस्य चंद्रस्य कियद्वर्षाद्यायुरिति त्रैराशिकेन प्राप्तं चंद्रायुर्वर्षादि ५।५।१४
अथ रविः १०।४।१४ एवं वर्तमानः अस्य ग्रहायुःप्रकरणोक्तपरमोच्चायुर्ध्रुवां-
काः कर्कः इत्युक्तत्वात् मेषराशिदशमांशे वर्तमानस्य रवेः वर्षद्वयं चेत अनु-
पातेन कुंभराशिपंचमांशे वर्तमानस्य कियदिति प्राप्तं रव्यायुर्वर्षादि १।३।१५
एवं चतुर्थभावायुः तत्पतिश्वंरायुः रव्यायुश्च संयोज्य जातं ५।१०।१ एतत्सा
मान्यायुः । अथ रश्म्यायुरित्थं खेरश्मयः ५।४०।२३ भावस्य रश्म्यभावात्
चतुर्थभावपतेश्चंद्रस्य रश्मयः २।३।१३ अनयोर्योगः ८।११।३६ अष्टसंयु-
णितः जातं ६।५।३२।४८ अयं षड्भिर्मक्तः लब्धफलं १४।७।२८ जातमेत-
द्रश्म्यायुः एतत्सामान्यायुर्योगेन जातं वर्षादि २०।५।२९ एतत्परमायुर्बो-
ध्यं एतद्वीकाकर्तुर्नुभवसिद्धं पित्ररिष्टमिति ॥ २२ ॥ एवं सपापचतुर्थभाव-
सूर्यायुः तत्तत्सृष्टपापानामस्थानायुः केवलं चतुर्थभावसूर्यायूरस्मिसमुद्भूत-
परमायुश्च कथयित्वा अथ वेदमस्थाने रेखाभावे कथमायुर्विचार इत्याह वे-
दमनि चतुर्थस्थाने स्थानदाः रेखाप्रदाः ग्रहा न स्युः तत्र केवलं रेखाभावश्चे-
त् जन्मकाले स चतुर्थभावः स्फुटीकृतः पश्चात्कलीकृतः कलारूपतां प्रापि-
तः सनखैः २०० तं विभज्य क्रमात् अब्दादयः वर्षमासादयः क्रमेण वर्ष-

भाषा ।

उसी वख्त मृत्युकाल जानना, शुभयोग होवे तो मरण उच्चम रीतिसे होवेगा, पा-
पधिकय होवे तो दंडपातादिकसे होवेगा ॥ २२ ॥ अब रश्मी ऊपरसे आयुष्य क-
हते हैं, सूर्य चतुर्थभावकी रश्मीका संभवकूँ अष्टसे गुणन करके छःसे भाग लेना,

काले स्फुटीकृतः ॥ २३ ॥ कलीकृतश्च खनखैर्विभज्याब्दा-
दयः क्रमात् ॥ एवं शुभाशुभं ब्रूयान्मातापित्रोर्द्विजोत्तम
॥ २४ ॥ करणस्थानदातारः पापपुण्यफलप्रदाः ॥ पुन-
श्चोच्चादिषु तथा त्रिगुणाद्यास्तु पूर्ववत् ॥ २५ ॥ शत्रुनी-
टीका ।

मासदिनानीत्यर्थः स्युरित्यध्याहारः ॥ २३ ॥ एवमित्युपसंहरति । हे द्वि-
जोत्तमे ! द्विजवर्ये मैत्रेय । एवमुक्तपंचप्रकारकं मातापित्रोः जननीजनकयोः
शुभाशुभं समाहारः शुभमायुः अशुभं मृत्युः समाहृत्य तद्व्यादिति ॥ २४ ॥
अथ करणादिविचारेण भावविचारमाह करणइत्यादियावदध्यायसमाप्ति ।
करणस्थानदातारः भावेषु करणानि विंदवः स्थानानि रेखाः ताः ददति ते
करणस्थानदातारः यथासंख्यं पापपुण्यफलप्रदाः पापे अशुभं पुण्यं शु-
भं ते च ते फले च प्रददतीति पापपुण्यफलप्रदाः करणदा अशुभफलप्रदाः
स्थानदाः शुभफलदा इत्यर्थः पुनश्चेति प्रकारान्तरं तथा तेन प्रकारेण उच्चा-
दिषु उच्चत्रिकोणस्वमित्रादिराशिषु भावफलानि त्रिगुणादीनीति पूर्ववत्
त्रिगुणाद्याः त्रिगुणादिफलदातारा भावेषु ग्रहाः बोध्याः शत्रुनीचाधिश-
त्रूणां स्थानेषु वर्तमानानां ग्रहाणां चापि पूर्ववदेव ज्ञातव्यम् तदित्यं पूर्वं र-
स्मिप्रकरणे “ उच्चं च त्रिगुणं प्रोक्तं स्वत्रिकोणद्विसंशुणम् ” ॥ स्वर्क्षं त्रिघ्रादिसं-
भक्तास्त्वधिमित्रगृहेऽपि च ॥ वेदघ्ना रामसंभक्ता मित्रमेष्टुगुणास्ततः ॥ पंचम-
क्तास्तथा शत्रुगृहे द्विघ्नाश्चतुर्हताः ॥ अधिशत्रोः कर्घ्नाश्च पंचभक्ता न नीचमो ॥ ”
इत्युक्तप्रकारो बोध्य इति ॥ २५ ॥ अथ वक्ष्यमाणभावविचारक्रिया औशा-

भाषा ।

लब्ध परमायुष्य जाननी. टीकामें स्पष्ट है ॥ २३ ॥ चौथे घरमें जो रेखाप्रद ग्रह
नहीं होवे तो चतुर्थ भावकूं स्पष्ट करके उसी कला करके २०० से भाग लेना. क-
र्पादि आयुष्य आवे ऐसा मातापिताका शुभाशुभ योग कहना ॥ २४ ॥ शून्यके दे-
नेवारे जो ग्रह हैं वे पापफल देनेवाले जानना, और रेखाके देनेवारे जो जो ग्रह हैं
वे पुण्यफल देनेवारे हैं उससे उच्चनीचमूलत्रिकोणादिकके होवे तो त्रिगुणादिक फल
पूर्वसंख्या जानना ॥ २५ ॥ जहां भावपरसे आयुष्यका विचार देखना होवे वहां

चाधिशत्रूणां स्थानेष्वपि तु पूर्ववत् ॥ राशिं हित्वा तु
भावानां सर्वत्रैवं क्रिया भवेत् ॥ २६ ॥ द्वितीयभावलिप्ता-
श्च राशिलिप्ता विभाजिताः ॥ स्ववर्गणाहतास्तत्स्थखेटा-
टीका ।

दिग्रहणेनैवेत्याह राशिमित्यर्थेन । राशिं राश्यंकं विहाय त्यक्त्वा क्रिया व-
क्ष्यमाणा भवेदित्येवं सर्वत्र सर्वभावेषु वक्ष्यमाणेषु बोध्यमित्यध्याहारः ॥ २६ ॥
अथ तन्वादिद्वादशभावेषु भावोक्तफलविचारे संस्कारविशेषेण विचाररतिं
कथयन् द्वितीयभावमुदाहरति द्वितीयेत्यादिसार्धेकोनविंशच्छ्लोकपर्यन्तम् ।
द्वितीयभावलिप्ताः द्वितीयश्चासौ भावश्च तस्य लिप्ताः कलाः अत्र “राशिं
हित्वा तु भावानां सर्वत्रैवं क्रिया भवेत्” इति द्वितीयभावस्य राश्यंकं विहाय
शिष्टांशलिप्ताः कृत्वेत्यर्थः राशिलिप्ता विभाजिताः राश्याः याः लिप्ताः एक-
राश्यंकस्य अंशान्विधाय ३० षष्टिगुणनसंयादिताः १८०० तामिः विभा-
जिताः भक्ताः ततः स्ववर्गणाहताः स्वस्य द्वितीयभावस्य वा उक्ता वर्गणा
प्रथमाध्यायाग्रे “मुनिदिग्वसुवेदादिगिष्वंच्यष्टनवेषवः ॥ रुद्रार्का वर्गणा मे-
षात्” इति द्वितीयभावस्य वर्गणा दिक्संख्याका १० तथा हताः गुणिताः
तथा तत्स्थखेटानां तस्मिन् द्वितीये भावे तिष्ठति ते च ते खेटाः ग्रहाश्च तेषां
वर्गणा तत्रैवोक्ता “विषयेष्वष्टवायवः ॥ पंक्तिः स्वरेषवः सूर्याद्वर्गणा प्रोच्यतेकु-
धेः” इति तथा हताः च हताः गुणिताः तस्मिन् भावे ग्रहसत्त्वे इति भावः
ततः भावरश्मिभिः आह्वन्यात् भावस्य रश्म्यभावात्तदधिपस्य रश्मिभिर्गुणवे-
दित्यर्थः । ततः सप्ताभिः ७ विभाजयेत् भागमाहरेदित्यर्थः तत्र लब्धांक्तं-

भाषा ।

राशिकुं छोडके अंशादिकका जैसा संस्कार कहा है वैसा करना ये क्रिया राशि
छोडनेकी सब ठिकाने जानना ॥ २६ ॥ भावफलमें पहिले द्वितीय भावका उदाह-
रण बताते हैं. द्वितीय भावके अंशादिककी लिप्ता करके पीछे द्वितीय भावकी रा-
शिकी लिप्ता करके उससे भाग लेना. लब्ध जो कलादिक फल उसकुं द्वितीय भा-
वके भुवांकसे गुणन करना द्वितीय घरमें ग्रह होवे तो ग्रहभुवांकसे और गुणन क-
रना न होवे तो नहीं करना, पीछे द्वितीयभावस्वाधीकी रश्मिसे गुणन करना, सप्ता-

नां वर्गणाहताः ॥ २७ ॥ भावरश्मिभिराहन्यात्सप्तभिश्च
विभाजयेत् ॥ मूलरश्मिसमूहेन शिष्टं हन्यात्तथैव तान्
॥ २८ ॥ इष्टानिष्टफलाभ्यां च हत्वांतरमथ द्वयोः ॥ सप्त-

टीका ।

रूपाकाः भरणीयकुटुंबानां पुमांसः बोध्याः अथ तथैव तेन प्रकारेण शिष्टं
अवशिष्टांकाः तन्मूलरश्मिसमूहेन मूलाः प्रथमोत्पादिताः ये सर्वग्रहाणां र-
श्मयः तेषां यः समूहः संहतिमिलनमित्यर्थः तेन हन्यात् गुणयेत् ततः तान्
मूलरश्मिगुणितान् इष्टानिष्टफलाभ्यां इष्टं च अनिष्टं च ते एव फले ताम्यां
हत्वा गुणयित्वा एकत्र कष्टेन हत्वेत्यर्थः । अथानंतरं द्वयोः उभयोः अंतरं
विवरं कृत्वा सप्तविंशतिभिः गुणयित्वा सप्तभिर्विभाजयेत् । एवं रीत्या ये प्रा-
प्तांकाः तत्समाः तत्तुल्याः भरणीयकुटुंबानां पोषणीयकुटुंबानां संबंधे षष्ठी स्त्रीः
अबलाः विदुः पूर्वाचार्या इत्यध्याहारः इति एवमेव सर्वभावफलानयनरीति-
बोध्या । अथास्योदाहरणम् । द्वितीयभावः ११४।२८।५० अस्य राश्यांकं
विहाय ४।२८।५० अस्य लिप्ताः २६९ राशिलिप्ताः १८०० आभिर्मक्ताः
जातं कलारूपं फलम् ०।९ द्वितीयभाववर्गणांकाः १० एभिर्हत्वा जातं ०।
९० एतत् विकलास्थमधिकृत्वा षष्ठ्युद्धृतं १।३० द्वितीयभावे ग्रहाभावाद्ग्र-
हवर्गणागुणनसंस्काराभावः द्वितीयभावेशरश्मिः ६।५३।३८ अनेन गोमू-
त्रिकया गुणिता जाताः कलाः १०।२० एताः सप्तभाजिताः सत्यः लब्धं ०।
१।२८ जातेयं भरणीयकुटुंबपुरुषसंख्या । अथ शेषांकाः ४ एते मूलरश्मिस-
मूहेन २४।२३।३२ एवं भूतेन हताः जाताः ९७।१४ कलाधिक्यात्षष्ठ्यु-
द्धृताः १।३७।१४ भावस्वामिनः इष्टफलं ०।४५।४८ अनेन गुणिताः ०।
७४।१३ कलास्थानाधिक्यात् षष्ठ्युद्धृताः १।१४।१३ जातमेतदिष्टगुणितं
फलम् तथा ते एव मूलरश्मिसमूहांकाः १।३७।१४ भावस्वामिनः कष्टं ०।१४।११

भाषा ।

तसे भागलेना, लब्ध जो अंक होवे वो भरणीय कुटुंबकी संख्या जानना. शेषकूं
मूलरश्मिसमूहसे गुणन करके भावस्वामीके इष्टफलसे गुणन करके उसी प्रकारसे
भावस्वामिकेष्टबलांकोंसे मूलरश्मिसमूहकू गुणन करके दोनोंका अंतर करके २७

विंशतिभिर्हत्वा सप्तभिश्च विभाजयेत् ॥ २९ ॥ भरणीय-
कुट्टवानां पुंस्त्रियस्तत्समा विदुः ॥ राशीन् हित्वा तु लग्ना
दि भावभागादिकान् पृथक् ॥ ३० ॥ गुणयेद्रश्मिभिः स्वै-
श्च भावभागादयोविदुः ॥ कलीकृत्य भलिप्ताभिर्विभज्यास्तं
टीका ।

अनेन हता जाताः ०।२३।० अनयोरिष्टकष्टफलहतयोः प्राप्तफलयो-
रंतरं ०।५१।१३ एतत्सप्तविंशतिभिर्गुणितं जातं कलादि फलम् ०।
१३८२।५१ एतदधिकत्वात् षष्ठ्युद्धृतं २३।३।० सप्तभिर्मत्तं जातं ३।९ एते
भरणीयकुट्टवस्त्रीसंख्या इति ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ एवं भावगतपुंस्त्रीसंख्या-
नयनरीतिमुक्त्वा अग्रिमाध्याये तेषां कालपरिज्ञानं विवक्षुरादौ भावसाधन-
प्रकारांतरेण संख्यानयनं चाह राशीन् हित्वेत्यादिश्लोकद्वयेन । लग्नादिभा-
वभागान् राशीन् हित्वा राश्यं विहाय भावभागादय एव फलज्ञापका
इति शेषः इति विदुः ते भागादयः भावानां स्वैः स्वैः निर्जेनिजैः रश्मि-
भिः तत्तद्भावपतिरश्मिभिरित्यर्थः गुणयेत् । ततः कलीकृत्य षष्ठ्यु-
णनेन कलास्थाने संयोज्य पृथक् द्विधा स्थापयित्वा एकत्र भलिप्ताभिः
१८०० विभज्य यत् आप्तं तत्फलं भावफलसंज्ञकं फलं बोध्यम् । ततः अन्यत्र
स्थापितं फलं सूर्यभक्तावशिष्टं द्वादशभागेन उर्वरितं तद्भावानां लग्नादीनां
साधनं साधनसंज्ञकं विदुरिति अग्रिमाध्यायविषयार्थं साधितं ज्ञेयम् । अ-
थात्रोदाहरणम् । तृतीयभावः २।२।५३।५९ राश्यं विहाय जातः २।५३।
५९ अस्य स्वामिनो बुधस्य रश्मयः १।४३।४१ एभिर्गोमूत्रिकागुणितो जा-
तः ५।०।३९ अस्य कलाः ३००।३० एताः पृथक् स्थापिताः एकत्र भ-
भाषा ।

से गुणित करनेसे जो कलादिक फल आवे उसकूं ७ से भाग लेना, जो फल आवे
वो स्त्रियोंकी संख्या जाननी ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ राशीकूं छोडके लग्नादिकोंके
जुदे जुदे भावके अंशादिकोंकूं अपने अपने स्वामीकी रश्मियोंसे गुणन करना उस-
कूं भावभागादिक कहते हैं, कला करके वो ठिकाने रखना, राशीकी लिप्तिकसे
भाग लेना जो फल आवे उसकूं भावफल कहना, और दूसरे समूहका बारहसे भाग

(११८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

फलं ततः ॥ ३१ ॥ सूर्यभक्तावशिष्टं तु भावानां साधनं
विदुः ॥ राशीन् हित्वा ततो लिप्ताः खखनेत्रविभाजिताः
॥ ३२ ॥ साधनघ्ना विभक्ताश्च वर्गणाभिः फलाहताः ॥
उच्चादि वृद्धिहानिं च कुर्यात्तत्संख्यका भवेत् ॥ ३३ ॥
इति श्रीबृहत्पाराशरहोरायामुत्तरभागे लोकयात्रावर्णनं
नाम पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

टीका ।

लिप्ताभिः १८०० आभिर्विभज्य लब्धं जातं फलं ०।१० एतद्भावफलमज्ञकं
ज्ञेयम् अन्यत्र स्थापिताः पूर्वोक्ताः कलाः ३००।३९ आसां द्वादशभक्तावशि-
ष्टं फलं ०।३ एतज्जातं भावसाधनसंज्ञकं ज्ञेयम् ॥ ३० ॥ ३१ ॥ अथाति-
सुलभतया प्रकारांतरेण पूर्वोक्तसंख्यासाधनं स्थूलमानेनाह राशीनित्याद्य-
ध्यायांतम् । राशीन्हित्वा स्पष्टं ततः अवशिष्टस्य लिप्ताः कलाः कार्याः
ततः खखनेत्रैः २०० विभाजिताः भक्ताः ततः साधनघ्नाः साधनेन पूर्व-
संपादितभावसाधनेन घ्नाः गुणिताः ततः वर्गणाभिः विभक्ताः भाजिताः
ते एव फलाहताः पूर्वसंपादितफलेन गुणिताः पश्चादुच्चादिवृद्धिं उच्चत्रिको-
णादितारतम्येन वर्धनं हानिं नीचादि तारतम्येन ह्रासं च कुर्यात् । एवं कृते
समुच्चयेन पुंस्त्रीसंख्यका भवेदिति । अतिस्थूलमानमिति बोध्यम् ॥ ३२ ॥ ३३
अध्यायेऽस्मिन्पंचमे तु कृता टीका यथामति ॥ ज्योतिर्विद्भिः शोधनीया
कृपया दीनवत्सलैः ॥ १ ॥ श्रीगणेशप्रेरणयात्वार्षेऽध्याये तु पंचमे ॥ कृतया
व्याख्यया देवः स एव प्रीयतां मम ॥ २ ॥ इति श्रीमहोशास्त्रे श्रीमद्-
ध्यः नव्यवेदशांजयशंकरसूनुज्योतिर्विच्छेदधरेण वि० सु० टी० लोकयात्राव-
र्णनं नाम पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

भाषा ।

लेना जो फल आवे वो भावसाधन फल जानना ॥ ३० ॥ ३१ ॥ अब पूर्वोक्त कक्षा
उसकू सुलभ रीतिसे बताते हैं । राशिकू छोडके अंशादिककी लिप्तिका करके दोस्रो-
से भाग लेना । जा लब्ध हैं उसकू पूर्वसंपादित भावसाधनसे गुणन करना अपने

भाग्योत्कर्षं भाग्यहानिं कुटुंबं दुःखं हानिं शत्रुमार्यं व्य-
यं च ॥ उद्वाहं स्त्रीपुत्रलाभादिकं च ब्रूयादेवं चाब्दचर्याक्र-
मेण ॥ १ ॥ अब्दमासदिनचर्यविधानं वक्ष्यते खलु मया
सुमते ते ॥ वक्ष्यमाणविधिना परमायुः सम्यगेव विद-
धीत महात्मन् ॥ २ ॥ भावानां साधनं हत्वा दृष्टिभिश्च
टीका ।

अथो पराशरमुनिः षष्ठाध्याये प्रकीर्णकम् ॥ अब्दचर्यादिकं प्राह मैत्रेयाय
सविस्तरम् ॥ १ ॥ अथास्मिन् षष्ठेऽध्याये भाग्याद्युत्कर्ष-हासादिकं प्रकीर्ण-
कमुपदिदेश । तत्र प्रथमे अब्दचर्यया भाग्यादिकं ब्रूयादित्याह भाग्येति ।
भाग्योत्कर्षं भाग्यवृद्धिं भाग्यहानिं कुटुंबं पोषणीयसमूहं दुःखं कष्टं हानि
न्हासं शत्रुं रिपुं आयं लाभं व्ययं नाशं उद्वाहं विवाहं स्त्रीपुत्रलाभादिकं स्त्री-
पुत्रयोः लाभः आदौ यस्मिंस्तत् स्त्रीपुत्रलाभप्रभृति सर्वमित्यर्थः । एवं सर्वं च
अब्दचर्याक्रमेण वक्ष्यमाणवर्षगत्यनुक्रमशः ब्रूयात् गणक इत्यध्याहारः ॥ १ ॥
अथ अब्दादिचर्यां वक्तुं प्रतिजानीते अब्देति । सुमते ! महात्मन् ! इति मैत्रे-
यसंबोधनद्वयं ते अब्दमासदिनचर्यविधानं अब्दानि मासाश्च दिनानि च
तेषां च चर्यस्य गतेः विधानं मया वक्ष्यते खलु तदर्थमादौ वक्ष्यमाणविधि-
ना परमायुः सम्यगेव सूक्ष्मतया विदधीत संपादयेत् इति ॥ २ ॥ अथ भाव-
फलज्ञाने चित्योयं विषयः कालमाह भावानामिति त्रिभिः । भावानां लब्धा-
भाषा ।

ध्रुवांकमे भाग लेना पूर्वसंपादित फलसे गुणन करना. जो अंक आवे वो कुटुंबपो-
षणकी संख्या जानना ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे ज्योतिर्वि-
च्छेधरेण विरचितसुबोधिनीभाषाटीकायां लोकयात्रावर्णननाम पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

अब छठे अध्यायमें वर्षचर्याके क्रमसे भाग्यका उत्कर्ष, भाग्यकी हानि, कुटुंब-
का सुख दुःख, शत्रुचिंता, लाभ, खर्च, विवाह, स्त्रीपुत्रादिकोंका फल कहते हैं ॥ १ ॥
हे मैत्रेय । तुमारेकू वर्षचर्या, मासचर्या, दिनचर्याका विधान निश्चय करके कहताहूँ
और परमायुमी उत्तम रीतिसे निकालना ॥ २ ॥ अब द्वादशभावोंका फल कहेंगेगा,
उसका कालप्रमाण कहते हैं. स्पष्ट द्वादश भाव करके उसकू अपनी अपनी दृष्टिसे कु-

(१२०)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

बलेन च ॥ षड्वर्गादिपतीनां च भावे भावे पृथक् पृथक्
॥ ३ ॥ तेषां च दृग्बलानां च संहत्या भाजयेदथ ॥ स्वा-
मिदृष्टिस्थितानां तु काले भावफलं विदुः ॥ ४ ॥ ज्ञानसं-
भवकालस्तु जन्मकालाद्वला यदा ॥ लग्नादिव्ययपर्यन्ता
भावाः काले तथा विदुः ॥ ५ ॥ लग्नषड्वर्गहोराणां भोक्ता-

टीका ।

दीनां साधनं पूर्वोध्यायाग्रे कथितं दृष्टिभिः तत्तद्भावदृष्टिभिः बलेन तत्तद्भा-
वबलेन च हत्वा गुणयित्वा भावे भावे प्रतिभावमित्यर्थः तेषां तेषां षड्वर्ग-
पतीनां ग्रहहोराद्रेष्काणनवांशद्वादशांशत्रिंशांशपतीनां दृग्बलानां दृष्ट्यश्च
बलानि च तेषां पृथक् पृथक् संहत्वा भाजयेत् तेन यल्लब्धं तत्काले तत्तत्फलं
ज्ञेयम् । अथानन्तरं स्वामिदृष्टिस्थितानां स्वाधिपतिपूर्णदृष्टानां तु काले तत्त-
त्स्वामिदशासमये भावफलं भावोक्तं फलं स्यादिति विदुः आचार्या इति शेषः
पूर्वस्वामिदृष्टा न चेत् फलस्य जन्मकालात् सकाशाज्ज्ञानसंभवकालस्तु ल-
ग्नादिव्ययपर्यन्ता भावाः ये विद्यन्ते तेषां मध्ये ये बलाः बलाधिकास्तेषां पति-
दशाकाले क्रमात्तद्व्यूनतद्व्यूनबलानां पतिदशाकाले तथा भावसदृशं फलं
विदुरित्यन्वयः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अथ तत्र शुभग्रहपापग्रहभेदेन विशेषमाह
लग्नेत्यादिसार्धत्रयेण । लग्नषड्वर्गहोराणां लग्नस्य सर्वधिः ये षड्वर्गाः ग्रह-
होराद्रेष्काणसप्तांशनवांशद्वादशांशत्रिंशांशाः तेषां ये होराः राशयः नाम
लग्नस्य अमुकराशिः होराया अमुकराशिः द्रेष्काणस्य अमुकराशिः इत्या-
दयः ये षड्वर्गवर्तमाना राशयः तेषां पतयः अधिपाः क्रमात् भोक्ताः स्व-

भाषा ।

णन करके पाँछे अपने भावबलसे गुणन करना, फिर प्रत्येक भावके जो षड्वर्गपति
और उन्हींकी दृष्टि और बल इन्हींका यांग करके भाग लेना जो लब्ध वर्षादिक
आवं तो समयमें स्त्रीपुत्रधनादिकोंका फल जानना ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ लग्न षड्वर्गका जो
फल है वो उसके पतियोंकी दशामें प्राप्त होता है सोभी ३।५।४।१०।७।७।३ यह
संख्या अंशमें होवेगी, ग्रह जो हैं उन्हींकी दृष्टि शुभग्रहोंकी फल देती है, पापग्रह

रः पतयः स्मृताः ॥ त्रिपंचवेददिक्सप्तमुनिरामांशके फलम् ॥ ६ ॥ शुभग्रहास्तु द्रष्टारः स्थानदाः सकलग्रहाः ॥ युक्ताः सदा तु सद्भावाः संज्ञानुफलदास्तदा ॥ ७ ॥ पापान् हानिकरान्हित्वा स्वोच्चे कोणसुदृढस्थितान् ॥ तद्राशिर्यस्य शत्रुर्वा नीचयोर्वा ग्रहो यदि ॥ ८ ॥ हानिं कुर्यात्तदा तस्य टीका ।

दशायां फलदा इत्यर्थः स्मृताः अत्र होराशब्देन राशिग्राह्यः न तु राश्यर्थ-
भागः तस्य उत्कर्षद्वर्गगतत्वादिति ज्ञेयम् । अथ ते भोक्तारः स्वस्य सर्वद-
शायां फलदा वा दशांशविशेषफलदा इति चेदाह त्रिपंचवेददिक्सप्तमुनि-
रामांशके लग्नादिवर्गपतयः स्वदशायां क्रमात् त्रिपंचादि दशाविभागे फलं
ददतीति शेषः । अथ द्रष्टारो ग्रहाः शुभा एव फलदा न पापाः स्थानदास्तु
सकलाः शुभाः पापाश्च फलदाः युक्ताः शुभग्रहयुक्ताः सद्भावाः शुभभावा
ज्ञेयाः सदा सर्वदा संज्ञानुफलदाः तनुधनसहजादिनामानुसारफलदातारः
भवन्ति तद्वत् पापाः पापग्रहयुक्ताः हानिकराः तन्वादिनामानुसारहानिकर्ता-
रो भवन्ति तथापि स्वोच्चकोणसुदृढस्थितान्पापान्हित्वा अन्ये पापाः अथ भा-
वस्थितग्रहस्य वर्तमानराशिर्यदि शत्रुः यदि वा यो ग्रहो नीचे भवति तदा
तत्फलस्य दृष्टियोगानुपाततः दृष्टियोगानुरूपं पूर्णदृष्टेः पूर्णहानिश्चेत् अमुक
दृष्टेः कियती हानिरिति त्रैराशिकेन हानिं फलस्येति शेषः कुर्यात् विदधीते-
ति ॥६॥ ७ ॥ ८ ॥ अथ कारकसंज्ञकान् ग्रहानाह उद्गाहेति । उद्गाहकारको
उद्गाहं विवाहं कुरुत इति उद्गाहकारको विवाहकारकसंज्ञो चंद्रशुक्रौ ज्ञेयौ वा
विकल्पेन ज्ञौ बुधः तपो गुरुर्वा ज्ञेयः मृतिकरः मृतिं मरणं करोतीति तथा श-

भाषा ।

की नहीं और स्थानमें (रेखामें) शुभ पाप दोनों ग्रहोंका शुभाशुभ फल होता है.
और जो जो भावमें जो जो ग्रह पाप या शुभ उच्च नीच मूल त्रिकोणादिकके
होवे, शत्रुमित्रादिकके होवे, दृष्टियुक्त दृष्टिरहित होवे उस उपरसे वे भावोंका शुभा-
शुभ फल कहना ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ अब कारक ग्रह कहते हैं. विवाहका करने-
वाला चंद्र शुक्र है. वास्ते चंद्र शुक्र विवाहकारक जानना. विकल्प मतान्तरसे

दृष्टियोगानुपाततः ॥ उद्वाहकारकौ चंद्रशुक्रौ शो वा त-
पोऽथ वा ॥ ९ ॥ शनिर्मृतिकरो भौमरवी नीचासतीपती ॥
गुरुः शुभकरः पुत्रे कुजो भ्रातरि शत्रुमे ॥ १० ॥ मंदश्वाये
शुभाः सर्वे स्वोच्चगौ भौमसूर्यजौ ॥ भाग्ये शुभाः शुभाः
पापा अशुभाः स्वपतिं विना ॥ ११ ॥ पूर्वभागे समुद्दिष्ट-
दृग्बलेन फलानि तु ॥ विरुद्धानि परित्यज्य समीचीनानि

टीका ।

निः ज्ञेयः भौमरवी च नीचासतीपती नीचा कुलटा सती पतिव्रता ते पातः इ-
ति तथा ज्ञेयाविति ॥ ९ ॥ अथ भावेषु शुभाशुभग्रहानाह गुरुरितिसार्धेन । पुत्रे
पंचमस्थाने गुरुः शुभकरः शुभावहः पुत्रकारक इत्यर्थः भ्रातरि तृतीयस्थाने
कुजः भौमः शुभकरः शत्रुमे षष्ठस्थाने मंदः शनिः शुभकरः शत्रुरोगादिनाशक
इत्यर्थः आये एकादशस्थाने सर्वे शुभाः पूर्णचंद्रापापबुधगुरुशुक्राः शुभाः
भाग्यकारका इत्यर्थः अथ च भाग्ये पापाः क्षीणचंद्रसपापबुधरविभौमश-
निराहुकेतवः अशुभाः भाग्यनाशकाः किंतु स्वपतिं विना स्वस्य भाग्यभाव-
स्य अधिपत्यतिरेकेण अशुभाः अर्थात् पापेऽपि भाग्यपतिः सन् भाग्ये स्थि-
तश्चेत् भाग्यकारक एव ज्ञेयः तथा भौमसूर्यजौ कुजशनी स्वोच्चगौ मकरतुला-
वर्तमानौ भाग्ये स्थितौ संतौ शुभकराविति ॥ १० ॥ ११ ॥ अथ पूर्वभागेऽक्तदृग्ब-
लसिद्धफलव्यवस्थामाह पूर्वभागइति । पूर्वभागे पूर्वार्धे समुद्दिष्टदृग्बलेन क-
थितदृष्टिबलेन यानि फलानि संति तन्मध्ये विरुद्धानि अनिष्टानि परित्यज्य

भाषा ।

विवाहकारक बुध वा गुरु जानना, शनि मरणकारक है, मंगल कुलटाकारक है,
सूर्य पतिव्रताकारक है ॥ ९ ॥ अब भावगत ग्रहोंका शुभाशुभ फल कहते हैं, गुरु ५
शुभ, मंगल ३ शुभ, शनि ६ शुभ, सर्व ग्रह ११ शुभ हैं, मंगल शनि उच्चके
होवे तो उत्तम जानना, नवम स्थानमें शुभ ग्रहोंका फल उत्तम जानना, पापग्र-
होंका फल अशुभ जानना, परंतु नवम स्थानमें भाग्यमें जो पापग्रह अपना पत्नी
होवे बैठा होवे तो भाग्यवृद्धि करनेवाला जानना ॥ १० ॥ ११ ॥ पूर्वभागमें

संग्रहेत् ॥ १२॥ ग्रहराशिस्वभावेन पुंस्त्रियोराशिमेव च ॥
स्वभावं च वदेदुद्धया देशकालकुलानुगः ॥ १३ ॥ तेषा-
मिष्टफले वृद्धिस्त्वशुभाख्यफलादयः ॥ अन्यथा त्वसदेव
टीका ।

त्यक्त्वा समीचीनानि शुभानि संग्रहेत् गृह्णीयात् यतः शुभानामेवात्र प्रकरणे
उपयोगित्वादिति भावः ॥ १२॥ अथ स्त्रीपुंस्वभावविचारमाह ग्रहेति द्वाभ्यां ।
ग्रहराशिस्वभावेन ग्रहाश्च ख्यादयः राशयः मेषादयश्च एतेषां यथा स्वभावः
तेन तथा पुंस्त्रियोः नृनार्योः राशिं लग्नं विचार्य देशकालकुलानुगः देशाश्च
कालाश्च कुलानि च अनुगच्छति अनुसरतीति तथा गणक इत्यध्याहारः पुं-
स्त्रियोः नरनार्योः स्वभावं निसर्गं बुद्ध्याऽतिसूक्ष्मविवेकेनेत्यर्थः विचार्येति
शेषः वदेत् कथयेत् एतदुक्तं भवति गुरुगौरः कस्य चिल्लगे वर्तमानः तदीयो-
त्पत्तिदेशः बहुशः कृष्णवर्णनरप्रायः तर्हि देशतारतम्येन गौरत्ववैगुण्यम् तथा
शनिः कृष्णः कस्य चिल्लगे वर्तमानः तदीयोत्पत्तिदेशो बहुशो गौरवर्णनर-
प्रायः तर्हि देशतारतम्येन कार्ण्यवैगुण्यमिति देशानुसारवर्णविचारः एवमेव
स्वभावादिविचारः तद्देव कालविचारः लग्ने शुभग्रहोपि जन्मकालो व्यतीपा-
तग्रहणादिदुष्काले चेत्तारतम्येन सौशील्यदुःशीलत्वमिश्रणं वदेत् एवमेव कु-
लविचारः शुक्रसौम्यादिशुभग्रहयुतेऽपि लग्ने म्लेच्छादिकूरस्वभावकुलोत्पन्न-
स्य सौम्यत्वकोर्यादिमत्वं मिश्रणेन वक्तव्यमिति दिक् ॥ १३॥ अथ तत्तत्स्वभाव-
स्य द्वासवृद्धी आह तेषामिति । तेषां सुखभावदुःखभावगौरत्वादीनां इष्टफले
लग्नवर्तमानग्रहस्य कष्टाधिकेष्टफले वृद्धिः उत्तरोत्तरं वर्धनं अन्यथा एवं न
चेदशुभाख्यफलात् कष्टफलाधिक्यात् असदेव स्वभाववर्णादीनामुत्तरोत्तरं
भाषा ।

दृष्टिबलसे फल कक्षा है उसमें अनिष्ट फल छोड़के शुभ फलका संग्रह करना ॥ १२॥
अब मनुष्योंका जो स्वभाव गुण है सो ग्रहोंके और राशियोंके गुणानुसारसे तथा
देश काल कुल देशके बहुत सूक्ष्म दृष्टिके विचारसे कहना, जो जो भावके फल
सुख दुःखादिक कहे हैं उन्हींकी उत्तरोत्तर वृद्धि या हानि कैसी जानना सो कहते
हैं, जिस भावका इष्ट बल अधिक होवे तो शुभ फल उत्तरोत्तर आता होवेगा,

(१२४)

बृहत्पाराशरहोरोसरमागे-

स्यात्तस्य तस्मान्मृतौ फलम् ॥ १४ ॥ रविस्तु पाचको
ज्ञेयश्चंद्रमा बोधकः सदा ॥ पाचको बोधकश्चैव कारको
वेधकः क्रमात् ॥ १५ ॥ रव्यादीनां च विज्ञेया मंदारेज्य-
सितास्तथा ॥ शुक्रारमंदरवयो रवीन्दुशनिचंद्रजाः ॥ १६ ॥

टीका ।

हानिरेव स्यात् एवं तस्मादिष्टकष्टादेव मृतौ मृत्युस्थाने फलं स्यात् एतदुक्तं
भवति मृत्युस्थानस्थितस्य तदधिपस्य वा कष्टादिष्टफले अधिके सति वक्ष्य-
माणप्रकारेण प्राप्तावुषः इष्टफलाधिक्यतारतम्येन वृद्धिः न्यूनत्वतारतम्येन
ह्रासः स्यादिति भावः एवं सर्वभावेषु बोध्यम् ॥ १४ ॥ अथ शुभाशुभफल-
विशेषज्ञानार्थं रव्यादीनां पाचकादिसंज्ञाः स्थानविशेषसंबंधेनाह रविरित्या-
दित्रयोविंशतिश्लोकपर्यन्तम् । तत्रादौ रविचंद्रयोः पाचकादिसंज्ञा निसर्गत
एव रविरिति । रविस्तु पाचकः निसर्गत एव पाचकसंज्ञकः चंद्रमास्तु बोध-
कः निसर्गत एव बोधकसंज्ञकः सदेति स्वभावत इत्यर्थः क्रमात् क्रमशः पा-
चकसंज्ञयोक्तो रविः कारकः कारकसंज्ञः बोधकसंज्ञयोक्तश्चंद्रः वेधकसंज्ञक
इति तयोरेव निसर्गसिद्धसंज्ञांतरमुक्तमिति ॥ १५ ॥ अथ रव्यादीनां स्थान-
संबंधेन पाचकादिग्रहानाह रव्यादीनामित्यादित्रयोविंशतिश्लोकपर्यन्तम् ।
रव्यादीनां सूर्यप्रभृतिसप्तग्रहाणां पीडर्क्षे शत्रुराशौ अपीडर्क्षेमित्रराशौ अपि व-
र्तमानाः लग्नं विना लग्नव्यतिरेकेण जन्मलग्नात् केन्द्रे चतुर्थसप्तमदशमस्थाने
गताः सर्वे ग्रहाः पाचकाद्या बलवन्तः स्युः अपि च लग्नादेव सकाशात् षट् ६
सप्त ७ धर्म ९ कर्मा १० य ११ मृतिः चतुर्थेऽष्टमस्थानेषु गताः क्रमात् क्रमेण
वर्तमानाः पाचकाद्याः सप्त रव्यादयो बलवन्तः स्युः अन्यथा पाचकाद्याः

भाषा ।

कष्टबल अधिक होवे तो अशुभ फल उत्तरोत्तर जादा होवेगा ॥ १४ ॥ सूर्यको
पाचक जानना. चंद्र बोधक जानना. और सूर्य जो पाचक है उसको कारकभी
कहना. चंद्रमा बोधक है उसको वेधक जानना ॥ १५ ॥ अब सूर्यादिकोंका
स्थानसंबंधसे पाचकादिक भेद कहते हैं. सूर्यसे छठे सातवें नवमं ग्यारहवें यह स्था-
नोंमें क्रमसे शनि, मंगल, गुरु, शुक्र, बैते होवे तो पाचक, बोधक, कारक, वेधक,

चंद्रज्यसितभौमाश्च मंदारेन्दुदिनेश्वराः ॥ भौमज्ञसूर्यमं-
दाः स्युः सितेन्दुगुरुभूमिजाः ॥ १७ ॥ षट्सप्तनवरुद्रेषु
सप्तमंदभवत्रिषु ॥ द्विषडायव्ययेष्वेवं द्विवेदेन्द्रियवन्दिषु
॥ १८ ॥ षट्पंचसप्तरिक्फेषु द्विषड्व्ययचतुर्ध्वपि ॥ त्रिरु-
टीका ।

सामान्याः एव स्युः तक्रममाह रवेः मंदारेज्यसिताः रविस्थानात् षट्सप्तन-
वरुद्रेषु ६।७।९।११ क्रमात् स्थानेषु स्थिताः क्रमात् पाचकबोधककारक
वेधकसंज्ञकाश्चत्वारो भवन्ति एवं चंद्रस्य शुक्रमंदरवयः चंद्रस्या-
नात् सप्तनंदभवत्रिषु ७।९।११।३ स्थानेषु स्थिताः क्रमात् पाचक-
बोधककारकवेधकसंज्ञकाश्चत्वारो भवन्ति एवं भौमस्य रवीन्दुशनिचंद्रजाः भौ-
मस्थानात् द्विषडायव्ययेषु २।६।११।१२ स्थानेषु स्थिताः क्रमात् पाचका-
दिसंज्ञकाश्चत्वारो भवन्ति एवं बुधस्य चंद्रज्यसितभौमाः बुधस्थानात् द्विवेदे-
न्द्रियवन्दिषु २।४।५।३ स्थानेषु स्थिताः क्रमात्पाचकादिसंज्ञकाश्चत्वारः एवं
गुरोः मंदारेन्दुदिनेश्वराः गुरुस्थानात् षट्पंचसप्तरिक्फेषु ६।५।७।१२ स्थानेषु
स्थिताः क्रमात्पाचकादिसंज्ञकाः एवं शुक्रस्य भौमज्ञसूर्यमंदाः शुक्रस्थानात्
द्विषड्व्ययचतुर्षु २।६।१२।४ स्थानेषु स्थिताः क्रमात् पाचकादिसंज्ञकाः एवं

भाषा ।

जानना, जैसा सूर्यसे ग्यारहवें घरमें शुक्र होवे तो वेधक जानना, उसका फल यह
है कि, जो भावमें बैठा होवेगा वो भावगत कार्यका विघ्न करेगा, ऐसा सब ग्रहोंका

पाचकादि ग्रह बनानेका चक्र.							सूर्यादिपाचकादिचक्र.						
सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	श.	ग्र.	सु.	चं.	मं.	बु.	गु.	श.	ग्र.
५	५	२	२	६	२	पाचक.	०	०	०	०	०	०	पाचक.
भौ.	भौ.	चं.	गु.	मौ.	बु.	वेधक.	०	०	०	०	०	०	वेधक.
२	११	१३	५	७	१२	कारक.	०	०	१०	०	०	०	कारक.
३३	३	३३	३	३२	४	वेधक.	५	५	०	०	०	०	वेधक.

वृषट्सप्तमेषु स्थिताः स्थानेषु ते ग्रहाः ॥ १९ ॥ पाचका-
द्यास्तु चत्वारः सूर्यादिभ्यः क्रमादिह ॥ पीडर्क्षं वाप्यपी-
डर्क्षं केन्द्रे लग्नं विना तथा ॥ २० ॥ षट्सप्तधर्मकर्मार्थम्-
तिष्वेव गताः क्रमात् ॥ पाचकाद्याश्चतुर्थे च बलवन्तः
समीरिताः ॥ २१ ॥ कारको मन्दफलदो वेधको विघ्नकृत्स्मृ-
तः ॥ बोधकः शीघ्रफलदः पाचको विफलप्रदः ॥ २२ ॥
तदंशकालस्याति वा प्यादावत्यांशकेऽपि च ॥ अंत्यांश-
केऽपि फलदाः पाचकाद्याः क्रमादिह ॥ २३ ॥ आदौ फ-

टीका ।

शनेः सितेन्दुगुरुभूमिजाः शनिस्थानात् त्रिरुषट्सप्तमेषु ३।११।६।७ स्थानेषु
स्थिताः क्रमात् पाचक बोधककारकवेधकसंज्ञकाश्चत्वारो ज्ञेयाः एते पाचका-
द्यश्चत्वारः लग्नात् लग्नव्यतिरिक्ते केन्द्राशित्रये वर्तमानाश्चेद्बलिनः स्युः तथा
एते पाचकादिसंज्ञासंज्ञिताः रविचंद्रभौमबुधगुरवः क्रमात् लग्नतः ६।७।९।१०
।११।८।४ स्थानेषु स्थिताश्चेत्तेऽपि बलिनो ज्ञेया इति । अथेषां फलान्याह ।
कारकः कारकसंज्ञकः स्वसंज्ञाप्रापकग्रहस्य मन्दफलदः न्यूनफलदः स्यात्
तथा वेधकसंज्ञको ग्रहः स्वसंज्ञाप्रापकस्य विघ्नकृत् तदधिकारानुरूपफलविष-
ये विघ्नकर्ता भवेत् तथा बोधकसंज्ञकः स्वसंज्ञाप्रापकस्य तदधिकारानुरूप-
फलविषये शीघ्रफलदः स्यात् तथा पाचकसंज्ञकः स्वसंज्ञाप्रापकस्य ग्रहस्य
विफलप्रदः तदधिकारानुरूपफलविषये वैफल्यकारक इति । अथेतत्फलदान-
कालमाह तदिति । पाचकाद्याः पाचकबोधककारकवेधकाः तदंशकालस्य
तस्य स्वसंज्ञाप्रापकग्रहस्य क्रमात् अंते अंतिमनवमांशकाले आद्ये आद्यन-
वांशे अंत्यांशके अंत्यनवांशके अंत्यनवांशके च अपि फलदाः फलदातारो
ज्ञेयाः अपि शब्देन फलदाने सर्वदा त्वनियमः सूचितः इति ॥ १६ ॥ १७ ॥
॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ अथ ख्यादीनां दशमोचरादि-

भाषा ।

जानना, यह बातों टीकामें स्पष्ट है, यहां चक्रमी स्पष्ट दिखाया है ॥ १६ ॥ १७ ॥
॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ सूर्य मंगल आद्य प्रथम त्रिभागमें

लप्रदौ भौमरवी मध्ये सितार्थको ॥ सर्वदा हः मश्री मंद-
स्त्ववसाने फलप्रदौ ॥ २४ ॥ इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहो-
रोत्तरभागे लोकयात्रावर्णनं नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

घनहानिभयानां च व्याधीनां दिवसांस्तथा ॥ शुभाशु-
भानि कर्माणि यात्रादि विजयादि च ॥ १ ॥ मासचर्याविधा-

टीका ।

फलकालमाह आदाविति । भौमरवी कुजसूर्यो आदौ आद्यत्रिभागे स्वद-
शागोचरादिफलप्रदौ भवतः सितार्थको शुक्रगुरु मध्ये मध्यत्रिभागे फलदौ,
हो बुधः सर्वदा समग्रदशादौ फलदः स्यात् शशी चंद्रः मंदः शनिश्च एतौ
दौ अवसाने अंत्यत्रिभागे फलदौ स्यातामिति ॥ २४ ॥ एवं पराशरोक्तेस्मि-
न् षष्ठाध्याये यथामति ॥ गणेशप्रीतये टीका कृता शोध्या मनीषिभिः ॥ १ ॥
इति श्रीमत्पाराशरहोराशास्त्रेश्रीमद्बृहत्पाराशरहोराशास्त्राद्यनवविद्याविद्योति-
तदशदिग्मंडलजटाशंकरसूनुज्योतिर्विन्द्रीधरेण विरचितायां सुबोधिनीटी-
कायां षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

नत्वा श्रीमद्गणेशानं सप्तमेऽध्यायके मया ॥ क्रियते विशदा व्याख्या व-
रोपकृतये मुदा ॥ १ ॥ सप्तमेऽध्यायकेस्मिन् पराशरमहासुनिः ॥ व्याख्यादि-
दिवसानाह रव्यादीनां यथाक्रमम् ॥ २ ॥ अथ भगवान्महर्षिः शिष्यान्
मासचर्यायां शुभाशुभदिवसज्ञानमाह धनेत्यादिचतुःश्लोक्या । धनहानिसं-
यानां धनं द्रव्यलाभः हानिर्द्रव्यनाशः भयं शत्रुरोगाद्यनिष्टजं तेषां व्याधीनां
शरीरे प्राप्तरोगाणां च दिवसान् वक्ष्यमाणान् जानीयादित्यध्याहारः । अथ

भाषा ।

फल देते हैं, शुक्र गुरु मध्य त्रिभागमें फल देते हैं, बुध सर्वकाल फल देता है,
चंद्र शनि अंतिम त्रिभागमें फल देते हैं ॥ २४ ॥ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहो-
राशास्त्रे भाषाटीकायां लोकयात्रावर्णनं नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

अब फलदेश कहते हैं, धनकी प्राप्ति, धनका नाश, शत्रुभय, रोग, इन्हींकी
प्राप्तिके दिन और शुभाशुभ कर्म जय पराजय उत्कर्ष इन्हींका निर्णय मासचर्याके
अनुसारसे करना और दूसरे जो कार्य हैं वे सब दिनचर्या वर्षचर्यानुसारसे कर्ष्य

नेन ब्रूयादन्येन चेतरेण ॥ लग्नारिमृतिरिःकेषु वर्गणां च
पतींस्तथा ॥ २ ॥ करणेशान्समालोच्य कथयेन्मुनिपुंगव ॥
रसेष्वो मुनिः स्वाष्टौ रविभूपा दिशस्तथा ॥ ३ ॥ द्विशतं च
क्रमात्सूर्यादिवसाश्चाष्टमे स्थिताः ॥ द्वितीयेऽर्धे त्वंतरे च
त्रैराशिकवशेन तु ॥ ४ ॥ इति बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे
मासचर्यादिवसात्फलज्ञानकथनं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

टीका ।

शुभाशुभानि इष्टानिष्टानि कर्माणि व्यापारान् यात्रादि गमनागमनादि वि-
जयादि उत्कर्षादि सर्व मासचर्याविधानेन ब्रूयात् इतरानन्यान् उक्तावाशि-
ष्टान् प्रकारान् अन्येन दिनचर्यावर्षचर्याविधानेन ब्रूयात् तथा लग्नारिमृति-
रिःकेषु लग्नषष्ठभावमृत्युभावव्ययभावेषु फलविषये वर्गणां प्रागुक्तान्पतीन्
स्वामिनः करणेशान् करणपतींश्च कस्मिन् भावे कः कियान् फलद इति स-
म्यग्विचार्य हे मुनिपुंगव ! कथयेत्फलमिति शेषः । अथ रव्यादीनां अष्टम-
भावादिद्वितीयभावांतं द्वितीयभावाद्यष्टमभावपर्यंतं वर्तमानानां रव्यादीनां
फलदाने दिवसानाह । अष्टमे भावे रसेष्वः ५६ रवेः, मुनिः ७ विधोः,
स्वाष्टौ ८० मौमस्य, रवयः १२ बुधस्य, भूपाः १६ गुरोः, दिशः १० शुक्रस्य,
द्विशतं २०० शनेः । एवमष्टमभावे सूर्यात् सकाशात् क्रमादिवसाः द्वितीय-
भावे तु अर्धशुक्रदिवसार्धे अंतरे अष्टमद्वितीयभावयोर्मध्यभावेषु तु त्रैराशि-
कवशेन द्वितीयाष्टमयोः अमुकदिवसाश्चेदमुकमध्यभावे कति दिवसा इ-
ति त्रैराशिकरीत्या ज्ञेया इति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ एवं प्रकारतोऽध्याये
सप्तमेरिमन् यथामति ॥ कृता टीका ज्योतिषिकैः शोधनीया प्रयत्नतः ॥ १॥

भाषा ।

करना, उसमें १।६।८।१२ यह भावोंके पति और बिंदुके अधिपतियोंके देशके
अच्छ विचार करके फल कहना, अब सूर्यादिकोंके फलदायक दिन कहते हैं, सू०
५६ रवेः ७ मं० ८० बु० १२ गु० १६ शु० १० श० २०० यह संख्या अष्टम
भावकी जाननी, और दूसरे भागमें पूर्वोक्त संख्याकी अर्ध संख्या ज्ञानकी संख्या

तेषां भंगमथो वक्ष्ये यथाह कमलासनः ॥ गर्गाय भ-
गवत्सोपि ममाहृहं तव द्विज ॥ १ ॥ तथा च रिःफषष्ठा-
ष्टस्थानानां करणाधिपाः तत्तद्भावस्य भंगस्य कर्तारः सति
संभवे ॥ २ ॥ तत्तद्भावाष्टवर्गोत्पत्त्यसंख्या तद्वर्गणाहता ॥ रवि-
टीका ।

इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहो० श्रीधरेण विरचितायां सुबोधिनीटीकायां लोक-
यात्रावर्णनं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

अथ पूर्वोक्तयोगानां भंगमाह पराशरः ॥ अध्यायेस्मिन्नष्टमे च मैत्रेयाय
महामुनिः ॥ १ ॥ एवं वर्षमासदिनचर्याभिर्भावफलान्युक्त्वा अथाष्टमाध्या-
ये पूर्वोक्तयोगानां भंगं कथयति तत्र परंपरामाह तेषामिति । हे द्विज मै-
त्रेय ! तेषां पूर्वोक्तयोगानां भंगं नाशं कमलासनो ब्रह्मा गर्गाय मुनये आह
सोऽपि गर्गोऽपि मम मह्यं भंगमाह अहं तव तं भंगं वक्ष्ये कथयिष्ये ॥ १ ॥
स्थानविशेषकरणाधिपसंभवेन भंगमाह तथेति । लग्नात् रिःफषष्ठाष्टस्थाना-
नीं द्वादशषष्ठाष्टसंज्ञकस्थलानां करणाधिपाः करणानां विदूनां स्वामिनः
करणदातारो ब्रह्मा इत्यर्थः सति संभवे उक्तस्थानत्रयकरणसंभवे तथा स्था-
नत्रयकरणसंभवेऽपि स्थानत्रयकरणेशानां संयोगसंभवे दृष्टिसंभवे सति वा
तद्युतदृष्टभावस्य भावफलस्येत्यर्थः भंगकर्तारो नाशकर्तारः स्युः ॥ २ ॥
अथ रास्थानयनेन भंगांतरमाह तत्तदिति । तत्तद्भावाष्टवर्गोत्पत्त्यसंख्या त-
भाषा ।

और अष्टम यह भाव छोडके जो अन्य भाव रहैं वहां त्रैराशिकमतसे कहना ॥ १ ॥
॥ २ ॥ १ ॥ ४ ॥ ॥ इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहो० भाषाटीकायां लोकयात्रावर्णनं
नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

अब योगभंग कहते हैं, हे मैत्रेय ! पूर्व जो योगभंग ब्रह्माजीनें गर्गकू कहे, म-
मैने-मेरेकू कहे तो मैं अब तुमारेकू कहताहूं तो सुनो ॥ १ ॥ लग्नासे १२।१।८
पर्यंत बिंदु देनेवाले ग्रह वहां बैठे होवे या वे स्थानोंके अधिपतिके साथ बिंदु
देनेकरे अर्द्धांका संयोग होवें तो वो भावोंका भंग करनेवाले जानना ॥ २ ॥ जो
छो भावके अष्टवर्गोंसे संख्या और जो कोई अष्टवर्गसमुत्पन्नक बिंदु संख्याक कथ-

भक्ता ततः शिष्टा राशिर्मेघादिका भवेत् ॥३॥ षष्ठाष्टरिः के
राशिश्चेद्वंग एष प्रकीर्तितः॥फलं च मुनिसंवृद्धं रविभक्तं
तथा भवेत् ॥४॥ शिष्टमेवं यदि तदा शत्रुभं वाथ भंगदम् ॥

टीका ।

न्वाद्यन्यतमविचारणीयभावस्य या अष्टवर्गसमुत्पन्नकरणांकसंख्या तद्वर्ग-
णाहता तस्यैव भावस्य वर्गणया गुणिता ततः रविभक्ता द्वादशभाजिता स-
ती या शिष्टा स्यात् योऽङ्कः शिष्टः स्यादित्यर्थः सा मेघादिका राशिर्भवेत्
एकादिशिष्टांकपरिमितेत्यर्थः ॥ ३ ॥ अयास्या राशेः प्रयोजनमाह षष्ठेत्यर्थे-
न । एषः पूर्वोक्तप्रकारोत्पन्नो राशिः षष्ठाष्टरिः फलं भंगः पूर्ववत्तद्भावममः
प्रकीर्तितोऽवगंतव्य इति । अथ द्वादशभक्तावशिष्टांको राशिर्जातः लब्धांक-
स्य किं प्रयोजनं तदाह फलमित्यर्थेन । फलं प्रागानीतं द्वादशभागलब्धं यत्
मुनिसंवृद्धं मुनिभिः सप्तभिः सम्यक् वृद्धं गुणितमित्यर्थः तथा रविभक्तं द्वा-
दशभिर्भक्तं तथा भवेत् राशिरूपं भवेत् तत्रापि षष्ठाष्टरिष्फान्यतमत्वं चे-
द्भंगः स्यात् ॥ ४ ॥ ननु एवं मुनिगुणितं रविभागोपलब्ध्यनंतरमपि अ-
वशिष्टं चेत्किं कार्यं तत्राह शिष्टमित्यादिसप्तश्लोकांतम् । एवं नाम पूर्वप्रकारे
कृतेऽपि शिष्टं यदि व्यवशिष्टं अवशिष्टोऽङ्को यदि राशिरूपः शत्रुभं लग्नेशस्य
शत्रुराशिः स्यात् वा अथ वा भंगदं सोऽङ्को राशिरूपः लग्नात् भंगदषष्ठाष्टरिः-
फरूपः स्यात् तदा तद्भावानिष्टफलकं यद्भावस्यायं संस्कारः कृतः तद्भा-
वस्यानिष्टफलको बोध्यः । अथ पुनस्तस्याप्यवशिष्टस्य संस्कारं कथयति तत्

भाषा ।

भासे गुणकरके बारहसे भाग लेना जो शेषांक आवे वो राशि जानना ॥ ३ ॥
यह पूर्वश्लोकमें कही जो राशि वो ६।८।१२ घरमें आवे तो वो भावका भंग करेगा,
अब वो राशि जो शेषांकसे लाये परंतु लब्धांक जो आये उसको सातसे गुणित
करके बारहसे भाग लेना जो शेष रहे वो राशि जानना, वो राशि ६।८।१२ के
घरमें आवे तो वो भावका भंग जानना ॥ ४ ॥ अब दूसरी वखत भाग लेनेसे बि-
शेष रहे तो पुनः संगुणन कहते हैं, पूर्वातीत राशि लग्नेशकी शत्रुराशि होवे अ-
थवा लग्नेसे भंगसूचक होवे तो वो भावका अनिष्ट फल कहना, अब जो शेष है,

तद्भावानिष्टफलकं तच्छत्रुफलसंगुणम् ॥ ५ ॥ सप्तांशे
शिष्टमेवात्र पापरश्मिगुणं ततः ॥ अर्कशिष्टं यदि भवेत्प-
ष्ठरिः फाष्टमेऽपि वा ॥ ६ ॥ शत्रुं वापि भंगर्क्षं हानिस्त-
स्य प्रकीर्तिता ॥ यथोत्तरमितीवाप्तं क्षयवृद्धिस्ततो भवेत्
॥ ७ ॥ षष्ठ्यंशे च कलांशे च त्वप्रकाशग्रहोदये ॥ राहुका-

टीका ।

यच्छत्रुं वा भंगदं भं वावशिष्टं तत् तच्छत्रुफलसंगुणं सचासौ शत्रुश्च तच्छत्रुः
तस्य यत्फलं कष्टफलं तेन संगुणं सम्यग्गुणितं सप्तांशं सप्तभिर्मत्तमपि अत्रा-
वशिष्टमेव चेत्तदा पापरश्मिगुणं पापस्य शत्रोः ये रश्मयस्तेर्युगयित्वा अर्क-
शिष्टम् अर्केर्द्वादशभिः अवशेषितं यद्यपि पष्ठरिः फाष्टमे लग्नात् षष्ठे वा रिः के
वा अष्टमे वा स्थाने तच्छत्रुं वा भंगदं भं वा भवेच्चेत्तर्हि तस्य भावस्य भं-
गोऽप्यवगतव्यः । ननु एकप्रकारेण भंगे सिद्धेऽपि पुनः पुनः भंगप्रकारकथने
किं प्रयोजनं तत्राह यथेत्यर्थेन । यथोत्तरं उत्तरोत्तरम् यथास्यात्तथा उक्तप्र-
कारेषु एवमेव पष्ठरिः फाष्टमराशिः शत्रुराशिर्वा स्याच्चेत्ततः तदनु रूपं क्षयवृद्धिः
क्षयस्य भावनाशस्य वृद्धिः वर्धनं एकद्वित्र्यादिप्राप्तप्रकारसंख्याकभंगवृ-
द्धिरित्यर्थः भवेदिति ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ अथ प्रकारान्तरेण भावभंगमाह
षष्ठ्यंश इति । षष्ठ्यंशे यस्य भावस्य भंगविचारस्तस्य षष्ठ्यंशे वा कलां-
शे षोडशांशे अप्रकाशग्रहोदये अप्रकाशग्रहाः धूमपातपरिधिचापध्वजाः
तदन्यतमग्रहस्य उदये सति राहुकालसमायोगे च सति तद्भावफलस्य

भाषा ।

जिस भावका भंग करता है उस भावके कष्टफलसे गुणन करके सात ७ से भाग
लेना, यहाँ अवशेष रहे तो शत्रुकी रश्मिसे गुणना, बारहसे भाग लेना, शेष
राशि ६।८।९ में होवे तो वो भावका भंग जानना, बारंवार भंग कहते हैं, उस-
का क्या कारण सो कहते हैं, उक्त रीतिसे जो भंग आते हैं, उसकी क्षय वृद्धि
एक द्वित्र्यादि आये जो प्रकार उस संख्यासे क्षय वृद्धि कहना ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥
अथ प्रकारान्तरसे भागभंग कहते हैं, जिस भावका भंगविचार करता होवे उस

लसमायोगे तद्भावफलभंगदः ॥८॥ अनिष्टाख्यं च र-
श्मिं च तद्भावफलसंगुणम् ॥ द्वादशास्रवशेषं च पूर्ववत्फ-
लमीरितम् ॥ ९ ॥ यद्यत्फलं प्रोक्तमथोत्तरत्र तत्सर्वमन्यत्र
च योजनीयम् ॥ भंगं च भंगं च मुनिश्च गर्गः प्रोवाच
टीका ।

भंगदः भंगकारकयोगो ज्ञेयः । अप्रकाशग्रहोदयज्ञानं तु पूर्वार्धज्ञेयं त-
द्यथा उदयकालीनस्पष्टरवौ राशयः ४ अंशाः १३ कलाः २० संयोज्य
यद्वास्यादिकमुपलभ्यते तद्धमोदयकालीनमवगंतव्यम् । यतः रविघूमयोस्त-
त्प्राप्तमितांशाद्यंतरं पूर्वार्धे उक्तमिति । अथ च तदेव राश्यादिकं द्वाद-
शराशितः शोधितं तत् पादोदयकालीनं राश्यादिकं ज्ञेयं तथैव तत्पादो-
दयकालीनराश्यादिकं षड् शियुक्तं परिध्युदयकालीनं ज्ञेयम् एवं तत्प-
रिध्युदयकालीनराश्यादिकं द्वादशराशिशोधितं चापोदयकालीनं ज्ञेयं त-
च्चापोदयकालीनं अंशाः १६ कलाः ४० एतद्युक्तं ध्वजोदयकालिकं
राश्यादिकं ज्ञेयमिति । अथ राहुकालसमायोगस्तु “मेषाहुक्तमतो राहुवृषा-
त्कालः क्रमाच्चरेत्” इत्यादि अष्टादशाध्याये व्याख्यास्यामि ॥ ८ ॥ अ-
पि च प्रकारांतरमाह अनिष्टाख्यमिति । भंगविचारणीयभावेऽस्य अनिष्टा-
ख्यं रश्मिं तद्भावफलं संगुणं तस्यैव भावस्य फलेन कष्टाख्येन संगुणितं
द्वादशास्रवशेषं द्वादशभागोर्वरितं फलं पूर्ववत् तद्भावभंगदं समीरितं कथित-
मिति ॥ ९ ॥ अथास्योक्तभंगस्योत्तरत्र सर्वतो योजनामाह यदित्यर्थेन । अत्र
यद्यत्फलं प्रोक्तं तत्तत् अथो अनंतरं उत्तरत्र वक्ष्यमाणभावविचारेऽपि अन्यत्र
कापि भावविचारे योजनीयमिति । अथ स्वोक्तं प्रमाणयति भंगमित्यर्थेन ।

भाषा ।

भावके षट्यंशमें या षोडशांशमें घूम, पात, परिधि, चापध्वज इनमेंसे कोई एक-
कामी उदय होवे तो वो भावका भंगकारक योग जानना ॥८॥ और प्रकारांतर
कहते हैं, जिस भावका भंग विचारणा है उसकी अरिष्टरश्मिकू ओड़ी भावके
इष्टबलांशसे गुणन करना, बारहसे भाग लेना शेष राशि जानना, राशिसंख्या-
तुल्यभावका भंग जानना ॥९॥ ए जो मैंने भावभंगादिक फलविचार कहा है सो

यद्वन्मुनिपुंगवाहम् ॥ १० ॥ षष्ठ्यंशे च कलांशे च त्रिष्वे-
कोऽपि यदा न चेत् ॥ अधिमित्रं च मित्रं च मंगमंगः
प्रकीर्तितः ॥ ११ ॥ इति श्रीमद्वृहत्पाराशरहोरायामुत्त-
रभागे लोकयात्रायां भावमंगोपदेशोऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

टीका ।

गर्गो मुनिः यं यं मंगं मंगमिति वीप्सायां द्विरुक्तिः मामिति शेषः प्रोवाच
कथितवान् तं तं मंगं हे मुनिपुंगव! मैत्रेय! अहमपि तवोपादिष्टवानित्यन्वयः
॥ १० ॥ षष्ठ्यंश इति । षष्ठ्यंशे स्पष्टं कलांशे षोडशांशे च त्रिषु शत्रुराशिं
प्राप्त्यप्रकाशग्रहोदयकालराहुसमायोगेषु त्रिष्वपि योगेषु मध्ये यदा एकोपि
योगो न चेत् अथ वा तत्राधिमित्रं मित्रं वा लग्नेशस्य अस्ति चेत् मंगमंगः
मंगस्य रिष्टुरिः ऋषष्टान्यतमोत्पादितराशिजनितस्य मंगो नाशः अपवाद इ-
त्यर्थः प्रकीर्तितः कथितः इति । एवमुक्तं भवति पूर्वप्रकारेकपादितराशिः
लग्नात् द्वादशाष्टरिपुस्थानापन्नोऽपि लग्नेशस्य शत्रुषोडशषष्ठ्यंशेन तथा तत्र
षोडशांशषष्ठ्यंशयोः अप्रकाशग्रहोदयोऽपि न तथा तत्र षोडशांशषष्ठ्यंशयोः
राहुकालसमायोगोपि न तर्हि स भावराशिः लग्नात् षष्ठाष्टमद्वादशतमो भा-
वमंगदोपि उक्तयोगत्रयाभावो भावमंगदो न भवेदिति भावः ॥ ११ ॥ एवं प-
राशरे होराशास्त्रस्यास्योत्तरार्धके ॥ अध्यायेत्वष्टमे टीका कृतेयं तु यथामति
॥ १ ॥ गणेशप्रीतये धीराः परोपकृतिहेतुना ॥ शोधनीया भवद्भिः सा मार्थवेहं
पुनः पुनः ॥ २ ॥ मुमुहुः कालशास्त्रेस्मिन् दुर्गमत्वान्मनीषिणः ॥ किमहं मन्द-
धीस्तत्र गगने मशको यथा ॥ ३ ॥ इति श्रीवृहत्पाराशरहोराशास्त्रे श्रीमद-
ध्यायः नव्यवेदविद्याविद्योतितदशदिङ्मण्डलजटाशंकरसूनुज्योतिर्विच्छ्रीधरेण
विरचितायाम् सुबोधिनीटीकायामष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

भाषा ।

उत्तरोत्तर आगे जहाँ जहाँ उपयोग होवे वहाँ देखना. जो जो मंग गर्गमुनिने कहे वो-
ही मंगोंका लक्षण मैंने कहा ॥ १० ॥ अब पहिले जो मंग कहे हैं उनोंका मंग-
खंडन कहते हैं. जो अभीष्टभावके षष्ठ्यंशमें, या षोडशांशमें, शत्रुराशिमें अप्रकाश
भूमादिक ग्रहोंका उदयकाल राहुसमायोग इनमेंसे कोईभी एक योग न होवे और

(१३४)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे—

आत्मा शरीरं होरा च कल्पं लग्नं च मूर्तयः॥स्वर्ं कुटुंबं
च दुश्चिक्यं विक्रमं सहजं सहः ॥ १ ॥ पातालं हिबुकं
वेश्म मित्रबंधूदकं सुखम् ॥ त्रिकोणं प्रतिभा बुद्धिमातृवि-
द्यासुतास्ततः ॥ २ ॥ व्याधिक्षतारिभंगाश्च क्रोधो लो-
टीका ।

विद्यानिधिं गणेशं च हृदि ध्यात्वा यथामति ॥ नवमाध्यायके टीकां
कुर्वेऽज्ञोपकृतावथ ॥ १ ॥ अध्याये नवमेऽस्मिंस्तु मुनिः शिष्यं पराशरः ॥
विचारे भावखेदानां शशास व्यासतो मुदा ॥ २ ॥ अथास्मिन्नध्याये द्वाद-
भावविचारसिद्धये तत्तद्भावविचारणीयार्थसूचकान्येव तेषां नामानि कथ-
यित्वा गृहस्थानादिविचारः क्रियते आत्मेत्यादियावदध्यायसमापनम् ।
तत्रादौ आत्मेत्यादिसप्तश्लोकपर्यन्तम् द्वादशभावेषु सप्ततिसंख्या कार्या ।
विचारभावनामभिः सूचयति । अथ लग्नसंज्ञा—आत्मा, शरीरं, होरा, कल्पं,
लग्नं, मूर्तयः, षट् ६ । अत्र मूर्तिशब्दस्य बहुवचनं छंदःसाधकम् । अथ द्वि-
तीयभावसंज्ञे—स्वर्ं, कुटुंबं चेति द्वे २ । अथ तृतीयभावसंज्ञा—दुश्चिक्यं, वि-
क्रमं, सहजं, सहः इति चतस्रः ४ । अथ चतुर्थभावसंज्ञा—पातालं, हिबुकं,
वेश्म, मित्रं, बंधुः, उदकं, सुखं, इति सप्त ७ । अथ पंचमभावसंज्ञा—त्रिको-
णं, प्रतिभा, बुद्धिः, मात्राभिधं, विद्या, सुतः, इति षट् ६ । अथ षष्ठभाव-
संज्ञा—व्याधिः, क्षतं, अरिः, भंगः, क्रोधः, लोभः, मत्सरः, इति सप्त ७ । अथ
सप्तमभावसंज्ञा—अत्र भावे कामः, विवाहः, स्त्री, रतिः, द्यूनं, मदः, अज्ञता, अ

भाषा ।

अधिमित्र या मित्र होवे, तो लग्नका पूर्वोक्त भंगका परिहार जानना ॥ ११ ॥
इति बृहत्पाराशरहोरा-भाषाटीकायां लोकयान्रावर्णनं नामाऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

अब भावगत फलोंका निर्णय कहतेके लिये प्रथम भावके नाम कहते हैं—
अथ लग्नके नामः—आत्मा, शरीर, होरा, कल्प, लग्न, मूर्ति. अब दूसरे भावके
नामः—स्व, कुटुंब. अब तिसरे भावके नामः—दुश्चिक्य, विक्रम, सहज, सह. अब
चौथे भावके नामः—पाताल, हिबुक, वेश्म, मित्र, बंधु, उदक, सुख. अथ पंचम
भावके नामः—त्रिकोण, प्रतिभा, बुद्धि, मात्राभिद, विद्या, सुत. अष्टम भावके नामः—

भोज्य मत्सरः ॥ कामो विवाहो यात्रा स्त्री रतिर्वधून् मदो-
ज्ज्ञता ॥ ३ ॥ पराभवो मृतिर्विधो रंध्रायुर्निधनं च्युतिः ॥
शुभं धर्मस्ततो भाग्यं त्रिकोणं च गुरुर्विभुः ॥ ४ ॥ व्या-
पारास्पदमेष्टूरणमानाज्ञा च कर्म खम् ॥ भावाय लाभाय
तपो रिःफं हानिर्व्ययः स्मृतः ॥ ५ ॥ यात्रायां दशमेनैव

टीका ।

अथाष्टमभावसंज्ञा—पराभवः, मृतिः, बंधः, रंध्रः, आयुः, निधनं, च्युतिः,
इति सप्त ७ । अथ नवमभावसंज्ञा—शुभं, धर्मः, भाग्यं, त्रिकोणं, गुरुः, विभुः,
इति षट् ६ । अथ दशमभावसंज्ञा—व्यापारः, आस्पदं, मेष्टूरणं, मानः, आ-
ज्ञा, कर्म, खं, इति सप्त ७ । अथैकादशभावसंज्ञा—भावः, आयः, लाभः, अ-
यः, तपः, इति पंच ५ । अथ व्ययसंज्ञा—रिःफं, हानिः, व्ययः, इति तिस्रः ३ ।
एवं सप्तषष्टि ६७ संज्ञानुरूपतावत्संख्या कार्या । अपि च दशमेन यात्रायां
गमनविषये विचारः १ । सप्तमभावेन निवृत्तिः पुनर्निर्वतनविचारः २ । चतुर्थ-
लभेन वृद्धिविचारश्च ३ । एतत्पुनः संप्रकीर्तितं त्रितयं च संयोज्य एवं ना-
मानुरूपं सप्ततिः ७० अर्थाः विचारणीयाः कया रीत्या तदाह स्वोच्चमित्र-
स्ववर्गस्थाः स्वानां उच्चानि पूर्वोक्तानि मित्राणि ग्रहमैत्रविचारोक्तानि स्वव-
र्गाः ग्रहहोराद्रेष्काणादयः तेषु वर्तमानाः संतो यस्मिन् भावे ग्रहा भविष्यं-
ति स भावः पुष्टं उक्तसंज्ञानुरूपं पूर्णं फलं दास्यतीत्यध्याहारः । अथ च येषु
भावेषु नीचारिवर्गगाः नीचानि पूर्वोक्तानि अस्य ग्रहमैत्रविचारोक्ताः तेषां

भाषा ।

व्याधि, क्षत, अरि, भंग, क्रोध, लोभ, मत्सर, सातवे भावके नामः—काम, विवाह,
स्त्री, रति, धून, मद, अज्ञता, अष्टम भावके नामः—पराभव, मृति, बंध, रंध्र, आयु,
निधन, च्युति, नवम भावके नामः—शुभ, धर्म, भाग्य, त्रिकोण, गुरु, विभु, अब
दसवें भावके नामः—व्यापार, आस्पद, मेष्टूरण, मान, आज्ञा, कर्म, ख, अब द्वा-
रद्वे भावके नामः—भव, आय, लाभ, अय, तप, अब व्यय भावके नामः—रिःफं,
हानि, व्यय, ऐसे सड़सठ अर्थ भये, और दशम घरसे गमनविचार सप्तम भावसे

(१३६)

बृहत्सारासहस्रनामम्-

निवृत्तिः सप्तमेन तु ॥ वृद्धिश्चतुर्थलग्नेन त्रितयं संप्रकी-
र्तितम् ॥ ६ ॥ स्वाच्चमित्रस्ववर्गस्था एवमर्थाश्च सप्ततिः ॥
नीचारिवर्गगाश्चान्यत्पुष्टं चापुष्टमेव च ॥ ७ ॥ रविः श-
रीरे होरायां स्वे च भ्रातरि वेश्मनि ॥ मृते व्याधौ क्षते
शत्रौ मृतौ तपसि कर्मणि ॥ ८ ॥ आये व्यये फलं दद्या-
टीका ।

वर्गेषु गच्छति ते स्वनीचवर्गस्थाः स्वशत्रुवर्गस्थाश्च ग्रहाः वर्तन्ते स भावः अ-
पुष्टं उक्तसंज्ञानुरूपं फलवेगुण्यं दास्यतीति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥
एवं भावेषु विचारणीयमुक्त्वा सप्तग्रहेष्वेवमेव विचारमाह रविरित्यादिदश-
श्लोकैः । तत्र रविरितिसपादेन रविविचारमाह । रविः सूर्यः शरीरे देहे
होरायां लग्नविचारे स्वे द्वितीयभावे भ्रातरि बंधौ वेश्मनि चतुर्थभावे मृते
पुत्रे व्याधौ रोगे क्षते क्षतविचारे शत्रौ अरौ मृतौ मृत्यो तपसि तपस्यायां
कर्मणि कृत्ये आये लाभे व्यये नाशे एवमर्थकभावेषु एवमुक्तफलेषु च फलं
दद्यादिति ॥ ८ ॥ अथ चंद्रविचारमाह शीतगुरित्यादिसपादेन । विक्रमे
प्रतापे सुखे कुटुंबे पोष्ये भ्रातरि क्रोधे प्रतिभार्यां बुद्धिविशेषे शुभे मृतौ
भाग्ये त्रिकोणे पंचमनवमभावविचारे क्रयविक्रयादिरूपे लाभे रिःफे च ह-
त्युक्तफलविचारे चंद्रात् उक्तफलदभावविचारेऽपि शीतगुश्चन्द्रः फलप्रदः ॥ ९ ॥

भाषा ।

पंडिते फिस्तको चौथे घरसे वृद्धि ऐसे ७० अर्थोंका विचार करना ॥ १ ॥ २ ॥
॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ जो यह मित्र उच्च स्वक्षेत्रगत या षड्वर्गमें होवे तो पूर्वोक्त
फल सर्व उत्तम देता है । शत्रु नीच शत्रुवर्गादिकका होवे तो अनुभवफल देता
है ॥ ७ ॥ अब सूर्यका फलविचार कहते हैं । सूर्य शरीरमें लग्नके विचारमें फ-
ल देता है । दूसरे भावमें भाईके घरमें चौथे घरमें पुत्रके घरमें रोग होवे क्षय
विचार शत्रुका विचार मृत्युका विचार नवम घरमें तपस्याका दसवेंमें कृत्यका
लाभ स्वर्चका यह सब फल देता है ॥ ८ ॥ अब चंद्रमा प्रताप कुटुंब पोष्यवर्ग
सर्ह क्रोध बुद्धि विशेष कर्म मृत्यु भाग्य पंचम नवमभावविचार क्रयविक्रयादि सि-

च्छीतगुर्विक्रमे सुखे ॥ कुटुम्बे भ्रातरि क्रोधे प्रतिभार्या शुभे
मृतौ ॥ ९ ॥ भाग्ये त्रिकोणे व्यापारे लाभे रिःके फलप्रदः ॥
कुजः शरीरे होरायां कल्पविक्रमबंधुषु ॥ १० ॥ सहजे
च सहे शत्रौ क्रोधलोभे च रंभ्रके ॥ क्रियायामायतौ हानौ
जये भंगे फलप्रदः ॥ ११ ॥ बुधो मनसि विद्यायां बुद्धौ
हिबुकवेश्मनि ॥ लोभे शिल्पे च गानादि प्रिये स्वे लाभ-
रिःफयोः ॥ १२ ॥ गुरुधर्मे च तपसि त्रित्रिकोणे त्रिकोण-
के ॥ आज्ञायां च सुते हानौ कारागृहनिवेशने ॥ १३ ॥

टीका ।

अथ मौमविचारमाह कुजइतिसार्धेन । कुजो मौमः शरीरे होरायां लभे कल्पे
शास्त्रविशेषे विक्रमे प्रतापे बंधौ भ्रातरि ॥ १० ॥ सहजे सहोत्पन्ने सहे तृ-
तीयभावे शत्रौ क्रोधे लोभे रंभ्रे अष्टमभावे क्रियायां कर्मणि आयतौ प्र-
भावे हानौ नाशे जये उत्कर्षे भंगे घाते इत्युक्तफलविचारे तस्मादुक्तफलमा-
वविचारे च फलप्रदः ॥ ११ ॥ अथ बुधविचारमाह बुधेति । मनसि वि-
द्यायां बुधौ हिबुके चतुर्थस्थानविचारे वेश्मनि गृहे लाभे शिल्पे गानादि-
प्रिये स्वे धने लाभे भावे रिःके च फलदः स्यात् ॥ १२ ॥ अथ गुरुविचा-
रमाह गुरुरिति द्वाभ्यां । धर्मे तपसि त्रित्रिकोणे नवमर्क्षे त्रिकोणे पंचमनव-
मस्थानयोः आज्ञायां सुते हानौ कारागृहनिवेशने अभिशापे प्रमादे व्या-
धौ स्वे कल्पे मृतौ वेश्मनि गृहे विद्यायां बुद्धौ सुखे भावे चतुर्थभावे शां-

भाषा ।

चार लाभ व्यय यह पदार्थको फल देता है ॥ ९ ॥ अब मंगल शरीर लग्न शास्त्र-
विशेष विचार प्रताप भाई तृतीय भाव शत्रु क्रोध लोभ अष्टम भाव कर्म प्रभाव
हानि उत्कर्ष घात यह पदार्थको फल देता है ॥ १० ॥ ११ ॥ अब बुध
मानसिक विचार विद्या चतुर्थभाव ग्रह लाभ शिल्प गानादिक विचार धन
स्मारहवां भाव व्यय यह पदार्थको फल देता है ॥ १२ ॥ अब गुरु धर्म तप नवम
आज्ञ पंचम भाव आज्ञा पुत्र हानि कारागृहप्रवेश अभिशाप व्याधि स्वकल्प मूर्ति

अभिशापे तथा व्याधौ स्वे कल्पे मूर्तिवेश्मसु ॥ विद्याबु-
द्धिसुखे भावे शांत्यादिषु फलप्रदः ॥ १४ ॥ कामान्य-
स्त्रीविवाहेषु गीतनृत्यप्रियादिषु ॥ सुखे वेश्मनि दुश्चिक्ये
स्वे कुटुंबे च वेश्मनि ॥ १५ ॥ आज्ञा क्रिया तपो भाग्ये
लाभायव्ययहानिषु ॥ वदान्यत्वे दयायां च भार्गवः फ-
लदः सदा ॥ १६ ॥ शनिर्मृतौ व्यये रिःफे दुश्चिक्ये क्ष-
तचेतसि ॥ सहजे च सहे भावे बंधने फलदो भवेत् ॥ १७ ॥
कालहोरादृकाणेशाः क्षेत्रार्कनवभागपाः ॥ सप्तांशत्रिंश-

टीका ।

त्यादिषु शांतिपुष्ट्यादिषु च फलप्रदः ॥ १४ ॥ अथ शुक्रविचारमाह का-
मेत्यादिद्वाभ्याम् । कामे अन्यस्त्रियां तत्संग इत्यर्थः । विवाहे गीते नृत्ये प्रिये
सुखे वेश्मनि गृहे दुश्चिक्ये भावे स्वे धने कुटुंबे भावे वेश्मनि भावे आ-
ज्ञायां क्रियायां तपसि तपस्यायां भाग्ये लाभे भावे आये व्यये हानौ नाशे
वदान्यत्वे दातृत्वे दयायां भार्गवः शुक्रः सदा फलद इत्यन्वयः ॥ १५ ॥
॥ १६ ॥ अथ शनिफलमाह शनिरिति । शनिः मृतौ व्यये नाशे रिः-
फे भावे दुश्चिक्ये भावे क्षते चेतसि चित्ते एकवचनं समाहारद्योतकं
सहजे बंधौ सहे तृतीयभावे बंधने च फलदो भवेदिति एवं विचारस्तत्तद्ग्रहेः
फलविचारे तथा तत्तद्ग्रहेभ्योपि तत्तद्भावसकाशादवगंतव्यः ॥ १७ ॥ अथो-
क्तफलविचारः । कालहोरेषाद्यष्टभिर्बालिष्ठपूर्वकैर्ग्रहेः कर्तव्य इत्याह कालेति-

भाषा ।

गृह विद्या चतुर्थभाव शांति पुष्ट्यादि कर्म यह पदार्थोंका फल देता है ॥ १४ ॥
अब शुक्र काम अन्यस्त्रीसमागम विवाह गायन नृत्य प्रिय सुख गृह तृतीयभाव
धन द्वितीयभाव चतुर्थभाव आज्ञा क्रिया तप भाग्य लाभ ग्यारहवां भाव व्यय हानि
दातृत्व दया यह पदार्थोंका फल देता है ॥ १५ ॥ १६ ॥ मृत्यु नाश व्ययभाव
तृतीयभाव क्षत चित्त सहजभाव बंधु बंधन यह पदार्थोंका फल देता है ॥ १७ ॥
अब यह पूर्वोक्त फलोंका विचार कहते हैं. काल होरेषा द्रेष्काणेश क्षेत्राधीश इति-

दशेशा होरेशश्चाष्टमो भवेत् ॥ १८ ॥ क्रमादष्टतितः
प्रोक्ता बलिष्ठः पूर्वतो यथा ॥ सूर्योदयो ग्रहा लग्नपति-
श्चाष्टतितः क्रमात् ॥ १९ ॥ इति श्रीमद्बृहत्पाराशर-
होरायामुत्तरभागे लोकयात्रायां ग्रहभावफलविचारे नव-
मोऽध्यायः ॥ ९ ॥

टीका ।

सार्धेन । कालहोरो होरे विषमेऽर्केद्वोः समे राशौ चंद्रतीक्ष्णांशोरित्युक्ता त-
दीशाः दृकाणेशाः दृकाणाः द्रेष्काणाः प्रथमपंचमनवमपानामित्युक्ताः त-
दीशाः क्षेत्रेशाः स्थानपतयः “ भेशा मंशुचंरवृशुमगुशः शोयुः ” इत्युक्ताः
अनर्कभागपाः स्वतो द्वादशांशा इत्युक्ता द्वादशांशपतयः नवभागपाः अ-
जमकरतुलाकुलीराद्याः इत्युक्ता अधिपाः सप्तांशेशाः सप्तांशपास्त्वोजष्टे
गणनीया निजेशतः “ युग्मराशौ तु विज्ञेयाः सप्तमक्षादिनायकाः ” इत्युक्ताः
त्रिंशांशेशाः कुजयमजीवज्ञसिताः पंचेन्द्रियवसुसुर्नाद्रियांशानां विषमेषु सम-
क्षेपक्रमेण त्रिंशांशका ज्ञेया इत्युक्ताः होरेशाः होरा लग्नं तस्याधिपाः प्रायु-
क्ताः एतेषु यो बलिष्ठः फलदः पूर्वं यथाकालहोरादीष्टपतीनां मध्ये बलिष्ठस्य
प्रथमावृत्त्या फलं ज्ञेयम् । ततस्तदल्पबलस्य तृतीयावृत्त्या फलं ज्ञेयमित्या-
द्याष्टावृत्तिभिरष्टानां क्रमात्फलकालो ज्ञेय इति दिक् ॥ १८ ॥ अथ प्रकारांतरे-
णोक्तग्रहफलविचारमाह सूर्यादय इति । अथ वा अन्यरीतिः यथा सूर्यादयः
सप्तग्रहाः लग्नपतिश्चाष्टमः तेषां मध्ये यो बलिष्ठः स पूर्वावृत्त्या फलद इति
क्रमादष्टावृत्तितः फलविचारइति ॥ १९ ॥ एवं गणेशसंतुष्ट्यै नवमाध्यायके
कृता ॥ टीका शिशुपकृतये शोधनीया मनीषिभिः ॥ १ ॥ ॥ इति बृहत्पा-
राशरहोराशास्त्रे श्रीमद्बृहदुन्वयवे० श्रीधरेण विरचितायां सुबोधिनीटीका-
यां नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

भाषा ।

दशांशेश नवमांशेश सप्तांशेश त्रिंशांशेश होरेश यह क्रमसे गणनाक्रम कक्षा
एकेकसे आगे आगे बलवान् हैं ॥ १८ ॥ सूर्यादि सात ग्रह अष्टम लग्नपति यह

वक्ष्येहमथ दायोत्थं नृणामायुः परं मुनेः ॥ पेंड्यो द्वाद-
शधाप्रोक्तो ध्रुवरश्मिसमुद्भवौ ॥ १ ॥ अंशकाष्टकवर्गोत्थौ
प्रत्येकं तु चतुर्विधम् ॥ विषयोक्तौ द्विधा प्रोक्तौ नक्षत्रां-

टीका ।

श्रीगणेशपदे ध्यात्वा दशमाध्यायके मया ॥ विरच्यतेऽथ टीकेयं यथाम-
ति सुबोधिनी ॥१॥ अथास्मिन्दशमेऽध्याये त्वायुर्दायं विचार्यते ॥ ग्रहाष्टका-
द्यनेकेस्तु प्रकारैः श्रीपराशरः ॥ २ ॥ अथ श्रीमहर्षिः पराशरः भगवान्
शिष्याय परमायुः कथयन् पिंडांशकादिद्वात्रिंशद्भेदविचारेणास्मिन् दश-
माध्याये उपदेष्टुं प्रतिजानीते तत्र तावदादौ तद्भेदान् प्रकाशयति व-
क्ष्येऽत्यादिसार्धद्वयेन । हे मुने मैत्रेय ! दायोत्थं दायः हरणं रश्मि-
ध्रुवादिना ग्रहेभ्यः उक्तरीत्या यद्हरणं स दायः “दायः सोऽष्टुंभाषणे ॥ वि-
भक्तव्यपितृद्रव्ये तथा हरणदानयोः” इति मेदिनी । दायोत्थं उत्पन्नं दायो-
त्थं नृणां मनुष्याणां परमायुः परमत्यंतमायुः । अथानंतरमहं वक्ष्ये तवेति
शेषः तमेव दायं विभजति पेंड्यो द्वादशधा पिंडायुः द्वादशप्रकारकः (१२)
प्रोक्तः ध्रुवरश्मिसमुद्भवौ अंशकाष्टकवर्गोत्थौ च प्रत्येकं तु चतुर्विधो नाम
ध्रुवोद्भवः ४ रश्म्युद्भवः ४ अंशोद्भवः ४ अष्टवर्गोद्भवश्च ४ एते चत्वारश्चतु-
र्विधा इत्यर्थः विषयोक्तौ विषयशब्देन कथितौ नक्षत्रांशकसंभवौ प्रत्येकं द्वि-
धा प्रोक्तौ नक्षत्रसमुद्भावो द्विप्रकारकः (२) अंशसमुद्भवो द्विप्रकारक इ-

भाषा ।

आठमं जो बलिष्ठ वो प्रथम फल देनेवाला जानना. आठ बखत पुनः पुनः बार-
बार फलविचार कहना ॥ १९ ॥ ॥ इति बृ०भाषाटीकायां नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

अब आयुर्दायविभागका निर्णय कहते हैं. हे मैत्रेय ! अब तुमारेकू आयुष्यका
निर्णय कहता हूं. इसमें प्रथम पेंड्यायुर्दाय कहते हैं. पेंड्यायुर्दाय बारह प्रकारका है
और ध्रुवायु इसका नामांतर निसर्गायु कहते हैं. रश्म्यायु १ इसका नामांतर स्व-
र्गशायायु कहते हैं. अंशायु १ अष्टक वर्गायु १ ऐसे चार भेद हैं. चारोंके चार
चार भेद हैं. नक्षत्रायु अंशायु १ इसका नामांतर कलाचक्रायु कहते हैं. इनोके दो

शकसंभवो ॥२॥ द्वात्रिंशद्भेदभिन्नं स्यात्परमायुर्नृणामिह ॥
अतिघृतिरर्कस्येन्दोस्तत्वानि भूमिसुतस्य पंचदश ॥ ३ ॥
द्वादश बुधस्य च गुरोस्तिथिः कवेर्मूर्छना नखाश्चार्कैः ॥
परमोच्चै नीचेऽर्धं परेषु भावेषु वा तथा प्रोक्ताः ॥ ४ ॥
अनुपातः कर्तव्यस्त्वन्तःसंस्थेषु खेटेषु ॥ खखभूमेः खयु-
ग्मेद्वोः स्वांशाः पूर्ववत् कृतौ च विज्ञेयो ॥ ५ ॥ कृतिरेको
टीका ।

त्यर्थः एवं प्रकारेण नृणामिह परमायुः द्वात्रिंशद्भेदभिन्नं द्वात्रिंशत्संख्याकैर्भे-
दैः भिन्नं विभक्तं स्यादिति ॥ १॥२ ॥ अथ पिंडायुर्ध्रुवांकानाह अतिघृतिरि-
त्यादिपंचमश्लोकपर्यन्तम् । अर्कस्य खेः अतिघृतिः १९ इंदोश्चंद्रस्य तत्वानि
२५ भूमिसुतस्य भौमस्य पंचदश १५ बुधस्य च द्वादश १२ गुरोः तिथिः १५
कवेः शुक्रस्य मूर्छनाः २१ आर्कैः शनेः नखाः २०, एते ध्रुवांकाः ख्यादीनां
परमोच्चै ज्ञेयाः नीचे परमनीचे तु अर्धं उक्तध्रुवांकदलं वा इति निश्चयेन
परेषु अन्येषु अंतर संस्थेषु खेटेषु नीचोच्चमध्यस्थेषु ग्रहेषु अनुपातः कर्तव्यः
उक्तांकाः त्रैराशिकेन ग्राह्या इत्यर्थः एते पूर्ववत्कृतौ पूर्वोक्तावित्यर्थः
खखभूमेः १०० शतवर्षायुर्मानप्रकारस्य खयुग्मेद्वोः १२० विंशत्यधिकशत-
वर्षायुर्मानप्रकारस्य च विज्ञेयो सप्तग्रहाणामपि पूर्वोक्तायुर्ध्रुवांकाः द्विप्रका-
रस्याप्यायुर्मानस्य ज्ञेया इत्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अथ ध्रुवायुर्दायध्रुवांका-
नाह कृतिरिति । खेःकृतिः २०, चंद्रस्य १ एकः, भौमस्य यमौ २, बुधस्य २-
त्नं ९, गुरोः अष्टादश १८, शुक्रस्य नखाः २०, शनेः सैकतानं ५०, एवं

भाषा ।

दो भेद हैं यह सब मिलायके ३२ भेद होते हैं ॥ १ ॥ २ ॥ अब पिंडायुके ध्रुवांक
कहते हैं. सूर्यके १९, चं. २५, मं. १५, बु. १२, गु. १५, शु. २१, शनिके २०,
यह ध्रुवांक परमोच्चके जानना. नीचके अर्ध लेना. और त्रैराशिकके भेदसे लेना.
यह भेद शतायुका और एकसौ बीस वर्षका आयुष्यका प्रमाण जानना ॥ ३ ॥
॥ ४ ॥ ५ ॥ अब ध्रुवायुर्दायके ध्रुवांक कहते हैं. सूर्यके २०, चं. १, मं. २, बु. ९,

यमौ रत्नमष्टादश नखाः क्रमात् ॥ सैकतानमिनादीनां
दाये नैसर्गिके स्मृतम् ॥ ६ ॥ षोडश विंशतिरेको नवाष्ट-
नवपंचविंशतिः क्रमशः ॥ षड्विंशतिस्तथोच्चे नीचे चार्ध
त्वमेऽथ इतरे वा ॥ ७ ॥ कलीकृतं ग्रहं व्योमखाब्धिने-

टीका ।

इनादीनां रव्यादीनां नैसर्गिके स्वाभाविकायुर्दाये स्मृतं उक्तं अनुक्रमसंबंध-
त्वाददमेव ध्रुवायुर्दाये ग्राह्यमिति ध्वनितोऽर्थः ॥ ६ ॥ अथ रश्म्यायुर्दाय-
ध्रुवांकानाह षोडशेति । रवेः षोडश १६, इंदोः २० विंशतिः, भौमस्य एकः
१, बुधस्य नव ९, गुरोः ८ अष्ट, शुक्रस्य नव ९, शनेः पंचविंशतिः २५, ष-
ड्विंशतिर्वा २६, इमे तु उच्चे ज्ञेयाः नीचे तु अर्धं उक्तांकार्धाः इतरे नीचोच्च-
मध्ये तु अनुपातः कर्तव्य इत्यार्थिकं ज्ञेयम् ॥ ७ ॥ एवं ध्रुवांकानुक्त्वा पिंड-
ध्रुवरश्मिसंज्ञकानां तेषां वर्षमासाद्यायुस्त्वादनप्रकारमाह कलीकृतमितिसा-
धेन । ग्रहं रव्यादि राश्यादिवर्तमानं कलीकृतं कलारूपं कृत्वा खखाब्धिने-
त्राश्वशेषितं चतुःशताधिकसहस्रद्वयेन २४०० चतुर्विंशतिसंख्याकांकेनेत्यर्थः
अवशेषितं तष्टं शतद्वयेन २०० अभिभजेत् भागं गृहीत्वा शेषादवशिष्टात्
सूर्यादिगुणितात् सूर्यादीनां उक्तत्रिप्रकारान्यतमध्रुवांकविवक्षितायुर्विहितसू-
र्यादिध्रुवांकैः गुणितात् पुनः शतद्वयेन भागं गृहीत्वा प्रागल्भ्यभागं वर्धयेत्
युज्यादित्यर्थः तानि अब्दानि भवेयुः पुनः शेषं द्वादशगुणितं द्विशतभक्तं
मासाः स्युः पुनः शेषं त्रिंशद्गुणितं द्विशतभक्तं दिनानि स्युः पुनः शेषं षष्टि-
गुणितं द्विशतभक्तं घटिकाः पुनः शेषं तथा कृतं पलानि स्युरिति । अथास्यो-

भाषा ।

गु. १८, शु. २०, शनिके ५०, यह सूर्यादिकोंका निसर्गायुर्दायिका स्वाभाविका-
युर्दाय कक्षा ॥ ६ ॥ अब रश्म्यायुर्दायिके ध्रुवांक कहते हैं. सूर्य १६, चं. २०,
मं. १, बु. ९, गु. ८, शु. ९, शनि २५, अश्वस २६, यह ध्रुवांक उच्च ग्रहके जा-
नना. नीच राशिके ग्रह होवे तो अर्ध कहें हैं. दूसरे जो हैं उनोंका अनुपात
करना ॥ ७ ॥ अब ऊपर लिखी हुई तीनों आयुर्दायिका वर्षादिक लावनेकी रीति
कहते हैं. सूर्यको कलात्मक करके उसमें यह अंकका २४०० भाग लेके

त्रावशेषितम् ॥ शतद्वयेनाभिभजेदब्दमासादयः क्रमात्
॥८॥ सूर्यादिगुणिताच्छेषाद्वृद्धिं कुर्याद्यथोत्तरम् ॥ स्वोच्च-
टीका ।

दाहरणम् । रविः १०।४।१४।२२ अयं राश्यादिः अस्य कलाः १८।२५।४।२२
इमाः चतुर्विंशतिशतैः २४०० तष्टाः १४५।४।२२ अवशिष्टाः इमाः शतद्वय
२०० विभाजिताः तलब्धांकः ७ शिष्टांकः ५।४।२२ अयं पिंडायुस्तरविभुवां-
कैः १९ गुणितः १०३२।५८ अयं शतद्वयविभाजितः लब्धं ५ एतत् पूर्व-
लब्धांकं नियुक्तं जातं १२ अब्दानि जातानि अवशिष्टांकः ३२।५८ द्वाद-
शांकैर्युणितो जातः ३९५।३६ शतद्वयविभाजितः लब्धं १ जातोऽयं मासां-
कः पुनः शेषं १९५।३६ त्रिंशद्गुणिताः ५८६८ शतद्वयविभाजनेन लब्धम्
२९ जाता दिवसाः पुनः शेषं ६८ षष्टिर्घ्नं ४०८० शतद्वयभागलब्धं २०
जाता घटिकाः पुनः शेषं ८० षष्टिर्घ्नं ४८०० शतद्वयभागेन लब्धं २४ पला-
नि एवं पिंडायुर्दाये जातः सूर्यायुर्दायः १२।१।२९।२०।२४ एवंचंद्रादीनां
ज्ञातव्यः एवं प्रकारेणैव ध्रुवान् रश्म्यायुर्दायो बुध्यते ॥ ८ ॥ अथ नवांशायु-
र्दायोत्पादनप्रकारमाह स्वोच्चेत्यादिसपादैकादशश्लोकपर्यन्तम् । ग्रहं रव्यादिं

भाषा ।

मध्यमपिंडायुश्चक्रमाह.						मध्यमध्रुवायुर्नानिसर्गायुश्चक्रम्					
सु.	च.	मं.	बु.	गु.	श. श. यो.	सु.	च.	मं.	बु.	गु.	श. श. यो.
१३	१९	१२	२	१७	८ २० ९३	१२	७	११	१	२८	३५ ९९
१	३	९	०	८	७ ९ ४	५	७	२	६	६	५ ४ ३
२९	१७	१९	१७	६	२२ ० २३	७	२३	२६	१३	२६	१५ ११
२०	४४	४८	३८	३	५५ ० ३१	१२	२	३८	१३	९	२४ ० ३९
२४	३६				२४ ३६ १३ ० २	२४	२४	४८	१८		० ५५

दोसोसे भाग लेना. लब्ध जो वर्ष आवे उसकू जुदा
मांडके शेषांककू अपने ध्रुवांकसे गुणन करके दोसोसे
भाग लेके वर्षादिक फल लेना. पूर्व वर्षमें जोड़ देना सो
मध्यमायु होवे. इसका उदाहरण टीकामें है, और चक्रणी
दिखाया है. ये क्रमसे पिंडायु, ध्रुवायु, रश्म्यायु लाना ॥ ८ ॥

मंस्सत्तायुर्नानिसर्गायुश्चक्रम्					
सु.	च.	मं.	बु.	गु.	श. श. यो.
११	१९	१२	१	१५	६ २३ ९१
४	११	५	६	७	६ ८ १
५	१०	९	१३	१	२२ ३ ६
४५	४८	५०	१३	४०	४० ० ५९
३६					२४ ४८ ४८ ४८ ० २४

अब नवांशायुर्दाय कहते हैं. स्पष्ट ग्रहकू नीचमें हीन करके उसका भुज करके

हीनं ग्रहं ज्ञात्वा कर्कोदि च मृगादि च ॥ ९ ॥ गृहीत्वा
तु भुजं कोटिं कृत्वा लिप्तिकृतं तु तम् ॥ हत्वा नवांशदा-
येन भजेद्भत्रयलिप्तिभिः ॥ १० ॥ वत्सराद्या भवन्त्यते वर्ज-

टीका ।

विवक्षितं स्वोच्चहीनं स्वर्कायोच्चेन हीनं वर्जितं कृत्वा तत्केन्द्रं भवति तत्कर्को-
दि कर्कसिंहकन्यातुलावृश्चिकधनुरन्यतमराशिवर्तमानं मृगादि मकरकुम्भी-
नमेषवृषमिथुनान्यतमराशिवर्तमानं वा ज्ञात्वा तस्य भुजं गृहीत्वा नाम त्रि-
भोनं कृत्वेत्यर्थः तस्य कोटिं कृत्वा प्राप्तभुजो राशित्रये वर्जयित्वेत्यर्थः तथा-
भूतं तं तं कोटिं लिप्तीकृतं गणितरीत्या कलास्थाने संपादितं तं नवांशदायेन
नवांशदायस्तु पंचमूर्छेत्यादिना वक्ष्यमाणः तेन हत्वा गुणयित्वा भत्रयलिप्ति-
भिः टाबंतलिप्ताशब्दस्य इकारांतत्वमार्थं छंदोभंगमभिया वेति ज्ञेयमराशित्रय-
लिप्ताभिः ५४०० आभिः भजेत् तेन लब्धांका वत्सराद्या भवन्ति। एते वत्सरा-
द्याः प्रागानीतकेन्द्रे मकरादिके मकराद्यन्यतमपद्माशिस्ये सति त्रिन्ने त्रिगुणिते
स्वे स्वकीये नवांशदाये वक्ष्यमाणनवांशभुवांके वर्जयेदूनयेत्। अथ तस्मिन्केन्द्र-
कर्कटकादिके कर्कोद्यन्यतमराशिस्थे सति तस्मिन् भुवांके अर्ध्याकृते अर्धावशे-
षिते युज्यात् मेलयेत् तेन पृष्ठनवांशायायुर्दायो भवतीति । अथास्योदाहरणम् ।
रविः १०४।१४।२२ अस्योच्चं ०।१० अनेन हीनः ९।२४।१४।२२ जातमेतद्र-
विकेंद्रं मकरादि अस्य भुजः २।५।४५।३८ अस्य कोटिः ०।२४।१४।२२ अस्य
कलाः १४५४।२२ एताः नवांशभुवांकेन ५ अनेन गुणिताः ७२७१।५० एताः
भत्रयलिप्ताभिः ५४०० आभिः भाजिताः लब्धं १ एतन्नवांशायायुर्वर्षं अवशि-
ष्टम् । १७७१।५० द्वादशगुणितं २१२६२ एतत् ५४०० आभिर्भाजितं लब्धं
३ एते मासाः अवशिष्टं ५०६२ एतत्रिंशद्भग्नम् १५१८६० एतत् उपरिष्टमाज-
ककलाभिर्मक्तं लब्धं २८ एते दिवसाः शेषं ६६० षष्टिर्न ३९६०० उपरिष्ट-

भाषा ।

पीछे कोटि करके कला करना पीछे नवांशके भुवांकेसे गुणन करके इसका ५४००
से भाग लेना, लब्ध आये वो वर्ष जानना, बाकी जो शेष है उसको बारसे गुणन
करके इस ५४०० से भाग लेना, लब्ध मास जानना, ऐसा दिन घटी पल जाना,

येन्मकरादिके ॥ केन्द्रे नवांशदाये स्वे त्रिघ्ने कर्कटादिके
॥ ११ ॥ युज्यादर्धाकृते तस्मिन् प्रक्रमानुगतो मतः ॥
द्विघ्ने त्वपनयेत्तस्मिन्युज्यादेव दलीकृते ॥ १२ ॥ निक्षि-
प्याष्टकवर्गं तु राशिचक्रे तु पूर्ववत् ॥ त्रिकोणैकपशुद्धिं
टीका ।

भाजकेन भक्तं लब्धं ७ एता घटिकाः शेषं १८०० एतत्पष्टिघ्नं १०८०००
भाजकेन भक्तं लब्धं २० एतानि पलानि एवं संपादितो वर्षादिसमूहार्कः
११३१२८।७२० अयं मकरादिकेन्द्रत्वात् मूलभुवांकः ५ त्रिगुणितः १५ अ-
स्मिन्वर्जयित्वा १३।८।१।५२।४० जातोऽयं स्पष्टरविनवांशायुर्दायः एवं चंद्रा-
दिनवांशायुर्दायो बोध्यः इति ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ अथ प्रक्रमानुगतायुर्दाय-
मुत्पादयति प्रक्रमेत्यादिसपादार्थेन । प्रक्रमानुगतो मतः प्रायुक्तनवांशाया-
र्दाय एव प्रक्रमानुगतसंज्ञकः तत्र विशेषस्तु मकराद्यन्यतमपञ्चाशिस्थे केन्द्रे
सति मूलभुवांको द्विघ्नः कार्यः न त्रिघ्नः कर्कादिकेन्द्रे सति दलीकृते युज्या-
दिति प्राग्वत् अन्यत्सर्वं समानमिति ॥ १२ ॥ अथाष्टकवर्गायुर्दायोत्पादन-
रीतिमाह निक्षिप्यादिरपंचदशश्लोकपर्यंतम् । पूर्ववत् पूर्वं पंचमाध्याये उ-
क्तवत् राशिचक्रे राशिकुंडलिन्यां अष्टकवर्गं स्थानकरणरूपं निक्षिप्य उद्धृत्य
त्रिकोणैकपशुद्धिं त्रिकोणशोधनं एकाधिपत्यशोधनं च पूर्वोक्तरीत्या कृत्वा
भाषा ।

इसकू मकरादि कर्कादि केंद्र देखके ऋण धन करना.

भुवांकोंमें कैसा, जो मकरादि केंद्र होवे तो भुवांककू
तीन गुणा करके पूर्व जो लाये वर्षादिक लब्ध उसकू
घटा देना, और कर्कादि केंद्र होवे तो भुवांककू अर्ध करके
जोड देना, सो नवमांशमध्यायु भया ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

मध्यम अंशाभुवांकसू.									
सू.	च.	मं.	बु.	गु.	श.	श.	मो.		
१	१५	१८	७	१०	२५	११	१५		
८	३	७	०	५	६	५	८		
१	०	१	२५	२३	५	२३	३६		
५२	४४	५३	९	३२	७	२०	९		
४०	४८	५२	२४	०	४	२	४		

अब प्रक्रमानुगतायुर्दाय कहते हैं, पूर्व जो नवांशायुर्दायका प्रकार बताया उसीकू
मकरादि छः राशिमें होवे तो मूल भुवांकको दुगुना करके हीन करना, कर्कादि छः—
राशिमें होवे तो मूल भुवांकको अर्ध करके जोड देना आयुर्दाय भया ॥ १२ ॥
अब अष्टकवर्गायु कहते हैं, प्रथम अष्टकवर्ग सिद्ध करके उसका त्रिकोण शोधन

(१४६)

बृहत्पाराशरहोत्तरभागे-

च कृत्वा तु गुणयेद्वृणैः ॥ १३ ॥ खवन्दिभक्तमब्दाद्याः
क्रमाद्विन्नाष्टवर्गजाः ॥ एवं कृत्वा तु संयोज्य भासमब्दा-
दयः स्मृताः ॥ १४ ॥ कृत्वा करणदैरेवं स्वोत्पन्नौ दायसं-
ज्ञितौ ॥ प्रत्येकं भिन्नदायोत्था एवं त्रिंशद्विदा मताः ॥ १५ ॥
पंच मूर्च्छा सप्त रत्नं दश षोडश वारिधिः ॥ नवांशा

टीका ।

तेषां भावानां गुणैः प्रथमाध्यायोक्तवर्गणारूपैः पृथक् गुणयेत् तथा प्रायुक्त-
सप्ताङ्गगुणकेन च गुणयेत् ततः खवन्दिभक्तं खवन्दिभिः ३० एभिर्मक्तं यत्फलं
तत् अब्दरूपं शेषं द्वादशादि गुणितं त्रिंशद्विदा मासादि स्यात् एवं क्रमात्
भिन्नाष्टवर्गजाः भिन्नाष्टवर्गसमुद्भूताः अब्दाद्या भवन्ति एवं प्रकारेण तान्
भिन्नान् कृत्वा विधाय ततः संयोज्य एकीकृत्य भासं सप्तविंशतिभागलब्धं
फलं अब्दादयः सामुदायिकाष्टवर्गीयवर्षादयः स्मृताः उक्ता इत्यर्थः । एवं
रेखाशोधनायुर्दायवत् करणदैरपि करणात्रिकोणैकाधिपत्यशोधनाद्यायुर्दायं
संपादयेदित्यर्थः । एवं स्वोत्पन्नौ स्वयोर्दायसंज्ञितौ भवतः नामरेखोत्पन्नौ
रेखाष्टवर्गायुर्दायसंज्ञकः करणोत्पन्नः करणायुर्दायसंज्ञक इत्यर्थः प्रत्येकं प्रति-
ग्रहम् भिन्नदायेन उत्पन्नाः त्रिंशद्विदाः त्रिंशत्प्रकारका मताः तदित्यं पिंडा-
युर्दायः भिन्नसप्तग्रहोत्पन्नः सप्तप्रकारकः ७ ध्रुवायुर्दायः भिन्नसप्तग्रहोत्पन्नः
सप्तप्रकारकः ७ रश्म्यायुर्दायः भिन्नसप्तग्रहोत्पन्नः सप्तप्रकारकः ७ अंशायुर्दा-
यः भिन्नसप्तग्रहोत्पन्नः सप्तप्रकारकः ७ रेखाष्टवर्गोत्थः १ करणाष्टवर्गो-
त्थश्च १ त्वेवं त्रिंशद्वेदभिन्न इति तात्पर्यम् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अथ

भाषा ।

करके एकाधिपत्य शोधन करके वो संख्याकू राशिगुणकसे गुणन करके उसका
पिंड लेना पिंडकू ३० तीससे भाग लेना वर्षादिक भिन्नाष्टक वर्गायु भया अब
सामुदायाष्टकायुर्दाय कहते हैं, इस आयुर्दायकी रीति ऊपर बताई है या रीतसँ ले-
ना परंतु विशेष इतना है कि भागके तीसके ठिकाने २७ का देना इसी तरहसे
करणायुधी जानना इस रीतिसे यह दशमं तीस ३० भेद बताये हैं सो टीकामें
स्पष्ट हैं ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अब नवांशायुर्दायके ध्रुवांक कहते हैं, इसकू क-

विधितः प्रोक्ता अंत्यात्प्रोक्तास्तु भादितः ॥ १६ ॥ रवीन्द्रा-
राहिजीवार्किबुधसेतुसिताः क्रमात् ॥ आग्नेयाद्रगणेशाः
टीका ।

नवांशायुर्दीयं ध्रुवांककथनसहितमाह पंचेति । अथ नवांशायुर्दीये ध्रु-
वांकाः रवेः पंच ५, ईदोः मूर्छा २१, भौमस्य सप्त ७, बुधस्य रत्नं ९, गुरोः
दश १०, शुक्रस्य षोडश १६, शनेः वारिधिः ४, एते ध्रुवांकाः । नवांशग-
णनाप्रकारमाह । अंत्यात् प्राप्तनवांशतो नवमनवांशमारभ्य विलोमतः आ-
दितः प्राप्तनवांशमारभ्य नवमनवांशांतं अनुलोमतः नवांशविधितः पूर्वार्धो-
क्तविधिना नरस्य जन्मकाले वा प्रश्नकाले यदंशक इत्यादि एकोनपंचाश-
दध्याये क्रमो ज्ञेयः ॥ १६ ॥ अथ नक्षत्रायुर्दीयमाह रवीत्यादि एकोनविंश-
तिश्लोकपर्यन्तम् । आग्नेयात् अग्नेः इदमाग्नेयं अग्निदेवताकं “अग्निकलिभ्यां
दृक्वक्तव्यः” इति दृक् । कृत्तिकाख्यं तस्मात् भगणेशाः भानां नक्षत्राणां
गणः सप्तविंशतिसंख्याकसमुदायः तस्य ईशाः क्रमात्पतयः स्युः के ते “र-
वीन्द्राराहिजीवार्किबुधकेतुसिताः” एतदुक्तं भवति रविः कृत्तिकापतिः इंदु
रोहिणीपतिः आरो भौमो मृगपतिरिति क्रमेण पूर्वार्धपर्यन्तम् क्रमात् पतयः ते
एव रव्यादयः पुनर्द्वितीयपर्याये उत्तरादिनवनक्षत्रेषु पतयो गणनीयाः त एव
पुनरुत्तराषाढादिभरण्यंतं नव नक्षत्रपतयो भवन्ति स्वामिनः जात्येकवचनं
तेषां स्वामिनां क्रमादायुषो वत्सराः वर्षाणि षट् रवेः, आशा दश चंद्रस्य, सप्त
भौमस्य, दृतयोऽष्टादश राहोः, नृपाः षोडश गुरोः, एकोनविंशतिः शनेः, अ-
त्यष्टिः सप्तदश बुधस्य, सप्त केतोः, नखा विंशतिः शुक्रस्येति वर्षाणि । अ-

भाषा ।

ल चक्रमी कहते हैं. सूर्यका ध्रुवांक ५, चंद्रका २१, मं. ७, बु. ९, गु. १०, शुक्र
१६, शनि ४, यह सूर्यादि ग्रहोंके ध्रुवांक हैं ॥ १६ ॥ अब नक्षत्रायुर्दीय कहते हैं.
उसमें ग्रहका क्रम नक्षत्रक्रम वर्षक्रम कहते हैं. कृत्तिका नक्षत्र आदि लेके तीन
वखत भ्रमणसे सूर्यादि वर्षसहितग्रह जानना. सूर्य ६, चंद्र १०, मं. ७, राहु
१८, गुरु १६, शनि १९, बुध १७, केतु ७, शुक्र २०, यह ध्रुव उच्चके कहै
जायका ग्रह होवे तो पूर्वोक्त ध्रुवांका अर्ध लेना बाकीकी राशिमें होवे तो अनुषात.

स्युः स्वामिनो वत्सराः क्रमात् ॥ १७ ॥ षडांशः सप्त
 शतयो नृपा एकोनविंशतिः ॥ अत्यष्टिः सप्त च नखा उच्चे
 नीचेऽर्धमुच्यते ॥ १८ ॥ अस्मिंस्तु हरणं तस्मात्पूर्वस्मिं-
 स्तु द्वयं हितम् ॥ अनयोः पापदायादावन्ते स्युरपमृत्यवः
 ॥ १९ ॥ द्वात्रिंशद्देदभिन्नोयमायुषो निर्णयः कृतः ॥
 लोकयात्रापरिज्ञानहेतवे दायनिर्णयः ॥ २० ॥ भावानां
 संप्रवक्ष्यामि शृणुष्व मुनिपुंगव ॥ आयुश्च परमं हत्वा

टीका ।

स्मिन्नक्षत्रेशसमूहे उच्चे सति ज्ञेयानि अस्मिन्नक्षत्रेशसमूहे नीचे सति तु तस्मा-
 त्पूर्वोक्तांकजातात् अर्थ हरणं नाश उच्यते नाशः कार्य इत्यर्थः । अथोक्तेषु
 सप्तस्वप्यायुर्दायेषु शुभाशुभत्वं विभजते । पूर्वस्मिन् पैङ्गयधुवरश्म्यंशाष्टकवर्गा-
 णामायुर्दाये द्वयं शुभाशुभग्रहजनितफलद्वयं हितम् शुभं ज्ञेयम् । अनयोः
 नवांशनक्षत्रायुर्दाययोस्तु पापदायादावन्ते पापानां रविक्षीणेंद्रुमौमसपापबुध-
 शनिराहुकेतूनां यो दायः आयुर्दायः तस्य आदौ आयुर्दायारम्भे अन्ते
 आयुर्दायावसाने अपमृत्यवो ज्ञेयाः अर्थात् पूर्णचंद्रबुधगुरुशुक्रायुर्दायाः
 शुभे इति विशेषो ज्ञेयः इति ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ अस्यायुर्दायकथ-
 नस्य हेतुमाह द्वात्रिंशदिति । अयं द्वात्रिंशद्देदभिन्नः आयुषो निर्णयः
 मया कृतः कृतः यतः अयमिति शेषः दायनिर्णयः लोकयात्रापरिज्ञान-
 हेतवे लोकयात्रायाः परिज्ञानस्य हेतवे हेत्वर्थं भवतीति ॥ २० ॥ एवं
 सप्तविधमायुर्दायमुक्त्वा अष्टमं भावायुर्दायमाह भावानामिति सार्धेन । हे

भाषा ।

से लेना उसमें पाप ग्रहोंका जो दाय है उसके आदि अंतमें अपमृत्यु देनेवाला
 है, और शुभ ग्रहोंका दाय शुभ फल देता है ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ अब आयु-
 र्दाय कहनेका हेतु कहते हैं, मैंने लोकके सुख दुःख जाननेके हेतुसे यह बचीस
 भेदसे आयुष्यका निर्णय कहा ॥ २० ॥ ऐसा बचीस भेदयुक्त जो सात प्रकारका
 आयुर्दाय सो कहके आगे आठवां भावायुर्दाय कहते हैं, हे भूतेश ! भावोंका आयु-

स्वेन स्वेन बलेन च ॥ २१ ॥ विभजेद्वलयोगेन भावानां
दाय एव सः ॥ अथ वांशक्षदायेन वर्गेशानां बलेन तु
॥ २२ ॥ स्थानाद्यैश्च समुद्भूतः षड्विधो दाय उच्यते
॥ २३ ॥ इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहोराशास्त्रे आयुर्दायक-
थने दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

टीका ।

मुनिपुंगव ! मैत्रेय ! भावानामायुर्दायं संप्रवक्ष्यामि कथयिष्यामि तं शृणु-
ष्व परम आयुः प्रायुक्तसप्तान्यतमविवक्षितं आयुर्युहीत्वा स्वेन स्वेन वि-
क्षितभावबलेन हत्वा बलयोगेन सर्वभावबलसमूहेन विभजेत् तेन यल्लब्धं
वर्षादि स एव भावानां दायो ज्ञेय इति ॥ २१ ॥ अथ प्रकारांतरेण भावायु-
र्दायमाह अथवेत्यर्थेन । अथवेति प्रकारांतरसूचनम् । नवांशशतदायेन पर-
मायुर्दायं हत्वा वर्गेशानां षड्वर्गपतीनां बलेन भजेत् लब्धं वर्षादि भावा-
युर्दाय इति ॥ २२ ॥ एवमवांतरभेदेन द्वात्रिंशद्विधोऽपि मुख्यतया षड्विध
एवेत्याह स्थानाद्यैरित्यर्थेन । स्थानाद्यैः स्थानशब्देन भावो रूढ्यते भावदा-
यः १, नक्षत्रदायः २, नवांशदायः ३, अष्टकवर्गदायः ४, अंशदायः ५, तै-
ल्लब्धदायश्चेति षट्प्रकारैः समुद्भूतः दायः अनेकविधोऽपि षड्विध एव षट्प्र-
कारांतरगत एवेति उच्यते कथ्यते इति ॥ २३ ॥ एवं दशमोऽध्याये कृता
टीका यथामति ॥ श्रीकृष्णप्रीतये सा तु संशोध्यैव मनीषिभिः ॥ १ ॥
इति श्रीमद्बृ०शास्त्रे श्रीमद्बृहत्संख्यवेदशास्त्राद्यनवद्यविद्याविद्योतितदशदि-
क्षमंडलजटाशंकरसुतुज्योतिर्विच्छ्रीधरेण विरचितसुबो०टी०आयुर्दायकवने
दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

भाषा ।

दाय कहता हूं, पूर्वोक्त सात आयुष्यमेंसे कोईभी धेक आयुर्दाय लेके अपने अपने
भावबलसे गुणन करके सर्व भावबलसमूहसे भाग लेना लब्ध जो वर्षादि आवे वो
आयुर्दाय जानना । अब प्रकारांतरसे भावायुर्दाय कहते हैं, नवांशशतसमूहसे परमा-
युष्यक गुणन करके षड्वर्ग पतियोंके बलसे भाग लेना लब्ध वर्षादि भावायु

आराकीं वक्रिणौ मृत्युश्चान्योन्यभवनस्थितौ ॥ वेश्म-
षमृत्युरिःफस्थाः क्षीणेन्दूत्पत्तिपाष्टपाः ॥ १ ॥ अष्टमस्था
ग्रहाः सर्वे पापदृष्टियुतास्तु वा ॥ भौममंदर्क्षगाश्चेत्तु शुभ-
दृष्टिविवर्जिताः ॥ २ ॥ केन्द्रत्रिकोणे च शुभाश्च पापाः षष्ठे
टीका ।

अथैकादशकेऽध्याये ऋषिद्विविधिं मुनिः ॥ उक्तायुर्दायविषये तद्योगा-
द्याह विस्तरात् ॥१॥ अथ भगवान् पराशरः एकादशाध्याये प्रायुक्तायुर्हानि-
तवृद्धिमारकयोगायुर्दायादिविषयानुपदिशति तत्रादौ मारकयोगमाह अरे-
त्यादिश्लोकद्वयेन । आराकीं भौमशनी वक्रिणौ संतौ अन्योन्यभवनस्थिताः
अन्योन्ययोः परस्परयोः भवनवर्तमानौ चेन्मृत्युः मृत्युकारकयोगो ज्ञेयः ।
क्षीणेन्दूत्पत्तिपाष्टपाः क्षीणेन्दुः कृष्णदशम्यादिशुक्लपंचम्यंतं वर्तमानश्चंद्रः,
उत्पत्तिपः वृषभैर्जन्मलग्नस्याधिपतिः, अष्टमो लग्नादष्टमभावेशश्च, एते त्रयः,
वेश्मषमृत्युरिष्कस्थाः लग्नाच्चतुर्थषष्ठाष्टमद्वादशस्थानगताः मृत्युकारकाः ।
वा अथवा अष्टमस्थाः सर्वेऽपि मृत्युकारकाः । वा सर्वे ग्रहास्तु भौममंदर्क्षगा
मेषवृश्चिकमकरकुंभसंस्थाः शुभदृष्टिविवर्जिताः शुभग्रहदृष्टिरहिताः संतः पा-
पदृष्टियुताः स्युस्तदाऽपि मारकयोगोज्ञेयः इति ॥ १ ॥ २ ॥ अथायुर्योगमाह
केन्द्रेति । शुभाः शुभग्रहाः केन्द्रत्रिकोणे ४।७।१०।५।९ स्थाने वर्तमानाः

भाषा ।

जानना ॥ २२ ॥ ऐसा स्थानादिक क्रमसे छः प्रकारका आयुर्दायभेद कहा ॥ २३ ॥
इति श्रीवृ० भाषाटी० दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

अब मृत्युकारक योग कहते हैं. मंगल शनी वक्री होवे, परस्पर स्थानमें बैठे होवे, तो
मृत्युकारक योग जानना. क्षीण चंद्र, जन्मलग्नपति, अष्टमभावेश यह तीनों ग्रह लग्न-
में ४।६।८।१२ स्थानोंमें होवे तो मृत्युकारक योग जानना अथवा अष्टम घरमें सब
मृत्युकारक जानना, अथवा सब ग्रह मेष वृश्चिक मकर कुंभराशियोंमें बैठे होवे और
क्रम ग्रहों दृष्टि न होवे पापदृष्टि होवे तो मारकयोग जानना ॥ १॥ २॥ अब आयु-
र्दाय बांग कहते हैं. शुभ ग्रह केन्द्रत्रिकोणमें होवे तो १०८ वर्षका आयुष्य, पापग्रह

तृतीये न च मृत्युसंस्थाः ॥ अष्टोत्तरं जीवति वर्षमायुर्नरो
गुणाद्भ्यो नवतिः सुशीलः ॥ ३ ॥ लग्ने गुरोर् दैत्यगुरो च-
तुर्थे बुधे सुते षष्ठगते च सूर्ये ॥ स्थानं च शत्रोश्च मृतिं
च हित्वा त्वन्ये स्थिताश्चेन्नवतिश्च षट् च ॥ ४ ॥ सुखा-
दिकेन्द्रेषु गुरुः स्थितश्चेत्तत्पंचमे ज्ञे तु भृगौ तु षष्ठे ॥ षडु-
त्तरा सप्ततिरष्टयुक्ता त्वशीतिरेकोत्तरतः प्रदिष्टा ॥ ५ ॥

टीका ।

अथवा पापाः पापग्रहा षष्ठे तृतीये भावे स्थिताः तदा मृत्युसंस्थाः अष्टमस्थाः
केपि ग्रहा न चेत् नरः सः सुशीलः सुस्वभावः गुणाढ्यः सुगुणसंपन्नः सन्
क्रमेण अष्टोत्तरं वर्षम् जात्येकवचनं क्रियाविशेषणं वा प्रथमयोगे नवतिः १०
द्वितीययोगे क्रमाजीवति इति ॥ ३ ॥ अथ पुनर्योगांतरमाह लग्नेति । लग्ने
गुरो सति चतुर्थे दैत्यगुरो सति सुते पंचमभावे बुधे सति षष्ठगते सूर्ये च सति
नवतिः नवति १० वर्षाणि आयुः स्यात् अन्ये गुरुशुक्रबुधरविरहिताः चंद्र-
भौमशनय इत्यर्थः शत्रोः स्थानं स्वशत्रुक्षेत्रं मृतिमष्टमभावं च हित्वा अन्य-
स्थानवर्तिनश्चेत् तत् १६ आयुर्मानंबोध्यम् ॥ ४ ॥ अथ गुरुबुधशुक्रयोगा-
युर्मानमाह सुखादीति । सुखादिकेन्द्रेषु चतुर्थसप्तमदशमभावेषु लग्नव्यति-
रिक्तोऽप्यित्यर्थः लग्नस्थगुरुयोगफलस्य पूर्वश्लोके कथितत्वादिति भावः गुरु-
स्थितश्चेत्तर्हि तस्मात्पंचमगो बुधः तस्माद्गुरोः षष्ठो भृगुश्च यदि स्यात्तर्हि
क्रमात् चतुर्थकेन्द्रस्थगुरोः षडुत्तरासप्ततिः षट्सप्ततिः ७६ आयुर्मानं तथा

भाषा ।

छठे तीसरे होवे आठवेंमें कोई न होवे तो १० वर्षका आयुष्य जानना, और सु-
शील सुस्वभाव गुणसंपन्न होवे ॥ ३ ॥ और लग्नमें गुरु, चौथे घरमें शुक्र, पांचवें
घरमें बुध, छठे घरमें सूर्य, होवे तो १० वर्षका आयुर्मान जानना, और चंद्र,
मंगल, शनि, यह तीन ग्रह अपनी अपनी शत्रुशक्तिकू और अष्टम भावकू छोड़के
बाकीके कोईभी स्थानमें होवे तो १६ वर्षका आयुष्य जानना ॥ ४ ॥ अथवा ल-
ग्नसे चौथे घरमें गुरु होवे, गुरुसे पांचवें घरमें बुध, छठे घरमें शुक्र होवे तो ७६
वर्षका आयुष्य जानना, अथवा लग्नसे सप्तवें घरमें गुरु होवे, गुरुसे १ बुध, १

केन्द्रादिस्थाः शतं दशयुग्मादिभिश्च दिग्गुणान् ॥ मिश्रं
संयुज्य दलिता अनुपातेन वत्सराः ॥ ६ ॥ शत्रुनीचस-
मांशेषु दिग्विधेषु न चेत् स्थिताः ॥ शतायुर्योगहीनास्तु

टीका ।

सप्तमकेन्द्रस्थगुरोः उक्तस्थानगतयोर्बुधशुक्रयोः सतोः अष्टयुक्ता अशीतिः
आयुर्मानं तथा दशमकेन्द्रस्थगुरोः उक्तस्थानस्थबुधशुक्रयोः एकोत्तरतः अ-
शीतिः एकाशीति ८१ इत्यर्थः आयुर्माने संख्या प्रदिष्टेति ॥ ५ ॥ केन्द्रादी-
तिश्लोकद्वयेन पुनर्योगांतरमाह । केन्द्रादिस्थाः सर्वे ग्रहाः केन्द्रादिस्थाः के-
द्राणि आदीनि येषां तानि पणफराणि आपोक्लिमानि च तेषु स्थिताश्चेत्
क्रमात् शतं १०० नवदिग्गुणान् ९० अष्टौ दिग्गुणान् ८० आयुर्वदति ।
ननु स्थानत्रये स्थानद्वये च ग्रहाणां मिश्रीभावे कियत्परिमाणकमायुरिति चे-
दाह । मिश्रं संयुज्य योगद्वयमिश्रणे दलं अनुपातेन अर्थात् योगत्रयमिश्रणे
त्रयं संयुज्य अनुपातेन तृतीयांशायुर्दीयमानं बोध्यं एवं दशयोगजन्यमायु-
र्मानं कथितं तत्र विशेषविचारमाह शब्दितिहास्याम् । दिग्विधेषु दशप्रका-
रेषु ते दश प्रकारास्तु तृतीयश्लोके १०८।९० द्विविधाः, चतुर्थश्लोके ९०।९६
द्विविधाः, पंचमश्लोके ७६।८८।८१ त्रिविधाः षष्ठश्लोके केन्द्रपणफरापोक्लिम-
योगोद्भवाः १००।९०।८० एतेषु दशविधेषु ग्रहाः शत्रुनीचसमांशेषु शत्रुक्षे-
त्रनीचस्थानोदासीनक्षेत्राणां ये अंशा नवमांशास्तेषु न स्थिता न वर्तमाना-
श्चेद्वत्तदशविधायुर्मानं उक्तत्रयनवांशे वर्तमानाः चेद्गो ज्ञातव्य इति । अयं

भाषा ।

शुक्र, होवे तो ८८ वर्षका आयुष्य जानना, अथवा लग्नसे दसवें गुरु होवे, गुरु-
से ५ वें बुध और ६ शुक्र होवे तो ८९ वर्षका आयुष्य जानना. ॥ ५ ॥ अब
केन्द्रादि आयुष्य कहते हैं. सब ग्रह केन्द्रस्थानमें होवे तो सौ वर्ष १०० का आयुष्य,
सब ग्रह पणफरमें होवे तो ९० वर्षका आयुष्य, सब ग्रह आपोक्लिममें होवे तो ८०
वर्षका आयुष्य जानना और दोनों स्थानोंमें ग्रह होवे तो दोनोंका योग करके
अर्ध भाग लेना, तीनों स्थानमें ग्रह होवे तो तीनोंका योग करके तृतीयांश आ-
युर्मान जानना, और शत्रु नीच तथा नवांशादि सब तरहसे दशविध जो कक्षा

सर्वे प्रोक्ताः कलयुगे ॥ ७ ॥ दायानां हरणं वक्ष्ये ऋष्युष्य
मुनिपुंगव ॥ आयुर्दाये तु हरणं षड्विधं संप्रकीर्त्यते ॥ ८ ॥
व्ययादिहरणं पूर्वमस्तारिहरणे तथा ॥ क्रूरोदयस्थहरणं
चंद्रयुक्ततमस्तथा ॥ ९ ॥ पापो व्ययस्थो हरति सर्वदायं
टीका ।

कलो आयुर्बधिमाह । सर्वे नराः कलौ युगे शतायुर्योगहीनाः शतवर्षपरि-
मितायुर्योगादल्पायुषो ज्ञेया इति ॥ ६ ॥ ७ ॥ अथोक्तदायहरणं वक्तुं प्रति-
जानीते दायानामित्यर्थेन । हे मुनिपुंगव मैत्रेय ! दायानां पूर्वकथितानां
षड्विधानामपि हरणं न्हासं वक्ष्ये तच्छृणुष्वेत्यन्वयः तदेवाह आयुर्मित्यादि-
सार्धेनचमश्लोकपर्यंतम् । अस्मिन्नायुर्दाये हरणं न्हासस्तुषड्विधं वक्ष्यमाणं
षट्प्रकारकं संप्रकीर्त्यते कथ्यते व्ययादिहरणं व्ययादिसप्तमानं वामचारेण व-
क्ष्यमाणरीत्या हरणं पूर्वं प्रथमम् १ अस्तारिहरणे अस्तगतग्रहहरणं २ अरिस्ते-
प्रस्थग्रहहरणं ३ क्रूरोदयस्थहरणं लग्नगतपापहरणमित्यर्थः ४ चंद्रयुक्ततमोग्रह-
हरणं सचंद्राद्ग्रहहरणं ५ व्ययस्थः पापस्तु हे द्विजोत्तम ! सर्वदायं हरति ६ एवं ष-
ड्विधं भवति ॥ ८ ॥ ९ ॥ अथ प्रथमप्रकारोक्तव्ययादिहरणप्रकारमाह पापो व्यय-
स्थ इत्यादिपादोनेकादशश्लोकपर्यंतम् । पापः पापग्रहः व्ययस्थः द्वादशस्वः
सर्वदायं हे द्विजोत्तम ! हरति नाशयति अथेति येऽवशिष्टा लाभदायः पंच
तत्र कर्तव्यविशेषसूचना तदेवाह लाभोदिसंस्थिताः एकादशभावादिपंच-
भावपर्यन्तं वर्तमानाः ग्रहाः वामतः विलोमतः क्रमेण द्वित्रिचतुःपंचषडंशो-
र्न आयुः कुर्वन्तिः एतदुक्तं भवति लाभस्थो ग्रहः द्वांशोर्नमायुर्हरति
भाषा ।

योगायु नहीं बने तब गुणितायु जानना ॥ ६ ॥ ७ ॥ अब पूर्वोक्त जो आयुष्य वि-
खाया है उसमें हानि कितनी करना सो कहते हैं, उसके छ भेद हैं, उसमें पहिला
हानिका पहिला भेद बारहवें घरसे सातवे घरतक वाम मार्गसे १ अस्तगत ग्रहका
हरण २ शत्रुभेजगत ग्रहका हरण ३ क्रूरोदयस्थ ग्रहका हरण ४ चंद्रसहित ग्रह-
का हरण ५ बारहवें घरका पापग्रहका हरण ६ ऐसे छ भेद हैं ॥ ८ ॥ ९ ॥ अब आयु-
का कितना हरण करता है सो कहते हैं, बारहवें घरमें पापग्रह होवे तो संपूर्ण आयु

द्विजोत्तम ॥ अथ द्वित्रिचतुःपंचषडंशोनं क्रमादमी ॥१०॥

लाभादिसंस्थिताः खेटा वामतः प्रक्रियां शृणु ॥ हरति

टीका ।

अर्थात् अर्धमवशेषयतीत्यर्थः तथा दशमस्थो ग्रहः तृतीयांशोनमायुः करो-
ति तथा नवमस्थो ग्रहः चतुर्थांशोनमवशेषयति तथाष्टमभावस्थः पंचमांशो-
नमवशेषयति तथा सप्तमभावस्थः षडंशोनमवशेषयति इति बोध्यम् । एवं
वामतः विलोमतः लाभभावात् उक्तां प्रक्रियां शृणु जानीहीत्यर्थः । इयं प्र-
क्रिया पापग्रहविषय एव । शुभग्रहविषये तु सौम्या शुभग्रहास्तु प्रोक्तार्थं उ-
क्तार्थं मितसंख्यांशमायुर्हरन्ति । अथायुर्दायहान्युदाहरणम् । अंशायुश्चकार्थ-
हानिः रविः एकादशस्थाने वर्तमानः अत एव प्राप्तमायुः १३।८।१।५२।४०
अर्धहानिः ६।१०।०।५६।२० पुनः भौमो व्ययस्थाने स्थितः अतः स सर्वायु-
हानिकरः अत एव भौमस्यायुः १८।७।१।५३।५२ अत्र च भौमस्यायुरभावः
०।०।०।० शनिर्दशमस्थानस्थः अतस्तस्यायुः ११।५।२३।२० तस्य तृती-
यांशश्च ३।९।२।७।४७ अयं यथागतायुष ऊनीकृतश्चेत् ७।७।२५।३३ एवं जा-
तम् परं गुरुबुधभृगवादीनां अशुभग्रहाः संयुक्ताः अतोऽर्धहानिसंस्कारः चंद्रो
नवमस्थः अतस्तस्य प्राप्तमायुः १९।३।०।४।४८ अस्याष्टमांशः २।४।२६।२०।
३६ अयं यथागतायुषो हीनः कृतश्चेद्वैरितं १६।१०।४।२४।१२ इदं चंद्रायुः
स्पष्टं एवं पिंडाद्यायुर्हानिसंस्कारो बोद्धव्यः ॥१०॥ अथ भावसंधिगतग्रहायुर्ह-

भाषा ।

युष्यका हरण करता है, ग्यारहवें घरमें ग्रह होवे तो अर्ध आयुष्य हरण करता है
दशवें घरमें ग्रह होवे तो आयुष्यका तृतीय भाग हरण करता है. नव घरमें ग्रह हो-
वे तो आयुष्यका चतुर्थांश हरण करता है. आठवें घर-
में ग्रह होवे तो आयुष्यका पांचवां भाग हरण करता
है, ७ वें घरमें ग्रह होवे तो आयुष्यका छठा अंश हरण
करता है यह पापग्रहकी रीति कही शुभग्रह होवे तो
उक्त संख्या आयुष्यका अर्ध भाग हरण करते हैं और
लभका आयुष्य ल्यानेकी रीति आगे अठारहवें श्लोकमें कहेंगे ॥ १० ॥ अथ संधि-

स्वप्नांशायुष्यक्रमः									
सु.	च.	म.	बु.	गु.	शु.	र.	ल.	मो.	
६।१६	०	३।५	१७	४	१	५९			
१०।१०	०	६।२	५	५	५	५८			
०।४	०	१४।२६	२	२५	२४	८			
५६।२४	०	३४।४६	३	३३	१९	५५			
२०।१२	०	४२	०	३२	३६	३३			

सौम्याः प्रोक्तार्थं लग्नाद्वादशसंधिषु ॥ ११ ॥ पापश्चेत्सकलं
हति शुभो दलमथोत्तरम् ॥ लग्नाद्वादशसंधौ च ग्रहान्
पापान्विवर्जयेत् ॥ १२ ॥ राश्यभावे तु भागादीन् दाय-
घान् षष्टिभाजितान् ॥ दाये द्विघ्ने तु सौम्यस्य राशिरेको
दलं यदि ॥ १३ ॥ अधिकेनापहत्तु क्रमाद्वाशिं विना

टीका ।

रणमाह लग्नेतिसपादार्धेन । अथेति विषयांतरं उत्तरो । अनंतरोक्त्यायुर्विषयेऽपि
पापः पापग्रहश्चेत्सकलं वक्ष्यमाणपरिमितं हरति शुभग्रहलभ्यं हरतीति ज्ञे-
यम् ॥ ११ ॥ अथास्य प्रक्रियामाह लग्नादित्यादिचतुर्दशश्लोकपर्यंतम् । ल-
ग्नादारम्य द्वादशसंधौ जात्येकवचनं संधिषु पापान्वर्तमानपापग्रहान् विव-
र्जयेत् त्यजेत् सौम्यग्रहेष्वप्येवमेव कुर्यात् शेषान् षष्टिभाजितान् कृत्वा लब्धं
हरसंज्ञं फलं ज्ञेयं अयं विचारो राशिसत्त्वे एव, राश्यभावे तु पापशुभयोः कृ-
तिभेदः तदित्यं पापस्य राश्यभावे भागान् अंशादीन् दायघातस्तत्तद्ग्रहोक्त-
दायगुणितान् कृत्वा षष्टिभाजितांश्च कृत्वा लब्धमंशादि यत् तत्संधौ विव-
र्जयेत् ततोऽवशिष्टं आयुर्हरणफलं स्यात् शुभग्रहस्य राश्यभावे तु दाये द्वि-
घ्निघ्ने दायं द्विगुणितं कृत्वा तेन दायान् भागान् भागकलाविकलाः संगुण्य
षष्ठ्य विमज्य लब्धमंशादि संधौ विवर्जयेत् शिष्टं आयुर्हरणफलं स्यात् त-
त्रैकत्रराशिर्वा एकत्र दलं वा संधौ आनीतफले वा स्याद्यदि तर्हि अधिके
न्यूनमपहत्तु वर्जितं कृतं आयुर्हरणफलं भवति एवं क्रमात् राशिं विना कृतं
राशिव्यतिरिक्तविषये कृतं केवलदायगुणनेन पापस्य दायद्विगुणया सौम्य-
स्य च ये लब्धांकाः ते अपचये आयुर्हरणे समाः वर्षाणि बोध्यानि ॥ १२ ॥

भाषा ।

गत ग्रहोंका आयुर्हरण भेद कहते हैं. पापग्रह होवे तो जो मान लिखा है उतना
हरण करते हैं शुभग्रह होवे तो अर्थ हानि करते हैं ॥ ११ ॥ लग्ने लेके बारह
संधितक पापग्रह या शुभग्रह होवे उनोंके अंशादिकोंको अपने अपने दाय वर्षसे
गुणन करके साठसे भाग लेके जो लब्ध अंशादिक आवे वो संधिमें कमी करके
जो शेष रहे सो आयुष्यका हरण फल मया इसमें जो और विशेष कृति है सो टी-

कृतम् ॥ दायद्विगुणया सौम्यो लब्ध्वा वाऽपचये समाः
॥ १४ ॥ बहवश्चेद्वली हन्ति समाश्चेत्प्रथमो मतः ॥ अंशकं
ग्रहयोगे च द्वयोः पापे हरत्युत ॥ १५ ॥ सौम्योऽपि पाप-
वर्गे च स्थितो रिःफादिषट्सु चेत् ॥ त्रिषु भावगतानां च
पापानां करणं स्मृतम् ॥ १६ ॥ कुटुंबभरणं चापि दुश्चित्तं

टीका ।

१३ ॥ १४ ॥ अथात्रानेकग्रहयोगे किं कार्यमित्यत्राह बहव इत्यर्थेन । एतद्-
क्तभावसंधिषु एकग्रहयोगे उक्तं अथात्र बहवो ग्रहाश्चेत्तर्हि बली अधिकबल-
वान् ग्रहः इति आयुर्होराको भवति अथात्र समाः सर्वे समबलिनश्चेत्तत्र प्रथ-
मो रव्याद्यन्यतमः कमप्राप्तः प्रथमगणनीयो ग्रहो हरति हारकः स्यादिति ।
अथ ग्रहद्वययोगे विशेषमाह अंशकमित्यर्थेन । अंशकं एतत् उक्तायुर्हरणं
अंशकायुर्दायविषयकं अथ प्राग्ग्रहयोगे व्ययस्थामुक्त्वा अत्र द्विग्रहयोगे स-
त्याह द्वयोः शुभशुभयोः योगे समागमे तत्रस्थः पाप एव आयुर्हरति न शुभ
इति ज्ञेयं उत अपि इति शुभहरणं कचिद्ग्रह्यमाणस्थले स्यादिति ध्वनिः
॥ १५ ॥ अथ शुभद्वययोगे विशेषमाह सौम्य इति । सौम्योऽपि शुभग्रहद्वय-
योगे सौम्यः शुभः सन्नपि पापवर्गे स्थितश्चेत् रिःफादिषट्सु व्ययादिषट्सं-
नेषु आयुर्होराको भवति एवं भावगतानां व्ययादिषड्भाववर्तमानानां पापानां
रविक्षीणेन्दुभोमसपापबुधशनीनां पंचानां मध्ये त्रिषु रविभौमशनिष्वेव हरणं
स्मृतं उक्तं सर्वेष्विति भावः । अथात्र व्ययादिषड्भावेषु पापानां करणं वक्ष्य-
माणफलानां उत्पादनमपि स्मृतमिति ॥ १६ ॥ तदेवाह कुटुंबेति । तथा ना-

भाषा ।

कर्म स्पष्ट है ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ यह संधिगत ग्रह एकका विधि पहिले कहा
अब जो संधिमें बहुत ग्रहोंका समागम होवे तो जो बलवान् होवे वो हरण करे
और दो ग्रह होवे तो पापग्रह आयुष्य हरण करे, शुभग्रह नहीं करे ॥ १५ ॥ शुभ-
ग्रह दोका योग होवे तो जो पापवर्गमें होवे बारहवें घर आदि छः घरमें होवे तो
आयुष्यका हारक होता है और पूर्वोक्त १२।१३।१०।९।८।७। घरमें रवि मंगल
शनिका हरण कहा है ॥ १६ ॥ अब पूर्व जैसी आयुष्यहरणकी बात कही वैसी

लाभमेव च ॥ मेधां च प्रतिभां शान्तिं मंदक्रोधं करि-
ष्यति ॥१७॥ अस्तंगतानां सर्वेषां दलं दायः स्मृतस्तदा॥
राशिसंख्यासमाश्वाब्दा लग्नेऽब्जे बलवत्तरम् ॥ १८ ॥
अंशान् लिप्ताहतान् कृत्वा खखाक्षिभ्यां समाहृताः ॥ शे-

टीका ।

म व्ययादिवर्तमानः पापो भवेच्चैव यथा आयुर्हरणमुक्तं तथैव कुटुंबभरणादी-
नां षण्णां करणं स्यात् तदित्यं पापो व्ययस्थश्चेत् कुटुंबभरणं करणं नाम कु-
टुंबभरणकर्तास्यादित्यर्थः । एवमग्रे सर्वत्र पापो लाभस्थश्चेदुश्रितं तथा सः
दशमस्थश्चेत् लाभं करिष्यति तथा नवमस्थः मेधां धारणावतीं बुद्धिं प्रतिभां
मत्यक्षज्ञानजनकबुद्धिं करिष्यति तथा सः अष्टमस्थः शान्तिं तथा सः सप्तम-
स्थः मंदक्रोधं अल्पक्रोधं करिष्यतीति करणं बोध्यम् ॥ १७ ॥ अथास्तंगत-
ग्रहाणां दायहरणमाह अस्तमित्यर्थेन । सर्वेषां चंद्रादिशुभपापानां अस्तंग-
तानां सतां तदा दायः प्राप्तायुर्भागः दलं अर्धं अवशिष्टः स्मृत उक्त इति । अथ
लग्नायुर्दायमाह राशीत्यादिसार्धेन । लग्नायुर्दायेऽस्मिन् लग्ने लग्नस्थाने अने
चंद्रे बलवत्तरे सति राशिसंख्यासमाः राश्यंकपरिमितवर्षाणि ब्राह्माणि यदि
च लग्ने बलहीनचंद्रः स्यात् वा लग्ने चंद्रो न स्याच्चैतदा तु अंशान् लग्नराश्यंकं
त्यक्त्वा अंशान्कान् लिप्ताहतान् लिप्ताभिः षष्टिपरिमितार्कैः हतान् गुणितान्
कृत्वा खखाक्षिभ्यां शतद्वयेन समाहृताः भाजिताः संतः लब्धाः वर्तमाना-
ब्दयोजने राश्यंकमेलने सति समाः स्युः । एवं बलवत्तरचंद्रयुतलग्ने निर्बलव-
द्भयुतलग्ने चंद्ररहितलग्ने च सति लग्नायुर्वर्षाणि कथयित्वा प्रकारत्रयेऽपि मासा-
द्यानयनमाह शेषाः अब्दानयनानंतरमवशिष्टां कान् द्वादशगुणितान् द्विश-

भाषा ।

करणकी बात कहते हैं. पापग्रह १२ घरमें होवे तो कुटुंबका पोषण कर्ता होवे.
पापग्रह ११ घरमें होवे तो दुश्चित्त करे. पापग्रह १० वे घरमें होवे तो लाभ करेगा.
पापग्रह ९ वें घरमें होवे तो धारणावती बुद्धि ज्ञानबुद्धिकुं देवे. पापग्रह ८ वें घर-
में होवे तो शान्ति देवे. ७ वें घरमें होवे तो बौडा क्रोध करे ॥ १७ ॥ अब लग्नायु-
र्दाय कहते हैं. लग्नस्थ चंद्र बलवान् होवे तो वो राशिसमान वर्ष लेना. अथवा

(१५८)

कृत्स्नाराशरीरोत्तरभागे—

या मासादयः प्रोक्ता वर्तमानाब्दयोजने ॥ १९ ॥ कूरेकूरो-
दयम् तमष्टोत्तरशतैर्हृतम् ॥ लब्धं चापनयेदाये स्वे तथा
परमायुषि ॥ २० ॥ स्वोच्चे मूलत्रिकोणे च लब्धस्थार्धं
विवर्जयेत् ॥ मित्रेऽधिसुहृदि प्रोक्तं पादोनेनापनायनम्
॥ २१ ॥ भावेऽप्येवं विधिः प्रोक्तो वर्गाणामधिपेषु च ॥

टीका ।

तमक्तान् कृत्वा लब्धफलं मासाः एवं शेषं त्रिंशद्गुणनेन षष्टिगुणनेन च द्वि-
शतभागलब्धं क्रमाद्दिनघटीपलादिरूपं स्यात् । अथ लग्नायुर्दाहरणम् । ल-
ब्धम् ०।६।३।४२ अत्र राशि विहायांशान् कलीकृत्य जातम् ३६३।४२ इदं
शतद्वयम् २०० विमाजितं सलब्धं वर्षं १ शेषं १६३।४२ इदं द्वादशभिर्गु-
णितं सज्जातं १९६४।२४ इदं शतद्वयम् २०० विमाजितं सलब्धं ९ मा-
साः शेषं १६४।२४ इदं त्रिंशद्भिर्गुणितं सलब्धं ४९३२ इदं शतद्वयम् २००
विमाजितं सलब्धं २४ दिवसाः शेषं १३२ इदं षष्टि ६० घ्नं सत् ७९२०
जातं तच्छतद्वयविमाजितं विधाय लब्धं ३९ एता घट्यः शेषम् १२० इदं
षष्टि ६० घ्नं कृत्वा जातं ७२०० एतच्छतद्वयम् २०० विमाजितं कृत्वा लब्धं
३६ एतानि पलानि स्युः एवं च लग्नायुर्वर्षादि १।९।२४।१९।३६ एतद्वर्षा-
दिमध्ये लग्नराश्यंकसंख्यां योजयेत् । अत्र तु लग्नराश्यंकसंख्यां योज्य जातं
१।९।२४।१९।३६ एवं जातमिति सुधीभिरधिगंतव्यम् ॥ १८ ॥ १९ ॥ अथ
लग्ने कूरग्रहसमागमे उक्तायुर्हानिसंस्कारमाह कूरे इत्यादिद्वाविंशतिश्लोक्य-
यतम् । कूरे पापग्रहे लग्नस्थे सति तमंशादिरूपं भावं कूरोदयघ्नम् कूरोदयेन
कूरोदयवर्तमाननवांशराशिपरिमितेनांकेन घ्नं गुणितं कृत्वा अष्टोत्तरशतैः
हृतं १०८ एतैः विमाजितं तेन यलब्धं वर्षादि तत् स्वे दाये लग्नदाये तथा

भाषा ।

लग्नमें चंद्र बलहीन होवे या चंद्र न होवे तो लग्नके अंशोंकं षष्टिगुणित करके दो सौ
२०० से भाग लेके लब्ध वर्षादिक जानना ॥ १८ ॥ १९ ॥ लग्नमें वापग्रह होवे
तो लग्नके अंशादिरूप भावकूं पापग्रहके वर्तमान नवांशराशितुल्य अंकसे गुणन
करके १०८ से भाग लेना, जो वर्षादि लब्ध आवे वो लग्नदायमेंसे निकालना, वो

तिष्ठतो शुभपापो चेत्पापोदयविधिः स्मृतः ॥ २२ ॥
 हेऽष्टमेष्टमांशेन भावस्याप्यनुपाततः ॥ लग्नाधिपेतराष्टांशं
 पापो हरति मृत्युगः ॥ २३ ॥ बहवश्चेदली सौम्यपापेष्वेव
 टीका ।

परमायुषि परमायुर्दाये च अपनयेत् वर्जयेत् । एवं कृते स्पष्टदायः स्यात् ।
 अथ च स्वोच्चे क्रूरे स्वोच्चभूतलमे वर्तमाने सति स्वमूलत्रिकोणभूतलमे च
 वर्तमाने सति तु लब्धस्यार्थं प्रागुक्तरीत्या नयनेन यल्लब्धं तस्यार्थं स्वे तथा
 परमायुषि च वर्जयेत् । तथा क्रूरे मित्रे मित्रक्षेत्रे भूतलमे वा अधिसुहृदि अधि-
 सुहृत्क्षेत्रभूतलमे वर्तमाने सति तु पादोनेन प्रागुक्तरीत्या लब्धं चतुर्धाश-
 न्यूनं कृत्वा शेषेण अपनायनं वर्जनं कुर्यादिति प्रोक्तं आचार्यैरितिशेषः ।
 एवं विधिः हरणप्रकारः भावेषु लग्नेषु वर्तमानक्रूरहरणप्रकारः तथा वर्गाणां
 षण्णामपि क्रूरेषु अधिपेषु सत्सु लग्ने क्रूरभावेऽपि अयं हरणसंस्कारः कथितः ।
 ननु शुभपापग्रहद्वययुतलमे किमिति चेदाह शुभपापो च लग्ने तिष्ठतो व-
 र्तमानो चेत् पापोदयविधिरेव कर्तव्यः न शुभस्येति । ननु लग्नस्य क्रूरधिक्ये
 सति चेद्बहवश्चेदली इतीति अनुवृत्तो न्यायो ब्राह्म इति ॥ २० ॥ २१ ॥
 ॥ २२ ॥ अथाष्टमभावे केंद्रभावेषु वा पापयोगे तथा शुभपापमिश्रयोगे च
 हरणविधिमाह क्रूर इत्यादिचतुर्विंशतिश्लोकपर्यंतम् । अष्टमेष्टमभावे प्राग्व-
 ल्धस्याभावस्य भावायुषोऽनुपाततः त्रैराशिकेन संपादिताष्टमांशेन हरणं
 कुर्यात् । तत्र विशेषस्तु मृत्युगोऽष्टमस्यः पापः लग्नाधिपेतराष्टांशम् लग्नेशायु-
 भाषा ।

स्पष्ट आयुर्दाय होवे, लग्ने पापग्रह अपने उच्चराशिका होवे तो या मूलत्रिकोणका
 होवे तो पूर्वोक्त रीतिसे जो लग्नांक है उसका अर्थ करके परमायुष्यमें कमी करना
 और जो वो पापग्रह मित्रराशिका अग्निमित्रका होवे तो पूर्वोक्त रीतिप्रमाणसे लब्ध
 चतुर्धाश न्यून करके शेष आयुष्य जानना, यह पापग्रहोंका हरणप्रकार कहा
 अब पापग्रह शुभग्रहयुक्त लग्न होवे तो पापग्रहका विधि करना, पापग्रह बहुत
 होवे तो बलवान् ग्रहसे पूर्वोक्त विधि करना ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ आठवें अ-
 ध्यायमें पापग्रह होवे तो लग्नपतिविना दूसरेका आयुष्यका ग्रहयोग हरण करताही

विधिः स्मृतः ॥ तयोर्दायांतरं दायः केन्द्रस्य च विधीयते
 ॥ २४ ॥ सेन्दौ राहौ दशा राहोरानीता मूलदायवत् ॥
 चंद्रायुः पिंडतः शोध्या तद्राहुकरणं स्मृतम् ॥ २५ ॥ अंश-
 दायक्रमेणैव तमसोऽब्दाः समीरिताः ॥ तस्मिन्सचंद्रे त-
 टीका ।

दीयव्यातिरिक्तायुर्दायाष्टमांशं हरतीति ॥ २३ ॥ तत्र बहवः पापाश्चेद्बली
 बलाधिको हति । अथ च तत्र सौम्यपापेषु सत्सु तयोर्दायांतरं सौम्यपापयोः
 दायद्वयस्यांतरं विवरं कृत्वा दायः स्यात् एवं विधिः स्मृतः एवमेव केन्द्रस्य
 पापसहितस्य पापसौम्ययुतस्य च प्रकारो विधीयते संपाद्यत इति ॥ २४ ॥
 अथ सचंद्रराव्हायुर्दायमाह सेन्दावित्यादिसार्धेन । सेन्दौ चंद्रयुते राहौ स-
 ति मूलदायवत् प्रागुक्तायुर्दायवत् दशा आनीता सा पिंडीकृता चंद्रायुः-
 पिंडतः चंद्रायुषः पिंडं गृहीत्वा तस्माच्छेष्या वर्जनीया अवशिष्टं राहुकरणं
 स्मृतं तेन करणेन अंशदायक्रमेणैव प्रागुक्तांशायुर्दायरीत्या एव तमसो
 राहोर्ब्दाः आयुर्वर्षाणि समीरिताः कथिताः ॥ २५ ॥ अथ लग्नगतसचं-
 द्रराव्हायुर्दायमाह तस्मिन्नितिसार्धेन । तस्मिन्नग्रे सचंद्रे चंद्रयुते राहौ सति
 तल्लग्नभावसाधनतः तच्च तल्लग्नं च तस्य भावायुर्दायवत् साधनं कृत्वा त-
 त्तद्वृष्टिहतं तस्य तस्य राहोश्चंद्रस्य च दृष्ट्या गुणयित्वा षष्ट्यांशं षष्टि ६० भा-
 गलब्धं धनशोधने धनक्रमेण प्रागुक्तवत् मकरादौ कर्कादौ कल्पनीयमिति ।

भाषा ।

॥ २३ ॥ वहां बहुत पापी होवे तो जो बलवान् पापी होवे वो आयुष्य हरण
 करे अथवा पाप शुभ दोनों होवे तो दोनों ग्रहोंका आयुष्यका अंतर करके जो
 रहे वो आयुष्य जानना, ऐसा केन्द्रस्थानमेंभी शुभ पापधिक ग्रहोंका पूर्वोक्तवत्
 फल जानना ॥ २४ ॥ अब सचंद्र राहुका आयुर्दायविचार कहते हैं, चंद्रयुक्त राहु
 होवे तो पहिले सरीखी दशा लायके चंद्रायुष्यका पिंड करके उसमें शोधन करके
 जो शेष सो राहुका करण कहा वो करणसे अंशायुक्रमसे राहुके वर्षादि कक्षा ॥ २५ ॥
 अब लग्नगत सचंद्र राहुका आयुर्दाय कहते हैं, लग्नमें सचंद्रराहु होवे तो लग्नमा-
 वसरीखा आयुर्दाय साधन करके राहुदृष्टिसे और चंद्रदृष्टिसे गुणन करके साठसे

ह्यमभावसाधनतस्ततः ॥२६॥ तत्तद्वृष्टिहतं कृत्वा यष्ट्यास्तं
धनशोधने ॥ सोदये च सराव्हिदावेवं न्यायः समीरितः
॥ २७ ॥ स्थानवृद्धिः क्षयः कार्यो द्रेष्काणक्षीं सराशिकम् ॥
अस्तंगतानामर्थं स्याद्विना भृगुसुतं शनिम् ॥ २८ ॥ त-
योर्वेदांशहीनं स्याद्व्यंशोनं शत्रुगस्य तु ॥ अंगारकं वर्ज-
यित्वा शत्रुक्षेत्रगतैर्ग्रहैः ॥ २९ ॥ सुहृद्वर्गगतानां तु तद्वलं

टीका ।

एवं करणं कदा सराव्हिदौ राहुयुतचंद्रे सोदये जन्मलग्नसहिते सति न्यायो
रितिः समीरितः कथित इति ॥ २६ ॥ २७ ॥ अथ द्रेष्काणवशात्स्थानवृद्धि-
क्षयावाह स्थानेतिअर्थेन । द्रेष्काणक्षीं सराशिकं राशिना समानं सराशिकं
एकराशिकमित्यर्थः । एवं भूतं द्रेष्काणक्षीं द्रेष्काणराशिश्चेदेतदुक्तं भवति लग्नं
स्वद्रेष्काणे वर्तमानं चेत् भावस्थानफलस्य वृद्धिः स्थानवृद्धिः कार्या । अर्थात्
लग्नं स्वातिरिक्तान्यद्रेष्काणवार्ति चेत् स्थानस्य क्षयः कार्यः अत्र स्थानवृद्धि-
क्षयो आयुर्विषयको ज्ञेयौ ॥ २८ ॥ अथास्तंगतग्रहायुर्दायहानिमाह ॥ अ-
स्तमिति सपादार्थेन । अस्तंगतानां ग्रहाणां प्रागीनांतायुर्दायस्य अर्थं स्याद-
र्थं ग्राह्यम् तत्र विशेषस्तु विना भृगुसुतं शनिं शुक्रशनिव्यतिरेकेण अथत-
योस्तंगतयोः सतोः वेदांशहीनं चतुर्थांशोनं स्यादिति ॥ २९ ॥ अथ श-

भाषा ।

भाग लेना लब्ध आवे सो मकरादि होवे तो धन करना कर्कादि होवे तो ऋण क-
रना ॥ २६ ॥ २७ ॥ अब द्रेष्काणयोगसे वृद्धि क्षय कहते हैं । स्थानकी और द्रे-
ष्काणकी राशि एक होवे तो भावस्थानफलकी वृद्धि जाननी भिन्न होवे तो क्षय जा-
नना । अस्तंगत ग्रहोंका जो आयुर्दाय होवे उसका अर्थ लेना परंतु शुक्र शनी जो
अस्तंगत होवे तो चतुर्थांश न्यून करना ॥ २८ ॥ शत्रुक्षेत्रगत जो ग्रह हैं उसमें
मंगलविना दूसरे ग्रहोंका आयुर्दायका तीसरा अंश न्यून करता है । शत्रुक्षेत्रगत ब्र-
ह्मोंका तृतीयांश कमी करना ऐसा कहा है, परंतु मित्रवर्गका ग्रह होवे तो तृतीयां-
शका अर्थ कमी करना ॥ २९ ॥ ऐसा छ प्रकारसे आयुष्यका हरण विधि कहा सो

हरति स्वकमाएव भावेषु सर्वेषु षड्विधं हरणं नहि॥३॥
हरणं नैव कर्तव्यमंशदायेऽष्टवर्गजे ॥ स्वोच्चे च त्रिगुणे
प्रोक्तं स्ववर्गे द्विगुणं तथा ॥ ३१ ॥ अधिमित्रगृहे सार्धं
त्र्यंशं मित्रगृहे युतम् ॥ अरावध्यारिभावे च त्र्यंशं शखंड-

टीका ।

शत्रुक्षेत्रगतग्रहायुर्दानिमाह त्र्यंशेति पादद्वयेन । शत्रुगस्य शत्रुक्षेत्रवर्तिनः
अंगारकं भौमं वर्जयित्वा भौमव्यतिरेकेणेत्यर्थः । अन्यो ग्रहः स्वायुर्दायं त्र्यं-
शोर्न कुर्यात् । अथ शत्रुक्षेत्रगतानामपि सुहृद्गर्गतानां सतां विशेषमाह
शान्धिति सपादार्धेन । शत्रुक्षेत्रगतैर्ग्रहेः यत्प्राप्तं त्र्यंशोर्नमिति स्वकमायुः
तद्धलं त्र्यंशार्धमित्यर्थः तेषांसुहृद्गर्गतानां शत्रुक्षेत्रगतत्वेऽपि मित्रवर्गसंब-
धेनेत्यर्थः त्र्यंशार्धं हरति नश्यतीत्यर्थः न त्र्यंशमिति । एवं षट्प्रकारकं ग्रहा-
युर्हरणमुक्त्वेतद्भावेषु नेत्याह एवमित्यर्थेन । एवमुक्तषट्प्रकारकं हरणं
भावेषु लक्षादिषु नहि नास्तीत्यर्थः । किंतु ग्रहाणामेवेति भावः ॥ ३० ॥ एव-
मेव अष्टवर्गजं प्रायुषि मित्रादीनां वृद्धिः शत्र्वादीनां हरणं चाह हरणमि-
त्यादित्रयस्त्रिंशच्छ्लोकपर्यन्तम् । अष्टकवर्गजे अष्टवर्गसमुद्भवे अंशदाये हरणं
चासौ न कर्तव्यं न कार्यं तत्र तु योग एव कार्यः तदेवाह । स्वोच्चे उच्चस्थे
ग्रहे त्रिगुणं प्रोक्तं प्राप्तदायः त्रिगुणः कर्तव्यः स्ववर्गे स्वकीयवर्गस्ये सति
स्वराशित्ये सति द्विगुणं कार्यं तथा अधिमित्रगृहे वर्तमानस्य ग्रहस्यायुः
सार्धं अर्धेन सहितं कार्यं तथा मित्रगृहे स्थितस्य त्र्यंशयुतम् प्राप्तनदाये त्र्यं-
शयुक्तं कार्यम् । एवं योगमुक्त्वाऽत्रापि हरणमाह अरौ अरिक्षेत्रगे अध्यारिभावे
अधिशत्रुगृहे च स्थितस्य प्राप्तयुक्तं शखंडविवर्जितम् स्वतृतीयांशोर्न कर्तव्यम्

भाषा ।

ग्रहोंका जानना भावोंका नहीं ॥ ३० ॥ अष्टकवर्गोंत्पन्न जो अंशदाय है उसका हर-
ण नहीं करना, योग करना, उच्चका ग्रह होवे तो प्राप्त आयुष्यकू त्रिगुणित करना,
स्वराशिका होवे तो द्विगुणित करना, अधिमित्रका होवे तो अर्ध अधिक करना,
मित्रक्षेत्रका होवे तो तृतीयांशयुक्त करना, शत्रुक्षेत्रका होवे या अधिशत्रुका होवे तो

विवर्जितम् ॥ ३२ ॥ अष्टवर्गोत्पदायेषु प्रोक्तोऽयं विधिर-
जसा ॥ भावदायेषु सर्वेषु प्रोक्तोऽयं विधिरुत्तमः ॥ ३३ ॥
दायगस्य तु सर्वस्य सहगस्य दलं भवेत् ॥ सुतधर्मगयो-
र्यंशं पादं मृत्तिसुखस्थयोः ॥ ३४ ॥ सप्तांशं सप्तमस्थस्य
प्रक्रिया प्रोच्यतेऽधुना ॥ अंशान्परस्परहृताउच्छेदेनैव वि-

टीका ।

अयं विधिः अंजसा उत्तमप्रकारेणेत्यर्थः अष्टवर्गोत्पदायेषु अष्टवर्गसमुद्भ-
वायुर्दायेषु प्रोक्तः अयमेव विधिः सर्वेष्वपि भावदायेषु उत्तमः प्रोक्तः इति
॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ अथ मुक्तदाय एव दशासंज्ञको ज्ञेयस्तत्रांतर्दशाभा-
गमाह दायगस्येत्यादिसपादचतुस्त्रिंशच्छ्लोकपर्यंतम् । सर्वस्य दायगस्य दा-
यं ममयतीति तस्य दायपतेरित्यर्थः सर्वदायसंबंधि दलं अर्थं सहगस्य स-
हवर्तमानस्य भवेत् सहगोऽर्धविभागी भवतीत्यर्थः । तथा दायपतेः सुतधर्म-
गयोः पंचमनवमस्थयोः ग्रहयोः सर्वदायसंबंधकं त्र्यंशं तृतीयांशमितो भागो
भवति एवं मृत्तिसुखस्थयोः अष्टमचतुर्थस्थयोः सर्वदायसंबंधि पादं चतुर्थां-
शदशाभागो भवति तथा सप्तमस्थस्य सर्वदायसंबंधि सप्तांशं सप्तमांशांश्चर्द-
शाभवतीति ॥ ३४ ॥ अथोक्तांतर्दशानयनप्रकारमाह । प्रक्रियासाधनरीतिः
प्रोच्यते कथ्यते अंशान् तत्तत्स्थानोक्तान् परस्परहृतान् कृत्वा वामतो युष्मने-
न अग्रिमांकः सर्वांशभागग्रहणे सामुदायिकः सिध्यति तं तेन तेनांशकिंन

भाषा ।

तृतीयांश कमी करना, यहविधि अष्टवर्गोत्पन्न आयुर्दायमें जानना और सर्वभा-
वायुर्दायमेंभी जानना ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ अब अंतर्दशा भाव कहते हैं, आ-
युर्दायिका जो अधिपति हैं उसका जो दाय है उसका अर्थ भाग दायपतिके साथ
जो रहनेवाला ग्रह है वो लेता है और दायपतिसे पांचवे नवमें जो ग्रह हैं वे सर्व
दायका तृतीयांश लेते हैं और सप्तमस्थ जो ग्रह हैं वो सर्व दायका सप्तमांश लेते
हैं ॥ ३४ ॥ अब अंतर्दशा खानेका प्रकार कहते हैं, यहां अंश छोड़ और

(१६४)

बृहत्पाराशहोरोत्तरभागे-

भाजितम् ॥ ३५ ॥ तत्तदंशविभक्तं च स्वस्य स्वस्य समं
भवेत् ॥ नीचार्धपक्षे सर्वत्र विधिरेष विधीयते ॥ ३६ ॥

टीका ।

विभज्याप्तं तत्तदंशस्य पृथग्गुणकच्छेदो भवति सप्तांशभागहरणे मूलदायस्य
गुणकः तथा सर्वांशच्छेदसमूहे सर्वेषामप्यंशानां भाजको ज्ञेयः एवं तत्तदंश-
गुणकेन संगुण्य सर्वांशगुणकसमुदायेन विभज्याप्तं तदंशदायफलमुत्पद्यते
इति तात्पर्यम् । एष एव विधिः सर्वत्र नीचार्धपक्षे नीचाद्यर्धानयनविषये वि-
धीयत इति । अथांतरदशोदाहरणम् । अथ दशापतिश्रृंखः ततः सकाशालग्रस्य
त्रिकोणस्थितत्वात्पंचमस्थानस्थितत्वेन तृतीयांशभोक्तृत्वं लग्नस्य सुस्पष्टतरं
जातं शुक्रभौमयोश्चंद्रात्सुखस्थानस्थितत्वाच्चतुर्थांशभोक्तृत्वं अथोपरिष्ठादुक्त-
ग्रहाणां स्थितिप्रकारं तावद्विशदयामः । एते ग्रहाः परस्परं छेदहताः कृताश्रे-
ज्जायमाना अंशसंख्या ४८।१६।१२।१२ इति एते मूलदायस्य गुणकांकाः
संजाताः एते एकीकृताः संतः जायमानसंख्या ८८ इति एषा संख्या मूलद-
शांकभागहरा भवति मूलदशांकाश्च १६।१०।४।२४।१२ स्वांशसंख्यया ४८
इत्यनेन गुणयित्वा समुदिता संख्या च ८०८।७।१२।१। ३६ इयं संख्या भा-
गहरेण ८८ इत्यनेन विभाज्य जाता ९।२।७।५।१२३ इदं चंद्रमध्ये चन्द्रान्त-
रम् । मूलदशा १६।१०।४।२४।१२ लग्नांशेन १६ गुणिता जायमानसंख्या
२६९।६।१०।२७।१२ इमां संख्यां भागहरेण ८८ संख्यांकेन विभज्य लब्धं
३।०।२२।३७।१ इदं चंद्रमध्ये लग्नांतरम् । मूलदशा १६।१०।४।२४।१२ इयं
भृग्वंशेन १२ इत्यनेन भौमांशेन १२ इत्यनेन च गुणिता सती जाता संख्या
२०२।१।२२।५०।२४ इयं भागहरेण ८८ संख्यांकेन विभाजिता सती जातं
२।३।१६।५७।५४ इदं चंद्रमध्ये भृगोरंतरम् । भौमस्य चांतरं जातम् एवं सर्वे-

भाषा ।

समच्छेद करके अंशादिक समूलदशाकं गुणन करना और उसका इकट्ठा पिंड करके
भाग देना तो अंतर्दशा आवेगी, इसका उदाहरण टीकामें बताया है, और यही

आयुर्दायवर्णने एकादशोध्यायः ११

(३६५)

नीचाभावेष्टवर्गोत्थं भावदायैऽशकक्रमे॥ नायं विधिः स्मृ-
टीका ।

षामंतरं बोद्धव्यम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ एवमुक्तसमच्छेदाभावस्थानान्याह नी-

अथ दशाक्रमचक्रमाह.								
शु.	श.	गु.	म.	ल.	सु.	बु.	च.	योग.
१७	७	५	०	१	६	३	९	५७
५	७	२	०	९	१०	६	१०	८
२	२५	२६	०	२४	०	१४	४	७
३	३३	४६	०	१९	५६	३४	२४	३४
३२	०	०	०	३६	२०	४२	१२	२२
१९००	१९१८	१९२६	१९३१	१९३१	१९३३	१९४०	१९४३	१९६०
१०	७	३	५	५	३	१	८	६
४	६	१	२८	२८	२२	२३	८	१२
१४	१७	५०	३६	३६	५६	५२	२७	५३
२२	५४	५४	५४	५४	३०	५०	३२	४४
अंशच्छेदचक्रम्.				चंद्रान्तरदशाचक्रम्.				
बं.	ल.	शु.	मी.	चं.	ल.	शु.	मी.	योग.
				९	३	२	२	१६
१	१	१	१	७	०	३	३	१०
१	३	४	४	५१	२२	१६	१६	४
समच्छेदचक्रमाह.					३७	५७	५७	२४
					२३	१	५४	१२
				१९४३	१९५२	१९५५	१९५८	१९६०
चं.	ल.	शु.	मी.	८	१०	११	२	६
४८	१६	१२	१२	८	१६	८	२५	१२
४८	४८	४८	४८	२७	१८	५५	५३	५१
				३२	५५	५६	५०	४४

चेत्यादिअष्टत्रिंशच्छ्लोकपर्यंतम् । अयं पूर्वोक्तः हरणविधिः नीचाभावे नीचर-
हिते तथा अष्टवर्गोत्थदायभावे अष्टवर्गायुर्दायप्रक्रियां तथा अंशकक्रमे अं-
शायुर्दायविषये च न स्मृतः नोक्तः अतः तत्र विषयत्रये बहवोऽनेके महाश्रेष्ठ

भाषा ।

चक्रमी दिखाया है ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ अथ समच्छेद जहां नहीं होता वो स्थान क-
हते हैं. यह हरणविधि नीच स्थानका जहां न होवे अष्टवर्गायुर्दायविषयमें अंशायु-
र्दायविषयमें नहीं कक्षा वास्ते यह तीन ठिकानेपर बहुत ग्रह होवे तो संपूर्ण आयु-

तस्तत्र बहवश्चेत्तु तेऽखिलम् ॥ ३७ ॥ केन्द्रादिगा ग्रहाः
सर्वे ददत्येवापहत्य च ॥ अर्धार्थशं च पादं च हरणाभा-
वसम्मतौ ॥ ३८ ॥ सर्वद्वित्रिवेदाश्च त्रिषट्सप्ताष्टपाणयः ॥
स्वर्क्षहोरादकाणेशास्त्रिंशांशेशास्त्रिभागपाः ॥ ३९ ॥ नवा-
र्ककालहोरेषाः षष्ट्यंशेशकलांशपौ ॥ भुजते च क्रमा-

टीका ।

ते तु अखिलं सर्वमायुर्ददति ॥ ३७ ॥ अथ केन्द्रादिस्थानेषु विशेषमा-
ह । सर्वेऽपि ग्रहाः केन्द्रादिगाः केन्द्रपणफरापोक्लिमस्थाः क्रमादर्थं व्यंशं
पादं चापहत्य अत्र हरणाभावसंमतौ हरणराहित्यस्य संमतिः प्रमाणं
यस्य तस्मिन्नुक्तविषयत्रयेऽपि शेषं ददतीति तावत्यायुर्दाय एवांतराणि
भवतीत्यर्थः ॥ ३८ ॥ अथोक्तांतर्दायैस्तर्दायोपभोक्तृक्रममाह सर्वेत्या-
दिचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यंतम् । अंतर्दायेशः स्वर्क्षे स्वराशौ वर्तमानः सर्वं
प्राप्तांतर्दायं भुंक्ते स च होरेशश्चद्वितीयांशं प्राप्तांतर्दशार्धं भुंक्ते एवं
सहकाणेशः द्रेष्काणपतिश्चेतृतीयभागं त्रिंशांशश्चेदपि तृतीयांशं अद्रिमा-
गवः सप्तांशपतिश्चेद्वेदांशं प्राप्तांतर्दायं चतुर्थांशं नवांशेशश्चेद्व्यंशम् अर्कांशेशो
द्वादशांशपतिश्चेत्षष्ठांशं कालहोरेषश्चेत्प्राप्तांतर्दायसप्तमांशं षष्ट्यंशश्चेदष्टमांशं
कलांशपः षोडशांशपतिश्चेत्पाणी द्वितीयांशमित्यर्थः एवं क्रमात् सर्वे अंतर्दा-
यपतयो ग्रहाः अंतर्दायविधौ अंतर्दशाविधाने स्वस्वांशं भुजते इति अंतर्द-

भाषा ।

प्य देते हैं ॥ ३७ ॥ सब ग्रह केन्द्र पणफर आपोक्लिममें होवे वहां क्रमसे अर्ध,
तृतीयांश, चतुर्थांश, कमी करके शेष आयुष्य देते हैं ॥ ३८ ॥ अंतर्दशाका अधि-
पति स्वराशिममें होवे तो सर्वायुर्दाय भोगते हैं, वा ग्रह होरापति होवे तो दूसरा भाग
भोगता है, द्रेष्काणपति होवे तो तीसरा भाग भोगता है, त्रिंशांश स्वामी होवे तो
तीसरा भाग भोगता है, सप्तांशक स्वामी होवे तो चतुर्थांश भोगते हैं, नवमांशेश हो-
वे तो तृतीयांश भोगता है, द्वादशांशेश होवे तो छठा अंश भोगते हैं, कालहोरा-
श्रिपति होवे तो सातवां भाग भोगता है, षष्ट्यंशका स्वामी होवे तो आठवां भाग
भोगता है, षोडशांशका स्वामी होवे तो दूसरा भाग भोगता है, यह रीतिसे सब ग्रह

सर्वे त्वत्तदायविधौ तथा ॥ ४० ॥ ग्रहाद्वावात्ततस्तस्मा-
स्थितानां द्वादशस्वपि ॥ भावानां च क्रमात्प्रोक्ता भागां-
शाश्च स्वयंभुवा ॥ ४१ ॥ सर्वहिवेदसप्ताष्टपट्त्रिस्त्नादि-
शोऽद्वयः ॥ वेदांगा हारका एव ग्रहाणां समुदीरिताः
॥ ४२ ॥ हत्वा दायं बलैः स्वैस्तु बलं योगेन भाजयेत् ॥

टीका ।

शापाचक्रक्रमः प्राप्तांतर्दशाहरणक्रमं चोपदिदेशति ॥ ३९ ॥ ४० ॥ अथ
ग्रहेभ्यो भावेभ्यश्च द्वादशस्थानेषु भागांशानाह ग्रहाविति द्वाभ्याम् । ततः
अंतर्दोषानयनानंतरं तस्माद् ग्रहात् तस्माद्वावाद्वा स्थितानां भावानां उत्तर-
श्लोकस्था भागांशाः क्रमाद्द्वादशस्वपि स्थानेषु स्वयंभुवा ब्रह्मणा प्रोक्ताः
॥ ४१ ॥ तानेव भागांशानाह । प्राप्तसर्वः प्रथमभावे द्वितीयांशः प्राप्तार्धमि-
त्यर्थः द्वितीयभावे वेदश्चतुर्थांशस्तृतीयभावे सप्तांशश्चतुर्थभावे अष्टांशः पंचम-
भावे षष्ठांशः षष्ठभावे त्रिः तृतीयांशः सप्तमभावे रत्नं नवांशोष्टमभावे दिशो
दशांशो नवमभावे अद्वयः सप्तांशो दशमभावे वेदश्चतुर्थांशः एकादशस्था-
ने अंगः षष्ठांशो द्वादशस्थाने एते भागांशाः ग्रहाणां हारकाः एव समुदीरि-
ता इति एतैर्हरणं कार्यमिति भावः ॥ ४२ ॥ अथावशिष्टस्य व्यवस्थाभाह हत्वे-
ति द्वयेनात्र आयव्यये स्थानद्वये तु हरणावशिष्टदायं स्वैर्बलैर्हत्वा सर्वबल-
योगेन भाजयेत् लब्धम् आयव्ययस्यांतर्दशास्वरूपं ज्ञेयम् तथा वियदादिषु

भाषा ।

अपने अपने अंतर्दशमें अपना अपना अंश मुक्तमान करते हैं. ऐसा अंतर्दशाचक्र
प्राप्तचक्रक्रम कहा ॥ ३९ ॥ ४० ॥ अब ग्रहोंसे और भावोंसे बारह स्थानोंके भग्यांश
जो ब्रह्मदेवने कहे हैं सो आगेके श्लोकमें कहते हैं ॥ ४१ ॥ प्रथमभावका सर्वदाय,
दूसरे भावका अर्ध दाय, तीसरे भावका चतुर्थांश, चौथे भावका सप्तांश, पंचम
भावका अष्टमांश, छठे भावका षष्ठांश, सातवें भावका तृतीयांश, आठवें भावका
नवांश, नवम भावका दशांश, दशम भावका सप्तांश, ग्यारहवें भावका चतुर्थांश,
और बारहवें भावका षष्ठांश, यह ग्रहोंके हारक भागांश जानना ॥ ४२ ॥ इन
भावके भग्यांश कहे हैं. बारहवें ग्यारहवें भावका विधेय ऐसा है कि, हरण करने

आयव्यये तु भावानां ग्रहाणां वियदादिषु ॥ ४३ ॥ सर्व-
द्वित्रिषु वेदत्रिपंच सप्त ततः क्रमात् ॥ स्थानांतरे तु भा-
गांशाः सर्वभावेषु कीर्तिताः ॥ ४४ ॥ सर्वत्रिसप्तारामेषु-
षट्त्र्यग्निद्वियमाः क्रमात् ॥ कालांशा अर्धहोरांशाः पत-
योऽथ हरान्यथा ॥ ४५ ॥ इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहोरोत्तर-
भागे दायवर्णने एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

टीका ।

तृतीयादिदशममर्यादेऽष्टसु सर्वेः सर्वांशः द्विः द्वितीयांशः त्रिः तृतीयांशः
इषुः पंचमांशः वेदश्चतुर्थांशः त्रिः तृतीयांशः पंच पंचमांशः सप्त सप्तमांशः
एतान्संयोजयेदिति ध्वनिः । स्थानांतरेऽवशेषस्थानद्वये प्रथमे द्वितीये च भा-
गांशाः ये प्रथमं भागांशाः कथिताः ते एवांतर्दशारूपा ज्ञेयाः एवं सर्वभावे-
षु कीर्तिता इति ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ अथ कालांशपत्यर्धहोरांशपतिहरानाह सर्वे-
ति । अथानंतरं कालांशाः कालारूपा अंशा येषां ते अर्धहोरांशाः अर्धहोरा-
रूपा अंशा येषां ते च ये पतयः अधिपाः तेषामिति शेषः हरान् यथाक्रमा-
ज्ज्ञेया इति अन्वयः ते च सर्वेः, तृतीयांशः, सप्तांशः, रामः त्रयः इषवः पंच,
षट् त्र्यंशः, अग्नयर्ह्यंशः, द्वौ यमौ, द्वौ, इति ॥ ४५ ॥ एवमेकादशोऽध्याये गणे-
शरीतये मुदा ॥ यथामति कृता टीका संशोध्येयं मनीषिभिः ॥ ११ ॥ इति श्रीम-
द्बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे श्रीमद्ध्युक्त्यवेदशास्त्राद्यनवद्यविद्योतितदशदि-
ग्मंडलजटाशंकरसूनुज्योतिर्विच्छेधरेणवि० सु० टी० एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

भाषा ।

बार्का रहा जो दाय उसकू अपने अपने बलसे गुणन करके सर्वबलयोगसे भाग
लेना, लब्ध जो हैं सो ग्यारहवें बारहवें भावका अंतर्दशास्वरूप जानना. तीसरे
भावका सर्वांश, चौथे भावका दूसरा अंश, पांचवें भावका तीसरा भाग, छठे भावका
पांचवा भाग, सातवें भावका चतुर्थांश, आठवें भावका तीसरा भाग, नववें भावका
पंचमांश, दसवें भावका सप्तमांश, प्रथम भावका सर्व दाय दूसरे भावका अर्ध दा-
य, यह भावके भागांश कहै ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ अब कालांशपति अर्धहोरांशपति कहते हैं.
सर्वतृतीयांश, सप्तांश, तृतीयांश, पंचमांश, षष्ठांश, तृतीयांश, द्वितीयांश, द्वितीयां-
श, यह अधिपति और हारक जानना ॥ ४५ ॥ इति वृ० भाषाटीकायां एकादशो ॥ ११ ॥

ग्रहेषु सर्वेषु बलोत्तरेषु स्वोच्चांशगेषु प्रबलस्य वर्गे ॥
दिग्वीर्यचेष्टाबलपूर्तियुक्ते पेंड्येषु नीचार्धकृतापहाराः ॥ १ ॥
अष्टत्रिंशद्भिदाः संति ताः स्वोच्चादिसुसंस्कृताः ॥ लग्ना-
दिभावगानां च ग्रहाणां स्थितिभेदतः ॥ २ ॥ द्विग्राश्चतु-
रशीतिश्च भिदाः संति द्विजोत्तम ॥ स्वोच्चादिस्थितिभेदेन
भिन्नाः सूर्येषु भूमयः ॥ ३ ॥ सलग्नानां बलेः सर्वैरेविका-
टीका ।

द्वादशेऽस्मिन्नध्याये टीकायां धिषणाप्रदः ॥ सिद्धिद्विपतिः श्रीमा-
न गणेशः पातु सर्वदा ॥ १ ॥ पूर्वोक्तदायग्रहणं खेटरश्मिबलादिना ॥ विचा-
र्यतेऽथ मुनिना द्वादशेत्र सविस्तरम् ॥ २ ॥ अथ श्रीमत्पराशरो द्वादशाऽ-
ध्याये रश्मिबलादितारतम्येनायुर्दायमुपदिशति तत्रादौ पेंड्यायुषि भेदान्
गणयति ग्रहेष्वित्यादित्रिभिः । पेंड्येषु “पेंड्यो द्वादशधा प्रोक्तः” इति प्रा-
युक्तेषु पिंडायुर्दायेषु नीचार्धकृतापहाराः नीचार्धेन कृतः अपहारो यासां ताः
अष्टत्रिंशत् ३८ संख्याका भिदा भेदाः संति कस्य ग्रहस्य तदाह सर्वेषु ग्रहेषु
बलोत्तरेषु सत्सु अथवा सर्वेषु स्वोच्चांशगेषु सत्सु प्रयत्नस्याधिकबलस्य दि-
ग्वीर्यचेष्टाबलपूर्तियुक्ते पूर्णदिग्बलपूर्णचेष्टाबलसहिते वर्गे वर्तमानस्य ग्रहस्ये-
ति । अथ ताः अष्टत्रिंशद्भिदाः स्वोच्चादिसुसंस्कृताः स्वकीयोच्चादिभिः सुसं-
स्कृताः सत्यः द्विग्रा द्विगुणितसंख्याका ७६ भवन्ति । अथ लग्नादिभावगा-
नां लग्नादिद्वादशभाववर्तिनां ग्रहाणां स्थितिभेदतः स्थितिभेदेन चतुरशी-
तिभेदा ८४ भवन्ति हे द्विज ! स्वोच्चादिस्थितिभेदेन स्वकीयोच्चमूलत्रिको-
णादिस्थितिवशाद्भिन्नाः सूर्येषुभूमयः १५१२ द्वादशाधिकपंचदशशतभेदा
भवन्ति इति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ अथ लग्नग्रहबलतारतम्येन अंशाद्यन्यतमा-
भाषा ।

अब पिंडायुर्दायके भेद कहते हैं, पहिले पिंडायुर्दायके बारह भेद कहते हैं,
पीछे नीचमें अर्धहानि करनेसे ३८ भेद हैं, अब यह ३८ भेदमें अपने उच्चादिक
संस्कृत होवे तो द्विगुणित ७६ भेद होते हैं, बारह भावके अनुवर्ति ग्रहोंके स्थिति-
के योगसे चौराशी भेद होते हैं, और हे मैत्रेय ! अपने स्वराशि उच्च मूल त्रिकोण-

नां क्रमा द्विज ॥ अंशोद्भवस्तथा पैंड्यो निसर्गोत्थाभिधः
परः ॥ ४ ॥ शतस्वरांशो भौमाच्च नक्षत्रांशकसंज्ञको ॥
स्वरांशश्चेतरो दायः करदायस्तथेतरः ॥ ५ ॥ स्वोच्चनी-
चसुहृच्छत्रुवर्गेश्च चतुर्विधः ॥ अतिनीचातिशत्रोश्च
टीका ।

युर्दायग्रहणमाह सलम्नानामित्यादिपंचश्लोकपर्यन्तम् । सलम्नानां लग्नस-
हितानां ख्यादिग्रहाणामित्यर्थः एतेषामष्टानां मध्ये वलैरधिकानां बलाधि-
स्यानां अधिकबलतारतम्येन इत्यर्थः हे द्विज मैत्रेय ! क्रमात् क्रमशः आ-
युर्दायो ग्राह्य इति भावः । कोसौ क्रमस्तदाह लग्ने बलवति अंशोद्भवः अं-
शोत्पन्नः तथा रवौ बलवति पैंड्यः चंद्रे बलवति निसर्गोत्थाभिधः निसर्गो-
त्थः निसर्गोत्पन्न इत्यभिधा नाम यस्य सः तथा भौमान् नाम भौमे बलवति
शतः स्वरांशः शतस्वरांशसंज्ञकः तथा बुधे बलवति नक्षत्रसंज्ञकः तथा गुरौ
बलवति अंशसंज्ञकः नवांशनामक इत्यर्थः तथा शुके बलवति स्वरांशसंज्ञ-
कः तथा शनौ बलवति करदायः एतत्संज्ञकः दायो ग्राह्य इति ॥ ४ ॥ ५ ॥
अथ स्वोच्चाधिकारतारतम्येन आयुर्ग्रहणे विशेषमाह स्वोच्चेतिसार्धेन ।
स्वोच्चनीचसुहृच्छत्रुवर्गैः चतुर्विधो ग्राह्यः तथा षड्वर्गातर्गतस्वोच्चवर्गवर्त-
मानस्य पैंड्यो ग्राह्यः तथा स्वनीचवर्गवर्तमानस्य निसर्गः एतत्संज्ञकः
दायः तथा सुहृद्गर्गवर्तमानस्य शतस्वरांशः तथा शत्रुवर्गगतस्य नक्षत्रसंज्ञकः

भाषा ।

दि स्थान स्थिति निमित्तसे १५१२ भेद होते हैं ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ अब कौनके
बलसे कौनका आयुर्दाय लेना सो कहते हैं, हे मैत्रेय ! लग्न बलवान् होवे तो अं-
शायुर्दाय लेना, सूर्य बलवान् होवे तो पैंड्यायुष्य लेना, चंद्र बलवान् होवे तो
निसर्गायु लेना, मंगल बलवान् होवे तो शतस्वरांशायुर्दाय लेना, बुध बलवान्
होवे तो नक्षत्रायुष्य लेना, गुरु बलवान् होवे तो नवांशायुर्दाय लेना, शुक्र बलवान् होवे
तो स्वरांशायुर्दाय लेना, शनि बलवान् होवे तो करदाय नामक आयुष्य लेना
॥ ४ ॥ ५ ॥ उच्चादिकके बलसे विशेष कहते हैं, स्वोच्चवर्गमें होवे तो पैंड्यायुष्य
लेना, स्वनीचवर्गमें होवे तो निसर्गायुष्य लेना, त्रिवर्गमें होवे तो स्वरांशायु लेना,

मागराशिगतस्य च ॥ ६ ॥ समुदायाष्टवर्गश्च भिन्नाष्टक
उदीरितः ॥ तत्र मूलत्रिकोणे च भिन्नवर्गे च वृद्धिः
॥ ७ ॥ तथा समारिवर्गे च न वृद्धिहरणे तथा ॥ सूर्यादयः
क्रमाद्भगताश्चेद्बलवत्तराः ॥ ८ ॥ पैड्यो ध्रुवोऽष्टवर्गोऽयः
प्रक्रमानुगतोऽंशकः ॥ करदायः क्रमाद्भगता रव्यादौ तु
टीका ।

तथा अतिनीचनवांशराशिवर्तमानस्य समुदायाष्टवर्गसंज्ञकः तथाऽतिशत्रु-
नवांशराशिवर्तमानस्य भिन्नाष्टकसंज्ञकः उदीरितः कथित इति ॥ ६ ॥
तत्र हानिवृद्धी आह अत्रेतिअर्धद्वयेन । तत्र तस्मिन्नायुर्दाये मूलत्रि-
कोणे भिन्नवर्गे च वर्तमानस्य ग्रहस्य वृद्धिकृत प्रागुक्तरीत्या वृद्धिः कार्येत्यर्थः
अर्थात् नीचातिशत्रुवर्गे प्रायुक्ता हानिरिति भावः तथा तेन प्रकारेण समा-
रिवर्गे उदासीनशत्रुवर्गे वर्तमानस्य न वृद्धिहरणे प्रागुक्तवृद्धिहरणे नस्त इ-
ति ॥ ७ ॥ अथ लग्नगतबलवद्ग्रहतारतम्येन आयुराह सूर्यादय इतिसप्तदश-
कद्वयेनासूर्यादयः क्रमात्सप्त ग्रहाः बलवत्तराः बलानि संति येषां ते बलवन्तः
अतिशयेन बलवन्तो बलवत्तराः अतिबलिन इत्यर्थः एवं भूतः लग्नगताः लग्ने-
वर्तमानाश्चेत्पैड्यः ध्रुवः समुदायाष्टवर्गः भिन्नाष्टवर्गः प्रक्रमानुगतः अंशकः
करदायः ग्राह्य इति ॥ ८ ॥ अथ उच्चाद्यधिकारवशाल्लग्नगतानामायुःक-
भाषा ।

शत्रुवर्गमें होवे तो नक्षत्रायु लेना. अति नीच नवांशमें होवे तो समुदायाष्टक-
वर्गायुष्य लेना अति शत्रु नवांश राशिमें होवे तो भिन्नाष्टक वर्गायु लेना
॥ ६ ॥ जो ग्रह मूलत्रिकोणमें त्रिवर्गमें होवे तो पूर्वी क्त रीतिसे वृद्धि करना नीच-
शत्रुवर्गमें होवे तो हानि करना समशत्रुवर्गके ग्रहका आयुष्यमें वृद्धि हानि नहीं
करना ॥ ७ ॥ सूर्यादय इस विषयमें और विशेष कहते हैं. सूर्यादि ग्रह बल-
वान् होयके लग्नमें बैठे होवे तो क्रमसे आयुर्दाय लेना. सूर्यसे पैड्य १ चंद्रसे
शुक्र २ मंगलसे समुदायाष्टवर्ग ३ बुधसे भिन्नाष्टवर्ग ४ गुरुसे प्रक्रमानुगत ५ शु-
क्रसे अंशकायु ६ शनिसे करदाय ७ यह क्रमसे लेना ॥ ८ ॥ जन्मलग्नमें उच्चा-
दिकृत सूर्यादिग्रहोंसे आयुष्यका भेद कहते हैं. लग्नमें उच्चराशिका सूर्यादिक

(१७२)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

स्थिते सति ॥ ९ ॥ पैँड्यः स्वरांशो ध्रुवदाय एव तत्प्रक्र-
मांशश्च तथांशकोत्थः ॥ भिन्नाष्टवर्गः समुदायसंज्ञः क-
रोत्थ उच्चादिषु योजनीयः ॥ १० ॥ ध्रुवः सुखस्थस्य तु स-
मस्य पैँड्यः स्वरांशः खलु कर्मगस्य ॥ द्वितीयसंस्थस्य

टीका ।

ममाह कमादित्याद्यर्धसहितदशमश्लोकेन । लग्ने जन्मलग्ने कमात् क्रमशः
ख्यादौ सूर्यप्रभृतिग्रहे उच्चादिषु उच्चमूलत्रिकोणादिसंबन्धेन स्थिते वर्तमाने
एते आयुर्दायाः योजनीयाः इत्यन्वयः तानेवाह पैँड्यः पिंडायुर्दायः लग्न-
स्थाने ख्यादौ उच्चस्थे सति ग्राह्याः एवं त्रिकोणस्थे सति स्वरांशो ग्राह्यः
तथा स्वर्क्षस्थे सति ध्रुवो ग्राह्यः अधिभिन्नस्थानस्थे प्रक्रमांशः तथा
मित्रक्षेत्रस्थे अंशायुर्दायः तथा शत्रुक्षेत्रस्थे सति भिन्नाष्टवर्गः तथा अधि-
शत्रुक्षेत्रस्थे सति समुदायाष्टवर्गः स्वनीचस्थे सति करः अंशायुर्दायः । ननु
समक्षेत्रलग्नगश्चेत् किमित्याकांक्षायां तत्राभाव एव बोध्यः एवं यवनाचा-
र्यादीनामपिमतमिति ॥ १० ॥ अथ प्रकारांतरेणायुर्दायग्रहणमाह ध्रुव
इतिद्वयेन । सुखस्थस्य लग्नाच्चतुर्थभावगतस्य ध्रुवः आयुर्दायो ग्राह्यः सप्त-
मस्थस्य पैँड्यः तथा कर्मगस्य दशमस्थस्य द्वितीयसंस्थस्य च स्वरांशो ग्रा-
ह्यः तथा तृतीयधीधर्मगतस्य लग्नात् तृतीयपंचमनवमस्थस्य पैँड्यो ग्राह्यः
षष्ठस्थस्य तु भिन्नवर्गायुः तथा मृत्युगतस्य अष्टमस्थस्य तथेतरः समुदायाष्ट-
वर्गायुर्ग्राह्यः आये वर्तमानस्य पैँड्यः वरांशध्रुवदायान्यतमः तथा आद्यगतस्य

भाषा ।

ग्रह होवे तो पिंडायुर्दाय लेना, त्रिकोणका होवे तो स्वरांशायु लेना, स्वराशिका
होवे तो ध्रुवायुष्य लेना, अधिभिन्नका होवे तो प्रक्रमांश लेना, मित्रक्षेत्रका होवे तो
अंशायुर्दाय लेना, शत्रुक्षेत्रका होवे तो भिन्नाष्टवर्ग लेना, अधिशत्रुक्षेत्रका होवे
तो समुदायाष्टवर्ग लेना, स्वनीचका होवे तो अंशायुर्दाय लेना, समका होवे तो
अभाव जानना ॥ १० ॥ मतांतर कहते हैं, लग्नसे चौथे घरमें ग्रह होवे तो ध्रुवा-
युष्य लेना, सातवें होवे तो पैँड्य लेना, दसवें घरमें और दूसरे घरमें होवे तो
स्वरांशायु लेना, तीसरे पांचवें नवम घरमें होवे तो पैँड्य लेना, छठे घरमें होवे

च पैँड्य उक्तस्तृतीयधीधर्मगतस्य चैव ॥ ११ ॥ षष्ठ-
व्ययस्थस्य तु भिन्नसंज्ञस्तथेतरो मृत्युगतस्य चैवम् ॥
पैँड्यः स्वरांशो ध्रुव आय उक्तः पैँड्यो भवेदाद्यगतस्य
चैव ॥ १२ ॥ लाभे रवीन्द्रारबुधेज्यशुक्रमंदाः स्थिताः प्रक-
मदाय एव ॥ लग्नार्यभौमज्ञरवीन्दुमंदशुक्रास्तृतीये सुतमे
टीका ।

लग्नस्थस्य पैँड्य उक्त इति ॥ ११ ॥ १२ ॥ अथ द्वादशभावेषु ग्रहाणां मि-
श्रायुर्दायग्रहणक्रममाह लाभे इत्यादिपंचदशश्लोकपर्यंतम् । लाभे एकादश-
स्थाने मिश्रायुर्विषये प्रक्रमदाय एव ग्राह्यः तत्र क्रमः रवीन्द्रारबुधेज्यशुक्रमं-
दाः क्रमणायुर्दाये स्थिता ज्ञेयाः लग्ने अत्र सप्तमीविभक्तिलोप आर्षः लग्न-
स्थाने तथा तृतीये सुतमे पंचमे धर्मे नवमे च एतेषु भावेषु आर्यभौमज्ञरवी-
न्दुमंदशुक्राः क्रमेणायुर्दायस्थिताः ज्ञेयाः स्वे द्वितीयभावे क्रमेण शुक्रमंदा-
र्यबुधार्कभौमचंद्रा आयुर्दातारः तथा सुखे चतुर्थभावे बुधात् पूर्वोक्तक्रमे बु-
धसकाशाद् ग्रहक्रमो ग्राह्यः ४।१।३।२।६।७।५ एते ग्राह्या इत्यर्थः अस्ते चं-
द्राद्रुक्रमतः नाम प्रथमोक्तः क्रमः विलोमतो ग्राह्यः २।३।१।४।५।७।६। एवं
क्रमादित्यर्थः निधनेष्टमभावे भौमार्कमंदार्यसितज्ञचंद्राः क्रमादायुर्दातारो
ग्राह्याः षष्ठे रवीन्दुशुक्रार्किं कुजार्यसौम्याः क्रमाद्ग्राह्याः व्यये द्वादशभावे
सौम्यात् बुधात् प्रथमोक्तक्रमो ग्राह्यः ४।१।२।६।७।३।५ एते इत्यर्थः कर्मणि
दशमभावे कुजात् प्रथमोक्तप्रकारो ग्राह्यः ३।५।४।१।२।६।७ एवमित्यर्थः

भाषा ।

तो भिन्नाष्टकवर्ग लेना. आठवे घरमें होवे तो समुदायाष्टक वर्ग लेना. ग्यारहवे घरमें
होवे तो पैँड्य स्वरांश ध्रुव यह तीनोंमेंसे एक लेना. लग्नमें होवे तो पैँड्य लेना
॥ ११ ॥ १२ ॥ द्वादश भावोंमें ग्रहोंका मिश्रायुर्दाय लेनेका क्रम कहते हैं. ग्या-
रहवें घरमें मिश्रायु लेनेके वास्ते सू. चं. मं. बु. गु. शु. शनी यह आयुर्दायस्थित
जानना. लग्नमें तथा ३।५।९। में घरमें क्रम करके गु. मं. बु. सू. चं. श. शुक्र यह
आयुर्दाय होनेवाले जानना. दूसरे घरमें क्रमसे शु. श. गु. बु. सू. मं. चं. आयुर्दाय
देनेवाले जानना. चौथे घरमें क्रमसे बु. सू. मं. चं. शु. श. गु. आयुर्दाय देनेवाले

च घर्मे ॥ १३ ॥ स्वे शुक्रमंदार्यबुधार्कमौमचंद्राः सुवेस्ते
निबनेऽपि चैव ॥ बुधाक्रमाद्बुधक्रमतश्च चंद्राद्भौमार्कम-
दार्यसितज्ञचंद्राः ॥ १४ ॥ षष्ठे व्यये कर्मणि लाभगा वा
रवीन्दुशुक्रार्किकुजार्यसौम्याः ॥ सौम्यात्कुजाद्भौमवतः क्र-
मात्स्युर्मिश्रे तु दाये क्रमशः प्रदिष्टम् ॥ १५ ॥ नक्षत्रदा-
योऽशकपिंडदायो भिन्नाष्टवर्गः समुदायसंज्ञः ॥ स्वरांश-
दायो क्रमशः प्रदिष्टौ विशेषतस्तत्र वदामि यस्मात् ॥ १६ ॥
अष्टत्रिंशदमिश्रे तु अंकसूर्यकलांशकैः ॥ मूर्छाक्षिणी भि-

टीका ।

लाभे वा प्रथमतः अन्यः क्रम उक्त एव तत्र विकल्पेन भार्गवतः पूर्वक्रमे
शुक्रादितः क्रमो गाह्याः ६।७।३।५।४।१।२ एवं मिश्रायुर्दाये क्रमशः सर्व-
मावेषु ग्रहणं प्रदिष्टं कथितमिति ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अथोक्तायुर्दायान्
गणयति नक्षत्रेति । नक्षत्रदायः, अंशदायः, पिंडदायः, भिन्नाष्टवर्गायुर्दायः,
समुदायसंज्ञकाष्टवर्गायुर्दायः, शतस्वरांशः, स्वरांशायुर्दायः, नवमांशायुर्दा-
यश्चेति मिश्रायुषि उक्ताः । तत्र यस्मादायुर्दायात् यावन्तो भेदाः उत्पद्यन्ते
तद्विशेषतो वदामि कथयामि ॥ १६ ॥ अथाऽमिश्रायुर्दाय भेदानाह अष्ट-
त्रिंशदिति । अमि आयुर्दायेऽष्टत्रिंशद्भेदाः मुख्याः तत्रापि अंकसूर्यकलां-

भाषा ।

जानना. ७ वें घरमें चं. मं. सू. बु. गु. श. शु. यह आयुर्दाय देनेवाले जानना.
८ वें घरमें मं. सू. श. गु. शु. बु. चं. यह क्रमसे आयुर्दायिक जानना. ६ वें घरमें
सू. चं. शु. श. मं. गु. बु. क्रमसे लेना. १२ वें घरमें ब. सू. चं. शु. श. मं. गु.
यह क्रमसे लेना १० वें घरमें मं. गु. बु. सू. चं. शु. श. यह क्रमसे लेना. ग्यारहवें
घरमें शु. श. मं. गु. बु. सू. चं. यह क्रमसे आयुर्दाय देनेवाले कहे हैं ॥ १३ ॥ १४ ॥
॥ १५ ॥ अब आयुर्दायकी गणना कहते हैं. नक्षत्रायु, व्यंशायु, पिंडायु, भिन्नाष्टवर्ग-
र्गायु, समुदायाष्टवर्गायु, शतस्वरांशायु, स्वरांशायु, नवमांशायु, यह आयुष्योंसे
आगे जो भेद उत्पन्न होते हैं सो कहते हैं ॥ १६ ॥ अब अमिश्रायुर्दायके भेद कहते

दाः सन्ति रश्मिजास्त्रिंशदेव हि ॥ १७ ॥ एकस्य विषये द्वौ
चेदाययोगदलं भवेत् ॥ ज्यादयश्चेद्युताख्यादिसंख्यासा-
श्च दशा भवेत् ॥ १८ ॥ रवाबुच्चगते चान्ये बलिष्ठा मूल-
कोणगाः ॥ स्वोच्चस्थेषु बलिष्ठेषु सर्वेषु शशहंसके ॥ १९ ॥
एवं चिरायुषां योगेष्वन्येषु गणितेषु च ॥ चंद्रयोगेषु त्रिषु

टीका ।

शकेः नवांशद्वादशांशषोडशांशैः मृच्छाक्षिणीभिदाः २२१ एकविंशत्याधि-
कद्विशतभेदाः अवांतराः सन्ति तथा तत्रैव रश्मिजाः रश्मिसमुद्भवाः त्रिंश-
देव ३० हीति प्रसिद्धम् ॥ १७ ॥ अथ मिश्रायुर्दायदशाग्रहणरीतिमाह ए-
कस्येति। एकस्य ग्रहस्य विषये सहवर्तमानौ द्वौ आयुर्दातारौ प्राप्तौ चेत्
दाययोगदलं भवेत् दायद्वयस्य योगं कृत्वाऽर्धावशेषेण दशा भवति तथा ए-
कस्य ग्रहस्य विषये व्यादयः त्रिप्रभृतयः ग्रहाः सहवर्तमानाश्चेत्तदा व्यादि-
संख्यासा प्राप्तव्याधार्युदाययोगं कृत्वा व्यादिमिश्रणसंख्याकांकैः भागं स-
हीत्वा तत्तदशा ज्ञेयेति ॥ १८ ॥ अथोक्तेषु नक्षत्राद्यायुर्दायेषु पिंडायुर्दायग्र-
हणस्थलान्याह रवावित्यादिसार्धविंशतिश्लोकपर्यन्तम् । रवौ सूर्ये उच्चगते
उच्चस्थिते सति अन्ये ग्रहा बलिष्ठाः मूलत्रिकोणगा वा स्युः तथा सर्वेषु ग्रहे-
षु बलिष्ठेषु उच्चस्थेषु सत्सु वा तथा शशयोगे हंसयोगे वा एवं प्रकारेण अ-
न्येषु गणितेषु उक्तान्यचिरायुर्दायकारकगणनार्तर्गतेषु योगेषु सुनफाअनफा-
दुर्धरासंज्ञकेषु त्रिषु चंद्रयोगेषु चंद्रसमुद्भवेषु योगेषु चंद्र बलवत्तरे सति तथा स-

भाषा ।

हैं अमिश्रायुके ३८ भेद हैं। उसमेंभी नवांश, द्वादशांश, षोडशांशके भेदसे २२१
भेद होते हैं। और रश्मिआयुष्यके तीस भेद है ॥ १७ एक घरमें दो आयुष्य दे-
नेवाले होवे तो दोनोंका योग करके उसका अर्ध लेना, तीन आदि लेके ग्रहोंका
योग होवे तो जितने होवे उन्नोंका आयुर्योग करके वो संख्यासे भाग लेना, सो
आयुष्यदशा जानना ॥ १८ पिंडायुर्दाय लेनेका भेद कहते हैं। सूर्य उच्चगते होवे,
दूसरे ग्रह बलिष्ठ होवे, शशयोग, हंसयोग, और दीर्घायुयोग, सुनफा, अनफा, दु-
र्धरायोग, चंद्रयोग, और राजयोग, यह योग होवे, चंद्र बलवत्तरे होवे तो

च चंद्रे तु बलवत्तरे ॥ २० ॥ राजयोगेषु सर्वेषु पैंड्यमाह
पराशरः ॥ लग्ने गुरौ कर्मगते च भानौ चंद्रे सुखे वाऽस्त-
गते बलिष्ठे ॥ पूर्णे त्रिकोणोपचये शुभेषु पापेष्वथात्रोक्त-
मसंस्थितेषु ॥ २१ ॥ शुभाश्च केंद्रे त्रिषडायमेऽन्ये विपर्यये
पैंड्यमतः प्रदिष्टम् ॥ रिःफाष्टषष्ठेषु सहस्ररश्मौ भौमे क्र-
माच्छीतकरे तु पैंड्यः ॥ २२ ॥ पापाल्लग्न्ये चाष्टमे सप्तमे

टीका ।

वैषु पूर्वोक्तेषु राजयोगेषु सत्सु पराशरः पैंड्यं पिंडायुर्दायग्रहणमाहेति १९॥ २० ॥
अथ प्रकारांतरेण पंड्यायुर्ग्रहणमाह लग्ने इत्यादिपादोनत्रयोविंशतिपर्यन्त-
म् । लग्ने गुरौ सति कर्मगते दशमस्थे भानौ सति सुखे चतुर्थस्थाने वाऽस्त-
गते समभावस्थे बलिष्ठे बलवति पूर्णे चंद्रे सति तथा त्रिकोणोपचये त्रिकोणं
च उपचयं चानयोः समाहारस्तस्मिन् समाहारैकवचनं “ सनपुंसकम् ” इति
नपुंसकत्वम् पंचमनवमतृतीयषष्ठदशमेकादशभावेष्वित्यर्थः शुभे शुभग्रहे स-
ति तथाऽत्रोक्तं स्थानं प्रति असंस्थितेषु अवर्तमानेषु पूर्वोक्तान्यस्थानस्थितेषु
द्वादशभावलग्नधनसप्तमाष्टमभावे स्थितेषु सत्सु तथा केन्द्रत्रिषडायमे च शु-
भाश्चेत् लग्नचतुर्थसप्तमदशमतृतीयषष्ठैकादशेषु शुभेष्वित्यर्थः तथाऽन्ये नाम
पापाः विपर्यये उक्तान्यस्थाने वर्तमानाश्चेत् पैंड्यं पिंडायुः प्रदिष्टं कथितं
तथा रिःफाष्टषष्ठेषु १२।८।६ सहस्ररश्मौ रवौ भौमे शीतकरे च क्रमात् स्थितेषु
सत्सु पैंड्यः ग्राह्यः तथा लग्न्येष्टमे सप्तमे वा पापाः अथ वा षष्ठे कर्मभेदशमे
रिःफमे द्वादशभावे च सौम्याश्चेत् नीचभावे नीचराशिरहिते सति पैंड्य-
दायः प्रदिष्ट इति ॥ २१ ॥ २२ ॥ अथ ध्रुवाद्यन्यायुर्दायग्रहणं वक्तुं

भाषा ।

पिंडायुर्दाय ग्रहण करना ऐसा पराशर कहते हैं ॥ १९ ॥ २० ॥ अब प्रकारांतरसे
पिंडायुष्यका ग्रहण कहते हैं. गुरु लग्नमें, सूर्य १० वा, ४ चंद्र ७, शुभग्रह ५।९
।३।६।११, पापग्रह १२।१।२।७।८, शुभग्रह १।४।७।१०।३।६।११, सूर्य १२
मंगल ८, चंद्र ६, ऐसे यह पूर्वोक्त योग होवे तो पिंडायुष्य लेना. अथवा पापग्रह
१।८।७ शुभग्रह ६।१०।१२ नीचवर्जित होवे तो पिंडायुष्य लेना ॥ २१ ॥ २२ ॥ ध्रु-

वा सौम्याः षष्ठे कर्मभे रीःफभे वा ॥ नीचाभावे पेंड्यदायः
प्रदिष्टो मंदे लग्ने स्वोच्चगे च ध्रुवाख्यः ॥ २३ ॥ वीणायां
कार्मुके चक्रे गदायामर्धचन्द्रके ॥ रवौ पेंड्योऽशको लग्ने
ध्रुवश्चंद्रे च भूमिजे ॥ २४ ॥ भिन्नाष्टवर्गः सौम्ये तु नक्ष-
त्रांशसमुद्भवः ॥ गुरौ नक्षत्रदायः स्यात्प्रक्रमानुगतः सिते
॥ २५ ॥ समुदायाष्टवर्गस्तु मंदे तु बलवत्तरे ॥ वाप्यां पाशे
टीका ।

मंदेत्यादि तत्रादौ ध्रुवायुग्रहणमाह मंद इतिपादेन । लग्ने स्वोच्चे तुलास्थे
इत्यर्थः मंदे शनैश्चरे सति ध्रुवाख्यः आयुर्दायो ग्राह्य इति ॥ २३ ॥
अथ योगविशेषेण बलवत्तरलग्नसप्तमग्रहेषु पृथक् दायविशेषग्रहणमाह वी-
णायामित्यादिसार्धपंचविंशतिश्लोकपर्यन्तम् । वीणायां पूर्वार्धोक्तवीणायोगे
कार्मुके योगे चक्रे योगे गदाख्ययोगेऽर्धचंद्रके योगे वा सति रवौ बल-
वत्तरे सति पेंड्यो ग्राह्यः लग्ने बलत्तरेऽशकः चन्द्रे बलवत्तरे ध्रुवः भूमिजे-
भौमे बलवत्तरे भिन्नाष्टवर्गः सौम्ये बुधे बलवत्तरे नक्षत्रांशसमुद्भवः गुरौ
नक्षत्रदायः सिते बलवति प्रक्रमानुगतः मंदे बलवत्तरे तु समुदायाष्टवर्गः
आयुर्दायो ग्राह्यइति ॥ २४ ॥ २५ ॥ पुनः प्रकारांतरमाह वाप्यामित्यादि-
सप्तविंशतिश्लोकपर्यन्तम् । वापीपाशशरपद्मसमुद्राख्यपंचयोगेषु सत्सु उक्त-

भाषा ।

वायुष्य ग्रहण करनेका नियम कहते हैं. जन्मलग्नमें तुलाराशिका होके शनि
बैठा होवे तो ध्रुवायुष्य लेना ॥ २३ ॥ अब योगविशेषसे आयुर्दायिका ग्रहण कह-
ते हैं. विणायोग, कार्मुकयोग, चक्रयोग, गदायोग, अर्धचंद्रयोग, होवे, सूर्य बल-
वान् होवे तो पिंडायुष्य लेना. लग्न बलवान् होवे तो पिंडायुष्यलेना. लग्न बलवान्
होवे तो अंशकायु लेना. चंद्र बलवान् होवे तो ध्रुवायु लेना. मंगल बलवान् होवे
तो भिन्नाष्टक वर्गायु लेना. बुध बलवान् होवे तो नक्षत्रांशायु लेना. गुरु बलवान्
होवे तो नक्षत्रायु लेना. शुक बलवान् होवे तो प्रक्रमानुगतायु लेना. शनि बलवान्
होवे तो समुदायाष्टकवर्गायु लेना ॥ २४ ॥ २५ ॥ और प्रकारांतर कहते हैं. वा-
पी, पाश, शर, पद्म, समुद्र यह पांच योगोंमेंसे कोईभी एक आवि योग होवे,

शरे पद्मे समुद्रार्कादिषु क्रमात् ॥ २६ ॥ बलिष्ठेषु नवां-
शोत्थो ध्रुवः पैँड्यः स्वरांशकः ॥ भिन्नाष्टवर्ग अंशोत्थो
नक्षत्रांशक ईरितः ॥ २७ ॥ रज्जौ विहंगे मालायां नले
च मुसले क्रमात् ॥ पैँड्यो ध्रुवः क्रमात्प्रोक्तो रव्यादौ तु
बलोत्तरे ॥ २८ ॥ गंडे शक्तौ च शकटे यूपे केदारशूलयोः ॥
प्रक्रमानुगतश्चाथ रश्मिजौ ध्रुवसंज्ञितौ ॥ २९ ॥ अष्टव-
र्गसमुद्भूतौ क्रमादेवं बलोत्तरे ॥ नौछत्रवज्रदामाख्ये स्वर-

टीका ।

न्यतमेके इत्यर्थः अर्कादिषु सप्तसु बलिष्ठेषु सप्तसु क्रमात् अर्के नवांशः चंद्र
ध्रुवः मौमे पैँड्यः युधे स्वरांशः गुरौ भिन्नाष्टवर्गः शुक्रेऽशोत्थः शनौ नक्षत्रां-
शकश्च ईरितः कथितः ॥ २६ ॥ २७ ॥ पुनः प्रकारांतरमाह रज्जाविति रज्जु-
विहंगमालानलमुसलेषु पूर्वार्थोक्तेषु पंचसु पंचान्यतमे एकस्मिन् रव्यादौ ब-
लोत्तरे सति क्रमात् पैँड्यो ध्रुवश्च ग्राह्याः यथा रज्जौ पैँड्यः विहंगे ध्रुवः मा-
लायां पैँड्यः नले ध्रुवः मुसले पैँड्य इति ॥ २८ ॥ पुनः प्रकारांतरमाह गं-
डेइतिसार्धेन । गंडशक्तिशकटयूपकेदारशूलाख्यषड्योगान्यतमे योगे सति
क्रमाद्रव्यादौ बलवत्तरे प्रक्रमानुगतः रश्मिजः ध्रुवसंज्ञितः अष्टवर्गसमुद्भूत
आयुर्दायश्च क्रमाद्ग्राह्याइति ॥ २९ ॥ पुनर्योगांतरमाह नावित्यर्थेन । नौयोगे
छत्रयोगे वज्रयोगे दामाख्य योगे च अतिनीचगे रव्यादौ सति स्वरदायः स्व-

भाषा ।

सूर्यादि सात ग्रहोंमेंसे जो बलवान् होवे तो क्रमसे आयुध्य लेना. सूर्य बलवान्
होवे तो नवांशाय चन्द्र ध्रुवाय, मं. पैँड्याय, बु. स्वरांशकाय, गु भिन्नाष्टवर्गाय
शु. अंशाय श. नक्षत्रांशाय कहा है ॥ २६ ॥ २७ ॥ प्रकारांतर कहते हैं. जन्मकुंड-
लीमें रज्जुयोग होवे तो पैँड्याय लेना. विहंग होवे तो ध्रुव, माला होवे तो पैँड्य,
नल होवे तो ध्रुव, मुसल होवे तो पैँड्य, लेना ॥ २८ ॥ गंड होवे तो प्रक्रमाय,
शक्ति होवे तो रश्म्याय, शकट होवे तो ध्रुवाय, यूप, होवे तो अंशाय, केदार होवे
तो भिन्नाष्टवर्गाय, शूल होवे तो समुदायाष्टवर्गाय सूर्यादि बलवान् ग्रह होने
तो लेना ॥ २९ ॥ नौकायोग, छत्र, वज्र, दाम, यह, योग होवे. सूर्यादि अति

दायोतिनीचगे ॥ ३० ॥ कूटे गंडे शरे नागे गोले शृंगाट-
के पुनः ॥ कालकूटे क्रमात्प्रोक्ताः पैंड्याद्याः सप्त वै द्विज
॥ ३१ ॥ पैंड्यास्त्रयो ध्रुवाश्चांशदायाश्चाष्टकवर्गकौ ॥ द्रे-
ष्काणेषु नवांशेषु द्वादशांशेषु च क्रमात् ॥ ३२ ॥ कलांशे-
षु नव प्रोक्ता दायाश्चैव पुनः पुनः ॥ त्रिंशत्सवेदाः स्वर-
टीका ।

रांशायुर्दायो ग्राह्यः ॥ ३० ॥ पुनर्योगांतरमाह कूटेति । कूटे गंडे शरे नागे गोले शृ-
गाटके कालकूटे च क्रमात्पैंड्याद्याः पैंड्यध्रुवाष्टवर्गोत्थप्रक्रमानुगतांशायुः
स्वरांशरश्म्याख्याः सप्तैव ग्राह्याः हे द्विज मैत्रेयेति ॥ ३१ ॥ पुनः प्रकारांतरमाह
पैंड्या इतिसार्धेन । द्रेष्काणेषु त्रिषु पैंड्याद्यास्त्रयः पैंड्यध्रुवस्वरांशाः क्रमा-
द्ग्राह्याः नवांशेषु ध्रुवाख्या नवग्राह्याः द्वादशांशेषु अंशदायाः द्वादशमेदामि-
न्नाः क्रमाद्ग्राह्याः कलांशेषु उच्चादिनवस्थानगतेषु ग्रहेषु अष्टकवर्गसंज्ञकौ
द्विविधौ पुनः पुनर्ग्राह्याः तद्यथा कलांशेन उच्च वर्तमानस्य ग्रहस्य भिन्ना-
ष्टवर्गसमुदायाष्टवर्गसंज्ञकाः षोडश क्रमाद्ग्राह्याः एवं त्रिकोणादिषु
वर्तमानेषु ग्रहेषु ते एव समुदायाष्टकभिन्नाष्टकायुर्दायाः षोडशैव पुनः
पुनः प्रोक्ता इति ॥ ३२ ॥ अथ रश्मिवशादायुर्ग्रहणमाह त्रिंशदित्याद्येको-
नचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यन्तम् । त्रिंशत् ३० सवेदास्त्रिंशत् ३४ स्वरपाचकाः ३७

भाषा ।

नीचके होवे तो स्वरांशायु लेना ॥ ३० ॥ हे मैत्रेय ! कूट योग होवे तो पैंड्य लेना,
गंड होवे तो ध्रुवायु, शर होवे तो अष्टवर्गायु, नाग होवे तो प्रक्रमायु लेना, गोले
होवे तो अंशायु, शृंगाटक होवे तो स्वरांशायु, कालकूट होवे तो रश्म्यायु लेना
॥ ३१ ॥ प्रकारांतर कहते हैं, प्रथम द्रेष्काणमें लग्न होवे तो पैंड्य लेना, दूसरे
द्रेष्काणमें ध्रुव लेना, तीसरे द्रेष्काणमें स्वरांश लेना नवांशमें ध्रुवादि नव आयुष्य
क्रमसे लेना द्वादशांशमें अंशादि लेना उच्चादिक नव स्थानोंमें जो ग्रह होवे तो
भिन्नाष्टक समुदायाष्टक वर्गायुष्य क्रमसे लेना, बारंबार संख्यापूर्तिपर्यंत गणना
॥ ३२ ॥ अब रश्मिके मतसे आयुष्य लेनेका भेद बताते हैं, जन्मकालमें रश्मि
३० ॥ ३४ ॥ ३७ ॥ ३३ ॥ ३२ ॥ ३१ ॥ ३६ ॥ ३५ ॥ २७ ॥ २६ ॥ २१ ॥ २४ इसमेंसे कोईभी संख्या

(१८०)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

पाचकाश्च सुराश्च दंताः क्षितिपावकाश्च ॥ षट्त्रिंशदिष्व-
ग्रय एव भानि छंदासिमूर्च्छाश्च जिनाः कराश्चेत् ॥ ३३ ॥
पैङ्ग्यस्तथा द्वादशधा प्रभिन्नः क्रमेणदायो नियतः प्रदि-
ष्टः ॥ तत्त्वानि नंदाग्रय एवरत्नदस्त्रास्त्रिदस्त्रा ध्रुवदायभेदाः
॥ ३४ ॥ एकास्त्रयश्चेत्समुदायसंज्ञतस्ततस्तु वेदा इतरोऽ-
ष्टवर्गः ॥ पंचादिकेष्वंशकदाय उक्तो रुद्राश्च सूर्या यदिपै-
ङ्ग्यआद्यः ॥ ३५ ॥ विश्वे मनुश्चेत्स्वरभागदायो नक्षत्रदा-

टीका ।

सुराः ३३ दंताः ३२ क्षितिपावकाः ३१ षट्त्रिंशत् ३६ इष्वग्रयः ३५ भा-
नि २७ छंदांसि २६ मूर्च्छा २१ जिनाः २४ एतत्संख्याकाः कराः रश्मयः
संतिचेद्द्वादशधाप्रभिन्नः द्वादशप्रकारः पैङ्ग्यः पिंडायुर्दायः क्रमेण क्रमशः
नियतो निश्चितः प्रदिष्ट उक्तः तथा तत्त्वानि २५ नंदाग्रयः ३९ रत्न-
दस्त्राः २९ त्रिदस्त्राः २३ एतत्संख्याकेषु रश्मिषु ध्रुवायुर्दायभेदाश्चत्वारः
क्रमशो ब्राह्म्याः तथा एकात्रयः एकरश्मिमारभ्य रश्मित्रयपर्यंतम् १।२।३
एतत्संख्याकेषु रश्मिष्वित्यर्थः समुदायसंज्ञः समुदायाष्टवर्गदायोग्राह्यः । ततः
तदनंतरं वेदाः ४ चत्वारो रश्मयश्चेदितरोऽष्टवर्गः भिन्नाष्टवर्ग इत्यर्थः ब्रा-
ह्म्याः तथा पंचादिकेषु आग्निमोक्तरुद्रसंख्याप्राग्वर्तमानेषु ५।६।७।८।९।१०
एष्वित्यर्थः रश्मिषु अंशदाय उक्तः तथा रुद्राः ११ सूर्याः १२ यदि एतत्सं-
ख्याका रश्मयः तर्हि आद्यः पैङ्ग्यदायो ग्राह्यः तथा विश्वे १३ मनुः १४
एवं रश्मिषु स्वरभागदायः स्वरांशायुर्दायो ग्राह्यः तिथिसंख्याकः १५ र-
श्मिश्चेत् नक्षत्रदायः ग्राह्यः नृपे १६ षोडशसंख्याके रश्मौ अत्यष्टित्रये १७।

भाषा ।

रश्म्योक्ती होवे तो पिंडायुर्दाय लेना तथा २५।३९।२९।३३। रश्मि होवे तो ध्रु-
वायुष्य लेना, तथा १।२।३ रश्मि होवे तो समुदायाष्टवर्गायु लेना तथा ४ रश्मी
होवे तो भिन्नाष्टवर्ग लेना, तथा ५।६।७।८।९।१० रश्मी होवे तो अंशायु लेना,
तथा १।१।१२ रश्मी होवे तो पहिला पिंडायु लेना, १३।१४ रश्मी होवे तो स्व-
रांशायु लेना, १५ रश्मि होवे तो नक्षत्रायु लेना, १६।१७।१८।१९। रश्मि होवे तो

यस्तिथिसंज्ञकश्चेत् ॥ ३६ ॥ नृपेत्यष्टित्रये प्रोक्त आद्यपै-
ड्यभिदास्तथा ॥ प्रक्रमानुगतो विंशत्यष्टत्रिंशोऽष्टवर्गजः
॥ ३७ ॥ चत्वारिंशत्रये पैड्यो नक्षत्रांशस्त्रये ततः ॥ शेषेषु
षट्सु पैड्यः स्यादाद्यो गर्गोयमाह च ॥ ३८ ॥ इष्टरश्म्य-
धिकप्रोक्तक्रम एव कराधिके ॥ केन्द्रादिषु ग्रहाणां च बलो-
त्तरवशाक्रमः ॥ ३९ ॥ बलोत्तरवशादवे स्थानेतरवशात्त-

टीका ।

१८।१९ एतेषु रश्मिष्वित्यर्थः आद्यपैड्यभिदाः पिंडायुर्दायादिभेदाः ग्रा-
ह्याः तथा विंशे २० रश्मौ प्रक्रमानुगतः ग्राह्यः अष्टत्रिंशे ३८ रश्मौ अष्ट-
वर्गजः अष्टवर्गसंज्ञको ग्राह्यः चत्वारिंशत्रये चत्वारिंशत्संख्याकरश्मयः यत्र
यस्मिन् ४०।४१।४२ एतेष्वित्यर्थः पैड्यो ग्राह्यः तथाऽग्निमत्रये ४३।४४।
४५ एतेषु नक्षत्रांशः ग्राह्यः शेषेषु २१।२८।४६।४७।४८।४९ एतेष्ववशिष्टेषु
पैड्यो दायः स्यात् आद्याः आद्यषट्भेदा इत्यर्थः अयं रश्म्यायुर्दायः मां प्र-
ति गर्ग आहति अयं इष्टरश्म्यधिकप्रोक्तः क्रमः बलवत्तरवशात् पूर्वं यः के-
न्द्रादिषु स्थानेषु उक्तः तदतिरिक्तस्थानेषु कराधिके रश्म्यधिके सति अय-
मुक्तक्रमः रश्म्यायुर्दायक्रम एव प्रोक्तः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥
अथ उक्तमनुवदति बलोत्तरवशादिति । बलोत्तरवशात् बलाधिक्यतारतम्येन
स्थानांतरवशात् स्थानांतराणि स्वमित्रशत्रुकुक्षेत्रादीनि तद्वशात् इष्टफलक्रमा-
त् इष्टकष्टफलवशात् तथा रश्म्युक्तविधिना एवं क्रमादायुर्दायो मयोक्त इति

भाषा ।

पहिला पिंडायुष्य लेना, २० रश्मि होवे तो प्रक्रमायु लेना, ३८ रश्मि होवे तो
अष्टवर्गायु लेना, ४०।४१।४२ रश्मि होवे तो पिंडायु लेना, ४३।४४।४५। २-
रश्मि होवे तो नक्षत्रायु लेना, २२।२८।४६।४७।४८।४९ रश्मि होवे तो पैड्या-
यु लेना, यह रश्म्यायुर्दाय गर्ग कृषीने मेरेकू कहा है ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६
॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ यह आयुर्दायके भेद वे बलकी तारतम्यतासे मित्रादि
स्थानबलकी तारतम्यतासे इष्टकष्ट फलयोगसे रश्मीके निमित्तसे मैने आयुर्दाय-

(१८२)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे—

था ॥ इष्टात्फलक्रमादेव रश्म्युक्तविधिना क्रमात् ॥ ४० ॥
कल्पादौ भगवान् गार्ग्यः प्रादुर्भूय महामुनिः ॥ ऋषिभ्यो
जातकं सर्वमुवाच कलिमाश्रितः ॥ ४१ ॥ अस्मिन्नुत्तरभागे
तु मयानुक्तं च यद्भवेत् ॥ तत्सर्वं गर्गहोरायां मैत्रेय त्वं वि-
लोकय ॥ ४२ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे दाय-
प्रकरणं नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

टीका ।

॥ ४० ॥ अत्र पुनर्गर्गं प्रमाणयति कल्पादाविति । भगवान् गार्ग्यः कल्पा-
दौ प्रादुर्भूतः महामुनिः महामननशीलः श्रुतमविष्यद्वर्तमानकालज्ञः क-
लिमाश्रितः कलिकालीनफलाश्रयेण सर्वं जातकं ऋषिभ्यः शिष्यभूतेभ्यः
उवाच कथितवान् 'वक्षत्येव कलिं श्रितः' इति पाठे कल्पादौ प्रादुर्भूय यदुक्त-
वान् ततः कालबाहुल्यात् अज्ञपरंपरया मलिनत्वमिषा पुनः कलिं श्रितः
कलो प्रादुर्भूतः वक्ष्यति कथयिष्यतीत्यन्वयः अन्यत्समानम् ॥ ४१ ॥
अथ स्वोक्तशेषं गर्गशास्त्रेण पूरयति अस्मिन्निति । अस्मिन् उत्तरभागे मया
विस्तरमिषा यदनुक्तं अकथितं भवेत्स्यात् तत्सर्वं गर्गहोरायां गर्गहोराशास्त्रे
सविस्तरं हे मैत्रेय ! त्वं विलोकय पश्य इति ॥ ४२ ॥ एवं यथामति व्याख्या
गणेशप्रीतये कृता ॥ मयेयं शोधनीयेव कृपया प्राप्तसत्तमैः ॥ १ ॥ इति श्री-
बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे श्रीमद्द्व्यङ्गः नव्यवेदशास्त्राद्यनवधविद्याविद्योत्तित-
दशविद्मंडलजयार्थकरसुनुज्योतिर्विच्छ्रीधरेण वि० सु० टीकायां द्वादशो-
ऽध्यायः ॥ १२ ॥

भाषा ।

के भेद बताये हैं ॥ ४० ॥ ऐसा यह जातक शास्त्र कलियुगके प्रारंभमें गर्गमुनि
अपना प्रागत्य करके अपने शिष्योंको कहते मये अथवा कहेंगे ॥ ४१ ॥ यह उत्तर-
र भागमें जो मैंने न कहे हैं यह सब गर्गहोरामें, हे मैत्रेय कहे । तुम देखलेव ॥ ४२ ॥
इति बृ. भाषाटीकायां द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

भाग्यं कर्म च वक्ष्यामि मैत्रेय शृणु सुव्रत ॥ भाग्यादेव
नृणां सिद्धिर्भाग्यादेव धनमश्नते ॥ १ ॥ यशसि भाग्यतो
भाग्यविपर्ययाद्विपर्ययः ॥ करिष्यमाणकर्माणि ज्ञातव्या-
नि प्रयत्नतः ॥ २ ॥ लग्नादिदोश्च नवमं भाग्यं बलवद्भा-
टीका ।

अथ त्रयोदशाध्यायः सम्यग्व्याख्यायते मया ॥ श्रीगणेशप्रेरणया वा-
वहृदिवलोदयम् ॥ १ ॥ अस्मिन्नयोदशाध्याये भाग्यं कलांशजादिकम् ॥
फलं विस्तरशः प्राह मैत्रेयाय महामुनिः ॥ २ ॥ अथ भगवान् पराशरक-
भिः सकलव्यवहारसुखसाधनीभूतभाग्यादिविचारं अस्मिन्नयोदशाध्याये व-
स्तुं प्रतिजानीते भाग्यमिति द्रव्येन । हे सुव्रत मैत्रेय ! भाग्यं वैभवं कर्म सा-
ध्यसाधु व्यापारं च ते वक्ष्यामि अस्मिन्नध्याये कथयिष्यामि शृण्वार्कण्येत्य-
भिमुखीकरणं यतो नृणां जन्मात्मा भाग्यादेव सिद्धिः सकलकार्यसाधनं यतो
भाग्यादेव धनायती धनं द्रव्यं आयतिः प्रभावः ते यतो भाग्यत एव यशसि-
सि कीर्तयः भाग्यविपर्ययात् अभाग्यात् उक्तानां सर्वेषां विपर्ययः नाश इ-
त्यर्थः अतः करिष्यमाणकर्माणि भाग्यसूचकान्यभाग्यकारकाणि वेति प्र-
कृत्य ज्ञातव्यानि इति तज्ज्ञानं वक्ष्यामीति प्रतिजानीते ॥ १ ॥ २ ॥ अथ
भाग्यविचाररीतिमाह लग्नादित्यादिसार्धचतुःश्लोकपर्यंतम् । भाग्यं भाग्य-
स्थानं तु लग्नात् इंदोश्च सकाशान्नवमं ज्ञेयम् तच्च बलवद्भात् बलतास्तग्येन
अल्पाधिकभाग्यकारकं भवेत् एवमेव शुभपापारिमित्राख्यैः शुभाः सौम्याः
पापाः खलाः अरयः शत्रवः मित्राणि इष्टाः इति आख्या येषां तैर्ब्रह्मैश्च मा-
ग्यस्य वृद्धिहानी भवतः एवं भाग्ये उच्चापि पंचकात् उच्चत्रिकोणस्वर्गमित्रा-
भाषा ।

हे मैत्रेय ! अब वैभव और शुभाशुभ व्यापार कहता हूँ और धनप्राप्ति यशकी
प्राप्ति यह सब भाग्योदयसे होती है वास्ते भाग्योदयका लक्षण कहता हूँ ॥ १ ॥
॥ २ ॥ भाग्यस्थान लग्नसे और चंद्रसे नवम घर जानना, परंतु उसमें भी बलवत्
देखके भाग्यकी वृद्धि या हानि कहना, जैसा उच्च, स्वर्गही, मित्रक्षेत्री, अभिमित्र-
क्षेत्री, कुलत्रिकोणी, होके जो यह भाग्यमें होवे तो भाग्यवृद्धि जानना, और, क-

ब्रूवेत् ॥ शुभपापारिमित्रास्व्यैर्ग्रहैरेवं शुभाशुभैः ॥ ३ ॥
 उच्चादिपंचकादृद्धिरन्यस्माद्धानिरिष्यते ॥ स्वस्मिन्नन्यत्र
 विषये स्वदेशेतरदेशयोः ॥ ४ ॥ स्वेष्वन्येषु तु वर्गेषु ज्यो-
 तिर्विद्वशसुस्थितैः ॥ अष्टांशो राशिलिप्तायाः सप्तांशः

टीका ।

धिमित्रस्थानसंबंधेन भाग्ये स्थितैः भाग्यदर्शकैश्च शुभपापग्रहैः शुभैः पापै-
 श्च सर्वैरपि ग्रहैरित्यर्थः वृद्धिः भाग्यवर्धनं तथाऽन्यस्मात् समशत्र्वधिशत्रुनी-
 चस्थानसंबंधेन भाग्ये स्थितैः सर्वग्रहैः हानिः भाग्यनाशः इष्यते कथ्यते इ-
 त्यर्थः तथा स्वस्मिन् स्वीये विषये स्थाने भाग्यपतिश्चेत्स्वदेशेऽन्यत्र विषये-
 ऽन्यक्षेत्रे भाग्येशश्चेदितरदेशे वा भाग्याप्तिः अथ वा हे ज्योतिर्विन्मैत्रेय !
 भाग्यगतैर्ग्रहैः स्वेषु दशसु वर्गेषु स्थितैः दशवर्गगणनया स्ववर्गस्थितैः स्व-
 देशे भाग्याप्तिः तैश्चान्येषु स्वतरेषु दशसु वर्गेषु स्थितैः परदेशे भाग्यं ज्ञेयमि-
 ति ॥ ३ ॥ ४ ॥ अथोक्तं दशवर्गरीत्या स्वदेशपरदेशभाग्यं तद्वदेव सप्तांश-
 षोडशांशषष्ठ्यंशरीत्यापि स्वदेशपरदेशभाग्यज्ञानं भवति अतस्तानंशानाह
 अष्टांश इत्यादिसप्तमांशम् । सप्तांशमाह राशिलिप्तायाः राश्यंकस्य लिप्ताः कृ-
 त्वा ताभ्यः अष्टांशः सप्तभिर्भागः सप्तांश इति संप्रकीर्तितः षोडशांशमाह अ-
 ष्टादशर्षकांशस्तु अष्टादशैर्य ऋक्षांशः राश्यंशः सकलांशः षोडशांश इति
 कीर्तितः षष्ठ्यंशमाह राशिकलाभ्यः षष्टिभिर्यो भागः स एव षष्ठ्यंशः एवं
 क्रमेण सप्तांशादीनानीय पतयः स्मृताः तत्तत्पतयो ग्राह्या इत्यर्थः । अथ प्र-
 कारांतरेण षोडशांशमाह सावने दिवसे चक्रनक्षत्रांशः राशिचक्रस्य सप्तवि-

भाषा ।

जुक्षेत्री, अधिशत्रुक्षेत्री, समका होके भाग्यमें बैठा होवे तो भाग्यकी हानि जानना.
 और भाग्यपति स्ववर्गमें होवे तो स्वदेशमें भाग्योदय परवर्गमें होवे तो परदेशमें
 भाग्योदय जानना ॥ ३ ॥ ४ ॥ अब सप्तांश, षोडशांश, षष्ठ्यंश कहते हैं. राशि
 अंशकी कला करके सातसे भाग लेना. जो भाग आवे वो सप्तांश जानना. अठ-
 रासे बाराका जो भाग लेना उसकूं षोडशांश कहते हैं. राशि अंशकी कला करके
 साठसे भाग लेना. उसकूं षष्ठ्यंश कहते हैं, सावन दिवसकूं राशिचक्रको सप्ता-

संप्रकीर्तितः ॥ ५ ॥ अष्टादशर्षकांशस्तु कलांश इति
कीर्तितः ॥ षष्ठ्यंश एव षष्ठ्यंशः क्रमेण पतयः स्मृताः
॥ ६ ॥ भाग्यात्रिकोणोपगतैः शुभं स्याद्भाग्यं तु केन्द्रोप-
गतैः शुभैश्चा॥ ७ ॥ पापैस्तथा स्यादशुभं च भाग्यं मित्रादि-
भिः स्यान्नियमो विशिष्टात् ॥ ८ ॥ एवं भाग्यविपर्यासौ
भावानां च वदेत्तथा ॥ भावग्रहांतरकला द्विशत्याप्ताः स-

टीका ।

शतिभिर्भागः कलांशकः षोडशांशः । मतांतरमाह । इतरेन्येराचार्यैः राशिषु
यः षष्ठ्यंशः सोऽपि कलांशकः षोडशांशः स्मृतः कथित इति ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥
फलितमाह भाग्यादितिसार्धेन । भाग्यात् लग्नचंद्राभ्यां नवमभावात् त्रिको-
णोपगतैः पंचमनवमस्थानस्थैः केन्द्रोपगतैः प्रथमचतुर्थसप्तमदशमस्थानस्थैश्च
शुभैः ग्रहैः शुभं भाग्यं स्यात् भाग्यवृद्धिरित्यर्थः तथा लग्नचंद्राभ्यां नवमात्
त्रिकोणकेन्द्रगतैः पापैस्तु अशुभं भाग्यं भाग्यहानिरित्यर्थः तत्र मित्रादि-
भिः मित्रस्वक्षेत्रोच्चादिसंबंधेन तु विशिष्टात् पूर्वोक्तविशेषानियमः तत्रतत्र-
स्थे पापेऽपि भाग्यवृद्धिः मित्रादिक्षेत्रस्थत्वादिति भावः एवं प्रकारेण भावानां
संबंधिनौ भाग्यविपर्यासौ भाग्यवृद्धी भाग्यहानी तथा उक्तप्रकारेण वदेत्क-
थयेदिति ॥ ८ ॥ अथ भावफलसमान्याह भावेतिसार्धश्लोकेन । भावग्रहां-
तरकलाः भावग्रहयोः अंतरं विवरं कृत्वा तस्य कलाः कृत्वा ताः द्विशत्याप्ताः

भाषा ।

बीससे भाग लेना उसकू षोडशांश कहते हैं ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ अब भाग्यस्व-
नका विशेष फल कहते हैं, लग्नचंद्रसे जो नवम घरमें वहांसे ५।९।१।४।७।३०
घरमें शुभग्रह होवे तो भाग्योदय उत्तम जानना, और जो ऊपर लिखे हुये घरोंमें
पापग्रह होवे तो भाग्यकी हानि जानना, परंतु वहां विशेष ग्रह हैं कि पूर्वोक्त घरों-
में बैठे हुये ग्रह स्वराशीके मित्रराशीके उच्चके होवे तो अति उत्तम फल देवेंगे,
नीचादिकके होवे तो नष्ट फल देवेंगे ॥ ८ ॥ अब भाग्योदयादिक भावफल कौनसे
वर्षमें होवेगा उसका निर्णय कहते हैं, भावका और ग्रहोंका अंतर करके उसकी

मादयः ॥ ९ ॥ द्विजाद्विजाः करमाश्च षष्ठ्यास्ताश्च समादयः
॥ अथेष्टादिकलघ्नं च समयो भाग्यभावयोः ॥ १० ॥ फलेन
च दशघ्नेन रश्मिना च हतास्तथा ॥ भावाष्टवर्गोत्थसमा-
हिततद्ग्रहांतरोत्थास्तु समादयः स्युः ॥ ११ ॥ तत्तद्ग्र-
होत्थाब्दहतास्तथा स्युरेवं तथा भाग्यफलानि तत्र ॥
स्थानानि नव वर्गाश्च तेषां भाग्यफलं शृणु ॥ १२ ॥

टीका ।

अतद्वयेन भक्ताः फलं समादयः वर्षमासदिनादि स्यात् ते समादयः द्विधा
स्वाभ्याः एकत्र द्विधा द्विगुणिताः षष्ठ्यास्ताः फलं समादयः तत्समादिकं इ-
ष्टादिकलघ्नं कृत्वा भाग्यभावयोः समयः भवति ॥ १० ॥ अथ प्रकारांतरेण
ग्रहभाषाजन्यमाह फलेनेति । दशघ्नेन दशगुणितेन फलेन भावाष्टवर्गोत्थफल-
ेन रश्मिनाः ततः रश्मिना तत्तद्ग्रहं रश्मिना च हताः भावाष्टवर्गोत्थसमा-
हिततद्ग्रहांतरोत्था तत्तद्ग्रहभावांतसमुत्पन्नाः स्पष्टतराः समादयः स्युरिति ॥ ११ ॥
समुत्पन्नेनाह तत्तदिति । एवं सर्वेषां भवानां अब्दादयः तत्तद्ग्रहोत्थाब्दह-
ताः तथा स्युः स्पष्टा स्युरिति । अथ तत्र फलानि तु कथं ज्ञेयानि ग्रहाणां
स्थानानि नववर्गाश्च संति तेषां संबंधि भाग्यं फलं शृणु कथयामीत्युक्त्याहा-
रः ॥ १२ ॥ अथोच्चादिस्थानविशेषेण फलविशेषं क्रमाद्व्यादीनामाह तत्रा-

भाषा ।

कला करके २०० से भाग लेना, लब्ध वर्षमासदिनादिक जानना, पीछे ग्रहवर्षा-
दिकोंको द्विगुणित करके दो ठिकाने लिखना, पीछे एक ठिकानेके वर्षादिकोंको
द्विगुणित करके ६० से भाग लेना लब्ध जो वर्षादिक फल उसका और पूर्व जो
स्थापित अंक है उसमें अंतर करना जो शेष को भाग्यभावका समय जानना ॥ ९
॥ १० ॥ अब प्रकारांतर कहते हैं, ग्रहभावका अंतर करके जो शेष फल उसको द-
शगुणित करके फल उसको दो ग्रहकी रश्मीसे भाग लेना, शेष वर्षादिक भाग्यस-
मय जानना, अथवा अष्टवर्गोत्थ वर्षोंसे भाग्योदयका फल कहना ॥ ११ ॥ इस
रीतिसे सर्वभावका कलत्रासिसमय वे वे भावाधिपतिके संबंधसे ऊपर लिखी हुई
रीतिसे कहना, और भाग्यफलका विशेष निर्णय नववर्गसे कहना ॥ १२ ॥ अब

ख्यादीनां कमाच्छुंगचामरादेश्च विक्रये ॥ कृषिकर्मणि
सेवायां पैशुन्ये लिपिकर्मणि ॥ १३ ॥ धनार्जने व्यये व्या-
धौ गमनागमविक्रये ॥ विवादे प्रेतकार्ये च भ्रातृणां कल-
हे तथा ॥ १४ ॥ धनार्जने सुते दारग्रहणे लिपिकर्मणि ॥
उच्चादिस्थानवर्गेषु लाभदश्च रविः क्रमात् ॥ १५ ॥ इति ख-
टीका ।

दो रविफलमाह ख्यादीनामित्यादिपंचदशश्लोकपर्यंतम् । रविः सूर्यः उच्चा-
दिस्थानवर्गेषु उच्चादीनि उच्चत्रिकोणस्वर्क्षमित्रक्षादीनि स्थानानि राशय इत्य-
र्थः तथा तेषां वर्गाः ग्रहादयः षट् उच्चवर्गस्वत्रिकोणवर्गस्वराशिर्वर्गस्वमित्र-
राशिवर्गादयः तेषु वर्तमानः एवं फलदो भवति तान्येव फलान्याह शृंगवि-
क्रये लाभद एवं पदं सर्वत्र १ चामरादि राजचिन्हविक्रये, २ कृषिकर्मणि स्प-
ष्टम्, ३ सेवायां, ४ पैशुन्ये, “ पिशुनो दुर्जनः खलः ” इत्यमरः । पिशुनस्व
दुर्जनस्य कर्म पैशुन्यं तस्मिन्, ५ लिपिकर्मणि, लेखनक्रियायां, ६ धनार्ज-
ने द्रव्यसंपादने, ७ व्यये द्रव्यवितरणे, ८ व्याधौ रोगे, लाभदत्वं रोगनाशेने-
त्यर्थः, ९ गमनागमविक्रये, गमनागमनाभ्यां यो विक्रयः तेन, नत्वेकस्था-
नस्थित्येत्यर्थः, १० विवादे, ११ प्रेतकार्ये, १२ भ्रातृणां संबंधि कलहे, १३ ध-
नार्जने, १४ सुते, संततावित्यर्थः, १५ दारग्रहणे विवाहे, १६ लिपिकर्मणि,
१७ इति रविफलानि ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अथ कलाशार्थहोराभ्यां स्वरा-

भाषा ।

सूर्यावि ग्रहोंका उच्चादिकके अनुसारसे फलविशेष कहते हैं. उसमें प्रथम सूर्यका
कहते हैं. सूर्य उच्च, त्रिकोण, स्वराशी, मित्रराशी, अधिमित्रराशीका होवे या उ-
च्चादिक राशीके वर्गमें होवे तो क्रमसे नीचे लिखे हुये पदार्थोंका विक्रय करनेमें
लाभ होवेगा. शृंग १, चामरादि राजचिन्ह २, कृषिकर्म ३, सेवा ४, दुर्जनकर्म
५, लिपिकर्म ६, धनसंपादन ७, रोगनाशनकर्म ८, द्रव्यवितरण ९, गांवगांव
फिरके माल बेचना १०, विवाद ११, प्रेतकार्य १२, भ्रातृकलह १३, पुत्रसे १४,
धनार्जन १५, विवाह १६, लेखनकर्म १७, यह १७ कर्मकरनेमें द्रव्यलाभ होवेगा.
इतिसर्वफलम् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अथ चंद्र उच्चादि राशीका होवे या उच्चादिराशी-

(१८८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरमागे-

माणिक्यमुक्तानां लाभे तत्क्रयविक्रये ॥ सुरते स्त्रीषु मैत्रे
च राज्ञः पुरुषमित्रता ॥ १६ ॥ धनायतिस्तथा तत्र मैत्रं
च कृषिकर्मणि ॥ वस्त्रादिधनसिद्धिश्च ब्राह्मणेन विरोधता
॥ १७ ॥ धननाशो भवेद्युद्धे पराजयपराभवौ ॥ कलांशा
त्यर्धहोरांशफलानि क्रमशः स्थिते ॥ १८ ॥ स्वर्णसिद्धि-
र्जयो वस्त्रलाभो मित्रसमागमः ॥ विवादो भ्रातृभिः शत्रु-

टीका ।

शिस्ववर्गस्वचंद्रस्य फलान्याह शंखेत्यादिअष्टादशश्लोकपर्यंतम् । कलांशा-
त्यर्धहोरांशफलानि एवं वक्ष्यमाणानि ज्ञेयानि कदा कलांशादिषु स्थिते वर्त-
माने चंद्रे इति प्रकरणक्रमप्राप्तोर्थः शंखादीनां लाभे १, तत्क्रयविक्रये तेषां
शंखमाणिक्यमुक्तानां क्रयविक्रयकर्मणि २, सुरते मैथुने ३, स्त्रीषु रामासु
मैत्रे स्नेहे लाभद इत्यर्थः ४, तथा राज्ञः पुरुषमित्रता समासाभाव आर्षः रा-
जपुरुषमित्रतेत्यर्थः ५, धनायतिः धनलाभः ६, तथा तत्र लाभे कृषिकर्मणि
च मैत्रं स्नेहः स्यात् ७, वस्त्रादिधनसिद्धिः ८, ब्राह्मणेन विरोधता द्विजजा-
तिविरोधः ९, युद्धे धननाशः तथा पराजयपराभवौ पराजयः स्वोत्कर्षहा-
निः पराभवः स्वदेशद्रव्यबलादिहानिः १०, इति फलं भवेत् इति चंद्रफल-
ानि ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ अथ भौमफलानि स्वर्णसिद्धिरित्यादिसार्धद्वा-
विंशतिश्लोकपर्यंतम् । स्वर्णसिद्धिः १, जयः २, वस्त्रलाभः ३, मित्रसमागमः
४, भ्रातृभिर्विवादः ५, शत्रुकर्म शत्रुकृत्यं ६, स्त्रीचंचलाक्षकः स्त्रीषु चंचलने-

भाषा ।

के वर्गमें होवे तो क्रमसे नीचे लिखे हुवे पदार्थोंमें लाभ होवेगा. शंखादिक्रयविक्रय-
१, मैथुन २, स्त्रीमैत्री ३, राजपुरुषमित्रता ४, धनलाभ ५, कृषिकर्म ६, वस्त्रादिव्या-
पार ७, ब्राह्मणविरोध ८, स्वोत्कर्षहानि ९, स्वदेशद्रव्यबलादिहानि १०, यह फल
होंगे. इतिचंद्रफलम् ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ अब मंगलका फल कहते हैं. मंगल उच्चादि
राशिका होवे अगर उच्चादि वर्गका होवे तो क्रमसे नीचे लिखा हुवा फल जानना.
स्वर्णसिद्धि १, जय २, वस्त्रलाभ ३, मित्रसमागम ४, बंधुविवाद ५, शत्रुकर्म ६,

कर्म स्त्रीचंचलाक्षकः ॥ १९ ॥ स्त्रीलाभो दासलाभश्च कृ-
त्स्नेहा च बलक्षयः ॥ बलैर्धनायतिः स्वोच्च क्षेत्राद्यैर्न्या-
यतो भवेत् ॥ २० ॥ मूलत्रिकोणे क्षेत्रेण राज्ञो वायव्य-
नायतिः ॥ स्वर्क्षे वस्त्रं कांचनादिसिद्धिश्चाथ सुहृत्फलम्
॥ २१ ॥ धान्यायतिश्च मैत्री च क्रूरकर्मप्रवर्तनम् ॥ कुष्ठं
चाप्यग्निभीतिश्च गृहदाहोऽतिशत्रुमे ॥ २२ ॥ ग्रहणी
टीका ।

त्रः ७, स्त्रीलाभः ८, दासलाभः ९, कृत्स्नेहा सर्वेच्छा १०, बलक्षयः ११, बलेः
धनायतिः धनप्राप्तिः १२, एवं फलानि भाग्यगे स्वोच्चस्थे स्वक्षेत्राद्यैर्युते वा
भौमे न्यायतः न्यायेन स्युः तत्रस्थे मूलत्रिकोणगे भौमे क्षेत्रेण कृषिणा राज्ञः
सकाशाद्वा धनायतिः धनप्राप्तिः स्यात् । भाग्यगे स्वर्क्षे वर्तमाने तु वस्त्रकां-
चनादिसिद्धिः । अथ सुहृत्फलं भाग्यस्थसुहृत्क्षेत्रवर्तमानभौमस्य फलं तु
धान्यायतिः धान्यानां प्राप्तिः मैत्री इति अथ भाग्यस्थाप्रतिशत्रुमे भौमे स-
ति क्रूरकर्मप्रवर्तनं कुष्ठं अग्निभीतिः गृहदाहः ग्रहणी संग्रहणी गुल्मरोग-
श्चेति व्याधयः स्युः धननाशश्च स्यात् ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥
अथ भाग्यगतबुधफलान्याह विद्येत्यादिपदाधिकसार्थाष्टाविंशतिश्लोकपर्य-
न्तम् । विद्यार्जने विद्यासंपादने १, सुखे सुखप्राप्तौ २, इष्टफलद इत्यर्थः
भाषा ।

स्त्रीविषयमे चंचलनेत्र ७, स्त्रीलाभ ८, दासलाभ ९, सर्वेच्छा १०, बलक्षय
११, बलकरके धनप्राप्ति १२, इतना फल मंगल उच्चस्वक्षेत्रका होवे तो जानना,
और जो मंगल भाग्यमें मूलत्रिकोणराशिका होके बैठा होवे तो कृषिकर्मसे वा रा-
जाके निमित्तसे धन मिले, जो मंगल स्वराशिका होके भाग्यमें होवे तो वस्त्रसुवर्ण-
दिक्का लाभ जानना, जो मंगल मित्रराशिका होके, भाग्यमें बैठा होवे तो धन-
प्राप्ति बहुत होवे, जो मंगल अधिशत्रु राशिका होके भाग्यमें बैठे तो क्रूरकर्ममें प्रवृ-
त्त करे, अग्निभय, कुष्ठ, संग्रहणी, गुल्म आदि रोग होवे धननाश होवे ॥ १९ ॥ २० ॥
॥ २१ ॥ २२ ॥ अब भाग्यस्थानगत बुधका फल कहते हैं, बुध उच्चराशिका होयके
भाग्यके घरमें होवे तो विद्यासंपादन करनेमें और सुखप्राप्ति करनेमें फलप्राप्ति होवे,

गुल्मरोगश्च धननाशश्च तत्र तु ॥ विद्यार्जने सुखे स्त्रीभिः
कलहश्च धनायतिः ॥ २३ ॥ क्षेत्रदासादिलामं च कृषि-
कृत्यं धनायतिः ॥ विवादो बंधुभिर्युद्धे जयश्चैव पराजयः
॥ २४ ॥ विद्याबुद्धिधनक्षेत्रयशांसि च फलंति च ॥ रा-
शस्तत्पुरुषेणैव स्वर्णक्षेत्रायतिस्तथा ॥ २५ ॥ स्वर्क्षं ध-

टीका ।

शत्रुराशिगतभाग्यस्थे बुधे स्त्रीभिः कलहः ३, मित्रराशिगतभाग्यस्थे
बुधे तु धनायतिः धनलामः ४, क्षेत्रदासादिलामः ५, कृषिकृत्यं ६,
धनायतिः ७, नीचादिर्ये बंधुभिर्विवादः ८, युद्धेऽजयः जयाभावः
९, पराजयः पराभवः १०, उच्चादौ विद्याबुद्धिधनयशांसि, फलंति
११, राज्ञः नृपात्तथातत्पुरुषेण राजपुरुषयोगेन स्वर्णक्षेत्रायतिः स्वर्णभू-
मिलामः १२, स्वर्क्षं सति लिपिना लिपिकर्मणा शिल्पकर्मणा शिल्पकृत्येन
च धनायतिः द्रव्यलामः १३, वस्त्रस्वर्णादिलामः १४, राजस्त्रीभिः धनायतिः
राजस्त्रीयोगेन धनागमः १५, उदासीनक्षेत्रस्थे तु कायस्य कर्मणा साक्षा-
च्छरीरकृत्येन आयः धनप्राप्तिः १६, अतिशत्रुस्थो विद्यानाशः १७, स्व-
कर्मणा निजव्यापारेण धननाशः १८, अश्मरी रोगविशेषः १९, कुष्ठं २०,
कलांशादि फलं स्वषोडशांशादिवर्तमानफलं तु बंधुभिर्विवादात् दायः स्व-
भागप्राप्तिः २१, देशपर्यटनात् धनं लभेत् २२, क्षेत्रसिद्धिः २३, जयः २४,
विद्यालामः २५, धान्यविवर्धनं २६, कृषिकर्मसमुद्योगः २७, सेवाकरण-

भाषा ।

शत्रुराशिका होके बैठे तो स्त्रियोंसे कलह, मित्रराशिका होवे तो धनलाम, क्षेत्रदा-
सादिककालाम, खेतीमें लाम, नीचराशिका होवे तो बंधुविरोध, युद्धमें हानि, पराभव
होवे, उच्चादिकका होके बैठे तो विद्या बुद्धि धन यश स्वर्ण भूमि राजपुरुष इनोंसे लाम
होवे, स्वराशिका होवे तो लेखनकर्मसे, शिल्पकर्मसे, राजस्त्रीयोगसे, वस्त्र स्वर्ण-
दिक्रसे, धनप्राप्ति होवे, समराशिका होके बैठे तो शरीरकृत्यसे धनप्राप्ति, अभिशप्ति-
का होवे तो विद्यानाश, व्यापारमें नाश, अश्मरीरोग, कुष्ठरोग होवे, अपने षोड-
शांशमें होवे तो बंधुविवादमें धनप्राप्ति, और देशांतर फिरनेसे धन प्राप्त होवे, क्षेत्र-

नायतिः प्रोक्ता लिपिना शिल्पकर्मणा ॥ वस्त्रस्वर्णादिसि-
द्धिश्च राजस्त्रीभिर्धनायतिः ॥ २६ ॥ कायस्य कर्मणा त्वागो
विद्यानाशः स्वकर्मणा ॥ धननाशोऽमरी कुष्ठं कलांशा-
दिफलं ततः ॥ २७ ॥ विवादाद्बुधभिर्दायो देशपर्यटनाह-
नम् ॥ क्षेत्रसिद्धिर्जयो विद्यालाभो धान्यविवर्धनम् ॥ २८ ॥
कृषिकर्मसमुद्योगः सेवाकरणकौशलम् ॥ विद्यार्जनमथ

टीका ।

कौशलं सेवाकृत्यकुशलत्वं २८, विद्यार्जनं विद्यासंपादनं चेति बुधफलानि
॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ अथ भाग्यगतगुरुफलमाह
अयेत्यादिसार्धैकत्रिंशच्छ्लोकपर्यंतम् । अथानंतरं गुरोः फलं प्रोक्तं भाग्यस्व-
स्येति शेषः श्रीमान् लक्ष्मीवान् १, सुखी २, गुणी गुणाः दयादाक्षिण्या-
दयः संति यस्येति तथा ३, बद्धापतिः बहुप्राप्तिः भवेदित्यर्थः ४, अमा-
त्यत्वं प्रधानत्वं ५, सर्वसंपत्समन्वितः स्पष्टं ६, अत्र शत्रुक्षेत्रगतस्य फलं ध-
ननाशः द्रव्यनाशः ७, प्रमोहेण प्रमादेनेत्यर्थः क्षेत्रनाशः ८, पराभवः परा-
जयः ९, अथ मित्रक्षेत्रस्थभाग्यगतगुरुफलं विद्यार्जनं विद्यासंपादनं १०, तथा
सेवाकरणं दास्याचरणं ११, अथाधिमित्रक्षेत्रस्थस्य फलं संपदः ऐश्वर्याणि १२,
पुत्रैः मित्रैश्च धनायतिः द्रव्यागमः १३, स्त्रीभिः तथा कृतकर्मणा आचरित-
व्यापारेण च धनप्राप्तिः १४, विवाहः १५, धनलाभः १६, कमात् एवमुक्तम्-

भाषा ।

सिद्धिं होवे. जय होवे. विद्यालाभ. धान्यवृद्धि, खेतीका उद्योग, सेवकीका कर्ममें
कुशलता. विद्यासंपादनमें कुशलता होवे इतिबुधफलम् ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥
॥ २७ ॥ २८ ॥ गुरु भाग्यमें होवे तो लक्ष्मीवान् १, सुखी २, गुणवान् ३, बहु-
तप्राप्ति ४, प्रधानपना ५, सर्वसंपत्तिवान् ६, होवे. शत्रुराशिका होवे तो द्रव्यना-
श ७, क्षेत्रनाश ८, पराजय ९, होवे. मित्रराशिका होवे तो विद्यासंपादन कर्म
१०, सेवा करना. अभिमित्रका होवे तो ऐश्वर्यप्राप्ति पुत्रमित्राधिकनसे धनप्रा-
प्ति. क्लीनिमित्रसे धनप्राप्ति. विवाह इत्यादि धर्मसे धन मिले. इतिबुधफलम्

प्रोक्तं गुरोः श्रीमान् सुखी गुणी ॥ २९ ॥ बह्वायतिरमा-
त्यत्वं सर्वसंपत्समन्वितः ॥ धननाशः प्रमोहेन क्षेत्रनाशः
पराभवः ॥ ३० ॥ विद्यार्जनं तथा सेवाकरणं संपदस्तथा ॥
पुत्रैर्धनायतिमित्रैः स्त्रीभिश्च कृतकर्मणा ॥ ३१ ॥ विवाहो
धनलाभश्च क्रमादेवं फलं वदेत् ॥ राज्ञां कृत्यकरः श्रीमा-
न्पुत्रबंधुसमन्वितः ॥ ३२ ॥ सेनानाथस्तथामात्यो विद्या-
टीका ।

कारेण फलं वदेत् कथयेदिति ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ अथ भाग्यगतशुक्रफ-
लमाह राज्ञामित्यादिपंचत्रिंशच्छ्लोकपर्यंतम् । राज्ञां नृपाणां कृत्यकरः कर्मक-
र्ता १, श्रीमान् २, पुत्रबंधुसमन्वितः स्पष्टं ३, सेनानाथः सेनापतिः ४, त-
थाभ्यास्यः प्रधानः ५, विद्यार्जनपरः विद्यासंपादनोत्सुकः ६, धनी द्रव्यवान्
७, पाठकः अध्यापकः ८, याजकः, ऋत्विक् ९, बहुस्त्रीकः बह्वाः स्त्रियो
यस्य सः तथा १०, अतिशत्रुमेततिशत्रुक्षेत्रस्ये सति फलमाह । स्त्रीसक्तः स्त्री-
कालसः ११, निर्धनः दरिद्रः १२, मूर्खः बुद्धिशून्यः १३, पातकी दोषी १४,
भारकः भारवाहक इत्यर्थः भवेत् १५, स्वक्षेत्रस्थफलमाह राज्ञः भूपस्य सेना-
धिकारी सेन्याधिकारवान् १६, प्रियैः इष्टैः बंधुभिः बान्धवैश्च आयातिः इष्ट-
प्राप्तिः १७, सेवावृत्त्याऽन्यसेवाचरणेन तथा कृष्या कृषिकर्मणा विद्यया वेद-
शास्त्रप्रभृत्या पूर्तकर्मणा स्वातादिकृत्येन च सर्वसंपद्युतः असिलसंपत्तिसहितः
स्यात् १८, श्रीमांश्च १९, एवं प्रकारेण शुक्रस्य फलं भवेदिति ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

भाषा ।

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ अब शुक्रका फल कहते हैं—शुक्र उच्चादिकका होके भाग्यमें
होवे तो क्रमसे राज्यकार्य करनेवाला १, लक्ष्मीवान् २, पुत्रसे भाइयोंसे सुखी ३,
सेनापति ४, प्रधान ५, विद्यासंपादन करनेमें बहुत सुखी ६, धनवान् ७, अ-
ध्यापक ८, ऋत्विक् ९, बहुत स्त्रियोंसे युक्त १०, होवे. अधिशत्रुराशिका होके
बैठे तो स्त्रीकालसी ११, दरिद्री १२, बुद्धिहीन १३, पातकी १४, भारवाहक
१५, होवे. स्वक्षेत्रका होवे तो सेनाधिकारी १६, प्रियबांधवोंसे इष्टप्राप्ति १७, दूस-
रेकी सेवा करनेसे १८, कृषिकर्मसे १९, विद्यासे २०, इष्ट, पूर्त कामी कृषकाल-

जनपदो धनी ॥ पाठको याजकश्चाथ बहुस्त्रीकोऽतिशयुमे
॥ ३३ ॥ स्त्रीसक्तो निर्धनो मूर्खः पातकी भारको भवेत् ॥
सेनाधिकारी राज्ञश्च प्रियैर्वन्धुभिरायतिः ॥ ३४ ॥ सेवादृ-
त्या च लुप्या च विद्यायाः पूर्तकर्मणा ॥ सर्वसंपद्युतः श्री-
मान् शुक्रस्यैव फलं लभेत् ॥ ३५ ॥ कुजोच्चादि फलं चा-
र्कैः कलांशादिफलं भवेत् ॥ कलांशादिषु यत्प्रोक्तं कलां-
शादि फलं त्विदम् ॥ ३६ ॥ उच्चादिषु तथा प्रोक्तं फलमेवं

टीका ।

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ अथ शनिफलमाह कुजेतिसार्धेन । कुजोच्चादिफलं यत्कुजस्य
उच्चादिवर्तमानस्य शुभफलमुक्तं तदेव आर्कैः शनेश्वरस्य कलांशादिफलं
षोडशांशादिवर्तमानफले भवेज्जानीयादित्यर्थः कुजस्य कलांशादिषु षोडशां-
शादिषु यत्फलं प्रोक्तं तदेव शनेः कलांशादिवर्तमानस्य फलं भवेत् तथा कुज-
स्य उच्चादिषु यत्प्रोक्तं तदेव उच्चादिवर्तमानस्य शनेः एवं फलं विवर्तयेदि-
ति ॥ ३६ ॥ एवं भाग्यस्थानगतग्रहवशात्फलान्युक्त्वाऽथ तत्तत्फलमगमकारं
नवांशतारतम्येनाह स्वभाग्येत्यादिसार्धत्रिचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यन्तम् । स्वभाग्य-
क्षेपतान् स्वस्य यत् भाग्यक्षेपं भाग्यराशिः तत्र गतान् वर्तमानान् क्रान्तान्
नवांशराशीन् ततः न्यूनान् अधिकान्वापि वर्तमानान् स्वरश्मिघ्नान् स्वकी-
यरश्मिगुणितान् कृत्वा भाग्यक्षेपं ग्रहयुक्ते सति तथा तद्ग्रश्मिघ्नान् तस्य ग्रहस्य
रश्मिभिर्गुणितान् कृत्वा उत्तरमनंतरं त्रिभिर्विभज्य त्रिसंख्यया भागमाहृत्य

भाषा ।

बाह्यकर्मसे २, सर्वसंपत्तिवान् होवे श्रीमान् होवे इति शुक्रफलम् ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४
॥ ३५ ॥ अब शनिका फल कहते हैं, शनिका फल पहिले जो मंगलके विषयमें
लिखा है ओई जानना ॥ ३६ ॥ पूर्व जो भाग्यस्थानका फल कहा है उस फलकी
प्राप्ति कोन समयमें होवेगी वा समयका ज्ञान अब कहते हैं, भाग्यस्थानकी नव-
शांशा राशिओ भाग्यभावकी रश्मिसे गुणन करके और वहां जो ग्रह बैठे होवे वो
ग्रहकी रश्मिसे गुणन करके पाँचौ तीनसे भाग लेना, शुभ लेख रहे वाका फल

विचिंतयेत् ॥ स्वभाग्यर्क्षगतानृक्षाभ्यूनांश्चाप्यधिकांस्ततः
 ॥ ३७ ॥ स्वरश्मिघ्नान् ग्रहे युक्तेस्तद्रश्मिघ्नांस्तथोत्तरम् ॥
 त्रिभिर्विभज्य निःशेषे त्वोजराशौ नवांशके ॥ ३८ ॥ आ-
 दिमध्यावसाने स्याद्युग्मे तत्र नवांशके ॥ आदौ मध्येवसा-
 ने स्याद्युग्मे चौजे नवांशके ॥ ३९ ॥ मध्येवसाने चाद्ये
 च युग्मे मध्यांतिमादिमे ॥ आदौ मध्येवसाने स्यादेवं चे-
 द्भाग्यलक्षणम् ॥ ४० ॥ ओजराशौ नवांशे चैद्युग्मे मध्यां-
 तिमादिमे ॥ युग्मे राशौ नवांशे चेदौजे मध्येऽन्तिमेऽपि

टीका ।

निःशेषे शेषरहिते सति ओजराशौ विषमराशौ आदिमध्यावसाने युग्मे नवां-
 शे सति आदौ मध्येवसाने वा यथाक्रमं भाग्यफलं ज्ञेयम् तथा युग्मे राशौ
 ओजनवांशके मध्येवसाने आद्ये सति मध्यमांशप्रथमे सति अथवा युग्मे
 राशौ मध्यांतिमादिमे मध्यमांतिमे प्रथमे युग्मे नवांशके सति च आदौ
 मध्येवसाने वा चेत् क्रमात् भाग्यलक्षणं एवं स्यात् एवमेव ओजराशौ मध्यां-
 तिमादिमे मध्यमांतिमप्रथमे युग्मे नवांशे सति अथ वा युग्मे समे राशौ
 मध्ये मध्यमेऽन्तिमे प्रथमे वा ओजे विषमे नवांशे सति तथा युग्मे राशौ
 मध्यांतिमादिमे नवांशे सति च एवं पूर्वोक्तकाले फलं ज्ञेयम् एतत् त्रिभागे
 वृद्धीते शून्यावशेषे सति ज्ञेयं अथ च त्रिभागग्रहणानंतरं एकं द्वयं वा शेषं
 स्याच्चेद्व्यत्यासतः वैपरीत्येनेत्यर्थः कालः भाग्यसमयः भवेत्स्यात् अथ चरमे
 भाग्यगतचरलग्ने कलाभ्यां भाग्यकलासंयुक्तग्रहकलाभ्यां हते गुणिते तद्व-
 त्यागवत् त्रिभिर्विभज्येत्यर्थः चरादंशे चरस्थिराद्विःस्वभावसंज्ञके प्राप्तेऽर्थादादौ
 मध्येवसाने फलं स्यात्तथा स्थिरं स्थिरलग्नेऽन्ते मध्यमादिमेवसाने मध्ये आ-

भाषा ।

कहते हैं, भाग्यस्थानकी विषमराशि होवे तो आद्य मध्य अवसानमें चरादिक क-
 मसे फल जानना और युग्म नवमांश होवे तो आद्य मध्य अवसानमें फल जानना,
 तथा भाग्यराशौ युग्म होय और नवमांश विषम होवे वो मध्य अंत आद्यमें फल
 जानना, और युग्मराशौ युग्मनवमांश होवे तो मध्य अंत आदिमें और आदि म-

च ॥ ४१ ॥ प्रथमेपि वयस्येवं युग्मे मध्येऽतिमादिमे ॥
शेषं द्वयं चेदेकं स्यात्कालो व्यत्यासतो भवेत् ॥ ४२ ॥
कलाभ्यां च हते तद्वच्चराद्यंशे चरे च भे ॥ आदौ मध्येव-
साने स्यात्स्थिरं ज्ञेयं मध्यमादिमे ॥ ४३ ॥ उभये मध्यमेऽ-
ते च आदावेवं प्रकीर्तिताः ॥ भावानां चैव सर्वेषां चंद्रल-
ः । तु लग्नतः ॥ ४४ ॥ अंशदायोक्तवत्कृत्वा शुभपापदृग्मा-
हतम् ॥ षष्ठ्याप्तं तद्वलाप्तं स्याद् भ्रात्रादीनां च संस्त्यका
॥ ४५ ॥ रश्मिघ्नं च बलाप्तं च त्वनिष्टमपवादकम् ॥ ४६ ॥

टीका ।

दो चेत्यर्थः फलं बोध्यम् तथा उभये द्विःस्वभावलग्ने मध्यमेऽन्ते आदौ च फ-
लं स्यात् एवं प्रकीर्तिताः अंशा इत्यर्थः इति ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥
॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ अथ भ्रात्रादिसंख्यामाह भावानामित्यादियावदध्या-
यसमाप्तिः अथ सर्वेषां भावानां चंद्रलग्नाच्चंद्रराशेः तथा लग्नतः जन्मलग्नाच्च वि-
चारः कर्तव्यः स तु अंशदायोक्तवत्कृत्वा प्रायुक्तांशायुर्दायवत् गणितं विधा-
य ततः शुभपापदृग्माहतं एकत्र शुभदृष्टिहतं एकत्र पापदृष्टिहतं च कृत्वा
तत्कृत्वा षष्ठ्याप्तं तथा तद्वलाप्तं भावबलाप्तमित्यर्थः प्राप्तफलं भ्रात्रादीनां शे-
षसंख्या नष्टसंख्या च ज्ञेया अथ च तदेव अंशदायोक्तवत्कृतमेव रश्मिघ्नं र-
श्मिगुणितं ततः बलाप्तं बलभाजितं फलं अनिष्टं अपवादकं शुभं च ज्ञेयमि-
ति ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ एवं त्रयोदशाध्याये कृता टीका यथामति ॥ गणे-

भाषा ।

अंत्य क्रमसे भाग्यफल जानना. यह विषय टीकामें स्पष्ट किया है ॥ ३७ ॥
॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ अब द्वादश भावोंका विचार कहते
हैं. चंद्रलग्नसे करना, और जन्मलग्नसेभी करना. पहिले जैसा अंशायुर्दाय लाते हैं,
वैसा गणित करके दो ठिकानें लिखके एक ठिकानें शुभदृष्टियोगसे गुणना, अ-
न्यत्र पापदृष्टियोगसे गुणना. पीछे दोनों ठिकानें ६० से भाग लेना. वैसा भाव-
बलसे भागलेना. शेष रहे वो भावबंधकी संख्या जाननी. अन्यप्रकार पूर्वोक्त

(१९६)

बृहत्पाराशरहोरायामुत्तरभागे-

इति श्रीबृहत्पाराशरहोरायामुत्तरभागे कलाशादिकले त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

नाडीद्वयं मुहूर्तः स्याद्विनाडीद्वयमेव च ॥ खेरुदयतो मेघात्सर्वजितः क्रमात्स्मृतः ॥ १ ॥ आर्द्राश्लेषानुरावाश्च

टीका ।

शमीतये सा च शोधनीया बुधैर्मुदा ॥ १ ॥ इति वृ० उत्तरभागे श्रीमहर्ष्यः-
चयवेदशास्त्र्योतिर्विच्छीधरेण वि० सु० टीकायां त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

अथो चतुर्दशाध्याये गणेशप्रतिष्ठो ह्यहम् ॥ कुर्वे यथामति व्याख्यां विद्वांसः शोधयंतिवाम् ॥ १ ॥ अथ भगवान् पराशरो महर्षिः चतुर्दशोऽस्मिन्नध्याये वर्षचर्यामुपादिदेश । तत्रादौ मुहूर्तलक्षणमाह नाडीद्वयेन । नाडीद्वये घटिकाद्वयं मुहूर्तः स्यान्मुहूर्तो भवति एतत्सामान्यमानं त्रिंशद्घटिकात्मकदिनमानविषयं ज्ञेयम् । न्यूनातिरिक्तदिनमाने तु विनाडीद्वयं तद्यथा त्रिंशद्घट्यूनदिनमाने कतिचिद्विगतपलनाडीद्वयं तथा त्रिंशद्घट्यधिकदिनमाने तु तत्तारतम्येन विशेषपलसहितनाडीद्वयं मुहूर्तो भवतीति भावः एवमेव रात्रिमानतारतम्येन मुहूर्तलक्षणं ज्ञेयमिति । अथ लग्नान्याह खेरितिपादेन । खेः सूर्यस्य उदयतः ओदयिकलग्नमारम्य इत्यर्थः मेघात्सकाशान्मीनपर्यन्तं क्रमेण द्वादशलग्नानि पुनरुदयपर्यन्तं भवतीति भावः अथोक्तनाडीद्वयमुहूर्तेषु प्रत्यहं दिवा पंचदशरात्रौ पंचदशेति त्रिंशत्क्षत्रसंज्ञा आह सर्वजितइत्यादिभाषा ।

गणितकूं रश्मिगुणित करके भावबलसे माग लेना, शेष शुभाशुभ फल जानना ॥ १४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ इति वृ० त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

अब मुहूर्तलक्षण कहते हैं, दो घडीका एक मुहूर्त होता है, सर्व दिनके मुहूर्त १५ रात्रिके मुहूर्त १५ कम जास्त नहीं होते, इसवास्ते दो घडीका मुहूर्तप्रमाण लिखा, परंतु दिनमानकी वृद्धि होनेसे मुहूर्तके दोघडीमें जास्त कम होता है, अब लग्नमान कहते हैं, सूर्य जिस राशिका होता है ओई लग्नका प्रथम उदय होता है, पीछे अपने अपने क्रमसे दूसरे दिनके प्रातःकालपर्यंत बारह लग्न मुक्त होजाते हैं ॥ १ ॥ अब दिनरात्रिके मुहूर्त १० हैं उसके नाम कहते हैं, दिनके जो पंचरात्र १५

मघाश्वाथ धनिष्ठिकाः ॥ उत्तराषाढसंज्ञाश्च सर्वजिह्वोहिणी
तथा ॥ विशाखाश्च ततो ज्येष्ठा मूलं च शततारकम् ॥ म-
रणीपूर्वफाल्गुन्यौ विश्वजिह्व ततो भवेत् ॥ ३ ॥ उत्तराप्रो-
ष्ठपाञ्चैव रेवती च ततः परम् ॥ अभिजिह्वोत्तरा चाथ कृ-
त्तिका रोहिणी ततः ॥ ४ ॥ मूलं च रोहिणी चाथ मृगशीर्षं
च हस्तकम् ॥ पुष्यं च श्रवणो हस्तचित्रास्वातीः क्रमा-
त्स्मृताः ॥ ५ ॥ नाडीद्वयमुहूर्तानां संज्ञा एताः क्रमाद्विज ॥

टीका ।

सार्धपंचश्लोकपर्यन्तम् । अथ सर्वजितः सर्वाणि दिननक्षत्राणि तत्तन्मुहूर्ते
स्वसदृशफलदानेन जयन्ति ताः सर्वजितः संज्ञाः प्रत्यहं सूर्यादयमारम्य क्रमे-
ण नाडीद्वयमुहूर्तानां त्रिंशन्मितानां स्मृता उक्ताः ताश्च आर्द्रा १, आश्लेषा
२, अनुराधा ३, मघा ४, धनिष्ठा ५, उत्तराषाढा ६, सर्वजित् नाम अभि-
जित् ७, रोहिणी ८, विशाखा ९, ज्येष्ठा १०, मूलम् ११, शततारका १२,
मरणी १३, पूर्वाफाल्गुनी १४, विश्वजित् अभिजित् १५ एता दिनमुहूर्तसं-
ज्ञाः सर्वजित्संज्ञकाः पंचदश । अथ उत्तराप्रोष्ठपात् उत्तराभाद्रपदा १, रेवती
२, अभिजित् ३, उत्तरा ४, कृत्तिका ५, रोहिणी ६, मूलं ७, रोहिणी ८, मृ-
गशीर्षं ९, हस्तं १०, पुष्यः ११, श्रवणः १२, हस्तं १३, चित्रा १४, स्वाती
१५, एता रात्रिमुहूर्तसंज्ञाः पंचदश १५ विश्वजित्संज्ञकाः द्वे द्विज । हे मे-
त्रेय ! नाडीद्वयमुहूर्तानां एताः संज्ञाः विश्वजित्संज्ञका ज्ञेया इति ॥ २ ॥ ३ ॥
॥ ४ ॥ ५ ॥ अथ विनाडीद्वयमुहूर्तसंज्ञा द्वात्रिंशदाह सर्वजिदित्यादिसार्धनव-

भाषा ।

मुहूर्तं हैं वे सर्वजित् नामक हैं । आर्द्रा १, आश्लेषा २, अनुराधा ३, मघा ४, ध-
निष्ठा ५, उत्तराषाढा ६, सर्वजित् नाम अभिजित् ७, रोहिणी ८, विशाखा ९,
ज्येष्ठा १०, मूल ११, शततारका १२, मरणी १३, पूर्वाफाल्गुनी १४, अभिजित्
१५, यह दिनमुहूर्त जानना । अब रात्रिके मुहूर्त कहते हैं । उत्तराभाद्रपदा १, रेवती
२, अभिजित् ३, उत्तरा ४, कृत्तिका ५, रोहिणी ६, मूलं ७, रोहिणी ८, मृग-
शीर्षं ९, हस्तं १०, पुष्य ११, श्रवण १२, हस्त १३, चित्रा १४, स्वाती १५,

(११८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभाष्ये—

सर्वजिह्वरणीहस्तविश्वजिह्वोहिणी तथा ॥६॥ दस्रश्च मृग-
शीर्षश्च शर्वः पुष्योऽथ रुद्रभमा उत्तरा विश्वजिह्वोणी चि-
त्रा पुष्यश्च वायुभम् ॥७॥ अभिजिह्वसुभं पौष्णं कृत्तिका च
पुनर्वसुः पूर्वोत्तरप्रोष्ठपदौ शततारा च विश्वभम् ॥८॥ ज्ये-
ष्ठा सूर्यं च मूलं च भाग्यश्च कमशः स्मृताः ॥ ज्येष्ठा चाथ
विशाखा च मूलं च शततारका ॥९॥ नामानि च मुहूर्तानां
विनाडीद्वयरूपिणाम् ॥ आवृत्त्या षष्टि ताः प्रोक्ताः कालां-

टीका ।

श्लोकपर्यंतम् । अथ सर्वजित्संज्ञकाः विनाडीसंज्ञका यथा भरणी १, हस्त २,
विश्वजित् पूर्वाषाढा ३, रोहिणी ४, दस्रः अश्विनी ५, मृगशीर्ष ६, शर्व आ-
र्द्रा ७, पुष्य ८, रुद्रभम् आर्द्रा ९, उत्तरा १०, विश्वजित्पूर्वाषाढा ११, श्रोणी
श्रवणं १२, चित्रा १३, पुष्यः १४, वायुभं स्वाती १५, अभिजित् १६, वसुभं
घनिष्ठा १७, पौष्णं रेवती १८, कृत्तिका १९, पुनर्वसु २०, पूर्वप्रोष्ठपत् पूर्वो-
भाद्रपदा २१, उत्तरप्रोष्ठपत् उत्तरभाद्रपदा २२, शततारका २३, विश्वभं
स्वाती २४, ज्येष्ठा २५ सूर्यं हस्तः २६, मूलं २७, भाग्यः पूर्वाफाल्गुनी २८,
ज्येष्ठा २९, विशाखा ३०, मूलं ३१, शततारका ३२, एवं कमशः विनाडी-
द्वयरूपाणां मुहूर्तानां सर्वजित्संज्ञानामानि ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ एवं ना-
डीद्वयमुहूर्तसंज्ञाः विनाडीद्वयमुहूर्तसंज्ञाश्रोक्त्वा षष्टिनाडीसंज्ञा आह आ-
वृत्त्या इत्यर्थेनायाः द्विनाडीरूपिण्यः त्रिशत्संज्ञाः प्रागुक्ताः ता एव पुनरावृ-
त्त्या षष्टि इति विभक्तिलोप आर्षः षष्टिसंख्याकाः नाडीरूपिणः एकघटिका-

भाषा ।

यह पंधरा रात्रिके विश्वजित् नामक मुहूर्त जानने ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अब
विनाडी संख्यात्मक बत्तीस मुहूर्त कहते हैं. उनके नाम भरणी आदि लेके शतता-
रकापर्यंत नाम टीकामें स्पष्ट हैं ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ अब षष्टिनाडी मुहूर्त कहते
हैं. जो पहिले दो घटिकात्मक रात्रिदिनके ३० मुहूर्त कहे हैं, उसकूं द्विरावृत्तिसे
बड़ी घडीका माने तो साठ घडीके साठ मुहूर्त कलंशनामक होते हैं ॥ १० ॥

शा नाडिरूपिणः ॥ १० ॥ नक्षत्रसंज्ञया प्रोक्ताः षष्ट्याष्ट-
स्था कलांशकाः ॥ मेषो यमो वृषः कुंभो जूकश्च क-
र्कटः ॥ ११ ॥ सिंहो वृश्चिकश्चिवापो मृगः कन्या क्रमाद्भवे-
त् ॥ राशिचक्रकलांशे तु क्रमादेवं प्रकीर्तिताः ॥ १२ ॥
मेषोगौर्यमकर्कीचलेयकन्यातुलालयः ॥ धनुर्मृगघटो मी-

टीका ।

स्वरूपाः ते एव कलांशसंज्ञका इति ॥ १० ॥ अथ कलांशानाह नक्षत्रेत्थर्वेना
या विनाडीसंज्ञाः द्वात्रिंशत् प्रायुक्ताः ता एव पुनरावृत्त्या दिनरात्रिषष्टिमा-
गात्मकनाडीरूपिण्यः पुनरावृत्त्या नक्षत्रसंज्ञया कलांशकाः षष्ट्या षष्टिसं-
ख्या ज्ञेया इति । अथ राशिचक्रकलांशसंज्ञाः पंचघटिकात्मिका उदयात्
द्वादशाह मेष इति द्वादशश्लोकांतम् । उदयात् पंच घटिकाः मेषः १, ततः
पंचमो मिथुनः २, ततः पंच वृषः ३, ततः पंच कुंभः ४, ततः पंच जूको
मीनः ५, ततः पंच जूकः तुला ६, ततः पंच कर्कटकः ७, ततः पंच सिंहः ८,
ततः पंच वृश्चिकः ९, ततः पंच चापः धनुः १०, ततः पंच मृगो मकरः ११,
ततः पंच कन्या १२, एवं क्रमात् राशिचक्रकलांशे संज्ञाः प्रकीर्तिताः
कथिताः इति ॥ ११ ॥ १२ ॥ अथ नित्योदयक्रममाह मेषे इति । मेषः
१, गौर्वृषः २, यमो मिथुनः ३, कर्किः ४, लेयः सिंहः ५, कन्या ६, तुल्य
७, अलिः वृश्चिकः ८, धनुः ९, मृगो मकरः १०, घटः कुंभः ११, मीनः १२,
एवं क्रमेण उदयाद्भुदयकालीनलघ्नात् घटिकासु ग्रंथांतरोक्तासु नित्योदय-
संज्ञा ज्ञेयाः ताश्च “मीने मेषे चतुर्नाडयः सार्धाश्च वृषकुंभयोः ॥ मकरे मि-

भाषा ।

अब कलांशमुहूर्त कहते हैं, जो पहिले बत्तीस मुहूर्त नाडीनामक कहे हैं उसको पु-
नरावृत्तिसे घटिकात्मक लेके गिनना, वे नक्षत्रकलांश मुहूर्त होते हैं, अब राशिच-
क्रकलांश मुहूर्त कहते हैं, सूर्योदयसे लेके पांचपांच घटिकाका मेषादिराशिचक्रकलांश
जानना, मेष १, मिथुन २, वृषभ ३, कुंभ ४, मीन ५, तुला ६, कर्क ७, सिंह
८, वृश्चिक ९, धन १०, मकर ११, कन्या १२, यह क्रमसे राशिचक्रकलांशक है
॥ ११ ॥ १२ ॥ अब नित्योदयक्रमक्रम टीकामें स्पष्ट है, अब तात्कालिक कहे

नमुदयादितिकासु च ॥ १३ ॥ सिंहान्मेषाच्च चापाच्च नक्ष-
त्रक्रम ईरितः ॥ चंद्रशशुकधूमार्कपरिवेषारकार्मुकाः ॥ १४ ॥

टीका ।

शुने पंच शेषाः सार्धाः प्रकीर्तिताः” एवमिति ॥ १३ ॥ अथ नक्षत्रक्रमग्रह-
णप्रकारभेदानाह सिंहादित्यर्धेन । सिंहात् सिहराश्वारंभनक्षत्रात् मघासका-
शादित्यर्थः आश्लेषांतमिति भावः इत्येकः प्रकारः चापात् धनुराश्वारंभनक्ष-
त्रात् मूलसकाशादित्यर्थः ज्येष्ठांतमिति भावः इति द्वितीयः प्रकारः मेषात्
मेषराश्वारंभनक्षत्रात् अधिनीनक्षत्रसकाशादित्यर्थः रेवत्यंतमिति भावः इ-
ति तृतीयः प्रकारः एवं प्रकारत्रयेण नक्षत्राणां परिगणनक्रमः ईरितः कथि-
तः । अथ प्रकारत्रयेण प्रत्यहं रात्रिं दिनकाले द्वादशग्रहक्रममाह । चंद्रः १,
शुक्रः २, शुकः ३, धूमः पूर्वार्धोक्तो ग्रहः ४, अर्कः ५, परिवेषः पूर्वार्धो-
क्तः ६, आरो भौमः ७, कार्मुकः पूर्वार्धोक्तः ८, गुरुः ९, पातः पूर्वार्धोक्तः
१०, शनिः ११, केतुः १२, एते द्वादश ग्रहाः क्रमात् उत्तक्रमेण चकलिमां-
शके विषये सिंहात् सिंहलग्नोदयात् सकाशात् द्वादशलग्न्येषु भवति
तत्तल्लग्नकाले उदयते इत्यर्थः एवं तारकांशके विषये मेषात् मेषलग्नात् स-
काशात् केत्वादिः केतुरादिर्यस्येति सः प्रागुक्तः क्रमः विलोमतः चित्रांतं
ग्राह्य इत्यर्थः तथा घटिकांशके विषये अर्कादिधूमपर्यन्ताः प्रथमोत्तक्रमान्त-

भाषा ।

ग्रह लानेका क्रम कहते हैं. जन्मलग्न जो होवे उसकूं पहिले देखना, कि सिंहादि
है, या चापादि है, या मेषादि है. वो देखके तीन क्रममेंसे जिस क्रममें आया होवे
वो क्रम मुख्य गिनके वहांसे अनुक्रमसे चंद्र १, बुध २, शुक ३, धूम ४, सूर्य ५,
परिवेष ६, मंगल ७, कार्मुक ८, गुरु ९, पात १०, शनि ११, केतु १२, पर्यंत
जो राशि आवे वो राशि लेके उस राशिमें ग्रह मांडना. जैसा वृश्चिक लग्न जन्मका
है तो सिंहादि है वास्ते तात्कालमें सिंहराशिका चंद्र, कन्या का बुध, तुलाका शुक,
वृश्चिकका धूम इत्यादिकर्कका केतु इत्यंत जानना. नक्षत्र क्रममें मेषके क्रमसे ग्रह
केतु आदि चंद्रांत गिन जहांतक पूर्वराशिके अनुसारसे नक्षत्र आवे वो नक्षत्रका
ग्रह जानना. जैसा अधिनीका केतु, यहांसे गिनना. तो उत्तराफाल्गुनीके चबुध

गुरुः पात शनिः केतुर्ग्रहाः स्युर्द्वादश क्रमात् ॥ चक्रलि-
सांशके चैवं केत्वादिस्तारकांशके ॥ १५ ॥ अर्कादिवृमप-
र्यताः क्रमात्स्युर्घटिकांशके ॥ सत्र्यंशा घटिकास्तिस्रो मे-
षानिमिषयोर्द्विज ॥ १६ ॥ चतस्रः कुंभवृषयोस्तथा मकर-
युग्मयोः ॥ वित्र्यंशाः पंच सत्र्यंशास्ताः कर्कधनुषोः

टीका ।

गंतरविसकाशात् धूमांतं चापात् धनोदयात् द्वादश उदयविषये ग्राह्या इ-
त्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ अथ प्रागुक्तमेषादिनित्योदयानां प्रत्यहं भोगकाल-
मानघटिकामाह सत्र्यंशा इत्यादिअष्टादशश्लोकपर्यंतमा हे द्विज मैत्रेय ! मे-
षानिमिषयोः मेषमीनयोः लग्नयोः नित्यं मानं सत्र्यंशाः तिस्रो घटिकाः
विंशतिपलाधिकघटिकाद्वयमित्यर्थः कुंभवृषयोः नित्यभोगमानं चतस्रः घ-
टिकाचतुष्टयात्मकं तथा तेन प्रकारेण मकरयुग्मयोः मकरमिथुनयोः वि-
त्र्यंशाः पंच तृतीयांशोनाः पंचचत्वारिंशत्पलाधिकघटिकाचतुष्टयात्मकमि-
त्यर्थः नित्यमानं ज्ञेयं ताः पंच सत्र्यंशाः तृतीयांशसहिताः पंच नाम विंश-
तिपलाधिकपंचघटिकाः नित्यमानं कर्कधनुषोः स्पष्टं स्मृताः तथा सिंहवृ-
श्चिकयोः षट् घटिका नित्यमानं चपरं शेषयोः उक्तावशिष्टयोः कन्यातुल-
योरित्यर्थः अंशोनाः सप्त अत्र अंशशब्देन घटिकातृतीयांशो ग्राह्यः चत्वा-
रिंशत्पलाधिकषट्घटिका इत्यर्थः एवं इदं उक्तप्रकारकं मेषलग्नात् सका-
शात् उदयराशिजं लग्नविहितमित्यर्थः नित्यं मानं प्रोक्तं कथितमिति

भाषा ।

चरणका चंद्र आया, वैसे सब लायके पूर्वाभाद्रपदाका तीसरी वखत गिननेसे केतु,
पुनः आया तो केतु पूर्वाभाद्रपदाके चौथे चरण मीनराशिका केतु है इत्यादि. विशेष
टीकामें स्पष्ट है ॥ १४ ॥ १५ ॥ अब नित्य लग्नकी घटिपलात्मक मान कहते हैं.
हे मैत्रेय ! मेषमीनका प्रमाण घटी ३ पल २०, वृषकुंभका प्रमाण घ० ४ पल०
मिथुनमकरका प्रमाण घ० ४ प० ४०, कर्कधनका प्रमाण घ० ५ प० २०, सिं-
हवृश्चिकका प्रमाण घ० ६ प० ०, कन्यातुलाका प्रमाण घ० ६ प० ४०, राह

स्थिताः ॥ १७ ॥ सिंहवृश्चिकयोः षट् च अंशोनाः सप्त शे-
षयोः ॥ नित्यं मानमिदं प्रोक्तं मेषादुदयराशिजम् ॥ १८ ॥
ख्याक्रांतात्तथा प्रोक्ता एकद्वित्रिचतुर्घटी ॥ मानानि मेष-
तः सिंहाच्चापादर्कोदयात्ततः ॥ १९ ॥ दशवर्गाधिपाश्चि-
त्याः प्रोक्ताश्चैतुनवांशकाः ॥ अन्यत्र कीर्तिताः प्रश्ने नष्ट-
द्रव्यविनिश्चये ॥ २० ॥ श्रीमान् रिक्तश्च मूर्खश्च कुशलो
टीका ।

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ अथ प्रकारांतरमाह ख्याक्रांतादिति द्वाभ्याम् । ख्या-
क्रांतात् अर्कोदयात् रविसहितात् उदयलम्बादित्यर्थः । लग्नमानानि मेषात्
चतुर्णां सिंहाच्चतुर्णां चापाच्चतुर्णां क्रमात् एकद्वित्रिचतुर्घटिमानं प्रकारांतरेण
बोध्यम् तत्र दशवर्गाधिपाः तत्तल्लग्नोक्तमानेषु विभाजनीयाः तथा ईदृशवां-
शकाः चंद्रराशिनवांशकाश्च विभाजनीयाः तत्प्रयोजनमाह नष्टद्रव्यविनिश्च-
ये नष्टद्रव्यस्य विनिश्चयः निर्णयः यस्मिन् तथाभूते प्रश्ने प्रश्नविचारे एते ईदृ-
शवांशकाः अन्यत्र कीर्तिताः अन्यमतोक्ता इति ॥ १९ ॥ २० ॥ अथ दश-
वर्गादिषु फलान्याह श्रीमानित्यादिसार्धचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यंतम् । श्रीमान्
१, रिक्तः २, मूर्खः ३, कुशलः ४, वचनः ५, पटुः ६, स्त्रीसक्तः ७, वेदवित्
८, धीरः ९, मंदगमिः १०, तीव्ररोषणः अतिकोपी ११, मूलरोगी मूले मूल-
स्थाने यो रोगः सोऽस्यास्तीति तथा १२, पिशुनः दुर्जनः १३, सदाऽनपरः
सर्वकाले भ्रमणशीलः १४, शुचिः १५, सेवाकरः दासः १६, सुभाषी पटुवा-
क् १७, धनवान् १८, लोभसंयुतः १९, विद्यया प्रख्यातः प्रसिद्धः २०, मीरुः
२१, बुद्धिः श्रीमान् बुद्ध्या श्रीमान् २२, श्रीमान् २३, सुशीलकः २४, पर-
दाररतः २५, श्रीमान् २६, सुशीलः २७, बलवान् २८, गुणी २९, अश्व-
भाषा ।

लग्नमान कक्षा ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ अब प्रकारांतर कहते हैं, उदयलग्नसे मे-
षसे ४, सिंहसे ४, धनसे ४, यह बारह राशिमें एक दोन तीन चार घटिका क-
म्से कालप्रमाण जानना, दशवर्गा और चंद्रनवांशका चितवन करना, नष्टद्रव्य-
प्रश्नाविक्रमैर्भी इसका प्रयोजन है ॥ १९ ॥ २० ॥ अब दशवर्ग ऊपरसे योगफल

टीका ।

न्यः मार्गस्थः ३०, निगमव्ययः वेदाम्यासे निमग्नः ३१, पातकी ३२, तपो-
युतः ३३, परदारस्तः ३४, वेद्यासक्तः ३५, असत्फलवासनः मिथ्याफला-
भिकांक्षी ३६, सिंहासनस्थः ३७, रिक्तः निरव्योगी ३८, जटिलः जटाधारी
३९, कुलपांसनः नीचः ४०, योगी ४१, बुद्धः ज्ञाता ४२, संन्यासी ४३, से-
नानी सेनापतिः ४४, बुद्धिमान् सूक्ष्मधीः ४५, सुखी ४६, कुष्टी कुष्ठरोगी
४७, धृतकरः ४८, श्रीमान् ४९, एकपुत्रसमन्वितः ५०, शास्त्रज्ञः ५१, दास-
कृत्यः ५२, चंडरोपसमन्वितः तीव्रकोपी ५३, स्त्रीसक्तः ५४, परदारोक्तः प-
रदारोः उक्तः भाषितः लोभित इत्यर्थः ५५, मृत्युः ५६, पटुः ५७, अरोग-
वान् रोगरहितः ५८, कुरूपः ५९, कुशलः ६०, जितारिः जितशत्रुः ६१,
पुत्रवर्जितः ६२, शूरः ६३, वीरः ६४, चंडोऽतिकोपी ६५, कुशलः ६६,
कुक्षिरोगवान् जठररोगी ६७, ग्रामणीः ग्रामपतिः ६८, विटपः स्त्रेणपालकः
६९, धूर्तो वंचकः ७०, सतीपतिः ७१, अरिंदमः शत्रुहा ७२, वंध्यापतिः ७३,
सुधापी ७४, रिक्तसाध्यपतिः रंकप्राप्यस्त्रीसेवी ७५, सुखी ७६, विजयी ७७,
युद्धभीरुः ७८, चोरः ७९, अमर्षी क्रोधी ८०, धनार्जकः द्रव्यसंपादकः ८१,
धनार्जनाय द्रव्यसंपादनाय सततं निरंतरं अकृत्यानां शतानि करोतीति त-
था ८२, वृषलीपतिः शूद्रस्त्रीनिषेवी ८३, ईद्रः ८४, सेनानीः ८५, सत्यवाक्
८६, शुचिः ८७, शिरोरोगी ८८, कुष्टी ८९, मेही मेहरोगवान् ९०, पिशुनः
दुर्जनः ९१, सुखी ९२, जलवद्भोगसहितः जलोदरादियुक्तः ९३, कृतज्ञः उ-
पकारज्ञः ९४, निर्धृणो निर्दयः ९५, वृणी दयावान् ९६, विवादशीलो वा-
दस्वभावः ९७, सुमुखः सुंदराननः ९८, क्रोधनः ९९, कामुकः १००,
पटुः कुशलः १०१, चरचितः २, धनी ३, वाग्मी वक्ता ४, विद्यार्जनपरः ५,
सुखी ६, अपुत्रः ७, कृषिकुट्टीरः कृषीवलश्रेष्ठः ८, परदारस्तः ९, शुचिः
११०, विद्याहीनः ११, मूर्खः १२, बुद्धिमान् १३, शास्त्रपारगः शास्त्रांतज्ञः
१४, सदाभीरुः १५, जडः १६, वाग्मी १७, कृत्येषु कुशलः कार्यपटुः १८,
सुखी १९, नीतिज्ञः न्यायज्ञः १२०, लेखकः २१, नीचजातीकृत्यस्तः
अन्येभ्यो नीचजातिकारयिता २२, पटुः २३, प्रेष्यदूतः २४, गोमयवि-
केता २५, वदान्यो दाता २६, धनवंचको धनप्रतारकः २७, सेनानीः

वंचनः पटुः ॥ स्त्रासक्तो वेदविच्छीरो मंदाग्निस्तीव्ररोषणः
 ॥ २१ ॥ मूलरोगी च पिशुनः सदाऽनपरोऽशुचिः ॥ से-
 वाकरः सुभाषी च धनवैल्लोभसंयुतः ॥ २२ ॥ प्रख्यातो
 विद्यया भीरुर्बुद्धिश्रीमान्सुशीलकः ॥ परदाररतः श्रीमान्
 सुशीलो बलवान् गणी ॥ २३ ॥ अध्वन्यो निगमव्यग्रः पात-
 की च तपोयुतः ॥ परदाररतो वेद्यासक्तः सत्फलवासनः ॥
 ॥ २४ ॥ सिंहासनस्थो रिक्तश्च जटिलः कुलपांसनः ॥ यो-
 गी बुद्धश्च संन्यासी सेनानीर्बुद्धिमान् सुखी ॥ २५ ॥ कुष्ठी
 टीका ।

२८, क्षेत्रवान् २९, वीरः १३०, लेखवृत्त्या च जीवति लेखनक्रियया नि-
 र्वाहकः ३१, मूर्खः ३२, जितेंद्रियः शमदमसंपन्नः ३३, वाग्मी ३४, सदा-
 कृत्यपरः सदाद्योगी ३५, सुखी ३६, अन्नदाता ३७, मृष्टाशी मधुरभुक् ३८,
 शिवभक्तः ३९, जितेंद्रियः १४०, कुब्जः बुद्धिशरीराभ्यां वक्रः ४१, वक्रश-
 रीरः शरीरेणैव वक्रः ४२, जात्यंधो जन्मांधः ४३, बधिरः श्रवणहीनः ४४,
 शठो घूर्तः ४५, अमर्षी क्रोधी ४६, नर्तको नटः ४७, क्रुद्धः संजातक्रोधः
 ४८, दुर्जनो दुष्टः ४९, वेदपारगः वेदानां पारं समाप्तिं गच्छतीति तथा १५०,
 वक्ता ५१, गायकः ५२, सर्वदा जनार्जकः, जनमनःसंपादकः ५३, तालङ्घ-
 गानसाधनविशेषज्ञः ५४, विद्यया युक्तो विद्वान् १५५, एवं पंचपंचाशदुत्तरं
 एकयोगावसानकं एकयोगोऽवसाने यस्य तत् शतं पंचपंचाशदुत्तरगुणाः श्री-
 योगा ज्ञेयाः इति ओजे ओजराशौ पूर्वं पूर्वयुताः पूर्वनवांशे प्रथमसहिताः
 क्रमाद्योगाः ज्ञेयाः युग्मे समे राशौ तु वामतः वैपरीत्येन प्रथमनवांशे अक्-
 सानीययोगमारभ्य क्रमो ज्ञेयः चरे चरराशौ उक्तक्रमः स्थिरे राशौ तु वामं
 विलोमतो यथा स्यात् तथा उभये द्विःस्वभावे राशौ अर्धपदादितः तथा आ-
 दौ राश्यारंभे त्रिशद्वृणा योगाः आरंभतः अंते राश्यंते वामतः विलोमतः त्रि-
 शदेवहि षष्ट्यंशे तु प्राग्बत्पूर्वोक्तरीत्यैव ओजचरादिकाः विषमसमचरस्थि-
 रादिकाः गुणा बोद्धव्या इति ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

भाषा ।

कहते हैं, सो योगके नाम टीकामें स्पष्ट लिखा है, अस्ते भाषामें फिर लिखे नहीं है।

भूतकरः श्रीमानेकपुत्रसमन्वितः ॥ शास्त्रज्ञो दासकृत्यश्च
चंडरोषसमन्वितः ॥ २६ ॥ स्त्रीसक्तः परदारोक्तो मृत्युः प-
टुररोगवान् ॥ कुरूपश्चापि कुशलः जितारिः पुत्रवर्जितः
॥ २७ ॥ शूरो वीरश्च चंडश्च कुशलः कुक्षिरोगवान् ॥ ग्रा-
मणीर्विटपो धूर्तः सतीपतिररिदमः ॥ २८ ॥ वंध्यापतिः
सुरापी च रिक्तसाध्यापतिः सुखी ॥ विजयी शुद्धभीरुश्च
चारोऽमर्षी धनार्जकः ॥ २९ ॥ धनार्जनाय सततमकृत्य-
शतकारकः ॥ वृषलीपतिरिन्द्रश्च सेनानीः सत्यवाक्कुचिः
॥ ३० ॥ शिरोरोगी च कुष्ठी च मेही च पिशुनः सुखी ॥
जलवद्रोगसंयुक्तः कृतज्ञो निर्घृणो घृणी ॥ ३१ ॥ विवाद-
शीलः सुमुखः क्रोधनः कामुकः पटुः ॥ चलचित्तो धनी
वाग्मी विद्यार्जनपरः सुखी ॥ ३२ ॥ अपुत्रः कृषिकृद्दीरः
पटुदाररतः शुचिः ॥ विद्याहीनश्च मूर्खश्च बुद्धिमाज्ज्ज्ञा-
पारगः ॥ ३३ ॥ सदाभीरुर्जडो वाग्मी कृत्येषु कुशलः सु-
खी ॥ नीतिज्ञो लेखको नीचजातिकृत्यरतः पटुः ॥ ३४ ॥
प्रेष्यो गोमयविक्रेता वदान्यो धनवंचकः ॥ सेनानी क्षे-
त्रवान्वीरो लेखकृत्या च जीवति ॥ ३५ ॥ मूर्खो जितेंद्रियो
वाग्मी सदाकृत्यपरः सुखी ॥ अन्नदाता च मृष्टाशी शि-
वभक्तो जितेंद्रियः ॥ ३६ ॥ कुब्जो वक्रशरीरश्च जात्यंधो
बधिरः शठः ॥ अमर्षी नर्तकः क्रुद्धो दुर्जनो वेदपारगः

टीका ।

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

भाषा ।

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

॥ ३७ ॥ वक्ता च गायकः श्रीमान्सर्वदा च जनाजकः ॥
 तालज्ञो विद्यया युक्तः पंचपंचाशदुत्तरम् ॥ ३८ ॥ शर्तं
 गुणाश्च श्रीयोगा एकयोगावसानकम् ॥ पूर्वपूर्वयुता ओजे
 युग्मे राशौ तु वामतः ॥ ३९ ॥ चरे क्रमः स्थिरे वाममुभ-
 योर्धपदादितः ॥ आदौ त्रिंशद्गुणा अंते वामतस्त्रिंशदेव-
 हि ॥ ४० ॥ षष्ठ्यंशे तु गुणाः प्रोक्ताः प्राग्वदोजचरादि-
 काः ॥ मेषादुत्क्रमते राहुः केतुर्याति वृषात्क्रमात् ॥ ४१ ॥
 ऋक्षसंध्यंतरे जातः प्रष्टासौ म्रियते भृशम् ॥ केतुराहुस्थि-
 ते राशौ भसंधौ मरणं भवेत् ॥ ४२ ॥ इतरेषां त्रयाणां च
 टीका ।

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ अथ राहुकेतुगतिमाह मेषादित्यर्थेन । राहुः
 मेषात् मेषराशिसकाशात् उत्क्रमते विपरीतगतिक्रमेण क्रमशो याति तथा
 केतुः वृषाद्वृषराशेः सकाशात् क्रमात् अनुलोमगतिक्रमेण याति ॥ ४१ ॥
 उक्तस्य प्रयोजनमाह ऋक्षेति । ऋक्षसंध्यंतरे ऋक्षस्य यद्राहुकेत्वोः प्रवेशसं-
 ध्यंतरे तस्मिन्नसौ प्रष्टा प्रश्नकर्ता जातश्चेत् भृशमिति निश्चयेन म्रियते न-
 श्यति तथा केतुराहुस्थिते केतुराहुसंयुक्ते राशौ यः भसंधिः राशिसंधिः त-
 स्मिन् प्रष्टुः मरणं भवेत् एवं राहुकेतुवत् इतरेषां त्रयाणां धूमकार्मुकपरिवेषा-
 भाषा ।

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ यह श्रीमान् आदि लेके वि-
 द्वापर्यंत एकसो पंचावन १५५ योग कहै. वे विषम राशिके नवांशमें श्रीमान्
 योगसे गिनती करना, समराशिका नवांश होवे तो विद्वान् योगसे आरंभ करके
 श्रीमान् योगपर्यंत क्रम जानना. चर राशिके क्रमसे स्थिर राशिके विलोमसे द्विः-
 स्वभावराशिके अर्धभागसे क्रम लेना ॥ ३९ ॥ ४० ॥ अब राहुकेतुकी गति कहते
 हैं. राहु मेषसे विपरीत क्रमसे जाता है केतु वृषमसे क्रमसे जाता है ॥ ४१ ॥ अब
 राहुकेतुगति का फल कहते हैं. राहुकेतु का एकराशिके संयोग होवे तो प्रश्न करवे-
 बाले का मरण जानना. धूम कार्मुक परिवेषकामी फल ऐसा जानना ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

प्रकाशे व्याधिपीडितः ॥ दुर्बलो बुद्धिहीनश्च जायते न
मृतो यदि ॥ ४३ ॥ कलांशराशितोऽरिष्टे नक्षत्रारिष्टसंभ-
वे ॥ पित्रादीनां सुतस्यापि तद्वशाच्चितयेत्सुधीः ॥ ४४ ॥
पापशत्रुग्रहकांता भावास्तद्वृष्टिसंयुताः ॥ सौम्यपापादय-
श्चैवं शुभाशुभफलप्रदाः ॥ ४५ ॥ एकद्वित्रिचतुःपंचषट्स-
टीका ।

णां प्रकाशे उदयराशौ प्रष्टा व्याधिपीडितो भवति कदा यदि न मृतश्चेत्
दुर्बलो बुद्धिहीनश्च जायते इति ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ अथ पित्राधारिष्ट-
माह कलांशेत्यादि एकोनपंचाशच्छ्लोकपर्यंतम् । कलांशराशितः षोडशांशरा-
शिसकाशात् अरिष्टे प्राप्ते सति तथा नक्षत्रारिष्टसंभवे नक्षत्रतः अरिष्टजनिते
अरिष्टे सति पित्रादीनां सुतस्यापि तद्वशात्कलांशनक्षत्रांशशुभाशुभवशा-
त्सुधीः शुभाशुभं चितयेत् तद्वीतिमाह । पापशत्रुग्रहकांताः पापग्रहेः शत्रु-
ग्रहेर्वा सहिताः तद्वृष्टिसंयुता वा भावाः यदि भवेयुः तदा सौम्यपापादयः
यथाक्रमं शुभाशुभफलप्रदा इष्टानिष्टफलदा ज्ञातव्याः तत्रांशानाह । एक १
द्वि २ त्रि ३ चतुः ४ पंच ५ षट् ६ सप्त ७ अष्ट ८ अंक ९ दिक् १० घरा १
सूर्यः १२ इंद्रः १ नृपः १६ मूर्च्छा २१ इंद्रः १४ नृपाः १६ मानि २७ अर्कः
१२ नृपाः १६ जिनाः २४ पंच ५ अष्ट ८ वसुः ८ भूतानि ५ इन्द्र ५ सुर ५
दंत ३२ जिन २४ अग्नि ७ नखाः २० त्रिंशत् ३० खवेदाः ४० षट्सप्ततिः
७६ षष्टिः आदियुक् ६७ नवतिः ९० शतं १०० मूर्च्छा २१ जिनाः २४ दं-
ताः ३२ जिनाः २४ दिशः १० एवं प्रकारेण नवशतं ९०० उक्तयोगाः अ-
नुलोमविलोमक्रमेण ज्ञेयाः । तत्र तु पूर्वपूर्वयुता संख्या अनुक्रमोक्तसंख्या
लक्ष्मीयोगफलप्रदा सौम्ययोगे भवति सैव पापयोगे तत्राशंकेति इयं संख्या
नक्षत्रचके राशिचके च ज्ञेया दिवसचके तु वामतः विलोमतः स्मृता ॥४५॥

भाषा ।

अथ पितृभ्रातृपुत्रादिकोंका अरिष्ट कहते हैं. षोडशांशराशितसे अरिष्ट आवे नक्षत्र-
मतसे अरिष्ट आवे और वे वे भावके ऊपर पापग्रहोंकी दृष्टि होवे या पापग्रह कैटे
होवे तो पित्रादिकोंका अशुभफल जानना, शुभदृष्टियोंमेंसे शुभ जानना, राशिके
नक्षत्रों १०० योग जो हैं उसका विचार पूर्वपर निर्णय करके देखना, तो स्पष्ट

प्राष्टांकदिग्धराः ॥ सूर्येन्द्रनृपमूर्छेन्द्रनृपभार्कनृपाजिनाः
 ॥ ४६ ॥ पंचाष्टवसुभूतेषु सुरदंतजिनाद्वयः ॥ नखास्त्रिंश-
 त्ववेदाः षट्सप्ततिः षष्टिरद्वियुक् ॥ ४७ ॥ नवतिश्च शतं
 मूर्च्छा जिना दंता जिना दिशः ॥ एवं नवशतं प्रोक्ताः
 क्रमादेवं तु तत्र तु ॥ ४८ ॥ पूर्वपूर्वयुता संख्या लक्ष्मी-
 योगफलप्रदा ॥ नक्षत्रे राशिचक्रे तु दिवसे वामतः स्मृ-
 ता ॥ ४९ ॥ शुभमित्रग्रहाक्रांता भावास्तदृष्टिसंयुताः ॥
 द्वित्रिपंचषट्सप्तवसुनंददिशोऽद्वयः ॥ ५० ॥ त्रिंशद्दि-
 शो नखाः षष्टिः सूर्यमूर्छाजिनाजिनाः ॥ आकृतिर्भानि
 भार्कान्नखाऽछंदः शतं नखाः ॥ ५१ ॥ त्रिंशत्स्ववेदा दि-
 ग्विश्चे शतं षष्टिः शतं जिनाः ॥ वेदाः स्ववेदाः पूर्वार्द्धे
 टीका ।

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ अथ सुगतिदुर्गतिप्रदानंशानाह शु-
 भमित्रेत्यादिसार्धद्विपंचाशच्छोकपर्यन्तम् । शुभमित्रग्रहाक्रांताः शुभग्रहैर्भि-
 जैर्वा युताः तदृष्टिसंयुता वा भावाश्चेत् द्वि२त्रि३ पंच५षट् ६ सप्त७वसुः८नंदाः
 ९ दिशः १० अद्वयः७त्रिंशत्३० दिशः १० नखाः २० षष्टिः ६० सूर्यः १२ मूर्च्छा २१
 जिनाः २४ आकृतिः २१ भानि २७ अर्काः १२ अग्नयः ३ नखाः २० छंदः
 २६ शतं १०० नखाः २० त्रिंशत् ३० स्ववेदाः ४० दिक् १० विश्वे १३ शतं
 १०० षष्टिः ६० शतं १०० जिनाः २४ वेदाः ४ स्ववेदाः ४० एते राशिपू-
 र्वार्द्धे शुभाः परार्धे तु प्राग्वत् विलोमतः केवलं दुर्गतिप्रदा भवन्ति ॥ ५० ॥

भाषा ।

मालूम होवेगा ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ अब सुगतिदुर्गति-
 का ज्ञान कहते हैं, भाव शुभमित्रग्रहोंसे युक्त होवे या उर्नोकी दृष्टि होवे तो वह
 योग २।३।५।६।७।८।९।१०।७।३०।१०।२०।६०।१२।२१।२४।२७।२९।
 २७।१२।३।२०।२६।१००।२०।३०।४०।१०।१३।१००।६०।१००।२४।
 ३।४०। राशिके पूर्वार्द्धमें जानना, परार्द्धमें विलोमक्रमसे लेना, केवल दुर्गति

परार्धे प्राग्वदत्र तु ॥ ५२ ॥ एते योगबलाच्चैव केवलं दु-
र्गतिप्रदाः ॥ दिनक्षं चक्रसंख्याः स्थुरादिमध्यावसानिकाः
॥ ५३ ॥ सप्तविंशतिसप्तत्यां शते षष्ट्यां शतद्वये ॥ ५४ ॥
कुब्जः कलांशे मूकस्तु शतद्वयशतत्रये ॥ ५५ ॥ सहस्रे
द्विशते जातः पंचमे पापसंयुते ॥ द्वित्रिपंचाष्टदिग्विश्व-
पातिघृतिभूमयः ॥ ५६ ॥ नवदिग्भूमुरैः स्थानैस्तिथिवि-
श्वाष्टकैः क्रमात् ॥ गुणेन वामतः प्रोक्तो लक्ष्म्यंशे श्रीस-
टीका ।

॥ ५१ ॥ ५२ ॥ अथ दिनादिभागग्रहणरीतिं फलं चाह दिनेत्यादिसप्तपंचा-
शच्छ्लोकपर्यंतम् । दिनानि दिवसाः ऋक्षाणि नक्षत्राणि चक्रं राशिचक्रं एतेषां
संख्याः आदिमध्यावसानिकाः प्रथमद्वितीयांत्यभागमवाः ज्ञेयाः सप्तविंश-
तिः २७ सप्तत्यां ७० शते १०० षष्ट्यां ६० शतद्वये २०० षट् ६ पंचाशति
५० विंशे २० षण्णवत्यां ९६ अशीतिके ८० षष्टिभागे ६० विंशत्यां २०
शते १०० षष्ट्यां ६० शतद्वये २०० जातः कुब्जः स्यात् कलांशे तु शत-
द्वये २०० शतत्रये ३०० सहस्रे १००० द्विशते २०० पंचमे ५ पापसंयुते
सति मूको भवतीति तथा ते अंशाः द्वि २ त्रि ३ पंच ५ अष्ट ८ दिक् १०
विश्वे १३ नृपाः १६ अतिघृतिः १८ भूमयः १ नव ९ दिक् १० मं २७ सुराः
३३ स्थानैः ४९ तिथिः १५ विश्वे १३ अष्टकैः ८ एतैः वामतः गुणेन गुण-
नेन प्राप्तलक्ष्म्यंशे एतत्संज्ञके भागे जातः श्रीसमान्वितः प्रोक्तः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥

भाषा ।

देनेवाले हैं ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ अब कुब्जादि योगका ज्ञान कहते हैं । दिन
नक्षत्र राशि इन्की संख्या आदि मध्य अवसानसहित मिलायके जो संख्या सो
यह आवेतो २७।७०।१००।६०।२००।६।५०।२००।९६।८०।६०।२०।१००।
६०।२००। कुब्ज होवेगा, २००।३००।१०००।२००। और पंचम मावमें
पापग्रह होवे तो मूक होवेगा, २।३।५।८।१०।१३।१६।१८।१९।१०।२०।३३।
४९।१५।१३।८ यह योगसे श्रीमान् होवेगा ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

मन्वितः ॥ ५७ ॥ रविचंद्रतमः पातकालेष्वरिभवेषु च ॥
 पंचाशीतिशते वेदे मनोद्वित्रिशते पुनः ॥ ५८ ॥ स्वा-
 न्धिपंचसु दिग्भागे सहस्रे चाक्षिचंद्रगे ॥ स्वस्वा-
 नि रूपं विश्वाष्ट्रिचंद्रस्वभूमिपैः ॥ ५९ ॥ शता-
 धिके च जातोस्मिन्बधिरः षष्टिसंयुते ॥ कर्कटश्विक-

टीका ।

॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ अथयोगांतराण्यह रवीत्यादि एकोनषष्टितमश्लोक-
 पर्यंतम् । रविचंद्रतमः पातकालेषु सूर्यचंद्राहुपातकालेषु अरिभवेषु ६।११ एषु
 तथा पंचाशीतितमे ८५ शते १०० वेदे ४ मनो १४ द्वि २ त्रि ३ शते १००
 स्वान्धि ४० पंच ५ दिग्भागे १० सहस्रे १००० स्वाक्षि ३० एतेषु चंद्रगे च-
 द्रसहिते भागे सति स्वस्वानिरूपं १०० विश्वे १३ अष्ट ८ त्रि ३ चंद्र १ स्वस्वः
 भूमिपैः १६०० शताधिके षष्टिसंयुते भागे च जातः बधिरः स्यात् बधिरो भ-
 वति ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ अथाऽपमृत्युकालमाह कर्कट्यादिद्विषष्टिश्लोकपर्यंतम् ।
 कर्कटश्विकमीनां शतद्राशीशांशके कर्कटः श्विकः मीनः एतेषां यो नवमां-
 शः तस्मिन् अथवा तद्राशीशांशके ते च पूर्वोक्तास्त्रयश्च राशयः कर्कटश्विक-
 मीनाख्याः तेषां ये ईशाः चंद्रमौमगुरवः तेषां ये ईशाः कर्कटश्विकधनुर्मी-
 नाख्याः तेषु जात्येकवचनं तथा पातके पाते अथ वा औषराश्वसमतयोः
 उच्चराशिशुभराशिस्थयोः ग्रहयोः अंशके राशिनवांशे यावदेकादि त्रिशतं ए-
 कांकांमारम्य शतत्रयांकपर्यंतं ये अंकाः तैः सुभाजिताः ये आकाशपूर्णशत-
 यः १८०० अष्टशताधिकसहस्रांकाः यावत् निःशेषं भवेयुः तावद्वाजनीयाः

भाषा ।

अब योगांतर कहते हैं. सूर्यचंद्राहुपात कालके विषे ६।११।८५।१००।४।१४।
 २।३।१००।४०।५।१००।१०००।३०।१००।१३।८।३।१ यह योगमें चंद्रसहित
 भाग होवे तो बहिरा होवे ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ अब मृत्युकाल कहते हैं. कर्कट श्विक
 मीनांशके स्वामी क्रमसे चंद्र मीम गुरु जानने. कर्कट श्विक धन मीन इन्नोंके
 विषे और पातके विषे उच्चराशि शुभराशिके ग्रहके अंशोंके विषे एक एकसे लेके
 तीनसो अंकपर्यंत जो अंक हैं उनके भाग लेना. अठरासो कहा जहांतक निःशेष

मीनांशे तद्वाशीशांशके तथा ॥ ६० ॥ पातकेत्वोच्च शम्भु-
क्षगतयोरंशके पुनः ॥ एकादित्रिशतैर्यावत्क्रमास्तास्तु सु-
भाजिताः ॥ ६१ ॥ आकाशपूर्णधृतयो निःशेषं लब्धसंख्यके
सदोषेऽनंतरांशे तु जातस्यैतेऽपमृत्यवः ॥ ६२ ॥ पंचाश-
तः षडावृत्त्या स्वल्पमध्यचिरायुषः ॥ क्रमेणोत्क्रमशस्ते
तु त्रैराशिकविधानतः ॥ ६३ ॥ स्वाक्ष्यद्रयस्तु षष्ट्यंशांशि-
टीका ।

ततः लब्धसंख्यके अंशे सदोषे पापसाहित्यादिरूपे जातस्य उत्पन्नस्य जंतोः
अपमृत्यवः ज्ञेया इति ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ अथ सप्तमध्ये चिरायुर्ज्ञानमाह
पंचाशतइति । पंचाशतः ५० षडावृत्त्या आवृत्तिषट्केन किंचिदधिकाष्टकेन
सुहृर्मुहुः गणनया स्वल्पमध्यचिरायुषः क्रमेणोत्क्रमशः त्रैराशिकविधानतः
अनुपातरीत्या गणनेन स्वल्पमध्यचिरायुषो ज्ञेयाः प्रथमावृत्तो स्वल्पायुषः
द्वितीयावृत्तो मध्यमायुषः तृतीयावृत्तो चिरायुषः अयं क्रमः । उक्-
मस्तु चतुर्थावृत्तो चिरायुषः पंचमावृत्तो मध्यमायुषः षष्ठावृत्तो स्वल्पायुषइति
तत्र वर्षाण्याह शराः ५ दिशः १० तिथयः १५ नक्षाः २० तिथयः १५ दश
१० एवं षडिति ॥ ६३ ॥ अथ चतुर्दशग्रहाणां नवग्रहाणां च षष्ट्यंशत्रिंशंशादी-
नाह स्वाक्ष्यद्रयइत्यादिसार्धाष्टषष्टिशोकपर्यंतम् । स्वाक्ष्यद्रयः ७२० संख्या-
काः षष्ट्यंशाः भवन्ति तथा सरसाम्रयः ३६० त्रिंशंशाः भवन्ति अष्टषष्ट्यंश-
भाषा ।

होवे बर्हातक माग लेके लब्ध जो हैं वो संख्यातुल्य अंकमें अंश पापग्रहका आवे
तो उतने बरसोंमें अपमृत्यु जानना ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ अब बोहोमें स्वल्पायु-
षका मत कहते हैं, पचास ५० कुब्ज आवृत्तिके वर्षसे बारंबार गणना और त्रैरा-
शिकरीतिसे करके स्वल्प मध्य चिरायु क्रम उत्क्रमसे जानना, प्रथमावृत्तिमें स्व-
ल्पायु द्वितीयावृत्तिमें मध्यमायु तृतीयावृत्तिमें दीर्घायु उसका क्रम कहते हैं, चौथी
आवृत्तिमें दीर्घायु पांचवी आवृत्तिमें मध्यमायु छठी आवृत्तिमें स्वल्पायु यह उत्क्रम
जानना, आवृत्तिके वर्ष ५१५० ११५१२० ११५१३० जन्मवर्ष ११५१३० अब चौथा ग्रहोंके

शांशाः खरसामयः ॥ ६४ ॥ अष्टषट्भूमयः कालहोराः
सप्तदिनेषु च ॥ वेदेन्द्रा द्वादशांशाः स्युर्नवांशा गजखे-
न्दवः ॥ ६५ ॥ सप्तांशा वेदनागास्तु द्रेष्काणास्तु षडभ्य-
यः ॥ अर्द्धहोराजिनाः प्रोक्ता नक्षत्राणि च राशयः ॥ ६६ ॥
भुंजते च ग्रहाश्चैवं मनुसंख्याश्च भुंजते ॥ राशयश्च ग्रहा-
श्चैव नक्षत्राणि च भुंजते ॥ ६७ ॥ रव्यादिशिखिपर्यंता
नवभूमेन्द्रकार्मुकौ ॥ पातश्च परिवेषश्च कालश्चेति चतुर्द-
श ॥ ६८ ॥ तेषां प्रादुर्भवे चैवमन्यदा तु नवग्रहाः ॥

टीका ।

यः १६८ कालहोराः सप्तदिनेषु संहत्या भवन्ति वेदेन्द्राः १४४ द्वादशांशाः
स्युः गजखेन्दवः १०८ नवांशाः स्युः वेदनागाः ८४ सप्तांशाः स्युः षडभ्यः
३६ द्रेष्काणाः स्युः जिनाः २४ अर्द्धहोराः स्युः एवं नक्षत्राणि राशयश्च प्रो-
क्ताः तान् ग्रहाः मनुसंख्याकाः रविचन्द्रमौमबुधगुरुशुक्रशनिराहुकेतुभूमेन्द्रका-
र्मुकपातपरिवेषकालाख्याः चतुर्दश ग्रहाः भुंजते कदा तेषां प्रादुर्भावे सति
भूमेन्द्रादीनां प्रकटीभावे सति अन्यदा अन्यकाले तु नवग्रहाः रव्यादिकेखं-
ता एवेति ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ अथ नक्षत्राणि गणयति
दक्षादितिसार्धैकसप्ततिश्चोक्तमर्थतम् । दक्षात् अभिनीनक्षत्रात् पंच ५, भगा-
त् पूर्वानक्षत्रात् षट् ६, आर्द्रायाः पंच ५, वारुणात् शततारकासकाशात्

भाषा ।

षष्ट्यंशादिकोंके अंक कहते हैं । षष्ट्यंशकू बारह राशिसे गुणन किये तो षष्ट्यंश
योगांक ७२० भवे वैसे आगे जानना । त्रिंशांशके ३६० कालहोराके १६८ द्वा-
दशांशके १४४ नवांशके १०८ सप्तांशके ८४ द्रेष्काणके ३६ अर्द्धहोराके २४
यह अनुक्रमसे नक्षत्र राशि सूर्य १ चंद्र २ मंगळ ३ बुध ४ गुरु ५ शुक्र ६ शनि
७ राहु ८ केतु ९ भूम १० इंद्रचाप ११ पात १२ परिवेष १३ काल १४ इ-
नोंका ऊपर लिखे हुये अंशोंमें प्रगट होवे पीछे फलका विचार देखना ॥ ६४ ॥
॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ अथ नक्षत्रकी गणना कहते हैं । अभिनीसे ५,

दस्तात्पंच भगात् षट् च पंचाद्राद्धारुणादपि ॥ ६९ ॥ कू-
र्पात्सप्त क्रमात्प्रोक्तास्तत्तदंशेषु सर्वदा ॥ अक्षिणी पंचदश
च नखास्तत्त्वं तथामराः ॥ ७० ॥ सत्र्यंशाश्च षडंशोना-
श्चत्वारिंशक्रमादथ ॥ शतं खेष्विदवः प्रोक्ता विनाडीतन-
वोऽपि च ॥ ७१ ॥ कलांशाद्यर्धहोरांशभोगकालः प्रकीर्ति-

टीका ।

चत्वारि ४, कूर्पात् वृश्चिकराशिविहितात् पूर्वोक्तभगादिषट्कानंतरप्रथ-
मप्राप्तात् अनुराधासकाशादित्यर्थः सप्त ७, एवं क्रमात् तत्तदंशेषु सर्वदा
ताराः प्रोक्ताः ज्ञेयाः तत्र विनाडीतनवः विनाडीरूपाणि अक्षिणी २,
पंचदश १५, नखाः २०, तत्त्वानि २५, अमराः ३३, सत्र्यंशा अमराः त्र्यं-
शसहिताः ३३, षडंशोनाः अमराः षष्ठांशोनाः ३३, चत्वारिंशत् ४०, शतं
१००, खेष्विदवः १५० अयं कलांशाद्यर्धहोरांशभोगकालः कलांशादीनां
अर्धहोरांशस्य च भोगकालः प्रकीर्तितः कथितः ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ प्र-
माणेति। अयं श्लोकखेराशिक्रान्णितप्रकरणे प्रमाणीभूतः । कालात्मकाः घटि-
कात्मका एते प्रमाणराशयश्च भागहाराः भागं हारयति तथाभूताः भागह-
णसाधनीभूता इत्यर्थः भवंतीति शेषः च परं तत्तदंशकलां तेषां तेषामेशानां

भाषा ।

पूर्वासे ६, आर्द्रासे ५, शततारासे ४, अनुराधासे ७ यह क्रमसे तारा कहे हैं. वहां
कलांश २।१५।२०।२५।३३।३३।३३।३३।४०।१००।१५०। यह कलांशका भा-
गकाल कथा ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ अब कलांशादिकमें उत्पन्न भये हुवेका फल
कहते हैं. कलांशमें जो उत्पन्न भया उसकू क्रमसे कटुक मिष्ट तिक्त तुवर क्षार
अम्ल यह क्रमसे जानना. षष्ट्यंशमें जो उत्पन्न भया है उसका फल अम्लसे
लैक कटुपर्यंत गिनना. त्रिंशांशमें जो उत्पन्न भया है कषायादि तिक्तांत क्रमसे
गिनना. कालहोरांशमें उत्पन्न भया होवे तो तिक्तादि क्रमसे गिनना. षाड्शांशमें
मधुरादिक्रमसे गिनना. नवांशमें अम्लादिक्रमसे गिनना. सतांशमें अर्धहोरांमें ज्ञे-
यकाणमें मधुरादिक्रमसे गिनना. वे वे अंशसंख्या तुल्यवर्षमें रसप्रीति उत्पन्न होती

तः ॥ प्रमाणराशयश्चेति भागहाराः कलात्मकाः ॥ ७२ ॥
 तत्तदंशकला इच्छा राशयो गुणराशयः ॥ कटुको मधुर-
 स्तिक्तः कषायो लवणाम्लको ॥ ७३ ॥ कलांशे क्रमशो ग-
 ण्याः षष्ट्यंशे व्युत्क्रमात्स्मृताः ॥ त्रिंशांशे तु कषायादिः
 कालहोरांशके पुनः ॥ ७४ ॥ तिकादिद्वादशांशेषु मधु-
 रादिनवांशके ॥ अम्लादिमुनिभागे तु द्रेष्काणे मधु-
 रादितः ॥ ७५ ॥ अर्धहोरांशके तद्वज्जातस्यैष्वेव जा-

टीका ।

कलामृता इच्छाराशयः इच्छासंज्ञकराशयः गुणराशयो भवति इति ॥ ७२ ॥
 अथ कलांशादिषु उत्पन्नस्य प्रियरसानाह कटुक इत्यादिसार्धपंचसप्ततिश्लो-
 कपर्यंतम् कलांशे जातस्य अंशक्रमात् कटुस्तिक्तः मधुरः मिष्टः तिक्तः कटुः
 कषायः तुवरः लवणः क्षारः आम्लः स्पष्टः एते क्रमशः पुनः पुनः प्रीतिविष-
 ये गण्याः षष्ट्यंशे तु व्युक्रमात् अम्लादि क्रमशः कटुकांतं षट् सुहृगणनी-
 याः त्रिंशांशे तु कषायादि तिक्तस्तं षट् कालहोरांशके तिकादि मधुरांतं षट्
 द्वादशांशेषु मधुरादि कटुकांतं षट् नवांशके अम्लादि लवणांतं षट् मुनि-
 भागे सप्तमांशे द्रेष्काणे चापि तु मधुरादितः कटुकांतं षट् तद्वदेव अर्धहोरां-
 शकेऽपि एषु अंशेषु जातस्य उत्तरसेषु तत्तदंशसंख्यया सुहृगणनेन रसेषु
 प्रीतिर्जायते इति ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ अथ षष्ट्यंशोत्पन्नकन्यायाः
 वंध्यात्वादिज्ञानमाह वेदेत्यादिसार्धसप्ततिश्लोकपर्यंतम् । वेदाष्टद्वादशभे-
 दः ४।८।१०।२७।३ समैः ३ एतत्संख्याकैः अंशैः प्रषष्ट्यंशे भास्करे सूर्ये सति
 उत्पन्ना कन्या वंध्या भवति तथा त्रि ३ षट् ६ नव ९ त्रि ३ स० अर्क १२

भाषा ।

हे ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ अब षष्ट्यंशमें जो कन्या उत्पन्न होवे उसका
 वंध्यायोग कहते हैं. ४।८।१०।२७।३ यह अंशोंमें सूर्य होवे तो यह षष्ट्यंशोत्पन्न
 कन्या वंध्या होती है. तथा ३।६।९।३।०।१२।१४।२१।३२।३३ यह क्रमसे अ-
 र्क ११।१२।१३।१४।१५।१६।१७।१८।१९।२० यह षष्ट्यंशमें कन्या उत्पन्न हुई

यते ॥ वेदाष्टदशर्भेरामैः प्रषष्ट्यंशे च भास्करे ॥ ७६ ॥ त्रि-
षष्टनवत्रिंशार्कविजिनदंतसुराः क्रमात् ॥ नवदिग्भोजि-
नार्कैश्च सूर्येस्तानैस्त्रिपंचभिः ॥ ७७ ॥ पंचाशद्विः क्रमाद्गु-
ण्या वंध्याबंध्या प्रकीर्तिता ॥ त्रिवेदाद्यं कविश्वेन्द्रनखच्छंदो-
जिना यमाः ॥ ७८ ॥ पंचाशच्च शतं पूर्वयुता मृतसुता स्मृ-
ता ॥ पुत्राणां तु कलांशे तु शेषे जाता मृता द्विज ॥ ७९ ॥
द्वादशे च चतुर्विंशे चतुस्त्रिंशे सुरांशके ॥ द्विसप्तांशे नवां-

टीका ।

अधि ४ जिन २४ दंत ३२ सुराः ३३ एते अंकाः क्रमात् नव ९ दिक् १०
मानि २७ जिनाः २४ अर्काः १२ सूर्याः १२ तानाः ४९ त्रयः ३ पंच ५
पंचाशत् ५० एतैः गुण्याः प्रासांकपरिमिते प्रषष्ट्यंशे बंध्या पूज्या प्रकीर्तिता
कथिता ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ अथ मृतसुताज्ञानमाह त्रिवेदेत्यर्थे कद्रयेन । त्रयः
३ वेदाः ४ अद्रयः ७ अंकाः ९ विधे १३ इंद्राः १४ नखाः २० छंदांसि २६
जिनाः २४ यमाः २ पंचाशत् ५० शतं १०० एतान्पूर्वांकयुतान् कृत्वा व-
स्मिन् भास्करे जाता कन्या मृतसुता ज्ञेया ॥ ७८ ॥ अथ प्रकारांतरमाह पु-
त्राणामित्यर्थेन । कलांशे शेषे नाम उक्तावशिष्टे षोडशांशे भास्करे सति पु-
त्राणां मध्ये के चिजाता अपि मृता ज्ञेयाः हे द्विजेति ॥ ७९ ॥ अथ जातस्य
संन्यासित्वज्ञानमाह द्वादशेत्यादिप्रकाशीतिश्लोकपर्यन्तम् । द्वादशांशे १२
चतुर्विंशांशे २४ सुरांशे ३३ द्विसप्तांशे ७२ नवांशे ९ षष्ट्युत्तरस्यांशे १६०
षट्शतेशे सहस्रेशे स्रताहींद्वशके १८०० एतत्संख्याके सांशतिष्यंशके दशां-

भाषा ।

होवे तो पूज्य होवे ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ अब मृतसुतायोग कहते हैं ३।४।७।९।
१३।१४।२०।२६।२४।२।५०।१०० इस अंकोंमें पूर्वके अंक युक्त करके दो
अंशमें सूर्य होवे तो मृतसुतायोग जानना ॥ ७८ ॥ अब मृतपुत्रज्ञान कहते हैं,
षोडशांशमें सूर्य होवे तो पुत्रोंमें कितनेक पुत्र मृत हुवे जानना ॥ ७९ ॥ अब सं-
न्यासीका योग कहते हैं १२।२४।३३।७२।९।१६०।१८००।३०००।१६००।

शांशे षष्ठ्युत्तरशतांशके ॥ ८० ॥ षट्शते च सहस्रे च ख-
 स्वाहीदंशके पुनः ॥ स्वांशतिथ्यंशके जातो भवेत्प्रव्रजितो
 नरः ॥ ८१ ॥ गुरुशुक्रोदये राशी तयोः परमहंसकः ॥ श-
 त्रुराशिगतौ तौ चेदप्रकाशयुतौ तु वा ॥ ८२ ॥ अष्टः
 स्यात्तु तथा ज्ञे तु त्रिदंडावाबहूदकाः ॥ रवौ जटाधरः शैवः
 कुजे नम्रोऽटनः स्मृतः ॥ ८३ ॥ मंदे बौद्धोऽथ वाग्मी स्या-
 द्राहो केतौ तथैव च ॥ धूमे कापालिकाश्वापे काले तु परि-
 टीका ।

शपंचदशांशके जातो नरः प्रव्रजितः संन्यासी भवेत् ॥ ८० ॥ ८१ ॥ अथ
 परमहंसादियोगानाह युर्वित्यादिसार्धचतुरशीतिश्लोकपर्यन्तम् । यस्मिन् रा-
 शौ गुरुदयः शुक्रोदयो वा तयोः राश्योः जातः परमहंसो भवति तौ गुरुशु-
 क्रौ स्वशत्रुराशिगतौ अप्रकाशयुतौ धूमादिग्रहयुतौ वा संतो अष्टः परमहंस-
 धर्मात् च्युतः स्यात् तथा ज्ञे तद्वति बुधे सति तु त्रिदंडी, संन्यासी, बहूदको
 वा भवेत् तथा रवौ सति जटाधरः शैवः जटाधारी शिवभक्तो भवेत् तथा कु-
 जे मौमे सति नम्रः वस्त्रहीनः स्यात् अटनः भ्रमणशीलः स्यात् तथा मंदे श-
 नौ सति बौद्धो बुद्धधर्मवान् सन् वाग्मी वक्ता स्यात् तथैव राहौ केतो वा
 जन्मराशौ सति वाग्मी बौद्धः स्यात् तथा धूमे ग्रहे सति कापालिकः स्यात्
 तथा चापे काले परिवेषके वा ग्रहे सति गूढपापः छत्रपापः तथा लिंभी पा-
 भाषा ।

१५।१० यह संख्यातुल्य अंशमें जन्म होवे तो संन्यासी होवे ॥ ८० ॥ ८१ ॥
 अब परमहंसयोग कहते हैं, जिस राशिमें गुरुका वा शुक्रका उदय होवे उस रा-
 शिमें जन्म होवे तो परमहंसयोग जानना, अथवा गुरु शुक्र धूमादिकसे युक्त होवे
 तो धर्मभ्रष्ट परमहंस होवे, गुरु शुक्र सरीखा बुधका योग होवे तो त्रिदंडी संन्या-
 सी होवे बहूदक वा होवे अथवा सूर्य होवे तो शिवभक्त होवे, मंगल होवे तो वस्त्र-
 हीन भ्रमण करता फिरे शनि होवे तो बौद्धधर्म बोलनेवाला होवे, राहु केतु जन्म-
 राशिमें होवे तो बौद्धधर्मी होवे, धूम ग्रह होवे तो कापालिक धर्मी होवे, चापकाल
 परिवेष ग्रह होवे तो गुप्तपापी पाखंडी कुलमार्गसे चलनेवाला होवे ॥ ८२ ॥ ८३ ॥

वेषके ॥ ८४ ॥ गूढपापो यथा लिंगी कुलमार्गगतस्तथा ॥
षष्ठ्यंशे ऋक्षसंध्यंशे सार्षे पौष्णेन्द्रमांशके ॥ ८५ ॥ त्रिंशां-
शे कालहोरांशे तत्तदंशांशकेऽपि च ॥ नव मूलांशुरांशे तु
यथा षष्ठितमे युतः ॥ ८६ ॥ शतांशे खान्धितिर्यंशे द्वा-
दशांशे नवांशके राश्यंतांशे तु सप्तांशे ऋक्षसंधिसृगांति-
के ॥ ८७ ॥ मृगकर्कालिसिंहादिमीनतूलांशकादिमे ॥ अं-
त्यांशेऽपि च जातस्य षडर्थ्याक्षि जिने रदे ॥ ८८ ॥ द्रेष्का-
णोनाधहोरायां त्रिसप्तेन नखेषु तु ॥ जातः प्रव्रजितश्चेषु
सर्वत्रैकयुतेष्वपि ॥ ८९ ॥ पापाप्रकाशसंयोगे कलत्रे त्वशुभं
टीका ।

खंडी कुलमार्गगतो वा स्यात् इति ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ पुनः परिव्राट्धर्मज्ञा-
नमाह षष्ठ्यंशेत्यादि एकोननवति श्लोकपर्यंतमाषष्ठ्यंशे ६० ऋक्षसंध्यंशे सार्षे-
आश्लेषांशे पौष्णे रेवत्यंशे इंद्रमांशके ज्येष्ठांशे त्रिंशांशे कलहोरांशे नवांशे मूल-
च्छींशे ४९ सुरांशे ३३ षष्ठितमंशे शतांशे खान्धितिर्यंशे ५४० द्वादशांशे
नवांशे राश्यंतांशे राश्यवसानांशे सप्तांशे ऋक्षसंधौ नक्षत्रसंधौ मृगांतिमांशे
मकरकर्कटश्रिकसिंहमेषमीनतुलानां आदिमंशे अंत्यांशे वा जातस्य तथा
परिव्राट्धर्मः स्यात् षट् ६ अर्थः ५ अक्षिणी २ जिनाः २४ रदाः ३२ एष्वं-
शेषु द्रेष्काणे अर्धहोरायां त्रिसप्ते नखे अंशे च जातः प्रव्रजितः संन्यासी स्या-
त् अथवा सर्वत्र उक्तेषु अंशेषु एकयुतेषु जातश्चापि प्रव्रजितः स्यात् इति ॥
॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ अथांशविशेषजातस्य स्त्रीलक्षणमा-

भाषा ।

॥ ८४ ॥ अब पुनः संन्यासीके धर्मोंका ज्ञान कहते हैं. शष्ठ्यंश ६० में, नक्षत्र-
संध्यंशमें, आश्लेषांशमें, रेवत्यंशमें, ज्येष्ठांशमें, त्रिंशांशमें, कालहोरांशमें, नवांश-
में, राशिअवसानांशमें, सप्तांशमें, नक्षत्रसंधीमें, मकर कर्कटश्रिक सिंह मेष मीन
तुलाओंके आदि अंत्य अंशोंमें जो उत्पन्न हुवा तो संन्यासधर्मनिष्ठ होवे ६।५।२।
२४।३२ यह अंशोंमें द्रेष्काणमें अर्धहोरांमें अथवा पूर्वोक्त अंशमें एक युक्त क-
रके जो अंक होवे वो अंशमें उत्पन्न होवे संन्यासधर्ममें निष्ठ होवे ॥ ८५ ॥ ८६ ॥

भवेत् ॥ रवौ वंध्या तु शीतांशौ क्षीणे तु व्यभिचारिणी
 ॥ ९० ॥ कुजे तु क्षियते मंदे दुर्भगा राहुसंयुते ॥ परदार-
 रतिः स्वीयनिषेकाभावतोऽसुताः ॥ ९१ ॥ धूमे विवाहही-
 नः सन् क्षियते कर्मुके सति ॥ परिवेषे तु दुःशील्य केतौ
 वंध्याऽसती भवेत् ॥ ९२ ॥ काले भावस्तु पापे तु गर्भस्त्रा-

टीका ।

इ पापेतिद्वाम्याम् । कलत्रे सप्तमस्थाने पापाप्रकाशसंयोगे पापग्रहधूमाद्यप्र-
 काशग्रहयुते अशुभं कलत्रं भवेत् तदेव प्रकाशयति रवौ सति वंध्यालामः स्या-
 त् सप्तमस्थाने शीतांशौ चंद्रे क्षीणे सति व्यभिचारिणी स्त्री स्यात् तथा कुजे
 सति क्षियते स्त्री नश्यति तथा मंदे दुर्भगा राहुसंयुते परदाररतिः स्यात् त-
 द्योगेन स्वीयनिषेकाभाववशादसुताः अप्स्युः ॥ ९० ॥ ९१ ॥ अपि च
 धूम इत्यादि चतुर्नवतिश्लोकपर्यंतमाप्तमस्थे धूमे सति विवाहहीनः सन् क्षि-
 यते कर्मुके सत्यपि तथैव सप्तमे परिवेषग्रहे सति दुःशीला स्यात् तत्र के-
 तौ सति वंध्या स्यात् अथ वा असती भवेत् काले ग्रहे सति अभावः स्त्री-
 राहित्यं स्यात् पाते सति गर्भस्त्रावेण संयुता स्यात् सप्तमे पूर्णचंद्रे सति सु-
 शीला स्त्रीप्रसूता कन्यासूः स्त्री स्यात् बुधे सति अपुत्रा स्यात् जीवे गुरौ
 सति तु गुणयुक्ता सुपुत्रिणी स्यात् शुक्रे सति सौभाग्यसंयुक्ता श्रीमती दु-

भाषा ।

॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ अंश अंशके ऊपरसे स्त्रीके लक्षण कहते हैं. सातवें च-
 रमें पापग्रह होवे वा धूमादि अप्रकाश ग्रह होवे तो स्त्री दुष्ट होवे. अब प्रत्येकका
 फल जुदा कहते हैं. सूर्य वंध्या, क्षीण चंद्रे व्यभिचारिणी, मंगल स्त्रीनाश, श-
 नि होवे तो दुर्भागिनी, राहु होवे तो पररत, होवे ॥ ९० ॥ ९१ ॥ धूम होवे
 तो विवाह न होवे मरे कर्मुक ग्रह होवे तो पूर्वोक्त फल परिवेष होवे तो दुः-
 शीला स्त्री होवे, पात ग्रह होवे तो गर्भस्त्रावी स्त्री होवे, केतु होवे तो वंध्या वा
 दुष्ट होवे, कालग्रह होवे तो स्त्रीरहित होवे, पूर्णचंद्र सातवें चरमें होवे तो सुशीला
 और कन्याप्रजावती होवे, बुध होवे तो अपुत्रा होवे, गुरु होवे तो सुपुत्रिणी होवे,

वेण संयुता ॥ सुशीला स्त्रीप्रसूता च पूर्यमाणे तु शीतगौ
॥ ९३ ॥ बुधे त्वपुत्रा जीवे तु गुणयुक्ता सुपुत्रिणी ॥ श्रुके
सौभाग्यसंयुक्ता श्रीमती पुत्रिणी भवेत् ॥ ९४ ॥ एष्वेवं
दशमे पापपुण्यकर्मरतो भवेत् ॥ पंचाशद्भिः सुरैस्तत्त्वेर्ह-
पैश्च मुनिभिर्ग्रहेः ॥ ९५ ॥ अष्टभिः षड्भिरेवाथ सप्तादि-
भिरनुक्रमात् ॥ पंचादिभिश्च होराः स्युरेकोत्तरचर्यैरथ
॥ ९६ ॥ पापपुण्यक्रियाकर्ता क्रमाद्धव्यांतरांशजः ॥ आवृ-
त्तिरुत्तरा प्रोक्ता पापपुण्यक्रिया रतिः ॥ ९७ ॥ मिश्रे तु

टीका ।

त्रिणी च भवेत् ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ अथ दशमभावतारतम्येन शुभा-
शुभकर्मरतिज्ञानमाह एष्वेवमित्यादिसार्धसप्तनवतिपर्यंतम् । एवमेव दशम-
भावे पापपुण्यग्रहवशात् दृष्टशुभकर्मफलं मिश्रेतु मिश्रं मिश्रितं स्यात् तत्र
मिश्रिते अधिकवशादेव निर्णयः पापाधिके अशुभं पुण्याधिके शुभं ज्ञेयम्
तत्र विशेषतः एष्वंशेषु इत्याह पंचाशद्भिः ५० सुरैः ३३ तत्त्वेः २५ नृपैः १६
मुनिभिः ७ ग्रहेः ९ अष्टभिः ८ षड्भिः ६ सप्तभिः ७ पंचादिभिः एकावसान-
कैः तथा एकोत्तरचर्यैः उक्तांशेषु एकसहितैः अंशैः पापपुण्यमिश्रक्रियाः ज्ञे-
याः इति ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ अथ ता एव विशदयति वर्णत्यादिसै-

भाषा ।

श्रुतं होवे तो सौभाग्ययुक्त होवे ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ अब दशम भावकी ता-
रतम्यसे विशेष फल कहते हैं, जैसा सातवें घरमें स्त्रीका फल कहा वैसा दशवें घर-
में व्यापार शुभाशुभ कर्म फल देखना, दशवें घरमें शुभग्रहयुक्त या दृष्टि होवे तो
शुभकर्म फल जानना, पापग्रहयुक्त या दृष्टि होवे तो अशुभकर्मफल जानना शुभ
पाप समान होवे तो मिश्रफल कहना, न्यूनाधिक होवे तो वो देखके अधिक जो
होवे उसका फल कहना, उसमेंभी यह आगे जो अंश लिखे हैं ५० ३३ २५ १६
९ ९ ८ ७ पांच लेके एक अवसानपर्यंत और पूर्वोक्त अंकोंमें एक युक्त
करना, वो अंकोंमें जन्म होवे तो पापादिकके योगसे पापपुण्यमिश्र कर्मफल जान-
ना ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ जोई कर्म फलकू स्पष्ट बिरलते हैं, वर्षावर्षके आकाश-

मिश्रं त्वधिकवशादेव तु निर्णयः ॥ वर्णाश्रमाचारविहीन-
बुद्धिः स्त्रियां च पापी परदारसक्तः ॥ ९८ ॥ क्षेत्रापहारी
च परस्वसर्वं निहत्य योगं सकलं करोति ॥ परस्य चोत्कर्ष-
विघातकारी विषाग्निदः पातककर्मकृच्च ॥ ९९ ॥ ग्रामस्य
देशस्य च विप्रवर्य ! धनापहारी व्यसने कृतार्थः ॥ मृति-
प्रदं कर्म करोति सूर्यात्पाप्यप्रकाशः सितशीतगोश्च
॥ १०० ॥ दयारतो दानरतः सतेजा स्वाचारपाती विजि-
तेंद्रियश्च ॥ इष्टं च पूर्णं च करोति जीवे शुके वदान्यः कृ-
तदारशीलः ॥ १०१ ॥ मेषे त्वगम्यागमनप्रियश्च त्वम-

टीका ।

कृतश्लोकपर्यन्तम् । वर्णाश्रमाचारविहीनबुद्धिः वर्णाः ब्राह्मणादयः आश्र-
माः ब्रह्मचर्यादयः तत्संबन्धी यः आचारः विहिताचरणं तद्विषये विहीना
नष्टा बुद्धिरस्य तथा स्त्रियासंबन्धी पापी पापकर्ता परदारसक्तः परस्त्रीलंपटः
क्षेत्रापहारी परभूम्यपहारकर्ता परस्वसर्वं निहत्य विनश्य सकलं आत्मनः यो-
गं इष्टप्राप्तिं करोति तथा परस्य अन्यस्य उत्कर्षविघातकारी उत्कर्षनाशकः
विषाग्निदः विषाग्नीददातीति तथा विषदः ग्रामादिदाहक इत्यर्थः अत एव
पातककर्मकृत् ग्रामस्य देशस्य च संबन्धिनः ये विप्रवर्याः तेषां धनापहारी
व्यसने कृतार्थः व्यसने द्यूतादिरूपे कृतार्थः कृतेच्छः सूर्यात् मृतिप्रदं मारकं
कर्म करोति सिताद्भवात् पापी भवति शीतगोः प्रकाशः प्रख्यातः भवति भौ-
मादयारतः दानरतः सुतेजाः स्वाचारपाती आचारहीनः विजितेंद्रियश्च भव-
ति तत्र जीवे सति इष्टं पूर्णं स्वातादि कर्म करोति तत्र शुके वदान्यः दाता भव-
ति तत्र शनौ कृतदारशीलः इति ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ अथ मेषादिराशि-

भाषा ।

रमें बुद्धिहीन होवे, परस्त्रीलंपट होवे, दूसरेकी भूमि चोर लेवे, दूसरेका सर्वस्व ह-
रण करे, दूसरेका उत्कर्ष नाशकरे, विष देवे, ग्राम जलादेवे, ब्राह्मणोंका धन लेवे,
सूर्य होवे तो मारक कर्म करे, बुध होवे तो पापकर्म करे, चंद्रसे प्रख्यातकीर्ति, मेग-
लसे दयायुक्त, गुरुसे इष्ट पूर्ण कर्म करे, शुक्रसे दाता होवे, शनिसे स्त्रीशील होवे

क्षयभक्ष्यो वृषभे सुशीलः ॥ देवेशदेवालयधर्मकारी युग्मे
विरक्तोऽत्यधनैर्विहीनः ॥ १०२ ॥ चांद्रे च तीव्रं च करो-
ति पापं परस्वहर्तापि च पूतकारी ॥ सिंहे तु देवस्य वि-
घातकारी पाथोनके धर्मरतिः सुकृत्यः ॥ १०३ ॥ ज्यूके
परेषां धनदश्च पूर्तं करोति चापेऽपि च वृश्चिके तु ॥ पर-
स्वहर्ता परदारसक्तो मृगोऽपि चैवं घटभे कृतज्ञः ॥ १०४ ॥
यज्ञस्य कर्ता उषभे तथैव पूर्तादिकारी बहुयोजकः स्यात् ॥

टीका ।

जातफलमाह मेघे इत्यादिसार्धचतुःश्लोकपर्यंतम् । मेघे जातस्य फलं अगम्या-
गमनप्रियः अगम्यागमनं प्रियं यस्य अभक्ष्यभक्ष्यः अभक्ष्यं भक्ष्यं यस्य तथा
भवति वृषे तु सुशीलः सुस्वभावः देवेशदेवालयधर्मकारी देवेशाः शिववि-
ष्णवादयः तेषां देवालयं मंदिरं तत्र धर्मकर्ता भवति युग्मे मिथुने विरक्तः वै-
राग्यसंपन्नः अत्यधनैः अतिशयेन ये अधनाः दरिद्राः तैः विहीनः रहितः भ-
वति चांद्रे चंद्रदेवत्ये कर्के जातस्य फलं तीव्रं पापं करोति परस्वहर्ता भवति
तथा पूर्तकारी पूर्तकर्म करोति सिंहे तु देवस्य देवतास्थानस्य विघातकारी
नाशकः पाथोनके कन्यायां जातः धर्मरतिः सुकृत्यश्च भवति ज्यूके तुलायां
परेषां धनदः अन्येषां धनदाता द्रव्येण पूर्णं करोति चापेऽपि धनुष्यपि पूर्वो-
क्तं फलं बोध्यं वृश्चिके तु परस्वहर्ता परद्रव्यापहारी परदारसक्तः परस्त्रीलंपटः
भवति मृगे मकरेऽपि एवमेव फलं ज्ञेयं घटभे कुंभे राशौ कृतज्ञः कृतं जाना-
तीति तथा यज्ञस्य कर्ता भवति उषभे मीने पूर्तादिकारी तडागादिकर्ता बहु-

भाषा ।

॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ मेघ राशिमें जन्म होवे तो अगम्यागमन-
शील अभक्षक भक्षण करे वृषभ राशिमें अच्छा स्वभाव, शिवविष्णुके मंदिरमें धर्म
करे, मिथुन राशिमें वैराग्यसंपन्न अति दरिद्ररहित होवे, कर्क राशिमें बड़ा पाप
करे, परधन चोरे, घावडी कुवा खुदावे, सिंह राशिमें देवस्थानका नाश करे, क-
न्याराशिमें धर्मकर्ममें रत होवे, तुला राशिमें दूसरेकूं धन देवे धनराशिमें दूसरेकूं
धनसे पूर्ण करे, वृश्चिक राशिमें धन दूसरोंको देवे, परस्त्रीमें लंपट धनराशिमें पूर्ण

नर्तको गायको बंदी शिल्पी याच्यपरस्ततः ॥ १०५ ॥
 गायको नर्तको भारवाही प्रणतियोजकः ॥ प्रेष्यश्च भार-
 को बंदी याचको धातुवादकः ॥ १०६ ॥ वेदाध्यायी स्मृ-
 तिज्ञस्तु शैवाश्रमकृतश्रमः ॥ शिल्पलेखनकर्ता च मीमां-
 सान्यायतर्कवित् ॥ १०७ ॥ पंचरात्रार्थशास्त्रज्ञ इतिहास-
 पुराणवित् ॥ आयुधश्रमहेतुश्च आयुर्वेदकृतश्रमः ॥ १०८ ॥

टीका ।

योजकः बहून्यो जयतीति तथा स्यात् ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥ अथ सूर्यादीनां कालांशवशात्फलमाह नर्तक इत्यादिसार्धाष्टोत्तरशतश्लोकपर्यंतम् ।
 नर्तकः नटः गायकः बंदी राजस्तावकः शिल्पी सृपादिकर्मकुशलः याचकः
 याच्यापरो याचनातत्परः गायकः नर्तकः भारवाही प्रणतियोजकः नमः-
 शीलः प्रेष्यो दूतः भारको भारवाही धातुवादकः वेदाध्यायी स्मृतिज्ञः शैवा-
 श्रमकृतश्रमः शिवदीक्षायत्नशीलः शिल्पलेखनकर्ता शिल्पक्रियो लेखनक्रि-
 यश्च मीमांसान्यायतर्कवित् मीमांसादिशास्त्रज्ञः पंचरात्रार्थ शास्त्रज्ञः आग-
 मज्ञः इतिहासपुराणवित् भारतादिवेत्ता आयुधश्रमहेतुः आयुधकर्ता
 आयुर्वेदकृतश्रमः वैद्यः एवं कालांशतः कालांशमानेन अर्काच्छन्यते

भाषा ।

फल जानना, कुंम राशिमें यज्ञ करे उपकार जाने, मीनराशिमें तलावादिक करे,
 और बड़े कामोंकी तजबीज करे ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥ अब सूर्यादिकों-
 का कालांश ऊपरसे फल कहते हैं. नाचना १, गाना, २, बंदिवान् होना ३,
 राजाका स्तवन करना, रसोईमें और दूसरी कारागिरिके काममें कुशल
 होना ४, मांगनेवाला याचक ५, गायक ६, नर्तक ७, भारवाही ८, नम्रतासे
 रहनेवाला ९, दूतपनाकरना १०, भार उचलनेवाला ११, बंदी १२, याचक
 १३, धातु बनानेवाला १४, वेदाध्ययन करनेवाला १५, स्मृतिशास्त्र जाननेवाला
 १६, शिव दीक्षामें प्रवीण होना, श्रम करना १७, शिल्पकर्म लेखन कर्म करना १८,
 मीमांसा न्याय तर्क जाननेवाला १९, आगमत्रात्र जाननेवाला २०, भारत पुराण
 जाननेवाला २१, शास्त्र करनेवाला २२, वैद्यपना करनेवाला २३, यह फल सु-

अर्कात्कालांशतश्चैव क्रमादेव प्रकीर्तिताः ॥ अभ्यापकस्तु
वेदानां सेवकः शास्त्रपाठकः ॥ १०९ ॥ अश्वसादीमसादी
च लिपिलेखनतत्परः ॥ मंदुराबंधको नटयो देशिको या-
ज्ञिको गुरुः ॥ ११० ॥ दानशीलस्तु तृणको ग्रामणीव्य-
सनाधिपः ॥ आरामकरणोद्युक्तः पुष्पविक्रयततत्परः ॥ १११
राजकार्यरतः सेनालतापुष्पफलकयी ॥ नृत्यगीते च कु-
शलस्तांबूलफलविकयी ॥ ११२ ॥ निषिद्धविक्रयकरो ग्रा-
टीका ।

क्रमाद्गुणाः प्रकीर्तिताः ॥ १०५ ॥ १०६ ॥ १०७ ॥ १०८ ॥ अयं
षष्ट्यंशफलान्याह अभ्यापकस्त्वितिसार्धसप्तदशोत्तरशतश्लोकपर्यंतम् । वेदा-
नां अभ्यापकः १ सेवकः २ शास्त्रपाठकः ३ अश्वसादी ४ इमसादी आ-
धोरणः ५ लिपिलेखनतत्परः ६ मंदुराबंधकः वाजिशालाधिकृतः ७ नट्य-
८ देशिकः पाठशालाभ्यापकः ९ याज्ञिकः १० गुरुः ११ दानशीलः १२ तृ-
णः १३ ग्रामणीः १४ व्यसनाधिपः १५ आरामकरणोद्युक्तः १६ पुष्पविक्रय-
तत्परः १७ राजकार्यरतः १८ सेनालतापुष्पफलकयी १९ नृत्ये गीते च
कुशलः २० तांबूलफलविकयी २१ निषिद्धविक्रयकरो २२ ग्रामाणामधिका-
भाषा ।

यस्य लेखे शनिपर्यंत क्रमसे कालांशप्रमाणसे कहा है ॥ १०५ ॥ १०६ ॥ १०७ ॥
॥ १०८ ॥ अब षष्ट्यंशका फल कहते हैं. वेद पढ़ना १, सेवा करना २, शास्त्र
पढ़ना ३, अश्वके ऊपर बैठनेमें कुशल ४, हाथीके काममें कुशल ५, पुस्तकादि
लेखनमें कुशल ६, घोड़ेकी शालाका अधिकारी ७, नाचनेवाला ८, पाठशाला
पढ़ानेवाला ९, यज्ञ करानेवाला १०, गुरुपद पानेवाला ११, दानशील १२,
घास बेचनेवाला १३, सारे ग्रामका बोधरीपना करनेवाला १४, दुःख देनेमें
कुशल १५, बागवगीचा करनेमें कुशल १६, फूलमालाका रोजगार करनेवाला
१७, राजकाम करनेवाला १८, शाक फूल फल खरीद करनेवाला १९, नृत्य-
गीतामें कुशल २०, तांबूल फल बेचनेवाला २१, निषिद्ध पदार्थ बेचनेवाला २२,

माणामधिकारकृत् ॥ बंदी च देशिकः प्राज्ञो धूपकश्चौष-
धिक्रियः ॥ ११३ ॥ कायस्य करणोद्युक्तो भारको भांडवि-
क्रयी ॥ कृषिकृत् वणिग्धातुचर्मकारी च कर्षकः ॥ ११४ ॥
शास्त्राधिकारी विज्ञानी पुंस्तेको रंजको वणिक् ॥ वेदवेदां-
गविद्वेत्ता शास्त्रज्ञो बंदिपाठकः ॥ ११५ ॥ ग्रामणीरधिका-
री च गणको दंडकारकः ॥ मारकश्चैधनाहारी फलमूला-
दिविक्रयी ॥ ११६ ॥ शांतकृत्स्वर्णकारी च कृषिकृत्पलवि-
टीका ।

रकृत् २३ बंदी २४ देशिकः २५ प्राज्ञः २६ धूपकः २७ औषधिकयः २८
कायस्य शरीरस्य करणोद्युक्तः अलंकारकर्ता बहुरूपीत्यर्थः २९ मारकः ३०
भांडविक्रयी ३१ कृषिकृत् ३२ वणिक् ३३ धातुचर्मकारी ३४ कर्षकः ३५
शास्त्राधिकारी ३६ विज्ञानी ३७ पुंस्तेकः ३८ रंजकः ३९ वणिक् ४० वेद-
वेदांगवेत्ता ४१ शास्त्रज्ञः ४२ बंदिपाठकः ४३ ग्रामणीः ४४ अधिकारी ४५
गणकः ४६ दंडकारकः ४७ मारकः ४८ ईधनाहारी ४९ फलमूलादिविक्र-
यी ५० शांतकृत् ५१ स्वर्णकारी ५२ कृषिकृत् ५३ पलविक्रयी मांसविक्रे-
भाषा ।

गांवोंका अधिकार करनेवाला २३, राजसेवकी २४, देशिक २५, बुद्धिमान् २६,
धूपपदार्थका बेचनेवाला २७, औषध बेचनेवाला २८, बहुरूपाका सवांग लेनेवा-
ला २९, भार उचलनेवाला ३०, धातुपात्र बेचनेवाला ३१, खेती करनेवाला ३२,
बनियेकी दूकान करनेवाला ३३, धातुचर्मका व्यापारी ३४, खेतीकर्म करनेवा-
ला ३५, शास्त्राधिकार जाननेवाला ३६, अनुभव जाननेवाला ३७, पुस्तकसंग्रह
करनेवाला ३८, रंगारेका काम करनेवाला ३९, बनियेकी दूकान करनेवाला ४०,
वेदवेदांग जाननेवाला ४१, शास्त्र जाननेवाला ४२, राजसेवा वालक पढानेवा-
ला ४३, गांवका चौधरीपना करनेवाला ४४, अधिकारपदवी पानेवाला ४५,
गणितशास्त्रकूं जाननेवाला ४६, दंड देनेवाला ४७, मारक ४८, जलानेकी ल-
कड़ी खोरनेवाला ४९, फलमूलकूं बेचनेवाला ५०, शांतकर्म करनेवाला ५१,
सांसारकर्म करनेवाला ५२, खेती करनेवाला ५३, मांसविक्रय करनेवाला ५४,

क्रयी॥योजकोऽध्यापकोऽध्यक्षः प्रतिग्रहपरः फली॥११॥
क्रमाद्द्युत्क्रमतश्चैव षष्टिः स्यादंशकेषु तु ॥ रवींशहरिवि-
ष्ण्वीशदुर्गागणपतिष्वथ ॥ ११८ ॥ चंडिकायां च चंडी-
शचंद्रविष्ण्वीशपावके ॥ त्रिपुरामंदिराविष्णुहरिशंकरशं-
भुषु ॥ ११९ ॥ क्षेत्रेशे गरुडे स्कंदे शास्तरि ब्रह्मणीश्वरे ॥

टीका ।

ता ५४ याजकः ५५ अध्यापकः ५६ अध्यक्षः ५७ प्रतिग्रहपरः ५८ फली
५९ षष्टितमस्य फलाभावः ६० एतानि फलानि मेवाद्योजराशिषु क्रमाद्वा-
दिषु उत्क्रमतःविलोमतः षष्ट्यंशेषु फलानि ज्ञेयानि ॥ १०९ ॥ ११० ॥ १११ ॥
॥ ११२ ॥ ११३ ॥ ११४ ॥ ११५ ॥ ११६ ॥ ११७ ॥ अथ षष्ट्यंशेषु अंशद्वये-
क्येन त्रिंशत्फलानि रवीत्यादिसार्धद्वयेनाह । रवौ १ ईशे २ हरौ ३ विष्णौ ४
ईशे हिरण्यगर्भे ५ दुर्गायां ६ गणपतौ ७ चंडिकायां ८ चंडी ९ ईशे महादेवे
१० चंद्रे ११ विष्णौ १२ ईशे १३ पावके १४ त्रिपुरायां १५ मंदिरायां १६ वि-
ष्णौ १७ हरौ १८ शंकरे १९ शंभौ २० क्षेत्रेशे २१ गरुडेशे २२ स्कंदे २३ शा-
स्तरि २४ ब्रह्मणि २५ ईश्वरे २६ विषापहरणोद्युक्ते गरुडे २७ जिने २८ बुद्धे

भाषा ।

यज्ञ करनेवाला ५५, विद्या पढानेवाला ५६, स्वामिपना करनेवाला ५७, सभों-
का दान लेनेवाला ५८, फलोंका उपभोग करनेवाला ५९, समानता ६०, यह
फल विषमराशिका लग्न होवे तो लिखे हुवे क्रमसे जानना. और सम लग्न होवे
तो समानतासे लेके अध्यापकतक क्रमसे जानना ॥ १०९ ॥ ११० ॥ १११ ॥
॥ ११२ ॥ ११३ ॥ ११४ ॥ ११५ ॥ ११६ ॥ ११७ ॥ अब षष्ट्यंशके
दो दो अंश भेले किये तो तीस अंश होते हैं सो तीस अंशका फल कहते हैं.
सूर्यके विषे १ ईश २ हरि ३ विष्णु ४ हिरण्यगर्भ ५ दुर्गा ६ गणपती ७ चं-
डिका ८ चंड ९ महादेव १० चंद्र ११ विष्णु १२ ईश १३ अग्नि १४
त्रिपुरा १५ मंदिरा १६ विष्णु १७ हरि १८ शंकर १९ शंभु २० क्षेत्रेश
गरुडेश २२ स्कंद २३ शास्ता २४ ब्रह्मा २५ ईश्वर २६ गरुड २७ जिन
२८ बौद्ध २९ सर्वसमान ३० यह क्रमसे जो अंशमें जन्मनक्षत्र होवे सो देव-

विषापहरणोद्युक्ते जिने बुद्धे क्रमात्तथा ॥ १२० ॥ ज्वरश्लेष्मातिसारासृग्जठरव्याधिमूलरूक् ॥ मेहग्रहणीपिटिका पावकावनिशस्त्रतः ॥ दाहज्वरविषाभ्यां तु सूर्यात्कालेति मे मृत्तिः ॥ राशौ ग्रहांशके पित्तवातश्लेष्मजरोगतः ॥ १२२ ॥ पित्तवातकफश्लेष्मपित्तवातेः क्रमात्समृतः ॥ ज्वरसन्निपा-

टीका ।

२९ अंतिमे प्राग्बतफलाभावः ३० ॥ ११८॥११९॥१२०॥ अथ सूर्यकालांति-
मे मरणे निमित्तान्याह ज्वरेति एकपदो नैकपादाधिकेन सार्धेन श्लोकेन ।
सूर्यात्सकाशात् कालांतिमे कालमर्यादे चतुर्दशान्यतमग्रहे जन्मराशौ सति
तथा जन्मनि तद्ग्रहांशे सति च क्रमाच्चतुर्दश फलानि ज्वरः १ श्लेष्मा २ अ-
तिसारः ३ असृक् ४ रक्तव्याधिः ५ मूलरूक् मूलव्याधिः ६ मेहः ७ ग्रहणी-
पिटिका ८ पावकः ९ अवनिः ११ शस्त्रतः १२ दाहात् १३ ज्वरात् विषेण
वा उष्माभ्यां वा १४ मरणं ज्ञेयमिति ॥ १२१ ॥ अथ प्रकारांतरेण जन्मलग्न-
स्थसूर्यादिनवग्रहवशान्मृत्तिनिमित्तमाह पित्तेति चरणसहिताद्धेन श्लोकेन ।
सूर्ये पित्तेन १ चंद्रे वातेन २ भौमे श्लेष्मणा ३ बुधे पित्तात् ४ गुरो वातात् ५
शुके कफात् ६ शनौ श्लेष्मणा ७ राहौ पित्तेन ८ केतौ वातेन ९ इति क्रमा-
त् मृत्तिप्रदानि ज्ञेयानि ॥ १२२ ॥ अथ नवांशफलानि निधननिमित्तान्याह

भाषा ।

ताका भक्त होवे ॥ ११८ ॥ ११९ ॥ १२० ॥ अब मरणका निमित्त कहते
हैं. सूर्यसे लेके कालनामक ग्रहपर्यंत १४ चौदा ग्रह हैं उसमेंसे जो ग्रह जन्म-
राशिमें होवे वो नीचे लिखे हुवे निमित्तसे मरण जानना. सो निमित्त कहते हैं.
ज्वर १ कफ २ अतिसार ३ लौहका व्याधि ४ जठरव्याधि ५ मूलव्याधि ६
प्रमेह ७ संग्रहणी ८ पिटिकारोग ९ अग्नि १० अवनी ११ शस्त्र १२ दाह १३
ज्वरविष १४ यह क्रमसे फल जानना ॥ १२१ ॥ अब प्रकारांतरसे फल कहते
हैं. सूर्य होवे तो पित्तसे १ चंद्र होवे तो वायुसे २ भौम हो. कफसे ३ बुध होते
पित्तसे ४ गुरु हो. वायुसे ५ शुक्र हो. कफसे ६ शनि हो. कफसे ७ राहु हो-
पित्तसे ८ केतु होवे तो वायुसे मरण होवेगा. यह क्रमसे मृत्युक्रम जानना ॥ १२२ ॥

तजठरामयांत्ररामप्रमेहजलकाज्जलाग्निः ॥ १२३ ॥
ज्वरसन्निपाततोत्रभवेन्मृतिः कियपूर्वकस्तु निधनांशके-
षु तु ॥ गुल्मोदरज्वरविषाग्निजलादिपातशस्त्रादिपातगुद-
कीलभगंदरोत्था ॥ १२४ ॥ रक्तातिसारजठरज्वरमेहगु-
ल्मकुष्ठतिसारपिटकादिभिरश्मरीयैः ॥ शूलशनिक्षतज-
पित्तसमावृतानि शीतज्वरप्रभृतिराशिवशात्क्रमेण ॥ १२५ ॥

टीका ।

ज्वरेतिसार्द्धकद्वयेन । ज्वरेण १ सन्निपातेन २ जठरामयेन ३ अंत्ररूपा ४
रामप्रमेहेण विविधप्रमेहयोगेण ५ जलात् ६ अग्निः ७ ज्वरात् ८ सन्निपात-
तः ९ मेषपूर्वकद्वादशराशिषु निधनांशकाः मरणकालीननवांशाः तेषु एवं
मृतिर्ज्ञेया ॥ १२३ ॥ अथ राशिवशान्मरणनिमित्तान्याह गुल्मोदरेतिसार्धेन ।
गुल्मः १ उदरः ज्वरः रोगविशेषः २ एतैः विषाग्निजलपातात् विषं स्थावरं जंगमं
तेन अग्निजलादिपातात् ३ शस्त्रादिपातात् ४ गुदकीलभगंदरोत्थात् गुदकी-
लः गुदस्थानीयरोगविशेषः तस्मात् भगंदराद्वा ५ रक्तातिसारजठररोगज्वरैः
६ मेहगुल्माम्यां ७ कुष्ठतिसाराम्यां ८ पिटकादिभिरश्मर्यादिभिश्च ९ शू-
लाशनिक्षतजेन शूलेन वज्रपातोत्पन्नरुधिरेण १० पित्तसमावृत्तेन ११ शीत-
ज्वरप्रभृतिना च १२ मृतिर्भवतीति क्रमेण बोद्धव्यम् ॥ १२४ ॥ १२५ ॥

भाषा ।

अब नवांशके निमित्तसे मरणनिमित्त कहते हैं. प्रथम नवांशमें जन्म होते तो ज्व-
रनिमित्तसे १ सन्निपातसे २ जठररोगसे ३ आतडेके रोगसे ४ प्रमेहसे ५ जल-
से ६ अग्निसे ७ ज्वरसे ८ सन्निपातसे ९ मेषादिद्वादशराशिके जन्मलग्नके नवां-
शके निमित्तसे फल जानना ॥ १२३ ॥ अब राशिके निमित्तसे मरण कहते हैं
मेष राशिमें गुल्मरोग उदररोग ज्वर इन रोगोंसे मृत्यु होते १ विष करके २ अ-
ग्निजलके निमित्तसे ३ शस्त्रादिपातसे ४ गुदकील रोग भगंदर रोगसे ५ रक्ताति-
सार ज्वर जठर रोगसे ६ प्रमेह गुल्म रोगसे ७ कुष्ठ अतिसारसे ८ पीठक रोग
अश्मरी रोगसे ९ शूल वज्रपातादिकसे उत्पन्न भया हुआ रुधिरसे १० पित्तरोगसे
११ शीतज्वरादिकसे १२ मृत्यु होवेगा ॥ १२४ ॥ १२५ ॥

(२२८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरमार्गे-

कालादिरव्यंतखगोक्तजाता चेदुर्गपातपतनज्वरसन्निपा-
तात् ॥ गोपातसत्त्वजनिता च मृतिः क्रमेण वामेन चा-
पि पुनरेवमथांशकेषु ॥ १२६ ॥ आचतुर्थात्खभूतानि त्र-
यो द्वादशहारकौ ॥ अथ स्यादष्टमात्षष्टिः पंचाष्टौ दश-
टीका ।

अथ कालादिरव्यंतचतुर्दशग्रहांशवशान्मृत्युमाह कालादीतिश्लोकेन । का-
लादि कालग्रहमारम्य रव्यंतचतुर्दशखगोक्तष जाता तथा तत्तर्दशेषु च मृतिः
क्रमेण एवं ज्ञेया तामाह दुर्गपातात् १ पतनात् २ ज्वरात् ३ सन्निपातात् ४
गोः वृषमात् ५ पातात् ६ सत्त्वजनिता प्राणिसमुद्भूता च ७ पुनः वामेन
क्रमेण विलोमतः क्रमेण सत्त्वजनितादि दुर्गपातांतं सप्त ७ एवं चतुर्दशग्रह-
वशात्तन्नवमांशवशाच्च मृतिरिति ॥ १२६ ॥ अथ रश्मिवशेन अब्दानयने
अब्दानब्दहरांश्राहआचतुर्धादित्यादिसार्धद्वात्रिंशदधिकशतश्लोकपर्यंतम् ।
आचतुर्थात् चतुर्थरश्मिमारम्य सप्तरश्मिपर्यंतं खभूतानि ५० अब्दाः तत्र
त्रयः ३ द्वादश १२ एतौ हारकौ ज्ञेयो अथाष्टमात् रश्मेः षष्टिः ६० अब्दाः
तत्र पंच ५ अष्टौ ८ हारकौ ततः दशमाद्रश्मेः सकाशात् पंचपंचाशत् ५५
अब्दाः स्युः तत्र त्रयः ३ रत्नानि ९ हारकौ एकादशे रश्मौ अष्टषष्टिः ६८
अब्दाः तत्र सप्तसप्ततिः ७७ अब्दाः तत्र वेदपंच ५४ रसाः ६ हाराः तथा
दश १० रुद्राः ११ ततः आत्रिंशतः षोडशरश्मिमारम्य त्रिंशद्रश्मिपर्यंतं क्र-
मादब्दाः अशीतिः ८० सप्ततिः ७० स्वेष्टवः ५० स्वाब्धयः ४० स्वाद्रयः ७०
वेदाद्रयः ७४ वेदसप्ततिः ७४ षष्टिः ६० अष्टाद्विः ७८ अष्टेषु ५८ पंचसप्ततिः
७५ अद्रियुक् सप्ततिः ७७ एकाशीतिः ८१ चतुर्युक्ता एकाशीतिः ८५

भाषा ।

अब कालादि सूर्यात् चौदा ग्रहोंके अंशनिमित्तसे मृत्युज्ञान कहते हैं. कालग्रहके
अंशमें दुर्गपातसे मृत्यु होवे १ पतनसे २ ज्वरसे ३ सन्निपातसे ४ वृषमके निमित्तसे
५ पतनसे ६ प्राणिनिमित्तसे ७ ८ पतनसे ९ वृषमके निमित्तसे १० सन्निपातसे ११
ज्वरसे १२ पतनसे १३ दुर्गपातसे १४ मृत्यु होवे. यह क्रमसे चौदा ग्रह निमि-
त्तसे उसके नवांशनिमित्तसे मृत्यु जानना ॥ १२६ ॥ अब रश्मिके निमित्तसे

मास्ततः ॥ १२७ ॥ पंचपंचाशदब्दाः स्युस्त्रयोऽस्मानि हा-
रकाः ॥ एकदशेऽष्टमष्टिः स्यात्सप्तकाष्टाश्च हारकाः ॥ १२८ ॥
ऋषोदशे च तानाः स्युर्द्विसप्ततिरथो मनौ ॥ रश्मयः पंच-
दश चैत्पंचसप्ततिरेव च ॥ १२९ ॥ वेदपंचरसा हारा दश
रुद्राश्च रश्मयः ॥ आत्रिंशतः क्रमादब्दा अशीतिरथ स-
प्ततिः ॥ १३० ॥ खेषवः खान्वयः खाद्रिवेदाद्रिवेदसप्त-
तिः ॥ षष्टीरष्टाद्रिरष्टेषु पंचसप्ततिरद्रियुक् ॥ १३१ ॥ ए-
काशीतिश्चतुर्थ्युक्ता चत्वारिंशत्स्मृताः समाः ॥ सप्तांकरस-
तर्केषु नवाद्रिरसषट्कराः ॥ १३२ ॥ रुद्रा दिङ्मनवतर्काका
अब्दहाराः क्रमादमी ॥ रुद्रार्कमनुविश्वेष्टिः सप्तांकेष्वर्क-
दिवच्छराः ॥ १३३ ॥ वेदेषुर्वेदकांकाः स्युरंशहाराः प्रकी-
टीका ।

चत्वारिंशत् ४० एते समाः अब्दाः स्मृताः कथिताः अथ तत्र क्रमात् षोडश-
वार्ष्य त्रिशत्यर्थं होराः सप्त ७ अंक ९ रस ६ तर्काः ६ इषवः ५ नव ९
अद्वयः ७ रसाः ६ षट्कराः २ रुद्राः ११ दिक् १० नव ९ तर्काः ६ अर्काः
१२ अमी क्रमादब्दहाराः पूर्वोक्ताब्दांकानां हारांकाः इति रश्म्यायुर्दायहाराः
कथिताः इति ॥ १२७ ॥ १२८ ॥ १२९ ॥ १३० ॥ १३१ ॥ १३२ ॥ अर्था-
ंशायुषि हारानाह स्त्रेत्यर्थकद्वयेन । रुद्राः ११ अर्काः १२ मनवः १४ दिग् १३
अष्टिः १६ सप्त ७ अंकेषवः ५९ अर्काः १२ दिक् १० शराः ५ वेदेषवः ५४
वेदकांकाः ९४ एते अंशहाराः अंशायुर्दायहारांकाः प्रकीर्तिताः कथिता इति
॥ १२३ ॥ एवं द्वादशराश्यंशायुर्दायहारांकांस्तत्वाज्य नवांशायुर्दायांकाः

भाषा ।

वर्ष कालके हैं उसमें वर्षहार कहते हैं, चक्रमें स्पष्ट है ॥ १२७ ॥ १२८ ॥ १२९ ॥
॥ १३० ॥ १३१ ॥ १३२ ॥ अब अंशायुष्यके हार कहते हैं, ११/१२/१३/१४/१५/१६/१७/१८/१९/२०/२१/२२/२३/२४/२५/२६/२७/२८/२९/३०/३१/३२/३३/३४/३५/३६/३७/३८/३९/४० यह अंशायुर्दायके हार कहें ॥ १२३ ॥ अब
राश्यंशायुर्दायके अंक कहते हैं, ५/१४/६/१२/०/१०/०/१०/११/१२/०/१२/१ यह चक्रमें

(२३०)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

तिताः ॥ पंचानां च चतुर्णां च तत्तत्त्वणवतिः शतम् १३४
 दश रुद्रा नखा मूर्छा हाराः स्युः क्रमशः स्मृताः ॥ शते
 रसार्करुद्राश्च दशाविंशोत्तरं शतम् ॥ १३५ ॥ एते हाराः
 क्रमात्प्रोक्ताः केषां चित्परमायुषः ॥ केषां चिदनयोर्योगद
 लम्बदाविशेषतः ॥ १३६ ॥ दशमं यावदायातः स्वकुटु-

टीका ।

नाह पंचानामित्यर्थकद्वयेन । नवांशेषु प्रथमपंचांशानां तन्नाम पंच पुनस्त-

अथ रश्मिवर्षाहाराज्ञानचक्रम्.															
रक्षयः	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
वर्षाणि.	०	०	०	५०	५०	५०	५०	६०	०	५५	६८	०	४५	५५	५५
हाराकाः	०	०	०	३	३	३	३	५	०	३	७	०	७२	५४	१०
काः	०	०	०	१२	१२	१२	१२	८	०	९	१०	०	६	११	०
रक्षयः	२०		२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३
वर्षाणि.	७		७४	७४	७४	७४	७४	७४	७४	७४	७४	७४	७४	७४	७४
हाराकाः	५		५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५

आम चत्वारः षट् ६ नवतिः ९० शतं १०० एते हाराः तथा अग्रिमचतुर्णां
 मंशानां दश १० रुद्राः ११ नखाः २० मूर्छाः २१ एते हाराः क्रमशः स्मृ-
 ताः ते तत्तदंशेषु स्युरिति ॥ १३४ ॥ अथ शतायुर्दायानाह शत इतिअर्थ-
 कद्वयेन । शते शतायुर्दाये परमायुषः हाराकाः रसाः ६ अर्काः १२ रुद्राः
 ११ दश १० विंशोत्तरं शतं १२० एते केषां चिन्मतेन शतायुषः क्रमात्प्रो-
 क्ताः हाराका इति ॥ १३५ ॥ अथमतांतरमाह । केषामित्यर्थेन । केषां चि-
 न्मतेन अनयोः हारशतायुषोर्योगदलं संयोगार्थं विशेषतः विशेषेण अम्बदाः
 कथिता इति ॥ १३६ ॥ अथ उक्तस्य फलान्याह दशमेत्यादिसार्धेऽक्रान्तत्वा-

भाषा ।

हार जानना ॥ १३४ ॥ अब शतायुर्दाय कहते हैं, सोबरसका परमायुष्य होवे व-
 हां हार ६१२११११०१२० क्रमसे जानना ॥ १३५ ॥ अब मतांतर कहते
 हैं, कोईके मतसे हारशतायुष्यका योग करके उसका अर्थ करना वो वर्ष जानना
 ॥ १३६ ॥ अब रश्मिफल कहते हैं, दशरश्मिपर्यंत योग होवे तो कष्टसे कुटुंबका

यं विभर्ति च॥ कृच्छ्रेण दशमे पुत्रबाहुल्यानेकसंयुतः १३७
एकादशे तु विद्वांसो निर्धना जगतीं सदा ॥ अटंति द्वाद-
शे नित्यं निर्धनाः कुलपांसनाः ॥ १३८ ॥ स्वदेहार्थवना
दासा अतो यावत्तु विंशतिः ॥ अतः परं मृतिं याता बा-
ल्य एव यथागताः ॥ १३९ ॥ एवं प्राग्वत्सराः प्रोक्ताः प्र-
थमे चोत्तरे स्मृताः ॥ केंद्रत्रिकोणेष्वशुभा ग्रहास्तु त्रिल-
टीका ।

रिशच्छ्लोकपर्यंतम् । दशमं यावद्दशमरश्मिपर्यंतं रश्मिरायातश्चेतस्य फलं तु
कृच्छ्रेण कष्टेन स्वकुटुंबं विभर्ति दशमे तु पुत्रबाहुल्यानेकसंयुतः पुत्रबा-
हुल्येन अनेक नरनारीसंयुतो भवति एकादशे तु पुत्रा भविष्यंति विद्वांसश्च
स्युः किंतु निर्धना अत एव सदा जगतीं पृथ्वीं अटंति भ्रमंति द्वादशे रश्मौ
तु निर्धना दग्धाः कुलपांसना नीचाश्च स्युः अतः त्रयोदशमारम्य यावद्विं-
शतिपर्यंतं रश्मिषु स्वदेहार्थवनाः स्वशरीररक्षणाय द्रव्यार्जकाः तथा दासा-
श्च स्युः अतः परं जातपुत्राः यथागताः तथा बाल्ये एव जाताः मृताः स्युः
एषां वत्सराः अब्दास्तु प्रथमे रश्मिप्रकरणे उत्तरे एतदध्यायोत्तरस्य अब्दप्रक-
रणे च प्रोक्ताः ते एव एतत्फले एव स्मृताः एतत्फलविषये एव स्मृता इति
॥ १३७ ॥ १३८ ॥ १३९ ॥ अथ योगानाह केंद्रेत्यादिसार्धचत्वारिंशच्छ्लोक-
पर्यंतम् । केंद्रत्रिकोणेषु १।४।७।१०।५।९। एषु स्थानेषु अशुभा ग्रहाः
तथा त्रिलामषष्टाष्टमगाः ३।११।६।८। एषु स्थिताः शुभग्रहाश्चेत् अश-
भाषा ।

पोषण करे, दशरश्मि होवे तो पुत्र बहुत होवे ग्यारहरश्मि होवे तो विद्वान् पुत्र हो-
वे, परंतु निर्धनतासे पृथ्वीमें फिरते रहें बारहरश्मि होवे तो निर्धन कुलाधम नीच
होवे तेरहरश्मिसे लेके बीस रश्मिपर्यंत अपने शरीरके रक्षणार्थ सब पैदा करना,
वास्तव्यपना करना, किंतुनेक बाल्य अवस्थामेंज मृत्यु पावे ॥ १३७ ॥ १३८ ॥
॥ १३९ ॥ अब योग कहते हैं, यह १।४।७।१०।५।९ स्थानोंमें पाप ग्रह होवे
और ३।६।११।८ यह स्थानोंमें शुभ ग्रह होवे अथवा २।४।७ यह स्थानोंमें अ-
मल, क्षीम चंद्र, शनि, होवे तो वा रवि मंगल शनि राहु क्षीम चंद्र होवे तो दूरि-

मष्टाष्टममाः शुभाश्वेत ॥ १४० ॥ द्वितीयवेष्मास्तगताः
 श्व भौमक्षीणेंदुचंद्रा यदि वा च वामम् ॥ स्थानेषु घतवे-
 ष्वेवं शत्रुवर्गगता यदि ॥ १४१ ॥ रव्यारार्कितमः क्षीणचं-
 द्राः स्यु रेकदा इमे ॥ एवं त्रिकादियोगानां संयोगो रेकदो
 गुणैः ॥ १४२ ॥ अन्यथा तारतम्येन कादाचित्को भवेद्द्विजः ॥
 लम्ने द्विधर्मकर्मायसुखपुत्रास्तविक्रमे ॥ १४३ ॥ स्थितः स्थि-
 तौ स्थिताः खेटाः शत्रुग्रहनिरीक्षिताः ॥ आदौ वयसि म-
 ध्येऽंते दरिद्राः स्युः क्रमाद्भवेत् ॥ १४४ ॥ नवयोगाः इमे

टीका ।

वा द्वितीयवेष्मास्तगताः २।४।७ एषु स्थानेषु गताः यदि भौमक्षीणेंदुचं-
 द्राः भंगलक्ष्मीणचंद्रशनयः अथ वा यदि वामं विपरीतं एषु घनादिषु स्था-
 नेषु शत्रुवर्गगताः यदि वा रव्यारार्कितमः क्षीणचंद्राः रविभौमशनिराहुक्षीण-
 चंद्राः स्युः तदा रेकदाः दरिद्रियोगकारका इमे ज्ञेयाः एवं त्रिकादियोगानां
 षष्ठाष्टमद्वादशादिस्थानेषु योगानां उक्तानां संबंधियोगश्चेत् गुणैः रेकदो
 योगो ज्ञेयः अन्यथा हे द्विज मैत्रेय । उक्तान्यतमस्थाने कादाचित्को योगो
 भवेदिति तारतम्येन ज्ञेयाः तथा लम्नेद्विधर्मकर्मायसुखपुत्रास्तविक्रमे १।२।
 ९।१०।११।४।५।७।३। एतस्थाने स्थितः एकः स्थितौ द्वौ स्थितास्तथादयः वा
 खेटाः शत्रुग्रहनिरीक्षिताः स्वशत्रुग्रहेण विलोकिताश्चेत् एकग्रहे आदौ ग्रहद्व-
 ये मध्ये वयसि त्र्यादिग्रहेषु अंते वयसि दरिद्रकारकाः स्युः एवं क्रमाद्भवेत्
 इमे नवयोगाः त्रिषु स्थानेषु षष्ठाष्टमद्वादशस्थानेषु रेकदा दारिद्र्यदा भवं-
 ति इति ॥ १४० ॥ १४१ ॥ १४२ ॥ १४३ ॥ १४४ ॥ अथ योगांतराण्याह कर्कसे

भाषा ।

द्वयोम जानना ऐसा ६।८।१२ यह स्थानोंमें संबंध होवे तो गुणयुक्त दरिद्रियोग जा-
 नना. अथवा १।२।९।१०।११।४।५।७।३ यह स्थानोंमें एक ग्रह होवे और वा-
 नुदृष्टि होवे तो अथ अवस्थामें दरिद्र होवे, दोग्रह होवे तो मध्य अवस्थामें, तीन
 आदि लेके ग्रह होवे तो अंतिम अवस्थामें दरिद्रियोग होवे ॥ १४० ॥ १४१ ॥ १४२ ॥
 ॥ १४३ ॥ १४४ ॥ अब योगांतर कहते हैं. कर्कसे लेके चार राशिके ऊपर सुभ

प्रोक्तास्त्रिषु स्थानेषु रेकदाः ॥ कर्कटादृश्रिका मीनाश्चतुर्विंश
क्रमात्स्थिताः ॥ १४५ ॥ शुभग्रहे स्थिताः पापा मध्यंजो
प्रथमे क्रमात् ॥ सुखान्मृत्योर्व्ययात्पुत्राहर्माष्टमात्तथैव वा ॥
॥ १४६ ॥ एवमक्षा यदि न्यूनाश्चाष्टवर्गसमुद्भवाः ॥ केन्द्रे-
षु च त्रिकोणेषु शुभा उपचये परे ॥ १४७ ॥ धनदेषु शु-
भाभ्याम्ये परेषु च यदि स्थिताः ॥ इष्टरश्मिफलाधिक्येक-
श्च द्वौ च त्रयोपि वा ॥ १४८ ॥ उच्चादिपंचकस्थाने नवां-
शेष्वेव वा यदि ॥ लक्ष्मीयोगा इमे प्रोक्तास्सुहृद्घातस्थाना-

टीका ।

स्वादिसार्धषट्स्वारिशिच्छोकपर्यन्तम् । कर्कटात् वृश्चिकात् मीनाद्वा चतुर्विंश
प्रतुर्षु राशिषु क्रमात् स्थिताः ग्रहाः शत्रुग्रहे स्थिताः शत्रुग्रहेण विलोकिताः
पापा वा स्युश्चेत् कर्कटाच्चतुर्षु मध्ये वयसि फलदाः वृश्चिकाच्चतुर्षु अंते
वयसि फलदाः मीनाच्चतुर्षु क्रमात् प्रथमे वयसि फलदाः तथा सुखात्
चतुर्विंशत्योः अष्टमात् व्ययात् द्वादशात् पुत्रार्थपंचमात् धर्मान्नवमा-
त् लक्षात् जन्मलक्षात् एवं तथैव पूर्वप्रकारेणैव फलं ज्ञेयम् अत्र अष्टवर्गसमुद्भ-
वाः अक्षाः यदि न्यूनाः स्युस्तर्हि इति ॥ १४५ ॥ १४६ ॥ अथ शुभयोगाः
माह केन्द्रेष्वित्याद्येकोनपंचाशत्श्लोकपर्यन्तम् । केन्द्रेषु १।४।७।१०। एषु त्रिको-
णेषु १।५।९। एषु शुभाः तथा उपचयस्थाने परे नाम अशुभाः धनदेषु स्वान्ते-
षु शुभाः परेषु धनदव्यतिरिक्तेषु अन्ये नाम पापाः यदि स्थिताः इष्टरश्मि-
फलाधिक्ये सति एकः अत्र संधिरार्थः द्वौ वा त्रयोपि वा उच्चादिपंचकस्थाने
इष्टत्रिकोणस्वातिमित्रमित्रस्थानेष्व वा नवांशेषु उच्चादिनवांशेषु यदि स्तु-

भाषा ।

यः प्राक्ग्रहः होवे और शत्रुग्रहोंकी दृष्टि होवे तो मध्य अवस्थामें योग फल केन्द्रे-
षु वृश्चिकादि चार राशिमें होवे तो अंत अवस्थामें योगफल जानना, मीनादि चार
राशिमें होवे तो प्रथम अवस्थामें योगफल जानना, अथ शुभयोग कहते हैं १।४।
७।१०।५।९। यह स्थानोंमें शुभ ग्रह होवे, १।५।९। यह स्थानोंमें पापग्रह होवे तो
धनदयस्थानें शुभग्रह होवे इष्टरश्मिफल जाया होवे उच मूल त्रिकोण राशिमें शुभ

(१३४)

वृत्त्यारम्भोत्तरेणामे-

परे ॥ १४९ ॥ रेके प्रोक्ताधिकाक्षांशाः शुभा रिःफाष्टषड्-
विना ॥ उच्चो द्वौ वा त्रयः कोणे चत्वारोऽतिमुत्तस्थिताः
॥ १५० ॥ मित्रेण पंच षट् सप्त खेटाश्चेच्छीप्रदाः स्मृताः
॥ द्विर्द्वादशे शुभौ चंद्रात्सप्तमे वा तनोस्तथा ॥ १५१ ॥
गुरौ लग्ने द्वितीये ज्ञे व्यये शुक्रेऽथ वा भवेत् ॥ भावदृग्ब-
लकष्टेष्टफलभावस्वभावतः ॥ १५२ ॥ दायानां च फलैरेव

टीका ।

स्तर्हि इमे लक्ष्मीयोगाः प्रोक्ताः तथा परे उक्तान्यस्थाने सुत्तद्दृष्टास्तर्ह्यपि ल-
क्ष्मीयोग इति ॥ १४७ ॥ १४८ ॥ १४९ ॥ पुनर्लक्ष्मीयोगांतरमाह रेके इतिसा-
धेन । रेके दरिद्रयोगे प्रोक्ताधिकाक्षांशाः प्रोक्तसंख्यायाः अधिकाः अक्षांशाः
येषां ते तथा शुभाः शुभग्रहाः रिःफाष्टषड्विना द्वादशाष्टषष्ठस्थानव्यतिरेकेण
द्वौ उच्चो त्रयः उच्चाः कोणे वा चत्वारः अतिमुत्तस्थानस्थिताः अथ वा मि-
त्रे मित्रस्थाने च पंचषट्सप्तखेटाश्चेच्छीप्रदाः लक्ष्मीदायकाः स्मृताः कथिता
इति ॥ १५० ॥ अथ पुनर्योगांतरमाह द्विर्द्वादशेत्यादिसाधेन । चंद्रात्सप्ता-
सात् शुभौ शुभग्रहौ द्विर्द्वादशे द्वितीयद्वादशस्थाने अथ वा तनोः लग्नात्स-
प्तासात्सप्तमे स्थाने सति तथा लग्ने गुरौ सति तथा द्वितीये धनस्थाने ज्ञे बुधेऽथ
वा व्यये द्वादशे शुक्रे सत्यपि लक्ष्मीयोगो भवेत् किं तु भावदृग्बलकष्टेष्टफल-
भावस्वभावतः भावानां दृग्बलं तथा कष्टेष्टफलं तथा भावानां स्वभावाः यथा
तथा तत्तारतम्येन मीनातिरिक्तश्रीयोगो ज्ञेय इति ॥ १५१ ॥ १५२ ॥ अथान्य-

भाषा ।

दो तीन ग्रह होवे अथवा उच्चाधिकके नवांश होवे तो लक्ष्मीयोग जानना ॥ १४७ ॥
॥ १४८ ॥ १४९ ॥ अब पुनः लक्ष्मीयोग कहते हैं । दरिद्रयोगमें जो अधिक अक्षां-
श कहे हैं वे और १२।८।६ यह स्थानोक्त छोटके अन्य शेष कोईभी स्थानोंमें कै-
टे होवे और उच्च त्रिकोणके होके एक दो, तीन वा चार ग्रह होवे और अतिमित्र-
स्थानगत होके पांच, छः सात ग्रह होवे तो श्रीलक्ष्मीयोग जानना ॥ १५० ॥
अब और योगांतर कहते हैं । चंद्रसे २।१२ घरमें शुभ ग्रह होवे, लग्नसे ७ घरमें
चंद्र होवे, लग्नमें गुरु होवे, २ घरमें बुध, १२ घरमें शुक्र होवे, तो लक्ष्मीयोग

भाववर्गेशसंयुतैः ॥ रश्म्यंशसंभवादेव वर्षचर्या तु देव-
वित् ॥ १५३ ॥ एषामंशाश्च संभूताः कारकादिग्रहेरपि ॥
मासचर्या दिनोत्थां नाप्यष्टवर्गसमुद्भवात् ॥ १५४ ॥ मा-
वदृष्टयोः प्रधानत्वात्कारको बोधको बले ॥ इष्टकष्टफले
त्वन्ये पाचको रश्मिसंभवे ॥ १५५ ॥ अंतर्दाये तु भावानां
प्रधानो वेधकः स्मृतः ॥ अंतर्दाये दशानां तु कारको बो-
टीका ।

ब्राह्म दायानामित्यादिद्वयेन । दायानां आयुर्दायानां फलेः भाववर्गेशसंयुतैः
भावास्तन्वादयः वर्गाः गृहादयः एषां ये ईशाः स्वामिनस्तैर्युतैः रश्म्यंशसंभवात्
रश्म्यंशोक्तादेवविद्वेजः वर्षचर्या वदेत् तथा एषां दायानां रश्मीनां च येऽ-
शाः संभूताः तत्तारतम्येनेत्यर्थः तथा कारकादिग्रहेरपि मासचर्या दिनोत्थां
चर्या च अष्टवर्गसमुद्भवात्फलाजानीयात् ॥ १५३ ॥ १५४ ॥ अथाप्यब्रा-
ह्म भावेत्यादिभावदध्यायावसानम् । भावदृष्टयोः भावविचारे दृष्टिविचा-
रे च प्रधानत्वान्मुख्यत्वात्कारको ब्राह्मः बलाबलविचारे प्रधानत्वाद्बोधको
ब्राह्मः इष्टकष्टफलविचारे रश्मिसंभवे विचारे च प्रधानत्वात्पाचको ब्राह्मः अं-
तर्दायविचारे च सर्वभावानां वेधकः प्रधानो मुख्यः स्मृतः दशानामंतर्दाये
च बोधककारको प्रधानो तथा भावस्वभावविषये अन्यथा दशाविचारसंज्ञा
पाचकः प्रधानो भवेत् । सूर्यः स्वभावतः पाचकः चंद्रमास्तु बोधकः स्मृतः
भाषा ।

जानना. परंतु भावबल, दृष्टिबल, इष्टकष्टबल, देखके तारतम्यतासे कहना ॥
॥ १५१ ॥ १५२ ॥ अब और योग कहते हैं. आयुर्दायका फल दावश भावका
शुभाशुभफल वर्गोंका फल ग्रहस्वामीका फल रश्मिफल यह सबोंका विचार करके
वर्षचर्या कहना. रश्मिबोके अंशोंकी तारतम्यतासे मासचर्या कहना. अष्टवर्गके
फलावेशसे दिनचर्या कहना ॥ १५३ ॥ १५४ ॥ अब बलाबल लेनेका योग क-
हते हैं. भावविचारमें, दृष्टिविचारमें मुख्य कारक लेवे. बलाबलविचारमें बोधक
लेना. इष्टकष्टविचारमें पाचक लेना. अंतर्दायविचारमें वेधक लेना. दशाके अंत-
र्दायविचारमें बोधक, कारक लेना. भावस्वभावविचारमें पाचक लेना. सर्व स्वभावसे

पक्षस्तथा ॥ १५६ ॥ भावस्वभावविषये पक्षकस्त्वान्वयः
भवेत् ॥ पाचकस्त्वन्यथा सूर्यश्चंद्रमा बोधकः स्मृतः
॥ १५७ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरायामुत्तरभागे अष्ट-
चर्यावर्णनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

पष्टादिरश्मिष्वार्धेऽश्रे जनको जन्मतो मृशम् ॥ घना-

टीका ।

इति ॥ १५५ ॥ १५६ ॥ १५७ ॥ अध्यायेऽस्मिन्यथाबुद्धिकृता टीका मया
बुधाः शोधनीमा भवद्भिः सा यत ईशो हि सर्वविद् ॥ १ ॥ एवं पक्षेकृतये
यावद्बुद्धिबलोपय ॥ कृतया व्याख्यया श्रीमद्रूपेशः प्रीयतां मम ॥ २ ॥ इति
श्रीबृहत्पाराशरहोरायामुत्तरार्धे श्रीमद्व्यकुन्वयवेदशास्त्राद्यनवधविद्यामि-
द्योतितन्दिद्वयबलजटाशंकरसूनुज्योतिर्विच्छीधरेण विरचितायां सुबोधिनी-
टीकायां अष्टचर्यावर्णने चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशाध्यायेऽष्टचर्यादि फलं मुनिः ॥ आह तद्व्याकृतौ श्रीमद्रूपे-
शः प्रेषेद्भि माम् ॥ १ ॥ अथ श्रीमद्रगवान्पराशरऋषिः मैत्रेयायाऽस्मिन्य-
चदशाध्याये अष्टचर्यादिफलमुपदिशति तत्रादौ रस्यंशफलमाह पष्टादीत्य-
ष्टमश्लोकपर्यंतम् । पष्टादिरश्मिषु पष्टरश्मिमारभ्य अग्निमरश्मीनां अंशवशत-
त्फलानि यथा षष्ठे रश्मौ आर्धेऽश्रे सति तस्य जन्मतः जनकः पिता मृशं अर्ध-
तं घनादिहीनः घनघान्वादिरहितः स्यात् तथा रिक्त उद्योगहीनश्च स्यात् तथा

भाषा ।

पाचक है. चंद्रमा बोधक है ॥ १५५ ॥ १५६ ॥ १५७ ॥ इति ४० उत्तरार्धे
माषाटीकायां चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

अब आगे वर्णचर्याका फल कहते हैं. उसमें प्रथम रश्मिका फल कहते हैं.
छठी रश्मिके प्रथमांशमें जन्म होवे तो उसका पिता घनघान्वाहीन होवे. दूसरे
अंशमें जन्म होवे तो जन्म होते पिताका मृत्यु होवे. तीसरे अंशमें जन्म होवे तो
करिद्र सेवक होवे. चौथे अंशमें जन्म होवे तो दरिद्री व्याधिग्रस्त होवे. पांचवें
अंशमें होवे तो अत्यंत पीडित होवे. नवम, दशम, पष्ठ, सप्तम अंशमें होवे तो
रिक्त करिद्रो होवे तो अर्ध जीनेकामी संशय है. ग्यारहवीं रश्मिके आर्धअंशमें

दिहीनो रिक्तश्च द्वितीयेंऽंशे पितुर्मृतिः ॥१॥ निःस्वस्तृतीये
दासश्च चतुर्थे रंकसंयुतः ॥ व्याधिभिः पीडितस्तद्वत्पंचमे
मृशदुःखितः ॥२॥ नवमे दशमे चैवं षष्ठेंऽंशे सप्तमेऽपि च ॥
व्याधियुक्तो दरिद्रश्च यदि जीवति जीवति ॥ ३ ॥ एकाद-
शेऽपि रश्मौ चेदाद्येंऽंशे पितृलालितः ॥ पितुर्धनव्ययकरो
द्वितीये बंधकीपतिः ॥ ४ ॥ वेश्यासक्तस्तृतीये स्यान्निर्धनः
कुलपांसनः ॥ मृतपुत्रोऽथ वाऽभाग्यश्चतुर्थे स्त्रीविमानितः
॥ ५ ॥ पंचमे त्वल्पपुत्रः स्यात्पृष्ठे चाप्यरुजा युतः ॥ श्री-
योगे धनवान्कश्चित्सप्तमे दुःखितोऽधनः ॥ ६ ॥ आद्येंऽंशे

टीका ।

द्वितीयेंऽंशे जन्मतः तत्समये एव पितुर्मृतिः स्यात् । तृतीयेंऽंशे निःस्वो दारिद्र्यः
दासः सेवकश्च स्यात् चतुर्थेंऽंशे रंकसंयुतः दरिद्रियुक्तः व्याधिभिः पीडितश्च
स्यात् तद्वत्तेन प्रकारेण पंचमेंऽंशे मृशदुःखितः अत्यंतपीडितः नवमे दशमे ष-
ष्ठे सप्तमे चांशे व्याधियुक्तः रोगी दारिद्र्यः रंकः यदि जीवति तदा जीवति अनेन
जीवनेपि संशय एवोदितः एकादशे रश्मौ आद्येंऽंशे पितृलालितः पित्रैव पो-
षितः मृतमातृक इत्यर्थः तथा पितुर्धनव्ययकरः पितृधनहर्ता स्यात् द्वितीयें-
शे बंधकीपतिः पुंश्चलीभर्ता वेश्यासक्तः स्यात् तृतीयेंऽंशे निर्धनः तथा कुल-
पांसनः कुलहीनः अथवा मृतपुत्रः अभाग्यो वा स्यात् चतुर्थेंऽंशे स्त्रीविमा-
नितः स्त्रीपराजित् स्यात् पंचमेंऽंशे तु अल्पपुत्रः स्यात्पृष्ठेऽंशेरुजा युत अरुणः
श्रीयोगेन धनवान्स्यात् सप्तमेंऽंशे दुःखितः अधनश्च स्यात् द्वादशे रश्मौ

भाषा ।

जन्म होवे तो पिता लाळन, पोषण करे, पितृधनका हरण करे, दूसरे अंशमें होवे
तो पुंश्चली स्त्रीका पति होवे, वेश्यासक्त होवे, तीसरे अंशमें होवे तो निर्धन और
कुलहीन होवे, अथवा मृतपुत्र वा अभाग्य होवे, चौथे अंशमें जन्म होवे तो स्त्री-
पराजित होवे, पांचवें अंशमें अल्पपुत्र होवे, छठे अंशमें निरोगी होवे, स्त्रीके योग्यते
का प्राप्त होवे, सातवें अंशमें दुःखी और निर्धन होवे, बारह रश्मिके प्रथम अंशमें

(२३८)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

द्वादशे रश्मौ नैव तस्य शुभाशुभौ ॥ द्वितीये बलवान्मूर्खः-
श्रौर्यद्रव्येण जीवति ॥ ७ ॥ तृतीये च चतुर्थे च वेश्याप-
तिररिंदमः ॥ नृपपुरुषमृत्युश्च भार्याहीनोऽसुतोऽधनी ॥ ८ ॥
विद्वांश्चतुर्दशे त्वाद्ये पितृभ्यांलालितः सुखी ॥ द्वितीये क्लेश-
भाक्कापि शत्रुजिह्व रणाजिरे ॥ ९ ॥ पितृभ्यां हीन एवाथ
लब्धकिंचिद्धनार्जकः ॥ देशाद्देशमटत्येव तृतीये धनतत्परः
॥ १० ॥ सद्गिरीड्यः सुखी स्यातः शांतबुद्धिररिंदमः ॥
चतुर्थे धनवान् क्षेत्री विद्ययार्जितपोषकः ॥ ११ ॥ सती

टीका ।

आद्येऽंशे जातस्य तस्य शुभाशुभे नैव स्तः फलाभावइत्यर्थः द्वितीये बल-
वान्मूर्खः अतश्चौर्यद्रव्येण जीवती । तृतीयेऽंशे चतुर्थे चांशे वेश्यापतिस्तथा
अरिंदमः शत्रुनाशनः नृपपुरुषमृत्युः राजपुरुषात्तस्य मृत्युः स्यात् जीवन्सह
भार्याहीनः असुतः अधनश्च स्यात् ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥
॥ ८ ॥ पुनश्चतुर्दशादिषु फलान्याह विद्वानित्यादिर्विंशतिश्लोकपर्यंतम् ।
चतुर्दशे रश्मौ आद्यांशे विद्वान् द्वितीये पितृभ्यां लालितः सुखी च तृतीये-
शे क्लेशभाक् कापि शत्रुजित् रणाजिरे स्यात् तथा पितृभ्यां हीन एव किंचि-
द्धनार्जको भवति देशाद्देशमटति चतुर्थे तु धनतत्परः सद्गिरीड्यः सुखी
स्यातः प्रसिद्धः शांतबुद्धिः अरिंदमश्च पंचमे तु धनवान् क्षेत्री क्षेत्रवान् वि-
द्यया अर्जितपोषकः संपादितस्य पालकः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ सती श्रीयो-

भाषा ।

जन्म होवे तो शुभाशुभ समान है. दूसरे अंशमें बलवान् तथा मूर्ख, चोर होवे.
तीसरे चौथे अंशमें वेश्यापति होवे. शत्रुका नाश करे. राजपुरुषके हातसे मृत्यु
होवे. और जो कभी जीवे तो भार्याहीन, पुत्रहीन, धनहीन, होवे ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥
॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ चौदावे रश्मिके प्रथमांशमें विद्वान् होवे. दूसरे अंश-
में मातापितासे लालित होवे. सुखी होवे. तीसरे अंशमें क्लेश पोवे. शत्रुकुं जीते.
मातापितासे हीन होवे. देशदेश फिरे. चौथे अंशमें धनतत्पर होवे. सुखी होवे.
प्रसिद्ध, शांतबुद्धि, शत्रुनाशकर्ता, अच्छे पुरुष जिसकी स्तुति करे. पांचवें अंशमें

श्रीयोगसंयुक्तः पंचमे दुःखभागधनी ॥ पुत्रादिसंपत्संयुक्त
एवं पंचदशे भवेत् ॥ १२ ॥ अस्मिन्पष्ठे धनी प्राज्ञो विद्य-
या सद्यशो भवेत् ॥ एवं च षोडशेचांशे त्वतीव धनवान्भवे
त् ॥ १३ ॥ स्वबंधुभ्योऽधिकोऽन्येऽंशे विद्ययाऽथ धनेन वा ॥
पुत्रादिसंयुतः श्रीमांरुयंशे स्यात्स्वजनेश्वरः ॥ १४ ॥ इष्टा-
पूर्तेन संयुक्तस्त्वष्टादशोनविंशके ॥ पूर्ववद्विंशरश्मौ तु ल-
ब्धधामपरायणः ॥ १५ ॥ वदान्यः पूर्वधर्माणां मनुवद्बहुपु-

टीका ।

गसंयुक्तः सद्गार्यालक्ष्मीसमन्वितः षष्ठे दुःखभाक् धनी पुत्रादिसंपत्संयुक्तश्च
पंचदशे रश्मौ एवमेव फलानि पंचांशपर्यन्तं अस्मिन्पष्ठे तु धनी प्राज्ञः विद्य-
या सद्यशश्च भवेत् एवमेव षोडशे रश्मौ चकारात्सप्तदशे तु आद्यंशे अतीव
धनवान् स्वबंधुभ्योऽधिकः द्वितीयंशे भवति विद्यया धनेन च युक्तः पुत्रा-
दिसंयुतः श्रीमांश्च त्र्यंशे स्यात् स्वजनेश्वरः चतुर्थेऽंशे स्यात् ॥ इष्टापूर्तेन
संयुक्तः पंचषष्ठांशे स्यात् अष्टादशोनविंशके रश्मौ तु पूर्ववत्सप्तदशरश्म्युक्तफ-
लं ज्ञेयं विंशतिरश्मौ तु लब्धधामपरायणः लब्धस्थानतत्परः वदान्यो दाता
मनुवद्बहुपुत्रकः इति एकविंशे रश्मौ तु धनैर्युक्तः आद्यंशेऽनंतभागके द्विती-

भाषा ।

धनी, भूमियुक्त, विद्यासे पोषण करनेवाला, उत्तम भार्यायुक्त होवे. छठे अंशमें
दुःखी, धनपुत्रसे सुखी होवे. पंचरावे रश्मिका अंशफल पांच रश्मि अंशपर्यंत
ऊपर लिखे सरिखा फल जानना. छठे अंशमें बुद्धिमान् धनवान् होवे. सोलहवीं
रश्मिके और सतरावी रश्मिके प्रथम अंशमें बहुत धनी होवे दूसरे अंशमें अपने
बंधुसे प्रतापी ज्यादा होवे. तीसरे अंशमें विद्या तथा धन पुत्रादिकसे सुखी होवे.
चौथे अंशमें अपने लोकोंमें अधिकारपदवी पावे. पांचवें छठे अंशमें यज्ञ याग करे
बाकडी, कूवा, तलाव, बर्माचा बनावे. अठारावी और उगनीसवी रश्मिका फल
सतरावी रश्मि सरिखा जानना. बीसवी रश्मिमें मिली हुई जगामें लुब्ध रहै.
दासशांल, बहुपुत्रवान् होवे. एकवीस रश्मिके प्रथम अंशमें व दूसरे अंशमें धनी होवे.

अक्रः ॥ एकविंशे धनैर्युक्तमाद्येऽन्तरभागके ॥ १६ ॥ तृ-
तीये तु भुवि ख्यातो दानेन च धनेन च ॥ द्विनामत्वं तु
वा यज्वा यानवाहनसंयुतः ॥ १७ ॥ श्रीमान्बहुधनानां च
साधकश्च चतुर्थके ॥ अग्निमांघने रोगार्तश्चतुर्थे धनवा-
न्सुखी ॥ १८ ॥ पंचमे देशयोर्विद्वान्वदान्यो दंतुरोऽथवा
॥ सप्तमे धनहानिः स्याद्राजयोगैश्च मृत्युयुक् ॥ १९ ॥ अष्ट-
मे निर्धनस्थानां जनानां पोषणे रतः ॥ द्वाविंशे प्रथमेशे
तु पितुः पुत्रो धनस्य तु ॥ २० ॥ द्वितीये धनहीनश्च किं-
चित्कृषिकरः सुखी ॥ तृतीये राजकार्यार्थी तत्कर्माजितवि-
टीका ।

येशोपि तथैव तृतीये तु भुवि ख्यातः दानेन धनेन भवति द्विनामत्वं च
स्यात् द्विनामा भवतीत्यर्थः यज्वा यानवाहनसंयुतः श्रीमान्बहुधनानां सा-
धकश्च चतुर्थे अग्निमांघने रोगार्तः धनवान् सुखी पंचमेशे भवति देशयोः
स्वदेशे परदेशे च विद्वान् वदान्यः दंतुरः षष्ठे भवति सप्तमे तु धनहानिः रा-
जयोगैः नृपसमागमैः मृत्युयुक् च अष्टमे तु निर्धनस्थानां दरिद्राणां जनानां
पोषणे रतः । अथ द्वाविंशे रश्मौ प्रथमांशे पितुः धनस्य पोषकः पुत्रो भवति
॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ अग्निमाणां चाह द्वितीयइत्यादिद्वाविंशतिश्लोकपर्यंत-
म् द्वाविंशे रश्मौ प्रथमांशफलं पूर्वमुक्तं द्वितीये तु धनहीनः किंचित्कृषिकरः
सुखी च तृतीयेशे राजकार्यार्थी तत्कर्माजितवित्तकः तत्सेवासंपादितद्रव्य-

भाषा ।

तीसरे अंशमें दानधर्मसे विख्यात होवे. वाहन मिले. यज्ञ करे. श्रीमान् बहुधन-
वान् सुखी होवे. चौथे अंशमें अग्निमांघसे रोगी होवे. धनी, सुखी, पांचवें अंशमें
होवे. वदान्य, दंतुर, छठे अंशमें होवे. सातवें अंशमें धनहीन होवे. राजनिमित्तसे
मृत्यु होवे. आठवें अंशमें निर्धन, दरिद्रीका पोषण करे. बावीसवें अंशके प्रथम
अंशमें पितृधनका पोषण करे ॥ १८ ॥ १९ ॥ १९ ॥ १९ ॥ १९ ॥ १९ ॥ १९ ॥ १९ ॥
॥ १९ ॥ १९ ॥ १९ ॥ १९ ॥ २० ॥ बावीसवी रश्मिके दूसरे अंशमें धनहीन,
घोड़ी खेती करे. सुखी होवे. तीसरे अंशमें राजकर्मसे धन मिले. चौथे अंशमें

तक्तः ॥ २१ ॥ चतुर्थे तु प्रभुश्चान्यनामभागदृढबन्धनात् ॥
पंचमे तद्वदेव स्यात्पष्ठे कार्यस्य हानिकः ॥ २२ ॥ सर्वव्य-
यश्च रिक्तश्च सप्तमे रोगयुग्धनी ॥ त्रयोविंशे तु जनकला-
लितश्च सुखी भवेत् ॥ २३ ॥ तृतीये मूर्खकृत्येन पराभव-
समन्वितः ॥ चतुर्थे चोरकृत्येन पंचमे व्याधिसंभवः ॥ २४ ॥
षष्ठे दरिद्रः पुरुषो व्याधिना पीडितो भवेत् ॥ श्रीमान्पुत्र-
श्चतुर्विंशे प्रथमे लालितो भृशम् ॥ २५ ॥ स्वजात्यनुगुणो
विद्वान्प्रथमे च द्वितीयके ॥ तेन ख्यातस्त्वृतीये स्यात्स्वतं-
त्रः सर्वसंमतः ॥ २६ ॥ क्षेत्रदारसुहृत्पुत्रकलत्रैर्बहुभिर्वृतः ॥

टीका ।

अ. चतुर्थे तु प्रभुः अन्यनामभाक् परनामधारी अत्र हेतुः दृढबन्धनादिति पं-
चमे तद्वदेव प्राग्बदेव फलं पष्ठे कार्यस्य हानिकः सर्वव्ययः रिक्तश्च सप्तमे रो-
गयुग्धनी च ॥ २१ ॥ २२ ॥ अथ त्रयोविंशादिरश्मिषु फलं माह त्रयोविंश-
त्वादिसप्तविंशतिपर्यन्तम् । त्रयोविंशे रश्मौ तु जनकलालितः प्रथमेश्च द्वि-
तीये तु सुखी भवेत् तृतीये मूर्खकृत्येन पराभवसमन्वितः चतुर्थे चोरकृत्येन
युक्तः पंचमे व्याधिसंभवः षष्ठे दरिद्रः व्याधिना पीडितश्च पुरुषो भवेत् । अथ
चतुर्विंशे रश्मौ श्रीमान्पुत्रः पित्रा भृशं लालितः स्वजात्यनुगुणः विद्वान्
प्रथमांशे भवति द्वितीये तेन गुणेन ख्यातः प्रसिद्धः तृतीये स्वतंत्रः सर्वसं-
मतश्च चतुर्थे क्षेत्रदारसुहृत्पुत्रैर्बहुभिर्वृतो भवति पंचमे व्याधितः षष्ठे बहुव्य-

भाषा ।

समर्थ होवे, दूसरेका नाम धारण करे, पांचवें अंशमें चौथे सरीखा फल, छठे अं-
शमें कार्यकी हानि करनेवाला होवे, सातवें अंशमें रोगी और धनी होवे ॥ २१ ॥
॥ २२ ॥ तेवीस रश्मिके प्रथमांशमें पितासे सुखी, दूसरे अंशमें सुखी होवे, ती-
सरे अंशमें मूर्खताके कामसे हार जावे, चौथे अंशमें चोर होवे, पांचवें अंशमें रो-
गकी उत्पत्ति होवे, छठे अंशमें दरिद्री, रोगपीडित होवे, चौबीसवीं रश्मिके प्रथ-
मांशमें लक्ष्मीवान् पितासे सुखी विद्वान् स्वजातिके गुणसे युक्त होवे, दूसरे अंश-
में प्रथमांशका फल जानना, तीसरे अंशमें स्वतंत्र सर्व संमत होवे, चौथे अंशमें

पंचमे व्याधितः षष्ठे बहुव्ययपरायणः ॥ २७ ॥ पंचविंशो-
तु षष्ठांशे फलहीनस्तु जीवति ॥ षड्विंशे प्रथमांशे तु द-
रिद्रः स्यात्सुतोऽपि सन् ॥ २८ ॥ पितुः कार्यं तु वृद्धिः
स्याद्वितीये पितृवेश्मतः ॥ अन्यत्र गत्वा तत्रैव स्वयोग्येन
च कर्मणा ॥ २९ ॥ स्वदेहपोषकोन्येऽंशे धनी च कृत्यवित्त-
स्थितः ॥ चतुर्थे पंचमे चैव पट्टबंधादिसंयुतः ॥ ३० ॥ अ-
तीव धनवान्सः स्यात्षष्ठे त्वंशे स्वदेवभाक् ॥ क्षेत्रदारादि-
वृद्ध्या तु व्यथाव्याधिसमान्वितः ॥ ३१ ॥ नवमे धनहा-

टीका ।

यपरायणः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ अथ पंचविंशादिरश्मिफलान्याह
पंचविंश इत्यादिसार्धद्वात्रिंशच्छ्लोकपर्यंतम् । पंचविंशे रश्मौ षष्ठांशे फलहीनः
फलरहितः सन् जीवति अथ षड्विंशे रश्मौ प्रथमांशे दरिद्रः सुतः पितुः कार्यं
भक्षति वृद्धिश्च स्यात् द्वितीये पितृगृहादन्यत्र गत्वा स्वयोग्यकर्मणा स्वदेह-
पोषको भवति अन्ये तृतीयेऽंशे धनी कृत्यविच्च स्थितः चतुर्थे पंचमे च पट्टब-
न्धादिसंयुतः दीक्षितः पुरग्रामपट्टनपट्टबंधाग्रहारसंयुतो वेत्यर्थः षष्ठे अतीव
धनवान् सप्तमेश्च स्वदेहभाक् अष्टमेश्च क्षेत्रदारादिवृद्ध्या जीवति व्यथाव्या-
धिसमान्वितः नवमे भवति दशमे धनहानिः पुत्रदारादिवर्जितः यावत्पञ्चांश-

भाषा ।

घर स्त्री पुत्र सगे संबंधीसे भरपूर रहै, पांचवें अंशमें रोगी होवे, छठे अंशमें बहुत
खर्च करे ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ पञ्चीसवीं रश्मिके छठे अंशमें
निष्फल जीना होवे, छब्बीसवीं रश्मिके प्रथमांशमें दरिद्री पिताका काम करने-
वाळा होवे, दूसरे अंशमें अपने घरकू छोड़के दूसरे ठिकाने जायके उत्तम कर्मसे
देहपोषण करे, तीसरे अंशमें धनवान् कामकू जाननेवाला होवे, चौथे पांचवे अं-
शमें पट्टबंधनादिकसे युक्त दीक्षित होवे, छठे अंशमें धनवान् होवे, सातवें अंशमें
देह पोषण होवे, आठवें अंशमें खेतारसे स्त्रियादिककी वृद्धि करे जीवन करे, नवमें
अंशमें मानस दुःखी रोगी होवे, दशवें अंशमें धनहीन स्त्रीपुत्ररहित होवे, सत्ता-

निः स्यात्पुत्रदारविवर्जितः ॥ यावद्दशानवांशाश्च षड्विंश-
वदयद्वये ॥ ३२ ॥ राजप्रियस्ततश्चंदः शुद्धः स्यादशके
ततः ॥ एकोनत्रिंशे रश्मौ तु सुखी स्याच्च द्वितीयके ३३ ॥
राजसेवी तृतीयेशे कृत्याकृत्यविदीश्वरः ॥ बहुबंधुयुतः
श्रीमान्मानवाहनसंयुतः ॥ ३४ ॥ देशग्रामाधिकारी च
त्रिंशेत्वेतैः समन्वितः ॥ सेनानीनीतिमाञ्छूरः पंचमांशे
भवेदिदम् ॥ ३५ ॥ षष्ठे तु विजयो युद्धे सप्तमेऽपि रुजा
युतः ॥ न्यूनायतिस्तु वस्वशे नवांशे त्वधिकायतिः ॥ ३६ ॥

टीका ।

दशांशफलान्युक्तानि तान्येव अथ द्वये सप्तविंशतिरश्मौ अष्टाविंशतिरश्मौ
च ज्ञेयानि विशेषस्तु राजप्रियः चंदः शुद्धः इति तत्र ज्ञेयः ॥ २८ ॥ २९ ॥
॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ अथैकोनत्रिंशादिरश्मीनां फलान्याह एकोनत्रिंश
इत्यादित्रिचत्वारिंशत्पर्यंतम् । एकोनत्रिंशे रश्मौ प्रथमांशे सुखी स्यात् द्वि-
तीये राजसेवी स्यात् तृतीयेशे कृत्याकृत्यवित् कार्याकार्यज्ञः ईश्वरोधिपतिः
बहुबंधुयुतः श्रीमान्मानवाहनसंयुतः देशग्रामाधिकारी च चतुर्थादिनवांश-
पर्यंतं क्रमात्स्यात् त्रिंशे रश्मौ एतैरुक्तफलैः समन्वितः एकत्रिंशे रश्मौ तु
सेनानीः नीतिमान् शूरः इदं पंचमांशे फलं भवति षष्ठे तु युद्धे विजयः सप्तमे
रुजा युतः न्यूनायतिः वस्वशेऽष्टमेशे भवति नवांशे तु अधिकायतिः एवमेव

भाषा ।

वीस अष्टावीस रश्मिके अंशोंमें पूर्वोक्त फल जानना ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥
॥ ३२ ॥ ओगनतीसवी रश्मिके प्रथमांशमें सुखी होवे, दूसरे अंशमें राजसेवी
होवे, तीसरे अंशमें सत्कर्मकू जाने चौथे अंशमें अधिपति होवे, पांचवें अंशमें बहु-
त बंधुसमागममें रहै, छठे अंशमें श्रीमान् होवे, सातवें अंशमें सन्मान पावे, बाहन
मिले, आठवें अंशमें देशाधिपति होवे, नवम अंशमें ग्रामाधिकारी होवे, तीस
रश्मिके अंशफलविचारमें पूर्वोक्त फल जानना, एकतीसवी रश्मिके पांचवें अंशमें
सेनाधीश, नीतिमान्, शूर होवे, छठे अंशमें युद्धमें जय पावे, सातवें अंशमें से-
नयुक्त होवे, आठवें अंशमें लाभ थोडा होता रहे, नवम अंशमें बहुत सख्त होवे,

त्रयस्त्रिंशे तु राजानः षष्ठांशे वा तृतीयके ॥ अभिषिक्तो
भवेद्यद्वा पट्टबंधस्तु योगतः ॥ ३७ ॥ रश्मौ तथा चतुस्त्रिं-
शे चतुर्थांशे पराजयः ॥ तृतीये पंचमे षष्ठे युद्धे तु वि-
जयी भवेत् ॥ ३८ ॥ अष्टमे नवमेंऽंशे तु वृद्धिः स्याद्दश-
मे न हि ॥ षडंशविषये भस्माच्चत्वारिंशत्ततः परे ॥ ३९ ॥
द्वितीये च तृतीये च चतुर्थे चाद्यके तथा ॥ राजा स्या-
त्पंचमे षष्ठे सप्ताष्टनवमे ततः ॥ ४० ॥ दशमे च क्रमा-
द्युद्धव्याधिर्वाऽथ पराजयः ॥ इतरांशेषु संख्यातः सर्वसं-
पत्समन्वितः ॥ ४१ ॥ ततः परं च सम्राट् स्याच्चतुर्थे पंचमे
जयी ॥ अंशास्तुल्यास्तु तेष्वेवं विपरीतफलं विदुः ॥ ४२ ॥

टीका ।

द्वात्रिंशद्रश्मौ ज्ञेयं तत्रविशेषानुक्तत्वात् त्रयस्त्रिंशे रश्मौ षष्ठांशे तृतीये वा
राजानो भवति यद्वा योगतः योगवशात्पट्टबंधः स्यात् अथ वा राज्याभि-
षिक्तो भवति चतुस्त्रिंशे रश्मौ चतुर्थांशे पराजयः तृतीयपंचमषष्ठे तु युद्धे
विजयी भवेत् अष्टमे नवमेंऽंशे तु वृद्धिः स्यात् दशमे षडंशविषये न हि फला-
भावः तस्माच्चतुस्त्रिंशरश्मेः सकाशात् यावच्चत्वारिंशद्रश्मिपर्यंतं येऽपरेऽन्ये
रश्मयः सति तेषामेकमेव फलमुच्यते तदेव द्वितीयतृतीयचतुर्थांशेषु राजा
स्यात् सप्ताष्टनवमदशमेषु क्रमात् युद्धं व्याधिः पराजयः इति फलानि ज्ञेया-
नि इतरांशेषु सर्वसंपत्समन्वितः संख्यातः कथितः ततः परं चतुस्त्रिंशद्रश्म्य-
नंतरं रश्मिषु सत्सु सम्राट् चक्रवर्ती स्यात्तत्र पंचमचतुर्थांशयोः जयी जेता
सम्राट् भवति एवमुक्तसंख्यया तुल्या अंशा नैवचेन्नामेतदवाशिष्टांशे इत्यर्थः

भाषा ।

चौतीस रश्मिके अंशमें पूर्वसारखा फल जानना. तेहतीस रश्मिके छठे तीसरे अंशमें
राजा होते हैं. चौतीस रश्मिके चौथे अंशमें पराजय हार होवे. तीसरे, पांचवें, छठे
अंशमें जीत होवे. आठवें नवम अंशमें वृद्धि होवे. चौतीस रश्मिसे छेके चालीस
रश्मितक जो रश्मिहैं उसके प्रथम, द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ यह अंशोंमें राजा

व्याधिरुक्तवदेवस्थाद्यावद्दिशतिरश्मयः ॥ यद्यप्यंशः परं
नाऽत्र अधिकारं भजन्ति ते ॥ ४३ ॥ अथ स्थानगतानां
तु रव्यादीनां क्रमात्फलम् ॥ ततो रविः शिरोरोगं बंधूनां
च विरोधताम् ॥ ४४ ॥ द्वितीये धनहानिश्च तृतीये मित्र-
वर्धनम् ॥ धनलाभं सुखे सौख्यं शत्रुभिश्च समागमाः ४५ ॥
पंचमे पुत्रलाभं च बुद्धिमुद्यमसिद्धिस्तु ॥ षष्ठे धनं जयं
कुर्यात्सप्तमे स्त्रीविरोधनम् ॥ ४६ ॥ अष्टमे व्याधिहानिं च
टीका ।

विपरीतफलं विदुः उक्तविपर्यासः स्यात्तत्र प्रथमादि यावद्दिशतिरश्मिपर्यंतं
उक्तवस्तुल्यरश्मिरहित्ये व्याधिः स्यात् अथात्र यद्यपि परं अंशो नोक्तास्तथा-
पि तेषु स्वाधिकारफलं भजंतीति ज्ञेयम् ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥
॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ अथ रव्यादीनां स्थानवशात्फ-
लान्याह तत्रादौ रविस्थानफलान्याह अथेत्यादि अष्टचत्वारिंशच्छ्लोकपर्यंतम्
अथाऽनंतरं स्थानगतानां तन्वादिस्थानस्थितानां रव्यादीनां ग्रहाणां क्रमा-
द्भावक्रमेण प्रथमादिद्वादशांतमित्यर्थः तदेवाह रविः सूर्यः तनुगतः शिरो-
रोगं शिरःशूलं बंधूनां विरोधतां बांधवाविरोधमिति द्वितीयभावे धनहानिं
करोति तृतीये भावे मित्रवर्धनं धनलाभं करोति सुखे चतुर्थभावे सौख्यं तथा
शत्रुभिः समागमं करोति पंचमे भावे पुत्रलाभं बुद्धि उद्यमे सिद्धिर्ब्रूवति
षष्ठे भावे धनं जयं च कुर्यात् सप्तमे भावे स्त्रीविरोधनं कुर्यात् अष्टमे भावे

भाषा ।

होवे. सातवें अंशमें युद्ध, आठवें अंशमें व्याधि, नवम अंशमें व्याधि, दशम
अंशमें पराजय, होवे. बाकीके अंशोंमें सर्व संपत्ति प्राप्त होवे ॥ ३३ ॥
॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ अब
सूर्यादिग्रहोंका बारह भावोंका फल कहते हैं. सूर्य तनु भावमें होवे तो शिरोरोग
बंधुविरोध करे. १ धनहानि करे. २ मित्रकी वृद्धि धनलाभ करे. ३ सुख करे.
शत्रुसमागम करे. ४ पुत्रलाभ, बुद्धिबुद्धि, उद्योगकी सिद्धि करे. ५ धनप्राप्ति
जयप्राप्ति करे. ६ स्त्रीविरोध करे. ७ व्याधि और हानि करे. ८ मित्रका बंधन

नवमे मित्रबंधनम् ॥ भाग्यहानिं च दशमे धनलाभं सुखं
जयम् ॥ ४७ ॥ एकादशे धनानां च सिद्धिं मित्रसमागमम्
द्वादशे धनहानिं च जयं वा कुक्षिरुक्कमात् ॥ ४८ ॥ चंद्र-
लमे च कलहं द्वितीये धनयोजनम् ॥ तृतीये भ्रातृभिला-
भं धनवस्त्रादिसंग्रहम् ॥ ४९ ॥ चतुर्थे धनवस्त्रादिवाहना-
दिसुसंयुतम् ॥ तीक्ष्णे धनी सुतयुतः परिपूर्णसंपत्त्यष्टे तु
रोगसहितं कुमतिं च क्रमे ॥ ५० ॥ विद्याधनक्षेत्रसुखा-
दियुक्तो मृत्यो च मृत्युविषयः खलु कुक्षिरोगी ॥ स्त्रीस्वर्ण-

टीका ।

व्याधिं हानिं च कुर्यात् नवमे भावे मित्रबंधनं भाग्यहानिं च कुर्यात् दशमे
भावे धनलाभं सुखं जयं च कुर्यात् एकादशे भावे धनानां सिद्धिं मित्रसमा-
गमं च कुर्यात् द्वादशे भावे धनहानिं व्ययं कुक्षिरुजं च क्रमाद्वा कुर्याद-
वि ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ अथ भावेषु चंद्रफलमाह चंद्र-
त्वादिसार्धैकपंचाशच्छ्लोकपर्यंतम् । चंद्रः लमे वर्तमानः कलहं करोति द्विती-
ये धनयोजनं करोति तृतीये भ्रातृलाभं धनवस्त्रादिसंग्रहं च करोति चतुर्थभा-
वे धनवस्त्रादिसंयुतं वाहनादिसंयुतं च करोति तीक्ष्णे पंचमे सुतयुतः धनी
परिपूर्णसंपत्त्युतः स्यात्पष्टे तु रोगसहितं कुमतिं च करोति क्रमे सप्तमभावे
विद्याधनक्षेत्रसुखादियुक्तः भवेत् मृत्यो अष्टमभावे मृत्युविषयः कुक्षिरोगी च
भवति धर्मे नवमभावे स्त्रीस्वर्णदासानामायतिर्मवेत् माने दशमभावे सुखा-

भाषा ।

भाग्यहानिं हानिं करे. १. धनलाभ, सुख, जयमाप्ति करे. १०. धनसिद्धि, मित्रसमा-
गम करे. ११. धनहानि, स्वर्ण, कुक्षिरोग करे १२ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥
॥ ४७ ॥ ४८ ॥ अथ चंद्रका द्वादशभावका फल कहते हैं. चंद्र कलह करे. १. ध-
नमाप्ति करे. २. भाईसे लाभ वस्त्रादिकका संग्रह करे. ३. धनवस्त्रवाहनमाप्ति करे.
४. धनपुत्रसर्वसंपत्तिकी प्राप्ति करे. ५. रोग कुक्षि करे. ६. विद्याधन मूनीसुखादी
प्राप्ति करे. ७. मृत्यु सुख कुक्षिरोग होवे. ८. स्त्रीसुवर्णदासोंकी प्राप्ति करे. ९. सुखा

दासायतिरेव धर्मे माने सुचारित्रगुणं धनं च ॥ ५१ ॥
 लभेत्तु चैतत्सकलं व्यये तु धनस्य रिः कुरुते शशी तु ॥
 कुजे लभे तु चापल्याल्लतं स्वे धननाशनम् ॥ ५२ ॥ वि-
 क्रमे भ्रातृमरणं धनलाभः सुखं यशः ॥ चतुर्थे बंधुमरणं
 शत्रुवृद्धिर्धनव्ययम् ॥ ५३ ॥ पंचमे पितृहानिं च धनाय-
 तिसुतो यशः ॥ षष्ठे रिपुसमृद्धिं च जयं बंधुसमागमम् ॥
 ॥ ५४ ॥ अर्थवृद्धिं स्त्रियां दारमरणं नीचसेवनम् ॥
 नीचस्त्रीसंगमो मृत्यो धननाशं पराभवम् ॥ ५५ ॥ पराभ-
 वमनर्थं च धर्मे पापरुचिक्रिया ॥ धनव्ययं च दशमे ध-

टीका ।

रित्रं गुणं धनं च करोति लाभे एकादशभावे एतत्सकलं पूर्वोक्तं फलं व्यये
 द्वादशभावे तु शशी धनस्य रिः कुरुते इव्यनाशं करोति ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥
 अथ भावेषु भोगफलान्याह कुजे इत्यादिसप्तपंचाशच्छ्लोकपर्यन्तम् । स्वस्वभा-
 वे कुजे भोगे सति चापल्याल्लतत्वात् क्षतव्याधिः स्यात् स्वे द्वितीये भावे
 धननाशं विक्रमे तृतीयभावे भ्रातृमरणं धनलाभः सुखं यशश्च चतुर्थे भावे
 बंधुमरणं शत्रुवृद्धिः धनव्ययश्च पंचमे पितृहानिः धनायतिः पुत्रलाभः षष्ठ-
 श्च षष्ठे भावे रिपुसमृद्धिः जयो बंधुसमागमोऽर्थवृद्धिश्च स्त्रियां सप्तमभावे दार-
 मरणं नीचसेवनं नीचस्त्रीसंगमश्च मृत्यो अष्टमभावे धननाशः पराभवः अन-
 र्थश्च धर्मे नवमभावे पापरुचिक्रिया धनव्ययश्च दशमे भावे धनलाभः कुक-

भाषा ।

गुणकी और धनकी प्राप्ति करे. १० म्यारहवेंमें दशवेका फल जानना. ११ इच्छा-
 माप्त होवे. १२ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ अथ मंगलका द्वादशभाषकल कहते हैं.
 मंगल १ होवे तो अपलस्वभावके लिये छिद्रका व्याधि होवे. धननाश करे. २ मर्ह-
 का भास, धनलाभ, सुख, यशप्राप्ति करे. ३ बंधुमरण, शत्रुवृद्धि, धनप्राप्ति स्वर्ग
 करे. ४ पिताकी हानि, धनप्राप्ति, पुत्रलाभ, यशप्राप्ति करे. ५ शत्रुवृद्धि, जय, बंधु-
 समागम, अर्थवृद्धि करे. ६ स्त्रीमरण, नीचसेवन, नीचस्त्रीसंगम करे. ७ धननाश,
 पराभव, अनर्थ करे. ८ पापकर्ममें रुचि, धन व्यर्थ करे. ९ धनलाभ, कुकर्म करे.

नलाभं कुर्म च ॥ ५६ ॥ लाभे धनं सुखं वस्त्रं स्वर्णक्षेत्रा-
दिसंग्रहम् ॥ व्यये नेत्ररुजं भ्रातृनाशं च कुरुते कुजः
॥ ५७ ॥ बुधः षष्ठेऽरिवृद्धिं च युद्धे सति पराजयम् ॥ श्रुतो
बंधुविहीनत्वं बंधनं व्ययमे व्ययम् ॥ ५८ ॥ भावोक्तफलवृद्धिं
तु परे तु कुरुते तथा ॥ गुरुशुक्रौ तृतीये तु शत्रुवृद्धिं धनक्ष-
यम् ॥ ५९ ॥ षष्ठे पराजयं व्याधिमष्टमे बंधनं तथा ॥ रिः के
चोरहतस्वं तु नेत्ररोगपराजयम् ॥ ६० ॥ सप्तमे च चतुर्थे च
टीका ।

मं च लाभे एकादशभावे धनं सुखं वस्त्रं स्वर्णक्षेत्रादिसंग्रहश्च व्यये भावे नेत्र-
रुजं भ्रातृनाशः एवं कुजः फलं कुरुते ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥
॥ ५७ ॥ अथ भावेषु बुधफलान्याह बुधइतिसार्धेन । बुधः षष्ठे भावेऽरिवृद्धिं
युद्धे सति पराजयं च श्रुतो अष्टमस्थाने बंधुहीनत्वं बंधनं च व्ययमे द्वादश-
भावे व्ययं नाशं परेषु शेषेषु भावेषु भावोक्तफलवृद्धिं तत्तद्भावविहितफलप्रधि-
क्यं कुरुते । इति ॥ ५८ ॥ अथ भावेषु गुरुशुक्रफलम् गुर्वित्यादिसार्धेन षष्ठि-
श्लोकपर्यंतम् । अथ गुरुशुक्रौ तृतीयभावे धनवृद्धिं धनक्षयं च कुरुतः षष्ठे परा-
जयं व्याधिं च कुरुतः अष्टमे बंधनं कुरुतः रिः के द्वादशभावे चोरहतस्वं चोरेः
हतं स्वं द्रव्यं यस्य तथा तं कुरुतः अपि च नेत्ररोगं पराजयं चेति सप्तमे चतु-
र्भाषा ।

१० धनसुख, वस्त्र, सुवर्ण, भूमिका लाभ करे. ११ नेत्ररोग, भाईका नाश करे.
१२ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ अथ बुधका द्वादशभावका
फल कहते हैं. बुध शरीरमें सुख करे. १ धनवृद्धि करे. २ बंधुवृद्धि करे, ३ भूमि
घरका सुख करे. ४ पुत्रवृद्धि, विद्याप्राप्ति करे. ५ शत्रुकी वृद्धि करे, युद्धमें परा-
जय करे. ६ स्त्रीसुख करे. ७ बंधुहीन बंधनफल करे. ८ मायवृद्धि करे. ९ व्या-
धिवृद्धि करे. १० लाभ करे. ११ खर्च करावे. १२ ॥ ५८ ॥ अथ गुरु
और शुक्रका द्वादशभावका फल कहते हैं. गुरु, शुक्र घरमें शरीरसुख
करे. १ धनवृद्धि करे. २ धनवृद्धि, धनस्वर्चमी करे. ३ घर भूमिका सुख करे. ४
विद्याभूमि, पुत्रसुख करे. ५ पराजय और व्याधि करे. ६ स्त्रीसुख करे. ७ बंधन

सेनापत्यधनायतिः ॥ सर्वसंपत्समृद्धिं च नवमे राजसंप-
दम् ॥ ६१ ॥ पूर्वोक्तफलसंयोगमन्येष्वपि समं भवेत् ॥
कुजवद्विविधमंदः पादत्र्यंशं दलं गतः ॥ ६२ ॥ पादोनमे-
कं मित्राधिमित्रस्वर्क्षं च कोणभे ॥ उच्चं तु नीचे त्रिगुण-
मध्यरो द्विगुणं ततः ॥ ६३ ॥ अरो सार्धं क्रमात्कालफल-
जस्त्वेव निर्णयः ॥ शुभैर्दृष्टो रवी राजसेवाफलधनायतिः

टीका ।

यै च भावे सेनापत्यधनायतिः सर्वसंपत्समृद्धिश्च नवमे राजसंपत्पूर्वोक्तफल-
संयोगं पूर्वोक्तफलप्राप्तिं च कुरुतः अन्येष्ववशिष्टेषु भावेषु समं तत्तद्भावतुल्यं
फलं भवेदिति ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ अथमंदफलमाह कुजेतिपादेन । मंदः
शनिः कुजरव्युत्कट्टादशभावफलदो भवति । अथाधिमित्रादिस्थानस्थितानां
भावोक्तफलह्रासवृद्धी आह पादमित्यादिसार्धत्रिषष्टिश्चोक्तपर्यंतम् । मित्रा-
धिमित्रस्वर्क्षत्रिकोणोच्चेषु वर्तमानेषु ग्रहेषु पूर्वोक्तभावफलं क्रमात्पादत्र्यंशद-
लपादोनैकांशफलदा ग्रहाः स्युः नीचे वर्तमानेषु त्रिगुणं अच्यरो अधिशत्रु-
स्थाने द्विगुणं अरो शत्रुक्षेत्रे वर्तमानेषु ग्रहेषु सार्धं क्रमात्कालफलजो निर्ण-
यः ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ अथ रव्यादीनां दृष्टिवशात्फलं कथयन्नादौ रविफल-
माह शुभैरिति पंचषष्टिश्चोक्तपर्यंतम् । अथ रविः शुभैः शुभग्रहैः दृष्टः विलो-
कितश्चेत्तस्य फलं राजसेवा धनायतिश्च, एवं शत्रुभिः दृष्टो रविश्चेत्फलदं

भाषा ।

करे. ८ भाग्योदय करे. ९ व्यापार राजसन्मान करे. १० लाभ करे. ११ इच्छ
चोरीमें जाता रहे १२. ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ अब शनिका जो फल है, तो सूर्य,
मंगल यह दोनोंके भावमें जो फल कहा है वो जानना. अब भावोक्त फलकी ह्रास
वृद्धि कहते हैं. जो ग्रह मित्रक्षेत्री होवे तो पादमात्र भावफल जानना. अधिमित्रका
होवे तो दृष्टियांश भावफल जानना. स्वक्षेत्रका होवे तो अर्धभावफल जानना. त्रि-
कोणका होवे तो तीनभाग फल जानना. उच्चराशिका होवे तो संपूर्ण फल जानना.
नीचराशिका होवे तो त्रिगुणहीन फल जानना. अधिशत्रुका होवे तो द्विगुणहीन
फल जानना. शत्रुक्षेत्रका होवे तो अर्धहीन फल जानना ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ अब सूर्यके

॥ ६४ ॥ शत्रुभिः कलहं दुःखं रुजं जठरनेत्रयोः ॥ मित्र-
दृष्टौ जयं बंधुलाभं पापैश्च रोगिताम् ॥ ६५ ॥ धनहानिं
शशी पापैः शिरोनेत्ररुजं तथा ॥ शत्रुभिः पापकरणं धन-
नाशं गमागमौ ॥ ६६ ॥ शुभैररोगतां सौख्यं धनलाभं
च बंधुभिः ॥ मित्रलाभं जयं क्षेत्रदेशलाभं करोति हि
॥ ६७ ॥ पापैर्दृष्टः कुजः क्षेत्रधनधान्यादिनाशनम् ॥ श-
त्रुभिर्बंधनं रोगं चाहवं दूरवासनम् ॥ ६८ ॥ शुभेस्तु वि-
टीका ।

दुःखं जठरनेत्रयोः रुजं चेति फलानि, मित्रदृष्टौ रविश्रेष्ठयः बंधुलाभश्चेति,
पापैः पापग्रहेः दृष्टौ रविश्रेष्ठो गितां रुजत्वमिति रविफलानि दृष्टिवशाज्जे-
यानि ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ अथ दृष्टिवशाच्चंद्रफालन्याह धनेत्यादिसप्तष्टिश्चे-
कपर्यंतम् । शशी चंद्रः पापैर्दृष्टश्चिह्ननेत्ररुजं व्यथां धनहानिं च करोति
शत्रुभिः दृष्टश्चेत्यापकर्णं पापाकरणं धननाशं गमागमौ भ्रमणमित्यर्थः तथा
शुभैर्दृष्टेदरोगतां सौख्यं बंधुभिः धनलाभं मित्रलाभं जयं क्षेत्रदेशलाभं च
करोतीति ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ अथ दृष्टिवशाद्भौमफलमाह पापैरित्यादिपकोन-
सप्ततिश्चोक्तपर्यंतम् । अथ कुजो भौमः पापैर्ग्रहेर्दृष्टो विलोकिताः क्षेत्रधनधा-
न्यादिनाशं करोति शत्रुभिविलोकिताः बंधनं रोगं आहवं युद्धं दूरवासनं च-
भाषा ।

दृष्टिका फल कहते हैं. सूर्य शुभग्रहकी दृष्टिसे युक्त होवे तो राजसेवा धनप्राप्ति करे.
शत्रुग्रहोंकी दृष्टि होवे तो कलह, दुःख नेत्ररोग होवे. मित्रग्रहोंकी दृष्टि होवे तो जय,
बंधुलाभ होवे. पापग्रहोंकी दृष्टि होवे तो रोगी होवे ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ अथ चंद्रका फल
कहते हैं. चंद्रके ऊपर पापग्रहोंकी दृष्टि होवे तो शिरोरोग, नेत्ररोग, पीडा धनहानि
करे. शत्रुग्रहोंकी दृष्टि होवे तो पापकर्म करे. धननाश होवे. वित्त्य भ्रमण करे. शुभ-
ग्रहोंकी दृष्टि होवे तो नीरोगीपना, सुख, बंधुसमागम, धनलाभ, मित्रलाभ, जय,
क्षेत्र, देशलाभ करे ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ अथ मंगलका फल कहते हैं. मंगलके ऊपर
पापग्रहोंकी दृष्टि होवे तो भूसिधमधान्यादिकका नाश करे. शत्रुग्रहोंकी दृष्टि होवे
तो बंधन, रोग, युद्ध, प्रवास करे. शुभग्रहोंकी दृष्टि होवे तो मित्रय, पत्न्याभ, वैद्य,

जयं देशक्षेत्रलभं सुहृच्छुभम् ॥ मित्रैश्च धनसंसिद्धिं क-
रोति हि न संशयः ॥ ६९ ॥ शुभैर्बुधो लिपिज्ञानं विद्या-
लभं च कौशलम् ॥ मित्रैर्भूषा धनक्षौमरत्नलभं च श-
त्रुभिः ॥ ७० ॥ अतिसारं च दुर्बुद्धिं प्रतीकेषु सदोद्यमम् ॥
पापैर्महाविषादं च कुक्षौ शूलं च वर्धते ॥ ७१ ॥ गुरुः शु-
भेस्तु संहृष्टो धर्मकार्योद्यमं सुखमाजयं धनायतिर्मित्रिदा-
रक्षेत्रादिसंग्रहम् ॥ ७२ ॥ शत्रुभिः कुष्ठरोगं च त्वग्दोषकलहं
टीका ।

वासं च करोति शुभैर्हृष्टो भौमः विजयं पराक्रमं देशक्षेत्रलभं सुहृच्छुभं
सुहृद्भयः कल्याणं करोति मित्रैर्हृष्टश्चेद्धनसंसिद्धिं धनप्राप्तिमित्यर्थः हि नि-
ग्रयेन करोति न संशय इति ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ अथ दृष्टिवशाद्बुधग्रहफलान्याह
शुभैरित्यादिश्लोकद्वयेन । बुधः शुभैर्हृष्टः लिपिविज्ञानं विद्यालभं कौशलं
च करोति मित्रैर्हृष्टो बुधः भूषाधनक्षौमरत्नलभं करोति शत्रुभिर्हृष्टः अति-
सारं रोगं दुर्बुद्धिं प्रतीकेषु गात्रेषु विषये सदा उद्यमं उद्योगं करोति पापैर्हृष्ट-
श्चेन्महाविषादं अतिखेदं कुक्षौ शूलं च वर्धते ॥ ७० ॥ ७१ ॥ अथ दृष्टि-
वशाद्गुरुफलमाह गुरुरित्यादित्रिसप्ततिश्लोकपर्यन्तम् । शुभः संहृष्टो गुरुः धर्म-
कार्योद्यमं विहिताचरणोद्योगं सुखं जयं धनायतिं च करोति मित्रैर्हृष्टः दास-
क्षेत्रादिसंग्रहं करोति शत्रुभिर्हृष्टः कुष्ठरोगं त्वग्दोषं कलहं रणं च करोति पा-

भाषा ।

भूमि मित्रवर्गसे सुखकरे. मित्रग्रहोंकी दृष्टि होवे तो धनप्राप्ति होवे ॥ ६८ ॥ ६९ ॥
अब बुधकी दृष्टिका फल कहते हैं. बुधके ऊपर शुभग्रहोंकी दृष्टि होवे तो लिपि-
ज्ञान, विद्यालभ, कौशलता प्राप्त करे. मित्रग्रहोंकी दृष्टि होवे तो वस्त्रालंकार, रत्न-
लभं करे. शत्रुग्रहोंकी दृष्टि होवे तो अतिसाररोग, दुर्बुद्धि, सदा उद्योग करे.
पापग्रहोंकी दृष्टि होवे तो बहुत खेद, कुक्षिमें शूलवृद्धि होवे ॥ ७० ॥ ७१ ॥ अब गुरुकी
दृष्टिका फल कहते हैं. गुरुके ऊपर शुभग्रहोंकी दृष्टि होवे तो धर्मकामका उद्योग,
सुख, जय, धनप्राप्ति करे. मित्रग्रहोंकी दृष्टि होवे तो स्त्री भूमि आदि वधाओंका संग्रह
करे. शत्रुग्रहोंकी दृष्टि होवे तो कुष्ठरोग, त्वग्दोष, कलह, संग्राम करे ॥ ७२ ॥

रणम् ॥ पापैः पराजयं बुद्धेः केदारादिवियोजनम् ॥ ७३ ॥
 शुभैः शुक्रः सुखं योषालामं भूषाधनायतिः ॥ मित्रैस्तु
 पट्वंधादि देशलामादि चाखिलम् ॥ ७४ ॥ पापैः पराजयं
 योषावियोगं धननाशनम् ॥ शत्रुभिर्याप्यरोगं च मूत्रकृ-
 च्छादिकं तथा ॥ ७५ ॥ मंदः पापैस्तथाकुक्षिरोगं बंधध-
 नशयम् ॥ शत्रुभिः शत्रुबाधा च पराभवमथामयम् ॥ ७६ ॥
 शुभैररोगतां मित्रैर्दृष्टो बंधुसमागमम् ॥ रवौ स्थानबले

टीका ।

पेट्टैष्टः युद्धे पराजयं केदारादिवियोजनं करोति ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ अथ दृष्टि-
 वशाच्छुक्रफलान्याह शुभैरित्यादिपंचमप्रतिश्लोकपर्यंतम् शुभैर्दृष्टः शुक्रः
 सुखं योषालामं स्त्रीलामं भूषाधनायतिं भूषणधनप्राप्तिं करोति मित्रैर्दृष्टः प-
 ट्वंधादि देशलामादि चाखिलेष्टं करोति पापैर्दृष्टः पराजयं योषावियोगं ध-
 ननाशं च शत्रुमिर्दृष्टः याप्यरोगं कष्टसाध्यरोगं मूत्रकृच्छादिकं च करोति
 ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ अथ दृष्टिवशाच्छनिफलान्याह मंदइतिसाद्वेन । पापैर्दृष्टो
 मंदः शनिः कुक्षिरोगं बंधनं क्षयं च करोति तथा शत्रुमिर्दृष्टः शत्रुबाधां प-
 रामवं आययं च करोति शुभैर्दृष्टः अरोगतां मित्रैर्दृष्टः बंधुसमागमं च क-
 रोति ॥ ७६ ॥ अथ स्थानबलवशाद्रव्यादीनां फलान्याह र्वावित्याद्येकाशी-

भाषा ।

॥ ७३ ॥ अब शुक्रकी दृष्टिका फल कहते हैं. शुक्रके ऊपर शुभग्रहोंकी दृष्टि होवे
 तो सुख, स्त्रीलाम करे. अलंकारकी, धनकी प्राप्ति करे, मित्रग्रहोंकी दृष्टि होवे तो
 पट्वंधादि देशलाम, इष्टप्राप्ति करे. पापग्रहोंकी दृष्टि होवे तो पराजय, स्त्रीवियोग
 धननाश करे. शत्रुग्रहोंकी दृष्टि होवे तो याप्य कहिये कष्टसाध्य रोग, मूत्रकृच्छ्र
 रोग करे ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ अब शनिकी दृष्टिका फल कहते हैं. शनिके ऊपर पाप-
 ग्रहोंकी दृष्टि होवे तो कुक्षिरोग बंधन क्षय करे. शत्रुग्रहोंकी दृष्टि होवे तो शत्रुकी
 बाधा, पराभव, रोग करे. शुभग्रहोंकी दृष्टि होवे तो रोगरहित करे. मित्रग्रहोंकी
 दृष्टि होवे तो बंधुसमागम करे ॥ ७६ ॥ अब सूर्यादिकोंका स्थानादिक बलसे

पूर्ण स्वदेशे विद्यया बली ॥ ७७ ॥ चंद्रे प्रभुतया भोमे
ग्रामप्येन बुधे सति ॥ श्रौतया विद्यया वाऽऽर्यालिपिलेख-
नकर्मणा ॥ ७८ ॥ जनैर्धनैरमात्येषु बुद्ध्या च बलवान्गुरो ॥
यद्वा स्वदेशराजस्तु कार्येणैव बली मतः ॥ ७९ ॥ शुक्रे
स्वदेशमुख्यो वा त्वाधिपत्येन योषिताम् ॥ मंदे भृतकदा-
सानां मुख्यः स्याद्वलवानपि ॥ ८० ॥ उक्तैस्तु पीडितः
प्रेष्यः स्थानवीर्योनितेषु तु ॥ समन्यूनाधिकाद्वीर्यादष्टोत्क-

टीका ।

तिश्लोकपर्यंतम् । रवौ स्थानबले पूर्णे सति स्वदेशे । विद्यया बली भवति चंद्रे
स्थानबले पूर्णे प्रभुतया प्रभुत्वेन बली भवति भोमे स्थानबले पूर्णे ग्राम-
प्येन ग्रामे मुख्यत्वेन बली भवति तथा बुधे सति श्रौतया वा ऽथ वा आ-
र्यालिपिलेखनकर्मणा जनैः धर्मैः अमात्येषु च बुद्ध्या बलवान् भवेत् एवं
स्थानबले पूर्णे गुरो सति स्वदेशराजः स्वदेशेऽभिमानः कार्येण कृत्येणैव
बली बलवान्मतः तथा भूते शुक्रे तु स्वदेशमुख्यः वा योषितामाधिपत्येन बली
भवति तथा बालिनि मंदे सति भृतकदासानां वेतनोपजीविकानां मुख्यः स्यात्
तथा शरीरेणापि बलवान्भवति एवं फलानि स्थानबलपूर्णे उक्तानि स्थान-
वीर्योनितेषु स्थानबलहीनेषु उक्तैः पीडितः उक्तफलवशात्पादायुक्तः प्रेष्यो
दासश्च भवेत् अतः समन्यूनाधिकाद्वीर्याद्व्यूनातिरिक्तबलात् यः दृष्टो वि-

भाषा ।

फलादेश कहते हैं, सूर्य स्थानबलमें पूर्ण होवे तो अपने देशमें विद्यासे बलवान् होवे,
चंद्र स्थानबलमें पूर्ण होवे तो प्रभुताईकी पदवी पावे, मंगल स्थानबलमें पूर्ण होवे
तो गांवमें प्रभुताईकी पदवीसे बली होवे, बुध स्थानबलमें पूर्ण होवे तो श्रौतविद्या-
से, लेखनकर्मसे, बुद्धिके बलसे बलवान् होवे, गुरु स्थानबलमें पूर्ण होवे तो अपने
देशमें शोभायमान होवे, कर्म करनेसे बलवान् होवे, शुक्र स्थानबलमें पूर्ण होवे तो
अपने देशमें मुख्य होवे, स्त्रियोंके आधिपत्यतासे बलवान् होवे, शनि स्थानबलमें
पूर्ण होवे तो दासदासीमें और वेतनजीविका करनेवालेमें मुख्य होवे, शरीरसे बल-

षात्फलं वदेत् ॥ ८१ ॥ दिग्बलेनाधिके सूर्ये वाणिज्येन धनायतिः ॥ यशश्च धनवृद्धिश्च चंद्रे तु राजसेवया ॥ ८२ ॥ भौमे तु सेवया ख्यातिर्वेदाभ्यासेन सर्वदा ॥ बुधे धनायतिः कृष्या यशः स्याद्बुद्धिमत्तया ॥ ८३ ॥ गुरौ धनायतिस्तेन वीर्येण धनशुभ्रता ॥ राजकार्येण शुके च वदान्य-

टीका ।

लोकितः उत्कर्षः तस्माद्भूनातिरिक्तं फलं वदेदिति पूर्णस्थानबलविचारः ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ अथ कालायने चेष्टाबलेष्वन्यतमाधिके ग्रहाणां फलान्याह दिग्बलेनेत्यादिनवाशीतिश्लोकपर्यन्तम् अथ सूर्ये दिग्बलेन अधिके इतरबलाधिक्ये सति वाणिज्येन वणिक्कर्मणा धनायतिः यशः धनवृद्धिश्चेति फलानि चंद्रे तथा भूते सति राजसेवया धनवृद्धिः भौमे दिग्बलाधिक्ये सति सेवया ख्यातिः प्रसिद्धिः सर्वदा वेदाभ्यासेन च प्रसिद्धिः वदान्यत्वेन सर्वदेत्यपिपाठः तत्पक्षे दातृत्वेनेत्यर्थः बुधे तथा भूते कृष्या कृषिकर्मणा धनायतिः बुद्धिमत्तया बुद्धिमतो भावः बुद्धिमत्ता तथा यशः कीर्तिः स्यात् गुरौ दिग्बलाधिक्ये धनायतिः तेन वीर्येण द्रव्यबलेन राजकार्येण धनशुभ्रता संपत्प्रकाश इत्यर्थः शुके दिग्बलाधिक्ये वदान्यत्वेन दातृतया यशः कीर्तिः मंदे तथाभूते सति दासाधिपत्येन दासश्रेष्ठतया र्जिद-

भाषा ।

वान् होवे, स्थानबलमें हीनबली ग्रह होवे तो पीडायुक्त दास्यत्व करे, इति स्थानबलविचारः ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ अब सूर्यादिकोंका दिग्बलाधिकादिकोंका फल कहते हैं, सूर्य दिग्बलमें अधिक होवे तो वणिक्कृत्यापारसे धनप्राप्ति, यशप्राप्ति, धनकी वृद्धि होवे, चंद्र दिग्बलमें अधिक होवे तो राजसेवासे वृद्धि होवे, मंगल दिग्बलमें अधिक होवे तो सेवासे, वेदाभ्याससे प्रसिद्ध होवे, बुध दिग्बलमें अधिक होवे तो बुद्धिसे यश कीर्ति होवे, गुरु दिग्बलमें अधिक होवे तो धनप्राप्तिसे प्रकाशितयश होवे, शुक्र दिग्बलमें अधिक होवे तो दानशीलतासे यश कीर्ति मिले, शनि दिग्बलमें अधिक होवे तो श्रेष्ठतासे, शूरतासे धनप्राप्ति होवे,

त्वेन वा यशः ॥ ८४ ॥ मंदे दासाधिपत्येन धनायतिरि-
दमात् ॥ कालायनबलाधिक्ये रवौ भौमे शनैश्चरे ॥ ८५ ॥
मंत्रोपदेशविधिना पाखंडिपदसंश्रयात् ॥ दासभावेन कृ-
ष्णंदौ कृषितो विद्ययान्यथा ॥ ८६ ॥ गुरो शुके बुधे पाथो-
निधिजे चाग्निसंभवे ॥ विद्याया बाधने संख्याबलदिग्बल-
वृद्धितः ॥ ८७ ॥ नानाविधायतिः प्रोक्ता इति चेष्टाधिकेषु
तु ॥ कविद्विर्वोर्यथा पूर्वं विशेषादेव निर्णयः ॥ ८८ ॥ बलि-
ष्टा दायरश्म्युक्तफलं सर्वं करोति वै ॥ न्यूनाधिकेनुपातेन

टीका ।

माच्छादनायतिः एवं सप्तग्रहाणां दिग्बलाधिक्यफलमुक्त्वा कालबल-
धिक्येऽयनबलाधिक्ये च फलांतरमाह रवौ भौमे शनैश्चरे च मंत्रोपदेशवि-
धिना तथा पाखंडिपदसंश्रयादासभावेन च यथासंख्यं वर्तनं कृष्णंदौ कृष्ण-
चंद्रे कालायनबलाधिक्ये सति कृषितः कृषिकर्मणाऽन्यथा विद्याया वा व-
र्तनं गुरो शुके बुधे च तथा पाथोनिधिजे शुक्लचंद्रे अग्निसंभवे इति तस्यैव
विशेषणं विद्यायाः वा धने धनविषये च संख्याबलदिग्बलयोः वृद्ध्या आ-
धिक्येन लक्षणं ज्ञेयं एवं चेष्टादिकेषु चेष्टाबलाधिक्येषु सूर्यादिग्रहेषु सत्सु
नानाविधायतिः प्रोक्ता कथिता कविद्विः शुक्रबुधगुरवः यथापूर्वं पूर्वोक्तं फलं
विशेषदृष्ट्या निर्णयेदित्यर्थः तदेव विशदयति कविद्विः शुक्रबुधगुरवः ब-
लिष्टाश्चेत् दायोक्तं रश्म्युक्तं च फलं सर्वं करोति कुर्वतीत्यर्थः वेति निश्चयेन
न्यूनाधिके बले तु अनुपातेन एवं फलं विचिंत्यतां विचार्यतामिति ॥ ८२ ॥

भाषा ।

अब कालबलाधिक्य और अयनबलाधिक्यका फल कहते हैं. सू० मं० श० काल
और अयनबलमें अधिक होवे तो मंत्रोपदेशसे पाखंड करनेसे दासत्व करके नि-
र्वाह होवे, कृष्णपक्षका चंद्र काल अयन बलमें अधिक होवे तो खेतीसे विद्यासे
निर्वाह होवे. गुरु, शुक्र, बुध, शुक्रपक्षका चंद्र काल अयनबलमें अधिक होवे तो
विद्यासे, धनसे निर्वाह होवे. अब चेष्टाबलाधिक्यका फल कहते हैं. सूर्यादिग्रह चेष्टा-
बलमें अधिक होवे तो नानाप्रकारकी विद्यासे धनप्राप्ति होवे. ऐसा विचार करके

(२९६)

बृहत्पाराशरहोशेखरमणे-

फलमेव विचिंत्यताम् ॥ ८९ ॥ सौम्येष्विष्टफलाधिकेषु नि-
तरां श्रीमान्सुशीलो गुणी मित्रेष्वेवमतीव धर्मनिरतो
दाता सुखी सत्त्ववान् ॥ पापेष्वेवमथापि पापनिरतः शत्रु-
व्यथो शत्रुभिर्वीर्यणाथ पराजयो जय इमान्पर्यायतः प्रा-
प्नुयात् ॥ ९० ॥ अधिकेष्वशुभेष्वेवमनिष्टाख्यफलानि तु

टीका ।

॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ अष्टकलाधिक्यवशात्फलाः
न्याह सौम्येति । इष्टफलाधिकेषु सौम्येषु ग्रहेषु सत्सु नितरां श्रीमान् मित्रेषु
सुशीलः अतीव धर्मनिरतः एवं दाता सुखी सत्त्ववांश्च भवेत् एवं पापेषु क-
ष्टफलाधिक्येषु सत्सु शत्रुषु पापनिरतो भवेत् अथो शत्रुभिः वीर्येण पराजयः
अथ वा जयः इमान् श्रीमत्त्वादिकलप्रकारान्ययीयतः ग्रहस्थित्यनुसारेण प्रा-
प्नुयात् ॥ ९० ॥ अथ फलांतराप्याह अधिकेष्वितिषण्णवतिश्लोकपर्यंतम् ।
अशुभेषु पापग्रहेषु सत्सु अनिष्टाख्यफलानिभवन्ति तानि तु व्याधिभिः ज्व-
रादिभिः कलहैः मित्रैः पीडयन्ते एवं पापेषु ग्रहेषु दुःश्रेष्ठः दुष्टा चेष्टा यस्य सः
पातकी भुवं भवति एवं शत्रुषु शत्रुग्रहेषु सदा रोगी बंधुभिः मित्रैश्चवर्जितो
रहितः स्यात् सर्वद्रेष्टुबलाधिक्ये सति स ग्रहः सर्वत्र अफलदः शुभेषु आधि-
क्येषु फलदेषु सत्सु स्पर्धं फलप्रदो भवति तथा अत्यनिष्टफलः खेटः शुभेषु
ग्रहेषु अफलप्रदः फलदो न भवति अन्येषु पापेषु अनिष्टफलदो भवति एवं
सर्वत्र सर्वदा फलविचारः कर्तव्यः अथ स्वोच्चादिस्थानपदस्थाः स्वोच्चस्व-
त्रिकोणस्वभित्रस्वाधिमित्रस्वोदासीनक्षेत्रस्थाः तथा स्वदिग्वर्गगाः स्वकी-

भाषा ।

जानना ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ अब इष्टकलाधिक्यका
फल कहते हैं शुभग्रह बुध, गुरु, शुक, चंद्र इष्टबलमें अधिक होवे तो अलंकार ल-
क्ष्मीवान् होवे, मित्रोंके ऊपर सुशीलता, धर्मरत, दानशील सुखी बलवान् होवे, पा-
पग्रह सूर्य, मंगल, शनि, इष्टबलमें अधिक होवे तो शत्रुओंके ऊपर पापबुद्धि होवे,
पराजय होवे ॥ ९० ॥ अब फलांतर कहते हैं, पापग्रह बलाधिक्यमें होवे तो वरप्रीडि-
तः दुःश्रेष्ठ, पातकी होवे, शत्रुग्रहमें होवे तो सदा रोगी, मित्रवर्ग बंधुवर्गरहित होवे,

॥ ९१ ॥ व्याधिभिः कलहैर्मित्रैः पीड्यते नात्र संशयः ॥
एवं पापेषु दुश्चेष्टः पातकी भवति ध्रुवम् ॥ ९२ ॥ शत्रुष्व-
व सदा रोगी मित्रैर्बन्धुविवर्जितः ॥ सर्वदृष्टबलाविक्रये
सर्वत्राफलदो ग्रहः ॥ ९३ ॥ शुभेषु च कलेष्वेव स्पष्टमे-
व फलप्रदः ॥ अत्यनिष्टफलः खेटः शुभेषुत्वफलप्रदः ॥ ९४ ॥
अनिष्टफलदोऽन्येषु खेटः सर्वत्र सर्वदा ॥ स्वोच्चादिस्था-
नषट्स्थाः स्युस्तथादिग्वर्गगा अपि ॥ ९५ ॥ क्षेत्रपुत्रक-
लत्रादिघनधान्यसमृद्धिदाः ॥ यदि मित्रादिवर्गस्था घन-
धान्यविवर्धनाः ॥ ९६ ॥ व्याधिदुर्गतिदा प्रोक्ता दशारंभे
टीका ।

यदशवर्गस्थाः अपि क्षेत्रपुत्रकलत्रादिदातारः घनधान्यसमृद्धिदाश्च भवन्ति
यदि मित्रादिवर्गस्थाः तर्हापि घनधान्यविवर्धनाः भवन्ति इति ॥ ९१ ॥ ९२ ॥
॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ अथ दशाविचारः व्याधीत्यादिशतश्लोकप्र-
थितः । शीतगोश्रद्गस्य दशा आरंभे व्याधिदुर्गतिदा प्रोक्ता स्वोच्चादिसंस्थि-
तानां ग्रहाणां दशाप्रारंभे शुभदा भवति अन्यथा स्वोच्चाद्यन्यस्थानस्थानां
ज्योतिषां ग्रहाणां दशाप्रारंभेऽशुभदा अनिष्टा ज्ञेया । केन्द्रपुत्रगताः केन्द्रपुत्र-
स्थानस्थिताः दशायां सदा संपूर्णदशायां शुभदा भवन्ति अथ ग्रहाणां द्व-
व्याधि कर्माणि गुणाश्च यस्य यः स्वभावः स च एते विषयाः पुरा पूर्वार्द्धे

भाषा ।

सर्वद्वेषी ग्रहबलाविक्रय होवे तो वो ग्रह निष्फल जानना. और स्वोच्च, मूल, त्रिको-
ण, स्वक्षेत्र, मित्रक्षेत्र, अधिमित्रक्षेत्र, उदासीन, क्षेत्रस्थ ग्रह अथवा अपने दशवर्ग-
में जो ग्रह हैं वे सब क्षेत्र, स्त्री, पुत्र, घन, धान्यकी समृद्धि करनेवाले होते हैं ॥ ९१ ॥
॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ अब दशाका फल कहते हैं. चंद्रकी दशा प्रारंभमें
व्याधि और दुर्गति कू देनेवाली है. उच्चादि छः स्थानोंमें बैठे हुवे जो ग्रह हैं उनों-
की दशा प्रारंभमें शुभफल देनेवाली है. उच्चादि छः स्थानस्थित जो अन्य स्थानमें
बैठे हुवे जो ग्रह हैं उनोंकी दशा प्रारंभमें अनिष्ट फल देनेवाली है. केन्द्रपुत्रस्थान-

तु शीतगोः ॥ स्वोच्चादिसंस्थिता दायप्रारंभे शुभदा दशा
॥ ९७ ॥ अन्यथाऽ शुभदा प्रोक्ता प्रारंभे ज्योतिषां दश ॥
केंद्रधूम्रगताः खेटा दशायां शुभदाः सदाः ॥ ९८ ॥ द्रव्य-
कर्मगुणा यस्य स्वभावाः कथिताः पुरा ॥ ते सर्वे स्वदशा-
काले योज्या भावदृग्गादिषु ॥ ९९ ॥ भावदृष्टिबलेष्टानि फ-
लानि कथितानि च ॥ भावाध्यायोत्तरव्यादिफलान्यत्रैव
योजयेत् ॥ १०० ॥ आदौ बलफलं प्रोक्तं ततो दृष्टिफलं
स्मृतम् ॥ ततो भावफलं प्रोक्तमिष्टानिष्टफलबहुम् ॥ १०१ ॥
चेष्टाबलफलं चादौ स्थानवीर्यं ततो भवेत् ॥ दिग्बले च
ततः प्रोक्तं कालायनबले ततः ॥ १०२ ॥ इति श्रीवृहत्पा-

टीका ।

कथिताः उक्ताः ते सर्वे स्वस्वदशाकाले योज्याः तथा भावदृष्ट्यादिविषय-
फलेष्वपि योज्याः तथा भावफलानि दृष्टिफलानि षड्बलफलानि इष्टकष्टफ-
लानि यानि पुरा कथितानि भावाध्यायोत्तरव्यादिफलान्यपि अत्रैव दशा-
काले एवं योजयेदिति ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ अथ मुख्यत्वेन ब-
लग्रहाणामनुक्रममाह आदाविति द्वाभ्याम् । बलविचारे आदौ प्रथमतः बल-
फलं निसर्गबलफलं प्रोक्तं कथितं एतन्मुख्यं ततः दृष्टिफलं स्मृतं ततो भाव-
फलं ततः इष्टानिष्टफलं ततः चेष्टाबलफलं ततः स्थानबलं ततः कालबलं
ततः अयनबलं चेति क्रमेण बलविचारः कर्तव्य इति ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ पा-

भाषा ।

नगत जो ग्रह हैं उनोंकी दशा संपूर्ण कालमें फल देनेवाली है, और ग्रहोंके द्रव्य,
कर्म, गुण, स्वभाव यह सब पूर्वार्धमें कहे हैं वे सबोंकी अपनी अपनी दशाके का-
लमें फलकी योजना करनी, और भावदृष्टि षड्बल इष्टकष्टबल जो पहिले कहे हैं
उनोंकीभी फल दशाकालमें जानना ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ अब ब-
लेंका मुख्यत्वसे क्रम कहते हैं, पहिले निसर्गबल मुख्य कहा है, तदनंतर दृष्टिफ-
ल, नंतर भावफल, मुख्य, उससे इष्टानिष्टफल मुख्य, उससे चेष्टाबल मुख्य, उससे

राशरहोरायामुत्तरभागे अब्दचर्यादिफलवर्णनं नाम पंच-
दशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ १६ ॥

भावांशैः समतां गतः खलु ग्रहः पूर्णं विधत्ते फलं सं-
विस्थो न फलप्रदोऽंतरगतैस्त्रैराशिकेनैव च ॥ भावन्यून-
मथ ग्रहस्य गुणयेदंशादिकं चार्णवोर्हत्वा चास्यथ सांव-

टीका ।

राशरागाधवारिनिधिनिर्मथनं मया ॥ कृत्वा यथामति कृता टीका पंचद-
शाह्ये ॥ १ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरायामुत्तरार्द्धे श्रीमहर्ष्यः न्ययवदशा-
स्त्राद्यनवद्यविद्याविद्योतितदिग्दिग्मंडलजटाशंकरसूनुज्योतिर्विच्छीधरेण वि-
रचितायां सुबोधिनीटीकायामब्दचर्याफलवर्णनं नाम पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

गणेशः पातु मां देवो यथार्थज्ञानकारकैः ॥ करफूत्कारसंभूतैः शीक्रे-
स्तापहारकैः ॥ १ ॥ अध्याये षोडशेऽस्मिन्नु भावसंस्थग्रहोद्भवम् ॥ संस्था-
दितारतम्येन फलमाह पराशरः ॥ २ ॥ अथ परमऋषिः पराशरः संप्र्यादि-
विचारेण भावगतफलाभ्याह भावांशैरिति । भावांशैः भावस्था ये वर्तमानां-
शास्तैः समतां गतः तुल्यतां प्राप्तः ग्रहः पूर्णफलं विधत्ते खलु यथोक्तमिति
शेषः संधिस्थः भावसंधिवर्तमानः ग्रहः फलप्रदो न भवति विफल इत्यर्थः अं-
तरगतैः भावमध्यवर्तमानैः ग्रहैः त्रैराशिकेन अनुपातेन फलं ज्ञेयं अथ ग्र-
हस्य अंशादिकं यदि भावन्यूनं भावांशाल्पं तर्हि तदर्णवैः चतुर्भिर्गुणयेत्
यदि अस्य ग्रहस्य भावांशादंशादिकं अधिकं भवेत्तर्हि भावसंधितः हित्वा

भाषा ।

स्थानबल मुख्य, उत्तरे कालबल मुख्य, उत्तरे अयनबल मुख्य, ऐसा यह क्रमसे
बलविचार जानना ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ इति वृ० पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

अब भावफल कहते हैं, जो ग्रह जिस भावमें बैठा है वो भावके जो अंश हैं वो
अंशके तुल्य ग्रहका अंश होवे तो वो ग्रह उक्तप्रमाणसे संपूर्ण फल देता है और
जो संधिस्थ ग्रह है वो फल देता नहीं है विफल हैं, भावके मध्यमें ग्रह होवे तो
अनुपातसे फल जानना, भावांशसे ग्रहांश कमी होवे तो ४ से गुणन करना, वो

तोऽधिकमथो प्रोक्तं फलं भावजम् ॥ १ ॥ ऊर्ध्वमुखो रवि-
युक्तो राशियुक्तस्त्वधोमुखो ज्ञेयः ॥ तिर्यङ्मुखोऽखिलयु-
तो राशिर्भावाः परेऽप्येवम् ॥ २ ॥ अन्यजातीययोगे तु त-
त्तद्भावफलं वदेत् ॥ स्वजातीयेषु योगेषु त्रिंशद्यंशा भव-
त्युत ॥ ३ ॥ तत्त्वमाकृतिरेकाक्षिच्छंदस्तत्त्वं चतुस्त्रयः ॥

टीका ।

वर्जयित्वा शेषं भावजं फलं प्रोक्तं कथितमिति ॥ १ ॥ अथ ग्रहयोगेन भाव-
लक्षणमाह ऊर्ध्वमुखइति । रवियुक्तो राशिः ऊर्ध्वमुखः राशियुक्तः ग्रहरहितः
अधोमुखो ज्ञेयः अखिलयुतः चंद्रादियुक्तः तिर्यङ्मुखो राशिर्भवति एवं परे
सर्वे भावाः ज्ञेया इति ॥ २ ॥ अथैषां तिर्यङ्मुखादीनां भावानां फलकथन-
रीतिमाह अन्येति । अन्यजातीययोगे भावेषु ग्रहादिसंभूतान्यजातीययोगेऽ-
सुक्तभावेऽमुकग्रहादिसंभूतो योगः अतः अस्य भावस्यासुक्तं सदसत्फलमिति
भावदृष्ट्यैव फलं कथयेत् स्वजातीययोगेषु तु नाम अन्यजातीयरोगरहितेषु
केवलं स्वजातीयाः भावजातीया एव योगाश्चेत्तत्र फलं त्रिंशाद्या येषांशास्ते
एव फलं फलभूता भवन्तीति ॥ ३ ॥ अथ भावस्थानांकसंख्या आह तत्त्वेति
सार्धेन । तनुभावे स्थानसंख्यातत्त्वं २५, धनभावे आकृतिः २२, सहजे एकाक्षि
२१, सुहृदि छंदः २६, सुते तत्त्वं २५, रिपौ चतुस्त्रयः ३४, जायामावे
एकोनविंशतिः १९, मृत्यौ छंदः २६, धर्मे नवाक्षी २९, कर्मणि षट्त्रयः ३६, आये

भाषा ।

भावफल आवै और जो कभी ग्रहके अंश भवांशसे अधिक होवे तो भावसंधिमेंसे
हीन करके शेष भावफल जानना ॥ १ ॥ अब भावका विशेष फल कहते हैं, जो
भाव सूर्ययुक्त होवे वो ऊर्ध्वमुख जानना, ग्रहरहित, होवे वो वो भाव अधोमुख
जानना, चंद्रादिग्रहसे युक्त होवे तो तिर्यङ्मुख स्वभाव जानना ॥ २ ॥ अब ति-
र्यङ्मुखादिभावका फल कहते हैं, यह भावका यह शुभाऽशुभ फल है तो भावदृष्टि-
से कहना, और जो भावके स्वजातीय शुभाशुभ योग है, उनका फल तीस अंश-
रूप है ॥ ३ ॥ अब भावके स्थानांक कहते हैं, तनुभावके ३१, धनभावके २२,

एकोनविंशतिच्छन्दो नवाक्षी षट्त्रयस्तथा ॥ ४ ॥ वेदेष्वो
नृपाः स्थाने भावसंख्याः प्रकीर्तिताः ॥ एकत्रिंशत्रयस्त्रिं-
शद्भानि त्रिंशत्तथैव च ॥ ५ ॥ एकत्रिंशद्दिनेत्रे च मुनिरा-
माः खपावकाः ॥ भानि त्रिंशतिरेकद्वौ खवेदाः करणस्य
तु ॥ ६ ॥ विषमायां क्रमादोजे युग्मे स्यातां शुभाऽऽशुभे ॥

टीका ।

वेदेष्वः ५४, व्यये नृपाः १६, एताः स्थाने स्थानविषये भावानां संख्याः
क्रमात्प्रकीर्तिता इति ॥ ४ ॥ अथ भावेषु करणांकसंख्या आह एकत्रिंशा-
दिति अर्थसहितेन । तनौ करणांकसंख्या एकत्रिंशत् ३१, धने त्रयस्त्रिंशत्
३३, सहजे भानि नक्षत्राणि २७, मृत्दि त्रिंशत् ३०, सुते एकत्रिंशत्
३१, रिपौ द्विनेत्रे २२, जायायां मुनिरामाः ३७, मृत्यौ खपावकाः ३०,
धर्मे भानि २७, कर्मणि विंशतिः २०, आये एकद्वौ २१, व्यये खवेदाः ४०,
एवं भावकरणस्य संख्या ज्ञेया इति ॥ ५ ॥ ६ ॥ अथोक्तस्थानकरणानां
विषमसमसंख्यया क्रमाच्छुभाऽऽशुभे आह विषमायामिति । ओजे राशौ वि-
षमायां स्थानविषमसंख्यायां तथा करणसमसंख्यायां क्रमाच्छुभाऽऽशुभे फले
ज्ञेये एवं युग्मे समे राशौ समायां स्थानसमसंख्यायां अर्थाद्युग्मराशौ करण-

भाषा ।

सहजके २१, सुखभावके २६, सुतभावके २५, शत्रुभावके ३४, स्त्रीभावके १९,
मृत्युभावके २६, धर्मभावके २९, दशमभावके ३६, ग्यारहवें भावके ६४, बारहवें
भावके १६, यह क्रमसे जानना ॥ ४ ॥ अब भावके करणांक कहते हैं, तनुभावके
३१, धनभावके ३३, सहजभावके २७, सुखभावके ३०, सुतभावके ३१, शत्रु-
भावके २२, स्त्रीभावके ३७, मृत्युभावके ३०, धर्मभावके २७, दशमभावके २०,
ग्यारहवें भावके २१, व्ययभावके ४०, यह १२ बारह भावोंके करणांक जानना
॥ ५ ॥ ६ ॥ अब स्थानकरणके समविषम संख्याके क्रमसे शुभाशुभ फल कहते हैं,
विषमराशिमें स्थानसंख्या विषम होवे तो शुभफलदायक है, और समराशिमें
स्थानसंख्या सम होवे तो अशुभफलदायक है, और विषम राशिमें करणसंख्या
सम होवे तो अशुभफलदायक है, विषम करणसंख्या होवे तो शुभफलदायक है

समायां भवतस्तद्वत्पापसौम्यफले क्रमात् ॥ ७ ॥ ओजे
व्याधिः समे हानिर्यावत्तु दशकं भवेत् ॥ परतः पंचकं
चौजे समे व्याधिरथान्यथा ॥ ८ ॥ यावत्तु दशकं प्राग्बत्त-
तस्तद्वत्फलं वदेत् ॥ शिरोरोगाक्षिरोगाश्च रक्तासृक्कामला-
ज्वरः ॥ ग्रहणी शीतको मेहप्लीहौ गुल्मलतः क्रमात् ॥ ९ ॥
रत्नेर्वान्यैश्च हेमैश्च गोभिः क्षेत्रैश्च राजभिः ॥ दासैश्च

टीका ।

विषमसंख्यायां च क्रमात्पापसौम्यफले अशुभशुभफले ज्ञेये इति ॥ ७ ॥ अथ
विषमसमराशिषु स्थानकरणसंख्यया व्याधिहानी आह ओजे इति सार्ध-
न । ओजे विषमराशौ यावत्तु दशकं भवेत् स्थानकरणानां दशसंख्यापर्यंतं
व्याधिर्नाशः फलं समे राशौ दशसंख्यापर्यंतं हानिः फलं ज्ञेयं ततः परतः
दशसंख्योर्ध्वं पंचसंख्यापर्यंतं ओजे समे च राशौ व्याधिफलं अथ परतः
पंचदशसंख्यामारभ्य यावद्दशकं भवेत्पंचविंशतिसंख्यापर्यंतमित्यर्थः प्राग्ब-
द्द्व्याधिहानी ओजसमे ज्ञेये ततः परतस्तद्वदेव फलं वदेदिति ॥ ८ ॥ अथ
पंचविंशतिमारभ्य दशपर्यंतं फलान्योजे आह शिर इति । शिरोरोगः १ अ-
क्षिरोगः २ रक्तासृक् ३ कामला ४ ज्वरः ५ ग्रहणी ६ शीतकः ७ मेहः ८
प्लीहः ९ गुल्मलतः १० एते क्रमाज्ज्ञेयाः एषां स्वरूपाणि वैद्यके इति ॥ ९ ॥
अथ पंचविंशतिमारभ्य दशपर्यंतं समराशौ फलान्याह रत्नेरिति । रत्नेः १

भाषा ।

॥ ७ ॥ विषमराशिमें दशमसंख्यापर्यंत स्थानकरण संख्या होवे तो व्याधीका नाश-
होवे. यह फल जानना. समराशिमें स्थानकरणकर्त दश संख्यापर्यंत हानिफल जान-
ना. उस दसके आगे पांच संख्यापर्यंत व्याधि होवे, पंधराके उपर पच्चीसतक सम-
राशिमें व्याधिफल, विषमराशिमें हानिफल जाना ॥ ८ ॥ अब विषमराशिमें छत्तीस-
स स्थानकरणसंख्या होवे तो शिरोरोग, सत्ताबीस संख्या होवे तो नेत्ररोग, अष्टा-
बीस संख्या होवे तो रक्तविकार, उगणतीस संख्या होवे तो कामला हलीमक रोग
होवे, तीस संख्या होवे तो ज्वररोग, एकत्रीस संख्या होवे तो संग्रहणी रोग, चत्ती-
स संख्या होवे तो शीतरोग, तेहतीस संख्या होवे तो प्रमेह रोग, चौतीस संख्या

महिषैरुष्टैर्गजाश्वैर्वृद्धयः स्मृताः ॥ १० ॥ जात्या देशस्य
कालस्य स्वानुरूपं फलं वदेत् ॥ तत्तद्भावानुसंज्ञाश्च ग्रहा-
द्भावात्फलं वदेत् ॥ ११ ॥ उच्चादिषु नवस्वेव कलांशादिषु
यत्फलमाभाग्याध्यायोक्तमप्यत्र योजयेत्तु विशेषतः ॥ १२ ॥
इति श्रीवृहत्पाराशरहोरायामुत्तरभागे मासचर्याफलव-
र्णनं नाम षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

टीका ।

धान्यैः २ हेमैः हेमभिः सुवर्णैरित्यर्थः ३ गोभिः ४ क्षेत्रैः ५ राजभिः ६
दासैः ७ महिषैः ८ उष्ट्रैः ९ गजाश्वैः १० वृद्धयः स्मृताः भवंतीति ॥ १० ॥ अथ
फलानि वक्तुं जात्यादितारतम्येन फलान्याह जात्येति । यानि अस्मिन्कास्त्रे
फलान्युक्तानि तानि जातिदेशकालतारतम्येन जात्यादिस्वानुरूपं यथा म-
वति तथा फलं वदेदिति ॥ ११ ॥ पुनश्च फलविचारमाह उच्चैति । अथ उच्चा-
दिषु उच्चत्रिकोणादिस्थानस्थितेषु ग्रहेषु तथा कलांशादिषु स्थितेषु ग्रहेषु
यदुक्तं फलं तथा भाग्याध्यायोक्तमपि तत्सर्वमत्र मासचर्याफलविचारे दिशे-
षतः योजयेदिति ॥ १२ ॥ एवं षोडशोऽध्याय गणेशप्रीतये मया ॥ यथा-
मति कृता टीका संशोध्या विबुधैर्मुदा ॥ १ ॥ इति वृ० उत्तरभागे जटाशंकर-

भाषा ।

होवे तो झीह रोग, पर्यंतीस संख्या होवे तो गुल्मलतरोग होवे ॥ ९ ॥ अब सम-
राशिमें स्थानकरणसंख्या छत्रांस होवे तो रत्नवृद्धि जानना, सैन्यतीस संख्या होवे
तो धान्यवृद्धि जानना, अटतीस संख्या होवे तो सुवर्णवृद्धि, अंगणचालीस संख्या
होवे तो गोपशुकी वृद्धि जानना, चालीस संख्या होवे तो क्षेत्रभूमिवृद्धि जानना,
एकचालीस संख्या होवे तो राजसे वृद्धि जानना, बयालीस संख्या होवे तो दाससे
वृद्धि जानना, तियालीस संख्या होवे तो महिष्यादि वृद्धि जानना, चौवालीस
संख्या होवे तो उष्ट्रादिक वृद्धि जानना, पैंयतालीस संख्या होवे तो गजाश्ववृद्धि
जानना ॥ १० ॥ यह स्थानकरणसंख्याका फल जो कहा सो सब जाति, देश,
कालतारतम्यतासे अपने स्वरूपसदृश फल जानना ॥ ११ ॥ पूर्वी जो उच्चादिस्था-
नगत फल और कलांशादिस्थित ग्रहफल और भाग्याध्यायोक्त सर्व फल यह सब

अर्केन्दुगुरवः शुक्रः क्रमादन्ये बलक्रमात् ॥ भवन्ति
स्थानदाः खेटाश्चत्वारश्च यदैकदा ॥ १ ॥ धनादीनां यथा
लब्धिः पंच चेत्पूज्यतायुतः ॥ आरोग्यं वस्त्रलाभश्च षट्सु
पट्स्य बंधनम् ॥ २ ॥ सप्त चेद्राज्यलाभः स्यादेवं करणदा
यदि ॥ धनहानिस्ततो व्याधिस्ततस्तु विपदादयः ॥ ३ ॥
सप्तभिर्मरणं प्रोक्तमक्षाभावे मृतिर्भवेत् ॥ तत्र तिष्ठति चे-
टीका ।

सूनुज्योतिर्विच्छ्रीधरेण विरचिता० सु० टीकायां मासचर्याफलवर्णनं नाम
षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

ध्यात्वा गणेशपादाब्जे व्याख्येयं क्रियते मया ॥ अध्याये सप्तदशके य-
थामति सुबोधिनी ॥ १ ॥ अथ स्थानदखेटानां नैकत्र सहवासतः ॥ फलानि
तु विचित्राणि ऋषिः पाराशरोऽब्रवीत् ॥ २ ॥ अथ भगवान्महर्षिः पराशरः
ग्रहयोगफलानि कथयन्स्वशास्त्रमुपसंहरति । तत्र स्थानदग्रहवशात्फलान्याह
अर्कमित्यादिपंचभिः । अथार्केन्दुगुरवः शुक्रः रविचंद्रगुरुशुक्राः क्रमादथ
वाऽन्ये मौमबुधशनयः एते बलक्रमात् निसर्गबलक्रमतः चत्वारोपि यदा
एकदेव स्थानदाः स्थानप्रदा भवन्ति तदा धनादीनां यथावलब्धिः प्राप्तिः
स्यात् पंचमे स्थानदे सति पूज्यतायुतः तथाऽऽरोग्यं वस्त्रलाभश्च स्यात् ष-
ट्सु स्थानदेषु ग्रहेषु सत्सु पट्स्य बंधनं पट्टाभिषेकः स्यात् सप्त ग्रहाः स्था-
नदाश्चेत् राज्यलाभः स्यादिति स्थानफलानि । अथ एवं प्रकारेण यदि क-
रणदातारः तर्हि चतुर्धु धनहानिः पंचसु व्याधिः षट्सु विपदादयः सप्तभिः

भाषा ।

स्थानकरणफलविचारार्थं योजना करना ॥ १२ ॥ इति बृ० उत्तरभागे भाषाटीकायां
षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

अब स्थानादिचलसे ग्रहोंका फल कहते हैं. सु० चं० गु० शु० और मं० बु०
शं० यह स्थानप्रद एकही बखत होवे तो धनप्राप्ति होवे. पांचवें स्थानद होवे तो
पूज्य होवे, आरोग्य वस्त्रलाभ होवे. स्थानद छः ग्रह होवे तो पट्टाभिषेक होवे. स्थान-
द सात ग्रह होवे तो राज्यलाभ होवे. अब करणफल कहते हैं. करणद ग्रह चार

त्वेते त्वन्यस्मिन्यादि वा मतः ॥ ४ ॥ उच्चसंख्याधिका अं-
शाश्चंद्रस्य स्थानदाः परे ॥ शुभाख्याः शुभदाः प्रोक्ता रा-
शिनात्र क्रमात्फलम् ॥ ५ ॥ होराशास्त्रमिदं सर्वं भाषितं
तव सुव्रता ॥ पुण्यं यशस्यं धन्यं च त्रिकालज्ञानकारणम्
विना मनुतपस्यैव शास्त्रज्ञानेन केवलम् ॥ हस्तामलकव-
त्सर्वं जगतां लोकयेत्फलम् ॥ ७ ॥ पुत्राय शिष्याय
च धीमते च तपस्विने मंत्रविदे च दात्रे ॥ दद्यादिमं
टीका ।

करणदैः मरणं प्रोक्तं तथा अक्षाभावे केवलं करणभावे मृतिर्भवेत् तत्र क-
रणभावस्थाने यदि वामतः अन्यस्मिन्वेते तिष्ठति न मृतिः । अथ चंद्रस्य
उच्चसंख्याधिका अंशाः ०।३। एतदधिकाः चेद्ग्रहाः स्थानदाः स्थानफ-
लदाः भवति परेऽन्ये शुभाख्याः शुभसंज्ञकाः एते सर्वे शुभदाः प्रोक्ताः अत्र
क्रमाद्वाशीनां फलं प्रोक्तं भाववदिति ध्वनिः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अ-
थोक्तशास्त्रस्य फलानि कथयन्नुपसंहरति होरेति पंचभिः । हे सुव्रत ! मैत्रेय !
इदं सर्वं होराशास्त्रं तव मया भाषितं कथितं एतत्पुण्यं पुण्यकारकं यशस्यं
यशस्करं धन्यं धन्यत्वसंपादकं त्रिकालज्ञानकरणं भूतमविष्यद्दर्तमानज्ञान-
कारकं विना मनुतपस्या मंत्रजपव्यातिरेकेणापि केवलमेतच्छास्त्रज्ञानेनैव
सर्वं जगद्धस्तामलकवत्करगृहीतामलकवत्सर्वं फलं लोकयेद्लोकयेत् एता
दशमिदं शास्त्रं पुत्राय शिष्याय धीमते बुद्धिमते तपस्विने मंत्रविदे दात्रे वा
भाषा ।

होवे तो धनहानि. पांच होवे तो व्याधि. छः होवे तो विपत्ति. सात होवे तो मरण-
फल जानना. करणका अभाव होवे तोभी मृत्यु होवे. अन्य ग्रह होवे तो मृत्यु न
होवे. चंद्रका उच्चांश ०।३ हैं. इससे ग्रह अधिक होवे तो स्थानफलदायक ग्रह
जानना ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अब शास्त्रका फल और उपसंहार समाप्ति-
विषय कहते हैं. हे मैत्रेय ! यह सब होराशास्त्र तुमको मैंने कहा. यह पुण्यकारक,
यशस्करक, धनधान्यसंपादक, भूतमविष्यद्दर्तमानकालका शुभाऽशुभसूचक शास्त्र
है. इस शास्त्रका उत्तम ज्ञान करनेसे मंत्राराधन, देवताराधन, करे विना इतने

(२६६)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे-

शास्त्रमहासमुद्रं यथैव शंभुः शिशवे पयोधिम ॥ ८ ॥
बुद्धिहीनाय दांभाय दांभिकाय त्वमर्षिणे ॥ न दद्याद्यदि
दद्याच्चेद्विद्या स्वस्यविनश्यति ॥ ९ ॥ एवं ते कथितं शास्त्रं
त्वयि स्नेहाद्विजोत्तम ॥ जातकांशं विद्यांशं किं भूयस्त्वं
श्रोतुमिच्छसि ॥ १० ॥ इति बृ० उ० भागे दिनचर्यादि
फलवर्णनं नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

टीका ।

दद्यात् इमं शास्त्ररूपं महासमुद्रं अगाधमित्यर्थः बुद्धिहीनाय दंभवते दंभकराय
वाऽमर्षिणे क्रोधशालिने च न दद्यात् एतदोषरहिताय शिशवेऽपि दद्यात् ।
अत्र दृष्टान्तमाह । यथा शंभुः तपस्विने शिशवे उपमन्यवे पयोधिमदात् एवं
यदि दृष्टाय दद्याच्चेदियं विद्या स्वस्य वक्तुः विनश्यति हीयते हे द्विजोत्तम !
ब्राह्मणश्रेष्ठ ! त्वयि स्नेहादेवं शास्त्रं ते कथितं अनन्तरं जातकांशं विद्यांशं जा-
तकांशभूतांशं भूयः किं वा त्वं श्रोतुमिच्छसि ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ इति स-
प्तदशोऽध्याये व्याख्येयं तु यथामति ॥ कृता गणपतिप्रीत्यै परोपकृतयेऽपि च
॥ १ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोराशास्त्रे श्रीमद्व्यासः स्वयमेव शांज्योतिर्विच्छी-
घरेण विरचितायां सु० टीकायां सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

भाषा ।

जैसा आमलकी फल लिया होवै वैसा संपूर्ण जगत्का शुभाशुभ देखता है. यह
शास्त्र पुत्रकूं, शिष्यकूं, बुद्धिमान्कूं भंत्रवेचा पुरुषकूं देना. यह शास्त्र समुद्र स-
रीखा अगाध है. यह शास्त्र दंभीकूं, क्रोधीकूं, दुष्टकूं देना नहीं. दिये तो कहनेवा-
लेकी विद्या नष्ट होती है. और यह पूर्वोक्त दोषरहित बालकभी होवे तो उसकूं
यह शास्त्र पढाना जैसा शिवजीने तपस्वी जो उपमन्यु बालक उसकूं पयोधि
दिया. हे भैत्रेय ! तेरे स्नेहके लिये यह जातकांश मैंने कहा. आगे पुनः क्या श्र-
वण करनेकी इच्छा है सो कहो ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ इति बृ० भाषाटी-
कायां सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

मैत्रेय उवाच ।

भगवन्प्रश्नशास्त्रं तु सूचिकानां प्रकाशितम् ॥ कल्ये
युगे तु मंदानां यज्ज्ञातुं तद्वदस्वमे ॥ १ ॥ कृते युगे तु ध-
र्मस्य पूर्णत्वात्तपसान्विताः ॥ सर्वे जानन्ति भूतं च भवद्भा-
वि द्विजोत्तम ॥ २ ॥ त्रेतायां तपसा युक्ताः केचिज्जानन्ति

टीका ।

अथाष्टादशकेऽध्याये शास्त्रज्ञानस्य सिद्धये ॥ यथावत्कथितो मंत्रावन्य
चापि प्रकीर्णकम् ॥ १ ॥ गणेशो मां प्रेरयतु तद्वयाचिख्यासुमर्मकम् ॥ अष्टा-
दशतमेऽध्याये दयालुर्विश्वपालकः ॥ २ ॥ अथ भगवान्महर्षिः अष्टादशेऽ
ध्याये मैत्रेयाय यथार्थज्योतिर्ज्ञानप्रदो मंत्रो प्रश्नादिप्रकीर्णं चाह । मैत्रेयः
पृच्छति भगवन्निति । मैत्रेयऋषिः पराशरात्सर्वं ज्योतिःशास्त्रं श्रुत्वा एत-
ज्ज्ञानाय कलिजडधियां पूर्णज्ञानजनकोपायं ज्योतिःशास्त्रं पृच्छति भगव-
न्निति । हे भगवन् ! सूचिकानां सूचीवद्वेधकबुद्धीनां बुद्धिमतामित्यर्थः
ज्योतिःशास्त्रं ज्ञातुं अवगंतुं प्रश्नशास्त्रं प्रकाशितं किं तु अस्मिन्कलियुगे मं-
दानां यथावज्ज्ञातुं यच्छक्तं भवति तन्मे वदस्व ॥ १ ॥ एवं प्रश्नं कृत्वोपायं
वक्तुं उपक्रमते कृते इति चतुर्भिः । हे द्विजोत्तम मैत्रेय ! कृते युगे धर्मस्य
पूर्णत्वात्सर्वे जनाः तपसान्विताः अत एव एतच्छास्त्रं जानन्ति अज्ञासिद्भि-
त्यर्थः तेन भूतं प्राक्कालीनं भवद्भर्तमानकालीनं भावि भविष्यत्कालीनं च
विदुः तत्त्रेतायां तपसा युक्ताः केचिद्विजाः जानन्ति । सर्वे द्वापरे तपसा

भाषा ।

अब यह अठारहवें अध्यायमें मैत्रेयऋषि पराशरगुरुके मुखसे संपूर्ण जातक
शास्त्रका श्रवण करके मनमें विचार किया कि यह जातकशास्त्रका उत्तम ज्ञान
कलियुगमें होना दुर्लभ है; कारण मानव, जडबुद्धि बहुत हैं। वास्ते कलमें पूर्ण
ज्ञान जिससे होवे, ऐसा ज्योतिःशास्त्र पूछते हैं। हे भगवन् ! जिनोंकी सूक्ष्म वेधक
बुद्धि हैं उनोंकू ज्ञानदायक प्रश्नशास्त्र तुमने प्रकाशित किया। यह कलियुगमें संव-
बुद्धिकू जैसा ज्ञान होवे वो उपाय कहो ॥ १ ॥ पराशरजी कहते हैं, हे मैत्रेय !
सत्ययुगमें सब लोक तपश्चर्यामें रहते। वास्ते इस शास्त्रकू जानते उससे ब्रह्म

वे द्विजाः ॥ पश्यन्ति द्वापरे शास्त्रज्ञानेन तपसाऽपि च॥३॥
 कलौ युगे तु धर्मस्य पादमात्रव्यवस्थितिः ॥ तपःशक्त्या
 तु तज्ज्ञानं न शक्ता मानवा भुवि ॥ ४ ॥ तथाऽत्र परमः
 शंभुर्लोकानुग्रहकाक्षया ॥ लक्ष्मीकृत्य निजां शक्तिं विद्या-
 माधात्स ईश्वरः ॥ ५ ॥ कलावधि च भक्तानां त्रिकालज्ञा-
 नदायिनी ॥ वेदादि वाग्भवं गौरीवदद्वयमथो गिरि ॥ ६ ॥
 परमैश्वर्यसिद्धयर्थं वाग्भवं स्यादयं मनुः ॥ सर्वज्ञेतिपदं

टीका ।

शास्त्राम्यासेन च पश्यन्ति । एवं युगत्रये एतच्छास्त्रस्य सम्यक् ज्ञातारो ब-
 भूवुः । अस्मिन्कलियुगे तु धर्मस्य पादमात्रव्यवस्थितिः धर्मपादावशेषत्वं
 अतः तपःशक्त्या तच्छास्त्रं ज्ञातुं भुवि मानवा न शक्ताः संति तस्माद्यथार्थ-
 स्तव प्रश्न इति ॥ १ । २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ अथ ज्ञानोपायमाह तथेत्यादिसार्धाष्ट-
 श्लोकपर्यन्तम् । तथाऽपकृष्टज्ञानानत्र भूमंडले मानवान्दृष्ट्वा परमः सर्वोत्कृष्टः
 शंभुः सदाशिवः लोकानुग्रहकाक्षया परोपकाराय निजां शक्तिं स्वकीयज्ञा-
 नशक्तिं लक्ष्मीकृत्य स्मृत्वा सः ईश्वरः विद्यां आद्यान्निर्ममे इत्यर्थः । तत्र मंत्रो-
 द्धारः । वेदादिः प्रणवः वाग्भवं वाग्बीजं ऐमिति गौरीति संबोधनं वदद्वयं
 वदवदेत्येवं रूपं अथो नंतरं गिरि ततः परमैश्वर्यसिद्धयर्थं ऐमिति मंत्रनि-
 र्गमः “ ॐ ऐं गौरि वद २ गिरि परमैश्वर्यसिद्धयर्थं ऐं ” अयं शक्तिमंत्रः । अथ

भाषा ।

ज्ञान कहते. वाद त्रेता युगमें लोक तपसे रहते. कितनेक ब्राह्मण उससे
 जानते हैं. सब जानते नहीं हैं. द्वापर युगमें तप और शास्त्राम्यासे से देखते हैं.
 ऐसा तीन युगमें इस शास्त्रकूं उत्तम तरहसे जाननेवाले होते भये. यह कलियुग-
 में धर्म एकपादमात्र रहा है. वास्ते तपशक्तिबिना इस शास्त्रकूं जाननेकूं पृथ्वीमें
 अनुप्य समर्थ नहीं हैं, वास्ते तुमारा प्रश्न यथार्थ है ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ अब ज्ञान
 हनेका उपाय कहते हैं. इस भूमंडलमें अपकृष्टज्ञानी मनुष्योंकूं देखके सर्वोत्कृष्ट
 सदाशिवने परोपकारार्थ अपनी ज्ञानशक्तिका स्मरण करके विद्या निर्माण कियी.
 सो शक्तिशिवके दोनों मंत्र स्पष्ट दिखाते हैं. ॐ ऐं गौरि वद वद गिरि परमैश्वर्य

पूर्वं नाथा तं पार्वतीपते ॥७॥ सर्वलोकगुरो पश्चाच्छिवेति
द्वयमक्षरम् ॥ शरणं तु पदं पश्चात्त्वाऽप्रन्नोऽस्मि तत्परम्
॥ ८ ॥ पालयेति पदं ज्ञानं प्रदापय ततः परम् ॥ ऋषि-
स्तु दक्षिणामूर्तिर्गौरी परमेश्वरी तथा ॥ ९ ॥ सर्वज्ञश्च
शिवो देवो गायत्री छन्द ईरितम् ॥ अनुष्टुप् च षडंगं
स्याद्वाग्भवेन तद्दादि च ॥ १० ॥ अनेनाभ्यां द्विजश्रेष्ठ
बुद्धिस्तु विमला भवेत् ॥ जपमात्रेण सिद्धिः स्याद्देवज्ञत्वं

टीका ।

शिवमंत्रोद्धारः पूर्वं सर्वज्ञ इति ततः नाथ इति पदं ततः पार्वतीपते इति पदं
ततः सर्वलोकगुरो इति पदं ततः शिवेति पदं ततः शरणमिति पदं ततस्तत्त्वां
प्रपन्नोऽस्मीति पदं ततः पालयेति पदं ततः ज्ञानमिति पदं ततः प्रदापयेति
पदम् । “ सर्वज्ञ नाथ पार्वतीपते सर्वलोकगुरो शिव शरणं त्वां प्रपन्नोऽस्मि
पालय ज्ञानं प्रदापय ” इति स्पष्टमंत्रनिष्कर्षः एवं रूपो ज्योतिःशास्त्रज्ञानाय
शक्तिशिवमंत्रो महाविद्येति निर्ममे इति ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ अथ सर्वमः
ज्ञाणां ऋष्यादिस्मरणं विना मंत्रसिद्धयभावः न्यासेन विना मंत्रस्य मुजंग-
त्वापत्तिः ध्यानेन विना इष्टसिद्धयभावः तंत्रे प्राप्तिः अतः ऋष्यादीनाह
ऋषिरित्येकादशश्लोकपर्यंतम् । अनयोर्मंत्रयोः दक्षिणामूर्तिः ऋषिः गौरी पर-
मेश्वरी सर्वज्ञः शिवश्च देवते गायत्र्यनुष्टुभौ छंदसी वाग्भवेन ऐ इत्याकारकेण
तद्दादि अंगुष्ठादि न्यासः हे द्विजश्रेष्ठ ! आभ्यां मंत्राभ्यां अनेन विद्या-
नेन जपाद्बुद्धिः विमला भवेत् जपमात्रेणैव सिद्धिः स्यात् न पुरश्चर्याद्याव-

भाषा ।

शिवमंत्रं ऐं यह शक्तिका मंत्र. अब शिवका मंत्र कहते हैं. सर्वज्ञ, नाथ, पार्वती-
पते, सर्वलोकगुरो, शिव, शरणं त्वां प्रपन्नोऽस्मि पालय ज्ञानं प्रदापय यह क्षि-
प्तमंत्र कहा ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ अथ शक्तिशिवके दोनों मंत्रके ऋषि देवता
छन्द कहते हैं. “ अनयोर्मंत्रयोः दक्षिणामूर्तिः ऋषिः गौरी परमेश्वरी सर्वज्ञः शिवश्च
देवते गायत्र्यनुष्टुभौ छंदसी मम त्रिकालदर्शकज्योतिःशास्त्रज्ञानभातत्वे अने वि-

प्रकाशते ॥ ११ ॥ उद्यानस्यैकवृक्षाधः परे हैमवते द्विज ॥
 क्रीडन्तीं भूषितां गौरीं शुक्लवस्त्रां शुचिस्मिताम् ॥ १२ ॥
 देवदारुवने तत्र ध्यानस्तिमितलोचनम् ॥ चतुर्भुजं त्रिने-
 त्रं च जटिलं चंद्रशेखरम् ॥ १३ ॥ शुक्लवर्णं महादेवं ध्या-
 येत्परममीश्वरम् ॥ द्विविधं गणितं ज्ञात्वा शाखास्कंधं वि-

टीका ।

श्यक्त्वमनेन दैवज्ञत्वं ज्योतिषिकत्वं प्रकाशते विराजते प्रश्नकथनपाठवं प्र-
 वर्धते इत्यर्थः इति ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ अथ ध्यानमाह उद्यानस्येत्यादि-
 सार्द्धद्वयेन । उद्यानस्य आरामस्यैकवृक्षाधः मुख्यवटवृक्षाधोभागे हैमवते द्वि-
 मवत्पर्वतोद्भूते परे उत्कृष्टे आसने इति शेषः भूषितामलंकृतां शुक्लवस्त्रां शु-
 चिस्मितां गौरीं क्रीडन्तीं ध्यायेत् तत्रोपवने ध्यानस्तिमितलोचनं ध्यानेन
 निमीलितदृष्टिं त्रिनेत्रं चतुर्भुजं जटिलं जटाधारिणं चंद्रशेखरं भालचंद्रं शु-
 क्लवर्णं परमं सर्वोत्तमं ईश्वरं सर्वनियंतारं महादेवं सर्वदेवश्रेष्ठं दीव्याति प्रका-
 शयति सर्वेन्द्रियादीनिति देवः महाश्रासो देवश्च महादेवस्तेषां सर्वेषामपि
 श्रेष्ठः परब्रह्मेति भावः एवं ध्यायेदिति ॥ १२ ॥ १३ ॥ अथ गणकाधिकार-

भाषा ।

नियोगः ॥ " ऐसा विनियोग पढ़के पीछे ऐं यह बीजसे अंगुष्ठादिक न्यास हृदया-
 दि न्यास करना. हे मैत्रेय! यह दोनों मंत्रोंके पुरश्चरण करनेसे निर्मल बुद्धि और
 ज्योतिषका यथार्थ ज्ञान प्रकाशित होवेगा ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ ऐसे न्यास करके
 पीछे शक्तिशिवका ध्यान करना. सो कहते हैं. हिमालय पर्वतके ऊपर एक बड़ा
 बगीचा है. उसमें एक वटका झाड़ है. उसकी छायानीचे उत्तम आसनके ऊपर
 बैठे हुवे शोभायमान, सुपेद वस्त्र जिन्नोंने पहरे हैं, और पवित्र हारयसहित जिनका
 मुख क्रीड़ा कर रहे हैं, ऐसी गौरीका ध्यान करना. और ओई बगीचेमें ध्यान करके
 जिन्नोंने दृष्टि मीच लिये हैं, तीन नेत्र चार भुजा हैं, जटा धारण किये हैं, जिनके
 भालमें चंद्र मुद्राभित हैं, श्वेत जिनका वर्ण है, सबके नियंता, सर्वोत्तम, सर्वदेवमें
 श्रेष्ठ ऐसे साक्षान्महादेव परब्रह्म हैं ऐसा ध्यान करना ॥ १२ ॥ १३ ॥ अब उच्चा-

मृश्य च ॥१७॥ होरास्कंधस्य शकले श्रुत्वार्थमवधार्य च॥
वाङ्मी द्विजवरो यः स्यान्न वंध्या तस्य भारती ॥ १८ ॥
अलुब्धो नैष्ठिकः शुद्धो विनयप्रश्रयान्वितः ॥ रत्नं स्वर्णं
धनं वस्त्रं पुष्पमूलफलानि तु ॥ १९ ॥ देवज्ञपुरतो दत्त्वा
पृच्छेदिष्टं प्रियान्वितः ॥ अथ प्राङ्मुख आसीनः शुचि-

टीका ।

माह द्विविधमितिपंचदशश्लोकपर्यंतम् ॥ यः द्विविधं खगोलभूगोलविषयं ग-
णितं ज्ञात्वा शास्त्रास्कंधं विमृश्य विचार्य होरास्कंधस्य शकले द्विप्रकारके
श्रुत्वा गुरोः सकाशादधीत्येत्यर्थः अर्थमवधार्य निश्चित्य वाङ्मी प्रशस्तवा-
ग्मिद्विजवरो भवति न तु जैनशूद्रादिय्योतिषिकः तस्य वाणी बंध्या विफला
न भवति ॥ १४ ॥ १५ ॥ अथ प्रहर्लक्षणमाह अलुब्ध इति सार्धेन । पृच्छक
नैष्ठिको निष्ठावाञ्छुद्धो निष्कपटः विनयप्रश्रयान्वितः विनयादियुक्तः अ-
लुब्धो लोभरहितः सत्त्वनस्वर्णधनवस्त्रान्यतमं अशक्तश्चेत्पुष्पमूलफलान्य-
तमं वा देवज्ञपुरतः ज्योतिषिकाग्रे दत्त्वा समर्प्य प्रियान्वितः प्रीतमनः न तु
दानेन खिन्नमानसः इष्टं मनीषितं पृच्छेदिति ॥ १६ ॥ अथ देवज्ञकर्तव्य-
माह अथेति द्वाविंशतिश्लोकपर्यंतम् । अथ प्रश्नानंतरं देवविदेवज्ञः शुचिः
सन्प्राङ्मुख आसीनः प्राङ्मुखोपविष्टः अग्रतः पुरोभागे तिर्यगूर्वाः प्राङ्-

भाषा ।

तिषिका लक्षण कहते हैं. जो पुरुष भूगोल, खगोल, गणितकू जानता है और जात-
कके दो भाग उत्तम रीतिसे गुरुमुखसे जानके विचार करके जो उत्तम वाणीसे बोलना
है, जो जाति ब्राह्मणही है, जैन या शूद्रजातका ज्योतिषी नहीं होना, वो उत्तम
देवज्ञ होता है. उसकी वाणी निष्फल नहीं होती ॥ १४ ॥ १५ ॥ पृच्छक निष्ठा-
वान्, निष्कपट, नम्रतादिगुणयुक्त, लोभरहित होके अपने हाथमें सुवर्ण, रत्न वस्त्र
धान्यमेंसे कोई पदार्थ लेना. गरीब होवे तो पुष्प फल मूलमेंसे कोईभी पदार्थ लेके
ज्योतिषिके सामने रखके प्रसन्नमन होके मनईप्सित प्रश्न पूछना ॥ १६ ॥ अब
ज्योतिषिका कर्तव्य कहते हैं. पृच्छकने प्रश्न किया पीछे ज्योतिषिने पवित्रतासे पूर्वा-

(२७२)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे—

दैवविदग्रतः ॥ १७॥ तिर्यगूर्ध्वाश्रितस्तु रेखा रज्जुसमा
लिखेत् ॥ एकीकुर्यात्तु चत्वारि मध्यस्थानि पदानि च
॥ १८ ॥ तत्र पद्यं लिखेद्रेखापद्ममध्यं सकर्णिकम् ॥ ई-
शान्यकोष्ठादारभ्य मीनाद्या राशयः क्रमात् ॥ १९॥ मेष-
वीथीवृषाद्यास्तु कौर्प्याद्या मिथुनस्य तु ॥ वीथयो मीनमे-
षौ तु तुलाकन्ये वृषस्य तु ॥ २०॥ आरूढाद्दीथिमं यावता-
वच्छत्रं तु लग्नतः ॥ आरूढराशिर्लग्नं चेच्छत्रं चाऽपि भवे-
त्तथा ॥ २१ ॥ जन्मलग्नं समासाद्य यद्यत्प्रोक्तं तु जातके ॥
तत्सर्वम्प्रश्नलग्नेन प्रश्नकालाद्देहधुः ॥ २२ ॥ यत्काला-

टीका ।

पश्चिमाः दक्षिणोत्तराश्च रज्जुसमाश्रितः चतस्रो रेखाः लिखेत् तत्र मध्य-
स्थानि चत्वारि पदानि एकीकुर्यात् तत्र पद्यं रेखापद्ममध्यस्थं सकर्णिकं लि-
खेत् । ततः ईशान्यकोष्ठात् आरभ्य मीनाद्याः राशयः क्रमादलिखेत् तत्र वृ-
षाद्या वृश्चिकाद्याश्च मेषवीथयो भवन्ति मिथुनस्य वीथयः मीनमेषौ वृषस्य
तु तुलाकन्ये आरूढादलग्नतः यावद्दीथिमं तावच्छत्रं लग्नमेव आरूढराशिश्चे-
त्तदेव छत्रं भवेत् एवं विचार्य जातके जन्मलग्नं समासाद्य यद्यत्प्रोक्तं तत्सर्वं
प्रश्नकारलग्नाद्देहो वदेदिति ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ अ-

भाषा ।

भिमुख बैठके राशिचक्र आगे लिखा है वैसा लिखना, बीचमें कमल लिखके आ-
रूढ लग्नका विचार करना, पृच्छक जिस दिशामें बैठा होवे वो आरूढलग्न अथवा

१३	१	२	३
१४	४	५	६
१५	७	८	९
१६	१०	११	१२
१७	१३	१४	१५
१८	१६	१७	१८
१९	१९	२०	२१
२०	२२	२३	२४
२१	२५	२६	२७
२२	२८	२९	३०
२३	३१	३२	३३
२४	३४	३५	३६
२५	३७	३८	३९
२६	४०	४१	४२
२७	४३	४४	४५
२८	४६	४७	४८
२९	४९	५०	५१
३०	५२	५३	५४
३१	५५	५६	५७
३२	५८	५९	६०
३३	६१	६२	६३
३४	६४	६५	६६
३५	६७	६८	६९
३६	७०	७१	७२
३७	७३	७४	७५
३८	७६	७७	७८
३९	७९	८०	८१
४०	८२	८३	८४
४१	८५	८६	८७
४२	८८	८९	९०
४३	९१	९२	९३
४४	९४	९५	९६
४५	९७	९८	९९
४६	१००	१०१	१०२
४७	१०३	१०४	१०५
४८	१०६	१०७	१०८
४९	१०९	११०	१११
५०	११२	११३	११४
५१	११५	११६	११७
५२	११८	११९	१२०
५३	१२१	१२२	१२३
५४	१२४	१२५	१२६
५५	१२७	१२८	१२९
५६	१३०	१३१	१३२
५७	१३३	१३४	१३५
५८	१३६	१३७	१३८
५९	१३९	१४०	१४१
६०	१४२	१४३	१४४
६१	१४५	१४६	१४७
६२	१४८	१४९	१५०
६३	१५१	१५२	१५३
६४	१५४	१५५	१५६
६५	१५७	१५८	१५९
६६	१६०	१६१	१६२
६७	१६३	१६४	१६५
६८	१६६	१६७	१६८
६९	१६९	१७०	१७१
७०	१७२	१७३	१७४
७१	१७५	१७६	१७७
७२	१७८	१७९	१८०
७३	१८१	१८२	१८३
७४	१८४	१८५	१८६
७५	१८७	१८८	१८९
७६	१९०	१९१	१९२
७७	१९३	१९४	१९५
७८	१९६	१९७	१९८
७९	१९९	२००	२०१
८०	२०२	२०३	२०४
८१	२०५	२०६	२०७
८२	२०८	२०९	२१०
८३	२११	२१२	२१३
८४	२१४	२१५	२१६
८५	२१७	२१८	२१९
८६	२२०	२२१	२२२
८७	२२३	२२४	२२५
८८	२२६	२२७	२२८
८९	२२९	२३०	२३१
९०	२३२	२३३	२३४
९१	२३५	२३६	२३७
९२	२३८	२३९	२४०
९३	२४१	२४२	२४३
९४	२४४	२४५	२४६
९५	२४७	२४८	२४९
९६	२५०	२५१	२५२
९७	२५३	२५४	२५५
९८	२५६	२५७	२५८
९९	२५९	२६०	२६१
१००	२६२	२६३	२६४

राशिको स्पर्श करे, बारहलग्नमें उसकू आरूढ जानना, वृ-
षादि चार राशिमें मेषवीथी जानना, वृश्चिकादि चार रा-
शिमें मिथुनवीथी जानना, मेष, मीन, कन्या, तुला, यह रा-
शिमें वृषभवीथी जानना, आरूढलग्नसे जहांतक वीथीकी
राशि होवे उतनी संख्यातुल्य तत्काल लग्नसे, संख्याराशिकू
आवे वो छत्रराशि जानना ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

॥ २१ ॥ २२ ॥ अब आरूढलग्नसे आयुप्यनिर्णय और द्रेष्काणफल कहते हैं.

वधि लग्नं तत्तत्कालावधि चेत्स्थिते ॥ तेषां बलवतां चैव
निर्णयः स्वायुषः स्मृतः ॥ २३ ॥ आद्यद्रेष्काणमन्त्रं च
मृत्युदं च क्रमाद्भवेत् ॥ मृगादिकर्कटानां च मीनस्यारूढ-
लग्नतः ॥ २४ ॥ लग्ने पृष्ठोदये क्रूरवेश्मास्तव्ययगा यदि ॥
धने धर्मे कुजे मंदे चंद्रे रंघ्रे मृतिर्भवेत् ॥ २५ ॥ पापैर्दुरु-
धरे जाते लग्नकामसुहृत्स्थिते ॥ चंद्रेऽर्के च विलग्नस्थे श्वि-

टीका ।

थारूढलग्नतः आयुर्निर्णयं द्रेष्काणफलं चाह यदितिद्वाम्याम् । अथ लग्नं य-
त्कालावधि यत्कालपर्यन्तं तत्कालावधि तत्कालपर्यन्तं इच्छिते आयुर्नि-
र्णये पृष्ठे सतीत्यर्थः तेषां ग्रहाणां बलवतां सतां आयुषो निर्णयः स्मृतः ग्रह-
बलेनायुर्निर्णय इत्यर्थः ॥ अथ मृगालिकर्कटानां मकरवृश्चिककर्काणां मी-
नस्य च आरूढलग्नतः आद्यं तद्रेष्काणे सति लग्नं मृत्युदं भवेत् ॥ २३ ॥ २४ ॥
लग्ने पृष्ठोदय इति । अथ मृत्युलक्षणमाह । पृष्ठोदये प्रश्नलग्ने सति तथा
क्रूरा ग्रहा यदि वेश्मास्तव्ययगाः प्रश्नलग्नाच्चतुर्थसप्तमव्ययस्थाः सति चेत्
अथ धने धर्मे द्वितीयनवमे वा स्थाने कुजे मंदे मंगले शनो वा सति तथा
रंघ्रे अष्टमस्थाने चंद्रे सति मृतिर्भवेत् ॥ २५ ॥ अथ पुनर्मरणयोगांतरमाह
पापैरिति सार्धेन । पापैः पापग्रहैः दुरुधरे योगे जाते सति अथवा जन्म-
लग्नेऽथवा कामसुहृत्स्थिते सप्तमचतुर्थस्थे चंद्रे सति अथवा प्रश्नलग्नस्थेऽर्के

भाषा ।

तत्काल लग्नको जो कालावधि है वहांतक आयुष्यनिर्णय कहा है. मकर, वृश्चिक,
कर्क, मीन इनोका आरूढलग्नसे आद्यतं द्रेष्काण होवे तो वो लग्न मृत्युकारक जा-
नना ॥ २३ ॥ २४ ॥ अब मृत्युका लक्षण कहते हैं. प्रश्नलग्नमें पृष्ठोदय लग्न
होवे और लग्नसे पापग्रह ४।७।१२ होवे अथवा २।९ मंगल होवे और ८ स्थान-
में चंद्र होवे तो मृत्यु होवे ॥ २५ ॥ अब और मरणका योगांतर कहते हैं. प्रश्न-
लग्नमें वा जन्मलग्नमें पापग्रहका दुरुधरा योग होवे अथवा ७।८ चंद्र होवे अथवा
प्रश्नलग्नमें सूर्य होवे और प्रश्नलग्नमें राहुकालसमायोग होवे तो व्याधिके निमि-

यते व्याधिना मृशम् ॥ २६ ॥ राहुकालसमायोगे मरणं
निश्चितं भवेत् ॥ मेषाद्व्युत्क्रमतो राहुवृषात्कालः क्रमाच्च-
रेत् ॥ २७ ॥ राशौ राशौ तु पंचाशद्भोगकालो विनाडि-
का ॥ अर्कोदयादितश्चोभौ भुंजते च पुनः पुनः ॥ २८ ॥
एका दृष्ट्यब्धिरामेषु षडष्टारंतराः क्रमात् ॥ अर्कवारादि-
तो राहु रात्रावेवमुदीरितः ॥ २९ ॥ राहुरुत्क्रमशः प्रा-
च्याः कालश्च क्रमशश्चरेत् ॥ उभौ सार्धविनाडयेन राशि-
षु द्वादशस्वपि ॥ ३० ॥ ईर्द्वेद्वभिनिशाचरशमवारीशवाय-

टीका ।

सति च व्याधिना मृशं म्रियते प्रश्नलभे राहुकालसमायोगे वा निश्चितं
मरणं भवेत् ॥ २६ ॥ अथ राहुकालयोगज्ञानमाह मेषादीत्यादिसार्धषट्-
क्षिराच्छ्लोकपर्यंतम् । राहुः मेषाद्व्युत्क्रमतः विलोमरीत्या क्रमाच्चरेत् कालः
वृषात्क्रमात् द्वादशलक्षेषु चरेत् राशौ राशौ प्रतिराशिं पंचाशद्दिनाडिकाः
भोगकालः अर्कोदयादितः सूर्योदयलग्नमारम्य उभौ पुनः पुनः लग्नादि
भुंजते तत्रार्कवारादितः सप्तवारेषु क्रमात् राहुः १ द्वि २ अधि ४ राम ३ इषु ५
षट् ६ अष्ट ८ घटिका राहुः रात्रौ प्राच्याः दिशः सकाशादुत्क्रमशः विलोमगत्या
दिक्षु उदीरितः कथितः तथा तेनैव मानेन कालः प्राच्या दिशः सकाशा-
क्रमशः दिक्षु चरेत् संचरति उभौ द्वावपि सार्धद्विनाडयेन सार्धघटिकाद्व-

भाषा ।

त्तसे मृत्यु होवे ॥ २६ ॥ अब राहुकालयोगका ज्ञान कहते हैं. राहु मेष, मीन,
और कुंभ ऐसे क्रमसे चलता है. काल है वो वृषभ, मिथुन, कर्क ऐसे क्रमसे चलता
है. एक राशिमें सूर्योदयसे लेके पचास पल भोगकाल है. इसरीतिसे राहु और
काल यह दोनों वारंवार लग्नादिककुं भोगते हैं. उससे सूर्यादि सात वारके विषे
क्रमसे १।२।४।३।५।६।८ घड़ी राहु. रात्रीकुं पूर्व, ईशान, उत्तर वायु यह
क्रमसे भोगता है. वैसा काल पूर्व, अभि, दक्षिण, नैर्ऋत्य, ऐसे क्रमसे चलता है.
यह दोनोंका प्रत्येक दिशामें भोगकाल घटी २ पल ३० तक रहता है. पाहिले

वः ॥ रुद्रचंद्रजलेशेशपापकेंद्रयमस्थितः ॥ ३१ ॥ रक्षो
वायुस्ततोम्रीशयमवारुणराक्षसाः ॥ वायुसोमशर्चीनाथ-
रक्षोभिजलपेंदवः ॥ ३२ ॥ वाय्वीशेंद्रयमाः पश्चाद्युग्मेंद्रौ
च निशाचरः ॥ मरुद्वरुणचंद्रेशपावको वरुणो यमः ॥ ३३ ॥
वायुरुद्रशशींद्राग्नी राक्षसाश्च ततः परम् ॥ वायुरक्षःश-
शींद्रशपावकांतकवारुणाः ॥ ३४ ॥ अर्कवारादितो वामं
राहुः संचरति क्रमात् ॥ रुद्रः समीरः सोमाम्री यमोऽथ
निर्ऋतिर्जलम् ॥ नक्षत्रेपि च वारे च तिथौ चोक्तमतः

टीका ।

येन द्वादशस्वपि राशिषु संचरेतां तत्र राहुः दिक्षु क्रमाद्वामं संचरति इति पं-
चत्रिंशत्तमश्लोकार्द्धेनान्वयः तमेव क्रममाह । रविवारे इंद्रः, प्राक् इंद्रुः सोमः,
उदक् अग्निः, आग्नेयी निशाचरः निर्ऋतिः, शमः शमनः दक्षिणः, वारीशः
वरुणः पश्चिमः, वायुश्चेता दिशः क्रमेण संचरति इंद्रुवारे रुद्रः, चंद्रः, जलेशः,
ईशः, पावकः, इंद्रः, यमः एषां दिक्षु. मौमवारे रक्षः, वायुः, अग्निः, ईशः,
यमः, वरुणः, राक्षसः एषां दिक्षु. सौम्यवारे वायुः, सोमः, शर्चीनाथः, रक्षः,
अग्निः, जलपः, इंद्रुः एषां दिक्षु. गुरुवारे वायुः, ईशः, इंद्रः, यमः, पश्चात्
युग्मः पश्चिमायां इंद्रः, निशाचरः, एतदिक्षु. शुक्रवारे मरुतः, वरुणः, चंद्रः,
ईशः, पावकः, वरुणः, यमः, एतदिक्षु. शनिवारे वायुः, रुद्रः, शशी, इंद्रः,
अग्निः, राक्षसः, वायुः अथवा रक्षः, शशी, इंद्रः, ईशः, पावकः, अंतकः, वरु-
णः एषां दिक्षु. क्रमाद्रव्यादिसप्तवारेषु राहुः संचरतीति ॥ २७ ॥ २८ ॥
॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ अथ नक्षत्रतिथिवारेषु दि-
क्क्रममाह रुद्र इतिद्वयेन । अथ नक्षत्रे वारे तिथौ च रुद्रः ईशानी समीरः

भाषा ।

जो ५० पल भोगकाल कक्षा वो लग्न भोगका जानना. अब प्रत्येक वारमें दिशा
भोगते हैं वो क्रम टीकामें स्पष्ट है ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥
॥ ३३ ॥ ३४ ॥ अब नक्षत्रतिथिवारके क्रमसे राहु और कालका परिभ्रमण कहते
हैं. दिशाक्रम ईशान १, वायु २, उत्तर ३, अग्नि ४, दक्षिण ५, नैऋत्य ६, प-

क्रमात् ॥ ३५ ॥ अंतिमादादिमाद्राहुः कालश्च चरतस्त-
था ॥ द्वयोर्योगे तु मरणमेकस्मिन्व्याधिरुच्यते ॥ ३६ ॥
नृपा मूर्च्छा शरास्तत्त्वं तिथिषोडश पंच चा॥ द्वितीयेत्वष्टमे
भावस्त्वंतरे त्वनुपाततः ॥ ३७ ॥ नागाब्देषु गुणा रुद्रा वा-
जिवेदांगपंक्तयः ॥ दशपंचाष्टका मेषाद्रश्मयः संप्रकीर्ति-

टीका ।

वायुदिक सोमः उदक् अग्निः आग्नेयी यमो दक्षिणा निर्ऋतिः स्पष्टा जलं
पश्चिमा आसु दिशासु अश्विनीनक्षत्ररविवारप्रतिपत्तिथीः आरभ्यांतमाद्रा-
हुः क्रमतः आदिमात्कालः क्रमतः एवमुभावपि दिक्षु चरतः एवं संचारेणै-
कस्मिंस्तिथ्याद्यन्यतमयोगे व्याधिः द्वयोस्तिथ्याद्यन्यतमद्वियोगे मरणमि-
त्युच्यते ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ अथ द्वितीयभावादष्टमभावपर्यंतं रश्मीनाह नृपा
इति । द्वितीयभावस्य नृपाः १६, तृतीयस्य मूर्च्छाः २१, चतुर्थस्य शराः ५,
पंचमस्य तत्त्वं २५, षष्ठस्य तिथिः १५, सप्तमस्य षोडश १६, अष्टमस्य पंच५,
ततः अंतरे ये भावाः संति तेषामंकास्तु अनुपाततो ग्राह्याः इति विषयः पूर्वं
रश्मिप्रकरणे स्पष्टीकृतोऽस्त्येव ॥ ३७ ॥ अथ मेषादिराशिषु रश्मीनाह नागेत्या-
दिसार्धेनानागाः ८, अष्ट ८, इषवः ५, गुणाः ३, रुद्राः ११, वाजिनः ७, वेदाः ४,
अंगानि ६, पंक्तयः १०, दश १०, पंच ५, अष्ट ८, एते रश्मयः रश्म्यंकाः मे-

भाषा ।

श्रिम ७, यह ७ दिशामें अश्विनीसे वर्तमाननक्षत्रतक, रविवारसे वर्तमानवारतक,
प्रतिपदासे वर्तमानतिथितक, दिशामें किरते हैं. सो ऐसा कि राहु अंतिमक्रमसे
पश्चिम निर्ऋति ऐसा और काल आदिक्रमसे ईशान, वायु ऐसा पीछे यह दोनोंका
संचार एक ठिकाने तिथ्यादिकका दो योग होवे तो मरण. एक होवे तो व्याधि
जानना ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ अब भावके रश्मि कहते हैं. द्वि. १६, तृ. २१, च. ५,
पं. २५, ष. १५, स. १६, अ. ५, शेषभावके अनुपातसे पूर्वी कहै हैं वे जानने
॥ ३७ ॥ अब मेषादिराशिके रश्मि कहते हैं. मेष ८, वृषभ ८, मिथुन ५, कर्क ३,
सिंह ११, कन्या ७, तुला ४, वृश्चिक ६, धन १०, मकर १०, कुंभ ५, मीन ८,

ताः ॥ ३८ ॥ एकयोगे तु सर्वेषु व्याधिर्द्वाभ्यां भवेन्मृत्युः ॥
लक्ष्मीयोगेषु सर्वेषु व्याधिस्तस्य नवाऽपि वा ॥ ३९ ॥
वैधृतौ च व्यतीपाते सार्षभेतिमसंज्ञिते ॥ कुलीरे विष-
नाडीषु सूर्यदृष्टेषु पंचसु ॥ ४० ॥ पापग्रहयुक्ते च नक्षत्रे
राशौ तत्संयुतेऽपि च ॥ संघौ च मासशून्यर्क्षे तिथिरा-
शिषु जन्मभे ॥ ४१ ॥ व्ययाष्टमे च क्षीणदौ शत्रुग्रहनि-
टीका ।

पादिराशिषु क्रमात्संप्रकीर्तिताः एषु राहुकालयोर्द्वययोगे व्याधितो मृत्युः
स्यात् तथा एषु सर्वेषु एकयोगे व्याधिः स्यादिति ॥ ३८ ॥ अथाप्याप-
वादमाह लक्ष्मीत्यर्थेन । सर्वेषु पूर्वोक्तेषु लक्ष्मीयोगेषु पूर्वोक्ते एकयोगे स-
त्यपि तस्य व्याधिः कदाचित्स्यात्कदाचिन्नस्यादपि ॥ ३९ ॥ अथ व्याधितस्य
प्रश्नकालमरणसूचककालराहुविशेषयोगान्तराण्याह वैधृतौ चेत्यादिपंचच-
त्वारिंशच्छ्लोकपर्यंतम् । वैधृतौ व्यतीपाते सार्षभे आश्लेषानक्षत्रे अंतिमसंज्ञिते
रेवत्यां कुलीरे कर्काशे विषनाडीषु नक्षत्रोद्धृतासु पंचसु भौमबुधशुक्रशु-
क्रिषु सूर्यदृष्टेषु सूर्यदोषसहितेषु पापग्रहयुक्ते नक्षत्रे तत्संयुते पापग्रहयुते रा-
श्यावपि संघौ प्रातः सायं मध्याह्नादिषु यस्मिन्मासे शून्यर्क्षे तिथिराशयः सति
तस्मिन्जन्मभे जन्मनक्षत्रे प्रश्नलक्षाद्व्ययाष्टमे द्वादशाष्टमे क्षीणदौ क्षीणचंद्रे
सति अथवा तस्मिन्स्थानद्वये शत्रुग्रहनिरीक्षिते सति अथवा कालराहुः पादं

भाषा ।

पादपादिराशिके रश्मि जानना ॥ ३८ ॥ अब पूर्वोक्तका अपवाद कहते हैं.
पूर्वोक्त जो योग मरणके कहें हैं परंतु लक्ष्मीयोग होवे तो कभी व्याधि होवे कभी
न होवे ॥ ३९ ॥ अब रोगीका मरणजीवनप्रश्न कहते हैं. प्रश्नकालमें वैधृति, व्यती-
पात, आश्लेषा, रेवती, कर्काश, विषघटिका, वार, मंगल, बुध, शुक्र, शनि,
सप्तग्रहयुक्त नक्षत्र, सायंकाल, प्रातःकाल, मध्याह्नकाल, मास शून्य तिथि वार
नक्षत्र, जन्मनक्षत्र, प्रश्नलभसे १२।८ क्षीणचंद्र, अथवा १२।८ शत्रुग्रहकी दृष्टि
होवे. कालराहु अंगस्पर्श करे तो व्याधि अथवा मरण होवे अथवा राहु जाठरी

रीक्षिते ॥ पादं पृष्ठं च जंघां च जानुनाभिं च गुल्फके
 ॥ ४२ ॥ कर्णौ च चक्षुषी भालमास्यं कंठं स्पृशेद्यदा ॥
 व्याधिर्वा श्रियते तद्वन्मृतिं राशिं स्पृशेत्तु वा ॥ ४३ ॥
 अष्टमर्क्षं स्पृशेद्यद्वा कलांशादिषु वा तथा ॥ विपद्वधप्र-
 त्यक्षे च वैनाशं ऋक्षमेववा ॥ ४४ ॥ संस्पृशेत्प्रश्नकाले
 तु व्याधिर्वा तस्य वा मृतिः ॥ ४५ ॥ शिरोललाटभ्रूनेत्र-
 नासाकर्णकपोलकाः ॥ ओष्ठं च चुबुकं कंठमंसौ हृदयमेव
 च ॥ ४६ ॥ पाश्वौ च वक्षः कुक्षिश्च नाभिश्च कटिरेव च ॥
 जघनं च नितंबं च लिंगमंडं च वस्ति च ॥ ४७ ॥ ऊरू
 च जानू जंघा च गुल्फांग्री चाश्विभाक्रमात् ॥ तैलाभ्य-

टीका ।

पृष्ठं जंघां जानुं नाभिं गुल्फं कर्णौ चक्षुषी भालमास्यं कंठं वा यदा स्पृशे-
 त्त्तदा प्रश्ने व्याधिः मरणं वाऽथ वा राहुर्मृतिं राशिं अष्टमं राशिं स्पृशेत्तदा-
 पि मृतिः अथ वाऽष्टमर्क्षं अष्टमलङ्गं राहुः स्पृशेत् अथवा कलांशादिषु षोड-
 शांशादिषु राहुः स्पृशेद्यथा विपत्तारां वधतारां प्रत्यरितारां वैनाशं ऋक्षं वा
 स्पृशेत्तत्तत्प्रश्नकाले तर्हि तस्य व्याधिर्वा मृत्युर्वा भवेदिति ॥ ४१ ॥ ४२ ॥
 ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ अथाश्विनीक्रमान्नक्षत्रेष्ववयवानाह शिर इतिसार्धद्वा-
 म्याम् । आश्विभात् अश्विनीनक्षत्रात्तत्तत्कालमात्रं कालस्य शिरःप्रभृति
 अष्ट्यन्तं सप्तविंशतिसंख्याकाः अवयवा ज्ञेयाः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ अथ प्रबुद्ध-
 श्रिद्भजानमाह तैलाभ्यक्त इति तैलाभ्यक्तः वा अशुद्धः सूतकी वा जलद-
 द-

भाषा ।

राशिकूं स्पर्श करे तो मृत्यु होवे. अथवा राहु आठवे लग्नकूं वा षोडशांशकूं अथवा
 राहु आठवे लग्नकूं वा षोडशांशकूं अथवा विपत्ताराकूं वा वैनाशनक्षत्रकूं प्रश्नकालमें
 स्पर्श करे तो व्याधि वा मृत्यु होवे ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ अब नक्षत्रपरत्वं
 करके कालके अवयव कहते हैं. अश्विनीनक्षत्रसे लेके रेवतीपर्यंत क्रमसे कालके
 मन्तक आदि लेके चरणपर्यंत सत्तावीस अवयव जानना ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ अब

कोऽथ वा शुद्धो जलगर्तसमीपगः ॥ प्रष्टा देवविदे वाय
मरणं तस्य निर्दिशेत् ॥ ४८ ॥ लग्नत्रिसुतकामारिधर्मक-
र्मायगः शुभः ॥ रोगशांतिकरा नोचेद्रिपुनीचग्रहस्थिताः
॥ ४९ ॥ एषु पापा मृति करा नोचेत्स्वर्क्षोच्चमित्रगाः ॥ यस्य
यस्य शुभं वाथ रिःफस्थानगताः शुभाः ॥ ५० ॥ यद्वा
त्रिकोणकेंद्रस्थास्तस्य तस्य शुभप्रदाः ॥ मृगकव्यादितः

टीका ।

निकटवर्ती एवं भूतः प्रश्नकाले प्रष्टा पृच्छकः अथवा देवविज्योतिषिको
वापि चेत्तदा तस्य प्रष्टुर्मरणं निर्दिशेत् ॥ ४८ ॥ अथ लग्ने शुभाशुभग्रहान्य-
श्नकाले आह लग्नेतिसार्धेन । अथ लग्ने तृतीये पंचमे सप्तमे षष्ठे नवमे द-
शमे लग्ने वा शुभग्रहाश्चेद्रोगशांतिकरा भवन्ति किं तु उक्तस्थानगता अपि
रिपुग्रहनीचग्रहवर्तमाना नोचेत्तथा एषु स्थानेषु पापाश्चेन्मृतिकराः मृत्युदाः
तथापि यदि ते स्वर्क्षस्वोच्चस्वमित्रराशिवर्तमाना नोचेन्नसंति चेदिति ॥ ४९ ॥
अथान्यच्च शुभाशुभमाह यस्येत्यर्धकद्वयेन । यस्य यस्य पुंसः रिष्फस्थान-
गताः द्वादशभावस्थाः यद्वा त्रिकोणकेंद्रस्थाः १।५।१।४।७।९०। एषु स्विताः
शुभाः शुभग्रहाः तस्य तस्य पुंसः शुभं भवति यतस्ते शुभप्रदाः शुभदायका
इति ॥ ५० ॥ अथ प्रश्नकाले वाऽयनवर्तमानमाह मृगेति । मृगकव्यादितः

भाषा ।

पृच्छकके तुभिन्ह कहते हैं. तैलसे ज्ञान किया होवे, सूतकी, जलके डोहके पास
बैठा हुआ प्रश्न करे, वा पूर्वोक्त लक्षणयुक्त ज्योतिषी प्रश्न कहे तो पृच्छकका मृत्यु
जानना ॥ ४८ ॥ अब रोगप्रक्षका शुभाशुभ कहते हैं प्रक्षलग्रसे ३।५।६।९।१०।
११ शुभग्रह होवे तो रोग शांत होवेगा, और यह ३।५।६।९।१०।११ स्थानमें
पापाग्रह होवे तो मृत्यु होवेगा. परंतु शुभग्रह नीचादिस्थानगत न होवे तो और
वाप्यग्रह उच्चादि स्थानगत न होवे तो पूर्वोक्त फल जानना ॥ ४९ ॥ यह स्थानमें
१२।३।५।१।७।१० जन्मकालमें या प्रक्षकालमें शुभग्रह होवे तो शुभदायक फल
॥ ५० ॥ अब प्रक्षकालमें जन्मकालमें अयनक्रतुका ज्ञान कहते हैं. मकरप्रक्षमे

सूर्यो राशिपूर्वापरार्धतः॥ शनिशुक्रारचंद्रज्ञगुरवः शिशि-
रादिषु ॥५१॥ अकं ग्रीष्मस्ततोऽन्यैर्वा वाऽयनादतुरेव

टीका ।

मकरराशितः षड्राशिवर्तमानः सूर्यश्चेदुत्तरायणं तथा कर्कराशितः षड्राशिव-
र्तमानः सूर्यश्चेदक्षिणायनमिति प्रश्नलग्नजन्माभ्यामयनं ज्ञेयं अथ राशिपू-
र्वार्धतः एतदुक्तं भवति मकरादिषड्राशिषु राशिपूर्वार्धे कर्कादिषड्राशिषु रा-
श्यपरार्धे वर्तमानाः क्रमाच्छनिशुक्रारचंद्रज्ञगुरवः सति चेद्राशिपंचांशविभा-
गेन शिशिरादिऋतुक्रमो जन्मनि ज्ञेयः तथा मकरकुंभमीनमेषवृषमिथुनरा-
शिपूर्वार्धे शनिश्चेच्छिशिरऋतुः तथा शुक्रश्चेद्वसंतः तथा मीमश्चेदग्रीष्मः तथा
चंद्रश्चेद्वर्षा तथा बुधश्चेच्छरत् तथा गुरुश्चेद्धेमंतः एवं कर्कादिराशिषट्कोत्त-
रार्धे क्रमाच्छन्यादिषु स एव क्रमो ज्ञेयः इति अथ ग्रहाणां योगः प्रश्नजन्म-
लग्नयोरेव ऋतुसूचको ज्ञेयः यथा मकरं जन्मलग्नं प्रश्नलग्नं वा तत्र पूर्वार्धे
शन्याद्यन्यतमे शिशिराद्यन्यतमः एवं कर्कादिषट्कान्यतमलग्ने सति तत्रो-
त्तरार्धे शन्याद्यन्यतमेऽपि शिशिराद्यन्यतमऋतुर्ज्ञेय इति॥५१॥अकं इति सा-
धेन। प्रश्नलग्नेऽकं रवौ सति ग्रीष्मः ततोऽन्यैः क्रमशः ऋतव इति वा एतदुक्तं
भवति । लग्ने ख्यादिशुक्रांतषड्ग्रहान्यतमे क्रमशो ग्रीष्माद्यन्यतमः क्रमाद-
तुः इति वेति अथ तत्रापि अथनादतुः मृगकक्ष्यादितः सूर्य इति पूर्वोक्तायनः

भाषा ।

छः राशितक सूर्य होवे वो उत्तरायण, कर्कसे छः राशितक सूर्य होवे तो दक्षिणा-
यन जानना. अब ऋतुज्ञान कहते हैं. प्रश्नलग्न, जन्मलग्न, मकर, कुंभ, मीन, मेष,
वृषभ, मिथुन राशिके पूर्वार्धमें शनि होवे तो शिशिर ऋतु जानना, बैसा शुक्र होवे
तो वसंत जानना, मंगल होवे तो ग्रीष्म जानना, चंद्र होवे तो वर्षा जानना, बुध
होवे तो शरत् जानना, गुरु होवे तो हेमंत जानना. इस रीतिसे कर्क, सिंह,
कन्या, तुला, वृश्चिक, धन इनोके उत्तरार्धमें पूर्वसरीखे शनि आदि ग्रह होवे तो
पूर्वी कहे हवे ऋतु जानना. बहुधा यह नष्टपत्रिका करनेका विषय है ॥ ५१ ॥
प्रश्नलग्नमें सूर्य होवे तो ग्रीष्मऋतु, चंद्र होवे तो वर्षा, मंगल होवे तो शरत्, बुध
होवे तो हेमंत, गुरु होवे तो शिशिर, शुक्र होवे तो वसंत जानना, अथवा शुक्र,

च ॥ शुक्रारमंदचंद्रज्ञजीवाश्च परिवर्तिताः ॥ ५२ ॥ लग्न-
द्रेष्काणकः प्रोक्ता नवांशेनैव चापरे ॥ तत्पूर्वपरतो मासो
तिथिः स्यादनुपाततः ॥ ५३ ॥ लग्नत्रिकोणगो जां वो नवां-
शस्थोऽथ वा भवेत् ॥ ज्ञात्वा वयोनुरूपेण ह्यनुमानवशा-

टीका ।

वशादनुमानमिति । अथ च लग्ने ग्रहभावे किमित्यत्राह शुक्रारेति । शुक्रा-
रमंदचंद्रज्ञजीवाः लग्नद्रेष्काणपाः परिवर्तिताः संतः द्रेष्काणदृष्ट्या ग्रीष्मादि-
ऋतुग्रहणं अथवाऽपरे नवांशेन प्रश्नलग्ने यन्नवमांशतः ग्रहविहितः पूर्वोक्त-
रीत्या ऋतुग्रहणमिति मतांतरम् ॥ ५२ ॥ अथ मासतिथिज्ञानमाह तदित्य-
र्थेन । तत्पूर्वपरतो मासो तस्य पूर्वोक्तरीत्या प्राप्तऋतोः पूर्वपरतो मासो पू-
र्वार्धे एकमासः उत्तरार्धे द्वितीयमासः तदित्यं वृषभे मिथुने ग्रीष्मे इतिन्या-
येन पूर्वोक्तरीत्या ग्रीष्मर्तो प्राप्तौ पूर्वार्धे वैशाख उत्तरार्धे ज्येष्ठः अथवा संतो
मधुमाधवौ इति रीत्या ग्रीष्मर्तो पूर्वार्धे ज्येष्ठः उत्तरार्धे आषाढ इति पक्षांत-
तरम् । एवमेव तिथिस्तु अनुपाततः स्यात् ऋतोः शुक्लभोग्यानुपातेन तिथि-
र्ज्ञेयेति ॥ ५३ ॥ अथ प्रश्नलग्नादयोवर्षमाह लग्नेति । लग्नात्प्रश्नलग्नात्स-
काशात् त्रिकोणगो जीवश्चेत्तर्हि यस्मिन्नाशो वर्तमानस्तद्वाशिस्थो यदा
जीव आसीत्तस्मिन्वर्षे जन्म ज्ञेयम् । लग्नत्रिकोणगो न चेद्यत्र कुत्रापि राशौ
यद्वाशिनवांशे वर्तते तद्वाशिस्थे जन्म बभूवेति ज्ञेयम् । ननु द्वादशवर्षवयो-

भाषा ।

मंगल, शनि, चंद्र, बुध, गुरु यह ग्रह लग्नके द्रेष्काणपति हैं इनके क्रमसे ग्रीष्मादि
ऋतु जानना । अथवा नवांशक्रमसे ऋतु जानना ॥ ५२ ॥ अब मास तिथिका
ज्ञान कहते हैं । पूर्वी जो ऋतु सिद्ध भया उसके पूर्वार्धमें पूर्व मास, उत्तरार्धमें उत्तर
मास । जैसा ग्रीष्मऋतुमें वृषभ, मिथुन मास जानना, अथवा ग्रीष्मके पूर्वार्धमें ज्येष्ठ,
उत्तरार्धमें आषाढ, यह मतांतर है ऐसी अनुपातसे तिथि जानना । ऋतुसे शुक्ल-
भोग्य से ॥ ५३ ॥ अब वर्षज्ञान कहते हैं । प्रश्न लग्नसे त्रिकोणस्थानमें गुरु होवे
तो जो राशिका गुरु है वो राशिका गुरु पहिले हो गया है, वो वर्षमें जन्मलग्न
जानना । अबस्थाका अनुमान देखके वर्ष कहना । परंतु गुरु राशिका तो कदाह

त्समाः ॥ ५४ ॥ सूर्यस्थितांशतुल्यां वा तिथिं प्रोवाच
 भार्गवः ॥ राशौ रात्रिदिवाख्ये च जन्मस्यान्तु विलोमतः
 ॥ ५५ ॥ गतप्राणैर्जन्मकाले ते च प्राणा भवन्त्यथ ॥
 यद्वाशिगः शशी मासः समं वाऽस्पृशदगकम् ॥ ५६ ॥

टीका ।

धिकस्य कथमिति चेदाह । वयोरूपेणानुमानवशात्समा ज्ञात्वा बदेत् यथा-
 गुरुनवांशराशिर्मेघः तथा संप्रति वृषे गुरुर्वर्तमानः वयस्तु द्वादशवर्षाधिकं
 अनुमानतो ज्ञात्वा प्राक्तनद्वितीयावृत्त्या मेघस्ये गुरौ वर्षे जन्म वक्तव्यं तथा
 चतुर्विंशाधिकेऽनुमानवयसि प्राक्तनतृतीयावृत्त्या मेघस्ये गुरौ जन्म ज्ञेयम् ।
 एवमेवाग्रे षट्त्रिंशाऽधिकेऽनुमानवयसि प्राक्तनचतुर्थ्यावृत्त्या मेघार्के वर्षे ज-
 न्मेत्यादि वयोवर्षज्ञानम् ॥ ५४ ॥ अथ तिथिज्ञानं दिवारात्रिज्ञानंचाह सू-
 र्येति । सूर्यस्य स्थिता वर्तमाना येऽशास्त्रिंशांशस्तुल्यां तिथिं शुक्लप्रति-
 पदाद्यमांतान्यतमां भार्गवः प्रोवाच तथा प्रश्नलभ्यराशौ रात्र्याख्ये दिवा-
 जन्म तस्मिंश्च दिवाख्ये रात्रिजन्मेति विलोमतो ज्ञेयम् । अथ प्राण-
 ज्ञानमाह गतेत्यर्थेन । गतप्राणैः जन्मकालात्प्राग्गतैरित्यर्थः तैः करणभूतैः
 जन्मकाले ये प्राणा उपलभ्यन्ते ते एव जन्मकालीनाः प्राणा ज्ञेयाः ॥ ५५ ॥
 अथ प्रश्नकालान्मासराशिलभ्यज्ञानमाह यदिदिद्राम्याम् । प्रश्नकाले य-

भाषा ।

सका परावर्तन है. और वयोमान बीचमें आता होवे तो गुरुनवांश राशिलेके वर्ष
 कहना ॥ ५४ ॥ अब तिथिका ज्ञान, दिवारात्रिका ज्ञान कहते हैं. सूर्यके जितने
 अंश हैं उसके तुल्य तिथि शुक्राचार्य कहते हैं और प्रश्नलभ्य रात्रिसंज्ञक होवे तो
 दिवा जन्म दिवस संज्ञक होवे तो रात्रि जन्म कहना ॥ ५५ ॥ प्रश्नकालसे पूर्वी
 जितने प्राण गये होवे उतने प्राण जन्मकालमें जानना ॥ ५६ ॥ अब प्रश्नकालसे
 मास, राशि लभ्यज्ञान कहते हैं. प्रश्नकालमें जिस राशिका चंद्र होवे वो महिना
 जानना, मेघ राशिका होवे तो चैत्रमास जानना. वैशाख चंद्रमा सम या विषम जिस
 लग्नकू स्पर्श करे वहांसे नवम या पंचम घर बलवान् होवै, वो राशि जानना.
 प्रश्नलभ्यसे जितनी राशिउपर चंद्र होवे उतनी राशिका जन्मलग्न जानना. तीन

तत्रिकोणबलाधिक्यं राशिर्लग्नानु यावति ॥ चंद्रस्तावति
भं चापि जन्मलग्नं विनिर्दिशेत् ॥ ५७ ॥ मीने मीनं तु
लग्नं वा तथान्यैस्त्वन्यलग्नभम् ॥ छायाया संयुता याम्वा-
रक्षतिथिराशयः ॥ ५८ ॥ यावंतस्तु धनिष्ठादि जन्मर्क्ष
तद्विनिर्दिशेत् ॥ कलांशादिषु यत्प्रोक्तमृक्षं तद्वा भवेदिदम्
॥ ५९ ॥ कलांशाद्यर्थहोरांतप्रोक्तहोरेर्विभावयेत् ॥ पृथग्लि-

टीका ।

द्राशिगः शशी स मासः मेषे चैत्र इत्यादिः तथा शशी समं वा विषमं
यदंगकं लग्नं अस्पृशत्तस्मात्त्रिकोणं पंचमनवमान्यतमं यद्वलाधिक्यं भवेत्स
राशिर्ज्ञेयः तथा लग्नात्यन्तलग्नाद्यावति राशी चंद्रस्तावति यद्रे राशिस्तज्ज-
न्मलग्नं विनिर्दिशेत् मीने प्रश्नलग्ने मीन एव लग्नं एवमन्यैः प्रश्नलग्नेः अन्य-
लग्नमिति वा प्रकारांतरम् ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ अथ जन्मर्क्षज्ञानमाह छायेति ।
प्रश्नकाले छाया द्रष्टव्या तत्पदैः संयुता मिश्रिताः यामवारक्षतिथिराशयः
प्रह्वारनक्षत्रतिथिराशयः यावंतो भविष्यंति तावत्संख्याकं धनिष्ठानक्षत्रादि-
गणनयोपलब्धं जन्मर्क्षं जन्मनक्षत्रं विनिर्दिशेत्कथयेत् ॥ ५८ ॥ अथ प्रकारां-
तरेण नक्षत्रज्ञानमाह कलांशादिष्वित्यर्थेन । पूर्वकलांशादिषु यद्रे प्रोक्तं तदे-
वेदं जन्मर्क्षं वा भवेत् ॥ ५९ ॥ तत्र विशेषप्रकारमाह कलांशेत्यर्थेन । कलां-
शेभ्यः सकाशादर्थहोरान्तं अर्थहोरापर्यंतं ये प्रोक्ता होराः तैः विभावयेज्जा-
नीयादिति ॥ ५९ ॥ अथ प्रकारांतरेण मासादीनाह पृथगित्यादिसार्धैक-

भाषा ।

प्रश्नलग्नं होवे तो मीनलग्नं अन्य लग्नं होवे तो अन्य लग्नं जानना ॥ ५६ ॥ ५७ ॥
अब जन्मनक्षत्रं ज्ञानं कहते हैं. प्रश्नकालमें पादछाया करके उसमें प्रहर, बार,
तिथि, नक्षत्रसंख्या मिलावे, सत्तावीससे ज्यादा होवे तो २७ का भाग लेवे जो
संख्या है उतनी संख्यातुल्य धनिष्ठादि गणनासे जन्मनक्षत्र जानना ॥ ५८ ॥
अब प्रकारांतर कहते हैं. पूर्वी कलांशादिकमें जो नक्षत्र कहा है वो नक्षत्र
जानना कलांशसे अर्थ होरापर्यंत जो कहे हैं उतनी होरा जानना ॥ ५९ ॥
अब प्रकारांतरसे मासादिज्ञान कहते हैं. लग्न दो ठिकाने मांडके कला करके स्-

लीकृतं लग्नं वर्गणाभिर्हतं पुनः ॥ ६० ॥ आरूढछत्रयोर्वी-
र्यैबलस्य वर्गणाहतम् ॥ ओजे योगः समे हानिरिति त-
स्य विधीयते ॥ ६१ ॥ स्वैः स्वैर्भागैश्च भक्तं तत्तथा मासा-
दयः स्मृताः ॥ यद्वा कलीकृतं लग्नं तथा कुर्याद्विचक्षणः
॥ ६२ ॥ भावकस्य च शुद्धिं च योगं चैव करोत्यतः ॥
नवमिश्च कलांशाद्यैस्तथैवोच्चादिभिः क्रमात् ॥ ६३ ॥
एकाशीति भिदाः संति नवकाद्यंगशोधनैः ॥ येषां योग-
गते काले समातेषु सतां यतः ॥ ६४ ॥ राशिस्तु बलवा-
न्स्वामिगुरुज्ञप्रेक्षणान्वितः ॥ अन्यैः पापैरदृष्टः स्याच्छु-

टीका ।

ष्टिपर्यंतम् । लग्नं पृथग्विधा स्थापयित्वा कलीकृतं वर्गणाहतं कृत्वा पुनः आरू-
ढछत्रयोर्मध्ये यो वीर्येण बलवान् तस्य वर्गणाभिः हतं ओजे विषमे सति पृथ-
कृतस्य योगः कार्यः समे सति तु हानिः पृथक्कृतस्य जात इत्येवं प्रकारं तस्य
विधानं ततः तत् स्वैः स्वैः मासे द्वादशभिः दिवसे त्रिंशद्विंशत्यादिभागैर्भ-
क्तं तत्तथा पूर्वोक्तरीत्या मासादयः स्मृताः ॥ ६० ॥ ६१ ॥ अथ प्रकारान्तरेण
मासाद्यानयनमाह यद्वेतिचतुःषष्टिपर्यंतम् । यद्वाऽथवा लग्नं कलीकृतं सत्
तथा पूर्वोक्तवत्कुर्यात् ततः भावशुद्धिं कृत्वा प्राग्वत्पृथक्कृतस्य योगं कृत्वा न-
वभिः कलांशाद्यैः प्रकारैः तथोच्चत्रिकोणादिप्रकारैश्च क्रमादेकाशीतिभिदाः
भवन्ति तासु नवकाद्यंगशोधनैर्येषां सतां योगगते काले समासेषु तेषु तत्त-

भाषा ।

वर्गसे गुणन करके पुनः आरूढछत्रमें जो बलवान् होवे उसके वर्गसे गुणन
करके विषम होवे वो पृथक्में मिलाना, सम होवे तो पृथक्मेंसे कर्मा करना,
पीछे १२ से भाग लेना तो मास जानना, तीससे भाग लिये तो दिवस
जानना ॥ ६० ॥ ६१ ॥ अथवा लग्नकी कला करके पूर्वसरीखी सब गणि-
तक्रिया करके भावशुद्धि करके पृथक्से मिलायके नवकलांशसे और उच्च
त्रिकोणादि प्रकारसे इक्यासी भेद होते हैं उसमें नवकाद्यंगशोधनसे जहां अवसान

भट्टदृष्ट्या प्रयोजयेत् ॥ ६५ ॥ चंद्रार्काचार्यशुक्रज्ञाः पादं
मित्रं भक्तर्मणी ॥ पश्यति च शनिः पूर्णमथ धर्मसुतो
गुरुः ॥ ६६ ॥ सर्वेऽर्धबंधुमृत्यू च पूर्णं पश्यति भूमिजः
परे त्रिपादं पूर्णं च सर्वे पश्यति सप्तमम् ॥ ६७ ॥ उच्चमू-
लसुहृत्स्वर्क्षस्वद्रेष्काणनवांशके ॥ स्थितस्य स्थानवीथं

टीका ।

न्यासादिबोद्धव्यमिति ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ अथ लग्नस्य बलवत्त्वमाह
राशिरिति । राशिलंभं स्वामिगुरुप्रेक्षणान्वितः पतिगुरुबुधानां पूर्णदृष्ट्या
युतः बलवान् भवति अन्यैः पापैः स्वामिभिन्नैः पापग्रहैः अदृष्टः सन् शुभ-
दृष्ट्या गुरुबुधव्यतिरेकेणापि अन्यशुभग्रहदृष्टिवशेन च तस्य बलवत्त्वं प्रयो-
जयेति ॥ ६५ ॥ अथ ग्रहणां दृष्टिमाह चंद्रेति द्वाभ्याम् । चंद्रराविगुरुशुक्रबुधाः
भौमश्च मित्रभक्तर्मणी तृतीयदशमस्थाने पादं पाददृष्ट्या पश्यति शनिस्तु
तृतीयदशमस्थानद्वयं पूर्णं पश्यति एवं धर्मसुतो नवमपंचमस्थाने सर्वे ग्रहा
अर्धं गुरुस्तु ९।५ एतत्स्थानद्वयं पूर्णं पश्यति एवमेव बंधुमृत्यू चतुर्थाष्टमे
भूमिजो भौमः पूर्णमपश्यति परे सर्वे ४।८ एतत्स्थानद्वयं त्रिपादं त्रिपाददृ-
ष्ट्या पश्यति अथ सर्वेपि रव्यादिशन्यताः सप्तमं स्थानं पूर्णं पूर्णदृष्ट्या प-
श्यतीति ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ एवं ग्रहणां दृग्बलमुक्त्वा स्थानबलं दिग्बलं चाह
उच्येति द्वाभ्याम् । अथ स्वोच्चमूलत्रिकोणस्वसुहृत्स्वराशिस्वद्रेष्काणस्वनवांशके

भाषा ।

आवे वहां मासादिक जानना ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ अब लग्नका बल कहते हैं.
जिस लग्नक अपना गुरु, बुध, पूर्णदृष्टिसे देखते होवे तो लग्न बलवान् जानना.
परंतु आपने स्वामिनिना अन्य पापग्रहसे दृष्ट न होवे तो, बलवत्त्व योजना ॥ ६५ ॥
सब ग्रहोंकी दृष्टि कहते हैं. सू० च० म० बु० गु० शुक्र ३।१० वें घर ऊपर पाददृ-
ष्टिसे देखते हैं, शनि ३।१० वें घरऊपर पूर्णदृष्टिसे देखते हैं ९।५ वें घर ऊपर
सब ग्रह द्विपाददृष्टिसे देखते हैं, परंतु गुरु पूर्णदृष्टिसे देखता है, वैसा चार ८ वे
घरऊपर मंगल पूर्णदृष्टिसे देखता है. दूसरे सर्व ग्रह त्रिपाददृष्टिसे देखते
हैं. और ७ घरमें सूर्यादि सात ग्रह पूर्ण दृष्टिसे देखते हैं ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ अब

स्थाकुजाकौ दशमे शनिः ॥ ६८ ॥ सप्तमे ज्ञगुरु लभे च-
न्द्रशुक्रौ तु वेदमनि ॥ दिग्वीर्यसंयुता एते नाऽन्यत्र प्रश्न-
कर्मणि ॥ ६९ ॥ मृगादिराशिषट्कस्थाश्चंद्रार्कशार्यभार्ग-
वाः ॥ बलवतः कुजाकौ तु कर्कटादिगतौ तथा ॥ ७० ॥
पूर्वपक्षे शुभे कृष्णे पापास्तु बलिनस्तथा ॥ वक्रिणो बलि-
नः खेटा श्रेष्टाबलसमन्विताः ॥ ७१ ॥ शुभाः पापा दिवा

टीका ।

समाहारे एकवचनं एषु स्थानेषु स्थितस्य स्थानवीर्यं स्यादिति ज्ञेयम् । अथ
लम्बादशमस्थाने कुजाकौ सप्तमे शनिः लभे ज्ञगुरु वेदमनि चतुर्थे चंद्रशुक्रौ
चेति ग्रहाः प्रश्नकर्मणि दृग्वीर्ययुता भवन्ति एतेऽन्यत्र विषयेनेति ॥ ६८ ॥
॥ ६९ ॥ अयायनबलमाह मृगेति । मृगादि मकरादि यन्मिथुनांतं राशिषट्कं
तत्रस्थाः चंद्ररविबुधगुरुशुक्राः तथा कुजाकौ भौमशनी तु कर्कटादिगतौ
कर्कादिधनुर्मर्यादराशिषट्कगतौ च बलवतः अयनबलिनो भवन्ति अथ प-
क्षचेष्टादिवारात्रिनिसर्गबलान्याह पूर्वैतिद्वाम्याम् । शुभाः ग्रहाः पूर्वपक्षे शु-
क्लपक्षे तथा पापाः खलास्तु कृष्णपक्षे बलिन इति प्रश्ने पक्षबलं ज्ञेयम् ।
अथ वक्रिणः वक्रगताः खेटाः चेष्टाबलसमन्विताः बलिनः नाम चेष्टाबलवतः

भाषा ।

ग्रहोंका स्थानबल दिग्बल कहते हैं, जो ग्रह स्वक्षेत्र उच्च मूल त्रिकोण मित्र
अभि मित्र राशिका होवे और स्वनवांश स्वद्रेष्काणमें होवे तो स्थानवीर्य जानना,
अथ दिग्बल कहते हैं, प्रश्नलभसे १० घर सूर्य, मंगल दिग्बली जानने, ७ वैधर
शनि दिग्बली जानना, १ घरमें बुध गुरु दिग्बली जानने, ४ घरमें चंद्र शुक्र
दिग्बली जानने, यह प्रश्नकर्ममें दिग्बल जानना, अन्य जातक मुहूर्तमें नहीं लेना
॥ ६८ ॥ ६९ ॥ अब अयनबल कहते हैं, मकरसे मिथुनपर्यंत छः राशीमें सूर्य,
चंद्र, बुध, गुरु, शुक्र यह पांच ग्रह होवे तो अयनबली जानने, और कर्कसे धन-
पर्यंत छः राशीमें मंगल, शनि, यह दोनों होवे तो अयनबली जानने ॥ ७० ॥
अथ पक्षबल कहते हैं, शुक्लपक्षमें शुभग्रह बलवान् जानने, कृष्णपक्षमें पापग्रह
बलवान् जानने, अथ चेष्टाबल कहते हैं, वक्रा ग्रह चेष्टाबली जानने, अथ दिवारा-

रात्रौ बलिनः स्युः क्रमात्समृताः ॥ निसर्गबलिनः प्राग्बदेव
स्युः प्रश्नकर्मणि ॥ ७२ ॥ लग्नहोराद्रेष्काणाकंनवांशाः स-
समांशकः ॥ कलांशः कालहोरा च त्रिंशांशः षष्टिभागकः
॥ ७३ ॥ पूर्वपूर्वो बली प्रोक्तो न बली चोत्तरोत्तरः ॥ प्रश्न-

टीका ।

इति षेष्टावलं अथ शुभाः दिवाबलिनः पापाः रात्रौ बलिनः क्रमात्समृताः
इति दिनरात्रिबलम् । निसर्गबलिनः प्राग्बपूर्वोत्तरीत्या ज्ञेयाः एवं प्रश्नक-
र्मणि षड्बलं कथितमिति ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ अथ दशवर्गबलमाह लग्नेतिसा-
धेन । लग्नं १ होरा २ द्रेष्काणः ३ अर्को द्वादशांशः ४ नवांशः ५ सप्तांशः ६
कलांशः षोडशांशः ७ कालहोरांशः ८ त्रिंशांशः ९ षष्टिभागकः १० एवं
दशवर्ग्यां पूर्वपूर्वः उत्तरापेक्षया पूर्वो बली प्रोक्तः उत्तरोत्तरः पूर्वापेक्षया न
बली हीनबली इत्यर्थः इति दशवर्गबलम् ॥ ७३ ॥ अथ प्रश्नलग्नाजन्मल-
ग्नमाह प्रश्नलग्नं कलाकृत्येत्यादिभिस्त्रिभिः श्लोकैः । प्रश्नलग्नस्य कलां कृत्वा
नवसंख्यया गुणितं कृत्वा पश्चाद्देन सप्तविंशतिसंख्यया भागः कार्यः ततश्च
लब्धं तन्नवमांशसंज्ञकं ज्ञेयम् । ततश्च यच्छिष्टं तदेकत्र संस्थाप्य लग्नसंख्यां
सप्तविंशतितां कृत्वा चतुर्भिर्विभज्य च यल्लब्धं तन्नवमांशसंज्ञकं जातं तादृ-
शनवमांशसंज्ञकसंख्या जन्मलग्नस्य बोद्धव्या अथवा पूर्वाज्ज्येष्ठसंख्यया
त्रिगुणीकरणं कृत्वा द्वादशभिर्विभज्य यदवशिष्टं तज्जन्मलग्नं बोद्धव्यं अ-

भाषा ।

त्रिबल कहते हैं । शुभग्रह दिवाबली जानना । पापग्रह रात्रिबली जानना । निसर्ग-
बल पहिले सरिखा जानना । इसतरह प्रश्नकालके षड्बल कहै ॥ ७१ ॥ ७२ ॥
अब दशवर्ग उत्तरोत्तरबली कहते हैं । लग्न १, होरा २, द्रेष्काण ३, द्वादशांश ४,
नवांश ५, सप्तांश ६, षोडशांश ७, कालहोरांश ८, त्रिंशांश ९, षष्टांश १०,
यह उत्तरोत्तर हीनबली जानने ॥ ७३ ॥ अब प्रश्नसे जन्मकाल कहते हैं । प्रश्न-
लग्नकी कला करके नवसे गुणन करना । पीछे सत्तावीससे भाग लेना । लब्ध जो
आवे सो नवमांश जानने । शेषकू एकतरफ रख छोड़ना । पीछे लब्धकू सातगुणे
करके चारसौ भाग लेना । जो लब्ध है वो नवांश जानना । वो नवांशसदृश लग्न

लभं कलीकृत्य नवग्रं मेनभाजितम् ॥ ७४ ॥ लब्धं नवां-
शकं ज्ञेयं शिष्टमात्मकसंस्थिते ॥ लब्धं सप्तगुणं वेदभक्तं
शिष्टमिहांशकः ॥ ७५ ॥ नवांशसदृशं लभं यद्वा त्रिघ्नार्क-
भाजितम् ॥ सप्ताप्तशिष्टं लभं च सप्तमे मासि निश्चिते
॥ ७६ ॥ सौम्ये तदेव कमर्क्षं जन्मर्क्षं वा भवेद्बलम् ॥ इदं
शास्त्रं मया प्रोक्तमाद्यन्तं तव सुव्रत ॥ ७७ ॥ नाशिष्याय
प्रदातव्यं नापुत्राय कदा चन ॥ गुणशील्युतायैव शिष्या-
यैव द्विजातये ॥ ७८ ॥ दातव्यं तु प्रयत्नेन वेदांगमिदमु-

टीका ।

यथा शेषसंख्यां सप्तभिर्विभाज्य यलब्धं तत्सप्तमासस्य लग्नमवगंतव्यं स-
राशिः शुभग्रहयुक्तः स्याच्चेत्तदेव कर्मनक्षत्रं जन्मनक्षत्रं वा ज्ञातव्यम् ॥ ७४ ॥
॥ ७५ ॥ ७६ ॥ अथास्य शास्त्रास्य वेदांगत्वं प्रतिपादयन्नध्याप्यधिकप्रश्नं
प्रतिपादयन्नुपसंहरति इदमिति द्वाभ्याम् । हे सुव्रत ! उत्तमाचारसंपन्न मै-
त्रेय ! इदमुक्तप्रकारकं शास्त्रं ज्योतिःशास्त्रं आद्यन्तं सप्तममित्यर्थः तव प्रोक्तं
अशिष्याय कुशिष्यायेत्यर्थः तथाऽपुत्राय कुपुत्रायेत्यर्थः कदा च न न प्रदा-
तव्यं यत इदं उत्तमं त्रिकालजनकत्वाद्बुद्धं तथा वेदांगं वेदानामवयवी-
भूतं वेदमूलत्वात्सर्वमान्यमिति भावः ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ इति होरागमे त्वार्षे
पराशरगुरुदिते ॥ उत्तरार्धाष्टादशोचाध्याये ऽऽख्यापितं मया ॥१॥ इति वृ०

भाषा ।

जन्मका जानना, अथवा उसकू त्रिगुणित करके बारहसे भाग लेना, वो शेष जन्म-
लग्न जानना, अथवा शेषकू सातसे भाग लेके जो आवे वो लग्न सातवे महिने जा-
नना, शुभग्रहकी राशि होवे तो ओई कर्मनक्षत्र वा जन्मनक्षत्र जानना ॥ ७४ ॥
॥ ७५ ॥ ७६ ॥ अब शास्त्रका वेदांगत्व प्रतिपादन करते हैं, हे मैत्रेय !
यह जो कक्षा आद्यन्त ज्योतिःशास्त्र सो कुपुत्रकू और कुशिष्यकू कदापि देना
नहीं, जो गुणवान्, शीलवान् होवे, उसकू प्रयत्न करके देना, यह शास्त्र त्रिकाल-

च्यते ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे प्रश्नकरण नामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

अध्यायानुक्रमं वक्ष्ये त्वादौ शास्त्रावतारणम् ॥ प्रादुर्भावोद्ग्रहाणां तु द्वितीये च प्रकीर्तितः ॥ १ ॥ ततो राशिस्वभावश्च चतुर्थे दृष्टिवर्णनम् ॥ गर्भाधानं ततः पश्चात्सूतिकाविधिरेव च ॥ २ ॥ अरिष्टं सप्तमाऽध्याये सुतस्य तदनंतरम् ॥ पित्रोश्च मातुलादीनां तद्गंगो दशमात्स्मृतः ॥ ३ ॥

टीका ।

उत्तरभागे श्रीम० ज्योतिर्विच्छेदधरेण विरचितायां सुबोधिनीटीकायां प्रश्नकरणं नाम अष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

एकोनविंशोऽध्यायेस्मिन्ननुक्रम उदीर्यते ॥ श्रीगणेशः प्रेरयतु सम्यग्व्याख्याकृताविह ॥ १ ॥ अथ श्रीमहर्षिः उक्तशास्त्रानुक्रमं सुखेनेष्टविषयोपलब्धये कथयति अध्यायेत्यादिसार्धसप्तभिः । हे मेत्रेय ! उक्ताध्यायानामनुक्रमं वक्ष्ये कथयिष्ये तत्रादौ प्रथमाध्याये शास्त्रावतारणं शास्त्रोत्पत्तिः ततः द्वितीये उद्ग्रहाणां ख्यादीनां प्रादुर्भावः प्रकीर्तितः तृतीये राशीनां मेषादीनां स्वभावश्चतुर्थे दृष्टिवर्णनं ततः पश्चात्पंचमे गर्भाधानं षष्ठे सूतिकाविधिः सप्तमे अरिष्टं अनंतरमष्टमाध्याये सुतस्य पुत्रादिसंततैः पित्रोर्जननीजनकयोश्च विचारः नवमे मातुलादीनां विचारः दशमात्तेषां पूर्वयोगानां भंगविचारः एकादशे

भाषा ।

ज्ञानदायक हैं, उत्तम वेदांग वेदके नेत्र हैं, वेदमूल हैं, वास्ते सर्वमान्य हैं ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ इति बृ० भाषाटीकायामष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

अब यह उगर्नासर्वे अध्यायमें पूर्व भाग और उत्तर भागका विषयानुक्रम कहते हैं, पहिले अध्यायमें शास्त्रोत्पत्ति कही, दूसरेमें सूर्यादिग्रहोंका प्रादुर्भाव कहा, तीसरेमें मेषादिराशिका स्वभाव कहा, चौथे अध्यायमें दृष्टिका वर्णन, पांचवें अध्यायमें गर्भाधाननिर्णय, छठे अध्यायमें सूतिकाविधान कहा, सातवें अध्यायमें अरिष्टयोग, आठवें अध्यायमें पुत्र, माता, पिता इन्नोंका विचार, नवमें मातुलादिकका विचार, दसवें अध्यायमें योगभंगविचार, ग्यारहवें अध्यायमें धूमादिग्रहोंका विचार,

धूमाद्यैकादशे मिश्रः पंचांगानां फलं तथा ॥ कारकादि
फलं तद्ब्रह्मवानां च फलं तथा ॥ ४॥ द्वादश द्वादशाध्या-
ये द्विग्रहाद्याश्च षट् स्मृताः ॥ अष्टवर्गादिकैकस्मिन्नामसा-
दिस्तु चापरे ॥ ५ ॥ चिरायुषादियोगश्च पंचाध्यायास्ततः
परम् ॥ राजयोगास्तथावस्था अंतर्दायविधिस्ततः ॥ ६ ॥
दायानां च फलं सप्तस्वंतर्दायस्त्रयोदश ॥ लक्षणं भूपवर्गा-
णां योगादिषु बलं ततः ॥ ७ ॥ एवं त्वशीतिरध्यायाः पू-

टीका ।

धूमादिग्रहविचारः द्वादशमारम्य त्रयोविंशत्यध्यायपर्यंतं द्वादशाध्यायेषु मि-
श्रफलं वा मिश्रफलाध्यायः पंचानां फलं च तथा कारकादिफलं द्वादशमा-
वानां फलं च द्विग्रहाद्याः षट् योगास्तत्र षडध्यायाः स्मृताः एकस्मिन्नध्याये-
ऽष्टवर्गादिकथितं अपरे विंशत्यध्यायास्तेषु नामसादियोगानाह ततः पंचा-
ध्यायाः एषु चिरायुषादियोगः ततः राजयोगाः ततोऽवस्थाविचारः ततोऽंतर्दा-
यविधिः ततः दायानां फलं सप्तस्वध्यायेषु ततः अंतर्दायास्त्रयोदशाध्यायाः
ततः भूपवर्गाणां लक्षणं ततोऽवशिष्टेषु योगादिषु यद्वलं तदुक्तमिति पूर्वभागेऽ-
शीतिरध्याया उक्तविषयज्ञापकाः क्रमात्समीरिताः कथिता इति पूर्वार्धादनु-
क्रमः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ अष्टोत्तरार्धानुक्रमणिकामाह

भाषा ।

बारहवें अध्यायसे लेके तेजीस अध्यायतक (बारह अध्यायमें) मिश्रफल, पंचां-
गका फल, कारकादिग्रहोंका फल, बारह भावोंका फल कहे हैं, द्विग्रहादि छः योग-
के फलके छः अध्याय, अष्टवर्गका वर्णन, २० अध्यायमें नामसादियोगोंका
वर्णन, अध्यायमें चिरायुष्यका योगविचार उसके अध्याय ५ आगे राजयोगवर्णन
फिर अवस्थाविचार, १ अध्यायमें, पीछे अंतर्दायविधि एक अध्यायमें, दायका फल
सप्त अध्यायमें, अंतर्दशाका विचार, १३ अध्यायमें, राजवर्गका लक्षण १ में फिर
बार्हके जो अध्याय रहे उसमें योगादिकके विषयमें जो बलाबल कहा है, उसका
विचार ऐसा (८०) अध्याय पूर्वभागका विषयानुक्रम कहा ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥
॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ अब उत्तरभागका अनुक्रम कहते हैं, प्रथमाध्यायमें

प्रमाणे समीरिताः ॥ कलौ युगे ततः प्रोक्तं प्रथमेऽष्टक-
वर्गः ॥ ८ ॥ द्वितीये भावदृग्वीर्यमिष्टकष्टबलं ततः ॥ चतु-
र्थे रश्मिसंभूतिरिष्टकष्टं द्विजोत्तम ॥ ९ ॥ लोकयात्रैकदेशं
च पंचमे च ततः परम् ॥ भंगं च लोकयात्राणामेकदेशस्य
षष्ठ्ये ॥ १० ॥ नवमे लोकयात्रा च दशमे दाय एव च
॥ अंतर्दायस्तथाध्याये दायानां विषयस्ततः ॥ ११ ॥ त्र-
योदशे तथा भाग्यं कलांशादिफलं द्विज ॥ चतुर्दशेऽब्द-
चर्या च विजानीहि ततः परम् ॥ १२ ॥ अब्दचर्याफलं
पश्चान्मासचर्याफलं ततः ॥ दिनचर्या ततः प्रश्नजातकं
टीका ।

अवितिसार्धसप्तमिः । ततः पूर्वार्धकथनानंतरं उत्तरार्धे कलियुगे कलियु-
गविषये यत्प्रोक्तं तस्यानुक्रमो यथा-प्रथमेऽध्यायेष्टकवर्गः द्वितीये भावदृ-
ग्वीर्यमिष्टकष्टबलं च तृतीयेऽष्टवर्गश्चतुर्थे रश्मिसंभूतिः रश्म्युत्पादितेष्ट-
कष्टफलं पंचमे लोकयात्रैकदेशः षष्ठे सप्तमे च तद्भंगः अष्टमे पुनर्लोकयात्रैक-
देशः नवमे लोकयात्रा दशमे दायः एकादशेऽंतर्दायः ततः द्वादशाध्याये दा-
यविषयः त्रयोदशाध्याये भाग्यं कलांशादिफलं षोडशांशादिफलं हे
चतुर्दशेऽब्दचर्या विजानीहि ततः परं तदनंतरं पंचदशाध्याये उक्ता-
मासचर्यायाः फलं पश्चात् षोडशाध्याये मासचर्याफलं ततः सप्तदशे दिनचर्या
चतुर्दशेऽध्याये प्रश्नजातकं ब्रवीति कथयति हाति निश्चयेन पश्चादेको-

भाषा ।

अष्टकवर्गविचार दूसरेमें भावबल, दृष्टिबलविचार, तीसरे अध्यायमें इष्टकष्टका-
वर्ग, और चौथे अध्यायमें रश्मिकी संभूति, इष्टकष्टबल, पंचवें अध्यायमें लो-
कयात्रासंबन्धुःखविचार, छठे, सातवेंमें उसका भंग, आठवेंमें लोकयात्रा, नवम अ-
ध्यायमें लोकयात्रा, दशवें अध्यायमें दायविचार, ग्यारहवें अध्यायमें अंतर्दायवि-
चार, बारहवें अध्यायमें दायविषय, तेरहवें अध्यायमें भाग्यविचार, कलांशादिफल,
षोडशांशादिफल, चौदहवें अध्यायमें वर्षचर्याविचार, पंधरवें अध्यायमें वर्षचर्याफल,
सत्रारवें अध्यायमें मासचर्या, सतरावेंमें दिनचर्या, अठारवें अध्यायमें प्रश्नविचार,

प्रब्रवीति हि ॥ १३ ॥ अध्यायानुक्रमं पश्चाद्विशो शास्त्रफलं
द्विज ॥ एवं होराशताध्यायी सर्वपापप्रणाशिनी ॥ १४ ॥ युगे-
षु च चतुर्ष्वेव प्रत्यक्षफलदायिनी ॥ १५ ॥ इति श्रीबृ० होरो-
त्तरभागेऽध्यायानुक्रमवर्णनं नामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥
होराशास्त्रमिदं सर्वं श्रद्धाविनयसंयुतः ॥ श्रुत्वा गुरुमु-

टीका ।

नविंशोऽध्यायानुक्रमं अनुक्रमणिका हे द्विज ! विशे शास्त्रफलं कथितं एवं
होराशास्त्रे पूर्वार्धोत्तरार्धवर्तमानशताध्यायी सर्वपापप्रणाशिनी पठतः श्रोतुश्चे-
तिशेषः । चतुर्ष्वपि युगेषु प्रत्यक्षफलदायिनी परीक्षस्यापि प्रत्यक्षवज्ज्ञानरूप-
फलदायिनीति ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ एकोनविं-
शत्यध्याये कृता व्याख्या यथामति ॥ बुद्धिदाता गणेशोऽयं प्रसन्नोऽस्तु
सदा मम ॥ १ ॥ इति श्रीमद्बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे श्रीमद्बुद्धः स्वयवेद-
स्त्राद्यनवद्यविद्याविद्योतितदशादि ह्रमण्डलजटाशंकरसूनुज्योतिर्विच्छिधे-
ण धोरेयोपाभिधश्रीकृष्णसहायेन विरचितायां सुबोधिनिर्दिष्टायां अध्या-
यानुक्रमवर्णनं नामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

श्रीगणेशमथो नत्वा विंशे टीकां यथामति ॥ कुर्वे शास्त्रफलं चाऽत्र शा-
स्त्रस्यापि परंपरा ॥ १ ॥ श्रीमन्महर्षिरस्मिन्विंशोऽध्याये शास्त्रफलं शास्त्रप-
रंपरां चाह होरेति पंचश्लोकाध्यायेन । तत्राद्यसार्धद्वयेन फलं चाह । इदं
मयोक्तं सर्वं होराशास्त्रं श्रद्धाविनयसंयुतः शास्त्रगुल्वचनविश्वासरूपा श्रद्धा
भाषा ।

उत्तीसवें अध्यायमें ग्रंथानुक्रमणिका, बीसवें अध्यायमें शास्त्रफलादेश, ऐसा यह
होराशास्त्र पूर्वार्द्ध उत्तरार्ध सहित सौ १०० अध्यायका जो कोई पठन करे, या
श्रवण करे उसके पापनाश करनेवाला चारीयुगमें प्रत्यक्षफलदायक है. उसमें क-
लियुगमें विशेष करके है ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥
इति बृ. भा. टीकायामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

अब शास्त्रका फल और शास्त्रपरंपरा कहते हैं. यह जो होराशास्त्र मैंने कहा
उसके गुरुमुखसे पढ़के उसका विचार करना, तो ज्ञान होवेगा, पीछे गुरुशास्त्रके

स्वादेव बुद्धिमानवलोक्य च ॥ १ ॥ यो जानाति स शास्त्रा-
र्थं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ श्रापयेद्दर्शयोद्विद्भानन्यो गर्गो द्वि-

टीका ।

विनयो गुर्वादेषु लीनत्वं ताम्यां संयुतः गुरुमुखादेव न स्वयमेव एत-
च्छास्त्रं श्रुत्वा बुद्धिमान्सन्नवलोक्य स्वयं सम्यग्विचार्य य एतच्छास्त्रार्थं जा-
नाति स गुरुशास्त्रप्रभावेण सर्वज्ञः स्यादेव किं तु फलांतरमपि सर्वपापैः
प्रमुच्यते इति । ततोऽधिकारी सन्नन्याच्छ्रावयेत् दर्शयेच्च । ननु नक्ष-
त्रसूचकः श्राद्धप्रकरणे मन्वादिभिः सदोषत्वादग्राह्यः श्राद्धे उक्तः अतः
अस्य पातशंकेति चेत्सर्वोत्तमगतिमस्य ज्ञातुर्दर्शयति ब्रह्मलोकं स गच्छ-
तीति ॥ १ ॥ २ ॥ नन्वस्य शास्त्रस्य स्वीकाराद्ब्रह्मलोकावाप्तिवचनम-
र्थवादः वेदपठनवादिशेषपुण्यदर्शनाभावात्कृतकत्वाच्चेति चेन्नेत्याह वेदेभ्य
स्यार्थकद्वयेन । ब्रह्मा वेदेषु विस्मृतं विशेषेणोक्तं वेदेभ्यः समुद्भूत्येतदाद्यं
सं शोषाच्च गर्गायेति शेषः । ननु पराशरकृतस्य कथमाद्यत्वं तदाह
गमिति । नैवेतदन्यत्कृतकमिति शंक्नीयमिति ध्वनिः । ननु इति चे-
त्वाज्यवेदस्यावयव इति तत्राह वेदचक्षुषी “ ज्योतिषामयनं चक्षुः ”
श्लोकोक्तेः वेदनयने सर्वाज्यवेषु विशेषज्ञानशक्तिमान्नयनाज्यवः त-
त्प्राप्तत्वाद्विशेषज्ञानोत्पादकमतिश्रेष्ठमिति भावः । तस्मादेतत्पठना-
वेदपठनादिवद्ब्रह्मलोकाप्तफलैकवचनं यथार्थस्य नार्थवाद इति दिक्
अथास्य परंपरामाह गर्ग इति । इदं शास्त्रं तस्माद्ब्रह्मणोऽवगम्य गर्गः
गमिति शेषः अहमपि तस्माद्गर्गाद्यथा जानामि तथा तच्छास्त्रं आ-
दितांस्तपर्यंतं सर्वमेव मया तवोक्तं हीति निश्चयेन इति ॥ १५५ ॥
अरे होराशास्त्रेऽस्मिन्नुत्तरार्थके ॥ ययामति कृता टीका गणेशावा-
प्त्यर्थ ॥ १ ॥ आर्षमाद्यमिदं शास्त्रं सुबोधं बहुसंग्रह्य ॥ लुप्तिसूतं

भाषा ।

होवेगा, और पापसे मुक्त होवेगा, और दूसरे सज्जनकू श्रवण कर-
ना, और इस शास्त्रके सम्यक्ज्ञानसे ब्रह्मलोककू जाता है ॥ १५२ ॥
कालमें वेदोंमेंसे उच्चार करके यह आद्य ज्योतिःशास्त्र, गर्गसूक्तकू

(२६४)

बृहत्पाराशरहोरोत्तरभागे—

जोत्तमः॥२॥सर्वपापविनिर्मुक्तो ब्रह्मलोकं स गच्छति॥वे-
देभ्यश्च समुद्धृत्य ब्रह्मा प्रोवाच विस्मृतम् ॥ ३ ॥शास्त्रमा-
द्यं तदेवेदं वेदांगं वेदचक्षुषी ॥ गर्गस्तस्मादिदं प्राह म-
या तस्माद्यथा तथा ॥ ४ ॥ तदुक्तं तव मैत्रेय शास्त्रमाद्यं-
तमेव हि ॥ ५ ॥ इति श्रीबृहत्पाराशरहोरायामुत्तरभागे
फलश्रुतिकथनं नाम विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥

टीका ।

समालोक्यैतत्प्रवृत्तिधिया मया ॥ २ ॥ भ्रामं भ्रामं बह्न्देशान्वेषः कतिपयै-
रयम् ॥ यतो यतो यथा लब्धो यावान्यावांस्ततस्ततः ॥ ३ ॥ तथा ताव-
न्तस्मादाय ग्रंथः संपादितो मया ॥ अकारि टीकाऽपि बुधानाश्रित्येह यथा-
मति ॥ ४ ॥ अनेकपुस्तकालाभात्प्रमादाल्लेखकस्य च ॥ अशुद्धे पुस्तकेऽप्य-
स्मिन्यावहुद्विबलोदयम् ॥ ५ ॥ कृत्वा शोधं कृता टीका न्यूनमत्राऽधिकं च
यत् ॥ क्षमाप्य सर्वं विद्वांसः कृपया शोधयन्त्वपि ॥ ६ ॥ इति श्रीबृहत्पारा-
शरहोराशास्त्रे उत्तरार्धे श्रीमद्ध्यङ्गुः न्वयवेदशास्त्राद्यनवद्यविद्याविद्योतितदि-
ग्दिङ्मंडलजटाशंकरसूनुना ज्योतिर्विच्छ्रीधरेण धौरेयोपाभिधश्रीकृष्णस-
हायेन विरचितायां सुबोधिनीटीकायां फलश्रुतिकथनं नाम विंशतितमोऽ-
ध्यायः ॥ २० ॥

भाषा ।

कह्या. यह शास्त्र वेदका नेत्ररूपी अंग है ॥ ३ ॥ ऐसा यह शास्त्र गर्गमुनिनें ब्र-
ह्माजीके पाससे पढके पीछे मेरेकूं कह्या. हे मैत्रेय ! मैने यह आद्यंत शास्त्र
तुमारेकूं कह्या ॥ ४ ॥ ५ ॥

इति श्रीबृहत्पाराशरहोराशास्त्रे उत्तरार्धे श्रीमद्ध्यङ्गुः न्वयवे० जटाशंकर सूनुज्यो-
तिर्विच्छ्रीधरेण ज्योतिर्विद्वेकटरामतनयहरिकृष्णसहायेन विरचितायां भाषाटीकायां
फलश्रुतिकथनं नाम विंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥

